NORDENS FÅGLAR

AF

GUSTAF KOLTHOFF

OCH

L. A. JÄGERSKIÖLD.

FOR THE PEOPLE
FOR EDUCATION
FOR SCIENCE

LIBRARY
OF
THE AMERICAN MUSEUM
OF
NATURAL HISTORY

NORDENS FÅGLAR.

19/1926/10-10-10

1926

NORDENS FÅGLAR

59 72 (403)

AF

C₅

GUSTAF KOLTHOFF OCH L. A. JÄGERSKIÖLD

NY UTVIDGAD OCH OMARBETAD UPPLAGA AF C. J. SUNDEVALLS

»SVENSKA FOGLARNA».

STOCKHOLM.

F. & G. BEIJERS BOKFÖRLAGSAKTIEBOLAG.

STOCKHOLM

TRYCKT I CENTRAL-TRYCKERIET

1898.

26-1029-7-17-18-24
0

FÖRORD.

Efterföljande arbete är ämnadt att ersätta Sundevalls »Svenska foglarna», hvilket verk nu länge varit ntgånet i bokhandeln, och på samma gång i viss mån äfven söka motsvara Nilssons och Holmgrens fågelfaunor. Det är dock en ny upplaga af »Svenska foglarna» egentligen endast beträffande taflorna, ty texten är helt och hållet själfständig och äfven till sin plan rätt omändrad och utvidgad. Arbetet omfattar ej blott Sveriges fåglar, är ej ens begränsadt till den skandinaviska halföns utan innehåller äfven Danmarks och Finlands. Den ständigt upprepade erfarenheten har nämligen lärt oss, att de arter, som än så länge ej iakttagits hos oss, men i våra närmaste grannland, förr eller senare invandra eller åtminstone förirra sig äfven till oss. Vi ha därför gifvit vårt arbete ungefär samma begränsning som Kjärböllings, af Collin i förnyad upplaga utgifna »Skandinavians fugle». Islands, Færöarnas och Spetsbergens fågelvärld är, såsom egande stort intresse för vår egen, bra nog fullständigt medtagen. Däremot äro af Grönlands fåglar blott de omnämnda, som äfven finnas i den skandinaviska norden. Alla dess talrika amerikanska besökare äro utelämnade.

Att vi således — som vi hoppas på goda grunder — utvidgat vår uppgift har medfört en del svårigheter, svårigheter, hvilkas öfvervinnande vänliga medhjälpare i våra grannländer nog kunnat underlätta, men ej alldeles aflägsna. Vi äro därför lifligt öfvertygade, att vi, särskildt hvad skildringen af dessa länders fågelfauna beträffar, ej varit i stånd att fylla strängare anspråk; dock hoppas vi, att den rikare bild af nordens fågelvärld, vi kunna bjuda läsaren, må uppväga de fel eller ofullkomligheter, som allt för lätt kunnat insmyga sig.

Som vi dels vilja underlätta en kontroll af våra uppgifter, hvilka ju ofta härleda sig från

källor af ganska olika värde, dels helst se, att hvarje iakttagare eller skriftställare själf får stå för hvad han meddelat, ha vi så godt som alltid inom parentes bifogat namnet på meddelaren. När detta namn ej återfinnes i litteraturförteckningen, betyder det, att en muntlig upplysning föreligger. Så är t. ex. fallet med flera af undertecknad G. Kolthoff meddelade, ej förut offentliggjorda fynd. Det årtal, som oftast åtföljer namnhänvisningen till litteraturförteckningen, hänför sig till tryckåret för vederbörande uppsats. För några mycket ofta citerade arbeten såsom Colletts »Norges fugle» och »Mindre meddelelser», Collins upplaga af »Skandinavians fugle», Holmgrens, Melas, Nilssons, Palméns och Wrights samt Sundevalls faunor, äfvensom för de af Sundström redigerade »Meddelandena» samt Carlsons fågelfauna har dock tryckåret oftast utelämnats.

Den redogörelse för fåglarnas byggnad och lefnadsvanor, som inleder arbetet, gör ingalunda anspråk på fullständighet, utan är hufvudsakligen afsedd dels att underlätta uppfattningen af det efterföljande arbetet, och dels att sammanfatta några där meddelade strödda uppgifter under mer allmänna synpunkter.

Vi ha länge tvekat vid valet af det system vi skulle följa. För närvarande hålla ju flera på detaljerade anatomiska studier byggda system på att utvecklas. Men dessa, som i rent vetenskapligt hänseende erbjuda många otvifvelaktiga framsteg, lämpa sig knappast för ett arbete, afsedt för en större krets, isynnerhet om det, i likhet med föreliggande, behandlar blott en ringa del af alla kända fågelgrupper, som då måste komma att te sig ytterst isolerade. Vi ha således inskränkt oss till att här och hvar lämna några antydningar beträffande nyare

åsikter om fåglarnas inbördes släktskap. Det system vi följt — Professor W. Lilljeborgs — erbjuder fördelen af att vara förut känt här i landet samt senast använt i tvänne rätt spridda exkursionsfaunor, C. R. Sundströms och Chr. Aurivillius'. Det afviker vidare ej alltför mycket från det af C. J. Sundevall och A. E. Holmgren i deras faunor begagnade. Det är om detta system som Gadow i sin sammanställning af vårt ornitologiska vetande säger: * »Lilljeborg begagnade sig af Sundevalls tidigare uppslag som underlag; han modifierade dem på ett lyckligt sätt och uppnådde ett bättre resultat än den först några år senare utkommande Tentamen» (Sundevalls systematiska hufvudarbete).

Den vetenskapliga nomenklatur vi använt torde stundom förefalla åtminstone en del af våra läsare främmande. Vi ha emellertid sträfvat att följa prioritetslagarna sådana de numera allmänt antagits. Och alldeles samma namn användas i regel i Chr. Aurivillius' exkursionsfauna. Äfven ha vi uppdelat många af de gamla stora släktena i flera. Detta därför att vi ansett det lämpligt, att svenska handböcker i fågelkänedom äfven i det hänseendet må, om ock med en viss försiktighet, följa bruket inom internationellt vetenskapliga kretsar. Flertalet af de inom den skandinaviska litteraturen förekommande synonymerna anføres och torde underlätta arbetets användande jämsides med äldre handböcker. Af andra synonymer äro vanligen endast de i »Catalogue of Birds» använda upptagna.

Hvad arbetets fördelning beträffar, vilja vi betona, att det ojämförligt öfvervägande antalet iakttagelser i naturen är gjordt af undertecknad Gustaf Kolthoff. Det är äfven han, som när ej annorlunda finnes angifvet, nedan menas med »den ene af oss». Han har ock skrivit den framställning af hvarje arts lefnadssätt, som legat till grund för den slutliga redaktionens utarbetande. Undertecknad L. A. Jägerskiöld åter tillkommer nära nog uteslutande alla litteraturstudier, sammanställningen af hvarje arts utbredning och förekomst, författandet af inledningen samt hela arbetets slutliga redigering. Artbeskrifningarna äro utarbetade af oss båda gemensamt. Vingmåttan häuföra sig till den hopfällda vingen. Vid angifvande af måtten har särskildt R. Colletts arbeten varit oss till stor nytta för att fullständiga de uppgifter och anteckningar som förut stodo oss till buds. De rätt utförliga och skrymmande namnförteckningarna, som tillkommit till stor del i den förhoppning att kunna bli språkforskare till någon nytta, samt sammanställ-

ningen af synonymerna, äro från och med 7:de arket utförda af D:r Hj. Östergren. Uppgift om de härvid använda källorna återfinnes sist i boken. Litteraturförteckningen i arbetets slut är utarbetad af Biblioteksamanuensens D:r M. Hulth, och har han därvid med författarens tillstånd upptagit D:r O. v. Friesens uppgifter i hans liknande arbete. Docenten D:r K. B. Wiklund har benäget biträdt med öfversättning af Melas »Suomen luurankoiset». Figurerna äro i regel reproduktioner af Sundevalls, dock ha samtliga genomgått retuch beträffande färgerna. Ej så få bland våra figurer återfinnas emellertid ej i Sundevalls arbete; flertalet af de nya äro, hvad konturerna beträffar, utförda med ledning af Dressers ståtliga arbete »A history of the birds of Europe et cet.» Äfven några få originalfigurer finnas dock. Allt arbete med taflornas iordningsställande har under vårt inseende utförts af Lithografen L. L. Ljunggren. Att märka är, att samtliga figurer på hvar tafla — som i regel endast rymmer närbesläktade arter — äro i samma eller så godt som samma skala, och kunna de således direkt jämföras med hvarandra. För att uppnå denna fördel ha vi dock tyvärr nödgats afbilda t. ex. vakteln och dvärghägrarna i mycket mindre skala än önskvärdt varit. De i texten intryckta figurer, som ej angifvits som kopior, äro utförda af herrar L. L. Ljunggren, C. L. Norrbom och A. Thulin. Med korrekturläsningen har Pastor M. E. Hallén och Kand. M. Skoglund varit oss behjälpliga. Den senare har dessliques utarbetat namnregistren. I det »latinska registret» återfinnes alla i arbetet upptagna synonymer äfvensom alla släktnamn. En art kan således i registret sökas så väl under de artnamn, hvarmed hon i den nordiska litteraturen betecknas, som under namnen på de släkten, hvartill hon oftast föres. Däremot upptager det nordiska registret endast ett jämförelsevis ringa urval af alla hithörande namn. — Till alla dessa ofvan nämnda Herrar anhålla vi att här få offentligent frambära vår tacksamhet för deras osparda möda och alltid visade intresse.

Synnerligen kraftigt har vårt arbete underlättats af all den hjälp och alla de upplysningar vi erhållit i främsta rummet af Prof. W. Lilljeborg, som bland annat ställt sina öfversikter och anteckningar till vårt förfogande, samt af Prof. T. Tullberg, som upplåtit Upsala universitets rikhaltiga fågelsamling till vårt oinskränkta begagnande, vidare af Herrar Professorerna F. A. Smitt i Stockholm, R. Collett i Kristiania, J. A. Palmén i Helsingfors, Chr. Lütken och D:r H. Winge i Kiöbenhavn samt D:r A. Stuxberg i Göteborg och Konservator J. A. Grieg i Bergen, som samtliga lemnat oss fåglar

* I Bronns Klassen und Ordnungen des Tierreichs. B. 6. Abth. 4. T. II. S. 29.

till granskning eller på annat sätt bistått oss. Dessutom stå vi för skriftliga och muntliga upplysningar samt insända uppsatser i tacksamhetsskuld till så många ornitologer rundt om i de nordiska landen, att vi ej kunna här uppräknat dem alla. Hvar och ens namn meddelas i samband med de upplysningar eller rättelser han lemnat. Ett tack till alla, som på detta sätt hjälpt oss!

Ehuru vi således i talrika fall egt synnerligen färska uppgifter, frukta vi dock, att många äldre, ur litteraturen hemtade dylika ej längre motsvara förhållandena, sådana de efter sjösänkningar, nyodlingar och liknande ingrepp i »naturens hushållning» numera gestalta sig. Detta gäller naturligtvis sär-

skildt om våra grannland, om hvilka vi ega mindre personlig erfarenhet. Därför tillåta vi oss en vördsam anhållan att upplysningar och rättelser fortfarande måtte insändas till undertecknad L. A. Jägerskiöld. De skola, hoppas vi, användas till en i framtiden utkommande ny upplagas fromma.

Det var med stor tvekan vi åtog oss detta arbete, och det är fortfarande med tvekan vi öfverlemna dess afslutade resultat åt offentligheten. Ingen torde nämligen bättre än just vi känna de brister och svaga sidor det eger. Blott i ett hänseende känna vi ingen tvekan; vi kunna försäkra, att vi skytt hvarken möda eller uppoffringar när det gällt att ernå någon förbättring.

Upsala i December 1898.

L. A. Jägerskiöld.

Gustaf Kolthoff.

fåglar äro de två yttersta eller alla tre främre tårna vid basen förenade genom en mer eller mindre bred s. k. bindhud. Man kallar en sådan fot vadfot. Och är detta egentligen fallet med sådana, som lefva på sumpiga lokaler eller vid långgrunda stränder t. ex. spöfvarna (s. 205), skärfläcken, storken (s. 226). Hos vadare, som hälla till på bedar eller annars på fast mark, äro tårna korta och groft byggda och baktån saknas ofta. Dylika s. k. springfötter finnas bäst utbildade hos trapparna. Hos vadare och simfåglar är ej blott mellanfoten — »tarsen» — utan äfven ett stycke af underbenet naket, d. v. s. saknar fjäderbeklädnad. Endast morkulan gör bland nordens vattenfåglar härifrån undantag, ett förhållande som sannolikt bör sättas i samband

med hennes egenskap af skogsfågel, som ej håller till i egentliga kärr. Hos flertalet af sim- och vadarefåglar är baktån föga utvecklad — undantag bilda de årfotade — samt sitter ett stycke högre än de andra tårna; hos lägrarna är den däremot väl utbildad och fästad i samma plan som de öfriga tårna (s. 221); härigenom erhålla de en fot, starkt påminnande om sittfåglarnas, ett förhållande, som ju står i samklang med det lefnadssätt de föra, de vistas nämligen mycket i träden eller bland rör och vide.

Hönsfåglarnas fötter, som äro särskildt tillpassade för att snabbt föra sina egare på marken, äro s. k. gångfötter. Närmast likna de vadarnas med kraftiga framtår och kort, högt ansatt baktå, men de ha i olikhet mot vadarna åtminstone hela underbenet, ofta därjämte en del af eller hela tarsen, någon gång t. o. m. tårna fjäderbetäckta. Hos våra skogshöns (äfvén järpen) äro tårna kantade med hornlameller, som bidra att gifva foten fäste på trädgrenarna (s. 158).

Sittfötterna äro framförallt tillpassade för att låta sin egare säkert röra sig på grenar och kvistar. De hafva baktån i samma plan som framtårna. Sittfötter ega tättingar och drivor samt flertalet skärrfåglar. Roffåglarnas fötter äro ock sittfötter men försedda med mycket starka klor. Hos tättingarna, som ega sittfoten synnerligen väl utvecklad, är

a. fot af höna sedd bakifrån (eft. Headley), b. tårnas böjmuskler hos eo tätting (eft. Gadow). 1 Framtårnas gemensamma böjmuskel, 2 baktåns långa böjmuskel.

b. bäckenet, lb. lårbenet, ma. musculus ambiens, mb. böjmuskler.

liksom trädskräpans och i än högre grad nödväckans med deras kraftiga baktå (jämf. s. 44 o. 45). Hos tornsvalorna

äro alla fyra tårna framåtriktade, ett förhållande som utan tvifvel i hög grad underlättar deras förmåga att klänga sig fast vid små utsprång och dylikt (s. 115).

Mellantåns klo är hos flertalet fåglar ej symmetrisk.* Dess inre utåthöjda rand är dessutom försedd med en mer eller mindre starkt framspringande list (s. 120), hvilken ofta blir tandad (s. 116) såsom hos vadaresvalorna, hägrarna och hos skarfvorna (s. 273). Den ofta rätt skarpa kanten — som hos en del vadare finnes äfvén på intån — användes högst sannolikt till att putsa, liksom kamma, framförallt de delar af kroppen, hvilka såsom t. ex. hufvudet ej äro åtkomliga för näbbet,** en åsikt, som redan länge framställts beträffande de tandade klorna.

Skelett af tam dufva (delvis efter Wirén och Forsell). ab armbågsbenet, bbk bröstkam, gb gaffelbenet, hrb några af halsrefbenen, kb kb korpbenet, lb lårbenet, mfb mellanfotens ben, sb sb strålbenet, sbl skulderbladet, skb skenbenet, vb vadbenet, öab överarmbenet. ^{6/10}.

Benstommen, skelettet, utmärker sig på en gång för styrka och lätthet. Hos de gamla fåglarna äro nästan alla sömmar — suturer — mellan benen så godt som spårlost försvunna; isynnerhet är detta fallet i skallen, hvars ben nästan endast hos unga djur kunna fullständigt studeras. Kännedom om skallens ben kan erhållas genom granskning af bifogade teckningar. I skallen är hos flertalet fåglar ej blott undernäbbet

* Undantag bildar bland hackspettarna åtminstone grögölingen, hvars alla klor dock på båda sidor äro försedda med lister, samt de klättrande tättingarna (s. 43 och 45). Den lilla hackspetten och göktytan däremot ha sved »mellanklor».

** Boas, Über die Mittelkralle der Vögel. Morpholog. Jahrbuch B. 26, 1898.

utan äfven i viss mån öfvernäbbet rörligt. Detta ernås därigenom, att öfvernäbbet genom ett böjligt brosk är förbundet med hjärnskalen samt att gombenet och vingbenet, där

Skalle af stork (dununge) efter Gadow $\frac{1}{4}$. as kilbensvingen (alisphenoides), bs. bakre kilbenskroppen (basisphenoidens inf.), bs. främre kilbenskroppen (basisphenoides), e. silbenet (ethmoidum), fr. paunben (frontale), j. okben (jugale), Jm. mellankäksben (intermaxillare), l. tårben (lacrimal), Mx. öfverkäksben (maxillare), Mxj. öfverkäkens okbensutskott (processus jugularis), n. näsben (nasale), ob. os. nackbens delar (occipitale basale, laterale, superius), p. hjässhben (parietale), ppm. öfverkäkens gomutskott (proc. palatinus), pl. gomben (palatinum), pt. vingbenet (pterygoideum), q. kvadratben (quadratum), qj. ben som förbinder kvadrat- och okbenen (quadratojugale), s. broskartad vägg mellan ögonhålorna, sq. fjällbenet (squamosum), v. plogbenet (vomere).

de stöta mot ögonhålornas skiljevägg, kunna glida längs densamma. (Jämför bifogade teckningar). Halsens kotor — aldrig färre än 9, hos till exempel svan ända till 26 — äro förbundna genom i hög grad rörliga så kallade sadelleder. Bålkotorna äro i stället så mycket orörligare förenade, i det ett hos olika arter växlande antal af de bakre ryggkotorna, alla ländkotorna och några af de främre svanskotorna ha sammanvuxit med de två ursprungliga korskotorna och häckenet till en enda benkomplex. Detta underlättar sannolikt, dels att fågelkroppen under gång och klättring upphäres endast af de jämförelsevis långt bakåt fästade benen (jämf. fig. s. II), samt dels att de långt framåt fästade vingarna förmå uppbära densamma under flykten. Själva häckenet är långt, bredt och öppet på buksidan. Detta, som står i motsats till förhållandet hos nästan alla andra nu levande djur, betingas sannolikt af att de stora hårdskaliga äggen måste

Skema visande öfvernäbbets rörlighet (eft. Boas), j. okben, p. gomben, q. kvadratben, v. vingben.

passera häckenet. De bakre lemmarna ha kraftiga men få ben. Lårbenen äro långa och riktade framåt, och är detta för fåglarna kännetecknande; därigenom kommer foten under kroppens tyngdpunkt. Vristbenens öfre rad är sammanväxt med underbenet, den nedre med mellanfotens ben. Hvar som härigenom förloras i mångsidig rörlighet vinnes i stället i stadga och fasthet. Under fosterlivet däremot kvarstår det ursprungliga förhållandet med en fri vrist (jämf. vidstående fig.). Mellanfoten — tarsen som den vanligen ehuru egentligen oriktigt benämnes — består af trenne hopsmälta, långsträckt ben, med hvilka bakre och nedre sida ytterligare ett litet fjärde mellanfotsben sammanväxt (jämf. fig. s. II med vidstående fig.). Studiet af fågelfostret lär oss ock här liksom beträffande vristen känna det ursprungliga förhållandet. Baktån, som stundom saknas, har alltid 2 leder, intån 3, mellantån 4 och yttertån 5*.

Skuldergördeln, som uppbär vingarna, är särdeles karaktäristiskt utvecklad. Bröstbenet är ovanligt stort och hos alla fåglar — utom de s. k. strutsliknande — försedd med en väldig kam, hvarigenom det erhåller en ytterligare mycket förstord yta. Det utgör hufvudsakligen fäste för de flygmuskler, som sänka öfverarmen d. v. s. vingen och äro de kraftigaste i fågelns hela muskulatur. De äro i själfva verket så stora, att de kunna nå ända till $\frac{1}{4}$ af hela fågelns vikt. Bröstbenets utseende växlar ofantligt hos olika fågel-släkten och grupper. Man jämföre blott dufvans och hönsfåglarnas med deras genom djupa inskärningar, åtskilda af höga utskott utmärkta bröstben samt t. ex. simfåglarnas med deras stora platta (se mindre sångsvanens bröstben sid. 246). Beträffande bröstbenskammens beskaffenhet hos tranor och sångsvanar

Underben och fot af fågelfoster.

lb. lårben, mf. mellanfot, sb. skenben, vb. vadbena, v1 vristens öfre ben, v2 vristens nedre ben.

se nedan sid. VII. Nyckelbenen äro framtill sammanväxta — bildande det s. k. gaffelbenet — och fästas genom ett starkt ligament vid bröstbenskammens spets, eller äro de rent af fastvuxna vid denna (se fig. sid. VII). Utom gaffelbenet finnas ett par s. k. korphen, som liksom nyckelbenen sammanbinda skulderblad och bröstben. Särskildt gaffelbenet bildar en elastisk fjäder, som motverkar det tryck inåt, öfverarmen vid vingens neddragning utöfvar mot sin ledrop. Skulderbladen äro smala och långsträckt ben, som ligga parallellt med ryggraden, nära densamma. De erhjuda fäste endast för jämförelsevis svagare muskler

se nedan sid. VII. Nyckelbenen äro framtill sammanväxta — bildande det s. k. gaffelbenet — och fästas genom ett starkt ligament vid bröstbenskammens spets, eller äro de rent af fastvuxna vid denna (se fig. sid. VII). Utom gaffelbenet finnas ett par s. k. korphen, som liksom nyckelbenen sammanbinda skulderblad och bröstben. Särskildt gaffelbenet bildar en elastisk fjäder, som motverkar det tryck inåt, öfverarmen vid vingens neddragning utöfvar mot sin ledrop. Skulderbladen äro smala och långsträckt ben, som ligga parallellt med ryggraden, nära densamma. De erhjuda fäste endast för jämförelsevis svagare muskler

se nedan sid. VII. Nyckelbenen äro framtill sammanväxta — bildande det s. k. gaffelbenet — och fästas genom ett starkt ligament vid bröstbenskammens spets, eller äro de rent af fastvuxna vid denna (se fig. sid. VII). Utom gaffelbenet finnas ett par s. k. korphen, som liksom nyckelbenen sammanbinda skulderblad och bröstben. Särskildt gaffelbenet bildar en elastisk fjäder, som motverkar det tryck inåt, öfverarmen vid vingens neddragning utöfvar mot sin ledrop. Skulderbladen äro smala och långsträckt ben, som ligga parallellt med ryggraden, nära densamma. De erhjuda fäste endast för jämförelsevis svagare muskler

se nedan sid. VII. Nyckelbenen äro framtill sammanväxta — bildande det s. k. gaffelbenet — och fästas genom ett starkt ligament vid bröstbenskammens spets, eller äro de rent af fastvuxna vid denna (se fig. sid. VII). Utom gaffelbenet finnas ett par s. k. korphen, som liksom nyckelbenen sammanbinda skulderblad och bröstben. Särskildt gaffelbenet bildar en elastisk fjäder, som motverkar det tryck inåt, öfverarmen vid vingens neddragning utöfvar mot sin ledrop. Skulderbladen äro smala och långsträckt ben, som ligga parallellt med ryggraden, nära densamma. De erhjuda fäste endast för jämförelsevis svagare muskler

Bröstben och skuldergördel af vaktel. Brb. bröstbenskammen, gb. gaffelbenet, kb. korphen, lgr. öfverarmens ledrop, sbl. skulderbladet.

* Hos tornsvanen är antalet tåleder 2, 2, 3, 3.

ler nämligen en del af dem, som böja vingen — några af de återstående fästa sig på ryggraden — och behöfva därför ej vara så stora. Ty som längre fram (sid. VIII) visas, är vingen så byggd, att den lätt låter höja sig men däremot gör stort motstånd mot luften, när den skall sänkas. Därtill kommer, att fågelns egen tyngd under flykten sannolikt sträfvade att böja vingarna, i det dessa göra större motstånd mot luften än den mindre men tyngre kroppen.

Vingen har utom det kraftiga öfverarmbenet tvänne nära nog jämnstarka underarmben. Af dessa bär armbågsbenet oftast en rad af knölar, svarande mot armpennornas fästpunkter. Underarmens båda ben ligga parallelt med hvarandra samt äro på ett sådant sätt förbundna med å ena sidan öfverarmen, å den andra handlofven och handen, att när underarmen vikes in mot öfverarmen, så fälles också handen in mot underarmen, medan den rätas ut, då underarmen sträcket. Vid handens automatiska utsträckning medverkar också en mycket lång och smal muskelsena, som finnes i främre kanten af hudvecket mellan öfver- och underarm, och hvars ändra fäster sig på handlofven. Vingen kan dock aldrig sträckas så att alla benen komma i rät linie med hvarandra. Den hindras därutinnan ej blott genom ledernas beskaffenhet utan också af ofvannämnda hudveck. Mellanhandens ben äro reducerade till antalet, de bestå blott af tvänne små handlofsben och trenne mellanhandsbens; af de senare, som sinsemellan äro orörligt hopväxta, är det som uppbär tummen mycket litet. Af fingrarna finnas tre kvar: en liten oftast 2-ledad, stundom 1-ledad tumme, som ibland t. o. m. bär ett slags nagel eller tagg, en stor 2—3-ledad, motsvarande pekfingeret, och en liten enledad eller möjligen egentligen 2-ledad, motsvarande långfingeret. »Långfingerets» ben äro ofta hopväxta med pekfingerets. Vi finna således handen och särskildt fingrarna mycket tillbakabildade.

Vingens ledgångar tillåta villigt dess hopfällande eller utsträckande men endast i ett och samma plan, det i hvilket vingpennorna (i stort sett) äro anordnade, men några rörelser i annan riktning medgifvas ej. Härigenom erhåller vingen stor stadga, och beror denna således på själfva benens form. Den enda led, som tillåter rörelser i flera riktningar — upp och ned, roterande längs sin axel o. s. v. — är den mellan öfverarmen och skuldergördeln. Äfven tummen kan röra något ut och in (jämf. noten sid. VIII).

Refbenen, i hela sin utsträckning fast förbenade, äga med undantag af de främre, som ej äro fullständigt utbildade, form af ett V med spetsen riktad bakåt. Just i denna spets finnes ett slags led, som möjliggör bröstorgans utvidgande och sammanpressande. Refbenens öfre del är försedd med ett ofta rätt långt utskott, som, sträckande sig bakåt, stödes mot ett eller flera af de följande refbenens utsida och därigenom förlänar bröstorganen ytterligare fasthet. Äfven halskotorna bära små rudimentära refben.

En af fågelskelettets egenskaper består i att benen äro ihåliga, pneumatiska. Hos några fåglar t. ex. äro nästan samtliga ben mer eller mindre ihåliga. De af kraniet benhålor, som ej stå i förbindelse med lungornas luftsäckar, göra det med näs- eller trumhålor, det öfriga skelettets endast med lungornas luftsäckar (jämf. nedan sid. VII), som tränga in i benets inre genom små, på skyddade ställen befintliga hål. Hos unga fåglar äro benen mörkfyllda, och endast så småningom resorberas mörken och ersättes den af luftsäckarna. Denna benens ihålighet gör dem tvifvelsutan betydligt lättare, men att den ej utgör något villkor för flygförmågan visas bl. a. af att så goda flygare som tornsvalorna äga ytterst få ihåliga ben. Ej heller äro pneumatiska ben att finna endast hos

fåglarna. Förmåldens jätteödlor egde sådana i minst lika stor utsträckning.

Såsom allmän regel kan man säga, att stora välflygande fåglar ha starkt utbildade luftsäckar, som tränga in i många, ja stundom i alla ben — bland nordiska fåglar är så särskildt förhållandet med sulan — medan storvuxna men sämre flygare ha färre pneumatiska ben, och små fåglar ha än färre, de må flyga väl eller illa.

Hos fåglarnas näringsorgan låter sambandet mellan lefnadssättets och födans beskaffenhet samt kroppsbyggnaden ofta på ett ganska tydligt sätt uppvisa sig. Redan näbbets form antyder oftast födans art och det sätt, hvar på den gripes. Man tänke på roffåglarnas kraftiga näbbhake (s. 118), som hos många af dem tjänstgör som ett ypperligt redskap för att sönderslita bytet, som de alla fånga med fötterna och hvilket hos varfågeln med dess besläktade lefnadssätt (s. 28) finner sin motsvarighet.*

Roffåglarnas verkningar förhöjas hos falkarna ytterligare genom den s. k. falktanden (sid. 133). Näbb, utbildade till kraftiga, hakformade griporgan, finna vi desslikes hos måsfåglarna (sid. 277 o. 297) — med undantag af tärnorna — hos skarvarna samt på sätt och vis äfven hos skrakarna, hos hvilka näbbets förmåga att kvarhålla ett glatt, sprattlande byte ytterligare förstärkes genom de hullingliknande, bakåtriktade tänderna (s. 269). Alla dessa fåglar lefva af fisk, kräftor och andra vattendjur, några äfven af kadaver. Ett stort antal fiskätande fåglar t. ex. tärnor (s. 291), doppingar (s. 302 o. 303), lommar och flertalet alkfåglar** (s. 310) samt bägrarna äga däremot ett rakt, nästan kilformadt näbb. Orsaken till denna olikhet har det ej lyckats mig att säkert påvisa, möjligen beror den på, att den senare fågelgruppen dels fångar ett mindre byte, som lättare låter sig fasthållas och slukas, och ej likt de stora mäsarna äro rena roffåglar, dels ej, som t. ex. stormfåglarna åtminstone delvis göra, lefver af kadaver, som måste sönderslitas.

Hos flertalet fröätare, många småfåglar, t. ex. sparvar och finkar, samt hos skogshönsen (s. 158), blir näbbet kort och kraftigt och är hos några försedd med särskilda knölar, t. ex. hos sparvarna (s. 58), eller lister, t. ex. hos finkarna (s. 65 och 72), som underlätta födans krossande; eller äro näbbkanterna invikta, hvilket möjliggör fröens skalande. Näbb tillpassade för alldeles egna ändamål ha bland finkarna korsnäbbarna (uppbrytande af kottefjäll, s. 66) och stenknäcken (krossande af hårda frön och kärnor, s. 76). Hackspettarnas nästan mejselformade, raka och synnerligen starka näbb — ett lefvande snickareverktyg — som genom kraftiga rörelser med rygg och hals så att säga hamras in i trädet, är ju utomordentligt väl tillpassadt just för deras lefnadssätt. Och deras märkvärdiga tunga, som likt en lång, i spetsen ytterst känslig sond obarmhärtigt plockar ut hvarje inom räckhåll varande insekt, fulländar denna beundransvärda apparat (jämf. s. V o. 102). Öfriga insektätande fåglar äga ofta ett rakt, jämförelsevis klen näbb, i regel nära öfvernäbbets spets försedd med ett hak samt ej sällan med stora, väl utbildade borst vid munvikarna (s. 31).*** Sådana,

* Här kanske förtjänar omoämnas, att Linné ansåg likheten mellan varfågeln och roffåglarna så stor, att han i sin 2:dra upplaga af Fauna suecica (1761) räknade den förre bland dessa.

** Tordmulen (s. 315) och garfågeln äga dock ett i viss mening hakformigt näbb. Lunnefågeln egendomligt formade och bjärt färgade näbb (s. 314) är nog snarast att tyda som en prydnad, jämförlig med prydnaderna kring ögonen och vid munviken, som endast utbildas under parningstiden.

*** Ur ett näbb af sådan typ är det som tornskatornas ofvan omnämnda »roffågelnäbb» utvecklats sig.

som fånga insekter uteslutande under flykten, få ett kort men bredt näbb med mycket vid munöppning, t. ex. svalor (s. 46), tornsvalor, nattskärnor. Utpräglade allätare, t. ex. kråkfåglarna, ega ett om insektfångarnas påminnande men mycket gröfre näbb.

De vidare — t. ex. beckasinfåglar (s. 189) och flertalet sumpfåglar (s. 194) — som söka sin föda i slam och dy eller i mycket lös jord eller sand få ej blott ett långt och smalt utan äfven ett höjligt och med mjuk och synnerligen känslig hud försedt näbb, med hvars hjälp de kunna upp-täcka och fånga de småkryp, hvaraf de lefva.

Andfåglarnas egendomliga näbb med dess känsliga mjuka hud beskrifves s. 235—36. Många af dem måste söka sin föda bland dy och därtill under vatten, hvarvid känseln i näbb och tunga i väsentlig mån torde vägleda dem. Hur näbbets och tungans lameller och tänder tjänstgöra som sil-apparat just hos dessa »dyätare» finnes antydt s. 236. Hur en del andfåglars, skrakarnas, näbb tillpassats för fiskfångst är redan nämnt.

Ofvanstående exempel kunde mångfaldigas, men det an-förda torde vara nog som bevis på näbbets tillpassning till födans och lefnadssättets beskaffenhet.

Äfven näsborrarnas beskaffenhet torde ytterst samman-hänga med lefnadssättet. Hos många bland de fåglar, som söka sin föda på marken, täckas näsborrarna af borst eller fjädrar och likaså hos hackspettarna, och detta sannolikt för att hindra stoft och damm från att intränga. Bland vatten-fåglarna ha många, t. ex. änder, måsfåglar och doppingar, mycket vida näsborrar, som dessutom äro »genomsiktiga» d. v. s. ega skiljeväggen mellan nashålorna genomborrade, hvilket allt underlättar vattnets hastiga utträngande, eller äro näsborrarna, såsom hos stormfåglarna, försedda med långa rör, hvilka säkerligen försvåra vattnets inträngande eller sak-nas yttre näsöppningar fullständigt, ehuru nashålorna och de inre näsöppningarna äro väl utbildade, såsom hos sulorna.

Fåglarna, som ju aldrig kunna tugga, utan på sin höjd sönderslita, sönderhacka eller skala sin föda, ha i regel spott-körtlarna jämförelsevis rätt svagt utbildade. Ett undantag bilda hackspettarna (särskildt gröngölingen) och i synnerhet göktytan. De afsöndra (fig. s. 102 spk) ett rätt klibbigt sekret, som tjänar till att på sätt och vis förvandla tungan till en lefvande limpinne, på hvilken insekter, framför allt myror, lätt fastna. Tornsvalorna — dock endast i ringa grad vår egen art, som ju i regel knappast torde själf bygga någon hale — använda sin saliv för att limma samman boets be-ståndsdelar.

Bland näringsorganen är det ej endast näbbet, hvars beskaffenhet rättar sig efter födan; äfven andra delar göra det. Så ega sådana fåglar, som belt eller till stor del nära sig af okrossade frön och annan växtföda, t. ex. dufvor och hönsfåglar*, en stor s. k. äkta kräva. Denna utgör en stän-digt förhanden varande stor utbuktning på matstrupens buk-sida (se vidst. fig.); den hvilat vanligen på gaffelbenet. Krävan tjänar till att förvara födan, hvilken i densamma undergår en uppmjukningsprocess. Hos dufvorna, där krävan är bäst utvecklad, har den dessutom till uppgift att under fortplant-ningstiden genom afstötning af sitt epitel alstra en välling-liknande massa, med hvilken ungarna matas — »dufmjölken». Korsnäbbar, domherrar, sparvar och sidensvansar hafva äfven en kräva, som hos de första är rätt väl ut-bildad, men som dock ej framträder synnerligen starkt annat

* Dufvornas kräva är för öfrigt rätt olik hönsfåglarnas så till vida som den egentligen består af två emot hvarandra liggande säckar.

än när den är fylld och då lägger sig på halsens ryggsida (se vidstående fig.) En sådan kräva brukar man kalla »oäkta». Hos korsnäbbarna, som ju mest förtära växtämnen, spelar säkert krävan en viss roll för matsmältning, och den föda, med hvilken ungarna matas, uppmjukas däri. Samtliga rof-fåglar ega ock kräva, ugglorna en svagare utbildad, men dagroffåglarna en, som kanske närmast liknar höns-fåglarnas och om man så vill kan räknas till de »äkta». I krävan bildas de bollar af hår, ben och dylikt, som, sedan de vandrat ned i muskelmagen, uppstötas (jämf. s. 118). Hos orm-vråken kan man iakttaga, hur under-hudsväfnaden på nedsväljda gnagare upplöses, och hur skinnet genom kräf-vans muskelrörelser helt strykes af kroppen — på hvilken hufvudet alltid krossats — för att sedan uppstötas. (Gadow.)

Schematisk teckning af en mindre korsnäbbs strupem. u. hj bjärta, bn halsens ben och muskler, kr den fyllda krävan, km körtelma-gen, lg den högra lung-an, tr luftstrupen. (Efter en af G. Sreuan-der utförd figur).

Insektätande småfåglar, klätterfåglar, de flesta vidare och simfåglar sakna däremot alldeles kräva; deras föda ä ju också mer lättsmält.

Fåglarnas magsäck består af tvänne skarpt skilda delar körtelmagen och muskelmagen. Den förra har hos alla fåglar sina för öfrigt muskelfattiga väggar rikt späckade med stora, för blotta ögat synliga körtlar (se fig. s. VI). Dessas sekret har en kraftig verkan; så upp-löser det hos hägrar och skarvar med lätthet äfven rätt grofva fiskben. Mus-kelmagens styrka, som är mycket väx-lande hos olika fåglar, står i ett lätt på-visbart samband med näringens beskaf-fenhet. Hos sådana, som lefva af växt-ämnen, t. ex. hönsen, är muskelmagen försedd med ett synnerligen kraftigt mus-kelskikt. Och dess hållighet klädes af en tjock och seg s. k. rifhinna, bildad af sekret från magväggens körtlar* (se fig) Mellan de starka, af rifhinnan skyddade väggarna söndermales födan med hjälp af nedsväljda småstenar o. d. Muskel-magen är sålunda hos dessa fåglar ett tuggorgan. Utom hönsfåglarna ha äfven trappar, sumphöns, dufvor, andfåglar och frötande sångfåglar en starkt muskulös muskeltube. Hos insektätare, isynner-het sådana som lefva af hårdare insekter, är magen ännu ganska muskulös, hos roffåglarna träda däremot musklerna myc- ket tillbaka.**

Matstrupe med kräva samt mage af höna. km den längs efter klufva körtelmagen, mm muskelmage. Pilen anger tarmpstens läge. Man läge märke till hur krävan bildats liksom af en slynga på mat-strupen (Framställnin-gen af krävan eft. Swe-nander, se Zoolog. An-zeig. 1899 no 583).

Hos andra fåglar, särskildt hos sådana som lefva af fisk, t. ex. hos hägrar och skarvar, bildar muskelmagen endast et förvaringsrum för den smältande födan. Man kan nog hos några af dem få se två senplattor, motsvarande dem som hos

* I detta stelnade sekret fastna hos göken en massa hår från upp-slukade håriga insektlarver; däraf uppgiften om gökens lufna mage.

** Det torde förtjäna omnämnas, att hivräken, som lefver af hårda insekter, har en rätt muskelstark mage, medan ormvråkens mage är muskelfattig.

Snedt längsgenomskuren mage af skarf.
1/2. Vid Kp, Kp synes körtelmagens i
tvänne grupper anordnade körtlar, mm
den muskelfattiga muskelmagen. Efter
af G. Swenander meddelade preparat och
utkast.

de muskelrika magarna bil-
da muskelfästen, men mu-
skulaturen är ej starkare än
i matstrupen.

Näringskanalen i sin helhet återgifves af nedanstående figur, och torde den till densamma hörande förklaringen vara beskriifning nog. Dock hör påpekas att blindtarmarna, som hos roffäglar äro ytterst korta, hos de fröätande hönsfäglarna nå en rätt betydande längd, hvilket möjligen står i samband med födens beskaffenhet.

Andningsorganen äro hos fåglarna utbildade på ett särskildt karaktäristiskt sätt. Det öfre struphuvudet, tämligen enkelt byggt och oansenligt, har i motsats till förhållandet hos däggdjuren intet att göra med ljudets uppkomst. Detta alstras däremot af det för fåglarna egendomliga s. k. nedre struphuvudet eller syrinx, som ligger där den långa, af hårda broskringar bildade, luftstrupen grenar sig i de

Inalfrvor af en spurfhökken, 2^a. Hufvudsakligen efter R. Wagner.)
 bl. en lindmanden, gl. gallblåa, nj hjärtat, 5 öfningar förande
 från lungorna till några af luftsakarna, k. klucken, 2 veckor lungau,
 L. lefrvor, som är viken åt höger och uppåt, 11str luftstrupen,
 11 stycke af en af de bakre luftsakarna, m. muskler från luftstrupen
 till bröstbenet, ng Magen, 11str matstrupen, nj högra njuren,
 n. strb ödre struphufudet, P. bukspottkörteln, som ligger i tolf-
 tumstarnens slinga, ov, ov ovarier, ot äggledaren.

Blindtarmar af höna $\frac{1}{2}$ o.

Från sida till sida längsgenomskuret nedre struphuvud af fiskguse $\frac{2}{3}$. i inre ljudmembranen, m muskler som fästa sig på den yttre ljudmembranen, här ombildad till stämband (rb), t sista broskringen i luftstrupen, b den 1:sta i bronchen.

tvänne broncherna. Syrinx består af två par ljudande hinor, spända öfver öppningar mellan strupens och bronchernas broskringar, såsom nedanstående figur utvisar. I detalj växlar dessa membraners anordning för öfrigt i högsta grad, men de saknas blott hos ett par utländska fåglar. Hos många fåglar finnas särskilda muskler; som genom att närma eller aflägsna strupens broskringar till eller från hvarandra ändra ljudhinnornas spänning och därigenom ock den ton, de alstra. Dessa syrinxmuskler kunna uppgå till ända till 7 par, såsom fallet är hos flertalet sångfåglar.

hos lärkor och sidensvansar, men d
dre utvecklade. Så finnas 2 par l
kar, vråkar och hökar samt enkel-
beckasinen, ett par (som stundom
äro mycket långa) hos gumpfo-
da, skarftar, stormfåglar, måsar,
andfåglar, sumphöns, hägrar, tra-
nor, brockfåglar, beckasinfåglar,
snäppfåglar, många hönsfåglar
och duvfor, återstående dag- och
alla nattfåglar, våra klätter-
fåglar och skärrfåglar samt slut-
ligen härfåglar; fullständigt utan
sådana äro i Norden pelikaner och
sulor, storkar och några hönsfågl-
lar. Hos flertalet står lufttrupens
nedre del i förbindelse med ett
par (eller som hos änderna med
2 par) muskler, som gå till bröst-
benet (och gaffelbenet). (Jämf. m
på fig. öfver sparfhökens inälvfor
med 1 o. 2 fig. s. VII upptill.)

För att förstärka ljudet tjäna en del hos olika fåglar förekommande organ. Så finnes hos hanar af flertalet graffinder, änder, dykänder och skrakar trummliknande, förbenade utbuktningar, vanligen i närheten af nedre struphuvudet (se fig. s. VII), men ibland dessutom äfven högre upp på luftstrupen. Hos många arter äro dessa »trummor» genombrutna af stora, med hinnor täckta hål. Hos sångsvanarna förstärkes tonen därigenom att luftstrupen, som är starkt förlängd, bildar en slynga in i bröstbenskammen (s. 246); hos tranan är denna slynga t. o. m. dubbel* (se omstående figur).

Broncherna föra en till hvar lunga. Dessa, som äro fastvuxna på hvar sin sida af ryggraden, äro jämförelsevis mycket små, af egendomlig byggnad och sakna förmåga att i nämnvärd grad utvidga sig. De stå i förbindelse med stora, tunnväggiga säckar, som liksom smyga sig mellan inälfvorna,

* Man läge märke till luftstrupens olika läge i förhållande till nyckelbenet hos sångsvanar och tranor, som visar, att slyngan uppstått på olika sätt hos de båda släktena.

Nedre struphuvud med »trumma» af alfågel 1/2. 1. musculus sternotrachealis, går till bröstbenet. 2. musculus ypsilotrachealis, går till gaffelbenet.

den endast af samlande

Bröstben, skuldergördel och luftstrupe af trana, bröstbenskamms högra vägg är aflägsnad. 1/4.

andfåglar. Honan har endast en könskörtel, den venstra, utvecklad, den högra är reducerad. Denna, som kallas ovarium eller äggstock, ligger ofvanför den venstra njuren och bildar en gyttring af ägg på olika utvecklingsstadier, omgifven af ett veck af bukhinnan. Äggledaren eller ovidukten, genom hvilken äggen utföras, sammanhänger ej omedelbart med ovariet utan öppnar sig med en vid, trattformig mynning i kroppshålan. Här upptages det mogna ägget, som består endast af hvad i dagligt tal benämnes gula. Under sin gång genom äggledaren omges gulan först af hvitan och sedan i en utvidgning på ovidukten af ett kalkskal.

Antalet ägg i hvar kull är mycket växlande men i viss grad konstant hos samma art samt desslikes inom vissa grupper. Så lägga dufvorna två ägg, brockfåglar, beckasiner och snäppfåglar fyra, mäsarna tre, flertalet alkor ett o. s. v.

Fåglarnas sinnen äro i allmänhet skarpa. I synnerhet står synen mycket högt. Många af de stora roffåglarna upp-

upptagande hvarje ledigt rum. Dessa luftsäckar utgöra fortsättningar af de största bronchialgrenarna och höra egentligen anses som delar af själva lungorna. Då bröstkorgen vidgas vid inandning, suges frisk luft in i dessa luftsäckar, men måste naturligtvis först gå genom lungorna, som, ehuru själva saknande förmåga af nämnvärd utvidgning, på detta sätt genomluftas.

Från dessa inom själva kroppshålan belägna säckar utgå andra, som tränga in bland musklerna, mellan dessa och huden, ja in i själva benen (jämf. ofvan s. IV). Detta förhållande förklarar, huru en sårad fågel ofta kan andas, äfven om dess luftstrupe tillsnöres. Luften suges nämligen in genom öppningen i någon skadad luftsäck.

Kännedom om fåglarnas fortplantningsorgan är af vikt äfven för intresserade fågelkännaren om ej för annat så för utrönandet af en fädd fågels kön. Detta kan nämligen i många fall ej afgöras på grund af fjäderdräkten, utan är en anatomisk undersökning i regel nödvändig, alltid nyttig. Hos hanen finnas tvänne testiklar eller körtlar, som alstra säden, belägna på ryggssidan tätt ofvanför njurarna (se fig. å nästa spalt, jämf. fig. s. VI). Under fortplantningstiden äro de stora, exempelvis hos en trast af nära nog en hönas storlek, men dessemellan isynnerhet hos ungfåglar af ganska oansenligt omfång. Från hvar testikel går en utförsång till kloaken. Kopulationsorgan finnes endast hos några

täcka ju sitt ofta ganska oansenliga byte där det rör sig nere på marken, medan de själva sväfva på en nästan svindlande höjd. Hos nattroffåglarna har ögat den egendomliga kikarlita form, som återges sid. 119. En ovanligt kraftigt utbildad benring i senhinnan stöder dess utdragna del. Iris' färg är som bekant ytterst växlande men torde ofta vara dunklare hos mörka fåglar än hos ljusa.* Ögat skyddas utom af kraniet framspringande partier af öfre och undre ögonlock och af den s. k. blinkhinnan, en tunn, nära nog halfgenomskinlig gardin, som i riktning från inre ögonvrån utåt kan dragas för ögat. Dess ytterst snabba blinkningar falla lätt i ögonen, när man på nära håll betraktar en levande fågel.

Äfven hörseln är skarp hos fåglarna. Visserligen sakna de ytteröra af samma slag, som finnes hos flertalet däggdjur, men denna brist ersättes af att den yttre öronöppningen alltid kan åtminstone något öppnas. Särskildt hos nattugglorna är ytterörat en rätt sammanfatt bildning, hvarför i korthet redogöres sid. 118—119. Dock förtjänar framhållas, att så långt framvikt som öronveckat där visas, torde det aldrig förekomma. På andra levande fåglar än ugglor ha vi heller aldrig kunnat se in i öronöppningen, utan märker man endast, hur fjädrarna kring densamma resas, då den vidgas.

De sinnen, som vanligen sammanfattas under benämningen känsel, äro äfven de rätt väl utbildade. Isynnerhet är näbbhet hos morkullor, snäppor och andfåglar rikt försedd med s. k. känselkroppar, som ligga i fördjupningar i benet (jämf. fig. sid. 189 och 194).

Däremot torde luktsinnet vara mycket klen utbildadt. Den hjärndel — de s. k. luktkloberna — från hvilken luktnerverna gå ut, är hos det alldeles öfvervägande flertalet fåglar mycket svagt utbildad. Och detta äfven hos sådana som t. ex. korpen, hvilken ju till stor del lever af as (jämf. s. 93).*

Bland fåglarnas mest utmärkande egenskaper är deras fjäderklädnad. »Fågeln kännes på sina fjädrar». En fullt utbildad fjäder består af spole (a), skaft (h) och fan (c).*** Se omstående figur.

Granska vi fjädrarnas beskaffenhet, finna vi att de utgöras dels af konturfjädrar, dels af dun, hvar till dessutom komma s. k. fjäderborst. Det första slaget kännetecknas däraf, att spolen och skaftet äro styfva samt att strålarna i det på ömse sidor om skaftet fästade fanet äro försedda med hustrålar och hakar. Genom att dessa hakar gripa in i hvarandra sammanhållas fjäderns fan, så att det bildar en stark och seg skifva. I olikhet med konturfjädrarna äga dunens fanstrålar ej några hakar. De täckas alltid af konturfjädrar.

* Rätt egen är den hos spillkråkan (Svenander, Zoolog. Anzeiger 1898 No 559) och strandskatan förekommande svarta fläcken tätt framför pupillen, som ger denna utseende af att vara aflång eller försedd med en utbuktning. Möjligen skall den låta sig påvisa äfven hos andra med hjärta regnbågshinnor försedda fåglar.

** Undantag bildas af stormfågeln (se Kluckowström, Biol. Fören. Förh. B. 3. Stockh. 1890).

*** I en hel mängd af de följande artbeskrifningarna har genom förbiseende kommit att stå spole i stället för skaft.

Testiklar (t) och njurar (nj) af topp. Kloaken (kl) och tarmen (ta) äro framifrån uppskurna.

Skema af en s. k. konturfjäder. a spolen, b skaftet, c fanet, d den s. k. bifjädern. (Efter Boas.)

Hvar och en af den första uppsättningen fjädrar, som anläggas redan i ägget, bär i spetsen en dunpensel, som förtränges och ersättes allt efter som den nya fjädern växer fram. Dessa dun äro olika de vuxna fåglarnas, och det är de, som bilda dundräkten (jämf. nedan s. X). Fjäderborsten, hvilka karakteriseras redan genom sin benämning, äro ombildade fjädrar, som sakna fan. De stå talrikast vid näbbets rot, men finnas äfven bland konturfjädrarna.

Granska vi åter fjädrarnas anordning, se vi, att de ej äro jämnt fördelade öfver fågelkroppen utan samlade i s. k. fjäderfält (pterylæ), mellan hvilka finnas nakna gångar (apteriæ).* Anordningen af dessa gångar och fält är olika hos olika släkten och familjer samt anses af nyare forskare ega stort värde för bestämmande af fåglarnas verkliga släktskap.

I själfva verket underlättas fågelns rörelser mycket genom denna fjädrarnas fördelning, som alltid är sådan, att skarpa veck, såsom där vingar och ben äro fästade, ej bära fjädrar.

Figur sid. I jämte förklaring torde bättre än hvarje beskrifning redogöra för de benämningar, som gifvas åt olika delar af fågelns fjäderdräkt. Endast vingen och dess byggnad torde

Skema förtydligande det sätt hvarpå bisträlarnas bakre sammanhållna fanet (efter Boas). a skaft, b en fanstråle, c den närmast bakom liggande, hilkens bistrålar bära hakar.

äro fästade, erhållit namn af hand- eller smällpennor (2—10 fig. sid. 2) samt arm- eller vingpennor af andra ordningen

(1—9 samma fig.). Handpennornas antal är nedan i öfverensstämmelse med gammalt bruk angifvet som 10 (9 eller 11, s. 302) och räknas från vingens spets, armpennornas antal växlar mycket, från 6 till öfver 30. Numera räknar man i regel från handleden mot spetsen, och detta på den grund, att när någon handpenna reduceras, så är det alltid i vingens spets detta sker. Och om man således räknar härifrån, så skulle hos olika fåglar helt olika pennor komma att betecknas med samma nummer. Likaså brukar man numera till handpennorna räknat förut förbisedd eller som undre täckfjädrar ansedd, alltid rätt liten penna. I mo-

Skema visande huru de första fjädrarna (c) bära dunpenslar (a). (b) dunets skaft.

* Hos några fåglar, som sakna flygförmåga, t. ex. pingviner och strutsar, äro fjädrarna jämnt fördelade öfver hela kroppsytan.

derna arbeten anges handpennornas antal som i regel 11 (10 eller 12); den yttersta, 11:te eller 12:te, är hos alla fåglar, där den finnes, mycket liten, dold mellan täckfjädrarna, och förbises därför ytterst lätt, hvilket är anledningen till att vi i våra för praktiska ändamål afsedda examinationstabeller ej tagit hänsyn till densamma. Den 10:de är likaledes rudimentär hos alla förr s. k. »passeres novempennatae» (jämf. s. 46, 2:dra sp.). Vingpennornas rötter och öfre delar täckas af flera rader mindre konturfjädrar, de s. k. vingtäckfjädrarna, som i likhet med vingpennorna indelas i armtäckfjädrar (b—c fig. sid. 2) och handtäckfjädrar (a fig. sid. 2). Dessa vingtäckares relativa längd, anordning, och antal erbjuda rätt viktiga systematiska karakterer. Så utmärka sig tättingar och hackspettar genom korta, stora armtäckare och en rad »afvig» lagda medelstora armtäckare (figg. s. I o. 2, jämf. fig. sid. 101). Slutligen lägga vi märke till, att den del af vingen, som motsvarar tummen, bär en grupp af små pennor, bildande den s. k. lillvingen (figg. s. I o. 2).*

I olikhet med öfriga ryggradsdjur ega fåglarna blott ett par hudkörtlar, men dessa, de s. k. gumpkörtlarna, som ligga på öfvergumpen ett stycke framom stjärtroten, äro så mycket bättre utbildade. Med deras sekret, som är rikt på fett, insmörjes fjäderdräkten, som därpå blir oemottaglig för vata. Härvid användes näbbet att utpressa och kringföra »pomadan».

Fåglarnas fjädrar äro naturligtvis mycket utsatta för nötning, och skulle de aldrig ombytas eller ersättas med nya, vore de snart odugliga att tjänstgöra. Detta fjäderombyte, den s. k. ruggningen, försiggår hos nästan alla fåglar minst en gång hvar år, i regel om hösten efter avslutad häckning. Hos andfåglarna, i synnerhet hos dessas hanar, försiggår denna s. k. höstruggning tidigt på sommaren (s. 249). Till följd af att »höstruggningen» sålunda infaller senast på högsommaren och »våruggningen» på hösten, motsvarar ändernas sommardräkt tydligen många andra fåglars t. ex. måsfåglarnas och snäppornas vinterdräkt, som ju likaledes är mer oansenlig än sommardräkten. Alkor, gäss, svanar och många änder fälla inom loppet af några dagar först alla handpennor och därpå armpennorna, hvarigenom de blifva oförmögna att flyga. Andra fåglar ombyta vingpennorna så småningom, och beröfvas därigenom ej sin flygförmåga. Utom på hösten rugga många fåglar äfven om våren. Denna våruggning, som hos flyttfåglarna infaller omedelbart före färden mot norden, kan då omfatta hela dräkten utom vingar och stjärt, såsom fallet skall vara hos bl. a. måsarna och piparsläktet, tranorna, kornknarren, dufvorna, göken, härfågeln, nattskärnan, tornsvalan och sångarna, eller fällas endast hufvudets och halsens fjädrar, såsom bl. a. hos piparkorna, ärlorna, hönsfåglarna, tordmulen, doppingarna och lomnarna**.

Hos änderna erhålla hanarna sin »vårdräkt» redan på hösten, men deras höstruggning motsvarar tydligen de andras våruggning. Riporna tyckas rugga tre gånger årligen (jämf. s. 160—161 dräktbeskrifningarna). Hos några få af de stora roffåglarna är ruggningen ej inskränkt till en viss tid, utan försiggår så småningom under en stor del af året, ja under flera år å rad.

Bland några fåglar, t. ex. finkarna, erhålla hanarna efter höstruggningen en dunkel men varm vinterdräkt. Vid vårens inbrott förvandlas denna i en sval och hjärt bröllopskrud, därigenom att fjädrarnas yttre kanter, som äro oansenligt färgade, fällas, och de inre bjärtare delarna komma i

* Lillvingen utsträcker, att döma af ögonblicksfotografier, såsom en broms vid hastigt nedåt flygande. Om den har annan uppgift är okänt.

** Lomnarna skifta tydligen äfven ryg- och skulderfjädrar om våren (jämf. s. 307—309 dräktbeskrifningarna).

dagen. Denna process benämnes brämfällning och eger äfven rum hos sparfvar, skvättor, berglärkan, rödstjartarna och många fler.

Några fågelkännare hålla före, att fågel fjädrarna i vissa fall skola kunna förändra färg utan vare sig ruggning eller brämfällning. Och denna förändring skall ej inskränka sig endast till blekning utan äfven alstra mörkare färg; så lär vara fallet med skrattnåsen och dvärgmåsen, som om våren skola få det svarta på hufvudet utan ruggning. Likaså skall *Calidris arenaria* få sin sommardräkt genom omfärgning. Denna åsikt stämmer visserligen mycket illa med vår nuvarande kännedom om fjädrarnas natur och utveckling, men understödes af så många praktiska ornitologer, att den dock förtjänar att här omnämnas.

Fåglarnas ruggning tjänar ej endast till att ersätta utslitna fjädrar utan äfven till att helt och hållet eller delvis förändra hela deras utseende. Detta afser här i Norden stundom att förläna dem så stor likhet som möjligt med den föränderliga omgifningen. Så är t. ex. fjällripan om vintern hvit som snön men om sommaren brunspräcklig som den fjällhed, hon behör.* Snösparfven erbjuder det sällsynta exemplet på en motsatt färgväxling; hans sommardräkt består hufvudsakligen af hvitt och svart, hans vinterklädnad åter är mer brunspräcklig och gråaktig. Men om sommaren finnes snösparfven högt uppe till fjälls bland snö och mörka klippor, om hösten och vintern åter söker han sig ned till bygderna. Lefnadssättet sprider ljus öfver orsaken.

Omgifningens stora inflytande på fåglarnas dräkt framstår mycket bra genom att jämföra t. ex. en rapphöna eller vaktel med en kornknarr. Vi se då genast, att deras dräkter ega samma färger, och om dessa än äro olika fördelade hos rapphönan och kornknarren, måste de dock göra samma intryck på betraktaren. Men då vi veta, att rapphönan och kornknarren på intet sätt äro hessläktade, förstå vi, att det är den omgifning, i hvilken de bägge leva, som frambragt likheten. Deras klädnad har hos bägge tillpassats till samma natur. En jämförelse mellan stepphönan och ökenlöparen, som båda hebo liknande lokaler, lär oss detsamma. Säkert är det våra långa höstar och vårar, med deras öfvervägande bruna och grå färger, som bidragit till att så många af våra fåglar äro så oansenliga till sitt yttre.

I regel skola vi finna, att dunungarna och ungfåglarna liksom ofta i viss mån honorna, som de senare rätt ofta likna, genom sina dräkter äro mer egnade att undgå uppmärksamheten än hanarna; man tänke på t. ex. skogshönsen och rödstjärten. Men vi skola dessutom snart märka, att de till ett visst släkte eller viss större naturlig fågelgrupp hörande arternas dunungar likna hvarandra mycket mer än de vuxna göra. Man erinre sig hur svåra, ja i vissa fall nästan omöjliga, måsarnas dunungar och äfven deras ungfåglar äro att säkert bestämma, medan de gamla fåglarna kunna skiljas åt vid första ögonkastet; eller hur den rödstrupiga piplärkan som ung saknar den för de gamla utmärkande strupfärgen; eller hur lika piparnas och måsarnas ungar i det stora hela dock äro (jämf. s. 175 om deras förmodade släktskap); många andra exempel att förtiga. Ungarnas dräkt kan därför ofta ge oss en vink om vissa fåglars släktskap och tidigare utseende.

Ur efterföljande artbeskrifningar torde ofta framgå, hur närstående, till det yttre lika arter lätt skiljas från hvarandra

* Än skarpare framstår betydelsen af denna färgväxling, då vi veta, att moripan, som eljest föga eller intet skiljer sig från vår datripa, hvilken som bekant äfven är hvit om vintern, ej skiftar färg, men moripans hemland är också Storbritannien med dess snöföfatta vintrar.

genom någon obetydlig men hjärt olikhet. Särskildt är det ofta de undre vingtäckarna, som äro olika till färg eller teckning; så är t. ex. förhållandet med trastarna, med skogssnäppan och grönenan, de båda vadaresvalorna och många fler; eller ock är det vingspetsarna, hvilka, såsom hos måsarna, äro olika tecknade; eller armpennorna, såsom hos t. ex. den mindre och den större strandpiparen (s. 185—186) och hos änderna, där de bilda den under flykten väl synliga men annars dolda s. k. spegeln; eller näbbet som hos tärnorna; eller äro de närstående arterna försedda med på olika ställen belägna fläckar, t. ex. dubbelbeckasinen med hvita sidopennor i stjärten, enkelbeckasinen med hvita undre armtäckare. Alla sådana teckningar ändra föga eller intet i det allmänna utseendet, oftast synas de knappast på den sittande fågeln, men i regel så mycket bättre på den flygande. De tillkomma i lika grad båda könen, men bäras oftast endast af den könsmogna fågeln eller t. o. m. endast i bröllopskruden. Dessa tecken äro för fågelögat hvad lockropen äro för örat: en igenkänningssignal.

Hos de många hönsfåglar, där honan och hanen bära mycket olika dräkter, har man iakttagit, hur gamla honor anlägga en dräkt, som mer eller mindre närmar sig hanens (tafl. 36 fig. 7 och tafl. 37 fig. 3) och äfven i större eller mindre grad autaga dennes läte och beteende i öfrigt. Denna egendomlighet är ej inskränkt endast till hönsen utan iakttagen äfven hos många andra, t. ex. koltrast, rödstjart, blåhake, domherre, bofink, stare, gök, brushane, och torde i de flesta fall hero på, att könsorganen skadats. Mycket enstaka fall, där hanen antagit honans eller ungfågeln dräkt, äro äfven bekanta.*

Abnorm färgning af helt annat slag består däri, att dräkten i sin helhet eller delvis är t. ex. hvit: albinism. Albinos äro så pass vanliga och förekomma inom så många arter, att de ej i det efterföljande kunna anföras. Melanism kallar man abnormt svarta dräkter, erythrim sådana, där en rödaktig färgton blifvit öfvervägande o. s. v.

Begäret att behaga det motsatta könet utöfvar säkerligen ett stort inflytande på fågeldräktens utseende; dock gäller detta vanligen endast hanen (jämf. dock hvad som nedan s. XI säges om simsnäppor och fjällpipare). Denne bär då efter vårruggningen (eller brämfällningen) en hjärt färgad bröllopskrud, som efter förrättad fortplantning ofta åter utbytes mot en anspråkslösare men mer skyddande hvardagsdräkt, vanligen liknande honans. Så är särskildt fallet med andfåglarna, brushanen, hämplingen och gräsiskan m. fl. Eller ock är han året om utmärkt genom en mer eller mindre lysande dräkt såsom bland hönsfåglarna** och många småfåglar. t. ex. domherren.

Öfverallt, där hanen är utrustad med någon påfallande prydnad, som endast tillhör honom, har man att göra med s. k. sekundära könskaraktärer, egenskaper, som utan att stå i direkt förbindelse med alstrandet af afkomma dock äro egnade att ådraga sig det andra könets uppmärksamhet och förskaffa sin härare dess ynnest.

Bland det märkligaste i den vägen är den stora fjäderkrag, som under lektiden finnes hos brushanen, och som på samma gång den skyddar i kampen mot rivaliserande hanar, utan tvifvel också förlänar sin egare ett ståtligt och för honorna behagligt yttre.

För öfrigt är det ej endast genom vackrare dräkt som

* Jämf. A. Brandt, Anatomisches und Allgemeines über d. s. g. Hahnenfehdigkeit o. s. v. Zeitschr. f. wiss. Zoologie. B. 48, 1889.

** Undantag bilda dock åtninstone örnen (s. 163) och rapphönan, som ha en särskild, ehuru ej mycket afvikande sommardräkt.

hanarna verka tilldragande på honorna; äfven sången, som uteslutande eller så godt som uteslutande tillkommer hanarna, måste anses som en sekundär könskaraktär. Man har ofta iakttagit, hur två hanar t. ex. af näktergalen i formlig sångarstrid försökt att öfvervinna hvarandra, och bakom en sådan strid ligger tvefvelsutan just täflan om honans kärlek. Sången är högst utvecklad hos några sångfåglar, men finnes äfven hos talrika andra, t. ex. hos göken, hos småsnäpporna (s. 199) och hos snäpporna (s. 206, 207, 209). Äfven hos flera simfåglar ega hanarna egendomliga, endast dem tillkommande läten, så är t. ex. fallet med alfågeln och ejdern.

Hos ring- och skogsduforna beledsagas sången af egendomliga rörelser, som skola vara egnade att visa friaren i all sin glans (s. 154 o. 155). Samma ändamål har påfågelnans vana att slå ut stjärten, hvarvid dessutom ett egendomligt »sisande» ljud alstras.* Jämför äfven enkelbeckasinens och knipans under flykten af vibrerande fjädrar alstrade toner! (s. 193 o. 263). Många sångfåglar liksom äfven snäpporna sjunga alltid flygande; här ha vi också början till ett spel.

Bland hönsfåglarna ha hanarna en särskild sång eller åtminstone ett särskildt läte, hos orren och tjädern förenadt med en säregen s. k. lek, hvarvid äfven »handgripligen» täflas om honornas gunst. Stortrappens (s. 177), brushanens och den dubbla beckasinens spel visa ock stor likhet med hönsfåglarnas och utgöra säkerligen äfven de ett giljande till honornas ynnest, och likartade företeelser äro tvefvelsutan morkullans drag och den enkla beckasinens »gnäggande» flykt. För resten är det, såsom torde framgå af ofvanstående exempel, svårt, ja omöjligt att draga några bestämda gränser mellan sång, spel, lek och andra slag af »friarekonster». Och kände vi tillräckligt fåglarnas lefnadsvanor, skulle sådana företeelser säkerligen låta påvisa sig hos snart sagdt hvar enda art. Utom ofvan anförda exempel torde nötväckhanens dans (s. 45), viphanens, den större strandpiparens och storspofvens flygkonster (s. 181, 186 o. 216), som säkerligen utföras för att glädja honan, och svärtans s. 261 omnämnda »ringande» flykt, äfven den en friarleik, förtjäna att framhållas. Detsamma gäller om hackspettarnas trumningar (s. 103).

I olikhet med nästan alla andra djur rufva fåglarna som bekant sina ägg, d. v. s. de bibringa dem genom att ligga på dem med hjälp af sin egen kroppsvärme den temperatur, som är nödvändig för utvecklingen. Flertalet fåglar bygga också bon, i hvilka äggen läggas. Men dessa bons beskaffenhet är mycket olika. Stjartmesens med väggar och tak försedda, väl ombonade näste, i sitt slag ett riktigt konstverk, och den i myllan uppkrafsade grop, som mottar vipans ägg, utvisa inom hur vida gränser fåglarnas bobyggnadskonst rör sig.* Men alltid står beskaffenheten af en fågelarts rede i innerligaste öfverensstämmelse med dess lefnadssätt. Såsom exempel må framhållas doppingens och sothönans af växtämnen byggda flytande bon (s. 303 o. s. 235), hackspettens i trädstammens inre utmejslade kamrar eller örnens rede högt uppi en brant bergvägg eller i toppen af någon jättefura. Ej så få fåglar lägga för öfrigt sina ägg omedelbart på marken utan någon som helst antydning till rede eller ens någon grop. Så finner man t. ex. nattskärrans ägg och många fler. Som regel kan man säga, att alla fåglar, hvilkas ungar födas väl utvecklade, ha ytterst enkla nästen, men att ju hjälplösare ungarna komma till världen, desto omsorgsfullare är nästet byggt.

* Som bevis på, hvilken omtanke fåglarna kunna utveckla härvid, torde förtjäna framhållas, hur ett par bofinar, hvilka be bläst ned, i sitt nya rede infattade ända till 0,4 m. långa trådar, som dock först slagits rundt den grenklyka, i hvilken boet hvilade. (Raspail. Bull. Soc. Zool. de France 1892, T 17.)

Hvad som betingar fågeläggens så växlande färg är ännu i det stora hela en outredd fråga. I några, kanske till och med i de flesta fall torde färgen hidraga till att de undandraga sig uppmärksamheten. Så äro säkerligen järnsparfvens grönblå ägg svåra att se bland gräs och bladverk, och sothönans ägg likna till färgen alldeles torr vass, betäckt med små svarta svampfläckar; äfven torde många vadareägg få anses som egande »skyddande färger».* Hvita ägg eller mycket ljusa, lätt i ögonen fallande, ega framför andra sådana fåglar, som häcka i hål eller ha öfverbyggda bon, hvari de lättare döljas. Man tänke t. ex. på hackspettarna, ugglorna, isfågeln, mesarna, skrakar och knipor; öfriga andfåglar, som äfven ha hvitaktiga ägg, hölja öfver dem med dun och liknande, när de lämna dem för att söka föda.

Hvad äggens form beträffar, se vi, att starkt päronformade ägg ega endast sådana fåglar, som ej bygga några egentliga reden; sannolika orsaken synes vara, att ett koniskt ägg ej rullar sin väg så lätt som ett rundt eller ovalt; därför blir en kull päronformade ägg lättare att hålla samlad. Den tar äfven mindre plats; de fyra vadareäggen läggas vanligen med spetsarna tillsammans och nedåt. Det förtjänar framhållas, att de i förhållande till modern största äggen läggas af sådana fåglar, t. ex. snäppor och andra små vadare, som kläckas väl utbildade. Deras ungar fordra ju äfven både mera näring och mer utrymme i ägget för att nå sin högre utbildning.

Många forskare lägga stor vikt på det olika tillstånd, i hvilket fåglarna födas, ja, man har t. o. m. velat uppdelade dem i sådana, som födas dunklädda och seende samt genast lämna redet — tyskarnas »Nestflüchter» — samt sådana som födas nakna och blinda samt länge kvarstanna i boet, omsorgsfullt vårdade af föräldrarna — »Nesthocker». Den senare gruppen består af sittfåglarna. Bland dessa kläckas hackspettarna och isfågeln, som ju båda ha sina bon synnerligt väl skyddade, fullständigt nakna och få aldrig någon dun-dräkt (se s. VIII), utan anlägga genast en dräkt af fullt utbildade fjädrar. Mellan dem och nattskärran eller roffåglarna, som födas rätt försigkomna och med en synnerligt tät och varm dun-dräkt, finnas alla möjliga öfvergångar. Och roffåglarna närma sig i detta hänseende rätt mycket storkar, hägrar, pelikanfåglar och stormfåglar, hvilkas ungar kläckas nakna (sula, skarvar) eller dunklädda samt stundom blinda och visserligen snart nog lära sig att själfva taga födan, men ända till dess de bli flygfärdiga stanna kvar i boet och vårdas af föräldrarna. Och äfven bland de fåglar, som födas rikt dunklädda, seende och med förmåga att gå, matas många rätt länge af föräldrarna; så är fallet bland annat med mäsar och alkor. Någon skarp gräns mellan de båda ofvan angifna grupperna finnes således knappast.

I många fall är det honan, som ensam sköter om hela rufningsbestyret och som sedan tar vård om ungarna, så t. ex. hos skogshönsen och andfåglarna (med undantag af gässen och grafandena, s. 245) och bland vadarna bl. a. hos vipan. Ofta får hon dock verksam hjälp af hanen med ungarnas uppfödande, och om hon faller ifrån, åtar han sig vanligen ensam omsorgen; så är fallet med flertalet af våra sångfåglar, t. ex. Sylvia-arterna, bofinken, gulsparfven m. fl. Ofta nog biträder hanen äfven vid själfva rufningen såsom t. ex. hos tordmulen och sillgrisslan. Ja, stundom rufvar han lika flitigt som honan; så är t. ex. fallet med strandskatan, småspofven, drillsnäppan och grönbenan, och hos snäpporna visar hanen

* Det torde förtjäna framhållas, att skogssnäppan, som bäckar i öfvergifna trastbon o. d. bögt npp i träden, har nästan hvita ägg, medan släktets andra arter ha ägg med skydds-färg.

mer uppoffring för ungarna och egnar dem ömmare vård än honan (s. 205). Hos en del vadare, t. ex. spofvarna (s. 216) och Totanus-arterna, är det i själfva verket hanen, som, sedan han deltagit i ruftningen och ungarna kläcks, ensam öfvertager hela deras vård, medan honan öfvergifver familjen. Hos ett fåtal arter, här i Norden sannolikt blott hos simsnäpporna och fjällpiparen, har hanen ensam öfvertagit såväl hela ruftningen som ungarnas vård. Hos dessa arter är honan både mera storvuxen och utrustad med vackrare dräkt, och honorna lära här äfven vara talrikare än hanarna, hvilket annars ej är fallet, åtminstone ej med andfåglarna (jämf. s. 236). De senast anförda exemplen antyda, hur inom ett par vadaregrupper hanen så småningom öfvertagit allt större del af fortplantningens möda.

Föräldrarnas omsorg om afkomman sträcker sig hos många arter mycket långt och ger dem ej blott mod att trotsa öfvermåktiga fiender (s. 162) utan lär dem äfven att använda förställning. En ej ovanlig list är, att modern (eller fadern) låtsas ej kunna flyga utan långsamt släpar sig undan, lockande förföljaren efter sig, medan ungarna få tid att sätta sig i säkerhet. Hos så olika foglar som änderna, säfsparfven och törnsångaren återfinnes samma list.

En del fåglar stanna lifvet igenom kvar på den trakt, som sett dem födas. Sådana äro exempelvis gräsparfven, kornsparfven, gulsparfven, tofslärfkan, skatan, raphhönan och på det hela taget äfven skogshönsen.

Dessa kallas stannfåglar.

Andra åter, såsom siskorna, sidensvansen, mesarna och många fler, ströfva under den tid de ej äro upptagna af häckningsbestyren oftast förenade i större eller mindre skaror kring bygderna. Deras vandringar äro ej bestämdt återkommande, utan hero åtminstone till väsentlig del af den tillfälliga tillgången på föda. De kallas strykfåglar.

Flyttfåglar kallar man de fåglar, som om vintern draga söderut, därtill tvingade af omöjligheten att åtkomma sin vanliga föda. Hit höra de flesta bland Nordens fåglar: i främsta rummet alla de insektätare, som ej om vintern kunna lefva af frön eller likt hackspettar och mesar oberoende af årstiden kunna samla sin föda, vidare vattenfåglarna, särskildt vadarna, men äfven mycket talrika simfåglar. Flyttfåglarna följas af flertalet på andra fåglar lefvande roffåglar, som sålunda äfven de bli flyttfåglar. De flyttfåglar, som häcka i höga Norden och endast under flyttningen vår och höst besöka våra kuster, kallas stundom sträckfåglar, t. ex. kustsnäppa, sandlöpare, bläsgås och många flera. Dessutom eger vår fauna ett fåtal nordiska arter, som öfvervintra hos oss, t. ex. prutgäsen, alfågeln, alförräddaren, hvittruten och (i Bohuslän) sillgrisslan samt tordmulen. De komma sträckfåglarna närmast och jag vore böjd att beteckna dem som vinterfåglar. Mellan ofvan uppräknade slag af fåglar finnas i själfva verket ej några skarpa gränser. Så stanna t. ex. de gamla örnnarna kvar uppe bland fjällen vintern öfver, medan de unga som flyttfåglar regelbundet begifva sig söderut. Likaledes äro kråkor och kungsfåglar och många fler dels flytt- dels strykfåglar. Och blida år öfvervintrar mången bofink, som bekant annars en flyttfågel, så långt i norr som i Mälardalen.

I själfva verket torde också flyttfåglarna i längesedan svunna tider så småningom utbildats från strykfåglar.

Härvid är ock att lägga märke till den olika väglängd, de olika flyttfåglarna tillryggalägga. Medan somliga såsom t. ex. gräsanden stå på gränsen till strykfåglarna och ej flytta undan längre, än is och kyla för tillfället tvinga dem, bege sig andra såsom svalorna och många småfåglar och smärre vadare långt ned på del södra halfklotet (se bl. a. kustpipa-

ren s. 189 o. kustsnäppan s. 197) eller åtminstone långt ned i Afrika (s. 143. Stolpe).

Man har sagt, att de individer af en art, som häcka längst i norr, flytta längst söderut. Och hvad några enstaka arter beträffar, torde detta vara bevisadt. Så t. ex. lämnar ladusvalan Natal i sista veckan af mars, fjolårsungarna i midten af april, men till södra Europa komma svalorna redan i januari, och i Spanien kläckas deras ungar ofta i midten af april, vid hvilken tid svalorna börja komma till England. Häraf torde framgå, att det just är norra Europas svalor, som komma från Afrikas sydligaste trakter (Seeböhm).

Att flyttfåglarna under sitt sträck följa bestämda, stundom bredare, stundom smalare vägar, torde numera genom en serie af undersökningar (jämf. Palmén 1874, 1891, 2) vara åtminstone för många af dem fastslaget. En sådan allmänt begagnad flyttningssväg går längs Sveriges södra Östersjökust. Vid denna väg ligger Ölands södra udde, sedan gammalt känd som besökt af tusen sinom tusen flyttfåglar. En annan dylik rastplats finnes vid Shelderviken, en tredje på Jaederen i Norge o. s. v. Likaledes torde för många arter flyttningssvägar ej vara oberoende af landets konturer, utan bestämmas de gärna af kusternas sträckning, af floddalar, större insjöar o. dyl. Äfven torde den väg, på hvilken en art invandrat till ett område, vara åtminstone rätt lång tid framåt bestämmande för dess flyttningssleder. Så häckar t. ex. lappsparfven i våra fjäll, särskildt de nordliga, men är ytterst sällan funnen i dessa länders sydliga delar, medan han däremot allmänt flyttar genom norra och mellersta Finland (s. 64). Dess flyttning söderut måste således gå i sydostlig riktning eller just den väg, hvilken arten tvifvelsutan hitså småningom invandrat, andra liknande säkert fastslagna exempel att förtiga. När därför Gätke (1891, s. 24) och flera med honom säga, att flyttningen försiggår med en front, som i bredd motsvarar häckningsområdets utsträckning, så motsäges detta bl. a. af alla de talrika iakttagelserna från sådana ställen, där flyttfågelsträcket är oerhördt rikt, medan det ett fåtal mil därifrån kanske är riktigt fattigt. Att flyttfåglarna åtminstone vid dagsljus ega »känning af hur landet ligger», visas kanske bäst af att på en liten ö i hafvet, som Helgoland, man ytterst ofta kan iakttaga, hur de plötsligt komma liksom nedstörtande från en höjd så stor, att de förut varit äfven för beväpnadt öga osynliga (Gätke). Långt ifrån de flesta fåglar sträcka emellertid om dagen; det är visserligen alltid eller åtminstone nästan alltid fallet med kråkan, och ännu några till. Men många fåglar, bl. a. sånglärfkan och snäpporna, sträcka än vid dagsljus, än nattetid, och andra, t. ex. beckasinerna, sträcka endast om nätterna. Och detta är fallet ej endast med sådana fåglar, som äfven annars företrädesvis eller gärna äro i rörelse efter mörkrets inbrott, t. ex. ugglorna, nattskärnan, utan äfven med så utpräglade »solens barn» som trastarna och kungsfågeln.

Hvad som vägleder dem under de mörka höstnätterna är tills vidare en af de många intresseväckande gåtor, hvarpå fågelsträcket i sin helhet är så rikt.

Sträcket företages på mycket växlande höjd. Medan t. ex. kråkan så godt som alltid sträcker lågt, från 5—75 m. öfver hafvet, sträcka andra, t. ex. många smärre vadare, än lågt öfver vattnet, än så högt, att de ej kunna ses utan röja sin närvaro endast genom sitt ifriga lockande eller därigenom, att man såsom på Helgoland kan se dem plötsligt komma liksom nedfallande ur skyn. Den höjd, på hvilken fågelsträcket eger rum, är, som redan antydts, mycket växlande, och det är otvifvelaktigt väderleksförhållandena, som härvid äro bestämmande. Fåglarna uppsöka de luftlager, som för

tillfället erbjuda de för deras flykt förmånligaste förhållandena, och många, som annars flytta högt, sträcka därför ihland i de nedersta luftlagren. Helst synas de flyga i medvind eller med vinden kommande snedt bakifrån.*

Somliga arter flytta enstaka, andra i smärre följen, andra åter i stundom oöfverskådliga massor. Såsom ett, låt vara rätt allenastående exempel på massflyttning kan anföras, hur natten efter den 28 okt. 1882 en sådan mängd kungsfåglar flyttade öfver Helgoland, att de endast kunde liknas vid ett yrväders fallande snöflingor. Tåget varade från kl. 10 e. m. till dagens inbrott, och samtidigt visade sig efter hela Eng-

Kartskiss utvisande hussvalans ankomst om våren. Den svarta linien utmärker den gräns, till hvilken svalorna nått en viss uppgifven dag. Isothermen för + 8° C. är äfven inlagd. (Eft. Carlheim-Gyllenskiöld).

lands kust en ovanligt stark ström af invandrande kungsfåglar. — De i flockar nattetid flyttande fåglarna uppte ständiga höga lockrop, hvilka säkerligen tjäna till att sammanhålla resällskapet.

Genom att insamla uppgifter om vissa allmänt kända fåglars ankomsttider och sammanställa dessa uppgifter har man (Carlheim-Gyllenskiöld) erhållit kartor, som visa, hur en viss art om våren skrider norrut. Vidstående teckningar torde rätt väl belysa detta. Härvid framgår för öfrigt, att sent kommande fåglar, t. ex. svalan, framtränga hastigare mot

norr, närmare Norges gräns, medan tidigare flyttare komma förr vid kusten. Detta sammanhänger med motsvarande temperaturförhållanden. Denna fortskridande utbredning norrut sammanfaller på intet sätt med flyttningshastigheten. Denna senare, som naturligtvis är i hög grad växlande hos olika arter, kan ännu ej sägas vara utredd, dock tyda många iakttagelser på, att den är mycket stor. Så påstås det, att en så långsam fågel som vår vanliga kråka på omkring 3 timmar flyger från Helgoland till Englands ostkust (Gätkö). Om man frånräknar den gynnsamma vindens inverkan, torde flyghastigheten kunna beräknas till omkring 130—160 km. i timmen eller nära dubbelt mer än den, som anses tillkomma goda bredduvor.* När en relativt så dålig flygare som kråkan är kan prestera sådant, hvad skall ej då tornsvalan, falkarna och många andra kunna utföra. — Vid en jämförelse mellan flera till samma släkte (Calamopteryx) hörande arters vingar har det visat sig, att den art, som företager de längsta flyttningarna, äfven har de spetsigaste vingarna och den art, som för en stannfågels lif, de trubbigaste.**

Säkerligen böra vi i väderleksförhållandena söka impulsen till att flyttfåglarna hvarje år i rätt tid börja sina vandringar. Liksom vissa väderleksförhållanden ega förmåga att hos oss framkalla bestämda stämningar, så tvefvelsutan i ännu högre grad hos fåglarna. Det är således sannolikt väderleksförhållandena, som säga dem: »nu är tiden inne att flytta.» Stundom kunna dock, särskildt vid vårflyttningen, misstag begås. (Jämför beträffande v. p. s. 181).

I regel försiggår vårsträcket med febril hastighet, medan höststräcket sker långsammare med flera och längre uppehåll. Häruti liksom naturligtvis i förekomsten af de talrika, föga skygga ungfåglarna ligger orsaken till, att höststräcket oftast är så mycket mer i ögonen fallande. Ett ofta iakttaget undantag härifrån bilda de talrika gäsflockar, som under vårsträcket årligen rätt länge uppehålla sig på de feta Upplands- och Vestgötaslätterna (s. 238) i afvaktan på, att marken skall tina upp.

På grund af rätt många iakttagelser torde vi vara berättigade att antaga, att åtminstone flera fåglar om våren återkomma just till samma boplatz, som de om hösten lämnade.

Om våren ankomma alltid de gamla hanarna före honorna, vanligtvis omkring en vecka tidigare, först komma de vackraste och äldsta hanarna. Lättast låter sig detta påvisa beträffande sångfåglarna, men torde äfven ha sin riktighet åtminstone beträffande vadarna. Sedan komma honorna och sist bland dessa de yngsta fåglarna. Äfven fjällpiparens honor, som litet eller sannolikt t. o. m. ej alls deltaga i rufningen (s. 184), komma senare än hanarna (Gätkö). Om hösten iakttaga många fåglar t. ex. starar, stenskvättor, koltrastar m. fl. småfåglar äfvensom några roffåglar och bland vadarna åtminstone ljungpiparen en omvänd tågordning. Då komma nämligen ungfåglarna först, därpå följa honorna, och sist komma de gamla hanarna. Gätkö, som (1891) på grund af sin allenastående erfarenhet från Helgoland uppställt denna regel beträffande höstflyttningen, synes endast vilja erkänna ett undantag från densamma, nämligen göken. Att de gamla fåglarna af denna art flytta långt före ungfåglarna, som först i september lämna Norden, sammanhänger naturligtvis med det egendomliga sätt, på hvilket ungarna utläckas

* Ziegler, H. E., Die Geschwindigkeit der Brieftauben. Zoolog. Jahrbücher. B. 10. 1897. Mot riktigheten af dessa beräkningar har sedan tvefel uppstått (jämf. Bird Migration in Great Britain and Ireland, Rep. of the British Association for the Advancement of Science 1896).

** Seebohm. Siberia in Europe London 1880, s. 245.

* Jämf. dock beträffande ornvårken sid. 146.

Kartskiss utvisande sädgåsens ankomsttid om våren. (Eft. Carlheim-Gyllenskiöld).

och uppfödas (s. 111). Kolthoffs (1897) iakttagelser från Öland synas däremot visa, att gamla fåglar tillhörande åtminstone några *Tringa*- och *Totanus*-arter i afsevärdt antal komma före ungfågarna. Särskildt var detta fallet med *Tringa canutus*, alpina och *Totanus glottis*. Och torde vidstående diagram tydligare än någon tabell visa saken. Nu kan man visserligen invända, att dessa gamla fåglar äro sådana, som ej häckat eller som afbrutit sin häckning. Detta antagande synes dock åtminstone beträffande de ofvan anförda arterna motsägas dels af det stora antal gamla, som observerats, dels af att såväl honorna som särskildt hanarna buro mycket stora liggsäckar. Men om äfven tågordningen hos en del vadare och möjligen ännu några fåglar är afvikande, så synas dock bl. a. såväl Kolthoffs som framförallt Gätkes iakttagelser ha fastslagit, att de unga flytta för sig och de gamla för sig samt att de olika könen flytta på något olika tider; hvilket senare förhållande beträffande vårflyttningen ju länge varit känt.

Fåglarnas flyttning och hvad därmed sammanhänger erhjuder, såsom torde framgå redan af ofvanstående korta redogörelse, några af de mest intresseväckande på samma gång som mest svårlösta frågor — t. ex. om flyttningvägarnas läge, om flyttningshastigheten och framförallt om hvad som vägleder fåglarna under flyttningen — frågor, som fågelkännarna nu i allt större utsträckning och med allt mer plan-

mässighet taga under gemensamt arbete. Alla noggrant förda och systematiskt samlade uppgifter äro härvid af värde.

Förutom af våra regelbundna flyttfåglar besökas vi tidt och ofta af enstaka vilsekomna, mycket långväga främlingar. De flesta tillhöra ostasiatiska arter och äro i regel funna höstetid; vanligen är det då ungfåglar, som anträffas. Sådana ostliga gäster äro *Turdus atricularis*, *fuscatus* och *varius*, *Phylloscopus superciliosus* (s. 317), *Parus cyaneus*, *Anthus richardi*, *Linota sinica*, *Pastor roseus*, *Corvus dauricus*, *Falco sacer*, *Buteo ferox*, *Turtur orientalis*, *Otis macquennii*, *Cursorius gallicus*, *Glareola melanoptera*, *Grus virgo* (funnen vårtiden), *Ardea purpurea*, *Nycticorax griseus* (sydlig?), *Ibis falcinellus*, *Anser hyperboreus* och *indicus*, *Branta ruficollis*, *Tadorna casarca* (funnen äfven sommartid), *Aegialicula* (vårfynd), *Anas falcata* (vårfynd), *Fuligula rufo-fulva*, *Phalaris psittacula*. Ändå märkligare äro de massinflyttningar, som med mycket långa mellantider plötsligt egt rum likaledes af östliga fåglar. Den mest beaktade torde vara stepphönan, som flerstädes i Danmark häckade (s. 159 och 318). Äfven bändelkorsnåbben förtjänar framhållas. Den senare synes ha häckat här i landet (s. 68—69).

Dessutom ega vi ett fåtal sydliga gäster: *Merops apiaster*, *Cypselus melba*, *Gyps fulvus*, *Glareola pratincola*, *Himantopus candidus* (höstfynd), *Ardea alba* (sydöstlig gäst?), *Hydrochelidon leucoptera*, hvartill äfven torde räknas *Circus swainsonii*. Dessa sydliga arter iakttagas oftast vårtiden och ha väl af en eller annan orsak fortsatt sin flyttning betydligt längre norrut än vanligt.

Af amerikanska fåglar, hvilka som hekant ej så sällan erhållits i England och på Helgoland, ha i nordn utom den grönländska *Larus leucopterus* samt de isländska *Clangula*

Grafisk framställning af *Tringa canutus* (den streckade linien) och *Totanus glottis* (den fulldragna linien) flyttning öfver Öland sommaren 1897. Där linerna fördubblas börjas ungfågelsträcket. Kolthoffs siffror, som legat till grund för denna figur, måste till följd af undersökningssättet vara så ofullständiga, att skemat endast kan göra anspråk på relativ giltighet.

Siffrorna vid linerna ange datum, de vågräta strecken det iakttagna antalet fåglar.

islandica och *Cosmonetta histrionica* erhållits endast *Oedemia perspicillata*, (*Anas discors*) och *Macrorhamphus griseus*. Af de arter, som beho Atlanten, ha naturligtvis många besökt oss.

I ofvanstående förteckning äro ej upptagna sådana jämförelsevis nära grannar, som häcka så godt som på vårt områdes gränser och som därför ofta besöka oss.

Den skandinaviska norden utgör det palearktiska områdets* nordvestligaste del. Den har endast under en, geologiskt taladt, kort tid, efter istiden, varit beboelig. Ej heller eger den några här utbildade eller för detta område egendomliga fågelarter.** Alla ha efter istiden invandrat söderifrån eller österifrån, och en långsam sådan invandring försgår säkert ännu.***

Nära nog lika omväxlande, som naturen inom vårt vidsträckt område, är äfven fågelfaunan. Men det oaktadt finnas några arter, som anträffas öfver hela halfön. Bland sådana förtjäna framhållas sädesärkan, stenskvättan, strömstaren (som dock aftar i antal söderut), löfsångaren, ängpiplärkan, kråkan (som dock i regel saknas såvild i högflället som i de djupaste skogarna), korpen (som dock mångenstädes kan saknas), pilgrimsfalken, fiskgäusen, ljungpiparen, enkelbeckasinen, kärrsnäppan (som dock saknas i enstaka landskap t. ex. Uppland), grönbenan, drillsnäppan, brushanen (som dock numera saknas på vida sträckor), krickan, fiskmåsen (på lämpliga lokaler), storlommen. Och med undantag af de egentliga fjällen behos nära nog hela halfön af rödstjärten, buskskvättan, svarthufvade sångaren, trädgårdssångaren, grå flugsnapparen, talltitan, alla tre svalorna (som dock här och hvar gå upp äfven på fjället), trädpiplärkan, gulsparfven, gråsparfven, bofinken (som dock ej når trädgränsen norrut), skatan, större hackspetten, den lilla hackspetten, göken, tornsvalan (som dock här och hvar öfverskrider trädgränsen), bergulven, dufhöken, sparfhöken, orren (som dock saknas på stora slätter), morkullan (som dock saknas i det nordligaste Lappland), gräsanden och sinåskraken.

Å andra sidan ha vi en rätt talrik skara fåglar, som åtminstone under häckningstiden äro inskränkta just till fjället öfver trädgränsen. Sådana äro snösparfven, berglärkan, fjällugglan, jaktfalken, dvärgfalken (som dock äfven behor de stora slätterna nedåt landet), fjällvråken, kungsörnen, fjällripan, fjällpiparen, skärnsnäppan, fjällgäsen, sjöorren, alfågeln, fjälllabben. Dessutom finnes en grupp fjällfåglar, som åtminstone hufvudsakligen äro inskränkta till halföns nordligaste trakter; de äro den rödstrupiga pipelärkan, lappsparfven, mosnäppan och den smalnåbbade simsnäppan.

Videbältet, hvilket som bekant ligger närmast under kala fjället, behos af ringtrasten†, blåhakesångaren, dalripan (som dock ej är inskränkt endast till detta område, s. 162) och den halfenka becksinen. Det närmast under videregionen liggande hjörkbältet hyser förutom flera af videbältets bebyggare — t. ex. blåhakesångaren — bergfinken, jordugglan och

myrsnäppan; de båda sistnämnda finnas äfven på ett fåtal lämpliga lokaler söderut. Det är för öfrigt omöjligt att uppdraga någon skarp gräns mellan dessa områden.

Liksom öfriga genom en bestämd växtformation kännetecknade trakter hysa säregna fågelarter, så ock vårt stora barrskogsområde. Dessa arter äro: sängtrasten, kungsfågeln, rotgeln (åtminstone i viss mån), grånsångaren, svartmesen, tofsmesen, korsnäbbarna, tallbiten*, domherren, grönsiskan, lafskrikan*, lappugglan*, sparfugglan och hökugglan, tjädern och järpen, skogssnäppan, hvarjämte äfven morkullan företrager barrskog; träuan behor i barrskogarna liggande mossar men går dock på fjällen högre upp.

Söder om Sveriges stora barrskogsområde** finnas talrika parkartade trakter. I dem finna vi bastardnäktergalen, blåmesen, nötväcken, kärrmesen och hornugglan. Äfven orren, som ju ej heller saknas i barrskogarna, håller gärna till här.

Fältfåglar äro däremot sånglärkan, rapphönan, vakteln, ängsknarren; och de tränga norrut följande odlingen åt.

Följande fåglar trivas endast eller åtminstone företrädesvis i våra skärgårdar: skärpiplärkan, hafsörnen***, större strandpiparen, roskarlen, strandskatan (jämf. dock s. 318), rödbenan, grågäsen, grafanden, berganden, ejdern, gråtruten (bygger äfven vid Venern och Veitern), hafstruten, sillmåsen, ringtjånen (norra Norge), den vanliga labben, den rödnåbbade fisktärnan (äfven vid lämpliga insjöar), tohisgrisslan, tordmulen. Man lägge särskildt märke till, att vid fjällvattnen häcka flera fåglar, som söderut äro bundna vid kusten, t. ex. rödbenan, berganden och sillmåsen.

Utom här ofvan antydda grupper kunna många fler lätt nog urskiljas: kärrfåglar, insjöfåglar o. s. v. allt efter det slags lokaler de äro bundna vid. Men vi kunna äfven ordna fåglarna gruppvis allt efter den trakts geografiska läge, som de beho. Härvidlag är det tvifvelsutan klimatet eller af det samma nära afhängiga orsaker, som verka afgörande. Äfven flera af de ofvan anförda gruppernas förekomst betingas säkerligen häraf, så t. ex. många af fjällfåglarnas. En fågelgrupp utgöres af sådana, som, lockade af de nordliga trakternas stora insektrikedom sommartid eller möjligen af andra orsaker, endast häcka långt norrut utan att dock vara bundna vid fjället. Sådana äro: lappmesen, svartsnäppan, gluttsnäppan (äfven på Gotland), myrspofven, sädgäsen, sångsvanen och salskraken. En talrik skara bildas af hvad vi kunna kalla subalpina arter: sådana, som utan att vara utprägladt nordliga dock som häckfåglar i regel ej gå söder om Dalälven eller ens nå denna. Hit höra järmsparfven, varfågeln, nordliga gulärkan, säfsparfven (på vissa lokaler vanlig i mellersta Sverige), gulnäbbade hämplingen, gråsiskan, sidensvansen, lafskrikan, trelåiga hackspetten, gråspetten, lappugglan, hökugglan, småspofven (äfven fjällfågel), stjärtanden (äfven på fjället och söderut), bläsanden, knipan och smålommen. I Jämtland och Sundsvallstrakten finna vi nordgränsen för en hel flock fåglar; sådana äro grönfinken, hämplingen, steglitsen, nötskrikan, kajan, gröngölingen, göktytan, nattskärren, kattugglan, lärkfalken, (ormvråken?), ringdufvan, mindre strandpiparen, storspofven. En annan grupp har sin nordgräns kring Dalälvens utlopp och i Värmland eller ungefär i samma trakter som eken; den omfattar stenknäcken, nötkråkan, trädlärkan, blåkråkan, gladan, vipan, rördrommen, svarta storken, vattenrallen, sumphönan, rörhönan, knölsvanen, snatteranden (sällsynt i södra Sverige), årtan, brunanden, svarttärnan (på ett

* Detta omfattar Europa, det norra och tempererade Asien samt Afrika norr om Atlas.

** På Fæderarna finnas dock ett slags underarter af såväl gärdsmyg som sture (s. 12 o. 83). Båda äro stano-fåglar darstades. Äfven af fjällripan, som ju också är stationär, ha på Spetsbergen samt möjligen på Island utbildats egna underarter.

*** Medan detta tryckes, ingår från Åminne nära Boden genom E. Frisendahl fynd af gamla häckande fåglar och dunungar af videsparfven. Denna östliga art har sålunda på sitt framträngande vesterut bevisligen fattat fast fot i Sverige (jämf. s. 63). Han är i nedanstående summariska öfversikt räknad till de »sällsynta gästerna» men bör nu föras till de undantagsvis häckande och blir nog i framtiden regelbunden häckfågel här i landet.

† Man lägge märke till, hur ringtrasten i Bobuslans och västra Norges skogfattiga klipptrakter anträffas långt nedanför sitt vanliga utbildningsområde.

* Inskränkta till de nordligare trakternas barrskogar.

** Jfr L. A. Nilssons artikel om Sveriges växtgeografi i den af riksdagen beslutade statistiska handboken öfver Sverige. (Under utarb. 1889).

*** Bygger äfven vid de större insjöarna.

fåtal lokaler) och skäggdoppingen. Än mer sydliga äro näktergalen, hökfärgade sångaren, hvithalsade flugsnappare (Gotland), råkan, kornsparfven, fältpiplärkan, tofslärkan, mellanspetten, tornugglan, svartbenta strandpiparen, rödspofven, skärfläcken, hägern, storken, storskarfven (som dock i Norge är subarktisk) skrattnåsen (upp till Östergötland) och småtärnan. Af dessa ha råkan och kornsparfven längs vestkusten kringgått det smäländska skogslandet och bredt ut sig i Vestergötland.

Anmärkningsvärdt är, att många af de båda senaste grupperna längs Norges milda vestkust gå mycket nordligare än i Sverige: vipan åtminstone till Trondhjem, hägern och sumphönsen upp till Trondhemstrakten, storskarfven ända till Ishafvet.

Som östliga arter kunna anföras: *Emberiza aureola*, vide-sparfven, dvärgsparfven och rosenfinken samt den nordiska löfsångaren och småsnäppan, hvilka tillika äro utprägladt nordliga.

Naturligt är, att de ofvan uppräknade gränserna, som ju hufvudsakligen afse svenska förhållanden, äro ungefärliga, i det att de ofta af den ena eller andra arten överskridas.

I Sverige äro iakttagna 308 fågelarter; däraf 221 regelbundna häckfåglar, 3 som endast undantagsvis häcka hos oss, 8 som möjligen, men ej bevisligen häckat; 11 arter besöka regelbundet som sträck- eller vinterfåglar landet, 24 äro sällsynta gäster, 41 endast tillfälligtvis funna, däraf dock 1 massvis.

Motsvarande siffror för Norge bli 278, däraf 190 som årligen häcka inom landet, 7 sällsynta häckfåglar och 15, som äro misstänkta för att ha häckat; Norge besökes årligen af 12 arter, 13 arter äro sällsynta gäster, medan 41 tillfälligt, däraf dock stepphönan massvis (Collett 1892, engelska uppl., 1894).

De för Sverige ofvan lemnade siffrorna äro och måste i viss mån vara godtyckliga. En fågel som bändelkorsnäbben t. ex. kunde lika väl som stepphönan uppföras som en massvis uppträdande tillfällig gäst, medan han nu på grund af oss meddelade upplysningar (s. 66) förts till dem, som möjligen häckat i landet. Tordmulen, som regelbundet häckar i Östersjön, har liksom sillgrisslan, som häckar på Carlsö vid Gotland, uppförts bland dem, som regelbundet häcka i landet; emellertid äro båda i Bohuslän utpräglade vinterfåglar o. s. v.

* * *

Det är med vår närvarande, högst begränsade kännedom om fåglarnas lefnadssätt ytterst svårt, om ej omöjligt, att ange om en fågelart är »nyttig» eller ej. Oftast anses de insektätande fåglarna nyttiga, men entomologien lär oss, att många skadeinsekters värsta fiender just utgöras af andra insekter, och innan vi således känna, *hvilka* insekter de respektive fågelarterna företrädesvis förtära, är det omöjligt, att i denna fråga falla något säkert omdöme. Många fåglar äro för öfrigt från människans synpunkt sedt både nyttiga och skadliga, men hvilketdera i öfvervägande grad? Det är oss svårt att afgöra, torde väl äfven i flertalet fall växla efter de lokala förhållandena och öfriga omständigheter. Belysande härvidlag kan rosenstaren sägas vara. Turkarna anse honom nära nog helig, emedan han förtär massor af gräshoppor. I Indien kallas han »djäfvulsfågel», emedan vakter måste utsättas för att hindra honom från att härja risfälten. Men om frågan nyttig eller skadlig tills vidare ofta måste lämnas öppen, så höra dock alla kunna enas om lösen: »skydd åt fåglarna, framför allt åt småfåglarna».

Öfversikt af fåglarnes underklasser och ordningar.

(Enligt W. Lilljeborg.)

- I. Öfre delen af underbenet fri jämte nedre delen af låret.
- A. Baktåns fäste i samma plan som framtårnas..... 1:sta Und.-klass. **Sittfåglar, Insesores.**
- a. Första radens öfre täckfjädrar å underarmen räcka icke utom armpennornas midt. Baktåns klo icke mindre än yttersta framtåns och dess långa böjmuskel skild från den muskel, som böjer framtårnas kloled 1:sta Ordn. **Tättingar, Passeres.**
- b. Första radens öfre täckfjädrar å underarmen räcka utom armpennornas midt. Baktåns långa böjmuskel förenad med den muskel, som böjer framtårnas kloled.
1. Af tårna äro två riktade framåt och två (eller sällan en) bakåt, eller sällan 3:ne riktade framåt och den yttre vändbar 2:dra Ordn. **Partåiga fåglar, Zygodactyti.**
2. Af tårna äro tre riktade framåt och en bakåt.
- a. Näbbet utan vaxhud och vid basen hårdt. Baktåns klo mindre än den mellersta framtåns. Framtårna ofta sammanvuxna vid basen 3:dje Ordn. **Skärrfåglar, Strisores.**
- β. Näbbet vid basen täckt af en vaxhud och dess spets nedböjd under form af en hake 4:de Ordn. **Roffåglar, Accipitres.**
- γ. Näbbet utan vaxhud och utan hake, men merändels vid basen naket eller med en uppsvälld hud vid näsborrarna 5:te Ordn. **Duffåglar, Pullastrae.**
- B. Baktåns fäste ofvan framtårnas 2:dra Und.-klass. **Springfåglar, Cursores.**
- a. Nedre delen af underbenet befjädrad. Baktån saknas sällan ... 6:te Ordn. **Hönsfåglar, Gallinae.**
- b. Nedre delen af underbenet obefjädrad. Baktån saknas stundom 7:de Ordn. **Vadare, Grallae.**
- II. Öfre delen af underbenet icke fri, utan indragen inom den hud, som betäcker kroppen. Framtårna förenade genom simhud 3:dje Und.-klass. **Simfåglar, Natatores.**
- A. Näbbet försedt med lameller (s. k. tänder) 8:de Ordn. **Andfåglar, Lamellirostres.**
- B. Näbbet utan lameller.
- a. Baktån genom simhud förenad med innertån 9:de Ordn. **Pelikanfåglar, Steganopodes.**
- b. Baktån, då den finnes, fri.
1. Vingarne långa, räcka öfver stjärtens bas. Benen med vanligt läge 10:de Ordn. **Måsfåglar, Longipennes.**
2. Vingarne korta, räcka knappt till stjärtens bas. Benen sitta långt tillbaka 11:te Ordn. **Gumpfotade fåglar, Pygopodes.**

I. Sittfåglar, Insesores.

Såsom framgår af ofvanstående öfversikt, indelas fåglarna i trenne underklasser allt efter beskaffenheten af deras ben och fötter. Till den första af dessa underklasser höra hufvudsakligen sådana fåglar, som lefva i skog eller ega förmåga att med lätthet röra sig på trädens grenar, en förmåga, som är direkt beroende af fötternas byggnad. Också finna vi hos ett vadarsläkte, hägrarna, hvaraf flera arter häcka i träd, en fot, som liknar sittfåglarnas

däri, att baktån är i samma plan som de öfriga. Från sittfåglarna skiljas hägrarna dock lätt därpå, att nedre delen af underbenet är obefjädrad, ett förhållande, som inom sittfåglarna återfinnes endast hos isfågeln och biätaren.

1:sta Ordningen Tättingar, *Passeres*.

Bland sittfåglarnas stora grupp utmärker sig denna ordning genom särskildt väl utbildade sittfötter. Baktån, som är kraftig, bredast vid roten och med större klo än framtårna, kan nämligen böjas oberoende af dessa. Den yttre framtån är vid roten sammanvuxen med den mellersta, d. v. s. klyfningen dem emellan sträcker sig ej så långt in som mellan den mellersta tån och den inre. Tättingarnas vingar

Vinge af tätting, sedd ofvanifrån. (Eft. Sundevall).

kännetecknas af, att de stora täckfjädrarna, de som sitta på underarmens öfre sida, ej nå öfver mer än högst halfva vingpennornas längd (se bifogade teckning *b*, *c*). De brokiga hackspettarna och göktytan, hvilka som bekant höra till klätterfåglarna, ega visserligen liknande vingar, men de igenkänns lätt på fötternas skapnad.

De flesta tättingar äro små, endast kråkfåglarna nå medelstorlek. Alla äro de lifliga. Det öfvervägande antalet lefver i skogarna eller bland träd och buskar, endast några få, såsom lärkorna, äro verkliga fält- eller steppfåglar. Sina bon bygga de omsorgsfullast af alla fåglar och utveckla därvid ofta stor konstfärdighet. Detta sammanhänger förvisso därmed, att deras ungar vid fö-

delsen äro blinda och nästan nakna och sålunda i behof af mycket skydd och omvårdnad.

Fåglarnas sångförmåga har hos tättingarna nått sin högsta utveckling, och få torde de arter åtminstone inom Oscines vara, som helt och hållet sakna densamma. Till tättingarna hör öfver hälften af alla kända fåglar. De uppdelas i tvenne underordningar enligt följande schema.

1. Tarsalsulan betäckt af 2:ne baktill förenade, odelade och längsgående plåtar. Sångmuskelapparat å nedre struphufvudet 1:sta Underordn. *Oscines*.
2. Tarsalsulan betäckt af flera mindre plåtar, eller stundom af en plåt på den yttre sidan och ingen på den inre. Sakna merendels sångmuskelapparat..... 2:dra d:o *Clamatores*.

Öfversikt af familjerna inom Oscines.

- I. Tarserna framtill till större delen täckta af en hel skifva. Handpennornas antal 10.
 - A. Näsborrharna nakna 1 Fam. *Trastfåglar*, *Turdidae*.
 - B. Näsborrharna mer eller mindre täckta af tjädrar..... 2 Fam. *Kungsfåglar*, *Regulidae*.
- II. Tarserna framtill täckta af flera plåtar.
 - A. Hakvinkeln icke långt framskjutande.
 - a. Underkåkens kanter icke skarpa och icke inböjda.
 1. Handpennornas antal 10.
 - α Näbbet bakom spetsen af öfverkåken inskuret..... 3 Fam. *Sångare*, *Sylvidae*.
 - β Näbbet bakom spetsen af öfverkåken icke inskuret..... 4 Fam. *Mesfåglar*, *Paridae*.
 2. Handpennornas antal 9. Näbbet inskuret bakom spetsen.
 - α Vingarna särdeles långa, hoplagda omkring 10 gånger längre än tarsen, som är kort. Näbbet tunt, plattadt..... 5 Fam. *Svalor*, *Hirundinidae*.
 - β Vingarna medelmåttiga, hoplagda icke 10 gånger längre än tarsen
 - De inre armpennorna förlängda 6 Fam. *Ärlor*, *Motacillidae*.
 - b. Underkåkens kanter skarpa och inböjda. Näbbet tjockt och koniskt samt sällan tydligt inskuret bakom spetsen af öfverkåken 7 Fam. *Finkfåglar*, *Fringillidae*.
 - B. Hakvinkeln långt framskjutande och sträckande sig framom näsborrharna. Näbbet stort och merändels mer eller mindre koniskt. Benen stora 8 Fam. *Kråkfåglar*, *Corvidae*.

I FAM. Trastfåglar, Turdidae.

Bäst kännetecknas hithörande fåglar genom beskaftenheten af tarsens betäckning, sådan den framgår af ofvanstående öfversikt och af bifogade bild. De ha 10 handpennor,

Fot af koltrast.

hvaraf den första är mycket kortare än de öfriga. Näbbet är tunt med svagt nedböjd spets, bakom hvilken finnes ett litet hak. Undernäbbets kanter låga, ej inböjda. Näbbformen liksom de borstlika fjädrar, som i en rad omge munvinklarna, ange trastfåglarna som insektätare. Endast de egentliga trastarna tillgripa, isynnerhet om vintern, frukter och bär.

Trastfåglarna delas i tvenne underfamiljer såsom framgår af nedanstående schema.

Öfversikt af underfamiljer och släkten.

- I. Vingarna af vanlig längd, icke skålformiga.
 1. und.-fam. **Turdini.**
 - A. Stjärten längre än $\frac{2}{3}$ af den hoplagda vingen.
 - a. Näbbryggen och näbbsömnen böjda efter hela sin längd. Näbbet tämligen tjockt och starkt *Turdus.*
 - b. Näbbryggen och näbbsömnen räta eller endast vid spetsen böjda. Näbbet smalt och spensligt *Luscinia.*
 - B. Stjärten lika med eller kortare än $\frac{2}{3}$ af den hoplagda vingen *Saxicola.*
 - II. Vingarna korta, böjda och skålformiga.
 2. und.-fam. **Cinelini.**
Cinclus.

Trastsläktet, *Turdus*, L.

På den hornplåt, som bekläder större delen af tarsens framsida, kan man isynnerhet hos unga fåglar skönja märken efter de 3—4 mindre plåtar, hvaraf den är sammansmält.

Trastarne äro med undantag af snöskatan och till en viss grad dubbeltrasten flyttfåglar, som ankomma till Norden i slutet af mars och början af

april månad. I september och oktober draga de till sydligare länder. De flesta arterna tillhöra så godt som uteslutande skogen, endast ringtrasten väljer till bostad bergiga, skoglösa trakter, och snöskatan och stundom äfven koltrasten häcka i parker och enstaka lundar. Snöskatan afviker från de öfriga därigenom, att hon häckar i täta kolonier; de andra arterna lefva spridda och tåla ej grannar af samma slag i sin omedelbara närhet. Sina af kvistar och gräs, stundom med lerjord eller murket trä murade eller fodrade, särdeles starka bon, lägga de vanligen i träd eller buskar, men i skoglösa trakter äfven på marken.

Trots talrika uppgifter om, att trastarna i Norden skulle häcka tvenne gånger årligen, äro vi öfvertygade om motsatsen. Vi ha aldrig varit i tillfälle att iakttaga, att någon trast, innan han upphört att mata första kullens ungar, börjat bygga nytt bo, hvilket däremot är lätt att iakttaga hos gröniskor, talgoxar eller gråsparfvar m. fl. fåglar, som lägga två kullar. Ett sent fynd af ägg eller späda ungar, och det är vanligen härpå man stödt sin åsikt, bevisar däremot intet. De kunna nämligen tillhöra fåglar, som fått en eller flera äggkullar fördärfvade och därigenom tvungits att lägga om, ett mycket vanligt förhållande. Vore det regel, att trastarna lade tvenne kullar, skulle ej heller hanarnas sång upphöra så tidigt, utan fortsätta under större delen af sommaren, såsom fallet just är med de fåglar, som häcka två gånger.*

Trastarna lefva om sommaren af insekter och larver, maskar o. d.; härmed uppföda de äfven sina ungar. Om vintern äta de företrädesvis rönnbär och enbär; äfven af andra bär, såsom lingon och blåbär, äro de stora älskare. Då trasten gripit en mask eller dylikt, döfvar han den först genom att krossa den mellan sina käkar. Är djuret litet, sväljes det därefter helt, är det åter större, gnides det mot marken, tills det går sönder i flera delar. Större skalbaggar gnidas mot marken, tills de hårda benen och täckvingarna falla bort.

Trastarna höra till våra bästa sångare. Hanarna börja sin sång genast efter ankomsten om våren och sluta först, när ungarna blifvit kläckta, hvarpå båda könen hjälpas åt vid afkommans uppfödande. När de unga hanarna efter sin första ruggning fått höstdräkten, börja de sjunga. Men deras höstsång är, märkligt nog, helt olika de gamlas vårsång. Den är nämligen låg, men mycket omväxlande och behaglig. Man hör den ofta under lugna och klara septemberdagar.

* Jämför dock *Collett* (1877), där ett fall af tvenne kullar i en snöskatskoloni omtalas.

Trastarnas kött anses mycket smakligt, och de jagas ifrigt i södern. Inom Skandinavien äro de under höstflyttningen föremål för snarfångst i s. k. donor. Sv. Nilsson skrifver härom:

»I medlet af September utsätter man donorna. . . . Dessa utsätts i en rad i skogen, mer eller mindre aflägsna från hvarandra. . . . Man låter helst sin donkedja stryka genom buskiga trakter, isynnerhet ung björkskog. Den första kramsfågelart, som om hösten faller i donorna, och som här (i Skåne) fångas i största mängd, är sångtrasten, hvarföre denna af fågelfångaren företrädesvis kallas kramsfågel. Jämte honom fastnar ofta rödhakesångaren och några mesarter, samt därefter en och annan koltrast (solsvärta). Senare in- finner sig rödvingen; men hvarje år sparsammare än sångtrasten. Jämte honom får man vanligen domherrar, och då natifrosten tilltager, falla björkdrosslor i mängd, samt jämte dem sidensvansar, hvarmed fågelfångsten för året slutas.»

Öfversikt af arterna.

- I. Rygg och skuldror gråbruna med eller utan olivbrun anstrykning och med eller utan hvitaktiga eller svartaktiga, ej halfmånformiga fläckar.
 - A. Stjärtens sidopennor vid spetsen hvita liksom äfven de undre vingtäckarna... *T. viscivorus*.
 - B. Stjärtens sidopennor vid spetsen af samma färg som för öfrigt. De undre vingtäckarna bruna, roströda eller mer eller mindre rödgula.
 - a. Från näbbroten öfver ögonen ej något hvitaktigt band.
 1. Halsen utan något svart tvärband. *T. musicus*.
 2. Halsen med ett tvärband af täta, svarta fläckar eller (hos ♂) helt svartaktigt *T. atrigularis*.
 - b. Från näbbroten öfver ögonen ett bredt, hvitaktigt band.
 1. Bröstets sidor roströda *T. iliacus*.
 2. Bröstets sidor gråhvita med täta, svarta fläckar, vingtäckarna med breda, rödbruna kanter *T. fuscatus*.
- II. Rygg och skuldror kastanjebruna med eller utan svarta och hvitaktiga fläckar. *T. pilaris*.
- III. Rygg och skuldror svarta, svartaktiga eller svartbruna, stundom med ljusare fläckar.
 - A. Andra handpennan betydligt kortare än femte, och första handpennan föga kortare än de öfre täckfjädrarna *T. merula*.
 - B. Andra handpennan ungefär lika med femte, och första handpennan betydligt kortare än de öfre täckfjädrarna *T. torquatus*.
- IV. Rygg och skuldror olivbruna med svarta, halfmånformiga fläckar. Undre vingtäckarna med svarta spetsar. Stjartpennorna 14. *T. varius*.

Dubbeltrasten, *Turdus viscivorus*, L. (Tafla 1, fig. 3.)

Namn: *Misteltrast*. Norska: *Duetrost*, *Dobbeltrøst*. Danska: *Misteldrossel*, *Snarrrer*. Finska: *Rosorastas*. Lapska: *Stuora vastis*.

Ofvan brungrå, ryggen i synnerhet baktill skiftande i olivgrönt, under hvitaktig, på sidorna

med rostgul anstrykning samt med svartbruna fläckar, som på hakan äro pillika, på bröstet och magen tvärställda. De två till tre yttersta stjärtpennorna i inkanten hvita. Undre vingtäckfjädrarna hvita. Näbb mörkbrunt, underkäken vid roten gulaktig, fötter gulaktiga. Iris mörkbrun. Könen äro lika. Längd 285—305 mm., vingen 150—165 mm.

Ungen ofvan med ljusgula spottfläckar, kantade med svart, ryggfjädrarna med en svart spets. Arm- pennorna och armtäckfjädrarna med ett ljusgult bräm. Härigenom erhåller ungen ett mycket bro- kigt utseende.

Denna, den största af våra trastarter, bebor skogarna och förekommer i Sverige som häckfågel ända upp till lappmarksgränsen (Lycksele). Från Skåne anför Sundevall honom som häckande. På Got- land är han sällsynt, men funnen häckande (Kol- modin). I Norge, där han hufvudsakligen häckar i de sydöstra delarna, är han sparsam redan i Gud- brandsdalen, och hans nordgräns torde sammanfalla med Trondhjemsfjorden, om än enstaka exemplar iakttagits norr därom; så i Stördalen (Nilsson) och Alten (Sundevall). I Danmark häckar han på flera ställen, vid Jyllands östra kust samt på Själland, och är allmän under flyttningen. På Bornholm saknas han likasom naturligtvis på de skoglösa Färöarna och Island (Collin). I Finland finnes han ehuru sparsamt från södra delarna af landet till lappmarken och är funnen häckande ända upp vid Muonio (Mela).

I Tyskland, Storbritannien, Frankrike och Ita- lien häckar han, och många synas tillbringa vintern vid Medelhafvet.

Ehuru en stor del dubbeltrastar stannar hos oss äfven de strängaste vintrar, flyttar dock flertalet till sydligare länder. De, som öfvervintra i Sverige, synas vara ungfåglar. Återkomsten till häckplat- serna sker tidigt om våren i slutet af mars eller början af april. Dubbeltrasten bosätter sig företrä- desvis i skogskanter eller skogsdungar, som gränsa till öppna fält, eller i närheten af odlingar och be- tesmarker inne i skogen. Här bygger han vanligen på midten af ett medelstort träd ett bo, ej olik snöskatans. Äggen läggas tidigare än de öfriga trastarnas ofta redan i midten af april. De äro fem och variera mycket, grundfärgen är grönhvit med mer eller mindre röd anstrykning, glest bestrodd med violetta och rödbruna fläckar. Längd 29—32 mm., tjocklek 21½—24 mm. Sedan ungarna blifvit flyg- färdiga, ströfvar familjen vidt omkring och jagar mot hösten flitigt gräshoppor på ängar och betes- marker. Dubbeltrastens sång är rätt angenäm, men låg, och kan ej jämföras med sång- eller koltrastens.

Sångtrasten, *Turdus musicus*, L. (Tafla 1, fig. 1).

Namn: *Taltrast*, *Talltrast*, *Tallprost*, *Nordisk näktergal*, *Fjällstare*, *Gäddtrast*, *Talltätting*, *Nattvaka* (Helsingl.), *Klera*, *Klädra* (Smål.), *Kläddra* (Östergötl.), *Kläddra*, *Kleddra* (Vestergötl.), *Gråklera* (Bohusl.), *Kransfågel* (Skåne). Norska: *Maaltrost*, *Nattvaku* (Verdal.), *Norske Nattergal*. Danska: *Sangdrossel*, *Bögdrossel*, *Graadrossel*. Finska: *Laulurastas*.

Ofvan olivbrun, under hvitaktig med en dragning i gult och med svartaktiga fläckar, hvilka på halsen äro droppformiga, bildande ett band på hvardera sidan om den ofläckade strupen, på bröst och sidor större och ovala. Undre vingtäckfjädrarna rostgula. Stjärten olivbrun, enfärgad. Näbb mörkbrunt, undernäbb vid roten och benen ljusa, munvikarna gulaktiga. Iris mörkbrun. Könen lika. Längd 225—240 mm., vingens längd 111—123 mm.

Ungen ofvan med gulaktiga fläckar. I höst- och vinterdräkten hafva så väl de gamla som ungfågeln på undre kroppsdelarna en starkare gul anstrykning.

Denna för sin härliga sång välkända trast är, om ej den allmännaste, så åtminstone den mest spridda arten. Han förekommer, där barrskog finnes, öfver hela Europa och Sibirien. På den skandinaviska halfön är han allmänt kringsspridd i barrskogarna upp till Kvickjock och Gellivare samt till Alten och Varanger (Collett 1894). Någon gång häckar han på fjällsidorna öfver barrskogsgränsen (Collett 1877). I Danmark är sångtrasten den allmännaste af släktet. Allmän från södra Finland till Muonio och Imandra i lappmarken (Mela). På Faeröarna och Island saknas han, och på Norges skogfattiga västkust lär han vara sparsam och stundom endast förekomma under flyttningen.

Sångtrasten är en äkta flyttfågel, som ytterst sällan öfvervintrar i Norden. I Danmark eller Skåne stannar någon gång en fågel kvar öfver vintern, och är han, oss veterligt, en gång sedd vintertiden så nordligt som vid Upsala, nämligen den 12 December 1894.

Han anländer till Sverige regelbundet sista dagarna af mars eller första af april och låter då, om vädret är vackert, genast från en grantopp höra sin välbekanta, utomordentligt vackra, omväxlande och starka sång. Allmogens fantasi öfversätter taltrastens sång på hvarjehanda sätt. Så anför Sundevall, att östgötabonden låter honom deklamera: Se på bonden, den token :: säljer oxen :: kör stuten :: se, hur han stretar :: slaktar kon, ha ha ha ha . . . o. s. v. Han börjar sjunga i dagningen om morgonen och håller i oafbrutet i flera timmar; midt på dagen höres han ej så ofta, men mot aftonen börjar han igen och slutar först, när det är nästan

nedmörkt, då han som en pil kastar sig ned från sin upphöjda sångplats för att söka natthärberge uti någon tät granbuske. Äfven i de norrländska skogarna, där natten är ljus, tystnar han vanligen en stund kring midnatt.

Mot slutet af april börja de båda makarna bygga boet, som vanligen lägges på grenarna intill stammen af någon liten gran eller granbuske omkring 2—4 meter från marken. Det bygges af granklav och torra grankvistar samt fodras inuti med murket trä, hvartill material ofta tages från gamla aspstubbar; den mjuka trämassan knådas tillsammans med saliv och påsmetas inuti boet, så att detta invändigt erhåller en fullständig rappning. Äggen, vanligen 5, äro blågröna, glest beströdda med svarta prickar, och ega en längd af 25—30,5 mm. och en tjocklek af 20—23 mm. Sångtrasten häckar som nämnt i barrskog, allmännast dock i skogsbrynen och i mindre skogar, ehuru han ej helt saknas ens i de djupaste vildmarker. Höst- och vårflyttningarna företager han i spridda sällskap.

Svarthalsade trasten, *Turdus atrigularis*, Temm.

(Tafla 1, fig. 4, gammal ♂).

Ofvan ljus olivgrå eller ljus brungrå, under hvit med glesa, gråbruna fläckar. Framhalsen hos hanen svart, hos honan och ungfågeln gulaktigt hvit med mörkbruna fläckar, som i trakten af kräfvän bilda en brunsvart, halfmånformad krage. Undre vingtäckfjädrarna ockergula eller halmgula. Längd 226—240 mm., vingen 125—140 mm.

Denna i Europa mycket sällsynta trast tillhör vestra Sibirien och länderna öster om Kaukasien ned till Himalaja. Att han ofta nog förflyger sig långt vester ut, visar sig däraf, att han numera är anträffad ej blott i Norge på nordsidan af Trondhjemsfjorden (Collett), i Finland nära Tavastehus (Mela) och flera gånger i Danmark såsom vid Viborg, utan äfven i England, Belgien, Tyskland, Ungarn, Galizien och Italien. Det tycks dock så godt som uteslutande vara unga fåglar, som under flyttningstiden höst och vår förirra sig till Europa. I Sverige är han ännu ej anträffad, men ej osannolikt är, att det norska exemplaret passerat vårt land.

Rödvingetrasten, *Turdus iliacus*, L. (Tafla 1, fig. 5).

Namn: *Rödvinge*. Norska: *Rödvingetrost*. Danska: *Röddrossel*, *Vindrossel*, *Skauning*. Faeröarne: *Ouinshani*, *Oðinshani*. Island: *Skógar-Pröstr*. Finska: *Punasiipirastas*. Lapska: *Idjarastis*, *Čurčurastis*.

Ofvan olivbrun med grå anstrykning, undre kroppsdelarna hvita, halsen med svartaktiga eller svarta, bröstet och sidorna med bruna eller röd-

bruna längsfläckar. Kroppssidorna och de undre vingtäckfjädrarna roströda. Ett hvitaktigt band öfver ögonen och ett dylikt från undernäbbet ned under de mörka örontäckfjädrarna. Näbb svart, i munvecken samt vid undernäbbets rot gulaktigt. Yttersta stjärtpennan i utfanet med smalt, hvitt bräm. Fötter och ben grågula. Iris mörkbrun. Honan har det hvita strecket öfver ögat något smalare, för öfrigt äro könen lika. Läng 210—235 mm, vingen 112—120 mm.

Ungen ofvan med gulaktiga spolfäckar och ryggefjädrarna med svarta spetsar. De mörka fläckarna på undersidan runda. De stora, öfre vingtäckfjädrarna med gulaktiga spetsar. I höst- och vinterdräkten äro både unga och gamla fåglar mindre grå, men med en mera gul anstrykning.

Rödvingen, som är den minsta af våra trastar, tillhör som häckfågel hufvudsakligast de nordliga delarna af Skandinavien och Finland. I Lappland är han allmän öfverallt, där lokalen är passande, och går i Norge längre mot Norden, än barrskog växer. Sälunda är han allmän i björkskogen på fjällslutningarna ända upp till Nordkap. Ett och annat par häckar dock längre söderut. Sundevall anför honom sälunda från Vermland, Nerike och Gotland. Kolthoff har funnit honom vid Sköfde och nära Upsala. I Finland förekommer han öfver hela landet, dock något mindre allmän i de sydvästra delarna (Mela). I Danmark synes han förekomma endast under flyttningarna, men öfvervintrar stundom. På Färöarne, som han besöker under sträcket, är han blott en gång iakttagen häckande (Collin). På Island är han allmän häckfågel.

Boet, som lägges i buskar och små träd eller isynnerhet i höga Norden och på Norges vestkust på marken, bygges endast af torra grässtrån och fodras inuti med fina sådana. Stundom fastmetas grässtråen inuti boets väggar med lerjord, hvarigenom dessa erhålla mera styrka. Äggen äro vanligen 6 till antalet, stundom endast 4 eller 5, sällan 7. De äro 24—29 mm. långa, 18—20 mm. tjocka, grönaktiga med täta, bruna eller rödbruna fläckar och läggas senare än de andra trastarnas, i Upsalatrakten i slutet af maj.

Rödvingen ankommer flockvis till Sverige i slutet af mars eller början af april och flyttar bort i oktober. En och annan fågel stannar dock kvar äfven under de strängaste vintrar så nordligt som i Uppland. I Norge har han öfvervintrat så långt upp som i Saltdalen innanför Bodö (Collett 1894).

Ehuru han ej häckar i kolonier, är han dock mer sällskaplig än sångtrasten. Hans sång är rätt melodisk och vacker, fastän ej jämförlig med sångtrastens. Unghanarnas höstsång är ett fint kvitter.

Turdus fuscatus, Pall. (Tafla 1, fig. 6).

Syn. *T. dubius*, Bechst.

Ofvan svartaktig, på hufvud och hals med grå fjäderkanter, skuldrorna och de små vingtäckarna med bredare, bruna sådana, som på de bakre delarna bli rödbruna, härigenom får fågeln ett vattradtt utseende. Öfre vingtäckarna kantade med rödbrunt, de undre med rödbrun anstrykning. Vingpennorna och stjärten svartaktiga. Öfver ögat bakåt ett ljust band. Örontäckarna svartaktiga. Under ljus med svarta fläckar, tätt samlade längs sidorna och i ett band tvärs öfver bröstet. Näbb mörkt. Iris mörkbrun. Längd 237—264 mm., vingen 127—139 mm.

Denna trast synes vara allmän i hela norra Asien, men flyttar mot söder om vintern. I Europa är han en sällsynt gäst.

Han är tvenne gånger funnen i Norge, en hane i Smaalenene och en hona från trakten af Hamar. Bägge voro ungfåglar. Fig. 6, tafla 1, återger det senare exemplarets dräkt.

Snöskatan, *Turdus pilaris*, L. (Tafla 1, fig. 2).

Namn: *Björktrast*, *Gäddtrast* (Gotl.), *Vörtrast* (Helsingl.), *Berkedrösla* (Skåne), *Snöschora* (Kalm. l.), *Skvätteschora* (Öl.) (Schora = skata) *Skvittertrast*, *Käksiken* (Norrl.). Norska: *Grautrost*, *Fjeldtrost*. Danska: *Sjagger*, *Kramsflugel*. Finska: *Räkättirastas*, *Isorastas*. Lapska: *Rastis*.

Ryggen kastanjebrun, stundom svartfläckig, hufvudet och halsen ofvan askgrå, likaså öfvergumpen, bröst och strupe rostgula, bröstet med svarta fläckar, hvilka på bröstets sidor äro så stora och täta, att de ofta bilda en sammanhängande svart fläck. Buken hvit, sidorna hvita med svarta fläckar. Undre vingtäckfjädrarna hvita. Näbb ljusgult med svart spets, benen bruna. Iris mörkbrun. Könen likna hvarandra. Längd 263—281 mm., vingen 142—150 mm.

Ungen ofvan med ett hvitgult streck längs spolen af hvarje fjäder. Lättast särskiljes den från andra genom den grå öfvergumpen och det lika färgade hufvudet.*

Snöskatan, som tvifvelsutän är vår allmännaste trast, förekommer häckande från mellersta Skåne (Carlsson) och Öland mer eller mindre allmänt, men kanske talrikare, ju längre man kommer mot Norden, ända upp till skogsgränsen, som hon dock öfverskrider såväl åt norr, där hon finnes ända till Nordkap (Kolthoff), som uppåt fjällen och utåt de skoglösa kusterna, där hon tvingas att lägga sitt bo på bara marken (Collett). I Finland är hon mycket allmän från landets södra delar och till nord-

* Den af Meves (1861) såsom *T. iluminus* Léb. beskrifna fågeln är sannolikt en *T. pilaris*.

liga lappmarken (Mela). Hon är funnen på Færöarne och Island (Collin). Huruvida hon häckar i Danmark, är ovisst, men under höst och vinter är hon allmän där.

Från sina samsläktingar skiljer hon sig dels därigenom, att hon är en mer utpräglad strykfågel än egentligen flyttfågel, och framför allt genom sin starkt framträdande sällskaplighet, hvori hon i mycket påminner om kråkfågarna.

Sin häckplats väljer hon helst i mindre skogsdungar eller skogsbryn, som gränsa till öppna platser, och så väl i barr- som löfskog. Hon förekommer oftast i stora kolonier. Boet lägges så väl i smärre som större träd och vanligen i en klyka mellan grenarne eller ute på en tallgren, ungefär på trädets midt och ofta flera i hvar träd. Det bygges af gräs, som muras fast tillsammans med lerjord, och fodras innerst med fina strån. Äggen äro 5—6, grönaktiga eller grågröna med tätt sammanflytande, bruna fläckar samt 27—32 mm. långa och 20—22 mm. tjocka.

Om någon oroar snöskatan vid boet, anfaller hon med det vildaste raseri och beskjuter fienden med sina exkrementer, allt under det hon högljuddt skrikande flyger kring fridstöraren. Man ser ibland roffäglar, särskildt bivräkar, som slagit sig på att röfva snöskatungar, med rygg och vingar täckta af snöskatans träck.

Såsom sångare är snöskatan den sämsta i sitt släkte. En ensam hanes sång är dock ej obehaglig, men sjunga flera på en gång, urartar det till skrik.

Då ungarna fått sin höstdräkt, samlas snöskatorna i stora flockar och ströfva sedan under hösten och vintern land och rike ikring. En del flyttar dock till södra Europa under den kallaste årstiden.

Koltrasten, *Turdus merula*, L. (Tafla 2, fig. 1, ♂, fig. 2, ♀).

Namn: *Svartstare* (♂), *Gråstare* (♀) (Bohusl.), *Buskstare*, *Svarttrast* (Gotl.), *Enstare* (Blek.), *Svartklara* (Bohusl.), *Solsvärta* (Skåne). Danska: *Solsort*, *Sortdrossel*; Norska: *Soritrost*, *Solsort*. Færöarne: *Roukur*, *Hrókur*. Finska: *Mustarastas*.

Hanen svart med gult näbb och gula ögonlockskanter. Honan mörkt brun, under ljusare, strupen ljus med svartbruna fläckar, näbbet brunt. Iris och fötter bruna. Längd 265—290 mm., vingen 124—135 mm.

Ungen ofvan brun med ett gult spolstreck i hvarje fjäder på hufvud, hals, framrygg och skuldror. Nedre kroppsdelarna rostgula med svartbruna tvärfläckar.

Denna trast, som finnes spridd öfver nästan hela Europa, är hos oss allmän isynnerhet i de sö-

dra och mellersta delarna af landet, men blir norrut sällsyntare. Hans nordgräns i Sverige torde ligga vid Hornafvan. I Norge är han delvis allmän ännu kring Trondhjemsfjorden, men är en gång iakttagen ända upp till Sydvaranger på gränsen till Ryssland (Collett 1894). Häckar i Finlands södra delar, ehuru mycket sällsynt. Förirrar sig någon gång till det inre af landet (Kuopio) och anföres från Uleåborg (Mela). Allmän i Danmark, där han ofta öfvervintrar. Finnes på Færöarne och är äfven funnen på Island (Collin).

Koltrasten ankommer till Sverige i midten af april, väljer sig strax en häckplats bland tät buskar i löf- eller barrskog, lägger sitt bo i en låg buske, på en stubbe eller sten eller stundom på bara marken. Boet bygges af mossor, bast eller rötter och fodras inuti med torra grässtrån. För att gifva boets väggar styrka, muras stundom mellan mossan och gräslagret med lerjord, hvarigenom det yttre och inre byggnadsmaterialet bli fast förenade. Äggen äro 4—6, blekgröna eller gröngrå och tätt belagda med sammanflytande, ljusbruna fläckar, 28,5—33,5 mm. långa, 20—24,5 mm. tjocka.

Koltrasten står som sångare knappast efter sångtrasten, och medan honan rufvar, höras morgnar och aftnar hans härliga, melodiska toner, som, då han till sångplats vanligen väljer en högre trädtopp, ljuda vidt omkring. Koltrasten uppehåller sig för öfrigt mest på och nära marken, där han söker sin föda, som består af mask, larver, insekter och småsnäckor.

Unga koltrastar öfvervintra ej sällan t. o. m. så nordligt som kring Upsala och Gefle. Ibland äro de äfven under de strängaste vintrar mycket allmänna och frysa då stundom ihjäl i stort antal. Sundevall och Collin uppges, att det i regel är gamla fåglar, som öfvervintra i nord. Vår erfarenhet strider häremot. De allra flesta fåglar, vi haft tillfälle undersöka, voro nämligen ungfåglar, igenkännliga därpå, att hanarnes näbb ännu ej var helt gult, utan till större delen mörkt. I Norge öfvervintra de ofta på öarna vid västkusten, och Collett (1894) omtalar, att ett af honom i februari undersökt individ hade magen fylld med mygg och skalbaggar jämte enstaka frön. I Sverige torde deras vanligaste vinterföda utgöras af enbär, rönnbär och stundom frukter af slän (*Prunus spinosa*).

Ringtrasten, *Turdus torquatus*, L. (Tafla 2, fig. 4, ♂, fig. 5, ung ♀).

Syn. *Merula torquata*.

Namn: Norska: *Ringtrost*. Danska: *Ringdrossel*, *Maanedrossel*, *Skjolddrossel*. Finska: *Sepel-rastas*. Lapska: *Cappis-rastis*.

Svartaktig med grå fjäderkanter på vingpennor, vingtäckare och undre kroppsdelar. Hanen har en stor, vit, halfmånformig fläck på bröstet, som hos honan stundom finnes, men stundom endast är antydd genom ett gråaktigt band. De undre vingtäckfjädrarna mörkbruna med breda, hvita kanter. Näbbet är hos hanen gulaktigt, i spetsen och mellan näsborrarna svartaktigt, hos honan svartbrunt. Benen gulbruna — hornfärgade. Iris mörkbrun. Längd 275—295 mm., vingen 136—148 mm.

Vinterdräkten isynnerhet undertill med breda, blekgrå fjäderkanter, och bröstfläcken orent vit (♂) eller föga märkbar (♀).

Ungarna mörkbruna utan bröstfläck, men med hvitaktig haka, undersidans fjädrar hvitfläckiga med svart spets. De gulaktiga spelfläckarna på rygg och skuldror, som annars utmärka trastungarna, saknas ofta hos denna art.

Ringtrasten förekommer och häckar utom i Bohusläns skärgård och längs Norges vestkust allmänt i Sveriges och Norges fjälltrakter ända upp till Nordkap, men är i Östfinnmarken sällsynt. I finska och ryska lappmarkerna häckar han, men är där mycket sällsynt och synes egentligen följa Ishafskusten. Utom Skandinavien häckar han allmänt i Britannien samt dessutom i högre belägna delar af Tyskland, Frankrike, Spanien och Italien. Han saknas i Sibirien. Hans utbredning är, i stort sedd, vestlig. Så väl i de stora skogarna som på svenska slättbygden och längs Östersjöns kuster saknas han.

I Bohusläns skärgård kunde man isynnerhet 1876 iakttaga, att de i trakten häckande ringtrastarna ankomma flera veckor före dem, som flytta till nordligare bygder. Då nejdens ringtrastar redan byggt bo och lagt ägg, såg man på de yttre skären talrika individer, som ännu voro på flyttning norr ut (Kolthoff). Till Bohuslän ankomma de första i slutet af mars eller vanligen i början af april.

Boet bygges af strån och gräs samt fodras inuti med fint gräs. Äggen äro oftast 6, stundom 5, blågröna med rödbruna fläckar, 28—33 mm. långa och 21—23.5 mm. tjocka. Under det honan rufvar äggen, hör man morgon och afton hanens enkla, men starka och melodiska sång, som består endast af tre efter hvarandra upprepade starka och klara flöjttoner, som genast följas af tre något lägre liknande toner. Under det hanen sjunger, sitter han vanligen på en bergspets.

Ringtrasten är den skyggaste af alla våra trastar, ja så skygg, att det t. o. m. vid boet är svårt att komma honom inom skotthåll. I fångenskap däremot blir han mycket tam.

De gamla fåglarna flytta redan i slutet af sep-

tember eller början af oktober, ungarna nära en månad senare. I Norge är han stundom sedd under vintern t. o. m. så nordligt som ofvan polcirkeln, Saltdalen och Beieren (Collett 1894).

Turdus varius, Pall. (Tafla 2, fig. 3).

Syn. *Oreocincla varia*, *Japansk trast*, Sundström, *Chinesisk trast*, Sundevall.

Ofvan m. l. m. gulaktigt brungrå, under vit, hvarje fjäder med en svart, halfmånformig fläck i spetsen och ofta framför denna med en likformad, gul. Stjärten med 14 pennor. Andra handpennan mycket längre än den femte.

Denna vackra trast tillhör egentligen Ostasien, men har åtskilliga gånger förrrat sig till Europa. Så erhöles ett exemplar från Jämtland i nov. 1837 och ett annat från Sand i Ryfylke i Norge (Collett 1881). Dessutom är han upprepade gånger funnen i England och på kontinenten.

Rödstjärtsläktet, *Luscinia*, L.

Tarserna höga, stjärten tvär, näbbet tämligen tunt och hoptryckt.

Hithörande fåglar lefva mycket på och nära marken, de äro lifliga och tämligen skygga samt utmärkta sångare. De förtära företrädesvis insekter och deras larver, några, t. ex. näktergalen, äfven sniglar och snäckor. I sättet att behandla sin föda likna de trastarna, i det att de mot marken gnida sönder insekter, som äro för stora att sväljas hela.

De bygga tämligen enkla bon af gräs, löf eller mossor och lägga boet på eller nära marken i hål i murar eller ihåliga träd. Årligen kläcka de endast en kull med i regel 5—7 ägg. Beträffande uppgiften, att de ofta skulle lägga 2 kullar, gällar, hvad vi ofvan yttrat angående trastarna. Ungarna bära fläckig dräkt.

Alla arterna äro flyttfåglar.

Man har ofta fördelat hithörande fåglar på flera släkten, så att man fört rödstjärtarna till ett släkte: *Ruticilla*, blåhakarna till ett annat: *Cyanecula*, rödhaken till ett tredje: *Erithacus*, bibehållande endast näktergalarna i släktet *Luscinia*, som man då äfven kallat *Daulias*.

Öfversikt af arterna:

- I. Stjärtens sidopennor mörkt gråbruna stundom med rostbrun anstrykning.
 - A. Första handpennan kortare än de öfre täckfjädrarna *L. luscinia*.
 - B. Första handpennan längre än de öfre täckfjädrarna..... *L. rubecula*.

II. Stjärtens sidopennor åtminstone mot basen roströda.

- A. Stjärtens sidopennor mot spetsen svarta *L. suecica*.
 B. Stjärtens sidopennor mot spetsen af samma färg med eller utan mörkbruna fläckar.
 a. Andra handpennan kortare än den sjette *L. tithys*.
 b. Andra handpennan ungefär lika med den sjette *L. phoenicurus*.

Näktergalen, *Luscinia luscinia*, (L.). (Tafla 3, fig. 5).

Syn. *Luscinia philomela*, (Bechst).

Namn: *Nordlig Näktergal*. Danska: *Nattergal*, *Fjeldstavn* (Bornh.). Finska: *Satakielinen*.

Ofvan brungrå, strupen vitaktig med ett obetydligt mörkare band på hvardera sidan. Öfver bröstet med en mer eller mindre markerad, vattrad, gråbrun gördel. Stjärtens sidopennor med svag rödbrun anstrykning, 2:dra vingpennan längre än den 4:de, magen vitaktig. Iris ljusbrun, benen ljusbruna. Könen lika. Längd c:a 170 mm., vingen c:a 85 mm. Ungen i höstdräkt är ofvan rödbrun med runda, grågula fläckar mot spetsen af hvarje fjäder. Undre kroppsdelarna smutsigt grågula med en tät, brun vattring.

I Sverige finnes näktergalen blott i Skåne, södra Halland, Blekinge, södra delen af Kalmar län samt på Öland och södra Gotland. I Norge är han ej funnen. I Danmark förekommer han såväl på öarna som i Jylland, där hans nordgräns ligger nära Aarhus (Collin). Märkvärdigast är dock hans förekomst i Finland, där han finnes i synnerhet i östra delarna af landet, nordligast vid Leppävirta i Kuopio län (v. Wright). I Östersjöprovinserna är han ej sällsynt. Hans utbredning är i stort sedd nordostlig.

Täta busksnår och häckar fordras för hans trefnad, och bland dem uppehåller han sig mest på och nära marken; han är skygg och liflig samt har stor förmåga att dölja sig. Hans sång, som utan tvifvel öfverträffar alla andra nordiska fåglars, är så mycket omtalad och berömd, att vidare därom ej torde behöfva ordas. Midt på dagen i klart väder höres han ej, men från skymningens inbrott till långt in på natten och i första dagningen samt stundom under mulna dagar ljuda hans melodiska toner. Medan han sjunger, sitter han aldrig, som de öfriga arterna af släktet, på en trädtopp eller annat upphöjdt föremål, utan döljer sig i de tätaste snåren. Boet, som lägges på eller nära marken mellan täta rotskott på en afbruten stubbe eller dylikt, är djupt skålförmigt och består till det yttre så godt som uteslutande af torra löf, i Sverige mest eklöf, samt fodras inuti med gröfre, mjuka, öfver-

vintrade grässtrån. Äggen, oftast 5 till antalet, äro mörkt gråbruna, 19—24 mm. långa, 15.5—17 mm. tjocka.

Näktergalen ankommer till Sverige i början af maj och flyttar bort i september.

Sydliga Näktergalen, *Luscinia vera*, Sundev.

Syn. *Sylvia luscinia*, Lath. *Luscinia luscinia*.

Ofvan gråbrun, stötande i rött, under grå, utan mörka band på strupens sidor och utan bröstvattring. 2:dra handpennan nära lika lång som den 5:te, 3:dje och 4:de lika långa.

Denna art, hvars utbredning i jämförelse med den föregående kan sägas vara sydvestlig, är af Kjaerbölling och Collin upptagen bland Danmarks fåglar. Enligt benäget skriftligt meddelande från Prof. Lütken äro »de tidigare opgivelser om *Luscinia vera* i Danmark neppe til at stole paa; trods stadig eftersogen i en længere Aarsrække har det været umuligt at eftervise den. Vore Nattergale synes alle være *L. philomela*».

Rödhaken, *Luscinia rubecula*, (L.). (Tafla 3, fig. 1, gammal fågel, fig. 2, unge).

Syn. *Erithacus rubecula*.

Namn: *Rotgel*, *Rödhakesångare*, *Rödhane*, *Rödbrösta*. Norska: *Rödstrubesanger*, *Rödkjaelk*. Danska: *Rödhals*, *Rödkjaelk*, *Rödfink*, *Naeldekonge*, *Thomas Vinter*, *Thomas*. Finska: *Punarinna-satakielinen*, *Kultarintakerttu*.

Ofvan gråbrun, stötande i grönt, bröst, strupe, ett band öfver näbbroten samt hufvudets sidor gulröda. Under grå, längs midten och bakåt ljusare. Vingen och stjärten gråbruna, den senare vid roten med svag rostbrun anstrykning. Näbb svartbrunt, ben och fötter bruna. Iris svartbrun. Könen äro lika. Längd 148—153 mm., vingen 67—76 mm.

Ungen ofvan fläckig, hvarje fjäder ofvan har en rostgul spolfleck, spetsen mörk. Strupe och bröst rostgula med bruna kanter i spetsen af fjädrarna, stjärten enfärgadt, mörkt gråbrun.

Rotgeln är hos oss allmän. Holmgren har funnit honom uppe i Lycksele och Stensele i Lappland. Vid kusten är han funnen till Skellefteå. Mot fjäl-len aftar han i antal. I Norge, där han är allmän i synnerhet i de sydligaste delarna, finnes han vid Lofoten och är i Saltdalen vid Bodö allmän. Enstaka individer hafva blifvit iakttagna äfven längre i norr, t. ex. vid Tromsö (Collett 1894). I Danmark är han allmän i hela landet, och om höstarna förekommer han på Færöarna.

Där barrskog finnes, synes han föredraga densamma och är en af de få småfåglar jagaren träffar

längst in i de djupaste vildmarkerna. Dock häckar han, där barrskog saknas, äfven i löfskog helst i lummiga och täta lundar, men stundom äfven i trädgårdar. Han är en munter och treffig fågel, som i hög grad ger lif åt sin omgivning. Under dagen höres ofta hans af några hastigt upprepade knäppningar bestående lock. Aftnar och morgnar hör man från en trädtopp hans sång, som, af mången mindre skattad, i vårt tycke är i hög grad tilltalande, i synnerhet då den ackompanjeras af trastens djupa toner. Rödhaken är onekligen en bland vårt lands älskligaste fåglar, och det är en glädje, att han ej tyckes aftaga i antal.

Sitt bo lägger han uti hål i marken, under trädrotter, under eller uti gamla stubbar o. d. Det består af grön mossa och fodras inuti med fina rötter och grässtrån. Utvändigt är mossan stundom blandad med ett och annat löf. Äggen, 6—8 till antalet, äro hvita, dragande i gult med matta gulbruna fläckar, som oftast äro tätast kring den tjockare ändan, men stundom kring den smalare. De äro 19.5—22 mm. långa, 14—16 mm. tjocka.

Ehuru han är en äkta flyttfågel, som ankommer till Sverige i början af april och flyttar bort i oktober, öfvervintrar dock ett och annat individ särskildt vid vestkusten, där vi stundom sett honom vintern öfver. Han öfvervintrar i Norge kring Stavanger och på Jaederen. Äfven på kallare trakter öfverraskas stundom kvadröjande, oftast yngre fåglar af vintern, men de torde väl i regeln duka under.

Blåhaken, *Luscinia suecica*, (L.). (Tafla 3, fig. 8, ♂
fig. 9, ♀).

Syn. *Erithacus suecica*. *Cyanecula suecica*. Namn: *Blåhakesångare*, *Blåhane* (Bhsh). Norska: *Blaastrupesanger*, *Blaakjaelk*. Danska: *Blaakjaelk*. Finska: *Sinirinta-satakielinen*, *Oikea satakielinen*, *Sinirintakertu*. Lapska: *Kiellavälggu*.

Hanen (vårdräkt) ofvan brungrå, från näbbet öfver ögat ett ljust streck. Strupe och bröst hjärt blå med en roströd fläck i midten. Under det blå ett svart tvärband och bakom detta ett m. l. m. bredt, brunt, stundom saknas det svarta. Mage och sidor gråaktigt hvita. Stjärtens sidopennor från roten till midten roströda, för öfrigt jämte de två mellersta pennorna svartbruna. Honans dräkt afviker egentligen beträffande bröstets teckning. I sällsynta fall liknar hon nästan hanen; ibland åter är strupen hvitaktig, på sidorna och nedtill begränsad af mörka fläckar, och med endast antydningar af rödbrunt eller blått. Mellan dessa ytterligheter finnas alla öfvergångar. Ungfåglarna och hanen om hösten likna

m. l. m. honan. Iris mörkbrun, benen mörka. Längd 138—160 mm. Vingen 69—80 mm.

Ungen ofvap och på hals och bröst brunsvart med långa, rostgula fläckar, magen smutsigt grå. Stjärten tecknad som hos de gamla.

Af denna art finnes utom hufvudformen, hvars hane har röd hakfläck, tvenne varieteter, som uppställt som skilda arter. Den ena, *Luscinia leucocyanea*, Brehm, utmärkes af, att hanen om våren har en hvit hakfläck. Den är allmän på det mellan-europeiska låglandet och häckar äfven i trakten af Odensee i Danmark. En gång är den skjuten i finska Karelen (Wallén 1889). Den säges äfven allmänt häcka vid Dorpat.

Den andra formen, *Luscinia wolffii*, Brehm, som har strupen helt blå, är en gång iakttagen vid Reval samt en gång på hafvet mellan Kolgujev och Novaja Semla (Wallén, 1889). Ingen af dessa former är funnen på den skandinaviska halfön.

Blåhaken häckar i Sveriges och Norges fjälltrakter och i finska och ryska lappmarkerna inom björkens och fjällvidenas område. Längs Norges vestkust saknas han dock (Collett).

Under höstflyttningen i midten af september är han ej sällsynt i mellersta och södra Sverige. På Upsalaslätten samt på Vestergötlands och Skånes slättbygd träffas han årligen under rapphönsjakten i potatis- och roffälten, och äfven vid Göteborg och på Gotland är han då iakttagen. Men under våren hör han till de största sällsyntheter: ett exemplar funnet på Öland (²/v 1847), två i Bohusl. (²/v 1849 o. ¹⁴/v 1874) och möjligen några få till. Också i Finland synes han vara allmännare under höststräcket än om våren (M. v. Wright), och liknande är förhållandet i Norge (Collett). Äfven i Danmark synes han ej ofta blifvit iakttagen om våren (Collin, Lütken 1885).

Äfven om man antar, att vårsträcket försiggår med den största snabbhet, synes detta ej ensamt lämna tillräcklig förklaring. Collett (1894) har också framställt den åsikten, att de, som häcka i Skandnaviens nordligaste delar, och som utgöra hufvudmassan af denna fågelart, skola vid flyttningen följa en östlig väg norr om Bottenhafvet och genom ryska Lappmarken. I själfva verket synes dock denna fågels flyttning ännu vara höljd i ett visst dunkel.

Sitt bo lägger blåhaken på marken vanligen i kanten af en tufva. Det är byggt af fint och mjukt, öfvervintradt fjällgräs, hvaraf de finaste stråna användas till foder inuti boet. Äggen, oftast 6 eller 7 (Collett omnämner ett bo med 9 ägg), äro ljust grönaktiga, mer eller mindre beströdda med otydliga, rödbruna fläckar. Längd 17—18 mm., tjocklek 14—15 mm.

Blåhaken är en af fjällens största prydnader, vacker, så att man ej kan se sig mått på honom, alltid liflig och behaglig i sina rörelser. Mest tilldragande är dock hans vackra, växlande sång, som med undantag af ett par timmar midt på dagen och vid midnatt ständigt höres ljuda från fjällens buskskogar. Han eger förmåga att härma andra fåglars läte, och Collett omtalar, hur han skrikit som kärrsnäppan (*Totanus glareola*) och lockat likt gräsiskan (*Fringilla linaria*).

Svarta rödstjärten, *Luscinia tithys*, Scop. (Tafla 3, fig. 6, ♂, fig. 7, ♀.)

Syn. *Ruticilla tithys*.

Namn: *Svart rödstjärtsångare*. Danska och norska: *Sort rödstjärt*, *Sortbrystet Sanger*.

Hanan, hufvudet och halsen ofvan samt ryggen och de mindre vingtäckfjädrarna mörkt grå, pannan, hufvudets sidor, strupen och bröstet svarta, buken ljusare grå, öfvergumpen och stjärten, med undantag af de båda mellersta pennorna, roströda, armpennorna i yttre fanet hvita. Honan ofvan brungrå, under askgrå, i öfrigt lik hanen. Längd omkring 150 mm. Vingen 81—89 mm.

Svarta rödstjärten, som i norra Afrika, södra och mellersta Europa är en allmän fågel, allmännare t. o. m. än vår vanliga rödstjärt, blir i norra Tyskland sällsynt. I Norden äro af denna art endast några få individer anträffade, i Sverige vid Stockholm, Upsala, Örebro, vid Kullen i Skåne och på södra Öland. Här sköts i början af augusti 1887 en ung fågel, hvilket tyder på, att arten förplantat sig i Sverige (Y. Sjöstedt). I Norge är han funnen tre gånger, nämligen två exemplar om våren: en hona vid Kristiania och en hane på Hvalöarna i Kristianiafjorden samt ett ex. i november på Jæderen (Collett). I Danmark är han iakttagen vid Ribe (Winge 1886) och Kolding (Winge 1891). Äfven finnas uppgifter om, att han häckat inom landet.

Denna art föredrager bergiga trakter samt häckar i stenrös eller boningshus och förekommer ofta inne i städer och byar. Boet lägges i hål bland klippor, under hustaken o. s. v. Äggen, vanligen 6 till antalet, äro glänsande hvita, 19—20 mm. långa, 14—15 mm. tjocka.

Rödstjärten, *Luscinia phoenicurus*, (L.). (Tafla 3, fig. 3, ♂, fig. 4, ♀.)

Syn. *Ruticilla phoenicurus*.

Namn: *Vippstjärt*, *Kveckstjärt*, *Raudtriste* (Gotl.). Norska: *Rödstjärt*. Danska: *Blodfugl*, *Sortstrubet Sanger*, *Blodstjert*. Finska: *Leppälintu*, *Loukii-satakielinen*.

Hanan ofvan askgrå, pannan vit. Ett band vid näbbrotén, hufvudets sidor och halsen framtill svarta. Bröst, öfvergump och stjärtens sidor rost-röda, de två mellersta stjärt pennorna och vingarna bruna, buken hvitaktig. Honan ofvan brungrå, under gulgrå med hals och buk hvitgrå, eljest lik hanen.

Om hösten få hanarna grå fjäderkanter i det hvita och svarta på hufvud och strupe samt ljusa på det röda bröstet, vingen får rostgula fjäderbräm. Härigenom förändras deras utseende mycket.

Båda könen ha näbb och ben svarta. Iris brun. Längd 147—151 mm., vingen 75—81 mm.

Ungen ofvan gråbrun med rostgula fläckar och svarta fjäderspetsar. Under grågul med svartaktig vattring. Lätt igenkännlig på stjärtens helröda sidopennor.

I Sverige är rödstjärten allmän till norr om polcirkeln (Luleå), likaså i Norge, där han är funnen i såväl vestra som östra Finnmarken (Collett). I Finland är han ej sällsynt från landets södra delar till Lappmarken. I Danmark häckar han, om ock ej talrikt, öfver större delen af landet, men är under flyttningen allmän. På Bornholm lär han vara sällsynt, men är allmän på Gotland. Utom Skandinavien förekommer han öfver hela Europa och om vintern i norra Afrika. Dresser uttalar tvifvel om, huruvida rödstjärten finnes i Sibirien och Indien. Han synes således vara en vestlig form.

Såväl på öppna platser inne i skogarna som i lundar och trädgårdar, ja midt inne i städerna, häckar denna lifliga och vackra fågel. Han vistas mycket i träden, där han lätt ådrager sig uppmärksamhet genom sin vana att darra på stjärten. Skygg och försiktig i allmänhet, är han dock mycket djärf, då man nalkas hans näste.

I ihåliga träd eller hål i murar, i boningshus o. d. lägger han sitt enkla bo, hvars byggnadsmaterial är af växlande beskaffenhet. Vanligen består det af mossor och fodras inuti med fjäder eller hår, ulltappar, yllebitar och liknande. Äggen, vanligen 7, stundom 8, äro grönaktigt blå, enfärgade, 17—19 mm. långa, 13—14 mm. tjocka.

I nordliga länder torde rödstjärten täfla med stenskvättan om att vara den tidigaste morgonsångaren. Inne i Upsala stad, där flera par årligen häcka, hör man redan kl. 1 om sommarmorgnarna hans första toner. Då han sjunger, sitter han vanligen i toppen af ett träd, på ryggåsen af ett tak eller annat upphöjdt föremål. Sången är ej omväxlande, men klar och behaglig.

Han ankommer till Sverige i slutet af april och flyttar bort i september. Höststräcket räcker på södra Öland från slutet af augusti till in i oktober.

Skvättesläktet, *Saxicola*, Bechst.

Näbbet rakt, mot spetsen hoptryckt, vid basen bredt med en köl mellan näsborrarna. Tarserna höga. Stjärten i spetsen tvär. Könen bära olika dräkt.

Skvättorna lifnära sig af insekter, spindlar och maskar, men angripa sällan djur, som äro större, än att de kunna sväljas hela. De äro muntra, lifliga fåglar med hoppande gång. Till uppehållsort välja de öppna ställen och saknas i större sammanhängande skogar. De häcka endast en gång årligen. Äggen äro blåaktiga.

Man har uppdelat släktet i tvenne: *Saxicola* och *Pratincola*, det senare omfattande buskskvättorna.

Öfversikt af arterna.

- I. Öfre stjärtläckarna hvita *S. oenanthe*.
- II. Öfre stjärtläckarna med svarta fläckar och grå-hvita eller rostbruna kanter.
 - A. Stjärten mot basen vit med undantag af de två mellersta pennorna *S. rubetra*.
 - B. Stjärten enfärgad, svart eller svartbrun ... *S. rubicola*.

Stenskvättan, *Saxicola oenanthe*, (L.). (Tafla 4, fig. 4, ♂, fig. 5, ung ♀, höstdr.)

Namn: *Stensmacka*, *Stengölp*, *Stenjulp* (Österg.), *Stenguppa* (Smål.), *Staingulp* (Gotl.), *Stensmäck*, *Stenvip* (Sörmlnd); *Stenskvattra*, *Vippröfva*. Norska: *Stendulp*, *Stendalp*. Danska: *Graa Digesmutte*, *Stendylp*, *Stenpikker*, *Graa Stenpikker*, *Stendalp*, *Stenskvette*, *Stenspraette*. Färöarna: *Stajnstólpa*. Island: *Steindepill*. Finska: *Kivitasku*, *Kivirastas*. Rauniorunti, *Hiistakka*. Lapska: *Kätgirastis*.

Hanen om våren ofvan askgrå, under hvit med svag rostgul anstrykning. Panman, ett streck öfver ögat och öfvergumpen hvita. Från munviken genom ögonen ett svart, bakåt bredare band. Vingarna svarta, stjärten svart med vid basen hvita sidopennor. Honan har orenare, mer bruna färger, och bandet genom ögonen är gråbrunt. Om hösten får dräkten hos båda könen ofvan en rostbrun, under en gulbrun anstrykning och på vingfjädrarna breda, brunaktiga bräm. Iris brun. Näbb och ben svartaktiga. Längd 150—162 mm., vingen 92—100 mm.

Ungen ofvan med gulaktiga fläckar, på bröstet med mörka, vågiga, tvärställda fläckar. Vingen med breda, bruna fjäderkanter.

Stenskvättan eger en ofantligt stor utbredning, från Grönland till norra Afrika och från brittiska öarna till norra och östra Kina, och är dessutom funnen i norra Amerika. På skandinaviska halfön, i Danmark och Finland är hon allmän, likaså på Faeröarna och Island. Stenskvättan torde bland fåglar, som lefva uteslutande af insekter, vara den, som går längst mot Norden. Hon finnes på Grönland, men ej

på Spetsbergen. I det förstnämnda landet har man sett henne så långt upp i norr, som forskaren har trängt.

Man ser henne vanligen sitta på en sten, då och då nicka till, lyftande upp stjärten öfver vingarna. Eller gör hon en snabb utflykt för att fanga en förbifarande fluga och återvänder därpå till sin sten. Emellanåt höjer hanen sig fladdrande i luften, under det han breder ut stjärten och låter höra sin korta och enkla sång samt sätter sig åter, så snart strofen är slut. Hon täflar med rödstjärten och näktergalen om att vara morgontidig, och man hör henne i första dagningen eller, t. o. m. innan det ljusnat.

Stenskvättan ankommer till mellersta Sverige i midten af april, till Skåne något förr och till Lapp-land först i maj. I Norge är hon observerad redan den 30 mars (Collett 1894). Hon flyttar ej i flock, och hanarna komma något tidigare. Som vårflyttningen räcker länge, är det ej osannolikt, att de, som bebo höga Norden, lämna sina vinterstationer betydligt senare än de, som häcka sydligare. I september eller början af oktober draga de bort.

I en jordvall, ett stenrös eller en mur lägger stenskvättan sitt tämligen stora bo, som består af grässtrån, rötter och stundom mossor samt inuti är fodradt med hår, fjäder, fina rötter eller tagel. Äggen, 6—7, äro ljust grönaktigt blå, vanligen enfärgade, någon gång, ehuru mycket sällan, mer eller mindre glest beströdda med små, gråbruna punkter, och då äro vanligen alla äggen i kullen fläckiga. De äro 20—22 mm. långa och 16—17 mm. tjocka.

Buskskvättan, *Saxicola rubetra*, (L.). (Tafla 4, fig. 1, ♂, 2, ♀.)

Syn. *Pratincola rubetra*.

Namn: *Hvithakad Buskskvätta*, *Vanlig Buskskvätta*, *Buskeskvätta*, *Knäckfuggel*. Norska: *Buskskvette*. Danska: *Brunstrubet Digesmutte*, *Bynkefugl*, *Hytjep*, *Brun Stenpikker*, *Rödbrystet Skvette*.

Hanen ofvan längsfläckig af rostgrått och svart, under hvitaktig, på hals och bröst med ockergul eller brungul anstrykning. I sommardräkten är ett band öfver ögat, strupens sidor, ett band öfver vingen samt en fläck på lillvingen rent hvita. Undergumpen och stjärtens sidopennor vid basen hvita.

Honan saknar det hvita på vingen och har mindre klara färger för öfrigt. Hanen liknar i vinterdräkten honan, men bibehåller det hvita vingbandet. Näbb och ben svartaktiga. Iris brun. Längd 131—155 mm., vingen 60—79 mm.

Ungen liknar honan, men har mörkfläckigt bröst.

Buskskvättan är utbredd öfver hela Europa och en del af Asien samt finnes om vintern i norra

Afrika. På den skandinaviska halfön, i Danmark och i Finland är hon vanlig. Hon går dock hvarken på fjällen eller mot Norden så högt som stenskvättan och synes mot norr ej öfverskrida barrskogarnas gräns. I Norge är hon sålunda ej sedd norr om Maalselfven och Alten (Collett 1881). I Sverige är hon funnen vid Qvickjock.

Ängar och sädesfält, där spridda buskar eller höga tistlar finnas, äro hennes käraste tillhåll. Här ser man paret, då honan ej rutfar, ständigt följas åt. Vanligen sitta de på toppen af buskar, på gärdesgårdsstörar eller dylikt och hålla utkik efter insekter, som de flitigt jaga dels på marken och dels i flykten. Särskildt tyckas de i sädesfälten allmänna *Cantharis*-arterna med sina mjuka täckvingar vara begärliga. Hanens sång är enkel, men ej oangenäm.

I regeln ankommer buskskvättan till mellersta Sverige första dagarna af maj. Tidigast hafva vi henne antecknad vid Upsala den 24 april (1889). Till Danmark och Skåne kommer hon något tidigare, och hon flyttar bort i september. En och annan ung fågel ser man ännu kvar i början af oktober.

Boet finner man på marken i en dikeskant eller vid sidan af en tufva. Det består af torra, mjuka, öfvervintrade grässtrån, blandade med mossor och är inuti fodradt med finare strån. Äggen äro 5—6, enfärgadt blågröna och mycket mörkare än stenskvättans. Man finner dock äfven ägg med bleka gråbruna fläckar kring tjockändan. De äro 17—20 mm. långa, 14—15 mm. tjocka.

Svarthakade buskskvättan, *Saxicola rubicola*, (L.).

(Tafla 4, fig. 3, ♂).

Syn. *Pratincola rubicola*.

Namn: Danska: *Sortstrubet digesmutte*.

Strupen hos hanen svart, hos honan gråsvart med gulgrå fjäderkanter. Öfver ögat finnes ej något ljust streck. Alla stjärt pennorna mörka. I öfrigt liknar hon vanliga buskskvättan. Längd 124—137 mm. Vingen 61—68 mm. Äfven på afstånd är den svarthakade arten lätt att skilja från den vanliga buskskvättan på den svarta strupen och på frånvaron af det ljusa öfver ögat.

Denna art tillhör södra Europa samt mellersta Tyskland, norra Frankrike och Belgien. I Danmark är hon iakttagen ett par gånger och en gång skjuten. Vid Malmö stad fälldes julaftonen 1851 en hane, och på Jæderen i Norge tillvaratogs i mars 1890 en gammal hane (Collett 1894). Vid Thorshavn på Færoärne fälldes en gammal hane i juni 1877 (Kolthoff).

Strömstaresläktet, *Cinclus*, Bechst.

Syn. *Hydrobata*, Vieillot.

Strömstararna, som till hela sin byggnad äro tättingar och på det hela taget stå trastarna mycket nära, äro till sitt lefnadssätt vattenfåglar. Deras fjäderdräkt är tät och elastisk, i viss mån påminnande om simfåglarnas. Vingarna äro korta och kupiga, och det är med deras hjälp, som de dyka, förande dem med hastiga, liksom dallrande rörelser fram och tillbaka nästan som vid flykten. Fötterna begagnas vid dykningen ej alls, utan endast vid simning på vattnet. Med deras hjälp rör sig strömstaren dock långsamt. På land däremot springer han snabbt och behändigt. Näbbet är nästan rakt, hoptryckt, med invikna kanter på undernäbbet, och det är ej utan likhet med t. ex. doppingarnas. Borst saknas vid munvikarna. Stjärten har 14 pennor.

Strömstararna lefva af vatteninsekter och små kräftdjur, men synas hämta äfven någon del af sin föda från växtvärlden (Collett, 1881). Samma författare anför äfven fall, som stödja den gamla åsikten, att strömstaren förtär rom och ungar af fisk samt småfisk.

Utländska ornithologer hafva uppdelat Europas strömstarar i trenne skilda arter. Afvikelserna äro dock ej större, än att man på sin höjd kan tala om tre lokalformer.

Strömstaren, *Cinclus cinclus*, (L.). (Tafla 4, fig. 6).

Syn. *Cinclus aquaticus*, Bechst. *Cinclus melanogaster*, Brehm.

Namn: *Vattenstare*, *Strömkarl*, *Strömkalle*, *Strömgubben*, *Strömjan*, *Strömprest*, *Strömtrast*, *Strömskate*, *Vattensölv* (= *svala*), *Gäddfröken*, *Romorre* (Helsingl.). Norska: *Fossekal*, *Elvekonge*, *Strömstær*. Danska: *Strömstær*, *Bækdrossel*, *Vandstær*, *Isfugl*. Færoärne: *Áarpisa*. Finska: *Koskikara*, *Karankainen*, *Koskihurakka*.

Ofvan med hjässan och nacken brunsvarta, öfriga delar med grå fläckar på fjäderarnas midt och svarta fjäderkanter. Vingen gråsvart. Under med hals och bröst hvita, öfriga delar svarta, närmast det hvita bröstet med brun anstrykning. Iris brun. Benen framtill pärlgrå, baktill och vid tälederna bruna. Könen likna hvarandra, men honan har mer brun anstrykning och renare hvitt bröst. Längd 190—218 mm. Vingen 85—96 mm.

Ungen ofvan grå med svarta, tvärsänkta fläckar, under gulhvitt med mörk vattring af tvärsänkta fläckar. Vingpennorna med hvita kanter.

Som häckfågel tillhör strömstaren egentligen Skandinavien, nordligare delar och fjälltrakterna,

men finnes dock sparsamt spridd ända ned till norra Skåne. I Finland lär han endast häcka i Lappmarkerna ofvan 66:te breddgraden (Mela). I Danmark finnes han om vintern, men skall äfven ha häckat i landet (Collin). På Faeröarna är han också iakttagen, men ej på Island.

Strömstarens käraste vistelseorter äro brusande bäckar och älfvar med vattenfall och klart vatten. Där ser man honom ofta sitta på stenar ute i strömmen, då och då störtande sig i vattnet. Med vingarnas hjälp simmar han t. o. m. mot stark ström.

Hvarje par strömstarar har under sommaren sitt eget fiskvatten, och de tåla ej andra individer i grannskapet; kommer en främling inom jaktområdet, uppstår genast strid, som ej slutar förr, än inkräkteraren fördrifvits. T. o. m. sina egna ungar lära de jaga bort, så snart dessa kunna försörja sig själfva. Vid vattendragen flyger strömstaren vanligen längs vattenytan och följer troget bäckens slingringar, och när han flyger upp, låter han höra ett egendomligt läte, som Holmgren betecknar med orden zerr eller zerrb. Så väl vintertiden som om våren får man höra hanens ej starka, men rätt omväxlande och vackra sång. Vid häckplatsen har han sina bestämda sittplatser, en högre belägen, som begagnas, medan han sjunger, och ett par andra lågt nere vid själfva stranden, hvarifrån han kan observera sitt fiskvatten och störta sig i, så snart något eftersokt djur visar sig. Blir han skrämmd från den ena af dessa platser, flyger han till den andra.

Ehuru han om vintern, för att söka öppna strömmar, vattenfall eller vakar, drager söderut, kan han ej sägas vara egentlig flyttfågel. Och om blott öppet vatten finnes, stannar han gärna kvar äfven långt uppe i norden. I nordligaste Norge tillbringa han vintern vid öppna älfhynningar eller vid hafvets strand. Han är denna årstid tämligen allmän vid öppna strömmar öfverallt i mellersta och södra Sverige.

Sitt konstnärliga näste bygger han så nära vattnet som möjligt under eller mellan stenar, stöckar e. d. Ett bo, som den ene af oss varit i tillfälle undersöka vid Herrtorps kvarn i Vestergötland, låg mellan ett par stockar i dammfästet, där vattnet ständigt forsade öfver den öfre stocken, lemnande ett litet luftfyllt rum närmast damnväggen. När fåglarna höllo på att bygga, doko de dit mot strömmen med byggnadsmateriel i näbbet. Något annat sätt att komma dit fanns ej. Boet, som är öfvertäckt och med ingång från sidan, är mycket stort, ända till 30 centimeter och däröfver i genomskärning; det bygges af mossor hårdt och fast, och själfva reden inuti göres af torra grässtrån och löf. Äg-

gen, 4—6, äro mjölkhvita, 24.5—26.5 mm. långa och 18—19.5 mm. tjocka. Både hanen och honan rufva växelvis. Nätterna tyckas de tillbringa bredvid hvarandra i boet, åtminstone ses båda makarna begifva sig dit om aftnarna (Kolthoff). De hjälpas äfven åt med ungarnas uppfödande.

2 FAM. Kungsfåglar, Regulidae.

Från trastfåglarna, som de med hänsyn till tarsernas beklädnad likna, skiljas kungsfåglarna genom näsborrarnas betäckning, som utgöres af en enda glesstrålig fjäder. Näbbet är svagt, syliskt, med en liten inskärning bakom öfvernäbbets spets och med borst kring munvikarna, kännetecken, som utmärka insektätare; deras föda består också af insektsägg, larver och puppor samt fullbildade insekter, som de uppsöka i springor på trädens bark och bland barr och knoppar. Vingarna äro af medelmåttig längd. Stjärten är tydligt klufven och skjuter med nära halfva sin längd utom de hoplagda vingarna. Fjäderbeklädnaden är yfvig. Tarsen lång och spenslig.

Kungsfåglarna påminna i sitt lefnadssätt om mesarna, men likna äfven vissa bland sångarna. I själfva verket föras de af några författare samman med mesarna, af andra åter till grönsångarna. Till kungsfåglarna höra Europas minsta fåglar.

Kungsfågelsläktet, *Regulus*, Cuv.

Enda släktet inom familjen. De gamla fåglarna med gulaktiga, oftast förlängda fjädrar å hjässan. I Europa finnas tre arter, hvaraf två blifvit funna i norden.

Öfversikt af arterna.

- I. Hufvudets sidor gråhvita med olivbrun skuggning och utan svart längsgående band *Regulus regulus*.
- II. Hufvudets sidor gråhvita med ett svart band genom ögat *Regulus ignicapillus*.

Kungsfågeln, *Regulus regulus*, (L.). (Tafla 5, fig. 8).

Syn. *Regulus cristatus*, Koch. *Regulus flavicapillus*, Naum. *Regulus linnei*, Malm.

Namn: *Fågelkung*, *Tummeliten* (Kalmar och Kronob. län), *Grönbita* (Verm.), *Granlus* (Östergötl.),

Busklus (Stockh. l.) Norska: *Fuglekonge*, Danska: *Gulthoodet Fuglekonge*, *Stjernekonige*, *Kongefugl*. Finska: *Hippiainen*, *Hippikertunen*.

Hjässans orangegula fjädrar förlängda till en kort tofs, på sidorna begränsad af svarta band. Ryggen olivgrön, framåt nacken öfvergående i grått. Undre kroppsdelarna ljusgrå med gul anstrykning. Vingen med ett hvitt tvärband på midten. Honan har hjässans fjädrar mer citrongula och de svarta banden på sidorna om det gula smalare. Iris brun, näbbet svart, benen bruna. Längd 90—104 mm., vingen 53—54 mm.

Ungen i höstdräkt saknar det gula på hjässan och är för öfrigt mer grå.

Inom Skandinavien och Finland häckar kungsfågeln, snart sagdt, hvar granskog finnes. I Finnmarken är han en gång funnen vid Vadsö, och möjligen skall det visa sig, att han bygger i Sydvarangers och Tanadalens barrskogar (Collett 1894). I Finland är han emellertid ej funnen norr om Uleåborg. I Danmark häckar han, men är allmänast under flyttningstiderna.

I barrskogen är kungsfågeln under höstmånaderna vanligen den allmännaste af alla fåglar, och man hör hans fina lockton öfver allt. Vintertiden drager han i sällskap med mesarnas flockar omkring från träd till träd, sökande efter puppor och insektsägg. Då besökas äfven löfskogar och trädgårdar t. o. m. midt på de större slätterna. Mot vårens analkande börjar hanen sjunga. Sången består af en enda, då och då upprepade strof, den är ej omväxlande, men lifvar den dystra granskogen.

I början af maj börjar kungsfågeln bygga sitt bo, hvilket han med spindelväf fäster under en yfvig grangren, hängande väl doldt mellan kvistarna. Boet består af grön moss, blandad med granlav och något hvit stenlav; inuti boet och bland mossan finnas små fågelfjädrar, som makarna samlat. Collett (1894) anför, att i ett bo funnos ej mindre än 2,194 stycken. Men så användas också makarna omkring två veckor på att bygga. Äggens antal är vanligen 8—10, vid ett tillfälle 14 (Kolthoff); de äro till färgen gulhvita, stötande i rosenrött med mätta gulröda fläckar. Längd 12.5—15.5 mm., tjocklek 10—11 mm.

Vi hafva aldrig varit i tillfälle att iakttaga, det kungsfågeln lägger tvenne kullar, anse ej heller, att de sena fynd af ägg eller ungar, som anföras såsom bevis härpå, betyda något, då vi varit i tillfälle att se, huru ofta just kungsfågeln får sina ägg och bon förstörda och därigenom tvingas att häcka om. Af elfva bon, den ene af oss på ett litet område en vår iakttog, blefvo de tio plundrade

och nedrifna af ekorrar, innan ännu äggen voro fulltaligt lagda.

Kungsfågeln är dels flyttfågel och dels strykfågel. En stor mängd flyttar årligen ur landet, och han träffas i oktober månad i stort antal så väl på de yttre skären i Bohuslän som på södra Öland. Han är i så hög grad beroende af vädret, att han stundom till följd af en stormby eller ett störtregn omkommer. I Bohuslän sågos kungsfåglar af vinden kastas i hafvet, och på Öland observerades, hur ett stort antal efter en stark regnskur lågo döda på stranden. Märkvärdigt är, att en så ömtålig fågel kan uthärda flyttningen och i rätt stort antal återvända. De börja komma i slutet af mars eller början af april och sträcka under hela april månad. Under stränga vintrar dör den talrika stam, som är kvar i Sverige, stundom nästan helt och hållet ut. Sålunda iakttog den ene af oss i november månad 1870 under några dagars vandring i Bohuslän och Vestergötlands skogar, att en kungsfågel hördes ungefär för hvar 60:de steg, man gick framåt, men efter den stränga vintern 1870—71 hördes under flera mjl's vandring endast två individer, och detta, ehuru fågeln om våren höres flera gånger längre än om hösten.

Brandkronade kungsfågeln, *Regulus ignicapillus*,
Naum. (Tafla 5, fig. 9).

Namn: Danska: *Rødthopped Fuglekonge*.

Hjässans tofs brandgul, begränsad af svart. En svart strimma går från näbbet till ögat och fortsätter bakom detta. På hvardera sidan om denna strimma finnes ett hvitaktigt band. I öfrigt likt föregående art. Längd till 100 mm., vingen c:a 61 mm.

Denna, den minsta af Europas fåglar, är ännu ej funnen längre mot Norden än i Danmark och där endast några få gånger. Enligt Collin äro exemplar funna vid Helsingör och på Möen, hvarförutom ett par stycken skola tillvaratagits på Sjælland. I mellersta Europas barrskogar är han allmän.

3 FAM. Sångare, *Sylvidae*.

Från föregående familjer skiljes denna, liksom alla de följande, kanske lättast på beskaffenheten af tarsens plåtbetäckning (se öfversikten p. 2 och omstående teckning). Från de följande familjerna åter afviker den utom beträffande näbbets form äfven däri, att handpennorna äro tio. Första handpennan är dock mycket kort. Näbbets form med haket bak-

om spetsen och de icke inböjda kanterna tyder på, att de äro insektätare, likaså borsten kring mungiporna. Törnskatorna tillgripa

Fot af Hippokais hippokais.

dock äfven större djur. Isynnerhet varfågeln är en roffågel, så god som någon.

Till denna familj och underfamiljen *Sylvini* föra vi järnsparfven, som annars af många fågelkännare på grund af de inböjda kanterna på undernäbbet räknas till finkfåglarna. Från våra svenska finkfåglar skiljes han dock lätt utom på sitt svaga, sylrika näbb därpå, att han har 10 handpennor, då däremot dessa ega endast 9. Järnsparfvens lefnadssätt närmar sig mest sylviornas, men sannolikt bör han tillsamman med några samsläktingar bilda en egen familj. Järnsparfven är delvis fröätare.

Alla hithörande fåglar utom varfågeln äro flyttfåglar.

Öfversikt af underfamiljerna.

- I. Näbbet hoptryckt. Benen medelmåttiga eller stora.
 - A. Näbbet medelmåttigt, syliskt, med grund inskärning bakom spetsen *Sylvini*.
 - B. Näbbet stort och starkt, med djup inskärning bakom den nedböjda öfverkäksspetsen *Lanini*.
- II. Näbbet bredt, plattadt. Benen små *Muscicapini*.

1 Underfam. Egentliga sångare, *Sylvini*.

Näbbet är svagt och aldrig egentligen platt, om än dess bredd vid basen hos några öfverträffar höjden. Näsborrarna liksom hos trastfåglarna till hälften täckta af en bar himna. Ungarna äro ej fläckiga, utan likna redan i nästdräkten de gamla, skiljande sig från dem blott genom olika färgton. Om den gamla fågelns dräkt är fläckig eller vatt-rad såsom hökfärgade sångarens eller säfsångarens, äro ungarna ändock ofläckade. Först följande vår, alltså vid nära ett års ålder, rugga de och erhålla då de gamlas dräkt. I detta hänseende afvika de egentliga sångarna mycket från trastfåglarna, med hvilka de annars af några författare samman-

förts i en familj. Alla trastfåglars ungar hafva nämligen en mycket fläckig dräkt, som redan den första hösten genom fullständig ruggning utbytes mot de gamlas. De gamla sångarna rugga dock två gånger årligen, om våren och om hösten.

Samtliga hithörande släkten utom järnsparfvarna bildade förr det stora släktet *Sylvia* och stå tvifvelsutan mycket nära hvarandra. Däremot är järnsparfvens släktskap med dem, såsom ofvan framhållits, omtvistad. Han afviker också från hvad ofvan sagts beträffande ungarnas dräkt och ruggning.

Hos oss torde de näppeligen kläcka mer än en kull årligen. Hanen rufvar ej, men deltagar i upp-födandet af ungarna och slutar efter deras födelse upp med att sjunga.

Öfversikt af släktena.

- I. Käkarnas kanter under näsborrarna icke inböjda.
 - A. Pannan mer eller mindre upphöjd och icke sammanlöpare med näbbets bas. Stjärten tvär, inskuren eller föga rundad.
 - 1. Näbbet strax framom näsborrarna mera högt än bredt. Färgen ofvan gråaktig med eller utan brunt *Sylvia*.
 - 2. Näbbet strax framom näsborrarna lika högt som bredt. Färgen ofvan grågrönaktig *Phylloscopus*.
 - 3. Näbbet strax framom näsborrarna mera bredt än högt. Färgen ofvan grå med olivgrön anstrykning *Hippokais*.
 - B. Pannan låg och sammanlöpare med näbbets bas. Stjärten starkt rundad.
 - 1. Undre stjärttäckarna korta, kortare än stjärtens sidopennor och dessa längre än $\frac{3}{4}$ af stjärtens längsta pennor *Calamoherpe*.
 - 2. Undre stjärttäckarna långa, längre än stjärtens sidopennor och dessa kortare än $\frac{3}{4}$ af stjärtens längsta pennor *Locustella*.
- II. Käkarnas kanter starkt inböjda *Accentor*.

Trädgårdssångaresläktet, *Sylvia*, Lath.

Näbbet nästan rakt, från sidorna skarpt tillspetsadt och ofvan försedt med tydlig köl. Borsthåren relativt små, men tydliga. Stjärten tvär eller något inskuren. Färgen öfvervägande grå.

Hithörande fåglar äro lifliga och muntra samt goda sångare. De uppehålla sig mest i täta buskar eller träd, och man ser dem sällan på marken. De äro stridslystna och tåla under häckningstiden vanligen ej grannar af samma art eller ens släkte i närheten. Deras föda består hufvudsakligast af insekter, larver, puppor och spindlar, men de äta äfven bär. I allmänhet fånga de ej större djur, än som kunna förtäras hela. Någon gång ser man dem dock mot en gren gnida sönder insekter, som äro för

stora, att svälja hela. De äro flyttfåglar, som tillbringa vintern i Afrika, där somliga blifvit funna ända ned till Caplandet. Endast svarthufvade sångaren öfvervintrar också i södra Europa. Till oss komma de i maj och draga bort i september.

Boen läggas i buskar nära marken. De äro öppna, skålförmiga och rätt omsorgsfullt sammansatta af torra grässtrån och stjälkar. Äggens antal är vanligen 5.

I Skandinavien förekomma 5 arter.

Öfversikt af arterna.

- I. Hufvudet ofvan svart eller rödbrunt..... *S. atricapilla*.
- II. Hufvudet ofvan grått eller gråbrunt.
 - A. Första handpennan kortare än de öfre handtäckfjädrarna.
 - a. Stjärten grundt inskuren eller tvär och dess sidopennor endast i yttersta spetsen med en smal gråvit kant... *S. salicaria*.
 - b. Stjärten mer eller mindre rundad.
 1. Yttersta stjärtpennan vid spetsen i inre fanet med en vit fläck ... *S. nisoria*.
 2. Yttersta stjärtpennan med hela yttre fanet och spetsen hvita..... *S. sylvia*.
 - B. Första handpennan längre än de öfre handtäckfjädrarna. Hufvudet ofvan askgrått, hakan och framhalsen hvita. Innet rostbrunt på armpennorna *S. curruca*.

Svarthufvade sångaren, *Sylvia atricapilla*, L.
(Tafla 5, fig. 1, ♂, fig. 2, ♀.)

Syn. *Epilais atricapilla*.

Namn: *Svarthätta*, *Munkfågel* (Verm.). Norska: *Munk*, *Sorthätte*. Danska: *Munkefugl*, *Haveskade*, *Spikke*, *Brunskalle* (♀), *Haveskade-Græsmutte*, *Sorthofvedet Sanger*. Finska: *Mustapääkerttu*.

Ofvan gråbrun med tydlig olivgrön anstrykning, under ljust grå. Hanen har hufvudet ofvan svart och en bred ring kring halsen askgrå. Honan har hufvudet ofvan rödbrunt. 2:dra handpennan kortare än den 5:te, 3:dje och 4:de handpennorna lika långa. Näbbet svartaktigt, ben och fötter blygrå. Iris brun. Längd 155—166 mm., vingen 72—77 mm. Ungarna likna honan. Senare på hösten får dock den unga hanen en svartfläckig hätta.

I Sverige finnes svarthättan spridd från Skåne ända upp till Lappland, vid Qvickjock (Sundevall). På Gotland och Öland är hon allmän, likaså kring Billingen i Vestergötland. I Norge är hon sporadisk, uppträder fåtaligt och är ej med säkerhet funnen norr om Salangen och Maalselven i Tromsø amt. I fjälltrakter går hon till björkens öfre gräns (Collett 1877). I södra och mellersta Finland finnes hon och är träffad t. o. m. norr om Uleåborg, men

torde vara sällsynt utom i Nyland (Mela). I Danmark är hon utbredd öfver hela landet och allmän isynnerhet på öarna (Collin). Hon häckar i hela Europa och norra Afrika samt mot öster i Persien. Några öfvervintra i södra Europa, återstoden i norra Afrika.

Svarthättans rörelser äro synnerligen behagliga, ofta reser hon upp fjädrarna på hufvudet, under det hon oroligt smyger från gren till gren eller från träd till träd. Svarthättan uppehåller sig mer i träden än följande arter och sjunger ej sällan från toppen af ett sådant. Hon är en flitig sångare, och det är ej svårt att få höra henne, där hon finnes. Dagen i ända låter hon nämligen vid vackert väder sina toner klinga. Svarthättan ankommer om våren, som det synes, något tidigare än de öfriga arterna. Till Vestergötland kom hon ett tidigt år redan den 30 april. Om hösten är hon en bland de sångare, som sist lämna oss. Unga fåglar hafva funnits kvar vid Upsala långt in i oktober månad (i ett fall t. o. m. till den 9:de november). De uppehålla sig då i rönnar och äta rönnbär. Collett (1877) omtalar, att svarthättan vid Trondhjem iakttagits så sent som den 26 december. Densamme anför, att ungarna stundom uppfödats med bär.

Boet, som helst bygges i täta buskar, består af fina strån. Såväl bo som ägg likna trädgårdssångarens, men svarthättan väljer finare strån och fodrar det inuti med ett urval af de finaste. Rotfibrer, som trädgårdssångaren vanligen begagnar, använder hon ej. Äggen, oftast 5 till antalet, äro till färgen något mörkare än trädgårdssångarens, och fläckarna, tätare och mer sammanflytande, stöta något i rött. Längd 19—21 mm., tjocklek 15—16 mm.

Trädgårdssångaren, *Sylvia salicaria*, L. (Tafla 5, fig. 5.)

Syn. *Sylvia hortensis*, Bechst. *Epilais salicaria*.

Namn: *Häcksångare*, *Egentlig löfsångare*, Sundevall. *Busksmyg*, Malm. Norska: *Havesanger*. Danska: *Havesanger*, *Havesmutte*, *Havegræsmutte*. Finska: *Lehtokerttu*.

Ofvan grå med matt, svag olivgrön anstrykning, under ljusgrå, på sidorna med rostgulaktig anstrykning. 3:dje vingpennan längst, 2:dra föga kortare och mycket längre än den 4:de. Vingtäckfjädrarna enfärgade, brungrå. Benen blygrå. Iris brun. Längd 148—153 mm., vingen 75—80 mm. Könen äro lika, och ungarna likna de gamla.

Trädgårdssångaren finnes från Qvickjock i Lappland (Löwenhjelm, Kolthoff), där han är allmän, söderut genom hela Sverige. I Norge häckar han

så högt mot norr, som det finnes frodig skog (nordligast vid Porsanger), men torde på fjällen knappast öfverskrida gränsgänsen (Collett 1895). Collin anger dock, att han skulle häcka i björkregionen. I Finland är han allmän i södra och mellersta delarna af landet och finnes i Österbotten till Sotkamo, Paldamo och Uleåborg (Mela). I Danmark är han allmän öfver hela landet (Collin). Trädgårdssångaren häckar mot öster till Ural och mot söder till Spanien. Han öfvervintrar i södra Afrika.

Trädgårdar, lundar och löfskogar, där täta buskar finnas, äro denna sångares tillhåll. Bäst triffes han kanske bland taggiga buskar: slån och krusbär. Han håller sig mer i närheten af marken än föregående art. Ljflig och rörlig, smyger han genom de tätaste snåren, flyger ibland upp och undersöker löfträden, men återvänder snart till buskarna. Det är om hans sång, som Sundevall säger, att »den utgör ett slags musikaliskt joller, som genom sin liflighet och genom det uttryck af fridsam belåtenhet, hvarmed det utföres från ett grönt och vackert löfhvalf, aldrig underlåter att anslå åhörarens sinne».

Omkring midten af maj ankommer hanen till Västergötland och Uppland och uppsöker då genast en passande häckplats, möjligen den gamla. Åtminstone är man ofta i tillfälle iakttaga, att samma buske under en längre tid årligen hyst en trädgårdssångarfamilj. Några dagar senare kommer honan. Men stundom börjar hanen bygga bo, innan honan ankommit, ibland bygger han t. o. m. på flera. En af oss såg sålunda en gång tre halffärdiga bon, uppförda af samma hane, som till sist dock kasserade dem alla. Vanligen är det endast underlaget till boet han bygger på ensam, innan honan kommit. Hvarje par har sitt bestämda distrikt och tål ej andra fåglar i närheten. Intränger t. ex. en törnsångare i de snår eller buskar, där en trädgårdssångare ämnat häcka, uppstår genast strid, och blir inkräktaren ej besegrad, flyttar trädgårdssångaren själf till fredligare trakter.

Boet, som ligger nära marken, är utvändigt omkring 120—130 mm. i diameter, invändigt ca 55 mm. och består af torra strån eller grässtjälkar samt fodras inuti med fina rotfibrer eller strån. Äggen, 4—5 till antalet, äro ljusgrå med ljusare och mörkare gråbruna fläckar och marmorerade. Längd 20—21½ mm., tjocklek 15—16 mm.

Hökfärgade sångaren, *Sylvia nisoria*, Bechst.

(Tafla 5, fig. 6, ♂, fig. 7, ♀.)

Namn: *Bröstvattrad sångare*. Danska: *Brystvatret Sanger*. Finska: *Kirjarinta-kerttu*.

Hanen ofvan mörkt grå, under hvitaktig med mer eller mindre stark vattring af mörkgrått. Handpennor och vingtäckfjädrar vanligen med ljusa spetskanter. Yttersta stjärtpennorna ha hos båda könen infanet mot spetsen hvitt, andra pennan på samma delar något mindre hvit, de följande med ett smalt, hvitt bräm i spetsen. Näbbet mörkt gulbrunt, det undre till inre hälften gult, ben och fötter blekgrå. Iris gul (♂) eller brungul (♀). Honan har ofvan en svag brun anstrykning, och vattringen på de undre kroppsdelarna finnes endast på sidorna. Längd 173—181 mm., vingen 81—87 mm. Ungen är ovattrad med svag gul anstrykning.

Denne, den största af våra sångare, finnes i Sverige endast i Skåne, Blekinge, sydöstra Småland samt på Öland och Gotland. Hans utbredning här i landet sammanfaller sålunda i det hela med näktergalens. I Danmark är han funnen flerstädes i Jylland och äfven på Lolland (Collin). I Norge äro unga fåglar funna vid Asker (Collett 1895), hvadan arten sannolikt häckar där. I Finland är han en gång observerad vid Kuopio (M. v. Wright).

Utom Norden häckar hökfärgade sångaren i Europas centrala och sydostliga delar. Han öfvervintrar sannolikt i Central-Afrika.

Till Skåne och Öland ankommer han i midten af maj och flyttar bort i slutet af augusti. Den ene af oss har funnit honom allmän i skärgården söder om Kalmar och på norra Öland. På sistnämnda ställe var han 1890 den allmännaste sångaren, och paren bodde i frid med hvarandra så tätt, att 7 bon med ägg och ungar påträffades på ett litet område. Han uppehåller sig helst bland buskar af slån (*Prunus spinosa*) och *Ribes alpina*, men finnes äfven bland andra buskar. I sitt släkte är han en af de förmästa sångarna. Han klättrar ofta sjungande upp till toppen af en buske, och någon gång kan man få höra honom sjunga ur ett träd, men vi betvifla, att han, som uppgifvet är, likt törnsångaren skulle höja sig sjungande i luften. Han har ett par olika locktoner och ett mycket egendomligt varningsskrik, som ofta höres, och som består i ett ihållande, upprepadt skorrande.

På Öland låg boet vanligen i en buske af *Ribes alpina* och bestod af torra stjälkar af *Cynanchum vincetoxicum*, inuti fodradt med fina grässtrån. Det är tämligen högt och djupt, 90—100 mm. högt samt 100—120 mm. bredt. Ett näste, hörande till *Sylvia nisoria*, som den ene af oss fann på norra Öland den 19 juni 1890, afviker från den form, som annars alltid tillhör arterna af släktet *Sylvia*. Detta bo är nämligen öfvertäckt, med ingång från sidan, och liknar häri grönsångarnas. De

fin grässtrån, som inuti kläda nästet, gå upp på sidorna och hvälfva sig till ett tak öfver boet. Det låg i en buske af *Ribes alpina* nära den sterila hafstrand, och det är ju ej omöjligt, att fågeln byggt öfver det för att skydda sig mot hafsvindarna. Det förvaras i Upsala Univ:s Zool. Museum. Äggen äro vanligen 5, stundom endast 4, 20—22 mm. långa och 15—16 mm. tjocka, till färgen ljus gråbruna med mörkare, matta, grå eller gråbruna fläckar.

Törnsångaren, *Sylvia sylvia*, L. (Tafla 5, fig. 4.)

Syn. *Sylvia cinerea*, Briss. *Sylvia rufa*, (Bodd). *Sylvia linnéi*, Malm.

Namn: *Gräsångare*, Nilsson, *Törnsmyg*, Sundevall. Norska: *Graasanger*. Danska: *Graa Græsmutte*, *Lille Kvapskade*, *Torn-Græsmutte*. Finska: *Hermaa kerttu*.

Ofvan olivbrun, hufvudet vanligen mer eller mindre askgrått, örontäckarna ofta mörkare, brunaktiga. Under hvitaktig med en svag rödgrå anstrykning på bröst och sidor. Hakan rent vitt. Armpennorna och vingtäckfjädrarna med breda, rostbruna kanter. Yttersta stjärtpenan till större delen hvitaktig, den andra i spetsen vitt. Näbbet hornfärgadt, ben och fötter gulbruna. Iris gulbrun. Könen i det närmaste lika, men honan har ej så rena färger, och det grå på hufvudet stöter mer i brunt. Längd 148—153 mm., vingen 75—80 mm.

I Sverige är törnsångaren i mellersta delarna af landet den allmännaste af sitt släkte, äfven funnen i Helsingland (Sundevall) och vid Sundsvall (Sundström 1888). I Norge ligger hans nordgräns nära Trondhjemsfjorden. På fjällen lär han ej gå öfver barrträden (Collett 1895). Collin anger dock, att han skall häcka äfven inom björkens område. I Finland är han allmän i södra och mellersta delarna af landet, men finnes ock i Österbotten ända till Sotkamo, Paldamo och Ii (Mela). I Danmark är han allmän nästan öfver allt. Utom vår världsdelen, som han bebor i hela dess utsträckning, förekommer törnsångaren mot öster till Persien, västra Sibirien och Turkestan.

Törnsångaren trifs ej inne i skogarna, men där busksnår finnas i skogskanterna och på slätten, söker man honom sällan förgäfvets. I likhet med sina närmaste släktingar är han i hög grad liflig och munter. Då och då höjande fjädrarna på hjässan till en tofs, smyger han genom de täta buskarna, än resande sig nästan knäpråk, än hukande sig ned. Ofta höjer han sig sjungande med fladdrande vingar i luften för att strax åter slå sig ned i en buske. Hans sång är melodisk och vacker, men ej att jäni-

föra med trädgårdssångarens; den är ej så uthållig och består i ett upprepande af samma strof.

Han ankommer till mellersta Sverige i mediet af maj. Möjligen flyttar hanen före honan; åtminstone vistas han ofta en å två veckor på häckplatsen, innan han får någon följeslagerska. Han synes då omväxlande sjunga och bygga bo, stundom bygger han ett bo så godt som färdigt, innan han finner en maka. Denna plägar dock ej godkänna hans arbete, utan paret bygger i största hast ett nytt näste. Detta liknar svarthättans och trädgårdssångarens, men är inuti ej fodradt med rotfibrer utan med fina grässtrån, och det yttre lagrets grässtjälkar och strån äro stundom med spindelväf bundna vid hvarandra. Boet lägges lågt i någon tät buske. Omkring den 10—20 juni lägger honan vanligen 5—6 ljusgrå ägg. De äga en grönaktig anstrykning och äro tätt beströdda med mörkare grå eller gråbruna punkter och fläckar. Sällan äro äggen rent hvita med en stor, brun fläck i den tjockare ändan eller en ring af fläckar kring densamma. Äggens längd varierar mellan 18 och 20 mm. och tjockleken mellan 13,5 och 14,5 mm.

Ärtsångaren, *Sylvia curruca* L. (Tafla 4, fig. 3.)

Namn: *Ärtsmyg*, *Möllare* (Skåne); *Ärtfågel*, *Kruka* (enl. Sundevall); Norska: *Græsmutte*, *Möller*; Danska: *Gjærdesanger*, *Græsmutte*, *Gjærde-Græsmutte*, *Gjögemoder*, *Tornsanger*. Finska: *Hernekerttu*.

Ofvan olivgrå, under vitt, isynnerhet på sidorna med en svag rödaktigt grå anstrykning. Hufvudet askgrått med mörkare örontäckfjädrar. Näbbet hornfärgadt, benen mörkt blyfärgade, iris gråhvit, hos yngre fåglar gulgrå. Könen lika och ungarna föga olika de äldre. Längd 140—147 mm., vingen 63—70 mm.

Denna art liknar mest törnsångaren, men igenkännes lätt därpå, att benen äro mycket mörkare, och att det rödbruna på vingfjädrarnas och vingtäckarnas kanter saknas.

Ärtsångaren är en allmän fågel och har ungefär samma utbredning som törnsångaren. På Sveriges västkust är han dock i motsats mot törnsångaren skäligen sällsynt, och liknande synes förhållandet vara på Norges västkust (Collin och Collett 1895). På fjällslutningarna i Jämtland är han sedd i barrskogsgränsen vid Medstugan (Kolthoff). I Norge går han på Dovrefjäll upp till en höjd af 3,800 fot. Af alla äkta Sylvier är ärtsångaren den, som i fjällen går högst (Collett 1894). Mot nordnorden förekommer han däremot ej norr om Trondhjem (Collett 1894). Han är allmän i södra och mellersta Fin-

land samt är träffad i Österbotten vid Kajana och Ii. I Danmark är han allmän på öarna, men relativt sällsynt i Jylland. Han häckar i hela Europa och tillbringar vintern i norra Afrika.

Ärtsångaren, som är den minsta i släktet, är en munter och liflig fågel. Han bebor i motsats mot de öfriga Sylvia-arterna äfven barrskog. Täta buskar och häckar äro dock äfven denna arts älsklingstillhåll. Men hans enkla sång höres lika ofta från en trädkrona som från buskarna. Varningsropet uttrycker Sven Nilsson mycket betecknande med orden klapp, klapp, klapp, klapp.

Ärtsångaren ankommer till Vestergötland och Uppland omkring den 15 maj och flyttar bort i slutet af augusti och september. På Öland hafva exemplar dröjt så sent som till den 3 okt. (Kolthoff). I likhet med sina släktingar bygger äfven ärtsångaren helst sitt bo i täta, taggiga buskar, stundom i en- eller granbuskar. Det är byggt af fina grässtrån, som äro väl och rikligt sammanbundna med spindelväf, och fodradt inuti med fina grässtrån eller rotfibrer. På mängden af den inblandade spindelväfven, som blott i ringa del ingår i törnsångarens och någon gång i svarthättans bo, igenkännes det af ett vant öga. Äggen, vanligen 5, äro hvitaktiga med gulbruna och blågrå prickar, som ofta stå i en ring kring den tjockare ändan. Längd 15—19 mm., tjocklek 12—13,5 mm.

Löfsångaresläktet, *Phylloscopus*, Meier.

Syn. *Ficedula*, Koch. *Phylloscopus*, Boie. *Phyllopnestes*, Meier.

Näbbet litet och svagt, vid roten bredt, men strax framom näsborrarna lika högt som bredt. Käkkanterna på näbbets inre hälft ej inböjda. Borsthåren väl utvecklade. Mellersta stjärt pennorna kortare än de yttre, hvarigenom stjärten blir mer eller mindre urnupen.

Kroppsfärgen ofvan mer eller mindre grönaktig, under ljusgul eller gulaktigt vitt.

Löfsångarna äro små nätta fåglar, som genom sitt behagliga uppträdande och sin sång i hög grad lifva våra skogar, lundar och trädgårdar. De uppehålla sig nästan ständigt i träden, där de hoppa omkring från gren till gren undersökande bladen och ofta flitigt plocka bladlöss, som tyckas utgöra deras älsklingsföda. Deras sång består af en enda strof, som efter en stunds tystnad åter och åter upprepas. De skilda arternas sång är mycket olika: alla hafva de sin karakteristiska drill, hvarpå de af ett vant öra lätt igenkännas.

De bygga öfvertäckta bon, som läggas på marken, och deras hvita, rödfäckiga ägg äro talrikare än

trädgårdssångarnas. Alla äro flyttfåglar, och nästan alla öfvervintra i Medelhafsländerna och i Afrika, hvarest man funnit dem t. o. m. i Caplandet. Som de uteslutande lefva af spindlar och insekter, isynnerhet bladlöss och flugor, kunna de utan tvifvel räknas till våra nyttiga fåglar. Vanligen gripa de ej större byte, än att de kunna svälja det helt, men sker motsatsen någon gång, gnida de sönder det mot en gren eller dylikt.

Öfversikt af arterna.

- I. Första handpennan kortare än de öfre handtäckfjädrarna *P. sibilatrix*.
- II. Första handpennan längre än de öfre handtäckfjädrarna.
 - A. Andra handpennan längre än den sjette. Benen ljusbruna.
 1. Vingtäckarna utan ljusare spetsar..... *P. trochilus*.
 2. Vingtäckarna med ljusare spetsar, som bilda åtminstone ett tvärband på vingen..... *P. borealis*.
 - B. Andra handpennan kortare än den sjette. Benen mörkbruna..... *P. collybita*.

Grönsångaren, *Phylloscopus sibilatrix*, Bechst.
(Tafla 7, fig. 5, näbbets kontur synes bredvid).

Syn. *Sylvia sibilatrix*. *Ficedula sibilatrix*.

Namn: *Skogsknetter*, Sundevall. *Skogssångare*, Holmgren. Danska: *Grönsanger*, *Grön Bladsmutte*, *Grön Lövsanger*. Finska: *Vihreäkerttu*.

Ofvan grön, under hvit med strupen, bröstet och sidorna mer eller mindre ljusgula. Ett gult streck från näbbroten öfver ögat och under detta genom ögat ett mörkt. Vingpennorna och vingtäckfjädrarna brunsvarta, i ytterfanet kantade med grön-gult. 2:dra vingpennan obetydligt kortare än 4:de. Vingspetsen räcker 20—25 mm utom de mellersta armpennorna på den hoplagda vingen. Stjärten starkt urnupen, dess pennor i ytterfanet gröngula. Näbb och fötter ljus gulbruna. Iris brun. Längd 126—137 mm., vingen 70—78 mm. Könen likna hvarandra. Ungen liknar i det närmaste de gamla.

Denna lilla vackra sångare är tämligen allmän i Skånes bokskogar. Den är vidare funnen i Kalmar län och på Öland och Gotland samt flerstädes i Vestergötland, där han dock kan sägas vara sällsynt. Mot norden går han ej synnerligen långt; han lär förekomma i Visnum och Ölme i Värmland och är funnen i Nerike (Sundström), vid Stockholm, Upsala och Norrtelje samt i parken vid Örbyhus i norra Uppland (Kolthoff). I Norge är han endast funnen i bokskogen vid Laurvig, där en koloni häckar, och för öfrigt vid Asker nära Kristiania den 3 juni 1879 och den 25 maj 1890 (Collet 1894). I Danmark synes han ej vara sällsynt och finnes

äfven på Bornholm. I Finland är han mycket sällsynt, men finnes dock hvarje sommar i Helsingfors-trakten och är äfven iakttagen vid Tavastehus, Valamo och Kuopio (M. v. Wright, Mela). Det förefaller oss, som skulle grönsångaren, där han finnes, tilltagit i antal, och liknande erfarenhet har man gjort i Danmark (Collin). Han häckar för öfrigt hufvudsakligen i mellersta Europa samt tillbringar vintern i norra Afrika.

Grönsångaren trivdes i skogar och parker med höga, löfrika träd, från hvars kronor man hör hans klockrena sång. Nilsson liknar den vid »ljudet af en silfverdaler, som man låter på kanten kringlöpa och dallrande nedfalla på ett bord». Eget är, att han enligt Nanmann i Tyskland lär förekomma i barrskog, hvilket, oss veterligen, aldrig är fallet i Norden. Här kan han visserligen bebo ett blandadt skogsbestånd, men håller då till i löfträden.

Han ankommer till våra bygder i midten af maj, alltså senare än löfsångaren och gransångaren. Höstflyttningen är hos oss föga känd, men tyckes inträffa tidigt. Sitt bo lägger han på marken vanligen vid kanten af en tufva. Det är öfvertäckt, med ingång från sidan, och byggt af fina grässtrån, stundom inuti klädt med en och annan fjäder. Äggen, vanligen 6, stundom 7, äro hvita, tätt beströdda med små, mörkbruna fläckar. Längd 16—16,5 mm., tjocklek 13—14 mm.

Löfsångaren, *Phylloscopus trochilus*, (L.) (Tafla 7, fig. 2).

Syn. *Sylvia trochilus*, *Ficedula trochilus*, *Phylloscopus trochilus*.

Namn: Löfsmugg, Sparfkung, Skogsknatt; Norska: Löfsanger; Danska: Löfsanger, Spurvekonge, Lille Bladsmutte. Finska: Uunilintu, Hyitti.

Öfvan grågrön, under hvitaktig med mer eller mindre gul anstrykning. Från näbbroten öfver ögat ett dunkelt gulaktigt streck. Första vingpennan omkring 5 mm. längre än de närmaste täckfjädrarna. 2:dra vingpennan något längre än 6:te. Vingspetsen räcker på den hoplagda vingen 15—19 mm. utanför de mellersta armpennorna. Näbb och fötter gulbruna. Iris brun. Längd 128—141 mm., vingen 65—73 mm. Könen nästan lika. Ungfågelnas dräkt stöter mer i grönt och gult.

Löfsångaren har en mycket vidsträckt utbredning och torde knappast saknas någonstädes i Europa samt går i Asien mot öster till Jenisej och Persien. I Skandinavien är han möjligen med undantag af bofinken den allmännaste af alla sångfåglar. Från södra Skåne ända upp till Nordkap finnes han öfverallt, där träd eller buskar växa, såväl långt inne i de djupa skogarna som i trädgårdar och lundar

på slätten och på de öde fjällvidderna, blott några buskar i lä af en klippa eller en sluttning kunna finna skydd. I Danmark och Finland är han lika allmän som i Sverige och Norge.

Löfsångaren vistas mest i träden; man ser honom där hoppa från gren till gren, oupphörligt plockande bladlöss. Då buskar eller träd angripas af dessa små skadedjur, infinner sig alltid löfsångaren. Den ene af oss har varit i tillfälle se honom i stort antal besöka en af bladlöss angripen trädgårdshäck, belägen i Upsala stad. Ej ens de mordiska anslagen af en katt, som fångade det ena exemplaret efter det andra, kunde afskräcka dem. Blef ett sällskap bortskrämdt, infann sig genast ett annat. Förutom bladlöss äter löfsångaren äfven små larver, skalbaggar och flugor, men fångar i allmänhet ej större djur, än han kan svälja hela.

Löfsångarens sång består af en och samma strof, som ständigt upprepas, men den är så mild och behaglig, att hvarje naturvän måste tjasas däraf, och genom sin talrikhet lifvar löfsångaren i hög grad våra ödliga skogar.

Löfsångaren ankommer till Sverige i slutet af april. Höstflyttningen börjar i slutet af augusti och räcker till in i oktober. Under denna tid har den ene af oss vid Ölands södra udde under flera år i stor mängd sett honom stadd på flyttning söderut.

Sitt vackra, öfvertäckta bo lägger löfsångaren på marken i en fördjupning eller vid sidan af en tufva. Det består af fina grässtrån och är inuti fodradt med fjäder. Öppningen är normalt på sidan, men Collett (1881) omtalar ett fall, då den låg på taket. Äggen, hvilkas grundfärg är hvit, äro än tätt beströdda med ljusbruna småfläckar och än med glesa, mörkbruna prickar och punkter. Vanligen äro de 7, någon gång 8 eller 9. Deras längd är 14—15 mm., tjockleken 11—12 mm.

Gransångaren, *Phylloscopus collybita*, Vieill. (Tafla 7, fig. 1).

Syn. *Sylvia abietina*, Nilss. *Sylvia rufa*, Lath. *Ficedula abietina*.

Namn: Gransmugg; Norska: Gransanger; Danska: Gransanger; Finska: Tynnyrilintu. Tilltalt: Kilttakerttu.

Öfvan grågrön, under hvit med mer eller mindre gul anstrykning. Öfver hvardera ögat ett dunkelt gulaktigt streck. 1:a vingpennan 5—10 mm. längre än närmaste täckfjädrar. 2:a vingpennan kortare än 6:te. Vingspetsen räcker på den hoplagda vingen 11—12 mm. utom mellersta armpennorna. Iris brun. Fötterna mörkbruna — svartaktiga. Längd 110—128 mm., vingen 56—65 mm. Årsungarna

liksom hos föregående art mer gulaktiga än de gamla.

Gransångaren är mycket lik löfsångaren och vid första påseendet ej lätt att skilja från denne. Den karaktär, hvarpå han utom på vingpennornas förhållande till hvarandra lättast kan igenkännas, är fötternas mörka färg. Vingarna hos denna art äro ej heller så spetsiga som hos löfsångaren: spetsen räcker nämligen på den hoplagda vingen endast 11—14 mm. utom de mellersta armpennorna, då den åter hos löfsångaren räcker 15—20 mm. utom desamma och hos grönsångaren 20—25 mm.

Gransångaren är, oss veterligen, ej med säkerhet funnen häckande söder om Värmland (Kolt-hoff) och norra Uppland (Kolt-hoff). Vid Sundsvall var han vanlig sommaren 1887 (Kolt-hoff). I den egentliga Lappmarken synes han ej finnas, men är funnen vid Lycksele och Skellefteå. I Norge är han tämligen vanlig och häckar där från och med Kristianiatrakten upp till polcirkeln och något däröfver. I Saltdalen, som torde vara artens nordgräns, häckar han t. o. m. öfver den egentliga barrskogen (Collett 1894). I Finland är han sällsynt i landets södra delar, men allmännare mot Norden och går upp till Li, Kusamo och de sydöstra delarna af ryska Lappmarken. Han är äfven funnen i Olonetz. I Danmark förekommer han under flyttningen, men lär ock ha häckat där (Collin). Utom i Norden häckar gransångaren såväl i Tyskland som längre söderut i Europa. Vintern tillbringar han i Medelhafsländerna.

Han bosätter sig helst i barrskogar, men längs Norges västkust, där barrskog ofta saknas, finnes han äfven i löfskog (Collett 1877). I sitt lefnadssätt liknar han mycket löfsångaren, och hans lockton är densamma, sången däremot är olika. Sv. Nilsson liknar den vid pilfinkens kvitter och uttrycker den med orden »tjipp tjapp tjapp».

Om våren ankommer gransångaren ganska tidigt till Sverige, vanligen i midten af april. I Bohuslän har den ene af oss funnit honom redan första dagarna af nämnda månad. Höstflyttningen börjar i mediet af september och räcker ungefär en månad, under hvilken tid han talrikt sträcker öfver Öland. Ännu i slutet af oktober finnes en och annan unfägel kvar (Kolt-hoff). Sitt bo lägger gransångaren vanligen på marken. Prof. Collett (1894) uppgifver dock som ett undantag, att ett bo blifvit funnet i en granbuske omkring 1 meter från marken. Äggen, som vanligen äro 6—7 till antalet och 14—15 mm. långa samt 11—11,5 mm. tjocka, äro till färgen hvita med mörkbruna eller svartbruna prickar och fläckar, som vanligen äro tätast kring den tjockare ändan.

Nordiska löfsångaren, *Phylloscopus borealis*,
Blas. (Tafla 7, fig. 4).

Syn. *Sylvia evermanni*, Middend.

Öfvan grågrön, under gråhvit med gulaktig anstrykning. Yttre kanterna på de gråbruna ving- och stjärt-pennorna ljusgröna. Ett bredt band från näbbet öfver ögat hvitgult, ett annat genom ögat olivgrått. Första radens armtäckfjädrar med hvitaktiga spetsar, hvarigenom ett band tvärs öfver vingen uppstår, framför hvilket stundom finnes ett annat otydligare, hvitt band. 2:dra vingpennan något längre än 6:te. Längd 123—140 mm., vingen 63—73 mm. Honan är något mindre än hanen.

Denna lilla sångare är ganska lik vanliga löfsångaren, men skiljes lätt på det ljusa bandet å vingen och på sitt längre och gröfre näbb, som påminner om bastardnäktergalens.

Första handpennan är enligt Meves 5—6 mm. längre än täckfjädrarna, och i British Museums katalog säges den skjuta (0,3—0,45 eng. t. =) c:a 7,5—11,4 mm. utom dessa. Collett (1877) säger däremot, att den är obetydligt (1 mm.) längre, lika med eller t. o. m. kortare än täckfjädrarna. Hos dem vi undersökt är den c:a 5 mm. längre än dessa.

Det område, inom hvilket den nordiska löfsångaren häckar, sträcker sig från Finnmarken genom norra Asien ända till Alaska. Vintern tillbringar han ej som sina samsläktingar i Afrika utan på de stora öarna söder om Asien. I Sverige är han ännu ej anträffad. I norska Finnmarken är han däremot ej sällsynt. Collett har funnit honom i Sydvaranger och i hela den nordliga delen af Tanadalen samt vid Porsangerfjorden, och på sistnämnda ställe har den ene af oss iakttagit honom vid Laxelfvens mynning. Han är vidare funnen vid Onegas norra strand (Mela) och sannolikt äfven inom ryska Lappmarken (Envald 1888). Nordiska löfsångaren bebor uteslutande björkskog och väljer den högsta och frodigaste, som står till buds. Födan utgöres till väsentlig del af den i dessa trakter massvis förekommande myggen. Hvar hane synes utse en högt belägen plats, där han från någon trädtopp flitigt låter höra sin sång. Denna liknar ej våra öfriga grönsångares; Collett säger, att den består af en enda strof, zi-zi-zi o. s. v., upprepad 14—16 gånger. Stroferna följa tätt på hvarandra. Nästet är öfvertäckt och synes vanligen innehålla 6—7 ägg (Collett 1894), som äro hvita med eller någon gång utan ljusa röda fläckar.

Bastardnäktergalssläktet, *Hippolais*. Brehm.

Chloropeta, Smith.

Näbbet vid roten bredt och nedtryckt, dess sidor, uppifrån sedda, räta, käkkanterna ej inböjda,

1:sta vingpennan kortare eller endast obetydligt längre än närmaste täckfjädrar. Från Phylloperastus borealis och dess utländska samsläktingar, som till näbbformen likna bastardnäktergalarna, skiljas de lätt genom frånvaron af hvita band på vingen.

Alla hit hörande arter bygga öppna bon och lägga laxfärgade eller rödaktigt grå ägg med mörkröda fläckar. I detta afseende skilja de sig således skarpt från löfsångarna, som de annars i mycket likna. På sätt och vis bilda de en öfvergång till nästföljande släkte, med hvilket de ha näbbets storlek och form gemensamt, under det att den tvära stjärten påminner om löfsångarna.

Af hit hörande, i allt till omkring ett tiotal uppgående arter, finnes hos oss endast en.

Bastardnäktergalen, *Hippolaïs hippolaïs*, (L.)

(Tafla 7, fig. 3, näbbets kontur synes bredvid).

Syn. *Sylvia hippolaïs*, *Ficedula hippolaïs*, *Chloropeta hippolaïs*, *Hippolaïs icterina* (Vieill.).

Namn: *Gulbröstad sångare*, *gulmagad sångare*. Norska: *Bastardnattergal*. Danska: *Gulbuget sanger*, *Gulbug*, *Bastardnattergal*, *Nattergalens horeunge*, *Stor Bladsmutte*, *Haveirisk*, *Bityv*. Finska: *Kultarinta*.

Oftan gröngrå, under gul med svag grön anstrykning. Öfver ögat ett mer eller mindre tydligt gult streck. Armpennorna och stjärtens sidopennor med gråhvita eller ljusbruna kanter. Stjärtpenorna nästan lika långa, och stjärten alltså tvär. Näbbet ofvan brunt, under gulaktigt. Iris brun. Könen lika. Längd 143—150 mm., vingen 77—81 mm. Ungarna likna de gamla.

I Sverige är denna vackra sångare allmän från och med Skåne upp till norra Västergötland, där han knappast torde saknas på någon för honom passande lokal. Särskildt talrik är han på öarna i Venern (Lurön m. fl.). Längre norr ut blir han mer och mer sällsynt, men är anträffad ännu i Jämtland och Ångermanland. I Etelhemns ångar på Gotland har den ene af oss funnit honom allmän, likaså på Öland, där han häckar i alla af oss besökta löfskogar. I Bohuslän är han äfven vanlig. I Norge synes han årligen tilltaga i antal och tränger allt längre och längre mot norden. I södra och västra delarna af landet häckar han i de flesta löfskogar upp till Nordlandsgränsen (Collett 1894). I Danmark är han allmän i trädgårdar och blandad löfskog. I Finland är han tämligen sällsynt, men finnes i norr till Kuopio, Idensalmi och Kouppala. Artens utbredning i öfrigt synes vara östlig och nordlig. I England ersättes han af en närstående art.

Bastardnäktergalen ankommer till oss tämligen sent om våren och flyttar tidigt bort. Sålunda såg den ene af oss honom i Västergötland först omkring den 16—20 maj, och vi betvifla, att han kommer till norden, förr än löfven äro utslagna. Redan mot slutet af augusti drager han bort. Vintern tillbringar han i södra Afrika.

Han trives bäst bland björk och al, vistas mest uppe i löfkronorna och ger sig tillkänna genom sin högt ljudande lockton och sång. Man säger, att han ropar sitt eget namn, och locktonen har verkligen likhet med hans vetenskapliga namn *hippolaïs*, hastigt hvissladt. Hans sång är förvånande omväxlande, hög och stark, och det är den, som gifvit anledning till hans benämning *bastardnäktergal*. Somliga hanar sjunga så bra, att man rent tjasas därvid, under det andras toner äro skärande och mindre behagliga. Man kan ofta i deras sång igenkänna andra fåglars toner och lockljud. Än hör man trastens slag, än göktytans utdragna rop, än nötväckans »käck, käck» och än falkarnas skarpa skrik. T. o. m. skatans skratt tycker man sig ibland igenkänna.

Födan synes mest bestå af larver, som han plockar bland trädens blad. Några undersökta exemplar hade mätare- och vecklarelarver i matstrupen, och med sådana larver hafva vi äfven sett honom mata sina ungar. Hans djupt skålförmiga, öppna bo är mycket vackert och konstnärligt sammansatt. Det bygges af växlande materiel och är mer eller mindre glest klädt med hvita strimlor från björkens ytterbark; en gång har den ene af oss funnit det prydt med blad af äppleblommor. Man finner det inne vid stammen af en liten al eller björk eller i någon buske, stundom på en tallgren. Äggen äro särdeles vackra, laxfärgade eller gråaktigt ljusröda med små, glesa, svartaktigt röda fläckar, stundom med fina streck. Äggets längd är 17—21 mm., bredd 12,5—15,5 mm.

Kärrsångarsläktet, *Calamoherpe*, Boie.

Näbbet tämligen långt och relativt groft, vid basen bredt och försedt med tydlig köl. Hos de fläckiga arterna är näbbet klenare och liknar det hos gräshoppsångarna. Hufvudet långsträckt, framåt

Hufvud och näbb af *Calamoherpe arundinacea* (efter Catalogue of Birds).

afsmalnande och utan tydlig afsats öfvergående i näbbet (se bifogade teckning). 1:sta handpennan kortare eller obetydligt längre än täckfjädrarna.

Vingarna äro tämligen korta, ben och fötter däremot kraftiga. De mellersta stjärt pennorna längre än de yttre, så att stjärten blir afrundad. Färgen ofvan olivgråaktig, stundom med mörka fläckar, under hvitgrå.

Hithörande arter uppehålla sig vid flod- och sjöstränder, företrädesvis i tät vass och lefva af insekter.

Alla arterna äro särdeles flitiga sångare, om ock endast ett par kunna sägas vara goda sådana. De sjunga ifrigast om natten.

De äro flyttfåglar och tillbringa vintern i det tropiska Afrika.

Öfversikt af arterna.

- I. Hufvudet ofvan och ryggen gråbruna utan mörka fläckar.
 - A. Den hoplagda vingen längre än 75 mm. *C. turdoides*.
 - B. Den hoplagda vingen kortare än 75 mm.
 1. Andra handpennan längre än den femte.
 - a. Andra handpennan längre än den fjärde. Den gråbruna färgen ofvan med grönaktig anstrykning *C. palustris*.
 - b. Andra handpennan lika med den fjärde. Den gråbruna färgen ofvan med rostbrun anstrykning... *C. arundinacea*.
 2. Andra handpennan kortare än den femte *C. dumetorum*.
- II. Hufvudet ofvan och ryggen med svartbruna fläckar.
 - A. Hufvudet ofvan med två breda, mörka, längsgående band på hjässan *C. aquatica*.
 - B. Hufvudet ofvan med fyra mörka, längsgående band på hjässan *C. schoenobenus*.

Trastsångaren, *Calamoherpe turdoides*, Meyer.
(Tafla 6, fig. 3 framställer Malm's typexemplar.)

Syn. *Calamodyta media*, Malm.

Namn: *Vass-stig*, Malm.

Ofvan olivbrun med ett tämligen otydligt ljusstreck genom ögat. Under grå med svag rödbrun anstrykning. Fötterna hornfärgade. Längd ca 187 mm., vingen 91—97 mm.

Denna art, den största bland sångarna, förekommer i Danmark vid Odense (Collin) och är äfven funnen vid Söborg-Moor och Horsens (Lütken 1885). I Sverige är ett exemplar skjutet vid Göteborg och af A. W. Malm beskrifvet under namn af *Calamodyta media*. Detta exemplar afviker från den typiska *C. turdoides* beträffande storleken äfvensom därigenom, att 1:sta handpennan är lika med de närmaste täckfjädrarna; hos trastsångaren är den något kortare. Längden är 153 mm., vingen 82 mm., tarsen 32 mm. Något nytt exemplar är aldrig funnet hvarken här i landet eller annorstädes, och tvifvelsutan är det endast en förkrympt trastsångare, såvida

det ej möjligen, såsom Malm själf synes böjd att antaga, kunde vara en hybrid mellan *Calamoherpe arundinacea* och *turdoides*.

Kärrsångaren, *Calamoherpe palustris*, (Bechst.)

(Tafla 6, fig. 2.)

Syn. *Sylvia palustris*.

Namn: *Träksångare*, Holmgren. Danska: *Kjersanger*, *Sumpsanger*.

Ofvan ofläckad, brungrå, isynnerhet på öfvergumpen med svag grön anstrykning. Under hvitaktig med smutsigt gul anstrykning på bröst och sidor. Vingen med 2:a handpennan längre än 4:de. Iris brun. Benen ljusbruna. Könen lika. Längd ca 140 mm., vingen 62—71 mm.

Kärrsångaren är mycket lik rörsångaren, från hvilken han svårigen utan närmare undersökning kan skiljas. I lefnadssättet visar han dock olikheter. Han lär ej uppehålla sig i vassen ute öfver vattnet, utan bland gräs, säd och andra växter i närheten af vatten, och hans sång skall vara olik den andra artens, klarare och vackrare.

Han häckar i södra och mellersta Europa och vstra Asien. Hos oss är kärrsångaren funnen i södra Skåne, och prof. Sundevall har en gång från Göteborg erhållit ett exemplar, som han ansåg möjligen tillhöra denna art. I Danmark synes han vara tämligen spridd och ej vidare sällsynt.

Han fäster sitt bo bland nässlor eller i någon buske ej långt från vatten. Äggen, 4—5 till antalet, äro grönaktigt hvita och tätt beströdda med grå och bruna fläckar, 18—20,5 mm. långa, 13—15 mm. tjocka (Collin).

Rörsångaren, *Calamoherpe arundinacea*, Lath.

(Tafla 6, fig. 4.)

Syn. *Sylvia arundinacea*, *Calamodyta arundinacea*, *Acrocephalus streperus*, Vieill.

Namn: *Rörstig*, Malm. Danska: *Rörsanger*. *Rörspure*, *Almindelig Rörsmutte*, *Graa Rörsmutte*.

Ofvan gråbrun med svag rostgul eller rödaktig anstrykning synnerligen på bakryggen och de öfre vingtäckfjädrarna. Under hvitaktig med rostgul eller brungul anstrykning på bröst och sidor. 2:dra handpennan kortare än 3:dje och lika lång med den 4:de. Iris brun. Fötterna ljusbruna, könen lika. Längd ca 140 mm., vingen 60—68 mm.

Denna art, hvars häckningsområde nästan sammanfaller med den föregående, är i södra Skåne allmän på flera lokaler. Sälunda har den ene af oss funnit honom talrikt förekommande i Bökebergsslättsjön, och vid Malmö är han enligt C. Möller allmän. I vassen vid Götaälfs utlopp, invid Göte-

borg, är han också allmän. Däremot saknas han i de vassrika sjöarne i Vestergötland och Småland, där vi ofta sökt honom förgäfvess. Uppgift finnes, att han skulle vara allmän i sjön Tåkern vid Ömberg i Östergötland (Sundström 1888). Kand. Y. Sjöstedt, känd som skicklig fågelkännare och god iakttagare, har dock därstädes under två somrar förgäfvess letat efter rörsångaren, hvadan vi betvifla uppgiftens riktighet. Möjligen föreligger förväxling med de nästan ofläckade ungarna af säfsångaren. I Danmark förekommer han öfver allt, där lämpliga lokaler finnas.

Rörsångaren tillbringar hela sitt lif i höga och täta vassar. Han ankommer till Norden först sent på våren, sedan vassen hunnit växa upp, och lär flytta bort i början af september. Vid Bökebergsslätt nära Malmö var han allmän ännu den 20—25 augusti och stadd i rugning.

Rörsångaren är en hurtig och liflig fågel och man ser honom ofta från den täta vassen klättra upp till vass-strånas toppar och därifrån låta höra sin sång. Boet bygger han hängande mellan några tätt stående vassstrån, vid hvilka det är väl fästadt. Till byggnadsmateriel utsöker han fina och mjuka grässtrån, hvilka ofta äro så långa, att de räcka två gånger kring boet. Ett bo från Bökebergsslättsjön var byggt af sådant fint gräs med ett underlag af murknade sjöväxter. Äggen, 4—5 till antalet, äro ljusst grågröna med stora grönbruna fläckar, som i storändan ofta äro sammanflytande. Längd 17—19 mm., tjocklek 13,5—15 mm. (Collin).

Långnäbbade rörsångaren, *Calamoherpe dumetorum*,
(Blyth). (Tafla 6, fig. 1).

Syn. *Sylvia magnirostris*, Lilljeb.

Namn: *Busksångare*. Finska: *Vitakerttu*.

Ofvan olivbrun med svag grönaktig eller rödbrun anstrykning. Under gråhvit, stundom med rödbrun anstrykning. 2:dra och 6:te eller 7:de handpennorna lika långa, likaså 3:dje och 4:de. Fötter hornbruna. Iris mörkgrå. Längd 124—140 mm, vingen 59—63 mm.

Den långnäbbade rörsångaren eller busksångaren, som han kanske med mera skäl borde kallas, häckar från östra Finland (Wallén 1888) österut åtminstone till Jenisej. Collett (1877) tror sig ha sett honom vid Porsangerfjorden, men han har sedan aldrig blifvit återfunnen i Norge. Prof. Lilljeborg har funnit honom i norra Ryssland söder om Archangel.

Denna sångare synes ej uppehålla sig bland vassen utan bland täta buskar och löfträd på fuktiga ställen eller i närheten af vatten. Där låter han under natten från någon hög buske höra sin

vackra sång, som af flera iakttagare jämföres med näktergalens i skönhet.

Säfsångaren, *Calamoherpe schoenobenus*, L. (Tafla 6, fig. 6).

Syn. *Sylvia schoenobenus*, L. *Acrocephalus schoenobenus*, L. *Sylvia phragmitis*, Bechst.

Namn: *Säfstig*, *Säfsparf* (Verm.). Norska: *Sivsanger*. Danska: *Sicsanger*, *Gul Rörsmutte*.

Ofvan olivgrå ofta med tydlig rödaktig anstrykning och alltid med svartaktiga fläckar. Under hvitaktig med svag rostgul anstrykning. Ett hvitaktigt band öfver ögonen. Öfvergumpen rödaktigt grå. 2:dra och 3:dje handpennorna nästan lika långa och längre än 4:de. Näbbet svartbrunt, vid roten ljusst. Fötterna ljusst gråbruna. Könen lika. Längd 137—148 mm., vingen 61—72 mm.

Ungen skiljer sig från de gamla, därigenom att han ofvan är mindre fläckig.

Säfsångaren, som häckar i hela Europa och mot öster till Jenisej, är hos oss den allmännaste af sitt släkte. Han förekommer talrikt på alla för honom lämpliga lokaler från och med Skåne upp till Norrland. Han synes dock saknas i svenska Lappmarken. I Norge går han högre mot norden och häckar där ända upp i Finmarken, i Alten, vid Porsanger samt i Tanadalen. (Collett 1894). I södra Norge är han åter märkligt nog sällsynt och som häckfågel endast med säkerhet funnen på Jæderen (Collett 1894). I Danmark är han allmän på passande lokaler. I Finland finnes han ehuru sällsynt i Lappmarken, men är allmännare mot söder.

Säfsångaren ankommer till Uppland och Vestergötland omkring den 15—20 maj och flyttar bort i början af september. En och annan ungfågel träffas dock kvar till början af oktober.

Han är en särdeles behaglig fågel, som nästan ständigt uppehåller sig i vassen, där han hoppar omkring från strå till strå. Han är en mycket flitig sångare och hans sång är stark och vacker om ock något skärande. Han sjunger natten öfver och sätter sig då vanligen på toppen af ett vassstrå. I Mälardalarnas stora vassar och på många andra ställen är han så talrik, att man ofta på en gång kan få höra 10—12 hanar. Efter hvad vi kunnat finna, består hans föda hufvudsakligast af flugor, spindlar och de i vassen vanliga skalbaggar och deras larver. Boet hafva vi aldrig funnit fästadt mellan vassen såsom rörsångarens utan hängande på c:a $\frac{1}{2}$ fots höjd mellan stråen på någon i vasskanten eller inne bland vassen växande tät tufva af starrgräs. Någon gång finnes det i en buske eller bland rötter på marken. Det består af torrt gräs, ofta med in-

blandad mossor samt fodras med fina strån, gräsblommor eller någon gång fjäder och hår. Äggen, 16—18 mm. långa och 13—14 mm. tjocka, likna mycket gulärlans. De äro smutshvita eller gulgrå med täta, sammanflytande, blekbruna punkter och med korta, svarta, hårfina streck kring den trubbiga polen.

Vattensångaren, *Calamoherpe aquatica*, (Temm).
(Tafla 6, fig. 8.)

Syn. *Sylvia aquatica*, Temm. *Sylvia cariceti*, Naum.

Namn: Danska: *Vandsanger*, *Vandrörsmutte*, *Starsanger*.

Ofvan rostgul eller brungul med mörka, långsgående fläckar. Öfver ögat ett ljus band. På hjasan tvänne breda, svarta band, skilda åt genom ett ljus fält. Under hvitaktig med gul anstrykning samt stundom med längsgående, mörka fläckar. Fötter gulaktigt bruna. Längd omkring 114 mm., vingen 59—63 mm.

De undertill mörkfläckiga individerna ansågos förr tillhöra en skild art och betecknades med namnet *C. cariceti*. Vattensångaren häckar i Europa från Atlanten till Uralbergen och dessutom i norra Afrika. På den skandinaviska halfön är han ej funnen, men i Danmark är han funnen vid Randers samt vid 'Hammershus' fyr (Winge 1890) på Bornholm. I Holstein lär han ej vara sällsynt (Collin).

Till vanor och lefnadssätt skall han öfverensstämma med säfsångaren.

Gräshoppsångarsläktet, *Locustella*, Kaup.

Gräshoppsångarna likna mycket kärrsångarna, men igenkännas lätt på den starkt afrundade stjärten, hvars sidopennor äro kortare än de långa undre stjärttäckarna. Borsthåren kring munnen äro små. Näbbet är långt, men smalt, liksom hos säfsångaren och vattensångaren, som båda bilda ett slags öfvergång till gräshoppsångarna.

Utmärkande för hit hörande arter är deras egenartliga sång, som slående lär likna ljudet af den gröna gräshoppan (*Locustella viridissima*).

Gräshoppsångarna leva bland täta busksnår på fuktiga ställen. De äro alla flyttfåglar och de europeiska arterna öfvervintra i Afrika.

Öfversikt af arterna.

- A. Ofvan med mörka fläckar. Andra handpennan något kortare eller längre än den fjärde, den tredje längst *L. naevia*.
B. Ofvan ofläckad, andra och tredje handpennan ungefär lika långa och längst *L. fluviatilis*.

Gräshoppsångaren, *Locustella naevia*, Bodd.
(Tafla 6, fig. 7).

Syn. *Sylvia locustella*, Lath. *Calamoherpe locustella*, Lath.

Namn: Danska: *Buskrörsmutte*.

Ofvan olivbrun eller olivgrön med mörka fläckar, vingar, stjärtpenor och öfre stjärttäckare brungrå. Ett otydligt ljus band öfver ögat. Under hvitgrå med mörkare spolfäckar. 2:dra vingpennan obetydligt kortare eller längre än den 4:de. Längd 140—143 mm., vingen 61—65 mm.

Gräshoppsångaren häckar i mellersta och södra Europa. I Danmark är han funnen en gång (den 10 oktober) vid Lodbjergs fyr på Jyllands nordvestra kust (Winge 1894). På ön Als lär han häcka. I Norge har han tillvaratagits på Jaederen och vid Asker nära Kristiania. Möjligen har han fortplantat sig på sistnämnda lokal (Collett 1894). I Finland är han funnen i Karelen (Wallén 1888) och synes ej vara sällsynt där. I Sverige är han ännu ej iakttagen.

Flodsångaren, *Locustella fluviatilis*, Wolf.
(Tafla 6, fig. 5).

Ofvan ofläckad, mörkt olivbrun. Öfver ögat ett otydligt ljus band. Under gråbrun med otydliga mörkare fläckar på strupen och kräfvän. Undre stjärttäckare med breda, hvita spetskanter. 1:sta handpennan mycket (4—6 mm.) kortare än närmaste täckfjädrarna, 2:dra och 3:dje ungefär lika långa och längst. Längd ca 140, vingen 68—75 mm.

Flodsångaren häckar i östra Europa, men är ännu ej funnen i de västra delarna af vår världsdel, om man nämligen undantager, att han en gång tillvaratagits vid Stevns fyr på Sjaelland (Lütken 1885). Vid Ladoga förekommer han åtminstone på den ryska sidan. Vid Borgå och vid Vasa är han äfven observerad (Mela).

Järnsparfsläktet, *Accentor*, Bechst.

Syn. *Tharraleus*, Kaup.

Näbbets bredd vid roten större än dess höjd, öfver näsborrarna är det kullrigt, men mot spetsen hoptryckt och något köladt. Käkarnas kanter inböjda, häri påminnande om sparffåglarnas. Öfverkäken med otydlig inskränning bakom spetsen. Näsborrarna ej dolda af fjädrar eller borst, men till hälften täckta af en bar hinna. Borsten vid munvikarna äro mycket små eller saknas. Första vingpennan räcker obetydligt utom närmaste täckfjädrar. Stjärten med omkring $\frac{2}{3}$ af sin längd öfverskjutande de sammanlagda vingarna och i spetsen något

klufven. Tarserna längre än mellantån med klo. Fjäderbeklädnaden tämligen sträf. Könen likna hvarandra.

Järnsparfvarna äro lifliga fåglar, som till lynne och lefnadssätt mycket likna sångarna, från hvilka de dock i flera detaljer af systematisk betydelse väsentligt afvika. Järnsparfvarna rugga om hösten, om våren ersättas blott en del afnötta fjädrar. Ungarna äro mer fläckade än de gamla. I båda dessa hänseenden afvika de skarpt från sångarna.

De lifnära sig af insekter, men äta äfven frön, isynnerhet under den kallare årstiden.

Järnsparfvarna, af hvilka man känner 16 arter, bebo det palaearktiska området samt länderna söder om Medelhafvet. Hos oss finnes endast en art.

Järnsparfven, *Accentor modularis*, L.

(Tafla 9, fig. 12, värdräkt).

Syn. *Tharraeus modularis*.

Namn: Danska: *Almindelig Brunelle*, *Stor Gjaerdesmutte*, *Graairisk*, *Vinternattergal*. Norska: *Blaairisk*, *Jernspure*. Finska: *Rautiainen*.

Ofvan rostbrun, på rygg och skuldror med svartaktiga fläckar, i det hvarje fjäder har ett längsgående, brunsvart band. Hufvudet, halsen och bröstet mörkt askgrå med mer eller mindre brunt på hufvudet och örontäckfjädrarna samt stundom med mörkare bruna fläckar på hjässan. Vingarna mörkbruna, hand- och armpennorna med ljusa kanter i yttre fanet. Magen ljusgrå, sidorna och undergumpen med mörkare bruna fläckar. Stjärten mörkbrun. Om hösten efter ruggningen är dräkten mer rödbrun, hufvudet af nära nog samma färg som ryggen och tydligt fläckadt. Fötterna brungula. Iris rödbrun. Längd 152—161 mm. Vingen 65—71 mm.

Ungen ofvan brunaktig med ljusare hufvud och täta, svarta fläckar. Under rostgul med bröst och sidor svartfläckade, hakan och magens midt hvitaktiga.

Järnsparfven kan hos oss sägas vara en subalpin fågel, som tilltager i antal mot nordn och har sitt egentliga hem i Lapplands skogar, där han allmänt häckar. Någon gång träffar man honom dock bosatt i sydligare ängder. Den ene af oss har funnit hans bo vid Skara, på Billingen och nära Amål och sett hans ägg från Borås. Äfven från Värmland ha vi sett bon, tillhörande järnsparfven; vid Hasselfors i Nerike, i Östergötland (Sundström), ja till och med i Skåne är han funnen häckande (T. Thott). På Gotland är han några gånger funnen mot slutet af vintern (Kolmodin). I Norge går han mot nordn lika långt som barrskogen, således ända till Por-

sangerfjorden och Sydvaranger (Collett), och äfven på fjället bestämmer barrskogens gräns också järnsparfvens utbredning. I Finland synes han vara skälligen sällsynt, men är dock åtskilliga gånger funnen häckande i mellersta och södra delarna af landet såsom vid Kuopio, Hirvilähti, Lampis och Uskela (Mela) samt vid Fagervik i Nyland (E. Hisinger).

I Danmark förekommer han häckande öfver hela landet, om ock ej talrikt. Hans antal lär för öfrigt växla mycket under olika år. Äfven på Bornholm är han funnen (Collin). Det är eget att finna denna i Skandinavien egentligen subalpina fågel allmän i Danmark och på tyska låglandet, där han talrikt häckar i trädgårdarna. Järnsparfven bebor hela Europa samt går mot söder till norra Afrika och mot öster till Mindre Asien.

Järnsparfven ankommer till nordn tidigt om våren och flyttar sent bort. Under flyttningen är han mycket allmän i Bohuslän och i Dalsland, hvarifrån sträcket går dels öfver Vestergötland samt dels efter kusten ned till Halland och Skåne, där man träffar honom allmän under sträcktiden. Åtminstone vissa år är han allmän under senhösten äfven på södra Öland (Kolthoff), hvilket tyder också på ett östligt sträck. I Uppland är han äfven under flyttningen mycket sällsynt, ej heller i Södermanland, Östergötland och Nerike synes han under sträcket vara allmän. Till Bohuslän och Vestergötland ankommer han om våren redan första dagarna i april, och sträcket varar tills mot slutet af nämnda månad. Höstflyttningen inträffar mot slutet af september och pågår hela oktober månad. I Bohuslän var ett och annat individ kvar ännu i november och ett par gånger sågs han öfvervintra. I södra och vestra Norge är han funnen öfvervintrande (Collett 1894), och i Skåne kvarstannar han ej sällan öfver den kalla årstiden (T. Thott).

Såväl under häcktiden som under flyttningen uppehåller järnsparfven sig helst i täta snår, häri påminnande om gärdsmysen. Endast när han sjunger sätter han sig i toppen af ett mindre träd. Söngen är omväxlande och behaglig.

Boet hafva vi funnit i täta granbuskar, någon gång finnes det på marken. Det är väl byggt och består hufvudsakligen af mossor. Från Lappland erhållna bon voro inuti klädda med renhår. Äggen, 5—6 till antalet, äro blågröna, påminnande om buskskvättans och rödstjärtens, men mörkare. Längd 17—24 mm., tjocklek 15—18 mm.

2 Underfam. Törnskator, *Laniini*.

Då törnskatsläktet är det enda lthörande, som finnes företrädt i nordn, hänvisa vi till den be-

skrifning vi nedan lemna af dess yttre. Hithörande fåglar böra, om hänsyn toges till samtliga kända former, bilda en egen familj.

Törnskatsläktet, *Lanius*, L.

Näbbet starkt, högt och från sidorna hoptryckt, näbbryggen bågböjd, öfvernäbbet, som är längre än undernäbbet, försedt med ett tandlikt hak och med spetsen nedböjd. Undernäbbets spets uppböjd. Munvikarna ofvan försedda med borstlika hår. Näbborrarna glest täckta med framåtriktade, hårlika fjädrar. Vingarna tämligen korta, 3:dje och 4:de

Hufvud af varfågel. $\frac{2}{3}$ af nat. storlek.

pennorna längst. Stjärten lång, med 12 pennor, sidopennorna äro kortare, hvarigenom stjärten blir rundad. Fötterna jämförelsevis svaga, tarsen längre än mellantån, klorna skarpa och krökta. Könen likna i regel hvarandra.

Törnskatorna kunna sägas vara roffåglar i tättingskepnad; Linné förde dem också till roffåglarna, ej till tättingarna. De äro trätgiriga, och hvarje par har under häckningstiden sitt jaktområde, inom hvilket det ej gärna tål andra fåglar af samma slag, och äfven för andra småfåglar göra de vanligen grannskapet olidligt. En gång iaktog dock den ene af oss, hur en *Sylvia nisoria* och en *Lanius collurio* häckade ej långt från hvarandra i samma busksnår.

De bygga öppna, väl hopkomna bon, som de fästa i buskar eller träd, samt lägga hos oss endast en kull årligen.

Deras föda består till stor del af större insekter, men åtminstone de större arterna förtära äfven olika slags ryggradsdjur. Sitt byte gripa de med näbbet, och äfven under flykten bäres det, så långt vår erfarenhet räcker, i näbbet.

Vår vanliga törnskatas egendomliga vana att spetsa sitt byte på hagtornstagar och liknande har länge väckt iakttagares intresse, och man har oftast förklarat hennes beteende så, som skulle hon härvid samla förråd för kommande behof. Enligt vårt förmenande är anledningen till att hon spetsar sina offer en helt annan. Hennes byte är för stort att sväljas helt, och med sina jämförelsevis svaga fötter kan hon blott med svårighet — åtminstone ej bekvämt — fasthålla detsamma, medan det styckas. Men sedan en insekt väl är uppträdd, är det lätt

för törnskatan att med sitt skarpa, kraftiga näbb stycka sitt offer. Vi hafva ofta iakttagit henne selsatt med detta arbete. Då törnskatan dödar mycket mer, än hon förtär, så äro också på de ställen, där hon har sitt stamhåll, spetsade insekter vanliga företeelser. Emellertid förtär hon dem enligt vårt förmenande aldrig, sedan de hunnit blifva gamla och torra eller öfvergått i förruttnelse. Anmärkningsvärdt är, att den vanliga törnskatan i Norge endast sällan lär spetsa upp sitt byte (Collett 1877).

Äfven varfågeln betar sig på liknande sätt. Han klämmer fast sitt byte i en liten grenklyka för att, sittande inunder detsamma, i allsköns bekvämlighet bit för bit sönderstycka det med näbbet, såvida han ej nöjer sig endast med sitt offers hjärna eller hufvud.*

Följande händelse torde förtjäna att i detta sammanhang omtalas. Den ene af oss gaf en gång en död gulsparf åt en fången varfågel. Efter åtskillig tvekan och mycket letande försökte denne att fästa gulsparfven mellan burens stålträdsspjäl, men då vårdaren sedan insatte en grenklyka i buren, fäste varfågeln gulsparfven på vanligt sätt för att sedan sönderstycka och förtära honom. Och alla de djur, han sedan fick, behandlades på samma sätt.

Någon gång kan man visserligen få se törnskatorna och särskildt varfågeln göra ett försök att under måltiden fasthålla sitt byte med fötterna, men finnes någon törnig buske eller lämpligt träd i närheten, tillgripes dock vanligen det gamla, bepröfvade sättet inom kort. Ben, fjädrar, hår och dylikt, som de ej kunna smälta, lära de i likhet med roffåglarna då och då stöta upp i form af bollar.

Törnskatorna flyga skäligen illa och endast kortare sträckor åt gången, deras flygt sker i bågar, påminnande om hackspettarnas. Deras gång är hopande, på marken röra de sig sällan.

Törnskatorna, af hvilka man känner omkring 50 arter, äro utbredda såväl öfver Europa, Asien och Afrika som Nordamerika.

Öfversikt af arterna.

- I. Ryggen askgrå.
 - A. Pannan grå, 1:sta handpennan längre än $\frac{1}{3}$ af den 2:dra *L. excubitor*.
 - B. Pannan svart, 1:sta handpennan kortare än $\frac{1}{3}$ af den andra *L. minor*.
- II. Ryggen rödbrun med eller utan mörkare fläckar *L. collurio*.
- III. Ryggen svart, hjässan, nacken och bakhal-sen rödbruna *L. senator*.

* Den tyske ornithologen I. F. Naumann ger i sitt arbete öfver Tysklands fåglar, del 2, s. 5, en liknande förklaring af denna törnskatornas vana.

Varfågeln, *Lanius excubitor*, L. (Tafla 8, fig. 3).

Namn: *Större törnskata, Våktare*. Norska: *Varsler*. Danska: *Graa Tornskade, Buskhög, Stor Tornskade*. Finska: *Isompi lepinkäinen, Metsähakki, Lapinharakka*. Lapska: *Skirri*.

Öfvan ljust askgrå, under hvit, ofta med svag rosenfärgad anstrykning och stundom med en svag vattring på bröstet. Från öfvernäbbet genom ögat ett brett, svart band, som slutar bakom örat. Öfver detta ett mer eller mindre tydligt smalt, hvitt streck. Skulderfjädrarna med breda, hvita spetsar, som bilda ett ljust band. Vingarna svarta med en hvit fläck midt på handpennorna och stundom äfven en liknande midt på armpennorna. Armpennorna med hvita spetsar. Stjärten svart med de yttersta pennorna till större delen hvita och de följande med hvita spetsar. Endast de mellersta stjärtpennorna äro helt svarta. Näbbet svartaktigt, undernäbbet vid roten ljust hornfärgadt. Fötterna svarta. Iris mörkbrun. Könen likna hvarandra, dock är honan, isynnerhet som yngre, ofta något mer vattrade än hanen. De yngre fåglarna äro matt vattrade på bröstet. Längd 252—278 mm. Vingen 110—118 mm.

Varfågelns dräkt varierar mycket, och detta framträder isynnerhet beträffande den hvita fläcken på armpennorna. Många fågelkännare ha äfven uppdelat arten i flera, hvaraf två, *Lanius excubitor* och *Lanius major*, skulle finnas inom Skandinavien. Den förre eger, den senare saknar den hvita fläcken på armpennorna.

Emellertid ha andra forskare (bland dem Meves och Collett 1893) lyckats uppvisa, dels att de olika »arterna» para sig med hvarandra, dels att inom samma kull förekomma ungar såväl med som utan armfläck, dels slutligen att en hel kedja af öfvergångsformer mellan den typiska *Lanius excubitor* och den typiska *Lanius major* förekommer. Om olika arter kan det ej längre vara tal, näppeligen ens om konstanta raser.

Ehuru varfågeln hufvudsakligen häckar i Sveriges nordliga delar, är hans bo dock någon gång funnet äfven i nordöstra och mellersta Skåne (Carlsson)* samt i Dalarne. I Jämtland blir han däremot allmän och är i Lappland ej egentligen sällsynt, han häckar hos oss ofta i björkbältet. I Norge häckar han också egentligen inom det alpina och subalpina området. Han är funnen så nordligt som Sydvaranger (Collett 1877). På fjällen öfver-

skrider han stundom trädgränsen, men häckar dock alltid nedom densamma. I Finland häckar han allmänt i Lappmarken och landets nordliga trakter samt förekommer under vår- och höstflyttningarna i de södra och mellersta delarna (Mela). Vi ha ej sett några uppgifter om, att han skulle öfvervintra därstädes.

I Danmark är han funnen här och hvar, isynnerhet om hösten och vintern, men vi ha ej funnit honom omtalad såsom häckande.

Ehuru en del varfåglar om vintern flytta ur landet, stanna dock många kvar äfven under de strängaste år. De hålla då företrädesvis till på slättbygden. Från och med oktober är varfågeln sålunda ej egentligen sällsynt på Upplands och Vestergötlands slätter, äfvensom i Skåne. Äfven på Gotland är han denna årstid funnen. I Norge har han öfvervintrat så nordligt som i Saltdalen (Collett 1893).

Hans föda under denna årstid utgöres mest af gulsparfvar och sorkar. Ser han från sin utkikplats, som han gärna väljer i toppen af ett fristående träd, något byte, kastar han sig ned mot marken och flyger längs denna, slugt begagnande sig af hvarje skydd, som erbjudes, till sitt offer. Med ett kraftigt tag griper han det med näbbet öfver nacken och återvänder, alltjämt med sitt byte i näbbet, till närmaste träd eller buske, där han fäster det i någon grenklyka. Är fågeln hungrig, förtär han genast hjärnan, men i annat fall får kroppen hänga orörd. Är det godt om sorkar, kan varfågeln fånga den ena efter den andra och fästa dem här och hvar i träden utan att sedan röra dem. Allmänt anges, att varfågeln skulle bortföra sitt byte i klorna. Vi ha aldrig varit i tillfälle att iakttaga något sådant, men däremot mångfaldiga gånger sett honom bära både gulsparfvar och sorkar i näbbet. En varfågel, som den ene af oss nedsköt, bär sålunda en levande gulsparf i näbbet, ett byte, som han dock knappast skulle kunna fasthålla med sina relativt svaga fötter. Som ett bevis på varfågeln's rofgririghet kunna de talrika berättelser, om hur han fångats på limspö under försök att åtkomma fågelångarens lockfågel, anföras.

Om sommaren lefver varfågeln hufvudsakligen af större insekter, ehuru han äfven förtär småfåglar och däggdjur, med hvilka han ock stundom matar sina ungar.

Varfågeln är särskildt vintertiden mycket skygg, en skygghet, som han dock vid boet bortlägger, och mot rofåglar och kråkor visar han ett förvånande mod, i det han på det mest närgångna sätt förföljer dem, så ofta de visa sig. Af denna hans egenskap begagnade sig ock i forna tider falkfångarna,

* Den från Nilssons fauna hemtade och i litteraturen ej ovanliga uppgiften, att varfågeln allmänt skulle bygga bo i Göteborgstrakten, förefaller oss i högsta grad osannolik. Redan A. W. Malm har i sin Bohusläns fauna framhållit detta, och varfågeln's bo är sedan aldrig funnet därstädes.

som höllo honom för att varsko, då någon roffägel visade sig. Och häraf har han äfven fått sitt namn: *varfägel*. Då han varsnar en roffägel, uppger han nämligen ett egendomligt läte. Hans låga, men ej obehagliga sång, som lär utföras af bägge könen, ehuru med större virtuositet af hanen, får man höra vårtiden från hans vanliga sittplats, en trädtopp.

Sitt bo bygger varfågeln oftast i en björk; det består af torra pinnar och bastträdar samt är inuti fodradt med fjäder — hvita ripfjädrar — renhår och dylikt. Äggen, vanligen 6 eller 7, äro 25—29 mm. långa samt 18—19 mm. tjocka och till färgen grå med grönaktig anstrykning samt med stora, gråbruna fläckar tätast kring tjockändan.*

Svartpannade törnskatan, *Lanius minor*, Gme.

(Tafla 8, fig. 4).

Namn: Danska: *Rosenbrystet Tornskade*, *Grau Tornskade*. Finska: *Mustaotsa lepinkäinen*.

Ofvan ljust askgrå, under hvitaktig, med mer eller mindre svag rosenfärgad anstrykning på bröst och sidor. Pannan och ett bredt band genom ögat ned öfver örontäckfjädrarna svarta. Vingarna svarta med en vit fläck på midten af handpennorna. Stjärtens mellersta pennor svarta, de yttersta rent hvita och de följande mer eller mindre hvita vid spetsen och roten. Könen likna hvarandra, men hanen har renare färger och vanligen det svarta på pannan bredare. Näbbet svart, fötterna brunaktiga. Iris mörkbrun. Längd omkring 208 mm. Vingen 113—117 mm.

Ungfågeln likna före sin första ruggning mycket årsungarna af *Lanius excubitor*, deras panna är nämligen gråhvit, ej svart.

I Sverige har den svartpannade törnskatan iakttagits endast inom Skåne, där hon blifvit sedd eller skjuten ett fåtal gånger. Westerlund uppger henne såsom häckande i östra Skåne. Men Meves, som undersökt det enda oss veterligt funna boet (i Lunds universitets museum), anser det tillhöra en vanlig törnskata och betvivlar, att den svartpannade arten någonsin häckat i Sverige. I Danmark är hon tillvaratagen på Möen samt vid Hillerslev i Thy.

I Finland lär hon en gång skjutits i närheten af Helsingfors (M. v. Wright) och i Östersjöprovinserna finnes hon, om ock sällsynt. I Norge är hon aldrig iakttagen. Södra och mellersta Europa samt norra Afrika äro hennes egentliga hemland.

Till lefnadssättet lär den svartpannade törnska-

tan mest likna varfågeln, men är i motsats till denne föga skygg.

Ehuru hon förgriper sig på fågelungar, lefver hon dock mest af insekter. Hon är också en äkta flyttfågel liksom vår allmänna törnskata.

Hennes sång lär vara vacker, och hon utmärker sig för stor härmaningsförmåga. Äggen, 5—7 till antalet, äro ljust grågröna med grå och gråbruna fläckar. Äggens längd 23—25,5 mm., deras bredd 17—19 mm.

Vanliga törnskatan, *Lanius collurio*, L.

(Tafla 8, fig. 5 ♂, 6 ♀).

Namn: *Törnskata*, *Allmän törnskata*, *Brunryggig törnskata*; *Niodödare*. Norska: *Rödrygget Tornskade*. Danska: *Rödrygget Tornskade*, *Almindelig Tornskade*, *Harpax*, *Keabskade*. Finska: *Pienempi lepinkäinen*.

Hanen: hufvudet och halsen ofvan samt öfvergumpen askgrå, ryggen rödbrun. Från öfvernäbbet genom ögat och vidare bakåt ett bredt, svart band. Undre kroppsdelarna hvita med en svag rosenröd anstrykning på bröst och buk. Vingarna brunsvarta med rödbruna täckfjädrar och armpennorna med rödbruna kanter. Stjärtens mellersta pennor svarta. Sidopennorna vid roten behvita; den öfriga hälften svart, med en smal, vit kant i yttre och bakre randen. Honan ofvan örent rödbrun med mer eller mindre grå anstrykning på halsryggen och öfvergumpen. Örontäckfjädrarna bruna; under hvitaktig, med fina, krökta, svarta tvärstrimmor på bröst och sidor. Vingarna bruna, armpennorna med ljusa kanter, stjärten brun. Näbbet blåsvart, hos honan och ungfågeln brunaktigt. Fötterna mörkt blyfärgade. Iris brun, hos ungen gråbrun. Längd 185—188 mm, vingen 91—95 mm.

Ungen liknar honan, men har ofvan hvar fjäder med ett svart tvärband och stjärten stundom rostbrun.

Denna art, som är utbredd öfver nästan hela Europa, är i Sverige allmän i de södra och mellersta delarna af landet samt på Gotland, men aftager mot Norden och är sällsynt i Norrland, där hon dock är funnen vid Umeå, samt saknas i Lappland. I Norge finnes hon ännu vid Hamar och vid Grue i Saalör, men saknas längre mot Norden. I Finland är hon vanlig i de södra delarna, sällsyntare i landets mellersta delar, men träffas upp till Wasa och Idensalmi (Mela). I Danmark förekommer hon öfver hela landet.

Vår vanliga törnskata är en äkta flyttfågel, som ankommer till Sverige sent om våren och flyttar tidigt bort. Till Skåne kommer hon omkring den 16 maj (T. Thott) och till Uppland vanligen först

* Detta enligt våra mätningar. Collin anger som mått resp. 34—39 mm. samt 22—24 mm., men säger att de norska äggen äro mindre.

omkring den 20—25 maj. Höstflyttningen företages ofta, innan ungarna hunnit rugga. Man träffar henne på höststräcket redan i medlet af augusti; i slutet af samma månad och början af den följande lämna de landet.

Törnskatan bebor såväl glesare skogar och lundar som trädgårdar, ja till och med smärre busksnår på öppna fältet, men triffes ej i de djupa skogarna. Till uppehållsort väljer hon helst taggiga snår. Hanen ser man under fortplantningstiden dagen i ända sittande i toppen af någon buske, vid hvarje tecken till fara utstötande sitt gälla varningsrop: »gäck, gäck, gäck», hvarmed han varskor den rufvande honan. Vanligen sitter han kapprak, emellanåt böjande sig ned och samtidigt kastande upp stjärten, eller för han den än åt den ena än åt den andra sidan. Hanens sång är låg, men melodisk, och han äger dessutom en stor förmåga att härma andra fåglars läten, till och med kråkans allt utom melodiska kraxande kan han på ett slående sätt efterlikna.

Törnskatan är till ytterlighet roförlig, hon dödar långt mer, än hon förtär, och griper snart sagdt hvarje insekt, hon får ögonen på. Mest är det humlor och gräshoppor, som hon tager, men ej ens den kraftiga ekoxen går säker för henne, och äfven smärre ryggradsdjur lära stundom bli hennes byte.

Sitt bo lägger hon helst i täta, taggiga buskar, stundom dock i en- eller granbuskar. Det består af torra pinnar, bastfibrer och växtstjälkar samt muras stundom i botten med lerjord, som blandas med mossor eller asphängen. Inuti fodras boet med fina rotfibrer. Äggen, 6—7, äro hvitaktiga med gräddfärgad anstrykning och beströdda med rödbruna och grå fläckar, som oftast stå i en krans kring den tjockare ändan. Längd 20—24 mm. Bredd 15—17 mm.

Rödhufvade törnskatan, *Lanius senator*, L.

(Tafla 8, fig. 7, ♂).

Syn. *Lanius rufus*, Briss. *Lanius ruficeps*, Bechst. *Lanius auriculatus*, Müll.

Namn: Danska: *Rodhovedet Tornskade*.

Ofvan brunsvart, med hjässa, bakhalsen och en del af skuldrorna rostbruna och bakryggen grå. Pannan och öfvergumpen hvita, likaså stjärtens rot-del, den öfriga delen brunsvart med hvit spets och de yttersta pennorna med hvit rand. Vingarna brunsvarta med en hvit fläck på handpennorna. Arm-pennorna och en del vingtäckfjädrar kantade med hvitt. På skuldran en långsträckt, hvit fläck. Undre kroppsdelarna hvita. Honan liknar hanen till färgteckning, men har mindre klara färger. Ben

och näbb mörkbruna. Iris ljusbrun. Längd omkring 175 mm. Vingen 94—104 mm.

Den rödhufvade törnskatan, som egentligen tillhör Europas södra och centrala delar och tillbringar vintern i Afrika, är ett par gånger funnen i Danmark, vid Stege, på Möen (i juli 1820) samt vid Herlufsholm på Sjaelland. Vid Nykiöbing på Falster lär hon observerats häckande (Collin). I Sverige är hon aldrig funnen, man kan dock vänta, att någon gång finna henne i Skåne.

3 Underfam. Flugsnappare, *Muscicapini*.

Denna underfamilj, som i Norden endast räknar ett släkte, uppställes af utländska ornithologer som en särskild familj, hvars talrika medlemmar dels visa släktskap med de egentliga sångarna och törnskatorna, dels med trastarna.

Flugsnapparesläktet, *Muscicapa*, L.

Näbbet vid roten mycket bredt och nedtryckt. Näsborrharna till hälften täckta af framåtriktade, hårlika fjädrar. Munvikarna med talrika och långa borst. Vingarna räcka nedom stjärtens midt, 3:dje vingpennan längst, den 4:de nästan lika lång. Benen korta, fötterna små.

Flugsnapparna äro flyttfåglar, som ankomma till Norden i maj och flytta bort i september och början af oktober.

De vistas mest i träden och flyga mycket väl. En art — den grå flugsnapparen — bor såväl i barrskog som i löfskog, de andra föredraga löfskogen. Hvarje par uppsöker åt sig ett jaktområde, inom hvilket det ej tål andra af sina likar. De utvälja vanligen ett bestämdt träd och sitta helst på någon torr gren, telefonträd eller dylikt, hvarifrån de hafva fri utsikt och hvarifrån de uppsnappa förbifarande insekter, som de skickligt gripa i flykten. De lefva mest af små insekter, ej större än att de kunna svälja dem hela.

Hos oss kläcka de årligen endast en kull. Boen göras öppna, men läggas på skyddade ställen, ofta i hål.

Öfversikt af arterna.

- I. Tarsen ungefär lika lång som mellantån med klo. Stjärtens sidopennor enfärgade *A. M. ficedula*.
- II. Tarsen längre än mellantån med klo.
 - A. Stjärtens fyra pennor å hvardera sidan icke eller blott i yttre fanet mer eller mindre hvita.
 1. På den hoplagda vingen mot basen af handpennorna en hvit fläck *A. M. collaris*.

Hufvad af grå flugsnappare.

2. På den hoplagda vingen mot basen af handpennorna ingen vit fläck 2. *M. atricapilla*.
 B. Stjärtens fyra pennor å hvardera sidan från basen utöfver midten hvita 3. *M. parva*.

Grå flugsnapparen, *Muscicapa ficedula*, L.

(Tafla 7, fig. 7).

Syn. *Muscicapa grisola*, Boic.

Namn: Norska: *Graa Fluesnapper*. Danska: *Graa Fluesnapper*. Bityv. *Pottefugl*. Finska: *Harmaa paarmalintu*, *Harmaa kärpäsenottaja*, *Harmaa kärpässiappaaja*.

Ofvan grå, på hufvudet med mörka fläckar, under hvitaktigt grå, på bröst och sidor med gråbruna, längsgående fläckar. Vingar och stjärt mörkt brungrå, de förra med smala, ljusa fjäderkanter. Näbb svart, undernäbbet vid roten ljusare. Fötterna svartaktiga. Iris mörkbrun. Könen lika. Längd 155—160 mm. Vingen 84—90 mm.

Ungen ofvan rödbrun med gula fläckar och mörka fjäderkanter. Vingen brun med gulaktiga fjäderbräm. Under hvitaktig med mörkare fläckar.

Grå flugsnapparen är den vanligaste af sitt släkte samt en af våra vanligaste fåglar. I Skandinavien förekommer han snart sagdt öfverallt, där skog finnes, och triffes han såväl i barr- som löfskog. Mot norr är han funnen i Sydvaranger och vid Porsangerfjord (Collett) samt i Alten (Sundevall). I hela Lappland är han ingalunda sällsynt. På fjällen går han upp i björkbältet. I Finland är han vanlig från landets södra delar ända upp till Muonio (Mela). I Danmark är han allmän öfver större delen af landet, i nordligaste Jylland (Vendsyssel) häckar han dock ej längs vestra kusten. Äfven på Bornholm är han ej särdeles allmän (Collin). På Faeröarna och Island är den grå flugsnapparen aldrig iakttagen. Han bebor om sommaren hela Europa, om vintern finner man honom ända ned i södra Afrika.

Till oss ankommer han vanligen ej förr än i senare hälften af maj för att lemna oss i början af september; endast sällan kvarglömmar sig någon enda ungfågel till slutet af nämnda månad.

Grå flugsnapparen är en medelmåttig sångare och hans sång höres ej långt, men locktonen, ett hvisslande »ist, ist», låter han ofta höra.

Sitt bo bygger grå flugsnapparen i en spricka på någon trädstam, i klykan mellan ett par tjocka grenar, i en gärdsgårds hank eller på en huslist, med ett ord öfverallt, hvar ett något så när användbart stöd erbjuder sig. Och härvid besvärar han ingalunda af någon öfverdrifven skygghet, han är tvärtom den mot människan mest förtroendefulla

fågel man kan tänka sig. Och gärna begagnar han sig af för honom utsatta öppna lådor eller hyllor för att bygga sitt bo. Boet består af mossor eller skägglav och är inuti fodradt med fina grässtrån. Äggen, vanligen 5, äro ljust grönaktigt gråa, med ljusbruna och stundom i rött stötande fläckar och ådringar samt 17—21 mm. långa samt 13½—15 mm. tjocka. De läggas mycket sent, stundom först i början af juli.

Svart och hvita flugsnapparen, *Muscicapa atricapilla*, L. (Tafla 7, fig. 9 ♂, fig. 10 ♀).

Syn. *M. luctuosa*, Scop. *Ficedula atricapilla*.

Namn: *Brokig flugsnapper*, *Trädsvala*, Östergötland. Danska: *Broget Fluesnapper*, *Scalespurv*. Finska: *Mustankirjava paarmalintu*.

Hanan ofvan svart eller gråsvart med en vit fläck på pannan. De innersta armpennorna och vingens långa öfre täckfjädrar till större delen hvita bildande en stor längsgående fläck. Den 6:te—10:de handpennan vid basen hvita, men denna färg täckes helt af öfverliggande fjädrar. Vingpennorna brunsvarta. Öfvergumpen grå. Den yttersta stjärt-pennan vitkantad. Undre delar hvita. Honan ofvan grå med gulbrun anstrykning, den hvita fläcken på vingen är mindre. Pannan enfärgad. Undre kroppsdelar gråhvita. De tre yttersta stjärt-pennorna på hvar sida med vit rand. Om hösten liknar hanen honan. 2:dra vingpennan kortare än den 5:te. Näbb och ben svarta. Tarsen vanligen med hel främre beklädnad. Iris brun. Längd 133—142 mm. Vingen 76—82 mm.

Ungen liknar ungen af den grå flugsnapparen, men har mindre näbb. De ljusa fläckarna ofvan äro mindre samt de hvitgula brämen på vingens täckfjädrar större.

Ej sällan finner man häckande hanar, hvilkas dräkt mycket litet afviker från honans, ryggen är gråbrun och pannfläcken är knappast antydd. Sannolikt är det fjolårsungar, som ej anlagt sommar-dräkten. Men de äro parningsdugliga och sjunga liksom de svarta hanarna. Att de, som några fågelkännare förr antogo, skulle tillhöra en art för sig, har visat sig ej vara fallet.

Den svart och hvita flugsnapparen förekommer i Sverige till norr om polcirkeln, om än i höga Norden i något aftagande antal. I Norge är han mot norr funnen i Sydvarangers och Porsangers löfskogar (Collett). På fjällen finner man honom t. o. m. i björkens område. I Finland finnes han öfver hela landet ända upp till Muonio samt vid Imandra (Mela), men är ingenstädes synnerligen allmän. I Danmark förekommer han öfver hela landet, men är i regel

ej så allmän som den grå arten (Collin). På Faeröarna är han sällsynt. Han bebor hela Europa och utbreder sig mot öster till Persien samt finnes om vintern i Afrika.

Den svart och hvita flugsnapparens tillhör företädesvis löfskogen och torde knappt saknas i någon af mellersta Sveriges större trädgårdar eller parker. Han kommer till oss i slutet af april eller början af maj. Hanen kommer vanligen något före honan, han uppsöker genast sin gamla häckplats och låter snart höra sin tämligen enkla, men höga, af rena, klara toner bestående sång. Han håller nästan alltid vingarna upplyftade öfver stjärten, klipper då och då med dem och gör mellan sångstroforna en titt in i sitt tillämnade bo eller en utflykt efter en förbiflygande insekt. Stundom finner han snart en maka, stundom får han vänta rätt länge. Så snart honan kommit, börja de bygga sitt enkla bo, som lägges i ihåliga träd eller i för ändamålet uppsatta holkar. Det består af några grässtrån, små torra löf, barkflak och dylikt. Äggen, vanligen 7, mer sällan 6 eller 8, äro till färgen ljusblå utan fläckar samt 17—18 mm. långa och 12,5—14 mm. tjocka.

Hvithalsade flugsnapparens, *Muscicapa collaris*,
Bechst. (Tafla 7, fig. 8, ♂).

Syn. *M. albicollis* Temm.

Namn: *Halsbandsflugsnappare*. Danska: *Hvidhalset Fluesnapper*.

Hanen ofvan svart med en stor vit fläck på pannan, nedanför denna en smal, svart strimma, som bakåt sammanhänges med det svarta på halsen. En bred ring kring halsen och ett bredt band längs vingen, bildadt af armfjädrarnas ytterfan, hvita. Armpennorna brunsvarta med vit bas, hvar igenom en andra, mindre, vit fläck eller s. k. spegel bildas på vingen. Öfvergumpen gråhvit. Den yttersta stjärtpennan på hvar sida med vit kant, som dock saknas hos äldre hanar. De undre kroppsdelen hvita. Honan ofvan gråbrun. Vingen med ett långsgående hvitt band. Handpennorna vid basen hvita, bildande en synlig spegel. På hufvudets ofvansida saknas hvitt. De tre yttersta stjärtpennorna med vit ytterkant. Under hvitaktig. Näbb och fötter hos hanen svarta, hos honan brunaktiga. 2:dra vingpennan lika lång med eller något längre än den 4:de. Iris mörkbrun. Längd omkring 135 mm. Vingen 75—80 mm.

Såsom framgår af ofvanstående beskrifning, är den hvithalsade flugsnapparens mycket lik den svart och hvita. Hanarna kunna ju visserligen utan svår-

ighet skiljas på sin större hvita pannfläck och sin halsring. Men honorna igenkännas egentligen på den hvita fläck, som de i likhet med hanarna äga på handpennornas bas. Och då denna fläck finnes, om ock mindre och till följd därav ej synlig på den hoplagda vingen, hos svart och hvita flugsnapparens, samt den dessutom ibland är mycket klen utbildad hos den hvithalsade, så finnes knappast någon fast karaktär, hvarpå arterna kunna skiljas. På den gamla honan af den hvithalsade arten kan man oftast urskilja en svag antydning till halsband, som bäst framträder, om man skiljer nackens fjädrar åt, (det är nämligen deras midt, som är något hvitaktig). Ungfågeln af ifråga varande arter äro hvarandra så lika, att de svårigen kunna skiljas annat än på 2:dra och 4:de vingpennornas relativa längd, en karaktär, som dock ej alltid synes hålla streck.

Med ofvanstående förhållanden för ögonen bör det ej förvåna, att man föreslagit att sammanslå de båda arterna till en. Den hvithalsade flugsnapparens skulle då reduceras till en varietet. Huru bekvämt detta än kan förefalla, bör man dock härvid ej lämna ur sikte, att dessa former utom sina yttre olikheter äfven visa sig skiljaktiga i lefnadsvanor. Den hvithalsade flugsnapparens lockton är en annan än den svart och hvitas, ett långdraget, men rätt skarpt »sipp sipp». Honan låter dessutom vid boet höra ett smackande läte, som vi aldrig hört hanen frambraga. Sången är också helt olika och öfverträffar i skönhet den svart och hvita artens. Och ett vandt öga kan på dess beteende i lefvande lifvet igenkänna, hvilken art man har för sig.

Halsbandsflugsnapparens, hvilkens egentliga hem är Europas södra och centrala delar, men som också ehuru sällsynt förekommer i norra Tyskland samt ett fåtal gånger iakttagits i Danmark, (2:ne ex. från Möen, ett från Köbenhavn, ett från Fyen) (Collin), häckar öfver hela Gotland, snart sagdt öfverallt, där löfskog finnes. Han är här talrikare än den svart och hvita flugsnapparens. Under vår- och höstflyttningarna har han iakttagits äfven på Öland och vid Kalmar (W. Meves); (Kj. Kolthoff i sept. och okt. 1891) samt i Skåne. Uppgiften, att han blifvit sedd vid Göteborg, förefaller oss i hög grad osannolik. Malm upptager honom ej i sin fauna, och sedan 1840 är han aldrig återfunnen. Hvarken i Norge eller i Finland är han någonsin funnen.

Sitt bo bygger halsbandsflugsnapparens i ihåliga träd eller uthängda holkar, ett bo funno vi i ett djupt hål i marken. Hos oss består det af murken bast från aspar eller andra träd, det fodras stundom med hår eller ull. I regel läggas 7 ägg, vi ha dock funnit både 3 och 9. Till färgen likna de

föregående arts, de äro 17—19 mm. långa samt 13—13½ mm. tjocka.

Lilla flugsnapparen, *Muscicapa parva*, Bechst.
(Tafla 7, fig. 6 yngre ♂).

Namn: Danska: *Lille Fluesnapper*.

Gammal hane: ofvan brunaktigt grå, under hvitaktig, strupen rödgul, hufvudets sidor blågrå. Vingen saknar hvitt och är af ryggens färg, stjärten svartaktig, dess 3—4 yttersta pennor från roten till ⅔ af sin längd hvita. Honan och de yngre fåglarna sakna det rödgula på strupen. Det blågrå på hufvudets sidor framträder först hos den gamla hanen. Ungfågeln hafva armpennorna och dess täckfjädrar kantade med rostbrunt. Näbbet brunt, under ljusare, fötterna svartaktiga. Iris brun. Längd omkring 60 mm., vingen 65—66 mm.

Denna flugsnappare, som tillhör sydöstra Europa och länderna söder om Kaukasus, är i Norden mycket sällsynt. Det första exemplar, som tillvaratogs i Sverige, en gammal hona, fångades under stark dimma på ett ångfartyg utanför Landsort 24/6 1855. Ett andra exemplar, äfven en hona, iaktogs af W. Meves vid Ottenby på Öland 28/6 1867. Ett tredje exemplar, en ung hane, fälldes nära Malmö 30/6 1875. Ett fjärde, en gammal hona, sköts på Kolmården 8/6 1888 (Sundström). Det femte i Sverige funna exemplaret, en ung hona, sköts vid Ölands södra fyr den 21/10 1891 af Kjell Kolthoff. Ännu två hanliga exemplar sköts nära Örebro i maj 1892 af Gustaf Hartelius. I Norge är han ej funnen. Det är ju också endast i östra och södra Sverige han hittills blifvit sedd. I god samklang härmed står äfven, att han blifvit iakttagen i guvernementet Olonetz på Ladogas östra strand (Mela). I Danmark är den lilla flugsnapparen funnen en gång nära Köpenhamn och ett par gånger på Bornholm (Collin) samt på Möen 14/6 och vid Anholts fyr 10/10 (Winge 1890). Sannolikt har han häckat i landet.

Den lilla flugsnapparen lägger 5—6 ägg, som till färgen likna rotgelns samt äro 17—18 mm. långa och 13—14 mm. tjocka. Boet finner man i någon grenklyka vid stammen, vanligen omkring 3 meter öfver marken. Det består hufvudsakligen af mossa.

Som det är mycket sannolikt, att ifrågavarande art häckar inom Sverige, uppmäna vi alla fågelkännare att ha sin uppmärksamhet riktad på densamma.

4 Fam. Mesfåglar, Paridae.

Till denna familj sammanföra vi tre underfamiljer, som ofta hvar för sig uppställas

såsom själfständiga familjer. De äga alla ett näbb utan inskärning bakom spetsen, 10 handpennor, hvaraf den första är mycket kortare än de öfriga, om än mer utbildad än hos föregående familj. Äfven till lefnadssättet erbjuda de vissa likheter. Det öfvervägande flertalet häckar i trädhåll, och de, som ej göra det, (hos oss endast stjärtnesen och gärdsmysen), bygga väl hopkomna, öfvertäckta bon. De klättra och klänga utmärkt väl i träden, däremot är deras flygförmåga ej särdeles väl utbildad, och på marken röra de sig illa. Ej heller är deras sångförmåga vidare utbildad. Hårutinnan, liksom äfven beträffande klättringen, utgör gärdsmysen ett undantag (se nedan). Alla lefva de så godt som endast af animalisk föda, men det oaktadt äro de ej flyttfåglar utan stann- eller strykfåglar.

Öfversikt af underfamiljerna:

- I. Yttertån föga eller icke längre än inntertån.
(Se fig. sid. 42).
 - A. Näbbet kort, koniskt..... *Parini*.
 - B. Näbbet långsträckt, mer eller mindre
sylligt *Troglodytini*.
- II. Yttertån betydligt längre än inntertån. Bak-
tån och dess klo mycket stora (se sid. 45) *Certhini*.

1 Underfam. Mesar, *Parini*.

Näbbet kort, alltid kortare än hufvudet i öf-
rigt, och kägelformigt. Vingarna med rundad spets,
3—5:te pennorna längst. Tarsen jämförelsevis kort,
kortare än två gånger baktåns längd utan klo. Fjä-
derklädnaden yfvig och mjuk. Svart och hvitt, blått
och gult, grått och brunaktigt äro de vanligaste fär-
gerna, rött och klart grönt förekomma aldrig. Ej
heller någon vattring eller tvärstrimmighet. Huf-
vudets sidor äro ofta annorlunda färgade än hufvu-
det för öfrigt, hvita eller hvitaktiga. Könen likna
hvarandra.

Denna underfamilj omfattar sju släkten, hvaraf
två äro företrädda i Norden.

Öfversikt af släktena:

- I. Stjärten mycket lång och vigglik..... *Orites*.
- II. Stjärten af medelmåttig längd, i spetsen tvär,
rundad eller urnupen..... *Parus*.

Stjärtnessläktet, *Orites*, Moehr.

Syn: *Acedula*, Koch.

Näbbet mycket kort, men kraftigt, från sidorna
hoptryckt och med krökt rygg, öfvernäbbet längre

än det undre. Näsborrharna dolda af små fjädrar. 3:dje—6:te vingpennorna längst. Stjärten längre än vingen, dess sidopennor af aftagande

Hufvud af stjærtmesen
något förstoradt.

längd (se tafl. 9, fig. 1), så att den yttersta knappast har stjärtens halfta längd. Ungarna äro i motsats till skogsmesarnas olika tecknade mot de gamla.

Stjærtmesarna fördes förr till samma släkte som skogsmesarna, från hvilka de dock, utom genom yttre kännetecken, afvika äfven beträffande lefnads-sättet, isynnerhet bobyggnaden. Medan alla skogsmesar häcka i trädhåll, bygga stjærtmesarna ett fritt, öfvertäckt bo.

Släktet, som bebor såväl det palaarktiska som det nearktiska området, omfattar 14 arter, hvaraf en finnes i Norden.

Stjærtmesen, *Orites caudatus*, (L.). (Tafla 9, fig. 1, gammal fågel, fig. 2, ung fågel om hösten).

Syn. *Parus caudatus*, *Aeredula caudata*.

Namn: *Altita*, *Stjærttita*. Norska: *Langhalet Meise*, *Stjertmeise*. Danska: *Stjertmeise*, *Halemeise*, *Langhalet Meise*. Finska: *Pyrstötiainen*.

Hufvud, hals och bröst hvita, magen hvit med gråaktig eller rödaktig anstrykning. Skuldrorna, öfre stjærttäckarna och de mellersta stjærtpennorna svarta, stjärtens sidopennor med hvitt ytterfan och hvit spets. Ryggens sidor och midt fläckiga af svart och rödgrått. Vingarna brunsvarta, de inre armpennorna till stor del hvita. Iris brun, ögonlockskanterna gula. Näbb och fötter svarta. Könen likna hvarandra. Längd 143—164 mm. Vingen 62—65 mm. Stjärten 88—102 mm.

Ungarna ofvan brunsvarta. Hjässans midt hvit, men hufvudets sidor, pannan och nacken brunsvarta. Hela fågeln saknar de gamlas vackert rödgråa färg. Fötterna ljusröda. Hos årsgamla fåglar kvarstår ännu af ungdräkten ett smalt, svartaktigt band från näbbroten genom ögat.

Under vintern färgas fjädrarna kring näbbet genom den ständiga beröringen med mer eller mindre kådiga knoppar och kvistar smutsgula. Stjærtmesen gör till följd af sin yfviga fjäderbeklädnad och långa stjärt intryck af att vara större, än han är. Om man bland våra småfåglar undantager kungsfågeln och möjligen gärdsmynen, har han den minsta kroppen af dem alla.

Stjærtmesens utbredningsområde sträcker sig från Skandinavien i vester till Japan i öster samt omfattar Europas norra och mellersta delar. I England ersättes han af en mycket närstående form,

O. roseus, Blyth. I Sverige, där han ingenstädes är mycket allmän, går han upp till trakten af Sundsvall och till Östersund, vid hvilka ställen han funnits häckande (Sundström 1888). På Gotland lär han häckat (Kolmodin), och på Öland är han iakttagen (Sundström 1888). I Norge är han allmän i de östra delarna, sällsyntare mot vester och besöker kusttrakterna endast vår och höst. Han går långt nordligare där i landet än hos oss, han är nämligen funnen ej blott vid Saltdalen, hvarest han är allmän och finnes året om, utan äfven vid Ramfjord nära Tromsö (Collett). På fjällen går han upp till barrskogens öfre gräns (Sundevall). Genom jämförelse med äldre, tillförlitliga uppgifter har man påvisat, att stjærtmesen under de sista åren i norra Norge (Saltdalen) tilltagit i antal (Collett 1894). Men att detta, såsom man antagit, skett genom invandring österifrån, synes oss mindre sannolikt, då stjærtmesen, så vidt man känner, i Sverige ej går på långt när så långt mot norr och på det hela taget här synes vara mindre allmän än i Norge. I Finland är han ganska sällsynt i de södra och mellersta trakterna, han häckar upp till Kuopio och är höstetid funnen i Österbotten upp till Pudasjärvi (Mela). I Danmark finnes han i de flesta större skogar och häckar mångenstädes (Collin).

Stjærtmesarna äro till lynnet milda och sällskapliga. Sinsemellan ser man dem aldrig kivas, och med andra fåglar följas de sällan åt. Om näterna lära de sätta sig tätt intill hvarandra, och i fångenskap mata de och hjälpa hvarandra.

Stjærtmesen är ej någon sångare, hans förmåga i den vägen inskränker sig till ett egendomligt knäppande, som han ofta låter höra. Han är i ordets fulla bemärkelse en strykfågel, som under senhösten och vintern familjevis eller i mindre, glesa flockar ströfvar vida omkring. Under dessa ströftåg tyckes han alltid ha brått, flyger från träd till träd och stannar blott en stund i hvarje. I största skyndsamt genom söker han trädgrenarna, klättrande än på deras översida än hängande under dem, sökande puppor och insekter, som han sedan sväljer hela. Sin mesta föda tyckes han under vintern finna bland barrträdens barr, han är vanligen längre sysselsatt där än i löfträden. Under sommaren åter vistas stjærtmesen bland löfträd, och han fäster hos oss helst sitt bo i björkar, men äfven i andra träd hafva vi funnit det. Stjærtmesen bygger bland nordens fåglar utan gensägelse det vackraste och bäst hopkomna redet, ett riktigt litet konstverk. Till förmen växlar det efter den grenklyka, i hvilken det är byggt, än är det tämligen rundt och än mycket högt eller aflångt, men alltid är det täckt och

rundt om slutet med endast ett litet ingångshål på sidan. Det är relativt stort, 15—25 cm. högt och 10—15 cm. i genomskärning. Boet är sammansatt af grön moss samt utvändigt särdeles vackert, klädt med lafvar och dylikt, hvarigenom det kommer att likna den stam, vid hvilken det är fästadt, och inuti fodradt med fjädrar. Dess väggar äro mycket elastiska, och då ungarna växa till, utvidgas boet. Stundom uppstå hål i dess väggar, hvarigenom ungarna kunna sticka ut sina stjärtar. Collett (1894) omtalar ett fynd af ett hängande stjärtmesbo, byggt mellan fina alkivisar, och Nilsson säger, att det »stundom skall finnas ett hål på hvar sida, midt för hvarandra». En rufvande hona igenkännes lätt därpå, att stjärtfjädrarna äro böjda till följd af boets ringa utrymme. Hos hanen, som hjälper honan så väl vid bobyggnaden som med rufningen, men ej är så flitig som hon, märkes denna olägenhet mindre.

Äggen, vanligen 9—11, men någon gång ända till 15, äro hvita, stundom omläckade, men oftast med glesa, rödaktiga, små fläckar. Längd $13\frac{1}{2}$ —15 mm., tjocklek 10,5—11,5 mm.

Messläktet, *Parus*, (L.).

Namn: *Skogsleupa*, *alleupa* (Södermanl.), *snö-tete*, *brotatete*, *altete*, (Nerike) gälla mesarna med undantag af talgoxen i gemen.

Näbbet starkt, tämligen kort och kugelformigt, ej så hoptryckt som hos stjärtmesarna, öfvernäbbet utan hak och nästan af samma längd som det undre. Näsborrharna små, runda och täckta af framåt-

Hufvud och näbb af talgoxe.

liggande, små fjädrar. Stjärten af medelmåttig längd, tvär eller svagt klufven, dess sidopennor i det närmaste lika långa som de öfriga. Fötterna undersåtsiga och starka med krokiga, tämligen långa klor. Tungan trubbig, i spetsen försedd med borst. Könen likna hvarandra, och ungarna äro i regel ej olika de gamla.

Mesarna äro lifliga, starka, viga och orädda. Somliga tillhöra barrskogen, medan andra föredraga löfskogarna, men alla arterna uppehålla sig mest i träden. Här klättra de med stor skicklighet än ofvanpå gre-

nar och kvistar än klängande på deras undersida ofta med hufvudet lägst. De äro ej några goda sångare, men ega lifliga locktoner, som växla med årstiderna, och om våren sjunga flera arter, t. ex. vår vanliga talgoxe, en kort, men munter visa, som närmast kan uttryckas med de hastigt upprepade stafvelserna »sittsi tu, sittsi tu». Tidigt om våren höres den från alla håll genljuda i skogen. Mesarna hafva ett varningsskrik, hvarpå äfven fåglar af andra slag akta, i det de skynda att gömma sig eller sitta orörliga, så snart de höra mesen varsko någon roffägel eller annan hotande fara.

Mesarna äro allätare, de förtära visserligen mest insekter, men äta äfven frön och bär, ej heller förakta de köttföda, ej ens i form af as, och feta saker t. ex. talg älska de med förkärlek. När de äta, hålla de födan med fötterna och hacka sönder den med näbbet.

De fortplanta sig vid ett års ålder och lefva under fortplantningstiden parvis. Under sensommaren och hösten lefva de familjevis, men under senhösten och vintern ströfva de i stora, men glesa flockar land och rike omkring. Sådana flockar innefatta individer hörande till de flesta bland mesarterna. Några arter, tofsmesen, svartmesen och talltitan, ströfva omkring vintern igenom i sällskap med kungsfåglar och trädkrypore samt stundom talgoxar, andra såsom talgoxen, blåmesen och kärrmesen äro på ströftåg endast under senhösten, men ha under midvintern oftast bestämda uppehållsorter, vanligen i närheten af människoboningar, där de blifva tämligen bofasta. Om man då fodrar dem med hampfrö, talg eller dylikt, stanna de stundom kvar och häcka i närheten.

Mesarna uthärda endast med svårighet kallare vintrar och duka stundom under i stor mängd. Vinternätterna tillbringa de i ihåliga träd eller liknande smyghål, och vid stark köld anträffas de ofta döda i dessa sina tillflyktsorter. Sommaren efter en stark vinter är deras antal i hög grad förminskadt. Det oaktadt äro de, såsom framgår af ofvanstående, äkta stann- och strykfåglar, som aldrig lämna norden.

Sina bon lägga de i trädhål, murar eller på liknande ställen, stundom bygga de i uthängda holkar. Somliga arter utmäjsla själfva i någon murken stubbe det hål, i hvilket de sedan häcka. Åtminstone två arter, talgoxen och tofsmesen, kläcka två kullar årligen, och möjligen är detta fallet med samtliga mesar, churu vi ej iakttagit något säkert fall beträffande andra arter. De flesta lägga ett större antal ägg. Till färgen äro äggen hvita med rödaktiga punkter och fläckar. 60 arter äro kända,

Öfversikt af arterna.

- I. Näbbets längd från näsborrarna till spetsen icke dubbelt större än dess höjd. Ett mörkblått band genom ögonen.
 - A. Ryggen blå och undre kroppssidan hvit *P. cyaneus*.
 - B. Ryggen grönaktig och undre kroppssidan till större delen gul *P. coeruleus*.
- II. Näbbets längd från näsborrarna till spetsen ungefär dubbelt större än dess höjd. Intet mörkblått band genom ögonen.
 - A. Spetsarna af öfre täckfjädrarna i första raden på underarmen af samma färg som vingens öfre sida, som därför saknar tvärband.
 1. Fjädrarna på hjässan icke förlängda.
 - a. Hufvudet ofvan svart.
 - α. Ryggen brungrå. Stjärtens och vingens fjäderkanter af samma färg *P. palustris*.
 - β. Ryggen askgrå. Stjärtens och vingens samt i synnerhet armpennornas fjäderkanter ljusgrå *P. borealis*.
 - b. Hufvudet ofvan sotbrunt *P. cinctus*.
 2. Fjädrarna på hjässan förlängda till en tofs och svarta med hvita kanter *P. cristatus*.
 - B. Spetsarna af öfre täckfjädrarna i första raden på underarmen hvitaktiga, bildande ett band öfver vingen.
 1. Ryggen grå, stundom med svag grönaktig anstrykning. Bröstat gråaktigt med gulaktig anstrykning *P. ater*.
 2. Ryggen grön. Bröstat gult med ett svart långsgående band *P. major*.

Azurmesen, *Parus cyaneus*, Pallas (Tafla 9, fig. 5).

Syn. *Parus saebyensis*, Mus. Carlsson.

Namn: Danska: *Lazur Meise*.

Ofvan ljusblå, hufvudet och de undre kroppsdelen hvita, ett mörkblått, smalt band genom hvardera ögat och ett bredt dylikt tvärs öfver nacken. Vingarna blå med täckfjädrarna till yttre hälften hvita, bildande ett bredt, hvitt band öfver främre delen af vingen. Armpennornas spetsar hvita, handpennornas yttre fan mot spetsen hvitt. Stjärten blå, de mellersta pennorna vanligen helblå, de följande med breda, hvita spetsar, yttre sidopennorna nästan rent hvita. Näbbet svartaktigt, fötterna mörkt blygrå. Iris mörkbrun. Längd omkring 133 mm., vingen omkring 66 mm.

Ungarna med grått hufvud och grå rygg.

Azurmesen är en bland Europas vackraste småfåglar. Hans utbredning är ostlig, han tillhör egentligen Sibirien och östra Ryssland. I Sverige är han skjuten en gång vid Säby i Södermanland. I Danmark angifves han vara funnen ett par gånger, nämligen vid Sanderumgaard på Fyen samt i trakten af Grenaa, men bevis för dessa uppgifters riktighet saknas. I Tyskland förekommer han någon

enda gång. I Norge liksom i Finland är arten aldrig iakttagen. Men vid St Petersburg förekommer Azurmesen då och då.

Blåmesen, *Parus coeruleus*, L. (Tafla 9, fig. 4).

Syn. *Cyanistes coeruleus*.

Namn: Danska: *Blaameise*, *Blackop*. Norska: *Blaameise*. Finska: *Sinitiaainen*.

Ryggen grönaktig, vingarna blå med ett hvitt tvärband öfver armtäckarnas spetsar samt hvita spetskanter på de inre armpennorna. Handpennorna svartaktiga med ljusa kanter mot spetsarna. Stjärttäckarna gråblå, stjärten blå, sidopennorna med smala, ljusa kanter. Kinderna, pannan, ett band rundt hjässan och en fläck i nacken hvita. Hjässan klarblå. Från näbbet genom ögat ett svartblått streck, hvilket bakåt förenar sig med en mörkblå ring, som från hakan går rundt halsen. Undre sidan gul med på bröstet en oregelbunden, långsgående mörkblå fläck. Näbbet svartaktigt, fötterna blygrå. Iris mörkbrun. Könen likna hvarandra, men honan har mattare färger. Längd 120—129 mm., vingen 62—69 mm.

Ungarna likna de gamla, men sakna den blå bröstfläcken.

Blåmesen, som förekommer i hela Europa utom Ryssland samt i Mindre Asien, är i Sverige tämligen allmän söder om Dalälven, men är hos oss ej funnen norr om 63 breddgraden. Hans område synes sålunda i stort sedt sammanfalla med ekens. På Gotland förekommer han året om. I Norge skall han vara allmän upp till Nordland (Stejneger). I Finland förekommer han i landets södra delar, men är tämligen sällsynt (Mela). I Danmark åter är han mycket allmän, nästan lika allmän som talgoxen, ehuru på vissa trakter, såsom kring Viborg, sällsyntare (Collin). Han finnes på Bornholm.

Blåmesen är lika behaglig och liflig i sina rörelser, som han är vacker till sitt yttre. Han genomletar noga hvarje kvist, hvarje löf efter insekter eller puppor och ägg, som utgöra hans förmärsta föda. Han förtär dock äfven frön och kött. Mest håller han till i trädens toppar och besöker mera sällan deras nedre grenar eller marken. Från trädskronorna hör man hans läte, som af Nilsson uttryckes med »hyt-hyt, kerretekeké».

Under hösten och förvintern ströfvar blåmesen vida ikring, men uppsöker då liksom alltid annars endast löfskogarna eller någon gång blandade bestånd med gamla löfträd i. I de stora af flera arter sammansatta mesflockarna, som företrädesvis hålla till i barrskogen, finner man honom sällan, oftare då i sällskap med talgoxen. Senare på vintern blir han gärna stationär på ställen, där riklig

föda finnes. Och omhuldas han genom att erhålla hampfrö, talg eller dylikt, och hänger man mot våren ut holkar åt honom, eller finnas annars lämpliga hål att bygga uti, stannar han gärna kvar öfver sommaren i någon trädgård eller park, rik på höga, åldriga löfträd. Ingångshålet till boet, som han helst lägger i någon ek eller i brist däraf i en asp eller björk, väljes så litet, att blåmesen nätt och jämt kan tränga sig in.

Boet bygges af mossor och ängsull eller af ull från får eller hare. Äggen, oftast 10 till antal, äro 14—18 mm. långa och 11—13 mm. tjocka samt till färgen hvita med små, tätt stående, röda fläckar.

Kärrmesen, *Parus palustris*, L. (Tafla 9, fig. 9).

Syn. *Poecile palustris*.

Namn: *Entita*, *Talgtita*, *Talltita* (Vestergötl.), *Meshätta* (Smål.), *Gråmes*, *Gråtita* (Norrl.), *Myrsätta*, *Granlus* (Östergötl.), *Pytt* (Blek.). Norska: *Sumpmeise*, *Hangetite*, *Tele*. Danska: *Gruameise*, *Hampmeise*, *Sumpmeise*, *Scarthop*.

Ofvan grå, skuldror, rygg och öfvergump med svag brun anstrykning, vingar och stjärt mörkgrå med kanter af ryggens färg. Hufvudet ofvan och nacken svarta med svag glans. Kinderna hvitaktiga, bakåt med inblandadt gråbrunt. Undersidan hvitaktig med en mindre, svart fläck vid näbbroten. Näbb brunsvart, ben blyfärgade. Iris mörkbrun. Längd 128—136 mm., vingen 61—69 mm.

Denna art, som af Linné och äldre zoologer, liksom af många fågelkännare den dag i dag är, ej skildes från talltitan, liknar mycket denna, men afviker dels genom ett mycket olika lefnadssätt dels genom en rad af yttre kännetecken, för hvilka närmare redogöres under följande art.

I södra Sverige upp till Dalälven är kärrmesen vanlig. Om hans förekomst norr om 61 breddgraden finnas uppgifter (Sundström 1888) från Sundsvall och Jämtland (Mattmar), hvaraf den senare dock vid jämförelse med Colletts uppgifter från Norge förefaller osannolik och torde behöfva bekräftelse.* På Gotland saknas han, hvilket äfven lär vara fallet på Bornholm. I Norge är kärrmesen icke med säkerhet funnen norr om Trondhjems stift (65° n. br.) samt är sällsynt redan norr om Trondhjemsfjorden. Dessutom är han en låglandsform, som försvinner redan i subalpina områden.

* Visserligen anger Nilsson, att kärrmesen skulle träffas t. o. m. inom polcirkeln, men det bör framhållas, att denna författare säger sig aldrig hafva iakttagit talltitan i naturen, hvarföre han under sina resor i Norden sannolikt ej skilt dessa arter åt.

I Finland är kärrmesen ej funnen, men i Östersjöprovinserna är han allmän. I Danmark är han allmän på några trakter såsom Vendsyssel, där han är talrikast af mesarna (Collin). Kärrmesens utbredning Norden påminner sålunda om blåmesens. Utom den Skandinaviska Norden finnes kärrmesen i vår världsdels centrala och västra delar, och är äfven funnen i södra Europa och Mindre Asien.

Kärrmesen tillhör våra löfskogar, trädgårdar och parker, och han saknas i oblandade barrskogsbestånd. Han är i likhet med blåmesen, som också håller till i löfskog, vida mer stationär än de i barrskogen förekommande arterna, han deltagar vanligen ej heller i dessas ströftåg. En del kärrmesar draga visserligen omkring under oktober och möjligen november månader, men återvända sedan på vintern till sina hem och stanna där ofta året öfver, om riklig föda erbjudes. Härvid hålla de ofta till i trädgårdar inne i själva städerna.

Boet bygges af grön mossor och ull eller liknande. Äggen äro 7—9, hvita med mer eller mindre mörka, röda eller rödbruna prickar, längd 15—17 mm., tjocklek 10,5—12,5 mm.

Talltitan, *Parus borealis*, de Selys Longchamps (Tafla 9, fig. 10).

Syn. *Poecile borealis*.

Namn: *Nordisk mes* (Nilsson), *Täte*, *Tete* (Norrl.), *Talltita*, *Neting* (Helsingl.), *Gråmes*. Norska: *Nordisk Meise*, *Huentite*. Finska: *Hömöttiäinen*, *Katajatiitinen*.*

Ofvan askgrå, vingar och stjärt mörkgrå med ljusgrå fjäderkanter. Hufvudet ofvan och nacken svarta. Kinderna rent hvita. Under hvitaktig med en större, svart fläck under näbbroten. Näbb brunsvart, ben gråbruna. Iris mörkbrun. Längd 129—138 mm. Vingen 62—68 mm.

Sedan den belgiske fågelkännaren de Selys Longchamps 1843 påvisade, att Linnés *Parus palustris* i Skandinavien omfattade tvänne former, hvaraf de Selys kallade den ena *Parus borealis*, hafva ornithologerna varit af skilda meningar angående denna senare arts berättigande. Och de Selys själf anser i ett senare arbete (1884) *Parus borealis* vara endast en geografisk varietet, som öfvergår i *Parus palustris*. De svenska och norska ornithologerna hafva emellertid samtliga varit af den åsikten, att kärrmesen och talltitan äro själfständiga arter, väl skilda från hvarandra. Och då just skan-

* För öfrigt är att märka, det allmoget ej skiljer mellan kärrmesen och talltitan, hvadan de namn, som tilläggas den ena, äfven i viss mån afse den andra arten.

dinaverna äro de, som ega de bästa tillfällena att i naturen studera ifrågavarande fåglar, bör nog deras omdöme verka afgörande.

Nedanstående tabellariska öfversikt torde bäst framhålla skillnaderna:

<i>Parus palustris.</i>	<i>Parus borealis.</i>
Den svarta hättan når blott till midten på nacken och har en svag, blå glans.	Den svarta hättan når till början af ryggen och saknar glans.
Hakfläcken ungefär af näbbets längd.	Hakfläcken längre än näbbet, stundom af ända till 3 ens längd, men nedtill uppblandad med hvitt.
Kinderna ej rent hvita, utan bakåt med inblandadt gråbrunt.	Kinderna rent hvita.
Rygg brungrå.	Rygg askgrå med svag, blå anstrykning.
Vingens och stjärtens pennor med smala kanter af samma färg som ryggen.	Vingens och stjärtens pennor med jämförelsevis breda kanter af samma eller oftast ljusare färg än ryggen.
Stjärten mer afrundad, dess yttersta pennor 4—5, ja ända till 8 mm. kortare än de mellersta.	Stjärten mer tvär, dess yttersta pennor i regel blott 1—2, sällan 4 mm., kortare än de mellersta.
Baktån med klo 12,5—14 mm. lång.	Baktån med klo 15—16 mm. lång.
Fjäderdräkten mindre yfvig, hvilket förlänar fågeln ett smärtare utseende.	Fjäderdräkten synnerligast om vintern mycket yfvig, fågeln förefaller också i naturen nästan klotrund.

De skiljaktigheter, som vanligen anföras beträffande näbbets storlek, kunna vi ej konstatera likasom ej heller Sundevalls uppgift, att stjärten hos *P. palustris* är 1—3 men hos *P. borealis* omkring 7 mm. kortare än vingen. Denna senare karaktär synes dock oftast hålla streek.

När sedan till dessa olikheter läggas de skiljaktigheter, som finnas i de båda arternas utbredning och lefnadssätt, och som nedan skola framhållas, måste vi medgifva, att mycket talar för, att de verkligen äro skilda åt.

En norrman, Stejneger, har (1888) velat göra troligt, att inom Skandinavien skulle finnas tvänne former af *Parus borealis*, en vestlig från Norge, som han kallat *P. colletti*, och den östliga hufvudformen från Sverige. Prof. Collett har emellertid (1894) påvisat denna åsikts ohållbarhet.

Talltitan är en nordostlig art, som i fjärran öster ersättes af en närstående form, *P. camtschatskensis*. I Skandinavien finnes hon öfver hela halfön. Collett anför henne från Sydvaranger och säger, att hon i Finmarken finnes så långt, som sammanhängande björkskog går. En gång är hon t. o. m.

funnen på det skoglösa Vardö. I Sverige är hon kanske något mindre allmän mot söder, men kan lika litet som i Norge sägas vara undanträngd eller ersatt af kärrmesen, där denna finnes. Särskildt vilja vi framhålla, det talltitans, långt ifrån att, såsom A. W. Malm (1877) säger, vara sällsynt i Bohuslän, tvärtom ej saknas någonstädes, där barrskogsdungar finnas (Kolthoff). I Smålands barrskogar är hon mycket allmän (Kolthoff). Vid Böda på norra Öland har den ene af oss funnit henne i stort antal. Däremot är hon lika litet som kärrmesen funnen på Gotland (Kolmodin). På fastlandet saknas hon på lämpliga lokaler knappast någonstädes och torde vara vår allmännaste mes. Sundevall och Nilsson säga, att kärrmesen och talltitan då för tiden (1858) voro ungefär lika talrika vid Stockholm och Upsala. Nu är detta ej längre fallet, ty talltitan är på dessa trakter vida talrikare än kärrmesen. Redan Nilsson förmodar, att talltitan först nyligen spridt sig mot söder, och detta hans antagande stämmer väl öfverens med ofvan anförda förhållande. I Finland är hon mycket allmän till lappmarkens sydgräns, i det inre af finska lappmarken är hon sällsyntare, men finnes åtminstone till Muonio och Kuotajärvi (Mela). Hon säges förekomma på Island.

Talltitan håller så godt som uteslutande till i barrskogarna och träffas in i djupaste vildmarken. Vintern öfver stryker hon omkring från skog till skog, och i de vanliga mestågen är hon alltid den vanligaste, och man hör hennes lätt igenkännliga läte öfverallt i skogen. Holmgren uttrycker det träffande med »tjitji-tä eller tiitji-tä-tä-tä med tonvikt på tä-ljudet, som är sträft och utdraget». Kärrmesen saknar alldeles detta hväsande läte, och hans locktoner skiljas genast med lätthet från talltitans. Talltitan begagnar ofta sitt hårda näbb att hacka med. Sitt bo mäjslar hon sålunda själf ut i murkna trädstammar. Af ett mycket stort antal bon, som vi varit i tillfälle undersöka, voro de flesta hälen helt eller delvis upphackade af fågeln själf. Boet är äfven i öfrigt helt olika de andra mesarnas. Talltitan bygger nämligen balen nästan uteslutande af enbast, som hon själf hackar loss på enbuskarnas stammar. Äfven häri skiljer hon sig således från kärrmesen. Äggens antal är oftast 7—9, mera sällan 10; de äro hvita med mer eller mindre talrika, rödbruna prickar och fläckar, längd 13,5—15,5 mm., tjocklek omkring 12 mm.

Lappmesen, *Parus cinctus*, Bodd. (Tafla 9, fig. 7).

Syn. *Parus sibiricus*, Gmelin. *Poecile sibirica*, *Parus lapponicus*, Lundahl.

Namn: *Sibirisk mes*. Norska: *Laplandsmeise*. Finska: *Lapin tiläinen, Pistitiäinen*. Lappska: *Kazza virri, Kecip*.

Ofvan gråbrun, hufvudet och halsryggen mörkare, kinderna och halsens sidor hvita, halsen fram till svart, bröstet och bukens midt vitaktiga, sidorna och undergumpen rödaktigt grå. Vingar och stjärt mörkgrå, armpennorna med ljusa kanter. Könen likna hvarandra. Collett anger dock, att honan ofta på hufvudet är något mörkare än hanen. Näbbet svartaktigt, benen blyfärgade. Iris brun. Längd 130—145 mm. Vingen 62—69 mm.

Lappmesen, hvilkens område sträcker sig mot öster till Jenisej, ersättes än längre mot öster af närstående arter. Han är en nordlig fågel, som i Sverige ej är funnen häckande långt söder om Lycksele lappmark. Från 64—65° n. br. sträcker sig hans häckzon norrut (Nilsson). I Norge häckar han allmänt i Finnmarken, såsom vid Stabur-naes i Porsanger (Collett, Kolthoff) och i Tanadalen, på hvilka ställen han lämnat barrskogen bakom sig och lefver i björksnåren, vid Passvigsälven i Sydvaranger, i Alten m. fl. ställen. Mot söder går han där i landet mycket längre än hos oss, han är funnen vid Tönset i Österdalen (Collett) och vid Odnes i Kristians amt (Dresser). I regel häckar han i barrskogens högre delar, där tallen börjar blandas med björk. I Finland häckar han talrikt i lappmarken och ehuru sällsyntare mot söder ned till Kajana. Vintertid är han funnen än längre i söder, till Kuopio (Mela). I Danmark är han ej iakttagen.

Om vintern ströfvar han söderut, men synes ej utsträcka sina färder längre än till Bohuslän, Västergötland, Stockholm och Upsala, hvarest han i sällsynta fall iakttagits (Nilsson).*

Lappmesen är ej skygg, han malar sina ungar, när man står still bredvid boet, och om vintern går han liksom talgoxen fram till husen för att söka föda och är vid slakt mycket närgången, han äter nämligen talg och kött med begärlighet. Collett anför, att honan matas af hanen, medan hon rufvar, och att hon ofta, när hon hör hanen komma, flyger mot honom för att mottaga födan.

Till lefnadssättet liknar han mest talltitan, liksom denna hackar han själf ofta hålet till sitt bo i murkna björkstammar, men använder äfven gamla hackspetthål. Han lägger sina ägg tämligen sent på året i början af juni eller senare. Boet består af mossor, blandad med hår och fjädrar. Äggen,

* I Sundströms (1888) tabeller finnes lappmesen upptagen som häckande i Wäderstads socken i Östergötland. I texten hafva vi ej kunnat finna detta fynd omnämndt, och det torde i hög grad behöfva bekräftelse.

6—9 till antalet, äro 15—16 mm. långa, 12—13 mm. tjocka, de äro hvita med ljust rödbruna fläckar och punkter.

Tofsmesen, *Parus cristatus*, L.

Syn. *Lophophanes cristatus*.

Namn: *Tofsmes*, *Tofsmössa* (Malm), *Tofstita* (Värml.), *Meshatt*, *Hattmes*, *Meskung*, *Granlus*. Norska: *Tofsmeise*. Danska: *Tofsmeise*. Finska: *Töyhtötiäinen*.

Ofvan gråaktigt olivbrun. Vingar och stjärt gråbruna. Hufvudet med en uppstående tofs af vattrade fjädrar, svarta med hvita kanter. Hufvudets sidor hvita med en böjd, svart linie i örontrakten. Strupen svart och en smal ring kring halsen af samma färg. Under gråaktigt hvit. Näbbet svartaktigt, benen blyfärgade. Iris rödbrun. Könen likna hvarandra, men honan har något kortare tofs och det svarta på strupen mindre. Längd 119—125 mm. Vingen 59—65 mm.

Ungarna likna de gamla, men ha orenare färger och obetydlig tofs.

Tofsmesen förekommer öfver större delen af Europa. I Sverige finnes han upp till Jämtland (Sundström 1888) och Ångermanland (Nilsson). I Skåne är han sällsynt, men häckar dock på Linderödsåsen vid Wram (Sundevall) samt är sedd ända till Ystad (densamme). På Gotland synes arten saknas liksom på Bornholm. I Norge är han allmän till upp ikring Trondhjemsfjorden (Stejneger), men hans verkliga nordgräns, som sannolikt ligger mer i norr, är ännu ej påvisad. Arten skall vara allmänare mot öster. På fjällen öfverskrider han ej grangränsen. I Finland finnes han mot norr åtminstone till Pudasjärvi, men är ingenstädes synnerligen allmän (Mela). I Danmark är han iakttagen nära Odense (Collin) och har han häckat vid Silkeborg i norra Jylland (1875) (I. Baagöe i bref).

Tofsmesen är en äkta barrskogsfågel, som året om vistas inne i barrskogarna, hvilka han ogärna lämnar. Under hösten och vintern följer han troget de stora kringströfvande skarorna af mesar och kungsfåglar, så länge de hålla till i barrskogen, men så snart det bär ut på slätten eller in åt vidsträcktare löfskogar, följer han i allmänhet ej med längre. Han är en vacker och pigg liten fågel, som jämförelsevis mycket håller sig på marken. Hans starka, behagliga läte, som han flitigt låter höra, liknar ej de öfriga mesarnas. Det kan återges med ett drillande »kirr» »kirr» eller »kirrit».

Tofsmesen häckar två gånger om året, första kullen lägges mycket tidigt, ofta medan marken ännu är täckt med snö. Vi hafva funnit hans ägg

redan den 10 april, och omkring den 20—25 april hafva de flesta tofsmesar redan börjat rufva. Han lägger vanligen ett mindre antal ägg än de öfriga mesarna. Af omkring ett trettiotal bon, den ene af oss varit i tillfälle undersöka, innehöllo de flesta endast 5 ägg eller ungar, endast i ett par funnos 6 ägg och i ett 9. Det par, som denna stora kull tillhörde, lade 6 ägg, när de häckade om. Andra kullen lägges i medlet eller slutet af juni och innehåller stundom endast 4 ägg. Svårt är att afgöra, om alla tofsmesar lägga två kullar. Men då man ser fåglarna bygga nytt bo, medan de ännu mata första kullens utflugna ungar, kan man vara säker, att åtminstone dessa göra det. Stundom hafva vi sett, att fågeln själf mäjslat ut sitt bo uti en murken stubbe eller utvidgat ett gammalt hål, och Collett säger, att detta oftast är fallet. Boet består af mossor och ull. Äggen äro hvita med mörkröda eller nästan chokoladbruna fläckar, som nästan alltid stå ordnade i en tät krans kring den tjockare ändan. Längd 15—16,5 mm., tjocklek 12—13 mm.

Svartmesen, *Parus ater*, L. (Tafla 9, fig. 8).

Namn: *Svarttita* (Verml.), *Holmes, Tåta, Lissgea* (Helsingl.), *Pititjetan* (Norrbotten). Norska: *Kulmeise, Sortmeise*. Danska: *Sortmeise*. Finska: *Mustatiainen*.

Ryggen askgrå med blåaktig anstrykning. Vingar och stjärt svartgrå med ljusa kanter samt ett hvitt band öfver vingen. Hufvudet ofvan samt nackens sidor svarta, nackens midt och kinderna hvita. Framhalsen svart. Undersidan hyttgrå. Näbb svart, ben blyfärgade. Iris brun. Längd 113—123 mm. Vingen 59—64 mm.

Svartmesen bebor nästan hela palearktiska området med undantag af norra Afrika. I Sverige har han en utbredning påminnande om tofsmesens. Hans nordgräns säges ligga vid 64—65° n. br. I Skåne är han sällsynt, men häckar vid Bökebergsslätt (A. Carlson). Om hösten är han ej sällsynt i granplanteringarna. Allmännast torde han vara i de mellersta landskapen. På Gotland är han mycket talrik (Kolmodin), liksom på Bornholm (Collin). I Norge är han allmän ännu i Saltödal (Collett 1881) och är tillfälligtvis funnen i Sydvaranger (Nordvi 1861). I Finland är han vanlig i södra delarna, men ganska sällsynt i de mellersta. Han är funnen vid Kuopio och Vasa och säges vara iakttagen vid Uleåborg (Mela). I Danmark är han tämligen ofta iakttagen på Sjælland och Möen samt på Fyen och Jylland. Han häckar äfven där i landet såsom kring Odense, hvarest han ej är sällsynt (Collin).

Denna vår minsta mes är ett granskogens äkta

barn. Här söker han, behändigt klängande bland grenarna, sin föda. Då och då synes han sätta sig på toppen af någon liten gran, resa upp hufvudets fjädrar till en tofs och utstöta sin klara lockton, som något påminner om grönsiskans med den skillnad, att den består blott af en ton. Om man härmar en skadad fågels klagande läte, är svartmesen vanligen den förste, som kommer, drifven af sin stora nyfikenhet, och härvid är han så orädd, att han stundom vill sätta sig till och med på bössan. Collett uppgifver, att svartmesens vinterföda företrädesvis består af granfrö, men annars lefver han mest af insekter. Under stränga vintrar dukar han under i stor mängd och är följande år ganska sällsynt. Ofta faller han offer för de små ugglorna, och en gång fann den ene af oss ett pärlugglebo med ett tjockt lager af svartmesens fjädrar. Sannolikt hade ugglan förtärt åtskilliga svartmesar i det hål, hvori hon sedan byggde sitt bo och lade sina ägg.

Sitt bo lägger svartmesen tämligen lågt i murkna stubbar, bland trädrötter eller till och med i hål på marken. Så onktalar Collett (1881), att han en gång funnit hans bo i en sandbacke bland en koloni af backsvalar. Nästet består af grön mossor och är inuti klädt med ull, hår, dun af tistlar och dylikt. Äggen äro 6—11, hvita med rödbruna och gulaktiga fläckar, 14—17 mm. långa samt 11,5—12,5 mm. tjocka. De läggas i slutet af april eller i början af maj.

Talgoxen, *Parus major*, L. (Tafla 9, fig. 3).

Namn: *Talgmes, Talgsmok* (Smål.), *Talgtita, Talghat* (Södermanl.), *Spickekötsfågel* (Blek.), *Spickeköttefågel* (Dalarna), *Belmes* (Helsingl.). Norska: *Kjødmeise, Talgtite*. Danska: *Musvitmeise, Tellepikker, Musvit, Flasketyv, Hølkuen* (= Huekone). Finska: *Pakastiainen, Talitiäinen*.

Ryggen gulgrön, öfvergumpen askgrå, stjärt och vingar svarta, de senare med gulhvita, på de inre armpennorna breda, fjäderkanter, och med ett hvitt tvärband. Hufvudet ofvan och halsen blåsvarta, kinderna hvita, rundt om kransade af halsens svarta färg. I nacken en ljus fläck. Undersidan gul med hvit undergump och ett längsgående, svart band, som sammanhänger med halsens svarta färg. Näbb svartbrunt. Ben blyfärgade. Iris mörkbrun. Honan har mindre rena färger och det hvita bandet längs buken mycket smalare. Längd 141—165 mm. Vingen 74—79 mm.

Ungarna likna de gamla, men deras färger äro mindre klara.

Talgoxen bebor hela det vestliga palearktiska området, från Skandinavien till Algier och från Eng-

land till Sibirien och Persien. I Sverige är han vanlig isynnerhet i de södra och mellersta landskapen, men aftager norrut i antal, dock finnes han i Lapplands barrskogar till och med norr om polcirkeln t. ex. vid Jockmock m. fl. ställen. I Norge är hans nordgräns Saltdalen innanför Bodö (Collett 1894). Han är allmän i södra och mellersta Finland och träffas i norr åtminstone till Uleåborg och Pudasjärvi. Om vintern är han iakttagen än längre norrut, så vid Muonio och Torneå älfvars förening samt i Paksoma i Enare lappmark (Mela). I hela Danmark är han allmän (Collin).

Talgoxen bebor företrädesvis löfskogar och parker, men under senhösten, då han ströfvar omkring tillsammans med några kamrater eller i sällskap med andra mesar, besöker han såväl barrskogen som slätterna. Om vintern tyr han till människoboningar och är då allmän äfven inne i städerna. Djärf och orädd, är han en af dem, som först infinna sig, där föda utlägges för småfåglarna. Han är lätt och tacksam att omhulda. Och då han dessutom är en af våra vackraste och lifligaste småfåglar, är han mycket uppmärksam och omtyckt. Eljest är han rofgrig, angriper gärna döda fåglar och — isynnerhet i fångenskap — äfven levande, på hvilka han hackar ut hjärnan. Äfven mot bisamhällena skall han om vintern fara illa fram, han lockar ut deras invånare genom att hacka på kupan och griper dem sedan, så snart de visa sig. Härigenom kan han göra ej så liten skada. Om vintern förtär han äfven frön, men om sommaren lever han mest af insekter, och med sådana uppfödas äfven ungar.

Sitt bo lägger talgoxen i ihåliga träd, utsatta holkar eller andra kryphål, det består af mossor och fodras inuti med ull eller liknande. Äggen äro 9—14, men vanligast 10 till antalet. De äro hvita med brunröda fläckar. Längd 17,5—18,5 mm., tjocklek 13,5—14 mm.

Talgoxen lägger två kullar om året, och man ser honom ofta börja bygga nytt bo, medan första kullens ungar ännu matas. Samma hål användes aldrig till båda kullarna, och andra kullen innehåller oftast ett något mindre antal ägg. Första kullens ungar sprida sig, sedan föräldrarna öfvergifvit dem, men hålla sig under högsommaren vanligen kvar i hemtrakten. Vid häckplatsen förhåller han sig, i motsats mot sina vanor eljest, tyst och tillbaka-draget.

2 Underfam. Gärdsmygar, *Troglodytini*.

Vingarna mycket korta och kupiga. Tarser och fötter kraftigt, nästan klumpigt byggda, de

förre längre än näbbet, mätt från munspringans början. Hvarje spår af borst kring munvikarna saknas.

De bygga öfvertäckta, hvälfda nästen och flytta ej. Till gärdsmygarna räknas numera af några författare äfven strömstaren, som af oss förts till trastarna.

Gärdsmygarna, som omfatta talrika släkten, företrädas i Norden endast af ett släkte med en art.

Gärdsmygsläktet, *Troglodytes*, Vieill.

Näbbet långt, smalt och hoptryckt, näsborren utgöres af en långställd springa, som täckes af en hvälfd hinna. Första handpennan nära hälften så lång som den tredje. Stjärten kort och bäres upplyftad.

Släktet, som bebor nästan hela det palearktiska området, omfattar ett tiotal arter, hvaraf en finnes i Norden.

Fot af gärdsmyg (eft. Catalogue of Birds).

Gärdsmygen, *Troglodytes troglodytes*, L. (Tafla 9, fig. 11).

Syn. *Troglodytes europaeus*, Leach. *Troglodytes parvulus*, Koch. *Anorthura troglodytes*.

Namn: *Tummeliten*, *Surre* (Bohusl.), *Baskakung* (Skåne), *Thomas i gärdet* (Norrb.), *Meshätte* (Smål.), *Tummeltått* (söd. Dalarne), *Mysing* (Kalmar län). Norska: *Gjærdesmutte*, *Tommeliten*, *Pernonsmat*, *Thomas i Gjærdet*. Danska: *Gjærdesmutte*, *Gjærderippe*, *Gjærdekonge*, *Liden Thomas*, *Tommeliden*. Färöarna: *Musabrouir*, *Musabróðir*, *Mortitlingur*. Isländska: *Rindill*, *Musabróðir*. Finska: *Peukaloinen* *Tupakkapala*.

Ofvan brun eller rödbrun med svartaktiga tvär-linier, som äro tydligast på bakryggen, vingarna och stjärten. Handpennorna mörkbruna med en rad af ljusa fläckar i ytterfanet. Öfver ögat en smutshvit strimma. Under gråbrun, på mage och sidor renare brun och med svarta tvärstreck. Näbb brunt, på undersidan ljusare vid basen, ben ljusbruna. Iris mörkbrun. Längd 104—116 mm. Vingen 46—55 mm.

De på Färöarna och på Island förekommande gärdsmygarna skilja sig från fastlandets genom större storlek, gröfre näbb och längre tars, omkring 22 mm. mot 16,5—19 mm. hos hufvudarten, samt genom något mörkare färg. Man har också ansett dem bilda en art för sig, *Troglodytes borealis*, Fischer.

Gärdsmygen, som förekommer i hela Europa samt i norra Afrika och Mindre Asien till Persien,

finnes i hela Sverige upp till omkring 64° n. br. (trakten af Umeå och norra Jämtland), och är han i regel allmän. På Gotland finnes han liksom på Bornholm. I Norge är han funnen ännu i Junkerdalen, omkring 67° n. br. (Collett 1894). I södra Finland är han ej sällsynt, och han träffas i mellersta Finland åtminstone till Pielavesi, Kiuruvesi och Idensalmi. I Danmark är han allmän öfver hela landet.

Gärdsmygens käraste tillhåll utgöres af vindfällan och hyggen inne på skogarna eller bland busksnår och berggras, eller ock håller han till vid eller i bostäder och uthus. Härom vittnar ock det namn, »musens broder», han fått på Island och Faeröarna, där han regelbundet häckar i byggnaderna. Han håller sig alltid nära marken, smygande som en rätta genom alla snår och skrymslen, han flyger däremot ej väl. Men det oaktadt flyttar årligen en del gärdsmygar mot söder. Därom bära iakttagelser såväl vid svenska och norska som danska fyrar vittne, bland andra Gotska Sandön, Torungen utanför Arendal och Anholt's Knop. På Ölands sydspets, där gärdsmygen saknas under sommaren, är han allmän om hösten, detta må nu bero därpå, att han verkligen är stadd på flyttning eller kanske sannolikare blott på ströftåg. Äfven på Helgoland har han iakttagits, stadd på flyttning. Hos oss iaktages hans höstflyttning vanligen i oktober och återkomsten i april och maj. Flertalet gärdsmygar torde dock stanna kvar, men göra under vintern långa ströftåg. Härunder besöka de slätterna, smygande sig längs gårdsgårdar och stenmurar och noga genomletande busksnår och hus efter insekter, som äro deras förmärsta föda. Om hösten skall han äfven förtära bär. Vid vattendrag med om vintern lågt vattenstånd kryper han ned genom hål i isen och genomsöker de torrlagda stränderna efter insekter. Gärdsmygen uppträder vanligen ensam, aldrig i flock. Ständigt är han i rörelse, munter och glad och låter ofta höra sitt af en rad fina knäppningar bestående läte. Hanens sång är i vårt tycke utomordentligt vacker, melodiskt klingande och i förhållande till fågelns storlek mycket stark. Oftast höres den om våren, men t. o. m. vintertiden låter den muntra lilla sångaren höra sina toner, som dock denna årstid ljuda svagare.

Till häckplats väljer gärdsmygen helst ett hygge med rikliga rishögar, en vedstapel eller dylikt, eller ock bygger han i foten eller taket till något hus eller kolarkoja. Båda makarna hjälpas åt att uppföra det mästerligt hopfogade boet. Det är mycket stort, äggförmigt rundadt och öfvertäckt, med en liten ingång på sidan, samt består hufvudsakligen

af grön, fast sammanfiltad mossa; på utsidan inblandas torra grässtrån, löf och dylikt, medan balen består af finaste mossa, eller ock är boets hela inre hållighet fodrad med fjädrar. Medan honan rufvar, höres hanens sång dagen i ända. De hanar vi granskat ha aldrig haft liggfläckar, ej heller ha vi sett dem rufva. Men å andra sidan uppge goda iakttagare, att hanen om än mindre flitigt än honan skulle deltaga i rufningen. Däremot bygger hanen under denna tid ofta ett bo för sig/själ, vare sig detta sker för tidsfördrif, eller han verkligen tillbringar nätterna däri. Stundom bygger han flera sådana reden. Den ene af oss fann ett par sådana reden, som såknade bale för äggen och endast hade en smal gång in till midten; det ena besöktes tydligen ofta af fågel, ty vid dess ingångs öppning fanns rikligt med ekskrementer. Carl Möller har i bref meddelat oss, att han funnit liknande bon. Sedan ungarna blifvit kläckta, upphör hanen med sin sång och deltagar i deras uppfödande. Gärdsmygen häckar i mellersta Sverige i midten af maj, men i Skåne kunna flygande ungar anträffas redan i slutet af maj. Möjligen hör gärdsmygen till de hos oss sällsynta fåglar, som ibland kläcka tvänne kullar. Friska ägg äro funna så sent som den 18 juli (Lütken 1888). Hela familjen brukar kvarstanna vid häckplatsen till i september, då dess medlemmar skingras, dragande ut på ströftåg hvar för sig. Äggen, vanligen 6—7, mer sällan 8—9 till antalet, äro i förhållande till fågelns förvånande stora, 15,5—16,5 mm. långa, 12—13 mm. tjocka, till färgen gulaktigt hvita med rödaktiga prickar, som ofta äro tätast kring den tjockare ändan. Faerö-rasen lägger än större ägg, 18—19,5 mm. långa och 13,5—14,5 mm. tjocka.

3 Underfam. Klättrare, *Certhini*.

Tarsen kort. Baktån med klo mycket lång, längre än mellantån, hvarigenom fotens spännvidd blir mycket stor. Yttertån längre än innetån. Klorna äro stora, kraftiga och starkt krökta samt hoptryckta från sidorna och med platta sidor, baktåns är störst. Mellantåns klo är ej sned såsom hos öfriga tättingar, hos hvilka dess inre kant är utböjd eller lägre än den yttre samt spetsen litet utåtriktad. Hos hackspettarna finna vi samma form på klorna, och dessa ega också liksom trädskräpore och nötväcker förmåga att klättra uppför lodräta stammar, en förmåga, som saknas hos andra fåglar. Tungan är spetsig, ej klufven eller såsom hos mesarna besatt med borst. Stjärten aldrig klufven.

Denna underfamilj företrädes i Norden af tvänne släkten, som hvaradera kunna betraktas som typ

för en grupp af utländska släkten, spridda öfver hela jorden med undantag af Sydamerika och Nya Zeeland.

Öfversikt af släktena.

- I. Näbbet snalt och böjdt. Stjärt pennorna styfva *Certhia*.
 II. Näbbet tämligen tjockt och rakt. Stjärt pennorna mjuka *Sitta*.

Trädkräparesläktet, *Certhia*, L.

Näbbet spensligt, längre än hufvudet i öfrigt, nedåtböjdt, öfvernäbbet köladt, näsborrarna långsträckta, till hälften täckta af en naken hinna. Vid munvikarna saknas borst. Första handpennan bred och nästan hälften så lång som den andra, 3—6:te pennorna bilda vingens spets. Stjärten lång, längre än vingen, styf och elastisk med spetsiga pennor, af hvilka de mellersta äro längst, de yttersta kortast, stjärten alltså vigglik.

Trädkräparna äro utbredda öfver Asien, Europa och Nordamerika samt omfatta sex arter, hvaraf en finnes hos oss.

Trädkräparen, *Certhia familiaris*, L. (Tafla 10, fig. 2.)

Namn: *Trädrämnare* (Nerike), *Eklus* (Dalarna), *Trälus* (Vestergöt.). Norska: *Trækryber*. Danska: *Træpikker*, *Træløber*. Finska: *Puukkipijä*.

Ofvan brun, bakåt med rostgul anstrykning, öfverallt med hvita spolfäckar. Öfver ögat ofta ett ljusare band. Vingpennorna brunsvarta, alla utom de tre första med ett gullvitt tvärband samt med ett stycke af utfanet kantadt med samma färg, alla utom handpennorna med hvitaktiga spetsar. Under hvit, undergumpen med gulgrå anstrykning. Könen lika. Näbbet ofvan brunt, under gullvitt, fötterna gråbruna. Iris brun. Längd 124—147 mm. Vingen 59—67 mm.

Vintertiden är fågeln mer gulaktig och ungdomen liknar vinterdräkten.

Trädkräparen bebor nästan hela det palæarktiska området och större delen af det nearktiska. I Sverige är han allmän upp till Gefle och södra Dalarna (Sundevall), men finnes än längre i norr såsom vid Sundsvall och vid Östersund (Sundström 1888). Hans verkliga nordgräns i Sverige är dock sannolikt ej ännu uppvisad. På Gotland är han allmän (Kolmodin). I Norge går nordgränsen för hans område ej långt från Tromsö. På fjällsidorna går han upp lika långt som barrskogen (Collett). I Finland är han ej sällsynt i de södra och mellersta delarna, han är funnen ända till Kajana (Mela). I Danmark är han tämligen allmän, isynnerhet i

trakter, som äro rikare på skog. På Bornholm skall han saknas (Collin).

Trädkräparen förekommer såväl i barr- som löfskog och trivdes bra i större trädgårdar. Han är ej flyttfågel, men ströfvar under senhösten och vintern vida omkring, ofta i sällskap med mesar och kungsfåglar samt förekommer ej så sällan bland dem, som förolyckas mot fyrlyktorna.

Han är en skicklig klättrare, fastän han ej i likhet med nötväcken kan klättra nedför trädstammarna, men väl går han på undre sidan af vågräta grenar. Vid klättrandet använder han liksom hackspettarna sin långa och styfva stjärt som stöd. Dagen igenom ser man honom leta efter insekter bland barken på trädstammarna, och med sitt långa, fina näbb undersöker han hvarje hål i barken; härvid börjar han vid trädets rot, systematiskt fortsättande uppåt. I skymningen kryper han in i en springa eller ett hål för att tillbringa natten, men före soluppgången nästa morgon är han åter i verksamhet. Ofta låter han höra sin fina lockton, som Holmgren söker återge med »zi, zi». Någon sångare är han ej, men om våren utdrager eller upprepar han sin lockton till ett lågt, men behagligt kvitter. Några af oss undersökta ungar liksom äfven några gamla fåglar hafva haft magen fylld af barrträdsfrö. Trädkräparen lefver alltså ej uteslutande af insekter. Collett (1888) har gjort liknande iakttagelser.

Sitt bo lägger trädkräparen helst i en springa på en trädstam eller i något passande hål; det består af bastfibrer, stundom byggt på ett underlag af fina, torra granpinnar och mossor. Äggen, vanligen 5 till antalet, äro hvitaktiga med brunröda prickar samt 15—17 mm. långa och 12—12,5 mm. tjocka.

Nötväcksläktet, *Sitta*, L.

Näbbet rakt, ungefär af hufvudets längd eller något längre. Näsborrarna ej täckta af någon hinna, men delvis dolda af fjädrar. Borst vid munvikarna finnas ej. Vingarna ungefär dubbelt så långa som den korta och tvära stjärten. Första handpennan kort. Baktån med klo längre än tarsen.

Släktet, som omfattar omkring ett tjog arter, finnes i Europa, Asien och Amerika. Hos oss har det en representant.

Nötväcken, *Sitta europaea*, L. (Tafla 10, fig. 1.)

Namn: *Blåspit*, *Murspit* (Gotl.), *Musveta*, *Trädrämnare*, *Eremit*, *Hackspett* (Nerike). Norska: *Nödvække*, *Spetmeise*, *Egde*, *Eremit*. Danska: *Spetmeise*, *Nöddhakker*. Finska: *Pähkinäakkeli*.

Ofvan blågra. Från näsborrarna genom ögat och nedåt halsens sidor ett svart band. Handpennorna svartbruna, armpennorna gråaktiga. De mellersta stjärtpennorna af ryggens färg, de öfriga svarta med grå spets och en stor hvit fläck på infanet nära spetsen, yttersta pennan med en lång hvit fläck på yttre fanet. Under hvit. Sidorna mer eller mindre hjärt rödbruna, undergumpens fjädrar röd-

Hufvud af nötväcka.

bruna vid basen, hvita i spetsen. Honan liknar hanen, men är ofta något mindre, har mindre rena färger och det svarta strecket genom ögonen vanligen något smalare. Näbbet svartaktigt, det undre till midten af undersidan ljusare. Fötterna grågula. Iris brun. Längd 146—164 mm. Vingen 84—93 mm.

Ungarna likna honan.

Vanster fot af nötväcka.

Nötväckans utbredningsområde omfattar, om ett par varieteter medräknas, hela den norra delen af det palearktiska området eller en sträcka från Skandinavien i vester genom norra Ryssland och Sibirien ända till Japan. I den södra delen af det palearktiska området ersättes hon af den mycket närstående arten *S. caesia*, Meier & Wolf. Denna senare, som oftast anses bilda en art för sig, men dock af många författare hålles för att vara endast en sydlig varietet af *S. europaea*, skiljer sig därigenom, att hela dess undersida är af en jämförelsevis jämn, svagt rostgul färg, blott framhalsen är hvit. Fötterna äro ljusbruna.

I Sverige finnes nötväckan ganska allmänt till något öfver 60° n. br. Hennes utbredningsområde sammanfaller i stort sett med ekens. På Gotland är hon allmän, men är sällsynt på Öland och lär saknas på Bornholm. I Norge är hon allmän sö-

der om Dovre (Stejneger, Collin).* I Finland är hon endast funnen två gånger: vid Kuopio (³⁰/₁₀ 1824) och Tammerfors (²¹/₁₁ 1858) (M. v. Wright). I Danmark är hon allmän öfver hela landet. Såväl *Sitta caesia* som *Sitta europaea* äro funna i Danmark. De danska fågelkännarna betrakta dem ej som skilda arter, och närmare uppgifter om gränserna för deras utbredning saknas. Dock skall ej *Sitta europaea* förekomma i Jylland, men väl på öarna, och bägge arterna mötas på Fyen (Dresser). *Sitta caesia* är funnen så nordligt som i norra Jylland: på ön Mors (Lütken 1886) och vid Lögstör (Winge 1887).

Nötväckan finnes i löfskogar och trädgårdar, men bäst tycks hon trivas i stora gamla ekar. I oblandad barrskog saknas hon helt och hållet. Ehuru hon under senhösten gör smärre ströftåg, kan hon sägas vara stationär, och ur landet flyttar hon ej.

Nötväckan är en mycket liflig fågel; hon är en mästare att klättra, och täflar häri med hackspettarna. Hennes fot med den långa, kraftiga baktån och de starka, krökta klorna är synnerligen egnad härför. Hon använder aldrig stjärten som hjälp vid klättringen, men går i motsats till de andra klätterfåglarna lika lätt med hufvudet före nedför trädstammarna som uppför desamma.

De gamla nötväckorna hålla ihop parvis året om. Ungarna däremot skiljas åt, så snart de kunna sköta sig själfva och lefva så en tid hvar för sig, men redan i början af vintern finner man dem parvis, och hafva de sannolikt redan då sökt sig makar. Man ser aldrig nötväckan i flock eller familj. Locktonen är ett fint »psitt, psitt», och varningslätet, som hon mest låter höra, när hon ser någonting ovanligt, kan uttydas med — »tvätt, tvätt». Dessutom har hon äfven ett annat läte, som har en viss likhet med en spofs hvissling och som oftast höres om våren. Under parningstiden är hanen mycket munter, och man ser honom stundom utföra en verklig ringdans kring sin maka. Denna sitter då orörlig, tryckt mot någon trädgren, med näbbet riktadt uppåt, under det hanen med utbredda vingar och stjärt samt oupphörligt ropande »tvätt, tvätt», i de vildaste krumsprång hoppar omkring sin sköna. Hanen låter stundom höra en slags låg sång, som är mer egendomlig än vacker.

Nötväckan lefver mest af insekter, som hon uppsöker på och under trädbarken, härvid användande sitt kraftiga näbb på samma sätt som hackspettarna. Hon förtär dock äfven säd och frön, nötter

* En uppgift (Sundström 1838) om, att nötväckan skulle vara stannfågel i Jämtland (Mattmar), torde behöfva bekräftas, möjligen kan dock här föreligga ett tillfälligt fynd, långt utom fågelns vanliga område liknande dem i Finland.

och ollon. Om vintern infinner hon sig ofta vid gårdarna för att äta hafre. Härvid tar hon ett korn i näbbet och flyger därmed till något träd, gör med näbbet ett hål i barken och fäster hafrekornet däri, sedan bearbetar hon detsamma med sitt näbb, tills hon kommer åt kärnan. På samma sätt behandlas ollon och nötter. Ofta nog blir hon skrämnd eller glömmen hon dessa i barken fästade frön. De gro då lätt vid ihållande regn. Så fann A. G. Nathorst talrika hafrestånd växande på flera skilda slags löfträd.* Från Danmark ömtalas, att nötväcken på otaliga ställen genomhackat barken af ett par lindar och sedan druckit den saft, som samlat sig i hålen (Collin 1895). Ofta uppgifves, att nötväcken skulle samla vinterförråd, vi ha aldrig varit i tillfälle att iakttaga denna hennes vana och tro, att dylika i barken fästade, men kvarlämnade frön och frukter gifvit upphof till detta påstående.

I början af april månad väljer nötväcken ett passande trädhål för äggläggningen, och om hon ej kan finna något lagom stort för henne att krypa igenom, murar hon delvis igen öppningen med lerjord, så att endast ett litet rundt kryphål lämnas kvar. Denna lermur är så hård, att den ej med blotta handen kan lösbrutas. De bon, vi undersökt, hafva endast bestått af tunna barkflag af tall eller stundom af bastfibrer. I alla af oss upphuggna och noga undersökta bon hafva äggen legat i två lager, skilda åt genom ett tunt skikt af tallbark eller bastfibrer, ungefär halfva antalet ägg under och den andra hälften ofvanpå detta skikt. Vanligen lägger nötväcken 8 ägg, men antalet växlar mellan 6 och 9, de äro hvita med röda fläckar och påminna något om mesarnas. Längd 17,5—22,5 mm. Tjocklek 13,5—16 mm.

5. FAM. Svalor, Hirundinidae.

Svalorna ega ett svagt, kort och platt, vid roten bredt näbb med stort gap, nära

Hufvud och näbb af Lidusvala.

spetsen har det en liten inskränning, munvickarna ha endast mycket små borst. Handpennorna äro starkt förlängda, hvarigenom

vingen blir spetsig och lång, tio gånger längre än tarsen. De äro nio (jämf. sid. 2), men dessutom finnes ofta en liten lämning, ett rudiment, af den första handpennan kvar. Armpennorna af vanlig längd. Tarserna äro korta och fötterna små, men utbildade på samma sätt som hos andra tättingar, och svalorna kunna, om än med svårighet, gå på marken.

Till svalorna räknades förr äfven tornsvalorna, som ju ock till sitt yttre erbjuda ganska påtagliga likheter med de äkta svalorna. Senare forskningar ha emellertid visat, att likheterna endast äro yttre och beroende på ett liknande lefnadssätt. Däremot närma svalorna sig i vissa hänseenden till flugsnapparena, bland hvilka ett par utländska släkten äro ganska lika svalor.

Svalorna höra till fågelvärldens bästa flygare, om de än i vissa falkar stundom finna sina öfvermän, som kunna gripa dem. Svalorna fånga all sin föda under flykten, och ibland, då de stryka fram tätt öfver vattnet, doppa de ned sitt näbb för att dricka. Större delen af dagen flyga de omkring, och när de sätta sig, sker det vanligen på fritt liggande föremål, hvarifrån de lätt kunna ta till vingarna. Under flykten mata de äfven sina ungar, så snart dessa blifvit tillräckligt försigkomna. Svalornas föda utgöres uteslutande af smärre insekter, som de svälja hela. I alla tempererade länder äro de också flyttfåglar. Förr var det en allmänt gängse tro, att de öfvervintrade i dyn på sjöbottnen. Möjligen har deras vana att om höstarna massvis sitta i vassarna gifvit anledning härtill.

De rugga en gång årligen, och detta sker, medan de äro i södern.

Familjen omfattar närmare ett hundratal arter, vanligen fördelade på nio släkten. De finnas spridda öfver hela jorden med undantag af polarländerna. Hos oss finnas tre arter, som förr alla sammanfattades under släktet *Hirundo*, men numera anses tillhöra hvar sitt släkte.

* Botaniska notiser 1895.

Öfversikt af släktena.

- I. Tarser och tår fjäderklädda *Chelidon*.
 II. Tarser och tår ej fjäderklädda.
 A. Utan någon inskärning i inre kanten af de yttersta stjärt pennorna, stjärten föga klufven. *Cotyle*.
 B. Med en inskärning i inre kanten af de yttersta stjärt pennorna, stjärten djupt klufven. *Hirundo*.

Hussvalsläktet, *Chelidon*. Boie.

Hussvalorna skiljas från öfriga svalor genom sina befvädrade tår. Stjärten är visserligen ganska djupt klufven, men dess yttersta pennor äro småningom afsmalnande, ej med den afsats, som finnes hos ladusvalorna. I likhet med ladusvalorna, med hvilka de till sina vanor öfverensstämman, bygga de sina bon af lerjord, men dessa ha en annan form än ladusvalornas. Hussvalorna finnas endast i gamla världen; man känner sex arter, hvaraf en finnes hos oss.

Fot af Hussvala efter
 "Catalogue of birds".

Hussvalan, *Chelidon urbica*, L. (Tafla 21, fig. 1).

Syn. *Hirundo urbica*.

Namn: *Mursvala*. Norska: *Tagsvale*. Danska: *Heidbag*, *Heidsvale*, *Kjöbstadsvale*, *Mursvale*, *Rive*. Isländska: *Scala*. Finska: *Räystäspääskynen*. Lap-ska: *Pesku*, *Spalfu*.

Öfre delen af hufvudet, ryggen och skuldrorna svarta med blå glans, öfvergumpen hvit. Vingarna och stjärten svarta utan glans. Undre kroppsdelarna, nedre delen af kinderna och fjäderbeklädnaden på ben och fötter rent hvita. Vingarna och stjärten på undre sidan svartgrå, något glänsande. Näbbet svart. Iris mörkbrun. Könen lika. Längd 150—160 mm. Vingen 110—116 mm.

Ungarna äro ofvan matt svarta, nästan utan glans, strupen gråaktig och de hvita delarna för öfrigt mindre rena. Armpennorna med hvitaktiga kanter.

Hussvalan häckar öfver hela Europa och är äfven funnen i vestra Asien, vintern tillbringar hon sannolikt i Centralafrika. I Sverige sammanfaller hennes område med ladusvalans, men i nordligaste Norge förekommer hon mer regelbundet och tålikare än denna och häckar kolonivis i Finmarken såsom i Sydvaranger och Porsanger (Collett 1874). På fjällen går hon upp i björkbältet. I Finland är hon allmän öfver hela landet ända till Muonio, Euare och Kandalax. I Danmark är hon allmän i synnerhet i städerna (Collin). På Island är hon en gång iakttagen (Faber).

Till Skåne ankom hon 1873—1877 omkring den 9 maj, till Stockholm omkring den 18 och till norra Lappland omkring den 28 Maj (Carlheim-Gyllenskiöld 1879). Medeltiden för hennes ankomst till Upsala åren 1889—1893 var den 14 maj (Kolt-hoff). Hon anländer således något senare än ladusvalan, liksom hon ock flyttar tidigare bort. Hussvalan lämnar oss i slutet af augusti eller början af september, ehuru någon ungfågel kan kvarstanna ännu i oktober.

Tyvär har hussvalan på sista tiden i många trakter af vårt land starkt aftagit i antal. En bidragande orsak härtill torde gråsparfven vara. Sedan tegel- och halmtaken börjat komma ur bruk, har denna fågelvärldens parias ondt om häckplatser och inkräktar då den svagare hussvalans bo. Stundom finner dock hussvalan på att göra ingångshålet så litet, att endast hon själf, men ej den större gråsparfven, kan tränga sig in, och lär denna list skydda henne.

Genom gråsparfvens rofferi tvingas hussvalan ofta att bygga nya bon. På somliga lokaler, där lera saknas, och hussvalan endast har tillgång till olämpligt byggnadsmaterial, rasa ofta bon ned till följd af oväder och måste byggas upp på nytt eller åtminstone repareras. Af sådana orsaker fördröjes ofta svalornas häkning. På södra Öland har den ene af oss kunnat följa några svalor, som till följd af sådana motigheter först fingo ut sina ungar, sedan alla deras likar redan flyttat. De hade dock aldrig lagt mer än en kull, och vi äro öfvertygade om, att detta hos oss är allmän regel. Som ofvanstående utvisar, bevisa sena fynd af ägg eller ungar i och för sig intet i denna fråga. I samband härmed torde följande förtjäna omtalas: ett par halfdöda svalungar, som jämte boet blåst ner en regnig natt, lades i ett oskadadt näste, hvars enda nyvärpta ägg aflägsnades. Egarna till detta bo åtog sig genast de främmande ungarna och uppfödde dem.

I regnigt väder flyger hussvalan aldrig som ladusvalan tätt efter marken, utan skall hon då uppsöka mycket högt liggande luftlager och jaga där. Hussvalans sträfva lockton, som hon oftast låter höra, när någon nalkas hennes bo eller hon varskar någon roffågel, kan uttryckas med »prit, prit». Hennes sång är ett mycket enkelt kvitter.

Sina vackra bon mura de af lera eller i brist därpå af jord eller till och med torf. Byggnadsämnet klippas tillsammans med hjälp af saliven. De äro till formen runda, motsvarande ett fjärdedels klot. De fodras mest med fjäder och dylikt, och fästas under taklister, på murar eller torn och ofta

nog i branta berg. Rundt Karlsöarna vid Gotland — på deras branta, bergiga sidor — häckar hussvalan i mängd. På ett par ställen i Bohuslän, uppe i norska fjällen och i Finmarken finnas också kolonier af hussvalor, som byggt bo på klippväggarna. Hussvalan lägger 4—5 glänsande hvita ägg, som äro 19—20 mm. långa och 12.5—14 mm. tjocka. Bägge makarna deltaga i ruftningen.

Backsvalesläktet, *Cotyle*, Boie.

Genom sina obefjädrade tår, sin grundt klufna stjärt och mörka öfversida utan metallglans skiljer sig detta släkte från de föregående.

Det omfattar ett dussin arter och underarter, spridda öfver Europa, Afrika, större delen af Asien, hela norra Amerika och en del af det södra. Hos oss finnes endast en art.

Backsvalan, *Cotyle riparia*, L. (Tafla 21, fig. 3).

Syn. *Hirundo riparia*.

Namn: *Strandsvala*, *Strandsöla* (Helsingl.), *Sandsvala*, *Jordsvala*, *Stensvala* (Strengnäs). Norska: *Strandsvale*. Danska: *Digesvale*, *Klintsvala*, *Sandsvale*, *Strandsvale*, *Solbakke*, *Bakkesole*, *Jordsvale*, *Gravsvala*. Finska: *Törmäpääskynen*. *Rantopääskynen*, *Multapääskynen*.

Ofvan gråbrun, vingarna och stjärten svartbruna. Under hvit med ett bredt, gråbrunt tvärband öfver bröstet. Fötter och ben svartbruna, nakna med några få dun i närheten af baktån. Näbbet svart. Iris brun. Könen lika. Längd 132—154 mm. Vingen 105—108 mm.

Fot af Backsvala efter »Catalogue of birds».

Ungarna skilja sig från de gamla därigenom, att fjädrarna på ryggen och skuldrorna samt armpennorna äro kantade med rostgult.

Backsvalan är utbredd öfver hela nordliga delen af norra halfklotet med undantag af polarländerna. Vintern tillbringar hon i sydöstra Afrika, Indien och Amerika ända ned till Brasilien. I Skandinavien är hon spridd öfver hela halfön, där lämpliga lokaler finnas. Talrika kolonier förekomma ännu i Varanger, Porsanger och vid Luleälvens stränder m. fl. ställen. På fjällen går hon upp, så långt som passande boplatser finnas. Collett har funnit henne häckande vid Rörås. I Finland är hon allmän på lämpliga ställen ända upp till Muonio och Utsjoki. På Kolahalvön finnes hon till Kola och Ponoj. I Danmark finnes hon spridd. Hon synes tilltaga eller åtminstone ej aftaga i antal norrut. På Gotland saknas hon (Kolmodin).

Backsvalan ankommer om våren till Vestergötland och Uppland omkring den 12—15 maj och flyttar bort tidigare än de öfriga arterna. Sälunda börjar höstflyttningen redan i midten af augusti och varar till midten af september.

I motsats till föregående arter uppsöker hon ej människans boningar, däremot trivdes hon bäst i närheten af vatten. Liksom hussvalan häckar hon i kolonier, som ofta äro mycket stora. Man ser henne med lätt och behaglig flykt dagen igenom fladdra utanför sin bostad och dess emellan göra besök vid närmaste vatten, öfver hvars yta hon stryker fram och åter, då och då likt sina medsläktingar upphämtande någon insekt.

I sandvallar eller höga, af torfmylla bestående sjöstränder gräver hon själf genom att med näbbet föra bort några sandkorn i sänder gångar af en, stundom ända till två meters längd. Längst in finnes en liten utvidgning för det enkla boet, som består af några konstlöst hopdragna strån och fjädrar. Backsvalan häckar dock ej så sällan äfven under stenar, där hon ej behöfver gräva någon gång. Och är detta hos oss isynnerhet fallet på snärrer holmar i våra insjöar. Äfven brukar hon gräva sina gångar i säterstugornas torftak och synes föredraga dem, äfven om andra lämpliga lokaler finnas i närheten (Collett). Äggen, vanligen 5—6, äro rent hvita. Någon gång finner man ägg, som äro beströdda med små brunaktiga fläckar, och då äro vanligen alla äggen i kullen fläckade. Längd 17—18,5 mm., bredd 12—13 mm.

Ladusvalesläktet, *Hirundo*, L.

Ladusvalorna kännetecknas förutom genom sina nakna fötter äfven genom formen af de yttersta stjärt pennorna, som på insidan äro försedda med en inskärning. Denna inskärning finnes hos vår ladusvala äfven på det näst yttersta paret af pennor och är oberoende af, hur djupt klufven stjärten är. Släktet omfattar omkring fyrtio arter och underarter, spridda öfver hela jorden. Hos oss finnes blott en art.

Ladusvalan, *Hirundo rustica*, L. (Tafla 21, fig. 2).

Namn: *Lagsvala* (Södermanl.), *Sarsvala* (Dalarna). Norska: *Ladesvale*, *Sulu* (Dofre). Danska: *Forstuesvale*, *Marksvale*, *Ladesvalé*, *Hussvale*, *Skorstenssvala*, *Svartbag*. Faeröarna: *Svali*, *Sveåla*. Isländska: *Svala*. Finska: *Haarapääskynen*. *Lantopääskynen*.

Ofvan svart med stark blå eller violett metallglans. Vingarna och stjärten svarta med grönaktig glans, stjärt pennorna utom de två mellersta, hafva

en hvit fläck på midten af infanet, de yttersta stjärt-pennorna förlängda, ända till 50 mm. längre än de öfriga. Pannan och öfre delen af strupen rödbruna, ett brett band tvärs öfver bröstet svart. Bröst och buk hvita med svag rostgul anstrykning. Honan har det rödbruna på pannan och strupen mindre samt stjärtens förlängda pennor kortare. Iris mörkbrun. Näbb och fötter svarta. Längd 191—218 mm. Vingen 120—131 mm.

Ungarna likna honan, men ha den rödbruna färgen blekare och de förlängda stjärt-pennorna kortare, endast med 20 mm. öferskjutande de andra.

Ladusvalans utbredning är mycket vidsträckt; hon finnes i hela Europa, Afrika och Asien samt ersättes i Ost-Asien och i N. Amerika af en mycket närstående art eller underart. I Sverige kan hon sägas vara allmän öfver hela landet upp till Enontekis och Karesuando (Sundevall). I Norge häckar hon regelbundet och allmänt ungefär till polcirkeln, men är funnen, om än enstaka, på spridda ställen öfver nästan hela Finnmarken. Innanför Bodö häckar hon ännu talrikt, hon har ock häckat vid Karasjok samt i Varanger, dessutom är hon iakttagen i Alten, ej långt från Nordkap, i Tanadalen och i Porsanger (Collett). På fjällen går hon ock upp, om gårdar finnas där; så finnes hon vid Rörås stad och på Dovre (Sundevall). I Finland finnes hon upp till lappmarken samt på enstaka orter inom denna såsom i Songel och vid Ivalajoki samt vid Kola i ryska lappmarken. I Danmark är hon allmän öfverallt. På Faeröarna är hon iakttagen, men häckar lika litet där som på Island, där hon ock undantagsvis träffas.

Sorgligt att säga har ladusvalan under de sista 20 åren aftagit i mellersta Sverige. Sälunda är hon i Uppland ej så talrik som förr, och detsamma berättas från de flesta af mellersta Sveriges landskap. På Öland finnes hon dock fortfarande i stort antal.

Ladusvalan ankommer till Mälarprovinserna vanligen första dagarna af maj, tidiga vårar något förr, och flyttar bort i slutet af september och början af oktober. Någon enda gång ser man en ung fågel dröja kvar ännu emot slutet af nämnda månad. Någon tid före flyttningen samla sig såväl unga som gamla i ofantliga skaror. De hålla då gärna till kring sjöarna och tillbringa nätterna i vassen, sittande på vasstråen. Flocken, som samlas på kvällen, skingras åter om morgonen, då en hvar på sitt håll söker föda för dagen.

Ladusvalan är en af människans trognaste följeslagare, och hon trifs bäst kring landtgårdarna, på hvilkas tak hon hvilar, och i hvilkas uthus hon lägger sitt bo. I obebodda trakter häckar hon i

branta klippväggar, men dessa hennes ursprungliga häckplatser har hon öfvergifvit öfver allt, där människor bygga. I gengäld beskyddar människan nästan öfver allt dessa vackra fåglar, som så tillitsfullt sluta sig till henne. »Tartarerna i Asien älska svalan lika högt som den svenska bonden».

Ladusvalan är en flygkonstnär af hög rang, och det är en ögonfröjd att iakttaga henne under hennes flykt. Härunder förskaffar hon sig all sin föda, som uteslutande består af mjuka insekter, hvarvid hon än seglar högt uppe i luften, än stryker fram tätt efter marken, stundom griper hon en insekt så nära vattenytan, att vattnet yr om henne. Den växlande höjden af hennes flykt, som naturligtvis är beroende på, hvar insekterna hålla till, anses båda väder.

Hennes sång är ett enkelt, men behagligt kvitter, som hanen låter höra, så väl när han flyger, som när han sitter. Hon förföljer ifrigt roffåglar och rofdjur och låter då höra sitt varningsskrik, som kan uttryckas med »divitt», och hvarmed hon varnar andra fåglar, som så väl hafva reda därpå, att de vid första skriket skynda att gömma sig.

Som vi redan nämnt, lägger ladusvalan helst sitt bo i uthus, ganska ofta träffas det dock under broar, där trafiken ej synes störa henne. Någon enstaka gång finnes det i en stenmur. Det har formen af en öppen, grund skål, hvilande på en bjälke eller dylikt och ofta skjutande ut öfver underlaget. Det muras hårdt och fast af lerjord med några få inblandade strån och fodras inuti med grässtrån och fjädrar. Äggen, oftast 5, stundom 6, äro aflånga, hvita med röda fläckar och punkter, 19,5—21 mm. långa och 13—14,5 mm. tjocka. Ladusvalan lägger hos oss, enligt hvad vi iakttagit, endast en kull om året. Men ej sällan finner man sena kullar, så omtalas (Collett 1894) fynd af ännu ej flygande ungar så sent som den 21 sept. Hanen rufvar ej, men tillbringar nätterna sittande bredvid boet. Sedan ungarna lämnat boet, kan man se föräldrarna mata dem, och härmed fortsätta de stundom t. o. m. under flyttningen.

6 FAM. Ärlor, Motacillidae.

Denna familj, som i Norden endast räknar tvänne släkten, kännetecknas genom vingarnas form och byggnad. Handpennorna äro ej förlängda. Den tredje armpennan inifrån är däremot starkt förlängd och räcker nästan till den hoplagda vingens spets samt är liksom de två innersta af en afvikande

form. Liknande vingar ega äfven lärkorna, men de ha tio handpennor, hvaraf dock den första är mycket kort, medan dessa hos ärlor

Vinge af ärla.

och piplärkor äro endast nio. Näbbet, som i likhet med svalornas har ett litet hak tätt bakom spetsen och i det närmaste saknar borst vid munvikarna, är tämligen utdraget, rakt och trindt. Näsborrharna täckta af en hvälfvd hinna. Fötterna äro väl utbildade, baktån vanligen försedd med en lång, rak klo. Äfven i detta hänseende likna ärlorna lärkorna.

Samtliga hithörande fåglar äro insekt-ätare, i Norden äro de flyttfåglar.

Öfversikt af släktena:

- A. Ofvan ofläckade. Ben svarta. Stjärten ungefär af samma längd som den hoplagda vingen eller längre (se beskrifningarna, sid. 51, 52) *Motacilla*.
- B. Ofvan fläckade, fjädrarna mörka i midten, med ljusare kanter. Ben ljusa. Stjärten kortare än den hoplagda vingen (jämför beskrifningarna, sid. 55) *Anthus*.

Ärlesläktet, *Motacilla*, L.

Ärlorna äro långsträckt fåglar. Näbbet är rakt och smalt. Vingarna af medelmåttig längd. 1:sta, 2:dra och 3:dje handpennorna längst och nästan lika långa. Stjärten lång, i spetsen rundad, räcker långt utanför de sammanlagda vingarna. Fötterna tämligen kläna med höga tarser. Färgen öfvervägande svartgrå och hvit eller gul och grön. Könen äro något olika. Ungarna likna ej de gamla. Särskildt gul-ärlans ännu knappt flygfärdiga unge påminner rätt mycket om en piplärka.

Ärlorna delas ofta i tvänne släkten, så att alla svarta och hvita arter bibehållas i släktet *Motacilla*, alla gula förenas i ett släkte, *Budytes*. Emellertid

finnas öfvergångsformer, svåra att inordna i någotdera släktet, och numera synes man böjd att bibehålla släktet *Motacilla* odeladt. Man känner 27 arter och underarter, spridda öfver gamla världen och Amerikas nordvestra hörn. I Norden ega egentligen endast två arter hemortsrätt.

Ärlorna äro särdeles vackra, lifliga fåglar, som tillhöra öppna platser, fält eller sankmarker; helst bo de i närheten af vatten och saknas inne i skogarna. De vistas nästan ständigt på marken, där de ock söka sin föda. Deras rörelse är springande eller gående, ej hoppande, och de vipa ofta upp och ned med stjärten. Flykten sker i korta bågar, och därunder låta de oupphörligt höra sin vanliga lockton. Endast hanarna sjunga, och sången består af ett enkelt kvitter och är ej synnerligen melodisk. De bygga enkla, men väl hopfogade bon, som läggas på marken eller i hål. Vi hafva aldrig funnit någon ärla häckande två gånger.

Öfversikt af arterna.

- I. Undre stjärttäckare hvita eller gulhvita.
 - A. Gammal fågel i sommardräkt med grå rygg *M. alba*.
 - B. Gammal fågel i sommardräkt med svart eller svartfläckig rygg *M. lugubris*.
- II. Undre stjärttäckare hjärt gula.
 - A. Bröst gult eller gulhvitt, undre stjärttäckare hjärtare gula än bröst och mage. *M. melanope*.
 - B. Hela undersidan jämnt gul, undre stjärttäckare ej hjärtare än bröst och mage.
 - 1. Pannan grå, hjässan grå eller svart. *M. flava*.
 - a. Örontäckarna grå..... *M. flava*, hufvudarten.
 - b. Örontäckarna svarta... *M. flava*, var. *borealis*.
 - 2. Pannan gul, hufvudet gult och grönt, saknar grått eller svart *M. raii*.

Sädesärlan, *Motacilla alba*, L. (Tafla 11, fig. 5, ♂ i vårdräkt, fig. 6, unge i vinterdräkt).

Namn: Ringärla, Kokärla, Gatärla, Blåärla; Toärla (Smål.); Linärla (Vester-Norrl.); Husärla. Takärla (Dalarna); Ärla A. W. Malm; Ala (Smål.); Isspjärna (äfven i Nyland); Gadegrim (Skåne); Langhale (Gotl.); Kokvittra (Norrl.); Gateeppe (Smål.); Kukurulla (Helsgl.). Norska: Erle, Linerle. Danska: Hvid Vipstjaert, Havrevimpe, Havresaed, Blaa Havresaed; Baadfugl (Aerö); Smediefugl, Havrefugl, Stenpikker, Gaderender, Rendestenssanger (Syd-Sjaelland). Faeröarna: Erla, Erla Kongsdóttir. Island: Máriu-Erla. Finska: Valkea västäräkki. Peästäräkki, Katriikka. Lapska: Pestur.

Sommardräkt: ofvan askgrå med hjässan och nacken svarta. Pannan, kinderna och halsens sidor hvita. Vingpennorna svartaktiga, de inre armpennorna och täckfjädrarna med breda, gråhvita kanter.

Stjärt pennorna svarta, de mellersta med smala, hvita kanter, de båda yttersta på hvar sida till största delen hvita. Under hvit med bröst och strupe svarta. Honan har mindre rena färger och det svarta i nacken gråaktigt.

Iris mörkbrun. Näbb och fötter svarta. Längd 181—198 mm., vingen 81—93 mm., stjärten 81—94 mm.

Nedanstående öfersikt, i hufvudsak hämtad ur »Catalogue of Birds», torde gifva en god föreställning om sädesärlans växlande dräkter.

I. Strupen hvit eller gulhvit.

A. Pannan af samma färg som hjässan.

a. Strupen smutshvit med gul anstrykning. Bröstet grått.

1:sta ungdräkten.

b. Strupen hvit med svag, gul anstrykning; mellan strupen och den hvita undersidan en halfmånformig, svart fläck.

Unge i höstdräkt.

B. Pannan hvit.

a. Hjässan grå liksom ryggen.

Unge i vinterdräkt.

b. Hjässan svartfläckig, afstickande från ryggens gråa färg.

De gamla i höst- och vinterdräkt.

II. Strupen svart.

A. Hjässan och bakhalsen svarta.

Hanan i vådräkt.

B. Bakhalsen gråblandadt svart.

Honan i vådräkt.

Sädesärlan bebor hela Europa och norra Asien samt öfvervintrar i Afrika norr om ekvatorn samt i södra Asien. Inom Skandinavien och Finland förekommer sädesärlan allmänt ända upp till Ishafvets strand. Äfven i Danmark är hon allmän, men säges på Bornholm vara sällsyntare (Collin). På Faeröarna förekommer hon allmänt under vår och höst, men skall ej häcka där, hvaremot hon finnes sommaren öfver på Island (Collin). Hon kommer om våren regelbundet ungefär vid samma tid, åren 1865—1870 kom hon till Vestergötland 2—10 april (i medeltal $\frac{9}{10}$), till Uppland åren 1889—1891 omkring den 10 april. Till danska öarnas södra delar kommer hon i regel sista veckan af mars (Collin), till södra Norge i början af april, till Finnmarken i början af maj (Collett). Höstflyttningen sker i september och oktober. Någon enda gång, churu ytterst sällan, öfvervintrar sädesärlan i Sverige. Sålunda uppehöll sig under den blida vintern 1873—74 en ung fågel vid Uddevalla, där han på den öppna

fjärdens stränder sökte sig föda. Vid Upsala hafva vi ett par gånger sett unga fåglar kvar ännu i början af december. Enligt Collett synas öfvervintrande sädesärlor ej vara så sällsynta i Norge.

Hon uppehåller sig gärna vid människoboningar, till och med inne i städerna, och följer troget bondens plog för att söka föda i de upplöjda färoarna. Bäst trifs hon vid vatten, och man ser henne ofta trippa omkring på sjö- och hafsstranden, och gärna bosätter hon sig på små, kala holmar. Stundom har det händt, att hon lagt sitt bo på ett i hamn liggande fartyg, och om rufningen börjat, innan fartyget lämnat hamnen, följer hon med på resan. Sålunda gjorde en gång en ärla, som byggt sitt bo på en i Göteborgs hamn liggande ångbåt, resan öfver Atlanten, alltjämt rufvande sina ägg och uppehållande lifvet med de smulor från köket, som tillfölo henne. En annan hade en gång byggt sitt bo i en järnvägsvagn, som någon tid stått stilla, och följde under rufningen med tåget fram och åter. Det är gifvet, att en fågel, som så tyr sig till människan och visar så ringa skygghet, skall vara mycket onyttigt, synnerligen som hon därtill är en den täckaste varelse, man kan skåda. I Vestergötland ansåg allmogén förr, att det var syndigt att döda ärlan, och att ett sådant brott på ett eller annat sätt komme att straffas. Sädesärlan förföljer ifrigt roffåglar och anställer då med sina upprepade varningsskrik ett verkligt oväsen. Ett eget läte, som kan återgifvas med »plirit», låter hon höra, hvar gång hon höjer sig under sin vågiga flykt.

Sitt bo lägger sädesärlan på skyddade ställen, såsom i stenrös, under broar, tegelpannor eller någon gång i ihåliga träd. Äggen, vanligen 6 till antalet, äro gråhvita, tätt beströdda med brunaktiga fläckar. Längd 19—22,5, tjocklek 14,5—15,5.

Engelska sädesärlan, *Motacilla lugubris*, Temm.

(Taf. 11, fig. 7, ♂).

Syn. *Motacilla yarelli*, Gould.

Namn: *Svartryggig ringärla*, Nilsson.

Oftan svart. Pannan och hufvudets sidor hvita, strupens och bröstets svarta färg sammanflyter på sidorna med ryggens. I öfrigt under hvit. Honan har det svarta å ryggen gråblandadt. Längd 185—205 mm. Vingen 90—92 mm.

Denna ärla anses af många endast som en varietet af vår vanliga sädesärla, men upptages här i öfverensstämmelse med bruket bland de engelska fågelkännarna som egen art. Hon finnes i vestra Europa: Storbritannien, Frankrike och Holland.

I Sverige är hon funnen i Skåne (Nilsson) samt en gång vid Göteborg ($\frac{21}{3}$ 1843, A. W. Malm).^{*} Sannolikt häckade ett par å Stora Karlsön vid Gotland sommaren 1895 samt ett annat på Kräcklingen utanför Värmlandsnäs (Kolthoff). I Norge förekommer hon ärligen, om än sällsynt, spridd längs sydvästkusten och synes till och med öfvervintra där (Stavanger $\frac{21}{2}$ 1885) samt är funnen häckande på Jaederen och vid Bergen (Collett 1894). I Danmark är hon funnen vid Viborg (Reinhardt 1876) och upprepade gånger vid Ribe, där hon äfven häckat (Collin).

Till lefnadssätt och bobyggnad liknar hon den vanliga sädesärlan, hvilken ägg den engelska sädesärlans också alldeles likna.

Gråärlan, *Motacilla melanope*, Pallas. (Tafla 11, fig. 4, ♂ i öfvergångsdräkt om hösten).

Syn. *Motacilla boarula*, Penn., *M. sulphurea*, Bechst.

Namn: *Långstjärtad ärla*, Sundevall. Danska: *Graa Vipstjert*, Kjaerhøll. *Bjergvipstjert*.

Oftan grå med gröngul öfvergump. Vingpennorna svartaktiga, de inre armpennorna med hvita kanter, alla vid basen hvita, vingtäckarna med hvita spetsar. Stjärten svart, den yttersta pennan helvit, de två följande hvita med ytterfanet utom i spetsen svart. Hufvudets sidor grå. Bakom ögat ett hvitt band och ett annat på hvar sida om den svarta strupen. Under helgul eller gulaktig, sidorna med inblandadt grått. Honan liknar hanen, men har orenare och ljusare färger samt endast ett par mörka fjädrar på den gråhvita strupen.

Om hösten har hanen hvitgul strupe, de hvita strecken på hufvudet äro otydliga och bröstet med rostgul anstrykning, längden c:a 175 mm., vingen c:a 80 mm.

Gråärlan finnes öfver större delen af Europa och Sibirien samt öfvervintrar i södra Asien och norra Afrika. Redan i norra Tyskland är hon mycket sällsynt. I Danmark är hon iakttagen på Fyen (Lütken 1885), vid Kiöbenhavn (Winge 1890), vid Naestved (Baagøe etc. 1893) samt vid Ribe (Collin 1895). I Sverige är hon funnen en gång vid Krapperup i Skåne ($\frac{4}{12}$ 1843), och i Norge vid Bergen ($\frac{3}{1}$ 1876, $\frac{9}{3}$ 1881, Collet 1877, 94.)

Den grå ärlan vistas helst vid vatten, hvori hon ofta lär söka sin föda vadande.

^{*} Uppgiften (Nilssons fauna 3 uppl., s. 379), att hon ärligen skulle häcka vid Göteborg, bör såsom obestyrkt lämnas utan afseende.

Gulärlan, *Motacilla flava*, L. (Tafla 11, fig. 1, ♂, 2, ♀ af hufvudarten, fig. 3, ♂ af var. *viridis* alla i sommardräkt).

Syn. *Budytes flava*. Den nordliga varieteten: *Motacilla flava* var. *viridis*, Gmelin, var. *borealis*, Sundev., var. *melanocephala*, Licht.^{*}

Namn: *Linärla*; *Gularla*, A. W. Malm; *Gul sässälla* (Sörml.); *Linkukurella*, *Gölkukurella*, *Säfuggel*, *Sädyppa* (Helsingl.). Norska: *Gulerle*, *Saalerle*. Danska: *Gul Vipstjert*, *Maifugl*, *Engfugl*, *Gulspink*, *Guldfugl* (Enö); *Gul Haeresaed*, *Smörfugl*, *Gulfovl* (Thy). Faeröarna: *Erla Kongsdöttir*. Finska: *Keltavästäräkki*, *Karjasirkku* (Österb.). Lapska: *Fiskis-cicas*.

Den nordliga varieteten: *Svarthufvad gulärla*, *Nordisk gulärla*.

Sommardräkt: rygg och skuldror gröna, hufvudet blågrått med ett hvitt band öfver ögat och mörkare örontäckare, vingarna brunaktiga med hvitgula kanter på vingtäckarna och de tre innersta armpennorna, stjärten svartbrun, de två yttersta pennorna på hvar sida till större delen hvita. Under klart gul. Strupen ofta delvis vit eller begränsad af hvita band. Honan är ofvan mörkare, gråbrun med grön anstrykning, hufvudet nästan af samma färg som ryggen, strupen hvitaktig, de öfriga undre kroppsdelarna mattare gula.

Om vintern äro hufvud och hals af ryggens färg, matt olivbruna. Under är fågelu hvitgul, ofta med mörka fläckar på halsen. Från årsungarna skiljas de genom den gröna anstrykningen på ryggen och den gula på undersidan, som dessa sakna. Iris brun. Näbb och ben hos båda könen svarta. Längd 160—180 mm., vingen 70—85 mm., stjärten 62—74 mm.

Ungen i sin första dräkt är ofvan mörkbrun, svagt vattrad med rostgula fjäderkanter, öfver ögat ett gulhvitt streek, halsens sidor af samma färg, genom ögat ett mörkt band. På hvardera sidan om strupen ett brunsvart band, som tvärs öfver bröstet sammanhänger med det motsatta. Vingens fjädrar kantade med gulhvitt, vingtäckarnas lika färgade spetsar bilda tvänne band öfver vingen. Under hvitaktig med rostgul anstrykning. I synnerhet inman stjärten vuxit ut, påminner gulärleungen rätt mycket om en piplärka.

Från den ofvan beskrifna hufvudformen afviker den nordliga varieteten, *Motacilla viridis* eller *borealis*, därigenom att örontäckarna äro svarta och att det hvita bandet öfver ögat saknas. Hjässan, som

^{*} Så kallas hon af Nilsson, härmed menas dock numera en annan art eller varietet, hvars hem är sydöstra Europa.

stundom är gra liksom hos hufvudarten, är vanligen mörkare och ibland svart. Ryggen är mörkare än hos hufvudarten.* Honan och ungarna kunna knappast skiljas från hufvudarten. Några fågelkännare upptaga fortfarande denna varietet såsom själfständig art.

Gulärulan bebor Europa och norra Sibirien samt Kina och ersättes af en mycket närstående underart i Sibiriens vestra och mellersta delar. Hon öfvervintrar i Afrika, Indien och på Moluckerna. Hufvudarten finnes i Sverige i allmänhet talrikt upp till Dalälven samt på Gotland. I de vestra delarna, t. ex. Bohuslän, skall hon vara mindre allmän, men är i Västergötland mycket vanlig (Kolthoff). I Norge är hon endast funnen på Jaederen, där hon är sällsynt, men dock häckar (Collett 1894). I Danmark är hon allmän öfver hela landet, men skall saknas på Bornholm. I Finland förekommer hon jämte den nordliga varieteten. De finnas båda i trakten af Kuopio. Den nordliga rasens häckningsområde synes i Sverige ej vidtaga omedelbart, där hufvudartens slutar, utan först vid Ångermanälven ligger sydgränsen för dess område (Sundevall).** I Norge är hon i subalpina och alpina trakter allmän ända från närheten af Kristiania upp till Nordkap och finnes i Ostfinmarken (Collett). I Finland sträcker sig hennes område ända till landets nordgräns (Mela). Denna ras finnes dessutom i norra Ryssland och Sibirien. I sydligare trakter träffas den ej sällan under vårflyttningen.

Gulärulan ankommer till oss senare än sädesärulan, till trakten af Odense sista veckan i april eller början af maj (Collin), till Upsalatrakten omkring den 10—15 maj (Kolthoff), till sydliga Norge i midten af maj (Collett). Den nordliga rasen synes komma något senare. Bort flytta de i september. Gulärulan bebor sankar ängar och betesmarker. Särdeles väl synes hon trivas tillsammans med boskapen och sätter sig ofta på kreaturens ryggar. Sångare är gulärulan än mindre än sädesärulan, men sin långdragna lockton låter hon ofta höra.

Sitt bo lägger gulärulan på marken, det är öppet, skålförmigt och bygges af torra grässtrån samt fodras inuti med hår eller tagel. Äggen läggas i början

* Collett kallar denna form *Motacilla einereocapillata*, Savi; härmed betecknas dock ofta en särskild varietet, hvilket typiska hane kännetecknas af en otydlig, hvit strimma öfver ögat och hvit strupe, och som finnes i Medelhafsländerna.

** En uppgift (Sundström 1888), att den sydliga rasen (= hufvudarten) blifvit funnen vid Sundsvall, är i och för sig ej osannolik, om ock Sundsvall ligger utom dess område. Emellertid finnes ej uppgifvet, om hanen undersökts, så att önskvärdt vore, om uppgiften kunde bekräftas.

af juni, de äro vanligen 5—6, rödaktigt grå eller gulgrå med tätta, skarpa, brunaktiga fläckar, längd 17—20 mm., tjocklek 13,5—15 mm.

Grönhufvade gulärulan, *Motacilla raii*, Bonap. (Tafla 11, fig. 8, ♂).

Syn. *Budytes raii*, *Motacilla campestris*, Pall.

Öfvan olivgrön, hufvudet utan grått eller svart, men stundom gult äfven på hjässan. Vingar och stjärt som hos den vanliga gulärulan. Under bjärt gul. Genom ögat ett grönt band, öfver detsamma ett gult. Honan liknar hanen, men har orenare färger, strecket öfver ögat är hvitaktigt och undersidan blekare. Iris mörkbrun. Näbb och fötter svarta. Längd 160—170 mm. Vingen 79—81 mm. Stjärten 67—71 mm.

Ungen: öfvan olivbrun med grön anstrykning på bakryggen, under hvitaktigt gråbrun.

Liksom det finnes en sädesärulan mycket närstående art eller varietet, som har sitt hufvudsakliga hem på de brittiska öarna, så afvika ock de där boende gulärulorna från den vanliga arten. Skillnaden är emellertid ej större, än att flera författare ansett den engelska gulärulan, som vi ju kunna kalla henne, endast såsom en lokal varietet, jämförlig med den nordiska rasen af vår vanliga gulärula. Utom i Storbritannien finnes denna gulärula äfven i södra Ryssland. I Norge är hon funnen (1/4 1884) på Jaederen af Collett. I öfriga nordiska land är hon oss veterligt ej iakttagen.

Piplärksläktet, *Anthus*, Bechst.

Näbbet är nästan rakt, spetsigt, föga hoptryckt och köladt mellan näsborrarna. Pannan plattad. Fötterna tämligen höga, spensliga, baktåns klo ofta förlängd. Till färgen likna de olika arterna mycket hvarandra. De äro öfvan fläckiga med fjädrarna mörka i midten och ega vanligen fläckigt bröst. Könen äro nästan lika, men ungarna äro mera fläckiga än de gamla. Man skulle kunna säga, att piplärkorna bilda en öfvergång mellan ärlorna och lärkorna. I sin smärta kroppsform, de förlängda inre armpennorna, sin gång och sin flykt likna de de förra; till färg, lefnadssätt och genom sin långa bakklo de senare. Af piplärkor känner man omkring 40 arter, de finnas öfver hela jorden med undantag af Stilla hafvets öar.

Piplärkorna bebo öppna fält och sankar mossar eller såsom skärpiplärkorna kala klippor och holmar,

endast en art, trädpiplärkan, håller till i skogarna, men äfven hon har sitt bo på marken. På marken löpa de snabbt, och då de vistas i träden, hoppa de ej från gren till gren såsom andra fåglar, utan de gå längs grenarna. De lifnära sig af insekter, företrädesvis små skalbaggar, hvilka de krossa med näbbet, innan de svälja dem, men de äta äfven frön.

Alla arterna hafva ett eget sätt att sjungande höja sig i luften med utbredd stjärt, och några arter sjunga nästan i takt med vingslagen. När de höja sig, låta de höra ett hastigt upprepadt »zi, zi, zi, zi», men då de sänka sig, hyta de om ton och låta höra ett långdraget »zia, zia, zia», som mer harmonierar med den stilla, sväfvande flykten nedåt. Man skulle kunna likna dessa deras luftlekar vid en dans, hvartill de själfva bestå lämplig musik.

De hafva ett eget sätt att dölja sig för roffåglar, som är lättast att iakttaga på nyss utflugna ungar. När de varsna en fiende eller varskos om någon fara, trycka de sig ej i likhet med lärkorna mot marken, utan göra sig i likhet med trastarna mycket smala, böja stjärten nedåt och rikta näbbet uppåt, härigenom förlora de så att säga sitt fågelliknande utseende och äro då såväl på marken som uppe i träden äfven för människan mycket svåra att varseblifva.

Alla pipitärkor lägga sinä bon på marken, dessa äro öppna och enkelt byggda af torra grässtrån eller dylikt, och äggen, vanligen 5 till antalet, äro oftast af mörk färg, alltid fläckiga. Om de ofta förekommande uppgifterna, att pipitärkorna skulle lägga mer än en kull, gäller detsamma, som ofvan blifvit sagdt om flera af våra småfåglar t. ex. trastar, svalor. Vi vilja särskildt framhålla, att den ene af oss haft tillfälle att följa ett flertal ängpipitärkor under deras familjelif, och att, ehuru han ofta iakttagit mycket försenade kullar, orsakade af, att hanen först sent funnit en maka, eller af förstörda bon, han dock aldrig iakttagit, att tvänne kullar kläckts under samma år. Ej heller värpa de om, ifall ungarna beröfvas dem.

Öfversikt af arterna.

- I. Tarsen betydligt öfver 25 mm. lång och baktåns klo längre än halfva tarsen..... *A. richardi*.
 - II. Tarsen icke eller föga mer än 25 mm.
 - A. Baktåns klo lika med eller längre än baktån och föga böjd.
 1. Den andra stjärtpenan i yttre fanet öfver midten vit eller vitaktig... *A. campestris*.
 2. Den andra stjärtpenan icke eller blott i spetsen vit eller vitaktig.
- * Benen mörkbruna eller svartaktiga. Tarsen 22 mm. och däröfver. *A. obscurus*.

** Benen ljusbruna. Tarsen 22 mm. och därunder.

a. Hakan och strupen vitaktiga med en rad svartaktiga fläckar på hvardera sidan *A. pratensis*.

b. Hakan och strupen i sommar-dräkten rostgulaktiga *A. cerrinus*.

B. Baktåns klo kortare än baktån och starkt böjd *A. trivialis*.

Stora pipitärkan, *Anthus richardi*, Vieill. (Tafla 10, fig. 8).

Syn. *Corydalla richardi*.

Namn: *Richards pipitärka*, Nilsson. Norska: *Stor Pipitärke*.

Ofvan brunsvart med på hufvud och bals gulgrå och på ryggen rostbruna fjäderkanter, öfver ögat ett otydligt, vitaktigt streck. Vingarna mörkbruna med rostgula fjäderkanter, de små vingtäckarnas fjäderkanter liksom de störres i spetsen vitgula. Stjärtpenorna mörkbruna, de mellersta kantade med rödbrunt, den yttersta penan till större delen och den följande till hälften rent hvita. Under vitaktig, strupe och bröst med rostgul anstrykning, strupen på hvar sida begränsad af ett band pilformiga, svarta fläckar, bröstet beströdt med liknande. Buk och undergump smutsigt hvita. Könen lika. Iris brun. Näbb brunt. Fötter ljusbruna. Längd 177—195 mm. Vingen 92—100 mm.

Ungfågeln liknar de gamla, men är ofvan blekare och har vingtäckarna kantade med hvitt.

Den stora pipitärkan häckar i Asiens östra och mellersta delar och öfvervintrar i samma världsdelers södra trakter, men förekommer rätt ofta isynnerhet höst och vår i de flesta af Europas länder. I Sverige har hon endast en gång med säkerhet erhållits, ombord på en ångare i Kalmarsund (¹⁸/₁₀ 1856). I Norge är hon funnen två gånger: i augusti 1843 vid Fredrikshall och den ²⁴/₁₀ 1868 vid Kristiania. Hvarken i Danmark eller Finland är hon iakttagen.

Till lefnadssättet skall hon något påminna om fältpipitärkan.

Fältpipitärkan, *Anthus campestris*, Bechst. (Tafla 10, fig. 4).

Syn. *Agrodroma campestris*.

Namn: *Fältpipitärka*. Danska: *Markpiber*. Finska: *Kangaskirvinen*.

Ofvan gulgrå med oskarpa, mörka fläckar. Ett vitaktigt band öfver ögat, örontäckarna mörka. Vingpenorna svartbruna, i utfanet kantade med gulbrunt, vingtäckfjädrarna mörkbruna med mycket breda, ljusa kanter, yttersta stjärtpenan nästan helt och den följande i hela utfanet och i spetsen af infanet hvita med gulbrun anstrykning, den förra med vit, den

senare med brun spole. Under hvitaktig med grågul anstrykning, ett mörkt band på hvar sida om strupen och på bröstets sidor några få brunaktiga fläckar, som stundom saknas. Könen nästan lika. Iris brun. Näbb gulbrunt, ofvan mörkare. Fötter blekt brungula med långa tarser. Längd omkring 177 mm. Vingen 85—91 mm. Stjärten 69—76 mm.

Ungen är ofvan mörkbrun med ljusa fjäderkanter. De svarta strecken på sidorna om strupen tydligare än hos de gamla fåglarna och bröstet med talrika, svartbruna fläckar.

Fältpiplärkan finnes öfver en stor del af Europa, mot söder långt in i norra Afrika samt mot öster i Kina. Hos oss förekommer hon endast på några få ställen i sydliga delar af landet: i Skåne, på Skanörs ljunghedar, på södra Gotland och på norra Öland. På sistnämnda ställe träffade den ene af oss henne år 1891. I Halland häckar hon liksom i Askim strax söder om Göteborg (A. W. Malm).* I Danmark skall hon häcka mellan Aalbaek och Skagen, dessutom är hon iakttagen vid Helsingborg och på Amager. I Finland är hon funnen vid S:t Miekkel ($\frac{3}{6}$ 1855. M. v. Wright). I Norge är hon däremot ej iakttagen.

Hon är en äkta stäppfågel, som håller till på öppna fält eller sandmoar, glest beväxna med buskar eller spridda träd. Hennes dräkt sammansmälter så med sanden, att hon mot denna är svår nog att se. Hennes rörelser på marken och särskildt flykten erinra mycket om ärlornas. Locktonen är helt afvikande från de andra pip-lärkornas och erinrar mer om en bofinkunges. Men i likhet med de öfriga pip-lärkorna höjer sig hanen i luften liksom till lek, han flyger ej rakt upp som de andra pip-lärkorna, utan han höjer sig snedt i bågar och sjunger ej under uppstigningen. När han sänker sig, låter han höra sin sång, som Holmgren mycket väl återger med »zir-ly, zir-ly-huit». Fältpiplärkan synes ankomma till Öland först i maj, och i september hafva vi några få gånger träffat henne stadd på flyttning. Boet, som består af torra grässtrån, lägges på marken. Äggen, vanligen 5 till antalet, äro hvita med tämligen tätta, gråbruna och rödbruna fläckar och något enstaka, hårfint streck. Längd 20,5—23 mm., tjocklek 15—16 mm.

Skärpiplärkan, *Anthus obscurus*, (Lath.) (Tafla 10, fig. 5, sommardräkt).

Syn. *Anthus rupestris*, Nilss.

* I Sundströms arbete 1887 finnes i tabellerna uppgifter om, att fältpiplärkan skulle häcka vid Luleå och i Nerike samt vid Wexjö, dessa fynd äro ej omnämnda i texten och torde synnerligen väl behöfva bekräftas.

Namn: *Strandlärka, Klipp-lärka*. Norska: *Skjaerpiplærke*. Danska: *Skjaerpiber, Strandpiber, Strandpibelaerke, Strandlærke*. Finska: *Luotokirvinen*.

Ofvan mörkt brungrå med otydliga, ljusare fjäderkanter och svaga, mörka fläckar i fjädrarnas midt. Vingpennorna mörkbruna med smala, vingtäckarna med breda, ljusare kanter i ytterfanet. Stjärtens yttersta penna till sin yttre hälft snedt hvitaktig. Öfver ögat en gråhvit strimma. Undre kroppsdelarna smutsigt hvita på bröstet med stora, gråbruna fläckar. Könen lika.

Om vintern har hela dräkten en gulgrön anstrykning och stundom på undersidan en gråröd ton. Iris brun. Näbbet ofvan svart, för öfrigt brunt, benen mörkbruna. Längd 160—180 mm. Vingen 84—93 mm.

Skärpiplärkan bebor Europas kuster från Hvita hafvet till Biscayabukten. En närliggande art eller varietet, *Anthus spinoletta*, (L.) (= *aquatica*, Bechst), bebor mellersta och södra Europas berg äfven inne i landet. I Sverige finnes hon med säkerhet längs hela vår Östersjökust samt på Gotland, på Bornholm skall hon saknas (Collin), och om än uppgifter om hennes förekomst längs Bottenhafvet saknas, kan man dock taga för gifvet, att hon finnes rundt dess kuster i hela deras utsträckning; på finska sidan är hon iakttagen i södra Österbotten samt kring landets sydvästra kuster. På vår västkust är hon ej sällsynt, likaså längs Norges hela kust ända till ryska gränsen samt kring Kolahalvöns stränder. I Danmark finnes hon här och hvar längs kusterna. Till det inre af landet kommer hon sällan, men är dock iakttagen häckande vid Venern och finnes om än mycket sällsynt i det inre af Finland t. ex. vid Knopio (Mela). I Norge är hon funnen vid Mjösen (mars 1889), (Collett 1894). På Faeröarna finnes hon året om.

Denna pip-lärka är en äkta skärgårdsbo, som har sitt hem på kala klippor och holmar eller på den bergiga hafsstranden. Ehuru många skärpip-lärkor lämna Norden om vintern, stanna dock några isynnerhet under blida vintrar kvar vid våra västra och södra kuster. I Norge lär hon årligen tämligen talrikt öfvervintra ända upp till Trondhjem (Collett), och de, som flytta, fara sent (från Varanger i oktober) samt komma tidigt åter (i norra Östersjön redan i mars), ej heller flytta de långt mot söder.

Med sin något pipande, men rätt behagliga sång lifvar skärpiplärkan i hög grad våra på andra sångfåglar blottade yttre skärgårdar. Uppskrämd låter hon alltid höra sin vanliga lockton, ett fint »ist ist», och om våren ser man ofta hannarna sjungande höja sig i luften.

Sitt bo ligger skärpiplärkan vanligen i en helst gräsbeväxt springa i berget, det består af gräs och är inuti fodradt med finare strån, ett bo från Nordkap med renhår. Äggen, vanligen 5, äro mörkare eller ljusare grå, med gråbruna, sammanlöpande fläckar och en eller två hårfin, svarta streck. Längd 21—24 mm., tjocklek 15—17 mm.

Ängpiplärkan, *Anthus pratensis*, (L.) (Tafla 10, fig. 7).

Namn: *Änglärka*. Norska: *Engpiplaerke*, *Englorke*. Danska: *Engpiber*, *Englaerke*, *Pibelaerke*. Faeröarna: *Gråatujtlingar*, *Gråtillingur*. Island: *Gråtillingr*. Finska: *Niittykirvinen*, *Heinäkirvinen*. Lapska: *Cici-cicas*.

Ofvan mörkbrun med gulgröna fjäderkanter och svarta fläckar i fjädrarnas midt. Vingar och stjärt mörkbruna med gullhvita fjäderkanter. Stjärtens yttersta penna till hälften snedt utåt vitt, den andra stundom i spetsen med en vitt fläck. Ett streck öfver ögat samt alla undre kroppsdelar smutsigt hvita, på strupens sidor, på bröstet och på kroppsidorna med svartaktiga längsfläckar, strupen, buken och undergumpen ofläckade. Strupen stundom, isynnerhet om våren, med en rödaktig anstrykning, påminnande om den rödstrupiga piplärkan. Könen lika.

I höst- och vinterdräkten har fågeln starkare gröngul anstrykning och bredare, ljusa fjäderkanter. Iris brun. Näbbet ofvan svartbrunt, under ljusare, benen ljusbruna. Längd 150—160 mm. Vingen 75—82 mm.

Ungen liknar de gamla, men har större, mörka fläckar och saknar grön anstrykning.

Ängpiplärkan bebor hela Europa, och om vintern utsträcker hennes område till norra Afrika, mot öster går hon till Ob och Turkestan. På den Skandinaviska halfön är hon mycket allmän och förekommer som häckfågel öfver hela landet från och med Skåne och Öland till upp på fjällplatåerna i Lappland och norska Finmarken. Mot norden är hon kanske allmänare än i de sydligaste landskapen. I Finland förekommer hon från landets södra till dess norra gränser. I Danmark finnes hon öfver hela landet och är den allmänaste af släktet. På Faeröarna och Island är hon allmän och häckar såväl högt uppe i fjällen som på hafvets nivå (Collin).

Hon älskar mest sankar, helst tufviga myrar eller små kärr och saknas ej mångenstädes, där sådana marker finnas. I Vestergötland är hon på Falbygdens stora myrar mycket allmän. Hon hoppar ofta helt orädd framför vandraren eller flyger upp,

oupphörligt upprepande den fina loekton »ist», »ist», som är så karaktäristisk för alla piplärkor.

Ängpiplärkan ankommer till oss tidigt om våren, någon gång redan i slutet af mars, men alltid senast i midten af april. Höststräcket börjar i september och räcker hela oktober månad. I likhet med de öfriga piplärkorna flyttar hon aldrig i täta flockar, men väl i stora, glesa sällskap.

Sitt bo lägger hon i kanten af en tufva, vanligen till en del doldt under tufvan. Det är byggt af fina grässtrån. Äggen, 5—7, oftast 6, äro gråbruna eller någon gång nästan chokladfärgade med mörkare, sammanlöpande fläckar. Längd 19—21,5 mm., tjocklek 14—16 mm.

Rödstrupiga piplärkan, *Anthus cervinus*, (Pall.)

(Tafla 10, fig. 6, ♂ i sommardräkt).

Namn: *Rödstrupig ängpiplärka*. Nilss., *Röd-halsad piplärka*, Sundev. Norska: *Brunstrubet Piplaerke*. Finska: *Tunturikirvinen*, *Pellvakirvinen*.

Ofvan mörkbrun med gulgrå fjäderkanter utan grön anstrykning. Vingar och stjärt mörkbruna med gullhvita fjäderkanter, vingtäckarnas ljusa spetsar bildande två band snedt öfver vingen. Stjärtens yttersta penna till hälften snedt utåt vitt, den andra stundom i spetsen med en vitt fläck. Öfver ögat ett rödbrunt streck, strupen och bröstet ljus rödbruna och liksom sidorna med glesa, svarta fläckar. Magen och sidorna gullhvita, undergumpen med svag, rostbrun anstrykning. Honan har vanligen endast strupen och hufvudets sidor röda.

I höstdräkten hafva de gamla fåglarna den rostgula färgen på halsen svagare, fjäderkanterna äro gullbruna och undersidan mer gul. Den gröna anstrykning, som man särskildt i denna dräkt finner hos ängpiplärkan, saknas. Om vintern saknas det rödbruna på strupen alldeles. Iris brun. Näbbet brunt, fötterna ljusbruna, bakklon ganska rak. Längd 151—175 mm. Vingen 78—92 mm.

Ungen har på rygg och vingar breda, rostgula fjäderkanter, undre kroppsdelarna ljus rostgula med stora, täta, svartaktiga fläckar på hals, bröst och sidor. Strupen saknar allt rödbrunt.

Som framgår af ofvanstående beskrifning, är den rödhalsade piplärkan mycket lik den vanliga ängpiplärkan. I sommardräkt äro de visserligen ej svåra att skilja, men i vinterdräkten har detta sig ofta mycket svårt. Den rödhalsade piplärkan saknar den gröngrå anstrykning, som ängpiplärkan nästan alltid eger. Det är tvifvelaktigt, huruvida den rödhalsade piplärkan bör anses som själfständig art.

Den rödhalsade piplärkan häckar i Europas och Sibiens nordligaste delar samt öfvervintrar i norra Afrika och i södra Asien samt Kina. Hon är en högnordisk fågel, som hos oss endast bebor nordligaste Lappland (funnen vid Karesuando af Lilljeborg). I Norge torde hon ej häcka söder om Tromsö, där hon ännu är talrik. Allmännast är hon i Ostfinmarken. I Finland finnes hon i lappmarken och dessutom på Kolahalvön. Ehuru hon mycket liknar ängpiplärkan, igenkännes hon dock lätt af ett vant öra på sin lockton, som består af ett enda klarare, djupare och mer utdraget »dsy», medan ängpiplärkan låter höra ett dubbelt »ist, ist». Till lefnadssättet liknar hon nästan fullkomligt ängpiplärkan, med hvilken hon ofta delar häckplats.

Under vårflyttningen är hon i Sverige mycket sällsynt, men ej så om hösten. Kring Stockholm (Sundevall) och Upsala (Koltzoff) anträffas hon ej så sällan i midten af september. Vi ha äfven erhållit henne från Öland och Bohuslän, hon är dock därstädes mer sällsynt. Collett (1894) anser, att ifrågasvarande art flyttar till och från Finmarken på en ostlig väg (jämf. sid. 10 beträffande blåhake-sångarens flyttning).

Hennes bo, som lägges på marken vid sidan af en tufva, träffade vi ofta i Finmarken, det var byggt af fina grässtrån och stundom inuti fodradt med hår. Äggen, 5—6 till antalet, äro vanligen lätta att skilja från de öfriga piplärkans, de äro fint marmorerade, gråbruna med stora, mörkbruna, utåt oskarpa och små, svartbruna punkter. Längd 18—21 mm., tjocklek 13—15 mm.

Trädpiplärkan, *Anthus trivialis*, (L.) (Tafla 10, fig. 3.)

Syn. *Anthus arboreus* Bechst.

Namn: *Piplärka*. Norska: *Traepielaerke*. Danska: *Traepiber*. Finska: *Metsäkivinen*.

Ofvan brunsvart med olivgrå fjäderkanter. Vingens fjädrar mörkbruna med gulgrå fjäderkanter, täckfjädrarna med hvita spetsar, som bilda tvänne band öfver vingen. Stjärten af vingens färg med den yttersta pennan till yttre hälften hvit samt en hvit fläck i den andras spets. Öfver ögat ett hvitaktigt band, örontäckarna mörka. Under gullvit med svarta fläckar längs strupens sidor och på bröstet. Mage och undergump hvita.

Om hösten är dräkten mörkare och mer grönaktig. Könen lika. Iris mörkbrun. Näbb mörkbrun, ljusare vid basen samt vid näsborrarnas framkant nära dubbelt så tjockt som tarsen. Fötter gulbruna.

Ungarna ofvan och på vingar och stjärt med breda, rostgula fjäderkanter, under rent gula.

Trädpiplärkan liknar till dräkten nästan alldeles ängpiplärkan, men skiljes lätt på sin korta, krökta bakklo, sitt tjockare näbb och handpennornas inbördes längd, de två första äro af samma längd, den tredje omkring 2, den fjärde omkring 5 mm. kortare än den andra och den femte omkring 8 mm. kortare än den fjärde, medan de fyra första hos ängpiplärkorna äro ungefär lika långa samt den femte omkring 8 mm. kortare än den fjärde.

Trädpiplärkan häckar i norra och mellersta Europa samt vestra Sibirien och öfvervintrar i Afrika och vestra Ostindien. Hon är allmän i Skandinavien samt torde gå så långt mot norr och upp på fjällen, som sammanhängande skog finnes. I Sverige är hon funnen vid Kvickjock, i Norge vid Maalsälven, vid Tanaälf samt i Sydvaranger. I Finland är hon allmän i hela landet upp till lappmarken samt inom denna funnen vid Muonio, Enare och Imandra (Mela). Äfven i Danmark är hon allmän (Kjaerbölling). Hon är i olikhet med de öfriga piplärkorna bunden vid skog och går därför ej heller öfver skogsgränsen. Hon trifs bäst i gles vare sig barr- eller löfskog och nöjer sig ofta med ett par på slätten stående träd, som hon väljer till hem, och i hvilkas närhet hon lägger sitt bo. Hon uppehåller sig mycket på marken, men går äfven gärna längs trädgrenarna, där hon flitigt jagar insekter. Hennes vanliga lockton liknar ängpiplärkans, men hon har ett särskildt varningsläte, och hanens välkända sång, som under våren och försommaren ljuder öfver allt i våra skogar och lundar, är mycket omtyckt, om ock ej så särdeles vacker. Trädpiplärkan ankommer till Vestergötland sista dagarna i april eller första i maj, och höstflyttningen varar hela september.

Sitt bo lägger hon på marken, det består af torrt gräs eller mossa och är inuti fodradt med fina grässtrån. Äggen, vanligen 5, variera i hög grad, de äro grå-, hvit- eller rödaktiga, marmorerade med mörkare grått och ofta med rödbruna fläckar samt runda, brunsvarta fläckar och smala streck. Längd 19—22, tjocklek 14—16 mm.

7 FAM. Finkfåglar Fringillidae.

Hithörande fåglar kännetecknas af näbbets bildning. Det är starkt, rakt och koniskt (und. korsnäbbarna) med underkäkens kanter skarpa och inböjda samt höga bakåt. På öf-

verkäkens undersida finnes i regel knölar eller längsgående lister. Käkarna äro ej raka, utan böjda nedåt, ett förhållande, som skarpast framträder hos sparfvarna. Ett sådant näbb lämpar sig väl för att skala eller sönderkrossa frön och växtämnen. Finkfåglarna hämta också under höst, vinter och vår sin näring från växtvärlden, och många af dem försmå helt och hållet annan föda. Det lilla haket bakom spetsen af öfverkäken, som utmärker flertalet insektätande fåglar, saknas eller är endast svagt utbildadt, det finnes hos sparfvarna, bofinken och gråsparfvarna, som kanske äro de mest insektätande bland finkarna. Bland förut behandlade fåglar finnas ju många, som delvis nära sig af frön, men de svälja dem hela såsom t. ex. trastarna, eller hacka de sönder dem såsom mesarna och nötväcken.

Könen bära i regel olika, ofta mycket skiljaktiga dräkter, de rugga alla om hösten, och vinterdräkten har i regel dunklare fjäderkanter, som ofta dölja sommardräktens bjärta färger och komma könen att mera likna hvarandra, men som nötas och fällas för att om våren låta bröllopsskruden framstå i all sin glans. De häcka i spridda par, men om vintern slå de sig ofta tillsammans i väldiga flockar.

Finkfåglarna äro spridda öfver större delen af jorden, man känner mer än 550 arter, fördelade på öfver 100 släkten. De bilda en mycket naturlig familj.

Öfversikt af underfamiljerna.

- I. Gommen försedd med en hård knöl eller längsgående köl..... 1. *Emberizini*.
II. Gommen saknar knöl eller köl 2. *Fringillini*.

1 Underfam. Sparfvar, *Emberizini*.

Sparfvarnas näbb, isynnerhet det undre, visar en skarp krök nedåt, där hornslidan börjar. Öfvernäbbet, som är försedd med en liten inskärning bakom spetsen, är smalare än det undre, och deras kanter sluta ej tätt till hvarandra, utan lämna en öppning mellan sig. Öfvernäbbet är försedd med en

stor, aflång knöl, som bland de nordiska arterna är störst hos kornsparfven, och på hvar sida om denna finnes en annan gomknöl (jämför beskrifningen på finkarnas näbb). Näsborrarna stora, delvis täckta af fjädrar. Stjärten är svagt klufven.

1. Skalle af gulsparf med vidsittande näbbslida. 2. Undernäbb af gulsparf, sedt uppi från, visar näbbkanternas invikning. 3. Hufvud af kornsparf.

De olika sparfvarna föra ett ganska skiljaktigt lefnadssätt, somliga äro flyttfåglar, andra åter såsom kornsparfven och gulsparfven hufvudsakligen stannfåglar. Somliga arter bebo under fortplantningstiden skogsbackar eller skogskanter, andra slätterna eller fjällen och andra åter vassbeväxta sjöstränder eller träsk. Alla bäcka de spridda, hvarje par för sig, somliga lefva enstaka eller i familjer äfven om vintern, då andra åter under denna tid slå sig tillsammans i stora flockar. Alla nordiska arter lägga i regel sina bon på marken, dessa äro mindre konstnärligt byggda än finkarnas. Äggen äro vanligen tecknade med streek eller hårfina strimmor. Sannolikt rufvar aldrig hanen. Sparfvarna uppföda sina ungar till största delen med insekter och förtära själfva under sommaren äfven sådana. När sparfvarna äta insektslarver, rata de ofta huden, djuret tuggas och valkas med näbbet, så att de inre delarna pressas ut och sväljas, hvarefter huden bortkastas. Äro larverna små, sväljas de helt och hållet, men krossas alltid med näbbet. Om vintern lefva sparfvarna af frön.

Af sparfvarna känner man öfver 200 arter, fördelade på närmare 50 släkten. De företrädas i Norden af två släkten, förr förenade till ett, med 9 arter.

Öfversikt af släktena.

- I. Baktäns klo medelmåttig och krökt ... 1. *Emberiza*.
II. Baktäns klo lång och föga krökt (se fig. sid. 63)..... 2. *Plectrophanes*.

Busksparfsläktet, *Emberiza*, L.

Hithörande fåglar kunna i motsats mot fältsparfvarna ej i egentlig mening anses för slättfåglar, de vistas visserligen också på öppna platser, men

hålla helst till bland busk- och ängsmark eller säf och videsnår, eller om de såsom kornsparfven bebo odlade slätter, sitta de gärna i buskar, enstaka träd eller dylikt. Deras fot med den ej öfverdrifvet långa, krökta bakklo är ock mera lämpad härför än fältsparfvarnas med sin långa och raka bakklo. Man påminne sig det liknande förhållandet hos pip-lärkorna: trädpiplärkan med bakklo kort och krökt, och de andra, som ej bebo skogarna, med densamma långa och rak. *Emberiza miliaria*, som i flera afseenden afviker från de öfriga sparfvarna, brukar ofta anses bilda ett släkte för sig, utmärkt genom näbbets form, och genom att vingarna äro längre än stjärten.

Öfversikt af arterna.

- I. Gomknölen mer eller mindre synlig under öfverkäkens kanter (se fig. 3, sid. 58).
 - A. Näbbets höjd ungefär lika med afståndet mellan näsborrarna och näbbspetsen *E. miliaria*.
 - B. Näbbets höjd mindre än afståndet mellan näsborrarna och näbbspetsen.
 - a. Hakvinkeln märkbart framom näsborrarna.
 1. Nedre delen af bröstet och magen gula. Bröstets sidor med bruna skaftfläckar..... *E. citrinella*.
 2. Nedre delen af bröstet och magen rostbruna *E. hortulana*.
 - b. Hakvinkeln ungefär midt under näsborrarna. Bröstet gult eller hvitgult *E. aureola*.
- II. Gomknölen ej synlig under öfverkäkens kanter.
 - A. Längs hjässan intet band. Första handpennan lika med eller kortare än den femte *E. schoeniclus*.
 - B. Längs hjässan ett band af ljusare färg. Första handpennan längre än den femte.
 1. Hjässans band smalt, vitaktigt eller rostgult *E. rustica*.
 2. Hjässans band bredt, rödbrunt. *E. pusilla*.

Kornsparfven, *Emberiza miliaria*, L. (Tafla 19, fig. 1).

Syn. *Crithophaga miliaria*, *Miliaria europaea* Swains., *Miliaria miliaria*.

Namn: *Kornlärka* (Skåne, Göteborg); Norska: *Kornspurve*. Danska: *Kornverling*, *Kornlærke*, *Bomlærke*, *Knötter*; *Stritte* (Laesö); *Englærke*, *Tidsellaerke*, *Skraepærke* (Frederikshavn); *Baandspærri* (Thy).

Ofvan gråbrun med långsträckta, svartaktiga fläckar i midten af hvarje fjäder. Öfver ögonen ett

otydligt ljusare band, örontäckarna mörkare. Vinggar och stjärt mörkbruna med ljusare fjäderkanter, yttersta stjärt pennorna nästan enfärgade. Under ljusgrå med små svartaktiga fläckar, som äro tätast och störst på bröstet, långsmala på sidorna. Bukken och undergumpen ofläckade.

Om hösten är fågeln mer gulaktig. Könen lika. Iris brun. Näbbet ofvan brunt, under gulaktigt, benen gula. Längd 182—215 mm. Vingen 97—105 mm.

Ungen i höstdräkt ofvan svart med breda, rostgula fjäderkanter, under rostgrå med svarta fläckar, på buken vitgul.

Kornsparfven förekommer i större delen af Europa och i länderna söder om Medelhafvet till vestra Persien. I Sverige finnes han hufvudsakligast i de sydliga och vestra landskapen. Han är mycket allmän i Skåne, på Öland och i Halland och har under de sista årtiondena vandrat in i Bohuslän och Vestergötland, hvarest han numera är allmän. I början af 1860-talet fanns han ännu ej på Vestgöta-slätten. Den ene af oss såg honom första gången vid Falköping i november 1863. Några år senare började han visa sig vid Vara och tilltog snart så, att han 1879 var allmän på flera ställen i Vestgötabygden, och torde nu finnas öfver större delen af landskapet. I Bohuslän var han ännu på 1870-talet funnen endast i ett eller ett par enstaka individer, men visade sig kring Gullmarsfjorden år 1880 och är nu tämligen allmän därstädes. I Värmland är han en gång iakttagen vid Kil (Sundström 1888). Ej osannolikt kommer kornsparfven att hos oss ytterligare utbreda sig på de större odlade slätterna. Hur långt mot norr, beror på hans förmåga att tåla vinterns köld. I Norge häckar han på Lister och på Jaederen, ett par anträffades i Surendalen innanför Christiansund (¹⁸/₅ 1885, Collett 1894). I Danmark är han allmän både på Jylland och öarna.

Kornsparfven är en mycket stationär fågel, och där ett par en gång bosatt sig, där stanna de vanligen för lifstiden och uppehålla sig på samma ställe vinter och sommar. Till vistelseort väljer han öppna, odlade slätter, och man ser honom där än makligt hoppa omkring på åkern än sittande på en sten, gärdesgård, telefonstolpe eller dylikt. Han är trög och kan sitta orörlig på samma plats långa stunder, och han flyger tungt och illa samt endast korta stycken i sänder. Om hösten samla sig kornsparfvarna i flockar, och under vintern besöka de i likhet med gulsparfvarna gårdar och ladugårdsbackar för att bland spillningen söka sin näring, som denna årstid består af sädeskorn och frön, om sommaren förtäres därjämte en myckenhet insekter.

Som sångare är han ej lycklig, visserligen sjunger han flitigt både vinter och vår, men sången är allt utom vacker och kan närmast liknas vid den gnissling, som uppkommer, när en dörr vändes på rostiga gångjärn.

Boet bygges på marken, det är tämligen konstlöst sammansatt af torra grässtrån och vanligen inuti fodradt med hår eller tagel. Äggen, oftast 5, stundom 6, äro ljusgrå med mörkare grå samt bruna eller svartbruna fläckar och streck. Längd 23—26 mm., tjocklek 16,5—19 mm. De par, vi iakttagit, hafva endast kläckt en kull årligen. Hanen deltagar ej i ruftningen, och vanligen är det hufvudsakligen honan, som drager försorg om ungarna, och hennes dräkt blir häraf i hög grad utsliten, medan den lättjefulle maken, som endast består familjen med sin gnisslande sång, bibehåller ett prydligare yttre. I ett fall då honan omkommit, åtog sig dock hanen ungarna och födde upp dem.

Gulsparfven, *Emberiza citrinella*, L. (Tafla 19, fig. 5, ♂ i vinterdräkt.)

Namn: *Gulspink*; *Gulspeck* (Värml.); *Grönning* (Nerike, Sörml., Uppland); *Gullärka* (Skåne); *Gulvamb* (Gotl.); *Snösparf*, *Snöspink* (Smål.); *Täckling* (Östergötl.); *Sisselshit* (Helsingl.); *Sissilishit* (Norrbotten). Norska: *Gulspurv*, *Gulspurr*. Danska: *Gulverling*, *Gulspurv*. Finska: *Keltasirkku*, *Sissi*.

Ryggen brun med breda, svarta fläckar i fjädrarnas midt. Bakrygg, öfvergump och öfre stjärttäckare röda med gul anstrykning. Vingfjädrarna svartbruna med gula, täckfjädrarna med bruna fjäderkanter. Stjärten svartbrun med brungula fjäderkanter. De två mellersta pennorna gråbruna. De två yttersta pennorna på hvar sida med hvita fläckar. Hufvud och framhals citrongula, hjässan och örontäckarna med grågrön anstrykning och smala, svarta streck. På strupens sidor ett smalt, brunt band. Under gul, bröst och sidor med rödbruna fläckar. Honan ofvan gråbrun med svarta fläckar och rödbrun öfvergump. Hjässan och hufvudets sidor mörkgrå med täta, svarta streck och genomskimrande gul botten. Under blekgul, bröst och sidor grågula, de senare med täta, mörka fläckar.

Om vintern äro både hanen och honan mindre gula, och hanen har grön anstrykning på ryggens fjäderkanter. Iris mörkbrun. Näbb ofvan svartbrunt, under gråblått, fötter gulbruna. Längd 171—185 mm. Vingen 82—97 mm. Hanen oftast något större än honan.

Ungen liknar honan, men har fläckarna isynnerhet under tydligare framträdande.

Gulsparfven förekommer allmänt i de flesta af Europas länder samt vstra Sibirien. I Sverige är han den vanligaste af sitt släkte och förekommer i södra och mellersta delarna af landet nästan öfverallt. Mot Norden aftager han i antal, men går upp längs Torneå älf till 67° 30' och är äfven anträffad än högre upp såsom vid Karesuando (Sundevall), mot vester finnes han i Kvickjock. I Norge lefver han om än sparsammare nästan i alla Finmarkens odlade bygder såsom Sydvaranger, Tanadalen, Porsanger och Alten (Collett). Upp på själfva fjällen går han aldrig. I Finland är han allmän upp till lappmarken och ej sällsynt vid Muonio och Kandalax. I Danmark är han den allmännaste af sparfvorna och finnes öfver hela landet.

I de nordligaste delarna af sitt utbredningsområde är gulsparfven flyttfågel. Alten lämnar han sålunda om hösten och återkommer i april (Collett 1895). Samma förhållande råder i Sverige norr om Luleå (Sundevall). I Skåne skall hans antal tilltaga om vintern, och enstaka gulsparfvar förolyckas om hösten mot fyrlyktorna, men det stora flertalet flyttar ej. Och många bevis finnas för, att denna fågel stundom är ut och är in stannar på samma ställe. Så iaktogs en gulsparf, lätt igenkännlig på sitt skadade ben, hvar vinter under åtta år vid samma gård, sitt bo hade han i en närbelägen skogsbacke. På en annan gård uppehöll sig en gulsparfshane med endast en fot under många år, hvar vinter delade han tamhönsens föda.

Under fortplantningstiden bebor gulsparfven skogsbackar eller buskmarker, men när mot hösten insekterna börja tryta, drager han ut på fälten och samlar sig där i stora flockar. Om vintern tyr han sig, som ofvan är antydtt, gärna till människoboningar, men om aftnarna drager flocken åter till närmaste skog och tillbringar natten i täta buskar eller träd, som gifva skydd.

Hanen är en flitig sångare, som om våren låter höra sin enkla, men tilltalande visa från en trädtopp eller telefonstolpe. Han sjunger ungefär »sitt itt itt itt itt tyh».

Boet lägges oftast på marken, vanligen skyddadt af en enbuske, en rishög eller dylikt, men vi hafva flera gånger funnit det i en tät en- eller granbuske omkring en meter eller något mera från marken. Äfven i Norge bygger gulsparfven endast sällan sitt bo i buskar (Collett), men i Danmark sker det oftare och är i Frankrike regel. Det består af torra grässtrån och är inuti fodradt med tagel eller fina rotfibrer. Äggen, oftast 5, variera mycket till färgen, vanligen äro de ljust gråhvita med svartaktiga streck och ådror, som stå i en krans kring den

tjockare ändan. Stundom är grundfärgen mörk, rödaktigt grå. Längd 18—24 mm., tjocklek 14,5—17 mm. Hanen rufvar ej, men biträder honan flitigt med att mata ungarna, hvilka hufvudsakligast födas med insekter, vi hafva dock funnit frö i magen på äfven helt späda ungar. De par, vi varit i tillfälle följa under sommaren, hafva aldrig haft mer än en kull ungar, som dock stundom kläckts mycket sent.

Ortolansparfven, *Emberiza hortulana*, L. (Tafla 20, fig. 1, ♂).

Syn. *Glycyospina hortulana*.

Namn: *Ortolan*. Norska: *Hortulan*. Danska: *Hortulanverling*, *Hortulan*, *Ortolan*. Finska: *Metsäsirkku*, *Peltosirkku*.

Ofvan brun med långsgående svarta fläckar på fjädrarnas midt. Vingpennorna brunsvarta med rostbruna kanter, som på de innersta armpennorna och täckfjädrarna äro mycket breda. Stjärten brun, dess två yttersta pennor delvis hvita, de båda mellersta stjärt-pennorna kantade med rostgult. Hufvud och hals ofvan grå med gul anstrykning, halsens sidor och bröstet af liknande färg, men något ljusare. Strupen och ett streck från undernåbbets rot nedåt halsens sidor ljust gula. Undre kroppsdelarna rödgrå. Honan med dunklare färger, hufvud, hals och bröst brunaktiga samt med smala, mörka, mer eller mindre tydliga spolfäckar på hufvud och bröst. Iris brun. Näbb och ben gulbruna. Längd 156—175 mm. Vingen 83—93 mm.

Ungen har svartbruna fläckar på hufvud, hals, bröst och sidor samt är under grågul med svag rostfärgad anstrykning.

Ortolanen förekommer öfver hela Europa och öfvervintrar i Afrika. I Asien ersättes han af närstående arter. I Sverige finnes han om än sparsamt nästan öfverallt, där passande lokaler förekomma. Från Skåne går han mot nordnorden långt upp i Lappland. Kring Åmål på Dal och svältorna i Västergötland var han 1868 allmännare än gulsparfven, (Kolthoff). I Norge söder om Trondhjemsfjorden är han tämligen vanlig i de sydöstra delarna, i Salt-dalen innanför Bodö är han funnen och häckar sannolikt. I Finmarken förekommer han sparsamt, och hans bo är funnet i Sydvaranger. På fjällen går han stundom öfver trädgränsen (Hjerkin på Dovre), (Collett). I norra Finland är han allmän åtminstone mellan Aavasaksa samt Uleåborg och Paldamo (Mela). Längre mot norr såsom vid Muonio är han sällsyn-tare, i mellersta och södra Finland är han endast sällan iakttagen häckande såsom vid Kuopio, Helsingfors och Piiikis. Han tyckes trivas bäst i stenbundna, med enbuskar beväxta backar eller i skogskanterna,

där träden stå glest, och buskväxter talrikt förekomma.

Ortolansparfven är en äkta flyttfågel, som aldrig öfvervintrar i nordnorden. I början af maj ankommer han till Västergötland och Bohuslän samt flyttar bort i början af september.

Ortolansparfven ansågs under de romerska kajsarsarnas tid som en stor läckerhet, och ännu är han under sin vinterflyttning i Medelhafsländerna utsatt för massförföljelser. Till sitt beteende liknar han gulsparfven, dock sätter han sig sällan såsom denne i trädtoppar, telefonstolpar eller andra högt belägna föremål. Vanligen låter hanen höra sin sång från en sten, en buske eller dylikt. Hans sång liknar mycket gulsparfvens, men sluttonen är olika. Sån-gen kan återges med »sitt, itt, itt, itt, itt tjörr».

Sitt bo lägger han på marken, vanligen doldt under eller bredvid en buske, det består af torra grässtrån och är inuti alltid fodradt med tagel eller hästhår. Bon från Lappland hafva varit fodrade med renhår. Äggen, vanligen 5 till antalet, äro grönaktigt eller rödaktigt hvita med brunsvarta fläckar och streck. Längd 18—22 mm., tjocklek 14—17 mm.

***Emberiza aureola*, Pall.** (Tafla 20, fig. 2, ♂).

Namn: *Brunhufvad gulsparf* Nilsson, *Rysk Videsparf* Smitt. Finska: *Kultasirkku*.

Ofvan mörkt rödbrun, stundom med mörka fläckar på ryggen. Vingpennorna mörkt gråbruna, isynnerhet de inre armpennorna med breda, rostbruna kanter. De stora vingtäckarna svartbruna med breda, rostbruna kanter och hvitaktiga spetsar, som bilda ett smalt band midt öfver vingen. De mellersta vingtäckarna hvita, bildande ett bredt band. Stjärten mörkt gråbrun med ljusare fjäderkanter, den yttersta pennan delvis vit och den andra vit i spetsen. Hufvudets sidor och öfre delen af strupen svarta, öfver halsens nedre del ett smalt band af ryggens färg. Under hjärt gul, buk och undergump hvitaktiga, sidorna med mörkt rödbruna streck. Honan är ofvan gråbrun med svarta fläckar på ryggen. Ett band längs hufvudets midt, ett annat öfver ögat och en fläck på hufvudets sidor grågula. Örontäckarna mörkare. Vingar och stjärt gråbruna. Under ljust citrongul, på sidor och bröst med gråbruna fläckar. Iris brun. Näbb ofvan hornfärgadt, under ljusare, fötter ljusbruna. Längd 127—152 mm. Vingen 72—78 mm.

Den brunhufvade gulsparfven, såsom Nilsson kallat *Emberiza aureola*, bebor nordöstra Europa, Sibirien och norra Kina samt öfvervintrar i Birma och på Malaka. Inom Skandinavien och Danmark

är han ej anträffad, men han finnes i guvernementet Olonetz, öster om Ladoga: funnen vid Svir samt talrikt vid Telkkjärvi (¹⁷/₆ 1875) och vid Onegas norra strand. Han hör till de fåglar, som från Asien framtränga mot vester. I förra århundradet var han känd endast från Asien och säges af Pallas vara allmänare i de östra än i de vestra delarna af Sibirien. Att han snart nog blir funnen inom Finlands gränser, är sannolikt, och möjligen går Nilssons förutsägelse, att han skall utsträcka sitt område till lappmarken, i fullbordan.

Säfsparfven, *Emberiza schoeniclus*, L. (Tafla 20, fig. 6, ♂, fig. 7, ♀, fig. 8, ungfågel).

Syn. *Cynchramus schoeniclus*.

Namn: Norska: *Sivspurv*, *Rörspurv*. Danska: *Rörverling*, *Rörspurv*. Finska: *Pajusirkku*, *Pajusiukku*, *Kaislasirkku*.

Gammal hane om våren: ofvan svart med breda, rostbruna fjäderkanter, ryggen längst fram och öfvergumpen grå med svarta fläckar. Vingens fjädrar med mycket breda, bruna fjäderkanter, hand- och armpennorna hvitaktiga i infanet. Stjärten svart, de mellersta pennorna med bruna kanter, de två yttersta pennorna på hvar sida delvis hvita. Hufvudet och strupen svarta. Ett band på hvar sida om strupen, en ring kring halsen och de undre kroppsdelarna hvita, sidorna med längsgående brunaktiga fläckar. Honan har hufvudet ofvan och örontäckarna småfläckiga af svart och brunt, nacken utan hvit ring, en hvitaktig strimma öfver ögat samt en annan från näbbroten gående under örontäckarna och bakom dem förenande sig med de förra. På hvar sida om den gråhvita strupen en bred rad svarta fläckar, bröstet och sidorna fläckade. I öfrigt lik hanen, men med dunklare färger.

Om vintern är det svarta och hvita på hanens hufvud uppblandadt på hjässan med rödbrunt, på halsen med grått. Iris brun. Näbb svart, fötter bruna. Längd 143—163 mm. Vingen 71—82 mm. Hanen är något större än honan.

Ungarna likna honan, men ha undersidan dunklare och mer fläckig.

Säfsparfven bebor hela Europa och norra Asien ända till Kamtschatka. Om vintern finnes han äfven i nordvestra Indien. I Sverige förekommer han visserligen i så godt som alla landskap utom Gotland, där han endast en gång iakttagits (april 1866, Kolmodin), men utan gensägelse allmänast är han i fjälltrakternas björk- och videområden. I de södra landskapen bebor han mer enstaka och spridda lokaler, om han än här och hvar såsom vid Horn-

borgasjön i Vestergötland och Ekolns vikar i Uppland kan sägas vara allmän. I Norge, där han i regel är en alpinsk art, finnes han från Hvalöarna med flera ställen ända upp till Nordkap och Sydvaranger. Någon gång häckar han äfven där på låglandet såsom på de ofvannämnda Hvalöarna och ännu några öar längs kusten. I södra och mellersta Europa är säfsparfven liksom äfven i Danmark i motsats mot förhållandena i en stor del af Skandinavien en låglandsfågel. I Finland finnes han öfver hela landet, men är sällsyntare i de sydvästra delarna (Mela). I Danmark är han på passande lokaler allmän öfverallt.

På fjällslutningarna träffas han i videsnåren vid älvar och bäckar. I dalarna träffar man honom vid sjöar och träsk.

Han är en äkta flyttfågel, som aldrig öfvervintrar, men kommer tidigt om våren och flyttar sent bort. Till Hornborgasjön i Vestergötland anländer han vanligen redan i början af april. Höststräcket inträffar i slutet af september och varar vanligen till i midten af oktober, efter hvilken tid man endast får se en och annan ung fågel ännu någon vecka. Från toppen af ett vasstrå eller en pilbuske låter säfsparfven höra sin enkla sång, hvilken i likhet med de öfriga sparfvornas består af en enda drill. Holmgren återger den rätt lyckligt med »tiut, tiut, tiut, titititiut». Locktonen är en långdragen, lätt igenkännlig hvissling.

Sitt bo lägger säfsparfven på eller nära marken, helst i täta snår bland viderötter och gräs, det består af torra strån och är ofta fodradt med hår eller tagel. Äggen, 4—6 till antalet, äro ljusst eller mörkt brungrå med svartaktiga fläckar och streck. Längd 18—22 mm., tjocklek 14—16 mm.

Säfsparfven föder sina ungar mest med insekter, hvaraf de gamla fåglarna under sommaren äfven hufvudsakligast tyckas lefva. Vår och höst äta de frön. Hanen rufvar ej, men matar flitigt ungarna.

Videsparfven, *Emberiza rustica*, Pall. (Tafla 20, fig. 4, ♂, fig. 5, ungfågel).

Syn. *Emberiza borealis*, Zetterstedt.

Namn: Norska: *Vidjespurv*. Danska: *Bondeverling* Kjaerb. Finska: *Pohjansirkku*.

Hufvud svart med ett bredt, hvitt band från näbbroten öfver ögat till nacken och inströdda hvita fjädrar på hjässan, bildande ett tydligt längsband och en fläck i nacken. Skuldror, bakrygg och öfre stjärttäckare rödbruna med smala, grå fjäderkanter. Ryggens midt med svarta fläckar. Vingens fjädrar svartaktiga med ljusa kanter. Vingtäckarnas hvita

spetsar bildande ett eller stundom två band öfver vingen. Under hvit med täta, rödbruna fläckar i ett band öfver bröstet och längs sidorna. Honan har hufvudet mörkbrunt med ljusare fläckar och bandet öfver ögat samt nackfläcken mindre. Hennes dräkt är i öfrigt dunklare. Om vintern döljes vådräktens hjärtare färger på hufvud och skuldror af breda, brunaktiga bräm, men fläcken i nacken är fortfarande tydlig. Iris mörkbrun. Näbb ofvan mörkbrunt, under ljusare, fötter gulbruna. Längd 127—140 mm., Vingen 74—78 mm.

Ungfåglarna likna mycket unga säfsparfvar, men ha ett ljusst band längs hjässan eller åtminstone en ljus fläck i nacken.

Videsparfven bebor norra Europa, Sibirien och Kamtschatka, vintern tillbringar han i Kina och Japan. I mellersta Europa är han endast tillfälligtvis funnen. I Sverige äro endast ett fåtal iakttagna: ett par vid Haparanda ²⁰/₅ 1821, en ung fågel nära Luleå ⁹/₅ 1835, han säges äfven förut vara iakttagen i Lappland (Nilsson). Hvarken i Norge* eller Danmark är han med säkerhet sedd. I guvernementet Olonetz förekommer han från Svir till Uikijärvis norra strand och finnes äfven i östra Karelen och norra Savolax, mot vester har han funnits häckande vid Kuopio, Kiuruvesi och Sotkamo (Mela). Videsparfven, som i likhet med *Emberiza aureola* och dvärgsparfven håller på att från Sibirien, sitt ursprungliga hemland, framtränga vesterut, är kanske den af dem, som hunnit längst. I Finland har han ju redan oomtvistelig hemortsrätt.

Till uppträdande och lefnadssätt lär han likna säfsparfven. Äggen, 5, likna säfsparfvens, men ha rödaktigt hvit grund och rödaktiga fläckar (Dresser).

Dvärgsparfven, *Emberiza pusilla*, Pall. (Tafla 20, fig. 3, ♂ i sommardräkt).

Namn: Danska: *Dvaergverling*. Finska: *Vähäsirkku*.

Hanen om våren: ofvan ljusst brungrå med svartaktiga fläckar. Hufvudets och strupens öfre del bruna. Ett bredt, svart band öfver hvardera ögat nedåt nacken och ett dylikt tvärband bakom örontäckfjädrarna. Vingarna svartbruna med ljusare fjäderkanter, som på täckfjädrarna äro ljusast. Stjärten svartbrun med ljusare fjäderkanter, dess två yttersta pennor delvis hvita. Under hvitaktig med svarta fläckar på strupens sidor, bröstet och kroppssidorna. Honan liknar hanen, men har dunklare

* Mr Schrader säger sig hafva funnit honan i Ostflinmarken, en uppgift, som Collett dock ej anser tillförlitlig.

färger. Iris brun. Näbb hornfärgadt, fötter gulbruna. Längd 122—134 mm. Vingen 68—73 mm.

Ungen har den bruna färgen på hufvudet ersatt af hvitaktigt, de svarta strecken äro bredare och med inblandadt brunt. Undre kroppsdelarna hvitaktiga, öfverallt beströdda med svartbruna fläckar.

Dvärgsparfven bebor norra Europa, Sibirien och norra Kina och öfvervintrar i södra Asien. I Sverige är han funnen vid Lund i april 1815. Collett (1881) har vid Staburnaesälvens utlopp i Porsangerfjord iakttagit en fågel, som han att döma af sången anser för ifrågavarande art, och som troligen häckat där. Hvarken i Danmark eller Finland är han iakttagen, men vid Archangel och Dvina fann Lilljeborg honom vara den allmännaste af sitt släkte, och Meves fann honom vid Onega. Colletts fynd synes visa, att dvärgsparfven kan väntas invandra äfven i Skandinavien.

Fältsparfsläktet, *Plectrophanes*, Meijer.

Fältsparfvarna påminna ej så litet om lärkorna i lefnadssätt och val af vistelseort. Särskildt är detta fallet med fotens form (jämför vidstående fig. med t. ex. fig. 6 å tafl. 21). De röra sig äfven ofta gående såsom lärkor och piplärkor. Hos lappsparfven, som af många anses bilda ett släkte för sig, och som onekligen till sin dräkt afviker mycket från snösparfven, är bakklon längre än tån, hvilket ej är förhållandet hos den senare.

Fot af lappsparf (efter Catalogue of Birds).

Öfversikt af arterna:

- I. Armpennorna svartaktiga *P. lapponicus*.
II. Armpennorna till största delen hvita *P. nivalis*.

Lappsparfven, *Plectrophanes lapponicus*, (L.) (Tafla 19, fig. 6, ♂, fig. 7, ♀ i sommardräkt.)

Syn. *Emberiza lapponica*, *Calcarius lapponicus*, *Centropus lapponicus*.

Namn: Norska: *Laplandsspurv*. Danska: *Laplandsverling*, *Sporeverling*. Finska: *Lapinsirkku*. Lapska: *Värricicaš*.

Hane i sommardräkt: rygg och öfvergump brunsvarta med breda, gulbruna fjäderkanter. Hufvudet ofvan och på sidorna samt hals och bröst svarta. Från ögat går ett gullvitt eller rostfärgadt band till nacken och därifrån bakåt längs sidorna af det svarta

Hanan i sommardräkt: ryggen, skuldrorna, lilvingen, handpennornas yttre hälft, de innersta armpennorna samt stjärtens mellersta pennor rent svarta. Vingens mellersta och stora täckfjädrar, handpennornas inre del och flertalet armpennor hvita, bildande ett snedt band öfver den hoplagda vingen. Hufvud, hals, öfvergump och alla undre kroppsdelar liksom stjärtens tre yttersta pennor hvita, den fjärde delvis vit i utfanet, den yttersta med en liten svart fläck i ytterfanet. Om vintern få fjädrarna på hufvud, rygg, skuldror och öfvergump breda, rostbruna kanter, hufvudet och öfvergumpen bli däraf rostbruna, ryggen fläckig, mot våren bli ryggens fjäderkanter och hufvudet hvita. De inre armpennorna med breda, bruna kanter. Honan i sommardräkt: hufvud och rygg kantade med hvitgrå fjäderkanter, bakryggen med bruna. Det sneda bandet öfver vingen ganska litet. Under orent vit. I vinterdräkten liknar honan hanen, men har mindre rena färger, och undersidan är mer rostbrun. Hon kan lätt igenkännas därpå, att de små vingtäckarna, som hos hanen äro rent hvita, äro svarta med hvita bräm. Iris brun. Näbb om sommaren svart, om vintern gult. Fötter svarta. Längd 173—190 mm. Vingen 99—120 mm.

Ungen: ofvan mörkt brungrå, armpennorna och de små vingtäckarna delvis hvita. Under gulgrå.

Snösparfven tillhör jordklotets nordligaste trakter och finnes såväl i gamla som nya världen. Om sommaren hör han jämte stenskvättan till de fåglar, som iakttagits längst i norr, men om vintern flyttar han mot söder och träffas då i mellersta Europa och Amerikas Förenta Stater. I Sverige, Norge och Finland finnes han som häckfågel endast i fjälltrakterna och vid Finmarks kuster, där han vid fisklägena på sätt och vis kan sägas ersätta gråsparfven. På Faeröarna häckar han sparsamt, men på Island torde han vara den vanligaste af alla fåglar. Dresser förmodar, att han äfven skall häcka på Grampianbergen i Skottland (?).

Han är en äkta fjällfågel, som i spridda par finnes på själfva de öde fjällplatåerna högre upp än någon annan sångfågel. Och man måste förvånas öfver att i nejder, som förefalla så sterila som snösparfvens sommarhemvist, finna ungarna fullproppade med insekter och frön och föräldrarna vid godt hull. I sin vackra, svarta och hvita sommardräkt och med sin sång lifvar han de ödsliga fjällen och gläder vandraren.

Under en sten eller i en klippremna bygger han helst sitt bo, och på en sten ser man hanen sitta nästan dagen igenom, ofta sjungande. Collett (1877) säger, att hanen stiger sjungande upp i luften.

Snösparfven är, strängt taget, en flyttfågel. Visserligen säges en del kvarstanna vintern öfver på sina häckplatser i södra Norges fjäll, men om dessa undantag frånräknas, uppsöker han om vintern för honom blidare nejder, dessa må nu ligga längs Norges vestkust, på södra Sveriges slätter, i Danmark, i England eller det europeiska fastlandet, där han förekommer hvar vinter, oftast i otaliga skaror, och ströfvar vida omkring. Hans talrikhet anses af allmogen bebåda hård vinter (se namnen ofvan), en tro, som enligt vår erfarenhet på intet vis håller streck. På Upsalaslätten visa de sig i början af oktober, mot norden återvända de i april.

Boet bygges, som ofvan nämndes, helst under en sten. Det är stort, rikt fodradt med hår och fjäder. Äggen läggas i midten af juni, de äro 5—6, gråhvita med bruna och grå fläckar, 20—24,5 mm. långa och 15,5—17 mm. tjocka.

2 Underfam. Finkar, *Fringillini*.

I motsats mot sparfvarna ha finkarna ett öfver-näbb, som är lika bredt eller bredare än det undre,

öfver- och undernäbbet sluta tätt tillsammans och lämna ej någon öppning mellan sig. Gombhvalfvet bredt. Gombknöl saknas, men ersättes af 3—5 längsgående, upphöjda åsar (se nedanstående teckning). Hvad näbbets form beträffar, afvika korsnäbbarna från de andra finkarna (jämför beskrifningen af korsnäbbsläktet). Vinkeln vid näbbets bas betydligt mindre framträdande än hos sparfvarna (jämför fig. 1 sid. 60). Näsborrharna små och runda samt dolda af öfverskjutande små fjädrar. Alla europeiska finkar liksom ock alla i vår världsdel boende sparfvar ha endast nio handpennor.

Öfvernäbbet sedt underifrån,
1 af tallbit, 2 af domherr.

Flertalet finkar bebo skogarna, en del arter föredraga buskmarker, andra bergstrakter. De flesta nordiska arter äro flyttfåglar, andra strykfåglar, blott några få verkliga stannfåglar. De lefva mest af frön, men äta äfven insekter, hvarmed de oftast uppföda sina ungar. Många arter äro utmärkta sångare. De bygga ofta vackra och konstnärligt sammansatta bon och lägga vanligen 5—6 fläckiga ägg. Flera arter lägga två kullar om året.

De flesta finkar tillhöra gamla världen. Man känner öfver 350 arter, fördelade på något mer än 50 släkten. Alla hithörande släkten, utom korsnäbbar, tallbitar och domherrar, förenades förr till ett: *Fringilla*. Man har på senare tid sökt afskilja stenknäckar, grönfinkar och en del utländska släkten, alla med mycket starkt näbb och näsben, som gå långt bakåt, till en ny underfamilj, *Coccothraustini*.

Många finkarter alstra hybrider med hvarandra, särskildt är detta fallet i fångenskap.

Öfversikt af släktena.

I. Käkarnas spetsar korsa hvarandra (se tafla 14) *Loxia*.

II. Käkarnas spetsar korsa ej hvarandra.

A. Öfvernäbbets spets nedböjd (se fig. 2—5, tafla 15).

1. Näbbets höjd ungefär lika med dess bredd *Pyrrhula*.
2. Näbbets höjd större än dess bredd... *Pinicola*.

B. Öfvernäbbets spets rak.

1. Näbbet mot spetsen mer eller mindre koniskt, icke tunt eller hoptryckt.

* Näbbet kullrigt med böjd rygg.

a. Öfvernäbbets kanter ej inböjda.

- a. Utan gult, men hos ♂ med rött i dräkten *Carpodacus*.
- β. Med gult i dräkten *Serinus*.

- b. Öfvernäbbets kanter inböjda (se fig. sid. 72) *Passer.*
- ** Näbbet rakt, nästan fullkomligt koniskt, endast vid spetsen litet nedböjdt.
- a. Öfvernäbbet bakom spetsen inskuret.
- α. Tarsen icke kortare än mellantån med klo *Fringilla.*
- β. Tarsen kortare än mellantån med klo *Coccothraustes.*
- b. Öfvernäbbet utan eller med ytterst otydlig inskärning bakom spetsen *Linota.*
2. Näbbet mot spetsen tunt och mycket hoptryckt med skarp ryggkant (se fig. sid. 79) *Acanthis.*

Korsnäbbsläktet, *Loxia*, L.

Näbbet afviker från den vanliga formen, dess spetsar korsa hvarandra, och underkäkens spets skjuter förbi öfverkäkens än på höger och än på vänster sida (se tafla 14). Hos ungarna är näbbet rakt och tämligen likt andra finkars (se vidstående

Hufvud af en *Loxia curvirostra*, unge. Nat. storlek.

teckning). Näbbet är för öfrigt groft och från sidorna hoptryckt, öfvernäbbet saknar inskärning. Vingarna tämligen långa, smala och spetsiga, med andra handpennan längst, men föga längre än första och tredje. Stjärten kort, i spetsen klufven. Fötterna undersåtsiga med långa tår och långa, starka, krökta och spetsiga klor. Fjäderbeklädnaden tät. Hanarna äro antingen röda, eller likna de honorna, som äro grågrönaktiga. Ungarna hafva fläckig dräkt.

Korsnäbbarna äro barrskogens barn, som tillbringa större delen af sitt lif däri, men som under sommaren stundom besöka löfskogar för att äta insektlarver. De lifnära sig annars hufvudsakligen af gran- och tallfrö och förtära gärna rönnbär. Med sitt egendomligt byggda näbb bryta de sönder de hårda kottarna för att komma åt fröna, men härvid plocka de ej i likhet med ekorren lös kottefjällen, utan bända endast upp dem och taga ut fröet med tungan. Härunder fasthålla de kottarna med fötterna, hvarvid deras krokiga och hvassa klor komma väl till pass. Medan de i grantopparna plundra kottarna, hålla de sig alldeles tysta, och man märker ofta deras närvaro endast på en då och då nedfallande kotte.

De flyga väl, och under deras vandringar hör man stundom deras locktoner så högt uppifrån, att ett obeväpnadt öga knappt kan se dem. Äfven under fortplantningstiden flyga de ofta, oupphörligt lockande, fram och åter öfver skogen. Då de klänga i barrträdstopparna, erinra de rätt mycket om papegojor, och liksom dessa begagna de sig vid klättrandet af näbbet. De äro mycket starka, så att de till och med under flykten något litet stycke kunna bära en stor grankott i näbbet.

Till sin förekomst äro korsnäbbarna mycket oregelbundna. På en trakt, där de förut saknats eller varit mycket sällsynta, kunna de plötsligt uppträda i mängd. Detta synes stå i samband med barrträdens s. k. fröår. Då komma de redan på hösten, stanna kvar öfver vintern och häcka vanligen under den tid, då fröet är moget. Under sina vandringar kunna de visa sig på trakter, där de annars saknas. Så sträckte den stora korsnäbben 1874 i stort antal öfver Bohusläns skärgård, där han annars ej förekommer.

Deras sång är låg, men vacker. Hanarna låta vanligen höra den från toppen af en gran. Den skarpa locktonen kan återges med »göck, göck».

Deras fortplantning inträffar oftast i februari. I början af denna månad börja de bygga bo, i slutet af februari eller början af mars hafva de ägg, och i början eller midten af mars äro vanligen ungarna kläckta. Häckningen kan dock af en eller annan orsak inträffa mycket tidigare. Åren 1886 och 1889 voro de båda vanliga arterna vid Upsala så allmänna, att vi erhöilo tillfälle att undersöka omkring 70 bon med ägg, alla funna i februari och början af mars; 1890 åter hade korsnäbbarna utflugna ungar redan i januari, och endast ett par bon med ägg påträffades i februari. Någon gång hafva vi äfven påträffat nyss utflugna ungar i maj, juni, augusti och september, men sådana fall äro sällsyntare. Korsnäbbarnas fortplantningstid synes sålunda vara mer växlande än andra småfåglars, ehuru den, som ofvan är antydt, i regeln sammanfaller med granfröets mognad. Huruvida de kläcka tvänne kullar, känna vi ej.

Korsnäbbarnas bon äro öppna, och materialet hämtas nästan uteslutande från granen: ytterst torra granpinnar, därpå ett tjockt lager af hufvudsakligen skugglaf (*Usnea barbata*), hvaraf äfven själfva reden till större delen är tillredd, någon gång litet barr, bast eller en fjäder. Endast honan skall bygga. De lägga vanligen 4 ägg, stundom endast 3, mer sällan 5. Endast honan rufvar äggen, men hon matas under rufningen af hanen, hvilken därunder är lätt att iakttaga, då han låter höra ett säreget

läte, när han i detta ärende nalkas boet. Honan mottager födan, sittande på bokanten eller i närheten därpå, och återvänder genast till rufningen. Korsnäbbarnas ägg synas bättre tåla köld än andra. Sålunda hafva vi funnit de först lagda äggen obetäckta, men oskadade i ända till -16°C . Vid -22°C . voro de däremot sönderfrusna. En gång iakttog den ene af oss ett bo med späda ungar, som vid -16°C . under 40 minuter lämnades obesökt af föräldrarna. När han klättrat upp till boet, voro ungarna krya och gapade efter föda, men då en unge upplyftades ur boet, dog han nästan genast af kylan. Vid mycket stark kyla duka dock ungar och ägg under. Ungarna födas, synes det, uteslutande med de feta gran- och tallfröen, och de matas enligt såväl Colletts som våra iakttagelser i jämförelse med andra småfåglars mycket sällan.

Hvad som ofvan blifvit sagdt om korsnäbbarnas lefnadsvanor, gäller närmast den mindre arten.

Korsnäbbarna bebo större delen af såväl det palaearktiska som det nearktiska området. Man känner tre eller fyra arter, af många delade i flera underarter. Den större korsnäbben skiljes numera af flera ornithologer ej ifrån den mindre. I Skottland skall man ha funnit exemplar af den mindre arten, som till näbbformen närmade sig till den större. Vi ha emellertid i öfverensstämmelse med bruket sedan gammalt i Sverige fortfarande skilt de båda arterna åt, utan att därför vilja uttala någon åsikt i frågan.

Öfversikt af arterna.

- I. Näbbets höjd mindre än underkäkens längd.
 - A. Öfre sidan af vingarna med tvänne hvita tvärband 1. *L. leucoptera*.
 - B. Öfre sidan af vingarna utan hvita tvärband..... 2. *L. curvirostra*.
- II. Näbbets höjd ungefär lika med underkäkens längd 3. *L. pityopsittacus*.

Större korsnäbben, *Loxia pityopsittacus*, Bechst.

(Tafla 14, fig. 1, ♂, fig. 2, ♀.)

Namn: *Krums* (Stockh.). Norska: *Furukorsnaeb*. Danska: *Stor Korsnaeb*. Finska: *Isompi käpylintu*, *Isompi kieronokka*, *Ristinokka*, *Käpytikka*.

Gammal hane: mer eller mindre rent röd, ofta med ett brunaktigt streck från näbbroten genom ögat och nedåt halsen. Öfre stjärtäckare brunaktiga

med röda kanter, de undre svartbruna med breda, hvitaktiga kanter. Öfre vingtäckare mörkt brunröda, de undre hvitaktiga. Ving- och stjärtpenor svartbruna med smala, rödaktiga fjäderkanter. Honan ofvan grå med grön anstrykning. Bakrygg och öfvergump gulgröna. Under ljusare grå med gul anstrykning. Undre stjärtäckare svartgrå med hvita kanter. Vingar och stjärt som hos hanen, men med grön i stället för röd anstrykning. Iris brun. Näbb mörkt hornfärgadt. Fötter bruna. Längd 178—195 mm. Vingen 96—108 mm.

Ungfåglarna äro först ofvan grå, under hvitaktiga, öfverallt med täta, mörkt brungrå fläckar och mycket svag, gul anstrykning på öfvergump och rygg, och denna dräkt bibehålles till första ruggningen. Sedan blir hanen först hjärtare gul (Meves 1861), så gulröd och slutligen högröd, eller ock kan han genast vid första ruggningen antaga röd dräkt, som sedan bibehålles. I fångenskap bli de röda hanarna snart gula, men att häraf sluta till, att gamla hanar äfven i det fria antaga denna färg, synes oss förhastadt. Såväl gula som röda hanar äro fortplantningsdugliga.

Större korsnäbben bebor Europa och går mot öster till Uralbergen. I Sverige är han funnen häckande åtminstone från södra Småland till Lapplands inre delar och på Gotland. I Norge från Kristiania till Saltdalen (Collett 1894). En gång är han funnen öfver barrskogsgränsen på Dovre (Collett 1869). I Finland är han tämligen allmän från landets södra delar åtminstone till Uleåborg och Pudasjärvi (Mela). Hans nordgräns där synes ej fullt fastställd. I Danmark förekommer han af och till i stort antal, såsom 1817, 1827, 1849, 1887, 1888. Han ankommer vanligen i november (Coll.)

Större korsnäbben är i mellersta Sverige vida mindre allmän än den mindre; liksom denna är han periodiskt uppträdande. Till lefnadssätt är han mycket lik följande art. Han synes dock oftare söka sin föda från tallkottarna, som han med sitt starkare näbb lätt öppnar.* Han är kanske något trögare än den mindre arten, sitter långa stunder orörlig och låter mindre ofta höra sin lockton. Boet liknar följande arts, men är vanligen något större. Vi ha aldrig funnit mer än 4 ägg, ofta endast 2 eller 3.

Nilssons beskrifning på den stora korsnäbbens öfvertäckta vinterbon beror säkerligen på något missstag. Ett tjog, af oss granskade, i februari och mars

* Vi ha ofta varit i tillfälle att konstatera, att han verkligen förtär tallfrön, en uppgift, som den bekante fågelkännaren Ekström betviflat.

funna, bon hafva alla varit öppna och liknat vanliga korsnäbb-bon, och samma iakttagelse hafva andra fågelkännare gjort. Äggen likna följande arts, ehuru något större, de äro hvita med mörkare och ljusare bruna, glesa fläckar eller streck, som stå tätast kring den tjockare ändan. Längd 20,5—24 mm., tjocklek 15,5—17,5 mm.

Mindre korsnäbben, *Loxia curvirostra*, L.

(Tafla 14, fig. 5, ♂, fig. 6, ♀.)

Namn: *Krumsnabel*; *Krums* (Stockh.); *Kügel-drifvare*; *Kryssnäbb* (Gotl.). Norska: *Grankorsnaeb*. Danska: *Mindre Korsnaeb*, *Almindelig Korsnaeb*. Finska: *Pienempi käpylintu*, *Pienempi kieronokka*, *Rästinokka*, *Käpytikka*.

Till dräkten liknar den mindre korsnäbben alldeles den större, från hvilken han egentligen skiljes genom formen på sitt näbb (jämf. öfversikten sid. 67), sin storlek och sina kortare vingar. I Norden synes ej några öfvergångsformer mellan dessa båda arter eller raser finnas. Längd 165—193 mm. Vingen 91—101 mm.

Mindre korsnäbben bebor hela det palaearktiska området och ersättes i norra Amerika af en mycket närstående varietet, *Loxia americana*. I Norden är han den vanligaste af sitt släkte. I Sverige förekommer han från norra Skåne till barrskogarnas nordgräns samt på Gotland. I Norge är han funnen från södra Norge och Kristiania ungefär till polcirkeln. Ett par individer äro äfven iakttagna i Ostfinmarken (Collett 1869). I Finland förekommer han ganska allmänt upp till Uleåborg samt är funnen häckande vid Muonioniska (E. Hongberg i bref). Vid Aavasaksa, Muonio, Pasvigälven och Imandra äro korsnäbbar iakttagna, som sannolikt tillhöra denna art (Mela). I Danmark förekommer han höst och vinter allmänare än den större arten och är äfven funnen häckande här och hvar.

Han uppehåller sig mest i granskog och lefver om vintern af granens frö. Om sommaren samlar han sig ofta i löfskogarna i stora flockar för att äta mjuka insektlarver. Sålunda hafva vi på södra och mellersta Öland sett honom i massor förtära de därstädes härjande små vecklarelarverna. Där denna korsnäbb är allmän, ger han i hög grad lif åt vår annars så dystra granskog. Än ser man honom ensam eller i flockar, oupphörligt lockande, draga fram öfver skogen, än märker man hans närvaro endast af ett rassel i träden, när lämningar af hans måltider falla ned, och än ser man den vackre, röde hanen sjungande sitta på toppen af någon liten gran. Sången förefaller så mycket vackrare, som man om vintern ej är bortskämd af trastens eller

rödhakens toner. Korsnäbben är föga skygg och fördenskull lätt att iakttaga, såväl när han äter, som när honan är sysselsatt med bobyggnaden. Ofta bygger hon flera bon, som af en eller annan anledning öfvergifvas, sedan de blifvit mer eller mindre färdiga. De flesta bon hafva vi funnit ute på yfviga grangrenar, men stundom äfven inne vid stammen. Äggen vanligen 3—4, någon gång ha vi dock funnit 5. De äro hvita med ljusare och mörkare, stundom nästan svarta, glesa fläckar och streck på den tjockare ändan. Längd 20,5—23,5 mm., tjocklek 15—17 mm.

Bändelkorsnäbben, *Loxia leucoptera*, Gmel.

(Tafla 14, fig. 3, ♂, fig. 4, ung ♀.)

Syn. *Loxia bifasciata*, Brehm.

Namn: *Pipkrums* (Stockh.); *Norsk korsnäbb*. Norska och danska: *Heidvinget Korsnaeb*. Finska: *Kirjasipi-käpylintu*, *Kirjasipi-kieronokka*.

Hanen ofvan röd, isynnerhet på skuldror och framrygg brunfläckig. Vingarna svartbruna, de mellersta vingtäckarna liksom de störres spetsar hvita eller ljusröda, bildande två tvärbånd. Armpennorna kantade med gullhvitt, de inre med hvita spetsar. Öfre stjärttäckare och stjärtpenor brunsvarta med smala, grönhvita kanter. Ett streck genom ögat och strupen gråaktiga. Under röd, sidor och undergump grå, undre stjärttäckare hvitaktiga med svarta streck. Ibland är hanen dels röd dels gul på rygg och bröst, stundom är han gul och liknar då mycket honan. Honan ofvan grå med grön anstrykning och gröngul öfvergump. Under ljusgrå med gul anstrykning. Vingar och stjärt som hos hanen. Iris mörkbrun. Näbb ljust hornbrunt. Fötter brunaktiga. Längd 166—183 mm. Vingen 88—98 mm.

Ungen fläckig, ungfåglarna likua honan, men äro fläckiga (jämf. fig. 4, tafla 14).

Bändelkorsnäbben bebor såväl östra Europa och norra Sibirien som nordliga Amerika. De, som bebo gamla världen, räknas ofta som en ras eller art för sig och benämnas då *L. bifasciata*, C. L. Brehm. Till dräkten likna de den amerikanska formen, men denna har något smalare näbb (9 mm.), och hanens röda färg stöter mer i ljusrött.

Bändelkorsnäbben synes då och då företaga ströftåg till vstra Europa. I Sverige är han utom i ett par enstaka exemplar funnen dels 1845 i spridda flockar öfver en stor del af landet, dels 1889, då en ny, talrik invandring egde rum, och bändelkorsnäbben iaktogs på många håll såsom vid Nässundet i Värmland (E. Lönnberg), vid Göteborg, i Västergötland, i Skåne, vid Jönköping (H. Nyqvist), vid Stockholm och Upsala, vid Gefle och

i Dalarna. De visade sig från slutet af augusti till fram på nyåret 1891. I Norge äro enstaka exemplar iakttagna under 1840-talet. Åren 1882, 1884, 1886 och 1888 visade sig smärre flockar vid Kristiania, under den stora invandringen 1889 iakttogs han vid Kristiania, på Jaederen, vid Hamar och Trondhjem samt i Namdalen; de visade sig från september till mars (Collett). I Finland är han skjuten några gånger i de södra och mellersta delarna af landet (nov. 1849 och okt. 1853 vid Helsingfors, vid Viborg 1856, vid Kuopio hösten 1857). I Danmark äro enstaka individer iakttagna, såsom vid Kjöbenhavn under 1840-talet. Den stora invandringen 1889 berörde äfven Danmark, där de utom från Kjöbenhavn erhöles från Naestved, från Falster, Låland och från trakten af Viborg samt dessutom vid Naestved 1893.

Bland de 1889 fällda exemplaren funnos några få, som ännu buro sin fläckiga ungdräkt. De höllo mest till i lärkträden, hvilkas späda knoppar de med begärlighet åto, eller infunno de sig senare på hösten i rönnarna för att äta rönnbär, och de voro där så orädda, att de kunde fångas med en på spetsen af ett spö fäst snara. En infångad hane sjöng flitigt, sången var behaglig.

Den ene af oss erhöill $\frac{2}{3}$ 1890 från en skogvaktare en kull korsnäbbägg, som sannolikt tillhöra denna art. De voro tagna nära Upsala, och mannen, som ej kände till bändelkorsnäbben, berättade, att fågeln hade hvita band på vingen som en bofink. Äggen äro blåaktigt hvita med små, brunröda fläckar vid storändan. Längd 21 mm., tjocklek 15,5 mm., således som små ägg af den mindre korsnäbben.

Tallbitsläktet, *Pinicola*, Vieill.

Näbbet starkt, mycket kullrigt, dess höjd är större än dess bredd, men längden är större än höjden. Öfvernäbbets nedböjda spets är lång och utan inskärning, undernäbbets kanter vid roten starkt inböjda. Vingarna medelmåttiga, räcka ej fullt till stjärtens midt. Stjärten lång, i spetsen något klufven. Fötterna korta och tämligen starkt bygga. Fjäderbeklådningen yfvig och injuk. Färg och färgförändringar påminnande om korsnäbbarnas.

Tallbitarna vistas i likhet med dombherrarna mest i träden, hvilkas späda knoppar och frön de förtära. Om sommaren lefva de spridda hvarje par för sig, och om vintern draga de omkring i flockar. Tallbitarna finnas i såväl gamla som nya världens nordliga delar. Endast en art är känd.

Tallbiten, *Pinicola enucleator*, L. (Tafla 15, fig. 4, ♂, fig. 5, ♀.)

Syn. *Pyrrhula enucleator*, *Corythus enucleator*.

Namn: *Nattvaka*; *Vaktel* (Smål., Värml.); *Vattla* (Vesternorr.); *Svensk papegoja*, *Svenska*, *Dumjöns*, *Dumsnut*; *Dumhugge* (Helsingl.); *Dumskalle* (Norrbotten). Norska: *Konglebit*. Danska: *Krognaeb*, *Svensk Papegöie*, *Norsk Papegöie*. Finska: *Taviokuurna*. Lapska: *Pacagas-loddi*.

Hanen ofvan mörkt röd, fläckig af grått och gråsvart. Vingens fjädrar svartaktiga med ljusröda eller hvita kanter, som på täckfjädrarna äro breda och bilda två band öfver vingen. Hals och bröst af ryggens färg, men något ljusare, mage och undre stjärtäckare grå. Stundom ersättes det röda af bjärt gulrött eller gult, och är hanen då nästan omöjlig att utan anatomisk undersökning skilja från honan. Denna är grå. Hufvud, hals och bröst med öfvervägande gul eller gröngul färg. Om vintern är det röda och gula något mattare. Iris mörkbrun. Näbb hornfärgadt, ljusare vid basen. Fötter svarta. Längd 220—245 mm. Vingen 103—112 mm.

Ungfåglarna likna (enl. Meves) honan, men äro mer orent grågröna. Hufvud och rygg med gröngul anstrykning. De stora vingtäckarna och de tre inre armpennorna med en smal, hvit kant.

Tallbiten förekommer i såväl gamla som nya världens nordliga delar. I Sverige fortplantar han sig i Lapplands barrskogar; mot norr är han funnen till Karesuando (Lilljeborg) och skall häcka så långt i söder som vid Östersund (Sundström). I Norge häckar han i de nordliga delarnas barrskogar. I Porsanger och Tanadalen har han ock häckat och är funnen vid Sydvaranger (Collett). Sydgränsen för hans häckområde synes ej vara med visshet påvisad. I Finland häckar han i lappmarken upp till Enare, äfvensom i norra Österbotten till Aavasaksa, Pudasjärvi och Kajana. Han är ock funnen i ryska lappmarken. Om vintern besöker han sydligare trakter. Han kommer ofta några år i rad i stort antal för aft sedan under en längre eller kortare tid bli sällsynt eller saknas. I Norge besöker han endast sällan vestlandet. Mot söder kunna ströftägen utsträckas till Skåne, Danmark och Tyskland.

Tallbiten är kanske den minst skygga bland småfåglarna, han anses därför ofta som dum och får öknamnet »Dumsnut». Enligt vår mening är tallbiten ingalunda någon dum fågel. Men han tillbringar större delen af sitt lif i ödemarken, där han ej lätt känna människan, och förstår därför ej att frukta henne, då han sedan kommer i hennes närhet.

Under sina vinterströftåg uppsöker tallbiten ofta römmar och oxlar, hvilkas bär han gärna äter, men

annars håller han mest till i barrskogarna och lever af de späda skotten på grantopparna. Likaledes äter han med förkärlek knopp af lärkträd och flera slags löfträd. Tallbitens sång är vacker, den är visserligen ej omväxlande, men tonerna äro klara och starka; lappen anser honom som en storsångare. Äfven hans loekton, som han mest låter höra, då han flyger högt i tuften, är melodisk. Han har samma förmåga som domherren att härma ljud, som han ofta hör; sålunda hvisslar en tallbit, hvilken den ene af oss eger, rent och klart det svenska tappot, som han ofta hört från pianot.

Sitt bo lägger tallbiten i träd eller buskar ej högt från marken. Det är byggt af fina, torra kvistar och inuti fodradt med torra grässtrån. Boen äro ofta tunna och sköra. Stundom synes äfven hanen deltaga i rufningen (Collett). Äggen, 3—4 till antalet, äro ljusst gröna med grå och svartbruna fläckar. Längd 24—26 mm., tjocklek 17—18,5 mm.

Domherresläktet, *Pyrrhula*, Briss.

Näbb kort och starkt kullrigt. Öfverkäkens nedböjda spets kortare än hos tallbitarna. Vingarna medelmåttiga, räckta nästan till stjärtens midt. Stjärten tämligen lång och i spetsen nästan tvär. Fötterna korta, starka. Fjäderbeklädnaden mjuk, tät och yfvig. Hos flertalet arter äro könen olika.

Domherrarna hålla till i skogar eller stora trädgårdar och vistas mest i träden, på hvars späda knoppar och frön de till större delen lifnära sig. De hafva en lätt, lågig flykt. I träden och på marken röra de sig hoppande. Domherrarna bebo Europa och nordliga Asien, synnerligen tatrika äro de i Himalayas nejder. Omkring tolf arter och underarter äro kända. I Norden hafva vi endast en art.

Man sammanför stundom tallbitar och domherrar i samma släkte.

Domherren, *Pyrrhula pyrrhula*, (L.) (Tafla 15, fig. 2, ♂, fig. 3, ♀.)

Syn. *Pyrrhula rubicilla*, Pall., *P. europaea*, Vieill., *P. vulgaris*, Temm., *P. linnei*, Malm, *P. major*, C. L. Brehm.

Namn: *Domsmök* (Smål.); *Klump, Röbröst* (Sörml.); *Sketherre* (Nerike); *Dumsnut* (Dalarna). Norska och danska: *Dompap*. Finska: *Punatulkku, Leivo; Tuomhera* (Savolaks).

Hanen ofvan askgrå, hufvudet ofvan och rundt näbbroten svart med blå glans. De små vingtäckfjädrarna grå, de större svartblå med breda, grå spetsar, som bilda ett tvärband öfver den hoplagda

vingen. Vingpennorna svarta, armpennorna med blå glans. Innersta armpennan i utfanet röd. Stjärten blåsvart, öfver- och undergump hvita, undre kroppsdelarna för öfrigt vackert röda. Honan har ryggen grå med brun anstrykning, undre kroppsdelarna brunaktigt grå, för öfrigt lik hanen. Iris svartbrun. Näbb och ben svarta. Storleken mycket växlande. Längd 165—192 mm. Vingen 86—107 mm.

Ungen i sin första dräkt ofvan, äfven på hufvudet, mörkt gråbrun med hvit öfvergump, under brungrå med röd anstrykning och hvit undergump. Vingar och stjärt blåsvarta med ett hvitt band öfver de förra.

Domherren bebor norra Europa och Sibirien. I mellersta och södra Europa ersättes han af en mycket snarlik, men något mindre och ej så bjärt färgad varietet eller art, *P. europaea*. I Sverige häckar han, ehuru sparsammare i Skåne, och är spridd öfver hela landet åtminstone upp till Gellivare samt på Gotland. I Norge, där han finnes öfver större delen af landet, går han mot Norden så långt, som furuskog växer. Han är funnen i Alten och vid Varangerfjorden, på förra stället skall han gå upp i björkregionen. Vid Tromsö är han iakttagen såväl sommar som vinter. Han är allmän »från södra till norra Finland»; han är känd af Muonios invånare och finnes i Kandalax (Mela). Danmark besöker han talrikt om vintern, men synes ej häckande där.

Under fortplantningstiden håller han helst till i täta skogssnår, men vi hafva äfven funnit hans bo i löfskog med några få inblandade granbuskar. Under sommaren lever han tyst och tillbakadraget samt observeras så föga af den ovane iakttagaren, att befolkningen i allmänhet tror, att han då flyttat bort. När han på senhösten och vintern i små sällskap åter besöker trädgårdar och lundar, är han allmänt uppmärksam och omtyckt för sin vackra dräkt, sin förtrolighet och sin lustiga sång, hvarföre han ock ofta hålles i fångenskap. Domherren är utan tvifvel oriktigt ansedd för att vara dum, han är endast oerfaren och tillitsfull, då han nyss kommit från sina undangömda häckplatser. I fångenskap fäster han sig i hög grad vid sin vårdare. Han känner väl sina vänner och visar tydlig glädje, när de efter någon frånvaro åter visa sig. Ofta blir han så tam, att han sjunger sittande på vårdarens hand eller tager mat ur hans mun. En gång sågo vi en domherre, som var så fäst vid sin vårdarinna, att han aldrig sjöng, när hon var frånvarande. I fångenskap trifs domherren mycket väl och lever i många år, om han födes med blött hvetebröd, hafre-

gryn och knoppar af björk eller andra träd. Hampfrö skadar honom i längden. Sannolikt bero de ej så sällan hos fångna domherrar inträdande färgförändringarna på olämplig föda.

Domherrens lockton är en vacker, flöjtläk hvissling. Sängen är ganska låg och mer egen än vacker. Den består af en rad knirkande toner. I fångenskap lär sig domherren bättre än någon annan fågel att hvisslande återge en melodi. I Thyringen har mången handverkare en afsevärd biinkomst såsom musiklärare för infångade domherrar, som sedan försäljas ofta till långt aflägsna platser.

Domherrens bo hafva vi funnit inne vid stammen af någon mindre, tät granbuske eller ute på en gren i en större gran. Sista dagarna af april eller i början af maj börjar han bygga. Boet består af fina, torra grankvistar och granlaf, stundom blandad med några torra grässtrån. Ibland är boet så tunt, att äggen synas genom botten, dock är det alltid starkt sammanfogadt. Äggen, vanligen 5, äro blågröna med gråaktiga och svarta fläckar. Längd 19—21, tjocklek 15—16 mm.

Rosenfinksläktet, *Carpodacus*, Kaup.

Rosenfinkarna likna kanske mest domherrarna, med hvilka de ofta sammanföras i ett släkte, men från hvilka de lätt skiljas på öfvernäbbets form. Från grönhämplingarna, som de ock stå ganska nära, afvika de genom sin mer eller mindre utpräglade, rödaktiga färg. Klorna äro starkt krökta, hoptryckta från sidorna. Könen äro olika.

De äro lifliga fåglar och goda sångare, som bebo norra och östra Europa, större delen af Asien samt Nordamerika ned till Mexiko. Tjugosex arter äro kända, hvaraf en är funnen i norden.

Rosenfinken, *Carpodacus erythrinus*, (Pall.)

(Tafla 17, fig. 4, ♂.)

Syn. *Fringilla erythrina*.

Namn: *Rödhufvad gråspink*, Nilsson; *Rödhämpling*, Holmgren. Norska: *Karminspurv*. Danska: *Karmindompap*. Finska: *Punavarpunen*; *Leivo* (Salmis).

Hanen ofvan mörkt gråbrun med inblandadt mörkrött, som på hjässan och öfvergumpen är öfvervägande. Vingen och stjärten mörkbruna med svagt rödaktiga fjäderkanter. Under ljusgrå. Strupe och bröst mer eller mindre bjärt röda. Honan ofvan olivbrun med mörkare fläckar på rygg och skuldror. Vingen mörkbrun med två ljusare tvärband, bildade af vingtäckarnas spetsar. Under gråhvit, bröst och sidor brunfläckade. Iris mörkbrun.

Näbb gulbrunt. Fötter brunaktiga. Längd 132—139 mm. Vingen 76—81 mm. Ungarna likna honan.

Rosenfinken förekommer i norra och östra Europa och Sibirien ända till Kamtschatka. I Sverige är en hane funnen på Gotland (hösten 1839). I Norge är en ung hona fångad nära Kristiania (³/₄, 1882), möjligen är ett annat exemplar iakttaget vid Polnak i Ostfinmarken (Collett). I sydöstra Finland är han tämligen vanlig mot vester till Helsingfors, mot norr till Kuopio. I Idensalmi är han funnen häckande. I guvernementet Olonetz förekommer han (Mela). I Danmark är han iakttagen på Sylt, där han häckat (Naumann IV, p. 423). Rosenfinken torde höra till de ursprungligen sibiriska fåglar, som sedan spridt sig åt vester.

Gulhämplingsläktet, *Serinus*, Koch.

Från rosenfinkarna, som gulhämplingarna af alla europeiska fåglar mest likna, skilja de sig genom sin mer eller mindre gulaktiga dräkt. Klorna äro svaga, platta. Gulhämplingarna finnas i hela Afrika, södra och mellersta Europa samt mot öster till Centralasien och Indien. Omkring tjugo arter äro kända, hvaraf en någon gång förrirrar sig till norden.

Gulhämplingen, *Serinus serinus*, (L.)

(Tafla 18, fig. 3, ♂.)

Syn. *Fringilla serinus*, *Dryospiza serinus*, *Serinus hortulanus*, Koch.

Namn: Danska: *Gulirisk*.

Vilda kanariefågeln, *Serinus serinus*, (L.), var.

canaria, (L.) (Tafla 17, fig. 5, ♂.)

Syn. *Fringilla canaria*, *Serinus canaria*.

Oftan brungrå med svartaktiga fläckar och gröngul anstrykning. Bakhals och öfvergump gröngula. Ving- och stjärt pennor svartaktiga med ljust brungrå eller grågula kanter. Vingtäckarnas spetsar bilda två gulaktiga band öfver vingen. Pannan, ett streck öfver ögat, framhals och bröst gula, sidor brungrå med svarta längsfläckar, mage och undergump hvitaktiga. Honan är mindre gul, undergråhvit. Iris mörkbrun. Näbb mörkbrunt. Fötter brunaktiga. Längd ca 113 mm. Vingen ca 70 mm.

Den vilda kanariefågeln är större än gulhämplingen, från hvilken han äfven till dräkten något afviker. Längd ca 116 mm. Vingen 72—75 mm.

Gulhämplingen bebor Europas mellersta och södra delar, Mindre Asien, Palestina och Egypten samt ersättes på Madeira, Canariska öarna och Azorerna af den vilda kanariefågeln, som ej är annat än en

underart. I Norden är han hittills endast iakttagen i Danmark, där förutom ett par äldre, osäkra fynd ett exemplar (♂) erhöles vid Hjörning på norra Jylland den 2⁸/₂ 1887 och ett annat på samma lokal 9⁰/₃ 1889 (Collin). Han uppgifves äfven vara funnen på Faeröarna. Däremot äro säkerligen Fabers uppgifter om hans förekomst på Island oriktiga och afse sannolikt gråsiskan. Till lefnadssättet skall han likna de andra finkarna.

Som bekant är den vilda kanariefågeln stamform för de tama raserna.

Husfinksläktet, *Passer*, Briss.

Näbb tämligen groft och starkt af konisk form med ett mycket litet hak bakom öfvernäbbets spets. Munvikarna med tydliga borsthår. Stjertens yttre pennor icke hvita. Könen äro oftast olika.

Hufvud och öfvernäbb, sedt underifrån, af gråsparf. Linien a anger öfvernäbbets invikta kant.

Husfinkarna äro stannfåglar, som alltid uppehålla sig på bebodda trakter och kunna betecknas som odlingens och civilisationens trogna följeslagare. De bygga konstlösa bon, som läggas i kryphål af ett eller annat slag eller någon gång i buskar och träd, och då försedda med hvälfdt tak. De häcka vanligen mer än en gång om året. Husfinkarna bebo gamla världen, men ha blifvit införda äfven i den nya. Släktet omfattar 26 arter och underarter, däraf 2 i Norden.

Öfversikt af arterna.

- I. Tinningarna hvita med en svart fläck *P. montanus*.
II. Tinningarna gråhvita eller grå *P. domesticus*.

Gråsparfven, *Passer domesticus*, (L.) (Tafla 16, fig. 5, ♂, fig. 6, ♀.)

Syn. *Fringilla domestica*.

Namn: *Sparf*, *Gråspink*, *Tätting*, *Gråtätting*, *Täckling*, *Gråtäckling*, *Husfink*; *Gråspeck* (Värml.); *Spick*, *Gråfugel*, *Gråttjätt*, *Röjstackfugel* (Dalarna); *Gråbuk*, *Takbuk* (Vestmanl., Sörml.); *Gråsjas*, *Gråpys* (Sörml.); *Gråmas*, *Masbork* (Nerike); *Skel-spink*, *Svinalota-pänsel* (Smål.); *Gråtalle* (Göteborg);

Tjocknäbb (Gotl.); *Gråtjuf*, *Korntjuf* (Norrl.). Norska: *Graaspurv*, *Husspurv*, *Huskald*. Danska: *Graaspurv*, *Husspurv*, *Spurv*; *Sparv*, *Sparri*, *Rögsparri* (Thy). Finska: *Kotivarpunen*, *Varpunen*, *Hottiainen*.

Hanan: rygg och skuldror fläckade af rödbrunt, svart och gulbrunt, nacken och ett band bakom ögat rödbruna. Hufvudet ofvan och öfvergumpen mörkgrå. Vingens fjädrar svarta eller svartgrå, isynnerhet täckfjädrar och armpennor med breda, rödbruna kanter. Ett hvitt band bildas af de mellersta vingtäckarnas spetsar. Stjärten svartaktig. Trakten mellan ögat och näbbet samt strupen och en del af bröstet svarta, det senare med inblandadt rödbrunt. Hufvudets och halsens sidor hvitaktiga. Under ljusgrå. Honan har hufvudet ofvan brungrått, saknar det rödbruna i nacken och det svarta på strupen samt har dunklare och mindre rena färger. Iris mörkbrun. Näbb svart, ben gulbruna. Längd 151—178 mm. Vingen 70—81 mm.

Ungarna likna honan, men sakna det hvita bandet öfver vingen.

Gråsparfven förekommer, ehuru i växlande former, öfver hela Europa, där han dock i Italien ersättes af en mycket närstående art, i norra Afrika samt i Persien, Centralasien, Indien och Ceylon. På senare tider är han införd äfven i Nordamerika, där han dels med människans hjälp dels af sig själf ovanligt snabbt breddt ut sig, så att han nu trängt fram öfver Mississippi och Missouri samt finnes på spridda platser ända till Stilla hafvet.* Äfven till Australiens fastland är han införd. I Sverige är han allmän öfverallt, åtminstone upp till Öfvertorneå, men går än längre mot norr, såsom till Muonioniska och Juckasjärvi. I nordligaste Norge håller han på att utbreda sig. Han finnes vid Bodö och i Saltdalen samt har på senare tiden kommit till Tromsö (1879) och trakten däromkring, ännu senare har han nått Öxfjord. Längs syd- och vestkusten (Kristiansands stift) är han tämligen sällsynt. I Finland är han vanlig till Österbotten, men träffas ännu vid Muonio, Kuolajärvi och Kandalax (Mela). I Danmark är han allmän öfverallt.

Gråsparfven är en äkta stannfågel, som i regel tillbringar hela sitt lif i den trakt, där han är född, eller där han en gång slagit sig ned. Han är en parias bland småfåglarna, och det anseende, han i

* Den, som närmare vill taga del af gråsparfvens öden som emigrant och amerikanarnas sorgliga erfarenhet af honom, hänvisas till följande intressanta arbete: »The English Sparrow in North America». U. S. Dep. of Agriculture. Division of economic ornithologi and mammologi. Bulletin 1 Washington 1889.

allmänhet åtnjuter, hör ej till de bättre. Främst på hans syndaregister skulle vi vilja sätta, att han i hög grad bidrager att fördrifva eller förminska andra, ädlare fågelslag. Så frånrofvar han ofta hus-svalan hennes med möda uppbyggda näste (jämför sid. 47), eller plundrar han bofinken på hans byggnadsmaterial. Därigenom att han öfverbefolkar trädgårdar och parker, förjagar han andra fåglar. En sångare t. ex. har svårt att trifvas och finna näring i en trädgård, där alla buskar äro öfverfulla af gråsparfvar. Stundom gör han äfven skada genom att i massa angripa mognande sädesfält. Den ene af oss har vid Falköping sett en rikt bärande hvetenäker blifva så härjad af gråsparfvar, att skörden ej gaf något. I trädgårdar förstör han spädare plantor, plockar sönder fruktträdens blommor och gör äfven någon skada på bär. Men om än hans ogärningar i våra ögon äro många och stora, säkert är ock, att han å andra sidan gör nytta, ja ofta stor nytta genom att förstöra skadliga insektlarver. Själfa hafva vi sett honom i stor mängd förtära de unga larverna af en nattfjäril, *Diloba coeruleocephala*, och därigenom skydda fruktträdens grönska; i närbelägna trädgårdar, hvarifrån man fördrifvit gråsparfven, ledo träden mycket af ifrågavarande larvs härjningar.

Sitt bo lägger gråsparfven helst under takpannor, i halmtak eller i andra lämpliga hål. Stundom skall han bygga bland riset i sidorna af skat- eller storkbon. Från Nordamerika omtalas, att han ofta bygger bland trädgrenarna, när alla lämpliga hål äro upptagna. Boet är konstlöst sammansatt af torra strån och inuti fodradt med fjäder och andra mjuka ämnen. Äggen, 5—6 till antalet, äro hvita, grå- eller grönhvita med ljusare eller mörkare grå eller bruna fläckar. Längd 20,5—24,5 mm., tjocklek 14,5—17 mm. Gråsparfven lägger hos oss två kullar om året, möjligen flera. I Nordamerika skall han stundom lägga ända till sex kullar. Hanen biträder såväl med bobygnaden som vid ruftningen och ungarnas uppfödande. Ungarna matas både med insekter och frön.

Pilfinken, *Passer montanus*, (L.)

(Tafla 16, fig. 7.)

Syn. *Fringilla montana*, *Pyrgila montana*.

Namn: *Pilspink*, *Trädsparf*, *Fältsparf*; *Pilsparf*, *Tysk sparf* (Skåne). Dessutom på de flesta orter samma namn som gråsparfven. Norska: *Pilfink*. Danska: *Skovspurve*; *Pilfink* (Naestved); *Möllspærri* (Thy). Finska: *Metsävarpunen*, *Ketovarpunen*.

Ofvan fläckig af svart och brunt, öfvergumpen gråbrun, hufvudet och nacken rödbruna. Vingens

fjädrar svarta eller mörkbruna, de innersta armpennorna och täckfjädrarna med breda, rödbruna kanter och hvita spetsar, som bilda två hvita band öfver vingen. Stjärten mörkt gråbrun med ljusare fjäderkanter. Trakten mellan näbbet och ögat, strupen och en fläck på hufvudets sidor svarta. Dessa senare föröfrigt vitaktiga. Under grå. Könen lika. Iris brun. Näbb svartaktigt, fötter ljusbruna. Längd 139—155 mm. Vingen 65—74 mm.

Ungarna ha dunklare dräkt än de gamla.

Pilfinken finnes öfver större delen af Europa och i en stor del af Asien mot öster ända till Japan samt i nordöstra Afrika. I östern ersätter han gråsparfven och blir landets »hussparf». I Nordamerika är han införd och har där i motsats mot gråsparfven gjort sig omtykt. I Sverige är han allmän upp till norra Uppland, aftar norrut i antal, men är funnen vid Mauno i Torne lappmark 68° 30' N. Br. (Sundevall). På Gotland är han någon gång funnen vintertiden, men häckar ej. I Norge finnes han spridd och är där stationär öfver såväl Öst- som Vestfinmarken, i Nordland och på Vestlandet skall han vara sällsyntare för att åter tilltaga i antal i sydöstra Norge (Collett). På Dovre är han funnen öfver trädgränsen (Hartman 1859). I Finland finnes han upp till Enare, han är där i landet tämligen sällsynt utom i de sydöstra delarna, där han är allmännare (Mela). I Danmark är han allmän. Han har äfven utbredt sig till Faeröarna (Collin).

Pilfinken är en stannfågel, som år från år häckar på det ställe, där han en gång slagit sig ned. Stundom gör han visserligen utflykter från sin hemtrakt och kan vara borta flera veckor, men vanligen kommer han snart åter. Han är en stillsam och fredlig varelse, gör ingen för när och saknar alla gråsparfvens fula sidor. Emellertid orsakar hans olyckliga yttre likhet med denna, att han är utsatt för samma förföljelser som gråsparfven, ett förhållande, som hvarje fågelvän måste beklaga.

Om ej förr, så åtminstone vid midvintertid, fördela pilfinkarna sig parvis, och hanen är sedan oskiljaktigt vid sin makas sida. Äfven om man ser dem i flock, kan man särskilja de olika paren. Sitt bo lägger pilfinken vanligen i ihåliga träd, mest i gamla pilar eller i andra kryphål. Stundom hafva vi funnit det i öfvergifna skatbon, och i Bohuslän läckade han i springor i de branta bergen. Boet är enkelt sammansatt af strån och inuti fodradt med fjädrar. Collin (1888) omtalar 2—3 sammanbyggda pilfinkbon från törnhäckar i Jylland. Äggen, 5—6 till antalet, äro gråhvita med bruna eller mörk-

grå, ofta sammanlöpande fläckar. Längd 18—21 mm., tjocklek 14—15 mm.

Pilfinken lägger åtminstone ofta två kullar årligen. Båda könen hjälpas åt att bygga boet, rufva och uppföda ungarna, som hufvudsakligen näras med insekter. Medan den första kullens ungar ännu matas, börja föräldrarna bygga sitt andra bo. Collin (1895) omtalar en hybrid kull mellan pilfink och gråsparf, där båda föräldrarna iakttagits matande ungarna.

Finksläktet, *Fringilla*, L.

Munvikarna med tydliga borsthår. Stjärtens sidopennor delvis hvita.

Hithörande fåglar bebo Europa, vstra Sibirien och Persien samt länderna söder om Medelhafvet. Om sommaren bebo de skogar och trädgårdar, men om vintern samla de sig till stora, kringströfvande flockar. I Norden äro de flyttfåglar. De bygga öppna, skålförmiga, väl hopkomna bon, som läggas i träd eller buskar. Deras föda består af frön och insekter. Fem arter äro kända, däraf två i Norden.

Öfversikt af arterna:

- I. Bakryggen grönaktig *F. coelebs*.
II. Bakryggen hvit *F. montifringilla*.

Bofinken, *Fringilla coelebs*, L. (Tafla 16, fig. 1, ♂, fig. 2, ♀.)

Namn: *Hampstättling*, *Hampspink*, (Småland); *Hampspik* (Sörml.); *Kvint* (Västernorr.); *Tvint* (Norrbotten). Norska: *Bogfink*. Danska: *Bogfinke*. Finska: *Peipponen*, *Peippovarpunen*; *Pohjalintu* (nordligaste Finland).

Hanen: pannan svart, hjässan och nacken samt en del af skuldrorna blågrå, ryggen dunkelt kastaniebrun, öfvergumpen grön. Stjärten svart med smala, grönaktiga fjäderkanter och de två yttersta pennorna på hvar sida delvis hvita. De två midtpennorna mörkgrå. Vingpennorna svartaktiga med smala, gulgröna kanter längs utfanet och infanet delvis hvitt. 4:de och 9:de handpennorna med en hvit fläck vid basen i utfanet. De stora vingtäckarna med gulhvita spetsar, bildande ett band öfver vingen. De små vingtäckarna hvita liksom de undre. På hufvudets sidor och under ljust rödbrun, undergumpen hvitaktig. Honan är ofvan olivgrå med grönaktig öfvergump, under ljusgrå. Vingar och stjärt som hos hanen, men med mindre klara färger.

Om vintern har hanen hals och hjässa gråbruna, ryggen stöter också i grått, och det rödbruna

bröstat är mindre rent. Härigenom liknar han mer honan. Honans dräkt är tämligen oförändrad. Iris brun. Näbb blyfärgadt. Fötter brunaktiga. Längd 160—174 mm. Vingen 80—90 mm.

Ungarna likna honan.

Bofinken förekommer öfver hela Europa och vstra Asien samt besöker som flyttfågel vintertiden norra Afrika. I Norden är han en allmän fågel, som bebor såväl barr- och löfskogar som trädgårdar och små trädgångar midt på slätterna. Norrut af-tager han, men finnes i Lapplands barrskogar och häckar i södra Finmarken såsom vid Alten. På norska sidan är han allmän ännu vid polcirkeln (Collett 1894). I Finland är han vanlig till norra Österbotten och finnes, om än sällsynt, till Enare och Kandalax (Mela). I Danmark finnes han snart sagdt i hvarje skog eller trädgård (Collin).

Bofinken är flyttfågel och ankommer till oss tidigt om våren, vanligen redan sista veckan af mars och flyttar bort i oktober. Till och med de strängaste vintrar stannar dock åtminstone en och annan kvar så nordligt som vid Upsala. Äfven i Norge öfvervintrar han ända uppe vid Trondhjem (Collett), och i Danmark öfvervintra många. Det är öfvervägande hanar, som stanna kvar; de anlända äfven om våren omkring en vecka före honorna.

Få fåglar bidraga i så hög grad som bofinken till att sommartiden gifva lif åt våra skogar. Genom sitt behagliga yttre, sin ringa skygghet och sin vackra sång, som dagen igenom höres från alla håll, har han blifvit alla fågelvänners älskling. När han sjunger, sitter han rak och reser då fjädrarna på hufvudet. Hans vanliga lockton, som ofta höres, kan uttryckas med »hyit, hyit»; blir han ängslig eller varnar för någon fara, ropar han högt: »tvint, tvint-tvint».

Bofinken lever till stor del af insekter, men förtär äfven frön, som under senhösten och vintern utgöra hans förnämsta föda. Särskildt skall han älska bokens frukter (jämför hans danska namn »bogfink»).

Sitt särdeles vackra bo lägger han i en grenklyka eller ute på en gren och vanligen tämligen högt från marken; det är byggt af mossor och lafvar samt inuti fodradt med tagel, hår och fjäder. Det bygges hos oss ofta, innan träden fått sina löf; också ha vi sett, att många bofinkar plundras på bo och ägg samt tvingas att bygga om; när löfven då kommit fram, skyddas boet bättre. Äggen, vanligen 5, någon gång 7 till antalet, äro antingen ljust blågröna eller grå, ofta med rödbrun anstrykning, alltid med bruna och svarta eller grå fläckar och punkter. Alla äggen i en kull tillhöra antingen

det grå eller det blågröna slaget. Längd 18,5—22 mm., tjocklek 14,5—15,5 mm. Hanen rufvar ej, men biträder med uppfödandet af ungarna.

Bergfinken, *Fringilla montifringilla*, L. (Tafla 16, fig. 3, ♂ i vårdräkt, fig. 4, ♀ i vinterdräkt.)

Namn: *Norrkvint*; *Norrtvint* (Norrhotten); *Rostbofink* (Göteborg); *Kvåkare*, *Bråkfågel*, *Gråk.* Norska: *Bjergfink*, *Kraeker*. Danska: *Kraekerfinke*, *Kraeker*, *Bogfinkens horeunge*, *Norsk Bogfinke*, *Kvikfinke*. Finska: *Härkäpeipponen*, *Ryystäjäpeipponen*, *Vaaravarponen*, *Pohjasenpappi*. Läpiska: *Vintan*.

Hanen i sommardräkt: hufvud och hals, med undantag af strupen, samt ryggen svarta, hufvudet med blå glans. Bakrygg och öfvergump hvita. Stjärten svart, den yttersta pennan delvis vit. Vingpennorna svartaktiga, i infanet hvitgrå. Handpennorna med smala, hvitgröna kanter, 4:de—9:de pennorna med en vit fläck i utfanet vid roten. De små vingtäckarna rostgula och hvita, de stora svarta med hvitgula spetsar. Strupe och bröst rostgula. Öfriga undre delar hvita, sidorna med svartgrå fläckar. Honan ofvan svartaktig, på hjässa och rygg med smala, bruna fjäderkanter. Hufvudet och nacken askgrå. Banden öfver vingen mindre och brunaktiga. Strupe och bröst smutsigt rostgula, öfriga undre delar grå.

Om hösten och vintern ha hufvudet, halsen och ryggen breda, bruna fjäderkanter, i nacken finnes vanligen en grå fläck. Vingtäckare och armpennor ha breda, rostfärgade fjäderkanter. Mot våren bli hufvudets och ryggens fjäderkanter smalare och hvitaktiga. Honan har om vintern gråbruna fjäderkanter på ryggen och breda bräm på vingtäckare och armpennor. Iris brun. Näbb svart om sommaren, gulaktigt om vintern. Fötter brunaktiga. Längd 160—175 mm. Vingen 85—94 mm.

Bergfinken bebor Europa och norra Asien ända till Japan. Om vintern finnes han i södra Europa och Indien. Han är en subalpin eller alpin fågel, som hos oss allmännast häckar i de nordligare delarna af landet, isynnerhet i fjällens björkskogar. Ett och annat par häckar dock i mellersta Sverige, såsom i Uppland. I Norge finnes han öfver hela landet, isynnerhet på fjällslutningarna, men enstaka kolonier häcka äfven på låglandet till och med i bokskogen vid Laurvik (Collett). I Finland häckar han talrikt i lappmarkskogarna och i Österbotten ned till Pudasjärvi, men aftager mot söder, han häckar dock, churu fataligt, äfven i mellersta Finland (Kuopio, Pälkäne) (Mela). I Danmark finnes han så godt som endast under sina vinterströftåg,

men då ofta mycket allmänt. Han har dock häckat vid Ribe (Collin 1886). På Faeröarna är han en gång iakttagen (1867).

Bergfinken är en flyttfågel. Han ankommer till Uppland mot slutet af april, och sträcket varar omkring en vecka in i maj. Han kommer i flockar, håller då gärna till i löfskogarna och är vid denna tid vanligen mycket allmän i Vestergötland, mindre talrik i Uppland och sällsynt i Bohuslän. Höststräcket börjar vanligen andra veckan i oktober och räcker in i november. Äfven af denna art öfvervintra några hos oss. Han håller då gärna till i rönnar och oxlar och äter deras bär. Äfven från Norge omtalas öfvervintrande bergfinkar till och med så nordligt som vid Trondhjem. Hans lefnadssätt är mycket likt bofinkens, men lockton och sång äro olika, ej heller är han en så god sångare. Ofta låter han höra ett kväkande läte, som mycket liknar grönfinkens, och som Holmgren uttrycker med »kvääk, kvääk». Boet hafva vi oftast funnit i björkar, det påminner om bofinkens, men är större med tjockare väggar. Det är byggt af mossor med inblandad spindelväf, innanför mossan med ett lager af torra grässtrån och innerst fodradt med fjäder, tagel eller hår. Äggen, vanligen 6, mer sällan 5 eller 7, likna mörka bofinkägg. Längd 17,5—21 mm., tjocklek 14—16 mm. Endast honan rufvar.

De sex första handpennorna af stenknäck
(efter Catalogue of Birds).

Stenknäcksläktet, *Coccothraustes*, Briss.

Det stora, kraftiga näbbet, som är nära nog af samma höjd som hufvudet, är det mest utmärkande för detta släkte. Munvikarna äro försedda med några tydliga borsthår. De mellersta vingpennorna och de yttersta armpennorna äro tvärt afskurna, hos vår art dessutom med en inskärning i infanet. Fötterna äro jämförelsevis svaga med små klor. Släktet räknar tre arter och underarter. Blott en art finnes hos oss.

Stenknäcken, *Coccothraustes coccothraustes*, (L.)

(Tafla 15, fig. 1, ♂.)

Syn. *Fringilla coccothraustes*, *Coccothraustes vulgaris*, Pall., *Coccothraustes linnei*, Malm.

Namn: Norska: *Kirsebaerfugl*. Danska: *Kjaernebider*, *Kirsebaerfugl*. Finska: *Nokkavarpunen*.

Hufvudet ofvan och på sidorna ljusbrunt. Ett smalt band kring näbbroten och ögat samt strupen svarta. Nacken grå. Rygg och skuldror mörkbruna. Öfvergumpen ljusare brun. De stora vingfäckarna vitgrå—ljusbruna. Vingpennorna svarta, i spetsen med stark, blå glans. Handpennorna med en stor, vit fläck i infanet. 5:te—9:de handpennorna tvära och med en inskärning i spetsen af infanet. De innersta armpennorna bruna. Stjärtpennorna svartaktiga med en stor, vit fläck i spetsen af infanet. Under grå med rödgul anstrykning. Honan har något mattare färger, och de yttre armpennorna äro askgrå, ej svarta. Iris vit. Näbb gråblått. Fötter ljusgula. Längd 180—197 mm. Vingen 100—109 mm.

Ungen är ofvan jämnt brungrå, på hufvud och öfvergump med gul anstrykning. Det svarta på hufvud och strupe saknas. Under grå, bakåt hvitaktig, strupen med gul anstrykning. Bröst och mage med brunaktiga fläckar.

Stenknäcken bebor hela Europa och går mot öster till Mindre Asien och Kaukasus. I östra Sibirien, Japan, det inre af Asien och i Indien ersättes han af två närstående former. I Sverige finnes han, ehuru sällsynt, här och där från Skåne till Värmland, Nerike, Vestmanland och Uppland och på Gotland samt säges vara iakttagen i Åsele lappmark (af Zetterstedt). Bon äro utom i Skåne funna vid Näfverkvärn vid Bråviken, i Blekinge, Halland och Småland. I Norge har han blott en gång funnits häckande nära Trondhjem, men sannolikt är, att han årligen häckar, om än mycket sparsamt, där i landet. Isynnerhet höst och vinter synes han rätt ofta i södra och vstra Norge (Collett). I Finland är han endast några gånger iakttagen, såsom vid Kuopio (1815), upprepade gånger äfven vintertid vid Helsingfors, där han ock häckat (Mela) samt vid Åbo (mag. P. Hj. Olsson i bref). I Danmark finnes han här och hvar. På Bornholm är han dock ej iakttagen (Collin). Hans förekomst är ganska oregelbunden. Så kan han helt plötsligt försvinna från trakter, där han i flera år tämligen allmänt häckat.

En del stenknäckar lämna nog norden om vintern, och han förolyckas någon gång vid fyrarna, men flertalet synes stanna kvar och på många stäl-

len, äfven tämligen nordligt belägna, är han endast iakttagen vintertid.

Stenknäcken, som fått sitt namn till följd af sin förmåga att medelst sitt ovanligt kraftiga näbb krossa körsbärskärnor för att komma åt fröet, lever af frön och bärkärnor. Några stenknäckar lära snart kunna renplocka ett körsbärsträd. Härunder sitta de alldeles tysta och röja sin närvaro endast genom de nedfallande delarna af bären, hvilkas kött försmås.

Stenknäckens sång är ej vidare vacker. Han för ett tyst lefnadssätt, håller till uppe i träden och häckar i löfskogar. Boet säges ytterst bestå af fina kvistar, därinnanför af rotträdar och strån, ofta fodras det med ull och hår. Ett bo, vi erhållit, bestod utom några få kvistar af lafvar. Äggen, vanligen 4, stundom 3 eller 5 till antalet, äro grönaktigt vitgrå med mörkare grå och bruna fläckar och ådror. Längd 22,5—25 mm., tjocklek 17—19 mm. Sannolikt häcka stenknäckarna endast en gång årligen.

Hämplingsläktet, *Linota*, Bonap.

De af oss till detta släkte räknade fåglarna fördelas numera vanligen så, att grönfinkarna bilda ett eget släkte, *Chloris*, som i mycket närmar sig stenknäckarna, och de egentliga hämplingarna ett annat, *Linota*. I grönfinkens dräkt, som är ofläckad, ingår grönt och gult, de egentliga hämplingarnas fläckiga klädnad prydes däremot ofta af rött. Näbbet hos grönfinkarna är mycket gröfre och starkare, påminnande om stenknäckarnas, samt har en, ehuru knappt märkbar, antydan till inskärning bakom spetsen. Denna senare saknas hos hämplingarna, hvilkas näbb också är mycket svagare. Hämplingarna förenas ofta med gräsiskorna, som de onekligen mycket likna, till ett släkte. Munvikarna sakna borsthår. Stjärten är djupt klufven. Såväl hämplingar som grönfinkar äro öfvervägande fröätare.

Grönfinkarna finnas i hela Europa, nordvestra Afrika och Palestina, Kaukasus och Turkestan samt ega representanter äfven i östra Sibirien, Japan och Kina. Hämplingarna bebo Europa och vstra Asien. Af grönfinkarna känner man fyra, af hämplingarna tre arter.

Öfversikt af arterna:

- I. Handpennorna mer eller mindre samt stjärtens sidopennor i utfanet mot basen gula.
 - A. Armpennornas utfan vid basen utan gult *L. chloris*.
 - B. Armpennornas utfan vid basen gult *L. sinica*.

II. Handpennorna mer eller mindre samt stjärtens sidopennor i utfanet mot basen hvita.

- A. Strupen hvit med gråbruna fläckar *L. camabina*.
B. Strupen grågul, ofläckad *L. flavirostris*.

Grönfinken, *Linota chloris*, (L.) (Tafla 17, fig. 6, ♂, fig. 7, ♀.)

Syn. *Fringilla chloris*, *Chlorospiza chloris*, *Chloris chloris*, *Chloris flavigaster*, Swains, *Chloris linnæi*, Malm.

Namn: *Gröning*, *Svensk kanariefågel*, *Svenska*; *Hänpling* (Vesternorr.); *Grönhänpling*, Hohn-gren. Norska: *Svenske*, *Svensk Irisk*, *Grönfink*. Danska: *Grönirisk*, *Svenske*. Finska: *Vihreäpeipponen*, *Vihertävä varpunen*.

Ofvan grågrön, öfvergumpen gulgrön. Vingpennorna svartaktiga. Handpennorna utom i spetsen med gult utfan, de inre armpennorna med grått. De stora armtäckarna grå. Stjärt pennorna gråsvarta, de yttre vid basen och i utfanet gula. Under grön-gul. Sidorna grå. Honan är såväl ofvan som under mer grå.

Om vintern är hanen ofvan och på sidorna brungrå med grön anstrykning. Iris brun. Näbb ljus brunaktigt. Fötter brunaktiga. Längd 153—167 mm. Vingen 84—89 mm.

Ungarna likna honan.

Grönfinken bebor hela Europa, Medelhafsländerna och vestra Asien. I Sverige häckar han från Skåne upp till Sundsvall och, om än sällsynt, på Frösön (Sundström 1888). På Gotland är han allmän. I Norge är han skäligen vanlig upp till Nordland samt en gång funnen i Alten (Collett 1881). I Finland är han ej synnerligen sällsynt upp till Vasa och Kuopio samt finnes, ehuru sällsynt, till Idensalmi. Äfven träffad i trakten af Uleåborg (Mela). I Danmark finnes han på många ställen allmänt samt är talrikare om vintern. På Faeröarna är han tillfälligtvis funnen.

En stor del grönfinkar flytta under de kallaste vintermånaderna bort ur landet, men många stanna. I Uppland är han ej sällsynt vintertiden, och i Skåne öfvervintrar han allmänt. Och liknande förhållanden råda i Norge. De, som draga söderut, återkomma tidigt i mars. I Uppland hålla de öfvervintrande grönfinkarna till bland enar och lefva af enbär. Han äter eljes frön, spåda knoppar och lär, men förtär äfven insekter, hvarmed ock ungarna delvis matas. Han förräder lätt sin närvaro genom hanarnas långdragna läte, som kan återges med »jääk, jääk». Sången däremot är särdeles behaglig. Då hanen om våren sjunger för sin hona, går han

af och an på en gren i hennes närhet, breder ut stjärten och släpar vingarna, så att hans hjärt lysande färger framträda i all sin prakt.

Till häckplats väljer grönfinken helst ung gran-skog, backar med stora enar eller parker med täta häckar. Helst bosätter han sig i skogskanter eller lundar, som gränsa till öppna marker. Han häckar två gånger om året. Då första kullens ungar äro kläckta, slutar hanen att sjunga och deltagar i deras uppfödande. Sedan ungarna lämnat redet, men medan de ännu matas af föräldrarna, börja dessa bygga ett nytt bo, och sedan börjar hanen ånyo att sjunga. Ofta lägges det första nästet i enar eller granar, men det andra, som bygges, sedan träden äro full-löfvade, lika ofta i löfträd. Om grönfinken alltid häckar om, återstår dock ännu att utröna. Det vackra boet är byggt af fina, torra kvistar, mossor och lafvar samt inuti vanligen fodradt med tagel. Äggen, 5—6 till antalet, äro blåaktigt hvita med små grå och rödbruna fläckar, samlade kring den tjockare ändan. Längd 18,5—21 mm., tjocklek 13,5—15 mm.

***Linota sinica*, (L.)**

Syn. *Chlorospiza sinica*.

Namn: Danska: *Brunsvenske*, Collin.

Hanen: hufvud och bakhals askgrå med olivgrön anstrykning. Rygg kaffebrun. Öfvergump gröngul. Alla vingpennorna från roten till öfver midten gula, sedan svarta, i spetsen vitgrå. Armpennorna med ljusgrå spetsar och kanter. Handtäckare svarta. Stjärten som hos grönfinken. Bröst och sidor bruna. Mage gulaktig, bakåt hvitaktig, undre stjärttäckare gula. Honan och den unge hanen hafva hufvud och bakhals bruna samt färgerna mattare. Iris mörkbrun. Näbb blekgult med mörkare spets. Fötter köttfärgade. Längd omkring 139 mm. Vingen omkring 79 mm.

Af denna art, som bebor östra Sibirien, Japan och Kina, fångades ett exemplar (♀ eller ung ♂) i närheten af Köbenhavn (Andersen 1893*). Det är första gången, ifrågavarande art, som i östern ersätter vår vanliga grönfink, erhållits i nordn, ja i Europa, och den misstanken, att här kunde föreligga en införd och sedan löskommen individ, har vid noggrannare undersökningar ej bekräftats. Det ligger ju ej heller något så förvånande i, att en fågel, som om vintern för ett kringströfvande lefnadssätt, och hvilkens utbredningsområde mot vester når till 90° ö. l. från Greenwich, förrir sig till Europa.

* från hvilkens uppsats det väsentligaste om *Linota sinica* är hämtadt.

Hämplingen, *Linota cannabina*, (L.) (Tafla 17, fig. 1, ♂, fig. 2, ♀ i vårdräkt.)

Syn. *Fringilla cannabina*, *Cannabina cannabina*, *Cannabina linota*, Gmel., *Cannabina linnæi*, Malm.

Namn: *Sommarhämpling* (Göteborg); *Hamp-tätling*, *Hampespink* (Nerike); *Hampspik* (Sörml.); *Hampsparf* (Dalarna). Norska: *Tornirisk*. Danska: *Tornirisk*, *Irisk*; *Graairisk* (♀ och grå ♂), *Röd-irisk* (röd ♂). Finska: *Hempponen*, *Hemppu-varpunen*.

Hanen: pannan röd, hjässan, nacken, hufvudets och halsens sidor askgrå; rygg och skuldror kastanbruna, öfvergump och stjärttäckare gråhvita med svarta fläckar. Stjärtfjädrarna svarta med hvita kanter på båda sidor. Handpennorna svartaktiga, de inre med delvis hvitt utfan. Armpennorna svartaktiga, de inre bruna, alla med ljusa spetsar. Strupen vit, svartfläckig, bröstet rött, mage och undergump hvita, sidorna bruna. Honan saknar det röda på pannan och bröstet samt är ofvan liksom på bröst och sidor mörkfläckig.

Om vintern liknar hanen honan, i det att fjädrarnas ljusa bräm dölja det röda, som endast sparsamt lyser igenom på bröstet. Han är då ofvan äfven på hufvudet fläckig. Iris brun. Näbb hornbrunt. Fötter rödbruna. Längd 140—150 mm. Vingen 70—81 mm.

Ungen liknar honan, men är mer rödbrun, och hufvudet är af ryggens färg.

Hämplingen bebor hela Europa, han går mot öster till Turkestan och finnes mot söder i nordvestra Afrika samt på Madeira och Kanarieöarna. I Sverige är han allmän i de södra delarna, och Meves fann honom talrikt ännu vid Sundsvall, en uppgift, som vi varit i tillfälle att bekräfta. Dessutom är han iakttagen vid Ånge (Kolthoff) samt på Frösön vid Östersund (Sundström). Vid Luleå är han ock iakttagen (Holmgren). I Norge är han en låglandsform, som är allmännast längs de varma kusterna, och som ej torde gå långt norr om Trondhjemsfjorden. I det inre förekommer han endast på enstaka ställen (Collett). I södra Finland är han allmän till Nyslott samt häckar åtminstone till Kuopio och Vasa. I Danmark är han allmän öfver nästan hela landet.

Hämplingen trifs bäst på slätterna och bebor om sommaren med enar beväxta backar och skogskanter. Inne i större skogar saknas han. Han ankommer till Sverige mycket tidigt om våren, vanligen redan i medlet af mars, och flyttar bort i oktober. En del hämplingar öfvervintra dock hos oss. På Vestgötaslätten ha vi under vintern sett flockar af dem, och äfven vid Upsala kvaistanna

enstaka individer. I Danmark är han vissa år allmän hela vintern. Under flyttningstiden uppträder han vanligen i stora flockar och fördelar sig parvis först, när fortplantningstiden inträffar, men så snart första kullens ungar kunna sköta sig själfva, flockas de tillsammans.

Hämplingen är en af våra förnämsta sångfåglar, och därigenom att han vanligen lägger två kullar årligen, höres hans sång under en stor del af sommaren. Hanen upphör med sången, när ungarna äro kläckta, och deltar i deras uppfödande, men så snart de äro flygfärdiga, börjar han åter sjunga.

Sitt bo lägger hämplingen vanligen i enbuskar, det är byggt af torra strån, rotfibrer och mossor samt inuti fodradt med hår och ull. Äggen, 5—6 till antalet, äro blåaktigt hvita med grå och röda prickar. Längd 16—19 mm., tjocklek 12,5—14,5 mm. Sitt första bo bygger han i slutet af april eller början af maj. I juli finner man ofta den andra kullen.

Gulnäbbade hämplingen, *Linota flavirostris*, (L.)

(Tafla 17, fig. 3, ♂.)

Syn. *Fringilla flavirostris*, *Cannabina flavirostris*.

Namn: *Vinterhämpling*, *Gulnäbba*, *Riska*, *Sjaska*; *Sisserönnika* (Skåne). Norska: *Gulnaebbet*, *Irisk*, *Knötter*. Danska: *Bjergirisk*, *Moirisk*, *Bjergfinke*. Finska: *Keltanokkahemppo*, *Keltanokkavarpunen*.

Hanen ofvan svartbrun med smala, bruna fjäderkanter. Öfvergumpen ljusröd, öfre stjärttäckare mörkbruna. Vingtäckarna mörkbruna, de störres hvitaktiga spetsar bildande ett band öfver vingen. Handpennorna brunsvarta, de inre med hvita kanter i utfanet, likaså stjärtpennorna. Hufvudets sidor mellan näbb och ögon, strupen och bröstet brungula. Bröst och sidor med mörkbruna fläckar, mage och undergump hvita. Honan saknar det röda på öfvergumpen.

Om vintern har ryggen breda, brungula fjäderkanter, strupen och bröstet äro mörkare gulbruna och öfvergumpen ej så klart röd hos hanen. Iris brun. Näbb gult, i spetsen svart. Fötter svarta. Längd 134—146 mm. Vingen 72—79 mm.

Ungarna likna honan.

Den gulnäbbade hämplingen förekommer i Europa och häckar i Skandinavien och Storbritannien. Han fortplantar sig allmänt på Shetlands- och Orkneyöarna, men är ej funnen på Faeröarna. I Sverige är han funnen talrikt häckande vid Karesuando (Lilljeberg), och från trakten af Sulitelma ha vi erhållit bon, som sannolikt tillhöra denna art. Hans utbredning i nordliga Sverige synes oss ej fullt ut-

redd. I Norge häckar han längs hela vestkusten från Jaederen upp till Tromsö och Lyngen samt dessutom här och hvar vid odlade platser på de sydliga fjällen, t. ex. Filefjeld, Dovrø och Langfjeldene. Vid Öxfjord i Finmarken är han äfven funnen (Collett). Han säges häcka på Karlö utanför Uleåborg i Finland, men fullt tillförlitliga uppgifter saknas. I södra Finland förekommer han höst och vår samt någon gång äfven vintertiden (Mela). I Danmark förekommer han isynnerhet under kallare vintrar. Södra och mellersta Sverige besöker han årligen vintertiden, vanligen i små flockar, ofta tillsammans med den vanliga hämplingen.

Han lägger sitt bo på en bergafsats. Det är ytterst byggt af ljung, gröna strån och gräsrotter, därnäst af fina strån och andfjädrar samt innerst ett tjockt lager af färull och fina ormbunksrotter (Collett 1892). Äggen, 5—6 till antalet, äro blåaktigt hvita med rödaktiga prickar kring storändan. Längd 16,5—19 mm., tjocklek 13—14 mm.

Sisksläktet, *Acanthis*, Meyer.

Näbbet saknar hak bakom spetsen. Munviken utan borst. Stjärten klufven. Detta släkte kännetecknas liksom det föregående af näbbets form, och till detsamma föra vi arter, som numera ofta fördelas på skilda släkten. Steglitsen anses tillsammans med en närstående utländsk art ofta bilda ett släkte för sig. Gräsiskorna och hämplingarna sammanslås till ett släkte, medan grönsiskan föres till ett stort släkte, *Chrysomitris*, hvars andra arter äro för vår fauna främmande. I själfva verket äro också dessa tre grupper, huru lika de än kunna vara till näbbform och lefnadssätt, rätt olika till dräktens allmänna karaktär.

1 Skalle af gräsiska. 2 Hufvud, 3 Näbb, sedt ofvanifrån, af steglits.

Öfversikt af arterna:

- I. Underkäkens kanter med en afsats eller flik på midten (se vidstående teckning).
 - A. Hjässan röd I. *A. linaria*.
 - B. Hjässan svart med grågröna fjäderkanter eller grågrön med svarta fläckar 2. *A. spinus*.
- II. Underkäkens kanter utan afsats eller flik (jämför vidstående teckning) 3. *A. carduelis*.

Grönsiskan, *Acanthis spinus*, (L.) (Tafla 18, fig. 1, ♂, fig. 2, ♀.)

Syn. *Fringilla spinus*, *Chrysomitris spinus*, *Carduelis spinus*, *Spinus spinus*.

Namn: *Siska*. Norska: *Sisik*. Danska: *Grönsidsken*. Finska: *Vihreä varpunen*.

Hanen: hufvudet ofvan och strupen svartaktiga, nacke och rygg mörkgröna med svartaktiga fläckar, öfvergump gulgrön, stjärtäckare mörkgröna. Vingpennorna svarta, i infanet ljusare, utåt med smala, gröna kanter. Vingtäckarnas spetsar bilda två gulgröna band öfver vingen. Stjärt pennorna svarta, vid basen grüngula. Hufvudets sidor, hals och bröst gulgröna, mage och undergump vitgrå. Sidorna med svarta längsfläckar. Honan är ofvan grågrön med täta, svartaktiga fläckar. Vingar och stjärt som hos hanen, men med ljusare kanter. Under gröngrå—vitgrå, svartfläckig, men ej med helsvart strupe.

Om vintern har hanen gröngrå fjäderkanter på hjässan och strupen. Iris mörkbrun. Näbb vitgrått med mörk spets. Fötter brunaktiga. Längd 118—132 mm. Vingen 66—73 mm.

Ungarna likna honan, men äro mer grå.

Grönsiskan bebor hela Europa och norra Asien ända till Japan. I Sverige är hon om sommaren allmännast i de mellersta landskapen, i Skåne är hon den årstiden sällsynt, men häckar dock på flera ställen, mot norr är hon funnen ännu vid Qviekjock (Sundevall). I Norge är hon allmännast i de sydöstra delarna af landet (Collett). Hon går upp till Trondhjemsfjorden (Stördalen, Nilsson). På fjället häckar hon ej öfver granskogen, om hon än stundom anträffas högre upp. I Finland är hon allmän ännu vid Uleåborg och ej sällsynt i Pudasjärvi. Hon finnes i ryska lappmarkens sydvästra delar (Mela). I Danmark häckar hon, ehuru sporadiskt och fåtaligt, men om vintern förekommer hon stundom massvis.

Under de kallaste vintermånaderna drager grönsiskan mot söder. Sålunda öfvervintrar hon sällan i norra Uppland. I Vestergötland åter är hon under blida vintrar helt vanlig, liksom vid Stockholm, och i Skåne öfvervintrar hon allmänt. Om vintern lefver hon mest af alfrö. När granfröet börjar falla på våren, när sig däraf, annars äfven af insekter, med hvilka hon till stor del uppfoöder sina ungar.

Grönsiskans sång är liksom hennes yttre i hög grad tilltalande. När hanen under parningstiden med utbredda vingar fladdrar kring sin maka, eller när han sjungande flyger emellan granarna, vet man knappast, hvad som är mest beundransvärdt,

hans sång eller hans utseende. Grönsiskan är mycket liflig i sitt uppträdande. Än ser man henne klänga omkring på grangrenarna, än flyger hon under ljudelig sång eller upprepadt lockande fram och åter öfver trädtopparna, då och då sättande sig i en grantopp för att därifrån låta sina toner ljuda öfver skogen.

Grönsiskan kläcker sannolikt vanligen två kullar om året. Den första kullens ungar äro stundom utflugna redan i midten af maj, och är detta sannolikt fallet, då granfröet slår väl till. Då den ene af oss den 16 maj ett år iakttog, hur en grönsiskhona matade sina i en rad sittande fem ungar, såg han henne plötsligt med en fin kvist i näbbet flyga upp till en närbelägen grangren. Det visade sig, att hon börjat bygga nytt bo. Någon tid därefter besöktes åter platsen, och hon befanns då rufva fem ägg i sitt nya rede. Äfven ett annat liknande fall hafva vi antecknat.

När grönsiskan bygger bo, fäster hon först fina, torra grankvistar medelst spindelväf vid en smal, barrklädd grangren, bygger sedan boets stomme af grankvistar, sammanfogade med spindelväf, och fodrar det inuti med granlåg. Äggen, vanligen 5, äro gråhvita med grå och rödaktiga eller mörkbruna fläckar. Längd 15—17,5 mm., tjocklek 11,5—12,5 mm.

Gråsiskan, *Acanthis linaria*, (L.)

Syn. *Fringilla linaria*, *Fringilla lin.* var. *brevirostris*, Holmgren, *Aegiothus linaria*.

Namn: *Alsiska* (Värml., Sörml.); *Allöpa*, *Syriska* (Sörml.); *Sisserönnika* (Skåne); *Irisk* (Stockh.); *Erisk* (Vestergötl.); *Mörisk* (Vestergötl., Värml.); *Sjüska* (Uppl.); *Sjöska* (Kalmar); *Rödnacka* (Norrl.); *Vinterhämping*. Norska: *Graasisik*, *Graasiske*, *Mo-irisk*. Danska: *Graasidsken*, *Sidserönnike*. Finska: *Urpiainen*, *Urpuarpunen*.

Den långnäbbade rasen, *Acanthis linaria* var. *holboelli*, Brehm.

Syn. *Linota longirostris*, *Fringilla linaria magnirostris*, Holmgren, *L. alnorum*, Brehm, *L. brunnescens*, Homeyer.

Den sibiriska rasen, *Acanthis linaria* var. *exilipes*, (Coues).

Syn. *Acanthis exilipes*, *Linaria sibirica*, Severzow.

Ofvan gråbrun med svartbruna längsfläckar. Undergumpen hvitaktig—rosenröd och med svarta fläckar. Hjässan blodröd, hos gamla burfäglar och

i sällsynta fall hos de vilda gul. Stjärt och vingar mörkbruna med smala, ljusare fjäderkanter. Täckfjädrarnas ljusbruna spetsar bilda två band öfver vingen. Trakten närmast kring näbbröten, ett streck till ögat och strupen svartaktiga. Under ljusgrå med ljusröd anstrykning, som på bröstet är blodröd. Sidor och undre stjärtäckare mörkfläckiga. Honan saknar det röda på bröst och öfvergump.

Om vintern få fjädrarna ljusare bräm, hvarigenom fågelns grundfärg blir nästan hvitgrå, det röda på bröst och öfvergump hos hanen framträder mindre, och könen likna alltså mer hvarandra. Iris brun. Näbb gult med mörk spets. Fötter mörkbruna. Längd 129—146 mm. Vingen 66—79 mm.

Ungarna likna den gamla honan, men sakna det röda äfven på hufvudet, som är hvitaktigt, svartfläckigt. Bröst och sidor tätt fläckade.

Af gråsiskan har man sedan gammalt urskilt många olika former, som ofta ansetts och anses för egna arter. Vi anföra blott de viktigaste. Den långnäbbade rasen, *Acanthis holboelli*, igenkännes på sitt längre näbb (10—12 mm., hos hufvudarten 8—10 mm. från munviken) och sin betydligare storlek. Öfvergångsformer saknas dock ej. Stundom lära de olika raserna hålla sig i skilda flockar, dock ha vi vanligen skjutit exemplar af båda ur samma flock. Den sibiriska rasen, *A. exilipes*, igenkännes på sin rent hvita bakrygg och öfvergump. Collett anser denna ras bestå af slitna, blekta exemplar och säger sig endast funnit den om sommaren. Vi ha dock granskat exemplar, skjutna om vintern, som böra hänföras till denna form. Härmed vilja vi dock ej säga att den är skarpt skild från de andra. Bättre skild är däremot *Acanthis rufescens*, den brittiska rasen, som är mindre och mer rödbrun med öfvergumpen af ryggens färg.

Gråsiskans utbredning är circumpolär. Hon finnes under häktiden egentligen endast i höga norden, och går då så långt norrut som träd växa; hennes bo är till och med funnet på den skoglösa Vardön, fästadt mellan upplängd torrfisk, samt i de sydligare fjällens björkskogar. Undantag härifrån gifves dock och omnämnas nedan.

Det är ännu ej utredt om de olika raserna ega skilda utbredningsområden. Den långnäbbade gråsiskan synes dock under vintern ej gå så långt i söder som den kortnäbbade formen; hon erhålles ytterst sällan söder om Mälaren. Nilsson antager, att denna form har en nordostligare hemtrakt än den andra.

Mot vintern drager gråsiskan söderut, somliga är i mindre antal, somliga åter i ofantliga skaror. En del lär dock öfvervintra i höga norden, till och

med i Nordkapstrakten är hon sedd vintertiden. Några utsträcka sina ströftåg till Danmark, där hon midvinters är allmän, samt till Faeröarna, Tyskland och Frankrike, medan andra knappast komma söder om mellersta Sverige.

Om vintern håller hon mycket till i alar, hvilkas frön hon gärna äter. Stundom ser man hela altoppar täckta af gräsiskor, som för att komma åt fröna vigt klänga på kvistarna. Likaså uppsöka de ogräsfrön, och vid sträng vinter komma de ofta fram till husen, där de jämte gräsparivar och andra fåglar bland spillning söka föda. Stundom, ehuru mycket sällan, stannar ett och annat par kvar och häckar nere i mellersta Sveriges granskogar. Sålunda iaktogs hon våren 1876, då hon häckade på Kolmården (Lundborg), vid Gefle (Théel), Värmland och på Dal (Kolthoff). Och dessa par lade sina ägg i vanlig tid, d. v. s. i slutet af maj eller början af juni. Collett omtalar, att gräsiskan sådana år, granen bär rikligt med frö, häckar tidigare än vanligt, redan i mars och april, stundom medan snön ännu ligger kvar, och då häckar hon någon gång äfven på låglandet i södra Norge. I Finland, där hon liksom hos oss har nordlig utbredning, är hon dock funnen häckande vid Helsingfors. Gräsiskan står som sångare långt efter sina släktingar grön-siskan och hämplingen, men sången är mild och behaglig. Vid häckplatsen sjunger hanen ofta, flygande kring redet, medan honan rufvar.

Boet hafva vi oftast funnit i små björkar eller videbuskar, det är stundom byggt af fina, torra grankvistar och grässtrån, stundom åter af grässtrån och växtull samt inuti fodradt med fjäder eller med växtull. Äggen, 4—6, äro grönaktigt hvita med grå och mörkbruna punkter och småfläckar.

Huruvida gräsiskan lägger två kullar, känna vi ej. Men sena fynd af friska ägg (i juli) eller bon med ungar ($\frac{2}{3}$) äro ej sällsynta. De bevisa enligt vår åsikt intet, men å andra sidan kläcka gräsiskans närmaste släktingar ofta två kullar.

Steglitsan, *Acanthis carduelis*, (L.) (Tafla 18, fig. 7, ♂, fig. 8, ung ♀.)

Syn. *Fringilla carduelis*, *Carduelis carduelis*, *Carduelis elegans*, Steph., *Carduelis linnei*, Malin.

Namn: *Steglits*, *Stiglits*, *Steglisa*. Norska och danska: *Stillids*. Finska: *Tikli*, *Tiklivarpunen*.

Rygg och skuldror bruna, nacken och öfre stjärtäckarna gråhvita. Hjässan och ett band nedåt halsens sidor, en smal rand kring näbbröten och ett streck till ögat svarta. Pannan och strupen hjärt röda. Vingpennorna svarta, vid basen af infanet

samt i spetsen hvita och med ett stycke af utfanet hjärt gult, som tillika med armtäckarnas spetsar bildar ett stort, gult band öfver vingen. Stjärten svart, de två yttersta pennorna på hvar sida med en vit fläck i infanet och de mellersta pennorna hvita i spetsen. På hufvudets sidor och under hvitaktig, på sidorna med två stora, bruna fläckar. Könen lika. Iris mörkbrun. Näbb hvitaktigt med svart spets. Fötter gråaktiga. Längd 140—152 mm. Vingen 79—82 mm.

Ungfåglarna sakna rött och svart på hufvudet och äro såväl ofvan som under gråbruna, mörkfläckiga. Armtäckarnas spetsar gulhvita. Ving- och stjärt pennornas spetsfläckar med svagt brunaktig anstrykning.

Steglitsan finnes i de flesta europeiska länder, äfvensom i Sibirien, Turkestan och kring Medelhafvet. Flerstädes är hon allmän, på andra ställen åter sällsynt. I Sverige är hon allmännast i de sydliga delarna af landet. I Uppland är hon ännu talrik, men blir mot Norden mer och mer sparsam och saknas i Lappland. I Norge finnes hon, om ock ej talrikt, upp till Trondhjemsfjorden, hvarest hon årligen öfvervintrar. I Finland är hon tämligen sällsynt, men funnen äfven i det inre af landet t. ex. vid Tavastehus, Kuopio och Messuby (Mela). I Danmark häckar hon här och hvar samt ströfvar under vintern omkring öfverallt. Steglitsan drager visserligen under stränga vintrar söderut, och en del lämnar kanske äfven landet, men hon kan dock sägas vara hufvudsakligen stannfågel.

Hon är kanske den lifligaste af våra finkar, och man ser henne sällan någon längre stund stilla, utom när hanen sjunger, då han vanligen sitter i en trädkrona, men ej såsom så många andra fåglar i själfva toppen. Hans vackra och omväxlande visa får man höra såväl om våren som äfven på milda och vackra vinterdagar. Locktonen har man sökt återgifva med fågelns gängse namn »steglits».

Så snart ungarna äro flygfärdiga, drager familjen ut på ströftåg och besöker då gärna slätterna. De följas åt hela hösten och vintern, och ehuru stundom ett par familjer slå sig tillsammans, bilda de dock aldrig stora flockar.

Steglitsan lever mest af frön, som äfven sommartiden tyckas utgöra hennes viktigaste föda. Hon föredrar frön af tistlar och kardborrar, hvilka hon äter med sådan begärlighet, att hon vintertiden ej skyr att uppsöka dessa växter äfven inne i städerna. Under häckningstiden, som infaller i maj, för hon ett stilla och undagömdt lif, flyger tyst från träd till träd och låter sällan höra sin lockton. Vanligen håller hon då till uppe i träden och besöker sällan

marken. Eburu hon vanligen häckar enstaka, hafva vi dock stundom funnit 5—6 par i samma lilla dunge, sålunda bildande en slags gles koloni. Sitt bo lägger hon på en gren eller i en grenklyka. Det är särdeles vackert sammansatt af mossor, lafvar och strån samt inuti fodradt med växtfjån eller fårull. Äggen, vanligen 5, äro hvita med ljusare och mörkare bruna fläckar. Längd 17—18 mm., tjocklek 12—13 mm.

Mellan steglitsan och hämplingen har man utomlands funnit hybrider.

8 FAM. Kråkfåglar, Corvidae.

Kråkfåglarna ha ett stort och kraftigt, tämligen rakt och kägelformigt näbb med raka, ej inböjda kanter och med en hakvinkel (se b vidstående fig.), som slutar framom näsborrarnas plan (a samma fig.) Hakvinkeln når visserligen äfven hos några sparfvar, t. ex.

Hufvud af stare, a näbbet ofvanifrån, b underifrån.

kornsparfven, framom näsborrarnas höjdlinje (jämf. fig. 3, sid. 58), men deras näbb visar genom hela sin byggnad, med undernäbbets invikta kanter m. m., att de äro finkfåglar. Kråkfåglarna ha i regel kraftiga fötter. Vingarna hos alla europeiska släkten äga 10 handpennor. Kråkfåglarna omfatta ej några egentligen småväxta arter, och till dem höra de största bland tättingarna. De fördelas på fyra underfamiljer, af hvilka skrikor och kråkor stå hvarandra ganska nära. Starna och äfven gyllingarna anses ofta bilda själfständiga familjer.

Kråkfåglarna äro spridda öfver större delen af jorden. Familjen omfattar öfver 350 arter, fördelade på 87 släkten.

De äga ofta stor härmningsförmåga och äro vanligen tjufaktiga.

Öfversikt af underfamiljerna.

- I. Mungiporna nedstigande *Sturnini*.
- II. Mungiporna räta.
 - A. Näbb bakom spetsen tydligt inskuret.
 - 1. Tarsen icke längre än mellantån med klo *Oriolini*.
 - 2. Tarsen längre än mellantån med klo *Garrulini*.
 - B. Näbb bakom spetsen icke inskuret *Corvini*.

1 Underfam. Starar, *Sturnini*.

Näbb långt och tämligen smalt, skjuter ofta upp i pannan med en spets, näsborrarna i regel ej täckta af framåtriktade borst, men delvis af en nästan naken hud, som dock här spår af fjäderbetäckning. Munviken ej rakt bakåtriktad, utan nedböjd (se vidstående teckning). 1:sta handpennan mycket kort, kortare än handtäckfjädrarna. Stararna uppställas ofta som en familj för sig och förenas då stundom med exotiska familjer, tämligen vidt skilda från kråkfåglarna. De omfatta omkring 130 arter, fördelade på öfver 40 släkten, samt bebo endast gamla världen.

Öfversikt af släktena.

- I. Näbb mot spetsen bredare än högt samt utan inskränning *Sturnus*.
- II. Näbb mot spetsen högre än bredt samt med en liten inskränning (se fig., sid. 84) *Pastor*.

Starsläktet, *Sturnus*, L.

De fullvuxna stararna äga ett tämligen lågt och bredt näbb. Starungarnas däremot är kortare, med spetsen något hoptryckt från sidorna, och med ett litet hak bakom densamma. Stjärten kort, blott hälften så lång som den spetsiga vingen, samt uppen i spetsen.

Starsläktet omfattar ett tiotal arter, underarter och varieteter, spridda inom det palaearktiska området. I Norden finnes blott en art.

Staren. *Sturnus vulgaris*, L. (Tafla 12, fig. 5, ♂, fig. 6, ung.)

Namn: *Starr* (Blekinge); *Stär* (Bohusl.); *Ekstare* (Sörml.); *Gridelinstare* (Östergötl.); *Seartstare* (gaml), *Gråstare* (ung). Norska och danska: *Stør*, *Star*. Faeröarna: *Stari*, *Steðri*. Finska: *Mustakottarainen*, *Kottarainen*, *Varpulainen*.

Gammal hane: grundfärgen svart med starkt grön metallglans, ofvan och på undergumpen med små trekantiga, blekt gulbruna fläckar, som på hals och hufvud bilda små punkter. Vingtäckare af ryg-

gens färg med gulbruna kanter. Ving- och stjärt-pennorna mörkgrå med svarta bräm och därutanför smala, gulbruna kanter. Undre kroppsdelarna i regel ofläckade, stundom dock med några få, hvitaktiga fläckar. Honan har på halsen, bröstet och buken talrika, hvitaktiga fläckar. Iris mörkbrun. Näbb gult. Fötter gulbruna. Längd 220—247 mm. Vingen 122—135 mm.

Ungen är i första dräkten brunaktigt grå med hvit strupe och hvita fläckar längs buken samt gulbruna fjäderkanter på ving- och stjärt-pennor. Näbb mörkbrunt. Fötter bruna. Under första vintern liknar ungen honan, men har ännu tätare och större fläckar samt svagare glans. Denna dräkt anlägges bitvis, så att bröst och rygg först bli grönsvarta, fläckiga, medan hufvud, vingar och stjärt ännu äro brungrå. På senhösten är förändringen fullbordad.

Staren bebor Europas vestra, centrala och norra delar samt ersättes i södra Europa och norra Afrika af den nära besläktade *Sturnus unicolor*, Temm. och i Sibirien af en mycket närstående underart, *St. menzbieri*, Sharpe, som skiljes därpå, att hela hufvudet och strupen äro rödaktigt purpurfärgade, ej gröna. De starar, som bebo Faeröarna, har man velat särskilja som en form för sig, *St. faeroensis*, Fielden (1872), igenkännbar på sitt större och starkare näbb. I Sverige förekommer staren som häckfågel upp till Östersund (Sundström) samt vid Umeå (Sundevall), men är upprepade gånger iakttagen äfven vid Qvickjock. I Norge bygger han bo upp till polcirkeln, men har upprepade gånger iakttagits häckande längre i norr, såsom i Salten på Tromsö, i Alten, ja t. o. m. vid Vardö (Collett). Enstaka exemplar anträffas då och då i Finmarken. Han är funnen häckande vid Rörås och på Dovre kyrka i Gudbrandsdalen (Collett). I södra och vestra Finland är han allmän och går regelbundet upp till Vasa samt stundom ända upp till Uleåborg. I det inre af landet har han häckat vid Kuopio och Idensalmi samt är funnen vid Nyslätt. I Danmark finnes han öfver hela landet.

Ehuru staren i regel flyttar, öfvervintrar dock under blida vintrar en och annan. På Upsalaslätten och på Falbygden i Vestergötland ser man stundom vintertid små starflockar. Också i Norge kvarstannar han stundom, till och med så nordligt som Bodö (Collett). Äfven i Danmark öfvervintrar han stundom, och vid Nykiöbing på Mors lära regelbundet åtminstone några öfvervintra (Lütken 1886). Staren är en af våra tidigaste vårfåglar, han anländer till södra Sverige redan de första vackra dagarna i mars. Till Skåne och Öland kommer han ofta redan i februari, till Uppland vanligen i slutet af mars eller,

om våren är sen, i april. Vid Stavanger visar han sig ofta i midten af februari. På Faeröarna är han stationär. Han kommer i flockar, men fördelar sig snart parvis. Så snart vädret börjar blifva vårligt, infinna de sig vid häckplatserna, som väljas i löfskogar eller lundar, där rik tillgång på ihåliga träd finnas. I barrskog saknas han i regel. Hans första göromål är att omsorgsfullt bortskaffa återstoden af fjolårets bo. Paret hjälpes sedan åt att bygga, men honan rufvar ensam. Hanen sitter härunder vanligen i närheten af boet, flitigt sjungande, med näbbet uppåt riktadt och strupen uppblåst, då och då flaxar han till med vingarna. Sången är mycket omväxlande, om ock ej så synnerligen melodisk; än består den af flöjttoner, än af ett gnisslande läte och än af knäppningar. Den vanliga locktonen är ett bräkande, som ungefär kan uttryckas med »präät». Första dagarna af maj är äggkullen vanligen färdiglagd, och ungarna pläga födas i midten af samma månad. De äta oerhördt mycket och växa förvånande fort. När ungarna äro kläckta, slutar hanen att sjunga och biträder med största ifver vid deras uppfödande. Från dagningen till sena skymningen äro föräldrarna i verksamhet. Med näbbet fullt af maskar och larver eller dylikt komma de oupphörligt till boet, och när de flyga bort, medföra de ungarnas excrementer, som släppas några meter därifrån. I början eller midten af juni äro ungarna flygfärdiga, och nu slå familjerna sig tillsammans i stora flockar. De öfvergifva sina häckplatser, draga ut åt slätterna och föra ett kringstrykande lif. Senare på sommaren och under hösten tillbringa de gärna nätterna vid sjöstränderna i höga och täta vassar.

Sent om hösten, omedelbart före flyttningen, som hos oss inträffar i oktober, besöka stararna sina gamla häckplatser om morgnarna två å tre dagar å rad, och hanarna hoppa liksom lekande in i boet. Detta förhållande är allmänt känt på Öland, där den ene af oss konstaterat detsamma, samt från Skåne. Huru dessa höstbesök skola förklaras, är svårt att säga.

Collett uppger, att staren i Norge stundom kläcker två kullar årligen. Något sådant hafva vi aldrig kunnat iakttaga, ehuru vi egt rikliga tillfällen att följa stararnas familjelif. Då den ene af oss gärna önskade att något längre få behålla en del starar, som häckade i hans trädgård, och som annars i midten af juni lämnade platsen, framtog han dem stundom deras ägg. De byggde då nya reden och värpte om. Följden blef, att stararna stannade nära en månad längre än vanligt vid häckplatserna. Vi hålla före, att de sena ungar, som anses tillhöra

en andra kull, endast äro försenade genom omläggning.

Starens bo är mycket enkelt, det består af en bale af balm och strån. På Gotland och Öland samt i Skåne, där han är ytterst allmän, häckar staren oftast i af några brädlappar hopslagna s. k. starstunkor, utsatta på eller vid boningshusen. I Bohuslän och i vstra Norge bygger han stundom i bergsskrefvor, på Faeröarna ofta i fågelbergen. I ett fall har man iakttagit, hur staren bygger sitt bo på trädgrenar omkring 10 m. från marken. Sannolikt drifvas de härtill af brist på lämpliga hål att häcka i (Lütken 1886). Äggen, 5 eller 6, äro blågröna, enfärgade. Längd 27—30 mm., tjocklek 20—23 mm. Faeröarsens ägg skola nå 33,5 mm. i längd och 23 mm. i tjocklek.

Rosenstarsläktet, *Pastor*, Temm.

Näbb vid basen lika högt som bredt, svagt krökt med ett tydligt hak innanför spetsen. Nackens

Hufvud af rosenstare jämte näbbet sedt uppföran.

fjädrar längre än tarsen, bilda en väldig tofs. Släktet omfattar endast en art.

Rosenstaren, *Pastor roseus*, (L.). (Tafla 12, fig. 7, ♂).

Syn: *Sturnus roseus*, *Gracula rosea*.

Namn: *Rosenfärgad drossel*, Nilsson. Danska: *Drosselstaer*, *Rosendrossel*, *Staerdrossel*, *Rosenstaer*. Finska: *Punakottarainen*.

Rygg, skuldror, öfvergump samt bröst och mage ljusst rosenröda. Nacken försedd med en lång, yfvig tofs. Hufvud och hals, främre delen af bröst och rygg samt vingar och stjärt jämte öfre stjärttäckare och undergump svarta med svag metallglans. Könen lika. Iris brun. Näbb gult, det undre vid roten svart. Längd 203—216 mm. Vingen c:a 130 mm.

Ungen är ofvan gråbrun. Vingtäckarna och vingpennorna samt stjärtpennorna med hvitaktiga kanter. Strupen hvit, nedåt streckad med brunt. Under ljusst askbrun. Han liknar sålunda mycket ungen af vår vanliga stare.

Rosenstaren häckar i Centralasien och länderna öster om Medelhafvet. Från sitt egentliga hemland utvandrar han årligen i stora skaror till södra Ryssland och Balkanhalvön, utan att dock häcka där. I Italien är han likväl en gång funnen häckande. I mellersta, vstra och norra Europa förekommer han mer tillfälligtvis och i enstaka exemplar. 1875 skedde en stor invandring af rosenstare till södra Europa och Tyskland. I Sverige är han funnen åtskilliga gånger sedan Linnés tid: i Skåne vid Landskrona ($\frac{9}{11}$ 1830), Kristianstad ($\frac{10}{10}$ 1836), Lund ($\frac{5}{6}$ 1838), i Västergötland, Dalsland, Södermanland, Dalarna (Nilsson), Helsingland ($\frac{15}{6}$ 1871), i Lappland, Karesuando ($\frac{16}{9}$ 1837) samt vid Klintehamn på Gotland ($\frac{20}{9}$ 1889, Carlson). I Norge är en ungfågel funnen vid Trondhjemsfjorden ($\frac{30}{9}$ 1885, Collett 1887). I Finland är han funnen vid Åbo (juni 1845) och i trakten af Vasa (Mela). (Se äfven fyndet vid Karesuando här ofvan) I Danmark har man gjort de talrikaste fynden. Han har erhållits vid Herlup Magle (1837), Holbaek ($\frac{26}{6}$ 1855), Bröndshöi (1866) och Ringsted ($\frac{22}{6}$ 1893) på Sjælland, från Falster, från Fredrikshavn ($\frac{21}{9}$ 1889), Thisted ($\frac{9}{8}$ 1893), Viborg ($\frac{15}{10}$ 1889), Randers (april 1890), Holstebro ($\frac{13}{9}$ 1875) och Horsens ($\frac{1}{6}$ 1875) på Jylland. Äfven från Faeröarna kännas ett par fynd (Collin).

Till lefnadsvanor påminner rosenstaren mycket om vår vanliga stare, till hvilken han gärna sluter sig, när han kommit vilse. Han är mycket tillfällig i sitt uppträdande och kan plötsligt försvinna från trakter, där han varit allmän och häckat. Hans älsklingsföda består af den stora, vandrande gräshoppa (*Aceridium migratorium*), hvilkens antal och härjningar han stundom i någon mån lär begränsa. Annars håller han gärna till bland boskapshjordarna och lefver af de dem åtföljande insekterna.

2 Underfam. Gyllingar, *Oriolini*.

Näbb långsträckt, dess rygg svagt böjd, spetsen något hoptryckt och nedböjd samt försedd med ett

Hufvud af sommargylling (efter Catalogue of Birds).

litet hak (se vidstående teckning). Näsborrharna delvis täckta af en naken hinna. Första handpennan

längre än handtäckarna, men kortare än armpennorna.

Gyllingarna anses vanligen bilda en själfständig familj, som stundom ej ställes tillsammans med kråkfåglarnas. Den omfattar ett par släkten, som endast bebo det östra halfklotet.

Gyllingsläktet, *Oriolus*, L.

Gyllingarna nå vanligen en trasts storlek. Gult eller vitgult, grönt och svart äro de förhärskande färgerna. De lefva parvis, endast höstetid familjevis, aldrig i stora flockar, som så många andra kråkfåglar. På marken röra de sig medelst klumpiga hopp, aldrig gående.

Gyllingsläktet är utbreddt öfver Europa, Afrika, större delen af Asien samt Australien; det omfattar öfver ett trettioal arter, hvaraf en finnes i nordn.

Sommargyllingen, *Oriolus galbula*, L. (Tafla 8, fig. 1, ♂, fig. 2, ♀.)

Namn: *Gylling*, *Gultrast*, *Sommarguling*. Danska: *Guldpirrol*, *Gulddrossel*, *Bylov-Pirrol*. Finska: *Kuhankeittäjä*, *Keltalintu*.

Hanen: hufvud, hals, rygg och undre kroppsdelar höggula. Vingarna svarta med en ljusgul fläck, bildad af lillvingens spets. Handpennorna i utfanet kantade med gulhvitt, alla vingpennorna i spetsen kantade med hvitt. Undre vingtäckare gula. Stjärten svart, de två mellersta pennorna enfärgade, de öfriga med gula spetsar. Honan liknar till teckningen hanen, men den gula färgen har en smutsigt grönaktig anstrykning. Strupen hvitaktig. Buken med några få, brunaktiga spolfäckar. Iris röd (♂) eller rödbrun (♀). Näbb rödbrun. Fötterna svartaktiga. Längd 228—247 mm. Vingen c:a 150 mm.

Ungen skall likna honan.

Sommargyllingen bebor Europa och sydvästra Asien samt besöker södra Afrika om vintern. I Sverige är han iakttagen endast några gånger: hösten 1825 sköts en bona vid Ellinge, i april 1829 iaktogs en hane på Hallandsås (Nilsson), ett annat vid Otenby (Meves 1868), ett tredje vid Martebo på Gotland 1865 (Sundström), ett sköts i Idre (Dalarna) ²⁶/₁₀ 1886 och ett i Sillre (Medelpad) ²⁶/₁₀ 1889 (Carlson). Han uppgifves hafva häckat vid Vimmerby (Wallengren 1854). I Norge har ett ungt exemplar tillvaratagits ²⁶/₁₀ 1889 vid Sandefjord (Collett 1890). I Danmark har han erhållits upprepade gånger såväl på Jylland som på öarna. Häckande har han iakttagits bland andra ställen vid Halstebro, Ribe och Odense samt på Langeland och på Lolland (Collin). I Finlands syd-

östra delar häckar han ganska allmänt, och därifrån har han utbredd sig åt vester till Lojo, åt norr till Idensalmi och åt öster till Onega. Han är äfven funnen vid Kangasala nära Tammerfors (Mela).

Sommargyllingen håller helst till i trädskronorna, där han väl vet att dölja sig. Hanen är en god sångare. Sommargyllingens föda utgöres af insekter och mjuka bär, isynnerhet skall han älska körsbär. Boet, som i sitt slag är ett riktigt litet konstverk, har formen af en djup skål eller pung, upphängd i en horisontal grenklyka, och består af vackert sammanflätade grässtrån, rötter och dylikt. Det innehåller 4—5 hvita ägg med glesa, svarta eller mörkbruna fläckar kring den trubbiga ändan. Längd 28—34 mm., tjocklek 21—22,5 mm.

3 Underfam. Skrikor, *Garrulini*.

Näbbet med inskärning bakom spetsen, näsborrarna täckta af borst (se nedanst. fig.). Vingarna korta, afståndet från den hoplagda vingens spets till stjärtens spets är längre än tarsen. Första handpennan når ungefär halfvägs mellan handtäckfjädrarna och armpennorna.

Skrikorna stå den följande underfamiljen ganska nära och skiljas aldrig från densamma. De afvika dock genom gladare färger och något olika lefnadsätt och omfatta c:a 100 arter, fördelade på 25 släkten och spridda öfver större delen af jorden.

Öfversikt af släktena.

- I. Stjärten medelmåttig, tvär eller rundad *Garrulus*.
- II. Stjärten lång och vigglik *Pica*.

Nötskriksläktet, *Garrulus*, Leach.

Näbbets längd är medelmåttig, men det är starkt och försedt med rak munspringa (jämför skatsläktet) och hak i såväl öfver- som undernäbbet (se vidstående teckning). De egentliga skrikorna ha äfven näbbets rygg krökt, lafskrikorna däremot nästan rakt. Vingarna äro korta, rundade med 4:e—6:e pennan längst.

Skrikorna äro ej så sällskapliga som arterna af kråksläktet, utan lefva i regel familjevis eller enstaka.

Hufvud af Nötskrika ¹/₂ nat. storl.

De hålla mest till i träden, på marken vistas de sällan och röra sig där klumpigt hoppande.

Från nötskrikorna afskiljas vanligen lufskrikorna som ett särskildt släkte, *Perisoreus*. Utom genom sin något afvikande näbbform kännetecknas de genom frånvaron af blått på vingen. De egentliga nötskrikorna omfatta 14 arter, spridda öfver Europa, Asien och länderna söder om Medelhafvet. Lufskrikorna äro 4, deras område omfattar äfven Nordamerika.

Öfversikt af arterna.

- I. Öfvergumpen vit..... *G. glandarius*.
II. Öfvergumpen rödbrun *G. infaustus*.

Nötskrikan, *Garrulus glandarius*, L. (Tafla 12, fig. 3.)

Namn: *Skrika*, *Ollonskrika*; *Skogsskrika*, *Blåskrika* (Smål.); *Alskrike* (Gotl.); *Lovtskrika* (Östergötl., Nerike); *Kornskrika* (Östergötl.); *Eneskrika*, *Eneskata* (Vestergötl.); *Skogsskata* (Skåne, Smål., Vestergötl.); *Potatisdufva*, *Jordäppleskrika* (Värml.); *Pärskrika* (Norrl.). Norska: *Skovskrike*. Danska: *Skovskade*. Finska: *Närhi*, *Hohkanärhi*; *Paskanärhi* (Satakunda); *Ruvisrüäkkä*. Lapska: *Loddi-kuoska*.

Rygg och skuldror grå. Nacken, halsen bak till och på sidorna samt bröst, sidor och buk rödgrå. Främre delen af hufvudet ofvan hvitgrå med svartbruna, längsgående fläckar. Från näbbroten ett svart band nedåt halsen. Strupe gråaktigt hvit. Vingpennor svartaktiga. Handpennor utom den 1:sta med gråhvitt utfan. De yttre armpennorna med basala hälften af utfanet snöhvitt, de inre svarta och rödbruna. Flertalet täckfjädrar och några af armpennorna i utfanet blå med svarta tvärband. Öfver- och undergump hvita, stjärt svart. Könen lika. Iris hvit. Näbb svartaktigt. Fötter ljus gråbruna. Längd 360—381 mm. Vingen 175—197 mm.

Nötskrikan bebor endast Europa. I Sveriges södra och mellersta delar är hon mycket vanlig, men aftager norrut i antal. Hon är dock funnen häckande vid Sundsvall samt vid Östersund m. fl. ställen inom Jämtland (Sundström). Enstaka fåglar ha förrirat sig till Umeå och Qvickjock (Nilsson). I Norge är hon allmän upp till Nordlands gränser. Längs vestkusten sparsammare. Norr om Namsos är hon funnen i Saltdalen samt en gång i Sydvaranger (Collett). På fjällen öfverskrider hon ej gränsgänsen. I Finland är hon allmän till lappmarkernas sydgräns, men är träffad t. o. m. vid Muonio och Enare (Mela). I Danmark förekommer hon öfver hela landet, men lär saknas på Bornholm (Collin).

Nötskrikan är på det hela en stannfågel, om hon än höst och vinter gör smärre ströftåg bland annat för att i ekskogarna söka sin älsklingsföda, ekollonen.

Hon finnes såväl i löfskog, särskildt där gamla ekar växa, som, och i nordn kanse företrädesvis, i tätta barrskogar. Under fortplantningstiden lever hon parvis, och man finner sällan tvänne par bosatta i närheten af hvarandra. Sedan ungarna blifvit fullvuxna, ströfvar familjen omkring i skogen tills mot hösten, då den skingras. Med sitt lifliga och bullersamma väsen lifvar nötskrikan i hög grad barrskogarna. Hennes skrik är allmänt bekant, men hon låter isynnerhet vårtiden äfven höra ett slags sång eller lågt kvitter. Dessutom eger hon ett låte rätt lika hökarnas (*Astur*) lockton. Hon är föga skygg, där hon ej ofredas, men blir hon förföljd, är hon mycket försiktig.

Nötskrikans älsklingsföda utgöres af ekollon, och stundom kan man under den tid, då ollonen äro mogna, iakttaga ett regelbundet sträck af skrikor, som från närbelägna skogar flyga till ekhagarna för att sedan, ofta med svalget eller kräfvän fyllda med ollon, återvända samma väg. Mycket ofta gömmer nötskrikan nötter och ollon, som hon för tillfället ej orkar med, i jorden eller i trädhål o. d. Stundom återfinner hon dem ej och bidrager på detta sätt till ekens, hasselns och bokens spridning. Särdeles gärna förtär hon rå potatis, och vi hafva sett henne bära bort sådana från potatisfältet. Äfven äter hon säd, bär, insekter, maskar, kött o. d., med ett ord: hon är en utpräglad allätare. Hon är mycket begifven på ägg och fågelungar och gör betydlig skada genom att plundra småfåglars reden. Själftva hafva vi sett henne gripa nästan fullvuxna trastungar. Om vintern går hon på as.

Sitt bo lägger nötskrikan vanligen i en gran. Stundom hafva vi funnit det på en stubbe, i en björk eller i ihåliga ekar. Härvid väljes dock alltid ett hål med stor öppning och ringa djup. Flera undersökta bon bestodo af fina björkkvistar och voro fodrade med rotfibrer af björk. Äggen, vanligen 6, mer sällan 7—8, äro ljusgrå, tätt fläckade med brunt. Längd 29—33,5 mm., tjocklek 21—24 mm. Nötskrikan är till ytterlighet öm om sin afkomma, och under rufningen lämnar hon stundom ej äggen, förrän man redan börjat bestiga det träd, i hvilket boet finnes.

Lufskrikan, *Garrulus infaustus*, L. (Tafla 12, fig. 2.)

Syn: *Perisoreus infaustus*.

Namn: *Rödtjura*; *Telltjura* (Härjed.); *Enskrika* (Dalarna); *Flarskrika* (Angermanl.); *Laf-*

vick (Norrb.). Norska: *Lavskrike*, *Röfuhre*; *Reudskjövve* (Gudbrandsd.); *Reudtjuva* (Vaerdal.); *Tolle-skrikja*, *Skogaskjör* (Vestl.); *Gjertrudsfugl*, *Ulykkesfugl*. Danska: *Lavskrige*. Finska: *Kuusanka*, *Kuukkeli*, *Kuukainen*, *Hepoharakka*; *Kuuskilainen* (Österb.). Lapska: *Kuossak*, *Kuoska*.

Hufvudet mörkt gråbrunt. Rygg och bröst grå med brunröd anstrykning. Öfvergump roströd, mage och undergump ljus rostfärgade. Vingarna brungrå, pennorna med mörkare infan. Handtäckfjädrarna och handpennornas utfan vid basen roströda. Stjärten starkt afrundad, dess mellersta pennor brungrå, de öfriga roströda. Iris brun. Näbb och fötter svarta. Längd 270—320 mm. Vingen 137—150 mm.

Ungarna likna de gamla.

Lafskrikan bebor norra Europa och norra Asien. I Sverige går hon ned till Dalälven och är t. o. m. funnen vid Stockholm (Nilsson) samt Nerike och Värmland (Sundström). Mot norr går hon lika långt som granskogen. I Norge häckar hon från Finmarken ned till Nordmarken vid Kristiania och södra Telemarken (58½° N. Br.) (Collett). I de södra delarna håller hon till i granskogens högre belägna delar. I Finlands nordliga delar är hon en vanlig häckfågel, som t. o. m. går något norr om gränzen. Mot söder är hon vanlig vid Kajana samt har häckat vid Kuopio. I Danmark är hon aldrig med säkerhet funnen.

I barrskogarna, som utgöra hennes uteslutande hemvist, ser man ofta lafskrikan draga omkring i små sällskap. Hon är nyfiken och orädd samt undersöker allt för henne ovanligt. Om man t. ex. härmar en fågels jammerskrik, visar hon sig stundom på endast några få alnars afstånd och skrämmer ej af att se människan. Hon hoppar lifligt omkring i träden, klängande än på deras stammar än hängande under och än på grenarna, häri liksom i allt sitt beteende och sitt lefnadssätt påminnande om mesarna. Hon förföljes stundom af småfåglar, som sannolikt förstå, att de i henne hafva en fiende. Hon är i likhet med nötskrikan en ifrig äggplundrare och förgriper sig stundom på vuxna småfåglar eller smärre däggdjur såsom sorkar. Liksom nötskrikan är hon för resten allätare. Om sommaren tyckes hon mest lefva af bär, insekter, sniglar o. d. Hon går gärna på as och angriper skogsfågel, som fastnat i fångstmännens snaror.

Lafskrikan häckar mycket tidigt om våren, redan i början af april, medan snön ännu ligger djup i de norrländska skogarna. Boet lägges på grenarna, vanligen inne vid stammen af någon liten tät gran. Det består af torra pinnar och lafvar samt stundom något ängsull och är inuti tjockt fodradt

med fjäder, ofta med hvita ripfjädrar. Äggen, 4—5 till antalet, variera mycket både till teckning och färg, vanligen äro de grönaktigt smutshvita och tecknade med grå och bruna fläckar. Längd 30—33 mm., tjocklek 22—23 mm.

Skatsläktet, *Pica*, Briss.

Skatorna föras ofta till de egentliga kråkorna och ej till skrikorna, som de dock så väl till lefnadssätt som byggnad mer likna. Deras näbb har en inskränning bakom spetsen, men är i olikhet med skrikornas böjdt (se vidstående teckning, jämf. fig. sid. 85), hvilken böjning äfven finnes hos själva munspringan.

Vingarna äro rundade med 4:de och 5:te pennorna längst och den 1:a smal och kort (ca 6 cm.). Skatorna

Hufvud af skata, och näbb sedt uppförån, näsborsten å venstra sidan äro afklippta, så att näsborren synes.

bebo Europa, nordvestra Afrika samt norra Asien ned till Himalaya, Kina och Formosa och Nordamerikas vestra delar. Tre arter äro kända, en bebor norden.

Skatan, *Pica pica*, (L.) (Tafla 12, fig. 1).

Syn: *Corvus pica*, *Cleptes pica*, *Pica caudata*, Keys. & Blas., *Pica rustica*, Scopoli, *Pica europaea*, Cuv., *Pica linnæi*, Malm.

Namn: *Skjuva*, *Skjora*, *Skära*, *Sköra*, *Skär*, (Gotl. och Smål.—Norrb.); »*Skams fugel*» (Vestergötl.). Norska: *Skjaere*, *Skjor*, *Skjur*, *Skjer*, *Tunfugel*. Danska: *Skade*; *Heister* (Möen). Finska: *Harakka*. Lapska: *Ruos'a-karanas*.

Hufvud, hals, rygg och bröst samt öfver- och undergump äfvensom sidor och benets fjädrar svarta. På bakryggen en gråhvit tvärfleck. De stora täckfjädrarna och handpennorna grönsvarta med en lång, bred, hvit fläck på infanet. Armpennorna metallglänsande, blågröna, den dolda delen af infanet svart, de smärre vingtäckarna bilda en stor, hvit fläck. Stjärten viggformig med yttersta pennorna endast af ungefär halfta stjärtens längd, glänsande grön, i spetsen med blå glans, pennornas infan svart. Könen lika. Iris svartbrun. Näbb och fötter svarta. Längd 485—500 mm. Vingen 188—206 mm. Stjärten 221—272 mm., dess sidopennor 133—147 mm.

Ungarna likna de gamla.

Man har ofta velat uppställa de sibiriska och centralasiatiska skatorna som en art för sig, *Pica leucoptera*, emedan det hvita längs handpennornas infan hos dem sträcker sig till eller nära till pennornas spets. Collett (1881) har emellertid visat, dels att skatorna i Finmarken ofta ha dessa fläckar lika stora som *P. leucoptera*, dels att äfven söderut förekomma exemplar, som likna dessa. Det hela torde således inskränka sig till individuella variationer. På Jaederen äro skatorna i regeln skalliga, ett förhållande, som iaktogs redan 1833 och som sannolikt sammanhänger med deras lefnadssätt därstädes (Collett 1877).

Skatan bebor hela det palaearktiska området samt finnes äfven i norra Amerika. I Sverige är hon allmän öfver nästan hela landet, äfven på Gotland. På Öland är hon mindre allmän (Sundström). De nordligaste platser, där hon finnes, torde vara Karesuando och Arjeplog, hvarest hon dock ej stannar hela året, utan regelbundet flyttar bort under vintern. I Norge går hon längre mot norden. Hon är allmän ännu i Alten och förekommer stationär på alla under hela året bebodda platser i Finmarken såsom på Tamsö i Porsanger och i Sydvaranger (Collett). På fjällen går hon åtminstone så högt som barrskogen. I Finland är hon allmän upp till Enontekis och Kandalax samt förekommer, ehuru sällsynt, i Enare och Utsjoki (Mela). I Danmark förekommer hon öfver hela landet. Hon lär i detta århundrade ha aftagit betydligt i antal och är därför på många ställen sällsynt. Detta förhållande tillskrifves dels stenmården dels människans åtgärder. På Island och Faeröarna saknas hon.

Skatan trifves hos oss bäst vid människoboningar. Man ser henne ofta hoppa omkring bland boskapen, och hon sätter sig ej sällan på ryggen af svin eller kor. I likhet med öfriga kråkfåglar är skatan mycket intelligent, och hon skiljer lätt emellan vän och fiende. Ser hon, att hon är omtyckt, visar hon föga skygghet samt lär sig snart att känna de personer, som hylla henne, men märker hon, att man vill henne illa, blir hon till ytterlighet skygg och försiktig. Vid en landtgård, där skatorna voro nästan halftama, nedlade den ene af oss i flera skators åsyn ett exemplar. Då han efter någon tid åter besökte stället och visade sig på gården, flögo skatorna skriande bort och samlade sig enligt sitt vanliga sätt vid dylika tillfällen uppe i några höga träd, hvarifrån de med högljudt skratt tillkännagävo sin ångslan och oro öfver det förnyade besöket. Lika väl som skatan känner igen sina ovänner bland människor, känner hon till sina andra fiender. Så snart en hök, uggle eller räf visar sig, blifva de af

skatorna mottagna med det vildaste skrän och jagas ofta bort häraf. Genom sin vaksamhet gagnar skatan andra, och så väl tama som vilda fåglar förstå att taga sig till vara, när de höra skatornas larm.

Liksom de öfriga kråkfåglarna är äfven skatan allätare. Vid gårdarna lifnar hon sig till stor del af affall. Om hon än kan anses nyttig som ett slags renhållningshjon, äfvensom genom att förtära insekter, så blir hon å andra sidan ofta skadlig genom att förstöra andra fåglars ägg och ungar. Sålunda är hon nog oblyg att ur starens bo utdraga och förtära hans ungar.

Sitt bo lägger skatan vanligen i toppen af högre träd. En gammal sägen påstår, att hon skulle lägga sitt bo högt, när hon väntar en regnig, samt lågt, när hon väntar en varm och solig sommar, i förra fallet undvikande regndropp, i det senare sökande skugga. Enligt vår erfarenhet lägger hon boet högt, där hon vanligen ej får ha det i fred för okynniga pojkar. Vi hafva på ställen, där skatan är fredad, ofta sett henne lägga sitt bo lågt t. o. m. i slånbuskar och rishögar. Äfven på skogfattiga trakter tvingas hon att häcka lågt. Boet, som är mycket stort, består af pinnar, det är öfvertäckt af ett glest, men starkt tak. Själfva reden är vackert byggd af jord, rötter, hår och liknande. Äggen, vanligen 7, mer sällan 8—9, äro blekgröna, tätt beströdda med grönaktigt bruna fläckar. Längd 31—37,5 mm., tjocklek 22,5—24 mm.

I vissa trakter t. ex. Vestergötland borttager allmogeen ofta ett par af skatornas ägg och låter dem i stället utkläcka ett hönsägg, som blifvit fläckadt med sot eller dylikt, och lyckas detta vanligen. Sedan kycklingen kläckts, nedtages han ur boet och släppes till en höna.

4 Underfam. *Corvini*.

Näbbet saknar tydlig inskränkning bakom spetsen. Näsborrarna döljas af borst. Vingarna tämligen långa, afståndet från dessa till stjärtspetsen alltid mindre än tarsens längd. Första handpennan är längre än de kortaste armpennorna.

Denna underfamilj omfattar 53 arter, fördelade på 14 släkten, spridda öfver hela jorden. I Norden företrädes den af två släkten.

Öfversikt af släktena

- I. Näbbsömnen rät och underkäken inuti med en längsgående köl (se fig. sid. 89) *Nucifraga*.
- II. Näbbsömnen böjd och underkäken utan köl *Corvus*.

Nötkråksläktet, *Nucifraga*, Briss.

Näbb långt, rakt, utan hak, stundom dock med antydning därtill. Undernäbbet vid roten med en knöl, som förklarar den stora lätthet, med hvilken nötkråkorna knäcka nötter (se vidstående figur).

Undernäbb af nötkråka.

Medan hos kråkfåglarna de äldre mycket ofta ha längre näbb än de yngre (jämför fig. 5 och 6, tafla 12 samt de båda teckningarna sid. 94), är förhållandet hos nötkråkan omvänt. Detta beror tydligen därpå, att till följd af den ofta hårda födan näbbet nötes mer, än det tillväxer. Tungan är kort, tvåspetsad med en liten flik liggande på hvar sida om den ofvannämnda knölen.

Till lefnadssättet likna nötkråkorna mest skrikorna. Man känner 4 arter, spridda öfver norra och mellersta Europa, norra Asien och Himalaya samt vestra Nordamerika. Endast en finnes i Norden.

Nötkråkan, *Nucifraga caryocatactes*, (L.) (Tafla 12, fig. 4).

Syn: *Corvus caryocatactes*, *Caryocatactes guttatus*, (Vieill.), *Nucifraga macrorhynchus*, C. L. Brehm, *N. brachyrhynchus*, C. L. Brehm, *N. platyrhynchus*, C. L. Brehm.

Namn: Nötknäcka; Nötskrika (Östergötl., Öl., Nerike); Notgubbe (Nerike); Notskata, Skorskata (Smål.). Norska: Nöddekraake, Blaakraake. Danska: Nöddekrige, Pletfugl. Finska: Pähkinähakkinen.

Hufvudet ofvan och nacken mörkbruna, ofläckade. Hals, rygg och skuldror samt bröst och buk bruna, stundom med grå anstrykning och med rundade, hvita fläckar, en i spetsen på nästan hvar fjäder. På hufvudet och halsens sidor samt på bröstet äro de hvita fläckarna aflånga, stundom större och tätare, nästan sammanflytande. Övergump svartbrun, ofläckad. Undergump hvit. Vingarna brunsvarta, stundom med små hvita spetsar, stundom med svag metallglans. Stjärten svart med utåt bredare hvit spets, som ibland saknas på de två mellersta pennorna. Könen lika. Iris mörkbrun. Näbb och fötter svarta. Längd 342—363 mm. Vingen 177—196 mm.

Ungarna likna de gamla, men äro mer smutsbruna, fläckarna äro mindre och ej rent hvita.

Man har på grund af näbbets längd och tjocklek sökt uppdelat nötkråkan i ej mindre än tre arter. Sannolikt är det dock endast skillnaden i ålder, som gifvit upphof till de växlingar i näbbformen, som det är fråga om.

Nötkråkan bebor Europas norra och mellersta delar samt norra Asien ända till Kina, men förekommer alltid mer eller mindre periodiskt. I Sverige finnes hon under vanliga år från norra Skåne till Värmland och Uppland samt på Gotland. Af gammalt uppges hon häcka i Hasselskog i Värmland och Kihl i Nerike. Vi hafva erhållit bon från Värmland, Dalsland samt från Billingen i Västergötland. Äfven vid Valloxen och Lenna i Uppland hafva vi sett henne under häckningstiden. I Norge torde hennes nordgräns som häckfågel sammanfalla med Trondhjemsfjorden. I Finland tillhör hon enligt W. v. Wright landets sydvästra delar, där äfven hasseln finnes. Mela säger, att utom en flygfärdig unge, som i maj erhöles nära Åbo, saknas bevis för, att fågeln häckat där i landet. Hon är i enstaka exemplar funnen i Nyland. Mag. P. Hj. Olsson har i bref meddelat, att hon funnits häckande i Korpo i Åboskären. I Danmark erhålles hon rätt ofta, isynnerhet vintertiden, och häckar på Bornholm.

Isynnerhet vissa år är hon mycket allmän om hösten och uppträder då långt utanför sitt vanliga område. Detta kan möjligen bero på invandring utifrån, i så fall sannolikt från Sibirien. Ett sådant år var 1844, då nötkråkan öfversvämmade nordvestra Europa. Hon erhöles från Enare och Kittilä i Finland, från Qvieckjock, Sorsele och Lycksele i Lappland samt från Jämtland och de flesta svenska landskap, liksom från Norge och Danmark. Några år efter en sådan invandring påträffas hon oftare än vanligt. 1885 förekom åter en invandring, som emellertid ej lär varit vidare märkbar i Norge. I Sverige iaktogs hon då på många ställen allmänt och erhöles så långt norrut som från Jämtland. 1887 uppträdde hon åter talrikt i Norge. Talvig i Alten var den nordligaste punkt, hvarest hon iaktogs. Äfven i Uppland (Kolthoff) och i Danmark iaktogs 1887 års invandring. 1869, då, oss veterligen, ingen allmän invandring egt rum, var nötkråkan ytterst allmän på Öland.

Nötkråkan är ingen kostföraktare. Insekter, kött, bär, frön, säd, ekollon och nötter finner man i hennes mage, men om sommaren tyckes hon mest lefva af insekter, och Collett har t. o. m. funnit den illaluktande larven af *Cossus ligniperda* i hennes mage. Och hon förtär säkerligen äfven fågelungar och sorkar. Ett och annat tyder på, att hon liksom nötskrikan söker gömma något af dagens öfverflöd till sämre tider. Vid Billingen iakttog den ene af oss, hur nötkråkorna begäfv sig ned till hasselängarna vid bergets fot. De, som fälldes på återvägen till skogen, hade vanligen svalget och

matstrupen fulla af nötter. Vid snötäckt mark iakttog den ene af oss, hur en nötkråka likt en hackspett bearbetade en nöt för att komma åt dess kärna. Oftast knäcker hon dock nötterna utan svårighet med näbbet, och härvid gör knölen i undernäbbet god tjänst. Nötkråkans vanliga skrik, som höst och vinter ofta höres, påminner om så väl nötskrikans som kråkans, dock mest om den förras.

Under fortplantningstiden lefver hon i spridda par tyst och tillbakadraget. Man hör då aldrig hennes välkända skrik, och hon visar sig mycket sällan. Om man någon gång öfverraskar henne, flyger hon genast till ett tätt träd och förblir där orörlig, så länge man är i närheten. Sedan ungarna blifvit kläckta, är hon lättare att upptäcka. Maten till dem bär hon i matstrupen och har ofta denna så full, att halsen på undersidan synes ansväld. Genom att iakttaga föräldrarna på deras regelbundna färder till och från boet samt genom att lyssna till ungarnas skrik, medan de matas, kan man upptäcka nästet. Ungefär vid midten af någon tät gran lägger nötkråkan sitt bo på ett underlag af torra pinnar, redet består af granlaf, bast och torra grässtrån samt fodras inuti med granlaf, fina strån, bast och dylikt. Äggen finner man i mars, april eller början af maj. Ett bo, som fanns på Dal den $26\frac{1}{4}$ 1868, innehöll redan nyfödda ungar, i ett annat från samma landskap ($25\frac{1}{4}$ 1877) funnos kläckfärdiga ägg. Äggen, 3—5, likna små ljusa, glesfläckiga kajägg och äro till färgen blåhvita med fina, gråbruna priekar. Längd 32—34 mm., tjocklek 24—25 mm.

Kråksläktet, *Corvus*, L.

Genom frånvaron af knöl på insidan af undernäbbet afviker kråkornas näbb från nötkråkornas. Deras vingar äro äfven relativt längre. Deras färg är öfvervägande svart, hvartill ofta kommer grått eller brunt. De flesta af dem häcka parvis, men lefva om höst och vinter i stora flockar, endast råkan och kajan häcka vanligtvis i stora kolonier. Deras bon äro konstlösa och sakna tak.

Samtliga äro allätare. De hålla mycket till på marken, där de röra sig med lätthet, vanligen gående med skiftesvisa steg.

Kråksläktet omfattar c:a 50 arter, spridda öfver hela jorden med undantag af Sydamerika och Nya Zeeland. Man har stundom uppdelat detsamma i flera: *Colaens*, omfattande kajorna; *Corone*, kråkorna; *Corvus*, korpen, och *Trypanocorax*, råkan.

Öfversikt af arterna:

- I. Stjärten minst 25 mm. längre än de hoplagda vingarna.
 - A. 1:sta handpennan längre än de yttre armpennorna, men ej så lång som de innersta.
 1. Skuldror och rygg ljusgrå, af annan färg än hufvudet och vingen *C. cornix*.
 2. Skuldror och rygg svarta af samma färg som vingar och hufvud *C. corone*.
 - B. 1:sta handpennan längre än de yttre och lika med eller längre än de inre armpennorna.
 1. Tarsen längre än näbbet, mätt från pannan.
 - a. Bandet öfver nacken skiftande i silfvergrått, buken mörk *C. monedula*.
 - b. Bandet öfver nacken hvitgrått, buken gråhvit *C. dauricus*.
 2. Tarsen kortare än eller lika med näbbet, mätt från pannan *C. corax*.
- II. Stjärten föga längre än de hoplagda vingarna *C. frugilegus*.

Kråkan, *Corvus cornix*, L. (Tafla 13, fig. 2).

Syn: *Corone cornix*.

Namn: *Gråkråka*; *Marskråka* (Smål.); »*Boanorre*» (Nerike); »*Kajsa*» (Södertörn). Norska: *Kraake*. Danska: *Krage*, *Graakraage*. Faeröarna: *Kråka*, *Kråka*. Finska: *Vares*. Lapska: *Vuorac'as*, *Vuoras'*.

Rygg och skuldror, hals baktill, buk och sidor samt öfver- och undergump askgrå med mörka spolar. Hufvud och strupe till ett stycke ned på bröstet samt vingar och stjärt svarta med svag, blå glans. Könen lika, men honan är vanligen något mindre. Iris svartbrun. Näbb och fötter svarta. Längd 485—524 mm. Vingen 310—340 mm.

Ungarna likna nästan de gamla.

Kråkan förekommer öfver hela Europa, norra Afrika samt norra och mellersta Asien. I Sverige, Norge, Danmark och Finland förekommer hon nästan öfver allt och är särskildt allmän vid hafskusterna, kring insjöarna och på slättbygden. Längst mot norr aftar hon dock i antal, men finnes öfver hela Finmarken och är i Sverige iakttagen upp till Ereswarä (67° 24' N. Br.), där Lilljeborg såg de sista kråkorna 1875 (Sundström). I Enare och Ustjoki är hon sällsyntare än i öfriga delar af Finland. I Danmark är hon allmän, och på Faeröarna är hon en vanlig stannfågel. Till Island komma endast enstaka individer sommartiden. Inne i djupa skogar och uppe på högfjällen saknas hon. I Jämtlands fjälltrakter är hon dock allmän kring sjöarna, såsom vid Medstugesjön och Rensjön.

Kråkan kvarstannar äfven under stränga vintrar i vissa delar af landet, medan hon drager bort från andra. Särskildt öfvervintrar hon gärna på de större slätterna: t. ex. på Upsalaslätten, Vestgötaslätten och i Skåne samt kring de större städerna. I Bohusläns skärgård är hon en äkta flyttfågel, som flyttar bort och återkommer ungefär samtidigt med lärkan. Den ene af oss såg under 7 års vistelse (1872—79) vid Gullmarsfjorden aldrig någon kråka under vintermånaderna. Detta förefaller så mycket mer anmärkningsvärdt, som klimatet är ganska mildt, och föda under sillfisketiden förekommer rikligare än på andra orter. Från Värmland och Norrland flyttar hon likaledes under vintern. Till Jämtland återkommer hon i februari, till Luleå vanligen de sista dagarna af mars eller början af april. Från Norge, där en del kvarstannar året om, äfven i Finmarken, flytta dock årligen många bort; hon iakttages sålunda ofta från fyrarna på väg söderut, och i oktober 1884 öfverraskades en massa kråkor utanför Listerland af en storm och omkommo, öfver 600 drefvo i land (Collett). Äfven vid de svenska fyrarna ses hon draga söderut i oktober och komma åter i febr.—april. M. v. Wright omtalar, att Ålands kråkor hvar höst skola flytta öfver till Sverige. Ehuru de då vanligen invänta gynnsam vind, omkomma de icke desto mindre stundom på färden.

Kråkan lefver under fortplantningstiden parvis, och man finner sällan eller aldrig två par bosatta i omedelbar närhet af hvarandra. I Vestergötland och Uppland lägger hon vanligen sina ägg sista veckan af april, och ungarna äro utflugna i slutet af juni. En eller annan sen kull träffas dock. På eftersommaren slå kråkorna sig tillsammans i stora skaror och ströfva omkring till sent på hösten, då de draga sig till slätterna eller städernas omgifningar. Under denna tid hafva de bestämda nattställen, oftast i mindre skogsdungar, där de om aftonen från när och fjärran samlas i stor mängd.

Kråkan äter nästan allt, hvad hon kommer öfver. Hon förtär äfven under sommaren gärna säd, och vi hafva någon gång sett kråkor i stor skala göra skada på mognande hvetefält. Många nyttiga fåglar beröfvar hon deras ägg. I skärgårdarna samt vid större insjöar och träsk är hon rent af en plågoande för vadare och simfåglar. Vid Hornborgasjön i Vestergötland har den ene af oss iakttagit talrika, af kråkor förstörda ägg efter beckasiner, brushanar, änder, sothöns och doppingar, och mot ejdern far hon ej bättre fram. Värst torde hon vara mot doppingar och sothöns, hvilka knappast få behålla sina ägg, förrän vassen blifvit nog hög att dölja deras bon. De flesta fåglar och isyn-

nerhet vadare lefva ock i ständig fiendskap med kråkan, och särskildt spofvar, vipor, snäppor, tärnor och måsar förfölja henne skrikande, så snart hon visar sig i närheten af deras häckplatser. Äfven småfåglar beröfvar hon ägg och ungar och bidrar sannolikt till, att de så ofta få lägga om. Om man således bedömer kråkan från jägarens eller fågelvännens synpunkt, blir domen ej blid. Något annorlunda ställer den sig stundom, afkunnad från jordbrukarens ståndpunkt, ty om kråkan ock kan göra äfven honom skada och förtret, så gör hon ibland kanske än större nytta genom att hålla efter insekter, råttor och möjligen sorkar. Från Faeröarna berättas, hur kråkorna, när de ej med näbbet kunna öppna en mussla eller dylikt, flyga upp i luften därmed och genom att låta den falla mot klippan krossa densamma.

En gängse tro är, att marskråkan skall vara särskildt ätbar, och detta är så till vida sant, som kråkan alltid är ätbar, således äfven i mars, men de unga kråkorna på sommaren och hösten äro dock ojämförligt bättre och kunna till smaken fullt jämföras med s. k. kramsfågel.

Sitt bo lägger kråkan vanligen i en trädtopp och väljer därtill helst ett högt träd. Där träd saknas, lägger hon det på en bergafsats eller någon gång i en yfvig buske. Boet är byggt af torra kvistar, jordtorfvor eller dylikt och inuti fodradt med mossor, hår och ull. Äggen, vanligen 4—5, mer sällan 6, äro grågröna med bruna fläckar. Några på Faeröarna funna kråkägg voro ofläckade, grönaktiga. Röda kråkägg omtalas som en stor sällsynthet. Längd 39—46,5 mm., tjocklek 28—33 mm.

Svartkråkan. *Corvus corone*, L. (Tafla 13, fig. 3).

Syn: *Corone corone*.

Namn: Danska: *Sorkrage*, *Ravnekrage*. Finska: *Musta vares*.

Hela fågeln är svart med svag, blå glans. Könen lika. Iris svartbrun. Näbb och fötter svarta. Längd ca 475 mm. Vingen ca 325 mm.

Dunen på hufvud och hals spetsiga, ej rundade och ej heller upprispade som hos råkan. Näbbet är mer krökt och gröfre, ej så sträckt som hos råkan (jämför vidstående teckning med fig. sid. 94).

Hufvud af svartkråka, $\frac{1}{2}$ nat. storlek.

1:sta handpennan kortare än den 9:de (jämför äfven artöfversikten sid. 90). Genom här angifna känne-

tecken torde svartkråkan lätt kunna skiljas från den unga råkan, som hon liknar och med hvilken hon ofta förväxlas. Huruvida svartkråkan är en själfständig art, därom härskas olika åsikter. Många anse henne för en färgvarietet af den grå, säkert är, att hon upprepade gånger iakttagits i »blandadt äktenskap» med denna.

Svartkråkan bebor Europa och norra Asien till Japan, nordvestra Indien och Kinå. Dock förekommer hon vanligen ej på samma trakter som den vanliga kråkan, utan ersätta eller representera de hvarandra. I Europa är hemmes utbredning, i stort sedt, sydvestlig. I Sverige är hon med säkerhet skjuten vid Örbyhus ($\frac{6}{10}$ 1882), exemplaret i Upsala univ. zool. mus., på Gotland nära Klintehamn i januari 1895 och vid Ystad (maj 1872, Carlson). I Norge har hon skjutits i Hedemarken, i Aamot och iakttagits vid Kristiania och möjligen ännu på ett par ställen (Collett). I Finland är hon anmärkt vid Kexholm ($\frac{4}{10}$ 1856), också vid Ludernoje Polje i Olonetz är hon iakttagen. I Danmark är hon sällsynt, men har dock häckat där och äfven parat sig med den grå kråkan (Collin 1888).

Kajan, *Corvus monedula*, L. (Tafla 13, fig. 5).

Syn: *Lycos monedula*, *Colacus monedula*.

Namn: *Kyrkkaja*, »*Klas*»; *Allika* (Skåne); *Tornkråka* (Sörml.); *Svartfågel* (Öl.). Norska: *Kaje*, *Kaa*, *Ravnkaate*. Danska: *Allike*, *Kaa*. Faeröarna: *Hetlandskraaka*. Finska: *Naakka*, *Hakkinen*, *Kirkkohakkinen*.

Ryggen svartgrå med smala, ljusare fjäderkanter. Hufvudet ofvan, trakten kring näbbet, strupen samt vingar och stjärt svarta med svag glans. Nacken samt halsens rygg och sidor askgrå. Buk och undergump svartgrå, den förra med något ljusare fjäderkanter. Honan har det grå på halsen mörkare och svartblandadt. Iris hvit. Näbb och fötter svarta. Längd 340—373 mm. Vingen 226—249 mm.

Ungen liknar bonan, men är på hals, bröst och buk smutsigt brungrå.

Kajan finnes öfver hela Europa och norra Afrika samt ersättes i större delen af Asien af den mycket närstående *Corvus dauricus*. I Sverige torde Upsala, Falun och Karlstad ungefär beteckna nordgränsen för det område, där hon regelbundet och allmänt häckar, dock går hon längs kusten längre norrut. I Tuna och Harmångers kyrkor i Gestrkland samt vid Alnö kyrka (nära Sundsvall) häckar hon äfven årligen (Sundström). På Gotland bygger hon i ett fåtal kyrkor (Kolmodin). I Norge är hennes nordgräns vid Trondhjemsfjordens inre delar. Längs vestkusten häckar hon sparsamt; vid Kristiania ej alls, men

mycket talrikt kring Mjösen. Hon förrir sig dock någon gång längre norrut. Sålunda har ett exemplar blifvit funnet vid Lofoten och ett par i Salt-dalen (Collett). Hon är allmän på en del platser i södra och mellersta Finland upp till Nyslott och Onegas norra strand och är stundom anträffad längre norrut såsom i Idensalmi, Kajana ($\frac{18}{10}$ 1859), i Uleåborg ($\frac{1}{10}$ 1855) (Mela). I Danmark är hon allmän.

De flesta kajor lämna Skandinavien vintertiden, men en del återkomma, så snart långvarigare blidväder inträffar, och om vintern är mild, stanna de ofta kvar i tämligen stort antal t. o. m. så nordligt som vid Upsala och Trondhjem. Danmark lämnar hon blott under mycket stränga vintrar.

Kajan är en behaglig och godmodig fågel, som ej stör andra fåglar och ej låter störa sig af dem. Sålunda häckar hon ofta tillsammans med dufvor, och om hon än lägger sitt bo så långt ifrån dufvorna som möjligt, ser man henne dock aldrig ofreda dem, ehuru de bo under samma tak. Kajan tyckes fullkomligt sakna de öfriga kråkfåglarnas roflystna natur, och vi ha aldrig sett henne angripa andra fåglars ägg eller ungar. Hon tyckes till stor del lefva af säd, som hon om vintern plockar ur hästspillingen på vägarna samt höst och vår på fälten, men hon förtär äfven en mängd insekter. Någon nämnvärd skada torde hon aldrig åstadkomma, och särskildt genom att förtära fullväxta ollonborrar är hon rätt nyttig.

Hon flyger lätt och snabbt och drager om dagen ut åt slätterna efter föda, där hela skaror ofta samlas. I skymningen återvända de under skrik och skrän till häckplatsen eller något annat lämpligt ställe för att där tillbringa natten. Hennes läte är ett kort, men starkt: »kiak, kiak» eller »jack, jack», som hon ofta låter höra under flykten.

Möjligen hålla makarna tillsammans hela året om, eller förena de sig redan på hösten. Man ser dem nämligen vanligen vid hvarandras sida, och om en skock kajor sitta tillsammans, kan man dock iakttaga, hur de äro fördelade i par. Kajan häckar i kolonier och väljer helst till bostad kyrktorn eller gamla ruiner äfven midt inne i städerna, men hon bygger också stundom sitt bo i ihåliga träd. Hennes rede är ganska enkelt, det består af några kvi-star och strån och är inuti fodradt med hår och ull. Holmgren omtalar, att han sett kajor rycka hår till sitt bo från en lefvande kalfs rygg. Äggen, som läggas i slutet af april eller början af maj, äro blågröna med svartbruna och grå fläckar. Längd 31—38 mm., tjocklek 24—26 mm.

Kajans kött är godt att äta, ungfåglarnas t. o. m. läckert,

Corvus dauricus, Pall. (Tafla 13, fig. 6).

Syn: *Colaeus dauricus*.

Oftan svart med svag purpurglans. Vingäckare och armpennor med grön glans. Hufvud och strupe till ned på bröstet samt undre stjärtäckare svarta, äfvenledes med purpurfärgad anstrykning. Örontäckarna och nacken med inblandadt gråhvit. Öfriga nedre delar och ett band rundt halsen gråhvita. Könen lika. Näbb och fötter svarta. Längd omkring 335 mm. Vingen 228—240 mm.

Ungarna ha ej så klara färger som de gamla, bröstet och halsen äro mer grå.

Af denna kaja, hvilkens egentliga hem är nordöstra Asien från Altai till Kamtschatka och Japan, iakttogos vid Nykarleby (J. Sahlberg 1883) i Finland tvänne exemplar, hvaraf det ena förvaras i Helsingfors universitets samlingar.

Korpen, *Corvus corax*, L. (Tafla 13, fig. 1).

Namn: *Ravn* (Skåne); *Ram* (Helsingl., Västergöt., Gotl.). Norska: *Ravn*, *Korp*. Danska: *Ravn*. Faeröarna: *Ravnur*, *Korpur*; *Qvujtravnur* (den hvitfläckiga varieteten). Island: *Hrafn*, *Krumm*. Finska: *Korpi*, *Kaarne*. Lapska: *Pultokas*, *Karanas*, *Bolffan*.

Hela fågeln svart med blå glans. Strupens fjädrar långa och tillspetsade. Stjärten starkt afrundad. Könen lika. Iris svartbrun. Näbb och fötter svarta. Längd 630—710 mm. Vingen 400—458 mm.

Ungarna likna de äldre, men ha svagare glans.

På Faeröarna förekommo ofta hvitbrokiga korpar, som stundom ansetts bilda en varietet, *Corvus leucopheus*, Vieillot, eller *C. faeroeensis*, Schlegel. De skola dock numera vara mycket sällsynta.

Korpens utbredningsområde omfattar hela Europa, norra och mellersta Asien samt Grönland och norra Amerika ned till Mexico. I nordöstra Afrika ersättes han af en närstående art, *C. umbrinus*, Hedenb. I Skandinavien förekommer han öfverallt från Skåne till Nordkap och ryska gränsen. Allmännast torde han vara vid hafskusten, särskildt Ishafskusten. På Gotland är han äfven en allmän häckfågel. I fjälltrakterna häckar han spridd, och många af de inre bygderna och slätterna besöker han endast sällan och om vintern. I Finland finnes han öfver hela landet (Mela), liksom i Danmark, churu han där mångenstädes är mycket sällsynt, såsom vid Viborg (Collin). På Bornholm ses han blott vintertid.

Korpen är en tämligen stationär fågel, som ej företager några regelbundna flyttningar, om han än höst och vinter gör mer eller mindre långa utfärder till slättlandet och skärgården. Han är en mycket intelligent fågel, skygg och försiktig, när han förföljes, djärf och närgången, när han ej ofredas. Hans syn är förvånande skarp, däremot torde luktsinnet ej vara bättre utbildadt än hos andra fåglar. Den ene af oss lade under en vinter ut en räfkropp utanför sitt fönster. På natten föll djup snö och betäckte kadavret. Efter någon tid blottades det något litet, och en skata upptäckte snart, att där fanns något ätbart. Hittills hade inga korpar visat sig, men så snart skatan funnit något, infunno de sig från flera håll, och inom kort var en hel skara korpar församlad omkring kadavret. Säkertligen hade korparna fjärran ifrån iakttagit skatan, och så snart en eller två styrt kosan ditåt, hade de andra följt. Härvid var det tydligen synen, ej lukten, som ledde dem.

Korpen går gärna på lik, och det var med tanken därpå, som den ene af oss en gång på Grönland, vid åsynen på långt håll af några korpar, lade sig på rygg och låtsade sig vara död. Korparna närmade sig i allt trängre och trängre kretsar och voro slutligen så nära, att fläkten af deras vingar kunde kännas. När de slutligen satte sig och hoppande nalkades, nödgade försiktigheten att ej fortsätta leken längre. Och så snart det förmenta liket började titta, togo korparna, förfärade, till flykten.

Korpen är vid insjöar och isynnerhet i skärgården en ytterst skadlig fågel, en den värsta äggplundrare och ungröfvare. Ja, Collett anför, att korparna på vissa ställen i Bergens stift nästan utrotat ejdern. Han dödar öfven sjuka eller döende däggdjur och fåglar, men att han, som man stundom uppgifvit, skulle angripa får, betvifla vi. Sommartiden öppnade korpar hafva ofta innehållit endast insekter, och under eftersommaren förtära de en mängd gräshoppor.

Korpens flykt är uthållig, och man ser honom stundom högt uppe i rymden utföra verkliga mästerprof i flygkonst. Hans vanliga läte kan tämligen återges med »korp, korp», men hanen har äfven ett annat läte, som han sällan låter höra och som han tyckes ha svårt att få fram. När han flyger högt i luften, ser man honom stundom höja sig något, krypa ihop och falla några alnar rakt ned, och just i detsamma »slår han klunken», som folket i Västergötland säger. Detta läte är ett klangfullt »klong» eller »kang». En tam korp, som den ene af oss iakttagit, lät ock efter mycket prut och medelst belöningar förmå sig att frambringa detta för honom svåra läte.

Tama korpar visa vanligen stor begåfning, främmande hata och förfölja de, men sluta sig till gårdens invånare, både människor och djur. Sin vårdare känna de igen, stundom äfven efter längre skilsmässa och vägra ibland att taga föda från någon annan. De äro alltid, liksom för öfrigt alla kråkfåglar, tjufaktiga och ofta stridslystna; för barn kunna de t. o. m. blifva farliga.

Vinter som sommar hafva de sina bestämda nattkvarter, hvilka på de hvita excrementerna äro lätta att finna. Om våren eller rättare på eftervintern börjar korpen inreda sitt bo. Han lägger det endera i en brant bergvägg, och i sådana fall vanligen så, att boet är skyddadt af någon öfverhängande klippa, eller ock i toppen af något högt träd. Det består af torra, tämligen grofva grenar och jordtorfvor samt fodras inuti med hår och dylikt. Äggen, vanligen 6, mer sällan 3—5, äro smutsgröna med bruna fläckar. Man finner dem i slutet af mars eller början af april. Längd 47—55 mm., tjocklek 34—36,5 mm.

Råkan, *Corvus frugilegus*, L. (Tafla 13, fig. 4).

Syn: *Trypanocorax frugilegus*.

Namn: *Rauk* (Gotl.); *Svartråka* (Hall.). Norska: *Blaakraake*. Danska: *Raage*, *Blaaraage*, *Kornkrage*. Faeröarna: *Hjaltlandskråaka*, *Hjaltlandskråka*. Finska: *Peltovaris*, *Pieni korppi*.

Hela fågeln svart med mer eller mindre starkt blåviolett glans. Nackens fjädrar mycket täta, glänsande med bred liksom upprispad spets, ge nästan intrycket af en tät hårpäls. De gamla råkorna slita genom att borra i jorden bort fjädrarna kring näbbet, så att trakten kring näbbroten blir bar. Könen lika. Iris svartbrun. Näbb och fötter svarta. Längd 460—483 mm. Vingen 301—321 mm.

Hufvud (1) af gammal och (2) af ung råka (efter C. G. Friderich).

Ungfåglarna hafva ännu ej nött bort fjädrarna kring näbbroten, ej heller har deras näbb nått samma längd som de äldres (jämför vidstående teckningar). Vingar och undre kroppsdelarna ega svagare glans hos ungarna.

Från svartkråkan, som rätt mycket liknar unga råkor, skiljas de dels genom sitt spetsigare, rakare näbb (jämför teckningen sid. 91 med vidstående fig.) dels därigenom, att råkan har 1:sta handpennan lika lång som eller längre än de inre armpennorna och 9:de handpennan, medan kråkorna ha densamma längre än de yttre, men ej så lång som de innersta armpennorna. Äfven nackens fjädrar äro olika (jämför beskrifningen af svartkråkan).

Råkan bebor hela Europa, Centralasien och nordvestra Indien. I Danmark och sydliga Sverige, i Skåne och på Öland är hon mycket allmän. Hon häckar äfven i Halland vid Onsala (Sundström) samt på Gotland vid Hamre (Kolmodin). På vestgötaslätten, där hon numera är allmän, uppträdde hon i början af 1860-talet vid Stora Halla och spred sig därifrån först öfver Falbygden och sedan vidare. Den nordligaste koloni vi känna ligger vid Slätte, strax norr om Elgarås. Men äfven utom sitt häckningsområde anträffas råkan mycket ofta. Inom Bohuslän, Värmland, Östergötland, Uppland, Jämtland m. fl. landskap, ja, t. o. m. uppe vid Qvickjock är hon funnen och har tillfälligtvis häckat på flera af dessa ställen. Särskildt var hon vintern 1875—1876 allmän öfver en stor del af Sverige, och hon synes ofta nog öfvervintra äfven så nordligt som i Jämtland. I Norge häckar hon sällan och tillfälligtvis, men besöker ofta landet, isynnerhet kusttrakterna, om våren (mars—maj) och hösten samt öfvervintrar stundom. 1875—1876 års invandring omfattade äfven Norge och sträckte sig ända till Röros och Ostfinmarken (Collett). I Finland är hon aldrig funnen häckande, men iakttages stundom mycket talrikt om hösten och vintern. Hon är funnen så långt norrut som vid Muonio, Kittilä och Sodankylä. Faeröarna besöker hon årligen i febr. och mars (Collin).

Råkan är en äkta slättfågel, som trivdes bäst på stora, odlade fält eller betesmarker. Hon är mycket sällskaplig samt uppträder vanligen i stora flockar, ofta tillsammans med kråkor och kajor. Hon flyger lätt och snabbt samt låter under flykten höra sitt skrik, som något erinrar om kråkans. I löfskogar, helst i på slätten belägna dungar, ha råkorna sitt nattkvarter, och där samlas de om aftnarna ofta i oerhörda skaror. På södra Öland, där hon finnes i stor mängd, sågo vi dem hafva bestämda betesmarker och rationellt undersöka slät-

ten. De återkommo alltid om morgnarna till den plats, där de slutat föregående afton, samt flögo då samma väg, som de återvänt kvällen förut.

Råkans kött är ej dåligt till föda, isynnerhet äro ungarna goda och ätas rätt allmänt i Skåne.

Råkan häckar i täta kolonier och ofta i så stort antal, att man inom ett litet område kan räkna 50—100 bon, hvaraf ej sällan flera i samma träd. När de tidigt om våren bygga sina reden, vilja de gärna stjäla byggnadsmaterial från hvarandra, kivas ofta om det och föra mycket oväsen. Boen likna kråkbön, de bestå af torra pinnar, jordtorfvor och strån samt fodras med hår och dylikt. Äggen, 4—5, sällan 6, likna kråkägg, men äro något mindre, blekt gråaktigt gröna med bruna fläckar. Längd 38—46 mm., tjocklek 24—29,5 mm.

2 Underordn. Clamatores.

Från Oscines skiljas hithörande fåglar lättast genom beskaffenheten af tarsulans beklädnad (se vidstående teckning), de sakna äfven oftast sångmuskellapparat (und. lärkorna). Sidensvansarna äga emellertid ej alltid en delad tarsula och räknas ej heller alltid till Clamatores, utan föras af bland andra Sundevall till samma familj som törnskator och flugsnappare. Sidensvansarna äga äfven sångmuskellapparat.

Venster fot af sånglärka.

Öfversikt af familjerna inom Clamatores.

- I. Näbbet kort och rakt, inuti mot spetsen icke plattadt; tungan räcker fram mot näbbspetsen.
 - A. De inre armpennorna icke förlängda. Baktåns klo lika mycket böjd som de öfriga 9 fam. *Ampelidae*.
 - B. De inre armpennorna förlängda. Baktåns klo mindre böjd än de öfriga 10 fam. *Alaudidae*.
- II. Näbbet långt och nedböjdt, inuti mot spetsen plattadt; tungan mycket kort 11 fam. *Upupidae*.

9 FAM. Sidensvansar, Ampelidae.

Sidensvansarna, hvilkas mest typiska släkte företrädes af vår nordiska sidensvans, bilda

en liten familj, som svårigen kan närmare definieras och om hvilkens ställning i systemet tvifvel råder. Den omfattar 9 arter, fördelade på 5 släkten, som bebo Europas och Asiens norra delar samt Amerika, äfven det södra.

Sidensvanssläktet, *Ampelis*, L.

Näbb medelstort, liksom öfriga ampeliders försett med hak, något ansvalldt med rundade näsborrar, täckta af framåtriktade fjädrar. Fjäderdräkten silkeslen, yfvig. Hjässan med en lång tofs. Vingen lång, spetsig. Lackröda bihang på arm- och ofta på stjärt pennorna. Sidensvansarna bebo både den gamla och den nya världens nordliga delar och företaga om vintern tämligen oregelbundna vandringer mot söder. De omfatta tre arter, hvaraf en finnes i Norden.

Sidensvansen, *Ampelis garrulus*, L. (Tafla 8, fig. 8).

Syn: *Bombycilla garrula*.

Namn: Römbärshane, Snötyppe (Smål.); Kramsfågel (Smål., Vestergöt.); Sidensvans, Sibelsvans (Helsingl.); Toppsparf (Vesterbotten). Norska: Sidensvans. Danska: Sidensvands, Silkehale; Skitteren (Christiansö). Finska: Tilhi, Pihlajalintu, Korvarastas, Jouhilintu. Lapska: Pällje-rastis.

Ofvan och under grå, på hufvud, hals, rygg och bröst med brunröd anstrykning. På hjässan en lång, spetsig tofs. Ett band från näbbboten öfver ögat samt strupen svarta. Handtäckarna svarta med hvita spetsar. Handpennorna svartaktiga, med spetsen utåt kantad af gult, inåt af hvitt. Armpennorna svartgrå med i utfanet hvita spetsar och lackröda bihang. Stjärten inåt vid basen grå, utåt svart med gul spets och stundom med små röda bihang. Undre stjärttäckare brunröda. Könen lika, men honan har något kortare tofs samt ofta smalare gul stjärtspets och kortare röda bihang. Iris mörkbrun. Längd 202—218 mm. Vingen 113—122 mm.

Ungfåglarna sakna det hvita på handpennornas spets och ha endast utfanet i spetsen gulhvitt samt vanligen färre och mindre röda bihang.

Sidensvansen häckar i Europas, Asiens och Amerikas nordligaste delar. Inom Sverige har han iakttagits häckande i Muonioniska (Wolley 1857), vid Karesuando, i Jämtland (Sundevall, Sundström) samt i Värmland (Nilsson). I Norge är han med säkerhet funnen häckande i Sydvaranger och i Alten samt i Val-

ders, Gudbrandsdalen och Österdalen (Collett)*. I Finland häckar han i Lappland och norra Österbotten såsom på Carlsö utanför Uleåborg (Dresser), äfven är han sommartid iakttagen på flera ställen i mellersta och södra Finland (Mela). Sidensvansen kan på en viss ort än vara rätt allmän, än kan han nästan alldeles saknas på samma trakter.

Om vintern drager han oftast söderut och besöker då vanligen Danmark samt äfven England och kontinenten, någon gång södra Frankrike, ja, han skall t. o. m. ha iakttagits i Algier, äfven på Faeröarna skall han vara funnen (Collin). Men hans ströftåg återkomma oregelbundet, och han uppträder i mycket växlande antal. Vanligen är han talrik under några år å rad för att sedan åter bli sällsynt. Orsakerna till växlingarna i hans uppträdande, som något påminner om nötkråkans, torde knappast kunna anses utredda. Hvarken den rikliga förekomsten af rönnbär eller stränga vintrar synas öfva inflytande på hans flyttning söderut. Vintertiden är sidensvansen alltid samlad i flock, vanligen hålla de till i toppen af ett träd, där de, helt tröga, sitta långa stunder, endast då och då flygande från gren till gren, från en trädtopp till en annan. Så länge rönn- och oxelbär finnas, lefver sidensvansen så godt som uteslutande af dessa. När nämnda föda tagit slut, förtär han frukter af slån (*Prunus spinosa*), hagtorn och nypon, fram på eftervintern enbär samt i nödfall berberisbär och rågbrodd. Han är en mycket glupsk fågel, som behöfver stora kvantiteter föda. Om sommaren lefver han mest af insekter såsom mygg o. d. Redan i mars lämna de flesta Uppland, men någon gång hafva vi sett en och annan kvar vid Stockholm ännu i början af maj.

Någon sångare är sidensvansen ej, hans vanliga läte är en drillande hvissling. Vid boet hålla sig sidensvansarna tysta, och ljudlöst snyger han sig därifrån, om man nalkas detsamma. Paren häcka enstaka. Boet lägges vanligen på grenarna af en gran. Det består ytterst af grankvistar, inmanför af skägglaf, grässtrån och dylikt. Äggen, 4—5, äro hvita med rödgrå anstrykning och svartbruna prickar. Längd 23—26 mm., tjocklek 16,5—18,5 mm.

10 FAM. Lärkor, *Alaudidae*.

Lärkorna ha ett oftast medellångt, endast sällan långt, men alltid kraftigt näbb med

svagt böjd rygg och utan hak bakom spetsen. Såväl öfver- som undernäbbet är mot spetsen urholkad, rännformigt med skarpa kanter, ej platt eller svagt hvälfadt. Näsborrarna äro delvis täckta af en fjäderbeväxt hinna. De äga en väl utbildad sångmuskelapparat.

Alla lärkor äro slätt- eller steppfåglar, eller bebo de fjälltrakterna. Lärkorna omfatta 74 arter och många underarter, fördelade på 21 släkten, samt bebo Europa, Asien, Afrika och norra Amerika. De flesta tillhöra Afrika, en tillhör Australien.

Lärksläktet, *Alauda*, L.

Hufvudets fjädrar, mer eller mindre förlängda, kunna resas i en eller som hos berglärkan två tofsar. Vingarna stora och långa, 1:sta handpennan mycket smal och kort, 3:dje och 4:de nästan lika långa och längst. De inre armpennorna mycket breda, nå på den hoplagda vingen längre bakåt än de yttre, sålunda påminnande om förhållandet hos ärlor och piplärkor. De inre handpennorna och de yttre armpennorna i spetsen urnupna (se teckningen å nästfölj. sida). Stjärten af medelmåttig längd eller kort, i spetsen något klufven. Tarsens baksida med 5—7 tydliga tvärsömmar. Baktåus klo vanligen mycket lång och nästan rak eller föga böjd, (se fig. sid. 95). Den öfvervägande färgen är grå eller gråbrun, blandad med svart. Könen äro vanligen lika, och ungarna likna tämligen de gamla, men äro ofvan mer fläckiga.

Lärkorna äro starkt byggda och undersätsiga fåglar. De lefva nästan ständigt på marken; på fält eller öppna hedar, med hvilkas färg deras egen öfverensstämmer, isynnerhet höst och vår. Vanligen söka de ock att dölja sig genom att »tryeka» likt hönsfåglarna. De röra sig gående eller springande och kunna ej hoppa. På marken äro de tröga och långsamma, men de flesta arter flyga skickligt. Många äro goda sångare, som sjunga under flykten. De torde till större delen vara insektätare, men förtära äfven frön. De flesta i Norden förekommande lärkor äro flyttfåglar, blott tofslärkan är stannfågel. Till lefnadssätt liksom till det yttre erbjuda de rätt mycken likhet med piplärkorna samt i viss mån med fältsparfvarna.

Lärksläktet uppdelas vanligen i flere: Lullula, omfattande trädlärkan, Galerita, tofslärkorna, *Alauda*, till hvilket vår sånglärka räknas, och *Otocoris*, de s. k. hornlärkorna, till hvilka vår berglärka hör.

* Uppgiften (Collett 1869), att sidensvansen af W. Lilljeborg är funnen familjevis vid Sulitälma, beror enligt meddelande från Prof. Lilljeborg på ett misstag, möjligen kan en liknande iakttagelse af T. Thorell ligga till grund för uppgiften.

Öfversikt af arterna.

- I. På nedre delen af halsens främre sida en större, svart fläck *A. alpestris*.
- II. Ej någon större, svart fläck på nedre delen af halsens främre sida.
- A. Den yttersta stjärt pennan i yttre sidohälften och i spetsen rent vitt *A. arvensis*.
- B. Den yttersta stjärt pennan i yttre sidohälften och i spetsen icke rent vitt.
1. Fjädrarna på hjässan förlängda till en spetsig tofs. Första och andra sidopennorna i stjärten längs yttre fanet rostgula *A. cristata*.
2. Fjädrarna på hjässan äro långa, men bilda icke någon spetsig tofs. Andra—fjärde sidopennorna i stjärten med en vitt fläck vid spetsen *A. arborea*.

Berglärkan, *Alauda alpestris*, L. (Tafla 21, fig. 7).

Syn: *Otocorys alpestris*, *Otocorys flava*, (Gmel.), *Phileremos alpestris*.

Namn: *Sandlärka*. Norska: *Bjerglaerke*, *Sandlaerke*. Danska: *Bjerglaerke*. Finska: *Tunturileivonen*, *Kellolintu*. Lapska: *Pjellu-cicas*, *Ruos-saalap*.

Ofvan brungrå med glesa, brunsvarta fläckar, nacke och bakhals med rödaktig anstrykning. Vingpennorna svartbruna, 2:dra pennan med smal, gulhvit kant, de öfriga gråkantade. Stjärtens båda mellersta

Vinge af sånglärka. (3/4 af nat. storlek), a första handpennan.

pennor gråbruna, de öfriga svarta, de båda yttersta pennorna i utfanet smalt kantade med hvitt. Öfver pannan och ögonen ett gult band, som bakom den svarta kindfläcken förenar sig med strupens gula färg, återstoden af pannan samt ett bredt band från näbbroten nedåt öfver kinderna och en stor fläck vid halsroten svarta. Tätt bakom den svarta pannan tvänne små svarta sidotofsar. Buken och undergumpen hvitaktiga, sidorna grå eller gulgrå.

Om vintern är pannans svarta färg uppblandad

med grågult och fläckarna på ryggen framträda knappast, hvarjämte den rödvioletta tonen på nacken är svagare. Honan har mindre rena färger. Iris mörkbrun. Näbb svartaktigt, det undre vid roten ljus. Fötterna svarta. Längd 169—195 mm. Vingen 110—115 mm.

Ungen ofvan svartaktigt med starkt framträdande, runda, rostgula fläckar i spetsen af hvarje fjäder. Strupe gul, bröst grågult med svartbruna, tämligen matta fläckar. Vingarna med brungula fjäderkanter. Fötter ljusa.

Berglärkan bebor såväl nya som gamla världens nordliga delar, om vintern flyttande söderut. I Sverige är hennes sydligaste kända häckplats Oviksfjällen i Jämtland (1887, Kolthoff). Hon är äfven funnen häckande på Vallspiken vid Qvickjock samt torde bebo många af våra lapplandsfjäll. I Norge häckar hon fåtaligt vid Röros, på Dovre och i Kvickne samt allmänt i hela Finnmarken åtminstone ned till 70° N. Br. (Collett). I Finland häckar hon i lappmarksfjällen och är under flyttningen iakttagen i de södra och mellersta delarna (Mela). Hon saknas på Spetsbergen och Island, men är några gånger funnen på Grönland. Om vintern är hon ej synnerligen sällsynt på mellersta och södra Sveriges slätter och kommer sålunda i mängd till Malmötrakten i Skåne (C. Möller i bref). På Upplandsslätten förekommer hon i små flockar hvarje vinter. I Bohuslän är hon funnen (30/11 1872, Kolthoff) på Gåsö samt på Hanö i de yttre skären i stora skaror i oktober 1887 (Sundström). På Ölands södra udde var hon allmän sista dagarna af oktober 1891 och 1895 (Kolthoff). Hennes höstflyttning går således öfver Sverige, och många synas öfvervintra här i landet. Äfven i södra Norge har hon iakttagits under hösten, churu relativt fåtalig. På Jaederen öfvervintrar hon. I Danmark är hon vintertiden upprepade gånger iakttagen.

Berglärkan häckar i Finnmarken nere vid stranden, men på fjällen söderut först tämligen högt öfver trädgränsen. Till uppträdande och lefnadssätt visar hon rätt mycken likhet med snösparfven, med hvilken hon under vintern ofta sällskapar. Hon höjer sig i likhet med den vanliga lärkan under sång högt upp i luften.

Hennes bo lägges vanligen i en fördjupning på marken och består af torra grässtrån eller fina rötter, blandade med något mossor, och är inuti fodradt med växtull; den från Lappland ofta med renhår. Äggen, vanligen 4 till antalet, äro ljus brunaktiga med blekblå och mörkbruna fläckar, ofta bildande en krans kring tjockändan. Längd 20,5—23 mm., tjocklek 15—16 mm.

Sånglärkan, *Alauda arvensis*, L. (Tafla 21, fig. 6).

Namn: *Lärka*, *Åkerlärka*, *Topplärka*; *Tofs-lärka* (Vestmanl.); *Himmelslärka* (kring Ystad); *Lärsk*, *Lärse* (Helsingl.); *Läritja* (Dalarna); *Leirike* (Gotl.). Norska och danska: *Laerke*, *Sanglaerke*, *Top-laerke*; *Marklaerke* (Danm.). Faeröarna: *Lerkur*, *Lerki*. Finska: *Peltoleivonen*, *Kiuru*, *Kivenriha*; *Kivenlieriäinen* (Satakunda).

Ofvan brunsvart med breda, gråaktiga fjäderkanter. Vingarna svartbruna med ljusa fjäderkanter. Stjärten svartbrun, yttersta pennan till större delen vit, den andra med vitt utfan, de mellersta bredt kantade med grått. Ett ljusgrått band öfver ögat. Strupen och bröstet rostgrå, stundom stötande i gult, bröstet och strupens sidor med brunsvarta småfläckar. Bukan och undergumpen hvitaktiga, sidorna brungrå med långa, gråbruna spelfläckar. Könen lika.

Vinterdräkten är ofvan mörkare med breda, rödgrå fjäderkanter. Iris brun. Näbb brunt, det undre vid roten ljust. Fötter gulbruna. Längd 168—205 mm. Vingen 101—120 mm.

Ungen ofvan med rostgula—gulhvita, breda fjäderkanter och innanför dem en svart rand. Fläckarna på bröstet äro otydligare än hos de gamla.

Sånglärkan finnes öfver hela Europa, norra Asien, Himalaya, nordvestra Indien, norra och mellersta Kina samt besöker under vintern i stor mängd norra Afrika. Hon är åkerfältens och slätternas barn och är hos oss på passande lokaler mycket allmän. Hon aftager dock mot Norden och blir sällsynt norr om åkerbrukets gräns. I Sverige är hon funnen till Öfvertorneå samt vid Karesuando, Juckasjärvi, Gellivare och Qvickjock (Sundevall). I Norge finnes hon i Finnmarken: såväl på Tamsö i Porsangerfjorden som vid Nyborg i Varanger har hon sannolikt häckat, liksom på Tromsö, men först vid Bodö häckar hon regelbundet. Söder om Bodö finnes hon på öppna slätter i låglandet, längs vestkusten dock endast på en del låga öar och angränsande kust (Collett). I Finland är hon allmän upp till lappmarkens gräns, men blir där sällsyntare (Mela). Hon är dock funnen bland annat i Utsjoki (Sundevall). På Faeröarna förekommer hon höst och vår samt är en gång funnen häckande där (Collin).

Lärkan är en af våra tidigaste flyttfåglar. Inträffar ihållande blidväder, så att gärderna bli bara, kommer hon oftast redan i februari, och på Jaederen på Norges vestkust är detta hennes vanliga ankomsttid. Enligt våra anteckningar växlar tiden för Vestergötland mellan den 6:te februari och 30:de mars. Inträffar köld och snö, sedan lärkorna kommit,

försvinna de åter, möjligen återvända de söderut. Om hösten flytta de bort i oktober. Någon enda gång öfvervintrar en eller annan, och ha vi funnit sådana både i Vestergötland och på Upsalasläkten. Äfven i Norge, isynnerhet på Jaederen och längs sydkusten, öfvervintrar hon ofta.

Lärkan är onekligen en af vårt lands älskligaste fåglar, och få torde de vara, som ej glädjas åt hennes drillar, så mycket mer som hon är vårens första sångare och förlänar lif och omväxling åt de enformiga slätterna och åkerfälten. Är vädret mildt och vackert, börjar hon sjunga genast efter ankomsten, men inträffar snö och ruskväder, slår hon sig tillsammans i stora flockar och ströfvar omkring på fälten för att söka bara fläckar. Stundom sjunger hanen sittande på en tuftva, men vanligen höjer han sig under ihållande sång med liksom dallrande vingar rakt upp och stiger ofta så högt, att han knappt synes för det obeväpnade ögat. Efter en stunds oafbruten sång sänker han sig åter, först sakta, och störtar slutligen som en pil ned till marken. Äfven sedan ungarna blifvit födda, sjunger hanen, ehuru då mera sällan. Lärkan lägger sitt bo på släta marken, och innan gräset vuxit upp, blir det så ofta förstördt, att endast ett försvinnande fåtal torde få behålla de först lagda äggen. Ett tiotal bon, som den ene af oss en vår iakttog, blefvo alla förstörda, sannolikt af kråkor. Detta inverkar dock föga på lärkans bestånd, då hon snart skaffar sig ett nytt bo, och hon fortfar därmed, tills hon får behålla det, när slutligen gräset eller säden vuxit högt nog att lämna skydd. I första och andra boet hafva vi alltid funnit 5 ägg eller ungar, men sedan hon fått flera bon förstörda, lägger hon vanligen endast 4 eller 3. Boet, som helst lägges på en gräsvall eller i en klöfveråker, ligger i en fördjupning och är enkelt byggt af fina, torra grässtrån samt ofta inuti fodradt med hår. Äggen äro till färgen gråaktiga med bruna fläckar. Längd 21—25,5 mm., tjocklek 16—18 mm.

Tofslärkan, *Alauda cristata*, L. (Tafla 21, fig. 4).

Syn.: *Galerita cristata*.

Namn: *Topplärka*. Danska: *Toplaerke*, *Veilaerke*. Finska: *Töyhtöleivonen*, *Tuppsuleivo*.

Ofvan brun med svartaktiga fläckar i fjädrarnas midt. Fjädrarna på hufvudet förlängda till en spetsig tofs. Vingarna gråbruna med ljusare fjäderkanter. Stjärten svartaktig, de båda yttersta pennorna utåt kantade med rostgrått, de mellersta gråbruna. Ett ljus, grått streck öfver eller bakom ögat. Strupen vitgrå med mer eller mindre tyd-

liga, svartbruna fläckar på hvar sida. Undre kroppsdelarna hvitgrå, på bröstet med svartbruna fläckar, på sidorna med gråbruna.

Vinterdräkten afviker ej nämnvärdt från den, som bäres om sommaren. Könen lika. Iris brun. Näbb ljusst hornfärgadt. Fötter gulaktigt grå. Längd 188—191 mm. Vingen 100—108 mm.

Ungen är ljusare samt har ofvan en gulhvit fläck i spetsen af hvarje fjäder och där jnnanför en svartbrun rand.

Tofslärkan bebor större delen af Europa och Afrika ned till Abyssinien, Senegambien och Niger samt Asien till Indien och norra Kina. I Danmark har hon länge förekommit och på de senaste årtiondena tilltagit. I Sverige är hon sedan 1833 (Nilsson) funnen i enstaka exemplar samt har under de senare åren mycket ökats i antal och är nu en rätt allmän häckfågel flerstädes i Skåne. På Öland (Kolthoff) och vid Vexjö är hon iakttagen. Vid Upsala anträffades hon redan 1840 (Lilljeborg), och under vintrarna 1884—86 iaktogs därstädes en mindre flock (Sundström), och ²⁸/₆ 1889 sköts en unge (Kolthoff). Tofslärkan har sålunda häckat vid Upsala. Äfven vid Sundsvall (jan. 1892, Carlson) är hon funnen. I Norge är hon sedd vid Trondhjem (vintern 1880) samt skjuten vid Hamar (¹¹/₄ 1884) och i närheten af Kristiania (aug. 1887), möjligen har hon häckat på det senare stället. I Finland är hon skjuten vid Helsingfors (²⁴/₃ 1851), vid Viborg (²/₁₂ 1869) samt vid Kuopio på hösten 1873 (M. v. Wright, Mela).

Tofslärkan är öfverallt, synes det, en stannfågel. Under vintern lefver hon af säd, som hon uppsöker bland bästspillingen på vägarna, kring magasin och dylikt. Tofslärkan är en trög och maklig, orädd fågel, som, när hon blir skräm, vanligen endast flyger undan ett kort stycke. Hennes sång, som hon ofta låter höra från en sten, ett hustak eller dylikt, är rätt vacker, endast sällan sjunger hon under flykten. Locktonen är egendomlig och i vårt tycke behaglig.

Sitt bo lägger hon på marken, i Skåne redan i början af mars, men ofta får hon sitt första, öppet liggande rede förstördt. Hon häckar i så fall genast om och väljer då vanligen mer skyddade platser.* Boet är enkelt sammansatt af torrt gräs och inuti fodradt med hår. Äggen, vanligen 4, stundom 5, äro gulgrå med bruna fläckar. Längd 22—25,5 mm., tjocklek 16—17 mm.

* För ett par här ofvan meddelade uppgifter, särskildt angående häckningstiden, ha vi att tacka herr P. Bolin, assistent vid Sveriges Utsädesförening (Svalöf).

Trädslärkan, *Alauda arborea*, L. (Tafla 21, fig. 5).

Syn: *Galerita arborea*, *Lullula arborea*.

Namn: *Skogslärka*. Norska: *Traaeluerke*. Danska: *Hedelaerke*, *Skovlaerke*, *Lynglaerke*. Finska: *Metsäleivonen*.

Ofvan brunsvart med breda, gråbruna fjäderkanter. Hjässans och nackens fjädrar förlängda till en bred, men kort tofs. Vingarna svartbruna med ljusa fjäderkanter, främre handtäckfjädrarna och lilvingens fjädrar svartaktiga med hvita spetsar, bildande tvänne ljusa fläckar på vingen. Stjärten svartbrun, de trenne yttersta pennorna i spetsen med en gråhvit fläck, som är störst på den yttersta pennan. De mellersta pennorna ljusare, gråbruna. Ett rostgult eller hvitaktigt band från näbbroten öfver ögat. Örontäckarna mörkbruna. På hvar sida om den hvitgrå strupen en sammanlöpande rad svarta fläckar. Undre kroppsdelarna gul- eller gråhvita, bröstet täckt med längsgående, svarta fläckar. Könen lika. Om vintern är dräkten mer rödbrun. Iris brun. Näbb hornbrunt, det undre vid roten ljusare, gulaktigt. Fötter ljusst gulbruna. Längd 155—160 mm. Vingen 92—100 mm.

Ungen ofvan med fjädrarna i midten svartbruna och med gulaktiga, starkt framträdande bräm, armpennorna dessutom med en svart rand där innanför. Från sånglärkans ungar, som de likna, skiljas de lätt på stjärt pennornas teckning.

Trädslärkan finnes öfver större delen af Europa och går mot öster till Persien. Som flyttfågel besöker hon om vintern norra Afrika. Hos oss är hon ingenstädes mycket allmän och går ej heller långt mot Norden. Redan i Uppland är hon ej så vanlig som i Vestergötland och de sydligare delarna af landet, och hon tyckes ej förekomma norr om Gelle och södra Värmland. Hon häckar i sydligaste Norge (Smaalene), men är sällan anträffad norr om Kristiania. Vid Bergen är hon dock funnen ett par gånger (¹³/₄ 1886, ¹³/₁₂ och ¹³/₁₂ 1887), äfvensom på Jaederen (²³/₁ 1885) (Collett). I sydvästra och södra Finland förekommer hon och är äfven funnen vid Kuopio (²/₁₁ 1829) (M. v. Wright). I Danmark är hon ej så allmän som sånglärkan, men förekommer här och hvar, isynnerhet i sandiga och mindre fruktbara trakter (Collin).

Hon ankommer tidigt om våren, men senare än sånglärkan, till Vestergötland i slutet af mars eller början af april. I oktober flyttar hon vanligen bort.

Trädslärkan uppsöker helst gles skog, som gränsar till eller innesluter åkerfält eller smärre slätter, och hon synes föredraga ödsliga, kuperade ställen

med enstaka, högre träd. Mest vistas hon på marken, in i fåta trädkronor går hon aldrig. I träden sitter hon alltid stilla och flyttar sig ej från en gren till en annan samt intar vanligen en karaktäristisk horisontal ställning. På marken rör hon sig sakta gående och trycker ofta. Så snart hon ankommit om våren, hör man hennes sång ljuda vidt omkring. Stundom sjunger hon från en trädtopp eller svingar hon sig tyst upp till en rätt anseelig höjd och svänger sedan sjungande fram och åter en stund, hvarpå hon åter kastar sig lodrätt ned till någon trädtopp för att hvila och för att efter en stund ånyo börja leken. Hennes beteende härvid liknar således ej sånglärkans. Sången är både vacker och egendomlig samt höres mycket långt. Hennes lockton återger Holmgren rätt träffande med »lyly» eller »lylyi»; »dlidli» eller »dideldidel». När ungarna blifvit kläckta, slutar hanen sjunga, och sedan de blifvit flygfärdiga, håller familjen ihop hela sommaren och följes äfven åt under flyttningen. I större flockar ser man dem aldrig hos oss.

Sitt bo lägger trädlärfkan på marken, dock aldrig långt från träd eller skog; det är enkelt byggt af fina, torra grässtrån. Äggen, som vi funnit nylagda i början af maj, äro vanligen 4, men skola stundom vara 5 eller 6, till färgen äro de grå eller hvitaktiga med bruna fläckar. Längd 20—23 mm., tjocklek 14,5—17 mm.

11. FAM. Härfåglar, Upupidae.

Härfåglarnas fåtaliga familj omfattar endast ett släkte. Den utmärkes genom närhets beskaffenhet. (Se s. 95.) De inre arm-pennorna äro kortare än de yttre, ej lika långa med dessa som hos lärkorna. Härfåglarna föras ofta i närheten af lärkorna, men förenas äfven stundom med den afrikanska familjen Irrisoridae till egen underordning.

Härfågelsläktet, *Upupa*, L.

Näbbet långt, tunt med svag böjning. Näsborrarna äro runda och nakna samt ligga nära pannan. Tungan mycket liten, kort och platt. Vingarna äro korta och breda, 4:de och 5:te pennorna längst. Fötterna äro kraftiga, baktåns klo rätt lång, nästan rak. Den yttersta tån vid basen sammanvuxen med den mellersta. Sångmuskelapparat saknas.

Härfåglarna bebo större delen af Europa, Af-

rika och Asien. Släktet omfattar fem arter, hvaraf endast en finnes i Europa.

Härfågeln, *Upupa epops*, L. (Tafla 22, fig. 3).

Namn: *Popp* (Skåne); *Oppopp* (Kalmar län); *Pofågel* (Bleking); *Oäringsfågel* (Hall.); *Ofresfågel*, *Horsagök* (Smål.). Norska: *Haerfugl*. Danmark: *Haerfugl*, *Haerpap*, *Vubber*, *Skoveubbe*, *Skidtefugl*, *Horsegjög*. Finska: *Harjalintu*.

Hufvud, hals, framrygg och bröst rödaktigt brunrå. Hjässans fjädrar förlängda till en lång tofs af styfva, rödbruna fjädrar med svarta spetsar. Bakryggen och vingarna svarta med breda, hvita—gulhvita tvärband och fläckar. Handpennorna med ett, armpennorna med tre hvita tvärband och vit rot, de inre armpennorna med gulhvita längsband och kanter. Öfvergump vit, öfre stjärtäckare svarta. Stjärten svart med ett bredt, hvitt tvärband; mage och undergump hvitaktiga. Könen lika. Iris brun. Näbb svart, vid roten ljusare. Fötter svartbruna. Längd 300—310 mm. Vingen 139—147 mm.

Ungarna hafva hufvud, hals och bröst mer rostbruna.

Härfågeln finnes i det palaearktiska områdets södra hälft från södra Skandinavien och England till Japan. Om vintern besöker han delar af norra Afrika samt Arabien och Indien. I Danmark säges han förr varit rätt allmän, men numera tillhöra landets sällsyntaste fåglar. I sydöstra Sverige, särskildt i Kalmar län, var han fordom ej sällsynt. Strax söder om Kalmar iakttog den ene af oss i slutet af 60-talet under en dags ströftåg ofta ända till 10 härfåglar. Numera är han sällsynt därstädes.* På Gotland är han sällsynt. I såväl Östersom Vestergötland är han iakttagen, äfvensom på Hisingen (³⁰/, 1892 enl. meddelande af E. Lignell). Vid Trosa har han häckat samt är äfven funnen vid Vesterås, Stockholm och Upsala (Sundevall). Likaså är han iakttagen i Helsingland (Carlson) samt vid Sundsvall (G. Adlerz i bref). I Norge är han funnen på spridda ställen öfver större delen af landet, såsom vid Kristiania och i Hamar stift, vid Stavanger och Söndmör på Vestlandet, i Trondhjems stift samt vid Tromsö, Alten och t. o. m. Varanger (Collett). Möjligt är, att han af och till häckat i Norge. I Finland är han funnen vid Åbo samt i Musku och Eura, äfvensom tre gånger i Savolax och vid Uleåborg samt vid Polmak och i Utsjoki

* Uppgiften i Sundströms ornitologiska årsredogörelser, att härfågeln skulle allmänt häcka på Skanörs ljun, beror enligt bref från Dr O. Ottoson på ett misstag. Men om hösten iakttagas därstädes ofta flyttande ungfåglar.

i lappmarken. Öfverhuvud taget synes härfågeln vara oregelbunden i sitt uppträdande och ofta förekomma långt utom sitt vanliga häckningsområde.

Från södra Sverige flyttar härfågeln regelbundet i september eller början af oktober samt synes återkomma till sina häckplatser i april eller mars. Oftast hafva vi träffat honom bosatt i med betesmarker omväxlande löfskog. Han håller sig mycket på marken och går där omkring med långsamma rörelser eller springer likt lärkorna. För fiender söker han ofta dölja sig genom att »trycka» mot marken med uppåtriktadt näbb likt lärkorna, flykten är ljudlös och rak samt har en viss likhet med en ugglas. Härfågeln är skygg, men visar dock föga prof på intelligens. Vanligen bär han sin stora fjäderkam nedlagd bakåt, men när han skriker, reser han ryckvis upp den. Hans sedan gammalt så mycket omtalade läte, som fordom ansågs bebåda krig och dyr tid, uttryckes kanske bäst med »opp, opp» eller »popp, popp, popp» och liknar

rätt mycket en bandhunds skall, hörddt på afstånd. Det frambringas endast vårtiden.

Han söker ofta sin föda i kreatursspillning, uti hvilken man stundom ser märken efter hans långa näbb. Öppnade exemplar innehöllo fluglarver, sannolikt hämtade ur spillningen samt dessutom diverse nakna fjärillarver. Sundevall omtalar, att härfågeln, sedan han gripit födan med näbbet, kastar upp den i luften för att sedan uppfånga den i det öppnade gapet.

Sitt rede lägger härfågeln i ihåliga träd, i hål i murar o. d. Boet skall vara mycket enkelt och bestå af litet moss, kreatursspillning, fjäder e. d. samt lär hållas allt utom renligt af föräldrarna, som i olikhet med de flesta andra fåglar låta ungarnas excrementer ligga kvar i redet. Till den stank, som utmärker hans näste, bidrager äfven en illaluktande afsöndring från ungarnas gumpkörtel. Äggen äro 4—6, långsträckta, gråaktiga med röd anstrykning och utan fläckar. Längd 24—28 mm., tjocklek 17—18 mm.

2:dra Ordningen, Partåiga fåglar, *Zygodactyli*.

Hos de partåiga liksom hos tättingarna är det fotens byggnad, som är den mest utmärkande egenskapen. Baktån är liten eller saknas t. o. m. såsom hos släktet *Picoides*, dess klo är mindre än mellantåns, och den kan ej böjas oberoende af de främre tårna, den yttre tån, som är större än baktån, är också riktad bakåt eller kan åtminstone vändas bakåt såsom hos gökarna. Tarsens baksida är i regel täckt af plåtar (se fig. s. 102). Hos flertalet klätterfåglar nå de stora armtäckarna långt öfver midten af armpennorna (jämf. vidstående teckning med fig. sid. 2), äfven äro de mindre täckfjädrarna talrika samt ordnade i flera rader, och af handpennorna är den 1:sta oftast längst. Hackspettarna isynnerhet och göktytan likna dock, hvad armtäckarnas längd och vingarnas byggnad beträffar, tättingarna; de ha äfven 1:sta handpennan mycket liten, hos ett utländskt göksläkte, *Indicator*, saknas den t. o. m. alldeles. Ungarna födas mycket outvecklade.

Till de partåiga fåglarna räknas utom de i norden företrädde klätterfåglarna och gökarna äfven papegojornas talrika grupp.

Vinge af gök 1/2.

Öfversikt af familjerna.

I. Näbb rakt. Tungan utsträckbar.....	<i>Picidae</i> .
II. Näbb något böjdt. Tungan ej utsträckbar	<i>Cuculidae</i> .

1. FAM. Hackspettar, Picidae.

Näbbet är kraftigt, rakt och mer eller mindre koniskt, tungan cylindrisk, lång och utsträckbar. Yttertån ständigt riktad bakåt. Framtårna vid basen något sammanväxta. Hackspettarna omfatta nära 350 arter, fördelade på trenne underfamiljer. Med undantag af Australien och Madagaskar bebo de hela jorden. Hos oss äro två underfamiljer företrädade.

Öfversikt af underfamiljerna.

I. De flesta stjärtpennorna styfva, mer eller mindre spetsiga	<i>Picini.</i>
II. Stjärtpennorna mjuka, rundade	<i>Jyngini.</i>

1. Underfam. Hackspettar, *Picini.*

Namn på hackspettarna i gemen: *Hackspett*, *Hackspik*; *Väderspåman* (Smål.); *Träskämmare*, *Spånkäring* (Sörml.); *Drip*, *Dryp*, *Veaknarsk* (Helsingl.). Finska: *Tikka*, *Kärki*.

Näbbet ungefär af hufvudets längd, i regel rakt, med från sidorna tillplattad, mejselformad spets samt oftast med uppböjda, längsgående lister. Näsborrarna täckta af borstfjädrar. Tungan i spetsen försedd med en hullingbärande förhårdning (se vidstående teckning). De s. k. tungbenshornen äro

Hufvud af grönöling, $\frac{2}{3}$ af nat. storlek. Spk spottkörtel. Tngb tungbenshornen med m. geniohyoideus 1 och m. tracheohyoideus 2.

ofantligt långa och bilda en stor båge nedåt halsen, löpa så i en ränna ofvanpå kraniet och fästa sig vanligen vid näbbroten; hos grönölingen gå de t. o. m. in i näbbet tätt bakom högra näsborren och sluta först längst fram i nashålan. Genom

ett par muskler (m. genio-hyoideus, 1 å fig.) kan tungbenet och tungan slungas fram, genom ett par andra (m. tracheo-hyoideus, 2 å fig.), som gå från luftstrupen till tungbenet och som bland alla fåglar äro bäst utbildade hos hackspettarna, dragas de åter in. På en levande grönöling kan tungan föras omkring en decimeter ut ur näbbet. Härvid rätas tungbenshornens bågar, och slutligen föras deras spetsar bakåt, samtidigt drages den om strupen löst lindade m. tracheo-hyoideus ut. Hackspettarna utmärka sig äfven genom stora spottkörtlar (spk på förutstående fig.). Fötterna äro kraftiga med korta tarser och långa tår samt starka, krökta och hvassa, från sidorna hoptryekta, klor. Mellantåns klo är rät, ej skef som hos de flesta andra fåglar. Liknande klor ega bland nordens fåglar blott nötväcken och trädkryparen (jämf. sid. 43 och teckningen sid. 45).

Höger fot af grönöling.

Hackspettarnas baktå är dock i motsats mot dessas mycket liten, en brist, som ersättes genom den stora, bakåtvända yttertån. Stjärten består af 12 pennor, de yttersta (a på vidstående teckning) äro mjuka samt fästade framom och ofvanpå de andra. De återstående äro äfven i spetsen mycket styfva och elastiska, de mellersta längst.

Hackspettarna äro skogens barn, som, om de än stundom besöka marken isynnerhet för att äta

myror, dock tillbringa nästan hela sitt lif i träden. Största delen af sin föda finna de på och i träden, hvilka de med sitt skarpa näbb bearbeta för att komma åt de inne i stammen eller under barken

Stjärt af grönöling, sedd ofvanifrån (eft. Catalogue of Birds).

sig döljande insekterna och deras larver. Den långa, med hullingar försedda tungan, med hvilken de äfven i de trängsta hål kunna bemäktiga sig sitt byte, kommer dem härvid väl till pass. På trädstammarna hvila de, och uti dem lägga de sina bon. De hugga själfva hål i stammen och urholka denna till ett passande djup (spillkråkan stundom till flera fot). De bygga ej något rede, utan äggen läggas på de spånor, som möjligen blifvit kvarlämnade, eller ock på själfva botten af urholkningen. De häcka endast en gång om året och lägga ett växlande antal ägg, som alltid äro glänsande hvita. Sedan ungarna fått en del af sin fjäderklädnad, sitta de i en ring på urholkningens väggar med näbbarna sträckta uppåt mot ingångsöppningen. De stanna länge kvar i boet och synas ej vilja lämna detta, förr än föräldrarnas omvårdnad slappas, och de själfva, snart sagdt, tvingas att söka föda. Sedan ungarna lämnat boet, håller familjen ej länge ihop, de skiljas snart åt och söka sin utkomst hvar för sig, aldrig äro de sällskapliga. Under eftersommaren, hösten och vintern, föra hackspettarna ett i viss mån kringströfvande lif, först mot vårens annalkande finner man dem fördelade parvis. De äro lifliga fåglar, som dagen igenom äro i rörelse och flyga från träd till träd. Bäst trifvas de i gammal skog med tabrika sjuka träd och murkna stammar, som de hacka sönder för att söka efter insekter. Hackspettarna sofva om nätterna i ihåliga träd och begagna härtill ofta sina gamla bon. Under sommaren tillbringa de dock stundom natten sittande i upprätt ställning på någon trädgren. Flera arter såsom spillkråkan, den större hackspetten och grön gölingen m. fl. sätta sig ofta på en torr trädtopp och trumma mot denna med näbbet, så att ett surrande ljud uppkommer, som höres vidt omkring, och med detta ljud locka makarna hvarandra under parningstiden. Hackspettarna äro, om ej just skygga, likväl rätt försiktiga och söka alltid att, då någon nalkas dem, dölja sig bakom den trädstam, de klättra på.

Hackspettarna kunna endast klättra uppför trädstammarna, ej såsom t. ex. nötväcken äfven nedåt. Man ser dem aldrig röra sig med någon synnerlig hastighet, helt makligt hoppa de uppför stammen, störljande sig på sin styfva stjärt, undersökande hvarje spricka, hvarje fläck, som de misstänka för att hysa insekter, då och då knacka de på stammen, möjligen för att höra, om insektsgångar finnas i stammen, möjligen äfven för att förmå insekterna att krypa fram, hvilket dessa då ofta göra. Så fortsätta de, tills de nått trädets topp, hvarest de vanligen hvila något, låta så höra sin skarpa lock-

ton och ge sig sedan af för att börja arbetet med ett annat träd.

Hackspettarna, isynnerhet grön gölingen, tycka mycket om myror, och för att komma åt dem hacka de djupa hål i de om vintern tillfrusna myrstackarna. Bär äta de äfven, och vissa arter besöka ofta rönner eller körsbärsträd för att frässa därpå, i magen af den större hackspetten ha vi äfven funnit tall- och granfrö.

Hackspettarna omfatta nära 300 arter. Deras utbredningsområde är lika vidsträckt som familjens.

Öfversikt af släktena.

- A. Den inre baktån saknas *Picoides*.
- B. Den inre baktån finnes.
 - 1. Den yttre framtån kortare än den yttre baktån *Picus*.
 - 2. Den yttre framtån längre än den yttre baktån.
 - a. Näbbets öfre kontur rät eller nästan rät *Dryocopus*.
 - b. Näbbets öfre kontur tydligen böjd *Gecinus*.

Tretåiga hackspettar, *Picoides*, Lacep.

Mest utmärkande för detta släkte är frånvaron af baktå. Näbbet liknar brokspettarnas. Hufvudet saknar rödt, men hjässans något förlängda fjädrar äro hos hanarna gula. Släktet räknar 5 arter och ett par underarter samt bebor norra Europa och Centraleuropas berg, Sibirien och norra Nordamerika samt går längs Klippbergen ned till Nya Mexiko.

Tretåiga hackspetten, *Picoides tridactylus*, L.

(Tafla 24, fig. 8, ♂).

Syn: *Picus tridactylus*, *Tridactylia tridactylus*, *Apteonius tridactylus*.

Namn: *Nordspett*, Malm; *Hackspik* (Vesternorr.). Norska: *Tretaaet Spette*. Danska: *Tretaaet Flagspette*. Finska: *Kolmivarpainen tikka*; *Tavalinen tikka* (Muonio). Lapska: *Čaitni*.

Hane: ofvan svart med ett bredt band af hvita, ofta sammanflytande fläckar längs ryggen. Vingar svarta med hvita fläckar, öfvergumpen svart med små hvita fläckar. Stjärt svart, de yttre pennorna med hvita tvärband och fläckar. Hjässan citrongul, ett hvitt band går från ögat till halsen och sammanflyter med ryggens hvita band, ett annat går från näbbroten nedåt halsens sidor. Hufvudet för öfrigt svart med blå glans. Strupen och bröstet hvita, sidorna och undergumpen fläckiga af gråhvitt och svart. Exemplar från nordligaste Skandinavien ha yfvigare fjäderbeklädnad och det hvita bandet längs ryggen bredare. Honan saknar det gula på

hjässan, som är tätt vitfläckig. Iris mörkbrun. Näbb och fötter svarta. Längd 225—248 mm. Vingen 117—130 mm.

Ungarna af båda könen äro gula på hufvudet, men likna för öfrigt de gamla. Iris brun. Näbb hornfärgadt. Fötter brunsvarta.

Tretåiga hackspetten bebor norra Europa samt Alperna, hvarifrån han vintertid gör mer eller mindre vidsträckta vandringar; mot öster utbreder han sig genom södra Sibirien till Amur och Mongoliet. Han tillhör egentligen den nordligare delen af vår halfö. Från Värmland, Nerike och Vestmanland, där han, om än sällsynt, häckar, blir han mot Norden allt allmänare och är i Lappland vanligare än andra hackspettar. I Småland, Västergötland och Bohuslän är han mycket sällsynt samt endast funnen under vintertiden. På Gotland saknas han. I det östliga Norges subalpina trakter häckar han tämligen allmänt från Smaalenene ända upp till ryska gränsen. På fjällen går han upp i björkregionen (Collett). I norra Finland är han allmän upp till Utsjoki, i lappmarken t. o. m. den allmännaste af hackspettarna. I landets södra och mellersta delar är han något mer sällsynt (Mela). I Danmark är han aldrig med säkerhet påvisad. Tidigare osäkra uppgifter om fynd saknas dock ej. Han bebor såväl björk- som barrskog, men synes föredraga den senare.

Den tretåiga hackspetten är föga skygg, och har han funnit en murken trädstam rik på insekter, låter han ej gärna skrämman bort sig. Vid sådana tillfällen kan man på nära håll betrakta hans ifriga arbete.

Ett bo, som den ene af oss undersökte vid Stabursnäs i Porsanger (³⁰/₁₀₀ 1887), innehöll tre nästan fullvuxna ungar, som matades af föräldrarna. Han lägger vanligen 4—5 ägg, 22,5—27 mm. långa och 18—20 mm. tjocka.

Brokspettssläktet, *Picus*, L.

Brokspettarna äga liksom de tretåiga en öfvervägande svart och vit dräkt, i hvilken dock äfven rött ingår. Näbbet är kort och kraftigt, på hvar sida om öfvernäbbet med en tydlig köl, som når nästan fram till spetsen. Hithörande arter uppdelas ofta på två släkten, *Dendrocopus*, omfattande den större, den hvitryggiga och den lilla hackspetten, samt *Dendrocoptes*, till hvilket mellanspetten hör. Detta senare kännetecknas af svagare näbb med kortare kölar.

Öfversikt af arterna.

- I. Bakryggen svart. På skuldrorna en stor, vit fläck.
 - a. Inga mörka fläckar på bröstet och sidorna af magen *P. major*.

- b. Bröstet och magens sidor med svarta fläckar *P. medius*.
- II. Bakryggen vit. På skuldrorna ingen stor, vit fläck.
 - a. Undergumpen smutsigt vit med svarta fläckar *P. minor*.
 - b. Undergumpen ljusröd *P. leuconotus*.

Större hackspetten, *Picus major*, L. (Tafla 24, fig. 1, ♂, fig. 2 unge.)

Syn: *Dendrocopus major*.

Namn: *Hackspett*, *Hackspik*, *Storspett*, Malm; *Huggspit* (Gotl.); *Krushackspett* (Helsingl.); *Rosenbjülke* (Kalmar); *Skogsknarr*. Norska: *Stor Flagspette*. Danska: *Stor Flagspette*, *Hakkespette*, *Flekspette*, *Fledespette*. Finska: *Iso tikka*, *Punatikka*, *Tikka*.

Ofvan svart med svag, blå glans. Pannan rostbrun, nacken karmosinröd. Hufvudets sidor och en fläck på hvardera sidan om bakhalsen samt en stor fläck på hvardera skuldran hvita. Vingarna svarta med hvita fläckar. Stjärten svart, de yttre pennorna med smutshvita tvärband. Halsens sidor och en fläck på hvardera sidan om bröstet svarta. Strupe, bröst, buk och sidor hvita med brun anstrykning, undergumpen karmosinröd. Honan liknar hanen, men saknar den röda fläcken på nacken. Iris brun. Näbb mörkt hornfärgadt, fötter svartbruna. Längd 255—275 mm. Vingen 135—147 mm.

Ungarna likna de gamla, men båda könen hafva hela hjässan, ej blott nacken, röd.

Den stora hackspetten finnes i hela Europa och i södra Sibirien ända till Amur och Korea samt i Mindre Asien och på Canarieöarna. I Sverige är han tämligen allmän från och med Skåne så långt mot Norden, som granen bildar skog. Han var för 20—30 år sedan den vanligaste hackspetten hos oss, och man träffade honom på den tiden öfver allt, där skog fanns. På senare åren synes han ha aftagit mycket, åtminstone i Uppland, där han för närvarande nästan är sällsynt. Dock torde han bland de brokiga hackspettarna kanske ännu vara den vanligaste. I Norge förekommer han allmänt upp till Trondhjemsfjorden, isynnerhet i landets östra delar, samt sparsamt upp till polcirkeln. I Finnmarken är han några gånger iakttagen samt en gång (¹⁰/₁₀₀ 1884) funnen häckande i Tanadalen, han går ej upp på fjällen (Collett). I Finland är han den allmännaste bland spettarna samt går mot norr åtminstone till Pudasjärvi (Mela). I Danmark är han allmän och förekommer i nästan hvar skog. I Thy skall han dock vara sällsyntare, men i september 1876 iaktogs en stor skock af denna fågel längs klitterne. På Faeröarna, där han annars saknas,

fanns han i mängd i september 1861 (jämf., hvad som nedan anföres från Öland).

Den större hackspetten synes sålunda då och då i stort antal företaga långa vandringar till trakter, där han eljes är sällsynt, sålunda hafva vi ofta sett honom uppträda talrikt på större slätter, där han annars vanligen saknas. År 1869 förekom han snart sagdt öfver allt på Öland, man såg honom, hvar ett träd fanns; på kala allvaren hoppade han omkring längs stenmurarna, och ej ens bland tången på bafsstranden saknades han. Somliga kommo flygande från öppna hafvet österifrån och voro, när de nådde stranden, så uttröttade, att man nästan kunde fanga dem med handen. Ja, en gång satte sig en hackspett på benet af en jägare och var så förbi, att han endast flyttade sig ned på marken, när han märkte sitt misstag. Under vanliga år är den större hackspetten mycket sällsynt på Öland.

Sannolikt flytta alltid några af denna art ur landet öfver vintermånaderna. Han iakttages ej sällan vid våra kala kuster, särskildt på södra Öland, och har erhållits från fyra både i Sverige (Sundström), Norge (Collett) och Danmark (Winges årsberättelser). Han tyckes vara ömtålig för stränga vintrar, och vi hafva efter sådana stundom funnit honom död, inkrupen i ihåliga träd. Den större hackspetten finnes såväl i barr- som löfskog, men synes under häckningstiden föredraga löfskogen. Hans vanliga läte är ett starkt, hvisslande »kjick, kjick». Liksom spillkråkan hör man honom ofta trumma med näbbet mot torra trädgrenar.

Denna hackspett tyckes vara mer allätande än de öfriga arterna. Han äter gärna körsbär, rönnbär, oxelbär, gran- och tallfrö, hvilka man jämte skalbaggar, larver och myror finner i hans mage. För att komma åt frön ur gran- och tallkottar fäster han dessa mellan barken på trädstammar och hugger sedan sönder dem. Hans näbb är mycket starkt, och vi hafva sett honom för sitt bo urholka en frisk ekgren. Äggen hafva vi vanligen i mellersta Sverige funnit nylagda omkring den 15—20 maj, de äro oftast 5 till antalet, 25—26 mm. långa, 19—20 mm. tjocka.

Mellanspetten, *Picus medius*, L. (Tafla 24, fig. 5, ♂.)

Syn: *Dendrocopus medius*, *Dendrocoptes medius*.

Namn: Danska: *Mellem-Flagspette*, *Mellemspette*, *Flackspærre*, *Flagspette*.

Ofvan svart med en stor, hvit fläck på hvardera skuldran. Vingen med hvita fläckar, stjärten svart, dess yttre pennor med stora, blekt rostfärgade tvärband. Hjässans fjädrar förlängda, röda, pannan

grå, hufvudets sidor och ett bredt band längs halsen hvita. Halsryggen och ett band längs halsen ned på bröstet svarta. Strupe, bröst och sidor hvita med gul anstrykning, sidorna med svarta spolfäckar. Undergump och undre stjärtäckare ljusröda. Könen lika. Iris brun. Näbb mörkt hornfärgadt, fötter svartbruna. Längd c:a 210 mm. Vingen c:a 124 mm.

Ungarna likna de gamla, men ha den röda färgen på hufvudet mindre ren och baktill blandad med svart.

Mellanspetten tillhör vestra och södra Europa och går mot öster till Kaukasus samt ersättes i Mindre Asien af en närstående underart. I Danmark är han ej sällsynt, men aftager i antal i nordliga Jylland (Collin). I Sverige förekommer han i Skåne och Blekinge, hvarest han flerstädes är tämligen allmän* samt är äfven funnen vid Kalmar (6/11 1869) (Kolthoff). Hvarken i Norge eller Finland är han iakttagen.

Han håller mest till i löfskog, isynnerhet i ek-skogarna, och liknar till lefnadssätt den stora hackspetten, men skall vara ännu lifligare och mera rörlig. Äggen, som äro 5—6 till antalet, äro 22,5—24 mm. långa och 16—17 mm. tjocka.

Lilla hackspetten, *Picus minor*, L. (Tafla 24, fig. 6 ♀, fig. 7, ♂).

Syn: *Dendrocopus minor*, *Xylocopus minor*.

Namn: *Småspett*, Malm; *Hackspik* (Norrl.)

Norska: *Liden Flagspette*. Danska: *Lille Flagspette*, *Lille Traepikker*. Finska: *Pikku tikka*, *Pienempi tikka*, Lapska: *Cicas-éaitni*, *Ucca-éaitni*.

Ofvan svart, bakryggen hvit med svarta tvärband. Vingarna svarta med hvita fläckar och tvärband. Stjärten svart, dess yttre pennor delvis hvitaktiga med svarta tvärband. Pannan smutshvit. Hjässan röd. Hufvudets och halsens sidor samt undre kroppsdelarna mer eller mindre rent hvita. Ett band från näbbroten längs halsens sidor samt fläckar längs kroppsidorna svarta; undergumpen med några få, svarta tvärstrimmor. Honan har det röda på hjässan ersatt af hvitt. Iris brun. Näbb hornfärgadt, fötter svartaktiga. Längd 158—174 mm. Vingen 90—99 mm.

* Uppgiften i Nilssons fauna (efter Malmén), att mellanspetten skulle anträffats vid Göteborg, torde vara oriktig. Malm upptager honom ej i sin fauna. Likaså har det visat sig, att det fynd vid Kristiania, som Nilsson anför (efter Es-march), berott på felaktig bestämning (Collett). Med hänsyn härtill torde uppgiften om hans förekomst i Värmland (i Sundströms bearbetning af de insamlade ornithologiska iakttagelserna) böra mottagas med varsamhet.

Ungarna af båda könen äro röda på hjässan och ha talrika fläckar på sidorna.

Genom hvitare rygg, som nästan alldeles saknar svarta tvärstrecker, nära nog helhvita undersida och hvitare sidopennor i stjärten kännetecknas en nordvestlig varietet, *Picus pipra*, Pallas, som af många anses bilda en egen art. I Finnmarken förekommer denna varietet, och de i Skandinavien häckande småspettarna bilda samtliga en slags öfvergång mellan densamma och de söderut förekommande mörkare.

Denna vår minsta hackspett finnes öfver hela Europa, en del af norra Afrika och på Azorerna samt går genom södra Sibirien ända till Amur. Han förekommer öfver hela skandinaviska halfön från och med Skåne upp i norska Finnmarken. I Sverige är han ingestädes särdeles allmän. I Norge förekommer han allmänt öfver större delen af landet, men är sällsynt längs vestkusten. I Finnmarken är han jämte den tretåiga den enda normalt förekommande hackspetten. På fjällen går han upp i skogsregionen (Collett). I Finland är han ganska allmän upp till lappmarken, men förekommer, ehuru sällsyntare, till Utsjoki och Imandra. I Danmark häckar han ej, men är iakttagen ett par gånger såsom ($\frac{1}{2}$, 1832, $\frac{3}{5}$, 1833) vid Helsingör och våren 1832 i Benzon skov på Jylland (Collin).

Lilla hackspetten träffas mest i löfskogar och torde knappast häcka i barrskog, där löfträd saknas. Han är föga skygg för människan. Såväl när han är sysselsatt med arbete på sitt bo, som när han bit för bit hackar loss den murkna barken på en trädstubbe för att söka insekter, är han lätt att på nära håll iakttaga. När han under sina vinterströftåg besöker slätterna, hafva vi sett honom följa gårdesgårdarna, flygande från stör till stör. Han tyckes lefva mest af skalbaggar. Frön hafva vi ej sett honom äta, och han tyckes ej besöka myrstackarna. Till bo väljer han vanligen en smalare stam eller en gren af något murket löfträd, en björk, al eller asp. Äggen pläga vara 4—5, mer sällan 6. De äro 19—19,5 mm. långa samt 14—14,5 mm. tjocka.

Hvitryggiga hackspetten, *Picus leuconotus*,

Bechst. (Tafla 24, fig. 3, ♀, fig. 4, ♂).

Syn: *Dendrocopus leuconotus*, *Dendrodromas leuconotus*.

Namn: *Hvitryggspett*, Malm. Norska och danska: *Hvidrygget Flagspette*. Finska: *Valkoselkätikka*.

Öfvan svart med en stor, hvit fläck på bakryggen. Vingarna svarta med hvita fläckar. Stjärten svart, dess yttersta pennor med vitgula tvärband.

Hjässan röd med grå inblandning. Pannan, hufvudets sidor samt ett band, som längs halsens sidor går ned till bröstet, hvita. Ett svart band går från näbbroten längs hufvudets och halsens sidor till bröstet, längs hvars sidor det fortsättes af en rad fläckar. Strupe och bröst hvita, mage och öfvergump mer eller mindre klart ljusröda. Honan har hjässan svart, men liknar i öfrigt hanen. Iris brun. Näbb hornfärgadt, fötter blygrå. Längd 269—296 mm. Vingen 144—155 mm.

Ungarna af båda könen ha hufvudet ofvan rödt, men den röda färgen är ljusare, nästan stötande i gult hos hanen. Undersidan saknar rödt.

Den hvitryggiga hackspetten tillhör Europas nordvestra och centrala delar ned till norra Italien och Turkiet samt utbreder sig genom södra Ryssland och södra Sibirien till Mandchuriet och Korea samt ersättes i en del af Sibirien och mellersta Ryssland af en närstående underart, i Japan af en annan. I Sverige förekommer han här och hvar i större skogstrakter nästan öfver hela landet såsom i östra Skåne och i Småland (Sundevall) samt, ehuru sällsynt, på Gotland (Kolmodin). I Vestergötland, där han är mycket sällsynt, har den ene af oss iakttagit honom på Hunneberg. I Värmland förekommer han äfven samt är i Uppland ej synnerligen sällsynt. I Gefleborgs län samt vid Sundsvall skall han snarare vara allmän (Sundström), han är iakttagen t. o. m. så nordligt som vid Joekmoek (Sundevall). I Norge förekommer han upp till södra Trondhjems stift, där han är tämligen allmän, hvilket äfven är fallet i Smaalenene, trakten kring Skienfjorden och på Hedemarken, han är på senare tider äfven funnen på Vestlandet, isynnerhet under vintern (Collett). I Finlands södra och mellersta delar är han allmän samt förekommer, ehuru sällsynt, vid Kajana och omtalas äfven från lappmarken. I Danmark är han ännu ej funnen.

Han tyckes hufvudsakligast tillhöra större barrskogar, men förekommer under sina ströftåg äfven i löfskog. Så har han någon gång visat sig t. o. m. i trädgårdar inne i Upsala och Stockholm. Hans lockton liknar den större hackspettens, och han skall äfven trumma på trädtopparna. Äggen äro 4—5, snöhvita. Längd 29,5—30 mm., tjocklek 20—20,5 mm.

Spillkråksläktet, *Dryocopus*, Boie.

Den svarta dräkten, halsens korta fjäderklädnad, som kommer densamma att se lång ut, samt de delvis fjädertäckta tarserna utmärka detta släkte, till hvilket numera stundom endast räknas en art,

vår spillkråka. Men besläktade, stora, öfvervägande svarta, hackspettar finnas i Amerika och äfven i Asien.

Spillkråkan, *Dryocopus martius*, L. (Tafla 23, fig. 1, ♂).

Syn: *Picus martius*.

Namn: *Svartspett, Svart hackspett; Tillkråka* (Svea land); *Tyrkråka* (Östergöl., Nerike); *Tillkorp* (Smål., Nerike, Vestmanl.); *Spellekråka* (Vestergötl., Smål.); *Spelkråka* (Vesternorr.); *Spilkråka, Gert-rudsfågel* (Värml.); *Tojle* (Gotl.); *Hälskråk* (Helsingl.); *Regnkråka* (Smål.); *Lencvårsbritta* (Nerike); *Regn-stina, Regnkricka* (Norrbotten). Norska och danska: *Sortspette*. Finska: *Palokärki, Mustatikka*.

Hela fågeln utom hufvudet ofvan svart. Vingarna med brun anstrykning. Hanen har hela hufvudet ofvan rödt. Honan har en trekantig, röd fläck i nacken. Iris hvitgul. Näbb gulaktigt—hvit, i spetsen svart. Fötterna grå. Längd 472—505 mm. Vingen 240—251 mm.

Ungarna likna de gamla, men äro ej rent svarta, och det röda är mattare, af mindre utsträckning och uppblandadt med svart. Näbbet är äfven svagare.

Spillkråkan trifs bäst i hög och grofstammig skog, företrädesvis furuskog eller i med asp blandad löfskog, och är stundom på sådana lokaler rätt allmän. Hon är mer stationär än de öfriga arterna, och där ett par äro bosatta, ser man dem ofta i trakten året öfver. Hon är en munter och liflig fågel, som ofta under högljudt skrik flyger fram och åter öfver skogen. Hon har flera olika läten. Under våren hör man henne ofta trunna på en torr trädtopp, emellanåt låter hon höra en stark hvissling, som kan uttryckas med »kliijjt, kliijjt», och när hon flyger, ropar hon »prytt, prytt, prytt».

Med sitt utomordentligt skarpa näbb bearbetar hon trädstammarna och lugger djupa hål i dem för att åtkomma larver och skalbaggar. Det är ej osannolikt, att spillkråkan lever parvis året om, ehuru makarna ofta ströfva något skilda från hvarandra. Vi hafva nämligen iakttagit, att, där spillkråkor finnas, äro de vanligen två, och man hör ofta äfven vintertiden, hur de besvara hvarandras trumsignaler.

Redan i mars månad infinner spillkråkparet sig på häckningsplatsen, här utväljes ett träd med hög och ogrenad stam, på hvilken makarna hjälpas at att hacka hål. Hålet är vanligen beläget ungefär vid midten af trädet och går först inåt, sedan nedåt, det göres ofta mer än almsdjupt. När fåglarna börja arbetet, bugga de loss stora spånor, som flyga högt i luften, och sedan de arbetat sig in i stammen, komma de ofta ut med näbbet fullt

af spånor, som släppas utanför öppningen. Om fåglarna under arbetet med boet se sig vara iakttagna, öfvergifva de det ofta och bygga ett nytt samt få till följd häraf kullen försenad. Äggen läggas dock vanligen i slutet af april, de äro 4—5 till antalet, 34—39 mm. långa och 25—28 mm. tjocka. En kull, den ene af oss funnit, innehöll 9 st.

Grönspettsläktet, *Gecinus*, Boie.

Näbbet något krökt (se fig. sid. 102), svagare köladt. Färgen är öfvervägande grön. Till detta släkte, som förekommer i nästan hela det palaearktiska och i det indiska området, räknas 17 arter, hvaraf 2 finnas i Europa.

Öfversikt af arterna.

1. Nacken röd *G. viridis*.
2. Nacken grönaktigt grå *G. camus*.

Gröngölingen, *Gecinus viridis*, L. (Tafla 23, fig 2, ♂).

Syn: *Picus viridis*.

Namn: *Gröngylling, Grönspett, Grön hackspett, Gyllenränna; Gröngölja* (Nerike); *Våtaså* (Skåne, Bleking, Smål.). Norska: *Grönspette, Gert-rudsfugl*. Danska: *Grönspette; Skovhane* (Lolland); *Skockok* (Als). Finska: *Kärki*.

Ofvan grön. Öfvergumpen gul med grön anstrykning. Vingtäckarna af ryggens färg. Vingspennorna brunsvarta med hvitaktiga fläckar i kanterna, och armpennorna med enfärgadt, grönt utfan. Stjärten svartbrun med grönaktiga kanter på de mellersta pennorna och ottydliga, ljusare tvärband på samtliga pennor. Hufvudet ofvan och nacken röda. Hufvudets sidor framtill svarta. Från näbbroten bakåt en svart fläck med röd inblandning. Halsens sidor, bröst, buk och undergump ljusgrå med gulgrön anstrykning, på buken och sidorna med ottydliga, brunaktiga tvärband. Undergumpen med tydliga tvärband. Honan saknar det röda i fläcken vid näbbroten, eljes är hon lik hanen. Iris hvit. Näbb hornfärgadt, det undre vid roten ljusare. Fötterna gråbruna. Längd 350—372 mm. Vingen 162—170 mm.

Ungen är på ryggen tätt beströdd med hvita fläckar. Hufvudets sidor, hals och undre kroppsdelar gråhvita, tätt beströdda med brunsvarta fläckar och tvärband.

Gröngölingen förekommer i större delen af Europa samt i Mindre Asien och Persien. I Danmark förekom han nästan öfver allt, där skog växte, men skall numera märkbart aftaga i antal (Collin).

I södra Sverige är han den allmännaste af alla hackspettarna. I Värmland och norra Uppland är han ännu allmän, men aftager hastigt i antal norrut. Han finnes dock i Jämtland (Sundström). Egenomligt nog, saknas han på Gotland. I Norge är han allmän upp till norr om Trondhjemsfjorden, dessutom ha två individer erhållits från Tysfjord i Lofoten samt från närheten af Tromsö. Längs norska westkusten är han den allmännaste hackspetten. I Finland saknas han, men finnes söder om finska viken i Estland.

Gröngölingen tillhör nästan uteslutande löfskogen och finnes knappast i barrskog, om denna ej är starkt blandad med asp eller ek, hvilka trädslag han särskildt älskar och oftast besöker. Under vintern för han ett enstöringslif och stryker omkring i sin hembygd utan att göra några långa vandringer. Han anträffas sällan i motsats till den större och den mindre hackspetten mycket sällan på platser, där han under fortplantningstiden saknas. Under vintern för han ett tyst lif, skriker litet och hackar sällan i träden, mot våren åter, då man ständigt ser paret tillsammans, låter han ofta höra sin gälla stämma. Holmgren återger hans lockljud med »kkyek, kkyek, kkyek». Sällan hör man honom trumma på träden, och hans trumning är ej så rask och hård som spillkråkans. Det är företrädesvis grönspeppen, som, isynnerhet vintertiden, hackar djupa hål i myrstackarna för att komma åt sin älsklingsföda, myromna. Förutom myror förtär han skalbaggar och larver samt bär, särskildt rönnbär. Han vistas mer på marken än andra hackspettar samt sitter oftare tvärs öfver en gren än de öfriga hackspettarna, och stundom ser man honom långa stunder hvila på öfversta spetsen af ett träd. Hans flykt är tung och går i ännu djupare bågar än de andra arternas.

Hans bo hafva vi mest funnit i aspar eller ekar, och han lägger ett större antal ägg än de öfriga arterna, vanligen 7, men stundom 9, ja t. o. m. 11 ägg. De äro 30—32 mm. långa och 22,5—24 mm. tjocka.

Gråspetten, *Gecinus canus*, Gmel. (Taf. 23, fig. 3, ♂).

Syn: *Picus canus*.

Namn: *Gråhöfdad hackspett*. *Mindre grönspepp*: *Grågöling*, Malm; *Vintergröngölja* (Nerike); *Gert-rudsfuggel* (Helsingl.). Norska och danska: *Graaspette*. Finska: *Haarmapiäinen tikka*.

Öfvan grön. Öfvergump och öfre stjärttäckare gulgröna. Vingtäckarna af ryggens färg, armpennornas utfan grågrönt, infanet svartbrunt, längs

kanterna otydliga, svarta fläckar. Handpennorna brunsvarta med hvitaktiga fläckar i kanterna. Stjärten svartbrun, de mellersta pennorna med otydliga, ljusa tvärband, upptill kantade med gulgrönt. Hufvudet, halsen och undre kroppsdelarna askgrå med svag, grön anstrykning, som är tydligast på bröst och buk. Hjässan framtill röd, bakåt svartfläckig. En svart fläck framför ögat och en dylik på hvardera sidan om strupen. Honan saknar det röda på hufvudet. Iris rödbrun. Näbb hornfärgadt. Fötter gulbruna. Längd 312—350 mm. Vingen 144—151 mm.

Ungarna hafva enligt Collett matta tvärband af brunsvart och gråhvit på vingtäckarna och på sidorna, men skola eljes i hufvudsak likna de gamla.

Gråspetten förekommer i större delen af Europa och i södra och östra Sibirien till Mandschuriet, Japan och norra Kina, han är således en ostlig fågel. I södra Sverige är han mycket sällsynt, men lär ha häckat i Kalmar län (Sundevall). I Vestergötland, Östergötland, Nerike och Södermanland är han endast anträffad om vintern. I Uppland träffas han årligen under vintertiden, och från norra Värmland och Gestrikland eller ungefär, där grönspeppen och eken upphöra, blir gråspetten allmännare och börjar därifrån häcka. Hans område i Sverige synes ligga mellan 60°—65° N. Br. I Norge är han tämligen allmän upp till trakterna kring Trondhjemsfjorden, men är äfven funnen i Saltdalen. På fjällen går han stundom upp i björkbältet. I Finland finnes han mest i landets sydvästra delar, han är vidare iakttagen vid Kuopio, Uleåborg och i Pudasjärvi samt skall äfven vara funnen i södra lappmarken (Mela). I Danmark är han mycket sällsynt, men lär vara skjuten vid Helsingör och på Möen (Collin).

Till sitt lefnadssätt liknar han närmast grönspeppen och skall liksom denna till stor del lefva af myror och äfven uppsöka rönnbären.

2. Underfam. Göktytor, *Iynginii*.

Näbbet är kortare än hackspettarnas samt saknar kölar. Näsborrharna ej täckta af borstfjädrar som hos hackspettarna, men delvis af en bar hinna.

Hakvinkeln räcker framom näsborrharnas plan. Tungan är lång, masklik och klibbig samt kan som hos hackspettarna skjutas långt fram, men saknar hullingar i

Hufud af göktyta.

spetsen. Klorna äro mindre och trubbigare än hos hackspettarna. Stjärten mjuk. Göktytorna sakna förmågan att klättra uppför trädstammar, en förmåga, som hos hackspettarna ju beror på just dessa organs utbildning. Vingarna med deras lilla korta 1:sta handpenna liknar tättingarnas. Färgen öfvervägande grå. Göktytorna omfatta endast ett släkte.

Göktyttsläktet, *Lynx*, L.

Till detta släkte höra 4 arter, spridda öfver det palaearktiska området och Indien samt stora delar af Afrika. I Norden finnes endast en art.

Göktytan, *lynx torquilla*, L. (Tafla 23, fig. 4).

Namn: *Gökita*; *Gaukpeit* (Gotl.); *Körkar*, *Såtita*, *Såtyta* (Helsingl.); *Såvipa* (Bohusl.); *Såfalk*, *Gökahora* (Nerike). Norska: *Saaggjök*, *Saagouk*, *Vendehals*. Danska: *Vendehals*, *Byggfugl*, *Dreiehals*. Finska: *Käenpiika*.

Ofvan grå, fint fläckig och vattrad af grått, brunt och svart. Ett band af svarta fläckar längs ryggen och ett liknande längs skuldrorna. Vingpennorna svartbruna med rostgrå fläckar i kanterna. Stjärten afrundad, fint gråvattrad med smala, svarta tvärband. Ett mörkbrunt band bakom ögat. Halsen och främre delen af bröstet hvita med brunsvarta tvärband. Buken vitaktig med små fläckar, sidorna och undergumpen tecknade med tvärstreck. Könen lika. Iris rödbrun. Näbb och fötter gulaktigt bruna. Längd 183—199 mm. Vingen 85—91 mm.

Göktytan bebor nästan hela Europa och Asien ända till Japan samt norra Afrika. I Sverige är hon allmän upp till Värmland och Sundsvall samt förekommer i Jämtland t. ex. vid Östersund (Sundström). I Norge är hon allmän upp till Trondhjemsfjorden, men saknas längs vestkusten. Hon är en gång (²⁷/₁₀₀ 1890) funnen i Hatfjeldalen (65° 40' N. Br.). I skogen på Dovre iaktogs hon af Sundevall. I Finlands södra och mellersta delar är hon allmän, men blir norrut sällsynt och är ej känd norr om Uleåborg och Pudasjärvi (Mela). I Danmark förekommer hon, spridd öfver allt i enstaka par (Collin). I Thy och på Mors skall hon dock saknas.

Göktytan är en flyttfågel, som vanligen anländer till Vestergötland och Uppland i början af maj, någon gång sista dagarna af april, och flyttar bort i slutet af augusti. Hon triffes endast bland löfträd och saknas i barrskogar, såvida dessa ej äro uppblandade med löfträd. Hon bebor stundom små dungar på slätten, eller nöjer hon sig t. o. m. med

ett enda, på slätten stående, löfträd. Sedan paret valt uppehållsort, stannar det på häckplatsen hela sommaren och uppehåller sig vanligen på en mycket inskränkt lokal. Genast efter sin ankomst om våren stämmer hanen upp sitt parningsrop, som består i ett, 15—20 gånger upprepadt, gällt skrik och ungefär kan uttryckas med »tuj, tuj, tuj, tuj». Folket i Vestergötland tror allmänt, att hon härmed spår regn.

Ehuru göktytan har fötter som en hackspett, kan hon ej klättra. Hon är trög och långsam i sina rörelser samt går ej sällan ned på marken för att söka insekter. Hennes föda utgöres nästan uteslutande af myror, som hon fångar med sin långa, klibbiga tunga. Hon har stor förmåga att sträcka ut sin hals, och när man tar henne i handen, vänder hon hufvudet bakåt och vrider halsen på ett ormlikt sätt.

Sina ägg lägger göktytan i ett trädhål utan bale, endast med underlag af murkna träsnulor, som hon själf hackat loss. Collett (1881) omnämner, att han en gång funnit hennes bo i en sandbank bland häckande strandsvalor. Äfven omtalar han, att göktytan ofta utbär mesarnas reden och ägg samt sedan själf häckar i deras hål. Sedan honan börjat rufva, höres ej längre hanens skrik. Man finner stundom, isynnerhet om nätterna, båda makarna i boet. Äggen, vanligen 10—11, stundom ända till 14, äro glänsande hvita, 20—23 mm. långa, 14—16 mm. tjocka.

13. FAM. Gökar, *Cuculidae*.

Näbb något krökt, tämligen svagt; näsborrarna något närmare näbbets rand än dess rygg, rundade och med upphöjd, mjuk kant (se vidstående fig.). Vingarna långa och spetsiga (se fig. sid. 101). Fötterna rätt små och med korta tarser, mellantåns klo sned. Stjärten med 10 pennor.

Hufvad af gök.

Familjen, som omfattar öfver 70 arter, fördelade på 17 släkten, förenas ofta med ett par närstående familjer, sporrökarna och buskgökarna, till en familj och motsvaras då af underfamiljen Cuculinae. Gökarna bebo nästan hela jorden.

Göksläktet, *Cuculus*, L.

Göksläktet utmärkes genom den långa, vigglika stjärten och de på undersidan fläckade vingarna

med deras långa handpennor, 10 till antalet. Fjädrarna med deras tjocka, liksom svampiga spolar och de yfviga, dunrika fanen nedtill påminna om dufvornas.

Gökarna bebo med undantag af Amerika och Polynesien hela jorden, men i Europa finnes endast en af de kända 10 arterna.

Göken, *Cuculus canorus*, L. (Tafla 22, fig. 4, ♂, fig. 5. ♀).

Namn: *Gauk* (Gotl.); *Gek*, *Guck* (Helsingl.); *Gucku*, *Kucku* (Sörml., Vestmanl., Dalarna). Norska: *Gjök*. Danska: *Gjög*, *Kukker*, *Kukkmand*. Finska: *Käki*. Lapska: *Kiekka*.

Hane: ofvan samt på hals och bröst blågrå. Vingarna brungrå, handpennorna med hvita fläckar på infanet, hvilka synas bäst på vingens undersida. Stjärten svartaktig med vit spets och små hvita fläckar. Nedre delen af bröstet, sidorna och buken hvita med svartaktiga tvärband. Undergump och undre stjärtäckfjädrar hvitaktiga, de senare med mörkgrå tvärband. Honan varierar mycket till färgteckningen. Stundom liknar hon hanen, men har rostgul inblandning på bröst, halssidor och vingar. Stundom är hon ofvan rostbrun med svartaktiga tvärband, öfvergumpen nästan ofläckad. Handpennorna med rödbruna fläckar i utfanet och hvita i infanet, armpennorna med rödbruna tvärstreck. Strupe och bröst ljus rostgula med svartbruna tvärband. Undersidan för öfrigt som hos hanen. Iris rödaktigt gul. Näbbet svartaktigt, det undre vid roten gulaktigt, fötterna gula. Längd 342—382 mm. Vingen 210—239 mm. Honorna äro oftast något mindre än hanarna.

Ungen är ofvan brunsvart med mer eller mindre täta och stora, rostbruna fläckar och smala, hvitaktiga eller rent hvita spetskanter. Vanligen med en vit fläck i nacken. Undre kroppsdelarna hvitaktiga, stundom med rostgul anstrykning, och med svartbruna tvärband, som på hals och frambröst äro mycket tätare. I höstdräkten har hanen öfvergumpen mer eller mindre blågrå, honan åter rödbrun (Collett).

Redan gökens dräkt har en omiskännlig likhet med en liten roffägels, och hans flykt påminner i än högre grad om sparfhökens eller stenfalkens. Denna likhet, som kostat mången gök lifvet, har länge iakttagits af allmogen, som ju säger, att, när göken slutat gala, blir han hök, och småfåglarna möta gärna göken med samma mindre smickrande hälsning, som bestås sparfhöken. Här föreligger sannolikt ett fall af, hvad man kan kalla

skyddande efterapning: mimicry, d. v. s., att ett djur genom likhet, uppkommen under tidernas längd med ett annat, af andra fruktadt, djurslag, kommer i åtnjutande af den trygghet, detta eger.

Göken finnes utbredd öfver nära nog hela den gamla världen. I Norden förekommer han nästan öfver allt. Endast på de stora slätterna i Sverige saknas han eller är åtminstone sällsynt; däremot är han i Danmark kanske allmännast just på Jyllands hedar (Collin). Långt ut bland skärgårdens kala klippor trifies han, och mot norr går han så långt, skog finnes. Vid Kistrand i Porsanger (Collett), i Varanger och vid Utsjoki samt på Kola halföns södra delar finnes han, ehuru ej så allmän och ej hvar år. På fjällen går han t. o. m. något öfver skogsgränsen.

Göken är en äkta flyttfågel. Han ankommer till Danmark och sydöstra Sverige i slutet af april eller början af maj, till Uppland och vestra Sverige omkring den 11 maj, till södra Norge något senare, men till Finnmarken först i juni. Han flyttar bort i augusti och september.

Göken lever af insekter, särskildt skalbaggar och fjärilslarver, af hvilka han äfven förtär de håriga spinnarlarverna, som andra fåglar försmå. Dessas hår fastna på magens innersida, så att den förefaller huden. Collett framhåller, att göken i Norge endast sällan tillgriper denna föda. Göken är ingen kostföraktare, och fångna exemplar äta oerhört. Den ene af oss uppfödde i Bohuslän en gök med — färsk sill, hvaraf han dagligen förtärde flera stycken.

Till lynnet är göken obändig och stridslysten. Särskildt gäller detta under parningstiden. Om man härmar honom väl, kan han lätt nog lockas fram och genom ett länge fortsatt härmande bringas i ett sådant raseri mot den förmodade rivalen, som ingenstädes kan upptäckas, att stundom ej ens upprepade bösskott kunna skrämman bort honom.

Hvar gökhane synes bebo ett rätt begränsadt område och återkommer till samma trakt. Så iakttog den ene af oss vid Dragsmark i Bohuslän år efter år en sådan, utmärkt genom sitt egendomliga, hessagalande; flera liknande iakttagelser att förtiga.

Genast efter ankomsten om våren låter hanen, såvida vädret är mildt, höra sitt välkända parningsrop, hvilket som bekant återges med »ko-ko» och i de flesta språk förlänat göken hans namn. Härvid sitter han, som synes fig. 4, tafla 22, framåtlutad med upplyft stjärt och hängande vingar samt oftast i topp, då och då flyttande från ett träd till ett annat. Honan svarar stundom med ett egendomligt läte, som närmast brukar återges med »Kvickvickvickvick-vick-vick», hastigt upprepadt.

När hanen får höra henne, slår han ofta tredubbla slag »kuck-kuck-ku» och störtar under ett sisande läte genast till henne. Efter midsommaren eller ock ett stycke in i juli slutar göken vanligen att låta höra sig.

Som bekant, rufvar vår gök i likhet med alla kända medlemmar af familjen ej sina ägg själf, utan öfverlämnar omsorgen härom och om ungarnas uppfödande åt åtskilliga småfåglar. Ägg af vår vanliga gök äro sålunda funna hos ej mindre än närmare 100 arter af fosterföräldrar, af hvilka dock flera, t. ex. trastarna, dufvorna, nötskrikan, varfågeln, domherren, talgoxen och ännu några till, måste betecknas som ytterst ovanliga och tillgripna endast som nödhjälpl. Bland de allmännaste slagen torde piplärkorna, sädesärlan, gärdsmysen och sångarna förtjäna att framhållas. I regel finnes endast ett, men stundom två, ytterst sällan tre gökägg i samma bo tillsammans med flera eller färre af fosterföräldrarnas ägg. Finnes mer än ett gökägg i samma näste, tillhöra de säkerligen alltid olika honor. I ett fall, där bevisligen de båda gökäggen diltades samma dag, är detta otvifvelaktigt. Om antalet af gökens ägg vet man intet med säkerhet. Medan de flesta författare ansett, att han värper ett ägg hvar 6:te—8:de dag, hålla andra (Walter) före, att han lägger ej mindre än två i veckan och Rey anser att äggen värpas hvarannan dag. Är detta senare riktigt, skulle under fortplantningstiden ej mindre än omkring 20 ägg läggas. Som synes af ofvanstående, har man funnit gökägg äfven i sådana bon, som i likhet med gärdsmysens, sädesärlans m. fl. äro försedda med så liten öppning, att göken ej kan värpa ägget i boet. I själfva verket äro ock många iakttagelser gjorda att gökhonan åtminstone i sådana fall värper ägget på marken och sedan med hjälp af näbbet inför detsamma i det utvalda boet.

Gökäggen växla mycket till både storlek och isynnerhet till färg samt i någon mån äfven till form. Deras längd är 19—24 mm., deras tjocklek 14—17,5 mm., (exempelvis 19 × 14 och 24 × 17), men alltid är deras vikt i förhållande till storleken mycket hög, högre än hos någon småfågel, beroende på skalets fasta beskaffenhet och tjocklek. Hos de ofvan anförda, urblåsta äggen utgör den 18,5 samt 29,5 egr, hos andra ända till 33,25 egr. Gökägget är i sin smalare ända vanligen rätt trubbigt utan egentlig spets. Skalet saknar egentlig glans och har ofta några få, små, skarpa, svartaktiga fläckar. Grundfärgen är hvit, vitgrå, gul, gulbrun, röd, blå, blågrön eller grön, oftast ega äggen matta, brunaktiga fläckar, vanligen spridda öfver hela ytan. De blågröna och gröna äro dock ofta ofläckade. Som af ofvanstående framgår, växla gökens ägg mer än någon annan nordisk fågels. För kännaren möter likväl vanligen ej någon större svårighet att igenkänna dem, och vikten samt dess förhållande till storleken erbjuda de säkraste kännemärkena härvid. Numera äro ock så många gökägg tagna ur dödade honor eller ur

deras näbb, just när de skulle läggas till fosterföräldrarna att man kunnat förvissa sig om, att de gängse kriterierna på gökägg verkligen hålla streck.

Redan på 1850-talet fäste ett par iakttagare, Kunz och Baldamus* uppmärksamheten på den likhet, som ofta förefinnes mellan gökens ägg och fosterföräldrarnas, en likhet, som dock enligt andra forskare lika ofta skall saknas. Genom välvilligt tillmötesgående af Herr I. Ramberg, Göteborg, har en af oss (Jägerskiöld) kunnat i detta hänseende granska ej mindre än 400 honom tillhöriga gökägg jämte de äggkullar, dessa legat hos. Härvid visade sig, att på flera trakter en stor öfverensstämmelse rådde mellan gökäggen och äggen till det på samma trakt vanliga slaget af fosterföräldrar.

Så är oftast fallet i Finland, där rödstjärten och stundom sten- eller buskskvättan hemsökas af den objudne gästen, och där gökäggen i regel äro gröna — blå. I Kittilä i norra Finland är göken ofta bergfinkens gäst, och härifrån funnos åtta gökägg, till färg och teckning ytterst lika bergfinkens så karaktäristiska ägg. Från Mark-Brandenburg funnos en mängd gökägg, alla liknande sädesärlans och lagda i hennes bon. Vid Sandhamn utanför Stockholm har tullförvaltare O. Ekbohrn funnit ett par liknande gökägg under enahanda förhållanden. Vid Spandau lägger göken vanligen i trädgårds-sångarens näste, och gökägg därifrån likna mycket fosterföräldrarnas. I vissa trakter af Frankrike hemsökes oftast kornsparfven, och här är det hans ägg, som gökens liknar o. s. v. Men å andra sidan är det andra trakter, där en sådan likhet ej förefinnes. Så är i England järnsparfven mycket ofta gökarnas värd, men under det att nästan alla finska gökägg äro grönblå, känner man från England ej ett enda, och dock äro järnsparfvens ägg blåaktiga, vid Gültzow i Pommern likna gökäggen mycket törnsångarens (Sylvia sylvia), men återfinnas vanligen i gärdsmysens nästen. Ännu ett par liknande fall att förtiga.

Sannolikt finnas bland gökarna lokala raser af relativt liten utbredning, utmärkta just genom beskaffenheten af sina ägg. I flertalet fall synas de likna äggen till de på trakten oftast uppsökta fosterföräldrarna, men i andra nejder, äfven där såsom i Gültzow (se ofvan) gökäggen tillhörde en viss typ, liknar denna ej fosterföräldrarnas ägg.

Ofta har framhållits den *nytt*a göken tvifvelsutan bör ha af denna äggens likhet, i det fosterföräldrarna ha mindre lätt att observera den insmuglade, ödesdigra gåfvan, men häremot har man invändt, att många fåglar ej frukta främmande ägg, ja, att några till och med rufva på i boet inlagda stenar. Härutinnan förhålla sig tvifvelsutan såväl olika arter som ock olika individer af samma art afvikande. Därpå tyda bland annat de resultat,

* Beträffande gökens fortplantning hänvisas bland annat till Baldamus; das Leben der europäischen Kuckucke et cel. Berlin 1892 och Rey; Altes u. neues aus dem Haushalt des Kuckucks Leipzig 1892, i hvilka arbeten utom en mängd af mindre betydelse finnes mycket af intresse.

hvertill man kommit vid försök med utbyte af ägg i småfågelbon. Den ene af oss har sålunda alltid lyckats förmå göktytan att kläcka ut ägg af törnsångaren, medan ett omvänt byte vanligen misslyckades. Och flera fall omnämnas, då fosterföräldrarna öfvergifvit boet eller förstört gökägget. Sålunda ha vi anledning antaga, att likheten, hvad äggen beträffar, verkligen utgör en fördel gentemot vissa slag bland de tillämnade fosterföräldrarna.

Gökäggens obetydliga storlek, i förhållande till fågeln de minsta vi känna, deras färg, som åtminstone ofta liknar fosterföräldrarnas egna äggs, det förhållandet, att i regel endast ett gökägg lägges i hvar bo — två gökungar orka fosterföräldrarna ej uppföda, och den svagare måste då dela fostersyskonens öde — samt slutligen gökungens förmåga att först snappa åt sig all födan och sedan vräka ut sina fostersyskon, allt detta bildar en förunderlig

kedja af förhållanden, som möjliggöra detta kanske det egendomligaste slag af parasitism, vi känna.

Ofta uppgifves, att gökhonan, sedan gökägget nedlagts, eller ock gökungen blifvit kläckt, skulle bortploeka de andra äggen eller ungarna ur redet. Andra iakttagare säga, att det är gökungen själf, som kastar ut sina fostersyskon. Härvid skall han lyfta upp dem med sin flata, i midten liksom nrgröpta, rygg. Huru härmed än må förhålla sig, säkert är, att gökungen till slut blir ensam i boet. Fosterföräldrarna egna den omätlige gökungen mycken möda, och om, såsom stundom sker, boets fasta ingångsöppning är för trång för ungen att komma ut igenom, stanna de kvar långt in i vintern för att mata sitt fångna fosterbarn. Äfven sedan gökungen lämnat nästet, matas han, och stundom kan man få se flera fåglar, till och med af olika arter, hjälpas åt härmed.

3:dje Ordningen, Skärrfåglar, *Strisores*,

Till denna ordning föra vi flera familjer, som utmärkas genom vissa gemensamma drag, beträffande fötternas bildning. De ha oftast tre tår riktade framåt, och äro dessa ofta sammanvuxna vid roten, samt en bakåt, eller alla tårna framåtriktade såsom hos tornsvalorna. Baktåns klo mindre än mellantåns (jämf. tättingarna). Näbbet saknar vaxhud. Vingarna äga långa armtäckare.

Hithörande familjer bebo egentligen sydligare länder, hos oss äro de alla flyttfåglar.

Öfversikt af familjerna

Venster fot af bilfåre.

I. Framtårna vid basen icke förenade genom hud. Gapet af medelstorlek.

A. Armpennorna äro tämligen långa och räcka öfver stjärtens bas.

1. Framtårna vid basen sammanvuxna (se vidstående figur).

a. Näbbet rakt eller nppåböjdt..... *Alcedinidae*.

b. Näbbet nedåtböjdt..... *Meropidae*.

2. Framtårna vid basen fria..... *Coraciidae*.

B. Armpennorna äro mycket korta och räcka icke till stjärtens bas..... *Cypselidae*.

II. Framtårna vid basen förenade med hud. Gapet utomordentligt stort... *Caprimulgidae*.

1. FAM. Kungsfiskare, *Alcedinidae*.

Näbbet långt, rakt, i genomskärning nära nog fyrkantigt; munspringan går nästan fram under ögat. Underbenet till större delen naket. Yttertån är till mer än halfva sin längd, innertån med omkring en tredjedel sammanvuxen med mellantån (jämf. bifåren).

Familjen omfattar omkring 150 arter,

fördelade på 20 släkten. De finnas spridda öfver nästan hela jorden, men flertalet bebor de varmare länderna.

Kungsfiskarsläktet, *Alcedo*, L.

Långt och kraftigt näbb. Hufvudet stort med näsborrarna täckta af en fjäderklädd hinna. Kroppsformen undersätsig. Vingarna och stjärten korta. Fjäderdräkten i regel hjärt färgad.

De lefva enstaka, alltid i närheten af vatten,

i hvilket de stört dykande hämta sin föda, som hufvudsakligen utgöres af fisk.

Släktet omfattar 10 arter, spridda öfver större delen af gamla världen, men allmännast i de varma trakterna.

Kungsfiskaren, *Alcedo ispida*, L. (Tafla 23, fig. 6).

Namn: *Isfågel*; *Blåryggig isfågel*, Nilsson; *Eisenfågel*, Malm. Norska och danska: *Isfugl*.

Ofvan mörkt grönaktig; hjässans, nackens och vingtäckarnas fjäderspetsar samt ett band längs ryggen ljusblå. Vingpennornas dolda delar och handpennornas spetsar svarta. Stjärten blå. Från näbbroten under ögat längs halsens sida ett framtill rostbrunt, bakåt hvitaktigt band. Strupen gulhvit, begränsad af mörkgröna band. Under rödbrun. Iris mörkbrun. Näbb svartbrunt, det undre vid basen ljusare. Fötterna röda. Längd 183—190 mm. Vingen 73—79 mm.

Ungarna likna de gamla, men ha orenare färger.

Kungsfiskaren tillhör större delen af Europa och Asien samt nordöstra Afrika. I Danmark synes han ej egentligen vara sällsynt och har iakttagits såväl på Jylland som på öarna på en mängd lokaler, och detta både sommar och vinter; allmän kan han dock ej kallas. Han häckar sannolikt flerstädes, med säkerhet omkring Viborg (Collin). I den öfriga norden är han däremot en sällsynt gäst. I Skåne är han visserligen åtskilliga gånger påträffad (Nilsson, Sundström), men eljes endast iakttagen i Halland (Nilsson), i Kalmar län (Sundström), vid Qvarsebo i Östergötland (Sundström) och vid Hörningsholm i Södermanland (Nilsson) samt vid Fyrisån i Uppland (våren 1891, Kolthoff), där han gräft ett par bål i strandbrinken. Vid Uddevalla är han sedd (Kolthoff), liksom vid Göteborg (Malm), där han skjutits. I Norge är han iakttagen upprepade gånger vid Kristiania, vid Fredrikstad och flerstädes i Nedenaes och Bratsbergs amt, där han sannolikt häckar vid Naes verk och äfven erhållits midvinters såsom vid Skien, samt slutligen i Hardanger (Collett). I Finland är han, oss veterligt, ej anträffad.

»Kungsfiskaren flyger ganska snabbt, men tungt och alltid lågt med täta vingslag och ej långt åt gången. Han går högst dåligt och aldrig på marken. Han vistas endast vid vatten: omkring sjöar och åar eller små dammar, hvarest han plägar sitta orörlig ofta hela timmar på en påle eller gren öfver vattnet för att lura på rof. Detta griper han med näbbbet genom att störta rätt ned i vattnet,

hvarifrån han lika hastigt åter flyger upp. Hans föda utgöres isynnerhet af småfiskar såsom Elritzor (*Cyprinus phoxinus*) o. d. Dessa sväljas hela, men fiskben o. d. uppkräkas senare. Han ses alltid ensam. Blott under flykten låter han höra ett kort, svagt läte, såsom tick! — Boet utgräfvdes i en s. k. åbrink. Det liknar strandsvalans och biätarens. Ingången är tämligen trång, omkring tre fot lång, innerst utvidgad till en något större, rundad kammar. Ingen annan bale lär finnas än de uppkräkta fiskbenen; men emedan boet plägar begagnas i flera år å rad, kunna dessa bli rätt ymniga» (Sundevall, Svenska foglarna). Äggen äro 5—8, glänsande hvita, 22,5—24 mm. långa och 19—20 mm. tjocka.

2. FAM. Biätare, Meropidae.

Näbb långt, spetsigt och svagt böjdt med skarp näbbås. Näbborrarna täckta af fjäderborst; gapet utan borsthår, tungan lång och smal, men ej utsträckbar. Kroppsformen smärt, långsträckt; dräkten hjärt. Stjärt och vingar medellånga — långa, den förra med 12 pennor. Fötterna likna till sin byggnad kungsfiskarnas (se fig. sid. 112).

Biätarna äro sällskapliga och uppträda ofta i flockar. De äta insekter, mest bin och humlor, som de fånga under flykten.

35 arter äro kända; de fördelas på 5 släkten och bebo gamla världen, isynnerhet dess varmare delar.

Biätarsläktet, *Merops*, L.

Stjärtens två mellersta pennor förlängda. Vingarna långa och spetsiga med 10 handpennor, den andra längst. Släktet, som egentligen tillhör de varmare länderna, omfattar 17 arter, spridda öfver nästan hela gamla världen.

Biätaren, *Merops apiaster*, L. (Tafla 23, fig. 5).

Namn: Norska och danska: *Biaeder*. Finska: *Mehiläissyöjä*.

Hjässan och framryggen kastanjebruna. Bakryggen gulaktig. Stjärten grön med blå anstrykning, dess båda midtpennor omkring 2 cm. förlängda. Handpennorna och de inre armpennorna blågröna med svarta spolar och ett svart bräm i

infanet, de öfriga armpennorna bruna med svarta spetsar och grön anstrykning, de inre gröna. Vingtäckfjädrarna ljusbruna. Pannan hvit, bakåt grön. Ett svart på sidorna af grönt begränsadt band går från näbbet förbi ögat bakåt. Strupen gul, nedtill begränsad af ett svart band. Bröst, buk och undergump gröna. Honan liknar hanen, men har något mindre klara färger. Iris karminröd. Näbb svartaktigt, fötter gråbruna. Längd omkring 255 mm. Vingen c:a 145 mm.

Ungen har mycket blekare och mindre rena färger och saknar det svarta bandet öfver strupen.

Biätaren bebor södra Europa och de centrala delarna af Asien, mot söder till Afghanistan och Kaschmir, samt finnes vintertid öfver hela Afrika, men har under sina ofta rätt vidsträckta utflykter anträffats i de flesta af Europas länder. I Danmark är han funnen på Sjaelland ($\frac{5}{6}$ 1840), Fyen och Anholt samt i närheten af Limfjorden (maj 1844). På Kristiansö utanför Bornholm har han fångats ($\frac{20}{5}$ 1877) (Collin). I Sverige är han funnen strax norr om Ystad (juni 1816), i Högsäters socken på Dal (aug. 1829, Nilsson), nära Wexjö ($\frac{10}{5}$ 1858, Sundevall), vid Muonionalusta är han fångad levande under snöstorm ($\frac{3}{6}$ 1865, Mela). Annars är han ej iakttagen hvarken i Finland eller Norge.

Biätaren är i motsats till kungsfiskaren en äkta flyttfågel, och flyttningen sker i ofta mycket talrika flockar. Han skall trivas endast i glest bevuxen, isynnerhet backig mark, och flocken håller gärna till i helst torra trädgrenar, hvarifrån utflykter göras för att gripa förbifarande bin och humlor. Dessa insekters gadd synes han i motsats mot de flesta andra fåglar ej akta. Sitt läte, som man sökt återgifva med »sirikryi», låter han härunder höra. Biätarens flykt med dess snabba vändningar och kast påminner mycket om svalornas. Att gå, åtminstone att gå på marken, faller sig däremot svårt för honom. Biätaren häckar kolonivis, och boen likna backsvälornas. Äggen äro 5—7, glänsande hvita, 25—27 mm. långa och 21,5—23 mm. tjocka.

3. FAM. Blåkråkor, Coraciidae.

Näbbet liknar kråkfåglarnas, men har nakna, hos blåkråkan springlika näsborrar. Fötterna med tre helt fria tår riktade framåt och en rätt bakåt. Den senares klo mindre än mellantåns. (Se vidstående figur). Handpennor 10, stjärtpennor 12. Könen lika.

Familjen omfattar 24 arter, fördelade på 5 släkten och 2 underfamiljer, och bebor den gamla världens tempererade och tropiska trakter.

Venster fot af blåkråka.

Blåkråksläktet, *Coracias*, L.

Vingarna rätt långa, men breda och trubbiga. Stjärtens båda yttersta pennor något förlängda. Fjäderklädnaden vanligen lysande, oftast mer eller mindre blå. Släktet, som omfattar 11 arter, finnes i Europa, Afrika samt i Asien till Centralasien och Indien.

Blåkråkan, *Coracias garrula*, L. (Tafla 22, fig. 2).

Namn: *Spansk kråka*; *Drottning Kerstins kråka* (Smål.). Norska: *Blaaraake*, *Blaakraake*. Danska: *Ellekrage*. Finska: *Sininärhi*, *Sinivares*.

Rygg rödbrun. De små vingtäckarna höglå, de öfriga täckfjädrarna, äfvensom de undre, blågröna. Vingpennorna vid roten blågröna, utåt svarta, under höglå, innersta armpennorna till större delen af ryggens färg. Bakryggen och öfvergumpen klart blå, stjärtens två midtpennor grågröna, de öfriga blågröna, mot spetsen ljusare, de yttersta med svart spets. Hufvud, hals och undre kroppsdelar ljst blågröna. Honan liknar hanen. Iris brun. Näbb svartbrunt, vid roten ljusare. Fötter gulbruna. Längd 305—334 mm. Vingen 188—200 mm.

Ungarna ha mycket orenare färger.

Blåkråkan bebor Europa och Centralasien samt öfvervintrar i Afrika och nordvestra Indien. I Danmark har hon erhållits en mängd gånger från olika delar af landet (se Collin), allmän skall hon dock ej vara. I Sverige har hon varit tämligen allmän samt förekommit ungefär upp till 61° N. Br. eller till ekens nordgräns. På 1860- och 1870-talen var hon sålunda ej sällsynt kring Stockholm och Upsala. Nu saknas hon vid Upsala och är vid Stockholm ytterst sällsynt. I Kalmar län, på Öland och vissa

ställen i Skåne såsom vid Skabersjö, där hon förr nästan kunnat kallas allmän, har hon likaledes starkt aftagit. I vestra Sverige har hon alltid varit sällsynt, men några gånger erhållits i Vestergötland (Kolthoff) och i Bohuslän (Malm och Kolthoff). I sydliga Norge visar sig blåkråkan ej så sällan. Hon har dessutom erhållits i Foldalen på Dovre (juli 1872), i Surendalen på Nordmör, innanför Bodö ($\frac{15}{9}$ 1885) samt i Maalselvedalen innanför Tromsö (sept. 1885) och slutligen ända upp i Varanger (okt. 1868) (Collett). I Finlands sydöstra hörn, i Pyhijärvi vid Ladogas strand, häckar hon. Dessutom är hon iakttagen vid Viborg, i Esbo ($\frac{12}{8}$ 1845), vid Porkkala ($\frac{1}{5}$ 1849 och 1857), nära Åbo samt ända uppe i Ii socken i Österbotten (M. v. Wright, Mela).

Blåkråkan är en flyttfågel. Hon ankommer till södra Sverige i början af maj och flyttar bort i slutet af augusti och september. Hon håller helst till i ekbackar eller torra, enstaka, fristående ekar. Hennes flykt erinrar rätt mycket om dufvornas, och hon sätter sig ofta i toppen af ett träd, en buske eller på en gårdsgårdsstör och kan där sitta stilla långa stunder, endast då och då flygande ned på marken för att fånga en insekt. Vi ha vanligen i hennes mage funnit gräshoppor, skalbaggar och snäckor. Hennes läten erinra om kråkfåglarnas. Holmgren söker återge locket med »rack rack» eller »racker racker», hennes varningsskrik med »kräh» eller »räh». Hon säges ej sänjas med andra fåglar. Vi hafva dock i samma ek, där ett par blåkråkor bodde, funnit äfven ett par kajor och ett par starar bosatta. Sitt bo bygger hon i ihåliga träd, vanligen i gamla ekar; det är enkelt sammanfördt af några fina kvistar och strån. Äggen, 4—5 till antalet, äro glänsande hvita. Längd 33,5—39 mm., tjocklek 22—29,5 mm.

4. FAM. Tornsvalor, *Cypselidae*.

Näbbet kort, platt och vid roten mycket bredt, mungiporna sakna borst och sträcka sig till bakom ögat. Tårna äro vid roten förenade genom en hud, samt alla fyra riktade framåt. Vingarna med mycket långa handpennor och synnerligen korta armpennor, hvarigenom de bli ovanligt spetsiga, nästan sabelformade. Stjärten med 10 pennor.

Tornsvalorna likna till det yttre onekliggen mycket svalorna, med hvilka de ock förr vanligen sammanfördes. Men den inre byggnaden, fötternas beskaftenhet och mycket an-

nat lär oss, att denna öfverensstämmelse endast eger sin grund i ett liknande lefnadssätt, ej i verklig släktskap. Tornsvalorna, som numera vanligen ställas tillsammans med nattskärorna, anses stundom tillika med dessa och honungsfåglarna bilda en egen ordning, Macrochires.

Tornsvalorna omfatta 24 arter, fördelade på 5 släkten och spridda öfver nästan hela jorden.

Tornsvalesläktet, *Cypselus*, Illig.

Tarserna korta, på framsidan fjäderklädda, tårna nakna med samma afstånd sinsemellan (således ej med en större lucka mellan de två mellersta) och med starka, kröktaklor. Släktet, som i Nordamerika ersättes af ett annat mycket närstående, omfattar 16 arter, spridda öfver nästan hela jorden, i Australien förekomma de dock endast under ströftåg.

Höger fot af
tornsvala.

Tornsvalan, *Cypselus apus*, (L.) (Tafel 22, fig. 1).

Syn. *Micropus apus*.

Namn: *Ringsvala*, *Gråsvale*, *Svartsvale*; *Husvala* (Smål.); *Kyrksvala* (Vestergötl.); *Taksvala*, *Nattsvala* (Nerike, Sörml.); *Regnsölu* (Helsingl.); *Solsvärta* (Skåne); *Svalhök* (Bohusl.). Norska: *Taarnsvale*, *Svartsuli*, *Fjeldsulul*. Danska: *Mur-seiler*, *Taarnsvale*, *Kirkesvale*, *Mursvale*, *Kirkestaer*, *Rikkelse*. Finska: *Tervapääsky*, *Nahkasiipi*, *Linnapääskynen*, *Vuoripääskynen*; *Haikara*, *Korpi-pääskynen* (*Satakunda*). Lapska: *Nakki-soadja*.

Hela fågeln skiffersvart med svag, brun anstrykning och svag metallglans. Strupen hvitaktig. Könen lika. Iris mörkbrun. Längd 184—194 mm. Vingen 161—176 mm.

Ungen liknar de gamla, men har pannan gråhvit och smala, hvita fjäderkanter på hjässa och vingar.

Tornsvalan förekommer öfver hela Europa. Mot öster går hon långt in i Asien, men lär saknas i östra Sibirien och i Japan. Vintern tillbringar hon i södra Afrika och på Madagaskar. I Sverige häckar hon ännu högt uppe i Lappland. Så iakttog Lilljeborg hennes nordgräns 43 kilometer norr om Kengis (Sundström), men hon skall äfven vara funnen vid det 100 kilometer mer i norr belägna Karesuando samt vid Juckasjärvi (Sundevall). I Norge häckar hon allmänt i landets östliga delar,

åtminstone upp till Trondhjem och Stördalen, där hon är allmän. Hon har äfven erhållits i enstaka exemplar vid Varangerfjord. På Vestlandet förekommer hon blött under flyttningstiden och äfven då sporadiskt. Röros torde höra till de högst belägna platser, där hon allmänt häckar. I Finland är hon allmän till polcirkeln samt förekommer ända upp till Enare och Kandalax (Mela). I Danmark förekommer hon allmänt vid städer och slott. I Vendsyssel skall hon dock ej häcka (Collin).

Tornsvalan är en äkta flyttfågel, som ankommer till södra Sverige i början eller midten af maj, till Mälardalen vanligen först omkring den 20 maj. Hon flyttar bort i slutet af augusti eller början af september. Någon gång får man i södra Sverige se en och annan tornsvala ännu i slutet af september eller t. o. m. i oktober.

Efter sin ankomst om våren håller tornsvalan sig en tid högt uppe i luften. Man ser henne flyga ännu i sena aftonstunden, och redan i första dagningen är hon i rörelse. Tornsvalan kommer aldrig ned på marken, och vi hafva ej sett henne sitta. Endast när hon skall in i sitt bo, ser man henne haka sig fast med sina ytterst hvassa klor i hålöppningen och blifva hängande en stund, innan hon kryper in. Boet ligger hos oss vanligen under hus-takens tegelpannor eller någon gång i gamla ruiner, i ihåliga träd, springor i branta berg e. d.

När luften blir varm samt full af mygg, och andra mjuka insekter finnas i mängd, börjar tornsvalans parningstid; de samla sig i mindre sällskap, jaga hvarandra under ett starkt pipande läte fram och åter samt sänka sig hastigt och stryka med ilande fart tätt fram öfver stället, där de valt sin häckplats, samt höja sig åter och beskrifva en stor båge i luften; gång på gång förnyas samma manöver. Denna lek utföres mest om aftnarna. Senare på sommaren, sedan ungarna kläckts, håller tornsvalan gärna till öfver sjöar och träsk, där det finns godt om insekter, isynnerhet mygg. Hon flyger då fram och åter öfver ytan helt lågt för att samla föda och begifver sig till ungarna först, när hon fått näbbet fullt därpå. Hon samlar insekterna under tungan, där en säcklik utvidgning finnes för detta ändamål.

Tornsvalan bygger knappast själf något rede*. Vanligen läggas äggen utan bale, eller ock begagnas något gammalt, öfvergifvet gråsparfbo eller lämningar efter ett sådant. Äggen äro till antalet 2—3, rent hvita. Längd 21,5—26,5 mm., tjocklek 16—17 mm.**.

* Det af Sundevall i »Svenska foglarna» beskrifna boet är sannolikt ett gråsparfbo, som tornsvalorna använt.

** Enl. Collin skall *Klippegglaren*, *Cypselus melba*, (L.),

5. FAM. Nattskärror, *Caprimulgidae*.

Gapet mycket bredt med lång munspringa. Näbbet svagt, nedtryckt. De tre framåtriktade tårna vid roten förenade genom en hinna. Yttertån i regel med endast fyra leder, mellantåns klo i regel tandad längs insidan (se vidstående teckning). Hand- och stjärtpenor 10. Fjäderdräkten liksom hos alla nattfåglar mycket mjuk med dämpade, skyddande färger. Ingen nattskärra bygger något rede.

Höger fot af
nattskärre.

Alla lägga två ägg. Nattskärorna bebo hela jorden med undantag af de arktiska och antarktiska områdena, de omfatta öfver 80 arter, fördelade på 19 släkten och 2 underfamiljer.

Nattskärsläktet, *Caprimulgus*, L.

Gapet med talrika, mycket stora och grofva borst. Näsborrarna ligga i spetsen af runda och mjuka tuber. Tarsen kort, på framsidan delvis fjäderklädd. Vingar långa och spetsiga. Stjärten rundad. Könen i regel olika, i det hanarna utmärkas genom hvita fläckar på stjärtens sidopenor. Släktet, som omfattar öfver 40 arter, eger samma utbredning som familjen.

Nattskärren, *Caprimulgus europaeus*, L.

(Tafla 22, fig. 6).

Namn: *Nattblacka*, *Nattglappa*; *Nattflaxa* (Sörml., Helsingl.); *Nattvissja*, *Nattmyssja* (Vestergötl.); *Nattsjora* (Smål.); *Nattnorpa* (Gotl.); *Nattskräfva*, *Nattskräfla* (Sörml.); *Nattskrä* (Vestmanl., Dalarna); *Nattskräma* (Mora); *Spånkäring*; *Spungumma*, *Spinnrock* (Vestergötl.); *Ärtsjua*, *Ärtsjuare* (Nerike); *Kärrgylta*. Norska: *Natteravn*, *Kvaellknar*. Danska: *Natravn*, *Aftenblakke*, *Nattskade*, *Skyfald*, *Gedemalker*. Finska: *Kehräjäjä*, *Yöleilakka*.

Hanen: hela fågeln fint vattrad och fläckig af grått, svart och rostgult med längsgående, svarta fläckar. Vingpennorna brunsvarta med rostgula fläckar och gråvattrade spetsar, de tre längsta hand-

igenkännbar på strupens och bukens hvita färg, en gång (¹⁷/₆ 1804) vara funnen död på Mors. Arten tillhör Medelhafsländerna.

pennorna med en stor, vit fläck på infanets midt. Stjertens två mellersta pennor gråvattrade med svarta tvärband, sidopennorna brunvattrade, de båda yttersta med bred, vit spets. Från munviken bakåt ett hvitt streck och ett hvitt, nedtill af svart begränsadt, tvärband på strupen. Buken och undergumpen rostgrå med svartbruna tvärband. Honan saknar det hvita på stjärt och handpennor, men har på samma ställen ljus rostfärgade fläckar. Iris svartbrun. Näbb svartaktigt, fötter gulbruna. Längd 260—295 mm. Vingen 191—205 mm.

Ungfågeln skilja sig föga från honan.

Dunungen grågul med stora, brunsvarta fläckar.

Nattskärnan finnes i Europa, sydvestra Sibirien, Kaukasus och Mindre Asien samt ersättes i Centralasien af närstående underarter och tillbringar vintern i Afrika. Sverige bebor hon talrikt från Skåne ungefär till Gefle, men är äfven iakttagen vid Sundsvall och i Jämtland (Sundström). En uppgift, att hon funnits i Sorsele i Ume lappmark, bör mottagas med försiktighet. I Norge förekommer hon upp till Trondhem samt är allmän i landets östliga delar (Collett). Någon gång öfverstiger hon fjällens trädgräns (Hartman 1859). I södra Finland är hon ganska allmän, men ej känd norr om Kuopio (Mela). I Danmark är hon isynnerhet allmän på Jyllands bedar samt finnes här och hvar i öfriga delar af landet. Äfven på Bornholm förekommer hon (Collin), liksom på Gotland.

Nattskärnan är en äkta flyttfågel, som ankommer till Sverige i början eller midten af maj och flyttar bort i slutet af augusti och början af september. En och annan ungfågel träffar man dock senare. Nattskärnan uppehåller sig företrädesvis i barrskog. Bäst tyckes hon trivas i glesare skog, som omväxlar med små slätter eller vid hyggen och vindfällan. Under sina nattliga utflykter besöker hon ofta trädgårdar och t. o. m. städer. Stundom sätter hon sig på landsvägarna. Hon är en äkta nattfågel, som aldrig, såvida hon ej blir uppskrämd, är i rörelse om dagen. Då hvilar hon liggande

längs efter någon tjock trädgren, på en stor stubbe eller på marken. Härunder blundar hon, och man ser, hur hennes ögon öppna sig allt mer och mer, ju närmare man kommer, och när de äro helt öppna, flyger hon ett kort stycke, men sätter sig snart åter till hvila. Med skymningens inbrott blir hon liflig och ger sig då ut på jakt efter insekter, som utslutande utgöra hennes föda.

Hennes flykt är ljudlös och snabb, och hon har stor förmåga att röra sig i luften, man ser henne göra de hastigaste vändningar och svängar. Hennes läte är ett surrande, som rätt mycket erinrar om ljudet af en spinnrock, och som hanen under fortplantningstiden låter höra sittande. Troligen är det endast hanen, som frambringar denna underliga sång. Ett annat, ett smackande läte, ha vi hört båda könen frambringa. Under parningstiden, då man i skymningen eller på natten ser könen tillsammans, flyger honan mera lugnt fram och åter, under det hanen, som genom de hvita fläckarna i vingar och stjärt lätt igenkännes, med uppåtböjda vingar flaxar fram och åter kring sin utkorade, och hvar gång han nalkas henne, mottages han af ett, ofta af honom besvaradt, smackande. Sina ägg lägger nattskärnan alldeles öppet utan spår af bale på bara marken; vi ha ofta funnit dem på någon öfvergifven gångstig. Äggen läggas sent, i juni eller först i midten af juli och t. o. m. i början af augusti, de äro alltid två, hvitaktiga eller gulgrönaktiga, marmorerade med stora, gråbruna eller ljus bruna och askgrå fläckar. Längd 30—35 mm., tjocklek 20—22 mm. Om den första kullen förstöres, lägges en andra kull med stundom blott ett ägg. Man skulle tycka, att nattskärnans ägg, ljusa till färgen och öppet lagda som de äro, skulle vara mycket utsatta för att upptäckas. Men de skyddas däraf, att nattskärnan, som är förvillande lik marken, rufvar på dem hela dagen. Båda könen skola deltaga häri. Om ungarna råka i fara, söka båda föräldrarna ofta med ögonskenlig risk ådraga sig uppmärksamheten, till dess ungarna hunnit gömma sig.

4:de Ordningen, Roffåglar, *Accipitres*.

Fötterna äro försedda med kraftiga, krökta, i genomskärning rundade, klor, som kunna vikas in under foten (se fig. sid. 119), och af hvilka innertåns vanligen är störst. Baktån är kortare och vid roten smalare än framtåna, i hvilkas plan hon är fästad, dess klo når hos några samma storlek som innertåns. Näbbet är kort, men mycket groft och starkt med lodrätt nedböjd bake (se omstående figur). Öfvernäbbet vid roten och kring näsborrarna täckt af en s. k. vaxhud, en tjock, naken ytterhud, som dock hos ugglorna är långtifrån tydlig. Vingtäckarna i många rader (jämför fig. sid. 101), armtäckarna långa. Handpennorna 10, den första rätt lång. Stjärt pennorna 12, aldrig färre.

Flertalet roffåglar ha enkel höstruggning, men de större fälla en penna då och då, ruggningen blir så att säga fördelad på flera år.

Honan är hos de flesta, om ej hos alla roffåglar, större än hanen.

Samtliga roffåglar uppstöta bollar, innehållande ben, hår och fjädrar, som följt med födan ned i magen. Liknande vana återfinnes hos törnskator och isfåglar (jämf. sid. 28 och 113).

Roffåglarnas ungar födas med tät, ullig dundräkt och öppna ögon, sålunda i flera hänseenden mer utvecklade än småfåglarnas, men de stanna länge kvar i boet och förses af föräldrarna med föda. I motsats mot tättingarnas och klätterfåglarnas ungar, hvilka matas af föräldrarna, sönderstycka och gripa dessa själfva det anskaffade rofvet. De likna i flera hänseenden kanske mest många större vadare och simfåglar t. ex. storkar, hägrar, pelikanfåglar m. fl. De större dagroffåglarnas stora, konstlösa, af ris och pinnar uppbyggda, platta reden påminna ock mycket om dessa vadares. Flertalet ugglor torde häcka i hål utan någon särskild bale. Honan rufvar ensam, och aldrig torde mer än en kull kläckas årligen.

Hufvud af hafsörn $\frac{1}{2}$.

Venster fot af hafsörn $\frac{1}{2}$.

Af de tre hithörande familjerna anse nyare forskare ugglorna ej ega någon närmare släktskap med de andra. De likheter, som onekligen förefinnas, skola vara framkallade genom det i viss mån likartade lefnadssättet. Dagroffåglarnas närmaste släktingar böra sannolikt sökas bland storkar och hägrar, medan ugglornas torde finnas i nattskärorna.

Öfversikt af familjerna.

- I. Ögonen riktade framåt. Yttertån vändbar. *Nattroffåglar* *Strigidae*.
- II. Ögonen riktade åt sidorna. *Dagroffåglar*.
 - A. Hufvudet fjäderklädt. Baktåns klo större än mellantåns *Falconidae*.
 - B. Hufvudet naket eller dunklädt. Baktåns klo ej större än mellantåns *Vulturidae*.

1. FAM. Ugglor, *Strigidae*.

Namn: Finska: *Pöllö, Tarhapöllö*. Lapska: *Igja-lodde*.

Denna familj, som ofta uppställles såsom egen underordning, utmärkes genom sin mjuka, yfviga fjäderdräkt med dess oftast skyddande färger och sitt stora, runda hufvud med framåt riktade, af mer eller mindre fullständiga fjäderkransar, de s. k. ansiktskretsar, omgifna, ögon. Yttertån vändbar, baktån fästad något öfver de andra tårna samt mindre än dessa. Hos alla ugglor äro tarserna, hos de flesta

nordiska äfven tårna, fjäderklädda (se vidstående fig.). Underbenet mer än dubbelt så långt som tarsen. Hufvudet är mycket stort. Näsborrharna äro dolda af täta borsthår. Öronöppningen är stor och täckes hos Hybridini och Strigini framifrån af ett halfcirkelformigt lock, som kan sluta tätt mot den hudfäll, som baktill begränsar öronöppningen eller ock, såsom framställles å omstående teckning, vikas framåt och bildar då tillika med fjädrarna på lockets och hudfällens kanter ett slags mycket stort ytteröra. Hos bland andra tornugglan och hornugglan finnes en mjuk tvär-

list (c), som på ena örat ofta ligger öfver, på den andra under hörselgångens öppning. Hos många arter är höger öronöppning större, ofta är äfven kraniet något assymmetriskt. Ögonen ha en egendomlig form, som kanske bäst synes på vidstående teckning, de äro dessutom assymmetriska. Ugglorna äro alla i mer eller mindre hög grad natt- eller åtminstone skym-

Höger fot af berguf $\frac{1}{2}$.

ningsfåglar, hvilket dock ej hindrar, att de äfven om dagen ega god synförmåga, ehuru ljuset tvifvelsutan besvärar dem.

De äro alla mycket rofgiriga och förtära endast byte, som de själfva dödat.

Alla ugglor hafva karaktäristiska läten, i viss mån olika för de olika arterna. De gamla

Hufvud af hornuggla, $\frac{2}{3}$ af naturlig storlek. Öronlocket framböjdt.

hanarna, men någon gång äfven honorna, låta, isynnerhet under parningstiden om våren, höra ett »poande» skrik. Alla ega de ett jamande eller hvisslande läte, och ungarna kalla på föräldrarna med ett slags hvissling.

När de komma i trångmål eller retas,

knäppa ugglorna med näbbet. Därvid tillgår så, att undernäbbets spets hastigt underifrån tryckes mot och halkar af öfvernäbbets spets, som något fjädrar sig. Detta ljud, liksom ock vanan att vid liknande tillfällen krypa ihop, spärta ut fjädrarna och vända vingarna uppåt och utåt, hvarigenom de erhålla ett mycket egendomligt utseende, när högsta utveckling hos ufven och hornugglan, men finnes äfven hos andra t. ex. kattugglan och jordugglan.

Könen äro i regel lika, men ungarna bära ofta en något afvikande dräkt.

De flesta ugglor häcka tidigt om våren, lägga hvita, nästan klotrunda ägg, som värpas med flera dagars mellanrum. I motsats till flertalet andra fåglar börja de rufningen, innan kullen är fulltalig, hvilket gör, att ungarna kläckas på mycket olika tider. Så ha

Genomsuret öga af berguf, nat. storlek. Fk främre kammaren, L linsen, K den i bakre kammaren inskjutande kammern, Sn synnerven, Br benring i senbinnan.

vi hos t. ex. hornugglan ofta funnit den förstfödde ungen halvväxt, när den yngsta varit nykläckt. De sistfödda ungarna omkomma stundom, kanske nedtrampas de af de äldre. Möjligen är det kölden, som tvingar modern att börja rufningen genast. Honan rufvar ensam.

Man har iakttagit, att ugglorna vissa år, när de hafva ymnig tillgång på föda, lägga ett större antal ägg än under vanliga förhållanden. Under det att hörugglan i regel ej lägger mer än 3—4, aldrig mer än 6 ägg, ha under ett rikt lemmelår de flesta kullarna bestått af 8—9 ägg och somliga till och med af ända till 13. Ett rikt ekorreår erhöi den

ene af oss tre kullar af berguf med 6 ägg hvardera. Det vanliga antalet är 3—4. Ett annat år hade kattugglorna i Uppland sannolikt af liknande orsak 5—6 ägg i kullarna i stället för 3.

Ugglorna finnas öfver hela jorden, och öfver 150 arter, fördelade på omkring 20 släkten och 3 underfamiljer, äro kända.

Öfversikt af underfamiljerna.

- I. Öronöppningen med klaff. Ögonkretsen fullständig.
 - A. Ögonkretsen nedåt tillspetsad, nästan triangulär 1. *Hybridini*.
 - B. Ögonkretsen rundad 2. *Strigini*.
- II. Öronöppningen utan klaff. Ögonkretsen ofullständig 3. *Surnini*.

1. Underfam. Tornugglor, *Hybridini*.

Höger mellantå af tornuggla.

Innertån lika lång som mellantån, och dennas klo är längs inkanten försedd med en svagt tandad list. Gaffelbenet är i motsats till förhållandet hos alla andra ugglor sammanväxt med bröstbenet. Underfamiljen omfattar 6 arter, tillhörande 2 släkten, af hvilka det ena, *Hybris*, bebor nästan hela jorden.

Tornugglesläktet, *Hybris*, Nitsch.

Tarsen lång, ungefär dubbelt så lång som mellantån utan klo. Ansiktskretsen fullständig, lika stor ofvan som under ögat. Vingarna nå långt utom stjärten. Handpennorna sakna inskränning. Släktet omfattar 5 arter, af hvilka endast en är europeisk.

Tornugglan, *Hybris flammea*, (L.) (Tafla 25, fig. 1).

Syn. *Strix flammea*, *Glaux flammea*.

Namn: Danska: *Slørugle*, *Perleugle*.

Ofvan askgrå, finvattrad, fjädrarna vid roten gulbruna och med en vit, af svart omgifven, fläck i spetsen. Vingens fjädrar gulbruna med grå och svartbruna tvärband, pennorna i infanet hvitaktiga. Stjärten af vingarnas färg. Ögonkretsen gråhvit, närmast ögat brun samt omgifven af en krans med små, af hvitt omgifna, svartbruna fläckar eller punkter. Under rostgul med små, svarta fläckar. Undergumpen gulvit. Könen lika. Tarser och tår ytterst glest befjädrade. Iris svartbrun. Näbb hvitgult,

klor bruna. Längd 330—358 mm. Vingen 280—300 mm.

Ungfågeln blekare än de gamla.

Dunungarna äro hvita, »ansiktet» rödaktigt.

Tornugglan, som med undantag af Nya Zeeland och många af Söderhavets öar finnes utbredd öfver större delen af jorden, förekommer hos oss endast i sydvästra Skåne, dit hon sannolikt först på senare tiden invandrat. 1834 iaktogs hon första gången i Ystads hamn (Nilsson), och 20 år senare återfanns hon samt anträffades under 70-talet spridd på en mängd lokaler. Ehuru en sträng vinter 1887—1888 lär ha starkt förminskat hennes antal, skall hon sedan åter ha ökat. I Östergötland är hon iakttagen i Svanhals socken (Sundström). Äfven i Danmark, där hon finnes spridd litet här och hvar, ser det ut, som om tornugglan skulle tilltagit i antal och fått större utbredning. I Thy är hon dock ej funnen häckande.

Tornugglan är mycket stationär. Hon uppehåller sig företrädesvis i kyrktorn, ruiner eller andra byggnader. Här sitter hon dagen igenom inkrupen i någon mörk vrå, och först när mörkningen inbryter, ger hon sig ut på jakt efter råttor, näbbmöss och läderlappar. Någon gång, isynnerhet vintertid, förtär hon småfåglar. Hon skall stundom bo i dufslag och lär då ej på något sätt oroa dufvorna. Tornugglan lägger utan spår af bale 4—6, någon gång 8, hvita ägg, hvilka äro 37—42 mm. långa och 29—32 mm. tjocka.

2. Underfam. Nattugglor, *Strigini*.

Innertån kortare än mellantån, och dennas klo med slät inkant. Ansiktskretsen tydlig och ej nämnvärdt större under än öfver ögat. Öronöppningen mycket stor, större än ögat och försedd med klaff, åtminstone någon af vingpennorna med inskuret infan.

Till denna underfamilj föras 40 arter, fördelade på två släkten.

Öfversikt af släktena.

- I. Hufvudet utan tofsar. Vingarna räcka ej till stjärtspetsen *Strix*.
- II. Hufvudet med tofsar. Vingarna räcka utom stjärtspetsen *Asio*.

Nattugglesläktet, *Strix*, L.

Yttre öronöppningen ungefär af skallens höjd, örontofsar saknas. Stjärten räcker utom vingspetsarna. De 5—6 första handpennorna med inskuret

innerfan och med undantag af den första äfven med inskuret ytterfan. Pärflugglan, som afviker därigenom, att ögonkretsarna äro afbrutna, att endast 1:sta och 2:dra handpennorna äga inskärningar, och att kraniet öronpartier äro mycket olika på båda sidor, föres numera vanligen till ett annat släkte, *Nyctala*, till hvilket dessutom hör endast en nordamerikansk uggle.

Släktet omfattar 31 arter, spridda öfver hela jorden utom Madagaskar, Australien och Stilla hafsen.

Öfversikt af arterna.

- I. Ögonkretsarna utan tydliga, koncentriskastreck.
 - A. Stjärten medelmåttig, rundad, ofvan med hvita tvärläckar på gråbrun botten *S. tengmalmi*.
 - B. Stjärten medelmåttig, rundad, ofvan med brunt och rostgult marmorerade tvärband *S. aluco*.
 - C. Stjärten lång och vigglik *S. uralensis*.
- II. Ögonkretsarna med koncentriskastreck, vågiga, svarta eller bruna streck *S. lapponica*.

Pärflugglan, *Strix tengmalmi*, Gmel. (Tafla 26, fig. 2).

Syn. *Ulula tengmalmi*, *Nyctala tengmalmi*, *Nyctale funerea*, Bonap. *Syrnium funereum*.

Namn: *Hären* (Helsingl.) Norska: *Perleugle*. Danska: *Tengmalms Ugle*, *Lille Skovugle*, *Lille Kirkeugle*. Finska: *Helmipöllö*, *Pikka pissi*, *Yökkö*; *Hiirennakkia* (Savolaks).

Ofvan brunaktig med runda, hvita fläckar. Ögonkretsarna hvitgrå med svart inblandning, en fläck mellan ögat och näbbet samt en smal ring närmast ögat svarta. Undre kroppsdelarna fläckiga af brunt och hvitt. Midten af bröstet stundom rent hvitt. Fötterna hvita eller grå med bruna fläckar. Könen lika. Iris gul. Klorna svartaktiga, vid roten stundom gulbruna, näbbet gulaktigt. Längd 233—282 mm. Vingen 155—180 mm.

Ungen i första dräkten mörkbrun. De hvita fläckarna saknas på hufvud, hals och rygg samt äro glesare och otydligare på de öfriga kroppsdelarna.

Pärflugglan finnes i Europas nordliga och centrala delar, i Sibirien och i nordligaste Nordamerika. I Sverige kan hon ej någonstades sägas vara allmän, men finnes nästan i hvarje större skogstrakt. Allmännast är hon i Norrland, Dalarna och Värmland. Från Näfverksvarn i Östergötland ha vi fått hennes bo, likaså från Alingsås, och på Öland häckar hon, liksom sannolikt i Småland. Om vintern är hon funnen i Skåne. I Norge kan hon sägas vara allmän upp till polkretsen, men har flera gånger

erhållits äfven från trakten af Tromsö samt är funnen häckande vid Matsjok i Tana. På fjällen går hon åtminstone upp i öfversta barrskogsregionen. I Finlands södra och mellersta delar är hon den allmännaste nattugglan samt finnes i norra Finland, om än sällsynt, ända upp till Muonio (Mela). I Danmark är hon ej allmän, men funnen spridd öfver större delen af landet, mest vintertid. Dock visa fynd af pärflugglor under våren samt af dunungar, att hon häckar där i landet (Collin).

På häckplatserna är hon under våren lätt att iakttaga, då makarna nattetid flitigt locka hvarandra; hon är ej heller svår att locka till sig för den, som kan härma henne. Under hösten och vintern ströfvar hon vida omkring, men tyckes, när hon träffar någon lämplig lokal, ofta längre eller kortare tid uppehålla sig på samma ställe. Om dagen sitter hon gärna inkrupen i en tät gran, men gömmer sig troligen ännu oftare i ihåliga träd. Vintertiden hafva vi stundom funnit henne under en längre tid tillbringa dagarna i samma trädhåll, där hon äfven förtär sitt rof. Sådana hål innehålla fjäder af mesfåglar, lämningar af små gnagare och fjäderbollar. Hon tyckes vara en farlig fiende för mesfåglarna, men förtär dock mest små gnagare, näbbmöss, äfvensom skalbaggar, efter hvad flera af oss undersökta exemplar utvisa.

Pärflugglans obekantskap med människan gör, att hon ej fruktar henne. Stundom är hon till och med så orädd, att man kan fånga henne med handen. Förföljd, visar hon sig dock, särskildt vid boet, rätt skygg.

Sitt bo lägger pärflugglan i ihåliga träd. Vi hafva stundom under äggen funnit en mjuk bale af mossor och mesfjädrar, sannolikt lämningar efter vinterns måltider i samma hål. Äggen äro vanligen 5—7 till antalet, 31—35,5 mm. långa, 26,5—28 mm. tjocka.

Kattugglan, *Strix aluco*, L. (Tafla 26 fig. 1).

Syn. *Ulula aluco*, *Syrnium aluco*.

Namn: *Uggle*, *Haruggle*, *Nattuggle*, *Likuggle*, *Skrikuggle*, *Tornuggle*; *Katteugle* (Helsingl.); *Klä-hvitt-uggle*, *Klä-hvitt* (Södermanl., Vestmanl., Dalarna); *Ofoejd* (Vestmanl.); *Harfången* (Små.). Norska: *Katugle*, *Natugle*. Danska: *Natugle*, *Skovugle*, *Husugle*, *Katugle*. Finska: *Kissapöllö*.

Ofvan vattrad och spräcklig af gråbrunt eller gulbrunt, grått och svartbrunt med mörkbruna längsstreck samt på vingar och stjärt med mörkare tvärband. På skuldrorna en rad hvita fläckar. Ögonkretsen mörkare eller ljusare grå eller gulgrå och

med oregelbundna, koncentrisk, mörkare ringar. Strupen mörkt brunvattrad. Under ljusgrå, stundom med rostbrun anstrykning, alltid med svartaktiga längsstreck. Dräkten är oberoende af kön och ålder än mer grå, än öfvervägande rödbrun. Könen likna hvarandra. Iris mörkbrun. Näbb gulaktigt. Klor mörkt hornfärgade. Längd 370—450 mm. Vingen 273—303 mm.

Ungfåglarna med täta, brunaktiga tvärstreck på grå botten. Dunungen, som nyfödd, vit.

Kattugglan bebor hela Europa, men är sällsynt i Ryssland och världsdelen öfriga östra delar samt finnes mot söder i Palestina och nordöstra Afrika. I södra Sverige och på Gotland är hon den allmännaste uggan. Mot norr går hon upp till Sundsvall och Östersund, men synes ej vara talrik på någotdera stället (Sundström). I Tärna i Vesterbottens lappmark är hon äfven iakttagen (Holmgren). I Norge häckar hon allmänt i de södra och västra delarna upp till Trondhjemsfjorden, och är hon iakttagen äfven i Saltdalen. Hon går i regel ej öfver det subalpina området, om hon än någon gång kan ströfva upp i Björkregionen (Collett). I Danmark förekommer hon nästan öfverallt, där träd växa, utom på västkusten i Vendsyssel samt på Bornholm, där hon är mycket sällsynt (Collin). I Finland är hon endast funnen ett par gånger: vid Helsingfors (¹⁴/₁₂ 1875) och vid Åbo (¹⁵/₅ 1878) samt möjligen vid Vasa (Mela).

Kattugglan är en stationär fågel, som troligen ej företager långa ströftåg eller flyttar ur landet, om hon äfven under vintertiden af brist på föda drager från skogsbygden ut åt slätterna. Hon uppehåller sig gärna vid städer och gårdar och begagnar ofta lador och andra uthus till hviloplats. Dagen igenom sitter hon på ett för solstrålarna skyddadt ställe, och först sedan det blifvit nästan nedmörkt, drager hon med sin ljudlösa flykt ut på jakt. Därvid ser man henne ofta långa stunder sitta på något upphöjdt föremål, troligen spejande efter rof.

Kattugglans föda utgöres enligt fleras, bland andra Colletts och våra egna, samstämmande undersökningar hufvudsakligen af små gnagare, särskildt *Arvicola agrestis*, *Mus museulus* och *sylvaticus* samt äfven af insekter. Men hon förgriper sig stundom på åtminstone smärre fåglar, och den ene af oss iakttog en gång, hur ett par kattugglor utrotade en stor koloni af snöskator. Äfven lämningar af koltrastar ha vi funnit i hennes mage, och Collett anför tydliga bevis på, att hon hållit till godo med en sparfuggla.

Hennes vanliga läte »klivitt klivitt» uttydes som »klä hvitt» samt ansågs och anses ännu på

många håll bebåda dödsfall. Hanens rop om våren kan återges med »ho, ho, hohohoho».

Oftast lägger kattugglan sina ägg i ihåliga träd, stundom i hus, gamla torn o. d. Hon är härvid ej så kinkig. Man träffar henne bosatt såväl i enstaka träd på kala slätten som inne i barrskogarna och i löfskog. Äggen läggas i slutet af mars eller början af april, antalet varierar mellan 3—6, det senare antalet hafva vi endast funnit två gånger. De läggas utan bale och äro 44—51 mm. långa samt 38—40 mm. tjocka.

Slagugglan, *Strix uralensis*, Pall. (Tafla 25, fig. 2).

Syn. *Strix liturata*, Thunb., *Ulula uralensis*, *Syrnium uralense*.

Namn: Norska och danska: *Slagugle*. Finska: *Vuurupöllö*.

Ofvan ljusgrå med täta, mörkbruna, längsgående fläckar. Vingar och stjärt grå med mörkbruna tvärband. Ögonkretsen grå med svartaktiga fjäderspolar. Bägge ögonkretsarna omgifna af en vit, brunfläckig ring, som äfven bildar ett band öfver strupen. Under gråhvit med glesare, mörkbruna längsfläckar. Näbbet gult. Klorna i spetsen svartbruna, vid roten gulaktiga. Iris svartbrun. Längd 560—595 mm. Vingen 345—370 mm.

Ungarna med tvärgående, brunaktiga streck.

Slagugglan tillhör de nordliga delarna af Europa och Asien samt företrädes i Japan af en närstående underart. Hon går längre mot söder än lappugglan och är enligt uppgift stationär i sydöstra Tyskland. I nordliga Sverige är hon sannolikt ej synnerligen sällsynt. Hon häckar i dess stora barrskogar. Nordligast är hon funnen vid Karesuando (Nilsson). I Jämtland skall hon häcka. I Uppland anträffas hon nästan hvarje år och häckar troligen i trakten, där hon erhållits äfven sommartiden. Söder om Uppland och Värmland är hon däremot mycket sällsynt, men funnen i Södermanland (¹²/₄ 1868) och Östergötland vintertid (Sundström). I Norge är hon funnen här och hvar, isynnerhet i landets södra delar. I Österdalen är hon rätt allmän och häckar. Kring Trondhjem var hon hösten 1890 under pågående lemmelvandring ganska allmän (Collett). I Finland förekommer hon, ehuru rätt sällsynt, öfver hela landet upp till Karesuando och Enare. I landets sydvästra delar är hon några gånger funnen häckande. I Ulfaby i Satakunda skall hon vara allmän (Mela). I Danmark är hon ej med säkerhet funnen.

Slagugglans föda utgöres hufvudsakligen af sorkar och lemlar samt under sommaren äfven af skalbaggar. Ett af oss undersökt exemplar innehöll läm-

ningar af en ung tjäder. Om slagugglans lefnadssätt veta vi så godt som intet. Hon skall dock stundom jaga äfven om dagen. Hennes ljudliga varningsrop säges likna bråkandet af en get. Hos oss förväxlas hennes ägg sannolikt rätt ofta med lappugglans eller kattugglans. De äro 2—3, hvita, 49—51 mm. långa och 40½—41½ mm. tjocka (Mela).

Lappugglan, *Strix lapponica*, (Sparma.?), Retz.
(Tafla 25, fig. 3).

Syn. *Uula lapponica*, *Syrnium lapponicum*.

Namn: Norska: *Loplandsugle*. Danska: *Laplandsk Ugle*. Finska: *Lapin pöllö*, *Pikku huuhkaja*. Lapska: *Čappis-skuolffi*.

Ofvan ljusgrå med grof, mörk vattring och längsgående fläckar af samma färg. Stundom äro vattringen och fläckarna så täta, att grundfärgen träder tillbaka. Vingpennorna svartbruna med grågula—hvitaktiga tvärband, de inre armpennorna af ryggens färg. Stjärten vattrad af mörkbrunt och grått med svartbrun spets och svartbruna tvärband, som äro tydligast på sidopennorna. Ögonkretsen stor, ljusgrå med 8—9 mörkare tvärband, på ögats insida en svart, inåt af hvitt begränsad, fläck. En svart fläck längs strupens midt och på hvardera sidan därom en vit. Undre kroppsdelarna ljusgrå med längsgående, bruna fläckar, undre stjärtäckarna groft brunvattrade. Honan är större och stundom något mörkare än hanen. Fötterna grå med mörkare fläckar. Klorna i spetsen svarta, vid roten gulaktiga. Näbbet gult. Iris gul. Längd 610—685 mm. Vingen 425—471 mm.

Ungen är såväl på öfver- som undersidan försedd med täta, tvärgående, mörkbruna streek.

Lappugglan bebor norra Europa samt skall äfven finnas i Sibirien; någon gång ströfvar hon söderut ända till norra Tyskland. I Nordamerika ersättes hon af en närstående art, *Strix cinerea*, Gmel. Hennes egentliga hemtrakt hos oss äro Norrlands och Lapplands barrskogar från norra Ångermanland norrut till Karesuando (Sundevall). Vintertid har hon då och då erhållits från landets södra delar, åtminstone ned till Östergötland (Omberg). Äfven i Norge häckar hon sannolikt endast i de nordliga trakterna, såsom Junkerdalen innanför Bodö samt troligen vid Pasvigsälven. Dock är hon under häckningstiden iakttagen i Odalen ej långt ifrån Kongsvinger. Om vintern är hon funnen öfver nästan hela landet utom i Bergens stift (Collett). I Finland häckar hon i lappmarken, men ströfvar vintertid nedåt öfver hela landet (Mela). I Danmark är hon, oss veterligt, aldrig funnen.

Liksom de flesta vildmarksfåglar visar sig ej

heller lappugglan egentligen skygg under sina ströftag söderut. Vid boet lär hon dock vara försiktigare. Hennes föda utgöres enligt de matrester, som Collett och den ene af oss funnit, af små gnagare, isynnerhet lemlar. Dock uppges, att hon äfven skulle förgripa sig på ripor (Hageman enl. Collett).

Äggen läggas, åtminstone stundom, i öfvergifna bon af dagroffglar. Till antalet äro de 3—7. Flera kullar, som vi erhållit, hafva innehållit 6 ägg, hvilka varit 51—54,5 mm. långa och 40,5—43 mm. tjocka.

Hornugglesläktet, *Asio*, Briss.

De medelmåttigt långa örontofsarna kunna uppresas. De båda första handpennorna inskurna, den 1:sta i det inre, den 2:dra i det yttre fanet. Vingarna nå utom stjärten. Släktet omfattar 9 arter, spridda öfver hela jorden med undantag af Vestafrika, Australien och flertalet af Söderhavets öar.

Öfversikt af arterna.

- I. Tofsarna på hufvudet korta och föga synliga. *A. brachyotus*.
- II. Tofsarna på hufvudet långa *A. otus*.

Jordugglan, *Asio brachyotus*, (Forster).
(Tafla 26, fig. 4).

Syn. *Strix brachyotus*, *Otus brachyotus*, *Brachyotus major*, (Brisson), *Brachyotus gmelini*, Malm, *Asio accipitrinus*, (Pall).

Namn: *Kärruggla*, *Kortörad uf*. Norska: *Kortöret Ugle*. Danska: *Sump-Hornugle*, *Sumpugle*, *Moseugle*, *Hedeugle*, *Kortöret Ugle*. Isländska: *Eyrugla*. Finska: *Suopöllö*, *Pumpuhaukka*, *Lyhyt-sarvinen pöllö*. Lapska: *Jäggi-loadko*.

Ofvan rostgul med stora, svartbruna längsfläckar, vingarna ofvan med whitaktiga fläckar. Vingpennorna vid roten och längs inkanten hvita, för öfrigt rostgula, mot spetsen med svartbruna tvärband. Undre vingtäckare hvita. Stjärten rostgul med bruna tvärband. De små örontofsarna rostgula och svartbruna. Ögonen omgifna af en svart ring, ögonkretsen på inre sidan vit, på den yttre rostgul. Bakre kanten af den stora öronöppningen vit. Strupen med ett hvitt tvärband, på sidorna öfvergående i den hvita öronlocks-kanten. Bröstat upp till rostgult med stora, bruna fläckar, buken gulaktigt vit med längsgående, bruna spottfläckar. Undergumpen vit. Könen lika. Iris gul. Näbb och klor svartaktiga. Längd 360—401 mm. Vingen 305—332 mm. Ungfågeln äro något mörkare än de gamla.

Dunungen gulvit som nykläckt.

Jordugglan har en mycket vidsträckt utbredning. Hon bebor nämligen nästan alla tempererade

och tropiska delar på de båda hemisfärerna med undantag af vestra Afrika, Australien och Söderhavets öar. I Sverige tillhör hon egentligen fjällens videmyrar, äfvensom fjällhedarna, men är äfven, ehuru ytterst sällan, funnen häckande söderut, såsom vid Ronneby och i Skåne (Vesterlund), vid Ottenby på Öland och vid Upsala (Kolthoff) samt vid Hellefors i Nerike (Sundström). Gotland besökes under flyttningarna (Kolmodin). Äfven i Norge häckar hon i regel på fjällen, isynnerhet i videregionen, och endast undantagsvis under år, då åkersorken, *Arvicola agrestis*, är allmän, på skogsmyrarna samt besöker lägländet endast under flyttningarna (Collett). I Finlands lappmarker (Kittilä, Muonio, Enontekis, Enare) är hon ej sällsynt, dessutom är hon, ehuru sällsynt, funnen häckande i landets mellersta och södra delar, såsom vid Tavastehus, i Björneborgstrakten och i Lemo, nära Åbo (Mela). I Danmark är hon tämligen allmän, isynnerhet på Jyllands hedar och sumpiga trakter. Äfven på Island och Faeröarna är hon funnen, men häckar knappast där. Jorduggglans utbildning i Skandinavien erinrar i någon mån om flera sångfåglars, såsom järnsparfvens och blåhake-sångarens (jämf. sid. 10 och 27).

Jordugglan är hos oss en flyttfågel. Hennes ankomsttid växlar. Vi hafva funnit henne på flyttning såväl i slutet af mars som i början af maj. Bort flyttar hon vanligen i oktober och november. Stundom öfvervintrar hon dock. I Västergötland och Uppland hafva vi funnit henne midvintertid, och Collett omtalar, att hon vid Kristiania, Bergen och Trondhjem funnits öfvervintrande.

Jordugglan uppehåller sig mest på sankmarker, stora kärr eller hedar, där god tillgång på fältmoss finnes. Mycket sällan ser man henne i sydliga trakter jaga på dagen, utan sitter hon då dold på marken och flyger vanligen ej upp, förrän man kommit ganska nära. När hon om aftonen ger sig ut på jakt, flyger hon helt sakta fram längs marken, då och då sättande sig på en tufva eller på själfva ängen. Hon är annars en fullkomlig flygkonstnär, som t. ex., när hon förföljes af kråkor, med stor skicklighet tumlar om i luften och dess emellan seglar i vida kretsar. Hon kan genom att uppdraga de mycket stora öronlocken, så att dessa se ut som stora öron, förvrida sina drag, så att hennes hufvud på något afstånd får ett utseende, som erinrar om ett däggdjurs.

Sina ägg lägger jordugglan på marken, vanligen på ett torrt ställe i någon myr eller ock på någon torr hed. Oftast lägger hon äggen på själfva marken, men stundom bygger hon ett enkelt bo af fina, torra kvistar. Ett rätt starkt sådant fanns i

närheten af Upsala (enligt meddelande af A. Hahr). Ungarna gå ofta ur boet, långt innan de kunna flyga, och äro då lätta att finna nattetid, emedan de locka föräldrarna med ett pipande läte.

Äggen äro vanligen 4—7, stundom ända till 9, 38,5—40,5 mm. långa, 31—32 mm. tjocka. Antalet ägg beror ögonskenligen på tillgången af föda under året. Jorduggglans ägg läggas med rätt stora mellanrum i tid (jämf. sid. 19).

Hornugglan, *Asio otus*, (L.) (Tafla 26, fig. 3).

Syn. *Strix otus*, *Otus vulgaris*, Fleming, *Otus albicollis*, Daudin, *Otus linnéi*, Malm.

Namn: *Hornuf*, *Skogsuf*. Norska: *Hornugle*, *Langöret-ugle*. Danska: *Skov-hornugle*, *Almindelig Hornugle*, *Lille Hornugle*. Finska: *Sarvipöllö*.

Ofvan spräcklig och vattrad af svartbrunt, rostgult och hvitaktigt. Vingpennornas infan hvitt, utfanet svart, rostgult eller grått med svartbrun vattring och svartbruna tvärband. Stjärten rostgul—rostgrå med svarta tvärband. De långa örontofsarna af ryggens färg. Ögonkretsen närmast ögat svartaktigt, inåt grå, utåt rostgul. En hvit fläck vid näbbroten och stundom en liknande längre ned på strupen. Undre kroppsdelarna rostgula och hvita med svartbruna, långsgående fläckar. Undre stjärtäckarna gulhvita med bruna spolfläckar. Fötterna gulhvita. Klorna gulbruna. Näbbet svartaktigt, iris brun. Könen nästan lika hvarandra. Längd 350—368 mm. Vingen 291—302 mm.

Ungen har i sin första dräkt ögonkretsen svartaktigt och små, duniga örontofsar, den hvitaktiga randen bakom öronöppningen är starkt framträdande. Hela fågeln gulgrå med mörka tvärstrimmor.

Dunungen, som nykläckt, hvit.

Hornugglan finnes öfver nästan hela Europa och går i öster genom Asien ända till Kina och Japan samt i söder till nordvestra Indien. Norra Afrika besöker hon vintertiden. I Nordamerika ersättes hon af en, i Centralamerika af en annan underart. I södra och mellersta Sverige upp till 60°—61° N. Br. är hon tämligen allmän. Sälunda är hon vanlig i norra Uppland, och kring Hudiksvall skall hon ej vara sällsynt (Carlson i bref). Nära Luleå är hon en gång anträffad (²³/₇, 1835, Sundevall). På Gotland häckar hon sällsynt, men är rätt allmän höstetid (Kolmodin, Sundström). I Norge förekommer hon sparsamt till Trondhjemsfjorden, häckar årligen vid Kristiania och i de inre, östliga skogstrakterna, men är ytterst sällsynt längs vestkusten, där hon endast funnits höst och vår (Collett). I Finlands sydligare delar är hon ganska vanlig och är funnen

häckande upp till Punkaharju i Tavastland och Vasa (Mela). I Danmark är hon funnen häckande på många ställen och är vintertid rätt allmän. Då får man stundom se henne flockvis 10—16 tillsammans. På Faeröarna är hon en gång iakttagen (Collin).

Ehuru många af denna art öfvervintra hos oss, flyttar dock flertalet söderut. I Uppland, där hon under sommaren är särdeles allmän, är hon om vintern fåtalig, och vissa vintrar tyckes hon till och med saknas (jämf. hvad ofvan sagts om hennes förekomst i Danmark). Den ene af oss iakttog henne i oktober 1869, i stort antal flyttande öfver södra Öland.

Hornugglan trivdes bäst i små, på slätten belägna, barrskogsdungar eller i kanten af, till slätter och fält gränsande, skogar. Här väljer hon till häckplats ett öfvergifvet kråk- eller skatbo. I skymningen lämnar hon skogen och flyger ut öfver slätten för att söka rof. Härvid flyger hon något högre öfver marken än jordugglan och sätter sig ofta på upphöjda föremål, såsom på ladugårdstak och telegrafstolpar. Hennes föda består af fåltnöss, någon gång en näbbmus eller en gräshoppa samt mycket sällan en fågelunge.

I midten af april läggas äggen, oftast 7 till antalet, stundom dock endast 3—4. De läggas med så långt mellanrum, att de sist födda ungarna ofta ej blifva vid lif. Äggen äro 39—40 mm. långa, 31—33 mm. tjocka.

3. Underfam. *Dagugglor*, *Surnini*.

Innertån kortare än mellantån, och dennas klo slät, ansiktskretsen större under än öfver ögat, där den endast bildar en smal »ögonbrynskant». Öronöppningen ej större än ögat, den saknar lock, men kan dock tillslutas och bildar då en smal springa. De fyra första handpennorna med inskuret fan.

Underfamiljen omfattar öfver 100 arter, fördelade på 14 släkten och spridda öfver hela jorden.

Öfversikt af släktena.

- I. Hufvudet med långa tofsar *Bubo*.
- II. Hufvudet med inga eller helt korta tofsar.
 - A. Stjärten medelmåttig eller kort, rundad *Athene*.
 - B. Stjärten lång och vigglik *Surnia*.

Bergufsläktet, *Bubo*, Dum.

De långa örontofsarna kunna uppresas. Vingarna nå ej den afrundade stjärtpetsen. 2:dra—4:de handpennorna långst.

Släktet omfattar 17 arter, som med undantag af Australien och Söderhafsöarna bebo hela jorden.

Bergufven, *Bubo bubo*, (L.) (Tafla 25, fig. 4).

Syn. *Strix bubo*, *Bubo ignavus*, Forster, *Bubo maximus*, Fleming, *Bubo linnéi*, Malm.

Namn: *Uf*, *Hornuf*, *Skogsuf*; *Häseluf* (Smål.); *Gast*, *Aiv* (Orsa). Norska: *Bjergugle*, *Hubro*, *Stenulv*, *Roper*. Danska: *Bjergugle*, *Klippeugle*, *Stor Hornugle*, *Schuhu*, *Örneugle*, *Gaaseugle*. Finska: *Iso huuhkaja*, *Huuhkaja*, *Huuhkapöllö*. Lapska: *Pälljiskuolff*, *Lidno*.

Ofvan rostgul, groft vattrad och fläckig af svart. På skuldror och vingar med hvitaktiga fläckar. Vingpennorna och stjärten svartbruna med vattrade, rostgula tvärband. Örontofsarna långa, svarta, i kanten gulvattrade. Ögonkretsen gulgrå med brun och svart vattring, innanför ögat är den hvitaktig med svart inblandning. En hvitaktig fläck under näbbet och vanligen en större sådan längre ned på strupen. Undre kroppsdelarna rostgula—gulgrå, på bröstet med svarta längsfläckar, på buk och undre stjärtäckare med bruna tvärinier. Fötterna rostgula eller rostgrå med gles, brun vattring. Klorna brunsvarta, näbbet svartaktigt. Iris gulröd. Honan är vanligen något större än hanen, för öfrigt lika. Längd 645—729 mm. Vingen 430—493 mm.

Ungen på såväl öfver- som undersidan gulgrå med täta, bruna tvärstrimor.

Dunungen som nykläckt hvit.

Bergufven bebor hela Europa och norra Asien, mot söder utbredande sig till Kina och Himalaya samt någon gång till nordöstra Afrika. I Sverige finnes han öfver nästan hela landet, men är ytterst sällsynt på Gotland (Sundström), om han ens förekommer där (Kolmodin). I nordöstra Skåne häckar han (Carlson) och besöker öfriga delar af landskapet om vintern. I Bohuslän finnes han ända ut på de kala skären. I Lapplands barrskogar häckar han. I Norge finnes han mer eller mindre allmänt ända upp till ofvanför polkretsen samt förekommer mer tillfälligt i Finnmarken, Sydvaranger. På fjällen går han upp i och till och med öfver björkregionen (Collett). I Finland är han en ganska allmän häckfågel ända upp till Enare samt är träffad i Utsjoki (Mela). I Danmark är han ej allmän, men erhålles dock, isynnerhet vintertid, samt häckar i de stora, gamla skogarna (Collin).

Bergufven flyttar ej, men företager höst och vinter utfärder åt slätterna, där han har rikare tillgång på sin älsklingsföda: råttor och sorkar. Han uppehåller sig helst i bergiga trakter, eller ock bebor han barrskogarna, men väljer då helst stenbunden mark. Dagen igenom sitter han gömd, och ger han sig vanligen först i skymningen ut på jakt. Där han häckar, hör man isynnerhet om våraftnarna

hans, som hemskt ansedda, läte, som kan återges med »uhu uhu» eller i vårt tycke bättre med »ho-o». Han anses hafva gifvit upphovet till sägnen om Odins jakt.

Bergufven är utan tvifvel i vissa trakter mycket skadlig för det vilda. Den ene af oss har dock vid utflykten endast sällan funnit lämningar af matnyttigt vildt, och endast sällan ha talrika, under årens lopp undersökta, bergufvar innehållit sådant. Hans vanligaste föda synes vara kråkor, ekorrar, stora husråttor, vattensorkar, igelkottar, möss och rätt ofta, egendomligt nog, fisk. Som bevis på, att han själf fiskar, kan anföras, att den ene af oss erhållit en berguf på — ståndkrok, betad med mört och afsedd för gäddor. Märkligt är, att han kan äta den taggiga igelkotten och svälja de hvassa taggarna, hvaraf vi ofta funnit fullt i hans kräfvä. För kråkan är han en farlig fiende, han har noga reda på, hvar hon tillbringar nätterna, och smyger sig med sin ljudlösa flykt på henne. Kråkan å sin sida känner väl till denne sin farligaste fiende, och när hon under dagen träffar honom, anfaller hon honom alltid med ursinnigt raseri. För öfrigt äro de flesta fåglar förbittrade på uften och visa honom vid hvarje tillfälle sitt hat. Ej blott kråkfåglarna, utan äfven rofåglar och måsfåglar slå öfver honom, och det är med anledning häraf, som man begagnar honom som ett slags lockfågel vid skytte.

Sitt bo lägger uften vanligen i branta klippor, men ofta äfven på släta marken eller vid sidan af ett stenblock. Äggen, vanligen 3—4, någon gång flera, till antalet, äro 56—61 mm. långa och 46—52 mm. tjocka. Collett anför, att han funnit af uften byggda reden.

Ugglesläktet, *Athene*, Boie.

Vaxhuden hos flertalet liksom svullen (se vidstående teckning). Stjärten under medellängd, men längre än vingarna, tvär eller föga rundad.

Näbb af Minervas uggla (efter »Catalogue of Birds»).

Släktet omfattar 24 arter, spridda öfver större delen af gamla världen. Fjällugglan finnes äfven i arktiska Amerika. Sparfugglan med sina korta, rundade vingar, hvilkas första handpenna med hela tarsens längd understiger den tredje, föres numera vanligen till ett eget släkte, *Glaucidium*, omfattande 20 arter. Minervas uggla, som har 1:sta handpennan betydligt längre (afståndet mellan dess spets och den 3:dje handpennans är mindre än tarsens längd) samt eger glesa och borstiga fjädrar på tarser och får, utgör typen för ett annat släkte, *Athene* eller *Carine*. Fjällugglan med sina örntofsar, som dock vanligen

äro nästan omärkliga, och sin ej ansvallda vaxhud anses ofta ensam bilda ett tredje släkte, *Nyctea*.

Öfversikt af släktet.

- I. Tärna icke beffädrade *A. noctua*.
- II. Tärna beffädrade.
 - A. Färgen ofvan gråbrun med hvita och gulhvita fläckar *A. passerina*.
 - B. Färgen ofvan hvit med eller utan svarta fläckar *A. nyctea*.

Minervas uggla, *Athene noctua*, Scop. (Tafla 26, fig. 6).

Syn. *Strix noctua*, *Carine noctua*, *Strix psilodactyla*, Nilss.

Namn: Danska: *Minervas Ugle*, *Kirkeugle*, *Stenugle*.

Ofvan mer eller mindre gråaktigt brun med hvita fläckar. Vingarna af ryggens färg med hvitaktiga fläckar. Stjärten brunaktig med grågula tvärband och hvitaktig spets. Ögonkretsen hvit med svartaktig inblandning. Öfver strupen och trakten under örntäckfjädrarna ett hvitt tvärband. Undre kroppsdelarna mer eller mindre rent hvita med bruna fläckar, undergumpen hvitaktig med få, bruna spolfläckar. Benen hvita, tärna knappast beffädrade. Iris gul. Klorna svarta, näbbet gulaktigt. Könen lika. Längd 220—279 mm. Vingen 150—170 mm.

Ungfåglarna likna de gamla.

Minervas uggla finnes utbredd öfver hela det europeiska fastlandet, undantagandes de nordliga länderna och Storbritannien, hvilka hon ytterst sällan eller aldrig besöker. Hennes östliga gräns är ännu okänd. I norra Afrika och vestra Asien ersättes hon af en underart, i östra Asien af en annan. I Danmark är hon ganska vanlig på Jylland och Fyen, på Sjaelland är hon däremot sällsynt. I Sverige är denna uggla endast funnen en gång, nämligen vid Lomma kyrka i Skåne i början af detta århundrade (Nilsson). Hvarken i Norge eller Finland är hon iakttagen.

Minervas uggla förekommer mest i närheten af människoboningar, ja uppehåller sig inne i befolkade städer. Hon skall stundom jaga före solens nedgång eller efter dess uppgång. Hennes flykt, som är snabb, är liksom öfriga ugglors om natten sväfvande, men skall om dagen gå i lågar, påminnande om spettarnas och många småfåglars. Sin föda griper hon ofta på marken, och denna består utom af råttor och småfåglar till stor del af skalbaggar. De tyska bönderna säga, att hon ropar »Komm mit, komm mit auf den Kirch-hof-hof-hof», och synes

hennes skrik således på vidskepligt folk verka lika hemskt som vår kattugglas.

Hon bygger intet rede, häckar i slutet af maj och lägger 3—5 ägg, som äro 34—36 mm. långa och 28—30 mm. tjocka. Boet finnes i murspringor, trädhål eller någon gång i hål i marken (L. Brehm).

Sparfugglan, *Athene passerina*, (L.) (Tafla 26, fig. 7).

Syn. *Strix passerina*, *Glaucidium passerinum*, *Surnia passerina*.

Namn: *Ärpinnen*, *Hjulnålen* (Östergötl.). Norska och danska: *Spurveugle*, *Dvaergugle*. Finska: *Varpuispöllö*.

Ofvan gråbrun med gråhvita fläckar, hvaraf några i nacken äro större. Vingpennorna mörkt gråbruna, vitfläckade. Stjärten af vingarnas färg med vitaktiga tvärband. Ögonkretsen vit med svartaktiga tvärband, ett hvitt band öfver strupen. Bröst och buk vitaktiga med gråbruna fläckar och längsstreck, sidorna brunaktiga med ljusst rostgrå tvärband. Undergumpen af bukens färg. Könen lika. Fötterna gråaktigt hvita. Klorna svarta. Iris gul, näbb gulaktigt. Längd 158—192 mm. Vingen 95—110 mm.

Ungfåglarna mer rent bruna och med färre och orenare, hvita fläckar.

Sparfugglan bebor Europas norra och centrala delar. Öfver allt, där hon finnes, är hon en tämligen sällsynt fågel. I Sverige är hon anträffad från och med Skåne upp till Wilhelmina, hvarifrån vi erhållit hennes ägg, och Lycksele i Vesterbottens lappmark samt vid Qvickjock (af Wheelwright enl. Dresser). Vanligast tyckes hon vara i mellersta Sveriges skogstrakter. I Norge förekommer hon allmänt häckande i de lägre belägna delarna af Kristiania och Hamars stift. I sydvestra Norge är hon funnen, såsom vid Stavanger, men ej i Bergens stift. Norr om Dovre finnes hon sparsamt åtminstone upp till 65° N. Br., men hennes norra gräns kan ej ännu med säkerhet angifvas (Collett). I Finland är hon sällsynt, men finnes ända upp till Kittilä, där hon erhållits två gånger (1866 och 1881). Hon skall ock ha funnits i Kemijärvi och Karesuando(?). Från Olonetz kännes ett fynd (Mela). I Danmark är hon mycket sällsynt, men dock funnen vid flera tillfällen både på Jylland (bland annat vid Hirtsholms fyr), på Sjaelland, Møen och Lolland, mest höst och vinter (Collin), men huruvida hon häckar i landet, torde vara ovist.

Sparfugglan är en stannfågel, som dock vintertid gör långa ströftåg och ofta anträffas ute på slätterna och i trädgårdar och parker. Huru hon nå-

gon gång jagar om dagen, är hon dock vanligen då rätt slö och orädd, ofta till den grad, att hon låter gripa sig med handen eller ihjälslås med en käpp, men efter skymningens inbrott blir hon lifvig och försiktig. Hennes föda utgöres dels af näbbnöss och små sorkar dels af småfågel, isynnerhet mesar och kungsfåglar, till hvilkas svårare fiender hon hör, dels slutligen sommartiden af skalbaggar.

Sparfugglan tillhör egentligen barrskogen, där hon ock enligt vår erfarenhet häckar i trädhål, belägna 1—2 meter öfver marken. Äggen läggas i maj (Lundborg 1863) utan bale, de äro 3—7 till antalet samt 29—32 mm. långa och 23—25 mm. tjocka. De värderas högt af samlare.

Fjällugglan, *Athene nyctea*, (L.) (Tafla 25, fig. 5).

Syn. *Strix nyctea*, *Strix scandiaca*, L., *Athene scandiaca*, *Nyctea scandiaca*, *Nyctea nivea*, (Thunb.), *Surnia nyctea*, *Leuchybris scandiaca*.

Namn: *Snöuggla*, *Harfång*; *Fjällberguf*, (Hered.). Norska: *Sneugle*, *Kvitörn*, *Gysfugl*, *Lemaensgris*. Danska: *Sneugle*. Faeröarna: *Kattugla*, *Kátula*. Island: *Ugla*. Finska: *Tunturipöllö*, *Jänishaukka*, *Yökkö*. Lapska: *Skuolffi*, *Vilgis-skuolffi*, *Vilgis-oppug*.

Den gamla hanen vit, vanligen med några få, brunaktiga fläckar på hufvud och vingar. Honan är tätt beströdd med gråbruna tvärstreck, hufvudet framtill, strupen, undergumpen och fötterna rent hvita. Örontofsarna korta, mot spetsen svarta, de kunna uppresas, men äro föga synliga. Iris gul. Näbbet gråblått. Klorna svartaktiga, vid roten stundom gulbruna. Längd ♂ 550—605 mm., ♀ 609—647 mm. Vingen 402—480 mm.

De yngre fåglarna likna honan. I sin första fjäderdräkt är ungen dock mörkare.

Dunungen, som nyfödd, vit.

Fjällugglan är en högnordisk fågel, som finnes i de nordligaste delarna af Europa, Asien och Amerika, men synes vara allmänare i norra Asien än i Nordamerika och på Grönland. Storbritanniens nordliga delar besöker hon om vintern och är då äfven funnen på Orkney- och Shetlandsöarna. I Sverige förekommer hon om sommaren endast på fjällplatåerna samt åtminstone så långt i söder som Jämtland och Härjedalen. I Norge förekommer hon som häckfågel sydligare än i Sverige och är funnen häckande från Ostfinnmarken ned till fjällen i Kristiansands län. I Finlands nordligaste delar och på Kolahalvön häckar hon samt ströfvar vintertid nedåt landets södra delar, där hon erhållits upprepade gånger på spridda lokaler. Till Danmark kommer hon endast vintertiden. På Faeröarna är hon ofta

funnen, äfven under sommaren (Kolthoff). Oss veterligen, är hon dock ej iakttagen häckande därstädes. På Island har hon erhållits åtminstone en gång (febr. 1879, Gröndal).

Denna uggle uppehåller sig om sommaren uppe på fjällen, där man ofta finner henne bosatt i videbältet, stundom till och med på rätt blöta ställen, stundom åter i någon fjällvägg. I fjällen och nordpå är hon i verksamhet hela dagen. Här sydpå ha vi oftast sett henne jaga i skymningen. Ehuru vanligen tämligen varsam och vid fortsatt förföljelse ofta mycket skygg, är hon dock vid häckplatsen mindre rädd, och när hon har ungar, är hon djärf och närgående. Hanen anfaller vid sådana tillfällen oförsynt jägare och hundar och låter ofta höra sitt ljudliga skrik, som Collett träffande återger med »tjag-tjag-tjag-goo».

Fjällugglan är liksom de flesta andra ugglor i hög grad periodisk, i det hon stundom under flera år är sällsynt äfven på de fjäll, där hon eljes alltid häckar. Många iakttagelser visa oss, att hon är talrik under rika lemmelår, och att hon då lägger ett större antal ägg. Stundom drager hon i stort antal söderut och uppträder då på södra Sveriges slättbygder, såsom i Skåne och på Öland, samt i Danmark. Sålunda var fjällugglan vintern 1895—96 allmän i södra Sverige samtidigt med, att under rättelser ingingo om, att hon var talrik i Jämtland, och att där var ringa snö och lemlar i stor mängd. Om tillgång finnes på lemlar och sorkar, tyckas dessa utgöra fjällugglans så godt som uteslutande föda. I annat fall får villebrådet lätt sitta emellan. Så hafva vi ofta, särskildt under snörika vintrar, funnit henne göra stor skada på rapphöns. En t. ex. innehöll 7 rapphönsfötter, en annan 3 hufvud o. s. v. En annan gång funnos rester af en orttupp eller af en gräsand o. s. v. Vintern 1895—96 åter innehöll af 85 undersökta fjällugglor endast en lämningar efter rapphöns och en annan småsten, sannolikt från magen af någon hönsfågel. Alla de öfriga hade endast förtärt sorkar (*Arvicola agrestis*).

Fjällugglan bygger på marken ett konstlöst bo af lafvar, torra växter o. d. Vanligen har hon 6 ägg, men vissa år, då hon har riklig tillgång på föda (lemmelår), ofta ända till 10, ja, t. o. m. 12 ägg. Äggen äro 54—61 mm. långa, 43,5—46 mm. tjocka.

Hökugglesläktet, *Surnia*.

Detta genom stjärten form och längd (se sid. 125) väl kännetecknade släkte omfattar endast en art

Hökugglan, *Surnia ulula*, (L.) (Tafla 26, fig. 5).

Syn. *Strix ulula*, *Strix nisoria*, Meyer, *Strix funerea*, Duméril, *Surnia funerea*, *Nyctierax ulula*.

Namn: Norska: *Høgugle*. Danska: *Høgeugle*, *Krakugle*. Finska: *Hiiriäispöllö*, *Haukka-pöllö*, *Pis-sihaukka*, *Iso pissi*. Lapska: *Pigan*, *Girjelodde*.

Ofvan brun med hvita fläckar, som på hjässan och i nacken sammanflyta till två stora fläckar på hvar sida, och som på skuldrorna bilda ett längsgående band. Undre vingtäckarna svartbruna. Stjärten lång, starkt afrundad, brun med smala, hvita tvärband. Ögonkretsen vit, mellan näbbet och ögat med svart inblandning, utåt begränsad af ett svartbrunt band. En brun, af hvitt omgifven, fläck vid näbbroten. Ett mer eller mindre tydligt brunaktigt band öfver bröstet, som är renare hvitt än öfriga undre kroppsdelar. Dessa äro hvita med täta, bruna tvärstreck. Fötterna hvita, stundom med bruna fläckar. Näbbet ofvan och i spetsen gulaktigt, på sidorna svartaktigt. Iris gul. Könen lika. Klorna svarta. Längd 380—412 mm. Vingen 220—262 mm.

Ungarna likna de gamla.

Hökugglan bebor Europas och Asiens nordliga delar. I Nordamerika norr om 40° N. Br. ersättes hon af en närbesläktad underart, *Surnia funerea*. Centraleuropa besöker hon vintertiden. Hon är tämligen allmän i Norrlands skogstrakter, sannolikt egande ungefär samma utbredning som lafskrikan. Under hösten och vintern är hon stundom rätt allmän söderut. På Gotland är hon funnen ett par gånger. Wallengrens uppgift, att hon häckar i norra Skåne, har sedan ej bekräftats. I Norge eger hon af alla ugglor den största utbredningen och häckar i subalpina barrskogar såväl i landets sydliga delar som ända upp vid ryska gränsen samt går äfven upp i björkregionen. Låglandet besökes höst och vinter, och är hon under de år, då hon är talrik, funnen ända ut på Jaederen (Collett). I Finland är hon den allmännaste af ugglorna samt finnes öfver hela landet. I Danmark är hon sällsynt och förekommer endast någon gång vintertiden (Collin).

Liksom öfriga ugglor är äfven hökugglan mycket periodisk och träffas äfven på häckplatserna vissa år ytterst sparsam, andra åter mycket allmän. Stundom kommer hon talrikt nedåt landet, under det hon stundom en följd af år där kan saknas. Sålunda var hon 1884 så allmän kring Upsala, att omkring 40 exemplar skötos, men har sedan varit så sällsynt i dessa trakter, att knappt ett exemplar om året kunnat erhållas, för att hösten 1896 åter bli ytterst allmän. Hökugglan är af alla våra ugglor den mest utpräglade dagfågeln, och man ser henne stundom

jaga midt på dagen, men äfven hon blir liffigare och skyggare i skymningen, och möjligt är, att hon jagar mer nattetid än om dagen. Hon flyger snabbt, och flykten är en ugglas, kanske mest lik sparfugglans, och påminner ej, som ofta uppgifves, om falkarnas. Hon sitter rak och rör ofta sin vigglika stjärt fram och åter, därvid onekligen liknande en falk. Hökugglan tyckes lefva så godt som uteslutande af möss, sorkar och isynnerhet lemlar. Ett femtiotal af oss undersökta exemplar ha aldrig haft annat maginnehåll. När man nalkas hennes bo, är särskildt honan mycket djärf och slår gång på gång öfver fridstöraren, under det hon låter höra sitt skrik, hvilket Holmgren återger med »krikrikrikri». Hon lär äfven ha ett annat läte, som något liknar kattugglans »hoande». Sina ägg lägger hon i ihåliga träd eller någon gång i gamla kråk- eller roffågelbon. De äro vanligen 3—6 till antalet, men rika sork- och lemmelår oftast 9—11, stundom ända till 13. Äggens längd är 35,5—39,5 mm., deras tjocklek 30—32 mm.

2. FAM. Falklika dagroffäglar, *Falconidae*.

Hufvudet medelmåttigt, fjäderdräkten fast och tätt åtsittande. Ögonen äro ej som hos ugglorna framåtriktade, utan såsom hos flertalet andra fåglar vända åt sidorna och omges ej heller af någon ögonkrets: Endast kärrhökarna ega i sin halskrage något liknande. Örontofsar finnas ej hos någon dagroffågel. Öronöppningen liten och saknar lock. Vaxhuden alltid tydlig och ej dold af framåtriktade borst. Tårna alltid, tarserna oftast, nakna. Yttertån vändbar endast hos fiskgjusarna.

De flesta dagroffäglar bygga själfva sina bon i trädkronor, på klippafsatser eller på marken, och häcka ej i hål.

Dagroffågarna omfatta närmare 350 arter, fördelade på 70 släkten och många underfamiljer. Fiskgjusarna, utmärkta bland annat genom sin vändbara yttertå, anses ofta bilda icke blott en egen familj, utan äfven en egen underordning, likställd med alla de öfriga dagroffågarna.

Öfversikt af underfamiljerna.

- I. Bakom öronfjädrarna en mer eller mindre tydlig halskrage af styfvare, mot spetsen bredare och krökta fjädrar *Circini*.
- II. Bakom öronfjädrarna ingen halskrage.
 - A. Näbbet bakom spetsen af öfverkäken med en tand (jämf. fig. sid. 133) *Falconini*.
 - B. Näbbet icke tandadt.
 1. Vingarna räcka ej utöfver midten af stjärten *Asturini*.
 2. Vingarna räcka utom midten af stjärten
 - a. Tyglarna (trakten mellan ögat och näbbet) beffädrade *Pernini*.
 - b. Tyglarna icke beffädrade.
 - a. Tarserna framtill mer eller mindre beffädrade eller betäckta af en rad stora tvärplåtar.
* Stjärten klufven eller inskuren *Milvini*.
** Stjärten tvär eller rundad ... *Aquilini*.
 - β. Tarserna beklädda med små kantiga fjäll *Pandionini*.

1. Underfam. Kärrhökar, *Circini*.

Denna underfamilj står onekligen hökarna mycket nära och liknar dem, hvad tyglarnas betäckning, tarsens längd i förhållande till underbenet och näbbets beskaffenhet beträffar. Tarsens baksida fjällbetäckt, några af fjällen äro dock något större och stå i en rad, således påminnande om plåtar. Kärrhökarna afvika från hökarna genom sin halskrage, en karaktär, som ansetts närma dem till ugglorna. Från dessa skiljas de dock genom samma olikheter i byggnad som alla andra dagroffäglar.

Kärrhöksläktet, *Circus*, Lacép.

Kärrhökarna hafva ett tämligen svagt och hoptryckt näbb, öfvernäbbet utan »tand» och undernäbbet utan inskärning. Näsborrharna ovala. De hafva tämligen små, i regel gula, ögon och hufvudet omgivet af en mer eller mindre utbildad krage af förlängda, tättsittande fjädrar, påminnande om ugglornas ansiktskrets. Öronöppningen är större än vanligt, ehuru ej så stor som hos ugglorna. Vingarna äro långa med breda, trubbiga spetsar samt räcka till eller nästan till stjärtspetsen. Första handpennan är kort af ungefär sam-

Hufvud af brun kärrhök $\frac{1}{3}$.

Höger fot af brun kärrhök.

ma längd som den 6:te—7:e, 3:e—4:e längst. Stjärten är lång och i spetsen svagt afrundad. Benen långa och spensliga. Tarsen har på framsidan en rad af omkring 15—17 tvärplåtar (se vidstående teckning), som dock hos äldre fåglar bli otydliga. Tårna långa och spensliga, väpnade med smala och föga krökta, på undersidan platta, klor. Fjäderbeklädningen är mjuk, men gles. Könen äro oftast olika, och ungarna skilja sig från de äldre. Honorna äro större än hanarna. Alla äro de medelstora fåglar med hökligt utseende.

Circus cyaneus 1/6.

Circus aeruginosus 1/6.

Samtliga kärrhökar äro flyttfåglar. De äro dagfåglar, men jaga äfven i skymningen. Med sin karaktäristiska flykt sväfva de fram tätt uteder marken, då och då sättande sig på en tufva. Endast sällan höja de sig. Kärrhökarna uppehålla sig i sumptrakter, på våta ängar eller vassbevuxna sjöstränder. De lefva af näbbmöss och små gnagare samt fåglar och fågelungar. Sina bon lägga de på marken eller i vassen och värpa 4—6 hvita ägg, som någon enda gång äro tecknade med rödaktiga fläckar.

Släktet omfattar 15 arter, spridda öfver större delen af jorden med undantag af Ost- och Vestafrika, stora delar af Sydamerika och Australien, delar af Asien samt nordligaste Nordamerika.

Circus swainsonii 1/6.

Circus cineraceus 1/6.

Öfversikt af arterna.

- I. Halskragen framtill icke afbruten.
 - A. Yttre fanet urringadt å 2—5:e handpennorna (se vidst. fig.) *C. cyaneus*.
 - B. Yttre fanet urringadt å 2—4:e handpennorna (se vidst. fig.) *C. swainsonii*.
- II. Halskragen framtill afbruten.
 - A. De hoplagda vingarna räcka till stjärtspetsen. 2:dra—4:de handpennorna med urringadt ytterfan..... *C. cineraceus*.
 - B. De hoplagda vingarna räcka icke till stjärtspetsen. 2:dra—5:te handpennorna med urringadt ytterfan..... *C. aeruginosus*.

Blå kärrhöken, *Circus cyaneus*, (L.) (Tafla 32, fig. 3, gammal ♂, fig. 4, ung ♂).

Syn. *Circus pygargus*, (L.), *C. strigiceps*, Nilss., *Strigiceps cyaneus*.

Namn: *Blåhök*, *Hedhök*, *Kärrhök med halskrage*. Norska: *Blaa Kjaerhök*. Danska: *Blaa Kjaerhög*, *Hedefalk*, *Kornfalk*, *Blaafalk*, *Uglehög*.

Finska: *Sinihaukka*, *Sinertävä suohaukka*, *Sammakkohaukka*.

Gammal hane: ofvan samt på hufvud, hals och bröst blågrå. Fjädrarna på öfre delen af halsen bildande ett slags krage. Handpennorna svarta, de inre grå, alla med infanet helt eller delvis hvitt. Armpennorna blågrå, i inre fanet bredt kantade med hvitt. De längsta handtäckarna omkring 20 mm. kortare än den 1:a armpennan. 1:a handpennan = 7:de, 1:sta—4:de handpennorna i infanet inskurna, inskränningen i första pennans infan ligger i jämnhöjd med handtäckarnas spetsar, 3:dje och 4:de pennorna nästan lika långa och längst (se teckningen å föreg. sida). Stjärtens mellersta pennor ofläckade, blågrå, sidopennorna i infanet hvita med grå fläckar och tvärband. Buken, under- och öfvergumpen hvita. Honan är ofvan brun, på hufvud och hals med rostgula eller gulhvita fjäderkanter. Vingtäckarna med rostgula kantfläckar. Vingpennorna mörkbruna med svartaktiga tvärband. Handpennorna med ljust infan och hvit- och svartstrimmig undersida. Öfre stjärttäckare hvita. Stjärten mörkbrun med brungrå—gulhvita tvärband, som äro ljusast på sidopennorna. Halskragen gulvit med bruna spolfläckar. Undre kroppsdelarna vitaktiga med bruna längsfläckar. Iris gul. Näbbet svartaktigt med gul vaxhud. Fötterna gula, klorna svartbruna. Längd ♂ 445—468, ♀ 520—530 mm. Vingen ♂ 330—340, ♀ 370—380 mm.

Ungfågeln liknar honan, men har bottenfärgen på undersidan ljust rostbrun.

Dunungen vit med svarta ögonkretsar.

Blåhöken finnes öfver hela Europa. I öster går han genom norra Asien ända till Japan och Kina, och om vintern besöker han norra Afrika. Hos oss häckar han hufvudsakligast på Norrlands myrar, men erhålles ej sällan under flyttningen söderut. Vid Pajala är han iakttagen (Lilljeborg, enl. Sundström) och skall äfven vara funnen vid Muonioniska, och vid Luleå häckar han (Sundevall). Vi hafva ofta fått hans ägg från Vilhelmina lappmark. Under flera år på 1860-talet iakttog den ene af oss dagligen 2 å 3 gamla blåhökar sommaren öfver vid Hornborgasjön i Vestergötland. Troligen häckade dessa fåglar på den vidsträckt gungfly, som omöjliggjorde hvarje framträngande till deras bon. Likaså skall han förekomma vid Tåkern. I Norge häckar blåhöken på landets sydliga fjällmyrar samt erhålles under flyttningstiden och vintern från skilda lokaler, såsom från Jaederen och Listerland (²¹/₂ 1891, Collett). Sannolikt häckar han äfven i nordliga Norge. I Finland är han, ehuru sällsynt, funnen häckande öfver hela landet. I Björneborgstrakten

skall han till och med vara rätt allmän. Han lär äfven vara iakttagen vid Triostrow vid Hvita hafvets mynning (Mela). I Danmark har han iakttagits höst och vår samt äfven midvinters här och hvar, kanske mest på Jylland, men om han häckar där i landet, synes oviss, ehuru det uppgifves så, beträffande Jylland (Collin).

Han ankommer till Sverige, så snart snön gått bort om våren. Sålunda hafva vi ofta i Vestergötland sett honom redan i mars. Till Uppland kommer han i början af april och är ej sällsynt hela denna månad. Höstflyttningen inträffar i september och oktober, och han finnes äfven då i Uppland och Vestergötland samt är allmän i Skåne.

Den gamle hanen liknar på afstånd rätt mycket en fiskmå. Oftast hafva vi funnit sorkar, särskildt *Arvicola amphibius* och *agrestis* i hans mage, men äfven en myckenhet fågelungar, beckasiner och till och med en gammal trast.

Sitt bo lägger han på någon sumpig myr. Det är rätt stort och består af kvistar och ris samt är klädt med torrt gräs. Äggen, 4—6, äro hvita, något stötande i blågrönt, vanligen ofläckade eller någon enda gång tecknade med några få, rödbruna fläckar. Deras längd 41—47 mm., tjocklek 33—36 mm.

Bleka kärrhöken, *Circus swainsonii*, Smith.

(Tafla 32, fig. 5, gammal ♂).

Syn. *Circus macrurus*, (Gmel.), *C. pallidus*, Sykes, *Strigiceps swainsonii*.

Namn: *Stepphök*, *Blek stepphök*. Danska: *Steppehøg*. Finska: *Vaalea suohaukka*, *Valkeanharmaa suohaukka*.

Gammal hane: ofvan samt på hufvud, hals och bröst ljust askgrå. Vingtäckare och armpennor grå. Handpennorna svarta; den 2:dra—3:dje i utfanet, den 1:sta och de inre helt grå. I infanet samt på undersidan äro de delvis hvita. Handtäckarna ungefär af den 1:sta armpennans längd, 1:sta handpennan = eller föga kortare än den 6:te, haket i dess infan ungefär i jämnhöjd med handtäckarnas spetsar. Undre vingtäckare hvita. Öfre stjärttäckare hvita med grå tvärband. Stjärtens mellersta pennor ofläckade, grå, de yttre vitaktiga med gråbruna tvärband. Buken och undergumpen vitaktiga, den senare stundom med matta, gråaktiga tvärband. På sidorna och bröstet finnas stundom små, rostgula spolfläckar. Honan ofvan mörkt gråbrun; hufvud, hals och vingtäckare med ljusa fjäderkanter och fläckar. Vingpennorna bruna med mörkare tvärband, inunder hvita med svartaktiga, sneda tvärstreck. Under mycket ljust rödgul med bruna fläckar. Stjär-

ten brun med blekare sidopennor och mörkbruna tvärband. Iris gul. Näbb svart med gul vaxhud. Fötter gula med svartbruna klor. Längd ♂ 431—444, ♀ 498—520 mm. Vingen ♂ 325—350, ♀ 360—385 mm.

Ungfågeln liknar honan, men har ofta undersidan ofläckadt rostbrun.

Bleka kärrhöken bebor södra Europa och Asien ända till Kina samt vintertid Afrika ända ned till Goda Hoppsudden. Han är sällsynt i norra och vestra Europa och har aldrig blifvit funnen i Storbrittanien. I Sverige är han endast tillvaratagen vid Göteborg (³/₆ 1853), på Gotland (⁹/₅ 1834) och vid Lund (1834, Nilsson), vid Norrköping (¹⁶/₁₁ 1863, Sundevall) samt slutligen vid Hellefors (Sundström). I Norge äro tre exemplar funna, nämligen två honor våren 1884 den ⁶/₅ vid Stavanger samt den ¹²/₅ vid Fredrikshall. Det tredje exemplaret, en ung fågel, fälldes på Lister den ²/₁₀ 1888 (Collett). I Finland har han två gånger skjutits vid Helsingfors (⁵/₅ 1842, ⁸/₅ 1858, Wright). I Danmark iaktogs en flock bleka kärrhökar, hvaraf en sköts i augusti 1858 i Vendsyssel, ett annat exemplar fälldes på Sjaelland (⁶/₁₁ 1884, Collin).

Denna kärrhök lär helst uppehålla sig på öppna, steniga slätter och odlad mark. Han skall lefva af små reptiler, insekter och smärre däggdjur. Fåglar lär han mera sällan angripa. Han sätter sig nästan aldrig i träd, utan hvilar på stenar eller marken.

Sitt af gräs byggda bo lägger han på marken. Äggen äro blågrönaktigt hvita, stundom tecknade med glesa, rödaktiga fläckar. Längd 43—46 mm., tjocklek 33,5—35,5 mm.

Mindre kärrhöken, *Circus cineraceus*, (Mont.)

(Tafla 32, fig. 1, gammal ♂, fig. 2, -ung fågel).

Syn. *Circus pygargus*, (L.), *C. cinerascens*, Steph.

Namn: *Ängshök*, *Grå kärrhök*, *Mindre stepphök*. Danska: *Graa Kjaerhög*, *Engfalk*. Finska: *Pienempi suohaukka*, *Vähä suohaukka*.

Hane: ofvan samt på hufvud, hals och bröst mörkt askgrå med mörkare fläckar, på ryggen med gråbrun inblandning. Vingtäckare och armpennor af ryggens färg. Ett svart band tvärs öfver armpennorna. Handpennornas första täckfjädrar lika med eller något längre än de närmaste armpennorna. Handpennorna svarta, de inre gråaktiga. Den 1:stas inskränning 2—3 cm. utanför handtäckarnas spetsar. 3:dje pennan längst, 1:sta = 6:te. Öfre stjärtäckarna hvita med grå spetsar, stjärten grå, de yttre pennorna i infanet hvita med bruna tvärband. Undre vingtäckare, buk, sidor, skänkefjädrar och undergump hvita med stora, rostbruna fläckar längs

midten af fjädrarna. Honan ofvan brun med ljus rostbruna fläckar. Handpennorna brunaktiga med svartbruna tvärband, på undersidorna hvita med liknande tvärband. Öfre stjärtäckare hvita med rödbruna fläckar. Stjärten mörkbrun, de mellersta pennorna med gråaktiga, de yttre med ljus rödgula tvärband. Under blekt rödgul med rostbruna längsfläckar. Iris gul. Näbb svartaktigt. Fötter gula med svartaktiga klor. Längd ♂ c:a 450, ♀ c:a 480 mm. Vingen 330—390 mm.

Ungfågeln är ofvan brun med ljus rostbruna fjäderkanter. Vingpennorna i spetsen kantade med hvitaktigt. Under enfärgadt rostbrun eller med svartbruna, längsgående fläckar på hals och bröst.

Denna kärrhök förekommer i Europa med undantag af de nordliga länderna samt går i Asien ända till Kina och i Afrika ned till Kaplandet. I Danmark är han skjuten några gånger såsom (²⁰/₁₀ 1885) i Eistrup, (¹⁶/₈ 1892) i Palsgaards skogsdistrikt (på Jylland), där han äfven uppgifves hafva häckat, samt på Langeland (maj 1893) (Collin), några andra uppgifter om hans förekomst att förtiga. I Sverige är han endast funnen några få gånger i Skåne, nämligen vid Lund (sept. 1839), Hjularöd (²⁰/₈ 1841) samt nära Kristianstad (hösten 1852) (Nilsson)*. I Norge är han ej funnen. I Finland däremot är han skjuten vid Helsingfors (¹⁹/₅ 1841, M. v. Wright).

Mindre kärrhöken uppehåller sig på fuktiga ängar och hedar. Han lefver af insekter, reptiler, fältmöss och småfåglar samt deras ägg och ungar. Enligt Naumann lär han anfalla och döda unga harar. Sedan häckningstiden är öfver, skall han slå sig tillsammans i stora flockar.

Sitt bo lägger han på marken. Det består af torrt gräs. Äggen, 4—6 till antalet, läggas i slutet af maj månad. De äro blågrönaktigt hvita, stundom ofläckade, stundom med några få, glesa och matta, rödaktiga fläckar. Längd 40—41 mm., tjocklek 32—33 mm.

Bruna kärrhöken, *Circus aeruginosus*, (L.)

(Tafla 32, fig. 6, gammal ♂, fig. 7, ung fågel.)

Namn: *Rostbrun kärrhök*, *Sumphök*; *Madhök* (Vestergötl.). Norska: *Brun kjaerhök*, *Sumphök*. Danska: *Rödbrun Kjaerhög*, *Rörfalk*, *Fiskchög*, *Dvaergglente*.

Gammal hane: ofvan mörkbrun, på vingarna med ljusare fjäderkanter. De längsta handtäckfjä-

* Vid en sådan uppgift (i Sundströms bearbetning af ornithologiska meddelanden) som den, att ifrågakvarande art är »ej allmän» i Wäderstad (Östergötland), bör naturligtvis intet afseende fästas.

drarna 5—25 mm. kortare än 1:sta armpennan. 1:sta handpennan = den 6:te, dess inskränning ungefär i jämnhöjd med handtäckarnas spetsar, men c:a 4 cm. framför den första spets. De sex yttre vingpennorna svarta, de öfriga liksom armpennorna och täckfjädrarna längs vingens framkant askgrå. De 2—3 innersta armpennorna bruna. De undre vingtäckarna samt de inre handpennornas infan helt, de yttres delvis hvitt. De öfre stjärttäckarna och stjärten askgrå med brun anstrykning. Hufvudet ofvan hvitt med svartbruna spolstreck. Strupen hvitaktig. Undre kroppsdelen bruna med en hvitaktig fläck midt på bröstet, någon gång hvita med bruna längsstreck. Undre stjärttäckare med grå anstrykning. Honan brun, isynnerhet under med rödbrun anstrykning. Hjässa och nacke gulhvita, brunfläckiga. Strupen gulvit. Handpennorna och handtäckare svartbruna, undre vingtäckare rödbruna. Iris gul. Näbb hornfärgadt, vaxhud och fötter gula. Längd 482—585 mm. Vingen 375—431 mm.

Ungfågeln liknar honan, men saknar rödbrun anstrykning och har stundom en gulvit fläck på bröstet.

Bruna kärrhöken finnes öfver hela mellersta Europa, österut är han allmän ännu i Indien samt förekommer i Kina och Japan. I Afrika går han vintertid ända till Transvaal. I sydöstra Skåne är brun kärrhöken flerstädes på passande lokaler ej sällsynt. För en tio år sedan häckade han årligen t. ex. vid Bökebergsslättsjön ej långt från Malmö, men torde nu vara utrotad. Vid Tåkern i Östergötland häckar han årligen (Sundström). Vid Göteborg samt i Bohuslän har han erhållits några gånger (Malm). I Uppland är han tämligen allmän och häckar flerstädes på passande lokaler. Hans nordgräns torde sammanfalla med Dalälven, ehuru han skjutits ända uppe vid Sundsvall (Sundström). I Norge är han funnen vid Kristiania (Rasch) och vid Fredrikstad (Collett 1868).* I Danmark häckar han flerstädes såväl på Jylland som på öarna. Vid Kollefjord på Faeröarna är ett exemplar skjutet (Collin). I Finland är han skjuten i Luvia kapell vid Kumo elfs mynning.**

Den bruna kärrhöken ankommer till Vestergötland och Uppland i midten af april och flyttar bort i oktober. Om våren, medan sjöarna ännu äro isbelagda, ses han ofta undersöka åkerfält och ängar

* Nilssons uppgift (del I sid. 84), att den bruna kärrhöken skulle häcka i södra Norge, är påtagligen oriktig. Likaså torde hans utsaga (efter Malmén), att han häckar vid Göteborg, tåla bekräftelse.

** Enl. meddel. i Soc. pro fauna et flora fennica. Hft. 15 s. 183.

vid sjöstränderna. Han flyger då helt systematiskt teg upp och teg ned, noga undersökande hela fältet och hållande sig lågt efter marken. När han upptäcker en sork eller dylikt, kastar han sig blixtnsnabbt ned för att hugga sitt rof. Han lever mest af sorkar och fåglar, gör rätt stor skada på andungar samt fångar stundom äfven fisk. För sin trefnad fordrar han vassbevuxna sjöstränder. Under våren hör man honom mycket sällan skrika, men när ungarna komma ut, låta de ej sällan höra sin gälla stämma, som något erinrar om dufhökens.

I vassen bygger han ett rätt stort bo af torra vass-strån och lägger däri 4—5 hvita ägg, någon enda gång tecknade med få och matta, rödaktiga fläckar. Äggen äro 47—55 mm. långa och 35—42 mm. tjocka.

2. Underfam. Falkar, *Falconini*.

Öfvernäbbet med en tandlik flik (se nedan). Tyglarna täckta af borst. Underbenet mycket längre än tarsen, den senare åtminstone på baksidan täckt af fjäll och utan plåtar. Yttertån vid roten genom en hinna förbunden med mellantån.

Underfamiljen omfattar öfver 80 arter, fördelade på 13 släkten.

Falksläktet, *Falco*, L.

Näbbet kort, tjockt och ovanligt kraftigt, ända från roten böjdt nedåt med stark, snedt nedböjd spets. Öfvernäbbet strax bakom näbbhaken med en skarp, utstående flik, den s. k. falktanden, undernäbbet med en motsvarande inskränning. Näsborrarna runda, i midten med hård knöl eller uppstående pelare (se vidstående teckning). Vingarna äro tämligen långa och mycket spetsiga med 2:a handpennan längst. Stjärten är af medellängd, tvär eller svagt afrundad. Tarserna jämförelsevis korta och starka, framtill belagda

Hufvud af lärkfalk $\frac{2}{3}$.

Höger fot af jaktfalk $\frac{1}{2}$.

med små kantiga plåtar, hvilka stundom nedtill äro större och tvärställda.

Falksläktet omfattar omkring 57 arter, spridda öfver större delen af jorden. Vanligen afskiljas jaktfalkarna till ett släkte, *Hierofalco*, med 6 arter, tornfalkarna och aftonfalken till ett annat, *Cerchneis*, omfattande 22 arter. Det senare kännetecknas då af sina korta tår (mellantån når ej näbbåsens dubbla längd) med deras relativt små trampknölar. Släktet *Falco* i inskränkt mening, i motsats till de båda andra, utmärkes af, att yttertån (utan klo) är längre än innettån (utan klo); hos de andra släktena äro de ungefär lika.

Hos stenfalken äro de båda första handpennorna tydligt inskurna i infanet, hos jaktfalkarna är inskärningen otydlig på den andra handpennan och saknas hos lärk- och pilgrimsfalken samt hos aftonfalken alldeles, hos tornfalken finnes den, ehuru svag.

De tre första handpennorna af lärkfalk $\frac{1}{4}$. De tre första handpennorna af jaktfalk $\frac{1}{4}$. De tre första handpennorna af stenfalk $\frac{1}{4}$.

Ädelfalkarna, till hvilka jaktfalkarna, pilgrimsfalken, lärkfalken och dvärgfalken räknas, föra ett helt annat lefnadssätt än tornfalkarna. De flyga utomordentligt snabbt och väl samt fånga vanligen sitt byte i luften, i det de uppfånga störta sig på detsamma. Det förefaller härvid, som skulle deras offer stundom dödas af den våldsamma sammanstötningen. Åtminstone har den ene af oss iakttagit, huru t. ex. änder vid pilgrimsfalkens angrepp störta döda till marken. Det var ädelfalkarna, som jämte hökarna och någon gång örnarna fordom dresserades och användes eller ännu af araber och tatarer användas till jakt. Tornfalkarna åter flyga sakta fram öfver marken och stanna då och då med fladdrande vingar för att noga speja efter byte, som de gripa på marken.

Alla falkar lägga tätt brunfläckiga ägg, oftast 4—6. Endast honan rufvar, men båda makarna hjälpas åt med uppfödandet af ungarna. Honan är alltid större än hanen. Könen ha stundom lika dräkt, stundom t. ex. hos tornfalkarna mycket olika. Ungarna äro mer eller mindre olika de gamla. Alla falkar äga brunaktig, ingen gul iris.

Öfversikt af arterna.

- I. Tarserna på framsidan fjädertäckta nedom midten.
 - A. Ryggen med hvita eller ljusgrå fläckar och tvärband *F. gyrfalco*.
 - B. Ryggen utan hvita eller grå fläckar. *F. sacer*.
- II. Tarserna på framsidan icke fjädertäckta nedom midten.
 - A. Tarsen lika med eller kortare än mellantån utan klo *F. peregrinus*.
 - B. Tarsen längre än mellantån utan klo.
 1. Öfre kroppssidan icke rödbrun.
 - a. Klor svarta.
 - * Halsens sidor med en större hvit eller vitgul fläck..... *F. subbuteo*.
 - ** Halsens sidor med smala, svartaktiga eller bruna, längsgående fläckar *F. tiliusfalco*.
 - b. Klor gulaktiga *F. vespertinus*.
 2. Öfre kroppssidan rödbrun med svarta fläckar..... *F. tinnunculus*.

Jaktfalken, *Falco gyrfalco*, L. (Tafla 27, fig. 5 och 7).

Syn. *Hierofalco gyrfalco*.

Islandsfalken, *Falco islandus*, Gmel.

Syn. *Falco rusticolus*, Fabr.

Sydgrönlandsfalken, *Falco holboelli*, Sharpe.

Syn. *Falco arcticus*, Blasius.

Grönlandsfalken, *Falco candicans*, Gmel.

Syn. *Falco islandus*, Fabr.

Namn: *Jaktfalk*, *Blåfot*, *Hvitfalk*, *Gerfalk*.

Norska: *Jagtfalk*. Danska: *Jagtfalk*, *Islandsfalk*, *Hvidfalk*. Faeröarna: *Falkur*. Island: *Fálki*, *Valur*, *Haukur*. Finska: *Tunturihaukka*, *Jahthaukka*, *Tunturikoppelohaukka*. Lapska: *Rievsakfalle*, *Tuottarkoappil-falli*.

Som synes af ofvanstående förteckning och nedan bifogade öfversikt, har man uppdelat jaktfalken i ej mindre än fyra geografiska raser, eller, om man så vill, arter.* De skilja sig mest därigenom, att de från Island och Grönland äro hvitare och obetydligt större. Här nedan lämnas utförligare färgbeskrifning endast af den vanliga i Skandinavien bofasta jaktfalken.

F. candicans: hufvudet helt hvitt eller med smala, svarta längsstreck. Hela undersidan och skänklarna hvita, de senare stundom med smala, svarta streck. Stjärten helvit eller med mer eller mindre fullständiga, svarta tvärband. Den gamla fågeln med både näbb och fötter gula. Nordamerika, Grönland, om vintern i nordvestra Europa.

* Flera författare skilja dock ej *Falco holboelli* från *Falco islandus*.

F. islandus: hufvudet hvitt med svarta streck, bröst och skänklar hvita, de senare med svarta eller grå tvärstreck. Näbb blåaktigt, fötter gula. Island, om vintern i nordvestra Europa.

F. holboelli skiljer sig från *F. islandus* därigenom, att hufvudet stundom och bröstet alltid äro hvita. Han torde lämpligast sammanslås med föregående. Grönland.

F. gyrfalco: hufvudet svartgrått med eller utan obetydlig vit inblandning. Hela undersidan fläckad af svartbrunt. Översidan och stjärten med grå, ej hvita, fläckar och band. Norra Europa, Asien och Amerika, på Spetsbergen saknas han i regel, men är dock en gång sedd där (Holmgren).

Ungfåglarna, åtminstone af de tre sista raserna, äro knappast möjliga att skilja åt.

F. gyrfalco: ofvan brunaktigt grå med ljusgrå fläckar och tvärband, öfvergumpen ljusare. Handpennorna med otydliga, vitaktiga fläckar i utfanet och hvita tvärband i infanet. Stjärten ljusgrå med brunaktiga tvärband och smal, vit spetskant. Hufvudet ofvan gråsvart med vitaktiga fläckar på nacken och vit inblandning på halsens sidor. Strupen och bröstet hvita med långsgående, svartbruna spolfäckar. Återstående undre kroppsdelarna gulaktigt hvita med svartbruna fläckar, som på sidorna, skänkel fjädrarna och undre stjärtäckarna bilda tvärband. Honan är större och ofvan något mörkare än hanen. Iris mörkbrun. Näbb mörkt hornfärgadt, vid roten gulaktigt. Vaxhud gul. Fötter grönaktiga med svarta klor. Längd ♂ 520—572, ♀ 575—608 mm. Vingen ♂ 355—391, ♀ 400—410 mm.

Ungfågeln är ofvan mörkt brungrå med smala, vitaktiga fjäderkanter. Undre kroppsdelarna vitaktiga med stora, täta, bruna, långsgående fläckar. Fötterna blåaktiga.

I Sverige finnes jaktfalken som häckfågel endast i fjälltrakterna från Lappland, där han ej torde vara så sällsynt, ned till Jämtland (Sundström). Till södra Sverige kommer han endast under senhösten och vintern och är äfven då alltid sällsynt. I Norge är han isynnerhet allmän i Finnmarken, på öarna längs kusten och på fjällvidderna, men häckar på fjällen äfven söderut ända ned i Telemarken. Låglandet och kusten besökas vintertid (Collett). Han bebor Finlands nordliga fjäll, äfvensom ryska lappmarken och anträffas vintertid mycket sparsamt i landets södra delar. I Danmark är han sällan iakttagen (mest ungfåglar) och endast vintertiden (Collin). Islandsfalken är funnen i Norge ($1\frac{3}{2}$ 1879) vid Lillehammer och ($\frac{5}{2}$ 1886) på Listerland. Grönlandsfalken har erhållits i Porsanger (okt. 1887) och vid Mandal ($2\frac{9}{3}$ 1890) (Collett).

En del jaktfalkar, särskildt ungfåglar, flytta ur landet under vintern, men de flesta torde stanna kvar i fjälltrakterna, och arten öfvervintrar såväl

vid Nordkap som i det inre af Lappland. De gamla fåglarna torde öfver hufvud mycket sällan lämna fjällen. Helst väljer jaktfalken till uppehållsort ett brant fjäll i närheten af någon större sjö eller vid kusten. Endast sällan träffas han bosatt i skogstrakter.

Han synes enligt såväl andras som våra iakttagelser ha sina bestämda jakttider: midt på förmiddagen och midt på eftermiddagen. Härvid flyger han vanligen på 10—20 meters höjd öfver marken, stundom med flaxande vingar hejdande sig i luften på samma sätt som tornfalken. Eljes sitter han trög på någon större sten, spejar dock åt alla håll och är ej sen att infinna sig, om någon ripa eller annan fågel flyger upp. Vid fågelbergen är han en riktig mordängel, som regelbundet två gånger om dagen griper sig en alka. Om vintern lefver han till stor del af ripor. Han försmår för öfrigt hvarken fjäll-lemlar eller ekorrar. Han tyckes i motsats mot pilgrimsfalken gripa fåglar äfven på marken, och den ene af oss erhöill en ung jaktfalk, som slagit klorna så fast i en orrbulvan, att han hängde kvar i densamma en god stund.

När man nalkas boet, flyga båda makarna ängsligt fram och åter, under det de låta höra ett skarpt, hvisslande skrik, som kan återges med »piä piä piä piä». Af kvistar och ris bygges jaktfalkens rede på en afsats i någon brant bergvägg, stundom skyddadt af en öfverhängande klippa. Äggen, 3—5, läggas vanligen i sista veckan af april månad. De äro gulhvita med tätt sammanlöpande, bruna fläckar, som oftast helt och hållet täcka ägget. Längd 57—62 mm., tjocklek 44—47,5 mm.

Tatariska jaktfalken, *Falco sacer*, Gmel.

(Tafla 27, fig. 1).

Syn. *Falco lanarius*, Nilss.

Namn: *Slagfalk*, Nilss.

Ofvan mörkbrun med rödbruna fjäderkanter eller någon gång rödbruna tvärband. Handpennorna bruna, infanet med gulhvita tvärfäckar. Stjärten brun med ofullständiga, gulhvita tvärband. Hjässan rödaktig, ofta urblekt, med täta, mörka långsstreck. Nacken, undersidan och de undre vingtäckarna vitaktiga, öfverallt utom på strupen med långsgående, bruna fläckar. Iris mörkbrun. Näbb hornfärgadt med blå anstrykning, fötter och vaxhud gulaktiga. Längd 430—600 mm. Vingen 255—400 mm.

Ungfågeln ofvan gråbrun med rostfärgade fjäderkanter.

Den tatariska jaktfalkens område omfattar sydöstra Europa och nordöstra Afrika samt sträcker sig

genom Centralasien till norra Kina. I norden har han endast en gång erhållits, nämligen i början af århundradet, då ett stormdrifvet exemplar enligt uppgift skall ha slagit ihjäl sig mot Lunds domkyrka (Sundevall).

Det är denna falk, som jämte *Falco feldegg* af araberna användes vid jakt.

Pilgrimsfalken, *Falco peregrinus*, Tunst.

(Tafla 27, fig. 2).

Syn. *Falco communis*, Gmel.

Namn: *Vandringfalk*, *Mindre jaktfalk*, *Vanlig jaktfalk*; *Slaghök* (Göteborg, Bohusl.); *Valhök* (Bleking). Norska: *Pilegrimsfalk*. Danska: *Vandrefalk*, *Duefalk*, *Blaafalk*. Faeröarna: *Falkur*. Finska: *Muuttohaukka*, *Leivohaukka*. Lapska: *Riev-sakfalle*.

Rygg, skuldror och öfre vingtäckfjädrar askgrå med svartaktiga spolar och tvärband. Öfvergump och stjärttäckare ljusare. Armpennorna af ryggens färg, ljusare längs infanet, handpennorna svartaktiga med hvitaktiga tvärband på undersidan och infanet. De undre vingtäckarna hvita med svarta tvärband. Stjärten svartaktig med gråa tvärband och ljus spets. Hufvud och nacke samt ett band från mungipan svartaktiga. Strupen, en fläck på halsens sida samt bröstet hvitaktiga, bröstets sidor och undre del med dropplika, svartaktiga fläckar. Öfriga undre kroppsdelar hvitaktiga med svartaktiga tvärband. Honan liknar hanen, men är större. Iris mörkbrun. Näbbet svartaktigt, det undre vid roten gulaktigt, väx huden gul. Fötter gula, Längd ♂ 393—423, ♀ 490—512 mm. Vingen ♂ 297—310, ♀ 360—370 mm.

Ungfågeln är ofvan mörkt brungrå med smala, rostgula fjäderkanter samt på hjässan och nacken med ljust rostgula fläckar. Undre kroppsdelarna gulaktigt hvita—rostgula med längsgående, svartbruna fläckar. Fötter blåaktiga.

Få fåglar ha så vidsträckt utbredning som pilgrimsfalken. Han finnes med undantag af Australien nästan öfver hela jorden. I Sverige är han spridd och häckar från och med Skåne åtminstone upp till närheten af Qvickjock och till Juckasjärvi (Sundevall) samt på Gotland. I Norge finnes han från Hvalöarna till Sydvaranger och Vadsö. Han synes föredraga kusttrakterna, men bebor äfven fjällen i det inre. Likaså finnes han, ehuru på det hela taget ganska sällsynt, öfver hela Finland. I Danmark är han rätt allmän vintertid, och om sommaren ses ofta ungfåglar, men han är endast funnen häckande på Möen samt i början af århundradet på

Christiansborgs ruiner (Collin). På Bornholm häckar han, och Faeröarna besöker han stundom, men ehuru han är allmän på Grönland, saknas han alldeles på Island.

Pilgrimsfalken ankommer till mellersta Sverige i början af april och flyttar bort i oktober. Under höstflyttningen är han ofta rätt allmän på sådana lokaler, där änder och vadare samla sig i stort antal, såsom exempelvis på södra Öland. Pilgrimsfalken väljer hos oss helst sin vistelseort vid branta berg, som ligga vid sjöar. På sådana platser söker man honom sällan förgäfvets, men han häckar äfven inne i stora skogar och ute på kala, vattendränkta mader, blott där finnes rik tillgång på änder.

Han är utomordentligt starkt byggd, ganska skygg, men mycket rofgrig. Han lever mest af sjöfåglar, särskildt änder, hvilka han alltid fångar i flykten, dock håller han ofta till godo äfven med vadare, trastar och starar eller till och med gulsparfvar. När en större fågel någon gång anfaller, hjälpas makarna åt. Så såg en gång den ene af oss, hur en ung trana på detta sätt fångades.

När man nalkas hans ägg eller ungar, flyger han skrikande omkring fridstöraren och är då stundom så djärf, att han slår tätt öfver dennes hufvud. Hans läte är starkt hvisslande.

Något egentligt bo bygger han knappast. Vanligen läggas äggen i en fördjupning eller afsats på någon bergvägg, dit han stundom dragit ihop några strån eller kvistar, ibland finner man dem i ett öfvergifvet roffågelbo. Som mer ovanliga häckplatser kunna anföras gamla ladtak, toppen af höstackar eller en tufva i ett kärr, allt lokaler, den ene af oss varit i tillfälle att iakttaga. Äggen, som läggas i slutet af maj eller början af juni, äro vanligen 3—4, mer sällan 5—6, till grundfärgen hvit-gul-tecknade med tätt sammanlöpande, bruna fläckar. Längd 48—55 mm., tjocklek 38—42 mm.

Lärkfalken, *Falco subbuteo*, L. (Tafla 27, fig. 6).

Syn. *Hypotriorchis subbuteo*.

Namn: Norska: *Laerkefalk*. Danska: *Laerkefalk*, *Blaafalk*. Finska: *Nuolihaukka*, *Leivohaukka*.

Ofvan mörkt askgrå, bakåt ljusare. Handpennorna svartaktiga med ljusa tvärfäckar i infanet. Stjärten af ryggens färg, dess mellersta pennor ofläckade, de öfriga med ljusare tvärband i infanet. Hufvudet ofvan svartaktigt med smala, rostfärgade, ofta otydliga, fjäderkanter. Örontäckarna och ett band från munviken nedåt halsen svarta. I nacken tvänne hvitaktiga fläckar. Strupen och halsens sidor gulhvita, ofläckade. Bröst, buk och sidor gulhvita med

täta, långsgående, svarta fläckar. Skänkelfjädrarna och undergumpen roströda. Honan är något större, ofvan mörkare, det rostbruna under stjärten är blekare. Iris brun. Näbb svartaktigt med gul vaxhud. Fötterna gula. Längd 306—345 mm. Vingen 259—266 mm.

Ungen är ofvan mörkt gråsvart med rostgula eller hvitaktiga fjäderkanter. Vingarnas och stjärtens pennor med ljusa spetsar. Undre kroppsdelarna matt rostgula, svartfläckiga; skänkelfjädrar och undergump enfärgadt rostgula.

Lärkfalken förekommer öfver hela Europa och norra Asien samt öfvervintrar i Indien och södra Afrika. Talrikast är han i vester och aftager i antal österut. I Sverige är han allmän från och med Skåne upp till Uppland och Värmland. Mot norden synes han aftaga i antal, men är funnen vid Sundsvall och häckar vid Östersund (Sundström). Nordligaste fyndorten torde vara Luleå lappmark (Carlson). På Gotland häckar han liksom på Bornholm. I Norge är han sällsynt och aldrig funnen norr om Dovre (Collett). I Finlands södra och mellersta delar är han ganska allmän. Mot norr är han funnen till Kajana (Mela) och Uleåborg (Dresser). I Danmark är han tämligen allmän (Collin).

Lärkfalken är en äkta flyttfågel, som ankommer till Vestergötland och Uppland i början eller midten af april och flyttar bort i september och oktober, följande flertalet af våra flyttande småfåglar åt.

Han uppehåller sig helst i skogskanter eller små, på slätten liggande, skogsdungar, särskildt gärna sådana, som gränsa intill vassrika sjöar eller träsk. Han är en utomordentligt skicklig flygare, som, enligt hvad den ene af oss varit i tillfälle att iakttaga, i luften fångar till och med tornsvalan. Vanligen är han ute på jakt en stund tidigt på förmiddagen och om aftonen till mörkets inbrott, men midt på dagen hvilar han i någon trädtopp eller dylikt och är då ofta så litet skygg, att man öppet kan gå tätt under honom. Han lifnär sig vår och höst mest af småfåglar. I vissa trakter, såsom på Öland, är han äfven under sommaren en farlig fiende för småfåglar, i andra t. ex. Uppland och Vestergötland lefver han sommaren öfver så godt som uteslutande af insekter. En stund på förmiddagen och särskildt mot aftonen, ända tills det blir mörkt, samla lärkfalkarna sig ofta flera stycken öfver någon vass eller annat ställe, där sländor finnas i stort antal, och anställa jakt på dessa. De flyga därvid helt sakta på en höjd af 10—15 meter fram och åter, under det de med fötterna fånga den ena sländan efter den andra, och för hvarje slända, som gripes, stannar falken i luften, höjer sig något, för den

fångade sländan till näbbet och förtär den. Ofta hafva vi sett honom öfver hyggen i skogen på liknande sätt drifva jakt på skalbaggar. Märkligt är, att lärkfalken kan fånga insekter i så stor skala, att det förslår till föda åt ungarna. Den ene af oss har i Vestergötland undersökt flera af hans bon med ungar i och ej funnit en fjäder eller ett ben, som antydde, att ungarna matats med annan föda än insekter. Sådana utgjorde äfven det enda innehållet i deras kräfvor.

Lärkfalken bygger alltid sitt näste i träd och inreder ofta därtill ett gammalt kråkbo. När han själf bygger, väljer han alltid gröfre grenar än kråkfåglarna och fodrar redet inuti med små jordtorfvor, mossor o. d. Nalkas man lärkfalkens bo, när han har ungar, anfalla falkarna med raseri under vildt skrik. Deras läte är ett hvisslande »gäth, gäth, gäth». Han häckar vida senare än våra andra falkar. Sälunda pläga äggen läggas omkring den 15—20 juni, och ungarna lämna boet först i början eller midten af augusti. Äggen, vanligen tre, äro 39—46,5 mm. långa och 30,5—34,5 mm. tjocka.

Dvärgfalken, *Falco aesalon*, Tunst. (Tafla 27, fig. 3 ♂, fig. 4 ung ♀).

Syn. *Falco lithofalco*, Gmel., *Aesalon lithofalco*, F. regulus, Pall.

Namn: *Stenfalk*. Norska: *Dværgfalk*, *Stenfalk*. Danska: *Dværgfalk*, *Stenfalk*, *Blaafalk*, *Lille Spurvehøg*. Færöarna: *Smiril*. Island: *Smirill*. Finska: *Poutahaukka*, *Pikku haukka*; *Nuoli-haukka* (Muonio). Lapska: *Cicašfalli* (Muon.); *Titti* (Utsj.).

Gammal hane: ofvan askgrå med svarta spolstreck. Handpennorna svartaktiga med hvita tvärband i infanet. Stjärten af ryggens färg med ett bredt, svart bräm och en smal, vit kant vid spetsen, stundom med några otydliga, svarta tvärband. Pannan och hufvudets sidor vitgrå med rostbrun inblandning och svarta spolstreck. Strupen vit. Undersidan samt ett band rundt nacken ljust rostbruna med vit inblandning och långsgående, mörkbruna fläckar. Stjärtäckarna hvitaktigt rostgula med få svartbruna spolstreck. Honan är ofvan brungrå med rostfärgade tvärband och svarta spolar. Handpennorna svartbruna med rostfärgade tvärband. Stjärten mörkbrun med rostfärgade tvärband. Bröst och buk hvitaktiga med smala, långsgående, bruna fläckar. Iris mörkbrun. Näbbet i spetsen svart, vid roten vaxgult, vaxhuden gul. Fötterna gula med svarta klor. Längd ♂ 280—302, ♀ 305—325 mm. Vingen ♂ 191—207, ♀ 214—220 mm.

Ungen liknar honan, men är ofvan mörkare och under med tätare och bredare fläckar.

Dunungen hvitaktig, senare mer gra.

Dvärgfalken bebor Europa och norra Asien ända till Indien och Kina. I Amerika saknas han, men att han besökt Grönland, visas af, att den ene af oss på Nordgrönland funnit stjärtpennan af en gammal hane. Om vintern besöker han södra Europa och norra Afrika. I den skandinaviska halföns fjälltrakter är han den vanligaste af alla roffäglar. Han häckar äfven på södra och mellersta Sveriges slättbygder. Således hafva vi funnit honom häckande i Uppland samt tämligen allmänt på Vestgötaslätten och i Ottenbylund på södra Öland. Äfven på Gotland häckar han (Kolmodin). I Norge häckar han ock på låglandet t. ex. på Jaederen, där han lägger sitt bo under någon sten eller på marken (Collett). I norra Finland är han allmän, i södra däremot sällsynt. I Danmark förekommer han endast under flyttningarna samt någon gång om vintern. På Færöarna finnes han året om, på Island endast sommartid.

Dvärgfalken är en flyttfågel, som ankommer till Sverige i april och flyttar bort i oktober. En och annan ung fågel öfvervintrar dock hos oss. Sålunda hafva vi fått honom om vintern både i Västergötland och Uppland, och Collett omtalar liknande fall från Norge. I fjälltrakterna träffar man dvärgfalken mest bosatt i björkbältet. I södra Sverige finner man honom endast bosatt i små, på slätten belägna, löfskogsdungar. I barrträd hafva vi aldrig funnit hans bo.

Dvärgfalken är småfåglarnas mordängel, de utgöra hans uteslutande föda. Att han, som någon gång sker, förtär insekter, torde höra till undantagen. Han jagar på helt olika sätt mot de öfriga falkarna. Snabbt som en pil flyger han fram längs marken, och när han då stöter på någon på marken sittande fågel, flyger denne i öfverraskningen upp och gripes då ofta genast eller förföljes han vanligen, tills han blir uttröttad och fångad, såvida han ej dessförinnan hunnit kasta sig ned bland gräs eller buskar och sålunda rädda sig. Han angriper stundom rätt stora fåglar, vi hafva sett honom fånga raphöns och brockfåglar. Han är föga skygg, och på sina jaktfärder väjer han ofta ej undan för människor.

Stundom bygger dvärgfalken själf sitt bo af kvistar och små torfvor, men ofta använder han något gammalt kråkbo. Äggen, 4—5 till antalet, likna de öfriga falkarternas, men äro vanligen mörkare. Längd 36—41,5 mm., tjocklek 29—33 mm.

Aftonfalken, *Falco vespertinus*, L. (Tafla 28, fig. 3, gammal ♂, fig. 4, ung ♀).

Syn. *Falco rufipes*. Beseke, *Tinnunculus vespertinus*, *Cerchneis vespertina*.

Namn: *Rödbent falk*. Danska: *Rödfoedfalk*. Finska: *Punaajalka-haukka*.

Gammal hane: mörkt blågrå. Handpennorna askgrå med svarta spolar. Stjärten enfärgad, svart. Skänkelfjädrarna, undergumpen och underbenets fjädrar brunröda. Honan ofvan, på rygg, vingar och öfvergump mörkgrå med svartaktiga tvärband och spolar. Handpennorna med hvitaktiga tvärfäcker i infanet, undre vingtäckare rödbruna. Stjärten grå, under gråhvit med svarta tvärband. Hufvud och bakhals rostbruna. Under ögat en svart fläck. Strupen och halsens sidor gulhvita. Öfriga undre kroppsdelar ljusst rostbruna med några få svarta spolstreck på sidofjädrarna. Iris rödbrun. Näbbet i spetsen svart, vid roten gulaktigt. Den nakna trakten kring ögat, vaxhuden och fötterna gulröda, klor gula. Längd 279—305 mm.. Vingen 235—254 mm.

Ungen är ofvan svartbrun med breda, rostbruna tvärband och fjäderkanter. Vingpennorna kantade med hvitaktigt. Stjärten svart med talrika, rödbruna tvärband. Pannan och undre kroppsdelen hvitaktiga, en stor svart fläck under ögat. Bröst och sidor tecknade med långsgående bruna fläckar. Sedan den unge hanen blifvit gråblå, behåller han ännu ett år de hvita tvärbanden på stjärten och handpennornas undersidor.

Aftonfalken har en ostlig utbredning och bebor östra och södra Europa, om vintern besökande sydvästra Afrika. I västra Europa är han mycket sällsynt, i Asien ersättes han af en närstående art, *Falco amurensis*. I Sverige är han upprepade gånger anträffad och har möjligen äfven häckat här, ehuru hans bo ej blifvit funnet. Så är han skjuten i Norrhyddinge i Skåne (²⁶/₁₀ 1857, Nilsson), vid Lund (¹¹/₁₀ 1864) samt i Skåne (⁹/₁₀ 1866), på Öland är han skjuten vid Ottenby (⁷/₁₀ 1891, Kj. Kolthoff, 2 exemplar sågos), likaså är en gammal hane iakttagen vid Böda ett par gånger (¹¹/₇ och ¹¹/₈ 1890, Kolthoff), vidare skjuten vid Nyköping (²⁷/₁₀ 1862), i Nerike (våren 1869, Carlson), två gånger vid Upsala (²¹/₁₀ 1860 och ²⁵/₁₀ 1883) samt (maj 1873) vid Luleå (Upsala museum). I Norge är han ej iakttagen. I Danmark har han ofta erhållits såsom på Læsø (maj 1850), på Falster, där han årligen skall häcka, vid Ribe (våren 1878) och vid Stege, likaså skall han ha häckat på Bornholm (Collin). I Finland är han skjuten på spridda ställen, såsom vid Borgå, Lovisa, Uleåborg, Kajana m. fl. I Olonetz är han ej sällsynt.

Aftonfalken har fått sitt namn däraf, att han

jagar till sent om aftonen. Han lefver mest af insekter och lär ofta förekomma i flock, samt häckar kolonivis. Han lägger sitt bo i träd, och äggen, 4—5 till antalet, likna rätt mycket tornfalkens, men äro något mindre. Längd 37—40, tjocklek 29,5—31 mm.

Tornfalken, *Falco tinnunculus*, L. (Tafla 28, fig. 1, ♀, fig. 2, ♂).

Syn. *Cerchneis tinnuncula*, *Tinnunculus tinnunculus*, *T. alaudarius*, Briss., *T. linnéi*, Malm.

Namn: *Väderpulare* (Nerike, Vestmanl., Dalarna); *Spärring* (Sörml.). Norska: *Taarnfalk*. Danska: *Taarnfalk*, *Kirkefalk*, *Musefalk*. Färöarna: *Falkur*. Finska: *Tornihaukka*, *Puna-haukka*.

Hane: ofvan brunröd med en svart fläck i spetsen af hvarje fjäder. Handpennor och handtäckare svartbruna med hvita tvärband i infanet. Bakrygg, stjärttäckare och stjärt blågrå, den senare med ett bredt svart band nära spetsen, som är hvit. Hufvudet och nacken blågrå med svarta spolstreck. Strupen gulhvit, undre kroppsdelarna för öfrigt rostgula med svarta fläckar, som på bröstet bilda långsgående streck. Skänkelfjädrarna och undergumpen ofläckade. Honan har hufvud och naeke ljusst färgade med svarta spolfläckar. Rygg, skuldror och armpennor med breda svarta tvärband. Öfvergump och stjärt rödbruna med otydliga tvärband. Stjärten med svart spets. Iris brun. Näbb hornsvart, vid roten gulaktigt; vaxhuden och fötterna gula. Längd 331—385 mm. Vingen 245—266 mm.

Ungen liknar honan, men har stjärten med talrika svarta tvärband.

Dunungen hvitaktig.

Tornfalken förekommer öfver hela Europa och norra Asien. Om vintern besöker han Kina och Indien samt nordöstra eller till och med södra Afrika. I nordeu är han kanske den vanligaste af falkarna. I Sverige är han talrik från Skåne långt upp i Norrland. Vid Sundsvall häckar han allmänt, och vid Storlien är han iakttagen häckande. Äfven i Lappland är han funnen, säson vid Arjeplog, Tjeggelvas och Wihrijaur (67° 30' N. Br.) (Sundevall). I Norge är han allmän, men aftager i antal norr om Trondhjem. Dock är han funnen på fjällen vid Tromsö (Lilljeborg 1850) samt är iakttagen äfven i Finnmarken (Collett). Sådana år, då sorkar och lemlar uppträda i mängd, finnes han talrikt åtminstone till poleirkehn. På fjällen går han ofta upp i björkregionen. I södra Finland är han allmän, blir sällsyntare norrut, men är funnen häckande i

Kemi lappmark samt skjuten vid Muonio (²¹/₅ 1867, Mela). I Danmark är han ej egentligen allmän, möjligen till och med stadd i aftagande, åtminstone på öarna, men finnes dock öfver hela landet (Collin).

Tornfalken ankommer till Sverige i början af april, stundom redan i mars, och flyttar bort i oktober. Någon enda gång under blida vintrar öfvervintrar han till och med så nordligt som vid Upsala. Tornfalken tillhör slättbygden; helst bosätter han sig i torn, gamla ruiner eller branta bergväggar och häckar då ofta kolonivis. Men han finnes äfven i spridda par bosatt i till slätter gränsande skogskanter eller på slätten stående dungar och enstaka träd.

Dagen igenom ser man tornfalken flyga fram och åter öfver åkerfält och ängar för att söka sin föda. Han håller sig då vanligen på 15—25 meters höjd och stannar ofta under långa stunder på samma ställe, breder ut stjärten och flaxar med vingarna, under det han spejar på marken efter rof. Upptäcker han en sork, gräshoppa eller dylikt, stör tar han ned, men hejdar sig vanligen en eller två gånger på vägen, för att förvissa sig om, att bytet finnes kvar. När han gripit detsamma, förtäres det på marken. Tornfalken lefver mest af fältdöss, ödlor och insekter, fågelungar samt någon gång fullvuxna småfåglar. På eftersommaren förtär han en myckenhet gräshoppor. Där han förekommer i koloni, hör man ofta hans skarpa hvisslande stämma, och när han i lugn sitter vid boet, låter han stundom höra ett starkt knäppande ljud, som ofta öfvergår i det vanliga lätet.

Tornfalken bygger ett enkelt bo af några riskvistar eller dylikt. Ofta lägger han äggen nästan utan bale på en bergsafsats, i hål i murar eller träd, eller gör han sig hemmastadd i något öfvergifvet kråkbo. Äggen, 4—6 till antalet, äro hvitaktiga med stora, ofta helt sanmanflytande, bruna fläckar. Längd 36—42 mm., tjocklek 29—32 mm.

3. Underfam. Hökar, *Asturini*.

Tyglarna täckta af borst. Underbenet af ungefär samma längd som tarsen, skillnaden mindre än längden af baktäns klo. Yttertån vid roten medelst en hinna förbunden med den mellersta.

Höksläktet, *Astur*, Bechst.

Näbbet är från sidorna starkt hoptryckt med öfverkäkens spets lång, skarp och rakt nedböjd. Öfverkäkens undre brädd saknar »tand», men eger en mer eller mindre tydlig utbuktning vid näsborrarna. Näsborrarna ovala utan den upphöjda punkten i midten. Ögonlocken och trakten kring

ögat fjäderklädda, ej som hos falkarna nakna. Vingarna äro jämförelsevis korta och breda med afrundade spetsar. 4:de vingpennan längst och föga

Hufvud af ung dufhök 23.

sarna, d. v. s. längre än hos någon annan nordisk roffågel. Tarserna, som äro fjäderklädda nedom hälen, äro längre än hos falkarna och framtill täckta med breda, tvärställda plåtar, hvaraf de nedre äro 4 gånger bredare än långa. Tårna äro långa och försedda med stora trampknölar. Könen likna hvarandra, men honan är betydligt större, och ungarnas dräkt afviker något från de gamlas.

Höger fot af dufhök.

Hökarnas flykt utmärkes af, att de då och då göra några kraftiga, hastiga slag med vingarna för att dessemellan segla. Från falkarna skiljas de i flykten genom sina trubbiga vingspetsar och från både falkar och vråkar genom sin långa stjärt.

Hökarna uppehålla sig om sommaren mest inne i barrskogarna, där de lefva af fåglar och snärre däggdjur. Höst och vinter draga de vida omkring och besöka då gärna slättlandet. De äro till ytter-

lighet rofgriga, däri öfverträffande andra roffåglar. De bygga bon i träd, och deras bon äro lätt igenkännliga från andra roffågelbon därigenom, att de bestå af fina kvistar, inuti fodrade med ännu finare. Torfvor, mossar, gräs o. d. saknas alltid.

Hökarna, som omfatta 54 arter, äro spridda öfver största delen af jorden; hos oss finnas endast två arter. Vanligen afskiljas sparfhökarna, 23 till antalet, såsom ett eget släkte, Accipiter eller Nisus, utmärkt däraf, att mellantån utan klo är mer än dubbelt så lång som näbbryggen, från vaxhuden räknadt.

Venster fot af sparfhök.

Öfversikt af arterna.

- I. Tarserna starka, framtill och baktill med tydliga tvärplåtar..... *A. palumbarius*.
- II. Tarserna spensliga, framtill och baktill med mindre tydlig plåtbläggning *A. nisus*.

Dufhöken, *Astur palumbarius*, (L.) (Tafla 28, fig. 5, ung ♀, fig. 6, gammal ♂).

Namn: *Hök*, *Hönschök*, *Slaghök*; *Hauk* (Gotl.). Norska: *Duchök*, *Hönschök*. Danska: *Duchög*, *Hönschög*, *Sletsfalk*. Finska: *Kanahoukka*, *Iso koppelo-haukka*, *Kyyhkyishaukka*. Lapska: *Koappil-falli*, *Čuönjafalle*.

Ofvan brungrå, öfver ögat och i nacken med ljusa fjäderkanter. Handpennorna och stjärt pennorna

på öfversidan med mer eller mindre tydliga mörka, och på undersidan med gråhvita tvärband. Under gråhvit med svarta — bruna spolstreck och tvärband, undre stjärtäckare hvita. Honan är större, stöter mer i brunt och har bredare och glesare tvärband på undersidan än hanen. Iris gul. Näbb svartaktigt. Vaxhud och fötter gula. Klor svarta. Längd ♂ 540—552, ♀ 621—664 mm. Vingen ♂ 312—335, ♀ 355—395 mm.

Ungfågeln är ofvan brunaktiga, hufvud och nacke med breda, rygg och vingar med smala, hvitgula fjäderkanter. Hand- och stjärt pennor med tydliga tvärband. Under hvitgula med svartbruna längsfläckar.

Dunungen är vit.

Dufhöken finnes i Europa och Sibirien ända till Kamtschatka, om vintern besökande norra Afrika, Palestina, Indien och norra Kina. I Sverige häckar dufhöken i hvarje större barrskog från och med Skåne långt upp i Lappland, likaså i Norge, där han häckar ännu i Ostfinnmarken. Han aftager dock i antal norrut. På fjällen går han stundom öfver barrskogens gräns. I Finland är han allmän upp till lappmarksgränsen, men finnes, ehuru sällsynt, äfven norr därom (Mela). I Danmark, där han bebor de skogsrikare trakterna, är han allmän vintertid. På Lolland och i Fredericia-nejden skall han ha aftagit i antal (Collin) och torde öfverhufvud taget höra till de sällsyntare häckfågeln.

De flesta unga dufhökar flytta ur landet under en del af vintern, men återvända redan i slutet af februari och mars. De gamla fåglarna draga söderut, men öfvervintra allmänt på landets slättbygder. I Uppland ser man sålunda mycket sällan någon ungfågel vintertid, medan gamla fåglar då äro allmänna. I Norge stannar dufhöken kvar längs vestkusten ända upp till Finnmarken.

Dufhöken är till ytterlighet djärf, han skyr ej ens att förfölja tamhöns eller dufvor in i hus och ladugårdar, och man har exempel på, att han slagit ned på djur, som äro väsentligt större än han själf, såsom hundar och katter; gamla harar tager han med lätthet. Dufhöken söker dels smyga sig på sitt rol, och dels söker han jaga och uttrötta detsamma. Sedan han fångat det, bär han det ofta lefvande långa vägar. I af oss öppnade dufhökar funnos lämningar efter orrar, raphöns, ungtjädrrar, änder, vadare, trastar, småfåglar, harar och äfven råttor. I många hafva vi funnit ett öfvervägande antal ekorrar. En hade ätit endast skalbaggar.

Dufhöken uppehåller sig under häckningstiden i barrskogarna och synes föredraga större sådana. I början af april månad infinner han sig vid häck-

platsen, och man bör då ofta makarna locka hvarandra med en skarp hvissling. Under parningstiden segla de ofta liksom på lek högt i luften öfver den plats, de utsett till sitt hem. De börja tidigt arbeta på bobygnaden och bära material till boet med fötterna. Ofta använda de samma rede flera år, men bygga då hvarje år om den öfre delen. När sedan ungarna i juli eller augusti lämna boet, håller familjen tillsammans ännu en tid i närheten af häckplatsen. Men när ungarna kunna jaga på egen hand, skingras de. Nätterna tillbringar dufhöken ofta i samma träd, ja, på samma gren, och denna hans nattkvist kan upptäckas på de hvita exkrementerna kring platsen.

Dufhökens bo hafva vi vanligen funnit på öfre tredjedelen af någon tall eller gran, aldrig likt fiskgjusens eller örnarnas i öfversta toppen. Stundom bygges boet, så att på ena sidan bredvid själfva redet finnes liksom en plattform, på hvilken ungarna sista tiden de äro i boet ofta sitta. I mel-lersta Sverige läggas äggen vanligen sista veckan af april. De äro oftast 4 till antalet, stundom endast 3, till färgen ljust grågröna, vanligen ofläckade, men någon enda gång tecknade med några få, glesa och matta brunaktiga fläckar. Äggets längd 58—62 mm., dess tjocklek 44—47,5 mm.

Om man vid boet skjuter bort honan, rufvar hanen ibland ut äggen och föder upp ungarna. Under vanliga förhållanden rufvar hanen ej.

Sparfhöken, *Astur nisus*, (L.) (Tafla 28, fig. 7, gammal ♂).

Syn. *Accipiter nisus*, *Nisus communis*, Less., *N. linnæi*, Malm.

Namn: *Speckhök* (Värml.); *Spurvehög* (Bohusl.); *Spärring*, *Spärrhauk* (Gotl.); *Lärkspäan* (Öl.). Norska: *Spurvehök*. Danska: *Spurvehög*, *Finkehög*. Finska: *Varpuishaukka*; *Poutahaukka* (Savolaks).

Ofvan mörkt skiffergrå — svartgrå, öfver ögat och nacken med ljusa fjäderkanter. Armpennorna med delvis hvitt infan, hand- och stjärt pennorna med brun anstrykning och brunsvarta tvärband, på undersidan hvitgrå med glesa, svartaktiga tvärband. De undre vingtäckarna med samma färg och teckning. Under gråhvit med svartaktiga spolstreck och svartaktiga, stundom med rödbrunt uppblandade, tvärband. Sidorna ofta med rikligt inblandadt rödbrunt. Honan är större än hanen, vanligen äfven ljusare och under med mindre rödbrunt. Iris gul. Näbb svartaktigt. Vaxhud och fötter gula med svartaktiga klor. Längd ♂ 320—340, ♀ 382—403 mm. Vingen 192—244

mm. De äldsta, renast färgade hanarna äro vanligen minst.

Ungfåglarna ofvan brungrå med rödbruna fjäderkanter, under rostgula — hvitgula med täta, brunaktiga fläckar och oregelbundna tvärband.

Dunungen hvit.

Sparfhöken förekommer i hela Europa och norra Asien. Om vintern besöker han Algier, nordöstra Afrika, Indien och Kina. I Sydafrika och hela Amerika ersättes han af mycket närstående former. I Sverige är sparfhöken talrik och går sannolikt åtminstone så långt i norr, som barrskog växer. I Jämtland och vid Sundsvall är han allmän (Sundström). I Norge är han allmän till polcirkeln, men häckar norr därom, ja, till och med i Ostfinnmarken. På fjällen stiger han upp i björkens område (Collett). I Finland är han allmän söderut och i de mellersta delarna, men aftar i antal mot nordn (Mela). I Danmark är han näst efter ornvräken den allmännaste bland roffåglarna, hans antal är där störst höst och vinter. På Bornholm skall han i motsats mot förhållandet på Gotland vara sällsynt (Collin).

Från Sverige flytta de flesta sparfhökarna bort i oktober, och endast ett fåtal, mest äldre fåglar, stannar kvar. Återkomsten inträffar i slutet af mars och början af april. Under höstflyttningen är han mycket allmän på sådana ställen, där smärre fåglar i stort antal samla sig, t. ex. vid Ölands södra udde.

Sparfhöken håller om sommaren till i barrskogen och föredrager ung, tät skog, gärna sådan, som är blandad med asp eller björk. Härför gör han ofta långväga utflykter för att fänga småfåglar och besöker därunder städer, byar och gårdar, där gråsparfarna erbjuda ett lättfångat byte. När ungarna på hösten kommit ut, håller familjen en tid tillsammans vid häckplatsen. Ungarna flyga då fram och åter öfver trädtopparna, ständigt lockande på föräldrarna, som ännu länge föra föda till dem.

Sparfhöken jagar vanligen så, att han smyger sig på sitt byte. Vi hafva ej sällan sett, hur väl han förstår att längs en gärdsgård eller bakom en sten smyga sig in på ett intet ondt anande offer. Att sparfhöken emellertid äfven kan med stor färdighet fänga fåglar i flykten, visas däraf, att den ene af oss en gång sett honom fänga en tornsvala och vid flera tillfällen unga ladusvalor. Hans hufvudföda utgöres af småfåglar, men han angriper äfven dufvor, rapphöns och halfvuxna orrar, äfvenså förtär han sorkar och andra små däggdjur. Hans läte är en gäll hvissling.

Sitt väl dolda bo bygger sparfhöken aldrig i toppen, utan vanligen rätt långt nere i någon gran

eller tall. Äggen, vanligen 3, ej sällan 5, någon gång till och med 7 (Collett), äro hvita med stora, glesa, bruna fläckar. Längd 38—41,5 mm., tjocklek 31—33,5 mm.

4. Underfam. Bivråkar, *Pernini*.

Denna underfamilj utmärkes isynnerhet genom sina tätt befjädrade tyglar. Bivråkarna förenas ofta med örnarna och gladorna i en underfamilj.

Bivråksläktet, *Pernis*, Cuv.

Näbbet stort, men svagt, öfvernäbbets undre kant rak, utan tand eller utbuktning (jämf. vidstående teckning med dem å sid. 133 och sid. 140). Näsborrharna sneda, ofvan täckta af en mjuk hud. Trakten mellan ögat och näbbroten täckt af tätt sittande, små, nästan fjälliga fjädrar, ej af borst. Fötterna klädda med sina kantiga fjäll. Tarsen till midten fjäderklädd. Vingarna stora, trubbiga med 3:dje och 4:de handpennorna längst.

Hufvud af bivråk $\frac{2}{3}$.

Släktet omfattar 3 arter, tillhörande gamla världen, endast en är europeisk.

Bivråken, *Pernis apivorus*, (L.) (Tafla 31, fig. 3, 4).

Namn: *Vesphök*, *Slaghök*. Norska: *Heepschök*. Danska: *Heepscheaage*, *Heepschussard*, *Heepschfalk*. Finska: *Mehiläishaukka*.

Ofvan brun, ofta med metallglans, stundom med hvitaktiga spetsar på vingtäckare och armfjädrar. Handpennorna brunsvarta. Stjärten brunaktig med till antalet växlande men vanligen fyra svartbruna tvärband. Hufvudet ofvan brunt, stundom med askgrå sidor. Öland äro hufvudet och hela halsen hvitgula, och då finnes vanligen ett svartbrunt band från munviken förbi ögat. Undersidan oftast hvitaktig eller hvitgul med mörkbruna fläckar af växlande form, storlek och förekomst, som dock sällan saknas öfver hela buken. Stundom är hela undersidan rostbrun eller t. o. m. svartbrun. Någon konstant skillnad i dräkt mellan könen finnes ej, utan båda variera i lika hög grad. Iris gul. Näbb svart med gul vaxhud. Fötter gula med svarta klor. Längd ♂ 556—583, ♀ 590—626 mm. Vingen 385—420 mm.

Ungfåglarna variera ännu mer än de gamla, möjligt är, att helbruna och ljushöfdade individer,

sådana de ofvan beskrifvits, endast förekomma bland ungtågarna.

Dunungen är hvitaktig med gul anstrykning.

Bivråken bebor Europa; om vintern besöker han Afrika, där han blifvit funnen på Madagaskar, i Kaplandet och i Kamerun, på det senare stället äfven sommartid (Y. Sjöstedt). Hösten 1894 sköts i södra Finland en bivråk, som i vingen bar en pil af det slag Fanfolket i Vestafrika bruka (Stolpe 1895). I Sverige finnes bivråken utbredd öfver hela landet och är, särskildt i de mellersta delarna, allmän. Han är ej sällsynt vid Sundsvall, skall vara funnen häckande vid Luleå (Carlson) samt är af Lilljeborg iakttagen norr om Kengis (67° 26' N. Br.) (Sundström). På Gotland tycks han vara sällsynt (Kolmodin). I Norge är han vanligast i de sydöstra delarna, sällsynt på västkusten och torde ej öfverstiga Dovre (Collett). Han är för öfrigt periodisk till sitt uppträdande. I Finland är han sparsamt utbredd öfver hela landet åtminstone upp till Pudasjärvi och Torneå. I Danmark häckar bivråken endast mycket sparsamt (Collin).

Bivråken ankommer till Vestergötland och Uppland i första hälften af maj och flyttar bort i slutet af augusti eller början af september, då han ofta i stor mängd sträcker öfver Skåne. Bivråken bebor hos oss såväl löf- som barrskogen samt finnes lika ofta inne i storskogen som i skogskanten eller i mindre skogsdungar. Stundom, isynnerhet morgnar och aftnar, brukar han segla omkring i vida kretsar med orörliga vingar. Han är för öfrigt en tämligen trög fågel, som långa stunder sitter stilla hopkrupen. Hans läte är en långdragen hvissling, som under parningstiden ej sällan höres.

Bivråken lefver till stor del af insekter och är särskildt begifven på humlornas bon. Med sina skarpa ögon ser han på långt håll, hvar en humla kryper in i någon tufva och är då genast där. Med sina hvassa klor gräver han fram boet, som han förtär med hela dess innehåll af honung och larver m. m. Äfven de utbildade humlorna håller han till godo med. Ödlor och ormslår ingå, att döma af vår erfarenhet, ofta i bivråkens mathållning, liksom äfven fågelungar. Så t. ex. plundrade, efter hvad den ene af oss iakttagit, ett par bivråkar en hel koloni snöskutor på deras ungar. (Jämf. s. 37.)

Bivråkens bo lägges stundom högt uppe i träd-kronan, stundom åter lågt nere i något lummigt barrträd. Ibland begagnar han gamla ornvråkbön. Han plägar vanligen lägga sitt första ägg ett stycke in i juni och det andra 2—4 dagar senare. Han förser nästan dagligen, medan ruftingen varar, boet med friska björklöfskvistar eller annat grönt. Un-

garna matas till stor del med kakor ur humlebon. De lämna ofta ej redet förrän i början af augusti och äro stundom knappt flygfärdiga, när flyttningstiden börjar. Vi hafva i talrika undersökta bon aldrig funnit mera än två ägg; deras antal brukar angifvas till 3—4. Dessa äro gulhvita med stora, ofta helt sammanflytande, bruna och svartbruna fläckar; hvitaktiga, ofläckade ägg äro iakttagna (enl. meddelande af C. Möller). Äggets längd 45—53 mm., tjocklek 39—42,5 mm.

5. Underfam. *Glador*, *Milvini*.

Öfvernäbbets undre rand jämn eller med svag bukt. Näsborrar ovala, snedt ställda. Yttertan vid roten förenad med mellantan. Tarsen kort, mycket kortare än underbenet, till sin halva längd befjädrad, baktill fjällbeklädd. Stjärten klufven. Denna underfamilj sammanslås ofta med örnarna.

Gladsläktet, *Milvus*, Cuv.

Näbb rakt till halva sin längd och sedan starkt nedböjdt med lång hake. Det är svagt och från sidorna hoptryckt med smal rygg. Vingarna långa och smala med 4:de pennan längst. Hufvudets och halsens fjädrar smala, spetsiga, påminnande om örnarnas. Tarserna på framsidan försedda med ca 5 stora

Hufvud af glada $\frac{2}{3}$.

plåtar och därnadanför med några mindre plåtar (se omstående teckning). Fötterna små och svaga, väpnade med tämligen kläna klör. Släktet omfattar 7 arter, som bebo gamla världen och Australien.

Öfversikt af arterna.

- I. Stjärten djupt inskuren, dess sidopennor 50—75 mm. längre än de mellersta *M. milvus*.
- II. Stjärten grundt inskuren, dess sidopennor 20 mm. längre än de mellersta *M. niger*.

Gladan, *Milvus milvus*, (L.) (Tafla 31, fig. 1).

Syn. *Milvus regalis*, (Briss.), *M. iclinus*, Savigny.

Namn: *Kungsglada*; *Glänta* (Skåne, Smål.); *Ornvåka* (Smål.); *Onsvala* (Vestmanl.). Norska: *Glente*. Danska: *Glente*, *Röd Glente*. Finska: *Kokkolintu*.

Ofvan brunaktig med ljusare rostbruna — hvit-

aktiga fjäderkanter. Handpennorna svartaktiga, arm-pennorna bruna, samtliga med infanets basala hälft hvit. Öfre stjärtäckare och stjärt brunröda, den senare med svarta tvärband, som äro tydliga på sidopennorna, på de mellersta knappt antydda. Stjärtens undersida ljusgrå. Hufvud och hals hvitaktiga med brunsvarta spolfläckar. Bröst, buk och sidor rostbruna med långsgående svartbruna fläckar, Undergumpen ljusare och med svarta spolar. Honan är något större, könen för öfrigt lika. Iris ljusgul. Näbbet i spetsen svartbrunt, vid roten gulaktigt; vaxhuden blekgul. Fötterna gula. Längd 640—665 mm. Vingen 499—538 mm.

Ungen är ofvan svartbrun med mycket breda, rostbruna fjäderkanter. Hufvudet ofvan med rostbruna fläckar. Undersidan rostbrun med få svarta spolstreck.

Dunungen hvitaktig med ljust gråbrun rygg.

Höger fot af glada.

Gladan bebor Europa och finnes som häckfågel hufvudsakligen i dess mellersta delar. Om vintern förekommer hon i södra Europa och norra Afrika. I södra Sverige är gladan en tämligen talrik fågel. Hon häckar allmänt i Skåne och förekommer regelbundet upp till Mälaren och mellersta Uppland. Dock har hon enligt vår erfarenhet på de senare tiotals åren aftagit i antal. Mot norr blir hon mer sällsynt. Till Gefle skall hon förekomma (Sundevall) äfvensom, ehuru sällsynt, vid

Storsjön i Jämtland (Sundström). I Norge förekommer hon årligen endast i närheten af Fredrikshall, där hon tvefvelsutan häckar. Någon enstaka erhålles kringströfvande äfven från annat håll, såsom t. ex. från närheten af Lillehammer (hösten 1884) (Collett). I Finland är hon skjuten vid Helsingfors (augusti 1869) samt iakttagen vid Helsingfors och Viborg. I Olonetz finnes hon (Mela). I Danmark häckar hon allmänt, men är sällsyntare i Vendsyssel och saknas sannolikt på Bornholm (Collin). Äfven i Danmark skall hon ha aftagit i antal (Collin 1895).

Gladan är en flyttfågel, som ankommer till Sverige i mars eller april, till Vestergötland vanligen i midten af april, och flyttar bort i september. Det egentliga höststräcket öfver Skåne inträffar första veckan i denna månad. Gladan uppehåller sig helst vid större sjöar, företrädesvis sådana, som hafva långgrunda och vassrika stränder eller äro omgifna af sankmarker.

Hon lefver af fåglar, små däggdjur, reptiler, grodor och fisk. Trots sina spensliga och små fötter är hon dock en ganska farlig roffågel. Utom att hon fångar beckasiner, snäppor, andungar och dylikt, tar hon äfven gamla änder. Så har den ene af oss i undersökta glador funnit lämningar efter gamla andhonor. Hon griper aldrig någon fågel i flykten, men hennes skarpa öga upptäcker de rufvande honorna, och hon fångar dem på äggen.

Hon har en mycket vacker flykt, och än seglar hon fram öfver vassen, än kretsar hon högt i luften, utan att på långa stunder röra det minsta på vingarna. Hon flyger vanligen mycket långsamt, men kan dock, om så behöfves, påskynda flykten i hög grad. Landtmännen trodde förr, att gladan spådde vackert väder, när hon flög högt, och regn, när hon flög lågt.

Sitt bo bygger hon i någon, i närheten af hennes jaktmark belägen skog, och hon häckar såväl i löf- som barrskog. Redet lägges aldrig i likhet med fiskgjusens och örnarnas på öfversta trädtoppen utan inne i trädkronan. Det bygges af grofva grenar och fodras inuti med grästorfvor och dylikt, och hon drar gärna klädespersedlar och tyglappar till sitt bo. Den ene af oss har sålunda där en gång funnit en fullkomligt oskadad silkesduk, vid andra tillfällen yllna strumpor, bitar af halsdukar, strumpeband och tygtrasor. Gladans bo är jämförelsevis litet, vanligen mycket mindre än t. ex. vråkens. Den rufvande honans långa stjärt synes ofta öfver bokanten. Äggen, vanligen 3 till antalet, äro grönaktigt hvitgrå med glesa, bruna fläckar och streck. Längd 55—62 mm., tjocklek 42—46 mm.

Bruna gladan, *Milvus niger*, (Briss.) (Tafla 31, fig. 2).

Syn. *Milvus ater*, (Gmel.), *M. korschun*, (Gmel.).

Namn: Danska: *Sort Glente*. Finska: *Himeä haarahaukka*.

Ofvan mörkbrun med svarta spolar. Vingpennorna svartbruna utan hvitt. Stjärten brun med täta, men otydliga svarta tvärband. Hufvudet och strupen vitgrå med stora, svarta spolfäckar. Under mörkt rödbrun med längsgående, svarta fläckar. Könen lika. Iris gul. Näbb svartaktigt med orange-färgad vaxhud. Fötter gula. Längd 560—615 mm. Vingen 432—480 mm.

Bruna gladan bebor södra och västra Europa, hon förekommer i hela Afrika, och i Asien går hon mot öster till floden Lena och är vanlig i Persien, men saknas i Indien. I Norden är hon ytterst sällsynt. I Sverige har hon endast blifvit funnen i Julita i Södermanland (¹⁹/₃ 1867).* I Finland är hon skjuten nära Helsingfors (aug. 1869) samt sedd därstädes och vid Viborg (Mela). I guvernementet Olonetz skall hon finnas samt ända upp till Archangel (Meves 1871). I Norge är hon ej funnen, men i Danmark är hon iakttagen vid Odense (maj 1878) och nära Kiöbenhavn (maj 1895) samt skjuten vid Thurebyholm på Sjælland (juni 1891) (Collin).

6. Underfam. Örnar, *Aquilini*.

Tarsen längre än halfva, men mycket kortare än hela underbenet, skillnaden är alltid större än längden af baktåns klo. Yttertån medelst en hinna vid roten förenad med mellantån.

Denna underfamilj uppdelas ofta i två, i det att vråkarna, omfattande 13 släkten och ett femtiotal arter, afskiljas och anses bilda en egen underfamilj, Buteoninae.

Öfversikt af släktena.

- I. Tarsen baktill med en rad af större plåtar ... *Buteo*.
- II. Tarsen baktill med kantiga fjäll eller helt fjäderklädd.
 - A. Tarserna befjädrade *Aquila*.
 - B. Tarserna nedtill nakna.
 1. Tarsens nakna del längre eller lika med mellantån utan klo *Circus*.
 2. Tarsens nakna del kortare än mellantån utan klo (se fig. sid. 118) *Haliaetus*.

Vråksläktet, *Buteo*, Cuv.

Vråkarna hafva tämligen litet, från sidorna hoptryckt näbb (se vidstående fig.). Öfverkäkens

* Se Jägarförbundets tidskrift 1868.

undre kant är jämn, utan hak eller bukt. Vingarna äro stora, breda och afrundade med 4:de handpennan längst eller lika med den 3:dje. 1:sta vingpennan är kort och lika lång som den 8:de. 1:sta — 4:de i det inre, 2:dra — 5:te i det yttre fanet inskurna. Stjärten har särdeles breda pennor och är endast något längre än de sammanlagda vingarna, samt i spetsen svagt rundad. Tarsen alltid med en rad af plåtar längs baksidan samt endera, såsom hos fjällvråken, fjäderklädd, i hvilket fall plåtarna döljas, eller ock, såsom hos vår ormvråk, med en annan rad af plåtar på framsidan. (Se nedanstående figur och den på sid. 146.)

Hufvud af ormvråk. ²/₃.

Höger fot af ormvråk.

Vråkarna äro, jämförda med falkar och hökar, rätt tröga fåglar, som röra sig långsamt och afmått. De kunna ej fånga sitt rof i flykten.

Vråksläktet omfattar 24 arter, bofasta på nästan hela jordklotet med undantag af Australien, Söderhafsöarna och det indomalayiska området. Ofta afskiljes fjällvråken jämte öfriga, med befjädrade tarser försedda 4 arter som ett eget släkte, Archibuteo; dessa bebo norra Europa och Asien samt Nordamerika.

Öfversikt af arterna.

- I. Tarser nedtill nakna.
 - A. Vingen under 416 mm., tarsens nakna del framtill kortare än 45 mm. längd. *B. buteo*.
 - B. Vingen öfver 424 mm., tarsens nakna del framtill öfver 50 mm. längd *B. ferox*.
- II. Tarser bejjädrade till tårna *B. lagopus*.

Ormvräken, *Buteo buteo*, (L.) (Tafla 31, fig. 5).

Syn. *Buteo vulgaris*, Bechst.

Namn: *Vråk*, *Musvråk*, *Musvåg*; *Ormvåk*, *Ormråk*, *Snokvråk*, *Råk* (Smål.); *Hök*, *Slaghök*, *Svihök* (Dalarna); *Kvidfågel*. Norska: *Musvaage*, *Skjörvingesvaag*. Danska: *Almindelig Musevaage*. Finska: *Hiirihaukka*, *Käärmehaukka*; *Koppelohaukka* (Satak.).

Buteo buteo var. desertorum, Daud.

Ofvan mörkbrun, handpennorna med infanets basala hälft till större delen hvita med svartbruna fläckar och tvärband. Stjärten mörkbrun med talrika

Höger fot af fjällvråk, sedd bakifrån.

ljusbrunatvårband och vitaktig spets, undersidan vitaktig. Under brun, buk och undergump med vitaktiga fläckar och tvärband. Stundom är endast undergumpen, stundom större delen af eller någon gång t. o. m. hela undersidan vitaktig. Könen lika. Iris brun. Näbb svartaktigt, det undre vid roten gulaktigt. Vaxhuden och fötterna gula, klorna svarta. Längd 490—565 mm. Vingen 371—416. Tarsens nakna del framtill 35—43, tarsen 75—85 mm.

Ungen är ofvan brun med smala rostbruna fjäderkanter i synnerhet på skuldran och vingen samt med vitaktiga fjäderkanter i nacken. Strupen är vit, och rostgula eller vitaktiga fläckar stå på bröst och buk. Undergumpen är rostgulaktig — vit, stundom med mörka tvärband.

Dunungen grå, ofvan brunaktig, under ljusare.

Varieteten *Buteo desertorum* kännetecknas af sin rödaktiga färg, som isynnerhet framträder på skänklar, stjärt och bröst, samt genom sin mindre storlek. Vingen 333—381 mm.

Ormvräken finnes i nästan hela Europa samt ersättes i Afrika, östra Europa bortom Volga och Ural samt i Indien och i Afrika af den närliggande *Buteo desertorum*. I södra och mellersta Sverige är ormvräken en vanlig fågel. Hans nordgräns kan ej med full säkerhet angifvas, men han är allmän ännu vid Sundsvall samt finnes i Jämtland (Sundström) och är iakttagen ända upp till närheten af Muonioniska (Sundevall). Från Gotland saknas uppgifter om hans förekomst. I södra Norge är han allmän, men är ej med säkerhet iakttagen norr om Trondhjemstrakten, där han dock ej är sällsynt (Collett). Han går ej ens upp i det subalpina området. I Finland är han mycket allmän upp till Kajana, men okänd längre norrut (Mela). I Danmark är han kanske den allmännaste af alla roffåglar, men är ej funnen på Bornholm (Collin).

Af formen *Buteo desertorum* sköts ett exemplar på Amager ($\frac{2}{100}$ 1893) samt ett ($\frac{1}{100}$ 1889) i Stevns (H. Winge 1894).

Ormvräken är en flyttfågel, som ankommer till Västergötland och Uppland i första hälften af april och flyttar bort i september och oktober. Under höstflyttningen i september sträcker han ofta öfver Skåne i otroligt stor mängd. Detta sträck afbrytes stundom en eller flera dagar och börjar sedan igen, detta sannolikt beroende på att flyttningen alltid företages i motvind eller vindstilla. I mellersta Sverige hafva vi aldrig träffat någon ormvråk vintertiden, men i Norge har han öfvervintrat på västkusten (Collett), och i Danmark sker det ofta (Collin).

Ormvräken uppehåller sig såväl i löfskogar som äfven långt inne i de djupa barrskogarna. Han har en vacker, men tung flykt, och man ser honom ofta kretsas högt i rymden. Sitt nästan jamande låte låter han ofta höra, särskildt när ungfågarna äro utflugna, men familjen ännu någon tid håller tillsammans.

Ormvräken lever af sorkar och andra små däggdjur, ormar, ödlor samt grodor och äfven insekter. På eftersommaren infinna sig ofta hela ormvråkfamiljer på de slagna ängarna för att frässa på gräs- och hoppor. På ormslän och huggormen synes han vara särdeles begifven. Men han angriper äfven någon gång matnyttigt vildt. Så ha vi i hans bo funnit rätt vuxna tjäderungar, äfvensom lämningar af harungar, dock torde detta vara undantagsfall.

I något högt träd, men ej i öfversta toppen, bygger ormvråken sitt stora bo. Det består af tämligen grofva grenar och fodras inuti med små grästufvor, strån, mossor o. d. Äggen, vanligen 3, stundom 4, äro hvitaktiga med glesa, bruna fläckar, men ibland ofläckade. Längd 51—62 mm., tjocklek 41—48 mm.

Buteo ferox, (Gmel.)

Namn: Danska: *Örnevaage*, Collin.

Hjässan brunaktig med roströda fjäderkanter. Ryggen brunaktig, på framryggen med rostgula fjäderkanter. Vingarna mörkbruna, undre vingtäckare rödaktiga, gråfläckade. Stjärten vitgul vid basen och mot spetsen, stundom med otydliga bruna tvärband. Hufvudets sidor, hals och bröst vitgula med rödbruna spolstreck. Buk och skänklar bruna. Undergump rödaktigt vitt med bruna streck och fläckar. Iris brungul. Näbb och klor hornfärgade. Vaxhud gul. Längd 609—685 mm. Vingen 424—464 mm. Tarsen 90—95, dess obefjädrade del framtill 54—60.

Ungfågeln mörkare, stjärten gråbrun med talrika bruna tvärband.

Denna vråk tillhör sydöstra Europa, Mindre Asien, Persien och Indien, om vintern skall han finnas i Afrika. Allmännast lär han häcka vid Volgas nedre lopp. I Norden är han endast funnen en gång vid Gaunö på Sydsjälland (⁸/₁₂ 1892 Baagöe m. fl. 1893).

Fjällvråken, *Buteo lagopus*, (Brünn.) (Tafla 31, fig. 6).

Syn. *Archibuteo lagopus*.

Namn: *Fjösänt vråk*; *Skenvåk* (Jämtl.); *Gråfalk*, *Strumpråk*. Norska: *Fjeldvaage*, *Graafalk*. Danska: *Laadenbenet Musevaage*; *Vinter-Musevaage* (Sjæll.). Finska: *Piekanahaukka*, *Riekkohaukka*, *Lapinhaukka*. Lapska: *Poaimas*, *Biekkän*.

Öfvan brun med gulhvita eller stundom rostbruna fjäderkanter. Vingpennorna mörkbruna, infanets basala hälft vitt. Stjärten upptill vitaktig, nedtill brun med otydliga, ljusa tvärband och smal, vitt spets. Hufvud, hals och bröst vitgula med längsgående bruna fläckar. Buken och sidorna mörkbruna, den förra stundom med rostgul inblandning. Undre vingtäckare, skänkelfjädrar, tarser och undergump vitgula, de förra med bruna längsfläckar. Könen lika. Iris mörkbrun eller någon gång ljusgrå. Näbbet svartaktigt. Tår gula med svartaktiga klor. Längd 528—583 mm. Vingen 410—442 mm.

En stundom förekommande varietet är öfvan gråvitt med stora, rundaktiga, bruna och några rost-

gula fläckar. Framhals och bröst bruna med rostgula fjäderkanter och fläckar, buk och sidor hvita med bruna tvärband. Stjärten vitaktig, mot spetsen med rostgul anstrykning och bruna tvärband.

Ungfågeln likna de äldre. Deras iris är vanligen ljus ockergul.

Dunungen vitaktig, öfvan askgrå. Iris grå.

Fjällvråken finnes om sommaren i de nordliga delarna af Europa och Asien. Om vintern flyttar han till södra Europa och mellersta Asien samt någon gång till södra Afrika. I den skandinaviska halföns fjälltrakter är han mycket allmän och går ända upp till Nordkap och ryska gränsen. Hans häckningsområde sträcker sig mot söder i Norge ända ned bland Valdres och Telemarkens fjäll (59° 30' N. Br.) (Collett). I Sverige är hans sydgräns obekant, möjligen häckar han på fjällen i norra Dalarna, med säkerhet i Jämtland (Meves 1860). I Finland häckar han från landets norra gräns ned till Pudasjärvi (Mela). Danmark besöker han under flyttningarna samt om vintern; äfven på Bornholm är han funnen (Collin) samt en gång på Gotland (Kolmodin).

Hans vårsträck öfver Sverige börjar stundom i mars och varar ibland hela april månad. Höstflyttningen försiggår i slutet af september och fortgår större delen af oktober. Under vårflyttningen flyger han högt och tyckes ge sig af direkt upp till fjällen, sällan uppehållande sig för att söka föda. Under höstflyttningen flyger han åter lågt och uppehåller sig ofta någon tid på slätterna, där riklig tillgång på fältmöss finnes, och uppträder då stundom i stor mängd. Således var han på södra Öland hösten 1895 så allmän, att 17 stycken kunde fällas vid skytte för ut under något mer än en timmes tid, och i Skåne har man ofta på samma tid skjutit ett långt större antal. Vi hafva aldrig funnit fjällvråken öfvervintrande i mellersta Sverige. I Norge däremot, t. o. m. i landets nordliga delar, stannar han någon gång kvar (Collett), likaså i Danmark under blida vintrar (Collin).

Från den fjällbrant, han om sommaren bebor, gör han utflykter för att söka rof, men plägar sällan vara länge borta från boet. När man naikas detta, kretsar han kring fridstöraren, då och då kastande sig ned tätt öfver honom. Eljest flyger han långsamt och står ofta långa stunder nästan stilla i luften. Fjällvråkens skrik liknar ormvråkens, men är mer entonigt och klagande. Hans föda utgöres af sorkar, lemlar och sannolikt till ej obetydlig del af ripkycklingar, af hvilka lämningar vanligen finnas vid boet. Äfven ett så skarpsittigt djur som hermelinen synes ibland få skatta åt honom (Collett 1881), någon gång tillgriper han fisk eller insekter.

Sitt bo lägger han på en afsats i något brant berg. Det bygges af grenar och pinnar samt fodras inuti med gräs. Collett (1872) anför, att flera reden med färska ägg af fjällvråken under ett rikt lemmelår funnos så sent som 6—9 september. Ungarna äro ofta liksom hos ugglorna af mycket olika storlek. Äggen, vanligen 3—4, under »lemmelår» ofta 6, äro grå eller grönhvita med stora, bruna fläckar. Stundom äro de bruna fläckarna fåtaliga och gulaktiga, sällan saknas de helt och hållet. Längd 48—58 mm., tjocklek 41—46 mm.

Landtörnsläktet, *Aquila*, Briss.

Näbbet är starkt, dess öfre kontur parallel med den undre, öfvernäbbets uudre kant utan märkbar bukt. Näsborrharna ovala, snedt ställda. Ögonen ligga djupt under de utskjutande pannbenen. Nacke och hals klädda af smala, spetsiga fjädrar. Vingarna äro breda och långa med 4:de eller 5:te handpennan längst, 1:sta handpennan = 7:de eller 8:de, 1:sta — 6:te i infanet, 2:dra — 7:de i utfanet inskurna. Fötterna med grofva, starka tår och rundtom befvädrade tarser. Stjärten, som är bred och afrundad, räcker med sin spets till eller något öfver de sammanlagda vingarna.

Landtörnarna finnas öfver hela jorden med undantag af Australien och Amerika söder om Mexiko. De omfatta ett tiotal arter. Somliga bebo fjälltrakter, andra skogarna, företrädesvis bergiga sådana, medan åter andra tillhöra stepperna och slättlandet. De lefva af däggdjur och fåglar. Sina bon bygga de af grenar på bergafsatsar eller i träd, och de lägga vanligen 2 ägg.

Kungsörnen, *Aquila chrysaetus*, (L.) (Tafla 29, fig. 1 gammal, fig. 2 ung fågel).

Syn. *Aquila fulva*, (L.).

Namn: *Örn*, *Landtörn*, *Gullörn*. Norska: *Landörn*, *Fjeldörn*. Danska: *Kongeörn*, *Stenörn*. Finska: *Maakotka*, *Maakokko*, *Kotka*, *Kokko*, *Korpihaukka*. Lapska: *Koaskim*.

Ofvan mörkbrun med mer eller mindre talrikt inblandade, ljusa fjädrar. Vingpennorna mörkbruna, mot spetsen svarta. Stjärten mörkbrun med otydliga, gråaktiga tvärband. Hjässa och nacke täckta af spetsiga brungula fjädrar. Undre kroppsdelarna svartbruna. De befvädrade tarserna och undergumpen rostbruna. Honan är större, könen för öfrigt lika. Iris gulbrun. Näbb mörkt hornfärgadt. Tår gula, med svartaktiga klor. Längd 895—960 mm. Vingen 640—690 mm.

Ungfåglarna äro helt mörkbruna. Vingpennorna längs infanets basala del hvita. Stjärten vit med bred svartbrun spets. Tarserna vanligen täckta af hvita fjädrar.

Dunungen vit.

Kungsörnen bebor Europa och norra Asien åtminstone ned till Himalaya samt Nordamerika ned till Mexiko. Han häckar dock endast i dessa länders bergstrakter. Hos oss häckar han numera i Norrlands fjälltrakter, men skall fordom byggt längre söderut, såsom i Värmland och på Kolmården i Östergötland (Sundström*). I Norge tillhör han som häckfågel fjälltrakterna, i synnerhet de inre delarna af Hamars och Christiansands stift, men bygger äfven längs vestkusten och nordanfjälls ända till ryska gränsen (Collett). I Finland skall han förekomma öfver hela landet samt vara allmän i Korpiselkä och Suojärvi i östra Karelen (Mela). I Danmark är han tämligen allmän under höststräcket och vintern samt skall vara funnen häckande i Halskog på nordsidan af Limfjorden liksom äfven i Silkeborgs skogar (i Nörrejylland) på 1850-talet (Collin).

De unga kungsörnarna draga om hösten i oktober ned från fjälltrakterna och flytta söderut, många af dem lämna landet under de strängaste vintermånaderna, andra öfvervintra på södra Sveriges slättbygder. De gamla fåglarna åter öfvervintra i sin hembygd och draga mera sällan söderut. Sålunda har bland ett par hundra örnar, vi under hösten och vintern erhållit från Skåne, endast funnits ett par gamla fåglar, under det alla, vi under vintern fått från höga Norden, varit äldre individer.

När kungsörnen jagar, kretsar han majestätisk högt öfver sitt område, och om han upptäcker något byte, sänker han sig först sakta och sedan med stark fart ned mot sitt rof, som han endera anfaller med vingarna eller genast griper med sina fruktansvärda klor. Han är mycket rofgirig och fångar tjädrar, orrar, ripor, änder och gäss m. fl. fåglar. Ehuru sällan angriper han och förtär råfvar, snärre hundar och kattor. Killingar och lamm gå ej heller säkra för honom. Hos oss tyckes dock haren utgöra den öfvervägande beståndsdelen i hans föda.

Kungsörnen synes åtminstone som ung ha svårt för att flyga med tunga bördor. Sålunda hafva vi aldrig sett honom lyfta sig med en fullväxt hare i klorna utan släpar han honom vanligen längs marken. Kungsörnen går på åtel och äter sig

* Möjligheten att här föreligger förväxling med hafsörnen är ej alldeles utesluten. Uppgiften (Carlson) att han skulle häcka vid Bolmen i Småland beror tvefvelsutan på en sådan förväxling (enl. meddelande af Tage Thott).

stundom därvid så stinn, att han ej kan flyga upp. Vi hafva några gånger erhållit på så sätt fångade unga kungsörnar. Någon gång angriper kungsörnen större djur, än han rör med. Så erhöi den ene af oss en örn, som slagit sig ner på en ren och ej kunde komma loss i tid, utan ihjälslags. Vi känna äfven ett par fall, då kungsörnen anfallit fullvuxna människor. Den ena gången skedde det dock i skymningen, då den uthungrade fågeln visserligen såg, att något rörde sig, men kanske ej säkert kunde afgöra, hvad det var. Sorgliga historier om, att kungsörnen angripit och bortfört små barn, äro ej sällsynta. Huruvida de äro så tillförlitliga, lämna vi därhän. Collett (1877) anför dock ett fall, som synes otvifvelaktigt.

När örnen höst och vinter uppehåller sig på södra Sveriges slättbygder, tillbringar han nätterna i vissa träd, där han, sedan mörkret inträffat, ofta är lätt att skjuta. I mörkret synes han ganska hjälplös, åtminstone sitter han stundom stilla på sin gren, äfven sedan man skjutit honom på honom.

Kungsörnens bo, som han vanligen lägger på en afsats af ett brant berg, någon gång äfven i toppen af ett träd, består af grenar o. d. Det är mycket stort, ofta ända till 2 meter i genomskärning, och användes år efter år, ja sannolikt under örnparets hela lifstid. Äggen, vanligen 2, stundom endast 1, mycket sällan 3,* äro gråhvita med stora, bruna fläckar. Ibland saknas fläckarna och ersättas af brun punktering. Längd 72—81 mm., tjocklek 57—61 mm. Äggen läggas mycket tidigt, vanligen redan i början af april.

Mindre skrikörnen, *Aquila maculata*, (Gmel.)

(Tafla 30, fig. 2).

Syn. *Aquila naevia*, (Gmel.), *Pseudaëtus naevius*.

Namn: *Skrikörn*, *Småörn*, *Fläckig örn*. Danska: *Skrigörn*. Finska: *Kiljukotka*.

Större skrikörnen, *Aquila maculata* var. *clanga*, (Pall.) (Tafla 30, fig. 1 ung fågel).

Syn. *Aquila clanga*, *Pseudaëtus clangus*.

Ofvan mörkbrun med ljusare fjäderkanter. Hufvudet och halsen ljusare med grågula fjäder-spetsar, här och hvar finnas ljusare, blekta fjädrar bland de nya svagt metallglänsande. Vingpennorna brunsvarta, vid roten hvita, fläckade. Stjärten brun. Öfre stjärttäckfjädrarna hvita i spetsen och längs utfanet. Undre stjärttäckarna med hvitaktiga spetsar. Undersidan ljusare brun. Iris gulbrun. Näbb och

klor svartaktiga, vaxhud och fötter gula. Längd 622—660 mm. Vingen 450—500 mm.

Ungfågeln har på bakhufvudet, halsen, ryggen och de smärre vingtäckarna små, smala, gula spolfläckar och ofta en större gulaktig fläck i nacken. Skulderfjädrarna och de stora vingtäckarna med större rostgrå spetsfläckar. Armpennornas spetsar kantade med rostgrått. Stjärten med askgrå spets. Undre kroppsdelarna tecknade med långsgående rostbruna fläckar.

Den större skrikörnen kännetecknas bäst genom sin anseeligare storlek. Näbbet är i regel större, 54—61 mm. från munvinkel till näbbspets mot 43—55 hos hufvudarten, samt har ofta längre vaxhud, 17—18 mm. mot 14—16 hos hufvudarten, mätt från pannan. Längd 660—736 mm. Vingen 510—543 mm. Den gamla fågeln är mörkare än hos hufvudarten, ungen har stora gulaktiga fläckar.

Skrikörnen bebor mellersta Europa upp till Polen och norra Tyskland. Om vintern finnes han i norra Afrika. Den större skrikörnen är egentligen mer östlig och finnes i sydöstra Europa, mot norr till Polen. Mot öster går han till Sibirien och ned till Indien. Vi ha egt tillfälle att undersöka 8 i Sverige fällda skrikörnar samt erhållit mått af ytterligare två.* De äro från Ronneby** (♀ $\frac{9}{10}$ 1880), Nyköpingsskären (♀ juni 1870), Börringe i Skåne ($\frac{30}{8}$ 1862), Skanör d:o* (okt. 1870), Hammar d:o* (sept. 1871), Skabersjö d:o** (♀ $\frac{25}{10}$ 1885), Börringe d:o (♂ $\frac{23}{10}$ 1873), Skabersjö** (♀ $\frac{13}{9}$ 1876), Börringe** (♀ $\frac{19}{8}$ 1874), Börringe (♀ $\frac{21}{9}$ 1875). Af dessa tillhöra de fem sista samt åtminstone det ena, sannolikt bägge, af herr J. W. Wulffs exemplar varieteten clanga. De tre först anförda höra till hufvudarten. Båda formerna äro således funna i Sverige.*** Utom här uppräknade tynd af skrikörnar känner man ytterligare några, som vi dock ej haft tillfälle undersöka. I Norge är oss veterligen ingen skrikörn funnen. I Danmark är han skjuten på Möen (november 1855, $\frac{19}{8}$ 1870 och $\frac{1}{7}$ 1873), vidare i Ejeldsted socken på Fyen (oktober 1868), vid Fuglsang på Lolland ($\frac{9}{6}$ 1881), ett par andra fynd att förtiga (Collin). I Finland är skrikörnen funnen nära Vasa ($\frac{14}{5}$ 1880 samt sommaren 1881) och vid Björneborg ($\frac{7}{8}$ 1881) (Mela).

* Dessa ha godhetsfullt för vår räkning uppmäts af herr J. W. Wulff i Trelleborg.

** Tillhör Upsala univ. zool. museum.

*** Såsom egande ett visst intresse publiceras här vinglängden hos dessa svenska exemplar; numren motsvara ordningsföljden här ofvan. 1) 471, 2) ca 480, 3) ca 495, enl. Meves (1868) 507, 4) 510, 5) 520, 6) 520, 7) 522, 8) 530, 9) 534, 10) 542.

* Collett (1893) omnämmer ett fall med 5 ungar.

Till lefnadssättet påminner skrikörnen väl så mycket om en vråk som om en örn. Sina två, någon gång tre ägg, lägger han i något roffågelsbo, som han påbyggt och ofta nog prydt med några gröna kvistar. Äggen äro hvita med bruna fläckar och punkter, 57—65 mm. långa, 48—51 mm. tjocka.

Ormörnsläktet, *Circaetus*, Vieill.

Näsborrharna aflånga, smala, lodrätt ställda. Hjässans fjädrar spetsiga. Tarserna rätt långa (se öfversikten sid. 145). Vingen lång, men når ej stjärtpetsen. De fyra första pennorna med inskuret infan. Släktet omfattar 5 arter, hvaraf endast en bebor Europa, de öfriga Afrika.

Ormörnen, *Circaetus gallicus*, (Gmel.) (Tafla 30, fig. 3).

Namn: Danska: *Slangeörn*.

Oftan brun. Handpennorna svartbruna, vid infanets rot hvita. Undersidan vit, på hals och bröst med längsgående, mage och sidor med tvärställda bruna fläckar. Undergump helvit. Undre vingtäckare hvita med glesa, bruna fläckar. Stjärt oftan brun, under vit med mörkare tvärband, sidopennorna med vit inkant och mörkare tvärband. Iris gul. Näbb svart. Vaxhud gulaktig. Fötter smutsigt ljusröda. Längd 661—787 mm. Vingen 499—546 mm.

Ungfågeln liknar de gamla, men har hals och bröst nästan enfärgadt bruna.

Ormörneu bebor mellersta och södra Europa, norra Afrika, Centralasien och Indien. På den skandinaviska halfön eller i Finland är ormörnen aldrig funnen, och en uppgift att han skulle vara funnen vid Glorup på Fyen har sedan visat sig oriktig (Collin 1895), men han skall vara skjuten vid Endrupholm och han är vid upprepade tillfällen anträffad i Slesvig där han skall t. o. m. ha häkat.

Till sina vanor och sitt uppträdande skall ormörnen mer likna ornvråken än örnarna. Han jagar mest groddjur och kräldjur, med förkärlek isynnerhet ormar. Äggen anträffas i början af maj; vanligen finner man endast ett, ytterst sällan två. De äro hvita, stundom med brunaktiga fläckar. Längd 67—75 mm., tjocklek 55—56 mm.

Hafsörnsläktet, *Haliaetus*, Sav.

Näbbet stort, tämligen långt och mycket starkt, samt den öfre konturen parallell med den nedre (se fig. sid. 118). Näsborrharna snedt ställda, ovala. Öfvernäbbets undre kant utan egentlig bukt. Vingarna långa och breda, 1:sta handpennan kort, 3:dje och 4:de längst. Fötterna stora och starka. Den

nakna delen af tarsen framtill längst upp belagd med några större plåtar (se fig. sid. 118). Hudfällan mellan yttertån och mellantån liten. Stjärten är bred, afrundad och når föga längre än de sammanlagda vingarna.

Hafsörnarna bebo hela jorden med undantag af Sydamerika. Man känner 7 arter, hvaraf egentligen endast en finnes i Europa. De hafva sitt tillhåll vid hafvet eller vid insjöar och floder och lefva mest af fisk och sjöfågel samt lägga 2 ägg.

Hafsörnen, *Haliaetus albicilla*, (L.) (Tafla 29, fig. 3, gammal, fig. 4, ung fågel).

Namn: Örn; *Arn* (Gotl.); *Haf-er* (Helsingl.). Norska: *Havörn*, *Söörn*. Danska: *Havörn*, *Heidhalet Havörn*, *Gaaseörn*, *Fiskeörn*. Færöarna och Island: *Örn*. Finska: *Merikotka*, *Merikokko*, *Kalakotka*. Lapska: *Koaskim*.

Hufvud och hals med långa, spetsiga, ljust brungrå fjädrar. Öfriga delar mörkare bruna. Handpennorna svarta med ljusa spolar. Stjärten rent vit. Några af de öfre stjärtäckarna hvita med bruna spetsar. Därigenom att årligen endast en del fjädrar fallas, och de äldre fjädrarna blekas ur, erhåller fågeln ett fläckigt utseende. Honan är större, men könen för öfrigt lika. Iris gul—gulbrun. Näbb hvitgult. Vaxhud och fötter gula. Klor svarta. Längd 895—1,030 mm. Vingen 640—730 mm.

Ungen är rostbrun med hufvud och hals svartbruna. Stjärten svartbrun, stundom med hvitaktiga längsgående band eller fläckar. Iris mörkbrun. Näbb svartbrunt med gulbrun vaxhud.

Dunungen vit med brunaktig anstrykning.

Hafsörnen finnes öfver hela Europa och i norra Afrika. Äfven bebor han norra Asien till Kina och Indien. På Grönland är han allmän, men saknas i Amerika. I Sverige är han rätt allmän och häckar från och med Skåne (Ringsjön) norrut öfver hela landet ej blott vid kusterna utan äfven vid insjöar, t. ex. vid Bolmen m. fl. sjöar i Småland, vid Venern, vid Mälaren samt i Jämtland i Hallen (Sundström). Längs Norges hela kust förekommer han häckande från Hvalöarna till ryska gränsen. Inne i landet träffas han endast sällan och tillfälligtvis. Hans antal har dock på senare tiden mycket aftagit i södra Norge (Collett). I hela Finland finnes han såväl vid hafvet som vid de större insjöarna (Mela). I Danmark häckar han flerstädes och är rätt allmän vintertiden (Collin). Færöarna besöker han endast tillfälligtvis. På Island är han däremot rätt vanlig och häckar flerstädes kring kusterna.

Så länge öppet vatten finnes, plåga de gamla

hafsörnarna året om stanna i närheten af sin häckplats, hvarifrån de göra kortare eller längre utflykter. Ungfågeln åter stryka under vintern längs kusterna, och sannolikt flytta många ur landet. Hafsörnen uppehåller sig alltid vid eller i närheten af vatten, för öfrigt är det honom likgiltigt, om landskapet är bergigt eller skogigt, men på slätten synes han ej gärna annat än höst och vinter. Han flyger ofta långa vägar från redet till ett godt fiskevatten. Så såg den ene af oss ett par hafsörnar tvänne gånger dagligen flyga från Venern ca $2\frac{1}{2}$ mil till den på gäddor rika Hornborgasjön samt, så snart de fångat en gädda, genast återvända till redet med densamma.

Nätterna tillbringa de i något fristående, högt träd eller i någon otillgänglig bergvägg. Makarna hålla ihop för lifstiden och skiljas knappast under någon årtid. Hafsörnens läte är ett mycket skarpt, stötvis upprepadt hvisslande, hvilket man ofta får höra, när ungarna kläckts, och så länge familjen håller tillsammans, men ytterst sällan andra årtider.

Hafsörnen lever hufvudsakligen af fisk, i insjöarna mest af gädda, vid vestkusten har den ene af oss i fällda hafsörnar och vid deras reden funnit rester af gräsej (*Gadus virens*) och blanksej (*G. pollachius*), vanlig ål, vanlig torsk, ulk (*Cottus scorpius*) och andra småfiskar samt dessutom af sjöfåglar, såsom ejder och andra dykänder, alkor och skarfvar. Han kan ej fånga någon fågel i flykten och således ej taga andra fåglar än dem som dyka, och dessa griper han vanligen just när de komma upp för att andas. Sjöfågeln hafva väl reda därpå och rädda sig därför genom flykten, när de varsna en hafsörn. Hafsörnen bär ofta levande sjöfåglar till sina ungar, och för att de ej skola skämmas, men ändå ej undkomma, krossar han med sitt skarpa näbb deras extremiteter ända till bälén. Detta förhållande, som omnämnts af Holmgren (s. 1136), har den ene af oss varit i tillfälle att konstatera. Sannolikt angriper hafsörnen aldrig landtdjur, åtminstone ha vi ej funnit lämningar däraf vid redet, och på Sotenäs i Bohuslän, där en örnfamilj i många år residerat, betade fåren med sina små lamm omedelbart under örnarnas näste.

Sitt stora bo lägger hafsörnen endera på en afsats i ett brant berg eller i öfversta toppen af ett högt träd. Det är byggt af grofva grenar och inuti fodradt med grästorfvor och stundom någon moss. Ofvan är det nästan alldeles platt. Boet begagnas år efter år, och om örnparet ett år bortskjutes, infinner sig stundom nästa år ett annat par och tager redet i besittning. Äggen läggas van-

ligen i april, i Norge oftast redan i mars (Collett). De äro 2, ytterst sällan 3, till färgen grönaktigt hvita, nästan alltid ofläckade, någon enda gång tecknade med få, matta, rostfärgade fläckar. Längd 75—80 mm., tjocklek 56—62 mm.

7. Underfam. Fiskgjusar, *Pandionini*.

Underbenet mer än dubbelt så långt som tarsen. Yttertån vändbar (se vidstående teckningar). I båda dessa karaktärer likna fiskgjusarna ugglorna, en likhet, som dock ej torde bero på verklig släktskap. Tärna alldeles fria utan förbindande hudfäll vid roten.

Denna underfamilj omfattar endast 3 arter, fördelade på 2 släkten.

Skelett af venster fot af fiskgjuse.

Höger fot af fiskgjuse.

Fiskgjussläktet, *Pandion*, Sav.

Öfvernäbbet med mycket lång hake. Näsborrharna delvis täckta af en hinna. Skänkelbjädrarna korta, tarserna endast framtill vid basen beffädrade.

Hufvud af fiskgjuse. $\frac{2}{3}$.

Fiskgjusen, *Pandion haliaëtus*, (L.) (Tafla 30, fig. 4).

Namn: *Gjuse*, *Fiskörn*, *Fiskhök*, *Sjöhök*; *Fisk-tjusf* (Smål.); *Fiskjude* (Värml.). Norska: *Fiskeörn*, *Fiskegjöe*, *Blaufot*. Danska: *Flodörn*, *Fiskeörn*, *Fiskehög*; *Gleie* (Thy). Färöarna: *Örn*. Finska: *Kalasääski*, *Sääskeläinen*, *Kalakotka*, *Kalahaukka*. Lapska: *Kuollifalli* (Muon.); *Čiäkä* (Utsj.); *Čiefča*.

Ofvan brun, med svag purpurglans på skuldrorna. Handpennorna svarta, infanet mot basen delvis hvitt, undre vingtäckarna bruna, hvitfläckiga. Pannan brun med hvita fjäderkanter. Hjässa och nacke hvita med bruna fläckar. Under hvit, med en stor brunaktig fläck midt på bröstet. Undre stjärtäckarna med rostgul anstrykning. Honan är något större än hanen, men för öfrigt lik honom. Iris gul. Näbb svart. Vaxhud och fötter blyfärgade. Längd 548—690. Vingen 456—503 mm.

Ungen ofvan med hvita fjäderkanter. Stjärten med otydliga, gulaktiga tvärband, dess spets rostgul. Bröstet med glesa, rostbruna fläckar, ofta bildande en gördel tvärs öfver.

Dunungen brunaktig längs ryggens midt, på strupe, bröst och sidor samt öfver ögat och vid handleden hvitaktig.

Fiskgjusen har en ovanligt vidsträckt geografisk utbredning. Han bebor nämligen hela Europa och Afrika, norra Asien, Indien och Kina, Amerika ned till Sydamerikas nordligaste delar och Antillerna samt ersättes i Australien och på Moluckerna af en närstående underart. I Sverige är han rätt vanlig och häckar nästan vid hvarje större sjö från och med Skåne långt upp i Lappland. Han är mycket allmän i vår östra, skogiga skärgård samt vid Mälaren och Venern, men sällsynt i Bohusläns skärgård. Vid Jämtlands fjällsjöar är han allmän, och hans bo är funnet vid norska gränsen i närheten af Storlien. I Lapplands fjälltrakter är han äfven allmän. I Norge finnes han, utan att vara talrik, utbredd öfver hela landet och är i de nordligare delarna vanligare vid fjällsjöarna, under det han längre söderut kanske träffas allmännare vid hafvet (Collett). I Finland finnes han öfver hela landet

och är ingenstädes sällsynt (Mela). I Danmark förekommer han här och hvar, äfven häckande, såsom vid Holsteinborg på Sjælland samt på Lolland och Falster. Han lär stundom efter skarpa strider fördrifva storkarna från deras bo, som han sedan inkräktar (Collin).

Fiskgjusen är en flyttfågel, som ankommer, så snart sjöarna börja gå upp, vanligen i midten af april, och flyttar bort i september och oktober. Utom på fjällen tyckes han ej trifvas där skog saknas, men finnes nästan öfverallt, där sjöar finnas invid skogen.

Man ser honom oupphörligt flyga längs sjöstränderna, helst där vattnet är grundt, då och då stannar han i luften med utbredd stjärt och flaxande vingar. När han upptäcker en fisk, kastar han sig ned med stor hastighet och sådan kraft, att vattnet yr om honom, och han stundom kör djupt ned däri. Ofta slår han fel, men lyckas han fånga en fisk, höjer han sig sakta med rofvet i klorna, stannar, när han kommit ett stycke upp, ruskar på sig och flyger så rakt till skogen för att förtära sitt byte. Det finnes många berättelser om, att såväl fiskgjusen som hafsörnen slagit ned på fiskar, som varit dem öfvermäktiga i styrka, och att de på så sätt blifvit neddragna i djupet. Fiskare berätta, att de funnit dessa fåglars klor fastsittande i stora gäddor. Collett anför, att fiskgjusen fångar vingskjutna snäppor och en gång iakttagits slå efter en tjäder. Dock torde han endast i undantagsfall angripa fåglar, och sjöfåglarna, som han likväl i likhet med hafsörnen lätt borde kunna fånga, visa vanligen ej den minsta skygghet för honom, då de däremot genast taga till flykten, när de upptäcka en hafsörn. Ej heller ha vi funnit lämningar af fåglar i fiskgjusens rede.

Sitt stora bo bygger fiskgjusen i öfversta toppen af något otillgängligt träd, mera sällan på toppen af ett högt stenblock eller en bergspets. Det består af grenar och är inuti fodradt med jordtorfvor. Vanligen begagnar han det flera år å rad, och sådana gamla bon äro inuti fulla med fiskfjäll. Äggen, vanligen 3, stundom 2 eller 4, äro gulhvita eller gulgrå, stundom med grön anstrykning, och tecknade med stora, ljusare eller mörka, bruna fläckar. De växla mycket till storleken. Längd 56—69 mm., tjocklek 44—47 mm.

3 FAM. **Gamar, Vulturidae.**

Gamarna utmärkas af att hufvud och hals sakna verkliga fjädrar (jämför öfversikten sid. 118). Gamla världens gamar ha liksom

öfriga roffåglar näsborrarna skilda åt, medan skiljeväggen dem emellan hos nya världens är genomborrad. Gamarna bebo de tropiska och tempererade delarna af jorden. De omfatta 25 arter, vanligen fördelade på 10 släkten. Sannolikt endast en, möjligen två arter ha förrirat sig till norden.

Gåsgamsläktet, *Gyps*, Sav.

Näsborrarna aflånga, nästan lodrätt ställda. Hufvudet betäckt af dun. Stjärt pennorna 14.

Släktet omfattar 6 arter, spridda i Afrika samt delar af Asien och Europa.

Gåsgamen, *Gyps fulvus*, (Gmel.).

Namn: Danska: *Gul Grib*.

Hufvud och halsfjäderkragen vid halsroten vitaktiga. Fågeln för öfrigt gulbrun med gråaktig anstrykning. Ving- och stjärt pennor svartaktiga. Iris rödbrun. Vaxhud blåsvart. Näbb ljus hornfärgadt. Fötter blygrå. Längd ca 1,000 mm. Vingen ca 735 mm

Af denna gam, hvars hem är nordöstra Afrika vestra Asien, Ural upp till 59° N. Br. samt södra Europa, är ett exemplar skjutet i Danmark (våren 1858) vid Katholm på Jylland (Collin).^{*} En vinge af detsamma förvaras i Kjöbenhavns museum (Winge i bref).

Denna gam lefver liksom de flesta af denna familj hufvudsakligen af as. Vanligen kretsar de så högt uppe i luften, att de knappast kunna ses. Men med sin ytterst skarpa syn upptäcka de hvar något kadaver finnes. Och om en gam sänker sig till bytet, iakttages det af hans grannar o. s. v. På detta sätt kan man lätt förklara, huru ofta redan någon timme efter sedan ett djur utlagts gamar infinna sig, först en, så allt flera. Detta uteblir däremot, om kroppen öfvertäckes.

^{*} Utom gåsgamen säges äfven grågamen, *Vultur monachus* L., vara anträffad i Danmark. Det släkte han tillhör utmärkes genom sina rundade näsborrar och eger endast en art. Denna är svartaktig eller som mycket gammal brun. Halsens nakna delar och vaxhuden smutsigt köttfärgade. Längd 1,100—1,160 mm. Vingen ca 760 mm. Grågamen behör länderna kring Medelhafvet samt Asien till Indien och Kina. I Danmark skall han vara skjuten dels vid Fanø, dels vid Fredericia på Jylland (Collin). Uppgifterna torde dock ej vara höjda öfver hvarje tvifvel (Winge i bref).

5:te Ordningen, Duffåglar, *Pullastrae*.

Dufvorna ega ett näbb med hård, kullrig spets, medan näbbroten täckes af en mjuk, ofta liksom uppsvälld hud. Öfver näsborrarna en hvulfd hinna. Mungipan saknar borst (se vidstående fig.). Framtårna alldeles fria; se i öfrigt beträffande fötterna öfersikten sid. 1 och vidstående fig. Stjärten med 12—20 pennor. De rugga två gånger årligen, höst och vår.

Dufvorna bygga enkla, nästan slarfvigt hopkomna bon, som vanligtvis läggas i träden. Äggen äro alltid hvita, oftast två, stundom ett. Ungarna kläckas nästan nakna och mycket hjälplösa samt matas till en början med ett slags afsöndringsprodukt från den ansvällda kräfvans körtlar. Dufvorna lefva i engifte och häcka vanligen två gånger. Åtminstone bland våra arter rufva båda föräldrarna. Utom under fortplantningstiden, då de lefva parvis, äro de mycket sällskapliga. Deras föda är vegetabilisk, dock ha vi funnit snäckor med ännu osmälta djur i deras kräfv.

Dufvorna äro små — medelstora fåglar, som i regel flyga synnerligen väl och uthålligt. När de flyga upp alstras ett klappande ljud. I norden äro de flyttfåglar.

De finnas öfver större delen af jorden, men synas föredraga skogstrakter. De bilda en synnerligen väl begränsad grupp, som visat sig rätt svår att uppdelas i släkten och familjer. Deras närmaste släktingar äro att finna ibland stepphönsen (jämför nedan). Dufvorna omfatta öfver 450 arter, fördelade på 65 släkten och 2 familjer. Endast en af dessa är förebrädd i norden.

Hufvud af skogsdufva $\frac{3}{4}$.

Höger fot af skogsdufva $\frac{3}{4}$.

1 FAM. Dufvor, Columbidae.

Näbb utan nedböjd hake i spetsen, med springlika näsborrar, som äro parallela med öfvernäbbets underkant och kunna tillslutas. Vingarna spetsiga; 2:dra eller 2:dra och 3:dje pennorna längst, men föga längre än den första. Stjärten sträcker sig vanligen med $\frac{1}{3}$ af sin längd utom vingspetsarna.

Två af familjens många släkten äro företrädade i Norden. De höra båda till en underfamilj Columbinae, som utmärkes genom sitt svaga, blott i spetsen hornartade näbb. Könen likna oftast hvarandra.

Öfversikt af släktena.

I. Tarsen kortare än mellantån. Stjärten saknar hvit spets	<i>Columba</i> .
II. Tarsen lika lång som eller längre än mellantån. Stjärten med hvit spets	<i>Turtur</i> .

Dufsläktet, *Columba*, L.

Tarsen endast obetydligt bejjädrad längst upp. Dräkten hos våra arter öfvervägande grå.

Våra dufvor iakttaga rätt noga sina måltidstimmor, i mellersta Sverige från solens uppgång till kl. 8—9 f. m. samt från kl. omkring 11 f. m. till 3 e. m. Då de ätit, flyga de vanligen omedelbart bort för att dricka. Härvid sticka de ned näbbet i vattnet och uppsuga detta utan att lyfta upp näbbet. Ungarna af våra vanliga arter bruka, om någon närmar sig dem, knäppa med näbbet på ett sätt, som erinrar om ugglorna (se ofvan sid. 119).

Släktet finnes utbreddt öfver största delen af jorden och omfattar närmare 60 arter.

Öfversikt af arterna.

I. Vingen med hvit framkant och utan svarla fläckar	<i>C. palumbus</i> .
II. Vingen saknar hvitt längs kanten men har svarta fläckar eller tvärband.	
A. Bakrygg af samma färg som framryggen <i>C. oenas</i> .	
B. Bakryggen hvit	<i>C. livia</i> .

Ringdufvan, *Columba palumbus*, L. (Tafla 33, fig. 1).

Syn. *Palumbus linnæi*, Mahn.

Namn: *Ängsdufva* (Vestergötl.); *Sjutut* (Öland); *Skute* (Gotl.). Norska: *Ringdue*. Danska: *Ringdue*, *Ringeldue*, *Stor Skordue*. Färöarna: *Digva*, *Duggva*, Finska: *Sepelkyhkynen*, *Kauluskyhkky*, *Kyyhkynen*.

Hufvud och hals grå, den senare baktill och på sidorna med färgskiftande metallglans. En stor, hvit fläck på hvar sida om halsen. Ofvan blågrå, vingen framtill med hvit kant. Handpennorna gråbruna med smal, hvit kant i utfanet. Stjärten med bred, svart spets. Bröstat grågredelint, på sidorna med kopparglans. Buken gråaktig, sidor och undergump ljus blågrå. Könen likna hvarandra, men honan har mindre klara färger. Iris hvit. Näbb gult med köttrod basal del. Fötter ljusröda. Längd 424—438 mm. Vingen 240—261 mm.

Ungen saknar den hvita fläcken på halsen äfvensom all metallglans.

Ringdufvan finnes utbredd öfver vestra delen af det palaearktiska området och går mot öster till norra Persien, i söder finnes hon på Madeira och Azorerna. I södra och mellersta Sverige samt på Gotland är ringdufvan en allmän fågel, som häckar tämligen talrikt från och med Skåne, där hon dock liksom på Öland finnes tämligen sparsamt, och upp till ungefär 64° N. Br. Hon är allmän vid Ofvånåker i Helsingland (meddelande af E. Lönnberg) samt vid Sundsvall och på flera ställen i Jämtland (Sundström). I södra Norge upp till Trondhjems-trakten är hon vanlig i barrskogarna, men mindre talrik längs vestkusten, där hon dock stundom öfvervintrar, såsom vid Bergen och Trondhjem (Collett). I Finland är hon allmän upp till Kajana och Paldamo (64° N. Br.) (Mela). I Danmark är hon den vanligaste bland dufvorna och häckar i skogarna i de flesta delar af landet (Collin). På Färöarna är hon funnen.

Ringdufvan ankommer till Skåne redan i början af mars och till Uppland i början eller midten af april. Höstflyttningen försiggår i september och oktober, och redan i midten af sistnämnda månad har hon oftast lämnat Skåne. Sådana år, då ollon finnas i riklig mängd, stannar ringdufvan länge kvar i Skåne. Hon försöker då till och med att öfvervintra där, ehuru det knappast torde lyckas henne (T. Thott i brev). Enligt Sundström skall ringdufvan dock ha öfvervintrat vid Nässjö i Småland.

Ringdufvans egentliga hem hos oss är barrskogen. I Skåne, liksom i Bohuslän, häckar hon likväl i löfskog. Där ringdufvan finnes, ger hon sig snart tillkänna genom sitt välkända, högljudda kuttrande, som hanen särskildt morgnar och aftnar låter höra. Hon sköter härvid basen i skogens vår-orkester, och man hör alltid med glädje hennes fylliga toner blanda sig med trastens och rödhakens sång. Smyger man sig på en kuttrande ringduf-hane, får man vanligen se honom i upprätt ställning med halsens fjädrar yfvigt uppresta gå fram

och åter på en gren. Hvarje gång han närmar sig den bredvid honom hopkrupna honan, hukar han sig ned, böjer stjärten nedåt, och just i detsamma, han låter höra sin starka kuttring; springer han till och skrapar stjärten mot grenen, så att ett frasande ljud uppkommer. Emellanåt flyger han upp från trädet och gör en krets omkring det, hvarvid ett klappande ljud uppkommer, snarlikt det, som höres, när duvbor flyga upp. Medan honan rufvar, kuttrar hanen för sig själf i tidiga morgonstunden, men denna kuttring låter mindre passionerad än den, hvarmed han uppvaktar henne. Kuttret kan uttryckas med »hu, huhu-huhu, huhuhu-huhu, huhuhu-huhu huu».

Af ett fåtal torra kvistar bygger ringdufvan vanligen ute på någon horisontal grangren ett enkelt bo, som ofta är så glest, att äggen synas igenom botten. Båda makarna rufva växelvis, och redan innan de första ungarna äro flygfärdiga, bygga de i närheten ett nytt bo för att sedan lägga sin andra kull. De tvänne, hvita äggen äro 40—42 mm. långa och 28—30 mm. tjocka. Den första kullen lägges vanligen i början af maj och den andra i juni, stundom något senare.

Skogsdufvan, *Columba oenas*, L. (Tafla 33, fig. 3).

Namn: *Blådufva*, *Vilddufva*; *Hultadufva* (Smål.); *Ekdufva* (Sörml.); *Turturdufva* (Vestmanl.); *Susdufva*, *Tusdufva* (Dalarna); *Nylke* (Gotl.). Norska: *Skovdue*. Danska: *Skovdue*, *Kirke due*, *Hul due*. Finska: *Metsäkyhykkyen*, *Sinikyhyky*.

Hela fågeln gråblå, halsen på sidorna och bak till med grönskiftande metallglans. Bröstat med rödaktig anstrykning. De stora vingtäckarna och de inre armpennorna med svarta fläckar. Vingpennorna svartgrå med svag brun anstrykning. Stjärten i spetsen svart. Könen likna hvarandra, men honan har det metallglänsande på halsen mindre utbreddt. Iris mörkbrun, näbb ljusgult, vid basen rödaktigt, fötterna ljus blåaktigt röda. Längd 317—336 mm. Vingen 200—215 mm.

Ungen saknar nästan metallglansen på halsen och har ofvan mer brun anstrykning.

Skogsdufvan har ungefär samma utbredning som ringdufvan. Hon finnes således i västra delen af det palaearktiska området, mot öster till östra Turkستان, samt i nordvästra Afrika. Hon förekommer dock i de flesta länder fåtaligare än ringdufvan. I Sverige är hon likväl vanligare och allmän ungefär till ekens nordgräns eller inemot 61° N. Br. Men hon är också funnen vid Sundsvall och skall häcka i Jämtland (Sundström). Äfven på Gotland är hon allmän, men är i Bohusläns skärgårdstrakter säll-

syntare än ringdufvan. Hon saknar nämligen därstädes lämpliga häckplatser. Skogsdufvan skall ha aftagit i Skåne, och man tror, att hon utträngts af kajorna, som inkräktat hennes häckplatser (enl. meddelande af T. Thott). I Norge häckar hon blott i landets sydliga delar och visar sig endast tillfälligtvis så nordligt som vid Trondhjem. På vestlandet skall hon vara sällsynt (Collett). Hon är allmän i sydvestra Finland (Åbo, Nystad, Björneborg), sällsyntare i södra Finland och ej med vissbet känd från landets sydöstra delar. Ett bo är äfven funnet i Sääksmäki i södra Tavastland. Hon är funnen vid Kuopio (²³/₄ 1826, ²⁹/₁₁ 1830), Maaninka och Idensalmi (Mela). I Danmark är hon mindre vanlig än ringdufvan och på vissa lokaler, såsom vid Odense och på Bornholm, sällsynt (Collin).

Skogsdufvan ankommer till Skåne de första dagarna i mars (Sundström), ungefär samtidigt med ringdufvan. Till Vestergötland och Uppland ankommer hon först i slutet af mars eller början af april, vanligen något före ringdufvan. Vi hafva endast en gång funnit henne vintertiden i Sverige: vid Falköping (²⁴/₁₂ 1863), då fyra stycken anträffades. I Skåne öfvervintra sannolikt endast sjukliga individer, och de duka troligen i regel alla under (T. Thott i bref). Vid den blida norska kusten åter kvarstannar hon oftare (Collett).

I motsats till ringdufvan bebor skogsdufvan mest löfskogen, och hon saknas i barrskogen, om den ej innehåller ihåliga löfträd. Bäst triffes hon i af slätter och åkerfält omgifna ek- och aspdungar.

Skogsdufvans kutter höres ej så långt som ringdufvans och är helt olika. Det kan återges med upprepade, mot slutet tätare och svagare, »hu-u hu-u hu-u». När hanen kuttrar, går han högre fram och åter längs en gren, eller sitter han vid honans sida och kråmar sig, blåsande upp halsen, så att han får ett eget utseende, nästan påminnande om en brushanes.

Sitt enkla, af några fina kvistar bestående, bo bygger hon i ett ihåligt träd, i någon bergsskrefva eller i hål i murar och dylikt. De två hvita äggen äro 33—36,5 mm. långa och 27—28 mm. tjocka. De läggas i slutet af april eller början af maj samt den andra kullen i juni.

Makarna rufva växelvis, och andra kullen lägges vanligen, innan första kullens ungar äro flygfärdiga.

Klippdufvan, *Columba livia*, Briss. (Tafla 33, fig. 2).

Namn: *Tamdufva*, *Hemdufva*; *Körkedufva*, *Torndufva* (Vestergötl.). Norska: *Klippedue*. Danska: *Klippedue*, *Fjelddue*; *Husdue*. Färöarna:

Blådigva, Blådhuggra, Duva, Vildduva. Finska: *Kesykyghkynen.*

Blågrå; hufvud, hals, bröst och framrygg mörkare, i synnerhet på bröst och rygg med skiftande metallglans. Bakryggen hvit. Vingarna med två svartaktiga tvärband, bildade af fläckar på de stora täckfjädrarna och armpennorna. Stjärten grå med svartaktigt spets. Könen nästan lika. Iris gul, näbb mörkt rödaktigt med hvit bas. Fötter ljusröda. Längd 346—371 mm. Vingen 230—245 mm.

Klippdufvan förekommer i vestra delarna af det palaearktiska området samt vissa delar af Indien och ersättes i länderna mellan Persien och Japan af en mycket närstående art samt i norra Afrika af ett par andra. På Färöarna är hon mycket allmän, liksom äfven på Orkney- och Shetlandsöarna samt i norra Skottland. I Sverige finnes hon ej vild.* Däremot funnos på öarna i Stavangerfjorden i Norge i början af århundradet flera kolonier; den på Rennesö, som var den största, bibehöll sig längst. Det sista, i Norge tillvaratagna, exemplaret blef skjutet i närheten af Stavanger i slutet af år 1873; dock är det sannolikt, att arten först på 1880-talet utdött (Collett 1894). Numera tillhör klippdufvan som vild således ej Skandinavien.

I motsats till Europas andra dufvor är klippdufvan stationär. Hon trivdes endast vid hafvet och häckar ofta i omedelbar närhet af dess bränningar. På Färöarna, där den ene af oss varit i tillfälle iakttaga denna dufva, var hon i små kolonier bosatt i de af hafvet i de branta bergväggarna urholkade, ofta mörka grottorna, som voro så belägna, att hvarje våg, Atlanten kastade emot klippan, helt och hållet tilltäppte deras öppning. För att komma ut och in måste dufvorna passa på, när vågorna sjönko undan, så att grottornas mynningar öppnades. När vi vid Thurso i Skottland lyckades tränga oss in i en sådan grotta, hörde vi dufvornas kutter från afsatserna i grottan blanda sig med bränningens rytande utanför. För att söka föda och vatten göra dufvorna långa utfärder inåt land. De besöka då i flockar sädesfälten och gräsvallarna för att plocka frön, deras vanliga föda.

Sitt enkla bo, som består af några strån eller små kvistar, lägger klippdufvan på en afsats i berget. De tvänne, hvita äggen äro fullkomligt lika tamdufvans. Längd 38—39 mm., tjocklek 29—30 mm. Klippdufvan lägger minst två kullar om året, i sydliga länder möjligen flera.

Det är från klippdufvan som alla dessa öfver

* Ekström skall enligt Nilsson ha sett ett exemplar på Tjörn. Huruvida detta verkligen var en vild klippdufva, är mycket tvifvelaktigt.

100 raser af tama dufvor med ofta ytterst egendomligt yttre stamma.

Turturdufsläktet, *Turtur*, Selby.

Fjäderdräkten oftast till stor del med röd anstrykning. På halsens sidor ett svart eller ett svart och hvitt eller svart och grått band. Släktet tillhör gamla världen och räknar ej mindre än 28 arter.

Öfversikt af arterna.

- I. Fjädrarna på halsens sidor med hvita spetsar. Undre stjärtäckare hvita *T. turtur*.
- II. Fjädrarna på halsens sidor med grå spetsar. Undre stjärtäckare grå *T. orientalis*.

Turturdufvan, *Turtur turtur*, (L.) (Tafla 33, fig. 5).

Syn. *Columba turtur*, *Peristera turtur*, *Turtur vulgaris*, Eyt., *T. auritus*, G. R. Gr., *T. linnæi*, Malm.

Namn: Norska och danska: *Turteldue*. Färöarna: *Turtuldigva*. Finska: *Turturikyghkynen*.

Ryggen brunaktig, öfvergumpen mörkgrå med bruna fjäderkanter. Skuldrorna och större delen af vingtäckfjädrarna gråsvarta med breda rostbruna fjäderkanter. De främre vingtäckarna (längs vingkanten) grå. Handpennorna svartaktiga, armpennorna grå eller svartbruna. Stjärten mörkt gråblå, yttersta pennan med hvitt utfan, de mellersta enfärgade, alla de öfriga med hvita spetsar. Hufvud, hals, bröst och sidor gråaktiga, hals och bröst med röd anstrykning. På hvar sida af halsen en svart fläck med hvita fjäderkanter. Buken hvitaktig, undergumpens och stjärtens undre täckfjädrar hvita. Iris rödgul. Näbb svartaktigt. Fötter röda. Könen likna hvarandra. Längd 272—302 mm. Vingen 160—170 mm.

Ungen har mera orena färger och saknar den svarta och hvita fläcken på halsen.

Turturdufvan finnes i hela Europa söder om Östersjön. Österut bebor hon vestra Asien till Jarkand. Om vintern besöker hon norra Afrika. Ehuru mycket sällsynt i Sverige, är hon dock funnen i enstaka exemplar öfver nästan hela landet, såsom vid Aharp, Rydsgård (¹⁶/₁₀ 1847) och Trolle Ljungby (²/₆ 1848) samt ett par (sommaren 1849) nära Sölvesborg (Nilsson), i Småland nära Jönköping (nov. 1887) (Carlson), i Östergötland (²⁶/₁₀ 1883) (Sundström), i Södermanland vid Väderbrunn (²/₁₀ 1887)

i Vestmanland ($^{12}/_{11}$ 1838), i Nerike (sept. 1857) (Sundevall), vid Hjulsta i Uppland ($^5/_{11}$ 1880 enl. meddel. af J. A. Kantzow), vid Ockelbo i Gestrikland ($^{26}/_{10}$) (Jägarförb. tidskr. 1894), vid Bollnäs i Hel-singland ($^{13}/_{10}$ 1892) (Kolthoff), vid Hudiksvall (aug. 1840), vid Qvickjock (hösten 1841)* och i Kare-suando (= Enontekis) (1857) (Sundevall). Som af ofvanstående framgår, äro de allra flesta exemplaren erhållna höstetid. De utgöras sannolikt af vilse-komna ungfåglar. Undantag bilda endast ett par af de skånska fynden. Dock torde det vara mycket osäkert, om turturdufvan häckat hos oss. I Norge är hon anträffad ojämförligt mycket oftare samt i alla delar af landet ända upp till Ostfinnmarken. Mest är det ungfåglar, som funnits höstetid, men äfven gamla ha anträffats om våren i landets syd-vestra delar. Midt på sommaren är ännu intet fynd gjordt, ej heller föreligga några iakttagelser om, att arten häckat (Collett). Dock är detta ej osannolikt. I Finland har hon häckat vid Kyrk-slätt i Nyland (1868), där hon äfven skjutits samma år (Mela). I Danmark är turturdufvan rätt sällsynt, men anträffad på en mängd platser öfver större delen af landet, ej blott vår och höst, utan äfven midt på sommaren (Collin). Hon är visserligen ej funnen häckande, men ofvan antydda fynd midt på sommaren tyda på att hon bygt i landet.

Turturdufvan är den minsta af Europas duftor. Hennes milda, kuttrande läte, behagfulla rörelser och den ömhet, hanen visar sin hona, har gjort henne vida känd och omtyckt. Till lefnadssättet lär hon mest likna ringdufvan. Sitt enkla bo lägger hon på grenarna i ett träd. De två hvita äggen äro 28—30,5 mm. långa och 20—21,5 mm. tjocka.

* Pastor Björkman uppger (enligt Löwenhjelm 1843 och 1845), att turturduvflockar hvar höst visa sig vid Qvick-jock. Denna uppgift håller åtminstone ej numera streck.

Större Turturdufvan, *Turtur orientalis*, (Lath.) (Tafla 33, fig. 4).

Syn. *Columba orientalis*, *C. gelastes*, Temm., *Peristera rupicola*, (Pall.), *Turtur rupicola*.

Namn: *Kutterdufea*, F. A. Smitt. Norska och danska: *Stor Turteldue*.

Panna och hjässa blågrå. Ofvan brunaktig, på bakryggen med blågrå anstrykning. Vingpen-norna mörkt gråbruna, täckfjädrarna svartaktiga med breda, rödbruna kanter. Handtäckarna blågråaktiga. Stjärten svart, vid roten med grå anstrykning, spetsen gråblå. På halssidan en svart, med breda gråblå fjäderkanter försedd fläck. Framhals brungrå, bröst ljust grårött, sidor och undre vingtäckare gråblå, undergump och undre stjärttäckare grå. Iris röd-brun, näbb brunt. Fötter och en bar ring kring ögat röda. Längd ca 330 mm. Vingen ca 190 mm.

Denna turturdufva tillhör Asiens mellersta och östra delar, där hon på sätt och vis ersätter den vanliga turturdufvan. Hon går österut till Japan. I Europa är hon mycket sällsynt och förekommer endast tillfälligtvis. Här i Sverige ha tre exemplar blifvit funna: ett i Härjedalen (dec. 1842), ett nära Piteå* (okt. 1850) och ett tredje i Tässjö socken i nordvestra Ångermanland (juli 1889) (Carlson). I Norge är hon ej med säkerhet funnen.** I Fin-land är hon ej iakttagen. I Danmark är hon fun-nen en gång vid Skaftö gård i Jylland ($^4/_{11}$ 1863) (Collin).

Så väl till utseende som till läte och lefnads-sätt liknar den större turturdufvan mycket vår europeiska art.

* Det har mycket tvistats om huruvida detta exemplar kan ha förvillat sig hit och ej möjligen hitkommit med nå gon långväga sjöfarare. (Jämf. Holmgren).

** Möjligen ha två individer af denna art blifvit funna i Ostfinnmarken. Det är dock numera omöjligt att afgöra om denna uppgift är riktig (Collett 1869).

II. Springfåglar, Cursores.

Denna underklass, som omfattar tvänne ordningar (jämf. öfversikten sid. I), utmärkes af att bak-täns fäste i regel är högre än de främre tårnas medan samtidigt öfverdelen af underbenet är fri och ej indragen inom kroppshuden. Liksom man beträffande sittfåglarna i stort sedt kan säga, att deras fötter äro tillpassade för att brukas vid rörelse på trädens grenar, så kan man om det alldeles öfvervägande flertalet springfåglar säga, att deras fötter äro lämpade för att snabbt och uthålligt bära sina egare på marken. Att hägrarnas fötter närma sig sittfåglarnas är redan påpekadt (sid. I). Framdeles skola vi i sin-näppor och sothöns lära känna springfåglar, som till lefnadssätt liksom i någon mån beträffande fötter-nas beskaffenhet närma sig simfåglarna. De hafva dock hela underbenet fritt.

6:te Ordningen, Hönsfåglar, *Gallinae*.

Om än många af hönsfåglarna äfven hålla till i träden, tillbringa dock alla den största delen af sitt lif på marken. Också äro deras ben och fötter anpassade till ett sådant lefnadssätt. De äro kraftiga, i regel med upplyftad, vanligtvis rätt liten baktå, som sällan (hos stepphönsen) saknas. Ingen hönsfågel håller till på öfvervägande sumpiga ställen. Också är hela underbenet, stundom äfven tarsen och tårna fjädertäckta. Klorna äro trubbiga. Hönsfåglarna äro i regel ej flyttfåglar samt företaga ej heller några längre flygturer, om än flertalet bland dem flyga rätt snabbt. Deras vingar äro vanligen korta, rundade och starkt kupiga. Härifrån göra likväl stepphönsen (se nedan) ett anmärkningsvärdt undantag.

Många hönsfåglar äro visserligen egentligen allätare, men hufvudsakligen nära de sig dock af växtämnen.

Deras näbb är jämförelsevis svagt och kort, öfvernäbbet starkt hvälfadt med rätt trubbig spets.

Handpennornas antal är 10, stjärten består af 12—20 pennor. På hufvud och hals finnas ofta nakna fläckar, vanligen försedda med vårtor eller rätt stora utväxter samt nästan alltid bjärt färgade; de äro i regel störst hos hanen. Ruggningen sker om hösten; om våren bytas småfjädrarna (se riporna).

Hos flertalet hönsfåglar äro könen olika, och kanske hos ingen fågelordning utmärkes hanen af så afvikande och i ögonen fallande dräkt som ofta hos dem. Stundom äro stjärtens eller ock öfvergumpens eller någon gång armens fjädrar särskildt utbildade till prydnader. Många bland hönsfåglarna och särskildt sådana, hvilkas hanar ha mycket afvikande dräkt, lefva i månggifte.

Flertalet hönsfåglar bäcka på marken. De flesta nordiska hönsfåglar bruka vid annalkande fara vanligen »trycka sig» tätt till marken och undgå ofta dymedelst uppmärksamheten. De bada, mylla sig, endast i sand, ej i vatten. Deras bo är alltid mycket enkelt. Äggen äro i regel talrika. Ungarna födas seende och rikt dunklädda samt lämna efter några timmar boet och kunna under moderns ledning själfva söka sin föda. Härvid krasar hon ofta med fötterna ur jorden fram mask eller annan föda åt ungarna. Honan döljer dem vid fara vanligen under sina vingar och bistår dem på allt sätt. Hanen deltagar däremot i regel ej i ungarnas uppfödande.

Man känner omkring 370 arter, fördelade på 91 släkten och 5 familjer samt beboende såväl den högsta nordens snöiga fjällökningar som tropikernas brännande sandslätter och väldiga skogar.

Öfversikt af familjerna.

- I. Vingar långa, spetsiga. 1:sta eller 2:dra handpennan längst *Pteroclidæ*.
- II. Vingar korta, trubbiga. 1:sta och 2:dra handpennorna

vanligen kortare än den 3:dje.

A. Näsborrar dolda af fjädrar.

Tarser helt eller till hälften fjäderklädda. Tårna nakna med utskott längs sidorna eller ock helt fjäderklädda ... *Tetraonidæ*.

B. Näsborrar ej dolda af fjädrar.

Tarser helt eller till större delen nakna samt ofta sporrbärande. Tårna nakna och utan sidotänder..... *Phasianidæ*.

1 FAM. Stepphöns, *Pteroclidæ*.

Genom sina långa, spetsiga vingar, genom en hel del inre karaktärer liksom äfven genom sina lå (2—3) ägg påminna stepphönsen mycket om dufvorna, med hvilka de

numera ofta sammanföras, när de ej anses bilda en egen ordning. Huxley kallar dem ock betecknande nog »Pigeon-Grouse» («duf-ripor»). Deras näbb och näringsorgan samt deras som nykläckta försigkomna och tätt dunklädda ungar likna hönsfåglarnas.

Hufvud af ortrupp $\frac{2}{3}$.

Höger fot af stepphöna.

Höger fot af fasantupps $\frac{1}{4}$.

Höger fot af orre $\frac{2}{3}$.

Tarserna äro korta, fjäderklädda liksom stundom äfven tårna. Baktån saknas eller är rudimentär (se fig. sid. 158).

Stepphönsen äro i regel flyttfåglar. Man känner 16 arter, fördelade på tre släkten och beboende södra Europa, Asien och Afrika.

Stepphönssläktet, *Syrhaptēs*, Illig.

Tår fjäderklädda. Baktå saknas alldeles, och de främre förenas efter hela sin längd genom en hud med hvarandra. Stjärtens mellersta fjädrar förlängda, spetsiga. Stepphönsen bebo Asien upp till norra Kina och norr om Baikalsjön, i söder till Sutlejdalen i norra Indien. 2 arter äro kända.

Stepphönan, *Syrhaptēs paradoxus*, (Pall.) (Tafla 34, fig. 8 ♂).

Namn: *Sandhöna*. Norska och danska: *Steppehöne*, *Kirgisisk Stepphöne*. Finska: *Hietakana*.

Ofvan brunaktigt grågul med svarta tvärstreck. Vingpennorna grå, 1:sta pennan med långt utdragen, härfin spets och svart utfan. De inre handpennorna med gråhvita kanter, armpennornas kanter och vingtäckarna grågula, 1:sta radens handtäckare med ett svart band längs midten, armtäckarna med chokladbruna spetsar. Stjärtens pennor grå med hvitaktiga spetsar och kanter och bruna fläckar på undersidan, de två mellersta med utdragna hårfina spetsar. Pannan, ett band öfver ögat längs halsens sida och strupen rödgula. Återstoden af hufvudet, bakhalsen och bröstet grå med gul anstrykning. Ett band af svarta tvärstreck öfver bröstet. En stor, svart fläck på buken, som framför denna är grågul, bakom densamma gråvit liksom de undre stjärtäckarna och benen. Honan har hufvudet ofvan, bakhalsen och de öfre vingtäckarna svartfläckiga, strupen är ljusare gul samt begränsad af ett smalt, svart band; bandet öfver bröstet saknas. Hon är äfven mindre. Iris mörkbrun. Näbb svartaktigt. Längd 350—410 mm. Vingen 230—257 mm.

Ungfåglarna likna tämligen honan.

Dunungen ofvan brunaktig med svartaktiga dunspetsar. Längs midten af hjässan, längs ryggen, öfver ögat, på hufvudets sida och på sidoryggen gråhvita band, vingspets och undersida gråhvita. Som äldre är ungen ofvan brun med svarta band och fläckar. De hvita strimmorna öfver ögat och på hufvudets sidor äro kvar, och på vingen finnes en mängd hvita dunspetsar. Under gråaktig med en på buken framträdande mörk fläck (Winge 1891, tallan).

Stepphönan bebor Asien från Petschili i öster till Kirgissteppen i vester samt från Turkestan i söder till norr om Baikalsjön. Men hon företager då och då vandringar massvis. Under dessa ströftåg har hon iakttagits i de flesta af Europas länder. Isynnerhet åren 1863 och 1888 ha sådana invandringar egt rum i stor skala, men redan 1859 visade sig ett fåtal i vestra Europa och ett exemplar fälldes i Danmark vid Hobro (²³/₆).

1863 visade de sig i Danmark i slutet af maj, och särskildt i Jylland voro de mycket talrika samt lära häckat (se Reinhardt 1863); ännu mot nyår 1864 voro några kvar. Äfven i södra och mellersta Sverige visade sig stepphönan 1863, såsom vid Filipstad (i juli) samt på södra Öland (¹⁰/₁₁) (Sundevall) och på Gotland. Äfven i Norge visade hon sig maj—augusti 1863,* såsom vid sjön Öieren och vid Mandal, likaså sannolikt i trakten af Stavanger samt säkert vid Bergen och i Söndfjord (62° N. Br.). Äfven i Finland säges hon det året ha visat sig i närheten af Helsingfors (Mela).

1888 års invandring var betydligt talrikare än den föregående. Till Danmark kommo stepphönsen redan i början af maj (se Winge 1889) samt iakttagos öfver större delen af landet. När grödan växte upp, drogo de sig dock till de mest ökenliknande platserna, klitter och hedar. Flerestades häckade de, och ännu på vårsidan 1889 funnos en del kvar. Äfven i Sverige var 1888 års invandring mycket talrikare än den af 1863. Vi ha erhållit uppgifter, stundom beledsagade af insända exemplar, från Åmål, från Carlsborg (¹/₅), från Upsala (i maj), från Oscarshamn (¹⁸/₅), från Ystad (¹³/₅), från Partilled (¹³/₁₀). Vid Lindhof i mellersta Halland funnos ännu ²³/₁₁ flera flockar kvar (Jägarförb. tidskr. 1888). Äfven insändes ägg under uppgift, att de lagts af stepphöns, de tillhörde emellertid strandpipare. Till Lister och Jæderen i Norge kom hon omkring den ¹²/₅. Utom på dessa ställen visade hon sig i Gudbrands- och Österdalarna samt i Guldalen (62° 24' N. Br.) norr om Dovre. Från juli till slutet af oktober voro de borta för att så åter visa sig här och där i de södra kusttrakterna ända till ³/₁ 1889 (Collett, se »Ornis» 1890). Äfven i Finland är hon observerad (¹⁶/₅) i Esbo i Nyland.*

2 FAM. Orrfåglar, Tetraonidae.

Öfver ögat finnes en naken, hjärt röd fläck, oftast täckt af vårtor eller t. o. m.

* Sundevalls uppgift, att de skulle setts i Norge 1861, har sin orsak i ett tryckfel i den citerade källan (Collett 1869).

** Soc. pro fauna et flora fennica meddel. 18 hft, s. 149.

bildande en liten kam. Stjärten af medel-längd, dess öfre täckare ej särskildt utvecklade till prydnadsfjädrar. Tarserna sakna alltid sporrar.

Orrfåglarna omfatta 25 arter och underarter, fördelade på 10 släkten. De bebo Europa, Asiens nordliga och mellersta delar samt Nordamerika.

Öfversikt af släktena.

- I. Tärna befjädrade *Lagopus*.
- II. Tärna obefjädrade.
 - A. Tarsernas fjäderbetäckning når ända till tärna. *Tetrao*.
 - B. Tarsernas fjäderbetäckning når ej till tärna. *Tetrastes*.

Ripsläktet, *Lagopus*. Briss.

Riporna äro medelstora fåglar. Deras näbb är tämligen litet, brett och starkt kullrigt med öfverkäkens underkant bågböjd. Stjärten räcker långt utom vingpetsarna. Endast tärnas sista led är ej befjädrad. Klorna äro om vintern långa, böjda och spadlika med hvassa kanter, om sommaren åter korta. Man har ansett och många forskare anse nog ännu, att detta sammanhänger med en periodisk kloffällning hos riporna. Ja, Nilsson antog, att en sådan fällning egde rum två gånger årligen. Sannolikt är det dock endast frånvaron af nötning på klon vintertid, orsakad af ripans vistande uteslutande på snötäckt mark, som låter klon växa ut för att sedan sommartid nötas bort mot den hårdare marken och under kraftsande efter föda åt ungarna.

Riporna lefva på marken, där de röra sig lätt och fort. De flyga snabbt men ogärna och ej särdeles uthålligt. De lefva i engifte och lägga ett stort antal ägg, som äro små, rostgulaktiga med svartbruna fläckar. När honan börjar rufva, öfverges hon sannolikt af hanen, som dock sedan åter för enar sig med kullen, när ungarna kläckts. Könen äro föga olika. Ungarna kunna flyga tidigt. Våra nordiska arter bära om sommaren en brokig skyddande dräkt och en hvit, likaledes skyddande, om vintern, medan den i Storbrittanien hemmahörande moripan, som kan anses som en något förändrad dalripa, saknar den hvita vinterdräkten.

Ripsläktet omfattar 6 arter och underarter. Dess utbredningsområde är circumpolärt, och de finnas dessutom på något sydligare, höga fjäll.

Öfversikt af arterna.

- I. Vingpennorna och tarsens framsida hvita.
 - A. Näbbet vid basen 8—9 mm. högt..... *L. mutus*.
 - B. Näbbet vid basen 12—14 mm. högt..... *L. albus*.
- II. Vingpennorna och tarsernas framsida gråbruna *L. scoticus*.

Fjällripan, *Lagopus mutus*, Montin. (Tafla 35, fig. 1, ♂ i höstdräkt, fig. 2, ♀ i sommar-dräkt, fig. 3, ♂ i vinterdräkt).

Syn. *Lagopus alpina*, Nilss.

Namn: Norska: *Fjeldrype*, *Skarerype*, *Skarerypa*, *Fjeldskart*, *Rjupa*. Danska: *Fjeldrype*. Island: *Rjôpa*, *Rjôpkarri*, *Rjôpkeri*. Finska: *Kiiruna*. Lapska: *Kirun*.

***Lagopus mutus* var. *rupestris*, (Gmel.) (Tafla 35, fig. 4.)**

Syn. *L. islandorum*, Fab., *L. reinhardtii*, Brehm.

***L. mutus* var. *hyperboreus*, Sundev.**

Hanen har alltid, äfven i vinterdräkten, ett svart band mellan näbbroten och ögat.

Sommardräkten (juli—augusti). Ofvan samt på sidor och bröst svart med rätt få rostgrå streek och fjäderkanter. Hufvudet ofvan med gula, halsen med hvita tvärfäckar. Vingen hvit med några svartaktiga täckare, handpennorna med mörka spolar. Stjärten svart med hvit spets och de mellersta pennorna hvita. Buken hvit, tarser och tår hvitaktiga, klor svarta.

I höstdräkt är hanen ofvan samt på bröst och sidor blågrå, nästan askgrå, med ytterst fin brunsvart vattring; eljest som om sommaren. Stjärtens mellersta pennor grå, svartvattrade.

Honan är i sommardräkt ofvan svart med rätt fin rostfärgad och hvitgrå vattring. Hufvud, hals, bröst och sidor svarta med ganska breda rostgula tvärband. Vingpennorna, flertalet öfre vingtäckare samt alla de undre äfvensom buken hvita. Honans höstdräkt liknar hanens.

Vinterdräkten hvit. Stjärtpennorna svarta med hvita spetsar, de mellersta hvita. Klorna blekt hornfärgade.

Ungfågeln liknar honan. De första vingpennorna brungrå.

L. rupestris ♂ är vanligen mer rödgul än fjällripan. Honans dräkt och vinterdräkten äro alldeles lika den vanliga fjällripans.

L. hyperboreus utmärkes af att stjärtens sidofjädrar äro hvita längs åtminstone $\frac{2}{3}$ af utfanet. Äfven midtfjädrarna äro hvita längs utfanet. Hon

är alltid något hvitspräcklig samt större, längd ca 425—450 mm., vingen ca 245 mm. Fjällripan mäter resp. 348—410 mm. och 185—205 mm.

Vår vanliga fjällripan finnes i Skandinavien fjälltrakter, på norra Skottlands högsta berg samt bland södra Europas alper och på Pyreneerna. Mot öster finnes hon i Ural, men gränsen mellan hennes område och den östliga formens, *Lagopus rupestris*, är ännu ej afgjord. Hennes utbredning påminner således mycket om vissa fjällväxters och torde ega samma grund. När under istiden hela norra Europa liksom fjällkedjorna och deras omgivning i världsdelen södra trakter var täckt af sammanhängande jöklar, då bodde tvifvelsutan fjällripan i hela mellersta Europa. Men när jöklarna minskades och krympte samman till jämförelsevis små fläckar högst upp i Norden och bland söderns alper, då följde fjällripan efter. Sålunda kom hon att finnas på flera genom vida, för henne obeboeliga sträckor skilda områden. I Sverige och Norge finnes hon blott på de höga, sterila fjällen. Likaså bebor hon nordligaste Finlands och Kolahalvöns fjäll. Hon är stationär och endast vintertiden, när hon ej längre kan finna föda uppe på fjällkrönen, drager hon ned till björkbältet, ofta i stora skaror. En och annan gång, ehuru mycket sällan, förrirrar sig någon fjällripan långt från sitt hem; således fälldes en hona på Störmosen i Bälinge, omkring 1 mil norr om Upsala, ($\frac{9}{1}$ 1896), och en annan, äfven en hona, fälldes i Hjulsjö i Örebro län (december 1895, C. G. Löwenhielm).

L. rupestris finnes i obetydligt afvikande former på Island och Grönland samt i arktiska Nordamerika, i Japan och norra Asien.

Spetsbergsripan är endast funnen på den ögrupp, efter hvilken hon uppkallats.

Fjällripans sommardräkt öfverensstämmer utom ordentligt väl med färgen på de platser, där hon vistas. Hon är oftast föga skygg och trycker i olikhet med dalripan ej för hunden samt flyger ogärna upp, utan löper hastigt undan. Hon flyger lättare och tystare än dalripan och ser i sin sommardräkt under flykten mer hvit ut. Hanens läte är ett skorrande (jämför hennes jämtländska namn »fjällskorr»). Honans läte liknar dalriphonans, men är svagare.

Ungarna utveckla sig ovanligt hastigt, och ehuru de kläckas sent, äro de vanligen fullväxta redan i midten af augusti. Tidigast i midten af juni lägger fjällripan sina ägg. Stundom försenas kullen så, att ungarna kläckas till och med så sent som i september (Collett). Det konstlösa boet består endast af några torra strån på botten af en fördjupning i

marken, vanligen bland några skyddande växter. Äggens antal tyckes ofta vara mindre än dalripans, åtminstone hafva vi af denna art ej sett så många i kullen. 8—9 synes vara det vanliga. De likna dalripägg. Längd 41 — 45 mm., tjocklek 29 — 31,5 mm.

Dalripan, *Lagopus albus*, (Gmel.) (Tafla 35, fig. 5, ♂, fig. 6, ♀ sommardräkt, fig. 7, ♂ vinterdräkt).

Syn. *Lagopus lagopus*, (L.), *L. lapponicus*, (Gmel.), *L. subalpina*, Nilss., *L. linnéi*, Malm.

Namn: *Ripa*, *Snöripan*, *Skogsripan*; *Dalrypa* (Vesternorr.); *Riäppa* (Mora). Norska: *Dalryppe*, *Lirype*, *Liarrype*, *Skogsrype*, *Rypa*, *Rupa*, *Rjupa*. Danska: *Dalryppe*. Finska: *Metsäkana*, *Riekkö*; *Mettikana* (Satak.). Lapska: *Rievsak*.

Hane i sommardräkt: hufvud, hals och bröst rödbruna, hufvudet ofvan och bakhalsen svartfläckiga. Ofvan och på sidorna fint vattrad af svart och rostbrunt med ljusare fjäderspetsar. De närmast vingkanten liggande öfre täckfjädrarna, alla de undre samt vingpennorna hvita, de inre armpennorna äro dock af ryggens färg. Stjärt pennorna svarta med smal hvit spets, de två mellersta bruna och svartvattrade. Buken mer eller mindre hvit med inblandade svartbruna fjädrar. Tarser och tår med hvitaktiga fjädrar, klor hornfärgade, iris brun. Honan: ofvan samt på hufvud, hals, sidor, bröst och undergump tämligen groft tvärvattrad af svart och rostgult. Ryggens fjädrar längs midten svarta. Strupen ljus rostbrun med små spolfäckar. Vingar, stjärt och buk samt tarser och tår ungefär som hos hanen.

I höstdräkten, som är rätt lik hanens vårdräkt, men något ljusare och med mörka fjäderspetsar på hals och bröst, äro könen nästan lika, dock är ryggen gröfre vattrad hos honan.

Vinterdräkten rent hvit. Stjärt pennorna svarta med hvit spets. Någon gång har hanen mer eller mindre stark antydning till det för fjällripan karaktäristiska svarta bandet vid ögat. Iris mörkbrun. Längd 380—445 mm. Vingen 175—215 mm.

Ungen lik honan, men ofvan med stora, svarta fläckar längs fjädrarnas midt. Under rostgul till gulgrå med glesa svartbruna fläckar på bröstet. De första vingpennorna gråbruna med gulaktiga fläckar i utfanet.

Dunungen grågul, ofvan mörkare, med en stor, af svart omgifven, kastanjebrun fläck på hjässan. Flera svartaktiga fläckar i örontrakten och svarta band längs bakryggen. Ving- och skulderfjädrar vattrade af svart och brunt samt med hvita spetsar.

Dalripan är utbredd öfver såväl gamla som nya världens nordligaste delar. I Sverige finnes hon från landets nordligaste delar ned till norra Helsingland (Sundström), Dalarna norr om Siljan och norra Värmland (Sundevall) samt skall äfven finnas i Eds socken på Dal (Carlson). Någon enda gång förirrar hon sig till sydligare trakter. Sålunda hafva vi sett exemplar från Gefle, likaså är hon funnen i Södermanland. Dalripan är sparsamt spridd i de stora skogarna ända ned till Bottenhafvets kust, men tyckes hafva sitt egentliga hem i fjälltrakterna, där hon är talrikast i björkens och videts områden. I Norge finnes hon allmänt ofvanom barrskogsgränsen, från de sydliga fjälltrakterna upp till Nordkap och ryska gränsen, samt går längs kusten från Trondhjemsfjorden norrut ända ned till hafvet. Hon häckar äfven i ringa antal i det subalpina området nära Kristiania. I de trakter, där hon ej häckar — kusten upp till Stavanger, området kring Trondhjems- och Kristiania-fjordarna —, erhålles hon emellertid i spridda exemplar (Collett). I Finland finnes hon öfver hela landet, men saknas på Åland. I de södra och västra kusttrakterna åtminstone upp till Björneborg samt i landets sydligare inre delar häckar hon mycket sparsamt (Palmén). På Östersjö-provinsernas stora mossar är hon däremot mycket allmän. I Danmark är hon lika litet funnen som på Færoärna och Island.

Dalripan är, i stort sett, en stationär fågel. Om sommaren och hösten träffas hon på fjällen. Är vädret varmt och soligt, drager hon längre upp åt fjällen, i motsatt fall finner man henne på slutningarna. Men om vintern slår hon sig tillsammans i stora flockar, drager ned från fjällen och uppehåller sig mest i björkskogen.

Om våren under parningstiden låter hanen särskildt morgnar och aftnar höra ett eget läte, som ljuder vidt omkring. Det kan ungefärligen återges med »kopack kopack». När han stötes upp, skriker han högt »garr». Det är detta ljud, som skogsbon liknat vid ett hånskratt, och som skall ha skrämmt så många. Sin vrede ger han luft med ett skrik, som liknar »tabacko tabacko gack gack tabacko». Honans vanliga läte är ett »gack gack».

Någon gång söker hanen med största djärfhet försvara de små ungarna mot hotande fara. Vi hafva sett honom högre med uppspärradt gap och högt skrikande gå mot oss på några alnars afstånd, medan honan och ungarna fingo tid att rätta sig.

Dalripan lefver om sommaren af frön och växter, spåda knoppar och blad. Särskildt ungarna förtära äfven gärna insekter. Om vintern är hennes förnämsta föda björkknopp. Sina ägg, vanligen 10—

12 — dock hafva vi en gång erhållit till och med 15 —, lägger ripan i en med torra grässtrån eller löf bäddad fördjupning på marken, oftast dold bland ljung och andra växter. Äggen äro ljus rostgula med stora, brunsvarta fläckar. Längd 41—47,5 mm., tjocklek 29,5—31,5 mm.

Moripan, *Lagopus scoticus*, Lath. (Tafla 35, fig. 8, ♂).

Namn: *Grouse*. Danska: *Skotsk Ryge*.

Fint vattrad af svart och brunt, ofvan öfvervägande svart. Strupen enfärgadt rostbrun. Hand- och armpennor gråbruna, de förra med ljusare utfan, en del af de undre vingtäckarna hvita. Buken brunsvart med glesa hvita fläckar. Stjärten svartbrun. Fjädrarna på tarser och tår gråaktiga.

Honan ofvan med glesa ljusgula fjäderspetsar samt med buken vattrad i likhet med de öfriga undre kroppsdelarna. Längd c:a 380 mm. Vinge 195—210 mm.

Moripan bär endast två dräkter. Hanen ruggar på hösten och ånyo på vintern, hvarpå »vinterdräkten» bibehålles till följande höst. Honan ruggar om våren och om hösten. Höst- och vinterdräkterna afvika rätt litet från de andra; de motsvara vår dalripas höstdräkt.

Moripan finnes endast på de brittiska öarna, Hebriderna och Orkneyöarna. Upprepade försök att inplantera henne på de därtill skenbart lämpliga ljungmarkerna vid Jonsered i Vestergötland ha tyvärr misslyckats, och torde hennes korta saga i Sverige nu vara lyktad. (Jämför moriporren sid. 167.) Äfven ha försök att införa henne i Jylland gjorts (Winge i bref).

Lagopus albus, (Gmel.) × *L. mutus*, (Montin).

Ehuru man har skäl att antaga, att hybrider mellan dal- och fjällripor äro långt ifrån sällsynta, har dock oss veterligen endast en sådan iakttagits. Collett (1886) beskriver en hane i höstdräkt, d. v. s. just i den dräkt, där skillnaden emellan dessa arter är mest i ögonen fallande och hybriden således lättast bemärkes. Ofvan skall fjäderbeklädningen, som till utseendet står tämligen midt emellan de båda arternas, mest likna fjällripans, medan undersidan mer påminner om dalripans.

Från Skottland är en förmodad hybrid mellan fjällripa och moripa beskrifven.*

Orrsläktet, *Tetrao*, L.

De till detta släkte hörande fåglarna utmärka sig genom ett kort, tjockt och starkt kullrigt näbb.

* Proc. Zool. Soc. 1878, p. 793.

Öfver ögat hafva de en naken, röd, vårtbärande fläck, som hos hanarna under fortplantningstiden sväller till ett slags kam. Tarserna äro beffädrade till eller något öfver tårnas rot. Tårna på sidorna försedda med hornlameller, som vanligen äro större hos tyngre fåglar (se fig. sid. 158). De gifva bättre fäste, när fågeln sitter på trädens grenar. Könen äro mycket olika. Ungfåglarnas första dräkt liknar mest honans. Stjärt pennorna 18.

Orrfåglarna lefva mest af växtämnen, men isynnerhet ungarna förtära äfven mycket insekter. Ehuru de stundom vintertid företaga vandringar, äro de dock på det hela taget stationära. De vistas i skogen. Om sommaren hålla de mest till på marken, där de löpa snabbt, men om vintern sitta de gärna i trädtopparna för att äta knoppar och fina skott. Nätterna tillbringa de i träden. De lefva i månggifte och samlas om våren till vissa lekplatser, där hanarna spela och tappert kämpa om honorna. De lägga ett tämligen stort antal hvitgula, jämnt brunfläckiga ägg.

Släktet omfattar 5 arter, som bebo Europa och norra Asien.

Öfversikt af arterna.

- I. Stjärten klufven *T. tetrix*.
II. Stjärten rundad *T. urogallus*.

Orren, *Tetrao tetrax*, L. (Tafla 36, fig. 5, ♂, fig. 6, ♀, fig. 7, steril ♀).

Namn: *Orrhöns*, *Orhöns*, *Urhöns*; *Vårr* (Dalarna); *Orrtupp* och *Orhane* ♂, *Orrhöna* och *Orhöna* ♀; *Orra* ♀ (Norrb.); *Vårrhöna* och *Vårra* ♀ (Dalarna). Norska: *Aarfugl*, *Orre*, *Orfugl*, *Orhöns*, *Urhöns*; *Orhane* ♂, *Orhöne* ♀. Danska: *Urfugl*, *Aarfugl*, *Urhöns*, *Skorhöns*; *Urhane* och *Aarhane* ♂, *Urhöne* och *Aarhöne* ♀. Finska: *Teiri*, *Teeri*, *Töyri*, *Tetri*; *Ukko* ♂, *Akka* ♀ (Savolaks).

Hane: svart med stark, blå glans på hals, bröst och bakrygg, hufvudet med svagare glans, öfver ögonen röda, vårtbärande valkar, som under fortplantningstiden äro mycket ansvälda. Handpennorna brunaktiga. Armpennornas rothälfvit, bildande en fläck på vingen, spetsen svartaktig med smal, hvit spetskant. Undre vingtäckarna samt en fläck vid vingvecket hvita. Stjärten svart, starkt klufven, dess sidopennor utåtböjda. Undre stjärttäckarna hvita, räcka utanför de mellersta stjärt pennorna. Tarserna grå- och svartvattrade. I sommardräkten gråhvit inblandning på strupen, rödbrun på halsen och hufvudet. Längd 480—596 mm. Vinge 250—257 mm.

Hona: ofvan samt på hufvud och hals rostbrun med svart vattring och svarta tvärfäckar, som på bakryggen ha stark, blå glans. Vingtäckarna ofta med hvita spetsar. Vingpennorna bruna, vattrade med rostgult i utfanet. Armpennorna hvita vid roten och med smala, hvita spetsbräm. Stjärten svagt klufven, af ryggens färg, liksom de öfre stjärttäckarna med smala, hvita spetskanter. Undre stjärttäckare lika med eller längre än de mellersta stjärt pennorna (se fig. s. 166), hvita med svarta tvärband. Strupen gråhvit med glesare fläckar. Bröst och mage vattrade af svart och gråhvit. Tarserna gråhvita. Om vintern är dräkten yfvigare och ljusare, de hvita brämen på mage och vingtäckare äro större. Längd 410—486, vinge 225—236 mm.

Den sterila honan liknar rätt mycket unghanen, men har vanligtvis en stor, hvit fläck på strupen och mer rostbrun vattring ofvan samt hvita spolestreck eller stundom tvärinier på bröstet. Det afbildade exemplaret torde vara sällsynt väl utbildadt.

Unghanen har första vintern hufvudet ofvan, vingtäckarna, den synliga delen af armpennorna samt öfvergumpen fint vattrade med brunt.

Dunungen är ofvan gulgrå med något svart och brun inblandning. Hjässan rödbrun. I pannan, kring hjässan, i nacken samt på hufvudets sidor gå svarta längsstreck. Under ljust gulgrå. Senare blir ungen ofvan samt på bröstet tvärstrimmig af brunsvart och rostgult, bröst och skuldror med gulaktiga spolestreck. Under gråaktig med svartbruna tvärstreck. I augusti blir ungtuppen svartfläckig.

Orren finnes utbredd öfver större delen af Europa: mot vester i England, mot söder i nordliga Spanien och Italien. I öster går han till floden Kolima i nordöstra Sibirien och till Peking. I Sverige finnes orren mer eller mindre allmänt öfver hela landet så långt mot norden som barrskog växer, t. ex. ännu vid Muonioniska. Han finnes äfven på öarna, t. o. m. på de flesta små holmar i skärgårdarna, särskildt vid östra kusten. I Norge går han upp till trakterna vid Altenfjord (70° N. Br., Collett). På fjällens sidor träffas han ofta i björkbältet. I Finland är han allmän upp till lappmarkernas sydgräns, men finnes äfven inom dessa, såsom vid Kitilä och Kandalax, ja t. o. m. i Enare (Mela). I Danmark var han förr mycket talrik på Jylland, men har blifvit nära utrotad af kulturen, hedebränning och oförståndigt jagande. På sista tiden ha försök att åter inplantera orren flerstädes företagits med, som det synes, god framgång (Collin).

Orren uppehåller sig helst i skogar, som gränsa till odlingar, eller i kanten af kärr och myrar, och

trifves äfven särdeles väl i öppet liggande, med enbuskar och unghjörk beväxta småbackar.

Om våren samla sig tupparna till lek på bestända, öppna platser, vanligen någon mosse, odling eller dylikt i skogen. Här infinna de sig om morgonen för att spela och kämpa med hvarandra, under det hönorna smyga omkring på vederbörligt afstånd, emellanåt förlänande någon af kämparna ett kärleksmöte i skymundan. Orrrens spel består af ett ihållande kuttrande, som då och då afbrytes af en blåsning. Härvid går han sakta och lågbent, nästan släpande framåt med sträckt hals, hängande vingar, utbredd stjärt och bakryggens fjädrar uppresta. För hvar blåsning hoppar han till. När tupparna kämpa, slutas det vanligen med, att den starkare leder omkring den besegrade, hållande honom vid hufvudet. En stund efter soluppgången upphör spelet, och tupparna skiljas åt för att längre fram på morgonen hvar för sig spela i någon trädtopp. Så stora orrlekar med ända till hundratal tupp, som omtalas från forna tider, finner man knappast numera. Ofta hör man endast enstaka orrar spela (»skvaltorrar»).

Orrtuppen har äfven andra läten än dem, man under spelet får höra. Sin vrede uttrycker han med »kokokorro» eller »kokokaru», och det är detta läte, som fordom krypskytten uttydde som »krokete karn» och ansåg riktadt till sig själf, där han mordisk smög bland buskarna. När orrtuppen flyger upp, säger han »kock kock». Hönan åter har ett kaeklande läte. Ungfågeln ega ett hvisslande ljud, men äro vanligen tysta, utom när de och modern locka hvarandra.

Orrarna nära sig om sommaren af frön, bär, blad och späda skott samt insekter men om vintern föredras vis af björkknopp och enbär. Om sommaren lefva de spridda och vistas då gärna på sankmarker eller i tätas snår och sädesfält. Under vintern hålla tupparna mest till för sig och samlas gärna flockvis i någon omtyckt, högväxt björkdunge.

Sitt bo lägger orrhönan i en fördjupning på marken, vanligen dold bland ljung eller under en buske. På några torra grässtrån, hvarmed groppen beklädes, läggas 8—9 ägg. De äro blekgula med ljusare och mörkare bruna punkter och fläckar, vanligen spridda öfver hela ägget. Längd 48—52 mm., tjocklek 33—36,5 mm.

Tjädern, *Tetrao urogallus*, L. (Fatta 37, fig. 1, ♂, fig. 2, ♀, fig. 3, steril ♀).

Namn: *Tjöder* ♂, *Rödja* ♀ (Helsingl.); *Tjär* ♂,

Ry och *Rä* ♀ (Dalarna); *Fjärhane* och *Skogstupp* ♂, *Ry* och *Ryhöna* ♀ (Närke, Värml.); *Fjärhan* och *Fjärtupp* ♂, *Fjärhöna* ♀ (Vestergötl., Smål.); *Röjjo* (Österbotten). Norska: *Tjur*, *Tir*, *Tere* och *Tödder* ♂, *Röj* ♀; *Terfugl*. Danska: *Tjur*. Finska: *Metso* ♂, *Koppelo* ♀; *Ukko mehto* ♂, *Akka mehto* ♀ (Savolaks). Lapska: *Cukéa* ♂, *Koappil* ♀.

Hane: hufvud, hals och framrygg fint vatttrade af svart och ljusgrått. Skuldror, vingtäckare och armpennor bruna med fin svart och något hvitgrå vattring. Handpennor gråbruna, särskildt de mellersta midt på i utfanet kantade med hvitt. En del af de undre vingtäckarna samt en fläck vid vingvecket hvita. Bakrygg, öfvergump och stjärtäckare svarta med fin gråhvit vattring. Stjärtäckare med hvita spetsar. Stjärten svart, oftast med några hvita fläckar midt på flertalet pennor. Strupens förlängda fjädrar svarta med metallglans, bröstet grönaktigt med stark metallglans. Boken, undergumpen och undre stjärtäckfjädrarna svartaktiga, på sidorna med hvit vattring, här och hvar med hvita fläckar. Näbbet gulaktigt, öfver ögat en naken, röd fläck, iris mörkbrun. Tarsernas fjädrar brungrå, tår hornfärgade, klor svartaktiga. Den yngre hanen är ofvan ljusare brun och har mörkare näbb. Längd 850—979, vinge 380—410 mm.

Hona: ofvan brunsvart, groft men tätt tvärvattrade med rostgult, hufvud och hals dessutom med ljusgrå fjäderspetsar, skuldrorna vanligen med några hvita fläckar. Vingpennorna gråbruna, i utfanet rostfärgadt vatttrade. Armpennorna i spetsen smalt hvitkantade. Strupen, halsen framtill och bröstet klart gulbruna, halsen med några få svarta tvärfläckar. Undre kroppsdelarna tvärfläckiga af hvitt, rostgult och brunsvart. Stjärten svart med rostbruna tvärband och en smal, hvitaktig kant i spetsen. Stjärtäckarna med hvita spetsar. Tarsens fjädrar gulgrå, fint svartvattrade. Iris brun. Längd 600—658, vinge 290—315 mm.

Den sterila tjäderhönan har ofta hufvud och hals, rygg och öfvergump vatttrade af grått, svart och rödbrunt. Vingarna mer kastanjebruna, mörkare. Bröstets rödbruna färg med inblandadt metallglänsande grönt. Undersida och stjärt med mer svart. Från denna dräkt och till en, som i det närmaste liknar tuppens, finnas alla öfvergångar. Alltid ha dock undersidans fjädrar, de långa, öfre stjärtäckarna och en del stjärtpennor hvita spetsar.

Dunungen ofvan grågul med rödbrun inblandning samt svarta band och fläckar, som äro tätast på hufvud och vingar. Under enfärgadt grågul.

Unghönan liknar ungefär den gamla, men har

på skuldror och vingtäckare gulaktiga spolestreck. Ungtuppen har hufvud och hals fint vattrade af ljusgrått och svartbrunt, strupen af ljusgrått och brunt, rygg och skuldror af brunt och svart med svarta fläckar och ljusgula spolestreck. På bröst och buk visar sig fläckvis den gamla fågelns dräkt.

Tjädern förekommer i Europa samt i norra och mellersta Asien, från Skottland i vester till Baikal-sjön i öster, mot söder i Pyreneerna, Alperna och Karpatherna samt nordöstra Turkestan och Altai-bergen. I Sverige finnes han i alla större barrskogar norr om Skåne samt så högt upp mot nordn som barrskogsbestånden gå. I Norge finnes han upp till trakten af Altenfjord och i Sydvaranger (Collett). På vestlandet är han sparsammare. Någon gång öfverskrider han fjällens barrskogsgräns. I Finland går han upp i Enare samt till Imandras norra ända. På Åland saknas tjädern (Mela). Danmark har han ej bebott i historisk tid, men väl förut. En enstaka tupp iaktogs vid Holte i december 1874 (Collin).

Tjädern uppehåller sig företrädesvis i större barrskogar och helst sådana, som äro något blandade med löfträd och genomskurna af kärr och blöta myrar.

Om sommaren vistas tjädern mest på marken, men tillbringar nätterna i träden. Om vintern slå tupparna sig tillsammans i flockar och hålla då till i trädtopparna, ofta nog på hyggen eller annorstädes, där stora furor stå glest. Han lefver om sommaren af späda skott, frön och bär, ungarna till en början äfven af insekter, och om vintern till större delen af tallbarr.

Där tjäderna äro talrika, samlas de vanligen i mars på bestämda platser för att spela. Tupparna äro då mycket ilska och strida oupphörligt med hvarandra. Där tjädern är sparsam, spelar hvar tupp för sig. Vanligen sitter tuppen härvid på någon grof, horisontal trädgren. Halsen sträcket fram med näbbet riktadt snedt uppåt, vingarna hänga nedåt, och stjärten slås ut likt en solfjäder. Spelet är mycket lågt och höres ej långt. Det börjar med knäppningar, som mycket likna det ljud, som uppkommer, om man helt sakta knackar tvänne träpinnar mot hvarandra. Dessa knäppningar upprepas hastigare, hvarpå följer den s. k. klunken, ett ljud som man liknat vid det, som uppstår när korken drages ur en flaska; slutligen kommer »sisningen». De ögonblick, då tuppen utbringa sisningen, är han fullkomligt i extas med slutna ögon och utan förmåga att höra. Denna hans döfhet beror möjligen på, att ett litet på blodkärl rikt

veck, som finnes i hörselgången, genom riklig blodtillförsel sväller upp och täpper till denna.*

Fordom begagnade man sig häraf för att skjuta tjädertupparna »på spel». Härvid tillgick så, att jägaren, när »klunken slagits», d. v. s. under sisningen, tog tre à fyra språng framåt och sedan stod orörlig, tills tuppen slog ett nytt spel; härmed fortsattes, tills jägaren kom inom skotthåll. Om hösten spela enstaka tuppar åter, men andra tider af året låta de endast höra ett skärande läte (skära näbb), som uttrycker vrede. Hönans lockton är ett »kack kack», eller »gack gack», och ungarna kalla hvarandra med ett egendomligt hvisslande läte.

På marken i täta skogen lägger honan sitt bo, som består af några i en fördjupning lagda strån. Äggen äro vanligen 8, mer sällan 9. De äro gulaktiga med små täta, bruna fläckar. Längd 56,5—63 mm., tjocklek 39—44 mm.

Honan är ömtålig, när hon rufvar, och bör ej skrämmas, enär hon då lätt öfvergifver äggen. De späda ungarna äro i hög grad känsliga för väta och dö vanligen, om regnväder inträffar, medan de äro små.

Rackelhanen, *Tetrao tetrix*, L. ♂ × *T. urogallus*, L. ♀ (Tafla 37, fig. 4, ♂, fig. 5, ♀).

Syn. *Tetrao hybridus*, L., *T. urogallides*, Nilss., *T. urogallo-tetricides*, Sundev.

Namn: *Räckelhane* (Nerke); *Rockelhane* (Sörml.); *Rapelhane*, *Rosslare*, *Rackelfågel*. Norska: *Rakkelhane*, *Knivtiur*, *Halvtiur*. Danska: *Rakkelhane*, *Bastard-Aarfugl*. Finska: *Korpimetso*, *Teerimetso*.

Hane: på hufvud, hals, rygg och bröst svartaktig med purpurfärgad metallglans, som är starkast på bröstet. Vingarna mörkt brunaktiga, skulderfjädrarna, alla öfre vingtäckare och armpennornas utfan med fin rostbrun vattring. Armpennornas dolda basaldelar, en del af de undre vingtäckarna samt en fläck i vingvecket hvita. Stjärten klufven, svart, dess öfre svarta täckfjädrar i spetsen kantade med hvitt. Buken svart, sidorna fint grå- eller brunpunkterade samt med några få hvita fläckar. Undre stjärttäckarna svarta med långa hvita spetsar. Tarsernas fjädrar upptill hvitaktiga, nedtill grå. Näbbet svartaktigt, öfver ögat en naken, röd fläck, iris mörkbrun.

Unghanen har de öfre kroppsdelarna mer bruna.

Honan liknar mycket orrhonan, men har mer af tjäderhönans rostbruna färg på hals och bröst

* Intresserade hänvisas till en uppsats af Z. von Graff: Zur Naturgeschichte des Auerhahnes (*Tetrao urogallus* L.) i Zeitschrift f. wissenschaftliche Zoologie 41 B., Leipzig 1884.

samt hennes tvära stjärt. Lättast igenkännes hon därpå, att de undre stjärttäckarna ej räckta ut till de mellersta stjärt pennornas spetsar, men nå mycket längre än hos tjäderhönan (jämför nedanstående teckningar). Längd ♂ 690—730, ♀ 504—530 mm. Vingen ♂ 310—332, ♀ 250—255.

Denna hybrid ansågs förr, isynnerhet af utländska fågelkännare, för en själfständig art. Redan Linné kände dock hans rätta ursprung, och slutligen lyckades Nilsson fastslå hans verkliga natur, samtidigt uppvisande, att orrtuppen var fader och tjäderhönan moder. Han framhöll, att om det af någon orsak är mycket ondt om tjädertuppar, så infinna sig tjäderhönorna ofta vid orrekarna och låta sig trampas af orrtuppar. Att tjäderhönan verkligen är moder framgår utom af ofvanstående synnerligen klart bl. a. af ett lyckadt korsningsförsök (Meyer 1887) och af att ur ägg, tagna från en tjäderhöna och utkläckta af tamhöns, skola komma räckelfåglar (Collett 1873), andra liknande bevis att förtiga. Från mellersta Europa har man (Meyer 1887) såsom räckelhanar beskrifvit en del små och något afvikande tjädertuppar utan att dock kunna lämna fullgiltiga bevis för deras natur af bastarder. En af dem skall likväl ha spelat som en räckelhane.

Stjärt af A tjäderhöna, B räckelhöna, C orrhöna, sedd underifrån.

Klart är, att räckelhanen ej förekommer annat än där både orrar och tjädrar finnas. Han är utom i den skandinaviska norden funnen såväl i Ryssland som i Central-Europa.

Räckelhanen besöker såväl tjädernas som orrens lekar och anställer där stor oreda, utan att man någonsin sett honom trampa hönorna. Hans spel återges med ett grymtande eller rosslande: färr färr färr färr färr färr färr färr (Nilsson). Huruvida räckelhönan är fruktsam eller ej torde ännu böra anses som en öppen fråga.

Riporren, *Tetrao tetrrix*, L. × *Lagopus albus*, (Gmel.) (Tafla 34, fig. 3, ♂, fig. 2, ♀).

Syn. *Tetrao lagopides*, Nilss., *T. lagopodi-tetricides*, Sundev., *T. lagopodi-lapponico-tetricides*, Sundstr., *Lagopus tetrici-albus*, Collett.

Namn: *Dalriporre*. Norska: *Ryporre*. Danska: *Rypeurfugl*. Finska: *Riekkoteiri*.

Hane: ofvan spräcklig och vattrad af svart och hvitt samt något brunt och grått. Bakrygg svart- och hvit- eller brun- och hvitvattrad. Vingpennorna brunvattrade med hvita kanter. Vingtäckarna gråvattrade med hvita spetsar. Stjärten starkt klufven, svart med hvita spetsar, som äro tydligast på de mellersta pennorna. Öfre stjärttäckarna svarta med hvita spetsar. Ögat omgivet af hvitt. Strupen och halsens sidor hvita. Bröstat hvitt med stora, svarta fläckar. Mage, sidor och undergump hvita, de förra mer eller mindre tätt svartfläckiga. Undre stjärttäckarna nå ej fullt till stjärtens spets. Honan är mer brunspräcklig med kortare och mindre klufven stjärt. Öfre stjärttäckfjädrarna spräckliga och kantade med brunt, svart och hvitt. Undre kroppsdelen äro än rent hvita, än fläckiga af svart, brunt och hvitt. De fjäderbeklädda tarserna äro hvita, mer eller mindre vattrade med grått. Sommardräkten skall likna orrhönans, men med några inblandade hvita fjädrar på undersidan (Sommerfelt jun. 1823). Tärna till större delen dunklädda. Iris mörkbrun. Näbb och klor svarta. Längd ♂ 470—530, ♀ 423—425 mm. Vingen ♂ 232—255, ♀ ca 205 mm. Stjärt pennorna liksom hos orren 18.

Ungfågeln dräkt liknar ofvan dalripan: rödgul med täta smala, svarta tvärband. Vingen svart och hvitaktig. Under liknar han mer orrungen, i det han äfven där är tvärstrimmig af rostgult och svart (Collett 1886).

Att riporren härstammar från dalripan och orren har ej dragits i tvifvelsmål. Däremot äro åsikterna delade om hvilken af dessa arter fadern tillhör och hvilken modern. Nilsson (1817) antager, att orren skulle vara fader, medan Collett (1872) framlägger en rad sannolikhetsskäl för den motsatta åsikten. Så har man i Norge ofta funnit dalripan vid orrekarna, ett förhållande som sannolikt orsakas af, att hanar hos ripan finnas i öfverskott. Vidare finnes en äldre uppgift om att två riporror, skjutna nära Hedemora, varit i sällskap med en fågel, som ansågs vara en orrhöna. Den ene af dessa riporror trädde i likhet med orren (Levin 1847).

Riporren finnes i de trakter af Skandinavien, Finland och norra Ryssland, där såväl orren som dalripan anträffas. Han är öfverallt mycket sällsyntare än räckelfågeln.

Några fåglar från Nordryssland, med all sannolikhet ofullständiga albinos af orre, ha beskrifvits såsom riporror. Man har ansett dem härstamma från ett par, hvori de båda föräldraarterna skulle

ingå i motsatt förhållande mot det vanliga, och har dymedelst trott sig kunna förklara förekomsten af nakna tår m. fl. karaktärer, som tillkomma orren (se bl. a. Meyer 1887).

Moriporren, *Tetrao tetrrix*, L. × *Lagopus scoticus*, Lath. (Tafla 34, fig. 4, ♂).

Syn. *Lagopus tetrici-scoticus*, Collett, *Lagopetrix dicksonii*, Malm, *Tetrao lagopodi-scotico-tetricides*, Sundstr.

Hane: kinder, haka, kräfvans sidor, midtbröset och magen svarta, så ock åtskilliga skulderfjädrar och de flesta af vingens större täckfjädrar. Hufvudet och halsen ofvan, ryggen till och med de öfre stjärttäckarna, de flesta skulderfjädrarna, de små vingtäckarna äfvensom underarmens vingpennor med svart grund, men mer eller mindre spräckliga och tvärvågiga af svartbrunt, samt på nämnda vingpennor af rosthvitt. Framhalsen och kroppens sidor fläckiga och tvärvågiga af kastanjbrunt och svart. Framhalsens och halsryggens, öfvergumpens, slaksidornas och några få af midtbröstets fjädrar, de mörkaste skulderfjädrarna, alla vingtäckfjädrarna och armpennorna med hvita ändkanter, hvilka likväl äro ytterst smala på öfvergumpen och på midtbröset. Undergumpens fjädrar hvita; de yttre, vid basen samt ända ut öfver fjäderns halfva längd, svarta. Ögonlockfjädrarna hvita. Armpennorna, allt ifrån och med roten, svartaktiga och spräckliga af rosthvitt, samt med bredt hvita ändkanter. Stjärtpennorna, 18 till antal, svarta utom de två mellersta, isynnerhet de 6 mellersta ytterst kantade med hvitt. De två mellersta äro därtill försedda med rostbruna, men tämligen otydliga »spräcklor». Tarsernas och tårnas fjäderklädnad ganska yfvig och till färgen hvit, med någon dragning i grått, samt försedd med fina, svartaktiga »spräcklor» på tarsens utsida. Fjäderklädnaden på tårna går ut till början af näst sista täleden. Fjällfransar äro utbildade blott på de två sista tälederna. Längd 463 mm., vingen 223 mm., stjärtens sidopennor 132 mm., dess midtpennor 122 mm. Näbb och klor svarta; det förras storlek kommer närmast orrhönans, formen liknar mer orttuppens. Öfver ögat en röd, naken fläck, besatt med papiller (efter Malm 1880).

Ifrågavarande hybrid anträffades i Göteborg bland torgförd fågel och har för sin uppkomst att tacka de af frih. O. Dickson inplanterade moriporna (se sid. 162). Ett liknande exemplar är funnet i Skottland (Collett 1886, Meyer 1887).

Riptjädern, *Tetrao urogallus*, L. × *Lagopus albus*, (Gmel.) (Tafla 34, fig. 1, ♂).

Syn. *Lagopus urogallo-albus*, Grieg.

Namn: Norska: *Rypetiur*.

Hane: hufvudet ofvan och halsens rygg samt. örontäckfjädrarna askgrå med svarta tvärlinier. En svart fläck vid munviken. Fjädrarna på nedre delen af bakhalsen till inre hälften svarta, till den yttre hvita. Framryggens och skuldernas fjädrar dels hvita, dels vattrade af hvitt, brunt och svart. På bakryggen äro fjädrarna öfvervägande hvita med engles, fin vattring af grått, svart och brunt. Vingtäckare hvita med någon brun inblandning. Handpennorna vattrade af brunt och hvitt, den 1:sta—6:te med hvitt utfan. Armpennorna vattrade af brunt och hvitt med breda, hvita spetsar. Alla vingpennornas spolar bruna. Vingarnas undre täckfjädrar rent hvita. Stjärten svart, vid roten vattrad med hvitt, de mellersta pennorna i spetsen vitkantade. Stjärtens öfre täckfjädrar svarta, med breda, hvita spetsar och svag, brun vattring. Hufvudets sidor och halsen för öfrigt hvita. Ett svart, vitbrämadt band tvärs öfver främsta delen af bröstet. Alla undre kroppsdelar hvita. Fötter och ben hvita. Tår till något mer än halfva längden med långa, framåtriktade dun, som dölja tårnas nakna del. Lamellerna föga utbildade. Klor långa, tunna, krökta och breda med skarpa kanter, mycket erinrande om ripans vinterklor. Iris, mycket mörk, synes ha varit svartbrun. Näbb mörkt hornfärgadt, vid roten ljusare, öfvernäbbets längd från munviken 35 mm., från näsborren 18 mm. Längd 605 mm. Vingen 278 mm. Stjärten 177 mm. Tarsen 63 mm.

Öfvan beskrifna exemplar, som förvaras i Upsala universitets zoologiska museum, dit det skänkts af ingenjör Daniel Ullgren, Katrineholm, har enligt uppgift af en fågelhandlare inköpts i Ångermanland och säges härstamma från detta landskap.

Förut äro af riptjädern kända fyra stycken, tre förvarade i Helsingfors' universitets zoologiska museum (meddel. af Soc. pro fauna et flora fennica, bd. 18 1891—92 s. 217 o. 259) och härstammande från Kitilä i finska lappmarken samt ett från Ranen i Nordland i Bergens museum (Grieg 1889). Af dessa ega två (det norska och ett af de finska exemplaren) samma rätt skarpt begränsade, mörka — metallgröna bröstfläck, som, ehuru liten, finnes på Upsala-exemplaret, medan de två andra finska exemplaren ha större delen af framhalsen och bröstet svart- och hvitspräckliga.

Att dalripan och ej fjällripan måste antagas vara en af föräldrarna till denna hybrid, har Grieg

på grund af de båda fågelarternas lokala utbredning med full rätt framhållit, men huruvida dal-ripan varit fader eller moder, torde ännu stå alldeles i vida fältet. Att såsom Grieg af likheten med riporren, hvilkens ursprung vi i detta hänseende ej heller med säkerhet känna, sluta till, att riptuppen är fader, torde väl vara förhastadt. Ej heller torde fågelns betydliga storlek, som samme författare anser oförenlig med en så småväxt moder som riphönan, vara säkert afgörande. Utan att vilja uttala någon bestämd åsikt i frågan, vilja vi dock påpeka, dels att riptjäderns fötter och klor, som på Upsala-exemplaret ej bära spår af att fågelns vistats i träd, mer likna ripans och således möjligen tala för, att han fört hennes lefnadssätt, ett förhållande som i sin ordning snarast torde peka på ripan som moder, dels ock att det, att döma efter erfarenheten från höns-rier, lär vara lättare för en mycket stor tupp att trampa en liten höna än tvärtom, hvilket äfven snarare visar på tjädern som fader.

Järpsläktet, *Tetrastes*, Keys. & Blas.

Från orrsläktet, som järparna bland nordens fåglar mest likna, afvika de genom sina delvis bara tarser, sin nacktofs, könens jämförelsevis likartade dräkt samt sitt monogama lefnadssätt. Stjärtpennor 16.

Släktet bebor Europa, norra och mellersta Asien och omfattar 3 arter samt ersättes i Nordamerika af en närstående form.

Järpen, *Tetrastes bonasia*, (L.) (Tafla 36, fig. 1, ♂, fig. 2, ♀).

Syn. *Tetrao bonasia*, *Bonasa bonasia*, *Bonasa betulina*, (Scopoli).

Namn: Norska: *Jerpe*. Danska: *Hjerpe*, *Has-selhöne*. Finska: *Pyy*, *Tavallinen pyy*. Lapska: *Bakkuś* (Muon.); *Puogga* (Enare).

Ofvan grå, här och där med rödbrun anstrykning, främre delen af hufvudet, bakhalsen och ryggen med svartaktiga tvärstreck. Bakrygg och öfvergump med mörkbruna spolfäckar. Vingpennorna mörkt gråbruna. Handpennorna med ljust ytterfan, arm-pennorna med rostgrå vattring. Vingtäckarna spräckliga af grått och brunt. Stjärten grå med fin brun vattring, alla pennorna utom de två mellersta med ett bredt svart band nära den hvitaktiga spetsen. Strupen svart, omgifven af ett från näbbroten utgående hvitt band. Ett mer eller mindre tydligt hvitt band från ögat till nacken. Undre kroppslarnas fjädrar rödbruna med svarta och därutan-

för hvita bräm. Honan saknar det svarta på strupen och har de hvita banden på halsen mindre tydliga, för öfrigt är hon lik hanen. Iris brun. Näbb svart. Tår och klor hornfärgade. Längd 366—410 mm. Vingen 160—174 mm. Honan i regel mindre än hanen.

I sommardräkten är fågelns särskildt på framryggen mer rostbrun.

Dunungen: ett bredt band längs hjässan, nacken och ryggen rostbrunt. Vingarna brungrå med hvitgrå tvärband och ett par svarta fläckar. Panna, hals och undersida grågula, på sidorna med hvita och grå fläckar. Från näbbroten till bakom ögat en rad svarta fläckar.

Järpen finnes från Skandinavien i vester till Kamtschatka och Japan i öster samt går mot söder till norra Spanien, Nord-Italien, Transsylvanien, Altai och norra Kina. I Sverige finnes han mot söder i Småland, där han flerstädes ej lär vara så sällsynt. I Östergötland förekommer han på några få ställen, särskildt på Kolmården; han är äfven funnen i Vestergötland. På Dal och i norra Bohuslän finnes han (Sundevall). I Uppland är han flerstädes tämligen allmän, men har under senaste åren aftagit mycket i antal; äfven i Värmland är han rätt vanlig. Norr om dessa provinser blir han mer och mer allmän och går ungefär upp till polcirkeln, som han t. o. m. öfverskrider i Torneådalen, där han når 68° N. Br. (Sundevall).

I Norge skall han ej gå längre mot norden än ungefär till 66° N. Br., Sör-Ranen i Helgeland, där han likväl ännu är talrik (Collett). I Finland är han tämligen allmän öfver hela landet, dock saknas han på Åland utom på Brändö, där han häckar. Mot norr är han funnen till Kihlanki, Enare och Imandra (Mela). I Danmark saknas han.

Järpen är en mycket stationär fågel, som ej företager några vandringar, utan lifvet igenom håller sig på samma, vanligen inskränkta lokal. Han tillhör barrskogarna och bebor helst stora, ödsliga skogstrakter, samt föredrager tät ungskog, som är rikt uppblandad med löfträd och uppfylld af kärr.

I motsats till orren och tjädern lefver järpen i engifte, och redan på senhösten, då kullarna skingras, utvälja makarna hvarandra. Järpen håller mycket till på marken, men trycker i olikhet mot sina släktingar ej vid påkommande fara, utan tager då sin tillflykt till träden. Där sitter han orörligt stilla. Ofta söker han härvid få trädets stam mellan sig och jägaren, endast tittande fram med hufvudet. Då är han i regel mycket svår att upptäcka. När han blir uppstött, utstöter han en fin, surrande hvissling, som ej höres långt. Han flyger snabbt,

men aldrig långt åt gången. Järpens lock är en fin hvissling, och genom att härma detsamma kan man höstetid lätt narra honom till sig. Han lever af frön, växtknoppar, bär, blad och insekter. Om vintern förtär han mest björkknopp.

Sina ägg lägger han i en med några torra grässtrån fodrad fördjupning i marken. De äro 9—12 till antalet och till färgen ljusbrungula med bruna prickar och fläckar. Längd 37—41 mm., tjocklek 27—29,5 mm.

Järporren, *Tetrao tetrix*, L. × *Tetrastes bonasia*, (L.) (Tafla 36, fig. 4, ♂).

Syn. *Tetrao bonasio-tetrix*, Bogdanow.

Hane: hjässan och nacken äro vattrade af svart och brunt; de bakre fjädrarna förlängda och bildande en tofs, som dock är mindre än hos järpen. Öfver ögonen finnes en stor röd fläck, liknande orrtuppens men något mindre. Det öfre ögonlocket är svart, det undre hvitgult. Bakom den nakna, röda fläcken finnes en liten här och där med svart kantad fläck af hvita fjädrar liksom hos järpen. Örontäckfjädrarna äro brunsvarta, upptill fint brunvattrade. Strupen svart med mycket svag, violett glans. Den begränsas på sidorna och nedåt af ett bredt, hvitt band, som börjar under örontäckfjädrarna. Bakhalsen, ryggen, öfvergumpen och öfre stjärttäckarna fint vattrade af svart, brunt och grått; det bruna är på skuldrorna öfvervägande. De yttre skulderfjädrarna med en stor vit fläck i spetsen. Vingtäckfjädrarna af ryggens färg; de mellersta och stora med hvita spelfläckar. Handpennorna äro ofvan brungrå, utfanet hvitbrunt. Armpennorna bruna med grågul vattring och nedtill med hvitt bräm; någon vit spegel såsom hos orren finnes ej. Undersidan af vingen hvitgrå. Stjärten ofvan fint vattrad af svart och grått med bred, svart spets, störst på sidopennorna; de båda mellersta pennorna liksom hos järpen helt vattrade. Alla stjärtpen-norna ha i spetsen ett smalt hvitt bräm. Stjärten klufven 2,5 cm. Framhalsen och bröstet svarta med smala, hvita fjäderbräm. Magen nästan vit af de breda brämen, undergump grå med hvita bräm, undre stjärttäckare hvita. Sidorna af vingtäckarnas färg. Benen gråvattrade; deras fjäderbeklädnad sträcker sig ej fullt ned till tårna (jämför ofvan sid. 163 och 168). Tårna blygrå, deras lammeller väl utbildade. Klor hornfärgade.

Denna hybrid fälldes vid Habo i Vestergötland (7/11 1896) samt har numera från Jönköpings allmänna läroverks samlingar genom byte kommit till

Uppsala universitets zoologiska museum. Förut är ett liknande, men åtskilligt mörkare exemplar känt från Norge (Dresser, Meyer 1887); ej mindre än 5 stycken (2 ♂, 3 ♀) skola finnas i Petersburg-akademiens museum, och ett exemplar skall ha fällt nära Salzburg i Österrike (Meyer 1887).

Ripjärpen, *Tetrastes bonasia*, (L.) × *Lagopus albus*, (Gmel.) (Tafla 36, fig. 3, ♂).

Syn. *Lagopus bonasioides*, Kolthoff.

Hane: hjässans fjädrar något förlängda, liksom nackens ljusgrå med svarta tvärband. De långa örontäckfjädrarna grå med otydliga svartaktiga tvärband. Hufvudet i öfrigt hvitt, vid näbbröten och munvinkeln med några svarta fläckar. Strupen svart. Halsen framtill och på sidorna samt de undre kroppsdelen rent hvita. Ryggen spräcklig af ljusgrått, hvitt, brunt och svart. Öfre stjärttäckarna bruna, svartvattrade och med breda, hvita fjäderspetsar. Skulderfjädrarna vid roten svartaktiga, för öfrigt hvita. På vingarnas längsta öfre täckfjädrar sträcker sig det svartbruna alldeles som hos järpen på inre fanet längre ut än på det yttre. Vingpennorna ha svarta spolar, 3—5:te handpennorna lika långa och med hvitt utfan; för resten äro de mörkgrå med smala, hvitgrå kanter i utfanet och på spetsarnas infan. Stjärten är något afrundad med 16 pennor, till midten svart och hvitvattrad, mycket erinrande om järpens; yttersta hälften svart med vit spets. Undre stjärttäckarna, som sluta c:a 20 mm. från stjärtens spets, vid roten svarta, den synliga delen vit. Näbbet svart. Fjäderbeklädnaden intager $\frac{2}{3}$ af tårnas längd, den är vit. Alla klorna äro vid roten svarta, mot spetsen liksom tårnas nakna delar ljus hornfärgade.

Det enda kända exemplaret af denna hybrid erhöles vintern 1885 i Uppsala bland Norrlandsfågel, som sades stamma från norra Jämtland. Att en dalripar och ej en fjällripar är en af föräldrarna, torde med till visshet gränsande sannolikhet kunna slutas af dessa båda arters lokala utbredning, jämförd med järpens. Men om ripan varit fader eller moder, torde däremot ej kunna afgöras.

3 FAM. Fasanlika fåglar, Phasianidae.

Näsborrharna täckas af ett kullrigt och glatt men hårdt hudlock; de kunna i olikhet med orrfåglarnas ej tillslutas. När sporrar,

såsom ofta är fallet, finnas, äro de störst hos hanarna, mindre väl utbildade eller endast antydde hos honor och ungfåglar.

Familjen omfattar ej mindre än 258 arter, fördelade på 59 släkten och spridda öfver hela jorden.

Rapphöns och vaktlar, som ega kort stjärt och hufvudets sidor, ofta dock med undantag af en ring kring ögat, fjäderklädda samt 1:sta handpennan lika med eller längre än den 10:de, anses stundom bilda en egen underfamilj *Perdicinae* med 111 arter, fördelade på 20 släkten. Ibland föres denna underfamilj till orrfåglarna.

Hufvud af rapphöna $\frac{2}{3}$.

Öfversikt af släktena.

- I. Näbbets öfre kontur framom näsborrarna bildar en jämn båge, dess bas saknar köttig hud. (Jämf. fig. här ofvan.)
- A. Stjärt med 14 pennor. *Caccabis*.
 B. Stjärt med 16—18 pennor; sporre saknas *Perdix*.
 C. Stjärt med 10—12 pennor *Coturnix*.

Hufvud afasantupp $\frac{2}{3}$.

- II. Näbbets öfre kontur med intryckning framom näsborrarna, dess bas täckt af en köttig hud. (Jämf. fig. här ofvan.)
- A. Stjärten mer eller mindre hoptryckt.
1. Hufvudet, åtminstone hos hanen, med nakna, köttiga flikar och köttig kam *Gallus*.
 2. Hufvudet utan nakna, köttiga flikar och kam *Phasianus*.
- B. Stjärten icke hoptryckt.
1. Öfre stjärttäckarna hos hanen ovanligt långa, mycket längre än stjärten. Hufvudet och halsen fjäderklädda ... *Pavo*.
 2. Öfre stjärttäckarna af vanlig längd. Hufvudet och en del af halsen nakna.
 - a. Näbbroten ofvan med ett köttigt, kägelformigt bihang, som kan uppresas. Hjässan utan hornartad hjälm *Meleagris*.
 - b. Näbbroten ofvan utan köttigt bi-

hang. Hjässan med en hornartad hjälm och underkäken med köttiga flikar *Numida*.

Berghönssläktet, *Caccabis*, Kaup.

Från rapphönsen, som berghönsen rätt mycket likna, avvika de bl. a. därigenom, att 1:sta handpennan = 6:te och den 3:dje längst. Sidorna äro, i motsats till dräkten i öfrigt, på ett i ögonen fallande sätt tvärfäckiga. Könen lika. Släktet omfattar 6 arter, som bebo det palaearktiska områdets södra delar, isynnerhet bergstrakterna.

Rödhönan, *Caccabis rufa*, (L.) (Tafla 34, fig. 7).

Ofvan olivbrun, på framryggen och hufvudet med rödviolett anstrykning, i pannan öfvergående i grått. Vingpennorna brunaktiga, handpennorna utom den 1:sta med delvis brungult utfan. Stjärten rödbrun utom dess mellersta pennor, som äro af ryggens färg. Ett band öfver ögat samt strupen gråhvita, den senare begränsad af ett svart band, som sträcker sig från näbbroten kring ögat och rundt strupen samt på framhalsen utbreder sig till en fläck; återstoden af halsen och kräfrakten svartfläckiga på hvitaktig grund. Bröstat och sidorna blågrå, de senares fjädrar med gullhvita och svarta tvärband samt rödbruna spetsar. Buk och undergump ljus rostbruna. Könen lika. Iris brun. Näbb och fötter rödbruna. Längd ca 340—355 mm. Vingen ca 150—157 mm.

Rödhönan bebor sydvestra Europa, i norr till Belgien och Schweiz. I England har hon införts med den påföljd, att hon numera på vissa trakter skall vara allmänare än rapphönsen. Till Sverige har hon inkommit till Onsala med tyska rapphönsägg, men hon har efter tre år åter dukat under (enl. meddel. af J. Fr. Dickson). Likaledes hafva misslyckade inplanteringsförsök gjorts vid Stavanger och Fredrikshald i Norge (Collett 1881).

Rapphönsläktet, *Perdix*, Briss.

Rapphönsen äro medelstora fåglar med kort och tjock, starkt byggd kropp. Vingarna äro korta och kupiga. 1:sta handpennan i längd mellan den 7:de och 8:de, den 3:dje—5:te längst. Två rader sköldar på såväl fram- som baksidan af tarsen (hos berghönsen en). Stjärten kort, af samma längd som täckfjädrarna. Rapphönsen äro bundna vid marken. Könen äro ganska lika hvarandra. De lefva i enfigte, lägga ett stort antal ägg, och makarna hjälpas åt att uppfostra ungarna, men honan rufvar ensam.

Om vintern förena sig stundom flera kullar till en flock. Släktet omfattar 4 arter, som bebo det palaearktiska området.

Rapphönan, *Perdix perdix*, (L.) (Tafla 34, fig. 5, ♂).

Syn. *Perdix cinerea*, Lath., *P. linnei*, Malm, *Starna perdix*.

Namn: Åkerhöna. Norska: *Raphøne*. Danska: *Agerhøne*. Finska: *Turkinpyy*; *Ryssänpyy* (Satak.); *Peltopyy* (Savolaks).

Ofvan fint vattrad af grått och brunt med rost-röda tvärstreck, vingtäckarna fint vattrade af grått och svartbrunt, här och där med roströda fläckar och skarpa, hvita, af svart kantade spolstreck. Handpennorna mörkgrå med gulgrå fläckar, armpennorna brunvattrade. Stjärten roströd, utom de mellersta pennorna, hvilka äro vattrade af grått och brunt; de öfre täckfjädrarna af ryggens färg med roströda tvärband. Pannan, hufvudets sidor och strupen brungula med gråbruna örontäckfjädrar. Bröstet fint vattradt af ljusgrått och svart, buken hvitaktig med en stor, mörkbrun fläck, sidorna med breda, rostbruna tvärband. Honan saknar vanligen den stora, bruna fläcken på bröstet eller har en mindre sådan. Det roströda på vingtäckarna är ersatt med svart, och tvärbanden på bakryggen och stjärttäckarna äro svartbruna. Iris ljusbrun. Näbb blåhvitt. Fötter brungrå. Längd 317—341 mm. Vingen 146—166 mm.

Ungen saknar tvärbanden på framryggen och sidorna och har en mer brungrå dräkt med längsgående, gulhvita spolstreck på hufvud, hals, framrygg, vingtäckare och bröst.

Rapphönan förekommer i Europa samt Asiens vestra och centrala trakter. I södra och mellersta Sverige är hon mycket talrik, går mot nordn till Vesternorrland och Jämtland, där hon kring Storsjön numera är allmän, samt är t. o. m. funnen — sannolikt häckande — vid Gyljens bruk i Öfverkalix.* På Gotland är hon allmän. I södra Norge förekommer hon från trakterna kring Kristianiafjorden samt uppåt Gudbrandsdalen och Österdalen. Äfven finnes hon i Trondhemstrakten; däremot ha försök att inplantera henne vid Stavanger misslyckats. Till Norge lär hon hafva invandrat 1733 (sannolikt ej för första gången?) från Bohuslän, men på slutet af 1700-talet dött ut för att 1811 ånyo invandra. Redan 1841 hade hon öfverskridit Dovre (Collett 1869). I Finland förekommer hon häckande mer eller mindre talrikt åtminstone till Kuopio, men är äfven funnen upp till Uleåborg och Kuusamo. På Åland är hon

ej iakttagen (Palmén). I Danmark finnes rapphönan öfver hela landet, men synes vara talrikast efter Jyllands västkust, från Ringkjöbing söder ut. På Bornholm finnes hon ej (Collin).

Nilsson antager, att rapphönan ursprungligen blifvit införd. Sannolikare och mer i öfverensstämmelse med förhållandena i Finland, dit rapphönan icke inplanterats, förefaller då Sundevalls påstående, att hon frivilligt invandrat, fastän efter hårda vintrar eller annars svår medfart stammen stundom förstärkts genom inplantering af utländska höns. Rapphönans antal såväl som gränserna för hennes utbredning i Skandinavien och Finland äro nämligen beroende af snöförhållandena.

Rapphönan följer odlingens framsteg åt, hon gynnas af kulturen samt har därför lyckligtvis framtidens för sig i vårt land. Men hon lider mycket af snörika vintrar, särskildt när långvarig skare bildas, som hindrar henne att söka sin föda på marken under snön. Under sådana förhållanden dukar hon under i stort antal. Men efter några blida vintrar är hon vanligen åter lika talrik. Hennes kamp för födan kan vintertid mycket underlättas genom att blotta något af rågbrodden, genom att utströ slösad eller annan liknande åtgärd.

Churu rapphönan är stationär så till vida, att hon vanligen stannar för lifstiden i den trakt, där hon en gång fortplantat sig, flyttar hon dock stundom ut till angränsande trakter. Man kan sålunda någon gång under vintern inne på stora skogstrakter, där rapphöns ej äro bofasta på flera mils afstånd, få se flockar draga fram. Sannolikt är det öfverbefolkning, som framkallar utvandring i större skala.

Fastän rapphönan uteslutande tillhör åkerfälten, triffes hon dock ej rätt väl på kala, täckdikade marker, utan föredrar trakter, där tillgång finnes på gräsbeväxta diken, buskmark eller små skogsbackar, dit hon i farans stund kan taga sin tillflykt.

Rapphönan är en pigg och liflig fågel, som på marken rör sig snabbt och behändigt samt flyger särdeles fort, churu ej långa sträckor åt gången. Om dagen håller hon sig stilla och blir först mot kvällen riktigt liflig. Då låter hon ofta höra sin egendomliga, skärande lockton, som man sökt återgifva med »girrick girrick». Hon lefver af frön, särskildt säd, insekter, maskar, blad och knoppar, om vintern hos oss mest af grönräg.

Sitt enkla bo lägger hon i en fördjupning bland gräs eller små buskar. Det består endast af några torra grässtrån. Äggen, oftast 16—18, men ej sällan 20—22, ja ända till 25, äro till färgen olivgrå, ofläckade. Längd 36,5—38 mm., tjocklek 27,5—29 mm.

* Jägarförbets nya tidskrift 1863.

Vaktelsläktet, *Coturnix*, Moehr.

Vingen mindre kullrig, spetsad, med 1:sta handpennan = 4:de, den 2:dra—3:dje längst. Axel-fjädrarna långa, hvita. Tarserna sakna sporrar. Stjärten mycket kort, nästan dold af gumpfjädrarna. Släktet, som finnes utbreddt öfver östra halfklotet och har inplanterats i Nordamerika, räknar 6 arter.

Vakteln, *Coturnix coturnix*, (L.) (Tafla 34, fig. 6, ♂).

Syn. *Perdix coturnix*, *Ortygion coturnix*, *Coturnix communis*, Bonnat, *Coturnix limci*, Malm.

Namn: *Lilla rapphönan* (Skåne); *Åkerhöna* (Vestmanl.). Norska och Danska: *Vagtel*. Finska: *Viiriäinen*, *Pieni peltopyy*.

Hane: ofvan fläckig af svart och gråbrunt med gråhvita, breda, pilformiga spolstreck. Ett smalt, gråhvitt band längs midten af hjässan och halsryggen samt ett dylikt från näbbroten öfver hvardera ögat och längs halsen. Strupen och trenne band längs halsens sidor rostbruna. Vingpennorna brungrå med grågula tvärband, som på handpennorna inskränkas till utfanet. Stjärtpennorna bruna med gulgrå tvärband och spolstreck. Under gulgrå, sidorna med mörkbruna fjäderkanter. Honan är ofvan något mörkare, har strupen gråvit och bröstet med täta, svartbruna fläckar. Iris ljust rödbrun. Näbb hornbrunt. Fötter ljus brunaktiga. Längd 170—185 mm. Vingen 102—107 mm.

Ungfåglarna likna honan.

Vakteln har en mycket vidsträckt geografisk utbredning. Han finnes öfver hela Europa med undantag af de nordligaste trakterna, äfvensom i Asien med undantag af dess sydvästra delar. Vintertiden anträffas han i Afrika ända ned till Kaplandet. I Sverige är han mycket periodisk och finnes somliga år tämligen talrikt, där han annars saknas. Han kan dock ingenstädes sägas vara allmän. Han förekommer sparsamt i Skåne, i Halland och på Öland, är sällsynt på Vestgöta-, Östgöta- och Upsala-slätterna* samt i Värmland (Sundström). Mot norr är han funnen vid Hernösand häckande, i Täsjö i Ångermanland, i norra Jämtland (Carlson), sannolikt äfven vid Pajala.** I Norge är han lika periodisk som i Sverige, uppträder och häckar här och hvar från Kristiania och Drammen upp mot Trondhjemsfjorden, men är sällsynt längs västkusten, där han dock liksom i hela landet synes tilltaga. Enstaka individer äro funna nära Tromsö (vid Ringvatso ¹²/₁₀ 1880 och vid

Balsfjorden ¹⁰/₁₀ 1887) (Collett 1894). I Finland är vakteln en sällsynt fågel, men förekommer i spridda par här och där i södra och mellersta delen af landet. Mot Norden är han bland andra ställen funnen vid Kuopio, Gamla Karleby, på Karlö utanför Uleåborg, där hans bo är funnet (1880) (Mela), samt vid Latvajärvi sjö i Archangelska guvernementet nära finska gränsen på 65° N. Br. (Palmén 1873). I Danmark är han tämligen allmän och finnes spridd på dess åkerfält. Vid Færöarna är ett exemplar funnet dött i hafvet, äfven talas om därstädes funna vaktelägg (Collin). På Island är han ej iakttagen.

Vakteln är en flyttfågel, som ankommer tämligen sent. Vi hafva i Vestergötland ej hört honom förrän i senare hälften af maj. Om hösten tyckes flyttningen inträffa mycket olika, och ett eller annat individ träffas ännu mot slutet af oktober. Under flyttningen skall han stundom hvila sig en stund genom att simma på vattnet.

Vakteln uppehåller sig helst på kala åkerfält och ängar, särskildt på klöfveråkrar. Han ger sig snart tillkänna genom sitt egendomliga parningsläte, hans berömda slag. Hanen fortfar vanligen därmed till midsommar eller något senare. Man brukar återge slaget med »pickvervick». Det påminner om den småfläckiga sumphönans läte, men är ej enstavigt som hennes, utan tredubbelt. Makarna locka hvarandra med ett svagt, nästan smeksamt »bybivi» eller »brybry».

Vakteln lefver af insekter, maskar, frön, spåda växtskott och blad. Han skall allt efter omständigheterna lefva i engifte eller månggifte. Hanen följer ej familjen åt. På marken, bland gräs eller klöfver eller i en sädesåker lägger honan sina ägg. De äro 8—12, stundom till och med 14, såsom ett fynd från Öland visar. De läggas först i midten af juni. Längd 28—31,5 mm., tjocklek 21,5—24 mm.

Hönssläktet, *Gallus*, L.

Stjärten starkt sammantryckt, af 14 (ell. 16) pennor, de två mellersta mer än dubbelt så långa som de därutänför och nära fyra gånger så långa som de yttersta. Hos hanarna äro några af stjärttäckarna mycket förlängda, bågformigt böjda. Hufvudet med en stor kam och ett par köttiga flikar, skägglappar och örönlappar eller »slören» på hvar sida eller ock en enda midt för strupen. Kindtrakten naken. Tarsen med en stor krökt sporre. Släktet bebor det indomalayiska området och eger åtta arter.

* Under 10 års ifrig rapphönsjakt därstädes har den ene af oss endast tre gånger anträffat honom.

** Jägarförb:s nya tidskrift 1870.

Bankivahönset, *Gallus gallus*, (L.) (Tafla 38, fig. 1 ♂).Syn. *Gallus bankiva*, Temm.Namn: Danska: *Bankivahöne*.Tamhönset, *Gallus domesticus*, Briss.Syn. *Gallus gallinaceus*, Pall., *G. alector*, Sundev.Namn: *Turr* (steril ♀, Bohusl.). Danska: *Hushöne*, *Tamhöne*. Finska: *Kukko* ♂, *Kana* ♀.

Hane: hjässan och öfre delen af halsen brunröda, halsens förlängda fjädrar gula. Framryggen och hela undersidan matt brunsvarta. Skuldrorna och ryggens midt glänsande, mörkt brunröda. Öfvergumpen mörkt chokladbrun, dess förlängda fjädrar rödgula. De förlängda öfre stjärttäckarna metallglänsande, skiftande i svartgrönt. Vingtäckarna metallgröna. Vingpennor svartbruna, på armpennorna är hela ytterfanet, på handpennorna en smal rand gulbrun. Ansiktets nakna delar röda. Honan har de långa halsfjädrarna svarta, kantade med hvitgult, och är ofvan vatrad af rödbrunt och svart. Ving- och stjärtpennor svartbruna. Under ljust rödbrun, undre stjärttäckare brunsvarta. Hon bär stjärten mer horisontal. Kammen är mindre, skägg- och öronlappar saknas nästan. Iris orange. Näbb mörkbrunt. Fötter skiffersvarta. Längd ♂ c:a 730, ♀ c:a 420 mm. Vingen ♂ c:a 220, ♀ c:a 180 mm.

Det vilda bankivahönset, från hvilket alla våra så talrika och så ofantligt olika tama hönsraser stamma, bebor junglerna i nordöstra och en del af mellersta Indien; likaså finnes det vildt på Sumatra, Java, Lomboek, Timor, Celebes m. fl. öar samt på Filippinerna. Som tamt är det för länge sedan spridit till så godt som alla bebodda länder.

Fasansläktet, *Phasianus*, L.

Stjärten med 18 (16) pennor, smal, lång och vigglik samt endast svagt takformigt hoptryckt. Hufvudets sidor nakna. Kam saknas, men hanarna ha ett par fjädertofsar på hjässan. Tarsen med sporrar. Släktet, som utbreder sig från sydöstra Europa genom Centralasien till Japan, räknar 20 arter. Många af dem hybridisera lätt med hvarandra, och afkomman blir fruktsam.

Öfversikt af arterna.

- I. ♂ utan hvit ring kring halsen. De gulbruna halsfjädrarna med en 1—2 mm. bred, W-formad svart kant..... *Ph. colchicus*.
- II. ♂ med hvit ring kring halsen. Den W-formade svarta kanten på halsfjädrarna hårtfin *Ph. torquatus*.

Ädefasanen, *Phasianus colchicus*, L.Namn: *Fasan*. Danska: *Fasan*, *Ädefasan*.

Ädefasanen bebor Grekland, södra Turkiet och Mindre Asien samt går mot norr till Wolga. Härifrån har han införts till mellersta Europa och de brittiska öarna samt flerstädes förvildats. Äfven i Norden ha stundom rätt lyckade försök med hans införande gjorts. Ehuru det ursprungligen var denna, som inplanterats till vestra Europa, ha på senaste tiden många andra arter införts och korsats med honom så, att det numera är mycket svårt att erhålla ädefasanen ren annat än i sydöstra Europa.

I Sverige ha förr flera misslyckade försök gjorts med fasanerier, bl. a. vid Stockholm. Numera finnes ett stort och synnerligen lyckadt sådant på Visingsö (se Jägarförb:s tidskr. årg. 1 och Vårt Villbråd). I Norge har man gjort upprepade försök att införa fasanen vid Fredrikshald, Kristiania, Stavanger, ja t. o. m. uppe vid Trondhjem, men fåglarna, som dock flera gånger öfvervintrat och fortplantat sig i det fria, ha alltid åter gått under (Collett). I Danmark hålles fasanen flerstädes halfvild, t. ex. på Amager.

Ringfasanen, *Phasianus torquatus*, Temm.

Denna art, som på senare tiden införts till Europa och allmänt korsat sig med ädefasanen, hör egentligen hemma i Ostasien: Amurlandet, Mandshuriet, Korea och östra Kina ned till Kanton. Ringfasanens dräkt liknar, utom i fråga om de i öfversikten angifna karaktärerna, i allt väsentligt ädefasanens. Här nedan finnes beskrifning på fasaner från Visingsö, hybrider af dessa två arter.

Phasianus colchicus, L. × *Ph. torquatus*, Temm.

(Tafla 38, fig. 3, ♂, fig. 2, ♀).

Hane: hufvud och hals metallglänsande blågröna, på hjässan med brun skiftning. En ofta ofullständig, hvit ring kring halsen. Framryggen och sidorna glänsande brungula med svarta teckningar och fläckar. Skuldrorna och ryggens midt spräckliga af ljust gulgrått och grönskiftande svart och med breda, glänsande, brunröda bräm. Bakrygg och öfvergump skiftande i brunrött och grönt, på bakryggen med svarta och rostgula teckningar. Vingtäckarna olivgula, de större förlängda och med delvis brunröda kanter. Armpennornas synliga delar af täckarnas färg, deras dolda delar af handpennornas. Handpennorna gråbruna med ljusgula fläckar och tvärbånd. Vingarna under hvitgrå. Stjärten ljust olivbrun med rödaktiga fjäderkanter och svarta tvär-

band. Bröst gulbrunt med starkt glänsande, kopparröd skiftning och W-formade, $\frac{1}{2}$ mm. breda, svarta kanter. Buken svartaktig med grön skiftning, undergumpen rödbrun. Honan är ofvan spräcklig af svart, ljust brungult och klart brunt. Vingpennor svartbruna, vattrade och bandade med brungult. Vingarna under vitgrå. Stjärten brunaktig, fint vattrad och bandad med svart. Undre kroppsdelen brungula, på bröst och sidor fläckade samt vattrade med svart och brunt. Strupe gulvit och ofläckad. Iris gul- eller brunaktig. Längd ♂ ca 950, ♀ ca 620 mm. Vinge ♂ ca 255, ♀ ca 220 mm. Stjärt ♂ ca 535, ♀ ca 290 mm.

Påfågelsläktet, *Pavo*, L.

Hufvudet med en upprätt fjädertofs. Stjärten af 20 pennor, vigglik och rätt lång, men öferskjutes hos hanen mycket långt af de oerhördt starkt utvecklade öfre stjärttäckarna. Dessa kunna liksom stjärten uppresas och utbredas solfjäderslikt. Tarsen hos hanen med en kort, grof sporre.

Släktet, som bebor Indien, Indokina, Malayiska halfön och Java, omfattar två arter.

Påfågeln, *Pavo cristatus*, L. (Tafla 38, fig. 5, ♂, fig. 6, ♀).

Namn: Norska och danska: *Paafugl*. Finska: *Riikinkukko*.

Hane: hufvud, hals och bröst blå, skiftande i grönt och med stark metallglans. På hjässan en kronlik tofs. Hufvudets nakna delar hvita. Rygg och övergump skiftande i grönt och guld samt med svarta fjäderkanter. Skuldrorna, de små täckfjädrarna och de inre armpennorna vattrade af grönsvart och blekt rostgult, de yttre armpennorna och de större vingtäckarna grönsvarta. Handpennorna, lillvingen och handtäckarna ljust rostbruna. De ända till $1\frac{1}{2}$ meter långa öfre stjärttäckarna med glest fan, skiftande från kopparrött till grönt, i spetsen med en rund, blå fläck, omgifven af en grön ring; de längsta sakna fläckar och sidofjädrarna ha hjärt grönt utfan. Stjärt pennorna grå. Främre delen af buken svart med stark grön metallglans, bakre delen och undergumpen svartgrå, underbenets fjädrar rostgrå. Honan är ofvan på rygg, vingar och stjärttäckare gråbrun med ljusare grå vattring på vingar och stjärttäckare. Stjärt pennorna brunsvarta. Hufvudet ofvan brunt. Ett streek öfver ögat, hufvudets sidor och strupen hvita. Halsen och bröstet metallgröna, det senare med gråhvita

fjäderkanter. Främre delen af buken gulvit, den dubbelklädda bakre delen brungrå. Näbb och fötter mörkt brungrå. Längd ♂ ca 2000 mm., hvaraf öfver hälften (ca 1090 mm.) kommer på de öfre stjärten utskjutande öfre täckfjädrarna. ♀ ca 870 mm. Vingen ♂ ca 450, ♀ ca 410 mm.

Påfågeln är i vildt tillstånd inskränkt till Indien och Ceylon, men som prydnadsdjur har han sedan antikens dagar varit vida spridd.

Kalkonsläktet, *Meleagris*, L.

Stjärten af 18 pennor, bred, svagt rundad. Den kan solfjäderslikt uppresas. Stjärttäckarna uppnå endast $\frac{2}{3}$ af dess längd. Hanen med trubbiga och korta men grofva och kraftiga sporrar.

Släktet finnes i Nordamerikas Förenta stater och genom Centralamerika ned till brittiska Honduras; det omfattar 5 arter och underarter.

Kalkonen, *Meleagris gallopavo*, L. (Tafla 38, fig. 7, ♂).

Syn. *Meleagris mexicana*, Gould, *Gallopavo americanus*, Oken, *G. domesticus*, Sundev.

Namn: Norska och danska: *Kalkun*. Finska: *Kalkkuna*.

Hane: rygg, bröst och buk svartbruna, skimrande i röd och grön metallglans med svarta tvärstrimmor, som dock saknas på bröstet och främre delen af ryggen. På bröstet en tofs af svarta tagelliknande borst. Övergump svart, baktill med grön metallglans och hvita fjäderspetsar. Vingtäckare af ryggens färg, armpennor bruna med hvita kanter, handpennor mörkare med eller utan hvita tvärband i infanet. Öfre stjärttäckare och stjärt pennor brunröda med svarta tvärband och prickar, med bred vit spets och framför denna ett bredt svart tvärband med grön metallglans. Hufvud och hals nakna, köttfärgade med små svarta borst, på pannan ett maskformadt, köttfärgadt bihang (slör). Ben och fötter röda. Näbb hornfärgadt. Längd ca 1190 mm. Vingen ca 770 mm.

Honan skiljer sig från hanen genom mindre storlek, genom saknad af sporre och brösttofs och genom förekomst af ett smalt, fjäderklädt band på halsen från ryggen till »slöret». Fjäderklädnaden lika churu dunklare.

Den vilda kalkonen bebor norra Mexikos, Arizonas, Nya Mexikos och vestra Texas' platåer. I början af 1500-talet skall han som tamdjur kommit till Europa.

Pärkhönssläktet, *Numida*, L.

Stjärten af 16 pennor, svagt rundad. Stjärt-täckarna nå spetsen på ett par centimeter när. Tarsen saknar sporre. Släktet räknar 6 arter samt bebor Afrika och Madagaskar.

Pärkhönan, *Numida meleagris*, L. (Tafla 38, fig. 4).

Syn. *Meleagris numidica*, Oken, *Numida cristata*.

Namn: Danska: *Perlehöne*. Finska: *Helmi-kana*.

Grundfärgen svart med talrika små, runda, half-månformiga, hvita fläckar, hvilka på vingen flyta tillsammans till tvärstrimmor. Närmast hvarje vit fläck finnes ett rent svart fält, men för öfrigt är det svarta öfverallt prickadt med hvitt. Handpen-

nor hvita. Bröst med stora hvita fläckar. Nedre delen af halsen med smala, svarta fjädrar bildande liksom ett krås — öfre delen liksom hufvudet nakna utom en smal strimma på bakhalsen. Panna med ett hornfärgadt, hjälmlikt bihang, vid munvikarna ett köttfärgadt, stort; bredt bihang. Haka och hufvudets sidor röda, öfriga delen af hufvudet och den nakna delen af halsen gråblå. Ben och fötter smuts-röda. Näbb hornfärgadt. Längd ca 635 mm. Vinge ca 265 mm.

Pärkhönan finnes i Vestafrika, mot söder till Gabun, äfvensom på Cap Verdesöarna och St Thomas. Redan under forntiden omtalas hon i Grekland som tam, men anses sedan ha försvunnit från Europa, för att under 1300-talet åter låta tala om sig. Europeerna ha öfverfört henne till Amerika, och hon har förvildats i Vestindien.

7:de Ordningen, Vadare. *Grallæ*.

För vadarna mest utmärkande är beskaffenheten af deras ben. (Se ofvan sid. 1.) Underbenet är mycket långt, längre än halfva bålen, och dess nedre del är endast hos morkullan fjäderklädd. Under flykten bäras fötterna alltid sträckta rätt bakåt. Halsen är vanligen jämförelsevis lång och smal. Stjärten är däremot i regel kort, den består af 12—20 pennor. Deras näbb är af mycket olika storlek samt erbjuder de mest olika former, från trapparnas korta, kraftiga, nästan hönslika till t. ex. skärfläckans långa, tunna, uppåtböjda. (Jämför nedan under de olika familjerna.) Själfva kroppen är från sidorna hoptryckt, ej underifrån tillplattad såsom hos flertalet simfåglar. Könen ega endast ytterst sällan olika dräkt. (Jämför dock t. ex. brushanen och småtrappen!)

Vadarna ha en mycket vidsträckt utbredning och bebo de mest olika lokaler; de finnas såväl på brännande öknar och på fjällhedarna som i den djupa skogen eller vid hafskusten. Flertalet vistas dock vid vatten och några, såsom sinsnäppor och sothöns, äro rena vattenfåglar.

Om än det öfvervägande flertalet vadare äro goda springfåglar men ej kunna röra sig bland trädens grenar, finnas dock många, som ofta vistas där och där hafva sina reden. Sådana äro bland Nordens fåglar utom hägrarna med sina därtill anpassade fötter t. ex. skogssnäpporna.

Samtliga nordiska vadare äro flyttfåglar, och många flytta, liksom en del insektätande småfåglar, långt ner i Afrika.

Vadarna hämta i regel sin föda ur djurriket, om än några få bland dem, t. ex. tranorna, förtära mycket växtämnen.

Vadarna bilda en mycket olikartad grupp, som numera ofta uppdelas. Af flera forskare anses familjerna Charadriæ, Scolopaciæ och Totanidæ bilda en ordning Limicolæ, som är släkt med måsfåglar och alkor. Roffåglarnas sannolika släktskap med hägerfåglarna är redan framhållen (se ofvan sid. 118.) Vadarna omfatta närmare 500 arter.

Öfversikt af familjerna.

1. Vingarna spetsiga och första eller andra handpennan längst*; stundom är den andra lika med den tredje.
 - A. Näbbet hårdt, merendels kort, kortare eller föga längre än hufvudet, mot spetsen tjockare, klumpigt och med mer eller mindre tydlig vinkel i undre kanten. Tårna tämligen korta.
 1. Öfverkäken bakom spetsen inskuren (se omstående figur)..... *Otididæ*.

* Undantag bildas af trappar och vipor, som ha trubbiga vingar.

2. Öfverkäken bakom spetsen icke inskuren *Charadriidæ*.
 B. Näbbet mjukt, böjligt, långt och mot spetsen afsmalande samt utan vinkel i underkanten. Tår tämligen långa.
 1. Ögonhålorna slutna. Ögon stora *Scolopacidæ*.
 2. Ögonhålorna nedtill öppna. Ögon medelmåttiga *Totariidæ*.
 II. Vingarna trubbiga och andra—femte handpennorna längst.
 A. Vingarna äro långa, och öfverarmen räcker bakom höftledgropen.
 1. Öppningen mellan öfverkäks- och mellankäksbenen är stor och sträcker sig utom näbbets midt ... *Gruidæ*.
 2. Öppningen mellan öfverkäks- och mellankäksbenen är liten och sträcker sig icke utom näbbets midt.
 a. Baktån i samma plan som framtårna *Ardeidæ*.
 b. Baktån mer eller mindre upphöjd öfver framtårnas plan *Ciconiidæ*.
 B. Vingarna äro korta, och öfverarmen räcker, då vingarna äro hoplagda, ej bakom höftledgropen *Rallidæ*.

1 Fam. Trappar, Otididæ.

Näbbet är kort med en inskärning bakom spetsen, men näbbspringan når bakåt till nästan under ögonen. Näsborrarna äro belägna midt på näbbet, något under dess halfta höjd. Vingarna korta, kullriga. Tårna korta och tjocka, skilda ända till roten. Baktå saknas. Klorna korta och platta. Tarserna täckta af fjäll.

Hufvud af stortrapp ♂ $\frac{1}{4}$ storl.

Trapparna äro egentligen stepp- och ökenfåglar. De bebo Afrika samt delar af Europa och Asien, endast en art finnes i Australien. De omfatta 30 arter, oftast fördelade på 12 släkten.

Trappsläktet, *Otis*, L.

Trapparna äro stora eller medelstora fåglar, som med sin undersätsiga kropp erbjuda en viss likhet med hönsfåglarna. Stjärten med 20 pennor, afrundad. Tarserna medellånga och grofva. Trapparnas dräkt är oftast ofvan gulbrun, vattrad eller tvärfläckad med svart. De röra sig vanligen afmätt och långsamt, men kunna springa mycket fort. De flyga tämligen tungt, men snabbt och uthålligt och höja sig stundom högt i luften. Trapparna äro i regel ej flyttfåglar, men hösttiden samla de sig i stora skaror och stryka vida omkring. De lefva sannolikt i månggifte.

De dunklädda ungarna ligga första dagarna kvar i nästet, men följa snart modern.

De tre i Norden funna arterna föras numera ofta till hvar sitt släkte.

Öfversikt af arterna.

- I. De yttre armpennorna svarta med hvit bas. Hufvudet och halsen askgrå *O. tarda*.

- II. De yttre armpennorna hvita. Hufvudet fläckigt, svart och rostgult *O. tetrax*.
 III. De yttre armpennorna svarta eller svartbruna med hvit spets *O. macqueni*.

Stortrappen, *Otis tarda*, L. (Tafla 39, fig. 5, ♂, fig. 6, ♀).

Namn: *Trapp*, »Pommersk kalkon», »Europeisk struts». Danska: *Stor trappe*, *Trappe*, *Trapgaas*. Finska: *Iso trappi*.

Hanen: ofvan gulröd med täta, svarta tvärband. Hufvud och hals gråblå — ljust askgrå, halsen ljusare. Fjädrarna vid näbbets bas förlängda, bildande bakåt riktade tofsar, upptill längs halsens sida en bar, svartblå strimma. Kring halsens nedre del en, med glesa, svarta fläckar beströdd, brunröd krage, som framtill öfvergår i gult och grått. Handpennorna svartbruna, hvitfläckiga vid basen och med ljusa spolar. Armpennorna med basen och infanet hvita, de innersta nästan helt hvita. Vingarnas öfre, små täckfjädrar af ryggens färg, de mellersta och större hvitaktigt grå. Stjärten i spetsen hvitaktig, därinnanför ett svart tvärband, de mellersta stjärtpenorna gulröda, på midten med ett smalt, svart tvärband, vid roten hvita, sidopennorna hvitaktiga. Stjärtäckarna stora, af ryggens färg. Bröstat gråhvitt. Undre kroppsdelarna hvita. Honan liknar hanen men saknar tofsarna på strupen samt den rödaktiga halskragen och har ryggen tätare fläckad af svart. Iris mörkbrun. Näbb mörkgrått, mörkare mot spetsen. Fötter gulgrå. Längd ♂ 1040—1115, ♀ c:a 765 mm. Vingen ♂ c:a 595, ♀ c:a 495 mm.

Stortrappen bebor mellersta och södra Europa, Nordafrika och Asien till Centralasien och nordvestra Indien. Fördom häckade han äfven i Storbrittanien. I Sverige skall han tidigare ha häckat på Skanörs ljun och Cimmereds marker i Skåne (Nilsson). Nu är han för länge sedan som häckfågel försvunnen från vårt land. Enstaka individer förirra sig dock då och då till oss; så är han skju-

ten vid Neder-Kalix (1833, Sundevall), i Mjölby i Östergötland (1863, Holmgren), i Bunge på Gotland (1850, Sundström), på Oroust i Bohuslän (♂ 1878), i Frillesås i Halland (♀ $\frac{7}{3}$ 1890) (Carlson), vid Svedberga i Skåne ($\frac{12}{10}$ 1887, Sundström). I Norge är han däremot aldrig iakttagen, men i Finland skall han enligt en gammal uppgift vara anträffad i Li (1806) samt är skjuten i Tenala ($\frac{17}{6}$ 1853) (Palmén). I Jylland är han skjuten nära Varde (1844) samt fångad vid redet ej långt från Horsens (1860), äfven är han skjuten på Sydfalster ($\frac{24}{6}$ 1890), på Manö utanför Ribe (♂ $\frac{18}{1}$ 1893), slutligen har ett exemplar fyllts ej långt från Gaunö på Sjælland (Collin).

Stortrappen är i sydligare länder ingen flyttfågel. Skåne lämnade han dock om hösten och återkom i april. Han är ytterst skygg och försiktig samt uppehåller sig på de kalaste slätterna, där han på långt håll kan upptäcka en hotande fara, och skyr skog, backar och gärdesgårdar, med ett ord allting, hvarest han kan vänta något försåt.

Hanarna hafva under parningstiden ett slags lek. De blåsa upp halsen medelst en strupsäck, som mynnar ut under tungan, breda ut stjärten likt en solfjäder, släpa vingarna och anta de egendomligaste ställningar (se vidstående teckningar). De skola äfven sinsemellan utkämpa heta strider. Efter fortplantningstiden skall ofvannämnda strupsäck, som endast tillkommer hanen, försvinna.

Stortrappen lever af växtämnen, såsom blad, knoppar, blommor och frön samt insekter.

De 2, någon gång 3, olivgrå, otydligt brunfläckiga äggen, läggas i en fördjupning på marken, som honan själf krafat upp och stundom beklädt med några växtdelar. Äggen äro 78—95 mm. långa, 57—62 mm. tjocka. Honan skall rufva dem i 30 dagar.

Småtrappen, *Otis tetrax*, L. (Tafla 39, fig. 2, ♀, fig. 3, ♂).

Namn: *Lilla trappen, Dvärgtrapp.* Norska: *Smaatrappe.* Danska: *Dværgtrappe.* Finska: *Pikku trappi.*

Gammal hane: ofvan brungul med fin, svart vattring. Hufvudet ofvan likt ryggen. Handpennor svartbruna, vid roten hvita, de inre hvita med ett svart band. Armpennorna hvita, de inre af ryggens färg. Stjärt och stjärttäckare hvita med bruna tvärband och punkter. Strupen, hufvudets sidor samt nacken

blågrå. Halsen för öfrigt svart med ett hvitt band på gränsen mot det blågrå samt ett annat hvitt band längst ned. Undre kroppsdelen hvita. Vingarna är ofvan gröfre vatrad af svart och gult. Ving och stjärt som hos hanen. Strupen gullvit. Halsen gul med breda, svartaktiga fjäderkanter, bröstet med svarta tvärstreck. Iris rödbrun. Näbb brunt. Fötter ockergula. Längd ca 430 mm. Vingen ca 240 mm.

Ungfåglarna af båda könen likna honan.

Småtrappens hemland är södra Europa, norra Afrika och Centralasien till nordvestra Indien. Som häckfågel går han ej så högt mot norden, som stortrappen, men han förrirar sig ofta rätt långt norr ut. Så är han upprepade gånger funnen i Sverige: vid Vasa i Uppland (♀ maj 1804, Nils-

Spelande stortrappar (♂ ♂) efter Wolf. Zoological Sketches.

son), vid Ramsele i Ångermanland (december 1840, Sundevall), vid Girsta nära Nyköping ($\frac{14}{11}$ 1872), vid Medhamra nära Vadstena (1877), i Hossmo socken, Kalmar län (♀ $\frac{16}{11}$ 1884), ett exemplar på södra Öland (december 1870) samt ett i Näs socken på Gotland (1889) (Carlson). I Norge är han funnen i Frön i Gudbrandsdalen (♀ $\frac{23}{5}$ 1883, Collett). En äldre uppgift i Hammers Fauna norvegica, om att småtrappen anträffats i Nordmör, betecknas af Collett som ej fullt tillförlitlig. I Finland uppgifves han vara funnen vid Idensalmi, vid Larsmo kapell af Pedersöre socken i Österbotten samt i Karelen. Dessa uppgifter tyckas dock ej vara fullt tillförlitliga. Med säkerhet är den skjuten på Kustö vid Åbo (Palmén). I Danmark är småtrappen upprepade gånger anträffad, så på Möen (januari 1850), på Falster (november 1874), nära Ringkjöbing (♀ november 1863), i Öster-Hanherred på norra Jylland ($\frac{16}{11}$ 1889), vid Asnæs på Sjælland ($\frac{30}{12}$ 1872), på Amager ($\frac{20}{12}$ 1863) (Collin).

Småtrappen är något mindre utpräglad steppfågel än den stora. Han rör sig snabbt både på marken och i luften och skall vid fara trycka i likhet med hönsfåglarna. Hanarna låta under våren höra ett egendomligt läte, som man sökt återge med »prut,

prut». De starkt glänsande, grönaktiga, ofta med bruna fläckar tecknade äggen lägger han i en fördjupning på marken. Äggen äro enligt en uppgift 2—5, men skola enligt en annan uppgå till ett dussin, de äro 55—64 mm. långa samt 49—62 mm. tjocka (jämf. Dresser).

Kragtrappen, *Otis macqueenii*, J. E. Gray.

(Tafla 39, fig. 4, ♂).

Syn. *Chlamydotis macqueenii*, *Houbara macqueenii*, *Otis houbara*, Bechst. (non Desf.)

Namn: *Halskragetrapp*, *Asiatisk kragetrapp*, *Passgångartrapp*. Danska: *Krævetrappe*. Finska: *Kaulustrappi*.

Hane: ofvan ljust gulbrun, mycket fint vattrad med svart och med tätare svarta tvärband och fläckar. Handpennorna hvita med svarta spetsar, den 1:sta äfven med svart utfan. Armpennorna svarta med hvita spetsar. Öfre vingtäckare af ryggens färg, de undre hvita. Stjärten af ryggens färg med fyra blågrå tvärband och vit spets. Hufvudet ofvan med en tofs af hvita, i spetsen svarta fjädrar. Halsens sidor och bröstet med en krage af förlängda fjädrar, som öfverst på halsen äro svarta, sedan hvita och på bröstet blågrå. Hufvudets sidor och strupen gulhvita, kinderna med svarta spolstreck. Undre kroppsdelarna för öfrigt hvita. Honan skiljer sig från hanen genom sin mycket mindre storlek och genom att hufvudets tofs och halskragen äro svagare utbildade. Iris gul. Längd ♂ c:a 710, ♀ c:a 585, vingen c:a 395 mm.

Denna särdeles vackra trapp är hemma i nordvästra Indien och i Centralasien mot vester till Persien. Han har ibland förflugit sig ända till västra Europa. I Sverige är han skjuten vid Friberga på Öland (februari 1847, Meves 1856). I Finland fälldes en yngre hane på Drumsö nära Helsingfors (19/10 1861, Palmén). I det nuvarande Danmark är han ej funnen, men sköts vid Emmelev i Sönder-Jylland (7/10 1892, Winge 1893). Kragtrappen vistas i sitt hemland på sandiga slätter och är mycket skygg. Denna art är, om man så vill, en varietet af *O. undulata* eller *houbara*, den nordafrikanska kragtrappen.

2 FAM. Brockfåglar, Charadriidae.

Till den skildring af brockfåglarnas näbb, som finnes införd i öfversikten (sid. 175—176), kunna vi lägga, att munspringan hos flertalet är kort samt att näbbet endast sällan är

längre än hufvudet. Skiljeväggen mellan näshålorna är genomborrad. Vingarna äro med undantag af vipornas långa, spetsiga och rätt smala. (Jämf. tafla 40, fig. 4.) Till brockfåglarna räknas här såsom underfamiljer ökenlöparna och vadaresvalorna, hvilka annars ofta uppföras såsom själfständiga familjer. Brockfåglarna lägga i likhet med medlemmarna i de två följande familjerna i regel 4 gråbrunaktiga mörkfläckade ägg. Redet är ytterst enkelt eller saknas. Ungarna äro tätt dunklädda och kunna genast följa föräldrarna. Brockfåglarna äro små eller på sin höjd medelstora samt räkna, i den omfattning familjen här tagits, 125 arter, fördelade på nära ett halft hundratal släkten. De finnas öfver nästan hela jorden.

Öfversikt af underfamiljerna.

- I. Tår smala, ej eller föga kantade. Näbb ej längre än tarsen.
 - A. Munnen klufven till bakom näbbets bas.
 - a. Baktå saknas *Cursoriinae*.
 - b. Baktå finnes *Glareolinae*.
 - B. Munnen liten, när ej bakom näbbets bas *Charadriinae*.
- II. Tår breda, kantade af en hudsöm och förenade vid basen. (Jämf. fig. sid. 187.)
 Näbb längre än tarsen *Haematopodinae*.

1 Underfam. Ökenlöpare, *Cursoriinae*.

Denna underfamilj uppdelas ofta i tvänne, i det att tjockfotsläktet jämte några närstående anses bilda en familj, eller ock föras de till trapparna, som de verkligen i mycket likna. Underfamiljen omfattar 37 arter, fördelade på 12 släkten.

Öfversikt af släktena.

- I. Tarserna framtill täckta af 3 rader 6-kantiga fjäll *Oedinemus*.
- II. Tarserna framtill täckta af två rader *Cursorius*.

Tjockfotsläktet, *Oedinemus*, Temm.

Släktet är företrädt öfver större delen af jorden med undantag af gamla världens nordligare delar och Nordamerika. Alla dess 8 arter äro slättfåglar, som till lefnadssättet mycket påminna om trapparna. De äga rätt stora ögon samt äro mest i rörelse efter skymningens inbrott.

Tjockfoten, *Oedicnemus oedicnemus*, (L.) (Tafla 39, fig. 1).

Syn. *Oedicnemus crepitans*, Temm.

Namn: Danska: *Europæisk Triel*.

Ofvan ljus gråbrun med svartaktiga fläckar längs fjädrarnas midt. Vingpennorna svarta, den 1:sta handpennan med en stor, vit fläck på midten, den 2:dra med en mindre sådan, de innersta med hvita spetsar. De stora och mellersta vingtäckarna gulhvita med svarta spetsar, de stora dessutom hvita i yttersta spetsen. Härigenom uppkommer på den hoplagda vingen tre ljusa band. Stjärt pennorna med hvita och svarta tvärband, spetsarna svarta, de mellersta pennorna gulgrå och svarta. Trakten kring näbbet och ögat, strupen samt magen och undergumpen smutsigt hvita. Bröst och hals gulhvita med långsgående, svartbruna spolfläckar. Undre stjärttäckare brungula med svarta längsfläckar. Könen lika. Iris gulaktig. Näbb svart, vid roten grön-gult. Fötter gula. Längd ca 400 mm. Vingen ca 240 mm.

Tjockfoten bebor mellersta och södra Europa, norra Afrika samt österut Centralasien och Indien. I Danmark fälldes en hane ($\frac{8}{7}$ 1881) vid Asnæs nära Kallundborg. På Bornholms vestsida är han skjuten ($\frac{21}{10}$ 1848) (Collin). I de öfriga nordiska landen är han oss veterligt ej iakttagen. Han skall leva i en-gifte och lägga 2—3 olivgula, svartbrunfläckiga ägg.

Ökenlöparsläktet, *Cursorius*.

Ökenlöparna ha mellantåns klo tandad längs dess inre kant. Näbbet jämförelsevis långt och något krökt. De vistas helst på stora, på växtlighet nära blottade sandslätter, långt från vatten. Släktet, som omfattar 5 arter, bebor hela Afrika, Indien, Persien och Medelhafsländerna.

Ökenlöparen, *Cursorius gallicus*, (Gmel.)

(Tafla 41, fig. 9).

Ökenlöparen finnes i norra Afrikas och västra Asiens sandöknar men är upprepade gånger ertappad äfven i olika delar af Europa. Sälunda sköts i Finland en yngre fågel vid Willnäs i Wekkelax socken nära Fredrikshamn ($\frac{13}{10}$ 1894, Palmén i bref), och i Danmark fälldes en ökenlöpare (σ^7) vid Trelde nära Fredericia ($\frac{26}{11}$ 1881, Collin 1888).

2 Underfam. **Vadaresvalor, *Glareolinae*.**

Vingarna af ovanlig längd, påminnande om svalornas, handpennorna mycket spetsiga, den första

längst. Näbbet kort, endast omkring $\frac{1}{3}$ af hufvudets längd. Fötterna äro jämförelsevis kläna, med liten, högt ansatt baktå. Mellantåns klo på insidan tandad.

Underfamiljen omfattar 10 arter, numera fördelade på 3 släkten och spridda öfver södra Europa, mellersta och södra Asien samt Afrika och Australien.

Vadaresvalsläktet, *Glareola*, Briss.

Tarsen jämförelsevis kort, fötterna nå bakåtsträckta ej utom stjärten. Denna är djupt klufven. Släktet, som, om man undantar Australien, har ungefär samma utbredning som familjen, omfattar endast 3 arter. Till lefnadssättet närma sig vadaresvalorna kanske mest brockfåglar och pipare. Deras flykt påminner mycket om svalornas och de springa väl. De hålla helst till på sandiga slätter, stundom i närheten af vatten, samt äro mycket sällskapliga och häcka t. o. m. på sätt och vis i kolonier.

Öfversikt af arterna.

Axelfjädrar och undre vingtäckare kastanje-

bruna *Gl. pratincola*.

Axelfjädrar och undre vingtäckare svarta *Gl. melanoptera*.

Vadaresvalan, *Glareola pratincola*, L. (Tafla 41, fig. 8).

Namn: *Sandhöna*. Danska: *Braksvale*, *Halsbaand-Braksvale*.

Ofvan mörkt gråbrun, öfre stjärttäckare hvita, stjärten klufven, brunsvart, pennorna vid roten mer eller mindre hvita. Handpennorna svarta, den 1:sta med vit spole, armpennorna svartbruna med hvita spetsar. Strupen grågul, begränsad af ett smalt, svart band, som på framsidan kantas af ett smalt, hvitt streck. Bröst och sidor ljus brungrå, öfriga undre delar hvita. Undre vingtäckare hjärt rostbruna. Könen lika. Iris mörkbrun. Näbb svart, kring munvikarna och på det undres bas rödt. Ben brunsvarta. Längd 223—233 mm. Vingen 180—190 mm.

Ungfågeln kännetecknas af att han ofvan har hvita fjäderspetsar samt därinnanför smala svarta band. Strupen gräddfärgad med svartaktiga spolstreck och utan det svarta, begränsande bandet.

Vadaresvalan bebor södra Europa och länderna kring Medelhafvet samt går österut till Turkestan och Indien. I nordn är hon endast funnen vid Ulfshale på Möen ($\frac{18}{6}$ 1831, Collin).

Glareola melanoptera, Nordm.

Namn: Norska: *Steppebraaksvale*, Bahr.

Liknar *Glareola pratincola* utom däri, att hon ofvan och på bröst och sidor är något mörkare,

samt att armpennorna sakna hvita spetsar, och de undre vingtäckarna samt axelfjädrarna äro svarta, ej rödbruna. Könen lika. Längd ca 240, vingen 170—193 mm.

Ungfågeln har ofvan smala, brungula fjäderkanter samt saknar det svarta bandet rundt strupen, hvilken i stället är svartfläckad.

Denna vadaresvala bebor sydöstra Europa, särskildt är hon allmän kring Wolga. I Norge sköts ett exemplar vid Stavanger ($\frac{3}{8}$ 1884, Collett), och är detta det enda af oss kända exempel för artens förekomst i Norden.

3 Underfam. Pipare, *Charadriinae*.

De för denna underfamilj mest utmärkande egenskaperna framgå af öfversikten sid. 178. Tarserna klädas framtill af sköldar eller af fjäll, begränsade af nätklikande hudveck, baktill alltid med fjäll. Den fördjupning, näsgropen, som sträcker sig från näsborrarna längs öfvernäbbet, når ej näbbets

Hufvud af Ljungpipare $\frac{3}{4}$.

Höger fot af Ljungpipare $\frac{3}{4}$.

halfva längd. Pannan är hög, tvärt uppstigande.

Underfamiljen omfattar omkring 60 arter, fördelade på närmare 25 släkten. Roskarlssläktet, som i likhet med strandskatorna, men i motsats mot piparna, saknar ansvällning i näbbspetsen och harnäsborrarnas närmare näbbroten (se fig. sid. 187), föres stundom till en egen underfamilj, *Arenariinae*.

Piparna rugga både vår och höst. Flertalet bland dem låtsas, om någon nalkas deras ägg eller späda ungar, vara sårade eller ofärdiga, för att dymedelst draga uppmärksamheten från dessa.

Öfversikt af släktena.

- I. Tarsen längre än mellantån.
 - A. Första handpennan kortare än den andra *Vanellus*.
 - B. Första handpennan icke kortare än den andra.
 1. Fjäderdräkten ofvan tätt fläckad af grön-gult eller hvitt..... *Charadrius*.
 2. Fjäderdräkten ofvan gråbrunaktig, enfärgad eller med ljusare (ej hvita eller klart gulaktiga) fjäderkanter.
 - a. Underbenet fjäderklädt nästan

ända ned. Hjässan svartbrun, omgifven af ett hvitt band..... *Eudromias*.

b. Underbenet naket ett stycke upp. Hjässan gråbrun, stundom med rostbrun anstrykning..... *Aegialites*.

II. Tarsen icke längre än mellantån *Streptilas*.

Vipsläktet, *Vanellus*, Bechst.

Hufvudet med en lång, uppåtriktad nacktofs. Näbbet liknar ljungpiparnas. Vingarna med 3:dje handpennan lika med eller längre än de 2 första, de inre armpennorna breda med rundade spetsar. Afståndet från den kortaste armpennan till vingens spets uppgår ej till halfva vingens längd. Stjärten tvär, består af 12 pennor. Tarsernas framsida med sexkantiga plåtar, baktån jämförelsevis stor, högt belägen. Numera räknas till detta släkte ofta endast en art.

Tofsvipan, *Vanellus vanellus*, (L.) (Tafla 40, fig. 5).

Syn. *Vanellus cristatus*, Meyer, *V. vulgaris*, Bechst., *V. linnæi*, Malm.

Namn: *Vipa*, *Toppvipa*, *Kovipa*; *Tivipa* (Smål.); *Vassvipa*, *Hornvipa* (Vestergötl.); *Mosavipa* (Nerike); *Bläcke* (Gotl.). Norska: *Vibe*; *Myrvipo* (Vestl.). Danska: *Vibe*; *Kiivit* (Sylt). Færöarna: *Vipa*, *Vuipa*. Island: *Vepja*, *Isa-Kraka*. Finska: *Töyhtöhyppä*, *Hyppä*; *Hullulintu* (Karelen).

Ofvan grön med skiftande metallglans. Hufvudet ofvan jämte den långa, smala tofsen, framhalsen och bröstet samt ett streck under ögat svarta. Hufvudets sidor och återstoden af halsen hvita, på bakhalsen med grå inblandning. Vingtäckarna blågröna. Vingpennorna svarta. 1—4 handpennan i spetsen vitgrå. Öfre och undre stjärttäckare ljust rostbruna. Stjärtens rothälfvit, den bakre svart med smal, hvit spets. Den yttersta pennan nästan helhvīt. Mage och sidor samt undre vingtäckare hvita. Om vintern är strupen hvit och öfversidan har gulbruna fjäderkanter. Honan har framhalsen hvitfläckig, bakhalsen och hufvudets sidor mörkare och fläckiga samt vingtäckarna gröna och tofsen mindre. Iris brun. Näbb svartaktigt, det undre vid roten grått. Ben brunaktiga. Längd 304—340 mm. Vingen 214—240 mm.

Ungfågeln ofvan med rostgula spetskanter på fjädrarna. Framhalsen hvit och bröstet med smala, hvitaktiga fjäderkanter.

Dunungarna ofvan småfläckade af ljust brungrått och svart, i nacken en stor, hvitaktig fläck. Under hvita med ett svart, bredt band öfver kräfttrakten.

Tofsvipan tillhör som häckfågel det palæarktiska områdets norra och mellersta delar från Storbritanien till Kina. Vintern tillbringar hon i mellersta och södra Europa, norra Afrika, Indien, Kina och Japan. Nordamerika besöker hon tillfälligtvis. I södra och mellersta Sverige upp till Uppland och Värmland har vipan förr varit mycket allmän. Genom de sankta markernas torrläggning och odling har hon dock mer och mer undanträngts och torde i större mängd knappt förekomma annorstädes än på Gotland och Öland. I glesa kolonier häckar hon ännu här och där från och med Skåne upp till Uppland, och enstaka exemplar äro funna långt norrut, såsom i Jämtland (Sundström), vid Sollefteå o. s. v. I Norge häckar vipan endast vid kusterna, och är hon allmän upp till Trondhjem, men finnes ännu vid Dönnäsö (66° 15' N. Br.). Om våren är hon ofta iakttagen ända upp vid Tromsö, men torde ej häcka där. Äfven till Nordkap har hon förflugit sig, liksom till det inre af landet (Collett). I södra Finland häckar hon i ringa antal upp till Björneborg och Tammerfors. Till norra Finland förrirrar hon sig någon gång och har sålunda blifvit funnen vid Brahestad och i Pudasjärvi (Palmén). I Danmark är vipan mycket allmän samt finnes äfven på Bornholm. Både Færöarna och Island besöker hon, de förra regelbundet hvarje höst (Collin).

Af alla vadare ankommer vipan tidigast om våren, till Skåne sålunda stundom redan i februari, men vanligen i mars, till Vestergötland och Uppland i slutet af mars eller början af april. Hanen kommer alltid före honan. Om snöfall och köld inträffa efter deras ankomst, blifva de ofta vilsekomna, förlora orienteringen och fara vida omkring för att söka bar mark; härvid är det de stundom komma långt norrut. En dylik s. k. vipvinter inträffade i mitten af april 1895, då vipor till oss insändes från många håll, nordligast från Sollefteå, där flera exemplar funnos döda efter en snöstorm (²⁹/₄). Under sådana förhållanden komma viporna ofta in i trädgårdarna och fram till husen för att vid komposter och drifbänkar söka föda eller taga emot potatisbitar, bröd och liknande, som tillkastas dem.

Vipan när sig annars hufvudsakligen af djurisk föda, insekter, maskar och sniglar. I fångenskap lär hon sig dock att äta blött bröd. Hon blir mycket tam, om hon får gå lös och fritt flyga omkring, men flyttar då sin väg mot hösten. Sina häckplatser öfverger vipan mycket tidigt, ofta redan i slutet af juni eller början af juli enligt iakttagelser, den ene af oss gjort i Vestergötland. Hanarna lämna häckplatsen någon tid före honorna. Sedan stryka viporna flockvis omkring vid kusterna för att i

september lämna landet. Enstaka exemplar öfvervintra vid Norges blida vestkust, såsom på Jæderen (Collett).

Vipan väljer till häckplats sumpiga, helst tufviga, ängar med kort gräs, men bebor äfven ganska torra moar, såsom Ölands allvar. Hon lefver i engifte, och man ser vid häckplatsen makarna städse följas åt. Honan rufvar ensam, och härunder svänger hanen ofta liksom på lek omkring i luften, skrikande »viit vi-vi-viitt» och tumlande om hit och dit med sådan hastighet, att ett starkt bullrande ljud uppkommer. Båda makarna, men isynnerhet hanen, anfalla ifrigt kråkfåglar och andra fridstörare, som söka deras ägg eller ungar, samt ntveckla härvid stor djärfhet. Vipen står ej gärna på båda fötterna samtidigt utan drar, så snart hon sätter sig, genast upp den ena.

Sina ägg lägger vipan mycket tidigt, i början af april, i Norge och Danmark stundom ännu tidigare. Vipäggen betraktas utomlands som en stor läckerhet och säljas till högt pris. Flera kullar borttagas, innan fåglarna få behålla en. Äggen, vanligen 4, efter förnyad omläggning 3 eller 2, läggas i en fördjupning på någon tufva. De äro ljus gulbruna med brunsvarta och några gråaktiga fläckar. Längd 44—51 mm., tjocklek 30,5—46 mm.

Ljungpiparesläktet, *Charadrius*, L.

Hufvudet stort med rätt stora ögon och kort hals. Ljungpiparnas näbb är kortare än hufvudet och från sidorna något hoptryckt. Längst fram är det förtjockadt med något nedböjd spets. Näsborrarna äro springlika, längsställda. De inre armpennorna mycket långa och spetsiga, afståndet från den kortaste armpennan till vingens spets öfverstiger halfva vinglängden. Den yttre tån vid roten förenad med mellantån genom en hudfäll (se fig. sid. 180). Stjärten tvär eller rundad, med 12 pennor. Ljungpiparna ha tvärbandad stjärt och tarserna framtill beklädda med sexkantiga fjäll.

Ljungpiparna stå i själfva verket de tvänne följande släktena, fjällpipare och strandpipare, så nära, att den skildring af de förras näbb och vingar m. fl. kroppsdelar, som ofvan lämnats, äfven är tillämplig på de senare (jämför dock nedan sid. 183 och 184). Alla pipare lefva i engifte, och båda könen hjälpas åt med rufningen och vården af ungarna (jämför likväl nedan beträffande fjällpiparna). De flyga synnerligt väl och löpa rätt snabbt. Ljungpiparna anses numera endast omfatta 3 arter, hvaraf kustpiparen dock stundom afskiljes till ett eget släkte, *Squatarola*,

Öfversikt af arterna.

- I. Baktå finnes men är helt liten *Ch. helveticus*.
 II. Baktå saknas *Ch. apricarius*.

Kustpiparen, *Charadrius helveticus*, (L.) (Tafla 40, fig. 4, ♂ i sommardr., fig. 3, ungfågel).

Syn. *Charadrius squatarola*, (L), *Squatarola helvetica*.

Namn: *Kustvipa*, Malm; *Grå brockfågel*.
 Norska: *Kystbrokfugl*; *Strandlo*, *Spansk Helun* (Vestl.).
 Danska: *Strandbrokfugl*, *Strandhjeile*, *Fløjteyt*.
 Finska: *Rantakurmitsa*.

Hanen i sommardr.: ofvan fläckig af brunsvart och hvitt, hvar fjäder med breda hvita kanter. Hufvud, nacke och ett band från nacken längs bröstets sidor hvita, med sparsamma mörka fläckar. Hufvudets sidor, strupe, bröst och mage svarta. Öfver- och undergump samt underbenets fjädrar hvita. Vingpennorna brunsvarta, de inre handpennorna och armpennorna delvis hvita. De undre vingtäckarna hvita, men i armhållet finnas några långa, svarta fjädrar (se tafla 40, fig. 4). Stjärten tvärstrimmig af svart och hvitt. Honan har det svarta å hals och bröst af mindre utsträckning samt uppblandadt med hvitt. Färgerna äro mindre klara.

Vinterdräkten, som ej fullständigt utbildas förrän fåglarna redan lämnat norden, är ofvan svartgrå med blekt grön gula fjäderkanter och fläckar, som snart urfärgas till smutshvitt. Undersidan hvitaktig med strupen tät fläckad af svartgrått.

Ungfågeln om hösten ofvan småspräcklig af svartgrått och grågult, under hvitaktig med gråfläckadt bröst.

Dunungen liknar ljungpiparens men är blekare gul samt renare hvit inunder.

Kustpiparen är funnen öfver nästan hela jorden, men häckar endast på tundrorna i gamla världen och på Nordamerikas »barren grounds»; vintertid besöker han både det östra och det vestra halfklotets sydländer. På Grönland är han sällsynt. Möjligen var det dock fåglar af denna art som iaktogs under Nordenskiöld's isvandring sommaren 1883, att döma af de åtföljande lapparnas uppgifter. Han besöker endast under flyttningarna den skandinaviska norden. Under vårflyttningen, som sannolikt försiggår mycket hastigt och kanske ej i samma utsträckning som höststräcket berör Skandinavien, är han endast sällan funnen, så på Jæderen (²³/₄, Collett 1893) samt vid sjön Öieren norr om Kristiania. Under höstflyttningen åter är han, t. ex. på södra Öland, rätt allmän; dit ankomma de gamla fåglarna mot slutet af juli, sträcket varar hela augusti och något in i

september. I midten af september anlända ungfågarna, och de sträcka ofta till långt in i oktober.

Till Norges kust synes han ankomma senare, i midten af augusti. Han är jämförelsevis talrikt iakttagen söder om Trondhjemsfjorden men är äfven funnen norrut ända upp i Ostfinnmarken (Collett). I Finland är han mycket sällsynt, men skall vara iakttagen vid Helsingfors (⁷/₆ 1847), vid Vasa (våren 1871) samt vid Uleåborg (Mela), ett par andra mer tvifvelaktiga fall att förtiga.

¹Vid Danmarks kuster iakttages han vår och höst, han lär stundom visa sig redan i juli och kvarstannar ofta in i november.

Äfven under sommaren anträffas en och annan individ. Så har den ene af oss ej sällan sett honom i juni och början af juli på södra Öland, och liknande fall omtalar Collett (1881) från Jæderen. Det är härvid naturligtvis fråga om individer, som ej fortplanta sig. Under flyttningen följer kustpiparen egentligen endast kusterna, men ungfåglar äro rätt ofta funna vid insjöar. Sålunda visa de sig årligen i september vid Mälaren, och vi hafva skjutit honom i oktober vid Hornborgasjön i Vestergötland, och Collett omtalar fynd från Mjösen (¹⁹/₁₀ 1878). Kustpiparen uppehåller sig uteslutande vid stränderna och uppträder vanligen i små sällskap, ofta tillsammans med flockar af småsnäppor, isynnerhet kärrsnäppor.

Ljungpiparen, *Charadrius apricarius*, L. (Tafla 40, fig. 1, ♂ i sommardr., fig. 2, ungfågel.)

Syn. *Charadrius pluvialis*, L.

Namn: *Brockfågel*, *Ljungspole*, *Reynpipare*, *Åkerhöna*, *Åkertupp*: *Ljungvipa* (Skåne); *Ljungspof*, *Vassspofve* (Vestergötl.); *Lerbena*, *Lertrana* (Sörml., Nerike); *Myrpytta*, *Mosapytta*, *Hagalitta*, *Lerpytt* (Smål); *Allvargrim*, *Lerpipa* (Öl.); *Allvarhyna*, *Aiterhynu* (Gotl.); *Tirrilihöna* (Vestmanl.).
 Norska: *Hejlo*, *Helo*, *Helun*, *Akerlo*, *Fjeldhjerpe*, *Fjeldplistra*.
 Danska: *Brokfugl*, *Hjeile*, *Helunger*; *Heilong* (Læsö); *Hiiderling* (Sylt).
 Færöarna: *Legv*, *Lo*, *Lá*, *Logv*, *Lögv*.
 Island: *Lóa*, *Ló*, *Heidló*, *Heilóa*.
 Finska: *Tunturikurmitsa*, *Kapustarinta*, *Peltokana*; *Peltopyy* (Österb.).
 Lapska: *Bicus*, *Hutti*.

Ofvan svart med täta, gula och hvita fläckar, som på öfvergumpen bilda tvärband. Vingtäckarna gråbruna med hvita och gula fläckar. Vingpennorna svartbruna med smala, hvitaktiga kanter och spolar nas midtstycke hvitt samt en smal, hvit fläck midt på de inre handpennorna. De inre armpennorna hvita i infanet, undre vingtäckare hvita. Stjärten svartaktig med gula eller gulhvita tvärband. Pannan

och ett band öfver ögat och längs halsens sida samt vidare öfver bröstet och efter sidan fram till stjärtroten hvita. Trakten kring näbbet samt alla, mellan ofvanbeskrifna hvita band belägna delar ända till den hvita undergumpen, svarta. Honan liknar hanen, men det svarta på undersidan är uppblandadt med gult och hvitt och de hvita banden mindre tydliga.

Om vintern är öfversidan hos båda könen oförändrad, men bandet öfver ögat hvitgult. Hals och sidor samt bröst gulaktiga med brunaktiga fläckar. Framhals grå. Öfriga undre kroppsdelar och strupen hvita. Iris mörkbrun. Näbb svart. Ben brungrå, om vintern blygrå. Längd 270—290 mm. Vingen 174—192 mm.

Ungarnas dräkt liknar vinterdräkten.

Dunungen: ofvan samt på underbenets ytersida småfläckig af svart och mossgult, på hufvudets sidor och i nacken med hvitgrå inblandning. Under gråhvit.

Ljungpiparen häckar talrikt från och med Island och Irland i vester till Sibiriens vstra delar. Om vintern finnes han ända ned i Afrika. Han ersättes i öster af en närstående form, *Charadrius fulvus*, Gmel., som i norra Amerika är känd som *Ch. virginicus*, Licht. Ehuru ljungpiparen häckar på sina ställen i norra Tyskland och på de brittiska öarna, är han egentligen en nordisk fågel, som vanligen tilltar i antal mot norr. I Sverige häckar han på passande lokaler från och med Skåne och Öland upp till Lapplands nordligaste fjällhedar. I Norge finnes han äfven öfver hela landet, men torde vara talrikast i dess norra delar. I Finland är han särskildt allmän i dess nordliga delar, där han häckar på alla fjällhedar, men förekommer äfven, ehuru mycket sparsammare, bosatt här och där i landets sydligaste delar (Palmén). I Danmark är han om sommaren allmän på de stora hedarna och mossarna i Jylland samt förekommer på en stor del af öarna i Nordsjön, äfvensom på Læsö och Bornholm, men är sällsynt på Sjælland (Collin). På Island och Færöarna är han allmän och skall ha iaktagits på Grönland (jämf. Dresser).

Ljungpiparen ankommer om våren, så snart våra gårdar äro bara, d. v. s. vanligen i början af april eller slutet af mars. De gamla fåglarna träffar man på höstflyttning redan i slutet af juli eller i augusti. Ungfåglarna åter samla sig i stora flockar och draga omkring på södra och mellersta Sveriges åkerfält, där de stundom stanna under hela oktober, ja ända in i november.

Ljungpiparen trivdes lika väl på Vestergötlands torfinossar som på Lapplands fjällhedar och Ölands torra allvar. Dock undviker han ställen med hög

gräsväxt. Ljungpiparna häcka, spridda öfver fältet vanligen med några hundra meters afstånd mellan hvarje par. Det ängsliga, entoniga läte, han ofta låter höra, förråder honom lätt. När han ser sig upptäckt, springer han sakta undan, men går upp på hvarje tufva för att kapprak granska fridstöraren. Kommer denne honom för nära, flyger han upp och låter under flykten höra sitt ängsliga läte, men sätter sig snart igen.

Häckningen infaller i södra Sverige mycket tidigt. Sålunda har den ene af oss i Vestergötland funnit något rufvade ägg redan den 14 april, och vanligen läggas äggen i slutet af april eller början af maj. Men många par få äggen förstörda och lägga om, så att man ända in i juni finner färska ägg. De ligga i en grop på någon tufva och äro grågula med stora, svartbruna och några ljusbruna fläckar, 48—55 mm. långa och 33—36 mm. tjocka. Båda makarna rufva växelvis. Hanen visar vanligen mer intresse för ungarna än honan, hvilken, om man nalkas dem, håller sig på afstånd. Ungarna trycka ej, om de blifva öfverraskade på mörk gyttja, mot hvilken de skulle sticka af, utan skynda då genast till närmaste gräs- eller mossmark för att där trycka, väl skyddade genom sin stora likhet med mark af denna beskaffenhet.

Fjällpiparsläktet, *Eudromias*, Brehm.

Hvit halsring saknas. Tarsen framtill med 2 rader plåtar, de yttre större. Baktå saknas. Stjärten utan tvärband.

Fjällpiparna, som till lefnadssätt och vistelseort mer närma sig ljungpiparna än strandpiparna, ega endast en art.

Fjällpiparen, *Eudromias morinellus*, (L.) (Tafla 41, fig. 5).

Syn. *Charadrius morinellus*.

Namn: *Pomeransfågel*, *Fjällvipa*. Norska: *Pomerantsfugl*, *Rundfugl*, *Pekrlo*, *Liden Fjeldplistra*; *Boldtite* (Vestl.). Danska: *Pomerantsfugl*. Finska: *Keräjäkurmitsa*, *Keräjälintu*. Lapska: *Lafhol*.

Ofvan gråbrun. Vingtäckare och de inre arm-pennorna med ljust rostfärgade, de yttre med hvitaktiga fjäderkanter. Handpennorna gråbruna, den första med hvit spole och delvis hvitt utfan. Stjärten brungrå, mot spetsen svartaktig, sidopennorna med hvita spetsar, den yttersta äfven med utfanet delvis hvitt. Hjässan svartaktig med några rostfärgade fjäderkanter. På sidorna och bakåt omges hjässan af ett bredt, hvitt band. Strupen hvit, på sidorna

med små svarta fläckar. Halsens sidor och bröstet brungrå, det senare hos hanen, som äfven har ryggen med rostfärgade streek, med mörka och ljus rostfärgade tvärstreek. Bröstet omges bakåt af ett svart och ett hvitt halfmånformigt band. Magen klart rostfärgad, i midten svart. Undre vingtäckare, axelfjädrar och undergump hvita. Vinterdräkten utmärkes af att hufvudet är ljusare, brunt med ljusa streek, halsen askbrun, streckad med mörkbrunt och med ett otydligt hvitt band på bröstet. Undersidan isabellfärgad. Iris brun, näbb och fötter brunaktiga. Längd ♂ 231—236, ♀ 238—250 mm. Vingen 140—158 mm.

Ungfågeln liknar de gamla i vinterdräkt men är ofvan svartbrun med hvitaktiga fjäderkanter.

Dunungen ofvan fläckig af gråhvitt, rostfärgadt och svartaktigt. Kring halsen en gråvit ring och i nacken ett par rostfärgade och ett par gråhvita fläckar. Under gråhvitt.

Fjällpiparen, som endast vintertid, då han besöker Afrika, finnes utom det palæarktiska området, är en äkta fjällfågel. Han har sina häckplatser i norra Skandinavien och i Sibirien, på bergen i Skottland samt på Riesengebirge och Steyermarks och Siebenbürgens alper. I Sverige finnes han på Lapplands fjällplatåer samt söderut till Jämtland (Sundström). Hans sydgräns här i landet torde dock ej vara fullt fastställd. I Norge infaller sydgränsen för hans häckningsområde på fjällen i Telemarken (59° N. Br.). Talrikast är han dock mot nord och förekommer ända upp till Nordkap. I Finland häckar han endast på de lapska fjällen och träffas under vårflyttningen i södra delen af landet i slutet af maj och början af juni. Under höststräcket är han sällsyntare (Palmén). I Danmark förekommer han endast under flyttningstiderna, isynnerhet om våren, och följer då Jyllands högre slätter efter landets hela längd (Collin).

Fjällpiparen anträffas i motsats till andra vadare och flertalet flyttfåglar vida sällsyntare under höststräcket. Vid Upsala är han funnen (²⁰/₇ 1870 och ¹⁷/₈ 1865, Upsala museum), i Vadsbo i Vestergötland en gång (sept.) samt i Jerns socken på Dal (sept.) (I. Kolthoff i bref). Riksmuseum i Stockholm eger exemplar från Södermanland (Sundevall). Likaledes är han iakttagen vid Brännö (Sundström) (¹⁶/₁₀ 1876) samt vid Hönö (⁵/₉, Bothén i bref) bland Göteborgsskären. Sannolikt flyttar flertalet ner längs den skandinaviska fjällryggen och öfver till Jylland. Själftva kusten följer han ej nämnvärdt. Däremot drager han i slutet af maj och början af juni i små flockar öfver Sveriges slättbygder och träffas då enligt vår erfarenhet nästan årligen på Upsalasläätten.

Fjällpiparen är vanligen så föga skygg, att man kan närma sig honom på 15—20 meters håll, innan han flyger upp för att strax åter sätta sig. Hans läte har man sökt uttrycka med »dyrr dyrr» eller »dyry dyry».

Sina ägg, vanligen 3 till antalet, lägger fjällpiparen i en fördjupning på marken. De äro grönbruna—olivgula med bruna och svarta fläckar och vanligen ej så päronformiga som de öfriga piparnas, utan mer ovala. Längd 36—46 mm., tjocklek 27—31 mm. Hanen deltagar i rufningen och sannolikt är att han utför större delen därpå. (Jämför nedan *Limosa* och *Phalaropus* samt inledningen.)

Strandpiparsläktet, *Aegialites*, Boie.

Hvit halsring, eller hos några arter hvit strupe, finnes. Tarsen framtill med vertikala plåtar. Stjärten ej bandad. Baktå saknas. Samtliga strandpipare lefva i engifte, och makarna rufva växelvis samt hjälpas åt med afkommans uppfödande.

Släktet omfattar 18 arter och finnes spriddt öfver snart sagdt hela jorden.

Öfversikt af arterna.

- I. Frambröstet midtåt hvitt..... *Ae. cantianus*.
- II. Frambröstet med ett svart eller grått tvärband.
 - A. Öfverkäken svart. Första handpennans skaft hvitt..... *Ae. curonicus*.
 - B. Öfverkäken gul med svart spets. Första handpennans skaft å midten brunt *Ae. hiaticula*.

Svartbenta strandpiparen, *Aegialites cantianus*, (Lath.) (Tafla 41, fig. 4, ♂).

Syn. *Charadrius alexandrinus*, Hasselq.?, *Charadrius cantianus*, *Aegialites alexandrinus*.

Namn: *Hvitbröstad strandpipare*, *Svartbent sandrulling*; *Svartbent strandrulling*, Holmgr. Norska: *Sortbenet Sandryle*, *Hvidbrystet Ryle*. Danska: *Hvidbrystet Strandpiber*, *Strandløber*; *Snip-tudse* (Læsö); *Fjermus*, *Enpikker*, *Grank* (Sylt); *Lille Sandevriit* (Vest-Jylland); *Hvidpandet Præstekrave*, Fischer.

Ofvan brungrå. Hjässa och nacke rostgula. Pannan och ett band öfver ögonen hvita. En fläck på pannan, ett band från näbbroten under ögat mot nacken samt en fläck på hvar sida af bröstet svarta. Handpennorna svartbruna, den första med helhvitt spole, de öfriga med midtpå hvita spolar. Stjärtens tre sidopennor hvita, de öfriga gråbruna. Undre kroppsdelarna och en ring kring halsen hvita. Hos honan ersättas de svarta fläckarna och banden af

gråbrunt och hjässan är af ryggens färg. Iris mörkbrun. Näbb svart. Fötter gråsvarta. Längd 170—175, vingen 110—112 mm.

Ungen liknar honan, men är ofvan svagt vattrad.

Dunungen ofvan spräcklig af grått, brunt och gult, under hvit med hvit vingspets och ett hvitt band kring halsen. Det mörka bandet längs kroppens sidor och i nacken, som är så utprägladt hos mindre strandpiparen, är endast antydt.

Svartbenta strandpiparen förekommer vid mellersta och södra Europas kuster samt i Asien till Japan. I södra Sverige finnes han flerstädes: vid Skanör samt på holmen Kläppen (Nilsson), vid Karup, Laholmsbukten (Holmgren), vidare vid Varberg (Sundström) och ett par mil söder om Göteborg (Sundström). Slutligen har den ene af oss från och med 1886 funnit honom sparsamt på Ölands södra udde. På alla dessa ställen har han häckat. I Norge häckar han på Jæderen (Collett 1893). I Finland är han oss veterligen aldrig anträffad, medan han i Danmark däremot häckar mångenstädes efter kusterna, såsom på Læsø i Kattegat, vid Fredrikshavn och vid Aarhus, vidare på holmar i Limfjorden med flera ställen längs Jyllands västkust, vid Odense-fjorden, på Lindø norr om Fyen samt på Saltholmen (Collin), en del andra platser att förtiga.

Den svartbenta strandpiparen skall flytta samtidigt med den stora strandpiparen, som han till vanor och lefnadssätt liknar. Hans läte är dock helt olika, och Collett uttrycker det förträffligt med »trik-trik-poit». I en liten fördjupning på sanden lägger strandpiparen sina ägg, som sägas vara 3—4. Såväl Collett som vi hafva aldrig funnit fler än 3. De äro grågula med grå och brunsvarta fläckar. Längd 31—36 mm., tjocklek 22—25 mm.

Mindre strandpiparen, *Aegialites curonicus*, (Gmel.)
(Tafla 41, fig. 3, ♂).

Syn. *Charadrius curonicus*, *Charadrius minor*, Mey. & Wolf, *Aegialites dubia* Scop.

Namn: *Mindre sandrulling*; *Mindre strandrulling*, Holmgr.; *Smårulling*, Malm; *Strandvipa* (Smål., Värml.); *Strandsittare* (Värml.); *Nordanvårstyla* (Sörml., Värml.). Norska: *Mindre Strandryle*. Danska: *Lille Strandpiber*. Island: *Lilla lóa*. Finska: *Pikku kurmitsa*, *Pieni rantaraukaja*.

Ofvan brungrå. Pannan, strupen och en ring kring halsen hvita. Från näbbet längs hufvudets sidor ett svart band, ett annat baktill begränsadt af hvitt tvärs öfver hjässan. En svart gördel öfver bröstet och kring halsroten. Handpennorna svartbruna, samtliga armpennor brunaktiga, hvaraf följer att

intet hvitt band finnes längs vingen. Yttersta stjärt-pennan hvit med en mörk fläck i infanet, som är större å den andra pennan, de följande vid basen gråbruna, utåt svarta med hvita spetsar, som saknas hos det midtersta paret. Under hvit. Honan liknar hanen, men har det svarta å hufvudet mindre rent. Iris mörkbrun, ögonlockskanterna gula. Näbb svart, undernäbbet, med gul rot. Fötter köttfärgade.

Ungen ofvan med otydlig vattring stötande i gult. Det svarta bandet öfver hjässan saknas, banden under ögonen och öfver bröstet äro brunaktiga.

Dunungen ofvan fläckig af grått och gult, under hvit, vingspetsarna, pannan och en ring kring halsen hvita. Från näbb till öga, kring hjässan samt längs kroppens sidor, på gränsen mellan öfversidans och undersidans färg tydliga, svarta band. Stjärt-dunen långa.

Mindre strandpiparen förekommer i Europa utom i dess nordligaste delar samt går österut genom Sibirien till Japan. Vintern tillbringar han i södra Europa, nordöstra Afrika, Indien, på Molluckerna och Nya Guinea. I Storbritannien liksom i Nordamerika anträffas han endast tillfälligtvis. I Sverige är han på lämpliga lokaler allmän åtminstone upp till Uppland och vid Gefle (Sundevall), i Nerike samt vid Venerns sandiga stränder. Han skall äfven vara allmän vid Sundsvall (Sundström). I Norge finnes han vid Kristianfjorden talrikt samt vid en del vatten i landets sydöstra delar, t. ex. Öieren (Collett). I mellersta och södra Finland finnes han rätt allmänt, t. ex. på Ladogasjöns stränder, vid Viborg och på flere ställen i Borgå skärgård. Vidare finnes han längs landets västra kust upp till södra Österbotten (Palmén). I Danmark är han mindre allmän än släktets båda andra arter men finnes dock häckande, såsom vid Filsjön i sydvästra Jylland, vid Randsfjorden vid Fredericia, vid Limfjorden, vid Köbenhavn, på Amager o. s. v. (Collin).

Mindre strandpiparen ankommer till Vestergötland i början af maj och flyttar bort i augusti och början af september. Han förekommer endast på sandiga insjö- eller hafsstränder, och hans dräkt döljer honom på sådana ställen så väl, att han är ytterst svår att se, när han blott håller sig stilla. Han är vanligen ganska skygg, och då man nalkas det sandfält, på hvilket han uppehåller sig, springer han genast undan och låter oupphörligt höra sitt skarpa, hvisslande läte. Blir han uppskrämd, sätter han sig dock snart åter.

I en fördjupning på sanden lägger han sina 4 ägg. De äro grågula med bruna och svarta punkter eller små fläckar. Äggen likna, äfven de, i hög grad sanden, på hvilken man finner dem. Längd 28,5—31 mm., tjocklek 21—22 mm.

Större strandpiparen, *Aegialites hiaticula*, (L.)
(Tafla 4I, fig. 1, gammal, fig. 2, ung fågel).

Syn. *Charadrius hiaticula*.

Namn: *Strandpipare*; *Större strandrulling*, Holmgr.; *Sandrulling*, Gryll, Tilla, Tillika (Skåne); *Grulla* (Öl.); *Strandridare*, Grill (Gotl.); *Miena* (Färö); *Strandåd*, *Strandstrykel* (Stockholms skärg.); *Strandstrek* (Helsingl.). Norska: *Större Strandryle*, *Sandmyla*; *Præst*, *Præstekrave* (Jæderen). Danska: *Stor Strandpiber*, *Præstekrave*, *Tudse*, *Sanderrirt*, *Ejerepist*, *Stenpikker*, *Mösch* (Sylt), *Tyllyt*, *Hyttige*, *Pytter*, *Sandborre*, *Kinborre*. Færöarna: *Svarthals*. Island: *Sandlóa*. Finska: *Tyllikurmitsa*, *Tyllikkä*, *Rantarakka*, *Rantarakuja*, *Rantasiipi*. Lapska: *Puvidak*, *Bovedak*.

Ofvan gråbrun. Pannan, en fläck bakom ögat och en af svart begränsad ring kring halsen hvita. Ett bredt band från näbbet längs hufvudets sidor, ett band öfver hjässan och ett bälte öfver bröstet svarta. Handpennorna svartbruna, spolarna hvita ett stycke midt på. De innersta hand- och alla armpennorna delvis hvita, på den hoplagda vingen bildande ett bredt band. Stjärten af ryggens färg, mot spetsen mörk, den yttersta pennan hvit, alla utom de tvänne mellersta med hvita spetsar. Honan liknar hanen, men det svarta på hufvudets sidor gråblandadt liksom äfven bröstgördeln midtparti. Iris brun, ögonlockskanterna gula. Näbb gult med svart spets, benen gula. Om vintern äro dräktens svarta delar gråstänkta.

Ungen är ofvan ljusare med mörka och därutänför sandfärgade fjäderkanter. Det svarta bandet öfver hjässan saknas. Bröstgördeln fram till gråhvit. Näbb helsvart.

Dunungen ofvan spräcklig af svart och grått, från näbbroten kring hjässan ett mörkt band. Under hvit, kring halsen en hvit ring.

Större strandpiparen finnes i hela Europa och är vintertid funnen så långt söderut som vid Goda hoppssudden, mot öster utbreder han sig i Asiens vestra delar. Han finnes på Grönland och Spetsbergen äfvensom på Island. Vid Sveriges kuster är han allmän öfverallt. Men uppgiften, att han skulle häcka äfven vid insjöarna i södra och mellersta Sverige, torde i flertalet fall bero på någon förväxling. Dock häckar han, ehuru fåtaligt, på de yttre skären i Venern. På Gotland och Öland häckar han äfven långt uppe i land, sålunda är han ytterst talrik på Ölands allvar. Äfven i fjälltrakterna häckar han inne i landet och är flerstädes i det inre af Lappland rätt talrik. Längs Norges kuster är han allmän ända upp till Varangerfjorden. I nordligaste Norge samt i de större fjälltrakterna

finnes han äfven inåt landet på lämpliga lokaler vid sjöarna (Collett). Liknande är hans förekomst i Finland, allmän vid kusterna, sällsynt i det inre af landet utom i dess nordligaste delar; Ladoga besökes under flyttningen (Palmén). I Danmark är han allmän ej blott vid kusterna utan äfven på hedarna, stundom rätt långt från hafvet. Han finnes på Bornholm samt året rundt på Færöarna.

Större strandpiparen torde näst vipan vara den förste vadare, som om våren kommer till oss. I Bohuslän träffas han ofta redan i mars månad, och i början af april är han alltid anländ. Vid Upsala visar han sig under vårflyttningen i midten af april. Höststräcket börjar redan i midten af juli och räcker till långt in i september. Ehuru de flesta, man ser på sträcket i september månad, äro ungfåglar, träffas dock äfven ett och annat äldre individ.

Bäst trifves större strandpiparen på, intill hafsstranden belägna, större sandfält, men han bebor äfven bergiga holmar och nära hafvet belägna hedar. Han är en liflig och behaglig fågel, som ger sig tillkänna genom ett oupphörligt hvisslande eller pipande läte. Under parningstiden flyger hanen fram och åter kring den på stranden sittande honan, härvid utförande riktiga flygkonster, tvärt kastande hit och dit eller sträckande båda vingarna uppåt låtande sig sakta falla nedåt. Härunder utstöter han utom sin vanliga lockton äfven en egen drill.

Såväl denna art som de öfriga till släktet hörande lefva af insekter, larver och små sjödjur, som de plocka vid stranden.

I en fördjupning på sanden eller bland småsten lägger strandpiparen sina 4 starkt päronformade, grågula eller sällan grå- eller gulbruna, alltid med brunsvart fläckade ägg. Längd 33—37,5 mm., tjocklek 24—25,5 mm.

Roskarlsläktet, *Strepsilas*, Illig.

Näbbet rakt, utan tydlig vinkel på undernäbbets undre kontur, samt mot spetsen afsmånande. Näsborrharna sitta jämförelsevis nära basen. Tarsen fram till med tvärställda plåtar. Framtårna helt och hållet fria. Baktån liten men fullt utbildad (se vidstående figur). Släktet omfattar tvänne arter.

Roskarlen, *Strepsilas interpres*, (L.) (Tafla 4I, fig. 6, gammal, fig. 7, ung fågel).

Syn. *Strepsilas collaris*, Meyer, *Arenaria interpres*.

Namn: *Höltring*, *Hötriek*, *Vittring*, *Vitrück*, *Kvetrück* (Kalmar län — Rosl.); *Rikabolt* (Gotl.). Norska: *Stenvalter*, *Stendreier*; *Bergryt* (Nordl.);

Kutterutt. Danska: *Stenvender*, *Halsbaand-Stenvender*, *Polsk Vibe*, *Veidetitte*; *Flyr* (Læsö); *Vette* (Hirtsholm); *Flerke*, *Branding*, *Grönnik*; *Verdens-Pytte* (Odense). Færöarna: *Tjaldursgrálingur*. Island: *Tildra*. Finska: *Luotolainen*. Lapska: *Goat-tegollaš*.

Sommardräkt: ofvan svart med rostbruna fläckar och hvit bakrygg samt tvärs öfver gumpen ett svart tvärband. Hufvudet svart med hvita fläckar och längsgående streck. Strupen, en fläck på hvar sida om näbbroten, en annan stor oregelbunden bakom ögat och ett tvärband öfver halsryggen konstant hvita. Bröstat och större delen af halsen svarta. Vingens täckfjädrarsvartbruna med ljusa eller någon gång rostbruna kanter. Handpennorna svartaktiga med hvita spolar, de inre armpennorna till stor del hvita. Stjärten svartaktig, vid roten vit, dess sidopennor i spetsen hvita. Mage, undre vingtäckare och undergump hvita. Honan nästan lik hanen, men har vanligen det hvita på hufvudet mindre tydligt. Iris brun.

Näbb svart. Fötter rödgula. Längd 223—250 mm. Vingen 151—160 mm. Vinterdräkten liknar ungfågelnas, men de rostgula fjäderkanterna ofvan saknas och endast askbruna sådana finnas.

Ungfågel om hösten: ofvan brunsvart med rostgula eller hvitaktiga fjäderkanter. Bakryggen vit med ett svart tvärband. Under vit med en bred, mörk gördel öfver bröstet.

Dunungen ofvan fläckig af vitgrått, gulgrått och svartaktigt. Undre kroppsdelarna och hufvudets sidor hvitaktiga.

Roskarlen tillhör endast hafskusterna, men är anträffad häckande nästan öfver hela jorden. I Sverige förekommer han från och med Bottniska viken längs hela Östersjökusten ned till Skåne samt på Gotland (Kolmodin), liksom äfven på Bornholm (Collin), och vidare längs hela vår västkust, men träffas endast tillfälligtvis inne i landet. Så fann Nilsson honom vid Karesuando, Malm vid Juckasjärvi. I Norge finnes han längs hela kusten och är talrik norr om Trondhjemsfjorden. Enstaka individer eller mindre sällskap öfvervintra ärligen på Jæderen samt vid sydkusten (Collett). Vid Finlands kuster förekommer han mer eller mindre allmänt längs hela deras

utsträckning samt på Åland. Dock är han sällsynt längs Bottniska viken norr om Vasa (Palmén). I det inre af Finland är han anträffad vid Kajana (i maj 1856) och i Suonenjoki i norra Savolax (²⁷/₈ 1875) (Mela). I Danmark häckar han på flera ställen rundt kusterna, såsom på Saltholmen vid Gaunöfjord, på Möen, Lolland, öarna mellan Aerö och Fyen, på Samsöe, på Læsö och Hirtsholmen samt på västkusten utanför Varde och på öarna längs Slesvig (Collin). På Island förekommer han, liksom på Grönland. På Spetsbergen saknas han (Malmgren), men finnes på Novaja Semlja (Théel).

Roskarlen ankommer till Bohuslän i slutet af april, och höstflyttningen inträffar i augusti och september. Steniga och sandiga holmar äro hans älsklingstillhåll. När han, uppskrämd, flyger upp, låter han höra sitt låga, nästan gnisslande läte, som man rätt träffande sökt återge med »titiritititi». Nalkas man hans ägg eller ungar, flyger han ängsligt kring fridstöraren samt sätter sig ofta och ropar då »tuitt tuitt tuitt tu-tu-tu-tu». Roskarlen lefver af larver, flugor, skalbaggar o. d., som man jämte småstenar finner i hans mage.

Sina 4 ägg lägger han i första hälften af juni i en grund fördjupning på marken. De äro blekgröna med bruna fläckar. Längd 38—44 mm., tjocklek 28,5—30 mm. Båda könen rufva växelvis och vårda ungarna gemensamt samt stanna hos dem, tills de äro fullväxta.

4 Underfam. Strandskator, *Haematopodinae*.

Näbbet längre än tarsen, mot spetsen hoptryckt, något afsmalnande. Den ganska otydliga vinkeln på undernäbbets kontur belägen ungefär på $\frac{1}{3}$ af näbbets längd från dettas bas. Tårna breda, liksom kantade af smala hudsömmar (se vidstående figur). Baktån saknas. Yttertån genom en hudflik förenad med den mellersta. Tarsen såväl framtill som på baksidan täckt af sexkantiga fjäll.

Strandskatsläktet, *Haematopus*, L.

Då detta släkte är det enda, som räknas till strandskatornas underfamilj, utmärkes det af ofvan anförda kännetecken. Det omfattar ett dussin arter och bebor nära nog hela jordens kuster.

Hufvud och höger fot af roskarl
(den senare efter Catalogue
of Birds).

Venster fot af strandskata ²/₄
(efter Catalogue of Birds).

Strandskatan, *Haematopus ostralegus*, L. (Tafla 40, fig. 6).

Namn: *Strandskjura, Strandskjur, Albräckt* (Smål., Öl.); *Albräcka* (Östergötl.); *Albrok, Spikgubbe* (Sörml., Upl.); *Tjäll* (Bohusl.); *Marsspiss* (Gotl.); *Alerick, Albleck* (Åland); *Alblekta, Alvig* (Nyland). Norska: *Kjeld, Tjeld*. Danska: *Strandskade, Sydostpiber, Söfugl, Tjeld, Kjeld, Luif; Klippise* (Anholt); *Surre* (Nissumfjord). Färöarna och Island: *Tjældur*. Finska: *Rantaharakka, Meriharakka, Piiski*. Lapska: *Cagan*.

Hufvud, hals och bröst framtill samt framrygg och skuldror svarta, det undre ögonlocket med en vit fläck. Handpennor svarta, öfver midten med ett hvitt, snedt band. Armpennor hvita, de yttre mot spetsen svarta. De stora vingtäckarna hvita, de andra jämte skulderfjädrarna svarta. Under är hela vingen vit. Stjertens rothälfvit, spetsen svart. Bakrygg och öfvergump samt undre kroppsdelar, stjärttäckare och sidor hvita.

Om vintern finnes en vit fläck på strupen, och det hvita under ögat har större utsträckning. Könen lika. Iris röd, ögonlockskanter röda. Näbb och ben röda. Längd 425—460 mm. Vingen 242—265 mm.

Ungfågeln likna de gamla, men äro ofvan svartbruna samt ha en hvitaktig, halfmånformig fläck öfver strupen. Näbb mot spetsen svartaktig.

Dunungen ofvan grå, på hufvudet, längs ryggen och på sidorna med svarta fläckar. Framhalsen mörkgrå. Under vit.

Strandskatan bebor kusterna kring större delen af det palaearktiska områdets haf och inhaf, t. ex. Kaspiska hafvet; om vintern förekommer hon äfven i Afrika. Vid alla Sveriges kuster i hela deras utsträckning är hon allmän. Äfven på Gotland och Öland är hon särdeles talrik, liksom på Bornholm. Någon enda gång besöker hon våra största insjöar, Venern, Vettern, Ringsjön m. fl., men häckar ej där. I Norge finnes hon längs hela kusten ända till ryska gränsen, men besöker endast sällan och tillfälligtvis landets insjöar (Collett). Likaså häckar hon mer eller mindre talrikt vid alla Finlands kuster och anträffas någon gång inne i landet (Palmén). Också i Danmark förekommer hon mångstädes, samt isynnerhet på öarna vid den slesvigska kusten (Collin). På Island, särskildt på sydkusten, är hon allmän och är där stannfågel (Collin, Gröndal), hvilket ej skall vara fallet på Färöarna, där hon likaledes häckar. Äfven på Grönland är hon någon gång funnen (Collin).

Strandskatan är en bland våra tidigare flyttfåglar. Till Bohusläns skärgård ankommer hon vanligen redan i midten af mars och stundom ses en och annan ännu tidigare. Höstflyttningen öfver Öland börjar redan i midten af juli, och sträcket är rikast första hälften af augusti, hvarefter det aftager. En och annan flock ungfåglar ser man dock ännu i midten af september, och längs Norges vestkust fortgår flyttningen ännu i oktober. Där ses, liksom i Danmark, äfven någon gång öfvervintrande exemplar.

Strandskatan tillhör uteslutande hafsstränderna och skärgården, men hon är ej noga med lokalen, ehuru hon synes föredraga låga, steniga eller sandiga stränder. Hon finnes dock talrikt bosatt såväl på klippiga holmar, såsom i Bohuslän, som äfven på till hafvet gränsande hedar och gräsbeväxta ängar, men hon häckar hos oss aldrig långt från stranden. På Bornholm skall hon däremot stundom lägga sitt rede långt in på ön.

Hon kan simma bra, men endast ungar och skadskjutna äldre fåglar ge sig vid fara i vattnet; då dyka de dock ofta med rätt stor skicklighet. Någon enda gång lägger hon sig på samma sätt som t. ex. måsarna att hvila på hafsytan. Hon springer fort och har en snabb, behaglig flykt. När hon går eller står, bär hon halsen starkt indragen, så att hufvudet ej just sticker upp öfver ryggen. Hennes läte är mycket starkt och hvisslande samt höres långt väg. Båda makarna försvara med ursinne ägg och ungar mot kråkor eller andra fridstörare samt förfölja sina fiender under högljudt skrik. Vårtiden ser man ofta en eller annan högt i luften under oupphörligt skrikande förfölja sina likar.

I strandskatans mage hafva vi funnit små musslor, strandsnäkor (*Litorina litorea*), delar af gröna alger, skalbaggar, fluglarver, småsten och dylikt.

Strandskatan lefver i engifte. I en fördjupning på stranden lägger hon i midten eller stundom redan första dagarna af maj sina 3, gulgrå, med mörkare grå- och svartaktiga fläckar försedda, ägg. Längd 56—61 mm., tjocklek 38—42 mm.

Båda könen rufva växelvis och familjen håller tillsammans, tills ungarna äro fullväxta.

3 FAM. Beckasinfåglar, *Scolopacidae*.

Näbbet långt, längre än tarsen, mot spetsen afsmalnande, i spetsen hårdt, där bakom med mjuk, synnerligt känslig hud. Näsgropen utdragen långt utöfver näbbets

midt. Ögonen rätt stora och belägna långt tillbaka, i det bakre ögonvrån ligger just öfver öronöppningen. Kraniets ögonhålor nedtill slutna

Skalle af morkulla, groparna i benet vid näbbspetsen ha innehållit känselkroppar.

(se vidstående figur). Tårna ända till roten skilda åt. Mellantån längre än tarsen. Baktå finnes. Beckasinerna rugga endast om hösten.

Med denna familj sammanslås numera stundom underfamiljen småsnäppor bland snäppfåglarna och anses de då tillsammans bilda en underfamilj inom Charadriidae, hvilken familj då anses omfatta äfven Totanidae och bildar hufvudmassan af Limicolae (jämför sid. 175). Familjen omfattar närmare 30 arter, fördelade på ett halft dussin släkten.

Öfversikt af släktena.

- I. Hela underbenet bejjädradt *Scolopax*.
- II. Underbenet i spetsen naket *Telmatias*.

Morkullsläktet, *Scolopax*, L.

Näbbspetsen trind. Hufvudets och nackens svarta teckning tvärgående. De långa inre armpennorna nå ej handpennornas spetsar. Kroppen satt och rund. Baktåns klo kort, trubbig. Stjärten med 12 pennor.

Släktet eger endast 2 arter och bebor gamla världens tempererade delar.

Morkullan, *Scolopax rusticola*, L. (Tafla 42, fig. 4).

Namn: *Hasselhöna*, *Hultingskrabba* (Skåne); *Knispa*, *Kvällknispa*, *Knårtnispa*, *Kvällknårt*, *Kvällknorr*, *Draresp*, *Trårispa* (Smål.); *Hultadämpa* (Nerike); *Einsneipe* (Gotl.). Norska: *Rugde*. Danska: *Skovsneppe*, *Snepe*, *Hollsneppe*, *Tornsneppe*; *Röd-snepe* (varietet); *Hesselhöne* (Vestjylland); *Biæder* (Viborg). Fieröarna: *Mujresnuppa*, *Myrusnupa*. Finska: *Lehtokurppa*, *Kyntölintu*.

Ofvan brokig af svart, rödbrunt och grått, den grå färgen bildande tvänne längsgående band på ryggen. Bakrygg och stjärtäckare öfvervägande rödbruna. Pannan till midt öfver ögonen grå, bakre delen af hufvudet med fyra brunsvarta, breda tvärband och ett svartbrunt band från munviken till ögat. Vingpennorna svartbruna med rostfärgade fläckar i kanterna, på 2:dra och 3:dje handpennan

äro dessa nästan hvitgula och bilda hos flere år gamla fåglar ett sammanhängande jämbredt band. Vingtäckarna af ryggens färg. Stjärten tillspetsad, dess pennor svarta med rödbruna fläckar i utfanet och grå spets. Halsen och hufvudets sidor samt ett band öfver halsen ljusgrå med svartbruna fläckar. Strupen gråhvit, ofläckad. Undre kroppsdelarna gulgrå med bruna tvärband. Honan är vanligen något dunklare till färgen, men annars lik hanen. Iris mörkbrun. Näbb brunaktigt. Fötter gråaktiga. Längd 353—385 mm. Vingen 185—205 mm.

Ungfåglaorna skilja sig föga från de gamla, de äro dunklare samt kännas lätt på, att den första långa handpennan har en rad af rostbruna fläckar längs utfanet, ej ett sammanhängande rostgult band som hos de riktigt gamla fåglarna.

Dunungen ofvan grågul med mörkt kastanjebruna, längsgående band och tvärställda fläckar. Från näbbet genom ögat ett svartaktigt streck. Under grågul, på bröstet med rostfärgad anstrykning. Det kastanjebruna, breda bandet längs hjässan kvarstår rätt länge.

Morkullan är utbredd öfver Europa, i hvars norra och mellersta delar hon häckar, medan hon tillbringar vintern i länderna kring Medelhafvet. I öster sträcker sig hennes område till Japan och mot söder till Ceylon. I Sverige häckar hon från Skåne upp till Lappland, blir sällsyntare norr om 64° N. Br., men är funnen ända uppe vid Gellivara (67° 20' N. Br.) (Kinberg). I Jämtland är hon ännu tämligen allmän, där är hon ej sällsynt i öfversta barrskogshäktet, och vi hafva höstetid funnit henne uppe på de kala fjällen. På Gotland är hon talrik, likaså på Öland samt är ej heller på Bornholm sällsynt. I Norge är morkullan allmän och går där längre mot norden än i Sverige, i det hennes nordgräns infaller kring Tromsö (69° 40' N. Br.). I Finland är hon vanlig i de södra och mellersta delarna upp till Kajana samt har anträffats vid Haukipudas (65° N. Br.). Hon skall enligt Meves häcka vid Archangel. Danmark besöker hon talrikt under flyttningen, någon gång ankommande redan i februari, men endast ett försvinnande fåtal stannar för att häcka; så skall årligen 1—2 par lägga ägg i Kongelunden på Amager; i Vendsyssel häcka likaledes enstaka par. På Fieröarna är hon iakttagen en gång (november 1852) (Collin).

Till Bohuslåns skärgård, där hon dock ej häckar, samt till Västergötland och Uppland ankommer morkullan oftast redan kring den 6—8 april eller så snart bara fläckar börja visa sig i skogen och isen smälter i kärren. I Skåne visar hon sig ej sällan redan i början af mars, till Saltålen (ca 67° 10'

N. Br.) kommer hon vanligen i början af maj (Collett 1894). Höstflyttningen är i hög grad beroende af väderleken, men inträffar oftast i midten af oktober. När vädret är mildt, varar höststräcket i Skåne stundom närmare en månads tid, men när frost eller snöfall inträffa, försiggår ofta hela höstflyttningen på ett par nätter. Morkullan flyttar nämligen under natten och alltid i spridd ordning, aldrig i flock, och hon flyger under sträcket öfver land på en höjd af endast omkring 20—30 fot öfver marken. Någon enda gång öfvervintrar en enstaka morkulla hos oss, vi hafva under blida vintrar funnit henne både i Vestergötland och Uppland. I Norge öfvervintrar hon årligen flerstädes i landets sydliga delar och vstra kusttrakter. Sälunda fälldes där under den stränga och snörika vintern 1892—93 sex kullor nyårstid vid Arendal (Collett).

Morkullan trivdes bäst i sumpiga barrskogar och helst, där de äro blandade med löfskog. Dock förekommer hon äfven i oblandad löfskog, t. ex. på mellersta Öland eller i norska Vestlandet. Hon tillbringar sitt lif på marken, och hennes färger sammansmälta så med densamma, att äfven det vanaste öga har svårt för att upptäcka henne, till och med när hon ligger nedskjuten. Om dagen håller hon sig stilla och blir först i skymningen lifligare.

Under vår- och försommarkvällar företar hanen, och endast han, det s. k. »draget» eller »sträcket». Han flyger då tämligen tätt öfver skogstopparna, under det han oupphörligt låter höra dels ett »knortande» dels ett fint »pispande» läte — »orrt orrt pisp» — välkända för morkulljägaren. Detta drag eller sträck företages ofta på bestämda platser kring ett skogsparti eller dylikt, och där inväntar jägaren henne för att under de upprepade sträckningarna nedlägga detta högt skattade byte. Draget är tvifvelsutan ett slags forplantningslek, motsvarande hönsfåglarnas, brushanarnas, beckasinernas m. fl. fåglars. Om två eller flera hanar träffa samman därunder eller omedelbart därpå, börjar gärna en skarp strid dem emellan. Någon gång sträcker morkullan äfven höstetid, ett förhållande, som osökt låter jämföra sig med t. ex. tjädernas höstspel.

Sannolikt lefver morkullan i månggifte, så att hanen håller sig till den ena honan efter den andra; härpå tyda hans långt in på sommaren fortgående drag och starkt ansvallda testiklar. Collett (1893) synes antaga, att hanen deltagar i rufningen och ungarnas uppfödande, förhållanden som vi ej varit i tillfälle att besanna.

Morkullan lefver af insekter, maskar och små snäckor.

Hennes ägg kunna anträffas vid mycket växlande

tider, från midten af april till långt fram på sommaren. Vanligen läggas äggen, skyddade af en nedhängande trädgren eller buske, uti en med några löf eller strån bäddad grop. Collett omnämner ett morkullbo, som var byggt af mossor och så starkt sammansatt, att hela boet kunde upptagas ur fördjupningen. Morkullhonan vårdar sig väl om ungarna. Hon söker i farans stund, ofta under utstötande af ett eget ångestrop, draga uppmärksamheten på sig från dem, eller ock bortför hon dem flygande och bär dem mellan benen och bakkroppen.

Äggen, alltid 4, äro grågula med mörkare grå och bruna fläckar. Längd 39—47 mm., tjocklek 32—35 mm. De ingalunda ovanliga uppgifterna om att morkullan skulle kläcka tvänne kullar härleda sig från sena fynd af färskas ägg och visa enligt vår åsikt endast, att honan lagt om efter att ha fått sin första kull förstörd.

Beckasinsläktet, *Telmatias*, Boie.

Näbbspetsen något tillplattad. Hufvud och nacke med längsgående svarta band. De långa inre armpennorna af handpennornas längd. Kroppen långsträckt, från sidorna tillplattad. Stjärten af 12—16 pennor.

Släktet omfattar 20 arter och finnes företrädt öfver nästan hela klotet.

Beckasinerna lifnära sig af småkryp, såsom insektslarver, maskar och små snäckor. De kläcka endast en gång årligen, och de 4 stora, päronformiga äggen lägga de i likhet med samtliga medlemmar af den föregående och följande familjen med spetsarna riktade mot hvarandra och nedåt.

Öfversikt af arterna.

- I. 16 stjärtpennor, de yttre i yttre hälften hvita *T. major*.
- II. 14 stjärtpennor, de yttre blott i yttre spetsen hvita *T. gallinago*.
- III. 12 stjärtpennor, de yttre icke hvita *T. gallinula*.

Dubbelbeckasinen, *Telmatias major*, (Gmel.)

(Tafla 42, fig. 1).

Syn. *Scolopax major*, *Gallinago major*.

Namn: *Beckasin*. Norska: *Dobbeltbeccasin*. Danska: *Tredækkerbeccasin*, *Stor Beccasin*. *Tredækker*. Finska: *Heinäkurppa*; *Tuppelit* (Karelen).

Öfvan svart med bruna fläckar och tvärband, skulderfjädrarnas yttre kanter ljusst brungula, bildande två längsgående band på hvar sida, hvaraf det yttre är mindre tydligt. Ett smalt band af

samma färg längs midten af hjässan samt ett bredt dylikt från näbbroten öfver hvardera ögat. Vingpennorna svartbruna, täckfjädrarna af ryggens färg liksom armpennorna med hvita spetsar, undre vingtäckare tvärstrimmiga af hvitt och gråsvart. Stjærtens mellersta pennor vid roten svarta, mot spetsen roströda med svarta tvärband och smal, hvit spets, sidopennorna hvita, vid roten med svartaktiga fläckar. Ett svartbrunt band från näbbroten till ögats underkant och en fläck af samma färg tvärs öfver örontäckfjädrarna. Hufvudets sidor i öfrigt samt halsen och bröstet ljus brungula med svartbruna fläckar. Öfriga undre delar gråhvita med svartaktiga tvärband och fläckar. Könen lika. Iris brun. - Näbb blekt köttfärgadt med svartaktig spets. Fötter gröngrå. Näbbet 59—67 mm. Längd 289—293 mm. Vingen 138—150 mm.

Ungfågeln saknar vingtäckarnas hvita spetsar, de yttre stjärtpennorna äro ej heller hvita, utan af ungefär samma färg som de mellersta.

Dunungen ofvan ljus rostgul med inblandadt svart, som på hjässan och längs ryggens midt är öfvervägande, längs ryggen talrika gråhvita dunspetsar. Hufvudets sidor hvitgula med tvänne svarta längsstreck, det öfre genom ögat. Under smutsigt grågul.

Dubbelbeckasinen häckar i norra Europa ned till norra Tyskland och mellersta Ryssland samt mot öster i Sibirien. Om vintern finnes han från Medelhafsländerna ända ned i södra Afrika. Sverige bebor han på för honom lämpliga lokaler från och med Skåne upp till Lycksele, omkring 65° N. Br.; åtminstone i Jämtlands fjäll är han allmän. Han häckar på Öland och Gotland men är där, isynnerhet på den förra ön, i starkt aftagande. Han är sålunda på intet sätt hos oss inskränkt till fjällområdet. I Norge finnes han upp till Tromsö (Collett) och synes där företrädesvis häcka på fjällen, i vide-bältet, detta möjligen i följd af, att lämpliga lokaler äro sällsynta på läglandet. Dock häckar han äfven där, såsom på Hvalöarna, på Jæderen, på öarna vid Bergen samt norr om Trondhjemsfjorden. I Finland förekommer han i landets södra och, ehuru sällsynt, i dess mellersta delar, men utom på en del gynn-samma lokaler ej i större antal. Under vissa år är dock tillgången rikare (Palmén). Mot norr är han skjuten nära Björneborg och en gång vid Kuopio (Mela). I Danmark är han ingalunda sällsynt samt häckar på Jylland och, ehuru sällsynt, på Sjælland (Collin).

Han ankommer till Vestergötland i slutet af april eller början af maj. Höstflyttningen sker i första hälften af september. Den $\frac{30}{100}$ är det senaste

vi ha sett honom i Vestergötland. På Jæderen i Norge skall han då och då öfvervintra (Collett). Bäst synes dubbelbeckasinen trivas på fuktiga, tufviga ängar, helst om dessa genomflytas af något vattendrag eller genomdragas af vattenfyllda diken. Han är åtminstone på läglandet rätt periodisk. Möjligen är han här talrikare under år med vattenrika vårar, då kärr och mader varit öfversvämmade. På eftersommaren håller han helst till i hafreäkrar och klöfverfält, och här bör han äfven sökas under flyttningstiden, ty han hvilar gärna dagen öfver på sådana ställen. Han är en utpräglad nattfågel, som kommer i rörelse först, sedan det blifvit nästan nedmörkt. Då synes han ej sällan draga fram tätt öfver sumpmarkerna. Härunder låter han stundom höra sitt svaga läte, »bräd, bräd», som han äfven, om än sällan, utstöter när han skrämmes upp. Uppstött om dagen, slår han snart ned igen. Hans flykt är jämn, men låg och ej vidare snabb. Han löper fort på marken med starkt indragen hals och näbbet snedt nedåtriktadt. Om nätterna samla sig dubbelbeckasinerna ofta på dyiga stränder, där de rota i gytjan efter de smådjur, som utgöra deras föda, kvarlämnande talrika märken efter sina långa näbb.

Hanarna samlas om våren i mörkningen på bestämda platser för att leka. Sådana lekplatser hafva vi oftast funnit på tufviga, gräsbeväxta ängar. De pösa upp sig, breda ut stjärten och släpa med vingarna. Spelet börjar så med knäppningar, som rätt mycket erinra om tjäderns. Först hör man två, tre knäppningar och därpå en mängd hastigt upprepade, så att de liksom flyta tillsammans, härvid ha de enligt Collett näbbet uppåtriktadt, därpå följer ett sisande, fint kvitter, som något påminner om en liten sångares sång. Fåglarna spela hela natten, men pläga i mellersta Sverige sakta af en stund vid midnatt för att sedan börja så mycket ifrigare. Förrän det ens är half dag sluta de dock tvärt och begifva sig hvar och en åt sitt håll. Under leken strida de ifrigt med hvarandra. Medan de spela, äro de ofta något spridda, men hvar gång någon af dem börjar knäppa, instämma alla. De äro härunder i extas, visa ej någon skygghet, ja frukta ej ens skott. Honorna låta åtminstone ej se sig under leken. Ehuru vi ej med bestämdhet vilja påstå, att dubbelbeckasinen lefver i månggifte, anse vi det ej för osannolikt.

Sina 4 ägg lägger han på en bädd af några torra grässtrån i en fördjupning på någon tufva, oftast bland högt gräs. De äro päronformiga, ljus gråbruna eller olivbruna med grå och mörkbruna fläckar. Längd 47—48 mm., tjocklek 29—33 mm

Jakten på dubbelbeckasinen värderas högt. Han jagas för hönshund och är till följd af sin vana att trycka hårdt och sin jämna flykt lätt att skjuta.

Enkelbeckasinen, *Telmatias gallinago*, (L.) (Tafva 42, fig. 2).

Syn. *Scolopax gallinago*, *Gallinago gallinaria*, (O. F. Müll.), *G. media*, Leach, *G. scolopacina*, Bonap., *G. gallinago*.

Namn: *Horsgök*; *Himmelsget*, *Bäckastränte* (Smål.); *Kvällgimra* (Torsö i Venern); *Russgawk* (Gotl.); *Haramjäker* (VesternorrL.); *Värgett*, *Värgetta*, *Rösselgök*, *Myrsnipa* (Helsingl.); *Brätjébottjen*, *Hörsbottjen*, *Mirbottjen* (Dalarna); *Märrgök* (Vestmanl.); *Vallpiga* (Sörml.); *Himmelsget*, *Mäkelbüss* (Österb.). Norska: *Enkelbekkasin*, *Makregawk*, *Raugjeit*, *Skoddeföl*; *Myrsnipe* (Vestl.). Danska: *Dobbelt Bekkasin*, *Horsegjög*; *Rönnefugl* (Als); *Horsegumma* (Thy); *Skronmig* (Uldum); *Hingstefugl*, *Stensnepp*, *Dobbelt Sneppe*. Färöarna: *Myrsnipa*. Island: *Hrossagaukur*, *Mýrisnipa*, *Mýrispíta*, *Mýriskitr*. Finska: *Taivaanvuohi*, *Isompi taivaanvuohi*, *Isompi taivaanjaara*, *Ukon oinas*; *Taivaanmäkäri* (Österb.) Lapska: *Mäkustak*.

Oftan spräcklig af rödbrunt och svart med fyra längsgående band, bildade af skulderfjädrarnas ljust brungula utfan. Hufvudet oftan af samma färg som ryggen med ett smalt, ljust brungult band längs hjässan, dess sidor hvitgula med ett bredt, brunaktigt band från näbbroten genom ögat. Vingarna svartbruna, första handpennan med hvitt utfan, armpennorna med smala, hvita spetskanter. Vingtäckfjädrarna i spetsen kantade med rostgult eller ljusgrått. De undre vingtäckarna hvita med gråsvarta tvärband, som saknas å de undre armtäckarna. Stjärten vid roten svartaktig, mot spetsen med roströda tvärband (jämf. öfersikten). Strupen upptill hvitgul. Halsen, bröstet, sidorna och undergumpen gulaktigt grå med mörkbruna, tätt stående småfläckar, som på sidor och undre stjärntäckare bilda tvärband. Magen ofläckad, rent hvit. Könen lika. Iris brun. Näbb grönaktigt blygrått med svart spets, 67—74 mm. långt. Fötterna gröngrå. Längd 267—289 mm. Vingen 124—135 mm.

Ungfågeln liknar den gamla men är mer rödaktig, isynnerhet på hals och strupe.

Dunungen oftan kastanjebrun med rikligt inblandadt brunsvart och strödda hvitaktiga dunspetsar. Kring ögat ett slags hvit ring. Från näbb till öga ett svart streck samt längre ned på kinden ett annat. Under smutsigt gulbrun.

Enkelbeckasinen är utbredd öfver större delen

af gamla världens nordliga länder mot öster ända till Japan, mot söder finnes han vintertid i norra Afrika samt i Asien till Bengaliska viken och Filipinerna. I Nordamerika ersättes han af en mycket närbesläktad art, *Gallinago delicata* (= *wilsoni*). I Sverige har han förr i tiden varit mycket allmän, men på senare åren liksom dubbelbeckasinen aftagit i hög grad. Han finnes dock ännu öfverallt, där lokalen är passande, från och med Skåne, Öland och Gotland till upp mot Torne lappmark (Kinberg) och häckar såväl uppe på fjällmyrarna som nere på låglandet. I Norge finnes han öfver hela landet ända till ryska gränsen, sparsammast längs vestkusten, och synes söderut föredraga det subalpina och alpina området. I Finland häckar han tämligen allmänt i nästan alla delar af landet, äfven på Åland; på vissa trakter är han mycket allmän, men är sällsyntare i landets lappmarker och ej iakttagen i Utsjoki (Palmén). I Danmark är den enkla vanligast af alla beckasiner både under sträcket och som häckfågel; på Bornholm förekommer han dock sparsamt (Collin). Han är mycket allmän på Island och Färöarna.

Enkelbeckasinen ankommer till Sverige tidigare än den dubbla. I Vestergötland såg den ene af oss vanligen de första omkring den 10 april, och till Skåne kommer han oftast redan i midten af mars. Äfven höststräcket börjar tidigt, i slutet af augusti och början af september, men varar till insjöarnas stränder börja tillfrysas i oktober. Han öfvervintrar hos oss t. o. m. så nordligt som i Uppland, där ett exemplar fälldes $13\frac{1}{2}$ 1880 (Upsala museum). Vid den blidare norska kusten öfvervintrar han oftare (Collett).

För sin trefnad fordrar enkelbeckasinen ännu sumpigare marker än den dubbla. I våra blöta mossar och vid våra sumpiga sjöstränder har han sitt tillhåll. Nu äro många, att ej säga flertalet, af hans älsklingslokaler i södra och mellersta Sverige torrlagda, och han har häraf lidit mer än sin frände, den dubbla.

Enkelbeckasinen är en ytterst lifvig och behaglig fågel, som, ehuru egentligen en nattfågel, dock är i rörelse äfven midt på dagen. Sålunda ser man på häckplatsen ofta hanen vid dagsljus med fladdrande vingar flyga fram och åter, skrikande sitt »jick jack, jick jack», ofta sättande sig på någon närstående trädtopp. På Färöarna sätter han sig härvid gärna på hustaken. När kvällen kommer, höjer han sig, fladdrande, i rymden för att spela. När han nått en viss rätt ansenlig höjd, lägger han sig något på sidan och kastar sig med utbredd stjärt i ilande fart ett stycke nedåt. Det är härvid, som hans yttersta stjärtpenor, de s. k. surrpennorna, sättas i dalring och åstadkomma det egendomliga

läte,* som gifvit anledning till flera af hans talrika namn (se ofvan). Man liknar detta läte med en gets bråkande. Detta ljud låter han endast höra under parningstiden. Fastän honan har liknande, ehuru smalare surrpennor och äfven skall »gnägga», om ock svagare (Nilsson), så föreligger här sannolikt en parningslek, motsvarande morkullans drag och dubbelbeckasinen spel.

När han uppstötes, liksom äfven när han nattetid drar fram och åter öfver träskan, låter enkelbeckasinen höra ett helt annat läte, som man sökt återge med »psiit» eller »tsheet».

Enkelbeckasinen är en utomordentligt skicklig flygare. Han flyger upp ytterst hastigt och kastar sig häftigt i sicksack åt sidorna samt är därigenom mycket svår att skjuta och just därför så mycket mer eftersökt och »älskad» af fågeljägare, som ofta torde värdera ett skott på honom högre än på mångt annat större vilt.

Enkelbeckasinen lefver otvifvelaktigt i engifte, och om honan omkommer, medan ungarna äro små, tager hanen vård om dem. Hans bo består endast af några, i en fördjupning på någon tufva lagda torra grässtrån. Äggen växla mycket till färgen. De äro ljusst gråbruna—mörkt olivbruna, ofta grönaktiga, alltid med brunaktiga fläckar. Längd 37—42 mm., tjocklek 26,5—30 mm.

Halfenkla beckasinen, *Telmatias gallinula*, (L.)

(Tafla 42, fig. 3).

Syn. *Scolopax gallinula*, *Gallinago gallinula*, *Limnocryptes gallinula*.

Namn: *Halfbeckasin*; *Dvärgbeckasin*. Malm; *Härnappa*; *Mygga* (Värml.). Norska: *Smaabekkasin*, *Halvenkelt Bekkasin*. Danska: *Enkelt Bekkasin*, *Stum Bekkasin*, *Buk*. Finska: *Pienempi taivaanvuohi*, *Pienempi taivaanjaara*, *Pieni kurppa*. Lapska: *Ucca mükastak* (Muon.), *Almie-vierca* (Utsj.).

Ofvan spräcklig af brunt och svart med stark, grön metallglans; fyra längsband bildas af skulderfjädrarnas ljusst brungula utfan, de inre af dessa band franträda mer tydligt. Hufvudet ofvan och nacken svarta med fin roströd inblandning. Ett rostgult band går från näbbet till ögat och delar sig öfver detta i två, som åter sammanlöpa i nacken. Hufvudets sidor svartbruna med en hvitgrå längsfläck. Vingpennorna svartbruna, 1:sta handpennan vid roten med grått utfan. Armpennorna med hvitaktiga spetsar, täckfjädrarna med rostgrå och hvitaktiga spetsar. Stjärten svartaktigt med rostbruna

* Sannolikt bidraga dock äfven vingarna därtill (se Meves 1856 och 1858 och Barth 1877, jämf. dock äfven Kinberg).

fläckar och kanter, tillspetsad; de två mellersta pennorna betydligt förlängda. Hals, bröst och sidor hvitgrå med gul anstrykning och tätt brunfläckiga. Strupen, magen och undergumpen samt undre vingtäckare hvita. Könen lika. Iris brun. Näbb vid roten gulaktigt, köttfärgadt, mot spetsen svart, 39—42 mm. långt. Fötterna grågröna. Längd 210—220 mm. Vingen 100—116 mm.

Ungfåglarna likna de gamla.

Dunungen ofvan tätt fläckig af kastanjebrunt och svartaktigt, med hvita dunspetsar, som bilda 4 längsgående band. Från näbbet längs hufvudets sida ett långt, svart, med hvitt uppblandadt band. Under smutsigt gråbrun.

Denna lilla prydliga beckasin förekommer fåtaligt i norra Europa och Asien. Huruvida han verkligen, såsom uppgifvits, häckat i mellersta Europa och England, är tvifvelaktigt. Hos oss kläcker han endast i fjälltrakterna, där han håller till i sankar kärr inom videregionen. Sälunda har man flera gånger funnit hans bo i Torne lappmark, vid Muonioniska samt vid Qvickjock i Lule lappmark (Kinberg). Han lär äfven vara funnen i Hallens socken och vid Oviken i Jämtland (Sundström).* I södra och mellersta Sverige hafva vi endast träffat honom under flyttningen; isynnerhet under höstflyttningen är han ej sällsynt hvarken i Uppland, Vestergötland, Bohuslän eller på Öland. Äfven i Norge träffas han under höstflyttningen stundom rätt talrikt i de södra landsdelarna, men är ej någonstades med säkerhet funnen häckande, ehuru han tvifvelsutan bygger och bor på landets högfjäll (Collett 1894). I de flesta trakter af Finland har han iakttagits, men är öfverallt ganska sällsynt och litet känd (Palmén). Häckande är han funnen i ryska Karelen (vid floden Wyg) samt i norra Savolax, där en unge skjutits. Han har förr uppgifvits som häckfågel i Danmark, men dessa uppgifter torde knappast förtjäna tilltro. Under flyttningen iakttages han ofta samt någon gång äfven under vintern (Collin).

Halfenkla beckasinen ankommer till oss mycket tidigt om våren: till Skåne redan i mars och till Vestergötland i början af april. Han flyttar sent bort. Höststräcket räcker till i november, och han öfvervintrar någon gång ända uppe i Vestergötland och träffas då vid öppna källdrag. Vid den blidare

* Sannolikt äro alla uppgifter om, att den halfenkla beckasinen skulle häcka flerstädes i mellersta Sverige, oriktiga och beroende på förväxling med den enkla beckasinen. Ofta ha ungar af den senare under sommaren blifvit insända till oss med påstående, att de skulle tillhöra den förre, och det är troligt, att uppgifterna om hans förekomst som häckfågel i mellersta Sverige uppkommit på så sätt.

norska kusten öfvervintrar han oftare, några hvar år (Collett). I likhet med de öfriga arterna flyttar han under natten, och han hvilar aldrig i likhet med dubbelbeckasinens öfver på torra ängar och åkrar, utan håller gärna till i blöta torfgropar och vid dikeskanter. När han stötes upp, höjer han sig helt sakta och tyst i luften, flyger jämnt och slår snart ned igen.

Halfenkla beckasinens ägg likna enkelbeckasinens till färgen, men äro något mindre, ehuru förvånande stora i förhållande till fågeln: 37,5—41 mm. långa, 26,5—29 mm. tjocka.

4 FAM. Snäppfåglar, Totanidae.

Näbb trindt, oftast mjukt och böjligt (jämför Totaninae), mot spetsen afsmalnande samt känsligt, af växlande längd men aldrig egentligen kort. Bland nordiska arter ega myrsnäppan och i ändå mycket högre grad den brednåbbade simsnäppan näbbformer, som genom sin bredd afvika från flertalet snäppfåglars. Ögonhålorna nedåt öppna (jämför öfversikten sid. 176 samt bifogade figur och den å sid. 189).

Skalle af brushane (♂).

Ögonen medelstora, mindre än beckasinfåglarnas samt ej belägna så långt bakåt som dessas. Vingarna långa, spetsiga, liknande brockfåglarnas. Stjärten har 12 pennor. Tarserna så väl fram som bak klädda med tvärställda plåtar (und. spofvarna). Baktån högt ansatt. Könen äro vanligen nästan lika till dräkten, men honorna oftast något större (jämför dock brushanen). Snäppfåglarna rugga med undantag af spofvar och skärfläcken såväl vår som höst, och ungfåglarnas första dräkt liknar vanligen de gamlas vinterbeklädnad.

Samtliga snäppfåglar äro bundna vid vattnen eller åtminstone vid kärriga lokaler. De lefva af animalisk föda, och alla äro flyttfåglar. Skärsnäppan flyttar dock ej längre söderut än till Skandinavien och Europas vestra kuster. Familjen, tagen i den omfattning, som här angifvits (jämf. sid. 189), räknar

72 arter, stundom fördelade på öfver 30 släkten.

Öfversikt af underfamiljerna.

- I. Benen medelmåttiga. Tarsen icke en fjärdedel af den hoplagda vingens längd.
 - A. Framtårna sakna simflikar och äro fria vid basen *Tringinae*.
 - B. Framtårna hafva simflikar och äro förenade vid basen *Phalaropinae*.
- II. Benen långa. Tarsen vanligen längre än en fjärdedel af den hoplagda vingen.*
 - Framtårna mer eller mindre förenade vid basen.
 - A. Tarsen icke eller knappt längre än en tredjedel af den hoplagda vingen. Baktån tämligen stor, når marken *Totaninae*.
 - B. Tarsen längre än en tredjedel af den hoplagda vingen. Baktån liten eller saknas *Recurvirostrinae*.

1 Underfam. Småsnäppor**, *Tringinae*.

Namn på småsnäppor i gemen: *Strandvippa*, *Strandpipa*, *Strandpipare* (Smål.); *Strandbo* (Jämtl.).

Näsborrarna små, de ligga nära pannan. Näsgruppen sträcker sig som en smal fåra längs större delen af öfvernäbbet. Tårna skilda åt ända till roten samt utan simflikar. Vingarna spetsiga med 1:sta pennan längst. Armpennorna korta, de inre förlängda.

Småsnäpporna äro dagfåglar; de trycka ej som t. ex. beckasinerna. De springa jämförelsevis långsamt och flertalet kunna i nödfall simma. Deras flykt är snabb och under sträcket vanligen rätt låg, ofta följande vattenytan åt. Lätet, som de låta höra under flykten, är en karaktäristisk, surrande hvissling.

Alla småsnäppor lefva i engifte, och båda könen deltaga, att döma af ruffläckarna, i rufningen samt hjälpas åt med vården af de späda ungarna. De lägga 4 päronformiga ägg.

Hos myrsnäppan, kärrsnäppan, mosnäppan och småsnäppan, sannolikt äfven hos de öfriga, företager hanen ett slags lek, i det han kvittrande flyger uppåt samt med fladdrande vingar kretsar på jämförelsevis ringa höjd för att sedan sänka sig ned, ofta på något upphöjdt föremål, och stundom fortsättande att sjunga med lyftade vingar äfven sedan han slagit ned (Collett 1877 m. fl.).

Flertalet snäppor häcka endast i höga norden (se dock myrsnäppan och kärrsnäppan). De bygga i spridda par vid mossar och kärr, eller i glesa kolonier, men uppträda under flyttningstiden och vintern i större flockar, ofta flera arter tillsammans. De

* Härifrån göra *Limosa lapponica* och *L. cinerea* undantag.

** Snäppa eller snipa betyder näbb.

allra flesta följa under flyttningen genom norden hafskusterna åt. Härvid börja, enligt iakttagelser från södra Öland (Kolthoff 1896), de gamla att sträcka omkring en månad före ungfågeln, resp. i midten af juli och af augusti. De väldiga svärmar af småsnäppor, som draga förbi i slutet af augusti, bestå nästan endast af ungfåglar.

Småsnäpporna omfatta 22 arter, ofta fördelade på ända till 12 släkten.

Öfversikt af släktena.

- I. Baktå finnes.
 A. Näbbet bredt med tillplattad öfversida *Limicola*.
 B. Näbbet ej tillplattadt *Tringa*.
 II. Baktå saknas. Näbb trindt *Calidris*.

Myrsnäppsläktet, *Limicola*, Koch.

Näbbet, som är längre än tarsen, är framför näsborrarna mera bredt än högt; dess spets är afsmalnande och något nedböjd. 1:sta och 2:dra handpennorna nära nog lika långa. Tarsen är längre än mellantån med klo.

Näbb af myrsnäppa sedt från sidan och ovanifrån.

Släktet omfattar endast en art.

Myrsnäppan, *Limicola platyrhincha*, (Temm.)

(Tafla 43, fig. 1).

Syn. *Tringa pygmaea*, Bechst., *T. platyrhincha*, *Pelidna pygmaea*, *Limicola pygmaea*.

Namn: *Myrvipa*, *Brednäbbad strandvipa*, *Brednäbbad snäppa*; *Myrpytta*, Malm. Norska: *Brednæbbet Strandvibe*. Danska: *Brednæbet Kjerløber*, *Sumpløber*, *Brednæbet Strandløber*, *Bekkasinryle*. Finska: *Leveänokkainen tiivi*, *Pikku jänkälintu*, *Jänkäsirriäinen*. Lapska: *Ucca jäggiloddi* (Muon.).

Sommardräkt: ofvan svart med smala, grågula eller rostfärgade fjäderkanter, som nästan saknas på hufvudet. Handpennorna svarta, den första med hvit spole, armpennorna grå. Stjärten med de båda mellersta pennorna något förlängda, svarta med mer eller mindre rostfärgade kanter, de öfriga pennorna grå, de yttersta med en smal, hvit kant. Ett hvit-grått streck öfver ögat och ett mörkt dylikt från näbbroten till ögat. Under hvit, på hals och bröst med rostgul anstrykning och stora, täta, svarta fläckar. Undre vingtäckare gråaktiga, längs vingkanterna mörka.

Om vintern ofvan askgrå med brun anstrykning och mörka fjädercentra. Vingar och stjärt som om sommaren. Under hvit, strupen med små mörka streck. Iris brun. Näbbet svart, vid roten rödaktigt. Fötterna mörkt gröngrå. Längd 168—187, vingen 103—110 mm.

Ungfågeln har strupen ofläckad, rent hvit. På det grå bröstet äro fläckarna färre och mer långsträckta. De ljusa fjäderkanterna på ryggen äro bredare, och vingtäckfjädrarna hafva breda, ljusa kanter, de stora vingtäckarna hvita spetsar.

Dunungen: ofvan svart med något kastanjebrun inblandning och hvita småfläckar, hufvudets sidor och undre kroppsdelarna hvitaktiga, vid och under ögat gå svarta streck.

Denna snäppa känna vi som häckfågel från Skandinavien, norra Finland och norra Ryssland samt rätt långt inåt Asien, i hvars östra delar hon ersättes af en mycket närstående form. Vintertid besöker hon större delen af Europa och norra Afrika samt Indien. I Sverige häckar hon dels i fjälltrakterna, där ägg erhållits från Torne och Lule lappmarker (Nilsson m. fl.) samt från Vilhelmina i Åsele lappmark (Kolthoff), dels äfven söderut. Den ene af oss har sålunda funnit henne bosatt vid Falköping och i närheten af Skara samt vid Åmål (Meves 1868). På Öland är en ännu ej flygfärdig unge anträffad ($\frac{1}{7}$ 1869, Kolthoff). Sannolikt häckar myrsnäppan här och hvar på lämpliga lokaler. För öfrigt är hon under flyttningen anträffad öfver större delen af landet, så t. ex. på Saxvallsfjället i Jämtland $\frac{23}{8}$, där 4 ungfåglar iaktogs af den ene af oss. Möjligen voro de kläckta där. I Norge är hon ännu ej träffad norr om Trondhjemsfjorden, hvarest enstaka individer iakttagits, och är funnen häckande blott inom ett jämförelsevis inskränkt område, här och där i björkregionen på Valders-, Gudbrandsdal- och Österdalsfjällen, från Dovre till omkring i närheten af Mjösens nordända. Dock torde artens gränser i Norge ännu ej vara fastställda. — Hon förekommer sparsamt i södra Norge i slutet af maj och början af juni samt om hösten i september (Collett 1894). I Finland är hon sällsynt och med säkerhet funnen häckande endast några mil öster om Muonio kyrkoby i lappmarken. Hon är för öfrigt funnen på Kolahalvön ($\frac{6}{8}$ 1870) och förekommer sparsamt under flyttningstiden i södra Finland (Palmén, Mela).

Myrsnäppan ankommer till Öland i senare hälften af maj eller början af juni månad, då den ene af oss funnit henne där i flockar af 4—20 stycken, och ungefär vid samma tid anländer hon till häckplatserna vid Skara. Vid Göteborg är hon skjuten

den $\frac{3}{6}$ 1877 och sedd den $\frac{7}{8}$ 1889 (C. O. Bothéns anteckn.). Om hösten komma de gamla fåglarna till södra Öland i midten af juli och sträcka, ehuru alltid sparsamt, till början af augusti. Den 6—8 i denna månad anlända de första ungfåglarna och fortsätta sedan in i september.

Myrsnäppan väljer till häckplats blöta kärr och tyckes trivas bäst, där hängdyn omsluter vattengropar eller grafvar. Här hafva vi funnit hennes med några grässtrån bäddade bo bland tunt starrgräs. Hon häckar stundom i små glesa kolonier. Hon är ej det minsta skygg, och om man nalkas hennes bo, håller hon sig i närheten på några alnars afstånd och återvänder genast, så snart man lämnat redet. Stundom låtsar hon sig vara sårad för att draga uppmärksamheten från ungarna. Ibland, isynnerhet innan äggen äro lagda, gör hon några svängar omkring träsket, utstötande sitt ängsliga, något surrande läte, som Collett rätt träffande återger med »brui-brui-brui».

Myrsnäppan har såväl i sitt utseende som i sitt beteende något, som erinrar om beckasinerna, och liksom dessa trycker hon stundom och är då svårare att upptäcka än öfriga snäppor. Små insekter och fluglarver hafva vi funnit i hennes mage. Äggen äro oftast mycket mörkare än de andra snäppornas, gulbruna eller olivgrå, någon gång hvitaktiga, med täta mörkbruna eller svartbruna och glesa grå fläckar. Längd 30—36 mm., tjocklek 22—25 mm.

Småsnäppsläktet, *Tringa*, L.

Näbbet af något växlande längd, rakt eller något nedböjdt, smalt, dess höjd framom näsborrarna öfverstigande bredden, aldrig plattadt utan vanligen köladt längs näbbryggen.

Småsnäppsläktet, som omfattar 16 arter, uppdelas numera ofta i flera, i det att småsnäppan och mosnäppan afsöndras till ett släkte, Limonites, utmärkt af att tarsen är af lika längd med såväl näbbet som med mellantån jämte klo. Skärnsnäppan åter föres till ett annat släkte, Arquatella, som har underbenet befjädradt i nästan hela dess längd. Spofsnäppan bildar ensam släktet Ancylochilus, utmärkt genom sitt båg böjda, mot spetsen afsmalnande näbb. Kustsnäppan bibehålles i släktet *Tringa*, som kännetecknas af sin tvära stjärt och af att handpennorna med mer än tarsens hela längd öferskjuta de inre armpennorna; kärrsnäppan däremot räknas till släktet Pelidna, som har spetsiga, förlängda midtpennor på stjärten och de inre armpennorna nästan lika långa som handpennorna. Småsnäpporna äro med undantag af Sydamerika funna öfver större delen af jorden.

Öfversikt af arterna.

- I. Tarsen längre än mellantån med klo.
Näbb längre än tarsen.
A. Näbb rakt *T. canutus*.
B. Näbb med spetsen mer eller mindre nedböjd.
1. Öfre stjärtäckare hvita eller hvita med svarta fläckar..... *T. subarquata*.
2. Öfre stjärtäckare svarta eller svarta med bruna bräm *T. alpina*.
- II. Tarsen ungefär lika lång som mellantån med klo. Näbbet ej längre än tarsen.
1. Yttre stjärt pennor ej rent hvita..... *T. minuta*.
2. Yttre stjärt pennor rent hvita *T. temminckii*.
- III. Tarsen 3—5 mm. kortare än mellantån med klo. Näbbet längre än tarsen *T. striata*.

Kustsnäppan, *Tringa canutus*, L. (Tafla 44, fig. 8, sommardräkt, fig. 9, ungfägel).

Syn. *Tringa islandica*, L.

Namn: *Strandsnäppa*, *Kustvipa*, *Isländsk strandvipa*; *Kustpytta*, Malm. Norska: *Stor Strandvibe*, *Isländsk Strandvibe*; *Gräle* (Jæderen). Danska: *Isländsk Ryle*, *Isländsk Strandlöber*; *Rödsneppa* (i sommardräkt); *Graasneppa*, *Staalsneppa* (i vinterdr.); *Stor rödbrystet Ryle*; *Trineknægt* (Odense). Færöarna: *Greðlingur*. Island: *Rauðbrystingur*. Finska: *Rantasirriäinen*.

Sommardräkt: ofvan svart med rostgula fläckar, ett band öfver ögat, hals, bröst och buk rostbruna. Undergumpen och undre stjärtäckarna hvita med rostbruna och svartbruna fläckar, öfre stjärtäckarna tvärstrimmiga af hvitt och svart. Stjärt pennorna grå med hvita spolar. Handpennorna brunsvarta med hvita spolar, armpennorna grå med smala, hvita kanter. Vingtäckare gråaktiga, de undre hvita med mörka tvärband.

Om vintern: ofvan askgrå med bruna fjäder spolar, bakrygg och öfre stjärtäckare hvita med svarta tvärfläckar. Undre kroppsdelarna hvitaktiga med bruna streck, som på bröst och sidor äro tvärställda. Iris brun. Näbb och ben svartgrönaktiga. Längd 239—270 mm. Vingen 156—172 mm.

Ungen: ofvan grå med ett smalt, svart och utanför detta ett smalt, ljus bräm kring fjäderkanterna. Under hvitaktig med brungrå fläckar på hals och bröst. Stundom ingår ej obetydligt rödbrunt äfven i ungfågels dräkt.

Dunungen: ofvan fläckig af svart, rödbrunt och hvitt, pannan gulvit med en svart strimma längs midten. Under och i nacken hvitaktig (enl. Dresser).

Denna vackra snäppa, den största i sitt släkte, är under häckningstiden en högnordisk fågel, hvil-
kens utbredningsområde sträcker sig rundt polar-

länderna. Späda dunungar äro funna på Grinnell land ($^{30}/_{7}$ 1876 under Alert-expeditionen), och hon säges äfven fordom vara iakttagen häckande på Melville-halfön och på Parryöarna, men hennes ägg äro, oss veterligen, ej tillvaratagna. Under flyttningstiderna och vintern har hon träffats ända ned i Sydafrika, Australien och norra Sydamerika. Öfver Hvita hafvet, Onega, Ladoga och Östersjön går en af hennes flyttningssvägar (Palmén 1874), och besöker hon då dels Gotland (Kolmodin), dels i tämligen stort antal södra Öland och Skånes kust. Härvid ankommer hon årligen omkring den 20 juli till Öland. De gamla fåglarna sträcka hela augusti månad. Inemot början af september, stundom något förr, anlända ungfågla, deras sträck är öfver i slutet af september. Eljes är hon sällsynt längs ostkusten, men funnen vid Gefle (Hartman 1859) och i Sörmlands-skären (Utö och Nyköping, $^{15}/_{7}$, Kinberg). På vestkusten är en liten flock iakttagen ($^{6}/_{7}$ 1877) på hafvet utanför Lysekil. Äfven är hon träffad några gånger vid Göteborg under höstflyttningen, en gång så sent som den $^{19}/_{10}$ (Sundström), vidare i Halland vid Träslöf ($^{21}/_{7}$ 1869, Kinberg). För öfrigt är hon under flyttningen funnen enstaka flerstädes inne i landet, såsom vid Almunge i Uppland (i maj), vid Svartå bruk i Nerike (pingsten 1886) och vid Jönköping (Carlson). Längs Norges kuster iakttages hon mycket sällan under vårflyttningen. Hon är dock anträffad på Hitteren ($^{29}/_{5}$ 1870) och på Jæderen i slutet af maj (Collett). Några skola äfven stanna sommaren öfver på det senare stället. Om hösten är hon ytterst talrik t. ex. på Jæderen och äfven funnen vintertid ($^{5}/_{12}$, $^{28}/_{12}$, Collett). Likaså besökes ofta sjön Öieren innanför Kristiania höstetid. Hon är äfven mot slutet af aug. och början af sept. anträffad inne i landet, nära Kristiania. I Finland är hon mycket sällsynt, men funnen ($^{2}/_{8}$ 1859) vid Helsingfors och i norra Savolax (Suonenjoki) samt hösten 1881 i flock utanför Björneborg (Mela). Arten torde dock med säkerhet i ej ringa antal årligen passera Finska viken på väg från Ladoga till Östersjön. I Danmark träffas hon under vår- och höststräcket i maj, aug. och sept. samt, ehuru sällan, i juli. Hon är härvid funnen såväl på Jyllands westkust som på öarna, t. ex. Möen (Collin). Island besökes under flyttningen, isynnerhet är hon allmän på sydvästra kusten. Äfven på Färöarna är hon under flyttningstiden allmän, men ej iakttagen på Spetsbergen och Novaja Semlja.

Kustsnäppan uppträder i mindre flockar, ofta tillsammans med kärrsnäppan, flyger lågt och är föga skygg. Hennes läte är helt olika de öfriga snäppornas och liknar mer myrspofvens. Hennes

skrik höres ofta under flykten, men aldrig, när hon sitter. Det kan återges med »rutt rutt». Af ett stort antal i juli och augusti fälda exemplar buro både hanar och honor liggfläckar.

Spofofnäppan, *Tringa subarquata*, (Gyld.) (Tafla 44, fig. 6, sommardr., fig. 7, ungfågel).

Syn. *Pelidna subarquata*, *Ancylochilus subarquatus*.

Namn: *Spofofipa*, *Bågnäbbad strandvipa*; *Bågpytta*, Malm. Norska: *Krumnæbbet Strandvibe*, *Spovenæbbet Strandvibe*. Danska: *Krumnæbet Ryle*, *Krumnæbet Strandløber*, *Graasneppe*, *Lille rødbrystet Ryle*. Finska: *Pitkänokka-sirriäinen*.

Sommardräkt: ofvan svart med ljus rostbruna fläckar i fjäderkanterna och med en del gråhvita fjäderspetsar. Hufvudets sidor, halsen rundt om, bröst och buk rödbruna. Bröstet ofta något svartvattradt eller med strödda, hvita streck. Stjärt- och vingpennor mörkt gråbruna med hvita spolar. arm-pennorna i ytterfanet hvita. Öfre vingtäckare gråaktiga med ljusare kanter. Kroppssidorna, de undre vingtäckarna samt öfver- och undergump hvita, de senare med svartbruna tvärfläckar. Om vintern ofvan grå, under hvit. Iris brun. Näbb svart. Fötter gråbruna. Längd 200—230 mm. Vingen 122—132 mm.

Ungfågeln har öfre kroppsdelarna mörkbruna med rostgula, inåt af svart begränsade fjäderkanter, bakhalsen grå. Undre kroppsdelarna, strupen och ett mer eller mindre tydligt band öfver ögat hvitgrå. Kroppssidorna med rostgul anstrykning.

Dunungen okänd.

Spofofnäppan förekommer utom under häckningstiden längs större delen af Europas, Asiens och Afrikas kuster och vid de större floderna. Äfven i Nordamerika är hon funnen, men tillfälligtvis. Hennes häckplatser äro ännu okända, men torde högst sannolikt vara att finna i nordligaste Ryssland, såväl det europeiska som det asiatiska. På Grönland och Island saknas hon. Sveriges sydöstra kuster och Gotland besöker spofofnäppan tämligen talrikt under höstflyttningen, hvarvid hon ankommer regelbundet redan i midten af juli, och sträcker sedan tämligen allmänt förbi Öland; så uppskattades de under tre timmar den 26 augusti 1891 förbryskande spofofnäpporna till ca 1,000 stycken (jämf. Kolthoff 1896). Alla i juli och början af augusti ankommande äro gamla fåglar. Från midten af augusti till midten af september flytta ungfågla. Norrut är spofofnäppan längs ostkusten träffad flerstädes upp till Gefle, t. ex. vid Nyköping ($^{15}/_{6}$ 1870). Om våren är hon mycket sällsyntare, men skall

dock träffas, såsom på Öland och Gotland (Kinberg). Inåt landet är hon sällsynt, men funnen i närheten af Upsala (⁶/₇ 1896, Kolthoff). Vidare, bland annat, vid Hornborgasjön (Kinberg), vid Tåkern (¹⁵/₇ 1865) och nära Jönköping (¹²/₉ 1885). På västkusten är hon i slutet af juli och i augusti upprepade gånger iakttagen i närheten af Göteborg (Sundström). I Norge är hon längs kusten allmän under höststräcket i aug. och sept., men ej anträffad om våren (Collett). På Listerland är hon iakttagen redan ²⁰/₇ (1877), och Collett anser, att här föreligger ett fynd af »öfversomrande» fåglar. I Finland är hon endast sällan träffad, såsom på Åland, vid Pyhäjärvi sjö i Yläne (Åbo län) samt några gånger nära Helsingfors, vid Vånå i södra Tavastland (Palmén), vid Kuopio (¹⁷/₉ 1876, Mela) och i Nurmijärvi i Nyland (Olsson i bref). Längs Danmarks kuster förekommer hon under flyttningarna, och vid Flensburg i Slesvig är hon funnen i full sommardräkt redan den ¹⁹/₇ (Collin).

Spofsnäppan uppträder ofta i sällskap med andra snäppor, isynnerhet kärrsnäppan. Hon förekommer vanligen i mindre flockar och håller till på sandstranden eller helst vid vattensamlingar uppe på ängar i närheten af hafvet. Hon flyger skarpt och ofta rätt högt. Hennes surrande läte påminner om kärrsnäppans, ehuru ett vant öra lätt lär sig att särskilja detsamma. Att båda könen rufva, antydes af liggfäcken, som de bära under höstflyttningen.

Kärrsnäppan, *Tringa alpina*, L. (Taf. 43, fig. 6, gammal fågel i sommardr., fig. 7, ungfågel i vinterdr.).

Syn. *Tringa cinclus*, L., *Pelidna alpina*.

Namn: *Sumpsnäppa*, *Kärrvipa*, *Föränderlig strandvipa*; *Strandvipa* (Smål., Vestergötl.); *Syring* (Kalmtrakten); *Sommarpytta*, Malm; *Svartbröstad snäppa*, Kolthoff. Norska: *Foranderlig Strandvibe*; *Stranderla* (Jæderen). Danska: *Almindelig Ryle*, *Almindelig Strandløber*, *Rylestrandløber*; *Pryllemand* (Törningelehn); *Ternek* (Sylt). Färöarna: *Gråagre-ålingur*. Island: *Loupraell*, *Heiðarlepa*. Finska: *Suosirriäinen*.

Sommardräkt: ofvan brunsvart med roströda eller rostgula, i spetsen ofta hvita fjäderkanter. Vingpennorna svartbruna med hvita spolår, de inre handpennorna och armpennorna delvis kantade med hvitt. Vingtäckarna grå med hvita kanter, de undre hvita. Öfre stjärtäckarna svartaktiga. Stjärtpennorna brungrå, de yttre ljusare, de mellersta svarta; dessa äro liksom de yttersta förlängda, så att stjärten blir dubbelt inskuren. Öfver ögat en hvit strimma. Hufvudets sidor, hals och bröst hvita med täta, svarta

fläckar. Buken rent svart eller ock med stora, svarta fläckar. Det senare är oftast fallet med honorna. Sidor, undergump och undre stjärtäckarna hvita.

Om vintern ofvan brungrå med mer eller mindre tydliga, svartaktiga fläckar, öfvergump och öfre stjärtäckare svartaktiga med gråbruna bräm. Bröset grått med brunaktiga spolfläckar. Framhalsen, buk och undergump rent hvita.

Om hösten har hon ofvan inblandade grå fjädrar, och det svarta på undersidan är starkt uppblandadt med eller ersatt af hvitt. Iris mörkbrun. Näbb och fötter svarta. Längd 185—211, vingen 111—118 mm.

Ungfågelns första dräkt liknar de gamlas, men vingtäckfjädrarna äro af ryggensfärg och bredt kantade med rostgult. Under hvit med bröstet småfläckadt af grått och brunaktigt. Vinterdräkten lik de gamlas.

Dunungen ofvan brokig af rödbrunt och svart med talrika små, hvita fläckar samt ett par större hvita band å hufvudet. Hufvudets sidor hvitaktiga med mörka fläckar och band. Undre delar hvitaktiga, bröstet med gul anstrykning.

Man har velat urskilja en mindre och hjärtare färgad form af denna art (*Tringa schinzii*, Brehm). Efter noggranna jämförelser mellan kärrsnäppor från olika trakter anses dock densamma numera rätt allmänt sakna berättigande.

Kärrsnäppan förekommer talrikt utbredd från Storbritannien i vester genom norra och mellersta Europa samt på motsvarande breddgrader i Asien, äfvensom i norra Amerika. Vintertid besöker hon norra Afrika, Indien och Nordamerikas södra delar. Öfver större delen af Sverige häckar hon på passande lokaler. Hon är sällunda allmän på Gotland och Öland. Hon häckar vid Falsterbo i Skåne och flerstädes på Vestgötabygden, men är sällsynt i Bohuslän. Hon tyckes saknas som häckfågel i Uppland. I våra fjälltrakter förekommer hon, ehuru mycket spridd, troligen öfverallt. I Norge häckar hon talrikt längs kusten, särskildt allmänt på Listerland och på Jæderen; i det inre af landet är hon allmän norr om Trondhjemsfjorden, söderut häckar hon utom vid kusten nästan endast på myrarna i högfjällen (Collett). I Finland förekommer hon som häckfågel i landets nordliga delar, såsom i Enare lappmark samt, ehuru sällsynt, i södra Finland.* Och under flyttningen är hon rätt allmän flerstädes i landet söderut, äfven i de inre trakterna (Mela). I Danmark häckar hon flerstädes, såsom på Enö, Dybsö, Musholm och Salt-holm, alla kring Sjællands kuster, på Rödsand, Lolland och på Læsö, äfvensom på Fanö utanför

* En uppgift, att denna snäppa skulle vara allmän på Karlö utanför Uleåborg, beror säkerligen på något misstag (Sandman 1892).

sydvestra Jylland m. fl. ställen (Collin) samt på Bornholm, där hon är den enda iakttagna arten af sitt släkte (Collin). På Færöarna och Island är hon allmän, och såväl gamla fåglar som dunungar skola ibland erhållits från Grönland (Dresser).

Kärrensnaipan ankommer till oss tidigt om våren, till Vestergötland vanligen i midten af april, till Skåne stundom betydligt tidigare. Hon visar sig i mängd äfven under vårflyttningen. Från midten af juli till slutet af augusti sträcka de gamla fåglarna söderut och infinna sig då såväl i Bohusläns skärgård som längs östra kusten, isynnerhet på Öland i stort antal, där de vissa år anträffas i mängd. Stundom, t. ex. under åren 1867—1869, iakttog den ene af oss ungfågelflockar som voro 60—120 meter långa och så täta, att ett enda skott kunde fälla 20—30 individ. Sista veckan af augusti börjar vanligen ungfågelsträcket på Öland och varar så till långt in i oktober. Härunder besöka de isynnerhet i september våra inlandsjöars stränder och äro då t. ex. vid Venern rätt allmänna. På Norges vestkust äfvensom i Danmark öfvervintrar hon stundom.

Under häckningstiden sprida paren sig och uppsöka någon blöt äng vid kanten af ett långgrundt kärr eller någon fuktig myr. Vid häckplatsen lägger kärrensnaipan helt och hållet bort den skygghet, hon vanligen visar, då hon är i flock. Man finner städse paret tillsammans, och vanligen upptäcker man dem ej förr, än de äro alldeles framför fötterna. Skrämmas de upp, sätta de sig strax igen. Båda könen rufva, och om äggen ej äro nära kläckfärdiga, lämna den rufvande fågeln äggen, när någon nalkas boet och går ej tillbaka till redet, så länge denne är i närheten, äfven om han dolt sig. Ha de nyfödda ungar, och man närmar sig dessa, söka föräldrarna, som hjälpas åt med ungarnas vård, ej i likhet med många andra vadare att ställa sig sårade, utan springa endast fram och åter på några få alnars afstånd. Hennes läte, som endast höres under flykten, torde närmast kunna återgifvas med ett långdraget men svagt hvisslande »tryp».

I en liten, med torra grässtrån bäddad fördjupning på marken lägger hon sina 4 ljusolivbruna, stundom gulaktiga, med mörk- eller svartbruna fläckar tecknade, ägg, som äro 33—38 mm. långa och 24—26 mm. tjocka.

Småsnäipan, *Tringa minuta*, Leisl. (Tafla 43, fig. 3).

Syn. *Pelidna minuta*, *Limonites minuta*.

Namn: *Småvipa*, *Lilla strandvipan*; *Småpytta*, Malm. Norska: *Liden Strandviibe*; *Stranderla* (Jæ-

deren). Danska: *Dværgryle*, *Dværstrandløber*. Finska: *Pikku sirriäinen*.

Öfvan svart med mycket täta och breda, rostgula eller gulbruna fjäderkanter. Handpennorna svartaktiga med hvita, i spetsen och vid basen svarta spolar, armpennorna gråbruna med hvita kanter, vingtäckarna mörkbruna med hvita spetsar, de undre grå med rostgula kanter. Stjärten dubbelt inskuren, de två mellersta pennorna längst och svartaktiga, de andra ljusgrå eller askbruna. Hufvudets sidor och bröstet ljus rostgula med mörka småfläckar, öfver ögat ett hvitt band, strupen, magen, sidorna och undergumpen rent hvita.

Om vintern: öfvan gråbrun med svarta fjädercentra, öfre stjärttäckare mörkbruna, stjärt och vingar som om sommaren, armpennorna mörkbruna, ett hvitaktigt band öfver ögat. Under hvit.

Om hösten ha en del ryggfjädrar grå bräm och de rostfärgade brämen på öfversidan äro blekta. Näbb och ben svartaktiga. Iris brun. Längd 145—155, vingen 93—99 mm.

Ungen liknar närmast de gamla i sommardräkt, men bröst och hals äro ljusare och ofläckade.

Dunungen liknar mycket kärrensnaipans, men skall vara rödare och något ljusare.

Småsnäipan är funnen häckande i Sibirien, där hon är iakttagen till Baikalsjön, och i nordöstra Europa. Vintern tillbringar hon i Afrika, Indien och på Ceylon. I Sverige är hon endast träffad under flyttningen vår och höst, men då ej sällsynt. I Norge anträffades hon häckande af Collett (se 1881) vid Porsangerfjorden. Förut trodde man att hon häckade vid Vadsö, liksom vid Tana älf (Nordvi 1862). Arten är under flyttningstiden vanlig i södra Norge, särskildt på Jæderen, men skall ha aftagit i antal de sista åren (Collett 1894). Collett anser, att hon stundom vid Trondhjemsfjorden samt årligen på Jæderen stannar sommaren öfver och anför som stöd härför fynd af gamla fåglar, t. ex. $\frac{3}{4}$ 1884 på det förra stället. I Finland är småsnäipan ehuru sällsynt funnen så väl inåt landet som vid kusten, men endast under flyttningstiderna och i motsats mot förhållandet i Sverige i större antal om våren (Palmén).

Under vårflyttningen är småsnäipan mycket sällsynt i Sverige, men anträffad på Öland i maj (Palmén 1874). På höstflyttningen åter är hon allmän på Öland. De gamla honorna ankomma i regel först, ofta redan i midten af juli.* De gamla fåglarnas

* Möjligen kan det vara sådana tidiga flyttningar söderut, som gifvit Collett anledning till antagandet, att småsnäipan och en del andra snäppfåglar skulle finnas sommaren öfver på vissa trakter af Norges vestkust.

sträck varar hela augusti. Ungfåglarnas ankomsttid växlar något; vanligen komma de i midten af augusti och sträcka nästan hela september månad. Flockar på flera hundra individer äro vissa år ej sällsynta. Ofta komma de i sällskap med kärrsnäppor. Vid Gefle är småsnäppan funnen i augusti (Hartman), och flockar af unga småsnäppor visa sig årligen i september vid Ekoln nära Upsala. Vid Skånes kuster, särskildt vid Skanör, träffas hon, eburu sparsamt, under höstflyttningen. Vid Göteborg är hon anträffad några gånger i augusti och september (Sundström), likaså nära Lysekil i slutet af juli (Kolthoff).

Collett (1881), som iakttagit småsnäppan vid boet, säger, att hon till beteendet liknar mosnäppan, ibland hvilkens kolonier hon äfven häckar. Båda könen rufva, men han tror i motsats mot en engelsk ornitolog (jämf. Dresser B. 5), att hanen utför mesta arbetet. I samband härmed torde förtjänan anföras, hur den ene af oss vid Kistrand i Porsangerfjord (²⁶/₇, 1887) träffade en kull ännu ej flygfärdiga ungar, som åtföljde hanen. Honan kunde ej, oaktadt ifrigt letande, upptäckas. Möjligen hade hon omkommit eller ock gifvit sig af på flyttning före hanen (jämf. hvad som ofvan, sid. 199, säges om honornas tidigare ankomst). Äggen likna kärrsnäppans till färgen och mosnäppans till storleken. Från den senares ägg skiljas de lätt därpå, att fläckarna äro mycket större och mer klart bruna. Längd 28—31 mm., tjocklek 20,5—21 mm.

Mosnäppan, *Tringa temmincki*, Leisl. (Tafla 43, fig. 2).

Syn. *Pelidna temmincki*, *Limonites temmincki*.

Namn: *Movipa*, *Temmincks strandvipa*; *Dvärgpytta*, Malm. Norska: *Temmincks Strandvibe*. Danska: *Temmincks Ryle*, *Temmincks Strandlöber*. Finska: *Kangassirriäinen*, *Sirriäinen*, *Pikku sipi*, *Pikku tiivi*. Lapska: *Cirhi* (Utsj.).

Sommardräkt: ofvan svartaktig med breda, rostgrå eller brungrå fjäderkanter. Handpennorna svartbruna, endast den första med hvit spole, armpennorna i ytterfanet delvis hvita. De stora, öfre vingtäckarna med hvita spetsar, bildande ett smalt, snedt band öfver vingen. De mellersta stjärtfjädrarna mörkbruna, längre än de öfriga, sidopennorna alla af samma längd, den yttersta på hvar sida hvit, de två följande nästan hvita, den fjärde grå. Hufvudets sidor gråaktiga, öfver ögat en ljusare strimma. Hals och bröst grå med smutsgul anstrykning, strupe, mage och undergump hvita, undre vingtäckare gråaktiga.

Om vintern är mosnäppan ofvan jämnt brungrå, utan svart, vingarna som om sommaren, men utan

rostfärgade kanter på täckfjädrarna. Under hvit med bröstet gråaktigt.

Om hösten är ryggen grå af vinterdräktens nya fjädrar med stora, enstaka, svarta fläckar, som äro kvar från sommardräkten. Iris mörkbrun. Näbb svartaktigt. Fötter ljusbruna. Längd 147—165 mm., vingen 93—101 mm.

Ungen ofvan gråbrun, på hufvud och rygg med inåt svarta, utåt rostgula fjäderkanter och svarta spolestreck. Under hvitaktig, bröstet jämngrått.

Dunungen: ofvan fläckad af rostgult och svartbrunt samt liksom bestänkt med hvitgula fläckar. Undre delar hvitgula. Från näbbroten till ögat ett svart streck. Underbenets yttersida mörk.

Äfven denna lilla snäppa är en nordisk fågel, som under häckningstiden förekommer i gamla världen från och med norra Skandinavien österut. Om vintern finnes hon i norra Afrika samt i Indien och Kina. I Sverige häckar hon troligen endast i Lappland, där hon mångenstädes är vanlig. I nordligaste Norge är hon mycket allmän, men finnes äfven häckande på fjällen söderut, såsom vid Rörås (Collett). I Finland häckar hon endast i landets nordliga bygder, i Enontekis, Muonio och Enare samt vid kusten ned till Bräbstad. För öfrigt är hon under flyttningen träffad söderut. I Danmark är hon endast funnen under flyttningen i april—maj och augusti—september.

Mosnäppan flyttar i Sverige såväl längs de vestra och östra kusterna som öfver det inre af landet. Vårflyttningen öfver Öland varar under senare hälften af maj. Till södra Öland återkomma de första vanligen redan så tidigt som den 12—15 juli, och de gamla fåglarna sträcka till slutet af augusti. Först då komma ungfåglarna, hvilas sträck i regel slutar inemot midten af september.

Mosnäppan förekommer hos oss enstaka eller följas 3—5 stycken åt. Ej heller sällskapa de gärna med andra vadare. Hon är under flyttningstiden skyggare än öfriga småsnäppor; när hon uppstötes, höjer hon sig vanligen högt i luften, liksom hon ock vanligen sträcker högre än de andra. Hennes flykt är snabb, och hon låter därunder ofta höra sitt välkända, surrande läte, rätt mycket påminnande om en mycket fin, drillande hvisselpipas.

I midten af juni eller något senare hafva vi funnit hennes ägg. Hon häckar i glesa kolonier och tyckes till häckplats helst välja en torr gräsvall eller en kråkrished, belägen nära vatten och omslutande grunda pölar, ur hvilka hon hämtar sin föda: små dipterlarver. När hon aflägsnat sig från redet för att söka näring, återkommer hon rakt till detsamma, sålunda vägledande iakttagaren. Det är

sannolikt hufvudsakligen hanen som rufvar (Collett 1887). Boet bäddas med några torra grässtrån i en fördjupning och innehåller nästan alltid 4 ägg. De äro grågula med grå och bruna småfläckar. Längd 25—31 mm., tjocklek 19—21 mm.

Skärnsnäppan, *Tringa striata*, (L.) (Tafla 43, fig. 4, sommardr., fig. 5, vinterdr.).

Syn. *Tringa maritima*, Brünn.

Namn: *Skärvipa*, *Svartgrå strandvipa*; *Skärmus*, *Vassbårare* (Boh.); *Strandpytta*, Malm. Norska: *Fjærepist*, *Fjærekurv*, *Fjæreplyt*, *Fjæremus*. Danska: *Sortegraa Strandlöber*, *Strandryle*, *Vinter-sneppe*. Färöarna: *Gråagreálingur*; *Fjadmurra* (i sommardr.). Island: *Selningur*, *Sendlingur*. Finska: *Merisirriäinen*. Lapska: *Gadde-birú*.

Ofvan brunsvart, på hufvud och hals med täta, rostfärgade streck, på rygg och skuldror med breda, rostbruna, i spetsen hvitaktiga fjäderkanter. Stundom har ryggens svarta färg en svag, grönskiftande glans. Vingtäckare och handpennor svartaktiga, de förra kantade med hvitt, de senare med hvita spolar. Armpennorna delvis, de innersta till största delen, hvita. Övergumpen och stjärtens fyra mellersta pennor svartaktiga, sidopennorna grå. Hufvudets sidor mörka. Strupen och ett otydligt streck öfver ögat hvitaktiga. Halsen och bröstet vitgrå med stora, täta, svartgrå fläckar, mage och undergump hvita, med stora, glesa, grå fläckar. Undre vingtäckare hvita.

Om vintern ofvan och på hals och bröst mörkt grå, på ryggen svartgrå, vingtäckarna med tydliga, hvita kanter. Endast de inre armpennorna delvis hvita. Strupen med en vit fläck. Mage och undergump hvita, på sidorna med stora grå fläckar. Iris mörkbrun. Näbb svartbrunt, vid basen gulaktigt. Fötter gulgröna. Längd 206—236 mm. Vingen 122—130 mm.

Ungen liknar den gamla i vinterdräkt, men har rostfärgad anstrykning på de ljusa fjäderkanterna.

Dunungen: ofvan svart och brun med hvita småfläckar. I midten af pannan samt från näbb till öga gå svarta band på ljusbrun botten. Under hvitaktig.

Skärnsnäppan häckar i det nordligaste Europa och i Nordamerikas nordöstra delar och flyttar om vintern till dessa världsdelars tempererade kuster. I Sverige är hon hittills funnen häckande endast i Jämtland på fjället vid Gaukelsjaur (Sundström), äfven är det ej osannolikt, att hon häckat vid Qvickjock, där hon träffats $\frac{12}{7}$ (Kinberg). Om vintern är hon allmän vid vår westkust och vid Skånes kuster och besöker någon enda gång höstetid Östersjön, t. ex. Visby (i jan. 1862, Kolmodin) samt södra

Öland, där hon i oktober 1895 var talrik (Kolthoff 1896). I maj 1845 erhöles hon vid Hufvudskär i Stockholms skärgård (Norrköpings allm. lärov. samling). I Norge häckar hon allmänt på Finnmarkens mossar och är äfven iakttagen bosatt nära svenska gränsen i Meraker samt i Selbo (Collett 1894). I Finland finnes hon ej som häckfågel och är endast en gång funnen i södra Finland i Helsingforstrakten (Palmén), men bygger däremot på Kolahalfön, på Novaja Semlja och Spetsbergen liksom på Grönland, Island och Färöarna. I Danmark förekommer hon under flyttningarna samt stundom öfver vintern.

Skärnsnäppan tillbringar större delen af sitt lif vid hafvets stränder. Hon är ytterst hårdig samt tål kölden så väl, att hon öfvervintrar längs hela norska kusten ända upp till Nordkap, men många draga dock längre söderut. Sålunda infinner hon sig vintertid vid Engelska kanalen samt ända ned i Afrika. Hon är mycket sällskaplig, uppträder vanligen i flock och ofta i skaror på flera hundra samt är ej det minsta skygg, utan låter iakttagaren komma alldeles inpå sig, medan hon vid stranden söker sin föda. När hon springer, erinrar hon mycket om en rätta (jämf. hennes namn »skärmus, fjæremus»). Hon söker sin föda, som består af små mollusker, maskar och andra smådjur, i vattenbrynet och är isynnerhet flitig därmed, när vattnet vid ebbitid sjunkit undan. I Bohuslän uppehåller hon sig gärna på sådana klippstränder, som äro tätt besatta med balanider eller s. k. bafstulpaner; troligen erbjüdes henne här bättre fotfäste än annars på de hala hållarna, möjligen ock mera föda. Vid uppfloget låter hon höra ett läte, som plägar återges med »plyt plyt».

När fortplantningstiden inemot midten af juni nalkas, fördelar hon sig parvis och drar upp på fjällplatåerna för att häcka. Hon uppehåller sig då på myr- eller hedmark samt helst invid något vatten. På Island funno vi henne allmänt häckande bland riporna på jämförelsevis torra hedar, och på Färöarna byggde hon långt uppe på fjällplatåerna.

Ehuru båda könen rufva, tyda ett par fynd, den ene af oss gjort, på att honan, sedan ungarna kläckts, mycket snart öfverlämnar deras vård utslutande åt hanen. Sina 4 ägg lägger hon i en med några torra strån bäddad fördjupning på marken. De äro till färgen ljust grå med grön anstrykning eller ljus gråbruna, alltid med mörkare, bruna fläckar. Längd 35—41 mm., tjocklek 26—28,5 mm.

Sandlöparesläktet, *Calidris*, Illiger.

Näbb och tars af ungefär lika längd. Stjärtens två midtpennor något förlängda. Sandlöparna likna

i allt väsentligt småsnäpporna, från hvilka de skiljas genom frånvaron af baktå. Släktet eger endast en art.

Sandlöparen, *Calidris arenaria*, (L.) (Tafla 44, fig. 5).

Syn. *Tringa arenaria*.

Namn: Norska och danska: *Sandløber*. Island: *Sanderla*. Finska: *Hietasirriäinen*.

Sommardräkt: ofvan svart med breda, rostfärgade fjäderkanter, öfvergumpen delvis grå. Handpennorna brunsvarta, mot basen delvis hvita och med hvita, i spetsen mörka spolar. De inre armpennorna delvis hvita, vingtäckarnas spetsar hvita, bildande ett snedt band öfver den hoplagda vingen. Stjärtpenorna grå med smala, hvita kanter och hvita spolar, de två mellersta mörkare. Strupen och halsens sidor rostgula, glest fläckade med svartbrunt. Under, äfven på vingtäckarna, vit.

Om vintern ofvan ljus grå, under vit. Vingar och stjärt som om sommaren.

Höstdräkten har öfversidans bruna fjäderkanter blekta eller slitna och enstaka af vinterdräktens enfärgadt grå fjädrar utvecklade. Könen lika. Iris brun. Näbb och fötter svartaktiga. Längd 193—206 mm. Vingen 115—130 mm.

Ungfågeln: ofvan brunsvart med runda, gråhvita fläckar på fjäderkanterna. Pannan och ett streck öfver ögat hvitaktiga. Bakhalsen och bröstets sidor gråaktiga. Under vit.

Dunungen okänd.

Hos oss erhålles sandlöparen knappast annat än i höst- eller ungdäkt.

Sandlöparen är en högnordisk fågel, som sannolikt häckar i höga Norden rundt alla Ishafvets kuster, men vintertid flyttar söderut ända till Sydafrika och Chili. Han är med säkerhet funnen häckande dels vid Anderson River på »barren grounds» i nordvästligaste Nordamerika,* dels på Grinnell land**, dels på Sabinön utanför Ostgrönland, slutligen har prof. Newton från Island erhållit ett ägg, som sannolikt tillhör denna art.*

På Jæderen i Norge kvarstanna under sommaren exemplar af denna art, som af en eller annan orsak ej äro fortplantningsdugliga. Och ett liknande fynd omtalas från Vadsö (²⁶/₇ 1883).*** Vid Tromsö är han iakttagen i augusti (Lilljeborg 1850). På Jæderen finnes han massvis under flyttningstiden, från senare hälften af augusti till in i oktober (Collett). Den vestra af de flyttningssvägar, denna fågel an-

vänder inom Skandinavien, synes sålunda vara ojämförligt talrikare besökt än den östra, öfver Öland.

I Sverige träffas han hvarje år under höstflyttningen på Öland, dit de gamla fåglarna anlunda omkring den 1 augusti för att sparsamt sträcka under hela augusti månad. Det ser, att döma af de füllda exemplaren, ut, som skulle honorna komma först. I början af september ersättas de af ungfåglarna, hvarpå dessa flytta till inemot slutet af månaden. Vanligen komma de enstaka eller 2—3 tillsammans, stundom i sällskap med kärrsnäppan. Det största sällskap, vi sett tillsammans, bestod af 18 ungfåglar. Han anföres såsom sannolikt besökande Gotland under flyttningen (Kolmodin). I Skåne erhålles han, ehuru sällsynt, höstetid samt om våren i april (Nilsson). På västkusten är han, oss veterligen, endast en gång iakttagen (Hönö ²⁷/₈ 1896, Bothén i brev). I Danmark har han träffats under flyttningen isynnerhet höstetid på spridda ställen såväl på öarna och Jylland (bland annat på Mors) som en gång på Bornholm, och är han funnen så tidigt som den ⁷/₇ (Collin) samt så sent som den ⁴/₁₀. I Finland är han ej iakttagen, men skall om hösten anträffas i Estland (Palmén 1874).

Till sitt uppträdande liknar sandlöparen både strandpiparen och snäpporna. Han är ej mycket skygg, springer lätt som en strandpipare, flyger tämligen fort och vanligen längs vattenytan. Hans läte, som mest höres under flykten, är ett kort hvisslande »pytt pytt». I de undersökta exemplarens magar hafva vi endast funnit fluglarver och små maskar, men i högsta Norden förtär han äfven knoppar och späda skott.

Äggen kunna, enligt Dresser, liknas vid starkt förminskade spofägg, till storlek komma de grönbensans nära.

2 Underfam. Simsnäppor, *Phalaropinae*.

Fötternas beskaffenhet skiljer simsnäpporna från närstående underfamiljer (jämför öfversikten sid. 194 och vidstående teckning). Tarsen från sidorna hoptryckt, med en tandad kant längs baksidan. Denna fotbildning sammanhänger med simsnäppornas lefnadssätt. De omfatta 3 arter, ibland fördelade på 3 släkten, och bebo det norra halfklotets kallare delar, mot söder häckande på Hebriderna och Färöarna, samt det tempererade Amerika. Vintertid äro de funna långt ner i Sydamerika.

Fot af brednäbbad simsnäppa jämte ett stycke af tarsen sedt från sidan (efter Catalogue of Birds).

* Proceedings of Zoological Society 1871, s. 56, tafl. 4, fig. 2 och s. 546.

** The Ibis 1877, s. 406.

*** Dessa fåglar kunna dock ha varit på flyttning söderut; jämför hvad nedan säges angående Öland.

Simsnäppsläktet, *Phalaropus*, Briss.

Släktet, som omfattar två arter, uppdelas stundom i tvänne, i det den brednäbbade arten anses bilda ett eget släkte *Crymophilus*.

Öfversikt af arterna.

- I. Näbbet mot spetsen plattadt och något bredare, där-

 efter tillspetsadt (se vidstående figur). Baktå med smal simflik (se omstående figur). Tarsen lika lång som mellantån jämte klo och som näbbet... *P. fulicarius*.
- II. Näbbet smalt, mot spetsen jämnt afsmalnande. Baktå utan simflik. Tarsen längre än mellantån med klo, men kortare än näbbet *P. hyperboreus*.

Näbb af brednäbbad simsnäppa från sidan och ovanifrån.

Brednäbbade simsnäppan, *Phalaropus fulicarius*, (L.)
 (Tafla 44, fig. 3, sommardr., fig. 4, ungfågel i vinterdr.).

Syn. *Phalaropus platyrhynchus*, Temm., *Crymophilus fulicarius*.

Namn: Norska: *Brednæbbet Strømsneppe*, *Mogtita*, *Möglits*. Danska: *Brednæbet Vandtræder*, *Thorshane*. Island: *porshani*. Finska: *Leveänokka vesipääskynen*.

Sommardräkt: hufvudet ofvan och en fläck under hakan skiffersvarta, dess sidor hvita. Ryggen svart med breda, rostgula fjäderkanter, öfvergumpen grå, på sidorna begränsad af hvitt. Vingtäckfjädrarna skiffergrå, de störres hvita spetsar bildande ett band ofvan vingen, de mindre med smala, hvita kanter, de undre hvita. Vingpennorna svartaktiga, armpennorna i utfanet, de inre till större delen hvita. Stjärtpen-norna svartaktiga med rostbruna kanter, de yttersta i utfanet mot spetsen brunröda. Halsens sidor och alla undre kroppsdelar mörkt brunröda. Hanen har hufvudet och bakhalsen svarta med breda rostfärgade fjäderkanter, ej enfärgadt skiffersvarta som honan, det hvita på hufvudets sidor orent; hela dräkten är dunklare, under med hvita fjäderkanter.

Vinterdräkt: ofvan askblå. Hjässan och bakhalsen svartaktiga. Pannan och hufvudets sidor fläckiga af svart och hvitt. Halsen och de undre kroppsdelarna hvita. Iris brun. Näbb rödgult med svart spets. Fötter gröngrå. Längd 200—240 mm. Vingen 120—137 mm.

Ungfågeln är ofvan gråbrun med brungula fjäderkanter. Pannan hvitaktig, hjässan med en hästskeformad svart fläck. Under hvit.

Den brednäbbade simsnäppan är en högnordisk fågel, som har sitt sommarhem på Ishafvets stränder och öar i såväl gamla som nya världen. I Sverige är hon endast funnen ett fåtal gånger under flyttningen om hösten: vid Gefle* (²⁹/₁₀ 1856, Hartman), i Skåne »om hösten» (Nilsson 1858) samt vid Tosteburga ²⁸/₁₁* (Wallengren 1866) och slutligen vid Ottenby på södra Öland (⁶/₁₀ 1876, Kinberg).* I Norge är hon äfven sällsynt och endast anträffad höst och vinter, bland annat på Jæderen (aug. 1878) och vid Dröbak (³⁰/₁₀ 1887).* I Varangerfjorden skall hon förekomma oftare om hösten, men ej alla år (Nordvi). I Finland är hon med säkerhet funnen endast en gång: i Esbo i Nyland (¹⁰/₁₁ 1851, Palmén). I Danmark träffas hon vintertid, men sällsynt. Hon är fälld i Jylland nära Manö (²⁰/₁₀ 1891), vid Varde (⁵/₁₁ 1837) och vid Randersfjord* (⁶/₁₀ 1872), på Sjælland vid Gamle Kjögegaard (²⁶/₃ 1857), Kjöbenhavn (nov. 1864 och 1874, ⁹/₁₂ 1854 och febr. 1852), vid Helsingör (²⁷/₁ 1825, ⁴/₃ 1834) samt i Öresund (¹⁵/₁₁ 1854) och slutligen vid Hofmansgave på Fyen (¹/₂ 1852, Collin). Sannolikt häckar hon på Novaja Semlja, med säkerhet på Spetsbergen och Grönland samt, ehuru sällsynt, på Island. Hon öfvervintrar vid Nordsjöns stränder, kommer fåtaligt till Svarta hafvet, men uppgifves komma i stort antal till Kaspiska hafvet, Aralsjön och Baikal samt är funnen ända vid Indiens kust.

Om hennes lefnadssätt känner man ej mycket. Hon flyger lätt samt ligger högt på vattnet. Vanligen uppträder hon i små flockar. Ehuru annars en utpräglad hafsfågel, häckar hon vid små söt-vattensamlingar uppe i land. Äggen, 4 till antalet, läggas på marken utan bale. De likna vanliga simsnäppans, men äro större och vanligen tecknade med stora, brunsvarta fläckar på gråbrun grund. Längd 29—33 mm., tjocklek 21—22,5 mm.

Smalnäbbade simsnäppan, *Phalaropus hyperboreus*, (L.) (Tafla 43, fig. 1, ♀, fig. 2, ungfågel).

Syn. *Phalaropus angustirostris*, Schintz, *Lobipes hyperboreus*.

Namn: *Simsnäppa*. Norska: *Smalnæbbet Svømsneppe*, *Smokdabot*, *Fisklita*. Danska: *Smalnæbet Vandtræder*, *Odinshane*. Färöarna: *Helsareji*. Island: *Óðinshani*, *Sundhani*, *Torfgrafar Álpt*, *Lands-*

* De vid detta tillfälle tillvaratagna fåglarna voro i vinterdräkt.

pingisskrifari. Finska: *Kaitanokka-vesipääsky*, *Vesipääsky*. Lapska: *Pargu*.

Sommardräkt: ofvan skiffersvart med en liten hvit fläck öfver ögat och längsgående rostgula band på ryggen. På halsen en stor, hvit fläck, halsens sidor brunröda. Kräfrakten och bröstets sidor skiffergrå med inblandadt hvitt och rödbrunt. Under, äfven på de undre vingtäckarne, hvit, på sidorna gråfläckig. Vingpennorna svarta, handpennorna med hvitaktiga spolar, de längsta täckfjädrarna med hvita spetsar, bildande ett band snedt öfver vingen. Stjärten svartgrå, ytterpennorna ljusare och de yttersta hvitkantade. Könen likna hvarandra, men hanen har mindre rena färger och den hvita hakfläcken är större.

Om vintern bär hon samma dräkt som ungfågarna. Näbbet svart; fötterna gröngrå. Iris brun. Längd 172—198 mm. Vingen 101—112 mm.

Ungen är ofvan svart med rostgula fjäderkanter. Pannan, ett streck öfver ögat och halsen hvitaktiga. En mörk utdragen fläck kring och bakom ögat svartgrå. Under hvitaktig.

Dunungen: ofvan rödbrun med stora, svarta fläckar och band, däraf ett längs ryggens midt. På hvar sida om detta ett gulhvitt längsband. Från näbbroten till ögat ett smalt, svart streck. Halsen framtill rödgul, magen hvit.

Äfven denna simsnäppa är en nordlig fågel, ehuru ej så högnordisk som den brednäbbade. Hon förekommer i såväl gamla som nya världen. Under vintern flyttar hon söderut ända till Indien och Kalifornien. I Sverige finnes hon som häckfågel kanske endast i Lappland, men är där på sina ställen rätt talrik, t. ex. vid Karesuando (Lilljeborg enl. Sundström). Sydgränsen för hennes häckningsområde i Sverige är ännu ej fastställd.* I södra Sverige är hon några gånger anträffad. Så på Öland (¹¹/₇ 1867, Meves), (¹⁶/₈ 1869 5 ungfåglar, ²⁸/₈ 2 st., ⁵/₉ 3 st. och ⁷/₉ 1891, Kolthoff). Vidare vid Jönköping (¹²/₉ 1885) och på Gotland i början af 1870-talet (Sundström) samt i Skåne vid Högestad (sept. 1835, Nilsson), vid Stora Herrestad (den ³⁰/₈ 1875, Kinberg) och utanför Ystad (⁵/₉ 1885, Osk. Wijkström i bref). I Norge häckar hon allmänt längs kusten i Finnmarken och Tromsö amt samt sparsammare i Nordland. Längre i söder saknas hon i närheten af hafvet, men finnes i högfjällen, såsom på Dovre, samt ända ned i Valdres (61° N. Br.) (Collett). Under flyttningstiden är hon sällsynt i södra Norge och endast några få gånger anträffad i

maj, juni och september. I finska och ryska lappmarkerna finnes hon ganska allmänt häckande och är under flyttningarna i juni och september sedd några få gånger i Finlands sydligare delar (Palmén). I Danmark är hon skjuten några gånger under flyttningstiden om hösten, t. ex. i Jylland vid Filsjön och i Sæby hamn (¹²/₁₁ 1872), vid Grenaa »hösten» 1850), vid Nyborg på Fyen (⁴/₁₀ 1893), mellan Fyen och Langeland (¹⁸/₉ 1892) samt vid Dreiö, söder om Fyen (okt. 1870), nära Stege på Möen (sept. 1891), vid Helsingör (nov. 1825), på Saltholmen (²⁰/₉ 1874), vid Saltbæk vik på Sjælland (sept. 1871). Hon är således i motsats mot den brednäbbade arten ej fälld under den egentliga vintern (jämför ofvan sid. 203). Om våren är hon skjuten vid Oxby nära Varde i Jylland (²/₆ 1889) (Collin). På Island är hon en allmän häckfågel, och hon bygger äfven på Færöarna och på Novaja Semlja, men saknas på Spetsbergen.

Då simsnäppan såväl i Norge som äfven hos oss och i Finland är mycket sällsynt under flyttningstiden, är det möjligt, att hon, som sannolikt inkommit till Skandinavien österifrån, ännu har sina flyttningssvägar genom Ryssland.

Mest ser man simsnäppan i flockar på hafvet, vanligen i närheten af land, och dessa flockar bestå om sommaren nästan uteslutande af gamla honor, som lagt sina ägg (jämför här nedan). Simsnäppan kan ej dyka, men simmar rätt bra, ehuru ej fort. Hennes läte är ett något surrande »prip prip».

Simsnäppan lefver af diverse smådjur; ungarna, så länge de äro små, mest af mygglarver.

Under fortplantningstiden drager simsnäppan parvis inåt land för att vid små kärr och vattenpussar bygga bo. På en gräsrik tufva eller bland växter lägger hon sina 4 ägg på ett underlag af strån eller löf. Så snart äggen äro lagda, vanligen mot slutet af juni, öfverger honan häckplatsen, och hanen ensam rufvar äggen och vårdar ungarna. När dessa hans plikter äro fullgjorda, bär han ock knappast en hel fjäder, medan honans vackra dräkt är alldeles osliten. Om någon nalkas boet, flyger hanen endast några meter därifrån, lägger sig på vattnet och simmar ängsligt fram och åter, utan att visa någon skygghet. De nyfödda ungarna kunna vid ett dygns ålder redan simma omkring. När de i juli blifvit flygfärdiga, flyttar äfven hanen ifrån dem. Ungarna samlas då i små flockar och draga åtminstone i Finnmarken och på Island ned till hafvet. Troligen flyttar honan bort långt före hanen, och ungfågarna komma för sig senare mot hösten. Äggen äro ljus gråbruna—olivbruna med brunsvarta fläckar. Längd 27,5—28,5 mm., tjocklek 19,5—20,5 mm.

* Beträffande ett fynd nära Storlien, är det ovisst, om exemplaret häckat där, och t. o. m. huruvida det tillhörde denna art (Sundström).

3 Underfam. Storsnäppor, *Totaniinae*.

Fot af småspof $\frac{3}{4}$ (after Catalogue of Birds).

Näsgropen sträcker sig efter nära nog hela öfvernäbbet. Näbbet vid roten mjukt, mot spetsen hårdt hos *Totanus* och *Actitis*.

Båda sidotårna medelst en hud vid basen förenade med den mellersta. Hudvecket mellan intån och mellantånärdock ofta mycket litet, knappt märkbart (jämf. snäppor, brushanar och de vanliga långnäbbarna).

Underfamiljen omfattar 35 arter, ofta fördelade på ända till 17 släkten.

Öfversikt af släktena.

- I. Näbbet spetsigt med inböjda kanter.
 - A. Näbbet längre än hufvudet; tarsen längre än mellantån med klo. Vingspetsarna nå eller öfverskjuta stjärtspetsen *Totanus*.
 - B. Näbbet ungefär lika långt som hufvudet; tarsen ungefär lika lång som mellantån med klo. Stjärten öfverskjuter vingspetsarna *Actitis*.
- II. Näbbet trubbigt och kanterna icke inböjda.
 - A. Näbbet rakt.
 - a. Näbb kort, kortare än stjärten *Machetes*.
 - b. Näbb långt, längre än stjärten *Macrorhamphus*.
 - B. Näbbet mer eller mindre uppåtböjdt *Limosa*.
 - C. Näbbet nedåtböjdt *Numenius*.

Snäppsläktet, *Totanus*, Bechst.

Snäpporna äro smärta, högbenta och långhalsade fåglar, små eller knappast af medelstorlek. Näbbet smalt och spetsigt, något längre eller något kortare än tarsen. Näsborrharna ligga nära näbbroten, smala och korta. Tarsen är naken högt öfver hället. Tårna äro långa och spensliga. Baktån jämförelsevis svag. Hudvecket mellan yttertån och mellantån stort, det mellan den senare och inner-tån mycket litet. Vingarna af medellängd, spetsiga, 1:sta handpennan längst. Handpennornas spolar raka och kraftiga, armpennornas böjda och svagare.

Stjärten tämligen kort. Dräkten är enkel af grått, brunt, svart och hvitt, tätt ätsittande och jämförelsevis gles.

Snäpporna uppehålla sig mest vid kärr och sumpmarker, de vada gärna och kunna äfven simma, ehuru flertalet ytterst sällan begagnar sig därpå. De flyga snabbt och högt och hafva skarpa, hvisslande läten, som äro mycket olika hos de skilda arterna. Snäpporna lefva i engifte, och hanen visar oftast mer ömhet mot ungarna och stannar längre kvar hos dem än honan. Under flyttningstiderna och vintern förena de sig till små sällskap, men arterna blanda sig sällan med hvarandra, med undantag af gluttsnäppan och svartsnäppan, som ofta träffas tillsammans. De flytta alla mycket tidigt samt följa därvid uteslutande kusterna åt.

Släktet uppdelas numera ofta i flera, i det att endast svartsnäppan och rödbenan bibehållas inom släktet *Totanus*, som då kännetecknas af att näbbet är rakt och tarsen når minst halfannan gång mellantåns längd. Skogssnäppan anses däremot tillsammans med ett par utländska former bilda ett släkte, *Helodromas*, utmärkt genom rakt näbb och genom att tarsen är endast obetydligt längre än mellantån med klo. Gluttsnäppan bildar ensam ett tredje släkte, *Glottis*, som utmärkes af sitt uppåtböjda, långa näbb och sina långa tarser. Grönbenan bildar slutligen ett släkte för sig, *Rhyacophilus*, utmärkt af sitt jämförelsevis korta näbb, som i motsats till alla de andras ej är längre än mellantån med klo.

Öfversikt af arterna.

- I. Näbbet rakt.
 - A. Näbbet längre än tarsen.
 1. Stjärtäckarna med hvita och svartbruna tvärband *T. fuscus*.
 2. Stjärtäckarna hvita, ofläckade ... *T. ochropus*.
 - B. Näbbet kortare än tarsen.
 1. De yttre armpennorna i yttre hälften hvita *T. calidris*.
 2. De yttre armpennorna af samma färg som de öfriga *T. glareola*.
- II. Näbbet uppåtböjdt *T. glottis*.

Svartsnäppan, *Totanus fuscus*, (L.) (Tafla 45, fig. 4, sommardr., fig. 5, ungfågel).

Namn: *Svartgrå snäppa*, *Harlekinsnäppa*, *Strandryttare* (Sundevall). Norska: *Sortgraa Sneppe*, *Vaskjæld*, *Kvikketjæld*. Danska: *Sortegraa Klire*, *Sortsneppe*, *Harlekinsnepe*, *Stor Rödben*. Finska: *Musta vikla*, *Musta-tiutti*. Lapska: *Rivikt*, *Cipcastak* (Muon.); *Čappis-čavču* (Utsj.).

Ofvan sotsvart med mer eller mindre täta, hvita fläckar. Bakryggen hvit. Öfre stjärtäckarna svart- och hvitrandiga. Stjärten gråsvart med grå-hvita tvärband, som äro tydligast på sidopennorna. Handpennorna brunsvarta, den första med hvit spole, de innersta handpennorna och armpennorna hvitspräckliga, täckfjädrarna grå, de undre hvitaktiga. Hufvud, hals och undre kroppsdelar sotsvarta, undergumpen hvitfläckig, de undre stjärtäckarna med hvita tvärband, magen stundom med glesa, hvita tvärband, ögonlocken vitkantade. Honan är ofta mer hvitfläckig än hanen.

Om vintern ofvan ofläckad, grå med brun anstrykning och hvit bakrygg. Vingar och stjärt som om sommaren. Öfver ögat ett hvitt streck och ögonlocken hvita. Under hvit, sidorna med grå fläckar. Iris mörkbrun, näbb svartaktigt, det undre vid roten rödt. Ben och fötter om sommaren mycket mörkröda, underbenet högst upp och hället röda, om vintern ljusare röda. Längd 325—341 mm. Vingen 163—174 mm.

Ungfågelnas dräkt påminner om de gamlas om vintern, men är ofvan mörkare med hvitaktiga fläckar i fjäderkanterna. Strupen är hvit, men öfriga undre delar tätt fläckiga och tvärstrimmiga af gråbrunt.

Dunungen: ofvan med svartbruna längsband på ljust brungrå botten. En smal, svartbrun strimma från näbbröten till den svartbruna hjässan och en annan genom ögat mot nacken. Under hvitgrå.

Denna snäppa förekommer som häckfågel i gamla världen norr om polcirkeln samt tillbringar vintern vid Medelhafvet, i norra Afrika samt i Indien och Kina. I Sverige häckar hon endast på Lapplands skogsmyrar, men är där, t. ex. vid Kare-suando, ej synnerligen sällsynt (Kinberg). Under vårflyttningen träffas hon mycket sällan i Sverige; troligen uppehåller hon sig då ej alls i landets södra delar, och hon flyttar om nätterna. Vi ha ej så sällan nattetid i maj månad hört hennes välkända lockton ljuda från höjden såväl öfver Upsala som i Vestergötland och på Öland, och i Jämtland är hon skjuten i maj (Sundström). Under höststräcket är hon ej alls sällsynt, och då hör man henne mycket ofta nattetid öfver Upsala och på Öland. Hon är ett par gånger iakttagen på Gotland (Kolmodin), och i Skåne äro ungfågelnas ej sällsynta (Kinberg). Äfven i Värmland vid Venern (Kinberg) samt i Bohuslän och vid Göteborg iakttagas isynnerhet ungfåglar höstetid (Malm, Sundström, Kolthoff). I Norge är hon ej med visshet funnen häckande, ehuru hon tvifvelsutan bygger åtminstone i Finn-

markens inre skogbeväxta delar, t. ex. i Sydvaranger. Under vårsträcket är hon ej med säkerhet iakttagen, och under höstflyttningen i aug.—nov. är hon endast då och då anträffad utefter kusten ända ned till Jederen samt en gång i det inre af landet (Gudbrandsdalen). Ungfåglar besöka årligen på eftersommaren Finnmarkens kuster (Collett 1894). I Finlands lappmarker, Muonio, Enare, Imandra, är hon allmän, likaså i Pudasjärvi. Hennes sydligaste häckplatser äro funna i Suonenjoki i Savolax (62° 30'). Under flyttningstiden är hon iakttagen dels om hösten på Kolahalföns kuster (Ponoï, Svatoj-nos), dels ej sällan i södra Finland, såväl om våren som på eftersommaren och om hösten (Palmén).

Svartsnäppan är kanske den, som tidigast af alla lämnar häckplatserna. Sålunda infinna de gamla fåglarna sig på Öland under fullt höststräck redan första veckan af juli och sträcka sedan fåtaligt — man ser några få nästan dagligen — hela juli. I början af augusti anlända ungfågelnas och sträcka sedan talrikt till midten af september, hvarefter endast en och annan visar sig. De gamla äro ytterst skygga, flytta nästan alltid ensamma eller i sällskap med gluttsnäppan och sträcka högt upp i luften. Ungfågelnas däremot uppträda i små flockar, ofta så tätt tillsammans, att man i ett skott kan fälla flera. I motsats till de gamla äro de föga skygga. På Öland hålla de gärna till i träsk, som äro rika på spigg, en af svartsnäppan omtyckt föda. För att fånga denna vada eller simma de omkring i träskan. Svartsnäppan rör sig härvid ledigt som en simfågel. Hon förtär dessutom skalbaggar och larver.

Till häckplats väljer svartsnäppan en helst i furuskogen belägen myr. Honan är där vida skyggare än hanen, och det är sannolikt, att hon lämnar häckplatsen och ungarna före hanen; åtminstone infinner hon sig i regel först på höstflyttningen. Hanen är vid boet mycket närgången, lägger där bort sin skygghet och flyger tätt omkring fridstöraren. Han sätter sig därvid ofta i en trädtopp. Om våren skall han låta höra ett läte, som Palmén återger med »tjo-i-o tjo-i-o», således något liknande grönbenans »sång» under parningstiden. Hennes vanliga lockton, som hon äfven låter höra, när hon oroas vid boet, är ett lätt igenkännligt, skarpt »juitt» eller »tjuitt».

Sina 4 ägg lägger svartsnäppan på en tufva i kärret. De äro ljust olivbruna med mörkbruna fläckar, som kring tjockändan äro stora, ofta sammanflytande. Längd 41—49 mm., tjocklek 31—34 mm.

Skogssnäppan, *Totanus ochropus*, (L.) (Tafla 45, fig. 7).

Namn: *Gropsnäppa*, *Gräbent snäppa*; *Gräbena* (Malm); *Gropsvala*, *Enkel beckasin*; *Mavipa*, *Horsgök* (Smål.). Norska: *Graabenet Sneppe*. Danska: *Graabenet Klire*, *Scalesneppa*, *Svaleklire*, *Sort eller Hvidprikket Tinksmed*. Finska: *Harmaajalka-vikla*, *Mustasiipi-vikla*.

Sommardräkt: ofvan mörkbrun, på ryggen med svag grön metallglans och glesa, små, hvita fläckar, som på hals och hufvud äro tätare och längre. Bakrygg och öfre stjärttäckare hvita, stjärten vid roten vit, utåt med omväxlande hvita och svarta tvärband. Vingpennorna mörkbruna med mörka spolar, undre vingtäckare mörkbruna med smala, hvita tvärband. Från näbbroten till ögat ett hvitt band, strupen vit, hals och bröst med täta, längsgående, gråbruna fläckar, som på bröstets sidor flyta tillsammans. Buk och undre stjärttäckare hvita (jämför grönbena). Könen lika. Om vintern äro hufvud och hals baktill mörkt gråbruna utan fläckar samt rygg och skuldror nästan ofläckade. Iris brun. Näbb svart, det undre vid roten stötande i rött. Ben mörkgrå. Längd 236—253, vingen 136—157 mm.

Ungen har hufvud och halsrygg nästan ofläckade. Ryggen är tätt beströdd med små, brunhvita fläckar och saknar egentlig metallglans.

Dunungen: ofvan gråbrun med längsgående svarta fläckar och band, hvaraf ett på hjässan, ett från näbbroten genom ögonen och ett bredt längs ryggen. Under hvitaktig. Stjartdunen långa.

Skogssnäppan är som häckfågel utbredd öfver mellersta och en del af norra Europa samt österut genom norra Asien ända till Japan. Mot norden går hon i Skandinavien upp till polcirkeln och i Asien till Amurlandet. Om vintern besöker hon Afrika och Indien. I Nordamerika ersättes hon af en närstående art. I Sverige är hon rätt allmän och finnes spridd i barrskogarna från Skåne norrut. Hennes nordgräns torde ej vara fastställd i Sverige, med säkerhet är hon fälld i Jämtland och vid Sundsvall (Sundström). Vanligast ha vi funnit henne från Småland till Värmland och Uppland. I Norge synes hon vara mindre vanlig, men förekommer i dess skogsbygder, troligen häckande upp till Nordland (Namdalen). Vestlandet besökes endast under sträcket (Collett). Hon häckar på fjällen öfver trädgränsen, t. ex. vid Fokstuen på Dovre. I Finland är hon jämförelsevis sällsynt och funnen bosatt upp till Maaninga och Viitasaari i norra Savolax samt i Satakunda, t. ex. vid Luvia och Tyrvis (Mela). I Danmark förekommer hon under flyttningarna, men är endast i ett fåtal fall funnen under omständigheter

som tyda på att hon häckat, t. ex. på Oddesmossen på Möen och vid Dronninglund i Vendsyssel samt i Thy (norra Jylland) (Collin).

Till Vestergötland och Uppland ankommer skogssnäppan vanligen mot slutet af april, somliga år dock mycket tidigare. Således kom hon 1894 till Upsala redan den 6 april. De gamla fåglarna sträcka öfver Öland söderut så tidigt som första veckan i juli månad, och den 8 juli ha vi träffat ungfåglar på flyttning där. De voro dock så späda, att de ännu buro dun kvar i nacken. Från slutet af juli sträcka ungfåglarna talrikt till i midten af augusti, hvarefter de aftaga i antal till slutet af sistnämnda månad. De gamla fåglarna komma alltid ensamma och äro öfverhufvud på sträcket mycket fåtaliga. Ungfåglarna flytta enstaka eller 3—4 tillsammans. Under sträcket flyga de högt, men hvila öfver vid dammar, diken o. d. eller på den gytjiga hafsstranden.

Skogssnäppan har hos oss sitt hem vid små träsk inne i barrskogarna, och där lägger hon sina ägg i bon, som tillhört trastar, dufvor eller andra, i träden byggande fåglar. En gång ha vi funnit det på taket af ett ekorrbo, en gång på en hög tufva i kärret. Talltrastens hårda, murade bo brukar hon inuti kläda med något mossor eller dylikt. Från nästet gör hon ofta utflykter till på födoämnen rika ställen. Så besöker hon gärna små vatten-gropar, hvari hon fångar insekter. Hennes flykt är mycket lätt och behaglig och, när hon är uppskrämd, vanligen rätt hög. Hon har då med sin mörka ofvansida samt sin hvita buk och öfvergump en viss likhet med en svala (jämför Sundevalls namn »gropsvala»).

Om våren hör man ofta öfver skogen hennes egendomliga parningsskrik, som kan återges med »titilui, titilui, titilui»: »liten lefver än, liten lefver än», såsom vidskepligt folk vid Billingen fordom öfversatte det, i tanke att någon bortbyting var lätets upphof. När man nalkas hennes bo, skriker hon »tepp tepp tepp», än slående täta lofvar kring fridstöraren, än sättande sig i närstående träd. Under höstflyttningen har hon ett helt annat läte, som kan återges med »tuitt vitt vitt, tuitt vitt vitt», skarpt och hastigt upprepadt.

Båda makarna rufva och vårda ungarna gemensamt, men hanen visar största oron, när man nalkas de små. Och när ungarna börja blifva fullvuxna, flyttar vanligen honan, medan hanen stannar kvar, tills de kunna flyga, hvarefter äfven han ger sig af söderut. Äggen äro vanligen nylagda omkring den 20—25 maj, och redan i början af juli kunna ungarna i allmänhet flyga. Äggen äro grå-

hvita, mycket ljust gröna eller någon enda gång brungula, med små mörkbruna fläckar; deras längd är 38—41 mm. och tjocklek 27—29,5 mm.

Rödbenan, *Totanus calidris*, (L.)* (Tafla 45, fig. 2, sommardräkt, fig. 3, ungfågel).

Syn. *Totanus totanus*, (L.) (?)

Namn: *Rödbent snäppa*; *Tolk*** (Öl., Gotl.); *Stolk*, *Stulk* (Gotl.); *Vestolk*, *Tjuf*, *Gruul*, *Norarpjuka* (Kalmar l.); *Tyll*, *Tylla* (Stockholms skärg.); *Klöfjefågel* (Jämtl.). Norska: *Rödbenet Sneppe*, *Graakjæld*, *Kviketjæld*, *Rödstilk*, *Stilk*. Danska: *Rödben*, *Rödbenklire*; *Tjald* (Limfjorden); *Tamsensfovt* (Thy); *Blire* (Endelave); *Tolk* (Bornholm). Färöarna och Island: *Stelkur*. Finska: *Punajalkavikla*.

Sommardräkt: ofvan brungrå med svarta längdstreck och tvärstrimmor. Bakrygg och öfre stjärtäckare hvita. Stjärten mer eller mindre rent vitt med svartaktiga tvärband. Handpennorna brunsvarta, den första med vitt spole, de inre starkt hvitspräckliga, armpennorna hvita (se fig. 3 tafl. 45), de innersta delvis bruna; de hvita armpennorna synas under flykten på långt håll. Undre vingäckare vitgrå. Under vitt med täta, mörkbruna längd- och tvärstreck, som bakåt äro glesare.

Om vintern ofvan jämnt askgrå utan några fläckar, vingäckare med hvita kanter; under vitt med få och små, bruna fläckar. Om hösten börja vinterdräktens grå fjädrar att sticka fram. Iris brun. Näbb från roten till midten rödt, i spetsen svart, ben och fötter högröda. Längd 270—290 mm. Vingen 150—167 mm.

Ungen är ofvan mörkbrun med gulgrå fläckar i fjäderkanterna, bröstet med täta, oskarpa fläckar, buken vitt. Eljest lik de gamla.

Dunungen: ofvan rostgrå med talrika längsgående,

* Af misstag är Rödbenan å tafla 45 benämnd *Totanus totanus*, hvilket härmed rättas.

** Beträffande rödbenans ofta anförda namn *tolk*, som af många fågelkännare förbundits med hennes högljudna varningsrop: hon skulle för andra fåglar »tolka» faran (jämför Nilsson II, s. 151), torde följande ur ett bref från docenten E. Lidén vara af intresse. Efter att ha framhållit, att namnen *stolk* eller *stulk*, *stilk* eller *stolk* och *stelkur* äro olika former af samma ord, betydande stjälk, skaft och syftande på fågelns långa och i ögonen fallande ben (jämför rödstilk, rödbena), säger han: »Hvad slutligen biförmen *tolk*, som har en mycket ringa utbredning, angår, så är den utan tvifvel ej ursprunglig i förhållande till *stolk*, som i olika former tillhör hela det nordiska språkområdet. Rimligast synes det mig, att det är en s. k. subtraktionsbildning, d. v. s. har förlorat s genom oriktigt afdelande af med *stolk* sammansatta namn, hvilkas första led slutat på s. Den redan af Linné föreslagna sammanställningen med vårt vanliga ord *tolk* (jämf. *Streptopelia interpres*) är ur betydelsens synpunkt ganska orimlig.»

svartaktiga band, af hvilka det längs ryggens midt ofta är störst. Under vitaktig, stundom med rostfärgad anstrykning.

Rödbenan finnes allmänt längs alla Europas hafskuster samt i Asien söder om 55° N. Br. ända till Japan. Vintern tillbringar hon i Afrika och södra Asien. I södra Sverige torde hon förutom på öarna i Venern och holmar i Mälaren, där hon sparsamt häckar, samt vid några kärr och sjöar på Gotland och Öland, i Skåne och i Småland (t. ex. vid Vidöstern enligt bref af Edv. Wilbeck)* hufvudsakligen vara bosatt endast vid kusterna, men är hon där, snart sagdt öfverallt, allmän. I Bohuslän är hon dock ej så vanlig som på ostkusten. Från Jämtland norrut åtminstone till Virijaur (Kinberg) är hon en allmän häckfågel i fjälltrakterna, och öfverskrider hon där trädgränsen. I Norge är hon allmän längs hela kusten samt förekommer äfven på fjällen. På Jæderen, där hon är mycket vanlig, är hon funnen öfvervintrande (¹⁵/₁, 1890, Collett). Hon finnes längs alla Finlands kuster och är företrädesvis allmän vid den södra. Inåt landet är hon hufvudsakligen funnen i de nordliga delarna (Palmén). I Danmark är hon en allmän häckfågel, isynnerhet på Jyllands västkust, samt öfvervintrar stundom (Collin).

Till Bohuslän ankommer hon i midten af april och flyttar bort i augusti. På södra Öland börjar höststräcket i midten af juli, och omkring den 1 augusti komma ungfågeln. I augusti tar sträcket vanligen slut. Där rödbenan finnes allmänt, är hon ej noga med lokal. Helst uppsöker hon kärr med gräsbevuxta stränder, men häckar äfven på gräsbevuxta hedar och på bergiga holmar. När man nalkas hennes häckplats, flyger hon, särskildt om hon har ungar, ängsligt skrikande »tju-tju», emot fridstöraren och kretsar kring honom, så länge han är i närheten. Hennes vanliga läte är »tju hu hu».

Sina ägg lägger hon i en med några torra grässtrån bäddad fördjupning på en gräsbevuxen tufva. De äro ljust ockragula eller grågula med svartbruna fläckar. Längd 44—49 mm., tjocklek 30—32 mm.

Grönbenan, *Totanus glareola*, (L.) (Tafla 45, fig. 8).

Namn: *Kärrensäppa*, *Grönbent snäppa*, *Strandlöpare*; *Gränsäppa* (Värml.); *Stranddikta* (Vesternorr.). Norska: *Grönbenet Sneppe*. Danska: *Tinksmekklire*, *Tinksmek*, *Kjærnsnepp*; *Kynke* (Vendssyssel). Finska: *Liro*, *Vihreäjalika-rikla*. Lapska: *Ucca-čavču*.

* Uppgifter (hos Kinberg), att hon skulle bäcka vid Var. tofta i Vestergötland, vid Fyrisån samt på andra ställen i det inre Uppland, torde, då den ene af oss noga känner dessa lokaler, tills vidare kunna anses behöfva bestyrkas.

Ofvan mörkbrun med täta, vitaktiga fläckar, som på hufvud och hals bilda smala streck. Öfre stjärtäckarna hvita, stjärten vit med mörkbruna tvärband. Vingpennorna svartbruna, den första med vit spole, de inre handpennorna och armpennorna med smala, hvita kanter. Undre vingtäckare hvita med bruna fläckar. Från näbbroten öfver ögat ett brett hvitt band, genom ögat ett brunsvart. Under vit, halsen med undantag af strupen samt bröstet och sidorna tätt beströdda med gråbruna fläckar. Undre stjärtäckarna med enstaka, bruna fläckar (jämför skogssnäppan). Könen lika.

Om vintern äro öfversidans hvita och undersidans mörka fläckar mindre. Iris mörkbrun. Näbb svart, det undre vid roten grönaktigt. Ben och fötter gulaktigt gröna. Längd 208—233 mm. Vingen 118—132 mm.

Ungfågeln har de ljusa fläckarna på öfversidan rostgula och fläckarna på bröstet otydliga.

Dunungen: hjässan, ett band längs nacken och tre längs ryggen svarta. Från näbbroten genom ögat en svart strimma. På hufvudets och kroppens sidor svarta fläckar. Mellan de svarta banden och fläckarna är fågeln rostgrå. Under gråvit.

Grönbenan finnes som häckfågel öfver större delen af nordliga Europa samt österut till Taimyrlandet och Japan. I Sverige förekommer hon från och med Skåne öfver hela landet. I Uppland hafva vi dock ej funnit henne häckande, och i Bohuslän är hon tämligen sällsynt, hon flyttar ej regelbundet längs västkusten. Ej heller tyckes hon häcka på Öland, men hon är vanlig på Gotland (Kolmodin). I Norge finnes hon allmänt, i synnerhet i de nordliga trakterna ända upp till Ishafskusten. I södra Norge är hon talrikast på högfjällen, där hon bygger kolonivis, men är mindre vanlig på låglandet. På västkusten skall hon vara sällsynt (Collett). I Finland, särskildt i norra Finland, är hon näst drillsnäppan allmänast bland snäpporna, men hon häckar äfven i det inre samt, ehuru sällsynt, i södra Finland. På norra Kolahalvön är hon sällsynt, men vanlig i dess sydvästra delar (Palmén). I Danmark förekommer hon häckande särskildt vid de stora »hedemossarna» på Jylland (i Thy vid Sæby, nära Randers m. fl. ställen). På Sjælland är hon sällsyntare (Collin).

Grönbenan ankommer till Mälartrakten i regel i midten af april, eller så snart kärr och sjöstränder äro isfria. På södra Öland synes redan i början af juli en och annan gammal fågel flyttande söderut, och i midten af månaden är sträcket i full gång. Ungfåglar äro funna vid Ölands södra udde redan den 13 juli. Då grönbenan ej häckar på Öland, voro dessa, ehuru de ännu buro dun i nacken och på

halsen, säkerligen på flyttning söderut. I senare hälften af september är sträcket slut. Hon flyttar dels enstaka, dels i mindre flockar.

Till häckplats väljer grönbenan sankar mossar och kärr, såväl på den öppnare slättbygden som inne i skogen. Vid häckplatsen låter hanen, i det han liksom lekande flyger fram och åter, höra ett läte, som mycket erinrar om vissa delar af trädlärkans sång, och som man bäst återger med »lūi, lūi, lūi». Grönbenans vanliga läte, som ljuder under sträcket, kan återges med »jiff-jiff, jiff».

Sina ägg lägger grönbenan på någon gräsbeväxt tufva eller dylikt. Redet består endast af några torra grässtrån. Båda makarna rufva växelvis och lämna mycket ogärna äggen. Äfven ungarna vårda de gemensamt. Särskildt är hanen mycket djärf, om man närmar sig dem, och ropar då »tepp, tepp».

Först när ungarna äro flygfärdiga, öfvergifvas de af föräldrarna, hvilka då genast börja flyttningen söderut. Äggen äro mycket ljust olivgröna, stundom stötande i gult och med bruna fläckar, alltid mörkare än skogssnäppans. Längd 35—40 mm., tjocklek 25—27 mm.

Gluttsnäppan, *Totanus glottis*, (L.) (Tafla 45, fig. 6).

Syn. *Glottis linnæi*, Malm, *Glottis nebularius*.

Namn: *Glutt*. Norska: *Gluttsneppe*. Danska: *Grönbenet Klire*, *Hvidklire*, *Heidsneppe*, *Gluttsneppe*; *Damsneppe* (Odense). Finska: *Valkea Vikla*, *Vikla*. Lapska: *Stuora-čavču*.

Sommardräkt: ryggen svart—gråbrun med vitaktiga brämfläckar. Bakryggen vit. Öfre stjärtäckarna hvita med glesa, bruna tvärband. Stjärten vit med bruna tvärband, de två mellersta pennorna med gråbrun anstrykning. Handpennorna svartbruna, den första med vit spole, de inre liksom armpennorna brungrå och med smala hvita kanter. Täckfjädrarna bruna med gråhvita kanter, de undre hvita med svartbruna tvärstreck. Hufvud, hals och bröst hvita med täta, svartbruna fläckar, kring ögat en vit ring. Under vit.

Om vintern ofvan ljust askgrå, med hvita fjäderkanter och innaför dessa en brun rand. Hufvudet ofvan och halsryggen med mörka streck. Under vit. Om våren och hösten bär gluttsnäppan en öfvergångsdräkt mellan denna och den ofvan beskrifna sommardräkten. Könen lika. Iris brun, näbb svartaktigt, ben och fötter olivgröna. Längd 342—365 mm. Vingen 183—193 mm.

Ungfågeln: ofvan gråbrun med tämligen breda, hvita fjäderkanter. Hufvud och hals tätt streckade med brungrått, ett streck från näbbet till ögat, strupen i hela sin längd och de undre delarna hvita.

Dunungen: ofvan grå med rostfärgad anstrykning och svartaktiga längsband på ryggen och fläckar på sidorna. Hjässan svart, från näbbet till ögat ett matt, svart band. Pannan, hufvudets sidor och undre kroppsdelarna gråhvita.

Gluttsnäppan häckar i gamla världens nordliga delar samt tillbringar vintern i Afrika, Indien och Australien. I Sverige häckar hon i fjälltrakterna, åtminstone ned till Jämtland. I Lappland är hon flerstädes tämligen allmän. Hon är funnen häckande på Gotland (Meves 1856, Kolmodin), men uppgiften, att hon häckar på Öland (Kinberg), är högst sannolikt oriktig och föranledd af, att nyss flygfärdiga ungar anträffats i juli.* I Norge häckar hon på de flesta af landets högfjäll. Hon är således talrik på Langfjällen med deras förgreningar och på Dovre. Likaledes är hon talrik i landets arktiska delar, där hon häckar på de flesta myrar i närheten af floder, älfvar och sjöar (Collett). I Finland häckar hon till större antal blott i lappmarkerna och angränsande delar af Österbotten, men äfven, ehuru sällan, i mellersta delarna af landet och någon gång äfven i södra Finland (Palmén). I Ladoga-Karelen skall hon vara allmän (Mela). I Danmark är hon isynnerhet under höstflyttningen ej sällsynt, äfven finnas äldre uppgifter om att hon skulle häckat där (Collin).

Gluttsnäppan ankommer till Sverige i senare hälften af maj. Hon iakttages då tämligen sällsynt. De gamla fåglarna börja regelbundet sträcka tillbaka öfver Öland redan omkring den 10—12 juli, och efter en månad är deras sträck öfver. I midten af juli träffas en eller annan ungfågel, ofta så späd, att man knappt kan tro, att han tillryggalagt den långa vägen från häckplatserna. Vi hafva dock på Ölands norra udde sett dessa unga fåglar komma sträckande norrifrån öfver hafvet. I regel anlända ungfågla dock ej före början af augusti. I september är deras flyttning förbi. I juli och augusti flyttar gluttsnäppan allmänt äfven öfver Upsala, och vid sjön Temnaren i Uppland var hon flera år å rad mycket talrik i början af augusti. Vanligen hör man dock hennes välkända stänmma endast nattetid.

De gamla fåglarna flytta mest enstaka eller några få i sällskap, ungfågla däremot gärna i flock och flyga då ofta ordnade på en linje. På södra Öland synes gluttsnäppan ofta i likhet med svartsnäppan ifrigt fänga spigg. Med sin näbbspets krossar hon den lilla fiskens hufvud och sväljer honom sedan hel.

Gluttsnäppan är ytterst skygg och försiktig. Hon flyger snabbt och högt, och när hon blir uppskrämd

tar hon genast höjden. Hennes läte är en mycket skarp hvissling hastigt upprepade tre gånger: »tj tj tj». När ungfågla i flock, oafbrutet skrikande, flytta söderut högt i rymden, uppkommer ett egendomligt läte, ungefär som »lulululululu», som man ofta funnit svårförklarligt, och ljuder det utan uppehåll, så länge flocken är i hörhåll.

Till häckplats väljer gluttsnäppan helst ett vid en sjö eller älf beläget kärr, detta må nu vara uppe på fjällen eller nere i barrskogen. I Sverige skall hon mest häcka i skogsträsk. Sina stora ägg af utpräglad päronform lägger hon på någon tufva i en med torra grässtrån bäddad fördjupning. De äro ljusst ockragula med grå och mörkbruna fläckar. Längd 42—53 mm., tjocklek 32—36 mm.

Drillsnäppsläktet, *Actitis*, Boie.

Drillsnäppsläktet står snäppsläktet mycket nära; det förenades förr därmed, och hvad som ofvan sagts om snäpporna gäller väsentligen äfven om drillsnäppan. Drillsnäpporna ha tarsen ungefär lika lång som mellantån med klo och underbenets nakna del rätt kort, ungefär af baktåns längd. Släktet omfattar endast en art.

Drillsnäppan, *Actitis hypoleucos*, (L.) (Tafla 45, fig. 1).

Syn. *Totanus hypoleucos*, *Tringoides hypoleucos*.

Namn: *Strandstrigel*, *Strickla*; *Strandstrek* (Helsingl.); *Strandstrita*, *Strandolle* (Vesternorr.); *Strandkyl* (Östergötl.); *Strandkytare*, *Strandjägare*, *Strandjykla* (Sörml.); *Strandfela* (Nerike); *Ötjeteta* (Vestmanl.); *Tolkapiga* (Öl.); *Fisklita*, *Fiskelite* (Bohusl.); *Beckasin* (Värml.); *Strandpipare*, *Strandvipa*, *Strandsittare*. Norska: *Strandsnipe*, *Strandtite*. Danska: *Muddersneppe*, *Mudderklire*, *Styllepig*, *Virle*. Finska: *Rantasipi*, *Rantatilleri*, *Sipi*. Lapska: *Libik* (Muon.); *Käddivir* (Utsj.).

Ofvan brungrå, på ryggen med skillrande metallglans samt svarta streck och tvärsållade fläckar, hvilka senare dock saknas på fransryggen. Vingtäckfjädrarna med ytterst smala, hvitaktiga spetskanter, vingpennorna mörkbruna, alla utom den första med en stor, vit fläck i infanet, som tilltager i storlek inåt, så att de innersta armpennorna äro nästan helhvita. Undre vingtäckare hvita med gråbruna fläckar, armtäckarna helhvita. Stjärtens två mellersta pennor längre än de öfriga, af ryggens färg, dess sidopennor grå med hvita spetsar och osammanhängande, svarta tvärband, de yttersta blandade af vitt och mörkbrunt. Halsens sidor af ryggens färg, strupen, halsen och bröstet hvita med små aflånga, mörka fläckar; ögonloeken, ett streck öfver

* Säkertligen föranledes påståendet (Kolthoff enl. Kinberg), att hon häckar vid Venern, af liknande orsak.

ögat och undre kroppsdelarna hvita. Könen äro lika. Iris mörkbrun. Benen grå med grönaktig anstrykning. Näbbet mörkbrunt, vid roten dunkelt köttfärgadt. Längd 190—210 mm. Vingen 103—112 mm.

Ungarna likna de gamla, men halva fjädrarna på öfre kroppsdelarna stötande i rostgult med tydliga, svarta tvärband.

Dunungen: ofvan fint spräcklig af svart, brunt och grått. Oftast går längs hufvud och rygg ett svartaktigt band. Från näbbroten genom ögat ett smalt, svart streck. På hufvudets och halsens sidor och under hvitaktig. Stjärtdunen mycket långa, sitta kvar ännu på den halfvuxna fågeln.

Drillsnäppan finnes öfver hela Europa samt går österut ända till Kamtschatka. Vintern tillbringas i Sydafrika, Indien och Australien. I Sverige är hon allmänast af alla vadare och utbredd öfver hela landet, ehuru hon ingenstädes förekommer i större mängd. I Norge är hon äfven allmän ända upp i nordligaste Finnmarken (Collett). I Finland finnes hon likaså öfver hela landet (Palmén). I Danmark däremot synes hon häcka ganska sparsamt (Collin).

Drillsnäppan ankommer till Vestergötland och Uppland sista veckan af april, och de gamla fåglarna flytta bort under senare hälften af juli och början af augusti. Ungfågeln börja flyttningen omkring den 1 augusti. I september äro de fåtaliga, men en och annan ungfågel träffas ännu någon gång på sträcket långt in i oktober. Drillsnäppan uppträder fåtaligt längs kusterna, men flyttar spridd öfver hela svenska fastlandet; aldrig visar hon sig i stora flockar.

I hafsbandet trifs drillsnäppan ej, men i inre skärgården finnes hon, och inåt landet torde hon i Sverige ej saknas vid någon insjö eller älf med steniga stränder. Däremot häckar hon aldrig vid kärr. Hon synes ytterst lifligt springa omkring, oupphörligt vickande upp och ned med stjärten, äfven sätter hon sig ofta på lägre trädgrenar eller dylikt. Hon flyger nästan alltid längs vattenytan. Om våren flyger hon liksom på lek med dallrande vingtr i halfeirklar ut öfver sjön och låter därunder höra sitt drillande parningsläte, som Palmén förträffligt återger med »titterili-titterili-titterili». När hon är orolig eller vill varna maka eller ungar, låter hon höra ett lägt »tick», och hennes vanliga lockton är ett »sii piip». Hon är vida snabbare i sina rörelser än andra snäppor och kan både simma och dyka. Vid dykningen använder hon vingarna.

Drillsnäppan lefver af insekter, särskildt små strandskalbaggar och Phryganidlarver. Sina 4 ägg lägger hon på ett underlag af torra löf eller strån i någon grund fördjupning ett par meter från strand-

bädden. Äggen äro ljus ockragula — hvitgula med grå och bruna fläckar. Längd 34—40 mm., tjocklek 26—28 mm.

Brushanesläktet, *Machetes*, Cuv.

Näbbet kortare än tarsen, i själfva spetsen något litet nedböjdt. Tarsen lång, och underbenets nakna del når ungefär tarsens längd. Tärna jämförelsevis långa. Innertån endast genom ett mycket litet veck förenad med mellantån. Vingarna af medellängd. Stjärten afsmalnande. Hanarna äro större än honorna och ega om våren en särskild bröstsköld af fjädrar. Släktet har endast en art.

Brushanen, *Machetes pugnax*, (L.) (Tafla 46, fig. 1, 2 & 3, ♂♂ i vårdräkt, fig. 4, ♂ i höstdräkt, fig. 5, ungfågel, fig. 6, ♀).

Syn. *Philomachus pugnax*, *Pavoncella pugnax*.

Namn: *Lurfhals* (Helsingl.); *Uvära* (Öl.); *Purrhyns* (Gotl.); *Hasselorre* (Vestergötl.). Norska: *Brushane*. Danska: *Brushane*; *Egholmskok* (Ærö); *Bruskop*, *Munk* (Amrom); *Bruskok* (Endelave, Thy). Finska: *Suokulainen*. *Suokukko*, *Riantakukko*, *Tokkimus*. Lapska: *Ravguś*.

Hanen i vårdräkt med en bred krage öfver bröstet och kortare dylik öfver nacken, bildad af förlängda fjädrar. Kragens färg varierar i hög grad, men bröstkragen är vanligen af olika färg med nackkragen; den förra exempelvis svartblå, den senare rödbrun eller grå eller ock och tvärtom, eller äro båda fläckiga; med ett ord, man finner under fortplantningstiden knappast två fullt likafärgade hanar.* Ryggen är antingen svart, spräcklig af svart och hvitt eller svart och rostgult, oftast med ett violett metallskimmer på det svarta. Öfvergumpen gråaktig. Vingpennorna svartaktiga med ljusa spolar. Armipennorna grå med ljusa kanter. Stjärtpennorna gråbruna, de mellersta med hvitaktiga eller rödbruna fläckar och tvärband. Bröst svart och hvitt, mage, undergump och undre vingtäckare hvita. Hufvudets sidor mer eller mindre täckta af gula vårtor.

Kragarna utväxa i maj och fällas vanligen i början af juli, då äfven ansiktsvårtorna försvinna. Den gamle hanen liknar, sedan kragen är fälld, honan. Han är ofvan svart med rostgrå fjäderkanter, hals och bröst gråbruna med svarta fläckar eller svarta med grå fjäderkanter, undre kroppsdelarna för öfrigt hvita. Iris brun. Näbb brun-

* I »Catalogue of Birds», B. 24, har R. B. Sharpe, med ledning af Brittish museums rika material, sökt urskilja fem typer af hanar med enfärgade sköldar och tio af hanar med bandade sköldar.

aktigt. Fötterna variera till färgen, men äro vanligen gulaktiga. Längd ♂ 317—334, ♀ 250—260 mm. Vingen ♂ 177—192, ♀ 148—157 mm.

Ungfågeln är ofvan svart med breda, rostfärgade fjäderkanter, hufvud, hals, bröst och sidor rostgula eller rostgrå, strupen och hufvudets sidor ofta med hvit inblandning och hufvudet ofvan med små, svarta fläckar. Under hvit. Näbb och fötter svartbruna.

Dunungen: ofvan fläckig af rostbrunt och svart med tätt stående, hvitgula dunspetsar. På hjässan bilda de svarta fläckarna längsband. Undersidan samt hufvudets sidor och pannan hvitgrå med rostfärgad anstrykning. Vid munviken samt från näbbroten mot hjässan och genom ögonen gå svarta strimmor.

Brushanen bebor mellersta och norra Europa samt Asien till Kamtschatka. Mot norden går han i Skandinavien ända upp till Ishafskusten. Vintertid finnes han i Afrika och Indien. I Amerika är han tillfälligtvis träffad. I Sverige häckar han på passande lokaler från och med Skåne upp i de nordligaste lappmarkerna, således såväl på låglandet som uppe på högfjällen. I Skåne var han förr mycket vanlig, men skall på senare åren ha aftagit (Carlson). På Öland och Gotland är han ännu tämligen allmän, likaså i Vestergötland på några få passande lokaler, såsom vid Hornborgasjön. I Uppland, liksom i de flesta af mellersta Sveriges landskap, är han sällsynt eller saknas under häckningstiden. Äfven i Norge är han utbredd öfver hela landet, men finnes i de sydöstra delarna hufvudsakligast på högfjällen. Norr om polcirkeln äfvensom på Jæderen häckar han nere vid hafvets nivå (Collett). I Finland är han allmännast i de nordliga delarna af landet, men häckar på sina håll äfven i de södra, ehuru till mindre antal (Palmén). I Danmark häckar brushanen allmännast längs Jyllands vestra kust, t. ex. vid Skjern, vidare på Kareholm i Randersfjorden och på Tørring och Uldum mossar i sydöstra Jylland, på Læsø och Endelave i Kattegat, på en del öar i Stora Bält, såsom Musholm, Omö, Agersö, på Möen, på flera holmar mellan Fyen och Ærø. Äfven finnes han, ehuru sparsamt, på Bornholm (Collin). På Island är han funnen en gång (Faber), likaså på Færöarna (²³/₁₀₀ 1882, Lütken 1885).

Brushanen kommer till Vestergötland vanligen omkring den 1 maj, till Danmark i senare hälften af april; hanen skall komma något tidigare än honan. Under höstflyttningen, hvarvid Öland passeras under juli, äro de gamla fåglarna förvånande sällsynta. Ungfågeln börja sträcka öfver södra Öland mot slutet af juli och fortsätta ända till mot slutet af

september. Under den sista hälften af augusti och den första af september komma de vanligen i stor mängd.

Gräsbevuxna, sumpiga mader och träsk, helst sådana som stöta till någon insjö eller hafvet, äro brushanens käraste tillhåll. När hanarna komma om våren, är deras prydliga krage ofta ännu ej utbildad, men kragens långa fjädrar växa nu förvånande hastigt, vårtorna på hufvudet svälla ut, och vanligen har fågeln redan en vecka efter ankomsten fått sin bröllopsdräkt fullt utvecklade, och då börja hanarna genast kämpa med hvarandra. Vid hvarje häckplats ha brushanarna sina bestämda lekställen, där de dagen igenom kämpa med hvarandra, och dit de snart återvända, om de blifva skrämde. Härtill välja de vanligen en torr fläck i träsket, en liten backslutning eller dylikt.

Likt unga tuppar springa hanarna oupphörligt mot hvarandra, begagnande näbbet som spjut och kragarna som sköld. Härvid resa de upp bröstkragens och den tudelade nackkragens fjädrar. Märkeligt är att brushanen under hela leken är fullkomligt stum. Äfven honorna besöka rätt ofta lekplatsen. Under det striderna mellan hanarna pågå som hetast, ser man emellanåt någon hona åtföljd af sin tillbedjare draga sig undan till en tète à tète, hvarpå hon vanligen återvänder till kärret, under det hanen ånyo går i striden. Brushanen lefver i månggifte. Leken fortfar äfven sedan honorna börjat rufva, ja tills ungarna kläckts. Först vid midsommartiden sluta hanarna att strida, skiljas åt och fälla kragarna. Härunder föra de ett lif, som i mycket erinrar om beckasinernas. De uppehålla sig bland högt gräs och trycka där. Så snart ruggningen är öfverstånden, ge de sig af på flyttning söderut.

Brushanens föda utgöres af larver, små skalbaggar och snäckor samt maskar och dylikt. Boet består endast af en med några torra grässtrån baddad fördjupning, hvari honan mot slutet af maj lägger 4 ägg. Dessa äro olivbruna med brunaktiga fläckar. Längd 42—47, bredd 29—34 mm.

Honan rufvar träget och låter nära nog gripa sig, förr än hon lämnar äggen. Om man nalkas hennes ungar, flyger hon med en säregen sväfvande flykt i kretsar kring fridstöraren, sättande sig på marken mellan hvarje flykt. Härunder låter hon höra ett mycket svagt kurrande ljud, det enda läte brushanen eger. Hanen bekymrar sig hvarken om ägg eller ungar.

Macrorhamphus, Leach.

Näbbet längre än tarsen, i spetsen med talrika små gropar, liksom hos beckasinfåglarna. Fårör,

som nå nära nog till spetsen, finnas på både under- och öfvernäbbet. Näsborrharna små, springlika, belägna nära näbbroten. Vingarna långa, spetsiga, den första pennan längst, de inre armpennorna förlängda. Släktet bebor Ostasien och Nordamerika samt omfattar två arter.

Beckasinsnäppan, *Macrorhamphus griseus*, (Gmel.)

Syn. *M. griseus*, var. *scolopaceus*, (Say).

Namn: Danska: *Sneppeklire*, Collin; *Klire-snepe*; *Rödbrytet Bekkasin-Klire*, R. Olsen.

Sommardräkt: ofvan svart med bruna fjäderkanter. De stora vingtäckarna med hvita kanter. Vingpennor svartaktiga. Undre vingtäckare hvita med svarta fläckar. Öfvergump vit med svartbruna tvärfäckar. Stjärten brunsvart med hvita tvärband. Under rödbrun, på bröst och hals med små runda, svarta fläckar, på sidor och undergump med svarta tvärband. Bukens midt vit.

Vinterdräkt: ofvan gråsvart, med smala, ljusa kanter på vingtäckarna. Öfvergumpen som om sommaren. Bröstet och halsen ljust gråbruna. Buken vit. Iris rödbrun. Näbb mörkt olivfärgadt. Fötter olivgula. Längd 254—280 mm. Vingen ca 190 mm.

Macrorhamphus griseus häckar i Nordamerikas nordligaste trakter samt i nordöstra Sibirien, vintertid flyttande ända ned till Brasilien och Chili. I Europa är han upprepade gånger erhållen i England och äfven i ett fåtal fall i Frankrike. I Norden är han endast funnen en gång, vid Manö ej långt från Ribe i vestra Jylland (1/8 1894, Winge 1895)*. Exemplaret var i sommardräkt.

Till sitt lefnadssätt liknar arten, som är dagfågel och besöker bafsstränderna, mer snäpporna än beckasinerna, med hvilka han förr ofta sammanförts.

Långnäbbsläktet, *Limosa*, Briss.

Långnäbbarna äga ett mycket långt, mjukt, mer eller mindre uppböjdt näbb, som vid roten är groft samt så småningom afsmalnar mot den svagt tillplattade spetsen. Näsgropen räcker nästan till spetsen, men fåran längs undernäbbet når ej öfver mer än halfva näbb längden. Näbbet är längre än stjärten (jämför *Macrorhamphus*). Näsborrharna smala. Benen äro höga, smala, och underbenet naket högt öfver hället. Vingarna tämligen långa och mycket spetsiga, första handpennan längst. Stjärten jämförelsevis kort och tvär. Fjäderbeklädnaden är tät

* I Nilssons fauna 2:a upplagan var denna fågel upptagen med anledning af ett exemplar i Riksmuseum (Pajkullska samlingen), som enligt etiketten skulle stamma från Lappland. Säkerligen föreligger här ett misstag.

och åtsittande, om sommaren öfvervägande rostrod eller rostbrun, om vintern grå. Könen äro något olika hvarandra och honan större än hanen. I likhet med flertalet snäppfåglar lefva de i engifte.

Släktet anträffas öfver nästan hela jorden och omfattar 5 arter, af hvilka dock den grå långnäbban numera vanligen föres till ett eget släkte, *Terekia*, som ofta anses närmast släkt med drillsnäpporna. I Norden finnas endast tre arter.

Öfversikt af arterna.

- I. Inmertän medelst en mycket obetydlig hinna förenad med mellantän.
 - A. Tarsen längre än $\frac{1}{3}$ af den hoplagda vingen *L. aegocephala*.
 - B. Tarsen ungefär $\frac{1}{4}$ af den hoplagda vingen *L. lapponica*.
- II. Äfven inmertän medelst en tydlig hinna förbunden med mellantän *L. cinerea*.

Rödspofven, *Limosa aegocephala*, (L.) (Tafla 47, fig. 5, ♂ i sommardräkt).

Syn. *Limosa melanura*, Leisl., *L. limosa*, (L.).

Namn: *Svartstjärtad långnäbba*, *Svartstjärtad rödspof*; *Tvärspof* (Gotl.); *Fävitla* (Öl.). Norska: *Sorthalet Rödspove*, *Sorthalet Langnæbbe*. Danska: *Sorthalet Kobbersnepe*; *Kobberhøne*, *Rødviite* (sommardr.); *Strandsnepe* (vinterdr.); *Stor Snippe* (Thy). Island: *Jaðraka*, *Jaðreki*. Finska: *Mustapyrstökuovi*.

Rygg och skuldror brunsvarta med rostbruna och rostgrå fläckar samt talrika inblandade brungrå fjädrar med svarta spolestreck. Bakrygg svartbrun. Öfvergump vit. Stjärten vid roten vit, utåt svart med smal, grå eller gråhvit spetskant. Handpennorna brunsvarta med hvita spolar, infanet och undersidan delvis hvita, 5—10:e handpennorna med utfanets basala hälft vit. Armpennorna delvis hvita; häraf uppkommer under flykten ett hvitt band öfver vingen. Vingtäckare brungrå med ljusare kanter, de undre hvita. Hufvud och hals rostbruna—rostgula, hufvudet ofvan och bakhalsen samt ett band från näbbet till ögat svartfläckiga. Bröst och sidor rostgula med glesa, bruna och grå tvärstreck. Mage och undre stjärt. täckare hvita med några få, gråbruna, tvärställda fläckar. Honan liknar hanen, men har mattare färger och är större.

Om vintern ofvan brungrå med svartaktig bakrygg och hvita öfre stjärtäckare. Vingar och stjärt som om sommaren. Framhalsen ljusgrå. Under vit. Iris brun. Näbb gulbrunt, vid spetsen svart. Fötter gråsvarta. Längd ♂ ca 400, ♀ 445 mm. Vingen ca 230 mm.

Ungfågeln är ofvan svartgrå med smala fjäderkanter. Hufvud, hals, bröst och sidor grå med rostgul anstrykning. Strupe, mage och undergump hvita.

Dunungen: ofvan matt rostgul med svartaktiga fläckar; från näbbroten gå svarta strimnor öfver pannan samt till ögonen. Under gråhvit, på bröstet med rostfärgad anstrykning. Den liknar mycket spofvarnas dunungar, men tårna äro mycket längre, mellantån med klo ungefär lika med tarsen, medan tarsen hos spofungarna är $\frac{1}{4}$ längre (jämför s. 194 och 215 om tarsens beklädnad baktil).

Rödspofven häckar inom nordliga och mellersta Europa, dock ej norr om polcirkeln, samt i Sudurland på Island (Gröndal). Mot öster skall han gå till Obs floddal. Vintern tillbringas vid Medelhavet och i norra Afrika samt i Indien och Australien. I Sverige var denna vackra fågel ännu på 1860-talet allmän på Öland och häckade äfven flerstädes på Gotland. På sista åren har han på Gotland blifvit ytterst sällsynt, och äfven på Öland har han mycket aftagit i antal, emedan hans lämpligaste häckplatser blifvit uppodlade. På mellersta Öland finnes han dock ännu flerstädes (I. Råberg i bref). I Norge är han funnen vid Fredrikshald (våren 1860, Collett)*. Han är ej med säkerhet anträffad i Finland, men finnes i sydliga Olonetz nära Swirs mynning (Palmén)**. I Danmark häckar han på vestra Jylland, t. ex. vid Lönborggaard, vid Skjernå och på Tipperne i Ringkjöbingfjord. Under höststräcket förekommer han kring alla kusterna (Collin).

Till Öland skall rödspofven enligt befolkningens uppgift ankomma i början af maj, och i midten af maj plägar han redan ha ägg. Nykläckta ungar ha vi funnit den 13 juni. Höstflyttningen börjar i juli, så snart ungarna äro fullväxta. Äfven ungfågarna flytta stundom redan vid denna tid enligt iakttagelser af den ene af oss. I början af augusti ha de samtliga lämnat Öland.

På gräsbeväxta ängar och myrar finner man rödspofven bosatt. 1869 var han på Öland ännu så allmän, att man träffade honom på alla lämpliga lokaler, t. o. m. i helt små träsk eller vid kanten af vattenpussar, som voro belägna alldeles intill landsvägen, där man såg fåglarna ifrigt skrikande flyga öfver hvarje resande, som körde förbi. De betedde sig härvid likt rödbenan, och likt snäpporna flögo de med framsträckt hals och hängande ben.

* Däremot torde tvifvelsutän uppgiften om hans förekomst i Finnmarken vara felaktig (jämför Palmén 1873).

** En uppgift (efter Schrader, 1842), att rödspofven skulle vara funnen i finska lappmarken, är sannolikt oriktig (jämför Palmén 1873).

Båda makarna visade ungarna samma ömbet. Rödspofvens pipande läte liknar rätt mycket vipans och torde närmast kunna återges med ett långdraget »kii-vitt» eller »vii-vitt». Möjligen skall hans öländska namn »fävitta» söka återge hans af allmogon väl kända läte. I en fördjupning på toppen af någon tufva läggas hans 4 päronformiga ägg; de äro olivbruna med matta gråbruna fläckar. Längd 52—59 mm., tjocklek 34—38 mm.

Myrspofven, *Limosa lapponica*, (L.) (Tafla 47, fig. 4, ♂ i sommardräkt).

Syn. *Limosa rufa*, Briss.

Namn: *Roströd långnäbba*: *Egentlig rödspof*, Smitt; *Augustisnäppa*, *Kopparsnäppa* (Skåne). Norska: *Rödspoce*, *Ruströd Langnæbbe*: *Langnæb*, *Spurje* (Jæderen). Danska: *Rödbrun Kobbersneppe*; *Rødvitte* (sommardr.); *Strandsneppe* (vinterdr.); *Lille Snippe* (Thy). Finska: *Punakuovi*. Lapska: *Kydi*.

Hane i sommardräkt: ofvan brunsvart med rödbruna, ofta starkt urblekta fläckar. Bakrygg och stjärtäckare hvita med svarta fläckar. Handpennorna svarta, i infanet hvitfläckiga och med hvita spolar, armpennorna gråaktiga med hvita kanter och fläckar. Vingtäckfjädrarna svartbruna eller brungrå med ljusa kanter, de undre hvita med svarta fläckar. Stjärten gråbrun med hvita tvärfäckar. Hufvudets sidor, halsen och undre kroppsdelarna roströda, ett band från näbbroten genom ögat samt halsryggen och bröstets sidor med smala, svartaktiga fläckar.

Honan liknar ofvan hanen. Undersidan är däremot aldrig så rent och mörkt rödbrun, utan ljusare, ofta svartfläckig, stundom till större delen vit, endast med litet rödbrunt på hals och bröst. Dock finnas honor med hela undersidan ljust rostfärgad.

Om vintern äro båda könen ofvan brungrå med svartaktiga fläckar och spolstreck. Under hvita. Bröst och sidor mörkfläckiga. Iris brun. Näbb af växlande längd, i spetsen svartaktigt, vid roten rödgulaktigt. Fötter svartaktiga. Längd ♂ 325—345, ♀ 424—434 mm. Vingen ♂ 201—208, ♀ 216—231 mm.

Ungfågeln: ofvan svartbruna med rostgrå—gulgrå fjäderkanter. Bakrygg och öfre stjärtäckare hvita. Hals och bröst gulgrå med mörka spolstreck. Buk och undre stjärtäckare hvita. Under sin andra sommar bära ungfågeln en dräkt, som står mellan den ofvan beskrifna och den utbildade sommardräkten (jämf. Collett 1881).

Af dunungen ha vi ej sett annat än redan halv-växta exemplar (jämf. Kinberg), men dessa antyda, att den verkliga dundräkten mycket liknar rödspofvens.

Myrspofven är en högnordisk fågel, som har sina häckplatser i det inre af lappmarkerna och österut går åtminstone till Jenisej. Vintern tillbringar han kring Medelhafvet, i norra Afrika samt i Indien. På Alaska, i Ostasien samt på Stilla hafvets öar ned till Nya Zeeland ersättes han af en närstående underart. I Sverige är han funnen häckande i Muonioniska, i Enontekis och vid Kyrö i Torneå lappmark. Vid Qwickjock skall han saknas (Kinberg). I Norge är han aldrig med säkerhet funnen häckande, men bygger sannolikt bo i Finnmarkens inre delar. Han träffas sparsamt längs vestkusten under vårsträcket i april och maj samt talrikare under höststräcket i augusti och september. I Finland häckar han i lappmarken (Kittilä och Enare) och besöker under flyttningstiden landets södra kust, där han, ehuru sällsynt, är anträffad såväl i maj som i juli, september och, eget nog, i november (Palmén), samt Åland (P. Hj. Olsson i brev). Söder om Björneborg förekom han i sept. 1881 i skaror (Mela). I Danmark ses han endast under flyttningarna. Han skall i slutet af juli vara allmän i trakten af Odense samt på Jyllands vestkust (Collin).

Myrspofvens flyttning mot norden synes i Sverige i regel inträffa i midten af maj. På vårsträcket är han sällsynt i Sverige. Under höststräcket åter flyttar han talrikt öfver Östersjön. De gamla fåglarna komma under vissa år till södra Öland redan den 10—15 juli och sträcka till inemot slutet af augusti. Ungfågeln börja komma i september och sträcka under hela månaden. I oktober träffas ännu en och annan. Vid Gefle och på Gotland är han funnen under flyttningarna, likasom vid Skånes östra kust. Under höststräcket är han fåtaligt anträffad också i det inre af Sverige, såsom vid Örebro ($\frac{7}{7}$, 1860), vid Vadstena (sept. 1879), vid Jönköping (H. Nyqvist i brev), vid sjön Östen i norra Vestergötland (I. Kolthoff i brev) m. fl. ställen. I Bohuslän och vid Göteborg är han, ehuru sällsynt, anträffad i september och oktober (Malm).

Myrspofven flyger lätt, men ej särdeles fort. Under sträcket låter han ofta höra ett svagt »ruck, ruck, ruck», vid häckplatsen skriker han »tje vi». Äggen, som läggas på marken, äro ljusare eller mörkare olivbruna med bruna fläckar. Längd 51—54 mm., tjocklek 31—38 mm.

Grå långnäbban, *Limosa cinerea*, (Güldenst.)

(Tafla 47, fig. 3).

Ofvan grå med smala, längsgående, svarta fläckar. De inre skulderfjädrarna helsvarta, bildande band på hvar sida af ryggen. Vingarna brunsvarta, första pennan med hvit spole. Armpennorna och handtäckfjädrarna med hvita spetsar. Stjärten grå med mörkare fläckar längs pennornas kanter. Pan-nan, hufvudets sidor samt halsen framtill gråhvita med mörkbruna spolfläckar. Undre kroppsdelarna rent hvita. Könen lika.

Om hösten och vintern saknas det svarta på ryggen. Iris svartgrå. Näbbet svart. Fötterna gulgröna. Längd ca 215 mm. Vingen ca 135 mm.

Denna lilla långnäbba förekommer talrikt i norra delen af Ryssland och Sibirien öster ut ända till Ochotska hafvet och Amurlandet. Hon skall om vintern besöka Kina, Indien, Australien och Afrika. Någon gång förrirrar hon sig vesterut. I Finland är hon sålunda funnen nära Gamla Karleby (juli 1884), där hon möjligen äfven häckat.*

Hon uppehåller sig på sandiga, helst med pilbuskar beväxta flod- och sjöstränder och träffas ofta tillsammans med drillsnäppan, hvilken hon beträffande uppträdande, ägg och dundräkt skall likna.

Spofsläktet, *Numenius*, Briss.

Spofvarna ega ett nedåt bågböjdt näbb, som är längre än tarsen och endast i spetsen hårdt. Öfver-näbbet är något längre än det undre och trubbigt. Näsgropen når $\frac{2}{3}$ af näbbets längd. Benen äro långa och nakna till högt öfver hället. Tarserna framtill klädda med tvärplåtar, baktill med nätlikt delad hud. Tårna äro jämförelsevis korta och vid roten förenade genom hudveck (se fig. sid. 205). Baktån är liten och fästad högre upp än de andra. Vingarna äro tämligen stora och spetsiga, första handpennan längst, de inre armpennorna längre än de yttre. Stjärten, af medelmättig längd, består af 12 pennor. Honorna äro större än hanarna och ha längre näbb. Spofvarna bära sin enkla, af brunt, svart och grått sammansatta dräkt lika året om, och de rugga endast en gång årligen. Ungarna afvika dock i sin första fjäderdräkt något från de gamla. Spofvarna flyga särdeles bra och löpa snabbt på marken. De ega ett mycket skarpt, hvisslande läte.

Spofvarna lefva i engifte, häcka ofta i spridda

* Medd. af Soc. pro Fauna et Flora fennica, hft 13, s. 197 o. 204.

kolonier och lägga 4, fläckiga ägg. De lefva af insekter, larver och maskar, men äta äfven bär.

Öfversikt af arterna.

- I. Hjässan utan längsgående band *N. arquatus*.
 II. Hjässan med ett längsgående rostgult band *N. phaeopus*.

Storspofven, *Numenius arquatus*, (L.) (Tafla 47, fig. 6).

Namn: *Spof*, *Spole*, *Vindspof*, *Vindspole*, *Vattenspole*; *Vasspool* (Öl.); *Spyel*, *Spjuling*, *Nolarärspligg* (Helsingl.); *Kovipa*, *Långnäbba*, *Tullare*. Norska: *Storspove*, *Helspove*; *Spunje* (Jæderen). Danska: *Stor Regnspove*, *Dobbeltspove*, *Helspove*, *Dobbelt Regnspove*, *Regnpiber*, *Östertut*; *Perhahn* (Ærø); *Dobbelt Österfugl*, *Österlandsrube*, *Pipösten*; *Regnspare* (Thy). Färöarna: *Tangspegvi*, *Tannspói*. Island: *Spói*, *Stóri spói*. Finska: *Iso kuori*, *Iso kuiri*; *Suokuiri* (Savolax).

Ofvan brunsvart med breda, gulgrå fjäderkanter. Bakrygg och öfre stjärtäckare hvita med smala, svarta fläckar. Handpennorna svartbruna, de två första med ljusa spolar, de inre liksom äfven armpennorna med hvitaktiga, ofullständiga tvärband. Stjärten vitgrå med svartbruna tvärband. Strupen vitgrå. Hals, bröst och sidor ljust gulgrå med längsgående, svartbruna fläckar. Mage och undre stjärtäckare hvita med glesa, längsgående, svartbruna fläckar. Könen lika till dräkten. Iris brun. Näbb mörkt hornfärgadt, det undre vid roten ljust. Fötter mörkt blyfärgade. Längd ♂ 549—573, ♀ 630—640 mm. Vingen 290—325 mm.

Ungen har de mörka spolfäckarna på bröstet smalare samt magen och undergumpen nästan ofläckade.

Dunungen är gulgrå, ofvan med stora, svartbruna fläckar. Hjässan svartbrun med ett smalt, gulgrått längsband.

Storspofven förekommer som häckfågel i norra och mellersta Europa samt går österut till Baikal-sjön. Han öfvervintrar i Afrika och Indien. Tillfälligtvis anträffas han i Nordamerika. I Ostasien ersättes han af en mycket närbesläktad art. I Sverige är han allmän från och med Skåne, Öland och Gotland åtminstone upp till något norr om Dalälven samt är funnen häckande vid Sundsvall och är iakttagen i Jämtland (Sundström). Hans nordgräns i Sverige torde ej kunna anses definitivt fastställd. I Norge finnes han längs vestkusten åtminstone upp till Alten (Collett) samt i Ostfinnmarken och på Stora Tamsö i Porsangerfjorden. I landets inre delar är han sällsyntare, men går på

fjällen upp i björkregionen. I Finland är storspofven på lämpliga lokaler tämligen allmän i landets södra och mellersta delar samt finnes upp till Kajana, Pudasjärvi och vid Uleåborg. Enligt M. von Wright skall han finnas ända uppe vid Tengeliö i Öfver Torneå (66° 30' N. Br.) (Palmén). I själfva verket torde hans nordgräns ej heller i Finland vara fastställd. I Danmark träffas han i synnerhet under flyttningen vår och höst, men skall äfven häcka här och hvar på hedarna. På Bornholm saknas han (Collin). På Island är han endast ett par gånger funnen.

Storspofven ankommer till Sverige tidigt om våren, till Skåne redan i slutet af mars, till Västergötland och Uppland vanligen omkring den 4—10 april. I Norge är han ännu tidigare, sålunda iakttagen på Jæderen redan i mars och i Alten den 4 april. Han öfvervintrar stundom på Norges vestkust (Collett). Honorna flytta, någon gång i stort antal, söderut förbi södra Öland redan i slutet af juni månad. De öfvergifva nämligen ungarna så snart dessa äro 10—12 dagar gamla. När hanarna i midten af juli komma, träffar man nästan aldrig någon hona bland dem. Hanarnas förbiflyttning varar till midten af augusti. Då vidtager ungfågelsträcket, som, under långsamt aftagande, kan spåras till mot slutet af september. På sträcket flyga spofvarna i regel i rad eller ock bildande s. k. snöplog.

Storspofven bosätter sig på sumptiga ängar och mossar, ofta flera par i närheten af hvarandra. Innan äggen lagts, företagas gärna utflykter till närbelägna åkerfält för att söka mask. Under parnings-tiden flyger hanen ofta liksom på lek upp i luften, härvid utstötande sitt skarpa »ta-yi, ta-yi», sänker sig så med orörliga eller dallrande vingar mot marken under allt häftigare och tätare skrik. Honan håller sig stilla, men man hör henne emellanåt med ett skarpt, men långdraget »tla-yid» besvara hanens lock. Båda makarna rufva växelvis, men hanen synes alltid bekymra sig mera om äggen än honan. Nalkas man boet, flyger hon vanligen undan, medan hanen ifrigt skrikande flyger kring besökaren. När ungarna äro nyfödda, visar honan dem stundom mycken omsorg, men hennes ömhet för dem svalnar hastigt, och, som redan nämnt, flyttar hon från häckplatsen, när ungarna ännu äro helt späda, lämnande värden om dem åt maken. Kräkor och roffåglar jagar han bort, så snart de visa sig i närheten, och stundom är han dagen igenom sysselsatt härmed. Han stannar hos ungarna tills de blifva flygfärdiga.

Sina 4 ägg lägger storspofven i en fördjupning på toppen af någon hög tufva utan särskild bale.

Äggen äro olivgrönaktiga med bruna fläckar. Längd 62—71 mm., tjocklek 44—49 mm.

Småspofven, *Numenius phaeopus*, (L.) (Tafla 47, fig. 7).

Namn: *Vüderspole*, *Regnvipa* (Bohusl.); *Kvid-boude*. Norska: *Smaaspor*, *Halvspove*. Danska: *Lille Regnspove*, *Middelspove*, *Mellemspove*, *Enkelt Regnspove*, *Enkelt Österfugl*. Færöarna: *Spegvi*, *Spói*, *Spoggevi*. Island: *Spói*, *Litli spói*. Finska: *Pieni kuori*, *Pieni kuiri*. Lapska: *Kuskastak*.

Ofvan mörkt gråbrun, nästan svartbrun med ljusare, brungrå fjäderkanter. Bakrygg, öfvergump och stjärttäckare hvita med svartbruna fläckar. Hufvudet ofvan mörkbrunt med ett mer eller mindre smalt, vitgrått band längs midten. Handpennorna svartbruna, första pennan med hvitt skaft. Arm-pennorna gråbruna med hvita spetsar och fläckar i kanterna. Undre vingtäckare hvita med mörka tvärband. De långa armbålsfjädrarna hvita med svarta tvärband. Stjärten gråbrun med ljusgrå tvärband. Hufvudets sidor samt hals, bröst och sidor vitgrå med gråbruna fläckar. Strupen samt ett band öfver ögat vitgrå. Magen och undergumpen hvita. Könen lika. Iris brun. Näbb och fötter svartaktiga. Längd ♂ 423—447, ♀ 460—495 mm. Vingen 239—265 mm.

Ungfågeln äro ofvan mer fläckiga. Bakryggen och öfriga stjärttäckare äro tätare fläckiga, och de långa fjädrarna i armbålet ha färre mörka tvärband eller äro t. o. m. helt hvita.

Dunungen: vitgrå eller ljust brungul. Från näbbroten går ett afbrutet, svartbrunt streck till pannan, där det delar sig i tvänne breda band, som i nacken förena sig till ett smalt, afbrutet streck. Från ögat till nacken ett svartbrunt streck. Ryggen med fläckar af samma färg.

Småspofven bebor Europa och är anträffad på Grönland samt i vstra Asien; i Ostasien ersättes han af en mycket närstående underart, i Nordamerika af en annan art. Vintern tillbringar han i Medelhafsländerna, Afrika och södra Asien. Småspofven väljer i regel nordligare boplatser än sin släkting storspofven. I Sverige häckar han sålunda endast i lappmarkerna, såsom vid Muonioniska, Karesuando, Jockmock (Kinberg), Gellivara och Vilhelmmina (Kolthoff), samt i fjäll-trakterna åtminstone ned till Jämtland (Kinberg, Sundström). I södra och mellersta Sverige är han ej bevisligen funnen häckande, och uppgifterna härom torde komma af hans tidiga höstflyttning. I Norge bebor han kusttrakterna från och med Jæderen norrut ända upp i Finnmarken (t. ex. vid Kautokeino, Kinberg), talrikast i Trondhjemstrakten, och häckar han mest på de något

innanför kusten belägna ljunmarkerna. Utom vid kusten förekommer han blott på få ställen, och egentligen endast på fjällen. Från Kristiania och upp till Dovre saknas han i det inre landet (Collett). I Finlands lappmarker förekommer han allmänt så långt skogen går; i norra och östra Finland ned till Ladoga är han allmännare än storspofven, men i de sydvästra delarna af landet torde han sällan om någonsin häcka (Palmén). Danmark besökes blott under flyttningarna i maj, augusti och september, allmännast skall han träffas på hedar och öar efter Nordsjön. Enstaka individ stanna någon gång kvar så sent som till $\frac{9}{12}$. På Island är han allmän liksom på Færöarna (Collin).

Småspofvens vårflyttning öfver mellersta Sverige varar från midten af april till i midten eller någon gång slutet af maj. Han är dock härunder tämligen sällsynt. I södra Norge synes vårsträcket infalla förr: i mars eller början af april; till Finnmarken kommer han dock ej före slutet af april eller början af maj (Collett). På höststräcket är han allmännare, och detta börjar mycket tidigt, vid Öland redan i midten af juli. I midten af augusti komma ungfåg-larna,* och de gamla aftaga i antal. Båda könen synas flytta samtidigt. Ungfågelsträcket varar långt in i september. Småspofven uppträder under flyttningen aldrig i stort antal. Äfven i det inre af landet, t. ex. i Uppland, hör man i augusti ej sällan hans skarpa, nästan gnäggande stämma uppi från rymden. Han slår sig under flyttningen ofta tillsammans med storspofven, och ungfåglar komma vanligen genast på lock, om man härmar dennes lockton. Under höststräcket förtär småspofven med förkärlek de under denna årstid särskildt på Öland så allmänna gräshopporna. Äfven blåbär och kråkbär synes han skatta högt. Hans läte är en skarp, skrattande eller gnäggande hvissling, som höres mycket långt.

Sin häckplats väljer småspofven hos oss företrädesvis på Lapplands skogsmyrar. På Færöarna häckar han i stort antal på gräsvallarna såväl nere i jämnhöjd med hafvet som uppe på fjällen. Båda makarna visa lika mycken ömhet mot sin afkomma. De flyga häftigt skrikande kring den som nalkas boet och sätta sig härunder ofta i trädtopparna. Troligen stanna båda kvar hos ungarna, tills dessa äro flygfärdiga.

Äggen äro olivgröna med bruna fläckar. Längd 54—64 mm., tjocklek 37—43 mm. De läggas på marken.

* 1890 sköts en unge för året redan den 17 juli; han kom ensam norrifrån flygande öfver hafvet mot Ölands norra udde och bar ännu lämningar af dundräkten.

4 Underfam. **Skärfläckor**, *Recurvirostrinae*.

Näsgropen når ej öfver mer än halfva näbbets längd. Detta är rakt eller starkt uppåtböjdt. Benen mycket långa. Underfamiljen omfattar 11 arter, fördelade på 3 släkten.

Öfversikt af släktena.

- I. Baktå saknas. Tår nästan helt och hållet fria. Tarsen mer än dubbelt så lång som mellantån med klo..... *Himantopus*.
- II. Baktå finnes. Tår förenade genom en urringad simhud. Tarsen ej mer än dubbelt så lång som mellantån med klo..... *Recurvirostra*.

Styltlöparesläktet, *Himantopus*, Briss.

Näbbet smalt, trindt och rakt. Benen utomordentligt långa och spensliga. Vingarna långa och smala. Stjärten kort.

Styltlöparna omfatta 6 arter, som, med undantag af de kallare länderna, bebo större delen af jorden.

Styltlöparen, *Himantopus himantopus*, (L.) (Tafla 47, fig. 2).

Syn. *Himantopus candidus*, Bonn.

Namn: Danska: *Rødbenet Stylteløber*.

Hjässan och hufvudets sidor till ögat samt halsryggen svarta. Rygg och vingar grönsvarta. Bakrygg vit. Stjärt grå. Pannan, hufvudet, halsen framtill och på sidorna samt de undre kroppsdelarna hvita. Riktigt gamla hanar hafva hela hufvudet och halsen hvita. Honan liknar hanen, men det svarta på hufvud och hals är mer grått och på ryggen svartbrunt. Iris röd. Näbb svartaktigt. Fötter och ben ljusröda. Längd ca 330, vingen ca 240 mm.

Styltlöparen finnes på lämpliga platser i hela Afrika och i södra Europa. Österut går han till vestra Kina. Tillfälligtvis träffas han norrut ända till Danmark, där han är funnen »for omtrent hundrede Aar siden» på Christiansö vid Bornholm samt hösten 1825 på Lindholm vid Möen. Äfven säges han med säkerhet vara sedd vid Eliasminde (Odense-fjord) vintern 1864—65 (Collin)* samt sköts nära Ringkjöbing (okt. 1882) (Lütken 1885).

Skärfläcksläktet, *Recurvirostra*, L.

Skärfläckorna äro medelstora, spensliga fåglar, lätt igenkända på näbbets egendomliga form (se

* En uppgift (Collin 1895), att styltlöparen skulle ha erhållits hösten 1882 på Falster, har visat sig felaktig.

fig. 1, tafla 47). Det är plattadt, starkt uppåtböjdt, i spetsen ytterst tunnt och böjligt. Framtårna äro relativt korta, till hela sin längd förenade genom en djupt urringad simhud. Baktån liten, nästan rudimentär, och fästad högt öfver framtårnas plan. Vingarna äro tämligen långa och spetsiga med första pennan längst. Stjärten kort. Fjäderbeklädnaden är tät och åtsittande, svart och vit. Könen likna hvarandra, och ungfågeln äro föga olika de äldre. De rugga endast en gång om året.

Släktet är kosmopolitiskt. 4 arter äro kända. I Europa finnes endast en.

Skärfläckan, *Recurvirostra avocetta*, L. (Tafla 47, fig. 1).

Namn: *Alfit* (Gotl.). Norska: *Klyde*. Danska: *Klyde*, *Brogeblit*, *Blitte*, *Hvidfugl*, *Skomager*; *Blit* (Sylt); *Branting*, *Sælskjer* (Thy); *Strandskade* (Limfj.). Finska: *Avosetti*.

Hufvudet ofvan samt bakhalsen till något mer än halfva sin längd svarta. Ett bredt, svart band längs den hoplagda vingen samt ett dylikt längs skuldran. Handpennorna svarta, de inre armpennorna svartbruna med hvitaktiga spetsar. Fågeln för öfrigt vit. Könen lika. Iris brun. Näbb svart. Ben och fötter blyfärgade. Längd 419—457, vingen 215—228 mm.

Ungfågeln ha det svarta mer brunaktigt, och vingens svarta fjädrar med smala, grå kanter.

Dunungen: ofvan ljusgrå, på rygg och hufvud med några få svarta fläckar. En smal, svart strimma från näbbroten till ögat. Under vit.

Skärfläckan häckar på tjänliga lokaler i mellersta och södra Europa, Afrika och Asiens tempererade delar, mot öster till Mongoliet. I Sverige finnes hon numera endast på södra Öland, där hon förr, åtminstone tidtals, varit jämförelsevis talrik. Linné omnämmer i sin Ölandsresa visserligen endast två exemplar, men anför hennes namn såsom brukadt af traktens folk, hvilket visar, att hon regelbundet fanns på orten. År 1867 uppskattade Meves antalet på Ölands sydspets häckande skärfläckor till högst 12—15 par. År 1869 åter häckade där minst 20 par. Under de sista åren har där endast visat sig ett och annat par — 1895 aldrig mer än tre individ samtidigt — som sannolikt ej häckat. I förra hälften af 1800-talet har skärfläckan äfven häckat på Gotland, på Närs-holm vid sydöstra kusten. Sedan 1850 har hon dock ej visat sig på ön (Kolmodin). Skärfläckan är under flyttningstiden anträffad några gånger vid Skånes kust. I Norge är hon med säkerhet funnen endast vid Fredriksstad 1840 och på Hedemarken 1846 (Collett). I Finland skall skärfläckan anträffats

bland annat på södra Åland; med säkerhet är hon skjuten i Nagu (1894, Olsson i bref). I Danmark häckar hon flerstädes, såsom i Thy, på Tipperne i Ringkjöbingfjorden, på Norderönnerna vid Læsø, på Vroi i Kallundborgfjorden, på Rødsand och Gedsør-odde, samt har tidigare häckat på Möen och på Saltholmen (Collin).

Till Öland ankom skärfläckan i början af maj och flyttade bort i augusti. Ännu i början af september sågos någon gång ungfåglar kvar.

Skärfläckan fordrar för sin trefnad långgrunda, sandiga hafs- eller sjöstränder. På Öland höll hon till i en långgrund vik, där man såg henne dels vada, dels simma på vattnet. Höst och vår samlades hon i flock och slog då ofta ned ute på hafsytan. Skärfläckan simmar bra och flyger lätt. Hon häckar i kolonier, och när någon besöker häckplatsen, flyga hanar och honor ängsligt skrikande kring fridstöraren. Hennes läte är ett högt, flöjtliknande, ofta upprepadt »kui kui» eller »plytt plytt».

Skärfläckans ägg lades på Öland i gropar bland hafstängen utan särskild bale. Kullarna innehöllo 4 ägg, utomlands lära sådana med endast 3 ej vara sällsynta, och äfven 5 ägg i kullen skola förekomma; de äro olivbruna eller gulbruna, ofta grönaktiga med brunsvarta fläckar. Längd 46—58 mm., tjocklek 33—35,5 mm.

5 FAM. Tranor, Gruidae.

Näbb kraftigt, af hufvudets längd eller obetydligt längre. Näsgruppen endast något öfverskjutande halfva näbb längden. Näsborrarna liggande jämförelsevis nära näbbets underkant och baktill omgifna af en hinna.

Skalle af trana $\frac{1}{2}$.

Beträffande näsborrarnas låga läge och den stora öppningen mellan öfver- och mellankäksbenen liknar tranornas hufvud såväl de spetsvingade vadarnas som sumphönsens (jämför vidstående figur med dem sid. 194 och 229). Alla dessa familjer bildade också Sundevalls »svagnäbbade vadare». Undernäbbet med en grund grop. De inre armpennorna något

längre än handpennorna, ofta omvandlade till plymer med frigjordt fan. Stjärten af 12 pennor. De skola rugga både vår och höst.

Ungarna födas rikt dunklädda och kunna genast följa föräldrarna. Tranorna rugga endast om hösten. Samtliga äro stora fåglar. Familjen omfattar 19 arter, ofta fördelade på ända till 9 släkten.

Transläktet, *Grus*, Pall.

Tranorna ha mycket höga och starka ben, nakna högt öfver hället. Tarserna framtill med tvärplåtar. Mellantån är medelst ett hudveck förenad endast med yttertån. Innertån bär en kraftig, krökt klo, som sannolikt af alla arterna, med säkerhet af jungfrutranan, användes som vapen. Baktån är liten. 1:sta handpennan är ganska kort, 3:dje—4:de längst, alla 4 med inskuret infan. Könen likna hvarandra, men honan är något mindre. Under fortplantningstiden lefva tranorna parvis, men under flyttningarna och om vintern uppträda de i flockar. De äro ytterst skygga och intelligent, lifliga och muntra, samt anställa ofta riktiga danslekar, hoppande mot hvarandra med lustiga krumsprång. Särskildt lär jungfrutranan hålla talrikt besökta stora »dansfester». Tranorna vistas på öppna fält och välja stora sumpiga mossar till häckplats. I luften röra de sig långsamt, men flyga mycket högt och uthålligt. De springa så fort, att en menniska ej kan följa dem. De hämta sin föda från såväl växt- som djurriket. I norden äro tvänne arter funna, hvaraf den ena dock endast är en tillfällig gäst. De lefva åtminstone i regel i engifte och lägga endast 2 ägg.

Öfversikt af arterna.

- I. Fjädrarna vid örontrakten och nedre delen af framhalsen icke förlängda till tofsar *G. grus*.
- II. Fjädrarna vid örontrakten och nedre delen af framhalsen förlängda till tofsar *G. virgo*.

Tranan, *Grus grus*, (L.) (Tafla 48, fig. 4).

Syn. *Grus communis*, Bechst., *G. cinerea*, Bechst., *G. linnei*, Malm.

Namn: Norska och danska: *Trane*. Færöarna: *Treáni*. Finska: *Kurki*. Lapska: *Kuorga*.

Ofvan askgrå med något brun inblandning. Hufvudet ofvan nästan naket, framtill svart, i nacken med en röd V-formad fläck. Nacken samt strupen och framhalsen till halfva dess längd gråsvarta.

Hufvudets sidor bakom ögonen och ett par längs bakhalsen sammanlöpare band hvita. Vingpennorna svarta, armpennorna vid roten grå. De större armtäckarna med infanets spets svart. De inre armpennorna bilda nedhängande grå plymer med svarta spetsar. Sidor och undre kroppsdelar askgrå. Könen lika, men honan mindre. Iris röd. Näbb grönbrunt, undernäbbet vid roten köttfärgadt. Ben svartaktiga. Längd 1107—1175 mm. Vingen 564—690 mm.

Ungfågeln har rostgrått, fjäderklädt hufvud och enfärgadt grå hals. Ofvan med svarta spolstreck och rostgrå fjäderspetsar.

Dunungen: ofvan rostbrun, under gulhvitaktig.

Tranan bebor som häckfågel större delen af Europa, företrädesvis dess norra delar; huru långt mot öster hon går, är okänt, men i östra Sibirien ersättes hon af en mycket närstående art. Om vintern finnes hon i nordliga Afrika. I Sverige är tranan en rätt allmän fågel, som häckar här och där på lämpliga lokaler från östra Skåne upp till Muonioniska (Wolley enligt Dresser). På det stora norrländska skogsområdets mossar och myrar torde hon vara allmänast. I södra Norges skogstrakter förekommer hon tämligen talrikt och häckar på af-sides liggande myrar såväl i barrskogen som i björk-regionen på fjällen, ja på Hardangervidden vid Nordmandslaagen på nära 1300 m. höjd. Hon häckar upp till gränsen af Nordland men förekommer endast oregelmässigt och sparsamt norr om Trondhjem. Tillfälligtvis är hon några gånger funnen långt uppe i Finnmarken (Collett). I Finland bygger hon på lämpliga lokaler öfver nästan hela landet undantagandes de sydvästra kusttrakterna samt lappmarken norr om Muonio, Kittilä och Imandra. I Ebnare är hon dock funnen (Palmén, Mela). I Danmark erhålles hon numera endast under flyttningarna, men har förr häckat, t. ex. på Fabers tid vid Sorö (Collin) samt möjligen så sent som 1880 vid Saltbæk vik på Sjælland (Reinhardt 1881). På Färöarna är hon åtminstone en gång erhållen.

Tranan plögade under många år ankomma till Vestgötaslätten omkring den 12 april, till Uppland någon dag senare. Till Skåne ankommer hon något förr och lär där stundom visa sig redan i slutet af mars; »tredje torsdagen i Tor (= mars) sätter tranan sin fot på Sveriges jor». Till Vestgötaslätten återkom hon på 1860-talet i stora skaror i september och drog bort därifrån i slutet af månaden eller i början af oktober, d. v. s. ungefär när sädgåsen och fjällvråken började infinna sig. Enstaka söderut flyttande tranor har dock den ene af oss iakttagit

såväl i juli ($\frac{25}{7}$) som i slutet af oktober, möjligen äro de förra sådana, som förlorat ägg eller ungar.

Tranan har ett trumpetande läte, som höres vida omkring, ofta längre än fågeln kan skönjas. Det är starkast hos hanen (jämför inledningen angående bröstbenets byggnad hos tranan och sångsvanarna). Ungarnas läte, som de under flykten ofta låta höra, är pipande. Tranans föda utgöres af växtämnen, särskildt bär af alla slag samt spåda växtdelar äfvensom säd och dylikt. Därjämte hafva vi, förutom groft grus, i hennes mage funnit insekter, snäckor och andra animaliska ämnen.

När tranorna komma om våren, slå de gärna till på odlade fält, där de plocka upp sådden. Först när kälen gått ur mossar och kärr, fördela de sig parvis på häckplatserna.

Sitt bo lägger hon på en stor tufva i den svåråtkomligaste delen af kärret, helst där hängfly gör platsen otillgänglig, stundom är det doldt bland små videbuskar. När man nalkas boet, söker tranan smyga sig undan, ofta nedhukad och i skydd af buskar eller dylikt. Men sedan ungarna kläckts, flyga föräldrarna vanligen högt skrikande kring besökaren, dock närma de sig aldrig inom skotthåll. Ett af oss undersökt bo var ganska stort och bygd af gamla halfruttna potatisstjälkar. Ett annat bo bestod endast af några starrstrån och videkvistar, lagda i krets kring de på marken liggande äggen. Äggen äro gulaktigt gråbruna eller ljusgrå med grön anstrykning och med bruna fläckar. Ett par gånger hafva vi funnit tranägg, som varit gråhvita utan fläckar. Längd 83,5—108,5 mm., tjocklek 59—76 mm.

Jungfrutranan, *Grus virgo*, (L.) (Tafla 48, fig. 5).

Syn. *Anthropoides virgo*.

Namn: *Numidisk trana*, Nilss. Danska: *Jomfrutrane*.

Hufvudet ofvan, halsryggens nedre del, öfversidan och de undre kroppsdelarna askgrå. Hufvudets sidor, halsen samt de förlängda bröstfjädrarna svarta. Undre ögonlocket och ett bakom ögat börjande band med långa, nedhängande hvita fjädrar. Vingpennorna mot spetsen svarta, vid basen grå. De inre armpennorna starkt förlängda, tillspetsade samt nedhängande öfver stjärten, men med sammanhängande fan. Stjärten grå, mot spetsen svartgrå. Iris röd. Näbb olivbrunt. Ben svartaktiga. Längd 787—838 mm. Vingen 460—503 mm.

Ungfågeln liknar den gamla, men har dunklare färger, hufvud och hals äro enfärgadt gråaktiga med halsens främre del rundt om svart. Örontäckare och inre armpennor endast obetydligt förlängda.

Jungfrutranan har sitt hem på norra Kinas, mellersta Asiens och sydöstra Europas stepper. Om vintern besöker hon Nordafrika och Indien. Någon enda gång förflyger hon sig långt utom sitt vanliga område. Således fälldes ett exemplar i Nerike (juni 1857, Nilsson) och ett annat vid Strömstad (maj 1874, Carlson). Till lefnadssättet lär jungfrutranan likna vår vanliga trana (jämför beträffande lekar sid. 219). Liksom denna lefver hon i engifte, bygger sitt bo på tufvor i sumphiga myrar och lägger två ägg, som till färgen likna vanliga tranans men äro mindre.

6 FAM. Hägrar, Ardeidae.

I olikhet mot alla föregående vadarefåglar och i motsats mot sumphönsen, men i likhet med storkarna hafva hägrarna näsborrarna sittande högt upp och öppningen mellan öfver- och mellankäksbenen liten (jämf. fig. sid. 225 med dem sid. 194, 219 och sid. 229). Här af följer, att näsborrarna bli små, de omges ej af en mjuk hinna utan nedtill af en hård kant, upptill af ett litet, hårdt hudveck. Storkar och hägrar bilda äfven tillsammans med en del närstående Sundevalls grupp »starknäbbade vadare». Det är emellertid i synnerhet foten med dess långa tår, som

Häger fot af rördrom $\frac{2}{3}$ jämte klon på häger mellantå $\frac{1}{1}$.

utmärker hägrarna. Baktåns klo är större än mellantåns, som längs inkanten är tandad (jämför öfversikten sid. 176 och vidstående teckning). Deras fötter ega stor yttre likhet

med tättingarnas, men baktåns sena är ej fri som hos dessa (jämför inledningen). De 4 första handpennorna i regel med nära spetsen inskuret infan. Stjärten af 10—12 pennor. Nackens och framhalsens fjädrar ofta förlängda. Hufvudets sidor framför ögonen nakna. De rugga om hösten.

Hägrarnas ungar födas dunklädda men kvarstanna liksom storkars, roffåglars (jämför sid. 118) och pelikanfåglars m. fl. i boet tills de äro flygfärdiga, samt matas härunder af föräldrarna. Särskildt under flykten bäres halsen så starkt S-formigt krökt, att hufvudet nära nog hvilat mot kroppen. Under hvila hålles den stundom liksom näbbet rätt uppåtsträckt. Hägrarna springa jämförelsevis dåligt, men äro skickliga vadare, som lefva vid grundt vatten och lifnära sig hufvudsakligen af fisk och smådjur. Hägrarna lefva i engifte — många af dem häcka kolonivis — och lägga 3—5 relativt små, enfärgade, ofta blåaktiga ägg af en karaktäristisk spolforn, som återfinnes hos pelikanfåglarna.

Hägrarna bebo hela jorden med undantag af de högnordiska länderna, men äro talrikast i tropikerna. De omfatta närmare 100 arter, numera stundom fördelade på ända till 26 släkten och undersläkten.

Öfversikt af släktena.

- I. Underbenets nedre nakna del längre än halva tarsen * *Ardea*.
- II. Underbenet fjäderklädt till nära hälleden.
 - A. Öfvernäbbet nästan rakt, tarsen kortare än mellantån *Botaurus*.
 - B. Öfvernäbbet ända från roten svagt nedhöjdt, tarsen något längre än mellantån *Nycticorax*.

Hägersläktet, *Ardea*, Briss.

Till öfversiktens kännemärken kan läggas, att halsen är lång och smal samt klädd med korta fjädrar. Hägrarna häcka kolonivis och äro i rörelse om dagen.

Hägersläktet omfattar c:a 50 arter, som i allmänhet äro jämförelsevis storvuxna.

* Förutom hos *Ardea ralloides* (se noten sid. 223), som visserligen har underbenet bart längre upp än rördrommarna, men ej så långt som de egentliga hägrarna.

Öfversikt af arterna.

- I. Tarsen längre än mellantån med klo.
 - A. Färgen ofvan askgrå *A. cinerea*.
 - B. Färgen ofvan hvit..... *A. alba*.
- II. Tarsen lika lång som mellantån med klo *A. purpurea*.

Grå hägern, *Ardea cinerea*, L. (Tafla 49, fig. 2, gammal, fig. 3, ung fågel).

Namn: *Häger: Häjer, Häjrek* (Smål.). Norska: *Heire, Graaheire, Fiskeheire, Hegre*. Danska: *Fiskeheire, Graa Heire, Skredheire*. Færöarna och Island: *Hegri*. Finska: *Haikara, Harmaa haikara*.

Ofvan askgrå. Skulderfjädrarna ljusare, tillspetsade och förlängda. Vingpennorna gråsvarta, de inre armepennorna grå. Vingens framkant hvit, dess täckfjädrar liksom kroppssidorna grå. Stjärten grå. Hjässan och nacktofsen svarta. Huvudet för öfrigt och strupen hvita. Halsen grå med ett band af svarta fläckar längs framsidan. De förlängda bröstfjädrarna samt undersidan hvita. En stor fläck på hvardera sidan om bröstet samt undergumpen svarta. Könen lika. Iris gul. Näbb gult. Ben mörkgrå. Längd 960—1060 mm. Vingen 450—480 mm.

Ungfågeln har hela huvudet ofvan grått med en kortare svart tofs. Det svarta på bröstets sidor och undergumpen saknas, likaså de förlängda skulderfjädrarna.

Dunungen: ofvan brungrå, under hvitgrå. Dunen på hjässan med mycket förlängda grågula spetsar.

Grå hägern har en vidsträckt utbredning. Han förekommer i Europa upp till mellersta Skandinavien, i Afrika ända till Kap, i Asien ända till Japan och slutligen i Australien. I Sverige finnes han endast i de sydliga landskapen, där han, trots ifrig förföljelse, flerstädes ännu är rätt allmän, t. ex. vid Trolleholm, Snogeholm och Öfvedskloster, om än ej så talrik som förr. I Blekinge skall han ej vara sällsynt, och vid Nömmen söder om Eksjö häckar han (Sundström). Likaså skall han bäcka på Hallandsås (Carlson) samt vid Hjarteredsjön öster om Varberg (Jägarförh. tidskrift 1887).* För öfrigt äro

* Enligt gamla mäns utsago har en mindre hägerkoloni funnits i Gillbergadalen i Värmland, men har den för c:a 70 år sedan försvunnit (S. W. Tenow i bref. Jämför uppgifter i Nilsson, Carlson m. fl. ställen). Uppgifter finnas om att hägrar häckat i Väse i Värmland (Tenow), på Dal (Carlson), i Kils socken i Nerike (Kinberg), och Tysslinge i samma landskap (Sundström 1868). Dock torde alla utsagor om hägerns häckning, som ej grunda sig på direkta fynd af fågelkännare, böra mottagas med stor försiktighet, då såsom ofvan framhålles ungfåglarna ströfva vida omkring och lätt ge anledning till falska uppgifter. De af Kinberg (s. 641) efter Kolthoff meddelade uppgifterna om kolonier vid Borås och Jönköping bero på misstag.

enstaka exemplar ofta anträffade på eftersommaren i Bohuslän, Vestergötland, Östergötland (vid Tåkern), på Öland och Gotland, i Värmland, Nerike, Uppland, ja t. o. m. i Dalarna och Jämtland (Kinberg, Carlson, Sundström), på senare stället sannolikt förflugna från Norge. Vid Norges blida westkust häckar han från trakten af Stavanger åtminstone upp till Trondhjemsfjorden. Norr härom är han tillfälligtvis anträffad (d. $\frac{22}{9}$ 1891) ända uppe vid Skjærvö (70° N. Br.) (Collett). I Finland är han med full säkerhet funnen ett par gånger, nämligen vid Esbo ($\frac{1}{8}$ 1872, i juli 1874) och vid Helsingfors ($\frac{17}{7}$ 1885) samt våren 1881 död på isen vid Åland (Palmén, Mela). I Danmark är han flerstädes allmän samt öfvervintrar stundom (Collin), men skall numera årligen aftaga i antal.

Hägern är en bland våra tidigare vårfåglar och anländer till Skåne i slutet af mars. Höstflyttningen infaller i slutet af september och första hälften af oktober. Han öfvervintrar i Tyskland, och vid Norges kust stanna likaledes en del individ kvar (Collett).

Hägern söker sin föda vid grunda stränder, såväl vid hafvet som vid insjöar. Vanligen i närheten af vatten, stundom dock tämligen långt därifrån, slår han i större eller mindre sällskap ned sina bopålar. Oftast bygga de i någon högväxt löfskog, helst bok eller alm. I Norge häckar han äfven ofta i furubestånd eller på branta klippor. Härifrån göra de gamla fåglarna utflykter till närmaste fiskvatten. Under fisket står hägern ofta stilla ett stycke ut i vattnet för att plötsligt, när något byte närmar sig, blixtnabbt gripa det med sitt skarpa näbb, eller ock vadar han fram och åter längs stranden. Utom sin älsklingsföda, fisk och fiskyngel, förtär hägern insekter, råttor och sorkar samt äfven grodor. När ungarna äro flygfärdiga, skingras de och ströfva sedan vida omkring. Sådana kringflackare infinna sig årligen t. ex. i norra Vestergötland från och med juli månad tills in i oktober, så vid Venern, Hornborgasjön och sjön Östen, likaså vid Mälaren, och stundom flyga de öfver till Gotland (jämför noten här ofvan). Nätterna tillbringa hägrarna oftast i bestämda träd, lätta att upptäcka på de hvita fågelexkrementen.

Hägers flykt erinrar om en roflägel, och då han härvid bär sin långa hals indragen, får han på afstånd en viss likhet med en örn. På marken rör han sig långsamt och afmätt. Hägern är ytterst skygg och var. Hans läte är ett sträff, högt »kraick», som han under flykten ej sällan låter höra, vid boet har han ett varningsläte.

Som redan nämnt, häckar hägern i kolonier

af ofta 40—50, stundom öfver 100 par; ej sällan finnas flera reden i samma träd. Boen äro tämligen stora och flata, glest byggda af grenar och fina kvistar samt fodrade med gräs, hår och dylikt. De byggas vanligen mot spetsen af de högsta grenarna. Äggen läggas tidigt, ofta redan den 15—20 april. Till antalet äro de 3—5 eller stundom 6, blåaktigt gröna, ofläckade. Längd 58—62 mm., tjocklek 42—44,5 mm.

Hvita hägern, *Ardea alba*, L. (Tafla 49, fig. 4).

Namn: *Silverhäger*, Kinberg; *Ägretthäger*, Smitt. Danska: *Hvid Heire*, *Sölcheire*.

Rent hvit. Skulderfjädrarna starkt förlängda och med glest fan. Könen lika. Iris gul. Näbb svart. Ben mörkbruna. Längd ca 1,015 mm. Vingen 414—445 mm.

Ungfågeln liknar den gamla men saknar dennes skulderplymer.

Denna utomordentligt vackra häger har sitt hem i sydöstra Europa, vestra Asien och norra Afrika, samt ersättes i södra Afrika, Indien, den malajiska arkipelagen och Ostasien af en till arten knappast skild, men småväxtare form. Till Sverige har han endast några få gånger förrirat sig. Linné omtalar honom såsom funnen eller sedd vid Araslöf i Skåne (1746), och sedan dess är han fälld vid Kristianstad (maj 1846, Riksmuseum), vid Horn vid Nyköpingsfjärden (den 24/10 1868), vid Björnö i Stockholms skärgård (den 21/6 1876), vid Eskilstuna (den 20/6 1877) (Kinberg) och vid Vesterås (november 1856, Nilsson). I Norge och Finland är han ännu ej iakttagen, lika litet som i Danmark.

Till lefnadssättet lär hvita hägern likna den vanliga grå.

Purpurhägern, *Ardea purpurea*, L. (Tafla 49, fig. 1).

Namn: Norska och danska: *Purpurheire*.

Ofvan mörkt brungrå. De förlängda skulderfjädrarna rostfärgade. Vingpennorna gråsvarta. Vingens fränkant och undre täckare samt underbenen ljusst roströda. Hufvudet ofvan, nacktofsen och ett band längs halsryggen, ett annat under ögat och slutligen ett på hvardera sidan om halsen svarta. Strupen hvit. Hufvudets sidor och halsens öfre del rost-röda, framtill med längsgående, svarta fläckar, som nedåt sammansmältas med halsens svarta sidoband. Nedre delen af halsen grå. Bröst och buk rödbruna med stora, svarta fläckar. Undre stjärttäckarna fläckiga af svart, hvitt och rostrött. Stjärten gråbrun. Könen likna hvarandra. Iris gul. Näbb

gulaktigt. Benen mörkt grönaktigt grå. Längd 762—813, vingen 355—362 mm.

Ungfågeln: ofvan svartbrun med breda, ljusst rödbruna fjäderkanter. Pannan svart. Nacke och hals rödbruna. Strupe hvit. Under gulbrun med långa svartbruna fläckar och gråsvarta sidor.

Purpurhägern, som bebor Afrika ned till Kap och Asien till Kina och Filippinerna, har äfven sitt hem i sydöstra Europa. Han besöker tillfälligtvis det öfriga Europa och har äfven trenne gånger förrirat sig till Sverige. Han är nämligen skjuten vid Östra Torp i sydligaste Skåne (18/4 1853, Nilsson), på Hisingen (gammal fågel 18/11 1882) och i Bohuslän på Tjörn (ungfågel 17/10 1891) (A. Stuxberg i bref). Äfven i Norge äro två exemplar funna, nämligen en äldre fågel vid Urskog öster om Kristiania (1/6 1886) och en ung fågel vid Sigvalddal i Lyngen (15/10 1890). I Finland är han ej iakttagen. I Danmark är han skjuten vid Sennels nära Thisted i norra Jylland (11/11 1889, Winge 1891) samt skall äfven ha skjutits i trakten af Frijsenborg på Jylland (Collin 1895).

Purpurhägern närmar sig till lefnadssättet och val af vistelseort kanske mer rödrommen än den vanliga hägern. Han häckar visserligen i täta kolonier men lägger oftare sina bon i vassen eller i helt låga buskar än i trädens kronor.*

Rödrömsläktet, *Botaurus*, Steph.

Halsen jämförelsevis kort och klädd af långa, yfviga fjädrar. Stjärten hos våra arter af 10 pennor. Tarsen kortare än mellantån med klo.

Släktet omfattar närmare 25 arter, men uppdelas ofta i två släkten, i det att dvärgrödrömmen afskiljes till släktet *Ardetta*.

Öfversikt af arterna.

- I. Handpennorna svartgrå med rostgula tvärband. Innetån längre än den yttre *B. stellaris*.
- II. Handpennorna svartbruna. Inner- och ytter-tår lika långa *B. minutus*.

* Vid Ribe i vestra Jylland sköts 1885 ett exemplar af *Ardea* (eller *Buphus*) *comata*, Pall (= *ralloides*, Scop.); ett annat sköts i maj 1889 strax söder om Tönder i Slesvig (Collin 1895). Denna häger är ofvan rostgul. Hufvudets och nacktofsens fjädrar med svarta kanter. Vingar, stjärt och undersida hvita, bröstet och dess förlängda fjädrar ljusst rostgula. Näbb blyfärgadt med svart spets. Ben grön-gula. Till storleken står han emellan rödrom och dvägrödrömmen, hvilka han äfven liknar däri, att underbenet är fjäderklädt långt ned, att näbbet knappt är längre än hufvudet och att tarsen är kortare än mellantån. Längd ca 460—500 mm. Vingen ca 200 mm. Hans hemland är Afrika och södra Europa, hvarifrån han då och då förflyger sig norrut. Han skall vara en dagfågel.

Rördrommen, *Botaurus stellaris*, (L.) (Tafla 49, fig. 6).

Syn. *Ardea stellaris*.

Namn: *Rördrum*. Norska och danska: *Rördrum*. *Stor Rördrum*. Finska: *Kaulushaikara*.

Ofvan samt på stjärten tvärbandad och fläckig af rostgult och svart. Vingpennorna rostbruna med svarta tvärband. Hufvudet ofvan brunsvart. Från munvinkeln bakåt ett mörkbrunt streck. Under ljusgul med rostbruna längsfläckar, som utefter strupen och halsen bilda ett band. På halsens och kroppens sidor mörkbruna tvärfleckar. Könen lika, men honan något mindre. Iris gulaktig. Näbb grönaktigt gult. Fötter gulaktigt gröna. Längd ♂ 740—800, ♀ ca 660—680 mm. Vingen ♂ 315—350, ♀ 280—300 mm.

Ungfågeln liknar de gamla men är blekare med gul i stället för rostfärgad anstrykning.

Dunungen är ofvan brun med långa, roströda dunspetsar. Under gulaktig. Strupen hvit. Iris hvit. Näbb och fötter »hvitroda».

Rördrommen förekommer öfver nästan hela Europa samt i Afrika till Kap, mot öster går han ända till Japan. Mot Norden finnes han i mellersta Ryssland och upp till Finska viken. I Sveriges mellersta och södra landskap har han förr förekommit flerstädes, men är på sista tiden ganska sällan iakttagen. Ännu på 1860-talet träffades han tidt och ofta i Skåne och några få gånger i Småland, flerstädes i Västergötland, där han häckade vid Hornborgasjön och vid Mariestad, flera gånger vid Göteborg mellan ¹³/₉ och ²⁹/₁₀, sista gången 1868, samt på Orust i Bohuslän (³⁰/₁₁ 1842, Malm), i Södermanland (april 1865, ⁹/₁₁ 1868, ²³/₁₁ 1883). Några gånger är han skjuten vid Wijk i Uppland (Kinberg) och på Öland åtminstone en gång (²¹/₁, Kinberg), men på Gotland är han aldrig iakttagen. I Norge ha endast några förirrade exemplar anträffats, såsom vid Heirefos norr om Arendal (¹⁶/₁₁ 1881) samt på Jæderen efter en stark sydlig snöstorm (²⁴/₂ 1885, Collett). I Finland är rördrommen mycket sällsynt, men är några få gånger erhållen i södra delarna af landet, sålunda förutom några i äldre berättelser omnämnda fynd vid Tapila i Sagu, vid Helsingfors (²⁰/₈ 1876), vid Kexholm (²⁴/₈ 1875) samt i Viborgstrakten (sept. 1874) (Palmén, Mela). Senast skola bo och ägg ha anträffats i St. Andrea i sydöstra Karelen (²⁷/₅ 1895)*. I Danmark var han förr mycket vanligare än nu och häckade flerstädes såväl på Jylland som på Sjælland, Lolland och Møen (Collin).

Ehuru rördrommen är en hårdig fågel, som öfvervintrar redan i norra Tyskland och åtminstone

stundom träffats i Skandinavien äfven vintertid, flyttar dock flertalet till varmare länder.

Rördrommen har sitt tillhåll vid vassrika floder, sjöar och kärr. Han är en nattfågel, som om dagen håller sig orörlig, och lär han då vanligen stå på ett ben med indragen hals och näbbet riktadt rätt upp. I denna ställning är han med sina skyddande färger ytterst svår att upptäcka. Sålunda berättade en gammal jägare, att han i en vik på Torsö i Mariestadstrakten under en andjakt länge stått bredvid hvad han antog vara en spetsig påle. Men då en hund kom springande rakt på densamma, blef det lif i pålen, som befanns vara en rördrom. Vid nattens inbrott blir rördrommen liflig och söker då sin föda. Han lär röra sig med synnerlig färdighet äfven i de tätaste snår, klättrande öfver vassen och i buskarna. Endast sällan flyger han, men väl uppkommen flyger han både högt och lätt och liknar då, med halsen starkt indragen, mycket en berguf.

Rördrommens lockläte, som endast höres nattetid, är ett starkt skrik, påminnande om korpens, och hanens parningsrop, ett slags vrålände, ljudar vidt omkring. Man har sökt återgifva det med: »ni prumb y prumb y prumb». Äfven har man, ehuru med orätt, påstått, att det underliga ihåliga lätet, som mångenstädes äfven i Sverige gifvit anledning till spökhistorier, uppkommer af att fågeln håller näbbet under vattnet medan han skriker. Lätet är verkligen bubblande samt så skarpt, att det en lugn sommarnatt torde kunna höras ett par kilometer. Rördrommens föda består af småfisk och andra mindre djur, som förekomma i vassen, såsom grodor, ödlor, insekter samt någon gång fågelungar och sorkar.

Sitt bo lägger han bland tät vass. Äggen, som skola vara 3—5 till antalet, äro grågula med grön anstrykning. Längd 50—57 mm., tjocklek 37—40 mm.

Dvärgrördrommen, *Botaurus minutus*, (L.) (Tafla 49, fig. 8, ♂, fig. 7, ♀).

Syn. *Ardea minuta*, *Ardetta minuta*.

Namn: *Dvärghäger*, *Dvärgrördrum*. Norska och danska: *Dværgeheire*, *Dværgrördrum*.

Hane: hufvudet ofvan, rygg, stjärt och inre armpennor glänsande svarta. Återstående vingpennor matt svarta. Hals, bröst, buk och sidor samt vingens smärre täckfjädrar ljusst brungula, på bröstets sidor under de förlängda halsfjädrarna med stora, svartbruna fläckar. De stora öfre och de undre vingtäckarna gullvita. Honan har ryggen glänsande

* Tidskrift för Jägare och Fiskare 1895, s. 140.

mörkbrun med smala, gulaktiga kanter längs fjädrarna samt kroppssidorna med några mörka längsstreck. Hufvudets sidor och nacken rödbruna. Eljest är hon lik hanen. Iris gul. Näbb grönaktigt gult. Längd c:a 300—350 mm. Vingen 136—159 mm.

Ungfågeln liknar honan men har ofvan gula kanter rundt hela fjädrarna samt mörka fläckar längs de öfre vingtäckarna.

Dvärgrördrommen tillhör Europa med undantag af dess kallare delar samt bebor äfven vstra Asien. Österut ersättes han af en närstående art. Vintertid finnes han långt ned i Afrika. I Norden är han ytterst sällsynt. I Danmark är han dock funnen några gånger, såsom i Jylland vid Nørholm, upprepade gånger i trakten af Ribe (bl. a. ²¹/₄ 1878, ⁷/₈ 1881), i närheten af Ringkjöbing (mars 1871), vid Sæby (juni 1865), vidare på Fyen vid Östrupgaard, vid Faaborg (februari) och i närheten af Odense (Rönningesögaard) samt på Langeland (²³/₆ 1874) och på Sjælland nära Ringsted. Han har likväl aldrig iakttagits häckande. I Sverige skall han ha skjutits vid Vesterås (1823) samt vid Dagsörps mosse i Skåne (okt. 1849, Nilsson). Dessutom finnas ett par mera sväfvande uppgifter om förekomst i Skåne (Sundström 1877, Wallengren 1854). I Norge är han anträffad vid sjön Sevalen i Tönset (¹³/₇ 1883, Collett). I Finland är han ej iakttagen. På Strömö, Färöarna, är han fångad (april 1834), likaså på Island (Collin).

Såväl till utseende som till lefnadssätt liknar dvärgrördrommen mycket rördrommen. Boet lägges vanligen något öfver marken bland täta buskar och vass eller i ett öfvergifvet skatbo. Äggen äro i allmänhet 5—9, blåaktigt hvita, 33—37 mm. långa och 24—27 mm. tjocka.

Natthägersläktet, *Nycticorax*, Steph.

Natthägerarna ha liksom rördrommarna jämförelsevis kort hals med yfvig fjäderbeklädnad och dessutom en lång men gles nacktofs. Det svagt böjda näbbet är gröfre och något kortare än hos de föregående släktena. Stjärten har 12 pennor. Könen lika, men ungarna med afvikande dräkt. Släktet omfattar 9 arter.

¹ Natthägern, *Nycticorax griseus*, (L.) (Tafla 49, fig. 5).

Syn. *Ardea nycticorax*, L.

Namn: Danska: *Nattheire*.

Hufvudet ofvan och ryggen svartgröna, glänsande. Nacken prydd med en lång tofs af smala, hvita fjädrar. Vingar och stjärt grå. Panna, hals

och undre kroppsdelar hvita—hvitgrå. Könen lika. Iris röd. Näbb svartaktigt. Benen ockragula. Längd c:a 535 mm. Vingen 285—330 mm.

Ungfågeln: ofvan mörkbrun, halsen med smala, gulbruna längsfläckar, rygg och vingar med trekantiga, hvita fläckar. Under hvit med mörkbruna längsfläckar. Senare saknar ungfågeln fläckarna. Den är då ofvan gråbrun med antydning till metallglans. Hufvudet ofvan svartbrunt. Under hvit med gråbrun kräfrakt.

Natthägern finnes i södra och sydöstra Europa, i Afrika ända ned till Kap, i Asien till Japan och den malajiska arkipelagen samt i Nordamerika. Från Danmark känna vi, förutom några äldre fynd från »hertigdömena», däraf ett par från Sylt, att han skjutits vid Ribe (maj 1821?) samt uppgifves ha setts darsammastädes (¹²/₈ 1874). På Färöarna är han funnen (juli 1878) (Collin). I Sverige är han endast fälld en gång, en ungfågel, vid Silfåkra i Skåne (¹¹/₁₁ 1863, Kinberg). I Norge har han aldrig visat sig, ej heller i Finland.

Natthägern uppehåller sig vid och i närheten af vatten. Om dagen hvilar han ofta i något träd men blir vid skymningens inbrott lifligare och söker under natten sin föda. Han häckar kolonivis och helst i höga träd. Ej sällan lär man finna honom bosatt i andra hägerkolonier. Äggen, 3—5 till antalet, äro blåhvita eller grönaktigt hvitblå samt 45—55 mm. långa och 33—38 mm. tjocka.

7 FAM. Storkfåglar, *Ciconiidae*.

Storkfåglarna ega ett kraftigt, långt och merendels rakt näbb (se dock Tantalini), som i likhet med hägrarnas har små, högt liggande

Skalle af stork ³/₈.

näsborrar (jämf. s. 221). Benen äro långa och deras nakna del klädd af nätlikt skulpterad hud (und. Ibis). Alla framtårna vid roten förbundna genom en hud. Baktåns fäste ligger alltid åtminstone något högre än de andra tårnas (se omstående figur). Klorna små, den på midttån saknar regelbunden tandning och är aldrig mindre än baktåns (jämf. hägrarna, sid. 221).

Höger fot af stork 1/4.

Ungarna födas dunklädda men kvarligga i boet och vårdas af föräldrarna tills de äro flygfärdiga.

Familjen, som här uppdelas i trenne underfamiljer, räknar närmare 50 arter.

Öfversikt af underfamiljerna.

- I. Näbbet icke kägelformigt.
 - A. Näbbet trindlagdt, båg-
böjdt åtminstone i spetsen..... *Tantalini*.
 - B. Näbbet nedtryckt, i spetsen utvidgadt och afrundadt *Plataleini*.
- II. Näbbet kägelformigt *Ciconiini*.

1 Underfam. Ibisfåglar, *Tantalini*.

Näsgropen är en smal fåra, som nästan når näbbets spets, detta saknar hak (jämför underfam. storkar nästa sida). Näsborrarna äro små och ligga högt upp, nära näbbroten. Från hakvinkeln

går en fåra till näbbspetsen. Stjärten består af 12 pennor. De rugga två gånger om året.

Underfamiljen omfattar något öfver ett tjog arter, spridda öfver större delen af jorden.

Ibissläktet, *Ibis*, Aūd.

Släktet afviker från alla andra storkfåglar däri, att tarserna framtill ha tvärställda plåtar. Midttåns klo har några inskränningar, men ingen regelbunden tandning som hos hägrarna. 4 arter äro kända.

Svarta ibis, *Ibis falcinellus*, (L.) (Tafla 49, fig. 9).

Syn. *Falcinellus niger*, (Gmel).

Namn: Norska och danska: *Ibis*, *Sort Ibis*, *Europæisk Ibis*. Finska: *Musta iibis*.

Hufvud, hals, framrygg, bröst och buk rödaktigt kastanjbruna. Bakrygg och undergump svartaktiga med skiftande metallglans. Undre vingtäckare, vingar och stjärt grönaktiga med stark metallglans. Könen lika, men honan mindre. Iris brun. Näbb svartaktigt. Fötter svartgrå. Längd ♂ c:a 690, ♀ c:a 560 mm. Vingen ♂ c:a 380, ♀ c:a 290 mm.

Ungfågeln: på hufvud och hals samt ofvan och under mörkt gråbrun. Vingar och stjärt med stark, grön metallglans. Hufvud och strupe hvitfläckiga.

Ibis' utbredningsområde omfattar mellersta och södra Europa, Afrika ned till Zambesi, Asien till östra Kochinkina, går ned till Australien samt inbegriper Nordamerikas södra stater. I Norden är han en sällsynt gäst. I Sverige erhöles han på Gotland (Thunberg 1798), hvarifrån också en gammal fågel beskrifves af Nilsson, som äfven omnämner honom såsom erhållen i Skåne och Södermanland, tvänne ungfåglar ha anträffats vid Björklunge i Uppland (7/10 1842, Kinberg), en ung fågel fälldes i Amnehärad vid Venerns nordöstra strand hösten 1866 (Kinberg). Äfven i Norge är han anträffad några gånger, såsom i Ringebo vid Kristiania ett par gånger (t. ex. hösten 1839), vid Drammen (juli 1862), vid Bergen 2 st. (1848), vid Bodö (sept. 1835) (Collett). I Finland är han funnen en gång, på Kuustö vid Åbo om sommaren något år på 1830-talet, då tvänne exemplar observerades, hvaraf ett sköts. I Danmark är han skjuten nära Segeberg (25/10 1825), vid Fredriksstad på Fyen, i trakten af Næstved (21/10 1882) och nära Thisted i Jylland (11/10 1889). Från Island ha ej mindre än fem exemplar erhållits (1824). Äfven på Færöarna skall han förekomma i storspofvens flockar (Collin).

Ibis lär till sitt uppträdande och sina vanor likna storspofven, och han träffas äfven stundom i sällskap med spofvar. Han uppehåller sig helst på sankar mossar eller långgrunda sjöstränder. Äggen äro vanligen tre, enfärgadt grönbå. Längd 51—55 mm., tjocklek 34—40 mm.

2 Underfam. Skedstorkar, *Plataleini*.

Denna underfamilj innefattar endast ett släkte, utmärkt genom sitt raka, tillplattade, i spetsen skedformigt utbredda näbb. Näsborrarna äro korta springor, som öppna sig på näbbets öfre yta nära dess bas. En näbbfåra går längs näbbskedens öfre kant ända fram till spetsen. De rugga om hösten, men nacktofsen växer först ut mot våren.

Skedstorksläktet, *Platalea*, L.

Släktet omfattar 6 arter och bebor såväl det östra som det vestra halvklotets varmre delar.

Skedstorken, *Platalea leucorodia*, L. (Tafla 48, fig. 3).

Namn: *Skedgås*. Norska: *Skeheire*, *Skegaas*. Danska: *Skeheire*, *Skegaas*, *Skovlnab*. Finska: *Kapustahaikara*.

Helt hvit med ett rostgult band öfver bröstet. Honan är något mindre och har kortare näbb. Iris röd. Näbbet svartaktigt, näbbskeden ofvan gul med svart kant. Fötterna svartaktiga. Längd ca 815 mm. Vingen ca 380 mm.

Ungfågeln saknar nacktofsen, äfvensom det rostgula bandet öfver bröstet, samt har de yttre handpennorna med spetsarna och utfanet bruna, de inre med en brun fläck midtpå.

Skedstorken tillhör mellersta och södra Europa och norra Afrika samt går österut till Indien och Sibirien. Han häckar i Holland. Till norra Europa förrirar han sig någon gång, och Linné upptar arten som svensk jämte uppgiften, att han skulle finnas i Vesterbotten och Lappland. I Grillska samlingen förvarades 1796 ett exemplar, som sades vara funnet i Sverige. Dessa uppgifters värde förefaller dock tvifvelaktigt. I Norge åter är han funnen, dels på Jæderen 1832 och i trakten af Tönsberg 1836, dels kom ($\frac{7}{10}$ 1888) en flock af 11 stycken till Listerland; 7 fälldes, bland hvilka endast fanns en äldre fågel (Collett). Om skedstorkens förekomst i Finland finnas en del äldre och osäkrare uppgifter, dessutom är ett exemplar dödadt på Hogland (Palmén). Vid Archangel säges en flock på 4 stycken ha anträffats (Meves 1871). I Danmark är han fälld dels på norra Sjælland (1848), dels nära Nakskov på Lolland ($\frac{22}{4}$ 1864), dels (3 st.) nära Odense ($\frac{13}{5}$ 1884), där några skötos ur en flock, dels slutligen i Jylland nära Ringkjöbing (1850 och våren 1862) och nära Ribe någon gång i förra hälften af 1860-talet. På Færöarna är han en gång funnen (Collin).

Till lefnadssätt och vanor liknar skedstorken rätt mycket storkarna. Boet lägges helst i träd, i låga snår eller bland vassen. Skedstorken häckar kolonivis. Äggen äro hvita med bleka röda fläckar.

3 Underfam. Storkar, *Ciconiini*.

Näbbet stort, kägellikt, i regel rakt, spetsigt och med en inskärning bakom spetsen. Näsgrop saknas. Klorna oftast korta, trubbiga och platta (se motstående fig.). Storkarna rugga om hösten.

Underfamiljen omfattar omkring ett tjog arter, som företrädesvis bebo gamla världen.

Storksläktet, *Ciconia*, Briss.

Näbbet rakt med något inböjda kanter och näsborrarna i en liten rännlik grop nära pannan. En fläck på strupen, ett band mellan näbbet och ögat

samt en ring kring detta äro nakna. 4:e och 5e handpennorna äro längst, de 5 första närmare roten med inskuret infan. Stjärten är kort och afrundad, af 12 pennor. Könen äro lika, men ungarna bli först under 3:e året fullt utbildade.

Storkarna äro stora fåglar, som röra sig långsamt och liksom med värdighet; på marken gå de tämligen raka, med sträckt eller svagt S-böjd hals, och man ser dem aldrig springa. De flyga högt och uthålligt men ej särdeles snabbt och bära under flykten halsen rakt framsträckt samt benen utsträckta längs stjärten. Ofta ses de kretsas uppe i luften, och stundom segla de härvid med orörliga vingar.

Sina bon lägga de vanligen i träd eller på andra upphöjda föremål, och de lefva i engifte, hvarje par för sig. De lägga 3—5 hvita ägg.

Storkarna nära sig af mindre djur, såsom insekter, grodor, maskar, sniglar, sorkar, fågelungar o. s. v., samt äro mycket rofgriga.

Öfversikt af arterna.

- I. Dräkten hvit med svarta vingpennor..... *C. ciconia*.
- II. Dräkten svartaktig med bröst och mage hvita *C. nigra*.

Storken, *Ciconia ciconia*, (L.) (Tafla 48, fig. 1).

Syn. *Ciconia alba*, Bechst., *C. linnéi*, Malm.

Namn: *Hvit stork*; *Sturk* (Smål., Vestergötl.); *Husstork*, Smitt. Norska och danska: *Stork*, *Hvid Stork*. Finska: *Valkea tuonenkurki*, *Valkea haikara*.

Hufvud, hals, rygg, vingar, undre kroppsdelar, undre vingtäckare, bakrygg, öfvergump och stjärt hvita. De stora vingtäckarna och vingpennornas synliga delar svarta. Vingpennorna vid roten hvita, ytterfanets inre del silfvergrå. Könen lika. Iris mörkbrun. Det nakna kring ögat svart. Näbb och ben röda. Längd 1010—1040, vingen 535—570 mm.

Ungfågeln liknar de gamla men är rent hvit, medan de gamla alltid äro mer eller mindre smutsiga.

Dunungen: hvitaktig. De svarta skulderfjädrarna visa sig rätt snart.

Storken finnes utom i mellersta och södra Europa äfven i Afrika samt i Persien, Indien och Japan. I England är han endast en tillfällig gäst. Mot norden går han upp till södra Sverige. I Skåne har han förr i tiden varit mycket allmän samt äfven häckat i Halland upp till Varberg, men på de sista årtiondena i hög grad aftagit; han häckar dock ännu på åtskilliga ställen i nämnda provinser. Vid Göteborg häckade han 1872 (Malm). För öfrigt anträffad några få gånger i Göteborgstrakten.

Han förvillar sig, i synnerhet om våren, längre upp åt landet och är sålunda funnen ända uppe i Dalarna, i Värmland och vid Upsala. På Vestgötaslätten visade han sig på 1860-talet nästan årligen, men förföljdes alltid af befolkningen. Äfven på Öland och Gotland har han visat sig. I södra Norge är han rätt ofta anträffad, någon gång flockvis, i synnerhet i april och maj, men aldrig funnen häckande. På vestlandet är han funnen på Jæderen upprepade gånger samt i Hardanger (april 1867). Som anmärkningsvärdt framhålles ett sent fynd vid Dröbak ($\frac{6}{12}$ 1891, Collett). I Finland är han mycket sällsynt. Ett exemplar fälldes vid Borgå (sept. 1843) och ett sågs på Kimito (Olsson 1894), ett tredje skall ha setts nära Fredrikshamn (juni 1869), ett fjärde erhöles nära Heinola i Tavastland ($\frac{6}{5}$ 1865). Vidare sågs en stork i Sodankylä, c:a 67° 30' N. Br., (»vårsommaren» 1850, Palmén). I Danmark har han förr funnits talrikt öfver hela landet, men har mångenstädes aftagit i antal. 1856 var ett olyckligt år för storkarna, i det många ej kommo åter till sina gamla häckplatser. Sannolikt hade de omkommit vid färden öfver Medelhafvet. På Bornholm skall storken saknas (Collin).

Där han häckar, är storken en allmänt omtyckt och skyddad fågel, som nästan blifvit ett slags tamdjur. Man ser honom helt orädd röra sig bland människor och husdjur. Det är denna hans förtrogenhet med människan, som gör att han vanligen faller offer för hennes mordlust, så snart han visar sig på trakter, där man ej lärt sig hålla af och skydda honom. Omöjligt är ej, att storken, om befolkningen hade lämnat honom i ro, för längesedan bosatt sig på Vestgötaslätten.

Tidigt om våren, omkring 4—8 april, ankommer storken till Skåne. Hanen kommer en tid före honan, folket tror att han då inspekterar boet och sedan återvänder söderut för att hämta makan. Han flyttar vanligen bort i augusti—september, men stannar någon enda gång mot slutet af oktober. Storken trivdes bäst, där åkerfält eller sankar ängar omväxla med träsk eller långgrunda sjöstränder.

Storken anses bringa lycka åt den gård, där han bor, och är dessutom onekligen en stor prydnad. Också gör den skånske landtmannen hvad han kan för att locka storken till sig och sedan hålla honom kvar. Vanligen fäster man ett liggande vagnshjul på ryggåsen af något hus för att underlätta bobyggnaden. För hvarje år bygga fåglarna på boet, som till slut stundom uppnår en sådan storlek och tyngd, att det måste flyttas för att ej skada huset.

Storken lefver visserligen i strängt engifte; dock höra berättelserna om de räfst- och rättareting, som skola anställas med otrogna makor och vanligen slutas med lifsstraff för dessa, till den rika krets af sägner, som utbildats om storken. Kanåske är det en möjligen befintlig vana att aflifva sjuka ungar före flyttningen söderut, som ligger till grund för denna sägen. Endast honan rufvar, men hanen matar henne troget, och man ser honom ofta bredvid sin maka på boet. När han hvilar, intar storken en rak ställning, vanligen med näbbet snedt nedåtriktadt. När de äro tillsammans, klappa de ofta liksom samtalande med näbben; något annat låte hafva vi aldrig hört dem frambringa. Deras flykt är lätt och vacker. Storken åter nästan all djurisk föda han kommer öfver, hufvudsakligen insekter och larver samt grodor och fältnöss, men man omtalar äfven, att han angripit större djur, såsom andungar, ängsknarrar, raphöns och igelkottar, ja t. o. m. harar och en räf.

De 3—5 hvita äggen äro 73—78 mm. långa, 53—57 mm. tjocka och läggas i slutet af april eller början af maj.

Svarta storken, *Ciconia nigra*, (L.) (Tafla 48, fig. 2).

Syn. *Melanopelargus niger*.

Namn: *Odensvala* (Smål., Österg.); *Skogsstork*, Smitt. Norska: *Sort Stork*. Danska: *Sort Stork*, *Sort Heire*. Finska: *Musta tuonenkurki*, *Musta haikara*.

Hufvud, hals och öfre kroppsdelar svarta med grön och rödaktig metallglans, som på hufvud och hals är mycket stark. Vingpennorna och stjärten brunsvarta. Bröst, buk och undre stjärtäckfjädrar hvita. Iris rödbrun. Den nakna fläcken kring ögat samt näbbet och benen röda. Längd 990—1090 mm. Vingen 525—565 mm.

Ungfågeln har hufvudet och synnerligen halsen med tättsittande gråhvita fjäderspetsar.

Dunungen: vid kläckningen gråhvit. Sedan framkomma vingarnas, stjärtens, skuldromnas, ryggens och hufvudets svarta fjädrar i nu nämnd ordning.

Svarta storken finnes i södra, mellersta och en del af norra Europa, i Afrika ned till Kap samt i Asien uti Indien, Kina och sydöstra Sibirien. Hos oss går han som häckfågel längre mot Norden än föregående art. I Sverige är han, i synnerhet förr, funnen häckande på åtskilliga ställen från och med Skåne upp i Vester- och Östergötland samt Nerike, i Skåne t. ex. på Klöve hallar och vid Baldringe, i Småland vid Lyckås och på Dummemosse* nära

* Enligt bref från E. Wibeck skall han ännu i slutet af 80-talet ha häckat där.

Jönköping, i Nerike i Skagershult (Sundström). Förr i tiden häckade han i Vestergötland nära Kallås. Äfven hafva vi erhållit ungar tagna på boet i Östergötland. Nordligaste fyndorter i Sverige äro Värmskog i Värmland, Horndal i Dalarna (maj 1844) och Hedesunda i Gestrikland (Kinberg). I Gestrikland säges han förr ha häckat (Hartman 1859). Söder om Uppland torde han vara iakttagen i de flesta landskap. På södra Öland har den ene af oss ej sällan sett unga fåglar i augusti och början af september. Gotland besökes stundom vintertid.

Norge besöker han endast tillfälligtvis. Så sköts ett exemplar vid Frederiksstad (aug. 1839) och ett annat i Vang i Hedemarken, vidare ett i Rakkestad ($13/4$ 1882), där ett par andra sågos senare i samma månad. Ett äldre exemplar fälldes i Solör ($9/5$ 1888), och slutligen sköts ett ungt individ i Sörkedalen ofvanför Kristiania ($5/10$ 1891) (Collett). Äfven i Finland är han mycket sällspord. För länge sedan anträffades tidigt om våren ett af köld illa medfaret exemplar vid mynningen af Borgå å, ett annat sköts i Perno skärgård i Nyland (omkring d. $25/5$ 1847), ett tredje i Sääksmäki i södra Tavastland (augusti 1879), ett par äldre uppgifter att förtiga (Palmén, Mela). I Danmark är han ej egentligen sällsynt, särskildt i Jylland ynglar han mångstades. Äfven på Fyen och Sjælland, t. ex. trakten af Roskilde, häckar han (Collin). Dock skall han på sista tiden ha aftagit och försvunnit från flera gamla lokaler. På Bornholm saknas han.

Den svarta storken är en flyttfågel, som, så vidt man vet, kommer till Norden ungefär samtidigt med den vanliga storken. Troligen hafva de unga fåglar, som i augusti och september träffats på södra Öland, varit stadda på höstflyttning.

Svarta storken synes mest uppehålla sig på sankar, skogsmossar, och äfven vid helt små sådana hafva vi några gånger funnit honom bosatt. Man finner honom ofta sittande upprätt högt uppe i något större träd, eller ock vadar han sökande efter grodor i träsket. Han är skygg och försiktig och uppsöker, i olikhet med sin släkting, aldrig människoboningar. Ehuru hans föda hos oss hufvudsakligast synes bestå af grodor och småfisk, lär han stundom angripa fåglar och mindre däggdjur. Ungarna skola (enligt Naumann) ha ett gutturalt läte, de gamla klappa endast med näbbet.

Sitt bo bygger svarta storken i träd; stundom lägges det tämligen lågt. Han häckar aldrig i kolonier. De 3—5, någon gång 6, hvita äggen äro mindre än hvita storkens. Längd 64—70 mm., tjocklek 47—53 mm.

8 FAM. Sumphöns, Rallidae.

De korta, kupiga vingarna (se öfversikten s. 176) i förening med sumphönsens hela kroppsform påminna rätt mycket om hönsfåglarna. Näbbet är fast med hård spets och jämförelsevis kort, bland europeiska släkten når det endast hos rallarna öfver medellängd. Öppningen mellan öfver- och mellankäksbenen är stor, lik-

som hos tranor och snäppor m. fl. (se vidstående figur). Näsborrarna »genomsiktiga». Arm-

Skalle af sothöna $3/4$.

pennorna äro af ungefär samma längd. Vingen har således aldrig någon inskuren bakrand som t. ex. hos brockfåglar och snäppor m. fl. Stjärten i regel af 12 pennor, någon gång af 10. Hvarken ben eller hals äga någon större längd, men tårna, isynnerhet de främre, äro rätt långa; baktåns fäste ligger något högre än de andras (jämf. fig. sid. 234).

Sumphönsen rugga endast en gång om året, men på våren skall en brämfälming äga rum. Ängsknarren ruggar dock både vår och höst. De lägga i regel talrika, oftast gräddfärgade, mörkfläckade ägg. Ungarna kläckas rikt dunklädda och kunna inom ett par timmar springa och simma med skicklighet.

Sumphönsen omfatta 178 arter, fördelade på ända till 59 släkten, och finnas utbredda öfver större delen af jorden; de gå dock aldrig högt mot Norden.

Öfversikt af släktena.

- I. Tårna utan simflikar.
 - A. Pannan utan plåt.
 1. Näbbet smalt, längre än mellantån *Rallus*.
 2. Näbbet tjockt, kortare än mellantån.
 - a. Skulderfjädrarna förlängda..... *Crex*.
 - b. Skulderfjädrarna icke förlängda... *Porzana*.
 - B. Pannan med plåt, näbb kortare än mellantån..... *Gallinula*.
- II. Tårna med simflikar (se fig. sid. 234); näbb kortare än mellantån *Fulica*.

Rallsläktet, *Rallus*, L.

Näbbet längre än hufvudet, smalt och svagt nedböjdt, hoptryckt och med skarpa käkkanter. Näsgropen sträcker sig öfver mer än halfva näbbets längd. Näsborrharna nära näbbroten, smala och omgifna af en hinna. Benen medelmåttigt långa, starka och nakna något öfver hället. Framtårna långa och smala. Baktån når ungefär $\frac{1}{3}$ af tarsens längd. Framsidan af tars och tår klädd med tvärplåtar. Stjärten kort och smal, nästan dold af täckfjädrarna.

Släktet omfattar 10 arter, spridda öfver större delen af jorden. I Norden finnes endast en art.

Vattenrallen, *Rallus aquaticus*, L. (Tafla 50, fig. 1).

Namn: Norska: *Vandrixe*, *Jordkenne*. Danska: *Vandrixe*, *Vandvagt*, *Skovrixe*. Färöarna: *Jearakona*, *Järðakona*. Island: *Keldusvin*. Finska: *Rantakana*.

Ofvan brun med stora, svarta fläckar längs fjädrarnas midt. Vingpennorna mörkbruna. De inre armpennorna och stjärten af ryggens färg. Strupen hvitaktig. Hufvudets sidor, halsen framtill och bröstet mörkt blågrå, stundom med nästan öfvervägande brun inblandning. Buk, sidor och undre vingtäckare svarta med hvita tvärstreck. Undre stjärtäckare hvita med svarta fläckar och rostfärgade spetsar. Könen likna hvarandra, men honan är något mindre. Iris gulbrun—orangevärgad. Näbb mörkbrunt, vid roten rödaktigt. Fötter brunaktigt köttfärgade. Längd 268—314 mm. Vingen 110—125 mm.

Ungfågeln liknar den gamla men är på undre kroppsdelarna fläckig af gråaktigt och svart, med en svart fläck framför och under ögat. Iris gråbrun.

Dunungen: svart.

Vattenrallen finnes i Europa med undantag af dess nordligare delar och går mot öster till Centralasien, om vintern anträffas han i Indien och norra Afrika. I Sverige är han sannolikt allmänare än de rätt sparsamma fynden gifva vid handen. Han är på passande lokaler funnen här och hvar från Skåne upp till Gefletrakten. Enligt en äldre, så vidt vi känna, ej sedan bestyrkt uppgift skulle han vara allmän i Dalarna (Nilsson). Kända häckplatser finnas bl. a. vid Nöbbelöf och Vesum i Skåne (Sundström), Tåkern i Östergötland, Hornborgasjön i Vestergötland, vid Hjälstaviken, samt i Upsalatrak-

ten vid Ekoln och vid Marielund. På Öland finnes han på flertalet passande platser (Kolthoff), och äfven på Gotland skall han ej vara sällsynt (Sundström). I Norge träffas han, om än sällsynt, i kusttrakten åtminstone till Trondhjem. Han torde häcka på de flesta för honom lämpliga lokaler. Oftast är han funnen kring Frederiksstad, vid Listerland, på Jæderen, i Hardanger och närliggande kusttrakter, på Romsdalskusten och kring Trondhjemsfjorden (Collett). Om han än regelbundet öfvervintrar, så lämnar dock, att döma af fynd vid fyrrarna, en del landet öfver vintern. I Finland är han funnen endast en gång, vid Helsingfors (¹⁹/₄ 1844) (Palmén). I Danmark anträffas han allmänast under flyttningstiderna, men är äfven iakttagen häckande, såsom vid Ringkjöbingfjorden, vid Rosenholm på vestra Jylland, vid Odense, Frederikssund på Sjælland, Maribo på Lolland m. fl. ställen. Och han är rätt ofta funnen öfvervintrande (Collin). På Island finnes han, ehuru sällsynt, och öfvervintrar där vid brädden af varma källor. Färöarna skola årligen besökas (Collin).

I Sverige är vattenrallen i det stora hela en flyttfågel, om än några skola öfvervintra i Skåne och vid Göteborg. Vi hafva erhållit exemplar, anträffade under flyttning såväl i midten af april som långt in i maj, och äfven höstflyttningen synes något obestämd till tiden.

Bland vass och vattenväxter i sumpiga träsk, helst där hängdy finnes, håller vattenrallen till. Hans undagömda uppehållsort jämte hans egenskap af nattfågel göra, att han lätt undandrager sig uppmärksamhet. Han löper ytterst snabbt äfven på den lösaste dy eller på flytande näckrosblad eller vasstrån. Han simmar väl och gärna samt liknar då till sina rörelser rörhönan. Hans flykt är långsam och tung, och han flyger ogärna samt endast korta bitar åt gången, utan försöker vanligen först springande rädda sig. Lätet, som han låter höra nattetid, är mycket starkt och består af ett upprepadt gnisslande »rasp rasp rasp», som börjar skarpt, men till sist sakta dör bort.

Vattenrallen synes företrädesvis lefva af små snäckor och vatteninsekter, men i nödfall äfven af växtämnen.

Sitt bo, som är rätt stort och byggt af torra vattenväxter, lägger han i någon tät tufva af starrgräs eller säf. Det hvilar vanligen ej på marken, utan uppbäres af grässtråna. Äggen 6—12, oftast 10, äro grågula med grå och rödbruna, små och glesa fläckar. Längd 33—37 mm., tjocklek 25—26 mm.

Ängsknarrläktet, *Crex*, Bechst.

Näbbet kort, kortare än intån, från sidorna sammantryckt; näsgropen når halfva näbbets längd. Baktån omkring $\frac{1}{4}$ af tarsens längd; denna är något längre än mellantån med klo samt såväl fram som bak klädd af tvärplåtar. De förlängda skulderfjädrarna nå vingspetsen.

Ängsknarrarna rugga två gånger årligen, men båda dräkterna äro lika. Till släktet räknas numera blott en art.

Ängsknarren, *Crex crex*, (L.) (Tafla 50, fig. 5).

Syn. *Gallinula crex*, *Ortygometra crex*, *Crex pratensis*, Bechst.

Namn: Kornknarr, Åkerknarr, Rågknarr, Knarr, Ängssnärpa, Ängsskära, Ängsskärre, Grässkära, Rågskärre, Nattskära, Vaktelkung; Åkerskära (Östergöt.); Horsaskärre, Sääknarr, Åkerhöna (Små.); Årteknarr, Kornknerk, Rugstret, Bjuggbit (Västergöt.); Råggnark, Åkergnark (Värml.); Gräsknarr (Sörml.); Knark, Knerka (Nerike); Virsnarp (Oroust); Åkersnarp (Öl.); Skärsax, Gräsand (Östra Uppl.); Knarsk, Rögskära, Akor-reka (Helsingl.); Rågknärpen (Dalarna); Kvännskrajka (Mora); Kvönn (Orsa); Rikmännen (Rättvik); Sigderifvare, Seidereifver (Gotl.). Norska: *Ager-rixe*. Danska: *Vagtelkonge*, *Ager-rixe*, *Engsnarre*, *Skrøpfugl*; *Agerhöne* (Bornholm); *Knarkand*, *Knerkand*, *Knarand*, *Skræpand* (Thy). Færöarna: *Eákurskrívt*. Finska: *Ruisrääkkä*; *Ruislintu* (Savolaks).

Öfversidan och stjärten svarta med breda, olivbruna fjäderkanter. Öfre och undre vingtäckare rödbruna, de öfre ofta med gråhvita tvärband. Vingspennorna mörkt gråbruna, armpennorna med rödbrun anstrykning, de inre af ryggens färg. 1:sta handpennans fan blekgult. Ett bredt band öfver ögat samt bröstet klart askgrå. Strupen, buken midtpå och undergumpen gulhvita; sidorna rödbruna med gråhvita tvärband. Honan har det blågrå på bröstet och ofvan ögat ottydligt och starkt uppblandadt med brunt. Iris gulbrun—mörkt brungrå. Näbb mörkbrunt. Fötter gråaktigt köttfärgade. Längd 250—280 mm. Vingen 126—145 mm.

Ungen saknar det blågrå och har bröstet gulgrått, undersidan mer hvit och sidorna ej regelbundet tvärbandade.

Dunungen: svart.

Ängsknarren bebor större delen af Europa och finnes mot öster i Sibirien till Jenisej, i Centralasien samt till Muscat i Arabien. Vintertid besöker han Afrika, tillfälligtvis är han funnen i Amerika

och på Grönland. I Sverige är han mycket allmän på för honom lämpliga lokaler från och med Skåne upp till höga norden. Han aftar i antal norrut, men är funnen ända vid Muonioniska (Sundevall). Äfven i Norge är han allmän och förekommer regelbundet ungefär upp till polcirkeln, norr därom är han en mer oregelbunden besökare, men erhållen uppe vid Tromsö. På fjällen går han så högt som odlade marker finnas (Collett). I södra Finland är han allmän, norr om Kuopio blir han sällsynt, men är iakttagen vid Uleåborg och i Pudasjärvi samt på gränsen till ryska lappmarken (Palmén). I Danmark skall han häcka mångenstädes, men vara allmännast under flyttningstiderna. På Bornholm är han icke allmän (Collin). Nilsson framhåller som en egendomlighet, att ängsknarren förekommer liksom fläckvis och ofta saknas på vissa områden i trakter, där han annars är allmän.

Till Vestgöta- och Upplandeslättarna, där ängsknarren är mycket talrik, ankommer han om våren omkring den 10—14 maj. Höstflyttningen försigår från början af september till in i oktober. Ännu i midten af oktober träffar man stundom ungfåglar kvar. Ängsknarren trivdes bäst på sankar, rikt gräsbeväxta slätter eller ock på åkerfält. Om han än är i rörelse äfven om dagen, blir han dock lifvigare vid nattens inbrott. Liksom sina släktingar springer han snabbt, vanligen i nedhukad ställning med framsträckt hals, och han rör sig med lätthet i de tätaste sädesåkrar. Hans flykt är tämligen tung och långsam, och han flyger sällan och ogärna. Hanens välkända, under fortplantningstiden i synnerhet om natten så envist upprepade skrik kan återges med »snarp arp». Då han ropar, står han upprätt med sträckt hals och uppåtriktadt näbb. I mycket kort gräs skriker han stundom liggande; han trycker då hufvudet med krökt hals mot ryggen och riktar näbbet snedt uppåt.

Ängsknarren är under sommaren mycket stationär. Man hör således vanligen hans skrik från samma plats. Blir han uppstött, springer han snart åter till det lilla område han utvalt. Han lefver i monogami, och honan ensam rufvar. Ängsknarrens föda utgöres af insekter, maskar, sniglar och andra smådjur. Äggläggningen inträffar vid mycket olika årstid. Man finner nylagda ägg från början af juni ända till in i augusti, ja, Collett omtalar ett fall, då de funnos i september. I regel läggas dock äggen i midten eller slutet af juni. De äro 8—12 till antalet, till färgen hvitgula med grå och rödbruna fläckar och läggas i en med några torra strån bäddad fördjupning bland gräs eller säd. Längd 34—39 mm., tjocklek 25—28 mm.

Sumphönssläktet, *Porzana*, Vieill.

Näbb rakt och ej så högt som hos ängsknarrarna, med raka, jämna kanter. Näsgropen når till näbbets midt. Tarsen kortare än mellantån med klo, framtill plåtklädd, baktill med nätlikt veckad hud samt hoptryckt från sidan. Baktån ungefär hälften så lång som tarsen.

Genom sitt undangömda lefnadssätt påminna sumphönsen om rallen, och i likhet med denne men i olikhet mot ängsknarraren vistas de alltid på kärriga ställen och bland täta vassar. De kunna simma. Släktet omfattar 13 arter, spridda öfver större delen af jorden. Stundom afskiljes den lilla sumphönan som ett eget släkte *Zapornia*.

Öfversikt af arterna.

- I. Afståndet mellan handpennornas och armpennornas spetsar kortare än mellantåns längd med klo. 1:sta handpennans utkant hvitaktig.
 - A. Armhålsfjädrarna med tydliga hvita tvärband *P. porzana*.
 - B. Armhålsfjädrarna enfärgade eller med hvita småfläckar *P. intermedia*.
- II. Afståndet mellan handpennornas och armpennornas spetsar når åtminstone inner-
tåns längd med klo. 1:sta handpennans
båda kanter mörka *P. parva*.

Sumphönan, *Porzana porzana*, (L.) (Tafla 50, fig. 2).

Syn. *Gallinula porzana*, *Phalaridium porzana*, *Ortygometra porzana*.

Namn: *Småfläckig sumphöna*, *Kärrhöna*, *Rörhöna*. Norska: *Smaaplettet Sumphöne*. Danska: *Plettet Sumphöne*, *Rörvagtel*, *Vandvagtel*, *Plettet Rörhöne*; *Dyndskvat*, *Terrishöne* (Thy). Finska: *Kaislarääkkä*.

Ofvan olivbrun med stora, svarta längsfläckar på rygg och inre armpennor samt med små, hvita längsstreck och punkter. Vingpennorna bruna, 1:sta handpennan liksom vingens främre kant med en smal, hvit rand. Stjärtpennorna mörkbruna med ljusare kanter. Hufvudets sidor, framhals och bröst ljust skiffergrå, det senare stötande i brunt och med små, hvita punkter. Buk, sidor och undre vingtäckare svartbruna med hvita tvärstreck. Undergumpen ljust rostfärgad. Honan liknar hanen, men har mindre rena färger och är något mindre. Iris mörkbrun. Näbb brandgult, vid roten rödt. Fötterna grönaktiga. Längd 220—242 mm. Vingen 114—123 mm.

Ungfågeln har hvit strupe, hals och bröst brunaktiga samt är mer fläckig.

Dunungen: kolsvart med svart näbb.

Sumphönan finnes i Europa ungefär upp till 65° N. Br. samt i Asien till Jarkand. Vintern tillbringar hon i Indien och Afrika. I Sverige finnes hon här och hvar åtminstone upp till Värmland (Sundström), och i Uppland häckar hon årligen på nästan alla passande lokaler samt infinner sig stundom under höstflyttningen rätt talrikt. Hennes nordgräns är dock ännu ej utredd, hon är funnen vid Gefle (meddel. af Lilljeborg) och hon skall vara funnen nära Hudiksvall (Carlson). På Öland och Gotland är hon allmän. I Norge finnes hon numera ej så synnerligen sällsynt i kusttrakterna upp till Trondhjemsfjorden (Collett), men synes äfven öfverstiga trädgränsen. Så fångades på fjällen i Gausdal (20%) en sumphöna, som till följd af fettma ej kunde flyga (Collett 1881). I Finlands södra och mellersta delar finnes hon, ehuru tämligen sällsynt, och är under en del år ännu mindre talrik. Hon är funnen i Satakunda, t. ex. nära Björneborg; vidare nära Kuopio, vid Vasa och har hörts vid Haukipudas (65° 10' N. Br.), många andra fynd att förtiga (se Mela). I Danmark skall hon ingalunda sällan häcka här och hvar på lämpliga lokaler; på Bornholm förekommer hon sporadiskt (Collin). Hon har förflugit sig till Grönland, men är ej funnen på Island eller Färöarna.

Sumphönan har af oss i Vestergötland iakttagits redan i midten eller mot slutet af april. Höstflyttningen eger rum i början af september; ungfåglar träffas dock stundom kvar ännu i början af oktober.

Sumphönan fordrar för att trivas trask med rik växtlighet och helst med hängdy. Här för hon en nattfågels undangömda lif. Först efter nattens inbrott låter hon höra sitt »huitt huitt», som ideligen upprepas natten igenom. Naumann liknar hanens lock vid det ljud, som uppstår när en droppe från några fots höjd faller i vatten. Det är ej skarpt, men höres i lugna sommarnatten förvånande långt.

Sumphönan när sig af insekter äfvensom af vattenväxters frön. Hon lever i engifte, och honan ruftar ensam. Men äfven hanen bekymrar sig om afkomman. Bland högt gräs på marken eller i vattnet på ett underlag af säf finnes sump-
hönans bo. Det påminner om vattenrallens, rätt stort, men slarfvigt hopkommet. Äggen, 9—14 till antalet, läggas på mycket växlande tider. Så hafva vi i juli samtidigt funnit nylagda ägg och nyfödda ungar. Äggen äro grågula med grå och bruna, glesa fläckar. Längd 32—37 mm., tjocklek 24—25,5 mm.

Porzana intermedia, (Herm.) (Tafla 50, fig. 4).

Syn. *Ortygometra pygmaea*, (Brehm).

Namn: Danska: *Lille Sumphöne*.

Ofvan brun med större svarta och smärre hvita längsfläckar. Hufvudets sidor, hals och bröst skiffergrå, buk och sidor svarta med hvita tvärstreck. Hos ungfågeln är det skiffergrå ersatt med hvitt, hvarjämte bröstet är brunnvattradt. Längd c:a 178 mm. Vingen c:a 90 mm.

Artens område omfattar mellersta Europa och går mot öster till Persien och i söder till Afrika och Madagaskar. Danmark är det enda land i nord, där denna sumphöna har iakttagits: $\frac{4}{5}$ 1887 nära Gjorslev vid Stevns (Sjælland), $\frac{30}{100}$ 1893 vid Nyborg på Fyen (Collin). Möjligen kommer hon äfven att någon gång ertappas i Sverige.

Lilla sumphönan, *Porzana parva*, (Scop.) (Tafla 50, fig. 3).

Syn. *Phalaridium parvum*, *Gallinula pusilla*, Bechst., *Ortygometra pusilla*, *Ortygometra parva*, *Zapornia parva*, *Ortygometra minuta*, (Pall).

Namn: *Lilla kärrhönan*. Danska: *Dværg-Sumphöne*, *Dværg-Rörhöne*.

Hane: ofvan olivbrun med enstaka svarta och hvita fläckar midt på ryggen. Vingpennorna mörkt gråbruna. Armpennorna svarta med breda, rostgrå kanter. Stjärten af ryggens färg. Hufvudet ofvan mörkbrunt, dess sidor, framhalsen, bröstet och buken blågrå. Undergump och undre stjärttäckare svartaktiga med hvita fläckar. Sidor och undre vingtäckare mörkt gråbruna. Honan har strupe och framhals vitgrå, bröst och buk bruna. Iris blodröd. Näbb gulgrönt, vid roten rödt. Ben gröna. Längd c:a 250 mm. Vingen 100—110 mm.

Ungfågeln liknar honan, men har skulderfjädrarna hvitbandade och hela undersidan vit.

Lilla sumphönan finnes i södra och mellersta Europa och mot öster till Central-Asien. Vintern tillbringar hon i nordvestra Indien och nordöstra Afrika. I Sverige är hon funnen på Gotland (Meves 1856), och i Mörlanda socken i norra delen af Kalmar län skall så väl honan ha skjutits som ägg och bo tillvaratagits ($\frac{17}{100}$ 1862, Westerlund 1867). I Norge är hon ännu ej funnen lika litet som i Finland. I Danmark skall hon ha anträffats på Møen och på Vilslev Enge (Collin).

Till lefnadssättet lär hon likna den vanliga sumphönan. Äggen, vanligen 8, äro ljus gulbruna med täta, något mörkare, från grundfärgen föga afstickande fläckar. Längd 29—33 mm., tjocklek 22—23 mm.

Rörhöns släktet, *Gallinula*, Briss.

Näbb högt med springlika näsborrar. Näbbryggen sammanhänger bakåt med en naken sköld, som täcker pannan. Tarsen framtill med plåtar, baktill med nätlik hud. Tärna kantade af en smal hudsöm, men utan verklig simhud. Baktån längre än halfva tarsen.

Släktet omfattar 5 arter, spridda öfver större delen af både gamla och nya världen.

Rörhönan, *Gallinula chloropus*, (L.) (Tafla 50, fig. 6).

Namn: *Sumphöna*, *Grönfotad sumphöna*, *Vasshöna*. Norska: *Grønbenet Vandhöne*. Danska: *Rødblisset Rørhöne*, *Grønbenet Vandhöne*, *Rødblisset Vandhöne*; *Suderhöne* (Jylland). Finska: *Liejukana*.

Rygg, vingar och öfvergump mörkt gråbruna—svartbruna. Ving- och stjärt pennorna svartbruna, den 1:sta handpennan med smal, vit kant i utfanet. Hufvud, hals och hela undersidan mörkt skiffergrå, på buken med vit inblandning och på sidorna med ett par stora, hvita fläckar. Stjärt svartbrun. Undergumpen i midten svart, på sidorna vit med rostfärgad anstrykning. Könen lika, men honan har mattare färger. Iris och näbb röda, näbbspets gul. Fötterna gröna. Längd 317—330 mm. Vingen 170—185 mm.

Ungfågeln har hvitaktig strupe och täta, bruna—hvitaktiga tvärband på undersidan.

Dunungen: svart, på strupen med hvita fläckar. Hufvudets sidor blåaktiga, näbbet och den bara pannan röda.

Rörhönan förekommer i större delen af Europa, Afrika och Asien samt ersättes i Amerika af en mycket närstående art. I Sverige är hon tämligen sällsynt, endast funnen på några få ställen från och med Skåne upp till Uppland och Nerike. På Öland är hon iakttagen äfven vintertid ($\frac{1}{2}$ 1895, P. Hanström i bref). Hon synes ha tilltagit i antal de sista åren, och flera par häcka numera årligen i Hjälstaviken i Uppland. I Skåne häckar hon på Nöbbelöfs och Åkarps mossar (Sundström). I Norge finnes hon, ehuru mycket sparsamt, som häckfågel efter vestkusten upp till Trondhjem, men hon är äfven funnen i Balsfjord innanför Tromsö ($\frac{22}{100}$ 1887 och april 1891) samt nära Nordkap (april 1885). Vid Stavanger ha under flera år ett eller flera par häckat vid samma sjö. Den tid isen dref dem därifrån tillbragte de i den närliggande hamnen (Collett). Flertalet rörhönor torde dock flytta. I Finland är hon skjuten i Kyrkslätt i Nyland ($\frac{20}{100}$

1842, Palmén). Äfven skall hon ha funnits häckande i Sagu i Egentliga Finland (Mela). I Danmark är hon en tämligen allmän häckfågel, t. ex. på Möen, vid Gedsör på Falster, vid Sorö, vid Svendborg på Fyen och äfven i trakten af Odense. Af och till träffas hon äfven på Bornholm. På Færöarna är hon funnen några gånger (Collin).

Rörhönan uppehåller sig i vattenrika träsk eller vid vassrika sjöstränder. Hon skall vara mycket liflig, springa snabbt och simma väl. Härunder nickar hon med hufvudet och bär stjärten i vädret. Hon kan äfven dyka. Sitt läte, som man sökt återge med »kerr-krex-kerrkreck-reck», låter hon ofta höra. Hon lefver af små vattendjur, men förtär äfven vattenväxter. Hon bygger sitt bo flytande i vassen eller bland högt starrgräs. Båda makarna sägas rufva. Äggen, 6—10 till antalet, äro grågula med rödbruna småfläckar. Längd 42—45 mm., tjocklek 29—32 mm.

Sothönssläktet, *Fulica*, L.

Näbbet kortare än hufvudet och kortare än mellantån, kraftigt samt från sidorna hoptryckt, men näbbryggen öfvergår i pannan i en kullrig pannplåt. Fötter och ben stora och klumpiga samt nakna något öfver hället. Tarsen från sidan hoptryckt. Tårna mycket långa och kantade med vid lederna inskurna simflikar (se vidstående figur). Fötternas hud liknar rörhönsens. På vingens framkant finnes spår af en vingtagg i form af en liten, kugelformig, hornartad utväxt. Stjärten är kort och nästan dold af täckfjädrarna. Fjäderbeklädnaden är tät och yfvig, svart eller skifferfärgad. Könen likna hvarandra, men ungdomarna afvika från de äldre.

Höger fot af sothöna $\frac{3}{8}$.

Sothönsen likna simfåglarna till sitt lefnads-sätt. De vistas ständigt i eller vid vatten, simma förträffligt och dyka samt flyga rätt väl, men lyfta tungt och ofta efter att först länge ha »sprungit på vattnet». De lefva i engifte.

Släktet bebor nästan hela jorden och omfattar 4—5 arter.

Sothönan, *Fulica atra*, L. (Tafla 50, fig. 7).

Namn: *Vattenhöna*; *Sotare* (Östergötl.); *Mad-tupp* (Vestergötl.); *Sjöorre* (Vestergötl., Sörml.). Norska: *Blishöne*, *Sothöne*, *Rörhöne*, *Blarand*. Danska: *Sort Vandhöne*, *Blishöne*, *Blisand*; *Bliskalv* (Als); *Dylhöne* (Thy). Færöarna: *Sjouhöna*. Island: *Blesönd*. Finska: *Nokikana*, *Mustakana*.

Hufvud och hals svarta, i öfrigt mörkt skiffergrå, undre kroppsdelarna ljusare. Armpennorna i spetsen vitaktiga. Könen lika. Iris blodröd eller brunröd. Näbb blåaktigt hvitt. Fötter blåaktigt grå. Längd 360—445 mm. Vingen 187—220 mm.

Ungfågeln har halsen framtill och bröstet hvitgrå.

Dunungen: svart; på hufvud och hals med gula, trådlika dunspetsar och täta, klubblika, röda dun på främre delen af hufvudet.

Sothönan finnes öfver större delen af Europa och Asien och mot söder i norra Afrika. På Java, Sumatra och Celebes ersättes hon af en mycket närstående form. I Sverige var hon förr ej så vida och så allmänt spridd som nu, ehuru hon mot slutet af 1860-talet fanns tämligen talrik så väl i Vestergötland, såsom vid Hornborgasjön och Vartoftasjön, som i Uppland vid Hjälstaviken vid Ekolsund. Under de sista årtiondena har hon i hög grad utbredt sig och tilltagit i antal, särskildt i Uppland, Södermanland, hvarest hon numera förekommer i stor mängd på hvarje lämplig lokal, och i Östergötland, t. ex. vid Tåkern. Hon häckar hos oss från och med Skåne åtminstone upp till 61° N. Br. och troligen på en och annan plats ännu nordligare, såsom vid Hudiksvall (Carlson). Äfven är hon funnen på Frösön och vid Ennsjön i Jämtland (Sundström) och skjuten vid Sundsvall (december 1892, Carlson). På Öland häckar hon ej och endast sällsynt på Gotland. I Norge häckar hon numera med säkerhet på Jæderen och på Listerland samt troligen på flere ställen i södra delen af landet. Hon är ofta anträffad, kanske mest om våren, men äfven vintertid längs kusten ända upp till Lofoten och Malangen nära Tromsö, samt enligt äldre uppgifter t. o. m. i Sydvaranger. Äfven i landets inre delar anträffas förflugna individ (Collett). I Finland skall hon häcka endast i de södra och sydvestra delarna. Hon är funnen på Åland, nära Björneborg, i Korpo m. fl. kustsocknar ända till Ekenäs, vid Helsingfors samt i Viborgs län och i norra Savolax t. ex. vid Suonenjoki ($\frac{20}{7}$ 1881). Äfven synes hon vara iakttagen vid Wasa (Mela). I Danmark häckar hon flerstädes, men skall saknas i Vendsyssel. På Bornholm är hon åtminstone en gång erhållen (maj 1883).

På Færöarna är hon vanlig höst och vinter. På Island är hon under de senare åren ofta funnen, t. o. m. häckande. Äfven på Grönland är hon en gång anträffad (Collin).

Sothönan är åtminstone hos oss en flyttfågel, som kommer i slutet af april och lämnar oss i oktober.

Rikt vassbeväxta vikar, sjöar eller dammar äro sothönans tillhåll. Hennes lif liknar mer en simfågels än en vadares. Hon simmar väl, ehuru ej fort, och dyker hjälpligt men sällan. Hon springer tämligen bra och hennes flykt är rätt snabb. Men när hon skall flyga upp från vattnet, sker det först efter långvarigt plaskande. Ehuru hon mest gömmer sig i vassen, simmar hon ofta ut på klarvattnet och visar sig där höstetid och ibland om våren i stundom mycket stora skaror. Fastän ingen uteslutande nattfågel, är hon mest i rörelse nattetid.

Under fortplantningstiden är hon trätgirig och jagar undan andra fåglar från boets närmaste grannskap. Sothönan har flera olika läten. Oftast hör man henne ropa »kypp kyp», hvilket läte skall

likna en hunds skällande. Dessutom skall hon låta höra ett kort »pits».

Hennes föda består af vattenväxter, men hon dyker äfven efter musslor, hvilkas innehåll hon förtär. Sitt bo bygger hon i regel flytande bland vassen. Det är mycket stort och utgöres af en mängd sammanflätade, i regel torra säfstjälkar, som hon med näbbet bitit af. Någon gång bygges boet på land och är då vanligen mindre. Äggen äro 7—12, någon gång fler, så omtalar Meves (1869) fynd af ett bo med 20 ägg; de likna med sin grågula, af små, svarta punkter öfversållade bottenfärg alldeles den torra, af svarta parasitsvampar betäckta vassen. Honan lämnar dem äfven obetäckta, när hon går från boet. De äro 49—58 mm. långa och 35—39 mm. tjocka.

Att sothönan liksom skäggdoppingen på sista tiden mycket tilltagit i antal på samma gång änderna minskats har gett anledning till att många anse de förra som orsak till det senare förhållandet. Huruvida de därvid döma rätt torde ännu vara för tidigt att afgöra.

III. Simfåglar, Natatores.

I likhet med de båda föregående underklasserna utmärkas äfven simfåglarna af sina för ett visst lefnadssätt afpassade fötter och ben. De kunna ej springa fort eller gå ledigt, beroende på att underbenets öfre del ej är fri. Stundom sakna de, såsom t. ex. lommar, alldeles förmågan att gå. Däremot äro deras ofta långt bakåt belägna fötter vanligen utmärkta simredskap, hvilket framför allt beror på att framtårna eller stundom alla tårna äro förenade med en simhud eller åtminstone, såsom hos doppingarna, försedda med breda och fasta simflikar. Vingarna äro af mycket växlande form, hos ett fåtal odugliga till flykt och omvandlade till ett slags åror (jämf. garfågeln). De stora armtäckarna nå utöfver armpennornas midt. Kroppen är bred och vanligen platträckt, oftast med lång hals. Fjäderdräkten riklig och tät, oftast fast, någon gång yfvig.

Simfåglarna omfatta rätt olikartade element. Så stå andfåglarna, som samtliga inom sig äro mycket nära släkt, rätt skarpt skilda från de öfriga. Alkor och måsar äro sinsemellan befreundade och torde enligt nyare undersökningar ega sina närmaste släktingar i brockfåglarna. Pelikanfåglarna föras ofta tillsammans med hägrar, med hvilka de erbjuda vissa likheter.

8:de Ordningen, Andfåglar, *Lamellirostres*.

Näbbet af medellängd eller t. o. m. kort, täckt af en mjuk hud, men i spetsen alltid med en hård s. k. näbbnagel, samt längs kanterna af såväl öfver- som undernäbbet försedt med en rad af tunna hornskifvor. De, som sitta på öfvernäbbet, passa in i luckorna mellan dem, som uppbäras af under-

näbbet. Tungan är stor, köttig och längs kanterna med hårda tänder. Näsborrarna rätt stora, och skallens näsöppning delvis täckt af en tunn hinna. Halsen rätt lång, stundom, såsom hos svanarna, af ovanlig längd. Vingarna hos flertalet af medellängd, spetsiga, med 1:sta pennan nästan lika lång som den 2:dra. Stjärtpennorna äro 12—24. Tarseerna äro från sidorna hoptryckta och hos alla med undantag af skrakar, dyk-, gräs- och grafänder samt praktgäsen, hvilka framtill ha tvärplåtar, rundt om täckta af en nätformigt skulpterad hud. Framtårna äro till hela sin längd förbundna genom en simhud, baktån däremot alltid fri.

Andfåglarna lefva i engifte, och hanarnas antal lär hos många bland dem vara betydligt större än honornas. De lägga talrika, gräddfärgade, hvita eller vitgröna ägg. Ungarna äro tätt dunklädda, kunna genast gå och simma samt äro skickliga dykare äfven i de fall, då de vuxna fåglarna förlorat denna förmåga. Andfåglarna fälla under sin höstruggning, som inträffar mycket tidigt, alla vingpennor nära nog samtidigt och förlora då förmågan att flyga. Under ruggningen föra de ett ytterst undangömdt lif, och äfven de arter, som annars endast ogärna dyka, söka då sin räddning däri.

Fot af: a) hvitkindad gås, b) gräsand, c) svärta ca $\frac{1}{2}$.

Andfåglarna omfatta 197 arter, ofta fördelade på ända till 64 släkten och spridda öfver hela jorden. Enligt det system, som här följes, indelas de i tvänne familjer, änder och skrakar. Numera inordnas ofta skrakarna som en underfamilj inom Anatidae, jämnställd med de öfriga underfamiljer, i hvilka andfåglarna då indelas. Af dessa anför vi Cygninae, Plectropterinae (med släktet Aex) och Anserinae, alla utan spår af simflik på baktån, vidare Anatinae, till hvilken då äfven räknas Tadorna, med spår af sådan simflik, samt slutligen Fuligulinae m. fl., alla med väl utvecklad simflik (jämf. vidstående figurer).*

Inom Cygninae och Anserinae likna hanar och honor hvar andra. Inom de trenne andra, här ofvan anförda underfamiljerna äro de ofta så olika, att något motsvarande bland nordens fåglar endast återfinnes hos hönsfåglar och ett par tättingar. Bland andfåglarna äro hybrider mellan olika arter stundom t. o. m. tillhörande rätt skilda släkten ej så särdeles ovanliga.

Öfversikt af familjerna.

- I. Näbbets lameller hafva icke form af sågtänder. Näbbnageln ej hakformig. (Se fig. sid. 237). Anatidae.
- II. Näbbets lameller hafva form af sågtänder, som åtminstone i öfverkäken äro riktade bakåt. Näbbnageln bildar en hake. (Se fig. sid. 269). Mergidae.

1 FAM. Änder, Anatidae.

Näbbnagelns form samt näbbets utseende och beväpning äro för denna familj utmärkande (jämf. öfversikten) och torde sammanhånga med ändernas födoämnen och sätt att äta. Än är näbbet kort och kraftigt med korta lameller, såsom hos gässen, hvilka lefva af växtämnen och oftast betande söka sin föda, än längre, plattare, bredare och skedformigt samt med långa lameller, i hvilket fall dessa bilda en sil, som släpper gytta och dy

igenom, men kvarhåller födan; aldrig äro lamellerna bakåtriktade och koniska griporgan som hos skrakarna, ej heller är näbbnageln omvandlad till en hake. Lamellerna längs öfvernäbbet bilda en rad (jämf. skrakarna sid. 269). Näbbet är äfven bredare och jämförelsevis kortare än skrakarnas.

Änderna uppdelas här i tvänne underfamiljer.

Öfversikt af underfamiljerna.

* Hos dunungar af gäss finnes en liten simflik längs baktån, och hos sötvattensändernas dunungar är den jämförelsevis mycket större än hos de vuxna. Jämför dunungarnas stora förmåga att dyka.

- I. Baktån utan eller endast med en obetydlig hudflik (jämf. ofvanstående fig. a och b)... Anatini.
- II. Baktån med väl utvecklad hudflik (jämf. ofvanstående fig. c) Fuligulini.

I Underfam. Sötvattensänder, *Anatini*.

Baktån saknar endera hvarje spår af simflik, såsom fallet är hos gäss och svanar, eller finnes en liten antydning till sådan, såsom hos de egentliga änderna och grafänderna. Till utseende och lefnadssätt afvika de hithörande formerna rätt mycket från hvarandra. De häcka dock i allmänhet vid sötvatten och äro ej så utpräglade hafsfåglar eller fullt så goda simmare och dykare som flertalet bland dykänderna.

Öfversikt af släktena.

I. Tarsen ungefär lika med eller längre än mellantån utan klo.

A. Stjärten kort, baktån kort.

a. Näbbet tjockt och koniskt. Näbbnageln upptager större delen af näbbets bredd. Lamellerna korta och koniska. (Jämf. nedanstående figur).

Näbb af grågås ca $\frac{1}{2}$.

α. Öfvernäbbets lameller synliga utifrån längs större delen af näbbet. (Se fig.) *Anser*.

β. Öfvernäbbets lameller ej synliga utifrån. (Se fig.) *Branta*.

b. Näbb mot spetsen något bredare, starkt plattadt och något uppåtböjdt med tunna lameller och liten näbbnagel *Tadorna*.

B. Stjärten ganska lång, af breda, rundade pennor, baktån jämförelsevis lång ... *Acer*.

II. Tarsen kortare än mellantån utan klo.

A. Näsborrharna nära näbbets midt. Tyglarna hos de gamla fåglarna mer eller mindre nakna. Halsen mycket lång. (Se tafla 53) *Cygnus*.

B. Näsborrharna närmare näbbets bas. Tyglarna icke nakna. (Se vidst. fig.) *Anas*.

Näbb af skedand ♀, tungan är ej återgifven, $\frac{1}{4}$.

Gässläktet, *Anser*, L.

Näbbet är ungefär af hufvudets längd, groft och kraftigt, vid roten högt, öfverkanten utan inskränning bakom nageln, samt till större eller mindre del gult eller rödgult. Näsborrharna ligga tätt bakom näbbets midt. (Jämf. vidstående fig.) Hals och hufvud sakna svart bottenfärg (jämf. taflacksläktet sid. 242). Vingarna långa och ganska spetsiga, med långa öfverarmben. Handpennorna med hvita skaft, den 2:a och 3:e längst. Stjärten bestående af 16—18 pennor. Könen likna hvarandra, men honan är litet mindre; ungfåglarnas första dräkt är vanligen något olik de gamlas. Fjäderbeklädnaden är mycket tät. Gässen rugga liksom svanarna en gång om året.

De flesta gäss äro stora. Under fortplantningstiden lefva de spridda, hvarje par för sig. Andra tider äro de åter mycket sällskapliga och samlas i större eller mindre flockar. De fortplanta sig troligen ej förr än vid minst två års ålder. De gamlas föda består af växtämnen, som ungar förtära de däremot mycket djurämnen. Gässen vistas mer på land än svanar och änder. De springa snabbt, oftast med framåtsträckt hals, och flyga mycket uthålligt samt ordnade i »snöplog». De lyfta med lätthet, äfven med vinden, vare sig de äro på land eller i vattnet. De simma rätt bra men dyka endast som ungar och vid påkommande fara under ruggningstiden. Öfverraskade på land under ruggningstiden söka de dölja sig genom att trycka. De måste obetingadt betecknas som skygga och intelligenta fåglar.

Alla nordiska gäss äro flyttfåglar, som i regel draga till sydligare länder öfver vintern.

Öfversikt af arterna.

I. Öfvernäbbets lameller tydligt synliga.

A. Näbbets höjd vid basen öfver skjuter halfva längden. Nästan hela fågeln vit *A. hyperboreus*.

B. Näbbets höjd vid basen mindre än halfva längden.

a. Näbb delvis svart och med mörk nagel.

1. Ett orangefärgadt bälte kring näbbet. Fötterna gulröda *A. segetum*.

2. Ett ljusrött bälte kring näbbet. Fötter ljusröda *A. brachyrhynchus*.

b. Näbb med vit nagel.

1. Öfvergump askgrå. Pannan saknar hvitt. Näbblängden 60—69 mm. *A. anser*.

2. Öfvergump mörkt gråbrun.
 a. Det hvita i pannan når
 ej upp mellan ögonen.
 Större. Längd öfver 675
 mm. Näbb 42—48 mm. *A. albifrons*.
 β. Det hvita i pannan når upp
 mellan ögonen. Mindre.
 Längd under 650 mm.
 Näbb 31—39 mm..... *A. erythropus*.
 II. Öfvernäbbets lameller knappast syn-
 liga utifrån. Hjässa och nacke
 med tvänne svartå, hästskeformade
 fläckar..... *A. indicus*.

Snögåsen, *Anser hyperboreus*, Pall. (Tafla 51, fig. 7).

Syn. *Chen hyperboreus*.

Namn: *Polargås*, Palmén. Danska: *Snegaas*.

Hela fågeln är rent vit utom handpennorna, som äro svarta, vid roten grå liksom äfven lillvingen. Iris mörkbrun. Näbb rött med vit nagel. Fötter rödaktiga. Längd 580—710 mm. Vingen 380—430 mm.

Ungfågeln: ofvan ljusgrå med hvitaktiga fjäderkanter och rostfärgad anstrykning på hufvudet. Bakrygg och stjärt samt undre delar hvita. Näbb svartaktigt. Fötter blyfärgade (Catalogue of Birds).

Af denna gås, hvars hemland egentligen ligger i arktiska Amerika, men som rätt ofta träffas i Japan, norra Sibirien och nordöstra Ryssland, iaktogs på Listerland i Norge en flock på fyra stycken, hvaraf en sköts (²⁴/₁₀ 1889). Möjligen var det samma flock, då bestående af fem stycken, som i början af september skall ha iakttagits på Andöen i Vester-aalen (Collett 1894). I Danmark säges hon vara sedd på Amager (december 1851, Collin). Ungfåglar äro funna på Nord-Grönland.

Sädgåsen, *Anser segetum*, (Gmel.) (Tafla 51, fig. 4).

Syn. *Anser arvensis*, Naum., *A. rufescens*, Brehm. *A. fabalis*, (Lath).

Namn: *Vildgås*; *Skogsgås* (Lappl.); *Grågås*. Norska: *Sædgaas*, *Stor Graugaas*. Danska: *Sædgaas*, *Ruggaas*, *Klingergaas*. Island: *Grágås*. Finska: *Metsähanhi*, *Iso hanhi*, *Komohanhhi*, *Jyvähänhi*. Lapska: *Stuora-čuonja*.

Hufvud och hals gråbruna. En mycket smal, vit kant kring öfvernäbbets rot finnes oftast. Ofvan mörkt brunaktig med gråhvita fjäderkanter. Bakryggen enfärgad, svartbrun. De större vingtäckarna och de längs vingens framkant gråaktiga, de undre gråbruna. De första handpennorna gråaktiga, de öfriga liksom armpennorna svartbruna. Stjärt pennorna mörkt brunaktiga med hvita kanter och vit spets. Brösten ljusgrått, buk, undergump,

öfre och undre stjärttäckare hvitaktiga. Honan något mindre och har klenare näbb, könen för öfrigt lika. Iris brun. Näbbet vid roten svart, på midten orangegult samt med svart spets. Benen rödaktigt gula. Längd 751—858 mm. Vingen 440—472 mm. Näbb 54—62 mm. långt.

Ungarna föga olika de gamla. De ha hufvud och nacke med rostgul anstrykning samt äro ofvan blekare och sakna alltid hvitt vid näbbet.

Dunungen: ofvan olivbrun, under grågul, öfverallt med svag grön anstrykning.

Sädgåsen häckar i nordliga Europa och Asien* ända bort till Japan samt flyttar vintertid till samma världsdelaers södra trakter och till nordvestra Afrika. I Sverige häckar hon endast på fjällen och i landets norra delar åtminstone upp till Karesuando. Hon håller gärna till på de vidsträckta skogsmyrarna. I Jämtland är hon allmän flerstädes vid träsk och sjöar på fjällplatåerna (jämför nedan hvad Collett säger om häckningen). Under flyttningarna är hon träffad i nästan alla delar af södra Sverige. Äfven i Norge synes hon vara en fullkomlig inlandsform, som aldrig är funnen häckande vid kusten. Sydgränsen för hennes område skall ligga i Meraker. Allmänast är hon vid fjällsjöarna i Finnmarken ända upp i Sydvaranger (Collett). I Finland häckar hon i lappmarkernas inre delar samt i Pudasjärvi, Kajana, norra Idensalmi, i Korpiselkä och Suojärvi i östra Karelen äfvensom i guvernementet Olonetz. Under flyttningen ses stora flockar vid Bottenhafvet, men hon har äfven erhållits vid Finska viken och vid Kuopio (Palmén, Mela). I Danmark förekommer hon under flyttningarna, exempelvis vid Ringkjöbingfjord, vid Randersfjord och på Sjællands nordöstra kust (Collin). På Island är hon allmän och häckar på fjällslätterna i det inre (Collin).

Ehuru sädgåsen under blida år öfvervintrar i Skåne och t. o. m. någon gång i Vestergötland, lämnar hon oss i regel vintertid. Till Vestergötland och Uppland ankommer hon i slutet af mars eller början af april, så snart fälten blifvit snöfria. Höststräcket börjar vanligen omkring den 1:e oktober och räcker i mellersta Sverige till mot slutet af månaden. Under flyttningarna uppehåller hon sig längre eller kortare tid på vissa trakter. Sålunda stannar hon under våren — men aldrig på höststräcket — ett par veckor på Upplandsslätten; vid Falköping t. ex. dröjer hon däremot både vår och höst ofta i oerhörd mängd. Under dessa uppe-

* En af Malmgren (1869) uttalad förmodan, att det vore Spetsbergsgåsen och ej sädgåsen, som bebodde Novaja Semlja, har genom iakttagelser af Théel (1876) visat sig oriktig.

håll iakttagar hon sina bestämda mat- och hvilotimmar. I soluppgången om morgnarna flyger hon ut på fälten för att beta, återvänder så kl. 9—10 f. m. till sin hviloplatz i en sjö eller vattenfylldt träsk för att vid 3—5-tiden på eftermiddagen åter gifva sig till betesfälten, som hon lämnar först i skymningen. Om sjöarna ännu äro isbetäckta, hvilat hon på isen. Under dessa sina färder flyger hon tämligen regelbundet samma väg. Om gåsflocken under ruggningstiden, då gässen således ej kunna flyga, öfverraskas betande, sprida de sig genast och trycka bland gräset. Förföljas de på vattenet, söka de nå land och springa sedan åt hvar sitt håll för att tryckande gömma sig.

Sädgäsen är en intelligent och ytterst skygg fågel. Vi hafva ofta iakttagit hur hon, länge efter det hon blifvit påskjuten från någon viss plats, med ett varningsskrik böjt sig hvar gång hon flugit däröfver. Sädgäsens skrik är starkt och låter nästan som »kakak—kaka kack». Hennes varningssignal är ett kort »kep».

Sädgäsen lefver af växtämnen, isynnerhet frön och säd. Hafre är i fångenskap hennes älsklingsföda. Det ser ut som skulle makarna följas åt året om. Sålunda hafva vi ofta både vår och höst sett, att om en gås blir nedskjuten ur en flock, en annan skiljer sig från flocken och upprepade gånger oupphörligt lockande flyger tillbaka öfver den nedskjutna.

Collett omtalar, att sädgässen i Meraker häcka på holmar i älven rätt långt ned i skogsområdet, men medan ungarna ännu äro späda, vandrar familjen upp till fjällsjöarna. Sitt bo lägger hon på marken, doldt af en buske e. d. Äggen äro 6—8, smutshvita. Längd 82—91 mm., tjocklek 57—61 mm.

Spetsbergsgäsen, *Anser brachyrhynchus*, Baill.

(Tafla 51, fig. 5).

Namn: *Kortnäbbad gås*; *Rödfotgås*, Smitt. Norska: *Kortnæbet Gaas*, *Kortnæbet Sædgaas*. Finska: *Lyhytuokkainen hanki*.

Spetsbergsgäsen står sädgäsen mycket nära och kan nästan anses som en geografisk varietet af denna. Till dräkten likna de hvarandra, dock äro en del af vingens täckfjädrar ljus blågrå, påminnande om grågäsens. Hon skiljes på näbbets och fötternas färg (se öfersikten sid. 237). Spetsbergsgäsen är äfven i regel mindre. Längd 590—760 mm. Vingen 390—426 mm. Näbb 37—49 mm.

Ungfågeln liknar de gamla.

Dunungen skall likna den vanliga sädgäsens.

Spetsbergsgäsen bebor Spetsbergen, där hon är en vanlig häckfågel, samt sannolikt äfven Frans Josefs-

land. Vintern tillbringar hon i sydvästra Europa, särskildt i Brittanien. Vintertid skall hon vara funnen äfven i Indien. I Sverige är hon anträffad vid Jockmock (¹¹/₁₀ 1866), nära Nora (september 1871) (Kinberg) samt upprepade gånger i Bohuslän från ²⁷/₉—²³/₁₁ (Kinberg, Stuxberg 1889). Huruvida något större sträck af denna art regelbundet eger rum längs Norges vestkust, kan för närvarande knappast afgöras, ehuru det förefaller troligt. Höstetid erhålles hon isynnerhet kring Trondhjemsfjorden samt från Öieren och Glommens nedre lopp. Om våren är hon mycket mer sällsynt (Collett). I Finland är hon, oss veterligen, ej iakttagen. Då många af de danska fågelkännarna ej synas skilja denna art från sädgäsen (Collin s. 641), är det svårt att ange något om dess förekomst i Danmark, tvifvelsutan sträcker hon dock åtminstone efter Jylland.

Sitt rede skall hon enligt Mahmgren lägga på höga klippor eller branta strandvallar, som erbjuda den skygga fågeln fri utsikt. Hanen sitter hos honan vid boet, hållande skarp utkik. Under ruggningen finnes hon vid sötvattnen, men annars i flockar på hafvet. Äggen likna sädgäsens. En kull, den ene af oss eger, visar en längd af 76—81 mm. och en tjocklek af 52—54 mm.

Grågäsen, *Anser anser*, (L.) (Tafla 51, fig. 6).

Syn. *Anser ferus*, J.C.Sch.; *Anser cinereus*, Mey.

Namn: *Vildgås*. Norska: *Graagaas*. Danska: *Graagaas*, *Vildgaas*. Færöarna: *Graagaas*. Finska: *Harmaahanhi*, *Merihanhi*.

Hufvud och hals brungrå, det förra vid näbbroten med rostfärgad anstrykning. Ofvan brunaktig med ljusgrå fjäderkanter. Bakryggen enfärgadt askgrå. Främre och undre vingtäckarna ljusgrå. Vingpennorna svartbruna, de första handpennorna gråaktiga, yttersta stjärtpennan rent vitt, de öfriga gråbruna med hvita kanter och skaft. Öfre stjärttäckarna hvita. Bröst och buk ljusgrå, sidorna gråbruna med gråhvita tvärstreck, buken med större eller mindre svarta fläckar. Undergumpen, bak kroppens sidor och undre vingtäckare hvita. Könen lika, men honan något mindre. Iris brun. Näbb rödaktigt med vitt nagel. Fötterna ljus gulgrå, dragande i köttfärg. Längd ♂ 810—840, ♀ 745—770 mm. Vingen ♂ 450—475, ♀ 430—448 mm.

Ungen saknar rostfärgen vid näbbroten och de svarta fläckarna på buken, men liknar för öfrigt de gamla.

Dunungen: ofvan och på sidorna gråbrun med grön anstrykning, hals och undersida gulgrå.

Grågåsen häckar hufvudsakligen i den nordliga hälften af Europa ned till Skottland och endast tillfälligtvis längre åt söder såsom i Spanien. Mot öster går hon till Kina och Amur. Vintertiden flyttar hon till Medelhafsländerna, norra Afrika och Indien.

I Sverige förekommer hon hufvudsakligast vid östra kusten, där hon sparsamt häckar i yttre skärgården från södra Småland åtminstone till Sandhamn och Valbo i Gestrikland (Carlson). Ehuru uppgifter oss veterligen saknas längre norrifrån, kan man med kännedom om förhållandena på den finska sidan taga för afgjort, att grågåsen häckar äfven där. Vid Gotland visar hon sig stundom och skall någon gång ha häckat på ön (Kinberg). På Öland finnes grågåsen sommaren öfver, men torde ej häcka där. Hon skall äfven häcka vid några insjöar och kärr i det inre af Småland, vid Vernamo och i Kåfsjö samt vid Bolmen, dessutom i nordöstra Skåne nära Åhus och i Ysane i Blekinge (Nilsson), samt i Halland, t. ex. i Torup och Klagsund (Jägarförb. tidskr. 1896) och på Hallands Väderö (Nilsson). Vid vår vestkust häckar hon för öfrigt ej och är sällsynt, ehuru vissa år en och annan flock tidtals, äfven om sommaren, uppehåller sig bland de yttre skären. Längs Norges kust förekommer grågåsen från Stavangertrakten upp till Nordkap och Tamsö i Porsanger, där hon allmänt häckar. Inåt landet förekommer hon ej (Collett). I Finland häckar hon ehuru fåtaligt såväl vid kusten af Finska viken som längs den Bottniska, talrikast är hon kanske mellan Uleåborg och Torneå (Palmén). I Danmark har hon förr häckat litet hvarstades vid insjöarna (Collin), men torde på senare tiden vara stadd i starkt aftagande, häckar dock ännu åtminstone på Sjælland flerstades (Winge i bref). På Færöarna, där hon förr häckade allmänt, utrotades hon mot midten af århundradet och ses nu endast i enstaka individ under flyttningen (Collin).

I Norden uppehåller sig grågåsen helst på de yttre holmarna i skärgården, men söderut äfven i insjöar (jämf. hvad som ofvan anförts från Småland). På en del trakter, t. ex. i Donauländerna, häckar hon i inlandet. Om morgnarna och på eftermiddagarna betar hon. Midt på dagen hvilar hon gärna på hafvet, och nätterna tillbringar hon vanligen på de yttre skären. Under ruggningstiden, då hon ej kan flyga, eger hon i förvånande grad förmågan att hålla sig dolt.

Grågåsen kan under flykten sedd från sidan af ett vant öga äfven på långt håll skiljas från sädgåsen på vingarnas ljusgrå främre kanter och undre täckfjädrar, som i solen lysa nästan vitaktigt. Flyger hon åter midt öfver, är hon svår och på längre afstånd omöjlig att skilja från sädgåsen. Hennes

skrik liknar dennas men är klarare; med någon vana skiljer man henne på lätet.

Sitt bo lägger grågåsen på marken, ofta dolt bland buskar eller stenar. Det består af hafstång eller mossor och dylikt. Äggen omgifvas rikligt med dun, som honan plockar af sitt bröst för att dölja dem med, när hon lämnar dem. De äro 6—8 till antalet, smutshvita. Längd 82—92 mm., tjocklek 53—62 mm.

Bläsgåsen, *Anser albifrons*, (Scop.) (Tafla 51, fig. 1, gammal, fig. 2, ung fågel).

Namn: *Hvitpannad gås*. Norska: *Blisgaas*. Danska: *Blisgaas*; *Smedegaas* (Falster). Island: *Grágús*. Finska: *Iso kiljuhanki*.

Hufvud och hals gråbruna. Kring öfverånabets rot ett ca 14—22 mm. bredt, hvitt band. Rygg och vingtäckare gråbruna med ljusa kanter, bakrygg och öfvergump enfärgade, mörkt gråbruna. De stora vingtäckfjädrarnas hvita bräm bilda ett band öfver vingen. Vingpennorna svartaktiga, handpennorna vid basen grå. Stjärtpennorna svartbruna, sidopennorna bredt kantade med hvitt. Under hvitgrå med stora, oregelbundna tvärfläckar. Sidorna af ryggens färg. Undre vingtäckare brungrå. Undergumpen liksom öfvergumpens sidor och stjärttäckarna hvita. Honan är något mindre, könen för öfrigt lika. Iris brun. Näbbet orangegult. Fötter rödgula. Längd 695—756 mm. Vingen 378—450 mm.

Ungen saknar den hvita pannan och de svarta fläckarna på bröstet och buken.

Denna art liknar nästan fullkomligt fjällgåsen, men är något större, har betydligt längre och högre näbb och jämförelsevis kortare vingar.

Bläsgåsen bebor det palaearktiska områdets nordliga delar, men utom på Island, där hon skall häcka (Faber m. fl.), är hon ej funnen bosatt i den skandinaviska Norden.* I Amerika ersättes hon af en mycket närstående art, och möjligt är, att de vitpannade gässen på Grönland tillhöra den amerikanska formen. I olika trakter af Sverige är hon under flyttningstiderna skjuten: så förvaras ett exemplar från Jämtland i Upsala universitets zoologiska museum, vidare är hon skjuten vid Fimbofsjön nära Upsala (okt. 1892, Biolog. Mus.), på Mörkö i Stockholms skärgård (riksmuseum), vid sjön Östen i norra Vestergötland (Kinberg, Kolthoff), äfven i Bohuslän erhålles hon någon gång (t. ex. ²²/₄ 1855, Malm); för öfrigt äro enstaka individ med långa mellan-

* Af Nilsson (II, s. 403) anføres visserligen bläsgåsen såsom häckande i Lappland, men beror detta tveifvelsutan på förväxling med fjällgåsen.

tider funna här och där i mellersta och södra Sverige, särskildt i Skåne, åtskilliga andra uppgifter att förtiga. Emellertid är det, då man ej eger tillfälle att granska fåglarna, mycket vanskligt att efteråt afgöra, om verkligen fynd af bläsgås och ej af fjällgås föreligga. I Norge är hon längs vestkusten, i synnerhet på Jæderen, anträffad åtskilliga gånger under flyttningstiden och äfven vintertid. Om våren där- emot är hon endast mycket sällan funnen, såsom vid Listerland ($\frac{20}{100}$ 1887) och vid Hammerfest ($\frac{28}{100}$ 1888). I Finland är hon skjuten nära Helsingfors ($\frac{19}{100}$ 1874) samt dessutom vid Nöteborg i Ingermanland (hösten 1879) (Mela). I Danmark skall hon under flyttningstiderna i mars—april och september—oktober skjutas rätt talrikt särskildt vid Jyllands vestkust äfvensom på Möen och Falster. På Færöarna är hon tillfälligtvis anträffad (Collin).

Bläsgåsens läte liknar sädgåsens men är svagare. Äggen likna fjällgåsens, men äro vanligen något större; 72—82 mm. långa och 51—53 mm. tjocka.

Fjällgåsen, *Anser erythropus*, (L.) (Tafla 51, fig. 3).

Syn. *Anser minutus*, Naum.

Namn: *Dvärggås*. Norska: *Fjeldgaas*, *Dwærggaas*. Danska: *Dwærggaas*. Finska: *Kiljuhanhi*, *Pieni kiljuhanhi*. Lapska: *Ruõddi euonja* (Muon.); *Ucca euonjagas* (Utsj.); *Kasak*.

Denna gås liknar till dräkten alldeles bläsgåsen. Jämför dock öfversikten sid. 238 beträffande utsträckningen af pannans hvita färg. Näbbet är äfven mindre, kortare och lägre, samt vingarna jämförelsevis längre, de nå utom stjärten. Honan är något mindre, könen för öfrigt lika. Iris brun. Näbb hvitaktigt med ljusröd anstrykning. Fötterna rödgula. Längd 610—630 mm. Vingen 355—412 mm.

Ungen saknar det hvita på pannan samt de svarta fläckarna på bröst och buk.

Fjällgåsen finnes som häckfågel från och med Skandinavians norra fjälltrakter öster ut ända till Japan. Om vintern är hon ofta funnen i nordöstra Afrika. I Sverige skall hon flerstädes i nordliga Lappland ej vara sällsynt, t. ex. i Karesuando. Från fjällen kring Qvickjock har den ene af oss ofta erhållit henne. I Jämtland skall hon en gång vara funnen (Sundström). I södra Sverige är hon oss veterligen endast anträffad vid Glan i Östergötland ($\frac{6}{100}$ 1849, Nilsson), på Öland (Kinberg) samt sannolikt vid Hasselfors i Nerike (Sundström). I Norge förekommer hon endast i Finnmarken: i Sydvaranger och vid småälfvarna i Tanadalen ända upp till Tanaälfvens utlopp och mot söder åtminstone till Kautokeino och Karasjok.

Hon träffas ytterst sällan söder om sitt häckningsområde (Collett). I nordligaste Finland häckar hon talrikt vid fjällsjöarna i Kilpisjärvi, i trakten af Enontekis, Enare och Utsjoki (Mela). Som flyttfågel är hon allmän såväl vid Uleåborg som vid Kexholm och flera ställen både inne i landet och vid kusterna. Det synes som skulle hennes flyttningståg gå genom landets inre delar, från lappmarken förbi Torneå och Uleåborg genom Savolax och sydöstra Karelen, och endast fåtaligt genom andra delar af landet till Östersjön och Finska viken (Palmén 1873). I Danmark är hon funnen ett par gånger vid Ulfshale på Möen ($\frac{15}{100}$ 1825 och $\frac{4}{100}$ 1886), hos en vildthandlare i Köbenhavn ($\frac{10}{100}$ 1850), nära Kallundborg på Sjælland (okt. 1886), i trakten af Randers i Jylland ($\frac{9}{100}$ 1880) och dessutom vid Rønne på Bornholm (okt. 1887) (Collin).

Till Ostfinnmarken skall fjällgåsen ankomma i första hälften af maj (Collett), och genom norra Finland skall hon flytta bort i september eller början af oktober.

Hon håller till vid älfvar och vattendrag, företrädesvis vid sådana, hvilkas stränder äro tätt beväxta med snår af vide och björk. I dessa snår döljer hon sig under ruggningstiden och lär då vara svår att upptäcka. I Finnmarken skall hon fångas i sax, och på andra ställen jagas hon med hundar, som uppspåra de tryckta fåglarna i snären. Sitt bo lägger hon, doldt bland videbuskar, nära någon älfstrand. Äggen, 6—8, äro gulaktigt smutshvita. Längd 73—84 mm., tjocklek 43—50 mm.

Indiska gåsen, *Anser indicus*, (Lath.) (Tafla 52, fig. 8).

Ofvan ljust askgrå med hvitaktiga fjäderspetsar. De yttre armpennorna svarta med smala, ljusgrå kanter i utfanet, de inre grå. Handpennorna ljusgrå med hvita spolar och svarta spetsar. Stjärten ljusgrå med vit spets, yttre pennorna hvita. Hufvudet och ett band längs hvar sida af halsen hvita. Tvänne brunsvarta band tvärs öfver hufvudet, det främre är V-formadt och sträcker sig fram till ögonen. Halsryggen och främre delen af halsen brungrå. Bröstet och bukens främre del hvitaktigt grå, sidorna med brun inblandning. Bukens bakre del och undergumpen hvita. Iris rödbrun. Näbb gult med mörkbrun nagel. Fötterna orangefärgade. Längd ca 685 mm. Vingen 400—430 mm.

Den indiska gåsens hemland är mellersta Asien och norra Indien. Vid Hagestadborgs Mälare e långt från Sandhammaren i sydöstra Skåne fälde $\frac{3}{100}$ 1884 tre exemplar af denna art, och ytterligare

ett anträffades dött följande dag (Bruzelius 1887).^{*} Det enda tillvaratagna exemplaret förvaras i Göteborgs museum.

Taflacksläktet, *Branta*, Scop.

Näbbet kortare än hos grågässen med en insänkning bakom nageln (jämf. fig. sid. 237) samt helsvart. Hals och hufvud med svart grundfärg. Handpennorna ha i regel svarta skaft. Stjärten med 16 pennor.

Släktet omfattar 8 arter och tillhör Europas, Asiens och Nordamerikas nordliga och nordligaste trakter.

Öfversikt af arterna.

- I. Hufvudets sidor hvita *B. leucopsis*.
- II. Hufvudets sidor ej hvita.
 - A. Halsen svart eller svartgrå *B. bernicla*.
 - B. Halsen framtill rödbrun *B. ruficollis*.

Hvitkindade gåsen, *Branta leucopsis*, (Bechst.)

(Tafla 52, fig. 5).

Syn. *Anser leucopsis*, *Bernicla leucopsis*, *Brenthus leucopsis*.

Namn: *Helsing*; *Hafregås* (Skåne). Norska: *Hvidkindet Gaas*. Danska: *Bramgaas*, *Svensk Gaas*, *Fjeldgaas*, *Rantegaas*, *Perrelit*. Färöarna: *Bramgaas*. Island: *Helsingi*. Finska: *Valkeaposki-hanhi*.

Pannan och strupen gulhvita, den förra med smala, mörka fjäderkanter. Ett svart band mellan näbbet och ögat, bakhufvudet, halsen och bröstet svarta. Skuldror, vingtäckare och bakrygg med hvita fjäderkanter och ett bredt, svart bräm nära spetsen af de askgrå fjädrarna. Vingpennorna svarta, i utfanet grå. Öfvergumpen längs midten samt stjärten svarta. Buk, sidor, undergump och öfvergumpens sidor hvita, kroppssidorna med breda, grå tvärband. Iris brun. Näbb och fötter svarta. Längd 632—694 mm. Vingen 369—417 mm.

Ungfågeln ha det hvita på hufvudet uppblandadt med svart samt ofvan mörkt rödbruna och svartbruna fjäderkanter.

Dunungen okänd.

Hvitkindade gåsens egentliga häckningsområde är knappast ännu känt. Hon finnes dock, ehuru mycket sällsynt, på Spetsbergen, där De Geer sköt henne vid boet (meddelande i bref). På Grönland är hon däremot endast iakttagen som sträckfågel, likaså på Island. I Sverige är hon funnen blott under flyttningstiden, mest i södra Skåne, där hon

^{*} Att en hel flock af denna i Europa ej förr iakttagna art samtidigt sågs, talar för att det ej varit rymlingar från någon zoologisk trädgård.

företrädesvis i oktober och november ej så sällan är anträffad; milda vintrar skall hon stanna kvar (Nilsson, Kinberg). Utom i Skåne är en enstaka fågel sedd vid Gullmarsfjorden i Bohuslän (²¹/₁₀ 1873, Kolt-hoff*), vidare erhållen i trakten af Karlstad (t. ex. i april 1847, Cederström), i Stockholms skärgård (¹⁸/₁₀ 1852, Kinberg), i Jämtland (⁶/₁₁ 1891, P. Olsson 1896), några andra mera sväfvande uppgifter att förtiga. I Norge anträffas hon mycket sparsamt från september till vinterns slut längs vestkusten, isynnerhet från Bergen ned till Listerland, äfven är hon funnen någon enda gång om våren, såsom vid Bergen (³⁰/₄ 1879) och nära Kristiania (1877). I Finnmarken är hon anträffad under sommaren. Möjligen har hon på 1870-talet häckat vid Borgevaer i Lofoten, där befolkningen flera år å rad sett ett par gäss med kinderna hvita »indtil bagenfor örene» hålla till och häcka (Collett). Vid kusten af Finska viken är hon flera gånger funnen under flyttningen i maj och juni samt en gång höstetid (¹¹/₁₀ 1837). I Leppävirta i Savolax är ett par anträffadt (¹⁹⁻²⁰/₅ 1877, Mela), och i Enare är hon skjuten (¹⁶/₆ 1841, Malm). I Danmark iakttages hon årligen under flyttningen, t. ex. vid Gjedserodde på Falster, vid Fyens hoved, vid Ribe (nov.—dec. 1891) m. fl. ställen (Collin).

I likhet med andra högnordiska flyttfåglar synes den vitkindade gåsen flytta rätt sent om våren: i maj och juni. Höstflyttningen torde börja mot slutet af september och räcka hela oktober.

Äggen äro enligt bref från Gerh. De Geer hvita samt c:a 80 mm. långa och 50 mm. tjocka.

Prutgåsen, *Branta bernicla*, (L.) (Tafla 52, fig. 6).

Syn. *Anser bernicla*, *A. torquatus*, Frisch, *Bernicla torquata*, *B. brenta* (Tunst.); *Brenthus bernicla*.

Namn: *Taflacka* (Blekinge); *Tavelak* (Öl.); *Gagel* (Nyland). Norska: *Gaul*, *Ringgaas*, *Ravle-gaas*. Danska: *Knortegaas*, *Tatergaas*, *Gaul*, *Ringelgaas*, *Rulte*, *Raigaas*, *Radgaas*, *Tanggaas*. Färöarna: *Helsingagåas*. Island: *Margás*, *Hrotgás*, *Hrota*. Finska: *Sepelhanhi*, *Musta hanhi*.

Hufvud, hals, bröst och framrygg svarta med svag, grå glans. En vit, bandlik fläck på hvardera sidan om halsen. Ryggen och vingtäckarna mörkt grå med bruna fjäderkanter. Öfvergump mörkgrå. Ving- och stjärt-pennor svarta. Undergumpen och de öfre och undre stjärttäckarna hvita. De öfre täckarna nå stjärtspetsen. Buk och sidor gråaktiga med ljusare tvärband. Könen lika. Iris

^{*} Uppgiften i Kinberg om fynd »i slutet af september» torde syfta på denna iakttagelse.

brun. Näbb och fötter svarta. Längd 594—645 mm. Vingen 320—358 mm.

Ungfågeln sakna det hvita på halsen. Hufvud och hals äro mera grå. Armpeennorna och de öfre vingtäckarna hvitkantade.

Dunungen: ofvan grå, under gråhvit (Middendorffs Reise II, 2, s. 229, T. 21, fig. 1).

Prutgäsen är en högnordisk fågel, som häckar kring Ishafvet såväl i gamla som nya världen. Hon skall bygga på Grönland norr om 70° N. Br. På Spetsbergen är hon talrik. På Novaja Semlja skall hon häcka, likaså vid Sibiriens nordkust. I Sverige förekommer hon endast under flyttningstiden, men då rätt allmän längs ostkusten från Skåne till Stockholms skärgård samt vid Gotland. Längs Öland sträcker hon sålunda i stor mängd vår och höst, vanligen från midten af maj och åtminstone vissa år till mot slutet af juni samt från midten af september stundom till ända in i november.* Vid Skånes kust stannar hon stundom kvar större delen af vintern. I vårt lands inre delar påträffas vilsekomna individ; sådana hafva iakttagits i Mora (Dalarne) (²⁴/₁₀ 1873, Kinberg), vid Teensjön i Nerike (²⁸/₁₀ 1874), kring Vettern och vid Tåkern (Sundström) m. fl. ställen. Vid vår vestra kust är hon mycket sällsynt, men är funnen flera gånger i trakten af Göteborg (Malm), en gång i norra Bohuslän t. o. m. midt i vintern (²⁴/₂, Sundström).

Äfven längs norska kusten flyttar prutgäsen i stor mängd. Vårsträcket börjar de sista dagarna af maj och höststräcket i början af september. De flesta år öfvervintrar ett och annat individ utanför Jæderen eller Lister. Likaså stannar ett eller annat troligen ej fortplantningsskickligt individ kvar öfver sommaren (Collett). Längs Finska vikens stränder ända till Åland skjutes hon regelbundet höst och vår. Hon är äfven anträffad i Björneborgstrakten, nära Uleåborg samt i Tavastland och södra Savolax, t. ex. vid Nyslott, likaså vid Ladoga, allt under flyttningen; nära Helsingfors är hon funnen äfven sommartid (Mela). Vid Danmarks kuster är prutgäsen under flyttningstiderna den vanligaste af alla gäss, isynnerhet är hon talrik kring Limfjorden och vid Læsø. Flertalet skola stanna kvar under milda vintrar; de komma i september, och i slutet af maj flytta de norrut (Collin). På Färöarna ses hon ofta vår och höst, men endast sällan på Island (Collin).

När prutgässen om våren besöka vår kust, äro de vanligen feta, på hösten åter ytterst magra. Prutgäsen är mycket sällskaplig och uppträder utom häckningstiden i täta, ofta mycket stora flockar.

* I juli 1891 sågs upprepade gånger en prutgås i sällskap med grafänder på södra Öland (Kolthoff).

Hon är mindre skygg än andra gäss, och såväl när hon i stora flockar hvilar på hafsytan, som när hon betar på landbacken, låter hon stundom jägaren helt öppet närma sig. Under sträcket flyga prutgässen vanligen ej ordnade i »snöplog» utan ibland i en rad men oftast i en oordnad tät flock, stundom bakåt utdragen i en lång svans. Prutgäsens skrik liknar mer ett kort trumpetande än ett vanligt gäskackel. Det erinrar något om tranans, men är ej så utdraget.

Sitt tämligen stora, väl ombonade rede lägger hon på släta marken, doldt bland stenar eller växter, ej långt från hafvet. Äggen, oftast 6—8 till antalet, äro gräddfärgade, 70—74 mm. långa och 47—49 mm. tjocka.

Rödhalsade gåsen, *Branta ruficollis*, (Pall.) (Tafla 52, fig. 7).

Syn. *Anser ruficollis*, *Bernicla ruficollis*, *Brenthus ruficollis*.

Namn: Danska: *Rödhalset Gaas*. Finska: *Punakaulainen hanhi*.

Hufvud, halsrygg och strupe svarta; en rund hvit fläck mellan näbbet och ögat och en rödbrun fläck på hvardera sidan af hufvudet, den senare är omgifven af ett hvitt band, som bakåt fortsätter längs halsens sida på gränsen emellan den svarta och röda färgen. Ofvan svart, vingarnas mellersta och större täckfjädrar kantade med hvitt, bildande två band tvärs öfver vingen. Öfre stjärttäckarna hvita. Vingar och stjärt svarta, den senare med små, hvita fläckar i spetsen. Framhals och bröst rödbruna, baktill begränsade af en hvit ring, som går rundt omkring kroppen. Främre delen af buken svart, bakre delen, undergumpen och sidorna samt underbenets fjädrar hvita. Honan liknar hanen, men har dunklare färger. Iris mörkbrun. Näbb och ben svarta. Längd 510—570 mm. Vingen c:a 365 mm.

Ungfågeln har det svarta ersatt af mörkbrunt, fläcken på hufvudets sida brun med röd anstrykning samt bröstet rödaktigt.

Rödhalsade gåsen tillhör nordligaste Asien samt skall tillbringa vintern vid Kaspiska hafvet. Endast någon enda gång förirrar hon sig vesterut. I Sverige är hon anträffad vid Lund (okt. 1793), ett exemplar erhöles vid Ystad (senhösten 1830) samt slutligen skall ett exemplar erhållits vid Oskarshamn i Kalmar län »för många år sedan», och tvänne stycken skola ha iakttagits på Mörkö i Mälaren (våren 1838) (Nilsson). I Norge är hon ej funnen. I Finland är hon erhållen lefvande vid Pullinlahti, i

Sääminge (östra Savolax) ($\frac{6}{10}$ 1879, Mela). I Danmark sköts ett exemplar vid Issefjorden ($\frac{24}{10}$ 1855), och ett annat nedlades bland en flock prutgäss ($\frac{25}{10}$ 1862) vid Amager, ett tredje fälldes nära Randers ($\frac{11}{11}$ 1894), äfven det i sällskap med prutgäss (Collin), några äldre möjligen mindre säkra uppgifter att förtiga.

Grafandsläktet, *Tadorna*, Leach.

Näbbet jämförelsevis kort, än jämbredt (rostanden), än något bredare mot spetsen och uppåtböjdt (grafanden). Näbbnagel smal. Näsborrharna ligga något bakom näbbets midt. Vingarna medelstora, spetsiga, med 2:a eller 2:a och 3:e handpennan längst. Stjärten, tvär eller något afrundad, består af 14 pennor.

Grafänderna likna till utseende och rörelser nästan mer gässen än änderna. Deras flykt liknar gässens, och de kunna liksom dessa i blåsväder lyfta äfven i riktning med vinden. De dyka ej gärna. De lefva i monogami, värpa ett stort antal hvita ägg, som läggas i gångar i jorden, stenrös, ihåliga träd eller dylikt.

Rostanden, som har ett jämbredt, ej uppåtböjdt näbb utan knöl vid roten samt med lika utvecklade lameller efter hela dess längd, och som dessutom eger svart näbb och svarta fötter samt något afvikande dräkt för könen, anses numera ofta tillsammans med trenne samsläktingar bilda ett särskildt släkte *Casarca*. I släktet *Tadorna*, som har könen lika, köttfärgade fötter och öfvernäbbets lameller större mot näbbspetsen, kvarstå då två arter.

Öfversikt af arterna.

- I. Näbb rödt. Öfvergump vit *T. tadorna*.
- II. Näbb svartaktigt. Öfvergump svart *T. casarca*.

Grafanden, *Tadorna tadorna*, (L.) (Tafla 52, fig. 2, ♂ i vådräkt, fig. 3, ♀ i sommardr.).

Syn. *Anas tadorna*, *Vulpanser tadorna*, *Tadorna cornuta* (Gmel.), *Tadorna vulpanser* (Flem.).

Namn: *Grafgås*, *Brandgås*; *Räfigås*, *Ringgås* (Bohusl.); *Jugås* (Gotl.). Norska: *Gravand*, *Fagergaas*, *Ringgaas*. Danska: *Gravand*, *Gravgaas*, *Brandgaas*, *Fagergaas*. Finska: *Ristisorsa*, *Kivisorsa*.

Hane i vådräkt: hufvud och hals svarta med grön glans. Bröstat framtill och halsroten hvita. Där bakom en bred, ljus rödbrun gördel öfver framrygg, skuldror och bröst. Längs skuldran en stor,

svart fläck. Bakrygg, öfvergump och stjärtäckare samt vingens öfre och undre täckfjädrar hvita. Handpennorna svarta, de yttersta armpennorna i utfanet glänsande gröna, bildande spegeln, de inre i utfanet röda, i infanet hvita med ett svart band längs gränsen af dessa färger. Stjärten hvit med svart spets. Ett svart band längs magens midt. Undre stjärtäckarna rostgula, öfriga undre delar hvita. I sommardräkten, hvilken fågeln bär en kort tid i juli månad, saknas det svarta längs undersidan och den bruna gördeln är på ryggen och sidorna starkt uppblandad med svart liksom äfven bröstet, halsen och stundom sidorna. Hela undersidan hvit med rödbruna fläckar efter bröstgördeln och gul anstrykning på stjärtäckarna. Honan liknar hanen, men har en hvitaktig fläck på pannan samt en under hvardera ögat. Färgerna äro dunklare, och den bruna gördeln är något vattrad med svart och är mindre. Om sommaren anlägger hon en dräkt, som liknar hanens. Iris rödbrun—brun. Näbb rödt med svart nagel. Fötter ljus rosaröda. Längd ♂ 610—660, ♀ 540—590 mm. Vingen 295—354 mm.

Ungfågeln är ofvan brungrå med ljusare fjäderkanter. Vingäckarna gråaktiga. Hufvudet ofvan samt nacken svartaktiga med ljusa fjäderkanter. Pannan, strupen, nedre delen af halsen och alla undre kroppsdelar hvita.

Dunungen: hjässan, nacken och ett bredt band längs öfversidan, från hvilket i jämbhöjd med vingarna och öfver bakryggen utgå tvärband, mörkbruna, återstoden af fågeln hvit. Näbb och fötter ljusröda.

Grafanden förekommer längs kusterna i större delen af Europa; mot söder går hon ned i norra Afrika och mot öster genom Asien, inclusive dess centrala delar, till Kina och Japan. Vid vår östra kust är hon, ehuru sällsynt, funnen vid Vermdön samt i Södermanlandsskären (Kinberg). Söder ut tilltar hon i antal samt finnes på Öland och Gotland i mycket stor mängd. Hon är ej heller sällsynt vid Skånes och Hallands kuster och tämligen allmän i Bohuslän, där hon äfven häckar. Till det inre af landet kommer endast någon enda vilsekommen ungfågel på senhösten. Längs Norges kust häckar hon åtminstone upp till Lofoten, sannolikt äfven i Lyngenfjord. Också i Porsangerfjord är hon observerad bland annat i juli 1887 (Kolthoff) samt i Varangerfjorden ($\frac{24}{4}$ 1844, $\frac{17}{10}$ 1847, Nordvi 1862, $\frac{29}{5}$ 1873, Collett). På Listerland och Jæderen är hon allmän, och på det senare stället öfvervintrar stundom någon enstaka fågel eller mindre flock (Collett). I Finland häckar hon, men endast till ringa antal, i

sydvestra skärgården upp till Luvia i Satakunda. Hon är skjuten vid Helsingfors (³¹/₅ 1842) samt vid Wasa (Palmén, Mela). I Danmark är hon flerstädes funnen häckande, såsom bland annat på öarna Veirö och Musholm vid Sjælland samt vid Roskildefjorden och vid Korsör, på öarna söder om Lolland, på Æbelö, Endelave och Samsö norr om Fyen, på Læsö, nära Randers och i Vendsyssel på Jylland, likaledes på öarna utanför »hertigdömenas» kuster (Collin).

Grafanden ankommer till vår västkust i sista hälften af mars och flyttar bort i oktober. Hon flyger väl, simmar bra och kan dyka, hvarvid hon äfven använder vingarna. Under flykten låter hon ofta höra ett kacklande läte. Hennes föda består af små musslor och andra hafsdjur, de i multnande tång lefvande fluglarverna samt frön, knoppar och späda skott. Utom under fortplantningstiden lever hon i flockar, möjligen hålla paren dock ihop året om. Hennes käraste tillhåll äro grunda vikar, där hon når botten utan att dyka. Blott hon har tillgång till någon grund vik eller strand, trifs hon för öfrigt vid klippiga och kala kuster. Talrikast är hon dock, där hon finner sand- eller jordbankar, i hvilka hon kan gräfva sina gångar. Hon gräver nämligen själf en gång i jorden till häckplats eller ock väljer hon därtill ett hål i en trädstam, ibland häckar hon i något stenrös, under en byggnad eller en bro. Stundom har man funnit hennes bo i gångar, som samtidigt bebotts af räfvar eller gräflingar (se Collin). Medan honan värper, är hanen henne städse följaktig, men när hon lagt sig, förenar han sig på trakter, där arten är allmän t. ex. på södra Öland, med andra hanar i flockar. Men så snart ungarna äro kläckta, uppsöker hanen åter familjen, och han öfverger den sedan ej. Stundom aflägger han äfven under rufningstiden besök hos honan. De flesta bon vi hafva undersökt ha innehållit 12, någon gång 14—15 ägg. Collett omnämner 20 och däröfver, ja i ett fall t. o. m. 32. Detta stora antal, säger han, torde sannolikt kunna förklaras så, att två honor värpt i samma bo. Äggen äro rent hvita. Längd 59—70 mm., tjocklek 42,5—49 mm.

Rostanden, *Tadorna casarca*, (L.) (Tafel 52, fig. 1, ♂).

Syn. *Anas casarca*, *A. rutila*, Pall.; *Casarca rutila*, *Vulpanser casarca*, V. *rutilus*.

Namn: *Rödgal and*, *Rödgal grafand*; *Bramin-and*, Kinberg. Norska: *Rustand*, *Rödgal And*. Danska: *Rustand*. Finska: *Ruostesorsa*.

Hufvud gråhvit, halsen med rostgul anstrykning, kring dess rot en smal, svart ring. Framrygg

och skuldror samt hela undersidan rödbruna. Bakryggen vattrad med svart. Öfre och undre vingtäckarna hvita. Spegeln stor, glänsande grön. De inre armpennorna af ryggens färg med svart eller hvitaktigt infan. Handpennor, stjärt och öfre stjärttäckarna svarta. Honan liknar hanen, men saknar den svarta ringen kring halsen och är blekare. Iris brun. Näbb och fötter svartaktiga. Längd ca 545—610 mm. Vingen 320—344 mm.

Ungen liknar honan, men har dunklare färger. De inre armpennorna äro brunaktiga, och det hvita på vingen blandadt med grått.

Rostanden har sitt hem i sydöstra Europa, norra Afrika och Asien ända till Kina och Japan. Hon har anträffats i Sverige: i Stockholms skärgård (²²/₅ 1854, Kinberg), nära Ystad (¹⁴/₈ 1892), då den ena af två stycken, som iakttagits större delen af sommaren, sköts (Ystads museum, O. Wijkström i bref); vidare fälldes (augusti 1893) vid Ölands södra fyr tvänne änder, som enligt beskrifning meddelad Kjell Kolthoff otvifvelaktigt tillhörde denna art; slutligen uppgifves, att ett exemplar iakttagits i Stockholms skärgård (juli 1893, Roth 1894). I Norge anträffades hon vid Selbosjön innanför Trondhjem (oktober 1887, Collett 1890). Hösten 1892 erhöles 4 exemplar: ett nära Kristiania (²/₈), ett i Solör (²/₈), ett vid Trondhjemsfjorden (¹¹/₉) och det fjärde vid Skudesnæs söder om Hangesund (¹²/₁₀) (Collett). I Finland är hon skjuten vid Ladoga, i Kronoborgs socken (¹⁶/₇ 1885) och i Esbo* samt uppgifves en gång tidigare anträffad vid Ladoga (Palmén). I Danmark** iakttogs (²⁶/₆ 1893) en flock af väl 10 stycken sydost om Vordingborg, en fälldes (Winge 1894). På Island sågs vid Öfjord (juli 1892) en flock på 4, en fälldes. Äfven på Grönland erhöles hon samma år (Winge 1894). Åren 1892—93 har sålunda en invandring af denna art egt rum till västra Europa, att döma af rätt talrika fynd, bl. a. i Storbrittanien under 1892.

Rostanden skall till lefnadssätt och häckningsvanor likna grafanden, men håller till äfven vid större floder, ej blott vid kusten.

Praktgässläktet, *Aex*, Boie.

Syn. *Lampronessa*, Wagl.

Praktgässen ha hufvudets fjädrar förlängda, bildande ett slags kam eller hjälmbuske. Hanarnas dräkt är sällsynt lysande och vacker. Praktgässen

* Se meddel. fr. Soc. pro fauna et flora fennica, 13 häft. s. 232, 15 häft. s. 215 o. 225.

** Enligt äldre, sannolikt oriktiga uppgifter skall hon ha anträffats jämväl på Bornholm.

ställas ofta i närheten af gräsänderna, men deras höga näbb med dess breda nagel liknar mer gäsens. Näsborrharna ligga dock närmare näbbroten. Tarsen är äfven något kortare än hos flertalet gäss.

Praktgässen bebo Nordamerika och Ostasien samt omfatta endast 2 arter.

Aex galericulata, (L.)

(Tafla 52, fig. 4, ♂ i vårdräkt).

Hane i vårdräkt: pannan och nackens förlängda fjädrar gröna, metallglänsande, hjässan mörkt purpurfärgad. Hufvudets sidor framför ögat brungula, bakom detsamma hvita. Strupen och halsens sidor rostbruna med hvita spolstreck. Halsfjädrarna förlängda. Rygg och vingtäckare mörkt olivbruna. Skulderfjädrarna dels blåviolett metallglänsande, dels hvita med svart utkant. Den innersta armpennan mycket bred med nästan trekantig omkrets, dess skaft krökt nedåt, dess innerfan gulbrunt, upptill kantadt med hvitt, baktill med svart; ytterfanet metallglänsande violett. Armpennorna gråbruna med mer eller mindre tydlig grön metallglans på ytterfanet; de yttre med hvita spetsar. Handpennorna gråbruna, i ytterfanet kantade med silfvergrått, längs innerfanet med grön metallglans. Stjärten olivbrun med grön metallglans. Bröstit metallglänsande, mörkt purpurfärgadt, på sidorna med tvänne hvita, tvärgående band på svart botten. Sidorna ljusst rostgula, fint vattrade med mörkbrunt. Undre vingtäckare brungrå. Buken och undergumpen hvita. Iris mörkbrun. Näbb rödaktigt brunt med »blåaktigt köttfärgad» nagel. Fötter och ben rödgula. Simhud svart. I sommardräkt liknar han honan, som har hufvud och hals grå, ett hvitt band från ögat bakåt. Ryggen gråbrun. Vingspegeln grön och vingpetsen med grön glans, handpennorna med en hvit rand längs utkanten. Bröstit brunt, vitfläckigt. Strupen och återstoden af undersidan hvita. Längd ca 430 mm. Vingen 225—236 mm.

Denna praktfulla fågel bebor mellersta och södra Kina, Formosa och Japan samt under fortplantningstiden Amurlandet. I Europa är hon oss veterligen endast en gång erhållen, nämligen i Lomsjön nära Staburnäs by i Vilhelmina i Lappland (slutet af maj 1894). Exemplaret, en hane i vårdräkt, har genom jägmästare K. Grams bemedling blifvit oss tillsändt för granskning och förvaras för närvarande i Upsala universitets zoologiska samlingar.*

* Möjligheten af att ifrågavarande fågel rymt ur någon zoologisk trädgård torde, om den än ej är vidare sannolik, dock ej kunna alldeles förnekas.

Svansläktet, *Cygnus*, L.

Näbb jämbredt, vid basen högt, framåt nedtryckt. Näbbnageln intar aldrig mer än halfva näbbets bredd. Halsen smal och lång, längre än den öfriga kroppen. Vingarna nå hoplagda ej stjärtspetsen, pennorna medelmåttiga, den 2:a och 3:e längst. Stjärten, afrundad eller spetsig, består af 18 till 24 pennor.

Svanarna rugga endast en gång årligen och bära således likadan klädnad året om. Könen äro till dräkten lika, men honan är något mindre. Ungarna äro under de första åren grå och bli först fortplantningsskickliga i 3:e året. Svanarna simma mycket fort men kunna ej dyka. Då de skola lyfta, springa de först ett stycke på vattnet, och i blåst flyga de alltid upp mot vinden. Vål uppkomma, flyga de både uthålligt och högt, men tungt och ej synnerligen fort. På land röra de sig klumpigt. Svanarna lefva företrädesvis af växtämnen, hufvudsakligast af sådana, som de på grundt vatten medelst sin långa hals förmå upphämta från botten. De lefva i engifte, och paret håller ihop året om. Höst och vinter samlas de ofta i stora flockar, men under parningstiden äro de trätgiriga och tåla hvarken sina likar ej heller andra fågelarter inom det lilla område hvarje par utvalt. De häcka i grunda sjövikar och träsk (und. mindre sångsvanen) och bygga mycket stora bon. De lägga 5 till 8, mycket sällan flera, smutsigt hvitaktiga ägg. Endast honan rufvar, men hanen håller sig under rufningstiden i hennes närhet och försvarar henne djärft mot andra djur, som nalkas boet.

Bröstben af sångsvan, ca 1/4.
Kammen är öppnad på högra sidan
för att visa luftstrupen.

Bröstben af mindre sångsvan,
sedt uppförån
och med blottad luftstrupe.
(efter Yarrell, Brit. Birds).

Öfversikt af arterna.

- I. Pannan försedd med en knöl. Näbbnageln aflång, nästan jämbred, icke upptagande hälften af näbbets bredd. Luftstrupen går icke in uti bröstbenet *C. olor*.
- II. Pannan utan knöl. Näbbnageln bredt oval, upptagande hälften af näbbets bredd. Luftstrupen går in uti bröstbenet.
 - A. Större; näbbet 90—113 mm. långt, räknadt från pannan. Det svarta når i regel ej bakom näsborrarna. Luftstrupen bildar i bröstbenet hos de äldre en vertikal slynga nående ungefär till dettas halva längd (se omstående fig.) *C. musicus*.
 - B. Mindre; näbbet 92—96 mm. långt, räknadt från pannan. Det svarta når ett stycke bakom näsborrarna. Luftstrupen bildar i bröstbenet hos de äldre en horisontal slynga nående nära nog dettas bakre rand (se omstående fig.) *C. bewicki*.

Knölsvan, *Cygnus olor*, (Gmel.) (Tafla 53, fig. 3, gammal, fig. 4, ung fågel).

Namn: *Tamsvan, Svan; Svänja* (Sörml.).
Norska: *Tamsvane*. Danska: *Knubsvane, Tam Svane, Rödnäbet Svane*. Finska: *Kesy joutsen*.

Hela fågeln hvit. Stjärten spetsig. Iris brun. Tyglar och pannknöl, öfvernäbbet vid roten och kring näsborrarna samt näbbnageln och undernäbbet svarta. Återstoden af öfvernäbbet gulrött. Fötter svarta. Längd 1360—1525 mm. Vingen 610—685 mm.

Ungfågeln äro smutsgrå, hals och undersida ljusare. Näbb blyfärgadt.

Dunungen: brun—mörkt askgrå. Bröst och halsrot framtill nästan hvita. Näbb och fötter blyfärgade.

Knölsvanen eller tamsvanen, som han äfven kallas, förekommer vild flerstädes i norra och östra Europa; äfven i Asien finnes han t. o. m. ända till dess östra delar. I Sverige häckar han ej sällsynt i Uppland, dels i Mälarens vikar, dels i några småsjöar. Från sitt gamla stamhåll, Hjälsaviken vid Ekolsund, där han är mycket allmän, har han nämligen under de sista 20 åren spridit sig. Vid Rinkestad i Södermanland har han häckat (Kinberg). Äfven häckar han vid Tåkern i Östergötland liksom numera ett och annat par i Hornborgasjön i Västergötland. I Skåne häckar han flerstädes i dess små insjöar, men aftager därstädes i antal i motsats mot förhållandet i Uppland. I Norge är han sällan anträffad: en unge i Kristiania. fjorden (³¹/₁₂ 1869), en annan vid Tvedestrand (de-

cember 1870), en gammal fågel sågs i Mosevand vid Stavanger (i slutet af december 1878) (Collett). I Finland är han aldrig iakttagen i vildt tillstånd (Palmén). I Danmark har han åtminstone förr i enstaka par häckat här och hvar (Collin).

Knölsvanen ankommer till Mälaren så snart öppet vatten finnes vid sjöstränderna, vanligen i slutet af mars. Höstflyttningen eger rum i oktober eller ännu senare. Stundom händer, att sent födda ungar ej kunna flytta nog tidigt utan omkomma, när snar isläggning inträffar.

Knölsvanen har för vana att höja vingarna öfver ryggen, så att armpennorna och skulderfjädrarna stå upp som segel, hvartill de äfven i medvind användas. Han går mycket illa och rör sig ogärna på land. De gamla hanarna äro isynnerhet under fortplantningstiden modiga och stridslystna och utkämpa sinsemellan ofta heta strider angående häckplatsen. Härvid användas vingarna som vapen.

Han bygger oftast ute i själfva vattnet af rötter och vattenväxter ett särdeles stort bo. Äggen äro vanligen 5 och sällan flera, högst 11. De äro ljus grågrönaktiga, ofläckade. Längd 112—121 mm., tjocklek 72—79 mm.

Sångsvanen, *Cygnus musicus*, Bechst. (Tafla 53, fig. 1).

Syn. *Cygnus linnæi*, Malm.

Namn: *Svan, Vild svan, Större vildsvan*.
Norska: *Sangsvane*. Danska: *Sangsvane, Vild Svane, Islandsk Svane*. Färöarna: *Sveânur*. Island: *Alft, Svanur*. Finska: *Joutsen, Iso joutsen; Joutter* (Satakunda). Lapska: *Njukca*.

Helhvít, stundom med en ockergul färgton på hufvudet. Stjärten trubbig. Iris brun. Näbb från spetsen till näsborrarnas bakkant och längs något mer än halva munspringan svart. Fötter svarta. Längd 1313—1525 mm. Vingen 550—606 mm.

Ungfågeln: gråbrun. Näbb först dunkelt köttfärgadt, sedan svart med ett rödaktigt band vid näsborrarna.

Dunungen: hvít, ofvan ljusgrå.

Sångsvanen tillhör gamla världens nordligare trakter, men flyttar vintertid söderut, stundom ända till norra Afrika. I Sverige häckar han endast i Lapplands ödemarker, där han förekommer flerstädes i Torne, Lule och Pite lappmarker. Höst och vår och äfven vintertid är han på lämpliga lokaler rätt allmän vid våra södra kuster och visar sig då äfven ofta i insjöarna. Någon enda gång synas enstaka individ, troligen sjuklingar, äfven sommartiden i södra Sverige. I Norge häckar han i det inre af Finnmarken, där han flerstädes före

kommer. Enligt uppgift skall han 1872 ha häckat vid Balvatn i Saltdalen, 67° N. Br. (Collett). Om vintern träffas han i flockar längs norska kusten upp till Lyngenfjord och äfven i isfria vattendrag inne i landet (Collett). I Finland häckar han uti det inre af lappmarken, Enare, Kittilä, Sodankylä, Imandra, samt söderut spridd till Torneå, härifrån går sydgränsen af hans häckningsområde mot sydost till Suojärvi i Karelen och Olonetz. Han skall äfven ha häckat vid Pisinjärvi i Toholampi i norra Wasa län, 63,45° N. Br. (Mela). Vår och höst visa sig flockar i de flesta delar af Finland (Palmén). Danmarks kuster besökas under flyttningstiderna samt om vintern. På Færöarna ses han höst och vår samt någon gång om vintern. På Island åter häckar han talrikt samt finnes vintern öfver vid sydkusten (Collin).

Häckplatserna lämnar sångsvanen, när träsk och sjöar i oktober börja tillfrysa där uppe, och han återvänder dit tidigt om våren, vanligen redan i april. I oktober och november samlar sig sångsvanen på lämpliga lokaler vid våra södra kuster, där kunna då såsom vid södra Öland förekomma tusenden. Är vintern blid, så att de grunda stränderna äro isfria, stanna svanarna vintern öfver. Vid vår vesträ kust öfvervintrar han äfven, men synes, särskildt efter stränga vintrar, talrikast i Bohusläns skärgård i mars. Om sommaren håller han till i insjöar och floder med grunda stränder eller i mycket vattenrika kärr, om vintern i långgrunda hafsvikar, där djupet ej är större än att han med sin hals når botten.

Sångsvanen är vanligen mer skygg än knölsvanen, men han är mindre försiktig än gässen och visar äfven mindre intelligens än de. Han bär, i olikhet med knölsvanen, ej vingarna upplyftade till segel, han simmar mycket fort, och på land rör han sig bättre och snabbare än denna. Vanligen bär han sin hals mer rak, ej så starkt S-formigt krökt som knölsvanen. Härpå liksom på frånvaron af näbbknöl kännes han lätt igen. I flykten skiljes han på sin tvära stjärt, helt olika knölsvanens spetsiga. Sångsvanens läte är ett kort, välklingande trumpetljud, liknande »ang-gang». Några ha högre, andra lägre toner, och när många svanar äro tillsammans, uppstår ett slags rätt melodisk, nästan vemodig sång: den berömda svansången. Sången höres lika stark både höst och vår och om vintern.

Ehuru sångsvanen hufvudsakligast lefver af växtämnen, äter han äfven insekter, musslor och andra vattendjur. Sitt stora bo, som ofta lär skola begagnas år efter år, bygger han af vattenväxter och jord vid stranden eller i sjelfva vattnet. Det är ofta 1 fot högt och 3—4 fot i genomskärning.

Äggen, 4—6, mycket sällan ända till 8, äro smuts-hvita, stundom gullhvita. Längd 109—115 mm., tjocklek 70—75 mm.

Mindre sångsvanen, *Cygnus bewicki*, Yarr.

(Tafla 53, fig. 2).

Syn. *Cygnus minor*, Keys & Blas.

Namn: *Mindre vildsvan*. Norska: *Mindre Sangsvane*. Danska: *Pibsvane*, *Lille Svane*. Finska: *Pikku joutsen*.

Dräkten liknar sångsvanens (jämf. öfversikten). Iris brun. Fötter svarta. Näbb svart, vid roten citrongult. Längd 1165—1270 mm. Vingen 474—550 mm.

Ungfågeln: under 1:sta vintern gråbrun, under den 2:dra hvit med hufvud och bröst rostfärgade.

Den mindre sångsvanen häckar i arktiska Sibirien och på Novaja Semlja, där han är allmän. Förr har man med orätt uppgifvit, att han skulle häcka på Island. Till England kommer han ganska regelbundet vintertid. I Sverige fälldes ett äldre individ vid Laholmsbukten (¹¹/₇, 1890)*; fågeln hade uppehållit sig där hela sommaren. En annan, äfven en gammal fågel, sköts vid Ölands södra udde (november 1894).** I Norge sköts han i Sydvaranger (maj 1876) och på Jæderen (¹⁶/₁, 1879); vintern 1879—80 (dec.—mars) uppträdde han flerstädes, isynnerhet på kuststräckan mellan Bergen och Trondhjemsfjorden, särskildt kring den senare. Ett individ sköts vid Kristiansand hösten 1880, ett annat i Trondhjemsfjorden våren 1890 (Collett). Från Finland känner man endast trenne fynd af den lilla sångsvanen, nämligen vid Helsingfors (hösten 1843), i Sibbo (³/₅, 1851) och vid Lovisa (april 1869) (Palmén). I Danmark skall han tämligen regelbundet förekomma vintertiden vid Ringkjöbing, där gässkyttarna beteckna honom med ett särskildt namn: »pibsvane». Äfven vid Ribe är han funnen (februari 1873) (Collin).

Till lefnadssättet lär han likna den vanliga sångsvanen, men boet lägges alltid på land (se Nordenskiöld, Vegaresan I, sid. 69).

Andsläktet, *Anas*, L.

Näbbnageln intager endast en liten del af spetsen (se fig. sid. 237). Tarsen är nästan trind, föga hoptryckt och framtill beklädd med tvärplåtar (se fig. sid. 236). Vingarna äro medelstora, spetsiga,

* Förvaras på Upsala museum.

** Endast handpennorna af detta individ kommo i vår ego; dock kan något tvifvel om fågelns art ej ega rum.

den andra eller de båda första pennorna längst. De yttre armpennornas utfan afvikande, vanligen af hjärt, ofta metallglänsande färg, bildande den s. k. vingspegeln. Stjärten afrundad eller tillspetsad, bestående af 14—20 pennor.

Änderna rugga fullständigt om sommaren, hanen begynner kort efter sedan honan börjat rufva och han faller handpennorna i juli, samt får då en sommardräkt lik honans; honan ruggar så snart ungarna äro flygfärdiga. På senhösten faller hanen åter småfjädrarna och erhåller då sin vackra bröllopsdräkt — här nedan enligt gängse bruk fastän något oegentligt kallad vårdräkt — och samtidigt få årsungarna de gamlas dräkt. Man kan således ofta urskilja följande dräkter: 1) dunungen; 2) ungfågeln = honan; 3) och 4) ungfågeln (♂ och ♀), sedan de på hösten fått en dräkt, som vanligen är ytterst lik de gamlas; 5) honan; 6) hanen i sommardräkt = honan, men vanligen med samma vingtäckare och samma spegel som i vårdräkten; 7) hanen i vårdräkt.

Änderna äro i regel sötvattensfåglar, ehuru några arter äfven häcka vid hafvet. De simma lätt och bra men dyka endast som ungar, under pågående ruggning och då de blifvit vingskjutna eller skadade. Deras gång är vaggande, men de springa rätt fort, flykten är mycket snabb och uthållig. I hård bläst flyga de upp mot vinden, men vända strax och ila så undan i medvind. Deras föda består af spåda växter, särskildt vattenväxter, frön och bär samt af maskar, insekter, små snäckor, fiskrom eller någon gång småfisk. De hämta den gärna genom att »ställa sig på hufvudet» för att med näbbet nå botten.

De flytta i regel, endast gräsanden öfvervintrar i ringa antal hos oss. Alla arterna komma, så snart insjöarna äro öppna, och höstflyttningen inträffar vanligen i oktober. De hålla till i sjöar och vattendrag med rik vassväxt eller vid mader och kärr, bland starr och fräken. Om dagen ligga de jämförelsevis stilla, såvida de ej oroas, men vid skymningens inbrott blifva de lifliga, låta höra sina välkända läten, simma och flaxa omkring samt draga så flygande till de dammar eller kärr, där de vistas öfver natten.

Sitt bo lägga de fleste mer eller mindre långt från stranden (jämf. skodanden), ofta uppe i någon skogsbacke eller bland ljung, stundom dock ute i själfva vassen. De lägga ett stort antal, vanligen 10—12, oöflade, hvitaktiga ägg med en dragning i gult eller grönt. Något egentligt rede bygga de ej, men äggen omgifvas under rufningen af en krans med dun, som honan plockat från sitt bröst. Så snart ungarna blifvit utkläckta, följa de modern

till närmaste vattendrag, där de simma och dyka med stor färdighet. Kullen håller ihop, tills ungarna blifvit fullt flygkunniga eller längre.

Hithörande arter, 55 till antalet, äro spridda öfver större delen af jorden. De fördelas vanligen på ett flertal (11) släkten. Gräsänderna med deras jämbreda och jämförelsevis stora näbb utgöra då ensamma släktet *Anas* (17 arter). Praktanden med sina förlängda inre armpennor bildar allena släktet *Eunetta*; snatteranden, som har öfvernäbbets lameller synliga från sidan, släktet *Chauleasmus* (2 arter); medan bläsanden med sitt lilla, mot spetsen jämnt afsmalnande näbb och krickan med sitt något större, men hvilka båda ha öfvernäbbets lameller knappast synliga, företräda hvar sitt släkte, *Mareca* (3 arter) och *Nettion* (15 arter). Stjärtänderna, som ega en lång stjärt med de mellersta pennorna spetsiga och förlängda, utgöra släktet *Dafila*. Årtan med sina gråblå öfre vingtäckare föres till ett släkte *Querquedula* (5 arter), och skedänderna slutligen, som ha blå vingtäckare och i motsats till de föregående ega ett framåt bredare näbb, bilda släktet *Clypeata* (4 arter). Då vi ej följt detta numera gällande bruk, är det dels därför att änderna erbjuda många likheter i sitt lefnadssätt, dels af rent redaktionella skäl.

Öfversikt af arterna.

- I. Benen gula eller gulröda.
 - A. Näbb mot spetsen betydligt utvidgad.
Vingspegeln grön *A. clypeata*.
 - B. Näbb mot spetsen föga eller icke utvidgad.
 1. Vingspegeln blå med mer eller mindre grön anstrykning..... *A. boschas*.
 2. Vingspegeln upptill hvit, nedtill svartgrå..... *A. strepera*.
- II. Benen mörka, grå- eller brunaktiga.
 - A. Näbbet från näsborrarna längre än innertån utan klo.
 1. De inre armpennorna förlängda och hängande öfver vingen.*
Samtliga stjärtpennor af samma längd *A. falcata*.
 2. De inre armpennorna icke eller obetydligt förlängda.
 - a. Öfre vingtäckare mer eller mindre mörkt gråaktiga.
 - α. Stjärten rätt lång med de mellersta pennorna förlängda och spetsiga. Vingspegeln (♂) grön med bronsglans eller (♀) grå-svarthvud..... *A. acuta*.

* Detta gäller endast ♂; hvad ♀ beträffar liknar hon mycket ♀ af snatteranden (se sid. 252, där olikheterna framhållas).

- β. Stjärten af vanlig längd.
Vingspegeln hos båda könen upptill grön, nedtill svart *A. crecca*.
- b. Öfre vingtäckare blågrå eller blå hos ♂.
- α. Öfre vingtäckare blekt blågrå. Vingspegeln grågrön (♂) eller svartgrå (♀)... *A. querquedula*.
- β. Öfre vingtäckare hjärt blå.
Vingspegel grön *A. discors*.
- B. Näbbet från näsborrarna kortare än inmertån utan klo *A. penelope*.

Skedanden, *Anas clypeata*, L. (Tafla 54, fig. 3, ♂ i vådräkt, fig. 4, ♀).

Syn. *Spatula clypeata*, *Rhynchaspis clypeata*.

Namn: *Leffelund* (Skåne). Norska: *Skeand*. *Skovland*. Danska: *Skeand*, *Skjoldneeb*, *Kropand*, *Slopand* (Vestslesvig). Finska: *Lapasorsa*.

Hane i vådräkt: hufvud och hals svartaktiga, bakre delen af hufvudet och halsen med stark, blågrön glans. Ryggen mörkbrun. Skuldror och bröst hvita. De små vingtäckfjädrarna liksom några af de långa skulderfjädrarna ljus gråblå. Vingspegeln glänsande grön, framtill begränsad af hvitt, de inre armpennorna förlängda, deras utfan grönsvarf, det inre brunt, de tre längsta pennorna med en vit spolfäck. Handpennorna brunaktiga. Undre vingtäckare hvita. Stjärt pennorna hvita med bruna spolfäckar, de båda mellersta bruna. Stjärttäckare svarta, de öfre med blå, de undre med grön anstrykning. På hvardera sidan om stjärtroten en vit fläck, som under stjärten sammanlöper med motsidans. Undre kroppsdelar kastanjebruna, på sidorna med ljusare vattring. I sommarräkt liknar hanen honan, men har vingspegel och öfre vingtäckare lika klart färgade som om våren, och de öfre stjärttäckarna äro svarta. Honan är ofvan mörkbrun med ljus rostgula fjäderkanter, under rostgul, på bröst, sidor och undergump med bruna fläckar. Vingtäckarna askgrå med blå anstrykning. Vingspegeln grönglänsande, framtill begränsad af ett hvitt band. Iris gul. Näbb svart. Fötter hjärt orange-färgade. Längd 480—505 mm. Vingen 221—241 mm.

Ungfågeln likna honan, men hafva mörkare fjäderkanter på ryggen, och de unga hanarna ha alla vingtäckarna blå.

Dunungen liknar bläsandens (se sid. 255) men har streck genom ögat och öronfläck. Någon gång finnas fläckarna bakom vingen och på öfvergumpen (jämf. gräsanden), men äro då små.

Skedanden bebor så väl nya som gamla världens norra delar, om vintern finnes hon långt ned

i Afrika, i Arabien, Indien, södra Kina, Japan samt i Amerika till Columbia och Vestindien. I Sverige är hon ingenstädes allmän, men förekommer dock på många ställen. Således häckar hon, ehuru sällsynt, i nordöstra Skåne, vidare på Öland, sällsynt på Gotland, vid Hornborgasjön i Västergötland och vid Tåkern i Östergötland (Kinberg, Sundström), i södra Värmland (Sundström), i Uppland, där hon ej är egentligen sällsynt (Kolthoff). Hon har åtminstone häckat vid Qvickjock och Öfverkalix (Nilsson, Kinberg). I Norge är hon ej med säkerhet funnen häckande, om hon än sannolikt gör det. Sålunda anträffas unga fåglar årligen höstetid i landets sydliga delar, isynnerhet på Jæderen och Listerland. En ungfågel har erhållits i Nordfjord (24/10 1892) (Collett). På fjällen mellan Kautokeino och Alten skall hon vara funnen (Palmén 1873). I Finland förekommer hon längs Bottenhafvets hela kust (talrikt vid Kumo älf och i Limingo), finnes i Salmis liksom här och hvar i södra Finland, häckar i Suojärvi i Karelen (Palmén, Mela). I Danmark är hon funnen häckande flerstädes såväl på Jylland som på öarna (Collin).

Skedanden ankommer om våren senare än de andra änderna, sålunda till Hornborgasjön i Västergötland först mot slutet af april. Höstflyttningen synes äfven företagas tidigare. Från Öland, där hon om hösten är allmän, har hon vanligen flyttat redan i oktober.

Skedanden fordrar för sin trefnad gytjtiga och rikt gräsbeväxta lokaler. Någon gång häckar hon dock på holmar i Östersjön. Sålunda fann den ene af oss hennes bo i högt gräs på Skälholmen vid Ölands södra udde. Det ligger vanligen nära vatten. Hon kännes i flykten igen på vingarnas gråblå täckfjädrar, som synas långt. Hennes läte är snarligt gräsandens men mindre starkt. Äggen äro gulaktigt hvita. Längd 47—57 mm., tjocklek 35—38 mm.

Gräsanden, *Anas boschas*, L. (Tafla 54, fig. 1, ♂ i vådräkt, fig. 2, ♀).

Namn: *Stoekand*, *And*, *Andrake* ♂, *Drake* ♂; *Vildand* (Skåne); *Åkerand* (Jämtl.); *Andrik* ♂ (Vestmanl.); *Blåhals* ♂ (Helsingl., Norrbotten). Den tama formen: *Anka*, *Ankbonde* ♂; *Lonka*, *Drake* ♂ (Kalmar län). Norska: *Stokand*; *Blaahals* (Dovre). Danska: *Stokand*, *Græsand*, *Kjærand*, *Moseand*; *Roand*, *Roandrik* ♂ (under ruggning); *Graaand*, *Bygand* (Thy). Færöarna: *Vildduuna*. Island: *Stökkönd*, *Mýrönd*, *Grænhöfda-gráönd*, *Gráönd*, *Blákollönd*, *Kilönd*, *Grasönd*. Finska: *Sinisorsa*, *Punasorsa*, *Iso sorsa*, *Sorsa*; *Heinäorsa* (Savolax);

Sinikaula (Satakunda): *Selsinä* (Pyska Lappm.).
Lapska: *Stuora-vuojas*.

Hane i vårdräkt: hufvud och hals gröna, skiftande i blått och med stark metallglans, en hvit ring kring halsroten. Ryggen framtill brunaktig med fin, grå vattring, baktill brunsvart, ovattrad. Öfvergump grönsvar. Öfre och undre stjärttäckare svarta, några af de öfre med uppböjda spetsar. Stjärt pennorna grå med hvita kanter. Skuldrorna gråvattrade, åt sidorna öfvergående i brunt. Vingtäckarna gråbruna, de stora armtäckarnas spetsar bilda ett hvitt och ett svart band framför den blå vingspegeln, medan armpennornas spetsar bilda ett svart och ett hvitt band, som baktill begränsa spegeln, deras dolda delar brungrå liksom handpennorna. De inre armpennorna bruna och grå. Bröstet kastanjebrunt, sidor och buk hvitaktiga, fint vattrade med grått. Hanen i sommarräkt liknar honan, men har mörkare rygg och enfärgade vingtäckare samt en rödbrun anstrykning på bröstet. Honan är ofvan svart med rostgrå fjäderkanter och en rostgrå fläck i midten af hvarje fjäder. Vingarna likna hanens, men ha täckfjädrarna kantade med ljusgrått. Stjärt pennorna gråhvita med två V-formade, svartbruna teckningar. Strupen ofläckad, gulgrå. Undre kroppsdelarna ljus rostfärgade med små, bruna fläckar, som äro tätast och störst på bröstet. Iris brun. Näbb mörkgrönt, fötter orangeröda. Längd 512—626 mm. Vingen 250—294 mm.

Ungfåglarna likna honan.

Dunungen: ofvan mörkbrun. Hufvudets och halsens sidor rostgula, ett band från näbbet genom ögat till nacken och en fläck vid örat bruna. Strupen, undre kroppsdelarna samt en fläck på vingspetsen, en på ryggen bakom vingen samt en dylik på hvardera sidan om öfvergumpen hvitgula.

Gräsanden häckar öfver större delen af norra halfklotet, både i gamla och nya världen. I Sverige är hon ännu mycket allmän och utan gensägelse allmännast bland änderna, om hon än på de sista årtiondena till följd af sjösänkningar och dylikt samt hänsynslös jakt på ännu ej flygvuxna ungar flerstädes mycket aftagit i antal.* Hon finnes öfver hela landet, i Karesuando och Jukkasjärvi är hon dock sällsynt (Kinberg). I Norge finnes hon rätt allmänt upp till Tromsötrakten, men skall häcka äfven i Finnmarken (Collett). På fjällen går hon upp i videregionen. I södra och mellersta Finland

* I Skåne lär hon, sedan vinterfridlysningen införts (fr. 1/1 1895), ökats i antal. Förr var hon nämligen isynnerhet under januari och februari utsatt för stora nederlag i Öresund (meddel. af T. Thott). Detta synes visa, att Skånes gräsänder talrikt öfvervintra vid Öresund.

upp till Kajana och Uleåborg är hon allmän på alla lämpliga lokaler, äfven i skärgårdens vassbevuxta vikar. Mot Norden aftager hon i antal, men är träffad i Enontekis, Utsjoki och Enare (Palmén, Mela). I Danmark är hon den allmännaste af änderna. På Island skall hon vara talrik året om, också på Grönland och på Færöarna häckar och öfvervintrar hon (Collin).

Gräsanden är en hårdig fågel, som väl tål källden, endast hon har föda. Hon flyttar ej heller från Sverige förr än sjöarna äro isbelagda, och äfven då stannar en del kvar vid rinnande vatten. Så ses stundom hela flockar vintertid på öppna ställen i Fyrisån, och vid vår södra och vestra kust öfvervintrar hon i stor mängd liksom vid Danmarks kuster samt längs Norge ända upp till poleirkeln (Collett). Dock drager troligen större delen söder ut. Gräsanden återkommer tidigt om våren, stundom medan sjöarna ännu äro isbelagda och öppet vatten finnes endast efter stränderna.

Ehuru sjöar och vattenrika kärr med stora vassar och rikligt med fräken äro gräsandens käraste tillhåll, finnes hon äfven vid älfstränder med täta videsnår, vid större sjöar med kala men grunda stränder eller någon gång på små holmar i hafvet. Så snart isarna lossnat, börjar gräsanden lägga ägg. Vi hafva stundom funnit dem på någon bar fläck, medan marken rundt om ännu var snötäckt. En gång har den ene af oss sett nykläckta andungar den 1 maj, och Collett omnämner liknande fynd den 12 maj. Dock torde dessa tidigt lagda ägg, som vanligen ej döljas af växtligheten, ofta falla offer för kråkor eller fördärfvas de af källden, innan kullen är fulltalig och honan börjat rufva. Gräsanden lägger om en eller, då så behöfves, flera gånger, och häri ligger orsaken till de talrika sena kullarna med nykläckta ungar ännu i slutet af juli. Gräsandens bo ligger ofta rätt långt från vatten, vanligen under en buske, någon gång i ett ihåligt träd eller i ett gammalt kråkbo, ibland rätt högt från marken. I regel innehåller det 10—12 hvitaktiga, 51—69,5 mm. långa och 38,5—43,5 mm. tjocka ägg.

Gräsanden är stammmoder för vår vanliga tama anka, men är i motsats mot vildgässen själf mycket svår att tämja, äfven om hon infångats som unge.

Snatteranden, *Anas strepera*, L. (Tafla 54, fig. 8, ♂, fig. 9, ♀, båda i vårdräkt).

Syn. *Chaulelasmus streperus*.

Namn: *Middeland* (Ekolsund). Norska: *Snadderand*. Danska: *Knarand*, *Græsand*, *Perleand*. Finska: *Lörppösorsa*.

Hane i vådräkt: hufvudet och halsen grå med täta, mörka småfläckar. Hjässan och nacken mörkare, halsen framtill med rostbrun anstrykning. Främre delen af rygg, skuldror, sidor och bröst vattrade af svartgrått och hvitt. Bakryggen brun, ovattrad. De små täckfjädrarna brungrå med hvitaktiga tvärband och bräm, de mellersta med rödbruna spetsar, de största svartaktiga, undre vingtäckare hvita. Vingspegeln hvit, utåt begränsad af svart, inåt af grått, armpennornas dolda delar grå. Handpennorna gråbruna. Stjärten gråaktig, öfver- och undergump svarta, buken hvitaktig med otydliga, grå fläckar eller grå vattring. Om sommaren äro framrygg, bröst och sidor ej tätt tvärvattrade utan mörkfläckiga på gråaktig grund. Likaså ha bakrygg, öfver- och undergump breda, bruna bräm. Vingen och dess täckfjädrar äro oförändrade.

Honan är ofvan samt på bröst och sidor brunsvart med rostgrå fjäderkanter och längsband. Täckfjädrar och inre armpennor af ryggens färg. Spegeln liten, hvit. Stjärtpennorna svartbruna med gulgrå kanter och en V-formad teckning af samma färg. Strupen och magen hvitaktiga, undergumpen fläckig. Hon liknar gräsandens hona, men skiljes på sin hvita spegel. Iris mörkbrun. Näbb svart, längs sidorna smutsgult. Fötter gula med mörk simhud. Längd 507—548 mm. Vingen 215—266 mm.

Ungarna likna honan.

Dunungen liknar gräsandens, men har de ljusa kroppsdelarna, särskildt hufvudet och halsens sidor, hvitgula utan rostfärg. Öronfläcken är äfven mindre tydlig.

Snatteranden häckar i norra halfklotets tempererade delar, och om vintern finnes hon i Afrika, i Asiens varmare trakter, i Mexiko och på Jamaica. I Sverige var hon ännu i början af 1860-talet knappast iakttagen som häckfågel, men fanns då vid Ekolsund i Uppland, hvarifrån hon sedan spridt sig kring Mälaren, där hon numera är en rätt vanlig fågel. Vid Hornborgasjön iaktogs hon första gången våren 1875, då tvänne par sågos (Kinberg). Vid Sönemad (en vik af Venern) nära Lidköping skall hon årligen häcka (Sundström) samt vid sjön Vidöstern i Småland (Kinberg). I sydliga Sverige är hon sällsynt, men anträffad under flyttningstiden. På Öland hafva vi ej funnit henne. I Bohuslän har hon blott påträffats en gång: vid Göteborg ¹⁸/₉ 1851 (Malm). I Norge är hon endast tvänne gånger med säkerhet funnen: vid Bergen (november 1872) och på Listerland (²⁷/₄ 1885) (Collett). I Finland har hon erhållits i Helsingforsstrakten (maj 1861) (Palmén). I Danmark är hon icke vanlig men heller icke egentligen sällsynt; så är hon t. ex. iakttagen

häckande vid Ringkjöbingfjorden, under ruggning på Fanö samt flera gånger på Sjælland (Faber); detta enligt Collin. Winge meddelar i bref: »Anas strepera har jeg selv aldrig oplevet att se i Danmark, og jeg kender ingen der har set den.»

Snatteranden synes ankomma till Mälaren senare om våren än gräsanden och flytta tidigare bort. Hennes lefnadssätt liknar gräsandens. Äggen, vanligen 9—13, äro gullhvita—hvita, 51—58 mm. långa, 36,5—40,5 mm. tjocka.

Praktanden, *Anas falcata*, Georgi. (Tafla 55, fig. 1, ♂ i vådräkt, fig. 2, ♀).

Syn. *Anas falcaria*, Pall., *Eunetta falcata*.

Hane i vådräkt: hufvudet ofvan kastanjebrunt, i nacken och på sidorna glänsande grönt och skiftande i purpurrodt. Nackens fjädrar förlängda till en yfvig tofs. Strupen och halsen hvita med ett svart grönglänsande band kring den senare. Framrygg, bröst, sidor och undre kroppsdelar vattrade af brunsvart och hvitt. Bakryggen mörkt brungrå med fint vattrade fjäderkanter. Vingtäckfjädrarna grå. En svart fläck på skuldran. Armpennornas synliga delar grönsvarta, svagt glänsande. De inre armpennorna mycket förlängda, nedhängande öfver vingarna, svarta med hvita spolstreck och gråvattrade kanter. Handpennorna brungrå. Stjärten grå, öfre och undre stjärttäckarna mycket långa, svarta. En hvit fläck på hvardera sidan om stjärtroten och en gulhvitt dylik på hvardera sidan om undre stjärttäckfjädrarna.

Honan: ofvan spräcklig af svart och rödbrunt. Vingtäckarna mörkt grå, vingspegeln mörkt grönglänsande, framtill begränsad af ett hvitt band. Vingpennor svartbruna. Bröst, buk och undre stjärttäckare ljusbruna med ovala, brunsvarta fläckar. Stjärtpennor och öfre stjärttäckare gråbruna med smala, hvita längsstrimmor. Hon liknar mycket honan af snatteranden, men skiljes lätt dels på vingspegeln och det af de öfre vingtäckarna framför denna bildade hvita tvärbandet, dels på den enfärgade stjärten och det mörka öfvernäbbet. Iris brun. Näbb grönaktigt svart. Fötter dunkelt blågrå. Längd ♂ c:a 580, ♀ c:a 400 mm. Vingen ♂ c:a 255, ♀ c:a 230 mm.

Praktanden har sitt hem i östra Asien och Japan och har endast ytterst sällan förrirat sig till Europa. I Sverige är en gammal hane funnen vid Skellefteå (²⁸/₄ 1853) (Riksmuseum).

Stjärtanden, *Anas acuta*, L. (Tafla 55, fig. 7,
♂ i vårdräkt, fig. 8, ♀).

Syn. *Dafila acuta*.

Namn: *Spjutand*; *Viad* (Skåne, Öl.). Norska: *Spidsand*, *Piland*, *Stjertand*; *Spirand* (Dovre). Danska: *Spidsand*, *Vinterand*, *Stjertand*, *Rumpeand*; *Strekand* (Thy). Färöarna: *Ándt*. Island: *Grafönd*, *Grasönd*, *Lángvín gráönd*. Finska: *Jouhi-sorsa*, *Jouhihäntä*. Lapska: *Vuojaś*.

Hane i vårdräkt: ofvan och på sidorna vattrad af brunt och hvitgrått. Hufvud, bakhals och strupe bruna med ljusare fjäderkanter. Nacken svart med purpurglans. Bakrygg gråbrun med hvita tvärband. Skulderfjädrarna svarta med gulhvita kanter och längsgående band. Vingtäckarna brungrå liksom handpennorna, spegeln grönaktig, stötande i purpur, framtill begränsad af vingtäckarnas blekt rostfärgade spetsar, baktill af armpennornas svarta och hvita samt inåt af de inre svarta och gråa armpennorna. Stjärten spetsig, mörkbrun med hvitaktigt utfan på de yttre pennorna, dess två mellersta pennor förlängda. Halsen framtill och på sidorna hvit, hvilken färg längs nacken skjuter upp i tvänne spetsar. Bröst och buk hvita. Undergumpen svart med något hvit inblandning. Hanen i sommardräkt har ryggens fjädrar dels vattrade och dels försedda med ljusa tvärband. Hufvud och undre delar likna till färgen honans, men vingen med dess spegel är oförändrad.

Honan är ofvan samt på hufvud, hals, bröst och sidor svart med rostgula fjäderkanter och fläckar. Undre kroppsdelarna hvita med matta, gråbruna fläckar. Strupen gulhvīt, ofläckad. Vingspegeln brunaktig, utan glans. Iris mörkbrun. Näbb skiffergrått (♀), eller blyfärgadt med rygg och kanter svarta (♂). Fötter gråsvarta (♂) eller skiffergrå (♀). Längd ♂ 609—762, ♀ 516—555 mm. Vingen 245—288 mm.

Ungarna likna honan, men de unga hanarna skilja sig alltid genom sin metallglänsande vingspegel.

Dunungen: ofvan mörkt brun. Trakten under ögat och ett streck från ögat till nacken matt bruna. Hufvudets sidor för öfrigt, strupen, halsen framtill och på sidorna samt undre kroppsdelarna hvita eller ljus gråhvita. Ett hvitaktigt, stundom afbrutet band går från vingen längs bakryggen till övergumpen. Den påminner ej litet om grafanden som dununge, men skiljes lätt dels därpå att det bruna på översidan har mycket större utsträckning, dels på näbbet och fötterna.

Stjärtanden är vidsträckt utbredd i både gamla och nya världens norra delar och flyttar söderut till norra Afrika, Indien, Ceylon, Kina och Japan samt i Amerika till Panama och Cuba. I Sverige förekommer hon som häckfågel i Lapplands och Jämtlands fjälltrakter, i Stockholms skärgård (Kinberg) och allmänt på Öland, där hon bygger vid de flesta träsk, äfvensom vid hafsstranden, om denna är rikt gräsbeväxt; äfven på Gotland häckar hon, ehuru sparsamt (Kolmodin), likaså i Skåne i Oxie och Skytt (Sundström). För öfrigt är hon sällsynt som häckfågel i södra Sverige; vid sjön Vidöstern i vestra Småland har hon åtminstone förr häckat (Kinberg), men skall nästan ha slutat att bygga vid Tåkeru i Östergötland (Sundström). Under flyttningstiden förekommer hon här och hvar, särskildt om hösten i stor mängd på Öland, och Hornborgasjön besöker hon om än fåtaligt i början af april och i oktober. I södra Norge kläcker hon hufvudsakligast på fjällen; hon går upp till nordligaste Finnmarken och öfvervintrar stundom vid kusten (Collett). Hon är talrik i norra Finland äfvensom på Kolahalvön. Söderut skall hon aftaga i antal ungefär i samma mån som gräsanden tilltager, men hon häckar, ehuru mycket sparsamt, äfven i södra Finland (Palmén). I Danmark är hon flerstädes funnen häckande, såsom i Thy och vid Ringkjöbingssjøen på Jylland, på Lolland, på Falster och på Lindholm mellan Möen och Sjælland, på Saltholm o. s. v. (Collin).

Stjärtanden är under flykten lätt igenkänd på sin långa, smala hals och sin spetsiga stjärt. Hon vistas om sommaren mest i mossar och kärr; till uppträdande liknar hon gräsanden. Hennes bo hafva vi oftast funnit på någon gräsrik tufva ute i kärret. Äggen, vanligen 8—10, grönaktigt hvita. Längd 51—57 mm., tjocklek 36,5—40 mm.

Krickan, *Anas crecca*, L. (Tafla 55, fig. 3,
♂ i vårdräkt, fig. 4, ♀).

Syn. *Querquedula crecca*, *Nettion crecca*.

Namn: *Krickand*, *Kricka*, *Kräcka*, *Ärta*; *Arte*, *Arret* (Gotl.); *Knipann*, *Knortänn* (Smål.); *Lortand* (Värml, Dalarne, Jämtl.); *Lorstboll*, *Lorst-pjaska* (Helsingl.); *Beckasinand* (Värml.); *Hästlodand* (Jämtl.). Norska: *Krikand*, *Pytand*, *Sirku*, *Saurond*, *Lortond*. Danska: *Krikand*, *Krækund*, *Norkand*; *Rödnakke*, *Tagand* (Thy). Färöarna: *Ándt*, *Stikándt*, *Krikkondd*. Island: *Urt*, *Urtönd*, *Ört*. Finska: *Tavi*, *Tavallinen tavi*; *Liklatavi* (Savolax); *Prillitsuorsa* (Satakunda). Lapska: *Čiksa*.

Hanan i vårdräkt: hufvud och hals rödbruna. Längs hufvudets sida ett bredt, svart band med stark, grön metallglans, kantadt af en smal, hvitaktig strimma. Strupen och nacken svarta. Framrygg, skuldror och sidor vattrade af svart och hvitt. Ett par förlängda skulderfjädrar svarta och hvita. Rygg och öfvergump brungrå med ljusare fjäderkanter och vattring. Vingtäckare brungrå liksom handpennorna. Spegeln hjärt glänsande, grön, framtill begränsad af ett hvitt—rostfärgadt band, utåt och inåt af svart. Armpennornas dolda delar grå. Stjärt brungrå med ljusare kanter, dess undre och sidotäckare svarta med en gulhvit fläck på hvar sida. Under hvit, på bröst och undergump med svartaktiga fläckar. Om sommaren liknar hanen honan, men igenkännes på sina enfärgade vingtäckare utan ljusa kanter samt därpå, att de inre armpennorna äro svarta längs ena kanten.

Honan: ofvan brunsvart med rostbruna fjäderkanter och ofta med grön metallglans. Vingen som hos hanen, men vingtäckarna med smala, ljusgrå kanter och de inre armpennorna af vingens färg. Strupen gulhvit. Under brungul med mörka fläckar. Iris ljusbrun. Näbb svartaktigt. Fötter grå. Längd 355—390 mm. Vingen 173—190 mm.

Ungfågeln liknar honan men har bredare rostfärgade fjäderkanter.

Dunungen liknar gräsandens, men är mindre och hufvudets sidor äro mer gråaktiga, med mindre klar rostfärg. Öronfläcken något större.

Krickan finnes i det palaearktiska området och vintertid i norra Afrika, i Asiens varmare delar och Japan, samt är någon gång funnen i Nordamerika, där hon ersättes af en närstående art. I Sverige häckar hon rätt allmänt från och med Skåne upp till det nordligaste Lappland och tilltager i antal mot norden; vid Muonioiska är hon likväl sparsam (Kinberg). På senare tider har hon dock något aftagit. Äfven i Norge är hon allmän öfver hela landet; söder om Dovre är hon talrikast vid fjällsjöarna. Finland bebor hon likaså i hela dess utsträckning (Palmén). I Danmark häckar hon såväl på öarna, där hon är allmännast, som på Jylland, isynnerhet i Vendsyssel. På Færöarna är hon ej sällsynt och på Island är hon allmän, men på Grönland endast funnen i enstaka exemplar (Collin).

Krickan öfvervintrar vanligen ej i Sverige. Vid den blida norska kusten åter finner man henne då och då vintern öfver åtminstone upp till Trondhjem, och i Saltdalen är hon träffad i slutet af november (Collett). Till Sverige ankommer hon om våren, så snart öppet vatten finnes i träskan och vid sjöbräddarna, omkring den 10 april i Mälar-

trakten. Höstflyttningen börjar mot slutet af september och fortfar stundom in i november. Höst och vår uppträder krickan i stora, täta flockar.

Krickan förekommer i små sjöar, kärr och mosslaggar samt längs floderna, och hon nöjer sig med den minsta vattenpuss, blott där finnes näring för henne. Hon rör sig väl på marken, simmar lätt och flyger ytterst snabbt. Hennes läte erinrar om gräsandens men är mycket svagare; om våren låter hanen höra ett kort, hvisslande »plytt, plytt». I närheten af det vatten, hvori hon håller till, lägger hon sina 8—10 gulaktigt hvita ägg. Längd 43—50 mm., tjocklek 31—34,5 mm.

Årtan, *Anas querquedula*, L. (Tafla 55, fig. 5, ♂ i vårdräkt, fig. 6, ♀).

Syn. *Anas circia* L., *Cyanopterus querquedula*, *Querquedula circia*.

Namn: *Årtan* (Vestmanl., Nerike); *Artu* (Orsa); *Lortan* (Värml.); *Dylpänn* (Smål.). Norska: *Knektand*. Danska: *Atlingand*, *Atling*, *Sommerkrikand*; *Atlanand*, *Fjordand* (Thy). Island: *Taumönd*. Finska: *Heinätiavi*.

Hane i vårdräkt: ryggen svartbrun med ljusgrå fjäderkanter. De stora skulderfjädrarna svartbruna med ett hvitt band längs midten, utfanet blågrått. Vingtäckarna blågrå, de stora med breda, hvita spetsar, som bilda ett hvitt band framför spegeln, som är grön. Armpennorna i spetsen hvita, de inre brungrå med hvita utkanter. Handpennorna gråbruna med hvita spolar, de inre med en gråhvit kant i utfanet. Undre täckare gråbruna med hvita armhålsfjädrar. Stjärt pennorna gråbruna med hvitaktiga kanter och en eller två V-formade teckningar. Hufvudet ofvan och ett band längs halsryggen brunsvarta, på pannan med ljusa spolfläckar. Ett hvitt band från ögat nedåt nacken. Hufvudets sidor och halsen bruna med hvita spolstreck, strupen svart. Bröstet vattrade af gulgrått och svartbrunt. Sidorna vattrade af hvitt och svart. Buken hvit, stundom med fin vattring. Undergump och undre stjärttäckare med bruna fläckar. Om sommaren liknar hanen honan men är mörkare och skiljes lätt på vingtäckare och spegel.

Honan är ofvan svartbrun med rostgrå fjäderkanter. Vingspegeln mörkt brungrå, framtill och baktill med smal, hvit infattning. Ett hvitaktigt band öfver ögat och ett otydligt dylikt från näbbet under ögat. Strupen och undre kroppsdelarna hvitaktiga, men bröstet, sidorna och undergumpen med bruna och rostfärgade fläckar. Iris ljusbrun. Näbb svart, det undre vid basen köttfärgadt. Fötter brun-

aktiga, simhuden svartaktig. Längd 399—413 mm. Vingen 185—195 mm.

Ungfågeln liknar honan, men är starkare rostfärgad, särskildt på bröst och sidor.

Dunungen liknar krickans, men det ljusa bandet öfver vingen är otydligt.

Årtan bebor det palaearktiska området ända till Stilla hafvets kust och öfvervintrar i nordliga Afrikas och Asiens varmare delar. I Sverige är hon ingenstädes allmän, men förekommer i vassrika sjöar från och med Skåne åtminstone upp i Uppland. I Hornborgasjön i Vestergötland häckar hon, likaså i Tåkern (Kinberg), äfven finnes hon i många större vikar af Mälaren samt på Öland och Gotland. Hon skall äfven vara funnen i Jämtland (Sundström). I Norge är hon anträffad några få gånger: vid Frederiksstad, nära Kristiania och på Jæderen, där hon sannolikt har häckat (Collett). I Finland är hon sparsam, men häckar upp till norra Savolax; möjligen häckar hon ännu vid Uleåborg (Dresser). Vid Torneå är hon skjuten (Palmén). Meves (1871) fann henne vid Archangel. I Danmark häckar hon såväl på öarna som på Jylland, där hon är allmänare (Collin).

Årtans lefnadssätt liknar krickans, med hvilken hon af jägare vanligen sammanblandas. Hon synes dock ej gärna hålla till i så små vatten, som dem krickan ofta nöjer sig med. Sitt bo lägger hon nära vattnet. Vi hafva funnit det i videbuskar vid stranden. Äggen, till antalet 8—10, likna krickans men äro vanligen något större och mer långsträckt. Längd 44,5—52 mm., tjocklek 32—36 mm.

Anas discors, L.

Syn. *Querquedula discors*.

Hane: hjässa svart, hufvud och hals gråbruna. Framför ögat och bakåt på hufvudets sidor ett bredt, halfmånformadt, hvitt band. Rygg brunsvart med ljusbruna fläckar och fjäderkanter. De förlängda skulderfjädrarna svarta med en ljusgul strimma längs midten. Öfre vingtäckare klart gråblå. Vingspegel grön, framtill kantad med hvitt. Handpennor och stjärt svarta. Bröst ljusbrunt med svarta fläckar, buk och undergump ljusröda med svarta och hvita fläckar. Honan är ofvan mörkbrun med bleka fjäderkanter, under vitgrå. Vingen liknar hanens och har åtminstone några vingtäckare med himmelsblå kanter. Längd ♂ ca 400, vingen ca 190 mm.

Denna and tillhör Nordamerika, men går dock knappast vester om Klippbergen. I Europa är hon oss veterligt endast funnen en gång i England och

vid Sæby i nordöstra Jylland, där en hane fälldes i midten af april 1886 (Winge 1888). Möjligheten af att ifrågavarande exemplar, som var ensamt, skulle vara en rymmare från någon zoolog. trädgård eller liknande, är icke utesluten, då arten lär ha hållits i zoolog. trädgårdar både vid London och i Tours (se Dresser).

Blåsanden, *Anas penelope*, L. (Tafla 54, fig. 5, ♂ i vårdräkt, fig. 7, ♂ om hösten d. v. s. i sommarräkt med börjande vårdräkt [på framryggen], fig. 6, ♀).

Syn. *Mareca penelope*.

Namn: *Brunnacke*; *Blåsa* (Vestmanl.); *Hvitbuk* (Östergötl.). Norska: *Brunnakke*, *Pipand*, *Græsand*, *Lyngand*. Danska: *Pibeand*, *Blisand*, *Lysand*, *Brunnakke*; *Blyand* (Thy). Færöarna: *Ándt*. Island: *Rauðhöfða-önd*, *Rauðdúfu-önd*. Finska: *Haapana*; *Viurusuorsa* (Satakunda). Lapska: *Snartal*.

Hane i vårdräkt: hufvud och hals brunröda med panna och hjässa vitaktiga. Ofvan och på sidorna vattnad af mörkgrått och hvitt. Vingens täckfjädrar hvita, närmast ryggen grå, de stora med svarta spetsar. Spegeln glänsande grön, framtill och baktill begränsad af svart, de förlängda inre armpennorna i utfanet svarta med vit kant, armpennornas dolda delar bruna. Handpennorna bruna. Stjärten brungrå, dess mellersta pennor förlängda, spetsiga. Stjärttäckare svarta, de öfre med hvita inkanter. Bröstit rödgrått, buken rent vit. Om sommaren har hanen hufvud och hals rostfärgade, tätt svartfläckade. Rygg och skuldror svartaktiga med breda, rostbruna fjäderkanter. Bakrygg och öfre stjärttäckare brunsvarta med gulaktiga teckningar. Vingar och stjärt som i vårdräkten. Under vit, på stjärttäckarna med bruna tvärband. Vårdräkten börjar att anläggas först i november.

Honan: ofvan mörkbrun eller gråbrun med ljusa fjäderkanter och fläckar. Vingtäckarna brungrå med hvita fjäderkanter. Vingspegel brunsvart, ofta med vit inblandning, fram och bak samt inåt med otydlig, vit begränsning. Strupen vitaktig, hals och bröst bruna med svarta fläckar, sidorna bruna, buken rent vit. Iris nötblun. Näbb blått med svart spets. Fötter blyfärgade. Längd 436—502 mm. Vingen 231—261 mm.

Ungfågeln liknar honan, men unghanen har svart vingspegel med mer eller mindre grön anstrykning.

Dunungen: mörkt brun. Hufvudets sidor rostbruna, strupe och buk gulhvita. Skiljer sig lätt från andra andungar på att bandet genom ögat och

fläcken vid örat saknas, samt på att rygg och vingar så godt som sakna fläckar.

Bläsanden finnes i det palaearktiska områdets norra delar, om vintern besökande norra Afrika och Asiens varmare trakter. Någon gång förflyger hon sig till Amerika. I Sverige är hon sparsam som häckfågel söder om Dalälven och Värmland. Vid Venern på Dal hafva vi ett par gånger funnit hennes ägg, i Skagershult (Nerike) häckar hon (Sundström), likaså någon gång vid Mälaren. Hon skall äfven häcka i Tåkern i Östergötland (?) och i Småland (Kinberg). Norrut blir hon en allmän häckfågel och tilltar i antal mot Norden, så att såväl i Jämtland som i Muonio-niska hon är den allmännaste i sitt släkte. I Norge skall hon på senare tiden aftagit i antal, men häckar ännu rätt talrikt isynnerhet i kusttrakterna längs hela landet upp till ryska gränsen (Collett). Likaså häckar hon i hela Finland, talrikast dock i de mellersta och norra delarna (Palmén). I Danmark skall hon vara sällsynt men är funnen häckande i Ringkjöbingstrakten, vid Lammefjord (en del af Isefjord), Esrom sö samt möjligen vid Randersfjord (Collin).

Hon ankommer till Sverige så snart öppet vatten finnes. Höstflyttningen försiggår i oktober, och hon flyttar då genom landet dels i spridd ordning och dels samlad i ofta oerhördt stora flockar. I Sverige hafva vi någon gång funnit henne vintertiden, såsom vid Upsala i december 1896. Äfven i södra Norge äro enstaka individ eller t. o. m. stora flockar funna under den kalla tiden. Vid Ölands kust förekommer hon stundom hela sommaren utan att fortplanta sig.

Bläsanden är ej så noga vid val af häckningsplats. Vi hafva funnit henne bosatt vid älfvar, träsk och småsjöar, äfven sådana som sakna vass. Hon är mindre skygg än gräsanden, rör sig lätt på land och flyger särdeles väl. Sitt rede lägger hon vanligen bland videbuskar eller dylikt. Äggen, 8—10 till antalet, sällan flera, äro gulaktigt hvita. Längd 50—58,5 mm., tjocklek 36—40 mm.

2 Underfam. Dykänder, *Fuligulini*.

Dykänderna skilja sig från änderna genom fötternas beskaffenhet (se öfversikten sid. 236 och teckn. å samma sida), hvilken åter sammanhänger med deras lefnadssätt (se nedan). Vingarna sakna i regel metallglänsande färger på »spegeln». Stjärten af 12—18 pennor, kort (jämför alfågeln ♂). Till kroppsformen äro dykänderna klumpigare byggda, kortare och bredare än de till föregående släkte hörande arterna. De ha kortare och tjockare hals

samt mycket större fötter. Dykändernas fjäderbeklädnad är ytterst tät och mjuk. Deras olika dräkter öfverensstämma till antal och ordningsföljd med ändernas (se ofvan sid. 249). Ungarna få ej de gamlas dräkt förr än under 2:dra eller 3:dje året.

Dykänderna äro ändå mer bundna vid vattnet än de egentliga änderna, de begifva sig t. ex. aldrig långt upp i land. De gå otympligt med vaggande rörelser, i vattnet åter simma de och dyka med stor färdighet och kunna vara förvånande länge under. Vid simning under vattnet begagna de i regel endast fötterna. De flyga snabbt men lyfta vanligen endast mot vinden. Somliga arter äro långväga flyttfåglar, andra åter tillbringa vintern vid våra kuster och draga sig endast undan för isen. De häcka företrädesvis vid sött vatten, ofta i små träsk på skärgårdens holmar. Flera arter tillbringa vintern vid hafvet. De olika arterna afvika rätt mycket i val af uppehållsort. Somliga hålla till i vassar, andra åter föredraga klart vatten. De, som i regel häcka vid hafvet, undvika södra Sveriges grumlige insjöar, men hålla gärna till vid de klara och genomskinliga fjällsjöarna. Sin föda, som företrädesvis består af musslor och andra lägre vattendjur, hämta de från botten, ofta på stort djup genom dykning.

Dykänderna lefva i monogami, men hanen öfvergifver honan, så snart hon börjat rufva. De flesta lägga sina ägg på marken, knipan i ihåliga träd. De bygga vanligen ej något egentligt bo, men omge, i likhet med de egentliga änderna, sina ägg med ett rikt lager af dun från sitt eget bröst. De talrika äggen äro alltid ofläckade, oftast med grönaktig eller gul anstrykning.

Dykänderna omfatta 35 arter, stundom fördelade på ända till 13 släkten och spridda öfver hela jordklotet.

Öfversikt af släktena.

I. Fjäderbetäckningen vid näbbets bas bildar icke trenne spetsiga vinklar.

A. Näbbet från näsborrarna mot spetsen bredare och mera plattadt än hos följande, så att det framom näsborrarna är lika bredt eller bredare än vid desamma.

1. Näbbnageln smal, upptagande blott en liten del af näbbets bredd. Handpennorna ej helt och hållet mörkbruna utan med rot och infanmer eller mindre hvita eller hvitaktiga *Fuligula*.

2. Näbbnageln bred, upptagande större delen af näbbets bredd. Handpennorna helt mörkbruna eller svarta. *Oedemia*.

B. Näbbet från näsborrarna jämnt afsmal-

nande mot spetsen och strax framom näsborrarna smalare än vid desamma. Handpennorna helt mörkbruna eller svarta.

1. Det jämförelsevis breda och kraftiga näbbets spets upptages ej helt af näbbnageln.
 - a. Öfvernäbbets kanter ingestädes invikta *Olangula*.
 - b. Öfvernäbbets kanter längsfrämre hälften invikta *Harelda*.
2. Näbbnageln upptagande hela näbbspetsen.
 - a. Näbbet från vinkeln af fjäderbetäckningen vid pannan kortare än tarsen. Näbbet framåt starkt afsmalnande och öfvernäbbet med längs främre hälften inböjda kanter *Cosmonetta*.
 - b. Näbbet från vinkeln af fjäderbetäckningen vid pannan lika långt som tarsen eller något längre. Öfvernäbbet efter hela sin längd med inböjda kanter... *Eniconetta*.
- II. Fjäderbetäckningen vid näbbets bas bildar trenne långt framskjutande, mer eller mindre spetsiga vinklar (se fig. 4—7, tafla 59) ... *Somateria*.

Viggläktet, *Fuligula*, Steph.

Näbbet är längre än tarsen, nära nog af samma längd som mellantån utan klo. Pannskelet — den fjäderklädda flik, som från pannan skjuter framåt — vinkligt. Stjärten afrundad, med 14 pennor.

Släktet omfattar 14 arter men uppdelas ofta i tvänne, så att brunanden och *Fuligula nyroca* jämte ytterligare 7 samsläktingar — motsvarande gruppen I i nedanstående öfversikt — bilda ett eget släkte *Nyroca*.

Öfversikt af arterna.

- I. Näbbet knappast tilltagande i bredd mot spetsen.
 - A. Öfvernäbbets lameller synliga från sidan *F. rufina*.
 - B. Öfvernäbbets lameller ej synliga från sidan.
 1. Vingspegeln vit *F. nyroca*.
 2. Vingspegeln askgrå *F. ferina*.
- II. Näbbet kort och bredt samt bredare mot spetsen.
 - A. Ryggen och skuldrorna med vågformiga svarta streck på vit botten eller hvita streck på mörkbrun botten. Ingen tofs i nacken *F. marila*.
 - B. Ryggen och skuldrorna svarta eller svartbruna, med eller utan hvita punkter. Merendels tofs i nacken *F. fuligula*.

Rödhufvade dykanden, *Fuligula rufina*, (Pall.).

Namn: *Rödhovedet And*.

Hane: hufvudet och främre delen af halsen röda; nacke med en yvig kam af korta, styfva, ljusgula fjädrar. Halsen för öfrigt, bröst, buk, framrygg och öfre stjärtäckare brunsvarta, återstoden af ryggen grå med en vit fläck framtill på hvar sida. Vingen grå med vit spegel. Handpennor vitaktiga med kanter och spetsar svartgrå. Kroppens sidor och undre vingtäckare hvita. Stjärten grå. Hona: hufvudet ofvan och bakryggen mörkbruna, återstoden af öfersidan brun med ljusgrå fjäderkanter. Vingen liknar hanens, men det hvita är gråhvitt. Under ljusgrå, på bröst och sidor brunfläckig. Iris gulröd (♂) — brungul (♀). Näbb hjärt rödt (♂) eller svartaktigt med röd spets (♀). Fötter gulröda (♂) eller ljusröda (♀). Längd ca 550 mm. Vingen ca 270 mm.

En hane af denna art fälldes (¹⁵/₁ 1892, Winge 1893) nära Rödving på sydvästra Sjælland, äfven skall hon ha skjutits på Hindö i Stadilfjord i västra Jylland (²²/₇ 1872, Lütken 1885).* Arten bebor sydöstra Europa, norra Afrika samt Indien.

Fuligula nyroca, (Güldenst.) (Tafla 56, fig. 3, ♂ i vårdräkt).

Syn. *Nyroca africana* (Gmel.).

Namn: Danska: *Heidöiet And*.

Hane: hufvud, hals och bröst rödbruna, en svartaktig ring kring halsroten. Ofvan mörkbrun, svagt vattrad. Vingarna svartbruna. Handpennorna med infanet till större delen hvitt, de yttre arm-pennorna utom i spetsen hvita, de inre med grön glans. Buken framtill vit, baktill och på sidorna brunaktig. Undre stjärtäckarna hvita. Honan liknar hanen, men har mindre klara färger, saknar den svarta halsringen samt har sidor och bröst fläckiga; hon påminner rätt mycket om vigghonan. Iris vit. Näbb och fötter mörkt blyfärgade. Längd 340—405 mm. Vingen 172—196 mm.

Denna art tillhör västra Asien, Medelhafsländerna samt östra och mellersta Europa. I Norden är den endast funnen i Stora Bält (april 1863, Collin), men skall någon gång häcka i Slesvig—Holstein. Faber (1822) uppgifver sig ha sett arten på Island.

Brunanden, *Fuligula ferina*, (L.) (Tafla 56, fig. 1, ♂ i vårdräkt, fig. 2, ♀).

Syn. *Aristonetta ferina*.

Namn: *Rödhalsad dykand; Brunta* (vid Tåkern).

Norska: *Taffeland*. Danska: *Taffeland, Brunnakke, Rödnakke*. Finska: *Punasotka, Punatelkkü*.

* Nilssons uppgift (efter Malmén), att denna and skulle anträffats i Göteborgstrakten, torde få anses felaktig.

Hane i vårdräkt: hufvud och hals glänsande rödbruna, ryggen och sidorna framtill samt bröstet glänsande brunsvarta, rygg, skuldror och sidor ytterst fint tvärvattrade af hvitt och gråsvart. Handpennorna mörkt brungrå, armpennorna askgrå, mot spetsen hvitvattrade, de yttre hvita i spetsen, de inre med svart rand i utfanet. Vingtäckarna mörkgrå, ytterst fint hvitvattrade. Öfre och undre stjärtäckare matt brunsvarta, stjärtpenor svartaktiga. Buken hvitaktig framåt, bakåt ytterst tätt mörkvattrad. Hanen i sommarräkt liknar honan, men har hufvudet rödare, ryggen tydligare vattrad och öfvergumpen mörkare.

Hona: hufvud och hals brunaktiga, strupen hvitaktig, rygg mörkbrun med gråhvita fjäderkanter. Vinge och stjärt ungefär som hos hanen. Bröst och skuldror rödbruna med gulhvita fjäderkanter, sidorna bruna, buken vitgrå, undergumpen brungrå. Iris bjärt gulröd (♂) eller ockr brun (♀). Näbb grått med svart spets. Fötter gråaktiga. Längd 445—472 mm. Vingen 197—218 mm.

Ungfågeln liknar honan.

Dunungen liknar mycket gräsandens men saknar strecket genom ögat och fläcken vid örat samt har större simflik på baktån.

Brunanden bebor det palaearktiska området från Island till Japan; om vintern finnes hon i södra Europa, norra Afrika och Asiens varmare trakter. I Amerika ersättes hon af en mycket närstående form. I Sverige har hon förr varit riktigt sällsynt, blott funnen några gånger, men på sista tiden spridt sig, och finnes nu talrikt flerstädes. Så i Hjälstaviken vid Ekolsund, där hon var okänd till mot slutet af 1870-talet, men nu om våren kan räknas i öfver hundra par. Också vid flera andra sjöar i Uppland, t. ex. vid Hosjön i Knutby, där hon är allmän, och vid Dannemorasjön, finnes hon. Möjligt är, att hon häckar än längre i norr; sålunda är hon skjuten vid Sundsvall (maj 1892, Carlson). Äfven är hon numera allmän i Tåkern i Östergötland, och på 1880-talet började hon visa sig i Hornborgasjön. Vid Hornsjön på Öland häckar hon, åtminstone sedan 1867 (Meves 1868). På Gotland är hon ännu sällsynt (Sundström). Under flyttningstiderna är hon iakttagen mångenstädes. I Norge är hon ej funnen häckande, men anträffas då och då vid dess sydligare kust, t. ex. vid Bergen, Jæderen, Lister, Frederikstad samt vid Krøderen, flyttningstiden och vintern; i okt. 1873 erhöles en vid Varangerfjord (Collett). I Finland är hon sällsynt men har blifvit anträffad i Helsingforstrakten, i Perno och vid Kumoälvens mynning samt skall häcka i Luvia söder om Björneborg och (år 1877) vid Vasa (Mela). I Danmark är

hon funnen häckande vid Ringkjøbingsfjorden samt vid Gyrrup och Ove sjöar i Thy. Vintertiden anträffas hon stundom massvis, så t. ex. 1847 och 1864—65. På Færöarna är hon fälld en gång (1863) (Collin).

Till södra Sverige ankommer brunanden i början af april och flyttar bort i oktober. För sin trefnad tyckes hon fordra stora vassar omväxlande med klart vatten, om än aldrig så litet. På detta ligger hon gärna, åtföljd af ungarna, men skyndar vid fara genast in i vassen. Där lägger hon äfven på en gräsrik tufva sitt bo. Hennes lefnadsvanor äro sålunda rätt lika viggens. Hon flyger dock lättare än sina släktingar, vigen och berganden. Äggen, 8—13 till antalet, äro blygrå, grågröna eller gråhvita. Längd 58—66 mm., tjocklek 41—45 mm.

Berganden, *Fuligula marila*, (L.) (Tafla 56, fig. 4, ♂ i vårdräkt, fig. 6, ♀).

Namn: *Hvitbuk*, *Grimmad and*; *Isand* (Öl.); *Doppand* (Göteborgstrakten). Norska: *Bjergand*. Danska: *Bjergand*, *Polsk* *Ædelmand*, *Skjeland*. Færöarna: *Ándt*. Island: *Dukönd*, *Hrafnsönd*. Finska: *Tunturisoika*, *Iso sortti*, *Karitelkkä*. Lapska: *Stuora fietag*.

Hane i vårdräkt: hufvud, hals, rygg och sidor framtill samt bröst svarta, hufvudet med grön anstrykning. Ryggens midt och skuldror hvita med svart tvärvattring. Bakrygg, öfver- och undergump samt stjärtäckarna svarta. Stjärt- och handpennor svartbruna, armpennor hvita, i spetsen svartaktiga, något hvitvattrade, de inre svartgröna. Vingtäckarna brunsvarta, hvitvattrade. Buk och sidor hvita. I sommarräkt liknar hanen honan, men har hufvud och hals mörkbruna och ryggen mer vattrad. Hona: ofvan mörkbrun, stundom liksom hvitpudrad på ryggen. Vingen brun med de yttre armpennorna utom i spetsen hvita, bildande en smal spegel. Stjärten brun. Pannan och ett bredt band kring näbbroten hvitaktiga. Hals, bröst och sidor bruna med ljusare fjäderkanter. Under hvitaktig, stundom med brungrå fläckar. Undergump brunvattrad. Iris citrongul (♂) eller blekgul (♀). Näbb och fötter blygrå, något mörkare hos honan. Längd 444—510 mm. Vingen 203—229 mm.

Ungfågeln liknar honan, det hvita kring näbbet är dock af mindre utsträckning och ej så rent.

Dunungen: ofvan brun med olivgul anstrykning och utan ljusa fläckar. Strupen och undre kroppsdelen grågula. Som äldre får han hufvudets sidor grå.

Berganden bebor såväl gamla som nya världens nordliga länder. Om vintern besöker hon Medel-

hafvets, Svarta och Kaspiska hafvens samt Baikals stränder, äfvenom norra Indien, Kina och Japan samt Amerika ned till Guatemala. I Sverige förekommer hon hufvudsakligen vid Lapplands fjällsjöar och i Jämtland, men hon häckar äfven i Stockholms skärgård och vid Gotlands kuster, där hon uppgifves vara sällsynt (Kolmodin), men numera är allmän på holmar utanför Ronehamn (Kolthoff), samt talrikt vid Ölands östra och södra kust.* Under flyttningstiden i oktober hafva vi ofta träffat henne i småsjöar inne i Västergötland. I Norge går hon ända upp i Ostfinnmarken och finnes äfven i fjälltrakterna, talrikast söder om Dovre (Collett). I Finland kläcker hon i lappmarken (Enontekis och Enare) och skall äfven häcka på Karlö vid Uleåborg. I guvernementet Olonetz lär hon ej vara sällsynt (Mela). Vid Danmarks kuster är hon vintertiden ofta den allmänaste af dykänderna. Hon är äfven funnen bosatt i Thy (Nors sö) (Collin). På Island är hon mycket talrik och finnes äfven på Färöarna.

Berganden ankommer till våra kuster tidigt och flyttar sent bort samt öfvervintrar ej sällan vid Skånes kust, vanligen dock endast unga fåglar.

På Öland hafva vi stundom träffat hennes bo i kärr, som legat t. o. m. 2—3 kilometer från stranden, men så snart ungarna blifvit födda, begifver sig familjen alltid till hafvet. Hon synes åtminstone sommartid föredra rikt gräsbeväxta, långgrunda stränder. Hon är trög och föga skygg samt nyfiken och ganska lätt att locka till sig; om man döljer sig eller t. o. m. om man sätter sig öppet på stranden och viftar med hatten eller dylikt, simmar hon ofta alldeles nära. Hennes läte, som hon endast låter höra under flykten, är ett knorrande, snarlikt viggens.

Berganden häckar stundom i kolonier, och vi hafva ej sällan inom några kvadratmeter funnit flera bon. Äggen äro vanligen väl dolda af någon gräsrik tufva, men stundom ligger redet äfven alldeles öppet. Äggen läggas först i förra hälften af juni, och ungarna äro i regel utkläckta i början af juli. De grönaktiga äggen äro till antalet 10—14. Längd 61,5—75 mm., tjocklek 41—47,5 mm.

Viggen, *Fuligula fuligula*, (L.) (Tafla 56, fig. 5, ♂ i vårdräkt, fig. 7, ♀).

Syn. *Fuligula cristata*, (Leach), *F. linnéi*, Malm.

* Engholm (1897) uppger, att berganden skall häcka vid Tåkern. Det på riksmuseum förvarade exemplaret af denna art (n:o 134) är dock ej, som af Engholm uppgifves, en årsunge utan en i ruggnings stadd sannolikt 2-årig fågel samt dessutom en vigg. Uppgiften om dunungar från Tåkern, hörande till detta släkte, torde därför sannolikt böra hänföras till viggen. Jämför dennes förekomst vid Hornborgasjön.

Namn: *Hägerand* (Skåne). Norska: *Topand*. Danska: *Troldand*, *Topand*, *Vibeand*; *Blyand* (Thy). Finska: *Jouhisotka*, *Pieni sortti*, *Vesitetri*, *Narski*, *Jouhitelkkä*. Lapska: *Ucib-fietag*.

Hane i vårdräkt: hufvud, hals och bröst svarta med nackens fjädrar förlängda till en lång, hängande tofs och purpurglans på hufvudet; rygg, öfver- och undergump brunsvarta, rygg och skuldror ytterligt fint vattrade, liksom öfverpudrade med grått. Handpennorna brunsvarta i ufanet och spetsen, grå i infanet. Yttre armpennorna hvita med svarta spetsar, de inre svarta och liksom de stora vingtäckarna med grön glans. Stjärten svartaktig. Under hvit. Om sommaren liknar hanen rätt mycket honan men har isynnerhet hufvud och ofvansida mycket mörkare. Hona: ofvan brunaktig, på rygg och skuldror mörkare, hufvudet med mycket liten tofs. Vingen har hvit spegel och mycket svag, grön glans på de inre armpennorna. Under gråhvit, på buken med brun inblandning, undre stjärttäckare gråhvita. Iris gul, ljusare hos honan. Näbb mörkt blågrått med svart spets. Fötter brunaktiga eller blygrå. Längd 413—461 mm. Vingen 197—215 mm.

Ungfågeln liknar honan, men har blekare färger och saknar metallglans på de inre armpennorna samt har ofta hvita fjädrar vid näbbroten.

Dunungen: ofvan olivbrun med en svag antydning till fläckar bakom vingarna. Strupen och undersidans midtparti hvitgrå med svag gul anstrykning.

Viggen förekommer i det palaearktiska området från Atlanten till Stilla hafvet samt säges äfven häcka i Abyssiniens fjällsjöar och finnes vintertid i Indien, Kina och Japan. I Sverige torde han vara allmännast i landets nordliga delar; han går upp till Muonioniska, men är dock talrikast söder om barrskogsgården. I södra Sverige häckar han på Gotland och Öland, i Stockholms skärgård, talrikt vid Hornborgasjön i Västergötland (Kinberg), vid Bolmen i Småland (Carlson) m. fl. passande ställen. I vestra Sverige är han mycket sällsynt. I Norge synes han vara mindre vanlig, men är funnen häckande såväl i Norges vestliga skärgård, på den skoglösa ön Smölen utanför Kristiansund, som uppe vid Finnmarkens älfvar och sjöar (Collett). I södra Finland är han tämligen sällsynt, men i landets mellersta och nordliga delar allmän; dock skall han saknas i de nordligaste, på skog blottade trakterna (Palmén). I Danmark är han funnen häckande i Thy samt finnes vintertid vid kusterna. På Färöarna allmän höst och vinter men sällspord sommartid (Collin). På Island och Grönland är han ej iakttagen.

Viggen ankommer till våra insjöar, så snart de

äro isfria om våren, och flyttar bort, när de börja tillfrysas. Ungfåglar stanna ofta kvar i hafsvikar vid kusterna vintern öfver och träffas äfven stundom i öppna strömdrag inne i landet.

Viggen häckar i rikt vassbeväxta sjöar och träsk, helst sådana, hvilkas botten är gytig och rik på djurlif. Viggens föda utgöres hufvudsakligen af små musslor och snäckor samt insekter och smådjur. Han vill hafva litet öppet vatten mellan vassarna, och där håller han helst till. Morgnar och eftermiddagar kretsar han flygande kring sjön, där han bor, hvarvid särskildt hanen låter höra sitt knarrande läte »arr arr arr».

Boet hafva vi ofta funnit på någon ute i vattnet stående gräsbeväxt tufva. Honan bäddar under äggen med torra vasstrån och dun. Hanen uppehåller sig vid boet tills rufningen, börjat, men öfverger sedan makan. Äggen, 8—10 till antalet, äro ljust grönaktiga—blygrå. Längd 51—61,5 mm., tjocklek 40,5—43 mm. Så snart ungarna blifvit kläckta, beger honan sig med dem ut i klarvattnet. Där ser man sedan de små dagen igenom lifligt dyka efter föda, men, så snart de blifva skrämde, skynda sig in i den täta vassen.

Svartsläktet, *Oedemia*, Flem.

Näbbet hos hanen med ansvölld bas. Pannskelet tvärt eller rundadt, ej vinkligt. Stjärten spetsig eller rundad med 14 pennor. Hanarna svarta, honorna mörkt brunaktiga. Släktet omfattar 6 arter.

Öfversikt af arterna.

- I. Vingarna med hvit spegel. Näbbspringan längre än innettån utan klo *O. fusca*.
- II. Vingarna utan hvit spegel.
 - A. Benen röda eller gråröda. Näbbspringan längre än innettån utan klo *O. perspicillata*.
 - B. Benen svartbruna eller svartgrå. Näbbspringan kortare än innettån utan klo *O. nigra*.

Svartan, *Oedemia fusca*, (L.) (Tafla 58, fig. 3, ♂ i vårdräkt, fig. 4, ♀).

Syn. *Fuligula fusca*.

Namn: *Svartand* (Bohusl.); *Svört, Svört* (Gotl.); *Svörtgubbe* och *Svörtkar* ♂, *Svörtkäring* ♀ (Sörml., Östergötl.); *Doppand* (Göteborgstrakten); *Spansk tiste* (Norra Bohusl.); *Sjöorre*, Holmgren. Norska: *Sjöorre, Havorre*. Danska: *Fløielsand, Hvidvinget Himmelhund, Stor Himmelhund, Svartand*; *Torskand* (Odense). Finska: *Pikkasiipi, Kolso, Korri, Meriteiri, Kulmunen, Sortti*. Lapska: *Skoarra*.

Hane: svart, på hufvudet med en svag skiftning i grönt och violett. Vingspegeln och en fläck bakom ögat hvita. I sommardräkt skall hanen likna honan, men vara mörkare och ha enstaka svarta fjädrar (Catalogue of Birds). Honan är mörkt brunaktig, isynnerhet på framrygg och skuldror med tvärgående, grå fjäderkanter, vid näbbröten och bakom ögat en hvitgrå fläck. Spegeln är hvit. Någon gång anträffas honor med delvis hanlig dräkt (se Collett 1881). Iris hvit (♂) eller brun (♀). Näbb (♂) upptill vid roten samt längs munspringan och kring nageln svart, återstoden jämte näbbnageln rödgul, eller (♀) brunt. Fötter röda med svart simhud. Längd 485—565 mm., ♀ oftast mindre än ♂. Vingen 248—282 mm.

Ungfågeln liknar honan men saknar de ljusa fläckarna på hufvudet och har undersidan starkt hvitspräcklig.

Dunungen: gråbrun med nedre delen af hufvudets sidor och strupen samt buken rent hvita.

Svartan bebor gamla världens nordvestliga del och går mot öster till vestra Sibirien; i Asien och Amerika ersättes hon af ett par närstående arter. Om vintern träffas hon vid Europas kuster samt vid Svarta och Kaspiska hafven. I Sverige häckar hon dels vid hafvet längs Östersjökusten och på Öland och Gotland (Kinberg m. fl.) samt nära Morup i Halland (Carlson), dels i Jämtlands och Lapplands fjällsjöar ända upp till Muonioniska. Hon torde ej häcka i södra Sveriges insjöar*, men anträffas här och hvar under flyttningstiden inne i landet. I Bohuslän häckar hon ej och finnes mest vintertid, vanligen ungfåglar (Kolthoff). Under senare årtiondena har hon till följd af hänsynslöst jaktsätt åftagit längs ostkusten, där hon förr var mycket talrik. Vid Gotlands och Ölands östra kuster är hon dock fortfarande allmän. I alla Norges fjälltrakter häckar hon och nordanfjälls äfven i lägre belägna fjällsjöar, vid kusten bygger hon däremot endast sällan. Vid Norges sydliga och vestliga fjordar är hon allmän vintertid. I Finland kläcker hon längs Finska vikens och Bottenhafvets stränder samt vid Ladoga och i lappmarkens och norra Österbottens sjöar, men i det öfriga inre landet mycket sällan, t. ex. vid Luupue i norra Savolax (Palmén). Vid Danmarks kuster finnes hon höst och vår samt vintertid. På Færöarna är hon endast funnen en gång och en gång på Grönland (Collin).

De vid Öland häckande svartorna ankomma redan i april, under det att det stora sträcket norr-

* Dock uppgifves, att så skall ha varit fallet vid Vingsö (Carlson); såvida intet misstag föreligger, är det nog endast ett sällsynt undantagsfall.

ut försiggår i maj eller t. o. m. in i juni (jämför här nedan om häckningen). Höstflyttningen norrifrån sker i september, men vid Ölandskusten ligga de kvar hela oktober månad. Flertalet svärter flyttar längs kusten, men ett ringa antal sträcker öfver det inre af Sverige. De äro sålunda höst och vår ej sällsynta i Mälaren, Vettern, Venern och andra större sjöar (jämför noten ofvan).

När hon kläcker vid hafvet, uppehåller sig svärtan under häckningstiden nära land bland holmar och skär, annars ligger hon gärna ute på djupare vatten. Hon är en klumpig fågel, som går dåligt och vaggande. I vattnet åter rör hon sig med stor färdighet, och hon dyker till botten på jämförelsevis stora djup; så finner man stundom i hennes mage djur, som ej lefva på grundare vatten än 8—10 famnar (Collett 1877). Hon flyger snabbt nog, vanligen tätt öfver vattenytan, men vid flyttning öfver land flyger hon högt.

Vid häckningsplatserna eller inne i skärgården är hon föga skygg. När svärthonan rufvar, låter hon, om äggen äro mycket legade, stundom t. o. m. taga sig på boet och söker ej fly, om man åter sätter ned henne på äggen. Men i stora flockar ute på sjön är hon rädd och svår att nalkas. Vid hafvet lever hon mest af musslor, kräftdjur och liknande.

Under parningstiden flyger svärtan tidigt om morgonen och stundom äfven om aftonen i små sällskap, bestående af några hanar och ett par honor, i en vid krets öfver land och återvänder så till hafvet för att en stund senare upprepa samma lek. På Öland, där vi iakttagit denna hennes vana, säger folket att hon »ringar», och hon skjutes ofta »på ringning».

Svärtan fortplantar sig senare på året än någon annan sjöfågel. Man finner sålunda vanligen hennes nylagda ägg mot slutet af juni och ofta nog först i juli. På Öland kläckas ungarna ofta så sent som i augusti, ja ännu senare. Hanarna lämna snart de rufvande honorna och träffas under sensommaren i stora flockar vid hafsfordarna i Norge men hos oss vanligen blott några få tillsammans.

Äggen läggas nära stranden, helst bland skyddande växter. I Lappland skola de stundom läggas i skogen rätt långt från närmaste vatten. De äro vanligen 8—10, stundom ända till 14, gulhvita. Längd 69—77 mm., tjocklek 46—53 mm.

Hvitnackade svärtan, *Oedemia perspicillata*, (L.)
(Tafla 58, fig. 5, ♂ i värdräkt).

Syn. *Fuligula perspicillata*.

Namn: *Glasögonund*, Smitt. Danska: *Brilleand*. Finska: *Valkonisku-merilintu*.

Hane: svart, med en stor fläck framför ögonen midt i pannan och en annan längs bakhalsen hvita. Hona: mörkt brunaktig, något ljusare under, hjässan brunsvart, på hufvudets sidor med ett par smuts-hvita fläckar (liknande dem hos svärthonan), i nacken en hvit fläck (Dresser). Iris (♂) hvit eller (♀) gråaktig. Näbb (♂) rödt och hvitt med en svart fläck på hvar sida om öfvernäbbets ansvällda rot, eller (♀) mörkt blyfärgadt. Fötter (♂) röda med svart simhud eller (♀) gulröda med gråaktig. Längd 500—530 mm. Vingen ca 240—250 mm.

Ungfågeln liknar honan.

Den hvitnackade svärtan tillhör egentligen endast arktiska Nordamerika. Om vintern flyttar hon söderut. På Grönland är hon tillfälligtvis anträffad, och till Europa har hon upprepade gånger förflugit sig. I Sverige är hon funnen i Karesuando 1833 och nära Kalmar ¹⁴/₆ 1846 (Nilsson); båda exemplaren voro gamla hanar. I Norge är en hane skjuten vid Hjeltefjorden nära Bergen (²³/₉ 1893, Collett 1895). I Finland erhöles en hane på Åland (maj 1866), en annan i Pojo — vestra Nyland — (maj 1867). Malm uppger henne som mycket sällsynt i Enare, och sannolikt torde något fynd ligga till grund för uppgiften. I Kittilä skall hon ock ha erhållits (sommaren 1858) (Palmén). I Danmark är hon ej anträffad, men på Færöarna är hon funnen ett par gånger (Collin).

Till lefnadssätt skall den hvitnackade arten likna vår vanliga svärta.

Sjöörrren, *Oedemia nigra*, (L.) (Tafla 58, fig. 1, ♂ i värdräkt, fig. 2, ♀).

Syn. *Fuligula nigra*.

Namn: *Hafsorre*; *Vattenorre* (Smål.); *Svartand*, *Svärta* (Jämtl.); *Doppand* (Göteborgstrakten); *Pjuk* (Bleking). Norska: *Svartand*. Danska: *Sortand*, *Kuland*, *Sværtten*; *Sort Himmelhund* (Lille Belt). Island: *Hrafnsönd*, *Dúkönd*. Finska: *Merilintu*, *Mustalintu*, *Meriteiri*, *Musta telkkä*; *Njuorkua* (Ryska lappm.); *Hanhisuorsa*, *Korpisuorsa* (Satak.). Lapska: *Njurkku*.

Hane: helsvart, på hufvudet med svag blå glans. Handpennorna med brungrått infan. Hona: mörkt brunaktig, på ryggen och isynnerhet på buken med ljusgrå, tvärgående fjäderkanter. Hufvudets och halsens sidor tätt gråpudrade af ljusa fjäderkanter. Iris mörkbrun. Ögonlockskanter gula (♂). Näbb (♂) svart med en knöl vid roten samt längs midten ett bredt, gult band; hos honan är knölen rätt liten, och det gula bandet saknas. Fötter brunsvarta. Längd 432—529 mm., ♀ mindre än ♂. Vingen 202—235 mm.

Ungfågeln liknar honan men är ljusare.

Dunungen: mörkt brunaktig. Nedre delen af hufvudets sidor, strupen och bukens midt ljust grå.

Sjöorren har sitt häckningsområde i de nordliga delarna af Europa och Asien, i öster till Taimyr. Om vintern träffas han i södra Östersjön och vid vestra Europas kuster. I Nordamerika finnes en mycket närstående art. I norra Sveriges fjällsjöar från Jämtland norrut till finska och norska gränsen är han kanske den vanligaste dykanden, och under flyttningstiden är han ej sällsynt i mellersta och södra Sveriges insjöar, ehuru flertalet åtminstone om våren torde följa kusterna. Han häckar ej vid hafvet, men tillbringar vintern där. I Norges sydliga fjälltrakter förekommer han fåtaligare än svärtan, men blir allmänare i Trondhjems stift och är lika talrik som svärtan ända upp i nordligaste Finnmarken (Collett). I Finland häckar han i det inre af lappmarken samt därifrån söderut i Kiuruvesi, Idensalmi, vid nordliga Ladoga samt i Olonetz. I södra Finland träffas han endast under flyttningstiden (Palmén). Vid Danmarks kuster träffas han höst och vinter, isynnerhet om denna är hård (Collin). På Island skall han sparsamt häcka vid Myvatn (Faber).

Sjöorren lämnar i regel Sverige under den kallaste vintertiden, men återkommer till Bohuslän redan i mars och håller sig då i stora flockar (någon gång i tusental) långt ute till hafs. Fram i april draga de mot norden, fördelade i små sällskap. Höstflyttningen företages först när sjöarna börja tillfrysas. I Vettern synes han ofta ännu i november och december. En och annan ungfågel öfvervintrar vid vår vestkust, och vid södra Skåne visar han sig ofta vintertid; någon enda gammal fågel kvardröjer äfven öfver sommaren i Bohuslän.

Sedan honan börjat rufva, träffas hanarna vanligen enstaka eller någon gång, såsom 1887 i Porsangerfjorden, i stora flockar. Sjöorren är i regel skyggare än svärtan, isynnerhet när han är i flock. Han lefver mest af musslor, små snäckor och dylikt. Ett par i Jämtland fällda exemplar innehöllo äfven gröna växtdelar.

Sitt bo lägger sjöorren helt nära stranden, vanligen doldt bland videbuskar eller andra höga växter. Äggen 6—9, sällan flera, äro gulaktigt hvita. Längd 63—65 mm., tjocklek 42—43 mm.

Knipsläktet, *Clangula*, Leach.

Näbbet, räknadt från fjädergränsen bakom näsborrarna, längre än tarsen. Hos våra arter ligga näsborrarna något framom näbbets midt. Stjärten med 16 pennor, afrundad.

Släktet eger endast tre arter, tillhörande såväl den nya som den gamla världens nordliga trakter. De häcka i ihåliga träd eller, där träd saknas, under stenar och dylikt.

Öfversikt af arterna.

- I. Hufvudet glänsande grönsvart med en liten oval, hvit fläck mellan näbbet och ögats underkant (♂). Näbbnageln upptar $\frac{1}{3}$ af näbbspetsens bredd..... *Cl. glaucion*.
- II. Hufvudet glänsande blåsvart med en större, lodrätt ställd, nästan trekantig, hvit fläck mellan näbb och öga (♂). Näbbnageln upptar $\frac{2}{3}$ af näbbspetsens bredd..... *Cl. islandica*.*

Knipan, *Clangula glaucion*, (L.) (Tafla 57, fig. 7, ♀, fig. 8, ♂ i vårdräkt).

Syn. *Fuligula clangula*, (L.), *Glaucion clangula*, *Bucephala clangula*.

Namn: *Knip-änn* (Smål.); *Knipskalle* ♂, *Knipkärning* ♀, *Löfknipa* ungfågel (Östergöt.); *Knipskalle*, *Blankknip* och *Blankhane* ♂, *Mögelhane* ung ♂ i 2:a—3:e året, *Gråknipa* ♀ och ungfågel (Sörml.); *Knejp* (Mora); *Dopping* (Skåne, Smål. vid Bolmen); *Isand* (Bohusl.); *Knortand*, *Doppand* (Göteborgstrakten); *Skatand* (Värml.); *Hvitsida* (Härjed.); *Blåand*, *Skörand*, *Stomand*, *Stutand* (Jämtl.); *Hvitpenning* ♂, *Blike* ♀ (Gotl.). Norska: *Hvinand*, *Kvinand*, *Skjærand*; *Fjeldand* (Dovre). Danska: *Hvinand*; *Firöine* ♂, *Krikand* och *Krækand* ♀; *Bruskop*, *Blankekniw*, *Flemand*, *Hvidöie*; *Splitdykker* (Thy); *Brunnakke* ♀ och ungf. (Thy); Färöarna: *Ánd*. Island: *Husönd*. Finska: *Selkätelkkä*, *Telkkä*, *Sotka*, *Vinkusuorsa* (Satakunda). Lapska: *Coadgi*.

Hane i vårdräkt: hufvudet svart med stark, grön glans och en hvit fläck vid näbbroten. Rygg, skuldror, öfvergump och stjärt svarta—svartbruna. Handpennorna, de inre armpennorna och de minsta vingtäckarna svarta, de förlängda skulderfjädrarna dels svarta, dels hvita med svarta kanter; de mellersta armpennorna och återstående vingtäckare hvita. Undre täckare svartgrå. Halsen och undersidan hvita, undergumpen gråfläckig och sidorna med långa, svarta fläckar. I sommarräkt liknar han honan så när som på vingen. Hona: hufvudet mörkbrunt utan hvit fläck, skuldror och rygg mörkgrå med ljusare fjäderkanter. Återstoden af öfversidan och stjärten gråsvarta. Handpennor och inre

* Honan af Islandsknipan liknar den vanliga knipphan men är större och har det grå bandet öfver bröstet bredare samt vanligen svarta spetsar på de större vingtäckarna (de äro bruna hos den vanliga knipphan).

armpenner svarta, yttre armpenner hvita. Ving-täckarna svarta och hvita, bildande två svarta band på den hoplagda vingen. Frambalsen och under-sidan hvita, öfver bröstet ett grått band, sidorna mörkgrå. Iris gul, näbb svart, hos honan med ett gult band bakom nageln. Fötter pomeransgula med svartgrå sinhud. Längd 387—495 mm. Vin-gen 177—236 mm. Honan är mindre än hanen.

Ungfågeln liknar honan, men hufvudets brun-aktiga färg är ej skarpt afsatt från den grå halsen, och samtliga smärre vingtäckare äro af ryggens färg.

Dunungen: ofvan mörkt brun med ett par hvita fläckar på ryggens sida, ett par bakom vin-garna, ett par på öfvergumpen och ett smalt, hvitt band öfver vingen. Strupen och öfre delen af hal-sens sidor hvita, den undre grå.

Knipan häckar i det norra halfklotets nordliga trakter, om vintern besökande södra Europa, Asiens varmare delar och Amerika ned till Mexiko. I Sverige är hon sällsynt vid Karesuando, talrik sö-derut i Lapplands skogar, och hennes sydgräns som regelbunden häckfågel går genom Gestrikland, norra Dalarna och Värmland, ehuru hon skall häcka på några ställen längre söderut, t. ex. i Vermdö skär-gård (åtminstone förr, Kinberg), vid Venern (hvarifrån vi fått dunungar), vid Tåkern (Engholm*) samt på några ställen i Småland (Kinberg). Ännu ej fort-plantningsdugliga ungfåglar stanna ofta öfver som-maren långt söder om artens häckningsplatser och ge lätt upphof till påståenden om att knipan häckat där. Så väl vid våra kuster som äfven vid öppna strömmar inåt landet finnes knipan kvar öfver vintern. I Norge häckar hon allmänt i subalpiska och alpiska älfvar och sjöar söder om Dovre, isyn-nerhet på östlandet. Nordanfjälls skall hon vara talrik äfven på lägländet. Om vintern är hon tal-rik, isynnerhet vid de sydliga kusterna (Collett). I Finland finnes hon allmänt öfver hela landet med undantag af dess nordligaste, på skog blottade del (Palmén). I Danmark är hon isynnerhet under kalla vintrar mycket allmän, en del återkommer söderifrån i mars (Collin). På Färöarna skall hon ej vara sällsynt, men ersättes på Island af nästa art.

Knipan flyttar hos oss endast undan för isen och öfvervintrar talrikt öfverallt där grundt öppet vatten finnes. Endast under särdeles stränga vintrar torde hon alldeles lämna landet. Hon är vår all-männaste dykand och saknas under senhösten och is-lossningen om våren knappast i någon svensk insjö.

Hon dyker ej som sjöörren och svärtan till botten på stora djup, utan fordrar för att trifvas

* Då fynd af dunungar ej föreligga, torde uppgiften behöfva bekräftelse.

grundare ställen. Knipan är ytterst skygg och vak-sam samt försöker med stor klokhet att undgå alla försåt, häri visande mer beräkning än de andra dykänderna. Hon lyfter äfven lättare från vattnet och kan liksom änderna genast vända vid uppfloget och fortsätta med vinden (jämför sid. 249). Vid hennes flykt uppkommer ett hvinande eller klingande ljud (»clangula»), som dock endast skall frambringas af hanen. Hon dyker snabbt och rör sig, ehuru med vaggande gång, rätt bra på land; härvid sprin-ger hon i halft upprätt ställning.

Sina ägg lägger knipan i ihåliga träd, i för henne upphängda hållar (stutar*), som sedan be-skattas på äggen, eller i andra liknande gömslen. Stundom skola flera fåglar häcka i samma hål, ja det berättas, att en hökuggla och en knipa en gång lagt ägg i samma hålk. Äggen äro vanligen 10—12 till antalet, stundom endast 6—8, grönaktiga eller gröngrå. Längd 53—63,5 mm., tjocklek 40—44,5 mm.

De nykläckta ungarna skola af honan bäras i näbbet till närmaste vatten, som ibland är rätt af-lägsset. Någon gång lär kniphonan fördrifva någon af sina grannar och röfva dennas ungar.

Islandsknipan, *Clangula islandica*, (Gmel.) (Tafla 57, fig. 6, ♂ i vårdräkt).

Syn. *Fuligula islandica*, *Glaucio islandicum*.

Namn: *Barrows dykand*. Norska: *Husand*.

Danska: *Islandsk Hvinand*. Island: *Husönd*. Fin-ska: *Islanmin telkkä*.

Hane: ofvan svart med svag blå glans, en längs-gående, vit fläck på skuldran. Vingarna svarta, de mellersta vingtäckarna och de mellersta arm-pennorna hvita. Själftva vingen har sålunda, i mot-sats mot knipans, två hvita fläckar, skilda åt genom ett svart band. Stjärten svartaktigt. Hufvudet svart-blått, glänsande, med en stor, halfmånformig, vit fläck på hvardera sidan om näbbroten. Hjässans och nackens fjädrar förlängda. Hals, bröst, buk och undergump rent hvita. Sidorna svartfläckiga och buken delvis grå. Honan liknar mycket en kniphona, men skiljes bland annat på de mycket förlängda fjädrarna på hufvud och nacke (jämf. noten sid. 262). Iris gul. Näbbet svartaktigt. Fötter gulaktiga. Längd 400—508 mm. Vingen 204—243 mm.

Dunungen liknar knipans.

Denna knipa ersätter vår vanliga på Island, där hon är mycket allmän. Hon finnes likaså i Nord-amerika från Hudsonländerna till Alaska och enligt Holböll (1843) äfven vid Godthaabsbukten på Grön-land. Från Island flyttar hon ej vintertid, och endast

* Häraf hennes norrländska benämning stutand.

sällan förrirrar hon sig till Europas vestra kuster. I nordren är hon sålunda endast anträffad nära Nyborg vid Varangerfjorden (sept. 1848) samt ($\frac{7}{10}$ 1851) vid Vardö (se Collett 1869). Om fynd i Sverige finnas ett par osäkra uppgifter (se Kinberg).

Till sitt uppträdande liknar hon knipen, men då hon endast bebor skoglösa trakter, lägger hon sina ägg i hål bland stenar i jorden samt rätt ofta i de till fårens skydd vintertid uppförda jordhyddorna, hvaraf hennes isländska namn husönd.

Alfågelsläktet, *Harelda*, Leach.

Näbbet, räknadt från fjädergränsen bakom näsborrarna, ej längre än tarsen. Stjärten tillspetsad, med 14 pennor, de mellersta hos hanen starkt förlängda. Släktet omfattar endast en art.

Alfågeln, *Harelda glacialis*, (L.) (Tafla 57, fig. 3, ♂ i sommardr., fig. 4, ♂ i vinterdr., fig. 5, ♀ i sommardr.).

Syn. *Fuligula glacialis*, *F. hiemalis*, (L.), *Harelda hiemalis*, *Bucephala hyemalis*.

Namn: *Sommaral*, *Vinteral*; *Al* och *Algubbe* ♂, *Alkäring* ♀, *Brunal* sommardr., *Oll* (Söml.); *Svartal* sommardr. (Östergötl.); *Ala* (Helsingl.); *Aal* (Öl.); *Alle*, *Kaulus* (Gotl.); *Alla* (Skåne); *Galdust*, *Strärräf*, *Stråare*, *Stråand* (Bohusl.); *Haflut*, *Söflott* (Koster). Norska: *Isand*, *Havelle*. Danska: *Havlit*, *Havlitand*, *Havlyk*, *Angeltaske*, *Agnete*, *Gadissen*, *Klaeshahn*. Färöarna: *Egvedla*. Island: *Hávella*, *Föella*. Finska: *Alli*. Lapska: *Harja*.

Hane i vår- eller vinterdräkt: hufvud, hals samt rygg och bröst längst fram hvita. Hufvudets och halsens sidor ljust brungrå, kring ögat en hvit ring och på halsen en stor, mörkbrun fläck. Skulderfjädrarna, som delvis äro förlängda, samt sidorna, buken, undergumpen och stjärtens sidopennor hvita, på skuldrorna och sidorna med askgrå anstrykning. Återstoden af öfersidan och bröstet jämte vingar och stjärtens midtpennor mörkbruna. I sommardräkt äro hufvud, hals, bröst och öfre kroppsdelar brunsvarta, framryggen och de förlängda skulderfjädrarna med ljusare bruna fjäderkanter, en stor, hvitgrå fläck på hufvudets sida, stjärtens sidopennor, buk och undergump hvita, sidorna grå.

Honan saknar hanens förlängda stjärt- och skulderfjädrar, om vintern är hon ofvan svartbrun, rygg- och skulderfjädrar med mörkgrå kanter. Hufvudet och halsen hvita med hjässan och en fläck på halsens sida svartbruna. Bröstet gråbrunt. Under

hvit. Om sommaren äro hufvud och hals mörkbruna med en brungrå fläck på hufvudets och en hvit på halsens sida. I öfrigt liknar sommardräkten den, som bäres om vintern, men är mer grå. Iris rödgul (♂) eller rödbrun (♀). Näbb svart, ofvan med ett bredt rött, nedan med ett smalare gult tvärband. Fötter blyfärgade. Längd ♂ 551—600 mm., ♀ 365—399 mm. Vingen 197—230 mm.

Ungarna likna honan men äro blekare, och det hvita är orenare.

Dunungen: ofvan mörkbrun, strupen, halsen framtill och på sidorna samt undre kroppsdelarna hvitaktiga med ett brunaktigt band öfver halsroten.

Alfågeln finnes utbredd öfver norra halfklotets alla nordliga delar. I regel har han sitt häckningsområde norr om poleirkeln, och endast på fjällen bygger han söder därom. I Lapplands fjälltrakter häckar han allmänt i sjöarna, möjligen äfven vid de jämtländska fjällvattnen (?). I södra Norge häckar han sparsamt t. ex. i Valdres och på Dovre, men blir först talrik i Nordlands och Finnmarkens fjällsjöar, där han finnes öfverallt. Vintertid är han allmän i fjordarna. Icke fortplantningsskickliga individ kvardröja ofta vid hafvet sommaren öfver (Collett). I Finland häckar han endast i lappmarkernas bergsjöar, men är där talrik. Under sträcktiden kommer han i ofantliga skaror till de sydliga kusterna och i mindre flockar till det inre af landet (Palmén). I Danmark är han vintertid mycket allmän vid kusterna. Vid Färöarna finnes han i stora flockar från augusti till mars men om sommaren endast undantagsvis. På Island är han allmän hela året om, talrikast dock på sommaren (Collin). På Grönland är han talrik, och äfven på Spetsbergen häckar han.

Alfågeln flyttar endast undan för isen och finnes i mängd vid Sveriges och södra Finlands kuster, där öppet vatten träffas. När hafvet täckes af is, uppsöker han massvis öppna vakar och arbetar sig modigt genom issörjan ned till bottnen för att hämta sin sparsamma föda. Vid sådana tillfällen fälles han i oerhörd mängd af skärgårdsbon, som ofta endast kan begagna fjädern, då fågeln till följd af ytterlig magerhet knappt är njutbar.

Han bygger aldrig bo vid hafvet, men utom under fortplantningstiden tillbringar han hela sitt lif där. Han håller helst till vid de yttersta skären eller på grundare ställen ute i själfva hafvet och går sällan in i de inre fjordarna eller i skärgården. Till insjöarna i vårt lands sydliga delar kommer han endast tillfälligtvis.

Alfågeln är mycket sällskaplig, och man ser honom nästan alltid i flockar, stundom bestående af ända till tusentals individ. Han är ej egentligen skygg

men ytterst liflig, och hans flykt är mycket snabb. När en flock är sysselsatt med fiske, dyka vanligen de främsta ned och komma så upp sist i skaran, de gripa då oftast till vingarna för att återtaga sin plats i spetsen, och så fortgår det undan för undan.

Hanen låter om vintern och våren höra sitt klingande, nästan flöjtlika läte: »ala ala allallala», som, isynnerhet när flera sjunga samtidigt, bland isen och de ödsliga skären verkar i hög grad friskt och liffullt.

I maj och juni drager alfågeln längs vattendragen upp till sina häckplatser och fördelar sig där parvis. Vid brädden af någon liten klar fjällsjö eller älf bäddar honan sitt enkla bo, doldt bland gräs eller buskar. Äggen, vanligen 8, äro grönaktigt hvita. Längd 51—56 mm., tjocklek 34—37,5 mm.

Strömandsläktet, *Cosmonetta*, Kaup.

Näbbets form (jämf. öfversikten sid. 257) och hanens brokiga, egendomliga dräkt utmärka detta släkte, som endast omfattar en art.

Strömanden, *Cosmonetta histrionica*, (L.) (Tafla 57, fig. 1, ♂ i vårdräkt, fig. 2, ♀).

Syn. *Fuligula histrionica*, *Harelda histrionica*, *Glaucion histrionicum*.

Namn: *Harlekinsand*, Smitt. Norska och danska: *Strömand*. Færöarna: *Brimondt*. Island: *Strumönd*, *Brimönd*, *Brimdúfa*. Finska: *Virta-alli*.

Hane i vårdräkt: hufvud och hals mörkblå, från näbbroten öfver hjässan till nacken ett svart band, mellan öga och näbb en hvit fläck, som bakåt öfvergår i ett smalt band, löpande utanför det svarta på hufvudet. Utanför det hvita bandet ett rödbrunt, som följer det svarta bandet i hela dess längd. Två hvita fläckar på halsens sida. Kring halsroten en nästan sluten hvit ring, omgifven af svart. Bröst, skuldror och framrygg gråblå. På bröstets sida en hvit, halfmånformig fläck, omgifven af svart. Bakrygg svartaktig, öfvergump blåsvart. Stjört och handpennor svartaktiga, armpennorna i utfanet glänsande mörkblå, de inre delvis liksom de förlängda skulderfjädrarna hvita. Vingtäckarna mörkt gråblå med ett par hvita fläckar. Under svartgrå med svart, hvitfläckad undergump och hjärt rödbruna sidor. I sommardräkt liknar han honan men har spår af de rödbruna banden på hjässan och de hvita på halsen samt enstaka svarta fjädrar på hjässan och bröstet (Catalogue of Birds). Hona: ofvan brun med grå anstrykning. Stjört och vingar svartbruna utan spegel. Hufvudets sidor med stora, hvitaktiga fläckar. Under ljusare gråbrun, på buken hvit-

fläckig. Iris mörkbrun. Näbb blygrått. Fötter bruna. Längd 393—447 mm. Vingen 197—210 mm.

Ungfågeln liknar honan, men den unge hanen är något mörkare.

Dunungen: ofvan mörkbrun. Nedre delen af hufvudets sidor, halsen framtill och undre kroppsdelarna hvita. Framtill, öfver halsroten finnes ett brunaktigt band antydt.

Strömanden har sitt hem i nordöstra Asien, i arktiska Amerika samt på Grönland och Island. I Sverige har hon anträffats: vid Claestorp i Ö. Vingåker (♂ $2\frac{1}{4}$ 1862, Riksmuseum*) och nära Karlskrona (♂ $\frac{1}{4}$ 1893, Jägarförb. tidskr. 1893, p. 155); slutligen förvaras i Upsala museum en hane, uppsatt till vätte på det sätt som brukas i vår östra skärgård, hvilket ger rätt att anse den skjuten där. I våra grannländer synes strömanden endast vara funnen i Danmark där han lär ha skjutits vid Frisehborg nära Limfjorden (Collin).**

På Island uppehåller hon sig uteslutande vid älfvarna. Det är ett nöje att iakttaga den skicklighet och lätthet, hvarmed hon rör sig i den starka strömmen, mot hvilken hon vanligen simmar under vattnet. Äfven späda ungar deltaga häri. I stillastående vatten anträffas hon aldrig. Om vintern synes hon ej lämna öns kuster utan drager sig blott till dess södra delar.

Sitt bo lägger strömanden bland stenrös och buskar helt nära älfbrädden. Äggen, 10—12 till antalet, äro gulaktigt hvita. Längd 56—58 mm., tjocklek 41—42,5 mm.

Alförrädaresläktet, *Eniconetta*, G. R. Gray.

Näbbnageln ej skarpt afsatt. Pannskelet spetsvinkligt. Stjärten med 14 pennor.

Släktet eger endast en art. Stundom sammanslås den med ejdrarna.

Alförrädaren, *Eniconetta stelleri*, (Pall.) (Tafla 59, fig. 1, ♂ i vårdräkt, fig. 2, ♀).

Syn. *Fuligula stelleri*, *Somateria stelleri*, *Harelda stelleri*, *Heniconetta dispar*, (Sparrm.), *Stelleria dispar*.

* Det är tydligen detta exemplar, som hos Carlson uppträder på två ställen; dels anfördt från Riksmuseum (vestra Södermanland), dels efter uppgift af C. W. Lundborg (Norrköpingstrakten). Jämf. Lundborg 1897, där exemplaret anges som funnet vid Vermbol på Kolmården. Uppgiften om att en ♀ skulle skjutits vid Dufveholm och förvaras i Th. Ehrenkronas samling på Götbol vid Katrineholm (se Sundström och Carlson) är enl. bref från Th. Ehrenkrona oriktig.

** Collett anför dock i en not ett par äldre, mindre säkra uppgifter från Trondhjemsfjorden och från Hardanger.

Namn: Norska och danska: *Stellers And*. Finska: *Stellerin alli*.

Hane i vårdräkt: strupen, en bred ring kring halsen, ryggen samt öfvergumpen svarta med stark, grönbå glans. Hufvudet hvitt med silfverglans, en bred men kort, uppstående tofs i nacken och två fläckar i pannan sjögröna, en fläck kring ögat och en bred vid nacktofsen svarta. De små vingtäckfjädrarna, skuldrorna och ett band öfver bröstet hvita. De inre armpennorna förlängda och böjda nedåt, samtliga armpennor och de långa skulderfjädrarna i utfanet svartblå, infanet och spetsarna hvita. Handpennor och stjärt svartbruna. Under på bröst och sidor rostgul—rostbrun, hvilken färg småningom inåt och bakåt mörknar och öfvergår i bukens och undergumpens svarta färg. Hona: brun med svartbruna fläckar, buken ofläckad, mörkbrun. De inre armpennorna förlängda och krökta som hos hanen. Armpennornas infan brunt, utfanet svartblått, bildande en spegel såsom hos hanen, denna är bakåt begränsad af armpennornas, framåt af täckfjädrarnas hvita spetsar. Iris brun. Näbbet grönaktigt grått. Fötterna grönaktigt bruna. Längd 451—492 mm. Vingen 205—229 mm.

Ungarna likna honan, men äro ofvan mörkare med hufvud och hals ofläckade samt ha gråbrun spegel. De unga hanarna få första vintern en brun »hjästsots» och de förlängda armtäckfjädrarna svartblå med inre fanet till en del silfverhvitt, mot våren blifva de något hvitfläckiga, men erhålla sin fullt utbildade dräkt först under andra vintern.

Alförrädaren har sitt hem i gamla världens arktiska trakter och i nordvestra Amerika. Han häckar talrikt på Taimyrs tundror och i Kamtschatka. Till Ostfinnmarken, särskildt Varangerfjorden, kommer han de flesta år i tämligen stort antal. Längre mot vester går han vintertid, åtminstone vissa år, till Porsangerfjorden och till Vestfinnmarken samt har ej sällan anträffats ännu vid Tromsö. Stundom stannar en eller annan flock öfver sommaren vid Norges nordligaste kust, och han skall hafva häckat vid Varangerfjordens mynning (Henöarna) (Dresser, Collett 1881). Till Östersjön kommer han ibland; han har under kalla vintrar anträffats i öppna vakar i Sörmlands- och Östgötaskären. I Stockholm ha på en gång flera stycken, mest ungfåglar, utbjudits till salu. Han är en gång skjuten t. o. m. i Fyrisån vid Upsala (¹³/₃ 1855, Upsala museum). I Finland är han ej så sällan anträffad om vintern och våren vid Finska viken samt en gång vid Ny-slott (⁷/₆ 1862) (Palmén). Detta fynd tyder kanske på, att de individ, som funnits vid Östersjön, dtkommit öfver Hvita hafvet, Onega och Ladoga.

Äfven vid Danmarks kuster är han funnen vintertid, t. ex. vid Gilleleie på Sjællands nordspets (febr. 1830) samt vid Helsingör (¹⁷/₁ 1849; ¹⁴/₂ 1855), vid Kjögebugt (¹⁴/₁₄ 1887), vid Ribe (⁹/₁₁ 1894) (Collin), flera andra fynd att förtiga.

Alförrädaren synes i lefnadssätt stå närmast ejdrarna. En del af oss undersökta individ från Varangerfjorden innehöllo en myckenhet rätt stora musslor och snäckor samt små krabbor och lämningar efter sjöborrar.

Ejdersläktet, *Somateria*, Leach.

Genom sitt stora, mot spetsen jämnt afsmalande näbb med de tre, spetsiga, framåtskjutande, fjäderklädda flikarna vid basen skiljas ejdrarna från öfriga dykänder, som de mycket likna. Bland dessa står dem särskildt alförrädaren synnerligen nära såväl med hänsyn till äfven den hanliga dräktens färgfördelning som beträffande lefnadssättet. Liksom denne häcka ejdrarna endast vid hafvet.

Öfversikt af arterna.

- I. Sidovinklarna af fjäderbetäckningen vid näbbets bas räcka icke till näsborrarna, men pannans fjäderklädnad skjuter i en kil fram till näsborrarna *S. spectabilis*.
- II. Sidovinklarna af fjäderbetäckningen vid näbbets bas räcka till näsborrarna, men pannans fjäderklädnad når endast halfvägs dit..... *S. mollissima*.

Praktejdern, *Somateria spectabilis*, (L.) (Tafla 59, fig. 3, ♂ i vårdräkt, fig. 4, ♀).

Syn. *Fuligula spectabilis*.

Namn: *Kamgudunge*, *Kamgiding* (Sörml.); *Äderkong* ♂ (Östergöt.). Norska: *Ekonge*, *Erkongge*; *Spitsberg-E* (Finnmarken). Danska: *Pragt-Ederand*, *Pragt-Ederfugl*, *Konge-Ederfugl*, *Pukkelnæbet Ederfugl*. Färöarna: *Eävekongur*, *Æðukongur*. Island: *Æðarkóngur*, *Blikakóngur*, Finska: *Pulska-haahka*.

Hane i vårdräkt: hufvudet ofvan och nacken ljus blågrå, näbbknölen kantad med ett svart band, ögat omgivet af en svart fläck, på strupen en V-formad, svart teckning, kinderna grönaktigt hvita, halsen gulaktigt hvit, bröstet med rosenfärgad anstrykning. Ryggen framtill, ett snedt band öfver vingen, bildadt af vingtäckfjädrarna, och en stor fläck på sidan af öfvergumpen hvita. Bakryggen, skuldrorna, vingarna, stjärten, öfver- och undergumpen samt undre kroppsdelarna för öfrigt mörkt sotsvarta. De inre armpennorna förlängda och krökta.

Skulderfjädrarna med utvidgade, uppåtriktade spetsar. Om sommaren bäres en mörk dräkt med hvita vingtäckare och vitfläckigt bröst (se Kjärböjling suppl. tafla 31). Honan är helt och hållet brun om vintern nötblun, om sommaren blekt brun; hufvud och hals ljusare med fina, längsgående, svartaktiga streck. Ofvan med tvärgående, svarta fläckar; sidorna, bröstet och undergumpen med tvärgående, svarta, vågformiga linier. Armpennornas och de stora täckarnas spetsar bilda två hvita band öfver vingen. Buken mörkbrun, enfärgad. Iris mörkbrun. Näbbknölen och näbbet gulröda, det senare med gullvit nagel ♂, ♀ med grönaktigt brunt näbb. Fötterna rödbruna (♂) eller gulbruna (♀) med mörk simhud. Längd 550—615 mm. Vingen 260—293 mm.

Ungfågeln påminner om honan, men är mycket mörkare med rostbruna fjäderkanter, som finnas äfven på buken. De smala, hvita banden öfver vingen saknas.

Dunungen liknar den vanliga ejderns men har mycket ljusare undersida och kännes lätt igen på samma nedskjutande fjäderflikar vid pannan, som utmärka de gamla.

Praktejden bebor i stor mängd det norra halfklotets arktiska trakter, häckande i nordligaste Amerika, vid norra Grönlands kuster samt — ehuru sparsamt — på Spetsbergen, på Novaja Semlja och vid Sibiriens ishafskust, åtminstone på Taimyrlandet samt på Kamtschatka. Vintertid träffas han något mer söderut, stundom utsträckande sina ströftåg ända till Frankrike och England. Till Sveriges kuster kommer han ej så sällan. Han är således anträffad vid Hudiksvall (²⁵/₁₀₀ 1876, Carlson), flerfaldiga gånger i Stockholms skärgård, på Gotland, i Kalmar-sund m. fl. ställen ända ned till Skåne. Vid vestra kusten är han däremot mycket sällsynt, men några få exemplar äro funna äfven där (Malm). Till nordliga Norge, från ryska gränsen ned till trakten af Tromsö, kommer han hvarje vinter, stundom i stor mängd. Enstaka individ anträffas äfven i södra Norge. En och annan ungfågel och någon gång äfven äldre individ stanna sommaren öfver, och Collett (1893) anser det sannolikt, att något enstaka par stundom häckar vid Finnmarkskusten, ehuru de uppgifter, som finnas härom, ej stödas af bindande bevis. Vid Finlands södra och sydvästra kuster samt på Åland är han upprepade gånger skjuten (Palmén). Äfven i Danmark har han flera gånger erhållits om vintern och tidigt om våren (Collin). Färöarna besökas någon gång, likaså Island.

Praktejden uppehåller sig endast på hafvet. På Nordgrönland såg den ene af oss, hur han häckade på små låga holmar i fjordmyningarna; inne

i de djupa fjordarna, där ejdern var talrikast, saknades han däremot. Han är en sällskaplig fågel, som gärna bygger i kolonier och äfven annars uppträder i stora, täta flockar. Hvad fortplantningen angår, synes han likna vår vanliga ejder. Äggen, 5—6 till antalet, likna den vanliga ejderns men äro mer glansiga; till storleken växla de ej så litet: de äro 57—81 mm. långa, 44—51 mm. tjocka.

Ejderen, *Somateria mollissima*, (L.) (Tafla 59, fig. 5, ♀, fig. 6, ♂ i sommardr., fig. 7, ♂ i vådr.).

Syn. *Fuligula mollissima*.

Namn: *Ejdergås*, *Ejderfågel*; *Ärbult* och *Äregusse* gml ♂, *Är* och *Ära* gml ♀, *Ärfågel* (Bohusl.); *Knubbgås* (Skåne); *Blankare* gml ♂, *Plussare* ärsungar (Bleking); *Guding* och *Gudunge* gml ♂, *Åda* gml ♀, *Helsing* ung ♂, *Skröja* ung ♀, *Ådfågel* (Östergötl., Sörml.); *Skvacka* ♀, beröfvad sina ägg (Östergötl.); *Ad* (Gotl.); *Agubbe* och *Ad* ♂, *Åda* ♀ (Helsingl.); *Ådra* (Vesternorr.). Norska: *Efugl*, *Edderfugl*, *Ærfugl*, *Ær*; *Estegg* gml ♂. Danska: *Ederand*, *Ederfugl*, *Uhand*; *Grienlandsön* (Sylt); *Nabodosky*, *Örfugl* (Samsö). Färöarna: *Eåva*, *Æða*, *Æva*; *Blikur* ♂. Island: *Æður*, *Æðarfugl*, *Æðarbliki*, *Æðarkolla*; *Bliki* ♂, Finska: *Haahka*, *Kalkas*, *Auhti*. Lapska: *Hauda*.

Hane i vådräkt: rygg, skuldror, bröst, hals och kinder hvita, ryggens hvita färg sträcker sig ned på öfvergumpens sidor; bröstet med rosenfärgad och skulderfjädrarna med gul anstrykning. Hufvudet ofvan svart med ett vitgrönt band längs midten af hjässan och hufvudets sidor baktill ljusgröna. De små vingtäckfjädrarna och de innersta armpennorna hvita, vingarna för öfrigt liksom buken, öfver- och undergumpen samt stjärten svarta. Den gamle hanen i sommardräkt är till större delen svart eller mörkbrun och har den hvita färgen kvar endast på vingarnas täckfjädrar, bildande ett mycket bredt, vitt band. Han bär denna dräkt fullt utbildad en kort tid i juli månad, medan vingpennorna fallas. Honan är ljus brun med täta, brunsvarta fläckar, som på hufvudets och halsens grågula bottenfärg bilda längsgående streck, på öfriga kroppsdelar tvärställda band. Stjärt och vingar mörkbruna. De yttre armpennornas och de långa vingtäckarnas spetsar hvita, bildande två tvärband öfver vingen. Buken och undergumpen enfärgadt mörkbruna. Iris mörkbrun. Näbb grönaktigt med vitaktig nagel. Fötter grågula med blygrå simhinnor. Längd 593—672 mm. Vingen 280—310 mm.

Ungfågeln likna honan men ha mycket mörkare bottenfärg med rostbruna fjäderkanter, som

finnas öfver hela undersidan. De hvita tvärbanden på vingen saknas.

Dunungen: ofvan mörkt brunaktig, ett band från näbbet öfver ögat, samt strupen och de nedre kroppsdelarna ljus gråaktiga.

Ejderen finnes allmänt utbredd öfver hela norra halfklotets nordliga del. I Sverige är han rätt talrik vid alla våra kuster, i största antal dock i Bohuslän. Vid Bottenhafvet synes han aftaga norrut (Kinberg). Vilsekomna individ hafva någon gång anträffats i Venern, Mälaren, vid Skara, Kallsjön i Jämtland m. fl. ställen. Längs Norges kust finnes han öfverallt, rikligare ju längre man kommer mot nord. Bland Ålands skär är han mycket talrik, och härifrån finnes han längs Finlands kuster österut till något bortom Helsingfors, norrut till Gamla Karleby samt i Uleåborgs och Torneås skärgårdar. Vid Tammerfors är han en gång iakttagen vartiden (Mela). I Danmark häckar han flerstädes, såsom i Kattegat vid Hirtsholm, Læsø, Hesselø, Samsø samt på Bornholm och Kristiansø m. fl. ställen. Om vintern är han mycket talrik vid kusterna (Collin). På Färöarna, Island och Grönland är han ytterst allmän året om.

Från norra Östersjön flyttar ejdern i regel i september och oktober månader och återkommer i april. Vid vår vestra kust däremot öfvervintrar han, såvida ej hafvets isläggning fördrifver honom.

Vintertiden uppehåller sig ejdern gärna ute på öppna hafvet. Han är en sällskaplig fågel, som vanligast förekommer i stora flockar. I vattnet rör han sig med stor färdighet, och med lätthet hämtar han sin föda från botten på 20 fannars djup, ja Collett omtalar, att man i Norge sett ejdern söka föda på omkring 100 fannar, och att han därvid varit under vattnet flera minuter. Ehuru han vid dykning vanligen använder endast fötterna, hafva vi sett jagade ejdrar härvid bruka äfven vingarna. Ejdern förtär hos oss hufvudsakligen musslor, som stundom äro rätt tjockskaliga, kräftdjur och dylikt, all föda sväljes hel.

Isynnerhet tidigt om våren hör man ofta ejderhanens läte »a-oh», honans läte är lågt kraxande »kräck-kräck».

När de första vackra vårdagarna nalkas, börja de stora ejderskarorna vid vår vestra kust fördela sig i mindre flockar, som draga längre och längre in i skärgården. Häckningen börjar i slutet af april eller maj. Hanen följer sin hona tills denna börjat rufva, och skulle han af våda omkomma, får hon vanligen inom några timmar en ny. Stundom ligger hanen kvar i närheten ännu någon tid. Men innan ungarna kläckas, ger han sig långt ut till

hafs, där han förenar sig med andra hanar till stora flockar. I juli faller han stjärt- och vingpennorna och anlägger då för mycket kort tid den mörka sommardräkten. Härunder saknar han flygförmågan och är ytterst skygg. De stora flockarna träffas ute i Kattegat ofta först 2—3 mil från land. Endast på de yttersta skären gå de i land för att hvila och tillbringa nätterna.

Ejderen fortplantar sig ej förr än vid tre års ålder, och de yngre fåglarna hållas under häckningstiden för sig och besöka ej häckplatserna.

I en bergskrefva, på släta marken, stundom i skydd af en sten e. d. lägger honan sina vanligen 4—6 ägg. Till färgen äro de grågröna. Längd 68—87 mm., tjocklek 47—54 mm. De stora och präktiga ejderäggen ätas på många orter af befolkningen, som skattar dem högt. Ofta ligger boet rätt långt, ända till flera kilometer, från hafvet och då vanligen vid någon liten insjö. Äggen ligga i ett konstlöst, fördjupadt rede, klädt af ljung och tång, och omges af en krans af dun, som honan plockat från sitt eget bröst. När hon lämnar boet, täcker hon äggen därmed för att dölja dem. Men blir hon hastigt uppskrämd, öfvergjuter hon vid uppfloget vanligen äggen med sina ekskrementer. Rufningen varar omkring 21 dygn, under hvilken tid honan morgnar och aftnar beger sig ner till stranden för att bada och skaffa sig föda. När rufningen fortskridit långt, lämnar hon endast ogärna äggen och förtär troligen ingenting. I Norge har man gjort den iakttagelsen, att ett större antal ejdrar häcka under varma och soliga somrar än under kalla och regniga. Flerstädes i norra Norge, t. ex. på Tamsø i Porsangerfjorden, samt på Färöarna, Island, Spetsbergen och Grönland häckar ejdern i stora, täta kolonier med hundratals par och snart sagdt bo vid bo. Vid sådana så kallade »dunvar» skyddas fåglarna af undsjukt, men lämna i gengäld dyrbara skördar af det värdefulla dunet. Vid våra kuster åter, där paren häcka skilda åt, högst några få på hvar holme, men så mycket jämnare fördelade i hela skärgården, torde någon lönande duntäkt aldrig uppstå. Redan svårigheten eller rättare omöjligheten att öfvervaka och skydda de häckande fåglarna utgör hinder härför.

Där ejdern häckar i kolonier, bruka honorna stundom stjäla ägg från hvarandra; så hafva vi ena dagen funnit 5 ägg i ett rede och den andra 10, medan motsvarande antal voro försvunna från ett närliggande bo. På samma sätt stjäla de äfven ungar från hvarandra, om de komma åt. Collett omtalar, hur han en gång såg en hona stoltsera med ej mindre än 27, sannolikt till största delen

»lånade» ungar, och att han t. o. m. sett ej fortplantningsskickliga honor åtaga sig vården af små ungar.*

2 FAM. Skrakar, Mergidae.

Den hårda, haklikt nedböjda nageln och de spetsiga, kägelformade, bakåtriktade »tänderna» göra skrakarnas jämförelsevis långa och

Näbb af storskrake $\frac{2}{3}$.

smala samt trinda näbb till ett synnerligen kraftigt gripredskap, särskildt egnadt att fatta och fasthålla smärre fiskar, deras förnämsta föda. Lamellerna bilda längs öfvernäbbets kanter två rader, längs undernäbbets en. Familjen omfattar 9 arter, vanligen fördelade på 3 släkten.

Skraksläktet, *Mergus*, L.

Hufvudets nackfjädrar mer eller mindre förlängda. Benen belägna tämligen långt bakåt, baktån försedd med hudflik. Vingarna spetsiga och jämförelsevis små. Stjärten kort, afrundad, hos våra arter bestående af 16—18 pennor. Kroppen i regel mer långsträckt än hos öfriga andfåglar.

Könen äro olika. Hvad dräkter och ruggning angår likna skrakarna änder och dykänder (se sid. 249).

De fortplanta sig först vid två års ålder, lefva i engifte och lägga ett stort antal hvitaktiga, ofläckade ägg, hvilka de under rufningen i likhet med änderna omge med dun från sitt eget bröst.

Skrakarna flyga snabbt men kunna ej lyfta annat än mot vinden. På land äro de långsamma och klumpiga samt gå och sitta i en halfrak ställning. I vattnet röra de sig däremot med utomordentlig färdighet, dyka förträffligt och fänga de snabbaste fiskar. Som ungar springa de med stor

* Till dykänderna eller till en egen underfamilj, utmärkt genom smala och ovanligt styfva stjärtpennor, föres släktet *Erismatura*, Bp. Det har en lång, spetsig, af 18 pennor sammansatt stjärt. En art, *E. leucocephala* (Scop.), som är mer eller mindre rent brun med fin svart tvärvattring och med hvita kinder och panna (♂) eller med hvita band öfver kinderna (♀) samt med vid roten ansvalldt (♂), blått näbb, säges vara funnen af en fiskare på isen utanför vestra Lolland (Collin 1895). Arten tillhör Medelhafstrakterna.

färdighet på vattenytan, och när man förföljer dem, söka de ej rädda sig genom dykning, ej heller gå de upp i land, utan samla sig kring modren och söka springande på vattnet aflägsna sig från faran, och först som uttröttade söka de undkomma genom att dölja sig vid stranden eller genom att dyka.

Skrakarna äro ej långväga flyttfåglar, men de flytta undan för isen, dragande söderut under stränga vintrar. De lefva hufvudsakligast af fisk.

Salskraken med sitt korta näbb anses ofta bilda ett eget släkte.

Öfversikt af arterna.

- I. Näbbet kortare än hufvudet. Underkäkens lameller ej riktade bakåt..... *M. albellus*.
- II. Näbb längre eller lika långt som hufvudet. Underkäkens lameller riktade bakåt.
 - A. Afståndet mellan näshorarna och näbbspetsen kortare än tarsen *M. merganser*.
 - B. Afståndet mellan näshorarna och näbbspetsen lika med tarsen *M. serrator*.

Salskraken, *Mergus albellus*, L. (Tafla 60, fig. 1, ♂ i vårdräkt, fig. 2, ♀).

Syn. *Mergellus albellus*, *Mergulus albellus*.

Namn: *Salknipa*. Norska: *Hvid Fiskeand*.

Danska: *Hvid Skallesluger*, *Nonne*, *Hvidside*, *Hvidskrekke*. Finska: *Herna*, *Haukinielu*, *Ungelo*, *Uivelo*.

Hane i vårdräkt: hufvud och hals hvita, med en stor fläck kring ögat och ett band på hvar sida om nacktofsen svarta. Ryggens midt, tvänne tvärstreck öfver skuldrorna, ett band längs vingen samt den tvådelade spegeln svarta. Handpennorna gråsvarta, de inre armpennorna grå. Två streck öfver spegeln, bildade af armpennornas och deras täckfjädrars spetsar, samt två band längs den hoplagda vingen, skuldrorna och de undre kroppsdelarna hvita. Sidorerna vattrade med grått, stjärten och öfre stjärttäckarna grå. Hanen i sommarräkt skall likna honan. Hona: ofvan gråbrun. Hufvudet ofvan och nacken rödbruna med en kort tofs. Vingarna svartbruna med en stor, hvitaktig fläck, bildad af de små vingtäckarna, den svarta spegeln med två hvita tvärband, stjärten mörkt gråbrun. Hakan, öfre delen af framhalsen samt undre kroppsdelarna hvita, bröst och sidor gråaktiga. Iris mörkbrun.* Näbb och fötter gråblå, de senare med svartaktig simhud. Längd 378—460 mm. Vingen 174—216 mm.

Ungfågeln liknar honan, men har de hvita vingtäckarna blandade med grått.

* Det uppgifves, att den gamle hanen skall ha hvit iris; men ett tiotal sådana, som vi undersökt, hafva dock alla haft den mörk- eller svartbrun.

Dunungen: ofvan svartbrun, vid vingens bas en hvit fläck och tvänne andra på ryggens sidor. Hufvudets sidor och de undre kroppsdelarna hvita, bröstet gråaktigt.

Salskrakens hem är den gamla världens nordliga trakter från Skandinavien österut till Behringsund. Han besöker äfven tillfälligtvis Nordamerika. Vintertid anträffas han ända ned kring Medelhafvet och Svarta hafvet, i norra Indien, Kina och Japan. I Sverige är han som häckfågel endast iakttagen vid Tjomotis i Qvickjockstrakten samt kring Muonioniska i Lappland och dessutom vid Sandhamn i Stockholms yttre skärgård, där ett bo med 9 ägg lär blifvit funnet (¹¹/₆ 1885, Kinberg). Om vintern däremot, särskildt under kalla år, är han ej så sällsynt vid våra kuster, och de år Bobusläns skärgård är tillfrusen, finner man honom ofta i de öppna strömdragen. Tidigt om våren besökte han på 1870-talet nästan årligen sjön Mjörn vid Alingsås, och han är den årstiden funnen flerstädes i södra och mellersta Sveriges insjöar, liksom vid vår östra kust. I Norge är han endast anträffad vintertid, december—april, vid de södra och sydvästra kusterna: t. ex. vid Kristianiafjorden, Listerland, Stavanger, nära Bergen och dessutom en gång vid Trondhjemsfjorden samt vid Kröderen och vid Sarpsborg inuti landet (Collett). I Finland är han likaledes sällsynt och endast funnen häckande i Enontekis, Enare, vid Liesijoki i Sodankylä samt någon gång i Pudasjärvi och i Kuusamo. Äfven i Onega-Karelen skall han ha häckat. I södra Finland har han under flyttningstiden erhållits då och då i kusttrakterna från Helsingfors till Åland samt ett par gånger vid Kuopio (Palmén). Vid Danmarks kuster ses han vintertid samt isynnerhet i april och maj ej så sällan (Collin). Fynden äro för talrika att här kunna uppräknas.

Till lefnadssätt och uppträdande synes salskraken i mycket likna knippan, i hvilken sällskap han vintertid ofta träffas och med hvilken han t. o. m. någon gång parar sig. Under stränga vintrar är han föga skygg. Jämte småfisk förtär han räkor och andra mindre krustaceer.

Salskraken lär lägga sina ägg i ihåliga träd, stundom i kniphållar. De äro svåra att skilja från bläsandens ägg, som de till färgen likna. Längd 48—58 mm., tjocklek 35,5—38 mm.

Knipskraken, *Clangula glaucion*, (L.) × *Mergus albellus*, L. (Tafla 60, fig. 3, ♂ i vårdräkt).

Syn. *Mergus anataris*, Eimbeck, *Anas mergoides*, Kjerb., *Clangula mergoides*.

Namn: Danska: *Skalleslugeragtig And*.

Hane (Kalmarund ²⁰/₁₁ 1881, Kolthoff 1885): hufvudet svart med grön glans. Mellan näbbet och ögat en hvit fläck, som sammanlöper med den hvita strupen. Hals, bröst, buk och undre stjärtäckare rent hvita. Det hvita på halsen sträcker sig upp uti en kil på båda sidor om nacktofsen. Ryggen svart; de båda för salskraken karaktäristiska svarta banden från ryggen ned åt bröstets sidor finnas svagt antydda. Skulderfjädrarna hvita med svarta ytterkanter, som bilda ett svart band längs vingen. Vingens framkant svart, dess små täckfjädrar hvita, de stora svarta med hvita spetsar. Armpennorna svarta med hvita spetsar. Sålunda bildas två svarta band öfver den hoplagda vingen. Handpennor och stjärt svarta, de inre armpennorna mot spetsen och på infanet grå. Arnhålsfjädrarna, som hos salskraken äro hvita och hos knippan svarta, äro här hvita, mot spetsen med svartgrå spolfläckar. Sidans långa fjädrar äro starkt vattrade af små, tvärgående, svarta linier. Iris svartbrun. Längd 470 mm. Vingen 210 mm. Hos andra exemplar resp. 495 och 220 mm.

Ett annat exemplar, äfven det en hane, som föllades vid Gränsö i Jonsbergs församling i norra Östgötas skärgården (¹/₉ 1896, C. W. Lundborg 1897) och liksom det förra förvaras i Upsala zoologiska museum, liknar föregående, men hela nedre delen af hufvudets sida är hvit, och därifrån utgår ett bredt band, som sträcker sig framför ögat förenar sig med mot-sidans (se vidstående figur).

Hufvud af knipskrake ¹/₃.

Af denna sällsynta bastard äro utom ofvan anförda båda exemplar oss veterligt endast kända 3 stycken, alla hanar: en gammal från Braunschweig (våren 1825, Eimbeck 1831) och en yngre från Issefjorden (februari 1843, Kjerbölling 1853) och slutligen en från Pöl i Mecklenburg (Blasius 1887). Dess egenskap af bastard, fordom betviflad af en del fågelkännare, torde numera vara enhälligt erkänd.

Storskraken, *Mergus merganser*, L. (Tafla 60, fig. 6, ♂ i vårdräkt, fig. 7, ♀).

Syn. *Merganser castor*, (L.)

Namn: *Skrake* ♂, *Skräcka* ♀, *Skräckfågel* (Sörml., Östergötl.); *Hålskrake* ♂, *Hålskräcka* ♀, *Skräckand* (Östergötl.); *Hålskrake* (Vestmanl.); *Hålskräcksfågel*, *Isand* (Kalmar län); *Storskräcka* (Smål., Gotl.); *Gulskräcka* (Bleking); *Snipand* (Göteborgstrakten); *Körfågel*. Norska: *Stor Fiskand*,

Fagergaas. Danska: *Stor Skallesluger, Gulskræp, Gul Skallesluger, Skjörand, Stor Havgasse; Bøgeskrække* (Falster). Færöarna: *Topåndt*. Island: *Stóra toppönd, Gulönd*. Finska: *Iso koskelo, Ukoskelo, Röhhä; Voikoskelo* (Savolax). Lapska: *Kussa-koalsi*.

Hane i vårdräkt: hufvudet och främre delen af halsen svarta, i nacken med grön glans och något förlängda fjädrar. Främre delen af ryggen och de långa skulderfjädrarna svarta. Bakrygg, öfvergump och stjärt grå, öfvergumpens sidor vattrade med hvitt. Handpennorna brunsvarta, armpennorna hvita, med svarta utkanter, de innersta svarta. Vingtäckarna hvita utom handtäckarna samt fjädrarna vid vingens främre rand, som äro svartgrå, men dolda på den hoplagda vingen. Halsens bakre hälft och de undre kroppsdelarna hvita. I lifvet har undersidan en gul anstrykning, skuldrorna en svagt rosenröd, som på konserverade fåglar snart försvinna. I sommardräkt liknar han honan men har spår af svart ring kring halsen, mörkare skuldror och hvita vingtäckare. Honan med hufvud och främre delen af halsen rödbruna samt nacktofsens fjädrar mycket längre än hos hanen. Ofvan askgrå med grå stjärt. Handpennorna brunsvarta, vingen i öfrigt grå med en hvit, odelad vingspegel, bildad af de mellersta armpennorna och dessas stora täckfjädrar. Strupen och de undre kroppsdelarna hvita. Iris brun—mörkt rödbrun. Näbb rött, längs ryggen svart, 52—60 mm. långt, nageln räcker omkring $\frac{1}{2}$ cm. nedom undernäbbet. Fötter röda med svartaktig simhud. Längd 581—722 mm. Vingen 239—315 mm.

Ungfågeln likna honan. Under första vintern får hanen svarta fläckar på hufvud och rygg samt delvis hvita vingtäckare.

Dunungen: ofvan mörkt olivbrun, under hvit, halsens sidor rödbruna, från näbb till öga ett hvitt streck, sidorna med två rundade, hvita fläckar och vingen med ett hvitt tvärband. Näbb och fötter mörka.

Storskraken bebor gamla och nya världens nordliga delar, men är i regel mindre talrik än följande art. Om vintern anträffas han från södra Europa och Medelhafvet till Kina och Japan. I Nordamerika ersättes han af en mycket närstående form. I Sverige är storskraken spridd öfver hela landet, talrikast i östra skärgården, från Blekinge upp till Gefletrakten, men synes vid kusten aftaga i antal längre mot nord. På Gotland häckar han, funnen t. ex. på Stora Karlsö, men är sällsynt (Kolmodin). Vid vestkusten bygger han ej, men besöker den om vintern och tidigt om våren, ehuru fåtaligt. Han häckar spridd vid en del för honom passande sjöar i södra och mellersta Sverige, t. ex. vid Ringsjön i Skåne

(Kinberg), i Skagershult i Nerike (Sundström). Vid Venern är han talrik. Norrut blir han allmännare inåt land; han är sällsynt i Jämtlands och Lapplands sjöar och vattendrag, inom barrskogsområdet. I Norge finnes han ända upp till närheten af ishafskusten, men är norr om Lofoten sällsynt. Talrikast är han i landets inre sydliga och sydöstra delar, norrut bygger han lika ofta vid hafvet som vid sött vatten. Han öfvervintrar allmänt vid Norges kust (Collett). I Finland synes han mest häcka i de inre delarna, särskildt de nordligare. I Enare är han talrik. I Satakunda skall han vara allmän både vid hafvet och i insjöarna. I sydliga Finland är han visserligen funnen häckande på sina ställen, men är sällsynt. Äfven under flyttningarna och vintertid är han fåtalig vid Helsingfors och på Åland (Palmén, Mela). I Danmark är han talrikast om vintern, men han är äfven funnen häckande här och hvar (Collin), om än fynden synas sparsamma.

Storskraken är en hårdig fågel, som ej skyr köld och snö, och först när alla vatten äro tillfrusna, tvingas han att lämna vårt land. Så snart öppet vatten finnes någonstädes, kommer han åter, i början hållande till godo med små strömdrag. För sin trefnad fordrar han någorlunda klart vatten med sten- eller sandbotten och steniga stränder. Vi hafva aldrig funnit storskraken bosatt vid sjöar med ler- eller gyttjebotten, och han skyr vassar.

Storskraken är mycket glupsk; det är dock hufvudsakligast småfisk han fångar. Om hösten samlar han sig ofta i flockar och bedrifver då ett slags gemensamt fiske. Alla fåglarna bilda nämligen en linie, parallel med stranden, och simma så under oupphörligt dykande och plaskande med vingarna mot land, drifvande dymedelst småfisken framför sig för att längst in göra rikt byte. Det hela är således på sätt och vis jämförligt med ett notvarp.

I södra och mellersta Sverige häckar storskraken mycket tidigt. I flertalet bon äro de första äggen lagda i slutet af april. På ön Eken i Venern träffade den ene af oss den $\frac{23}{4}$ ett bo med halflegade ägg. Sjön var då ännu delvis täckt af is, så att fåglarna måste flyga rätt långt för att finna öppet vatten och föda. Redet lägges oftast i ihåliga träd, där sådana finnas. Flerstädes, t. ex. i Stockholms skärgård och i Lappland, plägar man uppsätta hålkår åt storskraken att häcka i och sedan mer eller mindre försiktigt skatta äggen; det skall stundom lyckas att på sådant sätt få honom att värpa öfver ett tjugutal ägg. Dessa äro vanligen 10—12 samt gulaktigt hvita. Längd 65—72,5 mm., tjocklek 46—47 mm.

Småskraken, *Mergus serrator*, L. (Taf. 60, fig. 4, ♂ i vådräkt, fig. 5, ♀).

Syn. *Merganser serrator*, (L.).

Namn: *Pracka*; *Pracknisse* och *Stenskrake* ♂, *Pracka* och *Stenskräcka* ♀ (Östergötl.); *Skräcka* (Vestmanl., Värml.); *Stenskräcka* (Smål., Bleking); *Småskräcke*, *Ard* (Gotl.); *Snipand* (Värml., Bohusl.); *Vipand* (Bohusl.); *Bergand* (Värml.); *Fiskand* (Östergötl., Värml., Koster). Norska: *Liden Fiskand*, *Sil-and*; *Strömand* (Dovre). Danska: *Toppet Skalle-sluger*, *Topskrække*, *Bøgeskrække*; *Fiskand* (Samsö); *Strømgaa*s (Hesselö). Färöarna: *Topåndt*. Island: *Litla toppönd*, *Hrafnönd*. Finska: *Pikku koskelo*, *Tikka-koskelo*, *Karikoskelo*, *Jouhikoskelo*, *Ajava*. Lapska: *Vuokta-koalsi*.

Hane i vådräkt: hufvudet och främre delen af halsen svarta, nacken med grön glans, dess förlängda fjädrar bildande en gles, men lång tofs. Framryggen, skuldrorna och de förlängda inre skulderfjädrarna svarta. Bakrygg, sidor och öfvergump vattrade af mörkgrått och hvitt. Stjärten grå. Handpennorna svartbruna. Armpennorna hvita, vid basen svarta, de inre med svart ytterrand. Vingtläckarna hvita med svart bas. På den hoplagda vingen bildas härigenom en stor, vit fläck med tvänne sneda, svarta band. På skuldran en rad hvita fläckar. Halsen längs ryggen med en svartaktig strimma, eljest vit. Halsen nedtill och bröstet blekt rostbruna med svarta fläckar. Undre kroppsdelar hvita. Hanen om sommaren liknar honan, men utmärkes genom mera jämnt mörkgrå öfversida och vingtläckare. Hona: ofvan mörkgrå med ljusare, grå fjäderkanter. Hufvudets och halsens sidor rödgrå, nacken med tofs. Vingen svartgrå med vit, af ett mörkt streck tudelad spegel. Framhals och bröst hvitaktiga med grå inblandning. Mage och undergump hvita, sidorna grå. Iris röd hos hanen, brun hos honan. Näbb rödt, ofvan brunaktigt, 52—62 mm. långt. Nageln räcker blott obetydligt nedom undernäbbet. Fötter röda med mörkare sinhud. Längd 510—625 mm. Vingen 210—255 mm.

Ungfågeln liknar honan.

Dunungen liknar storskrakens.

Småskraken bygger såväl i gamla som nya världens nordliga länder, i Europa ned till norra Tyskland. I Sverige är han bland de allmännaste simfåglarna och häckar så väl vid alla våra kuster som vid för honom lämpliga insjöar och floder. Likaså är han allmän äfven öfver hela Norge. I de södra stiftet häckar han talrikast vid insjöar och älfvar, norrut helst vid hafvet. På fjällen går han allmänt öfver björkgränsen (Collett). Han är äfven talrik öfver hela Finland såväl vid kusterna som i insjöarna (Palmén). I Danmark häckar han flerstädes, så på Veirö, Samsö, Hirtsholmen, vid Korshamn på Fyen, vid Stora Bält och nära Thisted m. fl. ställen i Thy och på Mors (Collin). På Färöarna förekommer han, ehuru ej talrik, året om. Vid Islands sjöar och älfvar häckar han allmänt, höstetid vistas han vid kusten, men öfver midvintern flyttar han söderut. Äfven på Grönland bygger han ehuru ej allmänt.

Längs Norges kuster ända upp i Ostfinnmarken öfvervintrar småskraken, likaså i Danmark och i stort antal vid vår vestra kust, så länge öppet vatten finnes. Småskraken trives i sjöar med klart vatten och steniga, ej vassrika stränder. Han fiskar helst nära stranden och på grundt vatten och lefver hufvudsakligen på småfisk.

I likhet med de öfriga skrakarterna uppträder han utom under häktiden i större eller mindre flockar. Han är tämligen nyfiken och omisstänksam och låter stundom utan att ana försåt den vane jägaren drifva sig nästan hvar han behagar. Småskraken jagas mycket hos oss och skjutes mest för vättar. För den som lärt sig att tycka om sjöfågel är hans stek fullt jämförlig med gräsandens, om ej bättre.

Småskraken värper betydligt senare än storskraken, vanligen först in i juni; i början af juli eller t. o. m. senare, kläckas ungarna. Äggen, vanligen 10—12 till antalet, äro grågulaktigt hvita. Längd 59—68 mm., tjocklek 43—45,5 mm. Boet lägges i skydd af någon sten, under en buske eller dylikt.

9:de Ordningen, Pelikanfåglar, *Steganopodes*.

Öfvernäbbets hornskida är sammansatt af flera stycken (jämf. taf. 61), hvilken egenskap jämte fötternas beskaffenhet (jämf. öfversikten sid. 1 med motstående fig.) är ordningens mest utmärkande yttre kännetecken. Näshålornas skiljevägg är ej genomborrad såsom hos andfåglarna m. fl., och de yttre näsöppningarna saknas stundom alldeles.

Tungan är alltid mycket liten, så godt som rudimentär. De lefva uteslutande af fisk. Alla utom skarfvar och pelikaner lägga endast ett ägg. Ungarna ligga mycket länge kvar i boet och matas af båda föräldrarna.

Ordningen omfattar 50—60 arter, tillhörande 6 släkten. Närmast befryndade torde pelikanfåglarna, enligt nyare undersökningar, vara å ena sidan med hägrar och storkar, å den andra med stormfåglarna.

Öfversikt af familjerna.

- I. Näbb utan hake vid spetsen och med fint sågtandade kanter... *Dysporidae*.
- II. Näbb med hake vid spetsen, dess kanter icke sågtandade *Phalacrocoracidae*.

1 FAM. Hafsulor, *Dysporidae*.

Genom näbbets form och genom sitt utslutande marina lefnadssätt skilja sig hafsulorna från skarfvorna.

Familjen omfattar endast ett släkte.

Hafsulesläktet, *Sula*, Briss.

Näbbet mycket starkt, tämligen långt, längre än hufvudet och nästan rakt, något hoptryckt från sidorna. Kätkanterna mycket skarpa och fint sågtandade. Öfverkäken med ett tandlikt hak innanför spetsen. Näshålan saknar yttre öppning (= näsborrar). Strupen och en del af hufvudets sidor nakna. Benen korta. Mellantåns klo med tandad innerkant. Vingarna mycket långa och spetsiga, 2:dra pennan längst. Stjärten är spetsig med 12 pennor. Könen lika, men ungfåglarna ha mycket afvikande dräkt.

Sulorna äro äkta hafsfåglar, som häcka på klippor ute i hafvet och lifnära sig af fisk. De flyga utmärkt och äro kanske de skickligaste af alla stört-dykare. På hafvet slå de stundom ned men simma dåligt och kunna ej simdyka. De fortplanta sig först vid 3 års ålder och häcka i kolonier. Åtta arter äro kända, endast en finnes i Norden.

Hafsulan, *Sula bassana*, (L.) (Tafla 61, fig. 5, ung, fig. 6, gammal fågel).

Syn. *Dysporus bassanus*.

Namn: *Sillebas, Berghammar, Bergsman; Bassgås* (Göteborgstrakten); *Spansk måse* (Tjörn); *Jan van Gent* (Koster). Norska: *Havsule, Sula, Jan van Gent*. Danska: *Havsule, Sule, Jan van Gent, Tossefugl*. Färöarna: *Sula, Gräsula* ung. Island: *Súla, Havsúla*. Finska: *Suula*.

Hvit; hufvudet ofvan och nacken med gul anstrykning. Handpennorna svartbruna med vid roten ljusa skaft. Könen lika. Iris hvit. Näbb blåhvitt. Hufvudets nakna delar blåsvarta. Fötter grönaktiga med hvita ränder längs tårnas öfversida.

Ungfågeln är först ofvan samt på frambalsen svartbrun, tätt hvitfläckad och med svarta vingar och

svart stjärt, under hvit med täta, sotbruna fläckar. Näbb mörkt. Sedan blir han hvit men med talrika svarta fjädrar på skuldror och vingtäckare samt svart stjärt.

Dunungen födes med naken, blygrå hud men får så en tät, ullig, hvit dun-dräkt.

Vår sula tillhör norra delen af Atlantiska hafvet. Allmänast är hon kanske vid Skottlands norra och östra kust. En stor koloni finnes på Myggenæs vid Färöarna, andra på Grimsey, Fugleöarna och Vestmannaöarna vid Island m. fl. ställen. Sulan följer gärna sillstimmen, och hennes förekomst vid de kuster, där hon ej häckar, är därför vanligen periodisk, sammanhängande med sillfisket. Så omtalades hon som förekommande i Bohuslän vintertiden under förra sillfiskeperioden, och befolkningen kände henne allmänt under namn af »berghammare». Under tiden före den nu pågående fiskeperioden fanns hon emellertid, om man undantager ett och annat sannolikt vinddrivet individ, ej där. Sedan sillen nu återkommit, skall emellertid äfven sulan under de sista vintrarna ha varit rätt allmän i hafvet längs skärgården. Hon är dessutom funnen vid Malmö (januari 1859, Kinberg), vid Bittena i Skara stift en midsommar (Malm). I Norge är hon ej sällsynt under sillfisket vintertid. Från oktober till långt ut på våren visar hon sig än här och än där längs hela kusten och någon gång ehuru fåtalig äfven om sommaren. I april 1883 var hon särdeles talrik utanför Tromsö (Collett). I Finland är hafsulan ej funnen. I Danmark är hon ej så sällan anträffad, isynnerhet längs Jyllands vestkust höst och vinter (Collin).

Vinter och sommar tillbringar sulan ute på hafvet, och hon sover hvilande på böljorna. Hon visar sig i friskt tillstånd vanligen ej inomskärs, än

Höger fot af storskarf $\frac{1}{2}$.

mindre öfver land. Endast under fortplantningstiden går hon i land. Betecknande är, att på Færöarna de sulor, som komma in i fjordarna, kallas för »fega» (= dödsdömda), och man tror, att de gifvit sig inomskärs för att sluta sina dagar.

En flock fiskande sulor företer en egendomlig och vacker syn, sådan man rätt ofta ser den i Atlanten. Med små, flaxande vingrörelser hålla de sig i luften högt öfver ett fiskstim; så störtar den ena fågeln efter den andra lodrätt ned i hafvet med sådan fart, att de stundom äro ända till 45 sekunder under ytan. Väl uppkomna på ytan, svälja de bytet, om de ej, som ofta händer, misslyckats med fångsten. Så flyga de upp i sned riktning och förena sig med den ofvanför stående flocken för att snart åter förnya samma manöver. På afstånd liknar en sådan flock fiskande sulor något ett hvitaktigt moln, och de oupphörligt nedstörtande fåglarna se ut som droppar; som falla ur molnet i hafvet. Sulan är mycket glupsk och skall stundom förtära så mycket, att hon ej kan sluta näbbet eller flyga upp från vattnet. Hennes älsklingsföda är sill, men ingen fisk under en fots längd, som hon kan gripa, skall gå säker för henne. Vid sina våldsamma störtdykningar lär hon någon gång, om hon kommer in på grundt vatten, slå ihjäl sig mot botten.

Sulan häckar i mycket stora och täta kolonier. Hon bygger vanligen ett ganska stort rede af tång och dylikt samt lägger endast ett ljust grönblixt ägg, täckt af ett grofkornigt, hvitt kalklager. Längd 76,5—85 mm., tjocklek 44,5—51 mm.

Båda makarna rufva växelvis. Ungarna ligga länge kvar i boet och matas där af föräldrarna, tills de blifva fullväxta.

2 FAM. Skarfvar, *Phalacrocoracidae*.

Familjen omfattar 3 släkten med ett 50-tal arter. Numera afsöndras stundom pelikansläktet som en egen familj, *Pelecanidae*.

Öfversikt af släktena.

I. Näbb plattadt med liten hake. Säckan under hakan stor	<i>Pelecanus</i> .
II. Näbb icke plattadt, med inböjda käkanter och stor hake, som upptager hela näbbspetsen. Säckan under hakan föga uttänjelig	<i>Phalacrocorax</i> .

Pelikansläktet, *Pelecanus*, L.

Näbbet mycket långt, rakt, bredt och ofvan platt, med spetsen hakformigt nedböjd. Underkäkens grenar endast i spetsen förenade; mellan dem finnes en naken och mycket tånjbar hudsäck. De smala, springlika näsborrarna ligga nära näbbroten. Benen tämligen korta. Vingarna mycket långa, med 1:a --4:e pennorna längst och långa armpennor. Stjärten, afrundad, består af 20 pennor.

Pelikanerna äro stora fåglar. De tillhöra varmare länder och lefva dels vid hafvet, dels vid insjöar eller floder. De kunna ej dyka, men fånga fisken med hjälp af sitt långa näbb; en i mellersta Amerika boende art är dock störttykare. De skola anordna »notvarp» liknande dem, som storskraken brukar (jämf. sid. 271). De häcka ofta i kolonier.

Man känner 9 arter, hvaraf en någon enda gång förrirrar sig till norden.

Pelikanen, *Pelecanus onocrotalus*, L. (Tafla 61, fig. 4).

Namn: *Hvit pelikan*. Danska: *Pelikan*. Finska: *Pelekaani*.

Hela fågeln hvitaktig, i synnerhet på hufvud, hals och undersida med rosenröd anstrykning samt med en gul fläck på bröstet. Handpennorna svartaktiga, armpennorna med utfanet grått eller hvitaktigt, infanet svartgrått. Könen lika. Om våren finnes en stor, ansvalld knöl vid näbbroten. Panans fjädergräns skjuter fram i en spets mot näbbet. De nakna delarna kring ögat grå eller gulaktiga, påsen gul. Iris brun. Näbb gult—blågrått med rödaktiga sidor, nageln gulröd. Fötter hvitaktiga med ljusröd anstrykning. Längd 1170—1480 mm. Vingen 510—710 mm.

Ungen är ofvan brunaktig med smutshvit bakrygg och gråaktig stjärt. Handpennorna bruna med breda, grå fjäderkanter. Under smutshvit.

Pelikanen bebor sydöstra Europa, norra Afrika och Asien. I Sverige fälldes en äldre hane vid sjön Råmen i Dalarna (* 1850, Nilsson), och ett exemplar ertappades vid Skanör i Skåne (oktober 1874, Sundström).* I Norge har han ej blifvit funnen, men i Finland fälldes ett yngre individ i Karis socken i vstra Nyland tidigt våren 1839 (Palmén). I ryska Karelen (Rebola) sköts ett exemplar om

* Utanför norra Öland erhöles i september 1859 ett exemplar, som dock sannolikt härstammade från Kreuzbergs menageri, som kort förut lidit skeppsbrott.

sommaren 1880. Det sällskapade med svanar (Mela). I Danmark skall han vara skjuten på Langeland (vintern 1821—22) (Collin).

Skarfläktet, *Phalacrocorax*, Briss.

Näbbet tämligen långt, trindt och rakt med haklik, nedböjd spets. Näsborrar saknas. Hakpåsen är mycket liten. Strupen och ögontrakten nakna. Benen äro fästade långt bakåt. Yttertån längst. Mellantåns klo med inre kanten kamlik (se fig. sid. 273). De kunna med lätthet sitta i träd och gripa om grenarna med sin väl utvecklade, lågt sittande baktå. Vingarna äro jämförelsevis korta och afrundade, med de 4 första handpennorna nästan lika långa. Armpennorna föga kortare än handpennorna. Stjärten med 12—14 pennor, mycket styf och elastisk. Kroppen är långsträckt med lång och smal hals. Fjäderdräkten är styf och ej synnerligen tät. Könen äro lika, men ungarna bära en afvikande dräkt och bli köns mogna först vid tre års ålder. De rugga endast om hösten och bära således en liknande dräkt sommar och vinter. Om våren utväxa de hvita fjädrarna på halsen och lären, men så snart parningstiden är öfver, fällas dessa prydnader.

Skarfvarna lefva i engifte, häcka i kolonier och bygga rätt stora reden af riskvistar eller vattenväxter. De lägga vanligen 3—4 ofläckade, af ett löst kalklager täckta ägg med genomlysande grönaktig botten. Båda könen rufva växelvis och hjälpas åt att uppföda ungarna. Dessa födas nakna och blinda, men erhålla snart en svartbrun dundräkt.

Skarfvarna kunna knappast gå på land, utan sitta de upprätt, stödande på stjärten, vanligen på ett egendomligt, nästan komiskt sätt utsträckande än den ena, än den andra vingen, än flaxande med båda. De flyga både högt och långt men ganska tungt och kunna i bläst ej lyfta från vattnet annat än mot vinden. I vattnet ligga de vanligen lågt, knappt visande mer än halsen, och de simma ej särdeles fort, men dyka långt och väl. 35 arter äro kända.

Öfversikt af arterna.

- I. Stjärten med 14 pennor. Framryggens och skuldrornas fjädrar med afrundade spetsar och 3,5—6 mm. bredt, svart bräm *Ph. carbo*.
- II. Stjärten med 12 pennor. Framryggens och skuldrornas fjädrar tillspetsade med 1,5—3,5 mm. bredt, svart bräm *Ph. graculus*.

Storskarfven, *Phalacrocorax carbo*, (L.) (Tafla 61, fig. 1, gammal i vårdräkt, fig. 2, ung fågel).

Syn. *Graculus carbo*, *Haliæus carbo*.

Namn: *Skarf*, *Ålkråka*, *Ålkrok*, *Hafstjäder*; *Pillkan* (Gotl.); *Kormoran*, Smitt. Norska: *Storskarv*, *Skarv*, *Keitlaarskarv*, *Keitlaaring*. Danska: *Kormoran-skarv*, *Skarv*, *Kormoran*, *Söravn*, *Aalekrage*, *Aaletyp*. Færöarna: *Hiblingur*. Island: *Dilaskarfur*, *Útileguskarfur*, *Skarfur*, *Hnuplungur*. Finska: *Merimetso*, *Kalakorppa*. Lapska: *Skarffa*.

Gammal fågel i vårdräkt: svart med stark blå glans, skuldror och vingtäckare brunaktigt gröna med blåsvarta kanter. Vingpennor och stjärt svartaktiga. En stor, vit fläck på strupen och på hufvudets sidor till bakom ögonen. Hufvudet ofvan och halsen liksom pudrade med smala, hvita fjädrar, nacken med en gles tofs. En stor fläck af hvita, förlängda fjädrar vid låret. Under sommaren och förvintern saknas de hvita småfjädrarna på hufvud och hals samt den hvita lärfläcken. Könen lika. Iris grön. Näbb mörkbrunt, det undre vid roten ljust. Fötter svarta. Längd 840—970 mm. Vingen 300—365 mm.*

Ungfågeln är ofvan mer brun och saknar den blå glansen. Halsen framtill samt bröst och buk ljusbruna eller mer eller mindre hvitaktiga.

Dunungen födes naken, men får snart en tät, mörkt gråbrun dräkt.

Storskarfven bebor Europa och Asien, större delen af Afrika, Australien med Nya Zeeland samt Nordamerikas östra kust från Hudsonsbay till Carolina. I Sverige häckade han åtminstone förr i Blekinge (vid Hoby, Nilsson) och i Skåne, t. ex. vid Snogeholm och Krageholm**, på båda ställena bland hägerkolonier. Om vintern finnes han i stort antal i Bohuslän, där en del, företrädesvis yngre fåglar, äfven tillbringa sommaren, dock, så vidt vi kunnat finna, utan att häcka. Han är ej egentligen sällsynt höst och vår vid åtminstone den södra delen af östra kusten och besöker då Öland och Gotland. I Vnern finnas årligen en del yngre individ sommar öfver, och enstaka torde han anträffats i de flesta af våra större sjöar. Till och med från det inre af lappmarken ha vi mottagit sändningar af sådana. I Norge häckar skarfven längs kusten, från ryska gränsen åtminstone ned till Stavanger, samt finnes rätt talrikt äfven längre söderut, och förflyger sig ej så sällan till det inre af landet (Collett). Finland besöker han under sina ströftåg om hösten

* De i södra Östersjön förekommande skarfvarna äro oftast något mindre med kortare näbb och mindre fötter. Nilsson ansåg dem representera en särskild art eller åtminstone underart, som han benämnde *Ph. carbo medius*. Hans åsikt, att här skulle föreligga en egen art, har ej biträdts af nyare fågelkännare.

** Enl. meddelande af T. Thott är storskarfven numera utrotad vid Snogeholm, men 4—5 par funnos ännu för några år sedan kvar vid Krageholm.

och är tämligen ofta funnen från lappmarken ned till Finska viken (Palmén). I Danmark var han förr en rätt allmän häckfågel, t. ex. vid Skanderborg på Jylland, på Lolland och Falster, vid Nakkebölle och Kjerteminde på Fyen, vid Karrebæksminde och Grevinge på Sjælland, men är numera såsom mycket skadlig för såväl fisket som skogen — han häckar där i landet alltid i träd, som han med sina frätande exkrementer illa skadar — nästan utrotad. Endast vintertid erhålles han då och då på några ställen (Collin). På Grönland, Färöarna och Island finnes han i regel året om.

Storskarfven är så till vida flyttfågel, att han drar sig undan isen och den starkare kölden, men öfverallt där han kan, t. ex. på Norges vestkust, är han stationär.

På de yttersta skären ute i hafsbandet ser man ofta hela skarfflocken sitta stilla dagen igenom, endast då och då flaxande med vingarna — för att svalka sig, säger skärgårdsbon. Till branta, otillgängliga bergväggar, på vestkusten stundom kallade skarfsätrar, komma de i solnedgången för att tillbringa natten. När de blifva hungriga, ge de sig ut på en fisketur, men återvända sedan till hviloplatsen. Under stränga isvintrar samlas skarfvorna i Bohuslän vid de öppna strömdrag, som finnas, men slita då ofta mycket ondt. Nära Gullmarsfjorden hände det under den stränga vintern 1870—71, att ett tjugutal skarfvar, som höllo till vid ett strömdrag, satte sig på iskanten för att hvila, men deras våta stjärter frös fast i isen, och hela sällskapet slogs så ihjäl af en man från Gåsö.

Skarfven är mycket skygg och ända till ytterlighet försiktig, där han förföljes. Om han blifvit öfverraskad från något bakhåll, tar han sig sedermera noga i akt därför.

Storskarfven är mycket glupsk och slukar stundom fiskar så stora, att stjärten räcker ut genom fågelns mun. I Bohuslän utgjorde Gadus virens och Gadus pollachius ofta deras föda.

På afsatser i branta bergväggar bygger storskarfven af vattenväxter och dylikt sitt bo; vanligen häcka många par tillsammans. Vid de stora fågelbergens fot häckar han stundom, och stundom i hägerkolonier. Då bygger han liksom ofta annars redet i höga träd. Äggen, 3, ibland 2 eller 4, äro grönaktigt hvita, öfverdragna med en lös kalkskorpa och 60—73 mm. långa samt 38,5—45 mm. tjocka. De läggas vanligen i april. Den $\frac{1}{7}$ ha vi i Porsanger funnit fullväxta ehurn ej flygfärdiga ungar. Båda föräldrarna matade flitigt ungarna med tobis, som de i sina matstrupar hämtade från något aflägsset ställe, dit de sträckte fram och åter.

Toppskarfven, *Phalacrocorax graculus*, (L.)

(Tafla 61, fig. 3, vådräkt).

Syn. *Halieus graculus*, *Graculus cristatus*, (Müll.)

Namn: Kråkskarf. Norska: *Topskarv*, *Smaaskarv*. Danska: *Topskarv*. Island: *Toppskarfur*, *Hraukur*. Finska: *Karimetso*.

Hela fågelns svartgrön med stark glans, skulderfjädrar och vingtäckare med smala, svarta kanter. En bred, uppstående tofs i pannan och någon enda gång en smal, liggande sådan i nacken. Tofsarna bäras endast en kort tid om våren. Könen lika. Iris grön. Näbb svartaktigt med gula munveck. Fötter svarta. Längd 664—755 mm. Vingen 255—285 mm.

Ungfågeln är ofvan mattare, mer brun, under gråbrunaktig och har hvitaktig strupe.

Dunungen: först naken, svartaktig, sedan med mörkbrunt dun.

Toppskarfven finnes längs nästan hela Europas vestkust, vid Medelhafvet och Svarta hafvet. I Sverige är han sällsynt, men kommer då och då vintertid till Bohuslän; så fälldes vid Strömstad (februari 1892) ej mindre än 11 stycken (Carlson). I Östersjön är han mycket sällsynt. En gammal fågel sköts i Kalmarsund i maj 1887 (Kalmar läroverks museum). Längs norska kusten är han mycket allmän och häckar kolonivis från ön Rott utanför Stavanger, där flera hundra äro bosatta, ända till ryska gränsen. Söder om Stavanger häcka endast enstaka exemplar, och öster om Kristiansand skall han just ej förekomma (Collett). I Brännichs dagar skall han ha funnits på Kristiansö norr om Bornholm (?) (Collin), samt fälldes jan. 1883 nära Ringkjöbing (Lütken 1885). Han finnes året om på Island, där han är allmän, samt på Färöarna, där han till följd af förföljelse aftagit. På Grönland är han ej funnen liksom ej heller i Finland.

Ehuru toppskarfven ströfvar omkring vintertiden, är han ej någon flyttfågel. Till sitt lefnadsätt liknar han i det närmaste sin släkting storskarfven, dock är han mindre skygg än denne, samt håller hellre till i närheten af öppna hafvet. Han anträffas också aldrig liksom denne inne i landet. På Färöarna funno vi honom häckande i stora stenrös, där ägg och ungar lågo på själfva marken utan rede. I Norge bygger han stora bon af blad och tång eller någon gång af ljung och ris. Äggen, vanligen 3, stundom 2 och mer sällan 4 eller 5, äro grönaktigt hvita, täckta med en ofta tjock kalkskorpa. Längd 54—66 mm., tjocklek 32,5—40 mm.

Såväl i början af juni som i midten af juli ha vi funnit nykläckta ungar. Honan är rätt ovillig att lämna boet.

10:de Ordningen, Måsfåglar, *Longipennes*.

Näbbet af medellängd, från sidorna hoptryckt, öfvernäbbet oftast med en hake (jämf. dock tärnorna). Beträffande näsborrarna se öfversikten här nedan. Vingarna äro förlängda, med långa handpennor, men korta, stundom mycket talrika armpennor. Samtliga måsfåglar äro också goda flygare. Baktån är fri men liten, eller saknas den alldeles, framtårna förbindas genom simhud. Alla måsfåglar äro vattenfåglar, flertalet tillhör hafvet, och många äro bland de mest utpräglade hafsfåglar, som finnas. De äro dock i regel dåliga simmare.

Ordningen, som omfattar 225 arter, fördelade på 46 släkten, uppdelas numera vanligen i två, i det alla med nästuber försedda anses bilda en egen ordning, Tubinares, skild från de öfriga, som då ofta benämnas Gaviae och räknas 21 släkten med 115 arter. I själfva verket torde dessa grupper, hvilka här betraktas som familjer, trots en del likheter, ej vara närmare befreundade. Måsfåglarnas närmaste släktingar utgöras enligt nyare forskningar å ena sidan af alkfåglarna, å den andra af de till ordningen Limicolae sammanförda vadarna (jämf. sid. 175). Stormfåglarna åter ega största frändskapen med pelikanfåglarna och de hos oss ej företrädde pinguinerna.

Öfversikt af familjerna.

I. Näsborrar af vanlig form (jämf. vidstående fig.)	<i>Laridae</i> .
II. Näsborrar tubformiga (jämf. figurerna sid. 297)	<i>Procellariidae</i> .

1 FAM. Måsortade fåglar, *Laridae*.

Näsborrarna äro springlika, skiljeväggen mellan nashålorna är genombruten. Tarserna framtill täckta af tvärplåtar (se fig. sid. 278). Stjärt pennorna 12.

De lägga 2—3 hvitaktiga—brunaktiga, mörkfläckiga ägg, och ungarna lämna genast redet, men hålla i regel till på land, tills de äro flygfärdiga, hvilket inträffar ungefär en månad efter kläckningen. De matas länge af föräldrarna. De rugga första gången kort efter det de blifvit flygfärdiga, stundom medan de ännu matas af föräldrarna, och därpå två gånger årligen: om våren och i augusti. Vanligen är det endast hufvudet och någon gång halsen samt hos svarttärnorna äfven undersidan, som är olika i sommar- och vinterdräkt. Alla äro vattenfåglar, men flera arter bebo företrädesvis insjöar och träsk.

Till familjen höra 116 arter, fördelade på 21 släkten. Ofta afskiljas labbarna som en egen familj, Stercorariidae.

Öfversikt af underfamiljerna.

I. Näbhet i spetsen bildande en hake	<i>Larini</i> .
II. Näbhet icke bildande en hake i spetsen.....	<i>Sternini</i> .

1 Underfam. Måsar, *Larini*.

Öfvernäbbet med haklikt nedböjd spets. Undernäbbet med en mer eller mindre skarp vinkel (se vidstående fig.; jämf. äfven beträffande en liknande bildning hos piparna öfversikten sid. 175 och fig. sid. 180) Näsborrarna ligga ungefär vid eller ock framom näbbets midt. Stjärten, i regel tvär eller rundad (jämf. dock Xema), når ej vingspetsarna. Benen medelmåttigt höga, hos några arter låga. Tårna korta; baktå finnes i regel. Vingarna långa och tämligen spetsiga med 1:sta eller 1:sta och 2:dra pennorna längst. Könen äro lika, men ungarna bära en mycket afvikande dräkt och få de gamlas fullt utbildad först i 2:dra—4:de året. De större arterna bibehålla ungdräkten längre än de små.

Hufvud af hafstrut $\frac{1}{3}$.

Måsarnas fjäderdräkt är yfvig men spröd. Deras färg är öfvervägande hvit, oftast med ljust askblå eller skiffersvart s. k. mantel, men hos labbarna är den öfvervägande brun, ofta med hvit undersida. De lefva i monogami, många arter häcka i kolonier.

Måsarnas flykt är utomordentligt uthållig, och de kunna långa stunder sväfva med orörliga vingar, däremot flyga de sällan fort. De hvila sig ofta på vattenytan, men sinna dåligt och kunna hvar-

ken simdyka eller störttyka (jämf. dock Rissa sid. 279).

Måsarna förtära i regel allt hvad de komma öfver, de gå gärna på as, och äfven lik hafva vi ett par gånger sett de större arterna angripa. De största arterna äro riktiga rofdjur, som angripa allt de tro sig rå på och med förkärlek förtära andra fåglars ägg och ungar. De torde däremot vara tämligen ofarliga för fisk, då de ej kunna gripa andra fiskar än dem de simmande på vattnet eller flygande tätt öfver ytan kunna nå med näbbet. Måsarna omfatta 59 arter, hvaraf 7 tillhöra labbarna.

Öfversikt af släktena.

Fot af ismås $\frac{1}{2}$.

I. Näbbet saknar vaxbud.

A. Stjärten tvär.

1. 3 tår..... *Rissa*.

2. 4 tår.

a. Baktån genom en smal, tandad hudsöm förbunden med intån. Klorna breda och krökta *Payophila*.

b. Baktån fullkomligt fri ... *Larus*.

B. Stjärten tämligen djupt klufven *Xema*

II. Öfvernäbbet bakom näsborrarna täckt af en mjuk vaxbud (jämf. fig. sid. 287) *Lestris*.

Krykjesläktet, *Rissa*, Steph.

Förutom saknaden af baktå är tarsens korthet utmärkande för detta släkte; den når nämligen ej mellantåns längd med klo. Underbenet naket längst ned.

Släktet omfattar endast två arter, hvaraf den ena bebor Stilla havets nordliga trakter.

Ringtjäen, *Rissa tridactyla*, (L.) (Tafla 62, fig. 7, ung, fig. 8, gammal fågel).

Syn. *Larus tridactylus*, *Chimonea tridactyla*.

Namn: *Tretåig måse*; *Ringtjæe*, *Ringtjän*, »*Ringkedja*» (Bohusl.); *Säing* ung (Gåsön i Bohusl.); *Säing* och *Simna* gammal, *Ringtjæe* ung (Bohusl.); *Ringtjäd*, Malm. Norska: *Krykje*, *Haakrykje*, *Tretaaet Maage*. Danska: *Tretaaet Maage*, *Rötter*, *Lille Sølvet*. Færöarna: *Rida*, *Rita*; *Ritupisa* (ung). Island: *Rita*, *Ritsa*, *Skegla*. Finska: *Kolmevar-painen lokki*.

Hufvud, hals, undre kroppsdelar samt stjärt och stjärttäckare hvita. Ofvansidan askblå. Handpennorna nästan hvitaktiga, 1:sta—5:te med svarta spetsar, 3:dje—5:te dessutom med en vit fläck ytterst i spetsen, den 1:sta med svart utfan. Undre vingtäckare hvita. Könen lika. I vinterdräkten har fågeln halsryggen askblå och en mörkare, grå fläck på hvardera sidan om bakhufvudet. Iris mörkbrun. Näbb gröngult. Fötter svartaktiga. Längd 418—460 mm. Vingen 295—329 mm.

Ungfågeln har ett svartbrunt band längs öfver den hoplagda vingen. 1:sta—4:de handpennorna svarta med halfva infanet vitt. Stjärtspetsen bredt svartkantad.

Dunungen: ryggen grå med brungul anstrykning. Öfriga kroppsdelar hvita.

Ringtjäens häckningsområde sträcker sig från de nordligaste nejder rundt polen, menniskan be-trädd, ned till de brittiska öarna, Knrilerna och St. Lawrenceviken i Amerika. Till Sverige kommer han endast vintertid, men då är han mycket allmän i Bohuslän* och besöker ej sällan såväl Östersjön från Gefle ned till Skåne som äfven då och då det inre af landet, där han är funnen t. ex. vid Jönköping, vid Vadstena och vid Frykensjöarna, i Jämtland (mars 1881) (Sundström) samt i Mora i Dalarna ($\frac{13}{3}$ 1875, Kinberg). I Norge norr om polcirkeln förekommer ringtjäen häckande i kolonier på många tusen par. Söderut aftager han i antal men häckar i enstaka par ännu utanför Stat (N. Bergenhus amt) samt skall ha häckat i insjöar i Etne (Hardanger). Vintertid finnes han efter kusten och inne i fjordarna ända ned till svenska gränsen, någon gång träffas han i det inre af landet. Ungfågeln stanna ofta öfver sommaren rätt långt söderut, t. ex. vid Jæderen (Collett). I Finland är han endast en gång med säkerhet funnen, nämligen vid Helsingfors ($\frac{30}{5}$ 1857, Palmén). I Danmark förekommer han ej så sällan vintertid. På Færöarna häckar han massvis, men aftager vintertid i antal. Likaså på Island och Grönland, där han är en fullständig flyttfågel (Collin).

Från sina nordliga häckplatser flyttar ringtjäen i september och återvänder dit i mars. Till Bohuslän kommer han vanligen i oktober för att afresa i mars.

Ringtjäen är en äkta hafsfågel, som mer sällan

* En äldre uppgift (jämför Kinberg), att ringtjäen skulle ha häckat på Tjörn, anger, såvida den ej beror på något misstag, ett enstaka undantagsfall.

häckar inåt fjordarna. Han är skickligare fiskare än de öfriga måsarna, och stundom ser man honom t. o. m. stört dyka. Hans föda utgöres mest af smärre kräftdjur, småsill och dylikt, äfven plockar han ibland mask på fälten. Han är vanligen ej alls skygg utan flyger tätt öfver besökarens hufvud. På Færöarna fångades han vid häckplatserna t. o. m. med lätthet i håf.

Ringtjåen häckar i täta kolonier, bildande riktiga fågelberg, som han ensam bebor, såsom vid Sverholtklubben vid Porsangerfjordens mynning, eller ock intar han, såsom på Stora Dimon på Færöarna, en viss del af fjällväggen, där han är envåldshärskare. Boen byggas af hafstång, gräs och dylikt helt tätt på bergafsaterna samt bindas med dy och fågelns exkrementer. De äro ofta utskjutande, nästan hängande öfver den skrefva, de ha till fäste, påminnande om ladusvalans. Då de användas år efter år och för hvar gång påbyggas något, bli de till sist mycket höga. Äggen äro, enligt Collett, i Norge 2—3, på Færöarna funno vi nästan alltid 2. Till färgen äro de gulgrå med grå och bruna fläckar. Längd 50,5—60 mm., tjocklek 38—43,5 mm. De anses som en stor läckerhet och insamlas massvis till föda. Vid Sverholtklubben t. ex. erhållas årligen 4—12,000 stycken, beroende på i hvad mån insamlingen gynnas af väderleken. Och dock skattas högst $\frac{1}{10}$ af hela berget!

Ismåssläktet, *Pagophila*, Kaup.

Underbenet fjäderklädt nära nog ända ned. Tår och simhud med skroflig yta. Klor breda, krökta.

Endast en art är känd, och den fördes förr till måssläktet.

Ismåsen, *Pagophila eburnea*, (Phipps.) (Tafla 62, fig. 11, gammal, fig. 12, ung fågel).

Syn. *Larus eburneus*.

Namn: *Hvitmås*. Norska: *Hvidmauge*, *Ismauge*; *Spitsbergs-Maase*, *Hav-Rype* (Finnmarken). Danska: *Ismaage*. Finska: *Valkealokki*.

Hela fjäderbeklädnaden rent vit. Könen lika. Iris mörkbrun, ögonlockskanter röda. Näbbet gulaktigt i spetsen, grått vid basen. Fötter svarta. Längd 457—500 mm. Vingen 310—355 mm.

Ungfågeln hafva främre delen af hufvudet och strupen fläckade af brungrått. Öfre delen af vingen och handpennornas spetsar med svartbruna fläckar samt ett brunt band nära stjärtspetsen.

Dunungen täckes af ett tätt, hvitt dun och bar redan den för arten kännetecknande fotbildningen (Collett 1888).

Ismåsen är en högnordisk fågel med circumpolär utbredning. Hans häckplatser äro hittills endast funna på Spetsbergen och på Parryöarna. Vintertid ströfvar han någon gång söderut och är iakttagen ända nere i Frankrike. I Sverige skall han vara skjuten vid Göteborg ($^{11}/_{12}$ 1818), vid Gefle och i Nerike (februari 1853), på Karlsö vid Gotland (våren 1854) och på Gotska Sandön (maj 1867) (Kinberg). Dessutom skall han ha visat sig i Halland 1818 (Nilsson).* I Norge är ismåsen sällsynt, och endast enstaka individer ses vintertiden, men han är funnen här och där längs kusten från trakten af Nordkap ända ned till Lindesnes (Collett). I Finland har han ett par gånger erhållits i Kittilä socken (oktober 1866 och senhösten 1872, Palmén). Vid landets sydliga och vestra kuster är han okänd (Palmén). I Danmark är han fälld nära Köpenhamn (Kallebodstrand $^{23}/_{12}$ 1835, Collin). I Ishavet träffas denna mås vanligen först bland drifisen, där han skall nära sig bl. a. af sälars och hvalrossars exkrementer. Han följer isbjörnen åt för att förtära lämningar efter dennes måltider och håller sig gärna framme när fångstmännen »flensa» sitt byte. Ismåsens rörelser i luften äro helt olika andra måsars, han rör sig tämligen trögt, och hans kropp ser stor och tung ut. Den snöhvita fågeln med sina svarta fötter och gulaktiga näbb gör ett ytterst behagligt intryck, när han helt sakta sväfvar fram öfver isfälten. Han synes i motsats mot stornfågeln aldrig simma på vattnet. Han häckar kolonivis i branta berg eller nere vid hafsstranden. Äggen, 1—2 i kullen, likna mycket fiskmåsens. Längd i medeltal 59,9 mm., tjocklek i medeltal 43,7 mm. (Collett 1888).

Måssläktet, *Larus*, L.

Underbenets nedre tredjedel bar. Tarsen ungefär af samma längd som mellantån med klo.

Släktet omfattar ej mindre än 44 arter, som bebo större delen af jorden med undantag af Polynesien och Söderhafvets mellersta delar. Våra två svarthufvade, smärre arter föras bland andra någon gång till ett eget släkte, *Gavia*.

* Enligt uppgift skall han iakttagits (af W. Meves) vid Ölands södra udde (2—3 juni 1867). Ifrågavarande exemplar, som årligen sågs på samma lokal ända till 1886, då det fälldes af den ene af oss, befanns vara en fullständig albinos af vår vanliga fiskmås (Upsala museum).

Öfversikt af arterna.

- A. Hufvudet svart eller svartbrunt (sommardräkt) eller också mer eller mindre hvitt med en svartaktig fläck på örontrakten (vinterdräkt och hos ungfågeln). Ungfågeln med ett svart band inmanför stjärtspetsen.
- De yttre handpennorna med hvita spetsar (se motstående fig.). Tarsen 23 mm. eller något mera. Hufvudet svart *L. minutus*.
 - De yttre handpennorna med svarta spetsar (se motstående fig.). Tarsen 43 mm. Hufvudet mörkbrunt *L. ridibundus*.
- B. Hufvudet hvitt eller hvitaktigt, stundom med mörka streck (vinterdräkt).
- Manteln hos den äldre fågeln blågrå.
 - Handpennorna med mer eller mindre svart.
 - Näbbet utan gulröd fläck vid hakvinkeln. Tarsen 49 mm. eller något mindre *L. canus*.
 - Näbbet med en gulröd fläck vid hakvinkeln. Tarsen 63 mm. och däröfver..... *L. argentatus*.
 - Handpennorna utan svart.
 - De boplagda vingarna jämförelsevis längre (396—425 mm.), räcka betydligt utom stjärtspetsen. Tarsen under 60 mm. *L. leucopterus*.
 - De boplagda vingarna jämförelsevis kortare (426—480 mm.), räcka knappt utom stjärtspetsen. Tarsen öfver 70 mm. *L. glaucus*.
 - Manteln skiffersvart.
 - Första handpennan med hvit spets (jämf. fig. sid. 286). Benen blekt köttfärgade. Tarsen 74 mm. och däröfver *L. marinus*.
 - Första handpennan med en hvit fläck innanför den svarta spetsen (jämf. fig. sid. 286). Benen gula. Tarsen 62 mm. och därunder..... *L. fuscus*.

Dvärgmåsen, *Larus minutus*, Pall. (Tafla 62, fig. 2, gammal, fig. 3, ung fågel).

Syn. *Gavia minuta*, *Chroicocephalus minutus*.

Namn: Danska: *Dværghaage*. Finska: *Pikku lokki*.

Hufvudet och öfre delen af halsen svarta; rygg och vingar askblå, de yttre armpennorna och samtliga handpennor med hvit spets. Vingarnas undersida mörkgrå—gråsvart. Stjärt och stjärtäckare, nedre delen af halsen samt hela undersidan hvita; bröstet hos den lefvande fågeln med mycket svag rosenfärgad anstrykning. Könen lika. I vinterdräkten är främre delen af hufvudet samt halsen hvita, bakre delen af hufvudet och halsryggen mörkt

askblå. En svartblå fläck finnes på halsens sida och en ljus askblå på hvar sida om bröstet. Iris mörkbrun. Näbb mörkrödt. Fötter korallröda. Längd 279—295 mm. Vingen ca 223 mm.

Ungfågeln har bakhufvudet svartaktigt med gråblå inblandning, vingens små öfre täckfjädrar svartbruna. Yttre handpennornas utfan och spetsar samt de inre armpennorna till stor del svarta. Vingen under hvit. Stjärten med bred, svart spets. Näbb svartaktigt. Fötter blekröda.

Dunungen: ljus rödgul med svarta fläckar på hufvudet och öfversidan.

Dvärgmåsen tillhör östra och mellersta Europa samt det tempererade Asien ända till Amur. Om vintern finnes han vid Medelhafvet. Dvärgmåsen skall förr ha häckat vid Muskemyr på södra Gotland (Kolmodin). Han är skjuten där, vid Hörsne myr och vid Visby (Kinberg). Likaledes uppgifves han ha häckat på Öland norr om Borgholm (i juni 1852). Numera är han ytterst sällsynt på Öland; under alla de besök den ene af oss gjort där har endast en ungfågel blifvit sedd (södra udden ¹¹/₈ 1891). En ung fågel sköts i Bohuslän vid Gullmarsfjorden (nov. 1888, E. Lönnberg, Upsala museum), en annan vid Uddevalla (vintern 1874—75, Malm*), en vid Göteborg (⁷/₁₁ 1864, Malm), vidare vid Elfsbaeka i Värmland (¹⁵/₂ 1886), och slutligen ett exemplar vid sjön Norra Dellen i Bjuråker, Hälsingland (³⁰/₁₀ 1882) (Sundström). Äfven skall han vara funnen i Neder Kalix (Kinberg). I Norge är dvärgmåsen endast funnen vid Frederiksstad (³⁰/₁₀ 1882), en ung hane, och nära Kristiansand (januari 1886), en äldre fågel (Collett 1893). Äfven i Finland är han mycket sällsynt men funnen vid Helsingfors (¹⁴/₅ 1861), i Perno skärgård, östra Nyland (januari 1866) samt vid Vasa. Han anges vara funnen vid Uleåborg och på Åland (Palmén). I guvernementet Olonetz är han iakttagen i stor mängd och häckar sannolikt där (Mela). I Danmark är han rätt sällsynt men erhållen upprepade gånger från både Jylland och öarna, isynnerhet höstetid (augusti—november), men äfven ett par gånger vintertid och åtminstone en gång en gammal fågel om våren (¹/₅ 1883, Vindsholm vid Lollands vestkust) (Collin).

Dvärgmåsen är en flyttfågel, och de i Skandinavien funna exemplaren, som ju vanligen anträffas om senhösten och vintern, ha under flyttningen råkat vilse.

Till lefnadssättet liknar dvärgmåsen mycket skrattnåsen. Han skall flyga snabbt och skickligt samt lefva företeadesvis af insekter. Han häckar i kolonier och bygger sitt bo helst flytande på vatten-

* Samma exemplar som i Kinberg anföres som funnet »hösten 1865».

växter. Äggen äro 3 och likna mycket fisktärnans. Längd 38—43,5 mm., tjocklek 28—32 mm.'

Vinge af skrattmåsar $\frac{1}{4}$. Vingef af dvärgmåsar $\frac{1}{4}$.

Skrattmåsen, *Larus ridibundus*, L. (Tafla 62, fig. 4, gammal fågel i vinterdr., fig. 5, gammal fågel i sommardr., fig. 6, ung fågel).

Syn. *Gavia ridibunda*, *Chroicocephalus ridibundus*.

Namn: *Hattman* (Öl.); *Svarthattsmåse* (Gotl.). Norska: *Lattermaage*, *Hættemaage*. Danska: *Hættemaage*, *Hatter*. Färöarna: *Fransatedna*, *Fransaternar*. Finska: *Naurulokki*.

Hufvud och strupe svartbruna. Ofvan askblå. 1:sta—4:de handpennorna hvita med svarta kanter, som äro smala och ofullständiga längs utfanet, och svarta spetsar; de återstående handpennorna askblå, 5:te—7:de med svart spets. Undre vingtäckare grå, stjärt och stjärtäckare samt hals och undersida hvita; bröstet med svag rosenröd anstrykning. Könen lika. I vinterdräkten är hufvudet vitaktigt med en grå fläck vid örat. Iris brun. Näbb och fötter röda. Längd 375—435 mm. Vingen 283—321 mm.

Ungfågeln är ofvan brunaktig med ljusa fjäderkanter, de större vingtäckarna och armpennorna askblå, de undre täckarna gråhvita. Hufvudet ofvan gulgrått, en gråbrun fläck bakom ögat och en dylik på hvardera sidan om halsroten. Stjärten med bred, svartbrun spets. Under första vintern kvarstå en del brunaktiga vingtäckare och ett smalt, svart band öfver stjärtspetsen, likaså under den följande sommaren, då hufvudet är svart.

Dunungen: rostgrå; öfre kroppsdelar och sidor med svarta fläckar af växlande storlek; undre kroppsdelar stundom ljusare.

Skrattmåsen häckar i det tempererade Europa från Medelhafvet upp till Färöarna, södra Skandinavien och Archangel. I Asien går han österut till Kamtschatka. Om vintern finnes han vid Medelhafvet, i norra Afrika, södra Asien och Japan. Skrattmåsen är allmän flerstädes i sydliga Sverige; han finnes sålunda i mängd vid Gotlands och Ölands östra kuster samt vid träskan inne på öarna. Äfven

i södra Skåne är han flerstädes allmän. På sista tiden synes skrattmåsen i Sverige draga sig mer och mer norrut. Sålunda har han börjat häcka i Hornborgasjön i Vestergötland, hvarifrån vi 1895 erhöles ett exemplar, skjutet vid boet. Han förekommer vid Tåkern (Engholm) samt visar sig årligen i Mälaren och äfven i Stockholms skärgård, äldre fynd t. ex. vid Nyköping och Bråviken (Kinberg) att förtiga. Vid Karlstad är han funnen ($\frac{11}{4}$ 1862) (Carlson). Vid vår vestra kust är han fortfarande mycket sällsynt, men sedd vid Göteborg ($\frac{12}{6}$ 1878, $\frac{2}{4}$ 1886) (Sundström). I Norge finnes han årligen sparsamt, på Jæderen, och ett och annat par häckar där, såsom vid Orrevand. Han har äfven visat sig som vinddrifven vid Trondhjem (jan. 1874), nära Bergen ($\frac{20}{5}$ 1884), vid sjön Oieren ($\frac{7}{8}$ och i oktober 1891) samt nära Kristiania ($\frac{27}{8}$ 1876) och vid Frederiksstad ($\frac{12}{5}$ 1890) (Collett). I Finland är han funnen i insjöar längs nästan hela södra och största delen af vestra kusten, men ej i landets inre. Vid Viborg, i Pernö har han häckat, likaså nära Helsingfors, i Pargas och nära Vasa. Nordligast är han funnen på Karlö utanför Uleåborg. Till sin förekomst synes han vara periodisk; han kan vara allmän ett par år men sedan alldeles saknas (Palmén, Mela). I Danmark häckar han mångenstädes och stundom i stora kolonier (se Collin). Från en af dessa kolonier, vid Sperring sö nära Thisted i norra Jylland, skola årligen förr ha sålts omkring 16,000 ägg och omkring 600 ungar. På Färöarna är han tämligen sällsynt men någon gång funnen häckande. På Island är han ej funnen (Collin). På sydöstra Grönland iakttog den ene af oss ett exemplar (juni 1883).

I Sverige är skrattmåsen en flyttfågel, som ankommer i början af april och flyttar bort i september och oktober. Såväl på Jæderen i Norge som i Danmark är han någon gång funnen öfvervintrande. Vid afflyttningen bära vanligen alla äldre individ redan vinterdräkt, men när de komma om våren, ha de sin vackra sommardräkt. Skrattmåsen vistas och häckar såväl vid kärr och insjöar som vid hafstrand och på låga, helst gräsbevuxna holmar i hafvet. Han håller gärna ihop i större sällskap, och han lefver äfven i god grannsamja med andra måsar och tärnor. Han flyger utomordentligt lätt och rör sig i luften med sällsynt färdighet. Skrattmåsen lefver hufvudsakligast af insekter och andra smådjur. Fisk fångar han knappast och rör, i motsats till de större måsarterna, endast sällan döda kroppar. Hans skrattande läte kan återges med «kerr arrr arrr arrr» o. s. v., och han låter höra det vid vrede eller rädsla, t. ex. när någon närmar sig redet. Locktonen liknar fiskmåsens.

Skrattmåsen häckar oftast i kolonier och lägger sitt af strån och växter enkelt byggda bo på marken, på tångbankar vid stranden eller på flytande växter i något träsk. De tre äggen äro olivbruna med mörkare bruna och stundom äfven med grå fläckar. Längd 47,5—56 mm., tjocklek 35—37 mm.

Fiskmåsen, *Larus canus*, L. (Tafla 62, fig. 9, gammal, fig. 10, ung fågel).

Namn: *Mås*, *Måse*; *Måk*, *Fiskmåke* (Vestergötl., Värml.); *Måka* (Bleking); *Fiskmåg*, *Lille mågen*, *Liten gråmåve*, *Värpemåve* (Bohusl.); *Måga*, *Säing* (Koster); *Fiskmåns* (Helsingl., Dalarna); *Mave* (Gotl.); *Löfjuse* ung (Östergötl.). Norska: *Fiskemaage*. Danska: *Stormaage*; *Graanakke* (vinterdräkt). Färöarna: *Ujlslandsmåasi*. Finska: *Kalakokki*, *Kalakaja*.

Hufvud, hals och undre kroppsdelar samt stjärt och öfre stjärttäckare hvita, ryggen och vingarna ofvan askblå. Armpennorna och de inre handpennorna af ryggens färg och med hvita spetsar. De yttre handpennorna till största delen svarta, den 1:sta och 2:dra med en stor, hvit fläck nära spetsen, och likasom de inre med hvita spetsar (se nedanstående fig.). I vinterdräkten äro hufvud, hals och bröst beströdda med gråbruna fläckar. Könen lika, men hanen är något större än honan. Iris brun, någon gång hos gamla fåglar hvit, ögonlockskanter röda. Näbb och fötter blekt gröngrå. Längd 425—450 mm. Vingen 335—370 mm.

Ungfågeln är brungrå med ljusa fjäderkanter, hufvud, bröst och buk gråfläckiga, sidorna grå. Handpennorna utan hvitt och stjärten med ett bredt, svartbrunt band i spetsen. Näbb blekt köttfärgadt med svartaktig spets. Fötter blekt köttfärgade. Ännu i första sommardräkten finnas på vingtäckarna spår af ungdräkten.

Dunungen: ljus gulgrå, under hvitgrå. Öfre kroppsdelar samt hufvud och sidor med täta, svarta fläckar. En otydligt begränsad, svart fläck vid näbbroten.

Fiskmåsen häckar vid alla kuster och inlandsvatten i Europa och Asien ned till omkring 53° N. Br. Om vintern finnes han vid Medelhafvet, i Nildalen och vid Persiska viken. I Sverige är han vanligast af måsarna och bygger såväl vid alla våra kuster som i insjöarna från Skåne upp i Lappland, där han ännu häckar i trakten af Lule älf (Kinberg) och vid Gellivara (Kolthoff). I Norge är han äfven allmän och häckar såväl längs hela kusten som inne i landet. Äfven vid fjällsjöarna, åtminstone de sydliga af dem, bo enstaka par (Collett). Vid vestra knsten är han ofta stationär. I Finland be-

bor han allmänt kusterna ända till Torne, likaså vattendragen i det inre, men aftager där i antal redan vid Kuopio och är i det inre Österbotten rätt sällsynt, men likväl funnen i Kuusamo, Rovaniemi, Enare och Utsjoki (Palmén). I Danmark finnes han året rundt och häckar flerstädes, såsom på öarna i Kattegat, vid Isefjorden, vid Korshavn på Fyen, på Agersö och Egholm nära sydvästra Sjælland m. fl. ställen. Färöarna besökas vartiden, men på Island och Grönland är arten okänd.

Från Sverige draga många fiskmåsar söderut öfver vintern, men en stor del stannar kvar julen öfver vid våra sydliga kuster och i Bohuslän, där han under alla isfria år är allmän. Han öfvervintrar stundom äfven på andra platser, där tillgången på föda är riklig, t. ex. på Stockholms ström.

Fiskmåsen trivdes såväl vid hafskusten och kärr, belägna nära hafvet, som i insjöar. Dock bosätter han sig ej gärna i insjöar, som sakna holmar och nakna småskär. Hans flykt är lätt och behaglig men ej så snabb som skrattnåsens. Han hvilar sig ofta på vattenytan, och vid insjöarna ser man honom någon gång sätta sig i träd. Hans läte är ett skarpt »kett, kett», men ungarna hafva ett pipande ljud. Födan består dels af småfisk, som han fångar i vattenytan, dels af insekter och mask, som han söker på mader och åkerfält. Folket säger, att han spår regn, när han i mängd besöker åkrarna, och sannolikt har fiskmåsen väl reda på, att maskplockningen lönar sig vida bättre i regnväder än i torka, och ger sig därför upp åt fälten, när det regnar.

Fiskmåsen häckar, isynnerhet vid hafvet, ofta i kolonier och väljer till häckplats helst något skär. Inåt land sätter han sig gärna i besittning af ett gammalt kråkbo. Boet är enkelt byggt af strån, kvistar eller hafstång. Äggen, 3 till antalet, äro grå—olivbruna, stundom grönaktiga, med mörkbruna eller brunsvarta fläckar; någon enda gång förekomma enfärgade ljusgröna variationer. Längd 53—60 mm., tjocklek 40—45 mm.

Vinge af gråtrut $\frac{1}{8}$.

Vinge af fiskmås $\frac{1}{8}$.

Gråtruten, *Larus argentatus*, Brunn. (Tafla 63, fig. 4, ung fågel, fig. 5, vinterdr., fig. 6, sommardr.).

Namn: *Silfvermå; Gråmå, Trut* (Värml.); *Hagall, Grågall, Skåre, Hvitskåre, Stor gråmåve* (Bohusl.); *Hvitbak* (Koster); *Hvitgjuse* (Östergötl.); *Gjause* (Gotl.). Norska: *Såing, Stor Graamaage, Graamaasi, Galla*. Danska: *Graa Havmaage*. Færöarna: *Fiskjemåasi, Måsi; Skuri* (ung). Finska: *Harmaa lokki, Kaija, Kajaja, Louve*.

Hufvud, hals och undre kroppsdelar samt öfvergump och stjärt hvita. Rygg och vingar ljus askblå. Samtliga vingpennorna med hvita spetsar. Första och andra handpennorna dessutom med en vit fläck nära spetsen samt till större delen svarta, tredje och femte mot spetsen svarta. Undre vingtäckare hvita (jämf. fig. å föreg. sida). I vinterdräkten har fågeln på hufvud och hals långsgående, ljus gråbruna fläckar. Könen lika, men hanen är större än honan. Iris gulvit. Näbb vxgult med en röd fläck vid undernäbbets spets. Benen gråhvita. Längd 536—670 mm. Vingen 425—460 mm.

Ungfågeln har hufvud, hals och undre kroppsdelar gråhvita med gråbruna fläckar. Ofvan är han gråbrun med gulgrå fjäderkanter. Handpennorna svartbruna utan hvitt. Stjärtens sidopennor hvita med bruna fläckar och mycket bred, svartbrun spets, som ytterst är smalt kantad med hvitt. Iris svartbrun. Näbb svartaktigt, vid roten gråaktigt. Fötterna gråhvita. Ungdräkten afläggas fullständigt först under 4:de året.

Dunungen: ljusgrå med hvitaktig buk. Öfre kroppsdelar samt hufvud och sidor med svarta fläckar, som på hufvudet äro skarpt begränsade, men på ryggen diffusa.

Gråtruten finnes i Europa från Hvita hafvet till norra Frankrike samt i nordöstra Nordamerika. Vintertid går han söderut till Medelhafvet. I södra Europa, länderna vid Medelhafvet och en del af Asien ersättes han af en, i Sibirien öster om Taimyr af en annan mycket närstående form. I Sverige är han ytterst allmän vid västkusten och häckar äfven längs Östersjöns och Bottenhafvets kuster, på sina ställen, såsom i Södermanlandsskären, mycket talrikt. På Karlsöarna och vid Hoburgen på Gotland häckar han i stort antal (Kolmodin) men ej på Öland, där det saknas för honom lämpliga lokaler. Äfven häckar han i Venern tämligen talrikt och besöker rätt ofta sjöar och vattendrag i det inre af landet. I Mälaren häckar han ej, men 2—3-åriga ungfåglar finnas där sommaren öfver. I Norge är han en allmän häckfågel längs hela kusten ända till ryska gränsen. I Ostfinnmarken häckar han äfven i in-

sjöarna (Collett). Vid Finlands södra och västra kuster finnes han mer eller mindre talrikt upp till Uleåborg samt, ehuru sällsynt, i skärgården utanför Torne (Mela). Han häckar vid Ladoga och anträffas ofta i de sydliga och nordliga insjöarna men ej, så vidt man vet, i landets mellersta delar (Palmén). I Danmark häckar han flerstädes på smärre öar vid kusterna, såsom på Veirö norr om Lolland, Musholm vid Sjælland, Sprogö vester om Nyborg, öarna i Korsbavn på Fyen, nära Samsö, på Hesselö i södra Kattegat, på Skullingen vid södra Jyllands västkust (Collin). På Færöarna häckar han, men alltid i enstaka par, ej kolonivis. På Island skall han saknas och är på Grönland endast tillfällig (Collin).

Gråtruten öfvervintrar hos oss och drar sig endast nödtvungen undan för isläggningen. Han håller till såväl i hafsbandet som inne i fjordarna och gör ofta långa ströftåg till insjöarna. Nätterna tillbringar han helst på de yttersta skären, hvarifrån han om morgnarna flyger långt in åt skärgården och återvänder mot aftonen. Härunder följer han ofta samma väg. Hans läte är ett groft, nästan skrattande »gack, gack, gack». När han jagar någon kamrat, slåss om ett byte eller förföljes af labbar, skriker han »gau, gau».

Gråtruten är allätare, han förtär t. o. m. bröd, samt angriper döda kroppar af alla slag, de må vara aldrig så ruttna. Fisket torde han ej i högre grad skada. Däremot skadar han många nyttiga skärgårdsfåglar, isynnerhet ejdern, genom att röfva deras ägg och ungar.

Han häckar vanligen i kolonier och bosätter sig gärna på afsatser i branta bergväggar, där han af hafstång och andra växter bygger sitt bo. Lika ofta finner man det dock på släta marken. Äggen läggas tidigt, i slutet af april eller början af maj. De äro grönaktigt grå med mörkbruna och stundom gråaktiga fläckar. Någon enda gång äro de röda eller grå med röda fläckar, rätt mycket liknande kalkonägg. Längd 80—86 mm., tjocklek 47—50 mm.

Hvitvingade truten, *Larus leucopterus*, Faber
(Tafla 63, fig. 3, sommardr.).

Syn. *Leucus leucopterus*.

Namn: *Hvitvingad måse*, Kinberg; *Polarmås*, Smitt; *Lilla hvittruten*, Malm. Norska och danska: *Hvidvinget Maage*. Færöarna: *Måasi, Måsi; Val-måsi* (ung). Island: *Hvitmåfur, Hvitfugl, Gråmafur*. Finska: *Grönlammn lokki*.

Rygg och vingar ofvan ljus askblå. Vingpennorna med hvita spetsar; 2:dra och 5:te handpennorna dessutom stundom med en vit fläck

nära spetsen. Öfriga kroppsdelar rent hvita. Stjärten når på längt när ej de sammanlagda vingarnas spetsar. Könen lika. Om vintern bära hufvud och hals gråaktiga fläckar. Iris hvitgul. Näbb vaxgult med en röd fläck vid spetsen. Fötter gråhvita eller ljus köttfärgade. Längd 556—580 mm. Vingen 396—425 mm.

Ungen är ofvan gråbrun med vitgrå tvärband och fjäderkanter. Handpennorna enfärgade, vitgrå. Hufvud, hals och undre kroppsdelar smutsgrå, strupen vitaktig. Iris mörk. Näbbet vid roten gulaktigt, i spetsen svart.

Såvidt man med säkerhet vet, häckar den hvitvingade truten endast på Grönland, isynnerhet på landets södra del. I nordvestra Europa och i östra Nordamerika träffas han om vintern, regelbundet dock endast på Island och Färöarna. I Sverige är han funnen ett fåtal gånger: en ungfågel vid Göteborg (²⁰/₂ 1866, Malm), vid Filipstad (hösten 1879, Sundström, Carlson), en yngre fågel är skjuten i Stockholms skärgård, en annan vid Elfkärlby i Uppland, ett exemplar fälldes i Södermanland vintern 1836, och slutligen skall han ha funnits död i Jämtland (Nilsson). Vid nordliga Norges kuster anträffas han då och då, oftast i närheten af Tromsö (Collett).^{*} I Finland är han säkert iakttagen endast en gång, vid Helsingfors (februari 1836, Palmén). I Danmark är han funnen vid Köpenhamn (februari 1875) och vid Odensefjorden (¹²/₈ 1889) (Collin). På Färöarna och i synnerhet på Island ses han ofta vintertid.

På Grönland häckar den hvitvingade truten i mycket stora kolonier på de branta bergen inne i fjordarna. Han var där föga skygg, rörde sig långsamt i luften och liknade till sitt uppträdande mest gråtruten. I hans matstrupe funno vi lämningar af kräftdjur, tagghudingar och andra lägre sjödjur. Lodden (*Osmerus arcticus*), som i mängd fanns vid stranden, syntes han ej bry sig om. Hans tre ägg likna gråtrutens; de äro 61—76 mm. långa och 47,5—53 mm. tjocka.

Hvittruten, *Larus glaucus*, Brünn.

(Tafla 63, fig. 7, sommardr.).

Syn. *Leucus glaucus*.

Namn: *Ismåsa* (Rosl.); *Silfvermåns* ((Helsingl.); *Borgmästare* (Spetsbergsskiffare); *Stor hvitvingad trut*, Nilsson; *Stor hvittrut*, Malm; *Skälgunse*, *Gråskälstrut*, *Kutyjusa* (Södra Finland). Norska: *Stor hvidvinget Maage*; *Duemaage* (Bergenskusten).

^{*} En äldre uppgift, att han skulle häcka på Renön utanför Vardö, har aldrig besannats och är tveksamt riktig (Collett).

Danska: *Graamaage*, *Perlemaage*, *Stor hvidvinget Maage*. Färöarna: *Måasi*; *Valmåasi* (ung). Island: *Grámáfur*, *Heitmáfur*, *Heitfugl*. Finska: *Portmestari*, *Iso lokki*.

Hufvud, hals och undre kroppsdelar samt öfvergump och stjärt hvita. Ofvan ljus askblå. Vingpennorna och skulderfjädrarna med hvita spetsar, undre vingtäckarna hvita. De sammanlagda vingarnas spetsar räcka knappt utom stjärten. I vinterdräkten äro hufvud och hals tecknade med matta grå fläckar. Hanen är större än honan, könen för öfrigt lika. Iris hvitgul, ögonlockskanter röda. Näbb med en röd fläck vid undernäbbets spets. Fötterna gråhvita eller mycket ljus köttfärgade. Längd 650—785 mm. Vingen 445—480 mm.

Ungfågeln är ljus brungrå med små, vitaktiga fläckar och fjäderkanter. Handpennorna smutsigt gråhvita. Iris mörk. Näbb gulaktigt med svart spets.

Hvittruten eller borgmästaren, som Spetsbergsskiffarna vanligen kalla honom, tillhör Ishafvets område såväl i gamla som nya världen. Vintertiden skall han stundom gå rätt långt söderut, ända till Medelhafvet, Svarta hafvet, Japan, Kalifornien och Florida. Sverige besöker han endast om vintern, men är då ej så alldeles sällsynt i Bohuslän, där den ene af oss på 1870-talet såg och sköt en del hvar vinter, de flesta dock ungfåglar. Äfven vid vår östra kust och på Gotland äro både gamla och unga exemplar fällda. Likaså är han under vintern rätt ofta funnen äfven inne i landet, senast (¹/₃ 1898) vid Domnarfvet i Dalarna (R. Carlson i bref), en gång t. o. m. vid Lycksele (Kinberg). Vid Norges kuster finnes han vintertid stundom rätt talrikt. I Finnmarken, särskildt vid Varangerfjorden, ses äfven om sommaren ungfåglar, men också en del gamla. Äldre uppgifter, att han skulle häcka därstädes, ha aldrig kunnat bekräftas och torde vara förhastade (Collett). Vid Finska viken och på Åland förekommer han nära nog regelbundet höst, vinter och vår, men är äfven funnen vid Uleåborg samt inne i landet, såsom vid Kuopio, Rautalampi och Nyslott (Palmén). Vid Danmarks kuster träffas han då och då om hösten och vintern (november—april), såsom vid Köpenhamn, på Möen, i Lille Belt, vid Fredericia, vid Hjörning i nordligaste Jylland m. fl. ställen. På Färöarna träffas ungfågeln ofta, men de gamla äro sällsynta (Collin). På Grönland och Spetsbergen är han en vanlig häckfågel, och han bygger äfven på Island.

Där hvittruten finnes, ser man honom dagen igenom sväfva längs stränderna. På Grönland samlade han sig i grunda vikar, där han fångade hvarje-

handa lägre sjödjur. Han är glupsk och djärf, stjäla ägg och angriper likt en rofågel fågelungar. Till häckplats väljer han helst en brant bergvägg, där han på de högsta afsatserna bygger sitt bo af växter och grästufvor. De tre äggen äro ljus olivbruna med mörkbruna fläckar. Längd 68—83 mm., tjocklek 49—57 mm.

Hafstruten, *Larus marinus*, L.

(Tafla 63, fig. 1, sommardr.).

Syn. *Clupeilarus marinus*.

Namn: *Hafsmås*; *Hafsmåka* (Skåne); *Stor-mås* (Värml.); *Stortrut*, *Hafsgjuse* (Sörml.); *Haf-gloffs* (Östergötl.); *Gjause* (Gotl.); *Hafgall*, *Hagall*, *Svartskåre*, *Svartbak*, *Stormåge* (Bohusl.); *Storgall*, *Malm*; *Trut*, *Svartrut* (Södra Finland). Norska: *Hafmaage*, *Svarthag*. Danska: *Svarthag-Maage*, *Svarthag*, *Sort Havmaage*, *Gaasemaage*, *Aalemaage*; *Hav-gasse* (Thy). Färöarna: *Svartheakur*. *Bakur*; *Beåkskuri*, *Skuri* (ung). Island: *Svartbakur*, *Veidihjalla*; *Kaflabringur* (ung). Finska: *Merilokki*.

Hufvud, hals och undre kroppsdelar samt stjärt och öfvergump hvita. Ofvan skiffersvart. Samtliga vingpennor med hvita spetsar, som hos de två första handpennorna äro rätt långa; den tredje har en svart fläck eller ett tvärband nära spetsen, den 4:de —5:te en vit fläck något längre in (se fig. sid. 286). De inre handpennorna delvis grå. Undre vingtäckare hvita. I vinterdräkten har fågeln brungrå fläckar på hufvud och hals. Iris hvitgul. Näbb gulaktigt med en röd fläck på undernäbbet. Fötter gråhvita. Längd 660—748 mm. Vingen 450—519 mm.

Ungfågeln har hufvud, hals och undre kroppsdelar hvita med bruna fläckar, som äro tätast på sidorna. På rygg och vingar gråbrun, med gråhvita fjäderkanter och fläckar. Handpennorna utan hvitt eller liksom armpennorna med smal, vit kant. Stjärten vit med stora, bruna fläckar och ett brunt bräm nära spetsen. Iris brunaktig. Näbb mörkt hornfärgadt. Fötter ljus gråaktiga. Under första året är ofvansidan mörkare utan hvita fläckar, under andra året är hela dräkten ljusare. Under det tredje börjar »manteln» bli svart och armpennorna få hvita spetsar, medan handpennorna ännu sakna dessa.

Dunungen liknar gråtrutens.

Hafstruten bebor norra Europa ned till ungefär 50° N. Br. samt Nordamerikas östra kust och dess stora sjöar. Vintertid utsträckas hans ströftåg ända till Medelhafvet och Florida. I Sverige förekommer han och häckar vid våra kuster, åtminstone om de

äro klippiga. Hans nordgräns efter Bottenhafvet synes ej vara fastställd, men han ses, om än sparsamt, vid Sundsvall (Sundström). Vid Ölands låga stränder bygger han ej, men häckar på Gotlands kuster, talrikast på den östra (Kolmodin). Till landets inre förrirrar han sig ej ofta och torde sällan, åtminstone regelbundet, häcka i någon annan svensk insjö än Venern, där han likväl är rätt vanlig. Dock omtalas fynd af hafstrutbon från insjöarna i Lerums socken, ca 2 mil öster om Göteborg (Sundström). I Norge är han allmän, tilltar i antal norrut och går till ryska gränsen (Collett). I Finland finnes han vid södra kustens yttre skär samt rätt allmänt på Åland; längs landets västkust går han upp till Gamla Karleby (Mela). I Danmark är han mycket vanlig vintertid samt skall häcka vid Jyllands västkust och på Bosserne vid Samsö. På Färöarna och Island häckar han flerstädes och finnes där äfven vintertid (Collin). På Grönland är han allmän.

Så länge öppet vatten finnes, öfvervintrar ett stort antal vid vår västkust, äfven stannar han ofta kvar, t. ex. vid Norrström i Stockholm. Hafstruten håller helst till på de yttre holmarna och skären. Härifrån gör han långa utfärder längs kusten och in i fjordarna, men han återvänder alltid mot af-tonen och tillbringar natten där ute på skären. Han är ej så snabb i sina rörelser som de mindre måsarterna, men utomordentligt uthållig. Ofta synes han länge kretsa högt uppe i rymden. Hans läte är ett högt och sträfft »ga-å» eller »gå-å», som, särskildt när han är uppretad, höres vida omkring.

Hafstruten är mycket glupsk och torde i skärgårdarna kunna betraktas som för det vilda ingalunda ofarlig. Han nöjer sig ej med att plundra simfåglarnas bon, isynnerhet ejderns, utan angriper äfven ungarna, som han stundom slukar hela, ja, man har sett honom anfalla och döda en vuxen teist (Collett).

Hafstruten fortplantar sig ej förr än han vid fyra års ålder erhållit sin fullt utbildade dräkt. Vanligen häckar han i spridda par, högst några stycken på samma holme. I norra Norge häckar han dock stundom kolonivis. Någon enda gång häckar han vid små, nära hafvet liggande insjöar. Äggen läggas tidigt, i Bohuslän redan första dagarna af maj, i Finnmarken i början af maj. Sitt enkla bo bygger hafstruten af torra växter. De tre äggen äro ljus olivbruna med mörkbruna fläckar. Längd 75—83,5 mm., tjocklek 53—57 mm.

Vinge af hafstrut $\frac{1}{8}$. Vinge af sillmås $\frac{1}{8}$.

Sillmåsen, *Larus fuscus*, L. (Tafla 63, fig. 2, sommandr.)

Syn. *Clupearus fuscus*.

Namn: *Sillmåka*; *Trut*, *Gjuse* (Sörml.); *Sillgjuse* (Östergötl.); *Gjause* (Gotl.); *Gjusa*, *Gjusrok* ung (Åland); *Hafgall*, *Svartskäre*, *Svartbak*, *Stormåge*, *Sillmåve* (Bohusl.); *Silleslyggare*, *Sillstimvisare* (Norra Hall.); *Smågall*, Malm. Norska: *Sildemaage*, *Guldfötting*. Danska: *Sildemaage*; *Maroccos* (Fanö). Färöarna: *Likka*; *Likkeskuri*, *Skuri* (ung). Finska: *Selkälökki*, *Haililökki*, *Kalalökki* (Savolax).

Hufvud, hals och undre kroppsdelar samt stjärt och öfvergump hvita. Ofvan skiffersvart. Armpennorna af ryggens färg med breda, hvita spetsar. Handpennorna svarta med mycket små, hvita spetsar, den första med en något större, den andra oftast med en mycket liten, vit fläck nära spetsen (se fig. här ofvan). Om vintern bära hufvud och hals brungrå fläckar. Hanen är något större än honan, könen för öfrigt lika. Iris gulhvit. Näbb gult med en röd fläck vid undernäbbets spets. Fötter gula. Längd 524—590 mm. Vingen 418—448 mm.

Ungen har hufvud, hals och undre kroppsdelar gråhvita med gråbruna fläckar. Ofvan svartgrå med gråhvita fjäderkanter. Vingpennorna svarta, utan hvitt. Stjärtens rothalfva vit, med svartaktiga tvärband, spetshalfvan svartaktig. Iris mörkbrun. Näbb svartaktig. Fötter mörka.

Dunungen: ljusgrå, ofvan och på sidorna svartfläckig. En smal, väl begränsad, svart fläck vid näbbroten.

Sillmåsen tillhör Europa från Dwina vesterut samt söderut till Medelhafvet; vintertid går han ändå något längre mot söder. Från Dwina till Jensej ersättes han af den närstående *Larus affinis*. I Sverige är han allmän och häckar kolonivis vid våra

kuster, där skär och holmar ej alldeles saknas. Skåne besökes blott vår och höst. Hans nordgräns är ej påvisad, men torde han gå upp till Haparanda. På Öland, där man dagligen kan se honom, hafva vi dock aldrig funnit hans reden, men däremot häckar han i mängd på Gotland (Kolmodin). Vid Venern synes han stundom liksom vid åtskilliga andra insjöar, men vi ha ej funnit honom bosatt där. I Norrland och Lappland åter skall han flerstädes kläcka vid insjöarna; sålunda ha vi fått hans ägg från Lule träsk. Längs Norges kust är han allmän ända till ryska gränsen, men skall som häckfågel vara sparsam öster om Lindesnæs (Collett). I Finland är sillmåsen den allmännaste af måsarna och förekommer, med undantag af lappmarken, öfver hela landet, äfven i dess inre delar, om än ej lika talrikt öfverallt (Palmén). I Danmark är han mindre vanlig och häckar ej utan visar sig endast höst och vinter. På Island och Grönland saknas han men är allmän på Färöarna (Collin).

Från vår Δ estra kust flyttar sillmåsen, i motsats mot såväl trutarna som fiskmåsen, regelbundet bort i oktober och återkommer dit i april. Någon enda gång synes en ungfågel öfvervintra. Så mycket underligare är då, att han vid Sveriges ostkust endast af isen låter fördrifva sig. Vid Stockholm t. ex. öfvervintrar han i rätt stort antal så länge öppet vatten finnes.

Hos oss har sillmåsen sitt egentliga tillhåll i hafsbandet. Men härifrån företager han dagligen långa ströftåg. Från Stockholms yttersta skärgård t. ex. sträcka hvarje morgon en mängd sillmåsar in öfver fjärdarna t. o. m. långt in i Mälaren för att mot aftonen återvända. Stundom företaga de flockvis än längre ströftåg inåt land.

Där sillmåsen ej ofredas, blir han djärf och närgången. Det är hufvudsakligast denna art, som ibland under långa sträckor följer efter ångbåtarna för att uppsnappa allt ätbart, som utkastas. Hans läte är ett stundom nästan skrattande »gack gack», som påminner om gråtrutens.

Ehuru äfven sillmåsen förgriper sig på andra fåglars ägg och ungar, synes han vara en mindre farlig äggplundrare än sina större samsläktingar. Vi hafva stundom funnit svärter och bergänder i stort antal ha sina ägg helt öppet på samma holme, där sillmåsen häckat i mängd, och ej sällan hafva en bergand och en sillmås i all samja rufvat äggen bredvid hvarandra. En annan gång sågo vi ett par storspofvar i fred få utkläcka och uppföda sina ungar midt i en stor sillmåskoloni. Här erbjudas de åtminstone skydd mot kråkor och korpar.

Som ofvan antydt, häckar sillmåsen i täta kolonier vanligen på någon kal, låg holme, aldrig som

t. ex. gråtruten i branta bergväggar. Af alger, gräs och dylikt bygger han ett enkelt bo. De tre äggen äro gulgrå med matta grå och mörkbruna fläckar. Längd 69—71 mm., tjocklek 48—51 mm. Deläggas senare än andra måsars.

Xema, Leach.

Genom sin klufna stjärt erbjuder detta släkte en viss likhet med tärnorna. Baktån är liten. Dräkten påminner om de svarthöfdade måsarna, hvilket lefnadssättet äfven säges göra.

Släktet omfattar endast två arter.

Xema sabini, (Sab.) (Tafla 62, fig. 1, gammal fågel).

Namn: Danska: *Kløfthalet Maage*.

Hufvudet och halsens närmaste del skiffergrå, genom en svart ring begränsade mot framryggen och bröstet, som äro hvita liksom hela undersidan och armpennorna. Handpennorna svarta med hvita spetsar. »Manteln» grå. Iris ljusbrun. Näbb svart med gul spets. Fötter svarta. Längd ca 340 mm. Vingen ca 280 mm.

Ungfågeln har öfversidan askbrun med smuts-hvita tvärläckar på fjäderspetsarna, stjärten vitt med svarta pennspetsar. Hufvudet saknar svart, pannan och undersidan äro hvita.

Sabins mås tillhör det circumpolära högnordiska området, men anträffas vintertid ända ned till Peru och Bermudas-öarna. I Europa är han en mycket sällsynt gäst. I Norden äro funna: dels en ungfågel vid Trondhjemsfjorden ($\frac{1}{10}$ 1886, Collett), dels en vid Prästö bugt ($\frac{27}{4}$ 1893) på Sjælland (Collin 1895). Dessutom har arten sannolikt ertappats vid Thors-havn på Färöarna (1856, Collin).

Till sina vanor är han blott föga känd; flykten skall mycket likna tärnornas.

Labbsläktet, *Lestris*, Illig.

Namn, gemensamma för de tre mindre arterna: *Labbe*, *Labbe*. Norska: *Jo*, *Tyvejo*. Danska: *Struntjager*, *Tyemaage*, *Roromaage*, *Strandhög*, *Skue*. Färöarna: *Tjegvi*, *Tjóí*, *Tjoggi*. Island: *Kjóí*.

Näbbet tämligen starkt, dess inre del (se vidstående teckn.) fram till näsborrarna täckt af en

mjuk hud. De fram-till bredare, bakåt afsmalnande näsborrarna ligga framom näbbets midt. Benen af medellängd, tarsens framsida be-täckt af tvärplåtar,

Hufvud af storlabbe $\frac{1}{2}$.

baksidan af en skroflig hud. Fötterna medelstora, simhuden fullständig. Baktån fri och väl utvecklad. Vingarna långa och spetsiga med 1:sta pennan längst. Stjärten bestående af 12 pennor, de två mellersta vanligen längre och afvikande till formen. Könen likna hvarandra, men ungarna äro olika. Deras fjäderdräkt är i regel mörkt brunaktig, stundom med ljus buk.

Labbarna lefva i engifte, häcka ofta i kolonier och lägga endast två ägg, som likna måsarnas. Deras ungar, som snart lämna boet, men som länge matas af föräldrarna, födas med en tät, enfärgadt gulbrun dundräkt.

Somliga bland labbarna lefva till väsentlig del af rof, som de stjåla från andra fåglar, isynnerhet måsar, andra åter äro själfva kraftiga röfvere, som angripa fågelungar och t. o. m. gamla fåglar af svagare arter.

Labbarna flyga utomordentligt skickligt, men de simma dåligt och sällan samt kunna ej alls dyka; på land röra de sig långsamt. De bo i regel vid hafskusterna och träffas rätt ofta långt ute i hafvet. Af de i Norden förekommande 4 arterna häckar endast en art i det inre af norra Skandinavien. Man känner endast 7 arter, spridda öfver de flesta af jordens haf samt vanligen fördelade på två släk-ten, så att storlabben jämte ytterligare 3 arter föras till ett släkte *Megalestris*, de 3 återstående, som alla finnas i Norden, kallas stundom *Stercorarius*.

Öfversikt af arterna.

- I. På den hoplagda vingen ingen hvit fläck. Hornskidans höjd vid gränsen mot vaxhuden betydligt mindre än vaxhudens längd.
 - A. Smärre. Vingens längd under 355 mm.
 1. De förlängda mellersta stjärt-pennorna tillspetsade, 124—173 mm. längre än de öfriga. Näb-bet 39—43 mm. Endast de 2 första handpennorna med hvita skaft..... *L. parasitica*.
 2. De förlängda mellersta stjärt-pennorna tillspetsade, 74—100 mm. längre än de öfriga. Näbb 46 mm. Samtliga handpennor med hufvudsakligen hvita skaft *L. crepidata*.
 - B. Större. Vingens längd öfver 355 mm. De förlängda mellersta stjärt-pennorna icke tillspetsade..... *L. pomarina*.
- II. På den hoplagda vingen en hvit fläck. Hornskidans höjd vid gränsen mot vaxhuden närmar sig vaxhudens längd ... *L. catarrhactes*.

Fjälllabben, *Lestris parasitica*, (L.) (Tafla 64, fig. 1, gammal, fig. 2, ung fågel).

Syn. *Stercorarius parasiticus*, *Lestris buffoni*, Boie, *L. longicaudata*, Reichenb., *L. cepplus*, (Leach), *Catarrhacta buffoni*.

Namn (förutom de ofvan för släktet anförda): *Långstjärtad labb*; *Stjörtlabb*, Malm, *Berglabb*, Kinb. Norska: *Fjeldjo*; *Hei-tyv* (Kviknefjeldene mellan Opdal och Österdalen). Danska: *Lille Kjøve*. Finska: *Tunturiräiskä*. Lapska: *Skaiti* (Muonio); *Haskil* (Utsjoki).

Rygg och öfre vingtäckfjädrar grå. Vingpennorna svarta, 1:sta och 2:dra handpennorna med rent hvita spolar. Stjärten mörkgrå med svart spets, dess två mellersta pennor med mer än halfva sin längd öfverskjutande de andra. Hufvudet ofvan svart. Hufvudets sidor, hals och bröst hvita, de förra med gul anstrykning. Buken, sidorna, undergumpen och undre vingtäckare grå. Könen lika. Iris svartbrun. Näbb brungrönt med svart spets. Fötter blygrå. Längd 510—583 mm. Vingen 294—320 mm.

Ungen är brunsvart, ofvan med gulhvita fjäder-spetsar, som bilda tvärband. Öfre stjärttäckare, sidor, buk, undergump och undre vingtäckare med hvitaktiga tvärband. Stjærtens mellersta pennor obetydligt förlängda.

Dunungen: gråbrun, ljusare och mer grå än den vanliga labbens.

Fjälllabben har en circumpolär utbredning; söder om polcirkeln häckar han endast på höga fjäll. Vintertid flyttar han söderut ned till Gibraltarund och omkring 40° N. Br. på vestra sidan af Atlanten. I Sverige häckar han endast på fjällen i lappmarkerna, där han flerstädes skall vara allmän, och i Jämtland, där han skall ha häckat på Åreskutan och sannolikt äfven vid Skurdalssjön och vid Storlien (Kinberg, Sundström). I södra Sverige är han mycket sällsynt, men under flyttning anträffad några gånger: i Kalmarsund (²⁷/₈ 1886, Upsala museum), vid Göteborg (⁵/₈ 1848) och vid Uddevalla (²²/₈ 1857) (Malm) samt vid Trollhättan (Kinberg). I Norge förekommer han mest på de inre fjällplatåerna i Finnmarken, men häckar äfven på fjällen söderut, t. ex. vid Meraker, vid Öifjeld i Selbo, vissa år på Dovre, på Ringebofjällen vid Gudbrandsdalen o. s. v. Hans uppträdande söderut är periodiskt, möjligen står det i samband med lem-larnas fortplantning. I Finland finnes han endast på fjällen i lappmarken från Enontekis till Ponoi på Kolahalvön. Han är äfven funnen (våren 1881) i Kuusamo samt (²⁸/₈ 1879) i Haukipudas i Österbotten (Mela). I Danmark har han erhållits under

senhösten och vintern upprepade gånger, t. ex. vid Ringkjöbing (okt. 1862) och vid Lönborggaard på Jyllands vestkust, vidare är han funnen vid Lindevod (¹⁹/₁₀ 1834) och vid Gelting (¹/₁₁ 1837) samt rätt ofta nära Næstved på södra Sjælland (²⁹/₉ 1824 och ³/₁₀ 1890), vid Stensöre på Lolland (⁶/₁₀ 1890). På Færöarna och Grönland är den iakttagen, eluru sällan, men ej på Island (Collin).

Hans vårflyttning känna vi knappast. Höstflyttningen synes, att döma af gjorda fynd, försiggå i slutet af september och i oktober.

Fjälllabben lever under fortplantningstiden vid fjällsjöar, annars håller han till vid hafvet, där han ofta ger sig af långt ut till sjös. Han är en snabb och liflig fågel, som för det mesta själf söker sin föda utan att liksom t. ex. den vanliga labben stjåla eller röfva från andra fåglar. Han lever sålunda af fisk, insekter och hvarjehanda lägre smådjur; i fjällen förtär han en myckenhet fjällem-lar (Collett). Han äter äfven bär, stundom i stor mängd. Hans läte, som man sökt återge med »viäh-vi-vi-vi», liknar rätt mycket den vanliga labbens. Han låter sällan höra det utom då han har ägg och ungar. Sina ägg lägger han på någon tufvig myr. De äro 1—2, mörkt olivgröna med bruna och askgrå fläckar, som ofta bilda en krans kring tjockändan. Längd 50—60 mm., tjocklek 37—40 mm.

Vanliga labben, *Lestris crepidata*, (Banks) (Tafla 64, fig. 4, mörkbukig, fig. 5, hvitbukig form).

Syn. *Stercorarius crepidatus*, *Lestris parasitica*, (Bodd.), *L. cepplus*, (Brünn), *Catarrhacta parasitica*.

Namn (förutom de ofvan för släktet anförda): *Spetsstjärtad labb*, *Svartlasse*, *Ge-ut*, *Et-ut*; *Elof*, *Ähun* (Bohusl.); *Kustlabb*, Kinb.; *Smålabb*, Malm. Norska: *Leverjo*, *Maagkjeiv*, *Maagskidt*, *Ge-aat*. Danska: *Spidshalet Kjøve*; *Skidtæder* (Aarhus); *Troldpipe* (Læsö). Færöarna: *Qvittjegvi*, *Qvutibukir* (den ljusare formen). Finska: *Suippopyrstöinen räiskä*, *Kalapasko*, *Räiskä*.

Ofvan mörkbrun. Handpennorna svartaktiga med hvita spolar. Stjärten svartbrun, de två mellersta stjärtpennorna spetsiga samt skjuta 50—80 mm. utanför de öfriga. Halsen rundtom och undersidan endera gråbruna eller hvita med gul anstrykning. I senare fallet går ofta en brungrå gördel tvärs öfver bröstet. Könen lika. Iris mörkbrun. Näbb vid roten blåaktigt, spetsen svart. Fötterna svartaktiga. Längd 472—525 mm. Vingen 315—333 mm.

Ungen har hufvud och hals gulbruna samt gulaktiga fjäderkanter på öfre kroppsdelarna, hals, bröst

och undre kroppsdelar vanligen grågula med bruna tvärband.

Dunungen: mörkt gråbrun med något ljusare undersida.

Denna labb är i Europa den vanligaste, och han finnes nästan öfverallt vid norra Atlantens kuster ned till Skottland samt längs alla Ishafvets stränder såväl i gamla som nya världen. Om vintern besöker han Afrika ända ned till Kap, Amerika ned till Rio samt Australien och Nya Zeeland. I Sverige är han flerstädes vid västkusten rätt allmän, och han häckar spridd längs den östra kusten åtminstone från Ångermanland* (Linné) ned till Östgötaskären. Där börjar han bli sällsynt och torde knappt häcka söder därom. Vid Ölands kust ses han ofta sommartid, men är ej funnen häckande. På Gotland visar han sig endast under flyttningen. I Vnern är han funnen, men uppgiften (Holmgren) om att han häckat där torde behöfva bekräftas. Han anträffas någon gång vid insjöar och kärr långt inåt landet såsom i Värmland och Jämtland (Sundström). I Norge är han allmän längs hela dess kust, talrikast dock norr om Trondhjemsfjorden (Collett). I Finland finnes han, ehuru ej talrikt, vid dess södra (Nyland, Åland) och västra (Vasa, Karlö) kuster (Palmén) samt är ($\frac{1}{10}$ 1879) skjuten i Sotkamo inne i landet (Mela). I Danmark skall han häcka på Læsö samt på Hjelm utanför östra Jylland och är dessutom funnen mångstädes vid kusterna, såsom vid Ringkjöbingfjord, vid Sundet o. s. v., men kan dock ingalunda anses som allmän. På Færöarna, Island och Grönland, särskildt längs dess södra kust, är han talrik (Collin).

Vanliga labben tillbringar hela sitt lif vid hafvet och ger sig ofta ut långt från land. Vi hafva sett honom ute i Atlanten och midt i Nordsjön. Han är de andra skärgårdsfåglarnas plågoande och fasa. Ej nog med att han röfvar deras ägg och ungar, han rånar dem äfven på deras egen föda. Själfva hafstruten tvingar han genom ihärdig förföljelse att afstå redan förtärda läckerbitar. När sålunda labben ser, att någon mås gjort ett godt fynd, sätter han genast med pilens fart efter denne, hugger och slår honom oupphörligt, samtidigt genom sin öfverlägsna flygkonst undvikande hvarje mot-hugg. Måsen, som väl vet, att enda sättet att bli sin plågoande kvitt är att ge ifrån sig den förtärda födan, stretar dock emot i det längsta. När han slutligen kastar upp den ena biten efter den andra, griper labben dem i luften, men är ögonblicket efteråt ånyo i färd med att pina sitt högljudt klagande offer så länge något finnes kvar att få. Någon

* Hans nordgräns är ej fastställd i Sverige, men torde ej osannolikt gå norr om Ångermanland.

gång bortröfvar labben t. o. m. fullväxta fåglar. Så iakttog den ene af oss på Öland en mer än vanligt rofgirig labb, som i flykten grep en ung tärna och obehindradt aflägsnade sig med henne i näbbet. Likaledes angreps snäppor och andra mindre vadare, som voro skadskjutna eller sjuka. En gång jagade han länge en ung gluttsnäppa, hvilken han dock måste öfverge. Labben är ej kräsmagad, han äter hvad som helst, men särskildt anses han älska fisklefver (jämför hans namn här ofvan). Hans läte är ett nästan jämrande »je-äh, je-äh».

Äggen 2, aldrig flera, läggas i någon grund fördjupning utan bale, någon gång i ett gammalt måsbo eller liknande. De äro olivgröna med bruna fläckar. Längd 54—63 mm., tjocklek 38—42 mm. Vanligen häckar labben bland kolonier af måsar, ejdrar och dylikt, med hvilka han dock till följd af sin smak för deras ägg ej kommer riktigt väl öfverens.

Bredstjärtade labben, *Lestris pomarina*, Temm.

(Tafla 64, fig. 3).

Syn. *Catarrhacta pomarina*, *Coprotheres pomarinus*, *Lestris pomerana*, Kinb., *Stercorarius pomatorhinus*, (Selater).

Namn (förutom de ofvan för släktet anförda): *Mellanlabb*, Malm; *Storlabb*, Kinb. Norska: *Bredhalet Jo*. Danska: *Middelkjove*, *Mellemkjove*, *Bredhalet Roemaage*. Finska: *Leveäpyrstöinen räiskü*.

Hufvudet ofvan samt rygg och vingar svartbruna. Handpennorna med hvita skaft, vit rot, som dock är dold, och ljusare infan. Stjärten svartbrun, vid roten vit. Dess båda mellersta pennor förlängda och mot spetsen vridna, så att fanet står vertikalt. Hals och undre kroppsdelar hvita, den förra med rostgul anstrykning, öfver bröstet ett mörkt band. Könen lika. Näbbet brunt med rödaktig anstrykning. Fötterna svarta. Iris mörkbrun. Stundom äro halsen och undre kroppsdelarna mer eller mindre bruna, stundom är hela fågeln enfärgadt svartbrun; möjligen är detta exemplar med ej fullt utbildad dräkt. Längd 475—490 mm. Vingen 345—370 mm.

Ungfågeln är vanligen svartaktigt brun med rostfärgade fjäderkanter. Dess mellersta stjärtpennor föga förlängda.

Dunungen: mörkt gråbrun med rödbrun anstrykning (Catalogue of Birds).

Bredstjärtade labben bebor det arktiska området norr om 70° N. Br. Han häckar äfven på Island. Vintertid utsträckas hans ströftåg ända till Sydafrika, Australien och Peru. I Sverige förekommer han på

det hela rätt sällsynt, men har under flyttnings-tiderna, isynnerhet om hösten, erhållits här och hvar såväl vid kusterna som inåt landet: t. ex. i Lule lappmark (april 1842), i Orsa ($\frac{29}{10}$ 1876), i Bohuslän upprepade gånger i oktober, likaså i Skåne (se Kinberg). Två stycken sågos ($\frac{30}{10}$ 1880) sträcka nordvart öfver Mälaren (Kolthoff). I Kalmarsund förekommer han regelbundet under höstflyttningen i oktober. Dock iakttogs mest ungfåglar. Vissa år är han mycket talrikare än vanligt; så erhöles vi t. ex. 1879 närmare ett tjog exemplar från olika trakter. Vid Norges kuster visar han sig isynnerhet höst och vinter men mera sällan om våren. Vid Ostfinnmarkens kust visade han sig stundom äfven sommartid. Så iakttogs i juni 1855 stora flockar utanför Berlevaag. Det af gammalt gjorda antagandet, att han skulle häcka i Finnmarken, har dock aldrig bekräftats (Collett). Finlands södra delar besöker han någon enda gång. Han är funnen i Ingåskären ($\frac{8}{11}$ 1848), vid Porkala ($\frac{1}{12}$ 1851), i Thusby ($\frac{28}{10}$ 1861), allt vid Finska viken, vidare i Vasatrakten och i södra Tavastland våren 1881; han skall träffas i Muonio hvar vår (Palmén, Mela). I Danmark är han rätt ofta ertappad om hösten och förvintern såväl på Jylland som på öarna. Endast ett par fynd äro gjorda under återflyttningen om våren, vid Limfjorden (våren 1875) och vid Thorup klit på Jylland ($\frac{6}{10}$ 1885), samt ett om sommaren, vid Aggerkanal (juli 1888). På Färöarna häckar han ej men är funnen därstädes. På Island häckar han här och hvar samt är Nordgrönlands allmännaste labb (Collin).

Denna labb tyckes gärna hålla till långt ut till hafs. Han är tyngre och långsammare i sina rörelser än föregående arter. Han anfaller och plundrar, i likhet med den vanliga labben, mäsar och tärnor, men han fiskar äfven själf och är rätt glupsk; så slukar han stormsvalan hel samt tager fjällem-lar och dylikt.

Han häckar kolonivis vid sött vatten, och båda könen skola bära liggfläckar. Äggen likna den vanliga labbens men äro större. Längd 55—64,5 mm., tjocklek 38—46 mm.

Storlabben, *Lestris catarrhactes*, (L.) (Tafla 64, fig. 6, gammal fågel).

Syn. *Stercorarius catarrhactes*, *Catarrhacta fusca*, Leach.

Namn: *Hafslabb*, Kinb.; *Skualabb*, Smitt. Norska: *Skua*, *Storjo*. Danska: *Stor Kjove*, *Skue*, *Harskummer*; *Pibemaage* (Thy). Färöarna: *Skúir*, *Skúggvur*. Island: *Skúmur*, *Hafskúmur*, *Hákalla-skúmur*.

Brun, ofta med rostfärgad anstrykning, som saknas på hufvudet. Ofvan med mörkare fjäderkanter och ljusgrå fjäderspetsar. Vingpennorna svartaktiga, längs infanet ljusare, vid roten hvita. Det hvita på de 4 första handpennorna sträcker sig utom täckfjädrarna och bildar en vit fläck på den hoplagda vingen. Undre vingtäckare grå med rostbruna spetsar. Stjärten afrundad, brunsvart. Könen lika. Iris svartbrun. Näbb och fötter svartaktiga. Längd 563—614 mm. Vingen 366—421 mm.

Ungfågeln är ofvan brunsvart med rostbruna fläckar, under i fjäderspetsarna mörkt rostbrun.

Dunungen: ljus brungrå.

Storlabben häckade förr mycket allmänt på Färöarna men har numera genom ifrig förföljelse mycket aftagit därstädes. Likaså häckar han på Shetlandsöarna och på Island. Grönland besökes tillfälligtvis liksom Europas kuster ned till Gibraltar om vintern. Någon gång förrirrar han sig till kontinentens insjöar. I Nordamerika förekommer han äfven, möjligen häckande vid Hudsonsundet. I Sverige är storlabben endast funnen två gånger, nämligen nära Karlstad ($\frac{24}{10}$ 1871, Kinberg) och på Hökensås i östra Vestergötland ($\frac{12}{10}$ 1896, Upsala museum). I Norge har han ertappats i Helgeland (1816, Nilsson), vid Sværholt i Finnmarken (1850), vid Mjösen ($\frac{1}{10}$ 1887) och slutligen nära Tromsö ($\frac{8}{12}$ 1888) (Collett). Möjligen har han häckat vid Reine i Lofoten (Collett 1877). I Finland är han ej funnen. I Danmark är han iakttagen vid Hirtsholmen ($\frac{28}{10}$ 1850) samt skjuten på Jyllands vestkust vid Thyborön ($\frac{1}{11}$ 1874) och vid Holmestrand klit ($\frac{11}{11}$ 1875). Utanför Thys vestkust säges han ej vara så sällsynt, och fiskarna där beteckna honom med ett eget namn (se ofvan) (Collin).

Storlabben håller helst till ute på hafvet, han uppsöker då gärna fiskarfartygen och låter af dem utkastadt afskräde sig väl smaka. Eljest är han en kraftig roffågel, som i fågelbergen far mycket illa fram. I ett hugg gör han af med en lunnefågel, och med alkors och stormfåglars ungar håller han gärna till godo. Af befolkningen på Färöarna skall han hjärtligt hatas, och man har betalat skottpengar för hans dödande.

Storlabben häckar i rätt täta kolonier. När man besöker en sådan, flyga fåglarna emot en, höja sig högt i luften och störta så den ena efter den andra med susande fart ned mot fridstöraren för att alldeles tätt öfver hans hufvud tvärvända och inom mindre än ett ögonblick åter höja sig utom skotthåll. Under denna manöver äro de tysta, men medan de segla öfver häckplatsen, låta de oupphörligt höra ett läte, som mycket liknar kacklandet

af en gås. I en fördjupning utan någon bale läggas i början af juni 2 ägg. De äro olivgröna eller rödaktigt bruna med grå eller bruna fläckar. Längd 64,5—81 mm., tjocklek 46—51 mm.

2 Underfam. Tärnor, *Sternini*.

Näbbet rakt, af medellängd, med båda käkarna ungefär lika långa. Undernäbbets vinkel liten.

Hufvud af rödnäbbad tärna $\frac{3}{4}$.

Näsborrarna nära näbbroten. Benen svaga och korta, fötterna små, simhuden urringad. Baktå finnes. Vingarna mycket långa och spetsiga med

första pennan längst och de långa handpennorna svagt böjda, armpennorna korta. Stjärten i regel klufven, dess yttersta pennor ofta mycket förlängda. Fjäderbeklådnaden är tät men skör. De förhärskande färgerna äro hvitt, blågrått och svart. Könen likna vanligen hvarandra. Ungarna åter bära en helt afvikande dräkt, som dock afläggas redan första hösten. I motsats till måsarna äro tärnorna utbildade och fortplanta sig vid 1 års ålder. Vinterdräkten skiljer sig i regel därigenom, att det svarta på hufvudet till större delen ersättes af hvitt, hos de mörka arterna bli äfven de undre kroppsdelarna hvita.

Tärnorna lefva vid vatten, de flyga utmärkt och tillbringa större delen af sitt lif i luften. Somliga äro goda störttyckare, andra åter fånga sitt byte flygande tätt öfver vattenytan eller marken. De simma sällan och dåligt, kunna ej simdyka samt röra sig med svårighet på land. Tärnorna äro sällskapliga, och om man nedskjuter en, samlas vanligen hela skaran öfver den döda, gällt skrikande.

Tärnorna lefva i engifte, och de flesta arterna häcka i kolonier. De bygga i regel ej något egentligt bo utan lägga sina ägg i en grund fördjupning på marken.

Alla nordiska tärnor äro flyttfåglar, som ankomma sent om våren och flytta tidigt bort (se dock under skräntärnan). Tärnorna omfatta 51 arter, ofta fördelade på ända till 11 släkten.

Öfversikt af släktena.

- I. Stjärtens sidopennor mer eller mindre förlängda, spetsiga..... *Sterna*.
- II. Stjärten kort, grundt klufven, med breda, rundade eller obetydligt spetsiga pennor *Hydrochelidon*.

Fot a af svarttärna, b af rödnäbbad tärna.

Tärnsläktet, *Sterna*, L.

Näsborrarna ligga tätt vid pannans fjädergräns. Simhuden endast något urringad (se ofvanstående fig. b). Undersidan under alla årstider vit.

Af hithörande arter afskiljas numera oftast *St. anglica* och *St. caspia* i hvar sitt släkte, *Gelochelidon* och *Hydroprogne*.

Öfversikt af arterna.

- I. Tarsen längre än mellantån med klo. Stjärten når ej vingens halfva längd. Näbb kort och trubbigt *St. anglica*.
- II. Tarsen kortare eller åtminstone ej längre än mellantån med klo.
 - A. Stjärten når ej $\frac{1}{3}$ af vingens längd. Näbbet ofvanligt groft och starkt *St. caspia*.
 - B. Stjärten minst hälften så lång som vingen.
 1. Större. Vingen öfver 240 mm. Stjärten djupt (4--8 cm.) klufven.
 - a. Fötter röda eller gula.
 - α. Den hvita kanten längs handpennornas infan når ej vingspetsen.
 - * Tarsen c:a 15 mm. eller ej längre än mellantån utan klo. Stjärten når till eller utom de hoplagda vingarnas spetsar *St. macrura*.
 - ** Tarsen c:a 19 mm. eller längre än mellantån utan klo. Stjärten når ej de hoplagda vingarnas spetsar *St. hirundo*.
 - β. Handpennornas infan ända till spetsen kantadt med hvitt. Näbb helt svart *St. dougalli*.
 - b. Fötter svarta. Näbb med gul spets *St. cantiaca*.
 2. Små till växten. Vingen under 200 mm. Tarsen c:a 17 mm. Stjärten jämförelsevis grundt (c:a 3 cm.) klufven *St. minuta*.

Engelska tärnan, *Sterna anglica*, Mont. (Tafla 65, fig. 11).

Syn. *Gelochelidon anglica*.

Namn: Danska: *Engelsk Terne*; *Sand-Tar* (Thy); *Sandterne*.

Rygg och vingar ljus gråblå. Handpennornas infan och spolar hvita, undre vingtäckare hvita. Bakrygg och stjärt gråhvita. Den senare kort men djupt klufven. Hufvudet ofvan och bakhalsen svarta. Undre kroppsdelarna hvita. Könen lika. I vinterdräkten är hufvudet ofvan hvitt, kring ögat och i nacken med små, mörka fläckar. Iris brun. Näbb svart. Fötter bruna. Längd 369—393 mm. Vingen 295—330 mm.

Ungfågeln liknar den gamla i vinterdräkt, men har ofvan bruna, V-formade teckningar och ljusare fjäderkanter samt mörkare handpennor (Catalogue of Birds).

Den engelska tärnan bebor Europa söder om 55° N. Br., norra Afrika och Asiens södra och tempererade delar utom Kina, Sundaöarna och Australien samt östra Nordamerika. Danmark är det enda af nordens land, som hon bebor, men där har hon häckat flerstädes i Jylland, såsom vid Skanderborgsjön, Filsjön och i Thy, hvarifrån kolonierna dock nu försvunnit; endast enstaka par finnas kvar i Limfjordens vestliga delar (A. T. Hagerup 1894). På Vaarholm nära Nibe vid östra delen af Limfjorden fanns en koloni kvar 1891, likaså på Rotholm i fjordens södra delar. Vidare finnes på Klägbakkerne i Ringkjöbingfjord en stor koloni. Vid Skalbjerger på norra Fyen är hon skjuten (¹⁰/₇ 1891, Collin), men eljest synes hon ej vara träffad utom Jylland. I Sverige är hon endast erhållen en gång: vid Ringsjön (juli 1889, Jägarförb. tidskr. 1897, sid. 60). Hvarken i Norge eller Finland är hon funnen.

Den engelska tärnan häckar gärna bland skrattnäsens kolonier, och hon skall till stor del söka sin föda på land. Heiberg (1886) fann, att hon till stor del lefde af skalbaggar (*Scarabæus vernalis*), och att ungarna uppföddes med sandödlor. Äggen äro 2, mer sällan 3, olivbruna, fläckade med askgrått, oliv- eller rödbrunt, 46,5—51 mm. långa, 34—36 mm. tjocka (Collin).

Skräntärnan, *Sterna caspia*, (Pall.) (Tafla 65, fig. 12).

Syn. *Thalasseus caspius*.

Namn: *Skrätärna*, *Skriktärna* (Bohusl.); *Skränmåse* (Upl., Sörml.); *Skrimave*, *Skrimöv* (Gotl.); *Reftärna* (vid Venern). Danska: *Rov-Terne*, *Skraal-Terne*; *Skræltjernk* (Sylt); *Skrafaming* (Læsö); *Stor Rekke* (Veirö). Finska: *Raukutiira*.

Rygg och vingar ofvan ljus askblå. Handpen-

norna något mörkare med svartgrå spetsar och hvita spolar, undre vingtäckarna hvita. Öfvergump och stjärt hvita, den senare mycket kortare än de sammanlagda vingarna och klufven, men med endast något förlängda sidopennor. Hufvudet ofvan samt nacken svarta, om vintern hvitstrimmiga. Halsen och alla undre kroppsdelar rent hvita. Könen lika. Iris mörkbrun. Näbb rött, vanligen med en mörk fläck nära spetsen, om vintern gulrött. Fötterna svarta. Längd 482—570 mm. Vingen 380—415 mm.

Ungfågeln har hufvudet ofvan svart med hvita fjäderkanter. Ryggen har brunsvarta, V-formade fläckar; vingarna äro mörkare än hos de gamla.

Dunungen: ljus gulbrun med otydliga bruna fläckar, under smutshvit (Catalogue of Birds).

Skräntärnan bebor Europa söder om 60° N. Br., vidare Asien till Kina, Australien, Afrika och Nordamerika från polcirkeln till Florida och Kalifornien. I Sverige häckar hon, ehuru fåtaligt, vid vår östra kust ytterst bland Gefle-, Stockholms-, Södermanlands- och Östgötaskären äfvensom på Gotland (Kolmodin). Vid Öland hafva vi ej sällan sett henne, men hon torde ej häcka där. Däremot finnes hon i ringa antal vid Venern. Sålunda träffade den ene af oss henne bosatt på Midtskär och andra skär kring Lurö, och fiskarena vid Venern känna henne (se ofvan bland namnen). Hon är funnen vid Ume och Lule älfvar (Kinberg). Hennes nordgräns på svenska sidan af Bottenhafvet synes ej fullt utredd (jämför nedan). Hon skall förr ha häckat i Bohuslän (Nilsson), såvida denna uppgift ej har sin grund endast i iakttagna kringströfvande exemplar; åtminstone har hon under senare hälften af detta århundrade ej häckat där. I Finland kläcker hon här och hvar på de yttre skären vid Finska viken från Borgå t. o. m. Åland. Vid Bottniska vikens kust är hon sällsynt, men skall häcka i Björneborgs skärgård samt på Karlö och utanför Torneå (Mela). I Norge saknas hon. I Danmark torde hon numera ej häcka mer än i några få par på Nordrerönerne vid Læsö i Kattegat och på Veirö, nära Samsö och nära Tunö. Förr har hon häckat vid Enö, söder om Næstved (Collin). På Sylt finnes en koloni, och därifrån stamma sannolikt de exemplar, som då och då anträffas kring Ribe, där arten förr lär ha häckat (Hagerup 1894). Dessutom är hon skjuten flerstädes, såsom vid Filsjön i sydvästra Jylland och på Hesselö i Kattegat.

Skräntärnan säges ankomma till Stockholms skärgård mot slutet af april (Sundström). Höstflyttningen tyckes försiggå i slutet af september och början af oktober, då vi sett henne sträcka genom Kalmarsund.

Skräntärnan uppehåller sig ute i yttre hafsban-

det men gör ej sällan utfärder för att fiska långt inåt fjärdarna. Man ser henne på en höjd af 12—15 meter, med näbbet riktadt rakt nedåt, helt sakta flyga längs stränderna, ifrigt spejande efter byte, och när hon upptäcker en nära vattenytan stående fisk, störtar hon med stark fart ned i sjön för att gripa densamma. Hon är en god störtdykare, men slår sällan ned med sådan fart, att hela fågeln kommer under, och hon fångar ej större fiskar än hon kan svälja hela.

Skräntärnan är ganska orädd. På Venern följer hon fiskarbåtarna, när långrefven upptages, och bemäktigar sig de rester af agnet, som kastas i sjön, häraf namnet reftärna (se ofvan). Ofta låter hon höra sitt ljudliga skrik, ett sträff och skarpt »krä» eller »rää».

På något skär lägger skräntärnan 2—3 ägg, utan särskild bale. De äro ljusst gulgrå med grå och bruna fläckar. Längd 61—70 mm., tjocklek 44—46 mm.

Rödnäbbade tärnan, *Sterna macrura*, Naum.

(Tafla 65, fig. 9).

Syn. *Sterna paradisea*, Brünn, *S. hirundo*, O. F. Müll., *S. arctica*, Temm.

Namn: *Silfvertärna*; *Polartärna*, Malm. Norska: *Rödnæbbet Terne*. Danska: *Kyst-terne*, *Hætteterne*, *Havterne*, *Kirre*, *Kropkirre*, *Split-Tar*. Färöarna: *Tedna*, *Terna*. Island: *Kria*, *perna*. Finska: *Lapintiera*, *Tirro*, *Punanokka-tiira*. Lapska: *Čerrik*.

Ofvan, på rygg och vingar, askgrå. Handpennornas fan till större delen hvitt, den första med svart utfan och infanets grå rand mot spetsen 2—4 mm. bred. Öfvergumpen och stjärten hvita, den senares yttre pennor i utfanet grå. Hufvudet ofvan och nacken svarta, strupen och hufvudets sidor hvita. Bröst och buk askhvita. Undergumpen vit. I vinterdräkten äro pannan och hjässan vitfläckiga samt näbb och fötter af dunklare färg. Könen lika. Iris svartbrun. Näbb helrött. Fötterna röda. Längd 364—402 mm. Vingen 261—280 mm.

Ungfågeln likna mycket fisktärnans, men ha samtliga vingtäckare mörkare och skiljas på 1:sta handpennans smalare mörka rand och på den kortare tarsen.

Dunungen: ofvan grågul med svarta fläckar. Strupen brunsvart, närmast näbbet vit. Bröst och buk hvita. Tarsen hos den nykläckta ca 11,5 mm. (Collett).

Den rödnäbbade tärnan har den nordligaste utbredningen af alla tärnor. Hon häckar rundt kring polen från 82° N. Br. eller ändå högre ned till ungefär 50° N. Br. i Europa och 42° i Amerika. Om vintern går hon söderut till södra Amerikas och Afrikas kuster, ja, ibland långt in i södra Ishafvet. I

Sverige förekommer hon hufvudsakligast vid Östersjö-kusten, där hon flerstädes är mycket allmän, liksom vid Ölands och Gotlands stränder. I mellersta Bohuslän däremot är hon mycket sällsynt, och vi ha ej träffat henne mer än några få gånger. Men på Bohusläns Väderö skall hon häcka (Kinberg). Hon bebor äfven det inre af Norrland, kläcker i Jämtland t. ex. vid Ånnsjön (Sundström) samt ända uppe vid Karesuando (Lilljeborg enligt Sundström). I det inre af södra Sverige torde hon endast tillfälligtvis anträffas. I Norge häckar hon allmänt längs kusten från Bergen (Glæsvær) norrut, talrikast i Finnmarken, där fisktärnan saknas. Där uppe bygger hon äfven i spridda par vid insjöarna (Collett). I Finland häckar hon, ehuru sällsynt, vid de södra och vestra kusterna t. ex. vid Thusby i Nyland, men i de norra trakterna ned till Uleåborg och Pudasjärvi är hon ganska allmän (Mela). I Danmark skall hon häcka längs alla landets kuster och vara den allmännaste af tärnorna (Collin).

Rödnäbbade tärnan ankommer till Öland i midten af maj, till Finnmarken i slutet af månaden. Höstflyttningen på Öland inträffar i augusti. Någon enstaka ungfågel synes dock äfven under september. I Norge kvarstannar hon stundom hela oktober (Collett).

Hon uppträder helst i stora flockar, och om dessa än under dagen skingras för att söka föda, samla de sig åter mot aftonen på sina bestämda nattställen. Rödnäbbade tärnans flykt är ytterst lätt och behaglig. Hennes föda består af fiskyngel och diverse små sjödjur. Vid Grönland såg den ene af oss henne fänga hvalfrat (*Clio borealis*); vid insjöarna förtär hon ofta mygg.

Hon häckar i kolonier, som oftast äro mycket stora, någon gång, såsom på Öland, tillsammans med fisktärnan, men vanligen skild från denna. I nordliga Norge är hon utsatt för en rätt stark äggening, som tvingar henne att lägga om. Äggen äro i regel 3, men ofta endast 2 och vid omläggning af kullen stundom endast 1, ljusst gråbruna med mörkbruna fläckar. Längd 43—46 mm., tjocklek 29—31 mm.

Fisktärnan, *Sterna hirundo*, (L.) (Tafla 65, fig. 7, gammal, fig. 8, ung fågel).

Syn. *Sterna fluvialis*, Naum.

Namn: *Tärna*; *Hättentärna* (Skåne); *Makrilltärna* (Bohusl.); *Gliben* (Kyrköund i Bohusl.); *Tjärp* (Vestmanl.). Norska: *Makrellterne*, *Terne*, *Tedne*. Danska: *Almindelig Terne*, *Hætteterne*; *Stritte* (Als). Finska: *Kalatiira*, *Tiira*, *Tirro*, *Läiru*, *Kirra*; *Kalakaija* (Satak.).

Sommardräkt: rygg och vingar ljus askgrå. Handpennornas infan delvis hvitt, den 1:sta med svartaktigt utfan och infanets grå bräm mot spetsen 4—6 mm. bredt (jämf. rödnäbbade tärnan). Öfvergumpen hvit. Mellersta stjärt pennorna hvita, de yttre i utfanet ljus askgrå. Hufvudet ofvan samt nacken svarta. Hals och undre kroppsdelar hvita. Könen lika. I vinterdräkten äro pannan och hjässan hvitfläckade samt näbb och fötter dunklare. Iris svartbrun. Näbb rödt med svartaktig spets. Fötterna röda. Längd 364—420 mm., Vingen 254—290 mm.

Ungfågeln: pannan vitgrå, hjässan svart med grå inblandning. Rygg och vingar med rostgrå fjäderkanter. De små vingtäckarna bilda en stor, svartgrå fläck. Stjärtens sidopennor endast litet förlängda.

Halfvuxen dununge: ofvan rostgrå med svartaktiga, V-formade teckningar. Ett hvitaktigt band öfver nacken. Viugarna askgrå. Under hvitaktig.

Dununge: ofvan grågul med svarta fläckar. Strupen svartbrun; under hvit. Tarsen hos den nykläkta ungen ca 13 mm. (Collett).

Fisktärnan finnes häckande i hela Europa, i Asiens tempererade delar och östra Nordamerika ned till Texas. Om vintern finnes hon i Indien, Afrika och Brasilien. I Sverige är fisktärnan mycket allmän, hon häckar i de södra och mellersta landskapen samt på Gotland såväl vid kusterna som vid lämpliga insjöar. Norrut aftager hon i antal, men bygger vid Söråker i Medelpad (Sundström); i Jämtland (Qvitsle) är hon iakttagen, likaså anföres hon från Karesuando och Jukkasjärvi (Kinberg). Hennes nordgräns som häckfågel torde sannolikt sammanfalla med Bottenhafvets. I Norge häckar hon allmänt till polcirkeln, men är funnen, sannolikt häckande, ännu vid Nordkap (Collett); den nordligaste koloni Collett själf iakttagit var utanför Namsos. I södra och mellersta Finland är hon allmän såväl vid kusterna som vid vattendrag inne i landet och vid Ladoga; mot norr synes hon, såvidt man vet, ej öfverskrida Uleåträsk och Torneå (Palmén). I Danmark är hon ytterst allmän såväl vid kusterna, isynnerhet inne i fjordar och vikar, som inne i landet (Collin).

Fisktärnan ankommer till Bohuslän i midten af maj, och höstflyttningen inträffar för flertalet vanligen i augusti, men någon gång ses ungfåglar ännu i början af oktober.

Fisktärnan förefaller ej noga vid val af vistelseort, om endast små holmar eller tufvor lämpliga för redet finnas, utan hon tyckes ofta trifvas äfven vid små sjöar eller t. o. m. kärr. Hon är egentligen en ganska dålig störttykare, men kastar sig likväl ej sällan ned i vattnet med rätt stark fart. Hennes föda synes mest utgöras af småfisk. På Öland upp-

föder hon sin afkomma hufvudsakligast med spigg, och vi iakttago, att hon hackade bort de hvassa taggarna, innan hon matade de späda ungarna. När hon flyger mot vinden, synes hon ofta stå alldeles stilla i luften. Hon är vanligen föga skygg. Hennes läte är dels ett rätt starkt »kitt-kitt», dels låter hon äfven ofta höra ett egendomligt långdraget »kirrr-ri».

Hon lägger vanligen 3, någon gång 2 eller 4 ägg i en liten fördjupning i marken eller på en obetydlig bale af strå. Äggen, som växla rätt mycket, äro nästan pärlgrå eller ock olivbruna eller mer rödaktiga, alltid med mörkbruna och grå fläckar. Längd 38—45 mm., tjocklek 28—31 mm.

Dougalls tärna, *Sterna daugalli*, Mont.

(Tafla 65, fig. 4).

Syn. *Sterna paradisea*, Keys & Blas.

Namn: *Rosentärna*, Kinberg. Danska: *Dougalls Terne*.

Hjässan, nacke, rygg och vingar askgrå, 1:sta handpennan med svart utfan. Stjärt ofvan ljusgrå. Hela fågeln under rent hvit, underlifvet med röd anstrykning. Iris mörkbrun. Näbb svart med rödaktig rot. Fötter rödgula. Längd ca 430 mm. Vingen ca 228 mm.

Ungfågeln liknar föregående, men hufvudet är grått med svarta och bruna vattringar, och ryggen och vingtäckarna försedda med svarta och rödbruna tvärfäckar.

Dougalls tärna bebor Atlantens såväl amerikanska som europeiska kuster, de senare söder om 57° N. Br., samt finnes sparsamt kring Nordsjön. Dessutom bebor hon nordvestra och östra Afrika, länderna kring Bengaliska viken, Sundaöarna, de kinesiska vattnen samt norra Australien och eger således en mycket vidsträckt utbredning. I Norden är hon endast funnen i Danmark,* där hon skall ha häckat vid Ringkjöbingfjord (1849—50); vid den numera uttorkade Sperring sø i Thy (Jylland) iakttogos två par (april 1874) (Collin), vid Skälö på Lolland skola tre stycken ha fallits (Collin 1888).

Till lefnadssättet torde arten ej avvika mycket från samsläktingarna. Hon häckar helst vid hafvet.

Kentska tärnan, *Sterna cantiaca*, Gmel.

(Tafla 65, fig. 10).

Syn. *Actochelidon cantiaca*.

Namn: *Dubbeltärna*, Malm; *Kent-tärna*, Kinberg. Norska: *Kentsk Terne*. Danska: *Kentisk Terne*; *Split-Tar* (Thy); *Lille Rekke* (Veirö).

* En uppgift i Yarrel, British Birds, återgifven af Nilsson II, s. 313, att ifrågavarande art skulle häckat i Lappland, beror säkerligen på förväxling, sannolikt med rödnäbbade tärnan.

Rygg och vingar ljus askgrå. Handpenningarna mörkgrå—silfvergrå med bred, vit kant kring infanet, vita spolar och gråsvarta spetsar. Övergumpen och stjärten vita. Den senare kortare än vingarna och djupt klufven. Huvudet ofvan svart, nackens fjädrar spetsiga och förlängda. Halsen och undre kroppsdelarna rent vita. Könen lika. I vinterdräkten har fågeln pannan vitaktig och den svarta hjässan hvitfläckig. Iris mörkbrun. Näbb svart med gul spets. Fötter svarta. Längd 400—443 mm. Vingen 280—303 mm.

Ungfågeln liknar den gamla, men har hjässan vitfläckad samt rygg och vingar med svarta tvärfäckar.

Kentska tärnan förekommer vid Atlantens och Nordsjöns kuster från Orkney-öarna till Gibraltar och vid Medelhafvet samt Svarta och Kaspiska hafven. Vintertid finnes hon längs Afrikas västkust ned till Kap. I Danmark är hon flerstädes ej sällsynt som häckfågel, så vid flera sjöar i Thy, där hon dock numera synes försvinna från den ena lokalen efter den andra (se Hagerup 1894), samt på Hindselsholm i Limfjorden; vidare talrikt på Klägbakkerne och Tipperne vid Ringkjöbingfjorden; dessutom på Nordrerønnerne vid Læsø och på Hirtsholmen i norra Kattegat samt på Bosserne och Lindholm nära Samsø. På Sjælland erhålles hon endast sällan, t. ex. i Næstvedstrakten ($\frac{1}{8}$ 1887 och $\frac{1}{10}$ 1890) (Collin), hon synes i allmänhet ej ofta förflyga sig österut. Några gånger har hon förrirrat sig till Sverige: ett exemplar sköts i Hög i Skåne ($\frac{21}{6}$ 1836) (Nilsson), hon skall äfven ha iakttagits på Gotland samt fälldes i Göteborgstrakten ($\frac{21}{6}$ 1845, $\frac{10}{9}$ 1863, Malm, $\frac{25}{6}$ 1882, Sundström). Vid sist nämnda tillfälle hade en häftig sydvästlig storm blåst flera dagar förut. I Norge är hon funnen vid Skien ($\frac{23}{7}$ 1883), äfvensom 2 individ vid Kristiania ($\frac{5}{9}$ 1891) (Collett).

Kentska tärnan häckar visserligen äfven vid insjöar, men söker alltid sin föda vid hafskusten. Hon bygger helst i täta kolonier.

Småtärnan, *Sterna minuta*, L. (Tafla 65, fig. 5, gammal, fig. 6, ung fågel).

Syn. *Sternula minuta*.

Namn: Danska: *Dværgterne*, *Benterne*, *Snipterne*; *Schöuntjernk* (Sytt); *Gnispe* (Lolland). Finska: *Pikkutiira*.

Ofvan askblå. 1:sta och 2:dra handpennan svartaktiga, i infanet bredt vitkantade. Ett band från näbbröten till ögat äfvensom hjässan och nacken svarta. Pannan, halsen och de undre kroppsdelarna samt vingarnas undersida, stjärten och övergumpen

hvita. Könen lika. Iris mörkbrun. Näbbet gulaktigt med svart spets. Fötterna rödgula. Längd 210—220 mm. Vingen 168—177 mm.

Ungen är ofvan gulgrå—grå med V-formade, svartgrå fläckar. Vingarna med en mörkgrå fläck, bildad af de smärre vingtäckarna. Huvudet ofvan gråaktigt med bruna fläckar, nacken och ett band genom ögat svartaktiga. Näbbet brunaktigt. Fötter köttfärgade.

Dunungen: ofvan grågul med små, svartaktiga fläckar, under vitaktig.

Småtärnan förekommer i Europa söder om 60° N. Br., vid Kaspiska hafvet samt i Turkestan och norra Indien. Vintertid finnes hon i norra Afrika samt efter denna världsdelers västkust ända till Kap. I Sverige häckar hon på ön Kläppen vid Skanör, där en större koloni är bosatt, samt vid Lomma i Skåne (Kinberg, Sundström), vidare i spridda par på Ölands och Gotlands östra kuster. På Gotland häckade 1893 flera par vid Ronehamn.* I Norge är hon sannolikt iakttagen vid mynningen af Kristianfjorden ($\frac{20}{7}$ 1890) (Collett). I Finland skall ett individ ha setts i Eura socken (Palmén). I Danmark häckar hon på Jylland, dels isynnerhet längs dess västkust samt i Horsensfjord, dels på en del holmar och öar kring de östra kusterna, såsom t. ex. på Læsø och Hirtsholmen i Kattegat, på Flintholm i Odensefjorden, på Samsø, på Musholm och Saltholm kring norra Sjælland, på Vroi vid Saltbæk Vig (nordvästra Sjælland), på Agersø vid sydvästra Sjælland, på Rødsand söder om Lolland.

Småtärnan skall ankomma till Öland i början af maj, och hon lämnar ön i augusti och början af september. Då sträcker hon tämligen talrikt längs Ölands östkust.

Småtärnan uppehåller sig vid grunda sandvikar. Man ser henne lätt och behagligt flyga fram och tillbaka längs stränderna ofta rätt nära vattnet; när hon så upptäcker en fisk eller dylikt, gör hon en sväng åt sidan, höjer sig något, tar fart och störtar så ned i vattnet för att fänga sitt byte. På Öland lever hon hufvudsakligast af spigg. Vid Ölands grunda stränder med deras hårda kalkstensbotten skadar hon ofta sitt långa, spetsiga näbb, så att öfvernäbbet är afbrutet eller bräckt i spetsen på flertalet exemplar vi erhållit. Småtärnans flykt är ytterst lätt och liksom hoppande. Under flyttningen sträcker hon i täta flockar och flyger då längs vattenytan. Hennes läte är finare än de andra tärnornas; det kan återges med »kitt kitt».

* Uppgifterna (Kinberg), att hon skulle vara skjuten vid Fyrisån och vid Mälaren, torde säkerligen bero på något misstag.

I en grund fördjupning på den sandiga stranden lägger hon sina tre, matt rostgula eller grågula, med grå- eller svartbruna fläckar tecknade ägg. Längd 30—35,5 mm., tjocklek 22,5—25 mm.

Svarttärnssläktet, *Hydrochelidon*, Boie.

Näsborrarna ligga något framför pannans fjädergräns. Simhuden urringad ända till tårnas midt (se fig. a sid. 291). I sommardräkt äro de mer eller mindre rent svarta under.

Släktet omfattar 4 arter.

Öfversikt af arterna.

- I. Bakryggen och hos de gamla äfven stjärten hvit *H. leucoptera*.
II. Bakrygg och stjärt grå *H. nigra*.

Hvitvingade tärnan, *Hydrochelidon leucoptera*, (Meisn. Sch.) (Tafla 65, fig. 3, gammal fågel i sommardr.).

Syn. *Sterna leucoptera*.

Namn: *Hvitvingad svarttärna*, Smitt. Danska: *Heidevinget Terne*.

Hufvud, hals, framrygg och undersidan jämte de undre vingtäckarna svarta. Bakrygg och skuldror svartgrå. Vingpennorna och de större vingtäckfjädrarna askgrå. Vingarnas små täckfjädrar, öfver- och undergump samt stjärten hvita. Stjärten grundt klufven, sidopennorna rundade. Om vintern är hjässan hvitfläckig, ryggen grå samt panna, hals och undre kroppsdelar hvita. I öfvergångsdräkten äro hufvud, hals och undre kroppsdelar svart- och hvitfläckiga. Könen lika. Iris mörkbrun. Näbbet svartbrunt. Fötterna röda, om vintern gulröda. Längd ca 240 mm. Vingen 202—212 mm.

Ungfågeln liknar som äldre den gamla i vinterdräkt, som yngre har han hjässan och en fläck bakom ögat mörkt gråaktiga, rygg och öfre vingtäckare blågrå med bruna fjäderkanter samt ljusgrå stjärt.

Den hvitvingade tärnan har sitt hem i södra och mellersta Europa upp till ungefär 55° N. Br. Österut går hon till Kina, och vintertid finnes hon i hela Afrika och Australien. I Sverige visade sig två stycken (¹/₆ 1835, Nilsson) vid Getinge å nära Lund; af dem fälldes den ena. I Danmark skall hon vara sedd (¹⁰/₆ 1835) på Ærø söder om Fyen (jämför ofvan fyndet vid Lund kort därpå). Hvarken i Norge eller Finland är hon iakttagen.

Till lefnadssättet skall hon likna svarttärnan.

Svarttärnan, *Hydrochelidon nigra*, (L.) (Tafla 65, fig. 1, ung, fig. 2, gammal fågel i sommardr.).

Syn. *Sterna nigra*.

Namn: Norska: *Sort Terne*. Danska: *Sort Terne, Blaaterne, Moseterne, Glitter, Sortkirre, Kløvermaage, Kløftmaage*. Finska: *Musta tiira*.

Sommardräkt: ofvan askgrå, 1:sta handpennan svartaktig med en bred, ljus rand längs infanet. Vingpennornas spolar hvita, undre vingtäckare ljusgrå. Hufvud och hals samt de undre kroppsdelarna gråsvarta, undergumpen hvit. Honan liknar hanen, men har i regel endast hufvudet ofvan och nacken svartaktiga, de undre kroppsdelarna mörkt askgrå. Om vintern äro panna, hals och alla undre kroppsdelar hvita. Iris svartbrun. Näbbet svart, vid roten rödaktigt. Fötter rödaktigt svarta. Längd 235—265 mm. Vingen 198—223 mm.

Ungfågeln är ofvan mörkgrå med bruna fjäderkanter, de smärre vingtäckarna svartaktiga, de undre hvita. Hjässan och nacke svarta, återstoden af hufvudet, halsen och undre kroppsdelarna hvita. En svartgrå fläck på hvardera sidan om bröstet.

Dunungen: ofvan mörkt rostgul med stora, svarta fläckar. Hufvudets sidor hvitaktiga. Under grå, ett band öfver framhalsen mörkbrunt.

Svarttärnan förekommer i Europa söder om 60° N. Br. och går i öster till vestra Turkestan. Om vintern finnes hon i Afrika ned till Loango och Abyssinien. I Sverige finnes hon här och hvar på passande lokaler upp till Hjälsstaven i Mälaren, där hon årligen häckar (Kinberg, Kolthoff). Kända lokaler äro bland andra Hornborgasjön i Vestergötland, Sonemad, en vik af Venern ej långt från Lidköping; vid Tåkern är hon fälld, men ej iakttagen häckande; i Skåne t. ex. vid Silfåkrasjön ej långt från Lund (Sundström). På Öland är hon mycket allmän, och på Gotland finnes hon i de flesta mossar och träsk (Kolmodin). I Norge finnes hon numera sparsamt på Jæderen, där hon visar sig hvar sommar i juni. Ännu är hon dock ej funnen häckande (Collett). I Finland är hon mycket sällsynt: skjuten nära Åbo, iakttagen i Yläne (i juli 1864) och vid Kumo älfis mynning (Palmén). Hon omtalas äfven från Åland (Palmén, Olsson i bref). I Danmark finnes hon vid mossar, åar, dammar och sjöar öfver hela landet (Collin).

Svarttärnan ankommer till Vestergötland omkring den 20 maj, till Danmark omkring den 8, och hon flyttar bort i slutet af juli och början af augusti. Vid Ölands södra udde, där vi iakttagit hennes höstflyttning, samlar hon sig då i stora flockar på flera hundra individ. Den ²⁸/₇ 1891 sågo vi ett

väldigt sådant följande, som, efter åtskilligt flygande fram och åter i spridd ordning tätt efter marken för att fånga gräshoppor, åter samlade sig i tät flock, höjde sig i luften och gaf sig af öfver hafvet söderut. Sedan denna stora flock lämnat Öland, sågos det året endast enstaka svarttärnor.

Svarttärnan bebor träsk och vassrika insjöar, och hon uppträder oftast i flock. I luften rör hon sig med stor färdighet. Hennes flykt är liksom hoppande, och hon stannar ofta med fladdrande vingar alldeles stilla tätt öfver vattenytan. Någon egentlig störtflykt är hon ej. Hon sätter sig ofta på flytande växter men hvilar knappt någonsin på vattenytan. Hennes läte är ett rätt skarpt »kitt kitt», som hon låter höra under flykten.

Svarttärnan lefver hufvudsakligast af insekter; mygglarver, små skalbaggar och gräshoppor hafva vi ofta funnit i hennes mage.

Sina 2—3 ägg lägger hon utan särskild bale på ofta nog af flytande växtämnen bestående tufvor ute i mossen. De äro grönaktigt olivbruna med svartbruna och brungrå fläckar. Längd 32—38 mm., tjocklek 22,5—26 mm.

2 FAM. Stormfåglar, Procellariidae.

Öfvernäbbet med nedböjd spets, dess hornskida sammansatt af flera stycken. Näsborrarna öppna sig i spetsen af mer eller mindre långa, hornaktiga rör. Näshålornas vägg är ej genombruten. Tarserna i regel täckta af nätlikt veckad hud. Baktån rudimentär eller saknas.

Hufvud af stormfågel $\frac{1}{2}$.

Samtliga stormfåglar tillhöra öppna hafvet och besöka öar och kuster blott för att häcka. De lägga endast ett, hvitt ägg, och ungen kvarligger mycket länge i boet samt matas af båda föräldrarna. Hithörande arter, 115 till antalet, tillhörande ett tjog släkten, fördelas numera vanligen på 4 familjer, af hvilka 3 företrädas i Norden, nämligen Procellariidae, omfattande stormsvalorna, Puffinidae, till hvilken liron och stormfåglar räknas, och Diomedidae med albatrosserna.

Öfversikt af släktena.

- I. Nästuber, längs midten förenade eller åtminstone löpande tätt tillsammans, öppna sig på näbbets öfversida (se ofvanstående fig.)
 - A. 2:dra handpennan längst..... *Procellaria*
 - B. 1:sta handpennan längre eller lika lång som den andra.
 1. 2 skilda nästuber, som dock ligga tätt vid hvarandra..... *Puffinus*.
 2. En, längsefter genom en inre skiljevägg delad, nästub *Fulmarus*.
- II. Nästuber öppna sig rätt långt ned, en på hvar sida af näbbel (se vidstående fig.) *Diomedea*.

Hufvud af *Diomedea chlororhynchus* $\frac{1}{3}$.

Stormsvalsläktet, *Procellaria*, L.

Näbbet kortare än hufvudet, svagt och tunnt. Fötterna rätt långa men spensliga; baktån bestående nästan endast af en spetsig klo. Könen likna hvarandra, och ungarna skilja sig föga eller intet från de gamla. Dräkten är svartaktig, ofta med hvit öfvergump; dunen tämligen yfviga men sköra. Stjärten med 12 pennor.

Stormsvalorna äro egentligen skymningsfåglar, som äro i rörelse om aftnarna och vid mulen väderlek. Annars tillbringa de gärna dagen i någon bergsskrefva, under häckningstiden i sina underjordiska bon. De hålla till på hafvet och kring öarna ute i oceanen samt lefva af på vattnet flytande djurämnen och af små hafsdjur. Deras rörelser påminna om svalornas, de färdas ofta tätt öfver vattenytan, under flykten noga följande hafvets vågrörelser åt. När de från sjön upphämta något ätbart, vidröra de vattenytan med de utsträckta fötterna, hvarvid det ser ut som sprunge de på vattnet. Detta har tveksutan gifvit anledning till stormsvalans benämning St Petersfågel, emedan hon, likasom en gång aposteln, skulle gå på vattnet.

Stormsvalorna lefva i engifte, häcka i stora kolonier och lägga i ett af dem själfva gräddt hål i jorden ett hvitaktigt ägg. Ungarna födas med mycket yfvig dunklädnad, ligga länge kvar i boet, där de matas af båda föräldrarna och blifva till ytterlighet feta.

Släktet omfattar omkring 15 arter, vanligen fördelade på tre släkten; de bebo både Atlanten och Stilla hafvet, de flesta finnas norr om ekvatorn.

Stundom föres den klykstjärtade stormsvalan tillsammans med 11 andra till ett eget släkte, *Oceanodroma*.

Öfversikt af arterna.

- I. Stjärten tvär. Tarsen längre än mellantån med klo..... *P. pelagica*.
- II. Stjärten klufven. Tarsen ungefär af mellantåns längd med klo *P. leucorrhoa*.

Stormsvalan, *Procellaria pelagica*, L. (Tafla 66, fig. 1).

Syn. *Thalassidroma pelagica*.

Namn: *Lilla stormsvalan*; *Sjöpink* (Käringön i Bohusl.). Norska: *Liden Stormsval, Sörrön-Pedder, Vestenvinds-Are, Lever-Lars*. Danska: *Lille Stormsval, Uveirsfugl, Petersfugl, Lille Stormfugl*. Färöarna: *Drunkviti*. Island: *Drúði* (?).

Brunsvart; strupen och undre kroppsdelen något ljusare, vingpennornas skaft svarta. Stjärtens öfre och sidotäckare hvita med brunsvarta spetsar. Könen lika. Iris svartbrun. Näbb och fötter svarta. Längd 142—160 mm. Vingen 117—127 mm.

Ungfågeln är helt och hållet sötfärgad, något ljusare och mer grå än den gamla.

Dunungen, som är klädd med långt, mjukt dun, är mörkt askgrå.

Stormsvalan bebor norra Atlanten ned till Vestafrika samt Medelhafvet. Hon häckar talrikt på Färöarna, Orkney- och Shetlandsöarna. Till Sverige har hon några gånger förrirat sig. Så fångades ett exemplar vid Kulla Gunnarstorp i Skåne (²⁵/₁₁ 1825, Nilsson), ett annat sköts vid Segeåns utlopp (¹⁹/₁₂ 1863), ett erhöles under stark storm i Malmö (november 1884), och slutligen ertappades ett vid Falsterbo (²⁰/₁₁ 1870); dessutom skall ett exemplar ha fångats vid Hedemora (Kinberg). Norges kuster besöker hon om hösten och vintern upp till Lofoten, men jämförelsevis sällan och mycket oregelbundet. Så erhöles hon talrikt i Kristianiafjorden hösten 1862 samt ett enstaka individ ²¹/₁₀ 1883; vidare vid Stavanger i november 1879 och ²⁶/₈ 1889 samt vid Bergen i november 1869 (Collett). I Danmark är hon funnen upprepade gånger under sept.—jan. månader. Collin uppräknar sålunda ej färre än 26 exemplar från olika delar af landet; ej mindre än 9 äro från fyrskeppen vid Horns ref och Vyl utanför sydvästra Jylland. På Grönland skall hon ha iakttagits åtminstone en gång (Collin). I Finland har hon ej blifvit sedd.

Stormsvalan är så litet skygg, att hon någon gång sätter sig t. o. m. på båtanten. På Färöarna häckade hon i gräsvallar uppe på öarna, där hon grävt långa, horisontala gångar. När vi

trampade öfver hennes bo, gaf hon sig till känna genom ett märkligt kurrande läte, hvilket föreföll oss som hade marken darrat under våra fötter. De reden vi gräfdde upp innehöllo, jämte båda makarna, ett på själfva jorden liggande ägg. Detta är hvitt, stundom med en ring af små, rödaktiga prickar kring storändan. Längd 26—29 mm., tjocklek 19—21,5 mm. Ungarna ligga ofta kvar i boet ända till mot slutet af november, och de äro då riktiga fettklumpar.

Förr i tiden har befolkningen på Färöarna infångat den feta ungfågeln höstetiden, plockat af fjädersn, torkat honom, dragit en veke af garn midt igenom bålen och använt den oljehaltiga, på detta sätt beredda fågelkroppen till lampor.

Klykstjärtade stormsvalan, *Procellaria leucorrhoa*, Vicill. (Tafla 66, fig. 2).

Syn. *Procellaria leachi*, Temm. *Thalassidroma leachi*.

Namn: *Stormseglare*, Smitt. Norska: *Klößthalet Stormsval*. Danska: *Stor Stormsval, Leachs Stormsval*.

Brunsvart. Handpennor och stjärt svarta. Arm-pennorna och de stora vingtäckarna mer eller mindre ljust gråbruna. Stjärtens öfre och sidotäckare hvita. Iris svartbrun. Näbb och fötter svarta. Längd 205—220 mm. Vingen 152—162 mm.

Dunungen täckes af långt, svartgrått, yfvigt dun.

Den klykstjärtade stormsvalan bebor norra halfklotets haf. Inom Europa häckar hon endast på St Kilda bland Hebriderna. I Sverige har hon påträffats vid Strömstadsfjorden (januari 1874, Kinberg) och i Skåne vid Malmö (²⁸/₁₁ 1885), infrusen i isen å Yddingesjön (⁶/₁ 1886) (Sundström), vid Kyrkheddinge nära Lund (¹⁰/₁₂ 1885) och i Engelholms hamn (december 1891) (Carlson). Vid Norges kuster är hon flera gånger ertappad. Så omnämner Nilsson, att Lunds museum egde ett exemplar därifrån; vidare äro exemplar kända från Kristianiafjorden (hösten 1847, januari 1851), från Frederikshald (²/₁ 1876), från Frederikstad (²⁸/₁₁ 1881), ett utanför Trondhjem (¹⁵/₁₁ 1885) och slutligen ett i närheten af Kristiansund (³/₄ 1886, Collett). I Danmark anträffas hon under ungefär samma tider som den vanliga stormsvalan (okt.—jan.) men är sällsyntare. Collin uppräknar 16 fynd, t. ex. från Skagen (4), från fyrskeppen Læsö ränna (1) och Schultzes grund (1) ute i Kattegat samt från Læsö (1). I Finland är hon funnen vid Viborg (vintern 1886. Meddel. af Soc. pro fauna et flora fennica 13, sid. 257).

Till lefnadssätt och uppträdande torde denna stormsvala i det närmaste likna föregående art.

Liresläktet, *Puffinus*, Briss.

Näbbet ungefär af hufvudets längd, smalt och nästan trindt. Nästuberne jämförelsevis korta och smala. Tarserna från sidan hoptryckta. Baktån rudimentär men med spetsig klo. Vingarna med 1:sta pennan längst. Stjärten tvär eller vigglik med 12 pennor. Könen likna hvarandra, och ungarna äro föga olika de äldre.

Lirorna äro äkta hafsfåglar. De flyga tämligen snabbt, vanligen längs vattenytan, hvila ofta på hafvet och simma bra men kunna ej dyka. På land röra de sig dåligt.

Släktet omfattar ett tjog arter och träffas snart sagdt på alla haf.

Öfversikt af arterna.

- I. Undersidan hvit.
 - A. Större; vingen minst 300 mm..... *P. gravis*.
 - B. Mindre; vingen högst 250 mm. *P. anglorum*.
- II. Hela fjäderdräkten gråaktig..... *P. griseus*.

Större liran, *Puffinus gravis*, (O'Reilly) (Tafla 66, fig. 5).

Syn. *Puffinus major*, (Faber), *Nectris major*.
Namn: Danska: *Stor Skrofe*.

Ofvan gråbrun med ljusa fjäderkanter, som saknas på hufvudet. Ving- och stjärtpennor svartbruna. Alla undre kroppsdelar äfvensom undre vingtäckare hvita. Undre och öfre stjärtäckare gråbruna, de senare med hvitaktiga spetsar. Könen lika. Iris svartbrun. Näbb svartaktigt. Yttersidan af tarsen och yttertån brunaktiga, återstoden af foten gulaktigt köttfärgad. Längd 482—510 mm. Vingen 283—335 mm.

Den större liran förekommer i Atlanten från Grönland och Färöarna ned till Kap och Falklandsöarna. Om hennes häckning känner man intet med visshet, men hon säges skola häcka på New Foundland och Labrador.

På Färöarna häckar hon ej men trällas vintertid. Vid Grönlands och Islands kuster, där hon ej heller häckar, finnes hon om sommaren. I Sverige är hon ej funnen, men i Norge i Kristianiafjorden (³⁰/₁₀ 1873, Collett) samt vid Smölen utanför Kristiansund (¹⁰/₁₀ 1894, Collett 1895), och Lilljeborg (1850) har sannolikt sett henne mellan Nordkap och Schuretskaja. Tvifvelsutan besöker arten årligen (sept.—jan.) bankarna utanför Norges västkust.

Till lefnadssättet skall hon likna den mindre liran.

Mindre liran, *Puffinus anglorum*, (Ray) (Tafla 66, fig. 4).

Syn. *Nectris puffinus*, (L.).

Namn: *Dykarestormsvalan*, Smitt. Norska: *Lire*, *Skrape*, *Skraap*, *Hav-Gunnar*. Danska: *Skrofe*, *Skraape*. Färöarna: *Skråpur*, *Liri* (ungen). Island: *Skrofa*.

Öfre kroppsdelar, vingar och stjärt svarta. Undre kroppsdelar äfvensom undre vingtäckare rent hvita. Könen lika. Iris svartbrun. Öfvernäbbet svartbrunt, det undre »blåaktigt hornfärgadt». Fötter »blåaktigt köttfärgade». Längd 330—332 mm. Vingen 222—240 mm.

Ungfågeln liknar den gamla men har brunfläckiga sidor.

Dunungen är klädd med mycket långt och mjukt, brungrått dun; strupen och bröstet gråhvita.

Denna lira finnes i Atlanten ned till Brasiliens kuster. I Sverige är hon ej funnen, men i Norge utanför Tvedestrand (september 1867), vid Kristiania (hösten 1870) och utanför Aalesund (sommaren 1874). Hon skall ej vara sällsynt på fiskbankarna utanför Norges kust (Collett). I Danmark är hon skjuten vid Blokhuis på Jyllands nordvestra kust (²³/₃ 1858) samt på Möen (1867). På Färöarna samlar hon sig om sommaren från när och fjärran för att häcka, och hon bygger likaledes på Vestmannaöarna vid Island. Så långt norrut som till Grönland kommer hon endast tillfälligtvis (Collin).

Den ene af oss erhöi på Färöarna bland ett betydligt antal fälda liror ej någon hona med liggfläckar. Honorna buro en vacker, osliten dräkt och uppehöi sig i flock ute på hafvet. Hanarna däremot hade ofta liggfläckar och sliten dräkt. Detta synes tyda på, att honan öfverlämnat åtminstone rufningen åt hanen; möjligen deltagar hon dock i ungens uppfödande. Den mindre liran häckar parvis stundom högt uppe i fjället, ofta flera kilometer från hafvet. Boet lägges under en sten, i ett hål i jorden eller dylikt. Ungen ligger mycket länge kvar i nästet; han matas stundom af föräldrarna ända till fram på hösten och är då oerhördt fet.

Färöarnas befolkning värderar högt de feta ungarna, hvilkas flott användes som soffet till bröd och skall utgöra en omtyckt del af julkosten. De bruka därför vid bestämda tider på sommaren vandra upp till fjälls för att söka efter lirornas bon, och när de finna ett sådant, bygga de omkring boet med sten, så att detta får form af en bakugn. Trots detta öfverger liran ej sitt bo utan skall trifvas så bra i det nu väl skyddade redet, att hon återvänder till detsamma år efter år. Hennes flykt, då hon om nätterna talrikt

drog genom sundet utanför Thorshavn, erinrade mycket om morkullans.

Liran häckar i maj och lägger endast ett ägg; det är rent hvitt; längd 55—71 mm., tjocklek 37—45 mm.

Grå liran, *Puffinus griseus*, (Gmel.).

Syn. *Puffinus fuliginosus*, Striekl.

Sotbrun, undre kroppsdelarna något ljusare. Undre vingtäckarna vattrade af grått och hvitt.

Den grå liran bebor de flesta haf, men inom den skandinaviska norden är hon endast funnen vid Smölen utanför Kristianssund (¹⁰/₁₀ 1894, Collett 1895) samt på Färöarna vid Nolsö (augusti 1873, Collin); Upsala museum eger äfven ett exemplar från denna ögrupp (¹¹/₇ 1879).

Stormfågelsläktet, *Fulmarus*, Steph.

Näbbet kort men kraftigt, nästan klumpigt, med långa och vida nästuber (se fig. sid. 297). Tarserna äro grofva. Dräkten — grå mantel, hvit undersida — påminner mycket om mäsarnas. Stjärten med 14 pennor.

Släktet omfattar 3 arter och bebor norra Atlanten och Stilla hafvets nordliga delar.

Stormfågeln, *Fulmarus glacialis*, (L.) (Tafla 66, fig. 3).

Syn. *Procellaria glacialis*.

Namn: *Mallemack* (Bohusl.); *Tjalk* (Käringön i Bohusl.); *Hafhäst*, Kinb.; *Isstormfågel*, Smitt. Norska: *Stormfugl*, *Havhest*. Danska: *Is-Stormfugl*, *Stormfugl*, *Mallemukke*. Färöarna: *Heavehestur*. Island: *Fýrlángur*, *Fýrláingi*, *Fjll*, *Fúlmár*.

Rygg, vingar och stjärt ljus askgrå. Hufvud, hals och undre kroppsdelarna hvita (eller stundom sotgrå?). Könen lika. Iris mörkbrun. Näbb med mörka näsborrtuber, för öfrigt gult. Fötter pärlgrå med köttfärgad anstrykning. Längd 452—520 mm. Vingen 305—342 mm.

Ungfågeln: helt grå (Malmgren 1865). Den anses af en del förf. sannolikt med orätt för en mörk varietet, jämförlig med t. ex. den af vår vanliga labb.

Dunungen bär en ytterst fin, mjuk och yfvig, ljusgrå klädnad, och är under nästan hvitaktig.

Stormfågeln tillhör norra Atlanten; han häckar talrikt på Färöarna, där han dock först på 1840-talet blef bofast, på Island och vid Nordgrönland, på Spetsbergen och Beeren Eiland, och finnes i största mängd bland isen vid Grönlands kuster. Till Sverige ha endast några få vinddrifna stormfåglar kommit: en anträffades död vid Bjernum i Skåne (¹¹/₂

1868, Holmgren), och en skall ha fångats nära Helsingborg, en annan fälldes vid Kosteröarna i Bohuslän (november 1874) (Kinberg), en fjärde vid Tistlarne i samma skärgård (²⁵/₁₀ 1879), och en iaktogs (²⁷/₁₀ 1879) vid Göta älfs mynning (Sundström). Ett exemplar anträffades i Elfdals Råda i Värmland (vintern 1880) (Carlson). Vid Norges kust, från Stavanger norrut, är han om vintern rätt talrik, i Finnmarken förekommer han då och då äfven under sommartiden, och under färder med hvalfångstbåtar kan han alltid iakttagas ute till hafs. Likaså finnes han sommartid vid de stora fiskbankarna utanför kusten (Storeggen och utanför Stadtland), där han visar sig under oväder och dimma. I sydligare Norge är han mera sällsynt, men funnen ett par gånger utanför Kristianiafjorden (Collett). I Finland är han ej anträffad. I Danmark skall han en gång ha iakttagits vintertid vid Möen samt har skjutits i trakten af Hobro i nordöstra Jylland (Collin).

Stormfågeln tillbringar sitt lif ute på oceanen, endast för fortplantningen sökande land. Han är ytterst glupsk och samlas massvis, där något på vattnet flytande kadaver erbjuder ett rikt mål. Han visar vanligen alls ingen skygghet. Om man t. ex. på en betad krok infångat en stormfågel och sedan släpper honom, är vanligen det första han gör att åter bita sig fast.

Stormfågeln har en snabb och vacker flykt, som något erinrar om dufhökens; han gör nämligen några kraftiga slag med vingarna för att därpå segla ett långt stycke tätt öfver vattenytan. Härvid höjer och sänker han sig med förvånande skicklighet för hvar våg, och skymmes långa stunder bort af de höga sjöarna. Han hvilar sig ofta på vattenytan och simmar rätt bra men kan ej dyka. På land kan han knappt gå, men han hvilar i ungefär samma ställning som en fiskmå.

På tvärbranta, i hafvet stupande, höga bergväggar häckar han i stora kolonier. Hans enda ägg är hvitt. Längd 70—79 mm., tjocklek 49—52 mm. Ungen ligger länge kvar i boet och matas af bägge föräldrarna. När vi togo stormfågelungar, sprutade dessa en illaluktande vätska på oss.

Albatrossläktet, *Diomedea*, L.

Näbbet långt och starkt med små och korta nästuber (se fig. sid. 297). Fötterna korta men kraftiga med 3 tår. Vingarna mycket långa och smala, stundom med ända till 40 armpennor. Stjärten kort, tvär, rund eller tillspetsad.

Släktet omfattar 15 arter. Det delas numera oftast i tre, så att de under II i öfversikten här

nedan stående arterna föras till ett nytt släkte, *Thalassogeron*, medan grupp I ensam bildar *Diomedea*, och några långstjärtade former bilda ett 3:dje släkte. Samtliga albatrosser anses då utgöra en egen familj. De bebo södra jordhalvans haf och Stilla hafvets nordliga delar. Alla albatrosser äro utmärkta flygare, och jämförelsevis många arter hå därför någon gång förrirrat sig till nordens haf, hvarför de här upptagas.

Man har träffande nog kallat albatrosserna för hafvets gamar.

Öfversikt af arterna.

- I. Den näbbryggen bildande hornskenan har bred bas och stöter vid roten tillsammans med näbbets sidoskenor ... *D. melanophrys*.
- II. Näbbets ryggskena har smal bas och skiljes genom en mjuk hinna från sidoskenorna (se fig. sid. 297).
 - A. Näbbets ryggskena baktill afrundad. Öfvernäbbets rand gul ... *D. culminata*.
 - B. Näbbets ryggskena baktill spetsig. Öfvernäbbets rot men ej dess hela rand gul *D. chlororhynchos*.

Diomedea melanophrys, Boie.*

Namn: Danska: *Sulekonge*, Collin. (Færöarna).

Hufvud, hals och hela undersidan, äfven undre vingtäckarna hvita, rygg och vingar brunsvarta, stjärt skiffersvart. Näbb gulaktigt hornfärgadt med mörkare spets. Fötter gula. Längd omkr. 760 mm. Vingen omkr. 510 mm.

Denna albatross tillhör liksom släktet i öfrigt

* Albatrossen, *Diomedea exulans*, L., anges stundom som funnen vid Norges kust på grund af Brünnichs (1764) uppgift, att hufvud och fötter af denna fågel, som »man sade blifvit dödad i Norge», funnes på ett museum i Köbenhavn. Arten hör till ofvanstående öfversikts grupp I men skiljes från *D. melanophrys* på, att ryggens midt är hvit, ej skifferfärgad, samt därigenom att näbbet är gröfre. Längd omkr. 1065 mm. Vingen omkr. 645 mm.

de södra hafven men förflyger sig då och då till norra Atlanten. En gammal hona fälldes (¹¹/₅ 1894) vid Myggenæsholm på Færöarna, där hon skall ha uppehållit sig i 34 år. Hon kom om våren samtidigt med sulorna och för om hösten på samma gång som dessa. Hon färdades äfven annars samman med sulorna, som hon tycktes inge en viss respekt. Folket på Myggenæs kallade henne därför sulekongen (Knut Andersen 1895).

Diomedea culminata, Gould.

Syn. *Thalassogeron culminatus*.

Hufvud och hals ofvan samt ryggen mörkt brunaktiga, vingen svart, stjärt mörkt gråbrun, återstoden af hufvud och framhals gråhvita, öfvergumpen och undersidan hvita. Näbb mörkt hornfärgadt, ryggskenan blekare, gulaktig, spetsen hvitaktig. Undernäbbets undre kant gulaktig. Fötter gula. Längd omkr. 915 mm. Vingen omkr. 510 mm.

Diomedea culminata tillhör de södra oceanerna, mot norr gående upp till Centralamerikas Stillahafskust. Ett exemplar fångades på Fiskumvands is nära Kongsberg 1837 (Collett). Exemplaret, som bestämts af Collett, är förut anfördt som tillhörande *D. chlororhynchos*.

Diomedea chlororhynchos, Gmel. (Tafla 66, fig. 6).

Syn. *Thalassogeron chlororhynchus*.

Hufvud och hals ofvan ljust askgrå, vingar och rygg brunsvarta, stjärt mörkgrå, öfvergump och undersida hvita. Iris brun. Näbb svart, ryggskenan gul, mot spetsen öfvergående i rödgult. Undernäbbets rot och spets gula. Fötter köttfärgade. Längd ca 840 mm. Vingen ca 475 mm.

Diomedea chlororhynchos bebor de södra hafven, men är omkring 1840-talet skjuten på Vestmannaöarna vid Islands sydkust (Collin).

11:te Ordningen, Gumpfotade fåglar, *Pygopodes*.

En långsträckt, platträckt eller ock valsformig kropp med korta, smala och spetsiga vingar (jämf. dock garfågeln sid. 316), långt bakåt sittande, korta ben och en medellång—kort hals äro utmärkande för denna ordning. Näbbet är af medellängd, just ej längre än hufvudet, i regel spetsigt, oftast trindt eller från sidorna hoptryckt, skarpkantadt och hårdt. Stjärten är kort och består af 12—20 pennor, eller ersättes den såsom hos doppingarna af ett knippe dunlika fjädrar.

Alla hithörande arter äro utpräglade vattenfåglar, som flyga jämförelsevis litet och gå ännu mindre.

Ordningen omfattar, pinguinerna medräknade, ca 80 arter, fördelade på omkr. 13 släkten. Den uppdelas, oafsedt pinguinerna, i 3 familjer, af hvilka doppingar och lommar sins emellan äro nära släkt, medan man numera anser, att alkorna äro besläktade med mäsarna och ej stå de båda andra familjerna vidare nära.

Öfversikt af familjerna.

- I. Baktå finnes.
 A. Framtårna skilda och kantade med simflikar *Podicipidae*.
 B. Framtårna förenade genom hel simhud *Colymbidae*.
 II. Baktå saknas *Alcidae*.

I FAM. Doppingar, *Podicipidae*.

Doppingarna utmärkas isynnerhet af sina fötter, hvilkas tår kantas af breda och styfva,

Höger fot af skäggdopping jämte tarsen, sedd från sidan.

ej inskurna hudflikar och bära plattaklor. Framtårna äro dessutom vid roten förbundna af en hinna, som från mellantåns inre hudflik går till och fäster sig på själfva intån öfver dennas egen hudflik (se vidstående teckning), medan yttertån och mellantån förbindas på vanligt sätt.

Tarserna äro starkt hoptryckta från sidorna, täckta af plåtar. Näbbet är spetsigt, pryllikt, stundom något hoptryckt från sidorna. Näsborrharna genomsiktiga. »Tyglarna» äro nakna. Stjärten består af små förkrympta, dunlika fjädrar. Vingarna äro korta och spetsiga med 11 handpennor. Doppingarna rugga om hösten fullständigt och snabbt samt byta småfjädrarna om våren. Ungfåglarna växla hufvudets och halsens fjädrar under första hösten.

Doppingsläktet, *Podiceps*, Lath.

Familjens enda släkte utmärkes af samma kännetecken, som tillkomma denna. Könen äro lika, men honan vanligen något mindre än hanen. Ungarna bära en fin, med ljusa längsränder tecknad dräkt. När de äro nykläckta, förflyttar hanen dem med näbbet upp på sin rygg, där han oafbrutet bär

dem under de första dagarna. Honan följer honom och bringar föda till ungarna. Om hanen blir förföljd och måste dyka, tar han ungarna med sig under vingarna, hvarvid han dock stundom tappar de små, som då hjälplösa flyta upp till ytan. Ungarna lära sig dock snart att simma och äro redan vid några dagars ålder skickliga dykare, men äfven som något äldre samlas de ofta på hanens rygg. Härvid tillgår så, att han sänker sig ned under de i en tät flock samlade ungarna och höjer sig så upp med dem på ryggen.

Doppingarna simma och dyka med stor färdighet. De gå däremot mycket ogärna på land, och åtminstone de smärre arterna gå och springa i en halft framåtlutad ställning. I bläst lyfta de alltid mot vinden. De flyga ej gärna, men rätt snabbt och uthålligt.

Doppingarna lefva i engifte, bygga sitt bo i vassen af färska vattenväxter, som de dykande upphämta. De lägga 3—5 hvitaktiga ägg, som efter en tids rufning blifva brunaktiga. Doppingarna lefva hufvudsakligast af vatteninsekter, små grodor och grodlarver, småfisk och yngel. Jämte födan svälja de fjädrar, som de själfva plocka af sig, och hvaraf man alltid finner en del i magen. Orsaken till att ungarna följa de gamla långt sedan de ej mer behöfva deras vård ligger sannolikt däri, att de från dem plocka de nödvändiga fjädrarna (Meves).

Doppingarna utgöra 15 arter och äro spridda öfver hela jorden med undantag af de arktiska trakterna.

Öfversikt af arterna.

- I. Vingarna med vit vingspegel.
 A. På öfre sidan af vingen utom spegeln äfven ett hvitt, längsgående band, som dock knappast synes å den hoplagda vingen *P. cristatus*.
 B. På öfre sidan af vingen intet hvitt, längsgående band.
 1. Näbbet rakt, icke intryckt ofvan näsborrharna (se vidstående figur).

Hufvud af svartthakedopping $\frac{3}{4}$.

- α. Näbbet ungefär lika långt som tarsen *P. rubricollis*.
 β. Näbbet betydligt kortare än tarsen *P. auritus*.
 2. Näbbet svagt uppåthöjdt, något indryckt ofvan näsborrarna (se vidstående figur)..... *P. nigricollis*.
 II. Vingarna utan egentlig, hvit vingspegel men med armpennornas infan delvis hvitt..... *P. minor*.

Hufvud af svarthalsad dopping $\frac{3}{4}$.

Skäggdoppingen, *Podiceps cristatus*, (L.) (Tafla 67, fig. 6, gammal, fig. 7, ung fågel).

Syn. *Colymbus cristatus*.

Namn: *Dopping*; *Silkesand* (Skåne, Smål.); *Doppnäbb* (Sörml.); *Döpare* (Nerike); *Lomand* (Karlstad); *Ålkråka* (vid Tåkern); *Hartin*, *Kusk* (Kvarsebo i Östergöt.); *Hvitstrupig dopping*, Nilss.; *Stordopping*, Malm. Norska: *Toplom*, *Heidstrubet Toplom*, *Heidstrubet Lappelom*. Danska: *Toppet Lappedykker*, *Höidykker*, *Bundlöber*, *Toppet Silkeand*, *Topdykker*, *Toppet Havskjer*; *Höiand*, *Söraaber* (Thy). Finska: *Silkkikuikka*, *Valkokulku-uikka*, *Parta-uikka*, *Jouhiuikka*, *Hetara*, *Korri*.

Ofvan svartgrå. Handpennorna brungrå med svarta spolar, armpennorna till större delen hvita, de innersta brungrå. Utom spegeln äro äfven vingens hela främre kant samt skulderfjädrarnas utfan hvita (se öfersikten), liksom de undre vingtäckarna. Hufvudet ofvan svart, i nacken med en tvådelad tofs, på sidorna och under hvitt med en yfvig krage af förlängda, rödbruna, mot spetsen svarta fjädrar. Halsryggen mörkgrå, strupen, halsen framtill och de undre kroppsdelarna glänsande hvita, sidorna rödbruna med svart inblandning. Honan är mindre än hanen och har kortare krage, könen för öfrigt lika. I vinterdräkten äro kragen och tofsen mindre eller saknas. Iris karminröd. Näbb mörkbrunt, vid roten och längs undernäbbet gulaktigt. Tarsen på utsidan smutsigt grönaktig, på insidan gröngul. Tår gröngula med mörka kanter. Längd 470—595 mm. Vingen 167—190 mm.

Ungen saknar tofs och krage samt har nacken och hufvudets sidor hvita, tecknade med afbrutna, längsgående, svartaktiga band.

Dunungen: ofvan mörkt brungrå med längsgående, gulgrå band, som på hufvud och hals äro hvitaktiga. Strupe, bröst och buk rent hvita.

Skäggdoppingen tillhör de tempererade delarna

af såväl gamla som nya världen. I Sverige finnes han på nästan alla för honom lämpliga lokaler upp till norra Uppland och södra Värmland. Han är äfven funnen i Stora Tuna i Dalarna (Kinberg). I mellersta Sverige, särskildt i trakten kring Upsala, där han förr ansågs sällsynt (se Kinberg), har han det sista årtiondet tilltagit oerhördt; vid Vallentunasjön t. ex. räknade vi en gång närmare ett hundra doppingar samtidigt inom synhåll. I vestra Sverige, där för honom lämpliga lokaler äro sparsamma, är han mer sällsynt; i Venerns vassbeväxta vikar finnes han dock nästan öfverallt. I Norge är han ej med säkerhet funnen häckande, men isynnerhet ungfåglar anträffas nästan årligen höst och vinter vid de sydligare kusterna, och under de senaste åren ha gamla fåglar iakttagits äfven om våren ända uppe i Trondhjemsfjorden (juni 1893) (Collett). I södra Finland är han allmän och häckar isynnerhet i de inre hafsvikarna. Efter vestra kusten går han upp åtminstone till Kumo älfs mynning samt inåt landet till södra Tavastland och Kuopio (Palmén, Mela). I Danmark häckar han i de flesta trakter af landet; någon enda gång öfvervintrar han vid kusterna. På Færöarna är han funnen en gång (Collin).

Skäggdoppingen ankommer till oss strax efter det sjöarna gått upp och flyttar bort i oktober. Han väljer till häckplats vikar och sjöar med rikt vassbeväxta stränder. Han synes dagen igenom bedrifvande sitt fiske i klarvattnet, ofta långt från vassarna. Han ligger, när han simmar, mycket lågt på vattnet, och halsen med det vackra hufvudet är vanligen allt som synes. Ofta vänder han sig på sidan, så att den silfverhvita buken glänser på långt håll. Han dyker mästerligt och flyger rätt snabbt, men ogärna och vanligen ej långt åt gången. På vattnet är han skygg och försiktig, men under flykten väjer han ofta ej undan för båtar och människor, som äro i hans väg. Hans föda består af insekter, larver och småfisk, men man finner äfven växtämnen i hans mage.

Skäggdoppingen har flera olika läten. Det man vanligen hör är hanens kärftva »karr-arr», som han låter höra, då han ligger ute i klarvattnet, eller då någon nalkas boet.

Makarna hjälpas åt att bygga redet. Det flyter tämligen lågt på vattnet bland vassen, som håller det kvar på samma plats, och består af vanligen gröna vattenväxter. När boet är färdigt, hämta doppingarna upp gytjiga växtdelar från sjöbotten, de läggas på bokanten och äggen betäckas därmed, när den rufvande fågeln lämnar dem. Båda makarna rufva växelvis, men hanen åtar sig de späda ungar-

nas vård. De nyfödda ungarna tycka synbarligen ej om att vistas i vattnet, åtminstone krypa de, om man sticker t. ex. handen åt dem, strax upp därpå. Omkommer hanen, åtar sig honan genast ungarnas vård. Äggen, 3—5 till antalet, äro som nylagda hvitaktiga, men blifva under ruftningen ljusbruna. Längd 53—59 mm., tjocklek 34—38 mm.

Liksom sothönan så har äfven skäggdoppingen beskyllts för att vara orsak till gräsandens minskning; vi hänvisa till hvad som ofvan, sid. 235, yttrats i denna fråga.

Gråhakedoppingen, *Podiceps rubricollis*, (Gmel.)
(Tafla 67, fig. 8).

Syn. *Colymbus rubricollis*, *Podiceps griseigena*, (Bodd.)

Namn: *Gråstrupig dopping*, *Rödhalsad dopping*. Norska: *Graastrubet Toplom*, *Graastrubet Lappelom*. Danska: *Rödhalsed Lappedykker*, *Rödhalsed Silkeand*, *Skrigand*. Finska: *Harmaakulku-uikku*, *Muikkulintu*, *Isompi härkälintu*.

Ofvan svart, på ryggen med smala, ljusa fjäderkanter. Handpennorna brunsvarta, armpennorna, förutom de innersta, till större delen hvita; undre vingtäckare hvita. Hufvudet ofvan svart, dess sidor och strupen askgrå, uppåt och bakåt begränsas det grå af ett hvitt band. Halsen framtill och på sidorna brunröd. Under hvit med svart inblandning, sidorna mörkgrå. Om vintern äro hufvudets sidor och strupen hvita samt halsen framtill och på sidorna mörkgrå. Iris röd. Näbbet svart, på sidorna vid roten gulaktigt. Fötterna svartbruna. Längd 450—515 mm. Vingen 172—196 mm.

Ungen afviker från den gamla i vinterdräkt därigenom, att hufvudets sidor äro brun- och hvitstreckade.

Dunungen: ofvan och på sidorna mörkt brungrå, med smala, ljusa längsstrimor, som försvinna under tillväxten. Hufvud och hals svartaktiga, ofvan och på sidorna med gråhvita längsband. Halsen framtill med rödbrun anstrykning. Under ljusare, grå—hvit.

Gråhakedoppingen finnes i norra och mellersta Europa samt Asiens och Amerikas tempererade delar. Den i Asien och Amerika förekommande formen visar längre näbb och tarser och anses därför stundom som en själfständig art. I Sverige häckar han flerstädes i Skåne och är upprepade gånger iakttagen i mellersta Sverige upp till Södermanlandsskären, där han är funnen isynnerhet vårtiden (Kinberg), och Uppland (Upsala museum). I Bohuslän och vid Göteborg förekommer han men sällsynt och

endast vintertid (Malm, Kinberg).^{*} Hans gräns norrut är ej fastställd, men enligt meddelande af Hj. Björkbom skall han häcka i trakten af Piteå. I Norge är han ej funnen häckande, men förekommer oftare än skäggdoppingen höst och vinter vid södra och vestra kusterna upp till trakten af Bergen; äfven är han anträffad uppe vid Tromsö (oktober 1881) och i Alten (november 1879 och ⁸/₁₁ 1887) (Collett). Om våren är han endast funnen några gånger i södra Norge. I Finland finnes han, ehuru tämligen sällsynt, upp till Pudasjärvi och Tenkeliö (Palmén). Uppgifter om fynd ända uppe i Enare och Utsjoki anses osäkra. Allmän på Karlö (Sandman). I Salmis, vid Ladoga och kring Onega i Olonetz skall han vara talrik. I Danmark är han allmännast af doppingarna, men synes ej häcka i Thy, hvarest skäggdoppingen är vanlig, samt skall vara sällsynt i mellersta Jylland, där smådoppingen är allmän (Collin). På Grönland är han funnen tre gånger.

Ehuru de flesta gråhakedoppingar flytta ur landet, kvarstanna, som ofvan är antydt, en del, isynnerhet ungfåglar, under blida vintrar vid våra kuster.

Gråhakedoppingen synes hellre hålla till i små, vassbeväxta träsk och mossar än vid större vatten. Till lefnadssättet i öfrigt torde han i det närmaste likna skäggdoppingen men säges vara mindre skygg. Om vintern hafva vi i hans mage jämte fjäder funnit småfisk, dessutom förtär han kräftor (räkor) (Collett).

Boet, som vanligen är flytande likt de andra doppingarnas, skall han, när han häckar vid torfgropar, där vass saknas, lägga på själfva torfkanten. Äggen äro grönhvita. Längd 49—56 mm., tjocklek 33—36 mm.

Svarthakedoppingen, *Podiceps auritus*, (L.) (Tafla 67, fig. 3, gammal fågel om våren, fig. 5, om sen sommaren i sliten dräkt, fig. 4, ungfågel).

Syn. *Colymbus auritus*, *Podiceps cornutus*, (Gmel.).

Namn: *Svarthufvad dopping*, *Silkesdopping*, Smitt. Norska: *Sortkravet Toplom*, *Sortkravet Lappelom*. Danska: *Hornet Lappedykker*, *Lappfod*; *Dyhøne* (Thy). Færöarna: *Sevåndt*. Island: *Sefönd*, *Flóaskítur*, *Flóðskítur*. Finska: *Härkälintu*, *Mustakulku-uikku*, *Sarvinikku*, *Pohjanuikku*.

Ofvan svartaktig med ljusgrå fjäderkanter, vingarna brunsvarta, armpennorna och undre vingtäckarna hvita. Hufvudet svart med förlängda fjädrar, som bilda ett slags krage, och med ett bredt, gulbrunt band på hvar sida från näbbet genom ögat

^{*} Uppgifterna om, att han skulle allmänt häcka vid Venern (Sundström) och Vartoftasjön i Vestergötland (Kinberg), torde bero på misstag.

till nacken, hvilket band stundom bildar två långa tofsar. Halsen framtill och på sidorna brunröd. Undre kroppsdelarna glänsande hvita, sidorna brunröda. Könen lika, men hanen har vanligen halskragen något yfvigare. Om hösten saknas krage, hvarjämte strupen och hufvudets sidor äro mörkgrå, det gulbruna bandet är kvar. Det är denna dräkt (se fig. 5), som beskrifvits under namn af *Podiceps arcticus*. Om vintern äro hjässan och bakhalsen svartbrunna, medan hufvudets sidor och framhalsen liksom hela undersidan äro hvita, sidorna gråfläckade, krage och tofsar saknas. Iris röd. Näbb svart med ljus spets. Fötterna på yttersidan grönsvarta, på innersidan smutsigt gulaktiga. Längd 346—373 mm. Vingen 128—151 mm.

Ungfågeln liknar den gamla i vinterdräkt.

Dunungen (se Palmén): ofvan svartbrun med otydliga, ljusare, längsgående band. Hufvud och hals med längsgående, tydliga, hvitaktiga band. Underhvit.

Svarthakedoppingen är den nordligaste af sitt släkte; han utbreder sig östernt genom Asien och Nordamerika men går ingenstädes långt i söder. I Sverige häckar svarthakedoppingen, ehuru sällsynt, på Gotland, t. ex. vid Muskemyr, och talrikt på Öland. Äfven har han erhållits i Jämtland (Sundström). Höst- och vintertid har han påträffats flerstädes: vid Upsala (höst och vår), vid Oxelösund (²⁰/₁ 1869), vid Norrköping (¹¹/₉ 1864), vid Frösvidal i Nerike (¹¹/₉ 1863), i Skåne (Kinberg) och vid Göteborg (²/₁₀, ⁴/₁₂ och ¹⁰/₁ 1886, Sundström).* I Norge häckar han vid insjöar på öarna längs kusten från Trondhjem upp till Lofoten, t. ex. på Tjøttö och Herö i Helgeland samt på Dönnäsö utanför Ranen. Dessutom är han funnen både nära Tromsö och i Ostfinnmarken äfvensom vintertid längs kusten söder om Bergen (Collett). I Finland finnes han häckande sällsynt i de södra, allmänna i de inre delarna t. ex. vid Knopio. Han går åtminstone upp till norra Österbotten och möjligen äfven upp i lappmarken (Palmén). I Danmark skall han ett par gånger vara funnen häckande: i Thy och på Mors (Collin, Heiberg anför dock endast ett fynd ⁴/₁₀ 1877). Under flyttningstiderna anträffas han regelbundet. På Island häckar han, rätt allmänt på öns södra, sällsynt på dess norra del. Färöarna besökas regelbundet under flyttningen från Island. På Grönland är han tillfälligtvis funnen (Collin).

Svarthakedoppingen skall ankomma till Öland i början af maj, då vi äfven funnit honom där, och han flyttar bort i början af oktober.

Han bebor småsjöar eller vattenrika kärr och

* Möjligen kommer han att visa sig vara häckfågel i Norrland.

synes ej trifvas vid större vatten. Så finnes han i nästan alla träsk på Öland men saknas i den jämförelsevis stora Hornsjön.

Svarthakedoppingen är en liten liflig fågel, som flyger snabbt och oftare än de större doppingarterna. Vi hafva aldrig hört honom gifva något ljud ifrån sig. Endast de späda ungarna pipa, när de blifvit skilda från föräldrarna. Boet flyter lågt på vattnet bland säf eller gräs; det är vanligen genomdränkt som en svamp. Båda makarna rufva växelvis, och när de lämna äggen, täcka de dem med växter, tagna från bokanten. Sedan ungarna blifvit födda, är det hanen, som egnar dem mesta omsorgen.* Honan biträder med att mata dem, men de följa endast hanen. Som alldeles nyfödda kunna ungarna ej alls reda sig i vattnet, men redan efter ett par dagar lära de sig dyka. Äggen, som på Öland läggas i början af juni, äro 5—6 till antalet. De röfvas ofta af kråkor och måsar, så att fåglarna vanligen få lägga om flera gånger; de i juli och augusti funna nylagda kullarna innehålla sällan mer än 2—3 ägg. Äggen äro hvita med grön anstrykning, men blifva under rufningen brunaktiga. Längd 44—48 mm., tjocklek 29,5—32 mm.

Svarthalsade doppingen, *Podiceps nigricollis*, Brehm
(Tafla 67, fig. 2).

Syn. *Colymbus nigricollis*, *Podiceps auritus*, Lath.

Namn: *Sydlandsk dopping*, Holmgr. Norska: *Sorthalset Toplom*, *Sorthalset Lappelom*. Danska: *Öret Lappedykker*. Finska: *Etelän-uikku*, *Mustakaula-uikku*, *Korva-uikku*.

Ofvan svartaktig. Yttre handpennorna brungrå med svarta spolar, de inre delvis hvita, de yttre armpennorna hvita, de inre brunsvarta. Hufvud och hals svarta, bakom ögat ett band med långa, trådlika, glänsande, gula fjädrar. Undre kroppsdelarna glänsande hvita. Sidorna svarta med brunröd inblandning. Om vintern saknas de gula örontofsarna, och strupe och framhals äro hvita. Könen lika. Iris röd. Näbb svart. Fötterna grönaktigt svarta. Längd 297—322 mm. Vingen 125—133 mm.

Ungen liknar den gamla i vinterdräkt, men halsen framtill är grå, ej rent hvit.

Dunungen: ofvan mörkt brungrå. Hufvudet med otydliga, ljusa och längsgående streck. Strupen, halsen framtill och undre kroppsdelarna gråaktigt hvita.

* På Öland, där svarthakedoppingen är särdeles allmän, har den ene af oss egt godt tillfälle att iakttaga honom. Vi framhålla särskildt, att det är hanen, som åtager sig den mesta vården af ungarna (jämför Collett 1893).

Svarthalsade doppingen är jämförelsevis sydlig till sin utbredning, och han häckar från norra Afrika och södra Europa till norra Jylland samt från Portugal och västra Tyskland till Japan. I Sverige kläcker han ej, men har flera gånger förrrat sig hit. Så är han skjuten utanför Malmö hamn ($\frac{7}{2}$ 1868), i Kalmarsund ($\frac{11}{5}$ 1879), bland Östgötaskären ($\frac{10}{5}$, $\frac{11}{5}$ 1879), nära Norrköping (1850) (Kinberg). Dessutom säges arten vara fälld i Lycksele lappmark (Carlson). I Norge är han endast funnen en gång: utanför Tvedestrand vintern 1863—64 (Collett). I Finland ha skjutits ett par vid Villinge i Helsingforsskären ($\frac{11}{5}$ 1853, Palmén) samt två stycken vid Tammerfors (maj 1879, Mela). I Danmark skall han på sista tiden börjat häcka i trakten af Thisted (Collin 1888).

Den svarthalsade doppingen, som närmast liknar svarthakedoppingen, med hvilken han ofta förväxlas, skall äfven till lefnadssättet likna denne, men hans rede bygges ej simmande utan på fast underlag.

Smådoppingen, *Podiceps fluviatilis*, (Tunst.) (Tafla 67, fig. 1).

Syn. *Colymbus minor*, Gmel., *Podiceps minor*.

Namn: Norska: *Liden Toplom*, *Liden Lappelom*. Danska: *Lille Lappedykker*, *Dværgsilkeand*, *Dværglappedykker*, *Lapfod*, *Engle*. Finska: *Pikkunukku*.

Ofvan glänsande brunsvart. Vingpennorna brungrå, armpennorna med hvita infan. Strupen svartbrun, framhalsen glänsande brunröd. Under brungrå med hvitaktig buk. Om vintern är strupen vit och framhalsen brunaktig, undersidan vit med grått bröst. Könen lika. Iris klart brun. Näbb svartaktigt, vid munviken gult. Fötter smutsgröna. Längd 215—280 mm. Vingen 93—102 mm.

Ungfågeln liknar den gamla i vinterdräkt men är ofvan ljusare, mer brun, under vitare.

Dunungen: ofvan svart med tydliga rödbruna längsband; under vit; pannan med silfvervit anstrykning (Dresser).

Smådoppingen finnes i hela mellersta och södra Europa, i Afrika ned till Kap och i Asien till Japan samt slutligen i Australien. I Sverige är han flera gånger funnen, oftast i Skåne höst och vinter, vid Kalmar, på Gotland (februari 1847, Kinberg), vid Tåkern (Sundström), vid Ringaby i Nerike (augusti 1863), i Segerstad vid Venern i Värmland (vårtiden), upprepade gånger ($\frac{10}{10}$ — $\frac{20}{1}$) nära Göteborg och i Bohuslän vintertid (Kinberg). Ej osannolikt är, att smådoppingen häckar i Sydsvrige, men boet har oss veterligen ej erhållits. I Norge anträffas han då och

då höst och vinter vid de södra och västra kusterna. Han är äfven funnen under sommaren, såsom i Skarvand innanför Risör (juni 1889), och en ännu strimmig ungfågel är skjuten på Listerland ($\frac{10}{10}$ 1882). Det är sannolikt, att han häckar i södra Norge, ehuru säker iakttagelse därom felar (Collett). I Finland är han skjuten höstetid vid Kexholm, skall vara sedd med ungar i Pernå (Palmén), har erhållits vid Helsingfors ($\frac{6}{12}$ 1879) och vid Uleåborg ($\frac{6}{11}$ 1881) (Mela). I Danmark lär han ej vara vidare sällsynt, och hans rede är funnet flerstädes. Under milda vintrar stannar han stundom kvar (Collin). På Færöarna är han funnen en gång (november 1845).

Smådoppingen är en hårdig fågel, som om vintern håller till i hafvet och endast flyttar undan för isen. Han häckar i små träsk. Han rör sig lättare på land än de större arterna. Till lefnadssättet liknar han för öfrigt de andra smärre doppingarna.

Äggen skilja sig från de andra doppingarnas endast på storleken. Längd 35,5—48 mm., tjocklek 24,5—27 mm.

2 FAM. Lommar, Colymbidae.

Lommarna äga simfötter af vanlig beskaffenhet men med från sidorna starkt hoptryckta tarser, täckta af nätlikt skulpterad hud. Baktån har en smal simflik. Näbbet är starkt, rakt och spetsigt, från sidorna något hoptryckt och ofta med inböjda käkkanter. Underkäken saknar nästan hakvinkel. Näsbörarna ligga i en ränna vid näbbets bas och äro smala samt ofvan och baktill omgifna af en hinna. Tyglarna äro bejädrade. Vingarna äro små och spetsiga med första pennan längst. Stjärten kort och afrundad, bildad af 18—20 pennor. Fjäderbeklädningen är tät och åtsittande samt sträf och mycket stark. Honan är något mindre, men könen ha lika dräkt. De rugga två gånger om året och bära om vintern en afvikande dräkt. Ungfågeln likna mest de äldre i vinterdräkt. Dunungarna ha en enfärgad, mörk dräkt.

Lomsläktet, *Colymbus*, L.

Lomsläktet, som ensamt bildar lommarnas familj, har naturligtvis samma kännetecken som denna.

Lommarna tillbringa större delen af sitt lif i vattnet och röra sig däri med utomordentlig färdig-

het såväl simmande som dykande; vid dykning användas ej vingarna. Däremot kunna de hvarken gå eller ens stå på land. Fångade lommar, som vi lagt på land, ett stycke från stranden, hafva ej ens försökt att krypande närma sig denna, ej heller ha de kunnat ta till vingarna. Lommarna ha öfverhufvud svårt för att flyga upp och flaxa en lång stund, liksom springande på vattnet; i blåst kunna de ej lyfta annat än mot vinden. Men väl uppkomna, flyga de både högt, uthålligt och snabbt.

Lommarnas föda utgöres hufvudsakligast af fisk. När de häcka i fiskfattiga sjöar och träsk, flyga de ofta långa vägar till hafvet för att fiska och bära därifrån hem föda åt sina ungar. De lefva i engifte och lägga 2 brunaktiga, mörkfläckiga ägg på själfva stranden, tätt vid vattnet. Ungarna gå genast i vattnet; de matas länge af föräldrarna.

Lomsläktet eger endast 4 arter, alla tillhörande jordens nordliga och nordligaste trakter. En af dem är endast tillfälligtvis funnen i Europa.

Öfversikt af arterna.

- I. Käkkanterna föga eller icke inböjda, näbbet hoptryckt och tämligen högt.
 - A. Näbb svart med nedböjd näbbsöm *C. glacialis*.
 - B. Näbb hvitgult med rak (eller t. o. m. uppåt böjd) näbbsöm *C. adamsi*.
- II. Käkkanterna starkt inböjda, näbbet mindre hoptryckt.
 - A. Näbbsömnen nedåt böjd *C. arcticus*.
 - B. Näbbsömnen rät eller uppåt böjd *C. septentrionalis*.

Islommen, *Colymbus glacialis*, L. (Tafla 68, fig. 4, gammal fågel i sommandr.).

Syn. *Eudytes glacialis*, *Colymbus torquatus*, Brünn.

Namn: *Immer*, *Imber*, *Emmer*, *Ömmer*, *Hymber*, *Hafhymber* (dessa namn brukas både i Sverige och Norge enligt Nilsson). Norska: *Islom*, *Havimmer*, *Morteferge*. Danska: *Islom*, *Storlom*, *Halsbaandslom*, *Imber*, *Havimber*. Färöarna: *Havgåas*. Island: *Himbrimi*, *Brúsi*. Finska: *Jäukuikka*.

Ofvan svart, öfverallt med små, hvita fläckar, som äro störst och fyrkantiga på skuldrorna. Stjärt och vingar svarta. Handpennornas skaft brunsvarta. Undre vingtäckare hvita. Hufvud och hals svarta, den senare med grönblå glans, på strupen ett tvärstreck af hvita fläckar och en stor triangelformig, af hvita längsstreck bildad fläck på hvardera sidan om halsen. Bröstets sidor vid halsroten med längsgående, svarta streck. Undre kroppsdelarna rent hvita, sidorna svarta med små, hvita fläckar. I vinterdräkten äro öfre kroppsdelarna svarta med matta,

gråhvita fläckar, som äro störst på skuldrorna. Halsen framtill vit. Könen lika. Iris mörkbrun. Näbb mörkt hornfärgadt—svart, spetsen ljusare. Benen svartbruna. Längd 790—890 mm. Vingen 312—385 mm.

Ungfågeln liknar den gamla i vinterdräkt, men saknar hvita fläckar på vingtäckfjädrarna.

Islommen bebor de arktiska delarna af såväl Europa och Asien som Amerika. Om vintern flyta en del söderut till Färöarna och Storbrittanien samt kvarstanna ofta där öfver en del af sommaren. Han häckar allmänt på Island och södra Grönland, men saknas på Spetsbergen. I Skandinavien är han ingenstädes med säkerhet iakttagen häckande, men kommer om vintern årligen till Norges kust. Äfven sommartid anträffas stundom islommen utanför Norges kust ända ned till svenska gränsen (Collett). I Sverige är han sällsynt; han säges vara funnen nära Karesuando (våren 1832), samt »i Lappland» (²²/₁₀ 1848), vid Gotland (²⁵/₅ 1851), utanför Karlskrona (slutet af april 1864) och vid Helsingborg (omkr. ¹⁵/₅ 1898, H. Muckardt i bref). I Bohuslän är han funnen vid Koster (⁷/₄ 1879) och på Oroust ett par gånger (Kinberg). I Finland är han knappast med säkerhet anträffad. (Jämf. dock noten under *Colymbus adamsi*.) I Danmark känner man mer än femton fynd från såväl Jyllands som öarnas kuster, de flesta gjorda om vintern (okt.—april), men äfven ett par i juni. På Färöarna häckar han ej, men träffas året om, talrikast dock vår och höst (Collin).

Islommen bygger liksom sina samsläktingar vid insjöar och ofta vid sådana, som äro så fattiga på fisk, att han måste flyga flera gånger dagligen till hafvet för att hämta föda. Till vanor och uppträdande liknar han storlommen. Äfven hans läte påminner om dennes.

Äggen, vanligen 2, äro olivbruna med brunsvarta fläckar. Längd 85—93,5 mm., tjocklek 54,5—60 mm.

Colymbus adamsi, Gray.

Namn: Norska: *Hvidnæbbet Islom*, Bahr.

Denna lom liknar vår islom, men har de hvita fläckarna på rygg och vingar större och bakryggen ofläckad. Handpennornas skaft till inemot spetsen ljust hornfärgade. Halsen och strupen äro blåsvarta med violett glans. Den öfre hvita tvärflecken på strupen består af fyre bredare längsstrimmor, de nedre på halsens sidor äro ej triangelformade utan bredast på midten och ega 8—10 likaledes bredare strimmor. Om vintern är hufvudet ofvan och bakhalsen svartgrå, ofvansidan svart med ett par hvita

fläckar på framryggen och en del på vingtäckarna. Framhalsen hvit med gråbruna fläckar. Längd 850—920 mm. Vingen 370—419 mm.

Ungfågeln liknar den gamla i vinterdräkt, men är mer gråbrun samt saknar hvita fläckar och har ofvan askgrå fjäderkanter.

Denna art, som af många anses som en Stilla-hafsvarietet af den vanliga islommen, bebor om sommaren Asiens och vestra Nordamerikas arktiska trakter. I synnerhet om vintern erhålles arten vid Europas norra och nordvestra kuster.

I Sverige är en ungfågel funnen i Kattegat utanför Göteborg (⁷/₄ 1886, meddelande af A. Stuxberg.)* Vid Norges kuster anträffas han, enligt hvad senare tidens fynd visa, årligen, om hösten och vintern samt någon gång äfven vår och sommar. Ej mindre än 24 exemplar skola förvaras i landets samlingar (Collett 1893). I Finland är han funnen vid Gråhara utanför Helsingfors samt dessutom vid Teribjerka på Murmanska kusten (sommaren 1887)** och vid ön Kildin. Från Danmark saknas uppgifter om artens förekomst.

Storlommen, *Colymbus arcticus*, L. (Tafla 68, fig. 1, ung, fig. 2, gammal fågel i sommar-dr.).

Syn. *Eudytes arcticus*, *E. balticus*, H. Sch.

Namn: *Lom*, *Rutlom* (Östergötl.); *Kruslom* (Sörml.); *Kakare* (Nyland). Norska: *Storlom*, *Lom*. Danska: *Polarlom*, *Storlom*. Färöarna: *Lommur*. Finska: *Kuikka*, *Tohtaja*. Lapska: *Tovta*.

Ofvan svart med tätstående, fyrkantiga, hvita fläckar, bildande ett fält på hvardera skuldran och tvänne mindre dylika på framryggen. Öfre vingtäckarna med små, runda, hvita fläckar. Vingar och stjärt svarta, undre vingtäckare hvita. Hufvud och bakhals askgrå. Framhalsen svart med violett glans och ett af hvita fläckar bestående tvärband öfver strupen. Halsens sidor svarta med längsgående, hvita ränder. Undre kroppsdelarna hvita, sidorna svarta. Vinterdräkt: ofvan nästan enfärgad, brunsvart. Vingtäckarna vanligen med några hvita fläckar. Hufvudet ofvan och halsryggen mörkgrå. Strupen och halsens främre del rent hvita. Könen

* Då vi ej haft tillfälle granska de svenska exemplaren af islommen, är det ej omöjligt, att några af de under denna art anförda fynden skola visa sig tillhöra *C. adamsi*. Det ofvan omnämnda individet af denna senare art är i Sundströms arbete bestämdt till vanlig islom.

** Meddel. af Soc. pro fauna et flora fennica 18, s. 156. Exemplaret från Gråhara anføres dock endast med reservation såsom *C. adamsi*, då det möjligen tillhör föregående art.

lika. Iris brun. Näbb svart. Fötterna svartaktiga. Längd 718—760 mm. Vingen 315—335 mm.

Ungen liknar de gamla i vinterdräkt, men har ofvan ljusgrå fjäderkanter, saknar de hvita fläckarna på vingtäckarna, och halsen har framtill och på sidorna mörk inblandning.

Dunungen: mörkt, nästan svartaktigt brun, hufvud, hals och bröst något ljusare. Buken hvitaktigt grå.

Storlommen häckar i norra delen af gamla och nya världen. I Europa häckar han mot söder t. o. m. Skottland. Vintertid flyttar han söderut, i Europa dock just ej längre än till norra Italien och Svarta hafvet. På Grönland, Island och Spetsbergen saknas han, på Färöarna är han funnen endast en gång. I Sverige är han allmän öfver hela landet från och med Skåne långt upp i Lappland, i de nordligare trakterna dock ej så allmän som smålommen. På Öland och Gotland häckar han ej, men erhålles där liksom vid våra andra kuster. Han häckar i hela Norge; allmänast är han på Dovre och söder därom, i synnerhet i landets inre delar, och häckar talrikt i björkbältet (Collett). Äfven i Finland finnes han öfver hela landet, mot norden blir han talrikare. Han är äfven anträffad i ryska lappmarken (Palmén). Vid Danmarks kuster är han upprepade gånger erhållen vintertid (Collin) och torde årligen förekomma där.

Flertalet storlommor lämna ej norden men flytta till hafvet, och äro de vid alla våra kuster, särskildt vid vestkusten, allmänna om vintern, så länge öppet vatten finnes.

Bäst trifs storlommen i insjöar med steniga stränder, och han bosätter sig aldrig i sådana, som äro grunda, leriga eller vassrika, men man finner honom ofta i helt små vatten. Han är ytterst skygg och försiktig och söker, när han blir skrämnd eller jagad, vanligen sin räddning genom dykning, ganska sällan genom flykten. Hans föda består mest af fisk; stundom slukar han en sådan myckenhet af småfisk, att den hindrar honom i hans rörelser, och om han då förföljes, ha vi sett honom kasta upp den ena fisken efter den andra. I en sjö i södra Finland utgjordes storlommens hufvudsakliga föda af kräftor (Jägerskiöld).

Storlommens läte är mycket skarpt och torde kunna återges med ett flera gånger upprepadt »hyhyly». Han skriker vanligen liggande på vattnet och sträcker därvid näbbet rätt upp samt nickar med halsen.

Sina ägg lägger han på själfva stranden, helst af någon liten holme. De äro grönaktigt bruna med svarta prickar och fläckar. Längd 82—99 mm.,

tjocklek 49—53 mm. Storlommens rede skall någon gång innehålla 3 ägg, möjligen härleder sig det tredje från en annan hona (Collett 1893).

Smålommen, *Colymbus septentrionalis*, (L.) (Tafla 68, fig. 3, gammal fågel i sommardr.).

Syn. *Eudytes septentrionalis*, *Colymbus lumme*, Bränn.

Namn: *Lom*; *Luma* (Helsingl.); *Pärllom* vinterdr. (Kalmarsund); »*Dalarölots*» (Sörml.). Norska: *Smaalom*, *Rödstrubet Lom*. Danska: *Nordisk Lom*, *Spedehals*, *Havgasse*, *Söhane*, *Rækhals*, *Lom*. Färöarna: *Lommur*. Island: *Lómur*. Finska: *Kaahkuri*. Lapska: *Kakkur*, *Gakkur*.

Ofvan brunsvart med gråaktiga fjäderkanter. Skuldror, vingtäckare och bakrygg med små, hvita fläckar. Hufvudet ofvan svart med grå fjäderkanter, halsryggen och en ring kring halsroten svartaktiga med hvita streck. Hufvudets och halsens sidor samt strupen askgrå. På halsens framsida en stor, brunröd fläck. Handpennorna svarta, undre vingtäckare hvita. Stjært svartbrun. Under vit med svartbruna sidor. Om vintern är han ofvan tätt beströdd med hvita fläckar. Halsen längs ryggen gråaktig, framtill och på sidorna vit. Könen lika. Iris rödbrun. Näbb brunsvart, i spetsen ljusare. Fötterna mörkbruna. Längd 598—716 mm. Vingen 248—310 mm.

Ungfågeln liknar den gamla i vinterdräkt, men de hvita fläckarna äro dunklare, och det hvita på hals och hufvud är uppblandadt med grått.

Dunungen liknar storlommens.

Smålommen är utbredd öfver såväl den gamla som den nya världens nordliga delar och går längre norrut än de andra lomarterna; om vintern flyttar han söderut till norra Afrika och Kina samt ned till Maryland i Nordamerika. Han är allmän på Island, Nord- och Sydgrönland samt häckar på Spetsbergen. I Sveriges nordliga trakter är han mycket talrik och häckar i de flesta af våra fjällsjöar och träsk. Mot söder aftager han i antal, men bygger någon gång ännu i Värmland och i Gestrikland samt, ehuru sällsynt, åtminstone förr i Kil i Nerike (Kinberg) och på Kolmården (Lundborg); äfven säges han ha häckat vid Bolmen i Småland (Nilsson). Söder om Dalälven eller Venern hafva vi ej funnit honom bosatt, utan endast iakttagit enstaka individ, som utan att häcka stannat till fram på sommaren. I Norges inre och sydligare delar kläcker han i det subalpina områdets småsjöar, dock ej så allmänt som storlommen; i vestra och norra Norge är han mycket talrik, i synnerhet på öarna norr om pol-

cirkeln. I finska och ryska lappmarken och norra Finland är han allmän, söderut är han sällsyntare än storlommen (Mela). Vid Danmarks kuster är han vanlig vintertid, dessutom har han erhållits ett par gånger äfven sommartid, såsom då han $\frac{2}{6}$ 1876 sågs vid Samsö och sköts $\frac{2}{6}$ 1873 vid Möen (Collin).

En stor del smålommar öfvervintra vid våra södra och vestra kuster samt vid Gotland, liksom äfven längs den norska kusten. Dock flytta årligen en mängd söderut. Vid Öland börjar sträcket i september och räcker till in i november, och om våren eger det rum i senare hälften af april och långt in i maj.

Smålommen häckar ofta vid små sjöar, som ej erhjuda tillräcklig näring, utan måste han då dagligen begifva sig till någon fiskrik sjö eller till hafvet för att proviantera. Härvid flyger han mycket högt och låter ofta höra sitt ej vidare tilltalande, kacklande skrik.

Vanligen bor endast ett par smålommar i hvarje sjö, men någon enda gång häckar han så talrikt, att man nästan kan tala om kolonier. Sådana beskriver Collett från Tamsö i Porsangerfjorden.

På vattnet är smålommen rätt skygg och försiktig, men under flykten väjer han ej undan för de båtar och dylikt, som möjligen ligga i hans väg. Att han är en rätt slug fågel, visar följande iakttagelse. Den ene af oss öfverraskade en gång en smålom med en nyfödd unge vid boet. Som denne fick se faran, tog han ungen i näbbet, kastade sig i samt dök under vattnet öfver till andra stranden, där han gömde ungen i en gräsrik tufva, och dök sedan för att förvillja jägaren åter till boet. Men när han det oaktadt såg denne gå omkring sjön, upprepade han samma manöver. Sedan den andra maken ankommit och satt sig in i ställningen, gjorde båda påtagliga försök att locka jägaren till den strand, där ungen ej var.

På en tufva ute i själfva vattnet eller på strandbrädden lägger smålommen två ägg, hvilka likna storlommens men äro mindre. Längd 71—82 mm., tjocklek 40,5—49 mm.

3 FAM. Alkor, Alcidae.

Alkorna ha en grof och satt kropp med kort hals och jämförelsevis kort hufvud. Näbbet är af ganska växlande form (jämför nedan). Tarserna äro ej långa, sammantryckta från sidorna. Framtårna förenade med hel simhud,

De simma mästerligt, och vid dykningen använda de hufvudsakligen vingarna. Deras flykt är tung, men rak och mycket snabb. När de sitta på land, begagna de flesta hela tarsen som stöd. De lefva af fisk och andra vattendjur.

I motsats mot medlemmarna af de båda föregående familjerna vistas alkorna under hela året endast vid hafvet. De lefva i en-gifte, och båda makarna hjälpas åt med ruf-ningen och ungarnas vård. Flertalet häcka i täta kolonier; de lägga endast 1—2 stora, hvita, oftast fläckade ägg. Redet är i skref-vor, hål under stenar, gångar eller dylikt.

Könens dräkt är lika, men vinterdräkten afviker från den, som bäres om sommaren, och ungarnas liknar i regel rätt mycket vin-terdräkten. Alkorna rugga höst och vår, det senare ombytet träffar endast de smärre fjädrarna.

Familjen eger omkring 25 arter, stundom fördelade på ända till 10 släkten. Den bebor de nordliga hafven. Alkornas släktskap med måsarna är redan framhållen (se sid. 277).

Öfversikt af släktena.

- I. Näbbet är icke högt, saknar sidofårar.
 - A. Näbbet långsträckt, spetsigt och något hoptryckt (se fig. här nedan)..... *Uria*.
 - B. Näbbet kort, tjockt och kullrigt (se fig. sid. 312)..... *Mergulus*.
 - C. Näbbet mot spetsen plattadt, nästan fyrkantigt (se fig. sid. 313)..... *Phaleris*.
- II. Näbbet högt, hoptryckt, med sidofårar.
 - A. Näbbet föga eller icke fjäderbetäckt (se fig. sid. 314)..... *Mormon*.
 - B. Näbbet ända till midten fjäderbetäckt (se fig. sid. 315)..... *Alca*.

Grisslesläktet, *Uria*, Briss.

Grisslorna hafva jämförelsevis långsträckt, rakt och tillspetsadt näbb, som är nära nog lika bredt

Hufvud af sillgrissla jämte näbb, sedt ofvanifrån $\frac{1}{3}$.

som högt, kullrigt och med fjäderbeklädd rot. De aflånga näsborrarna ligga vid näbbröten (se ofvanstående fig.). Tarsen framtill plätklädd.

Grisslorna kunna ej lyfta ur vattnet annat än mot vinden, men väl uppkomma, flyga de snabbt, men vanligen lågt efter hafsytan. De gå dåligt på land, och några arter stöda därvid på hela tarsen.

Grisslorna äro mycket sällskapliga fåglar, men hvar art håller sig i regel för sig och ej med andra, ej ens närstående arter. Ungarna födas med en kort dundräkt, äro redan som späda rätt försigkomna och äta snart själfva, men ligga kvar i boet mycket länge och blifva först sent flygfärdiga.

Öfversikt af arterna.

- I. Armpennornas spetsar hvita, benen mörka *U. troile*.
- II. Armpennornas spetsar svarta, benen röda *U. grylle*.

Sillgrisslan, *Uria troile*, (L.) (Tafla 69, fig. 4, sommar-dräkt).

Syn. *Uria lomvia*, (L.), *U. ringvia*, Brünn., *U. troile* var. *intermedia*, Nilss.

Namn: *Spetsalka*, *Snipalka*, *Alka*, *Sillalka* (Bohusl.); *Grissla*, *Sillknipa* (Sörml.); *Silldopping* (Blekinge); *Spissnäbb* (Gotl.); *Sydgrissla*, Holmgr.; *Lomvia*, Nilss.; *Spetsnäbb*. Norska: *Spidsalke*, *Pilalke*, *Spidsnæbbet Alke*, *Lomvie*, *Langvia*. Danska: *Langnæbet Teiste*, *Krageand*, *Teist*, *Klaus*, *Marsvinsfugl*, *Aalge*, *Lomvie*, *Spidsnæbet Dykand*; *Ringeløiet Teiste* (varietetet *ringvia*). Færöarna: *Lomvia*. Island: *Lángvia*, *Lángnefja*; *Hringvia* (varietetet). Finska: *Etelänkiisla*.

Spetsbergsgrisslan, *Uria troile*, (L.) var. *brünnichi*, (Sab.) (Tafla 69, fig. 3, vinter-dräkt).

Syn. *Uria Brünnichi*, *U. arra*, Keys. & Blas.

Namn: *Nordgrissla*, Holmgr.; *Spetsbergens sillgrissla*, *Brünnichs grissla*. Norska: *Brünnichs Teiste*. Danska: *Brünnichs Teiste*, *Kortnæbet Teiste*, *Tyknæbet Teiste*. Island: *Stuttnefja*, *Nefskera*. Finska: *Pohjankiisla*.

Hufvud, hals, öfre kroppsdelar, vingar och stjärt skiffersvarta. Hufvud och hals med mycket svag, brun anstrykning. Armpennorna i spetsen kantade med hvitt. Undre vingtäckarna med mörkgrå spetsar. Under hvit, sidorna med längsgående, svarta fläckar. I vinterdräkt är halsen framtill och hufvudets sidor hvita. Könen lika. Iris brun. Näbb svart. Fötterna svartaktiga. Längd 420—471 mm. Vingen 191—217 mm. Under namn af *Uria ringvia* urskilde man förr de exemplar, som ha en smal

ring kring ögat samt ett smalt streck från denna bort åt nacken hvita.

Ungen är ofvan gråsvart, under äfvensom på framhals och hufvudets sidor hvit.

Dunungen: täckt af kort, tätt dun, ofvan brunaktig, hufvud och bakhals med gulhvita, långa dunspetsar, under hvit, strupe och sidor gråfläckiga.

Spetsbergsgrisslän, som af många fågelkännare anses som egen art, afviker från vår vanliga sillgrissla hufvudsakligen genom sitt kortare och gröfre, med mer framspringande kanter och vinklar försedda näbb. Näbb längden, från pannan räknadt, är 32—39 mm.; hos hufvudarten 40—53 mm. Dessutom äro de öfre kroppsdelarna mer rent svarta. Dess fjäderdräkt är underkastad samma växlingar som hufvudartens.

Sillgrisslän bebor norra delen af Atlanten samt södra Östersjön. Om vintern drager hon sig mer söderut. I Sverige häckar hon endast på Stora Karlsö vid Gotland, där en koloni på några hundra par finnes på öns vestra sida*. Härifrån ströfvar hon ikring och träffas ej så sällan vid småländska kusten. Till vår vestkust ända ned till Öresund kommer hon i mängd i oktober, men flertalet drager därifrån redan i februari. Fram mot våren träffas hon endast fåtaligt och ändå mer sällan om sommaren. Vid nästan hela Norges kust häckar hon, i det små kolonier finnas bosatta redan på Sösteröarna vid Kristianiafjordens mynning. På Rott utanför Stavanger finnes en annan liten koloni, på Husö utanför Sognefjord en tredje, rätt stor. Ännu en finnes vid Ristö utanför Stat, men det är egentligen först norr om polcirkeln, som sillgrisslän bildar riktiga fågelberg. Danmarks kuster besöker hon talrikt vintertid, men hon häckar endast på Bornholm. I Finland är hon ocks veterligen ej iakttagen.

Spetsbergsgrisslän, den nordliga formen af sillgrisslän, förekommer både i den nya och den gamla världens arktiska haf. På Grönland norr om 64° N. Br., Spetsbergen, Beeren Eiland och Novaja Semlja häckar hon allmänt, och hon skall häcka på norra Island (Collin). I Sverige är hon funnen en gång vid Lomma i Skåne och en gång vid Strömstad (1/2 1875) (Kinberg).** Till Norges norra kust kommer hon regelbundet om vintern, men hon häckar där ej (Collett). Äfven i Danmark är hon funnen i enstaka exemplar: febr. 1856 och vid Bregentved

* Uppgifter finnas visserligen om, att sillgrisslän skulle häcka så väl i Södermanlandsskären (Kinberg) som på »Jungfrun» (Sundström) i Kalmarsund, men torde behöfva bekräftelse.

** Nilssons uppgift, att äfven denna form skulle häcka på Karlsöarna utanför Gotland, beror tvifvelsutan på något misstag.

på Sjælland 13/1 1886 (Collin). Færöarna besöker hon utan att fortplanta sig.

Hon för samma lefnadssätt som den sydligare formen.

Ehuru sillgrisslän vid vinterns ankomst drager söderut längs kusterna, kan hon knappt betraktas som flyttfågel. Hon öfvervintrar nämligen äfven, om ock i mindre antal, uppe vid Ishafskusten; flertalet lämnar dock fågelbergen i september för att återkomma i maj (Collett).

När sillgrisslän går eller sitter, stöder hon på hela tarsen. Hon är den trögaste och minst skygga af våra alkfåglar; på hafvet kan man vanligen komma henne helt nära.

Sillgrisslän bildar så att säga hufvudbeståndsdelen af de största fågelbergens besättningar. På Færöarna, Vestniannaöarna vid Island m. fl. ställen finnas kolonier, som säkert hysa hundra tusentals fåglar. I somliga kolonier på Færöarna skola årligen fångas flera tiotusentals fåglar, och dock märkes ej någon minskning af deras antal. När man närmar sig Stora Dimon, Færöarnas och kanske jordens största fågelberg, är hela hafvet liksom täckt af grisslor, tordmular och lunnefåglar, och de äro så föga skygga, att de bokstafligen endast vika undan för båten. Dessutom är luften, så långt man ser, full af fåglar, flygande tätt som bin i en svärm. Själftva den höga fjällväggen är hvitprickig af fåglar, som sitta tätt på alla afsatser så högt upp ögat kan skönja dem. Ofta händer det, att ägg och ungar af de klumpiga grisslorna stötas ned och falla utför bergafsatserna samt krossas. När fåglarna själfva begifva sig ut, kasta de sig ett långt stycke nedåt och flyga så, sedan de fått »luft under vingarna», i en båge framåt. Uppe i fjället kan man iakttaga, huru ungarna matas. Så snart en grissla kom med något byte, vanligen en sill, i näbbet, rusade en hel hop ungar genast emot henne, och strid uppstod då emellan dem om fångsten. Och därvid tumlade ofta någon eller några utför berget och slog ihjäl sig. Den starkaste ungen, som blef segrare, drog sig tillbaka i något hörn och förtärde skyndsammast möjligt sitt byte, hvarefter han genast åter var färdig till strid om nästa bit.

Sillgrisslän lägger endast ett, hvitt eller blågrönt, ägg med bruna eller svarta fläckar och streck kring den tjockare ändan. Längd 78—85 mm., tjocklek 48—51 mm.

Tobisgrisslän, *Uria grylle*, (L.) (Tafla 69, fig. 6, sommardräkt, fig. 7, vinterdräkt).

Syn. *Uria mandti*, Leht., *U. arctica*, Brehm.

Namn: *Grissla*, *Vanlig grissla*; *Grisselpojkar* ungar (Sandhamn); *Grissel* (Helsingl.); *Gresla*, *Grötla* (Smål.); *Gryll* (Öl.); *Grylle*, *Grautel*, *Sillknipare* (Gotl.); *Sillknipa* sommandr., *Grått vintdr.* och *ungf.* (Östergötl.); *Iste* (Skåne); *Teiste*, *Teste*, *Tist*, *Per sup*, *Per supare*, *Olle drucken* (Bohusl.). Norska: *Teiste*, *Per Drikker*; *Graateist* (ung). Danska: *Almindelig Teiste*, *Bagand*, *Tiste*, *Tistand*, *Per drikker*, *Krageand*, *Grylleteiste*; *Makrelfugl* (Hesselö). Færöarna: *Tajsti*, *Tejsti*. Island: *Teista*, *peista*, *Kofa*, *Teistukofa*, *Péturskofa*. Finska: *Riskilä*, *Punajalka-kiisla*.

Svart med svag grön anstrykning. De öfre täckarna bilda en stor, hvit fläck på vingen men ega svart rot, de undre äro likaledes hvita. Om vintern har öfversidan breda, hvita fjäderkanter, som på hufvud och hals nästan dölja det svarta. Undersidan hvit. Stjört och vingar oförändrade. Könen lika. Iris mörkbrun. Näbb svart. Fötter röda. Längd 335—372 mm. Vingen 158—172 mm.

Ungen: ofvan gråsvart. De öfre vingtäckarna hvita med breda, mörka spetsar. Undre vingtäckare hvita. Under hvit med gråsvart inblandning. Näbb svart. Fötter gråsvarta med dragning åt rött.

Dunungen: enfärgadt svartaktig.

De på Spetsbergen och Novaja Semlja häckande tobisgrisslorna, som skola utmärka sig genom klenare och kortare näbb, och som ha de hvita vingtäckarna helt och hållet hvita utan svarta rotstycken, anses stundom utgöra en egen art eller åtminstone en geografisk varietet, *Uria mandti*.

Tobisgrisslan bebor den nya såväl som den gamla världens norra delar, i Europa ned till Storbrittanien samt vintertid något längre i söder. Hon är allmän vid den skandinaviska halföns alla kuster, men torde längs Skånes södra kust egentligen endast anträffas vintertid. Hennes nordgräns i Bottenhafvet är ej fastställd. Sannolikt finnes hon dock ända upp till Haparanda. Vid Sundsvall är hon talrik (Sundström). I Finland är hon rätt allmän vid Karlö, bland Brahestadsskären m. fl. ställen, längs Österbottens och Satakundas kuster, bland Ålandsskären och på ett par ställen i Borgå skärgård, men annars mindre talrik (Palmén, Mela). I Danmark är hon allmän vintertid men finnes äfven om sommaren och häckar flerstädes, såsom på Hirtsholmen och Nordrerønnerne norr om Læsø, på Hesselö i Skagerack, vid Gjerrild bugt på Jyllands ostkust norr om Grenaa, på Hjelm och på Lindholm, Kyholm och Veirö nära Samsö — på den sistnämnda lokalen lär hon dock vara nära nog försvunnen — på Meilö i Korshavn (norra Fyen), samt slutligen på Bornholm (Collin). På Grönland, Island och Færöarna är hon rätt allmän,

på den sistnämnda ögruppen, där hon är stannfågel, var tobisgrisslan förr fredad och då mycket allmänare än nu (Collin). Ehuru som nämnt en del tobisgrisslor draga ett stycke söderut om vintern, öfvervintra rätt många såväl längs Norges kuster ända upp till Ishafvet som vid Sveriges westkust.

Tobisgrisslan är en äkta skärgårdsfågel. Hon är liflig i sina rörelser, går lättare på land än de öfriga alkfåglarna och stöder sig därunder endast på själfva foten, ej på tarsen. Hon flyger snabbt med liksom surrande vingar tätt öfver vattenytan samt simmar och dyker med stor färdighet. Hennes läte är ett fint pipande. Tobisgrisslans föda består hufvudsakligen af fisk — i Bohuslän och Norge skall hon isynnerhet förtära testefisken (*Centronotus gunellus*) samt den vanliga ulken (*Cottus scorpius*) — men äfven af kräftdjur och andra lägre hafsdjur.

Tobisgrisslan häckar gärna i kolonier, men dessa äro jämförelsevis små och bilda aldrig fågelberg. Ej heller häckar hon högt upp på bergsidorna utan i stenrös nära stranden, någon gång äfven i hål i jordvallar. Utanför dessa häckplatser ser man henne om våren och sommaren i flock. Hon lägger sina två ägg utan bale djupt nere i någon springa eller något hål i stenrös. Äggen äro hvitaktiga med grå, bruna och svarta fläckar. Längd 56—66 mm., tjocklek 39—43,5 mm. Ungarna ligga länge i boet och synas ej vilja lämna detta förr än föräldrarna börja tröttna på att mata dem. Skärgårdsfolket vet berätta, hur de gamla narra ut ungarna genom att sätta sig utanför boet med en fisk i näbbet. Sedan ungarna kommit ut, lefva de spridda hvar för sig.

Alkekungsläktet, *Mergulus*, Vieill.

Hufvud och näbb, sedt ofvanifrån, af alkekung $\frac{3}{4}$.

Näbb kort, starkt kullrigt och trubbigt med rundade, af en hornartad hinna (se vidstående teckning) till hälften täckta näsborrar. Tarsen täckes framtill af plåtar.

Släktet omfattar endast en art.

Alkekungen, *Mergulus alle*, (L.) (Tafla 69, fig. 5, vinterdräkt).

Syn. *Arctica alle*.

Namn: *Alkeknot* (Bohusl.); *Sjökung*, *Grönlandsdufva*. Norska: *Alkekonge*; *Isfugl* (Grönlands-

farare); *Peder Drikker*. Danska: *Lille Krabbedykker*, *Lille Krageand*, *Sören Jakob*, *Perdrikker*, *Sökonge*, *Sildepirris*, *Grönlandsdue*. Færöarna: *Fullkubbi*. Island: *Haftirðill*, *Halkion*. Finska: *Jääkyhkynen*.

Hufvud, hals, öfre kroppsdelar, vingar och stjärt svarta. Armpennorna med hvita spetsar samt de långa skulderfjädrarna med hvita kanter. Undre vingtäckare svartbruna. Undre kroppsdelar hvita. I vinterdräkten har fågeln strupen och halsens sidor hvita. Könen lika. Iris mörkbrun. Näbb svart. Fötter mörka med svart simhud. Längd 230—250 mm. Vingen 114—125 mm.

Ungfågeln liknar de gamla i vinterdräkt, men är mindre rent tecknad. Skuldrornas fjäderkanter mindre tydliga, undergumpen med smala, mörka ränder (Palmén).

Dunungen: ofvan samt på hufvud och hals svartbrun, bröst och mage gråaktiga.

Alkekungen bebor Novaja Semlja, Spetsbergen, Grönland ned till 68° N. Br. samt nordöstra Amerika. Äfven finnes en liten koloni på Grimsey vid Islands nordkust. Under den kalla tiden ströfvar han i Atlanten ända ned till de Kanariska öarna. I Sverige är han mycket sällsynt, men vintertiden visar sig dock nästan årligen ett eller annat individ på vår västkust, och vintern 1830—31 visade han sig mycket talrikt vid skånska kusten; också den följande vintern iaktogs en och annan i Skåne, dock mest vid åar och insjöar (Nilsson). Han har äfven förflygt sig inåt landet, såsom till Venern och Frykensjöarna, till Nerike (²⁷/₁₁ 1863), till Örebro och till Vettern. Äfven till Östersjön har han förrirat sig; så är han fångad vid Häfringe i Södermanlandsskären (¹⁵/₂ 1853 och ²⁵/₁ 1860), i trakten af Kalmar och en gång på Gotland samt slutligen vid Piteå (Kinberg), flera andra fynd att förtiga. Alla iakttagelserna äro gjorda vintertiden. Till Norges kust kommer han hvar vinter och visar sig då spridd men fåtalig i nästan alla fjordar längs hela landet; någon enda har anträffats äfven i det inre t. ex. vid Mjösen och Vormen samt vid Kongsberg (Collett). I Finland ha enstaka exemplar erhållits, såsom i Helsingforsskären (t. ex. ²⁰/₁₀ 1864), i Närpes (¹⁶/₃ 1858), nära Kristinestad (december 1852), då och då utanför Uleåborg samt i Pudasjärvi (december 1865). På Kattilankallo skär ett par mil till hafs utanför Uleåborg anträffades i juli något år omkring 1865 en halfvuxen, ännu ej fullfjädrad unge (Palmén). Här föreligger sålunda ett fall af abnorm häckning långt söder om det vanliga häckningsområdet. Vid Danmarks kuster skall han om hösten och vintern in-

finna sig årligen, under vissa år i större antal. På Færöarna träffas han vintertid och skall af sydoststormarna vanligen i mängd drifvas på land i utmagradt tillstånd (Collin). Kring Islands kuster finnes han hela vintern.

Alkekungen är en högnordisk hafs fågel; i Ishavet ser man honom i täta flockar hålla till vid drifisen, sittande på densamma eller dykande däremellan. Alkekungen rör sig lätt i vattnet, dyker snabbt men ej långt åt gången. Han flyger rätt kvickt och går bra på land, hvarvid han stöder endast på foten. Hans föda synes mest utgöras af kräftdjur och fiskyngel. Vid Kap York på Grönland, på Spetsbergen fanu den ene af oss i alla undersökta alkekungar endast vingfotingar och amfipoder.

Alkekungen häckar i kolonier, ofta nog med tallösa invånare. Vid Kap York sträckte sig dessa kolonier ett par kilometer inåt land. Boet finnes under stenar eller i andra kryphål, ofta nog långt in. Han lägger endast ett ägg, enfärgadt blåhvitt. Längd 44—51,5 mm., tjocklek 31—34 mm.

Stariksläktet, *Phaleris*, Temm.

Näbbet kort, från sidorna starkt hoptryckt, med uppåt krökt munspringa och snedställda, springlika näsborrar, som delvis täckas af ett hudveck. Tarsen framtill klädd af nätlikt skulpterad hud.

Hufvud af starik jämte näbb, sedt ofvanifrån ²/₃.

Släktet skall omfatta ända till 8 arter och bebor Stilla hafvets nordligare trakter.

Stariken, *Phaleris psittacula*, (Pall.) (Tafla 69, fig. 2).

Ofvan samt på hufvud, hals och sidor mörkt gråbrun. En fläck bakom ögat och några smala, borstlika fjädrar, som bilda ett bakåtgående band, hvita. Under hvit. Iris hvit. Näbb orangerödt. Fötter som torkade bruna. Längd ca 240 mm. Vingen ca 155 mm.

Stariken bebor Stilla hafvets nordligaste delar, särskildt Kamtschatka. Han är funnen i Vettern vid Jönköping i midten af december 1860 (Jägarförb. tidskr. 1867).

Lunnesläktet, *Mormon*, Illig.

Näbbet påminner, sedt i profil, om en nära nog likesidig triangel med något rundade sidor. Det är starkt hoptryckt från sidorna, färdt och har vid basen

en vaxhudliknande valk. Näsborrharna ligga vid näbbroten nära undre kanten, de äro smala och täckas af ett hudlikt veck (se vidstående fig.). Den tjocka, gulröda sömnen kring munviken äfvensom den grå, nakna huden kring ögat fällas, när vinterdräkten anlägges, och näbbets granna

Hufvud af gammal lunne jämte näbb, sedt ofvanifrån $\frac{2}{3}$.

färger blekna då därigenom, att dess öfversta lager affjällas. Tarserna täckas af plåtar. Intåns klo åtminstone hos vår art större och mer krökt än de andra samt ligger, när fågeln sitter, vikt åt sidan

Släktet bebor såväl den gamla som den nya världens arktiska trakter och omfattar 3—4 arter, hvaraf endast en tillhör Europa.

Lunnefågeln, *Mormon arcticus*, (L.) (Tafla 69, fig. 9, sommardräkt, det afbildade exemplaret är från Spetsbergen [jämf. nedan]).

Syn. *Fratercula arctica*.

Namn: *Grönländsk papegoja*, *Utländsk alka*. Norska: *Lunne*, *Lundefugl*, *Söpapagöje*; *Havorre* (ön Rott utanför Stavanger). Danska: *Lunde*, *Nordisk Lunde*, *Islandsk Papegöie*, *Söpapegöie*. Færöarna: *Lundi*. Island: *Lundi*; *Lundakofa* (ung). Finska: *Lunni*.

Hufvudets färg ofvan gråsvart, genom en smal, grå strimma skild från halsens. Nacken, ett band rundt halsen samt de öfre kroppsdelarna, vingar och stjärt svarta. Hufvudets sidor och strupen vitgrå. Under rent vitt. Könen lika. Om vintern är trakten mellan öga och näbb brunsvart (angående de nakna bihängen kring ögat och vid mungipan se ofvan under släktet). Kring ögat en trekantig, naken, grå fläck. Iris brun, hos de äldsta vitt. Näbb gråblått med breda, röda kanter och en grön gul valk vid basen; mungipan kantad af en bred, orangefärgad söm. Fötter röda. Längd 304—356 mm. Vingen 152—170 mm.

Ungen har mycket lägre näbb (se vidstående fig.). Till färgteckningen liknar han de gamla, men

Näbb af ung lunne $\frac{2}{3}$.

har hufvudet ofvan mer rent svart samt trakten kringom och framför ögat svart. Det mörka bandet kring halsen är mörkgrått och midtpå något ljusare.

Dunungen täckes af långt, mjukt, svartbrunt dun och har vitt buk.

De på Spetsbergen och Grönland häckande lunnarna utmärka sig genom sin storlek och framför allt genom högre näbb samt särskiljas stundom på grund häraf under namnet *Mormon arcticus*, var. *glacialis*.

Lunnefågeln häckar kring norra delen af Atlantiska hafvet (ned till Frankrike) och i närgränsande delar af Ishafvet. Om vintern ströfvar han ned till Nordafrikas kust. I Stilla hafvet ersättes han af en närstående art. I Sverige finnas endast två små kolonier, båda i Bohuslän: den ena på Soteskär, den andra på Södra Knappen vid Väderöarna.* Någon gång visar han sig äfven vintertid i Bohuslän. Dessutom erhöles vid Ölands södra udde ett och sågos ytterligare 4 exemplar (augusti 1891, Kjell Kolthoff). Ytterst sällan förflyger han sig inåt land; så fångades han vid Vettern (nyåret 1851, Nilsson) samt skall ha erhållits ($\frac{14}{12}$ 1884) vid Björköfjärden (Carlson). I södra Norge förekommer han på samma lokaler som sillgrisslan (se sid. 311); vid Sösteröarna häcka dock endast 6—8 par, vid Rott utanför Stavanger däremot flera hundra. Norr om polcirkeln bildar han en högst väsentlig del af fågelbergens besättning. Om vintern besökas de inre fjordarna endast af några få lunnar, mest ungfåglar. I Finland säges han vara funnen i Enontekis, och fångades i Savolax (Puumala, januari 1855) (Palmén). I Danmark erhålles han endast vintertid; på Jyllands västkust synes han årligen förekomma, men är i enstaka exemplar funnen äfven i östra Danmark, t. ex. vid Helsingör, på Möen. Från trakten af Kolding vid Lilla Bält omtalas ett fynd från juli 1886 (Collin). På Færöarna och Island är han allmän, och på Spetsbergen och Grönland finnes han, ehuru egentligen ej talrik.

Lunnefågeln lämnar sina häckplatser mycket tidigt: Väderöarna i augusti, Norges västkust ofta redan i juli, för att återkomma i mars (till Väderöarna i april).

Lunnen går rätt bra på land, kan t. o. m. springa, och han stöder därvid endast på själfva foten. I vattnet rör han sig med utomordentlig färdighet. Äfven hans flykt är god, ehuru ej så snabb som alkornas. När han flyger, håller han sina fötter sträckta rakt bakåt med vidt utspärrade tår och sin hud, möjligen bidraga de till styrningen. Från vattnet kan lunden i blåst ej flyga upp annat än mot vinden. När man fångar honom på boet, låter

* Kolonien på Soteskär finnes ännu kvar, men om detta är fallet äfven med den på Väderöarna, som dock fanns ännu vid slutet af 1880-talet, veta vi ej.

han höra ett knorrande läte, och ungarna pipa när de matas.

Lunnefågelns föda består hufvudsakligast af småfisk, särskildt sill och tobis. När han bär föda till ungarna, ser man oftast hur fiskstjärtarna hänga ut ur mungipan. Han förtär dock äfven lägre hafsdjur.

Vid fågelbergen häckar lunnan endast någon gång i de branta fjällväggarna, utan har hufvudsakligast sitt hem i gångar och småhål bland de stenrös, som finnas vid bergets fot och som ofta äro täckta af jord. På Færöarna häckar han förutom i stenrösen på fjällens sidor äfven i det jordlager, som vanligen täcker öfre ytan af de platta klippöarna. Detta jordlager är vid fjällkanten stundom alldeles underminerad af lunnens gångar.

Lunnefågeln lägger endast ett ägg, som vanligen utan bale hvilat på marken. Det är smuts-hvitt med mer eller mindre tydliga grå fläckar, som dock stundom saknas. Längd 58—66 mm., tjocklek 43—46 mm.

Båda föräldrarna rufva och hjälpas åt att mata ungen, som ligger länge kvar i boet. Ungarna kunna, så länge de äro späda, ej reda sig i vattnet utan drunkna, om de råka falla i.

Tordmulesläktet, *Alca*, L.

Näbbet från sidorna hoptryckt, jämförelsevis långt och med öfvernäbbets spets krökt. Det är till

Hufvud af tordmule jämte näbb, sedt uppifrån $\frac{2}{3}$.

närmare halfva sin längd täckt af en fjäderklädd hud (se ofvanstående fig.), och de springlika näsborrarna kunna slutas af fjäderklädda hudveck. Stjärten spetsig med 12 pennor hos tordmulen, 18 hos garfågeln.

Öfversikt af arterna.

- I. Näbb med tre tvärfår. Vingarna dugliga till flykt. Längd under 500 mm. *A. torda*.
- II. Näbb med 8—10 tvärfår. Vingarna mycket små, oanvändbara som flygredskap. Längd öfver 600 mm. *A. impennis*.

Tordmulen, *Alca torda*, L. (Tafla 69, fig. 1).

Namn: *Turemule* (Blekinge, Östergötl.); *Tord*, *Törd* (Gotl.); *Mule* (Ångermanland); *Alka*, *Sillalka*, *Brednäbbad alka*, *Trubbalka*, *Klunsalka* (Bohusl.). Norska: *Alke*, *Brednæbbet Alke*, *Kubalke*, *Klubalke*. Danska: *Almindelig Alk*, *Tordalk*, *Marsvinsfugl*, *Papegøicand*. Færöarna: *Álka*, *Alka*. Island: *Álka*, *Klumba*, *Klumbunefja*, *Drunnefja*. Finska: *Tavallinen ruokki*, *Turmuuli*.

Hufvud, hals, öfre kroppsdelar, vingar och stjärt svarta. Strupen med svag rostfärgad anstrykning. Ett smalt, hvitt streck från näbboten till ögat. Armpennorna i spetsen kantade med hvitt. Undre kroppsdelar och undre vingtäckare rent hvita. I vinterdräkten är framhalsen vit. Könen lika. Iris mörkbrun. Näbb svart med ett hvitt band tvärsöfver. Fötter svartaktiga. Längd 390—465 mm. Vingen 180—219 mm.

Ungarna likna de gamla i vinterdräkt, men ha betydligt lägre och klenare näbb samt sakna det hvita bandet på näbb och hufvud.

Dunungen: hufvud, hals och undre kroppsdelar gulaktigt ljusgrå. Ryggen och låren svartgrå med ljusa dunspetsar.

Tordmulen förekommer vid kusterna på båda sidor om norra Atlanten samt i Ishafvets södra delar. Dessutom skall han finnas i mängd i Japan. I Sverige häckar han talrikt på Karlsöarna vid Gotland samt flerstädes längs svenska Östersjö-kusten från och med Östergötland till långt upp i Bottniska viken, t. ex. på Gran utanför Gnarp i Helsingland samt på Gnäggen utanför Nordingrå i södra Ångermanland, ja, sannolikt ända upp till finska gränsen (jämför nedan). Vid vår västkust däremot torde han ej häcka, men han besöker den hvar vinter i stort antal ända ned i Sundet. I Norge är den sydligaste kolonien bosatt på Rott utanför Stavanger; kolonier finnas för öfrigt flerstädes på västkusten, såsom vid Husö utanför Sognefjord, men verkliga fågelberg träffar man först norr om polcirkeln (Collett). Vid Finlands kuster finnes han, i mindre antal vid den södra, men talrikt på Åland; mot norr går han ända till Torneå (Palmén, Mela). I Danmark häckar han dels på Bornholm, dels på Hesselön i Kattegat norr om Sjælland. Om vintern är han allmän kring kusterna, och i februari 1894 erhöles flera individ äfven från det inre af Jylland (Collin). På Færöarna, Island och Grönland är han allmän, men endast på Island finnes han året rundt. Hans nordligaste häckningsplats torde vara Beeren Eiland, där 1898 svenska Spetsbergsexpeditionen fann honom bosatt.

Ehuru tordmulen drager sig något söderut under vintern, kan han knappt anses vara en egentlig flyttfågel. Om vintern följer han oftast i mängd de stora sillstimmen åt och träffas då rätt långt från land.

Tordmulen är bland våra alkfåglar den skickligaste simmaren; han simmar under vattnet med sådan hastighet, att det knappt är möjligt trötta ut honom med rodd. Äfven på vattnet rör han sig rätt snabbt. När han fiskar i flock, är denna ofta ordnad på en linie, och samma ordning bibehålles äfven under vattnet. Han flyger fort, men på land rör han sig alltid i upprätt ställning och måste då stöda på hela tarsen.

I fågelbergen bor tordmulen helst för sig själf, sällan blandad par om par med sillgrisslan. Hans lif vid häckplatserna liknar för öfrigt sillgrisslans.

Vid ett besök på Færöarna hemförde den ene af oss en del lefvande tordmuleungar tillika med några unga stormfåglar och lunnar. När födan under den rätt långa båtturen till hufvudkvarteret tog slut, angrepo de skarphitna tordmularna sina olycks-kamrater, som äfven dukade under för deras bett.

Tordmulen lefver af fisk, hufvudsakligast sill.

I en springa eller under något stenblock lägger han sitt enda ägg på själfva berget. Det är smutshvitt eller ljust gulgrått med grå, bruna och svarta fläckar. Längd 77—80 mm., tjocklek 48—51 mm.

Garfågeln, *Alca impennis*, (L.) (Tafla 69, fig. 8).

Syn. *Plautus impennis*.

Namn: Norska: *Geirfugl*, *Goifugl*, (*Storömmen*, *Anglemager?*). Danska: *Geirfugl*. Færöarna: *Gor-fuglir*, *Går-fuglur*. Island: *Geirfugl*. Finska: *Siveton ruokki*.

Hufvud, hals och framrygg svarta, ryggen för öfrigt liksom vingarna brunsvarta. Framför ögat en stor, hvit fläck. Bröst, buk och sidor hvita. Om

vintern skall strupen och framhalsen ha varit hvita. Iris mörkbrun. Näbb och fötter svarta. Längd ca 700 mm. Vingen 157—165 mm.

Ungfågeln liknade den gamla, men hade endast 2—3 fåror på näbbet, ej 6—10.

Garfågeln, som nu med säkerhet kan anses utrotad, bebodde i historisk tid S:t Kilda vester om Hebriderna, Orkney- och Færöarna, samt 4 ensamstående klippöar på olika platser kring Island äfvensom öar vid New-Foundland. Sannolikt dödades de sista 1844 på ön Eldey, ett af Fuglaskären sydost om Reykjanæs, ca 10 mil från Reykjavik. Under den äldre stenåldern fanns han i Danmark, såsom framgår af fynd i de s. k. kjökkenmöddingarna — stenåldersfolkets afskrädeshögar. I Sverige uppgifves han vara funnen utanför Marstrand i slutet af förra århundradet (se Nilsson), och om fynd i Norge finnas flera berättelser bevarade. Så skall ett individ ha skjutits i Ostfinnmarken 1848 (Nilsson, 3:dje uppl.), ett nära Tromsö (Lilljeborg 1850) och ett vid Frederiksstad 1837 (Rasch) (jämf. Collett). Då intet af dessa bevarats eller undersökts af fackmän, torde uppgifternas riktighet aldrig kunna bevisas.

Om garfågeln vanor veta vi mycket litet. Då han alldeles saknade flygförmågan, så lämnade han aldrig vattnet utom vid själfva de låga häckningsplatserna, eller då han någon gång gick upp på något lågt skär. De korta vingarna användes blott vid dykningen. Garfågeln lade endast ett ägg och lär ej ha värpt om, ifall detta togs ifrån honom. Ägget, som i storlek liknade ett svanägg — längd 110—130 mm., tjocklek 74,5—85 mm. — och var hvitaktigt med bruna och svartgrå fläckar, skattades liksom fågelns stek mycket högt. Genom det mest hänsynslösa förföljande från fiskares och fångstmäns sida utrotades garfågeln först på den amerikanska sidan och slutligen äfven på Island. De sista mot honom riktade fångstfärderna torde hufvudsakligen ha afsett att förse samlare och museer med skinn och ägg.

Tillägg och rättelser.

Dubbeltrasten (s. 4) häckar rätt allmänt vid Viborg och Silkeborg midt i Jylland (Collin 1888, 1895).

Turdus fuscatus. ung ♂ (s. 6) erhöles i trakten af Svendborg på Fyen (¹⁴/₁₀ 1888, Collin 1895).

Rödvingetrasten är isynnerhet i vestra Norge rätt allmän.

Ringtrasten (s. 8) skall ha häckat på Djurgården vid Stockholm (åren 1849—51, C. W. Lundborg 1897). Danmark besökes under flyttningarna.

Näktergalen (s. 9) säges omkring 1840 ha häckat vid egendomen Engelholm i Östgötaskären samt skall ha funnits på Omberg (C. W. Lundborg).

Stenskvättan (s. 12). Bland norska och danska namn står: stendalp, läs: stendolp.

Buskskvättan (s. 12). Finska namn: Pensastasku, Leppäterttn.

Svarthakade buskskvättan (s. 13) hittades död vid Ribe i Jylland (¹¹/₂ 1889). Arten lär visa sig nära nog årligen där i trakten (Collin 1895). I Finland är den fälld vid Mariehamn på Åland (²⁰/₄ 1896, P. Hj. Olsson 1896).

Strömstaren (s. 13). I synonymförteckningen tillägges: Hydrobata cinclus, (L.).

Brandskronade kungsfågeln (s. 15) är skjuten nära Fredericia på Jylland (²⁰/₄ 1869, Rob. Olsen i bref).

Hökfärgade sångaren (s. 18) häckar flerstädes på Sjælland, så vid Vordingborg (K. Barfod 1892).

Törnsångaren (s. 19). Läs: Hermaa-kerttu.

Löfsångaren (s. 21). Bland de finska namnen tillägges: Pajutiainen, Pajukerttu.

Grånsångaren (s. 22) har bevisligen häckat vid Kolding i Jylland (Winge 1893).

Nordiska löfsångaren (sid. 22) erhöles vid Karesuando i Torne lappmark ¹/₂ 1881 (Hj. Christiernsson, meddeladt gen. Wald. Nyberg i bref). — Finskt namn: Pohjan uunilintu.

Bastardnäktergalens (s. 23) förekomst i Jämtland och Ångermanland är anförd efter Sundevall (jämf. P. Olsson 1896, s. 83).

Trastsångaren (s. 24) är funnen i närheten af Næstved på Sydsjælland (²⁰/₆ 1877 och ⁷/₆ 87, Baagöe m. fl. 1893).

Phylloscopus superciliosus (Lath.). »kungsfågelliknande sångaren» (s. 21), är ofvan smutsgrön, under gulaktig—smutsigt hvit samt har två gula tvärband öfver vingen, bildade af täckfjädrarnas spetsar. Hos hanen är pannans och hjässans midt ljusare. Ett mörkt, väl framträdande streck går genom ögat. 1:sta handpennan kortare än handtäckarna, den 2:dra = den 8:de. Längd ca 95, vingen omkring 50—55 mm.; således just ej större än kungsfågeln. Arten tillhör större delen af Sibirien men är några gånger funnen i mellersta Europa samt nästan årligen höstetid på Helgoland och för första gången i Norden vid Hjelm utanför östra Jylland (¹¹/₁₀ 1896, Winge 1896).

Rörsångaren (s. 24) förekommer säkerligen i Östergötland vid Tåkern, där han häckar (W. A. Engholm 1897). Uppgiften bestyrkes af insända skinn bl. a. från doktor T. T. Ekman (Motala ¹/₁₀ 98). Rörsångaren är numera af Hj. Christiernsson upprepade gånger funnen häckande äfven vid Ölmecviken nära Kristinehamn (enl. bref från Wald. Nyberg).

Säfsångaren (s. 25). Finska namn: Kaislakerttu, Ruokokerttu.

Flodsångaren (s. 26). Finskt namn: Virtakerttunen.

Rödhufvade törnskatan (s. 31) är skjuten nära Svebylle station på norra Sjælland (²⁷/₃ 1877, I. Baagöe i bref).

Svart och hvita flugsnapparen (s. 33, 1:sta sp. 13:de raden) bör stå »nästan alltid *stjärten* upplyftad öfver *vingarna*» o. s. v.

Lilla flugsnapparen (s. 34). Finskt namn: Punarinta paarmalintu.

Stjærtmesen (s. 35) skall vara funnen vid Pajala (Samzelius).

Tofsmesen (s. 40) antages på grund af fynd af en ung fågel ha häckat vid Silkeborg (1895, ej 1875).

Talgöxen (s. 41, 2 sp., 7 r. nedifrån) står *hvita*, läs *svarta*.

Trädkryparen (s. 44) fanns sommaren 1896 häckande vid Stöttingsfjället i Lycksele (jägästare K. Gram i bref).

Nötväcken (s. 46). Den efter Næstvedegnens Fugle och Collin (1895) anförda iakttagelsen hänför sig ej till nötväcken utan till en »flagspette» (Helms). Jämför, beträffande nötväckans vana att fästa frön i barkspringor, Nathorst (1897).

Backsvalan (s. 48) finnes i Danmark spridd på snart sagdt alla lämpliga lokaler.

Sädesärlan (s. 50) kallas äfven *plogärla*.

Skärpiplärkan (s. 55) är mycket talrik på en del små öar norr om Læsö i Kattegat (R. Olsen i bref) samt är iakttagen under hela sommaren 1879 vid Hammeren på Bornholm (Grunack 1879).

Finkfåglarna (s. 58) ega 9 handpennor.

S. 60, 2:dra sp., 18 r. uppfir., läs Collett 1894.

Ortolansparfven (s. 61) träffas i Danmark årligen på vårsträcket. Uppgifter om att han skall ha häckat i landet finnas ock (Collin 1888, 1895).

Videsparfvens (s. 63) ägg äro i själfva verket ljus gröna med gråaktiga och några få mörkbruna fläckar. Längd 18,5—20, tjocklek 14,75—15 mm. Exemplaren, i J. Rambergs samling, äro från Sotkamo i Finland.

Dvärgsparfven (s. 63) har ljus gröngrå ägg med gråbruna och ett par mörkbruna fläckar, eller ock äro de rödgrå med stora rödbruna fläckar. Längd ca 17, tjocklek 13,5—14 mm. Exemplaren från Archangelsk äro meddelade af J. Ramberg (Göteborg).

Bändelkorsnäbben (s. 69) är »under de senaste åren» flera gånger skjuten vid Åbo (P. Hj. Olsson i bref).

Gråsiskan (s. 80). Tillägg: (Tafla 18, fig. 4, hufvudrasen i vinterdräkt, fig. 5, den långnäbbade rasen, ♂ om våren, fig. 6, den sibiriska rasen om vintern).

Sommargyllingen (s. 85) är funnen häckande på Sydsjælland (⁷/₁₀ 96) vid Peters værfts skog (Baagöe i bref) samt anträffad i Finland så långt västerut som i Korpo socken bland Åboskären (P. Hj. Olsson).

Nötskrikan (s. 86) är iakttagen vid Råne, Öfverkalix, Korpilombolo och strax söder om Muonioniska (Samzelius).

Låfskrikan (s. 86) kallas i Norrbotten *rödfågel* (Lule älfidal), *rufågel*, *kus*, *kusa* (Öfverkalix), samt i hela Norrland *röd-oll*, i de nordligaste finssocknarna är hennes svenska namn

kukajsa, det finska *kuukkainen* (Samzelius 1894). Hon är flera gånger iakttagen i Åbotrakten, således långt i sydväst om sitt vanliga utbredningsområde (P. Hj. Olsson).

Härfågeln (s. 100) har häckat (1868) vid Bråviken i Östergötland (C. W. Lundborg 1897) samt erhöles vid Gimo bruk i Uppland (²⁹/₁₀ 1898, meddel. af C. Reuterskiöld).

Mellanspetten (s. 105) är funnen äfven i Östergötland vid Leonardsberg (¹⁶/₃ 1847, C. W. Lundborg 1897) och i Södermanland (Jägarförb. tidskr.).

Göktytan (s. 109) häckar, att döma af ägg, som den ene af oss erhållit, ända uppe i Wilhelmina socken i Vesterbotten. Längs Norges vestkust är hon visserligen sällsynt, men häckar dock t. ex. vid Bergen (J. A. Grieg i bref).

Gökar (s. 109) ha 10 handpennor (när ej den 1:sta saknas). S. 109, 2 sp., 20 r. nedifrån står 13 Fam., läs 2 Fam. Kungsfiskarne (s. 112) ha 12 stjärtpennor.

Biätaren (s. 114) är sedd vid Bråviken (hösten 1850, C. W. Lundborg 1897).

Blåkråkan (s. 115) hittades död nära Luleå i sept. 1898 (enl. exemplar insändt från W. Sahlin).

Kattugglan (s. 122) är funnen i Åbo skärgård (Kimito sommaren 1893, Nätö sommaren 1896) samt på Åland (Bergö i Vårdö skärgård, augusti 1896), på det senare stället hade arten häckat. (P. Hj. Olsson 1896.)

Bruna kärrhöken (s. 133) erhöles sommaren 1895 i Mietvis kapell i Åbotrakten (P. Hj. Olsson 1896).

S. 133, 1:sta spalten, 15 r. nedifr., läs Collett 1894.

Falksläktet (s. 134): i öfversikten ändras *F. lithofalco* till *F. aesalon*.

Fjällvråken (s. 147) anträffas i mellersta och södra Finland under sina vår- och höstflyttningar.

S. 149 noten, läs Collett 1894.

Ringdufvan (s. 154) är ej funnen öfvervintrande vid Nässjö i Småland, utan är hon vintertid sedd vid Nässja (rättare Ösnässja) nära Vadstena i Östergötland.

Turturdufvan (s. 157) är funnen i Kimstad i Östergötland (⁶/₁₀ 1876, C. W. Lundborg 1897) samt i Askim nära Göteborg (¹⁹/₁₀ 1891, Jägaren 1898 II, s. 129).

Stepphönan (s. 159) erhöles 1888 nära Karlstad (maj, B. Forssell i bref), i Qvillinge nära Norrköping (om »hösten», C. W. Lundborg) samt på Hisingen (¹³/₁₂ och ²/₁₂, Jägaren 1898 II, s. 130).

Lagopus albus × L. mutus (s. 162). Collett, som (1886) beskref denna hybrid, synes senare (1894, s. 162, noten) tveka huruvida det ej endast handlar om en egendomlig dräktvariation hos dalripan.

Tetrao tetrix L. × Lagopus mutus (Montin), Ejeldryperorre, bastard mellan orre och fjällripa, beskrives af Collett (1897). Den liknar den vanliga riporren men är mindre (438 mm., vingen 219 mm.) och med hals och framhals mörkare, nästan svarta, med ett otydligt hvitt band öfver ögat och ytterst smala hvita fjäderkanter. Klorna äro äfven liksom hos fjällripan mörkare. Exemplaret, en hane i vinterdräkt, erhöles från Mo i Ranen i Söndre Helgeland och inför lifvades med Bergens museum i april 1896.

Limicolae (s. 175) omfatta utom de uppräknade familjerna äfven några utländska sådana.

Tjockfoten (s. 179) föllides (i november 1898) på Öland. Exemplaret tillfåratogs genom Alfr. Backman och insändes genom K. F. Dusen till Upsala för bestämning och konservering. Arten är oss veterligen ej förr iakttagen i Sverige. Exemplaret mätte 450 mm. i längd, vingen 260 mm.

Kustpiparen (s. 182); utom tabrika fynd höstetid torde

ett från Bråviken under juni månad (Upsala museum) vara beaktansvärdt.

S. 182, 1:sta sp., 5:te r. nedifr., läs Collett 1894.

Fjällpiparen (s. 184) är iakttagen vid Hönö äfven ²⁵/₁₀ 1889 (Jägaren 1898, s. 135).

Större strandpiparen (s. 186) häckar vid Tåkern (Engholm*), och torde han således äfven i södra och mellersta Sverige åtminstone på några få ställen finnas bosatt inåt land. Dessa fall böra dock snarast anses som undantag.

Roskarlen (s. 187) är numera funnen på Spetsbergen, så af De Geer (Ymer 1897, s. 250), Conway (Conway 1897) samt af 1898 års svenska Spetsbergsexpedition.

Strandskatan (s. 188) skall ha häckat vid Venern nära Kristinehamn (enl. en iakttagelse af H. Christiernsson, meddelad af Wald. Nyberg i bref).

Kustsnäppan (s. 197) är funnen på Kung Ludvigs öar vid Spetsbergen (²⁷/₁₀ 1889, Walter 1890).

Kärrsnäppan (s. 198) häckar mycket allmänt vid Tåkern (Engholm). Hon är funnen på Spetsbergen vid Hwales-points hamn (⁶/₁₀ 1889) och på Kung Ludvigs öar (²²/₁₀ 1889) (Walter 1890).

Sandlöparen (s. 202) är funnen på Spetsbergen (²²/₁₀ 1889, Walter 1890).

Snäppsläktet (s. 205 2:dra sp. 16 r.) står *uteslutande*, läs *mest*.

Drillsnäppan (s. 211) är under sträcket mycket vanlig i Danmark.

Rödspofoven (s. 214) har setts vid Rörö i södra Bohuslän (⁴/₁₀ 1888, Jägaren 1898, s. 136).

Myrspofoven (s. 215) lär i Danmark under sträcket vara vanlig på snart sagdt alla lämpliga lokaler (R. Olsen i bref).

Skärfläcken (s. 219) är stadd i aftagande äfven i Danmark, således finnes hon ej mer på Norderönnerna vid Læsö (R. Olsen i bref).

Tranan (s. 220) lägger i mellersta Sverige vanligen sina ägg i slutet af april.

Grå hägern (s. 222) häckar ej numera vid Nömmen, sedan de tallar, där boen brukade läggas, för ca 45 år sedan nedhuggits (C. A. Johansson, i bref meddeladt af F. Trybom).

Storken (s. 228) har åter tilltagit i antal i Danmark (R. Olsen i bref).

Svarta storken (s. 229) torde numera ej häcka på Sjælland (R. Olsen i bref).

Sothönan (s. 234) synes numera vara ytterst allmän på Sjælland och Falster äfvensom i större delen af Jylland (R. Olsen i bref), äfven i Jhy (Heiberg), som dock gränsar till Vendsyssel, där hon enligt äldre uppgifter skall saknas.

Spetsbergsgåsens (s. 239) dununge (nyfödd ca 195 mm. lång) har hjässa, rygg och vingar mörkt gulgrå med grön anstrykning; bakryggen är ljusare. Pannan, vingarnas bakkant och undersidan klart gula. Näbb gråbrunt med gul spets. Fötter mörkgrå (Upsala museum).

Grågäsen (s. 240) häckar fortfarande äfven å Möen och vid Botö Noer på Falster (ej blott på Sjælland) (R. Olsen i bref).

Hvitkindade gåsens (s. 242) dununge (324—334 mm. lång) har hjässa, rygg, vingarnas öfversida och lårens utsida grå med svag brun anstrykning. Halsen är ljusare grå. Pannan, hufvudets sidor, en fläck bakom vingen och undersidan gråhvita. Näbb svartgrått. Fötter skiffergrå. Iris klart mörkbrun. (Exemplaret taget ¹⁵/₁₀ vid van Keulen Bay, Spetsbergen, af 1898 års svenska expedition).

* Jag har varit i tillfälle se ägg därför (Jägerskiöld).

Grafanden (s. 245) synes i Danmark finnas, snart sagdt öfverallt, där lämpliga lokaler erbjuda sig (R. Olsen i bref).

Knölsvanen (s. 247) häckar fortfarande flerstädes på norra Själland samt på Falster vid Botö Noer.

Årtan (s. 255) lär ej vara allmän någonstades i Danmark (Olsen i bref).

Bläsanden (s. 256) häckar, enl. meddelande af W. A. Engholm, ej vid Tåkern. Hon är som sträckfågel allmän i Danmark. Uppgiften om hennes sällsynthet gäller naturligtvis endast häckningen.

Brunanden (s. 258) skall häcka vid Bolstaholm i Geta kapell på Åland. (P. Hj. Olsson i bref). Hon är tillfälligtvis funnen vintertid på Dal (Läbyn, Mo socken, jan. 1893, S. W. Tenow i bref).

Viggen (s. 259). I noten uppges genom förhiseende, att en i Riksmuseum förvarad vigg, n:o 134 i Engholms samling, är en sannolikt 2-årig ruggare. Det är emellertid en ung vigghane för året.

Småskraken (s. 272) torde kunna sägas vara allmän i Danmark öfverallt, där lämpliga lokaler finnas (R. Olsen i bref).

Storskarven (s. 275) är numera utrotad vid Snogeholm men skall finnas kvar vid Krageholm (T. Thott i bref).

Toppskarven (s. 277) kommer (enl. meddel. af C. A. Hansson) årligen till norra Bohuslän under oktober–februari månader. Ett exemplar hittades dött vid Aggertangen på Jyllands vestkust ($1\frac{1}{2}$ 1892) (Collin 1895). Detta exemplar är identiskt med det, som å samma ställe omtalas som funnet vid Vestervig (R. Olsen i bref).

Ringtjäens (s. 278) ungar kvarligga rätt länge i redet. På Spetsbergen lägger han nästan alltid två ägg (Kolthoff). *Simna* (1:sta sp. 6:te rad. nedifr.) ändras till *Simpa*. Äldre uppgifter om hans häckning vid Roskilde fjord eller på Kristiansö vid Bornholm äro såsom tydligen beroende på misstag ej ens anförda.

Ismåsen (s. 279) fanns af 1898 års Spetsbergsexpedition häckande på Kung Karls land samt på Nya Island, samt af kapten Kjeldsen på Frans Josefs land (Kap. Oppolzer, $\frac{1}{4}$ 1898). Hela dunungen är ljus askgrå, ej rent vit. Hos den halfvuxna ungen framträder mellan det långa ljusgrå dunet samma teckning, som ofvan beskrifvits hos årsungen. Ismåsen är funnen vid Uleåborg i Finland (medd. fr. Soc. pro fauna et flora fennica hft 15, s. 225).

Skrattmåsen (s. 281) sågs i flock utanför Göteborg ($2\frac{5}{8}$ 1898, Kolthoff). Hatter (1:sta sp. 11:te raden uppifrån) ändras till *Hattaër*. Skrattmåsen öfvervintrar äfven under stränga vintrar årligen vid Köbenhavn (R. Olsen i bref).

Fiskmåsen (s. 282) förekommer mycket allmänt vid Danmarks kuster,

Gråtruten (s. 283) häckar rätt talrikt på en del af Ombergs branta, mot Vettern vettande sidor, »Måkebergen» och »Grytbergen» (E. Wibeck i bref).

Hvitvingade truten (s. 284). Uppgiften om fynd vid Filipstad (bösten 1879) bör utgå, då den beror på felaktig bestämning.

Hvittrutens (s. 284) dununge är smutsigt gulgrå med mörka fläckar på rygg och hjässa, den senare nästan svart. Under smutshvit. (Upsala museum).

Hafstruten (s. 285) iakttages rätt ofta vid sjön Glan i Östergötland och torde möjligen häcka där. (Meddel. af E. Lönnberg.)

Sillmåsen (s. 286) synes ej vara ovanlig i Jämtland (vid Storsjön) (Meves, P. Olsson). Ett fåtal par skola häcka i gråtrutkolonierna på Ombergs vestra branter; se ofvan om gråtruten (E. Wibeck i bref).

Rhodostethia rosea (Macgill.) (s. 287) [syn. Larus rossi

Rich.] utgör enda arten af ett mässläkte, som utmärker sig genom sin vigglika stjärt. Fågeln har hulvud, hals, hela undersidan, stjärten och armpennornas spetsar hvita med mer eller mindre stark rosenröd anstrykning. »Manteln» pärlgrå liksom handpennorna, den 1:sta med svart utfan, undre vingtäckare grå. Sommardräkten med en svart ring kring halsen. Näbb svart, ögonlockskanter och fötter hjärt röda. Längd c:a 345, vingen c:a 260 mm.

Arten bebor de högarktiska trakterna. Den fanns af Nansen häckande på Frans Josefs land, men förflyger sig någon gång söderut. Så är ett gammalt individ i vinterdräkt funnet på Färöarna (Fischer 1863).

Xema sabini (s. 287) är enl. benäget skriftligt meddelande af dr F. Schaudinn i Berlin af den s. k. Lernerska expeditionen funnen på Storön nära Spetsbergens nordostland ($\frac{1}{4}$ 1898). Åtta par iakttogs och häckade de tvifvelsutan där. De lefde parvis spridda bland de rödnäbbade tjärnorna.

Fjälllabben (s. 288) är funnen nära Göteborg ($2\frac{1}{8}$ 1881, Sundström 1887).

Vanliga labben (s. 289) torde ej numera häcka på Læsö (R. Olsen i bref).

Skråntjärnan (s. 292) häckar ej mer på Nordrerönerna vid Læsö, kanske ej alls i Danmark (R. Olsen i bref).

Rödnäbbade tjärnan (s. 293) synes på Spetsbergen nästan undantagslöst lägga endast 2 ägg (Kolthoff). Den rödnäbbade tjärnan är, om en del lokaler på Jyllands vestkust undantagas, ej den allmänaste af sitt släkte. Det är däremot fisktjärnan (R. Olsen i bref).

Fisktjärnans (s. 294) dununge har som nykläckt c:a 13 mm. lång tars (Collett 1879), dess klor äro mörkbruna, medan den rödnäbbade tjärnans äro ljusbruna.

Den Kentska tjärnan (s. 295) lär i Danmark vara i aftagande (R. Olsen i bref).

Småtjärnan (s. 295). På en holme i Roskildefjorden iakttogs i slutet af maj 1895 och 1897 en liten koloni af denna art.

Svarttjärnan (s. 296) är iakttagen på Åland, där hon årligen torde visa sig. (P. Hj. Olsson 1896).

Den klykstjärtade stormsvalans (s. 298) ägg från Vestmanö vid Island ($2\frac{1}{4}$ 1895) meddelar R. Olsen sig ega.

Stora liran (s. 299); 1:sta spalt 3 r. nedifr. står *tvifvelsutan*, läs *möjligen*.

Stormfågeln (s. 300). Uppgiften (enl. Malmgren), att de grå fåglarna skulle vara ungfåglar, är åtminstone så tillvida oriktig som flertalet af 1898 års svenska Spetsbergsexpedition iaktagna rufvande stormfåglar egde grått bröst. Sannolikt förhålla sig de grå stormfåglarna till de hvita på samma sätt som den vanliga labbens bruna och hvita »varieteter».

Skäggdoppingen (s. 303) torde numera vara den vanligaste af sitt släkte i Danmark (R. Olsen i bref).

S. 305. noten, läs Collett 1894.

Den svarthalsade doppingen (s. 306) häckar äfven vid Skallesö och Flyndersö i trakten af Vindrup (Christiansen 1890).

Smådoppingen (s. 306) har erhållits från Nagu i Åbo skärgård (sommaren 1895, P. Hj. Olsson 1896).

Islommen (s. 307) är enligt en notis i Tidning för Idrott funnen i Halland d. $\frac{9}{8}$ 1895.

S. 308, 1:sta sp., 18 r. uppifrån, läs Collett 1894.

Spetsbergsskrisslan (s. 311) skiljes utom af de ofvan anförda karaktärerna äfven på att öfvernäbbets kant bakåt är ljus blygrå (ej svart), att kroppslängden är något mindre men vingen något längre samt att tars och tår framtill utom vid ledgångarna äro gulbrunaktiga (ej svarta) (Malmgren 1865).

NORDISKT NAMNREGISTER.

- Aariugl** 163
Aftonfalk 138
Agerhöne 171
Ager-rixe 231
Albatrossläktet 300
Alfågel 264
Alförrädare 265
Alk, almindelig 315
Alke, brednæbbet 315
Alkekonge 312
Alkekung 312
Alli 264
Allike 92
Alsiska 80, 317
Altita 35
Andsläktet 248
And, hvidöiet 257
And, rödgul 245
And, rödhovedet 257
And, skalleslugeragtig 270
Atlingand 254
Avosetti 218
Azurmes 37
- Backsvala** 48, 317
Bankivahöns 173
Bastardnattergal 23, 317
Bastardnäktergal 23, 317
Beckasinsläktet 190
Beckasin, halfenkel 193
Beckasinsnäppa 213
Bekkasin, dobbelt 192
Bekkasin, enkelt 193
Bekkasin, halvenkelt 193
Bergand 258
Bergfink 75
Berghönssläktet 170
Berglärka 97
Bergul 125
Blæder 113, 318
Bivårk 142
Blätare 113, 318
Bjergand 258
Bjergfink 75
Bjergirisk 78
Bjerglærke 97
Bjergugle 125
Björkrast 6
Blaairisk 27
Blaakjaelk 10
Blaakraake 94
Blaameise 37
Blaaraake 114, 318
Blaastrubesanger 10
Blisgaas 240
Blishöne 234
Blåhake 10
Blåhök 130
Blåkråka 114, 318
Blåmes 37
Bläsand 255, 319
Bläsgås 240
- Bofink** 74
Bogfink 74
Bondeverling 62, 317
Braksvale 179
Bramgaas 242, 318
Brilleand 261
Brockfågel 182
Brokfågel 182
Brokspettsläktet 104
Brunand 257, 319
Brunelle, almindelig 27
Brunnakke 255, 319
Brushane 211
Buskskvætte 12
Buskskvätta 12
Buskskvätta, svarthakad 13, 317
Busksparfsläktet 58
Busksångare 25
Bysvale 47
Bändelkorsnåbb 68, 317
- Dalripa** 161
Dalriporre 166
Dalrype 161
Digsmutte, brunstrubet 12
Digsmutte, graa 12, 317
Digsmutte, sortstrubet 13, 317
Digsvale 48, 317
Dobbeltbekkasin 190
Domherre 70
Dompap 70
Doppingsläktet 302
Dopping, rödhalsad 304
Dopping, svarthalsad 305, 319
Drillsnäppa 210, 318
Drosselstær 84
Dubbelbekkasin 190
Dubbelrast 4, 317
Duehög 140
Duetrost 4
Dufhök 140
Dufsläktet 154
Dvärgfalk 137
Dvärggaas 241
Dvärgheire 224
Dvärgmaage 280
Dvärggryle 199
Dvärggrödrum 224
Dvärg-Sumphone 233
Dvärgterne 295
Dvärgtrappe 177
Dvärgugle 127
Dvärgverling 63, 317
Dvärgfalk 137
Dvärggås 241
Dvärghäger 224
Dvärgmås 280
Dvärggrödrum 224
- Dvärgsparf** 63, 317
Dvärgtrapp 177
Dykand, rödhalsad 257, 319
Dykand, rödhufvad 257
- Ederand** 267
Efugl 267
Fjdersläktet 266
Fjder 267
Ekonge 266
Ellekrage 114, 318
Engpiber 56
Engpiplærke 56
Enkelbekkasin 192
Enkelbekkasin 192
Entita 38
Erle 50
Etelänkiisla 310
Etelän-uikkio 305
- Falksläktet** 133, 318
Falk, rödbent 138
Fasansläktet 173
Fasan 173
Finksläktet 74
Fiskand, liden 272
Fiskand, stor 270
Fiskeand, hvid 269
Fiskeheire 222, 318
Fiskemaage 282
Fiskeörn 152
Fiskjuse 152
Fiskmås 282, 319
Fisktärna 239, 319
Fjærepist 201
Fjeldgaas 241
Fjeldjo 288, 319
Fjeldrype 160
Fjeldrypeorre 318
Fjeldvaage 147, 318
Fjällabb 288, 319
Fjällgås 241
Fjällpipare 183, 318
Fjällripa 160
Fjälluggla 127
Fjällvråk 147, 318
Flagspette, hvidrygget 106
Flagspette, lille 105
Flagspette, stor 104
Flagspette, trefaaet 103
Flodssångare 26, 317
Flodörn 152
Floisand 260
Fluesnapper, broget 32, 317
Fluesnapper, graa 32
Fluesnapper, hvidhalset 33
Fluesnapper, lille 34, 317
Flugsnaparesläktet 31
Flugsnapare, brokig 32, 317
Flugsnapare, grå 32
- Flugsnapare, hvithalsad** 33
Flugsnapare, liten 34, 317
Flugsnapare, svart och hvid 32, 317
Forstuesvale 48
Fossekall 13, 317
Fuglekonge 15
Fuglekonge, gultoppet 15
Fuglekonge, rødtøppet 15, 317
Furukorsnæb 67
Fältpiplärka 54
Fältsparfsläktet 63
- Gaas, hvidkindet** 242, 318
Gaas, kortnæbet 239, 318
Gaas, rödhalsad 243
Garfågel 316
Gaul 242
Geirfugl 316
Gjærdesanger 19
Gjærdesmutte 42
Gjög 110
Gjök 110
Gladsläktet 143
Glada 143
Glada, brun 145
Glente 143
Glente, sort 145
Glutsneppe 209
Gluttsnäppa 209
Graagaas 239
Graamaage 284, 319
Graameise 38
Graasanger 19, 317
Graasidsken 80, 317
Graasisik 80, 317
Graaspette 108
Graaspurv 72
Graatrost 6
Græsmutte 19
Græsmutte, graa 19, 317
Grafand 244, 319
Grankorsnæb 68
Gransanger 21, 317
Gransmyg 21, 317
Gransångare 21, 317
Gravand 244, 319
Grib, gul 153
Grisslesläktet 310
Gropsnäppa 207
Grågam, noten s. 153
Grågås 239, 318
Gråhakedopping 304
Gråmes 38
Gråsiska 80, 317
Gråsparf 72
Gråspett 108
Gråssångare 19, 317
Gråstrut 283, 319
- Gråttätting** 72
Gråärta 52
Gråsand 250
Gråshoppssångare 26
Grönbenä 208
Grönfink 77
Grönöbling 107
Grönhampling 77
Grönitisk 77
Grönlandsfalk 134
Grönsanger 20
Grönsidsken 79
Grönsiska 79
Grönspettsläktet 107
Grönspett 107
Grönsångare 20
Guldpirol 85, 317
Gulerle 52
Gulhampling 71
Gulsparf 60
Gulspurv 60
Gulverling 60
Gulärta 52
Gulärta, grönhufvad 53
Gyllingsläktet 85
Gylling 85, 317
Gåsgam 153
Gåssläktet 237
Gås, hvilkindad 242, 318
Gås, hvitpannad 240
Gås, indisk 241
Gås, kortnåbbad 239, 318
Gås, rödhalsad 243
Gårdsmyg 42
Gök 110
Göktyta 109, 318
- Haahka** 267
Haapana 255, 319
Haarahaukka, himmä 145
Haarapääskynen 48
Hackspett, gråhöföad 108
Hackspett, grön 107
Hackspett, hvitryggig 106
Hackspett, liten 105
Hackspett, större 104
Hackspett, trefågig 103
Hærfugl 100, 318
Hættemaage 281, 319
Haumaage 285, 319
Hafsorre 261
Hafstrul 285, 319
Hafsula 273
Hafsörn 150
Haikara 222, 318
Halemeise 35
Hallbeckasin 193
Halsbandsflugsnapare 33
Hanhi, lyhytuokkainen 239, 318
Hanhi, punakaulainen 243
Harakka 87

- Harjalintu 100, 318
 Harmaahanhi 239
 Harmaajalka-vikla 207
 Harmaakukku-uikku 304
 Havelle 264
 Havesanger 17
 Havhest 300, 319
 Havlit 264
 Havmaage, graa 283, 319
 Havorre 260
 Havsule 273
 Havörn 150
 Hedelerke 99
 Hedhök 130
 Heinäkurppa 190
 Heinätavi 254
 Heire 222, 318
 Heire, hvid 223
 Hejlo 182
 Helmikana 175
 Helnipöllö 121
 Helun 182
 Hempponen 78
 Herna 269
 Herne-kerttu 19
 Hietakana 159, 318
 Hietasirriäinen 202, 318
 Hiirihaukka 146
 Hiiriäispöllö 128
 Hippiäinen 15
 Hjerpe 168
 Hornuf 124
 Hornugglesläktet 123
 Hornuggla 124
 Hornugle 124
 Horsgök 192
 Hortulan 61, 317
 Hortulanverling 61, 317
 Hubro 125
 Husand 263
 Husfinksläktet 72
 Husfink 72
 Hushöne 173
 Husspurv 72
 Hussvala 47
 Huuhkaja, iso 125
 Hvepsehök 142
 Hvepsevaage 142
 Hvidbag 47
 Hvidmaage 279, 319
 Hvinand 262
 Hvinand, Islandsk 263
 Hvitbuk 258
 Hvitmas 279, 319
 Hvittrut 284, 319
 Hyypä 180
 Härfägel 100, 318
 Hägerläktet 221
 Häger 222, 318
 Häger, grå 222, 318
 Häger, hvit 223
 Hämplingsläktet 76
 Hämpling 78
 Hämpling, gulnäbbad 78
 Härkälintu 304
 Härkäpeipponen 75
 Högnagle 128
 Höksläktet 139
 Hökuggla 128
 Hömöttiäinen 38
 Hönssläktet 172
 Höttring 186, 318
 Ibis 226
 Ibis, svart 226
 Ibis, musta 226
 Irisk, gulnäbbet 78
 Isand 264
 Isfugl 113
 Isfägel 113
 Islandsfalk 134
 Islandsknipa 263
 Islom 307, 319
 Islom, hvidnäbbet 307
 Ismaage 279, 319
 Ismäs 279, 319
 Is-Stormfugl 300, 319
 Jagtfalk 134
 Jaktfalk 134
 Jaktfalk, tatarisk 135
 Jernspurv 27
 Jerpe 168
 Jo, bredhalet 289
 Jomfrutrane 220
 Jorduggla 123
 Joubisorsa 253
 Joubisotka 259, 319
 Joutsen, iso 247
 Joutsen, kesy 247
 Joutsen, pikkun 248
 Jungfrutrane 220
 Järnsparf 27
 Järpe 168
 Järporre 169
 Jääkuikka 307, 319
 Jääkyyhkynen 318
 Kaa 92
 Kaakkuri 309
 Kaislakerttu 317
 Kaislarääkkä 232
 Kaitanokka-vesipääsky-
 nen 204
 Kaja 92
 Kalalokki 282
 Kalasääski 152
 Kalatiira 293, 319
 Kalkkuna 174
 Kalkon, kalkun 174
 Kana 173
 Kanahaukka 140
 Kanariefägel 71
 Kangaskirvinen 54
 Kangassirriäinen 200
 Kapustahaikara 226
 Karimetso 276, 319
 Karminompap 71
 Karminspurv 71
 Kattuggla 121, 318
 Katugle 121, 318
 Kaulushaikara 224
 Kaulustrappi 178
 Kehräjä 116
 Keltanokkahemppo 78
 Keltasirku 60
 Keltavästäräkki 52
 Kerttu, harmaa 19, 317
 Keräjäkurmitsa 183, 318
 Kesykyyhkynen 156
 Kiiruna 160
 Kiljuhanhi 241
 Kiljuhanhi, iso 240
 Kiljukotka 149
 Kirjarinta-kerttu 18, 317
 Kirjasiiipi-käpylintu 68,
 317
 Kirsebærfugl 76
 Kissapöllö 121, 318
 Kivitasku 12, 317
 Kjærhög, blaa 130
 Kjærhög, graa 132
 Kjærhög, rödbrun 132, 318
 Kjærhök, brun 132, 318
 Kjærhöber, brednäbbet 195
 Kjærnebidder 76
 Kjærsanger 24
 Kjeld 188, 318
 Kjove, lille 288, 319
 Kjove, spidshalet 288
 Kjove, stor 290
 Kjödmeise 41, 317
 Klippdufva 155
 Klippedue 155
 Klippseglare, noten s. 116
 Klire, graabenet 207
 Klire, grönhenet 209
 Klire, sortegraa 205
 Klyde 218
 Knæand 254
 Knarand 251
 Knipsläktet 262
 Knipa 262
 Knipskrake 270
 Knortegaas 242
 Knubsvane 247
 Knölsvan 247, 319
 Kobbersnepp, rödbrun
 214
 Kobbersnepp, sorthalet
 213, 318
 Kokkolintu 143
 Koltrast 7
 Kongeörn 148
 Konglebit 69
 Koppelo 164
 Kormoran-skarv 275, 319
 Kornknarr 231
 Kornspurf 59
 Kornspurv 59
 Kornverling 59
 Korp 93
 Korpi 93
 Korpimetso 165
 Korsnæb, hvidvinget 68,
 317
 Korsnæb, mindre 68
 Korsnæb, stor 67
 Korsnäbbsläktet 66
 Korsnäbb, mindre 68
 Korsnäbb, större 67
 Koskelo, iso 271
 Koskelo, pikkun 272
 Koskikara 13, 317
 Kotivarpunen 72
 Kottarainen 82
 Kraake 90
 Krabbedykker, lille 313
 Krage 90
 Kragtrapp 178
 Kravetrappe 178
 Kricka 253
 Krikand 253
 Krognæb 69
 Kryckjesläktet 278
 Krykje 278, 319
 Kråksläktet 90
 Kråka 90
 Kuhankirttäjä 85, 317
 Kuikka 308
 Kukko 173
 Kulmeise 41
 Kultarinta 23, 317
 Kultasirku 61
 Kungsfiskare 113
 Kungsfägel 14
 Kungsfägel, brandkronad
 15, 317
 Kungsförn 148
 Kuovi, iso 216
 Kuovi, pieni 217
 Kurki 219, 318
 Kurmitsa, pikkun 185
 Kustpipare 182, 318
 Kustnäppa 196, 318
 Kustvipa 196, 318
 Kuusanka 87, 318
 Kvackerfinke 75
 Kvaeknar 116
 Kystbrokfugl 182, 318
 Kyst-terne 293, 319
 Käen-piika 109, 318
 Käki 110
 Käpylintu, pienempi 68
 Käpytikku, isompi 67
 Kärki 107
 Kärnhöksläktet 129
 Kärnhök, blek 131
 Kärnhök, blå 130
 Kärnhök, brun 132, 318
 Kärnhök, mindre 132
 Kärnhöna 232
 Kärnhöna, liten 233
 Kärrmes 38
 Kärrsnäppa 198, 208, 318
 Kärrsångarsläktet 23
 Kärrsångare 24
 Kärrvipa 198, 318
 Labbsläktet 287
 Labb, bredstjärtad 289
 Labb, långstjärtad 288,
 319
 Labb, spetsstjärtad 288
 Labb, vanlig 288, 319
 Ladesvale 48
 Ladusvala 48
 Lærke 98
 Lærkfalk 136
 Lafskrika 86, 317
 Langnæbbe 213, 318
 Landtörnsläktet 148
 Landörn 148
 Lapasorsa 250
 Lapiusirku 63
 Lapintira 293, 319
 Laplandsmeise 40
 Laplandsspurv 63
 Laplandsugle 123
 Laplandsverling 63
 Lappedykker, hornet 304
 Lappedykker, lille 306, 319
 Lappedykker, rödhalset
 304
 Lappedykker, toppet 303
 Lappedykker, öret 305
 Lappelom, hvidstrubet
 303
 Lappmes 39
 Lappsparf 63
 Lappuggla 123
 Lattarmaage 281, 319
 Laulurastas 5
 Lavskrige 87, 318
 Lazur Meise 37
 Lehtokerttu 17
 Lehtokurppa 189
 Lepinkäinen, isompi 29
 Lepinkäinen, mustaotsa
 30
 Lepinkäinen, pienempi 30
 Leppälintu 11
 Leverjo 288
 Leveänokkainen tiivi 195
 Liejukana 233
 Linerle 50
 Linärla 52
 Lire 299
 Liresläktet 299
 Lira, grå 300
 Lira, mindre 299
 Lira, större 299, 319
 Liro 208
 Lirype 161
 Ljungpipare 182
 Ljungspole 182
 Lokki, Grönlannin 283, 319
 Lokki, harmaa 283, 319
 Lokki, kolmevarpainen
 278, 319
 Lokki, pikkun 280
 Lomsläktet 306
 Lom, nordisk 309
 Lomvia 310
 Lunde 314
 Lunne 314
 Lunnefägel 314
 Lunnai 314
 Luotokirvinen 55, 317
 Luotolainen 187, 318
 Långnæbbsläktet 213
 Långnæbba, grå 215
 Långnæbba, roströd 214
 Långnæbba, svartstjärtad
 213, 318
 Lärkfalk 136
 Lärksläktet 96
 Löfsanger 21, 317
 Löfsmyg 21, 317
 Löfsångarsläktet 20
 Löfsångare 21, 317
 Löfsångare, nordisk 22, 317
 Lörpösorsa 251
 Maage, hvidvinget 283,
 319
 Maage, klöfthalet 287, 319
 Maage, stor hvidvinget
 284, 319
 Maage, tretaet 278, 319
 Maakotka 148
 Maaltrost 5
 Makreterne 293, 319
 Markpiiber 54
 Mehiläishaukka 142
 Mehiläissyöjä 113, 318
 Meise, langhalet 35
 Meise, nordisk 38
 Mellanspett 105, 318
 Mellen-Flagspette 105, 318
 Mellempette 105, 318
 Merikotka 150
 Merilintu 261
 Merilokki 285, 319
 Merimetso 275, 319
 Merisirriäinen 201
 Messläktet 36
 Mes, nordisk 38
 Mes, sibirisk 40
 Metso 164
 Metsähanhi 238
 Metsäkana 161
 Metsäkirvinen 57
 Metsäkyyhkynen 155
 Metsäleivonen 99
 Metsäsirku 61, 317
 Metsävarpunen 73
 Middeltkjove 289
 Misteldrossel, -trast 4, 317
 Moripa 162
 Moriporre 167
 Morkulla 189
 Mosnäppa 200
 Movipa 200
 Muddersnepp 210
 Munkefugl 17
 Murseller 115
 Mursvala 47
 Musevaage, almindelig
 146
 Musevaage, laadenbenet
 147, 318
 Musta-kottarainen 82
 Mustapyrstökuovi 213, 318
 Mustapääkerttu 17
 Mustarastas 7
 Mustatiäinen 41
 Musvange 146
 Musvitmeise 41, 317
 Muuttohaukka 186

Myrskylintu 298
Myrsnäppa 195
Myrspof 214, 318
Myrvipa 195
Mässläktet 279
Mäse, tretäig 278, 319

Naakka 92
Natheire 225
Natravn 116
Nattergal 9, 317
Natthäger 225
Nattskär 116
Nattugglesläktet 120
Natugle 121, 318
Naurulokki 281, 319
Niittikirvinen 56
Nokikana 234
Nokkavarvunen 76
Norrvint 75
Nuolihaukka 136
Näktergal 9, 317
Näktergal, sydlig 9
Närhi 86, 317
Nöddekraake 89
Nöddekrige 89
Nödvække 44, 317
Nötkräka 89
Nötskrika 86, 317
Nötväcka 44, 317

Ormvråk 146
Ormörn 150
Orssläktet 162
Orre 163
Ortolansparf 61, 317

Paafugl 174
Paarmalintu, harmaa 32
Paarmalintu, mustankir-
java 32, 317
Pajusirkku 62
Pakastiainen 41, 317
Palokärki 107
Peipponen 74
Pelekaani 274
Pelikan 274
Peltoleivonen 98
Peltovaris 94
Pensastasku 317
Perlehöne 175
Perleugle 121
Peukaloinen 42
Pibeand 255, 319
Pibsvane 248
Piekanahaukka 147, 318
Pikkutiira 295
Pikku-uikku 306, 319
Pilfink 73
Pilgrimsfalk 136
Pilkasiipi 260
Piplærke, brunstrubet 56
Piplærke, stor 54
Piplärksläktet 53
Piplärka, rödhalsad 56
Piplärka, rödstrupig 56
Piplärka, stor 54
Pitkänokka-sirriäinen 197
Pohjankiisla 310, 319
Pohjansirkku 62, 317
Polarlom 308
Pomerantsfugl 183, 318
Pormestari 284, 319
Poutahaukka 137
Pracka 272
Pragt-Ederand 266
Praktand 252
Praktejder 266
Praktgås 245
Prutgås 242

Pulmunen 64
Pulskahaahka 266
Punajalka-haukka 138
Punajalkavikla 208
Punakottainen 84
Punakuovi 214
Punarinta paarmalintu
317
Punarinta-satakielinen 9
Punasiipirastas 5
Punatulkku 70
Punavarvunen 71
Purpurheire 223
Purpurhäger 223
Puukkipijä 44, 317
Pyrstötiaainen 35
Pyy 168
Päfägel 174
Pähkinähakkinen 89
Pähkinänakkeli 44, 317
Pärlihöna 175
Päriluggla 121
Pöllö, Lapin 123

Raage 94
Rackelhane 165
Rakkelhane 165
Rallsläktet 230
Rantaharakka 188, 318
Rantakana 230
Rantakurmitsa 182, 318
Rantasipi 210
Rantasirriäinen 196, 318
Raphöne 171
Rapphöna 171
Raukutiira 292
Rautiaainen 27
Ravn 93
Regnpiipe 182
Regnsrove, lille 217
Regnsrove, stor 216
Riekkoteiri 166
Riikinkukko 174
Ringdrossel 7, 317
Ringdue 154, 318
Ringdufva 154, 318
Ringlasan 173
Ringgaas 242
Ringsvala 115
Ringtjæ 278, 319
Ringstrast 7
Ringärä 50
Ringärä, svarttryggig 51
Ripjärpe 169
Riporre 166
Ripsläktet 160
Ripitärder 167
Riskilä 312
Ristisorsa 244
Rosenfink 71
Rosenstare 84
Roskarl 186, 318
Rosorastas 4, 317
Rostand 245
Rotgel 9
Rov-Terne 292
Rugde 189
Ruiskräkka 231
Ruokki, siivetön 316
Ruokki, tavallinen 315
Ruostesorsa 245
Rustand 245
Ryle, almindelig 198, 318
Ryle, hvidbrystet 184
Ryle, Islandsk 196, 318
Ryle, krumnæbet 197
Ryle, Temmincks 200
Rype, Skotsk 162
Rypetiur 167

Rypeurfugl 166
Ryporre 166
Råka 94
Räiskä, leveäpyrstöinen
239
Räiskä, suippopyrstöinen
288
Räkättirastas 6
Rävstämpääskynen 47
Rödben 208
Rödbena 208
Röddrossel 5
Rödfodfalk 138
Rödhake 9
Rödhals 9
Rödhämpling 71
Rödhöna 170
Rödkjælk 9
Rödspof 213, 318
Rödspove 214
Rödspove, sorthalet 213,
318
Rödstilk 208
Rödstjert, sort 11
Rödstjertsläktet 8
Rödstjert 11
Rödstjert, svart 11
Rödstrubesanger 9
Rödttjuxa 86, 317
Rödvingettrast 5, 317
Rördrom 224
Rördrom 224
Rörhöna 233
Rörhöne, rödblisset 233
Rörsanger 24, 317
Rörspurv 62
Rörsångare 24, 317
Rörsångare, långnäbbad
25
Rörverling 62

Saagjök 109, 318
Sædgaas 238
Salskrake 269
Sandlärka 97
Sandlöber 202, 318
Sandlöpore 202, 318
Sandruling 184—86, 318
Sandryle, sortbenet 184
Sanddrossel 5
Sanger, brystvatret 18, 317
Sanger, gulbuget 23, 317
Sanger, sortbrystet 11
Sanglærke 98
Sangsvane 247
Sangsvane, mindre 248
Sarvipöllö 124
Satakielinen 9, 317
Selkälökki 286, 319
Selkä-telkkä 262
Sepelhanhi 242
Sepelkyrhkynen 154, 318
Sepel-rastas 7, 317
Sidensvans 95
Sildemaage 286, 319
Silfverhäger 223
Silfvertärna 293, 319
Silkeand, toppet 303
Silkehale 95
Silkkikuikka 303
Silkehas 273
Sillgrissla 310
Sillmås 286, 319
Simsnäppsläktet 203
Simsnäppa, brednäbbad
203
Simsnäppa, smalnäbbad
203
Sinihaukka 131
Sinirähi 114, 318

Sinirinta-satakielinen 10
Sinisorsa 250
Sinitiaainen 37
Sirriäinen, pikku 199
Sisik 79
Sisksläktet 79
Sivsanger 25, 317
Sivspurv 62
Sjagger 6
Sjöorre 260, 261
Skade 87
Skallesluger, hvid 269
Skallesluger, stor 271
Skallesluger, toppet 272
Skarfläktet 275
Skata 87
Skeand 250
Skedand 250
Skedstork 226
Skeheire 226
Skjære 87
Skjærpiiber 55, 317
Skjærpiplærke 55, 317
Skogsdulva 155
Skogslärka 99
Skogsriipa 161
Skogssnäppa 207
Skogsstork 228
Skogssångare 20
Skogsuf 124, 125
Skovdue 155
Skov-hornugle 124
Skovland 250
Skovskade 86, 317
Skovskrike 86, 317
Skovsneppe 189
Skovspurv 73
Skraksläktet 269
Skrape 299
Skrattmås 281, 319
Skrigörn 149
Skrikörn 149
Skrikörn, mindre 149
Skrikörn, större 149
Skrofe 299, 319
Skrofe, stor 299
Skräcka 270
Skräntärna 292, 319
Skua 290
Skvättesläktet 12
Skäggdopping 303, 319
Skärfläcka 218, 318
Skärpiplärka 55, 317
Skärnäppa 201
Skärviipa 201
Slagtalk 185
Slaguggla 122
Slagugle 122
Slangeörn 150
Slörugle 120
Smaabekkasin 193
Smaalom 309
Smaaspov 217
Smaatrappe 177
Smädopping 306, 319
Smälom 309
Småskrake 272, 319
Småsnäppsläktet 196
Småsnäppa 199
Småspof 217
Smättrapp 177
Smätärna 295, 319
Smäviipa 199
Snadderand 251
Snatterand 251
Snegaas 238
Sneppe, graabenet 207
Sneppe, grönenet 208
Sneppe, rödbenet 208
Sneppe, sortgraa 205

Sneppeklire 213
Snespurv 64
Sneugle 127
Sneverling 64
Snäppsläktet 205, 318
Snäppa, brednäbbad 195
Snäppa, gråbent 207
Snäppa, grönbent 208
Snäppa, rödbent 208
Snäppa, svartgrå 205
Snögås 238
Snöskata 6
Snösparf 64
Sommargylling 85, 317
Sortand 261
Sortdrossel 7
Sorthætte 17
Sortkrage 91
Sortmeise 41
Sortsneppe 205
Sortspette 107
Sorttrost 7
Sotthöna 234, 318
Sparfhök 141
Sparfuggla 127
Spelkräka 107
Spetmeise 44, 317
Spetsbergsgriissla 310, 319
Spetsbergsgås 239, 318
Spette, tretaet 103
Spidsalke 310
Spidsand 253
Spillkräka 107
Spjutand 253
Spöfläktet 215
Spöfsnäppa 197
Spöfviipa 197
Spurvehög 141
Spurveugle 127
Stær 82
Star 82
Stare 82
Starik 313
Steglitsa 81
Stendulp 12, 317
Stenfalk 137
Stenknäck 76
Stenskvätta 12, 317
Stenvæltet 186, 318
Stenvender 187, 318
Steppebraksvale 179
Steppehög 131
Stepphök 131
Stepphöna 159, 318
Stighis 81
Stüllids 81
Stjertmeise 35
Stjærtand 253
Stjærtmes 35
Stokand 250
Storksläktet 227
Stork 227
Stork, hvid 227, 318
Stork, sort 228, 318
Stork, svart 228, 318
Storlab 289
Storlom 308
Stormage 282
Stormfugl 300, 319
Stormfågel 300, 319
Stormsvale 298
Stormsvale, klykstjærtad
298, 319
Stormsvale, klöfthalet 298
Stormsvale, liden 298
Stormsvale, lille 298
Stormsvale, stor 298
Storskarf 275, 319
Storskarv 275, 319
Storskrake 270

- Storspof 216
 Storspove 216
 Stortrapp 176
 Strandbrökfugl 182, 318
 Strandlöber 196, 201, 318
 Strandpiber, hvidbrystet 184
 Strandpiber, lille 185
 Strandpiber, stor 186, 318
 Strandpiparesläktet 184
 Strandpipare, hvidbröstad 184
 Strandpipare, mindre 185
 Strandpipare, större 186, 318
 Strandpipare, svartbent 184
 Strandrulling 184—86, 318
 Strandryle 201
 Strandryle, mindre 185
 Strandryle, större 186, 318
 Strandskade 188, 318
 Strandskata 188, 318
 Strandsnipe 210
 Strandsnäppa 196, 318
 Strandsvale 48, 317
 Strandvibe, brednæbbet 195
 Strandvibe, foranderlig 193, 318
 Strandvibe, krumnæbbet 197
 Strandvibe, liden 199
 Strandvibe, stor 196, 318
 Strandvibe, Temmincks 200
 Strandvipa 195
 Strandvipa, hågnäbbad 197
 Strandvipa, liten 199
 Strandvipa, svartgrå 201
 Strömand 265
 Strömstær 13, 317
 Strömstær 13, 317
 Styldelöber, rödhenet 218
 Styldelöpare 218
 Sula 273
 Sulekonge 301
 Sump-Hornugle 123
 Sumpphönsläktet 232
 Sumpphöna 232
 Sumpphöna, grönfotad 233
 Sumpphöna, liten 233
 Sumpphöna, lille 233
 Sumpphöna, plettet 232
 Sumpmeise 38
 Sumpsnäppa 198, 318
 Sumpugle 123
 Suohaukka, pienempi 132
 Suohaukka, vaalea 131
 Suokulainen 211
 Suopöllö 123
 Snosirriäinen 198, 318
 Suula 273
 Svansläktet 246
 Svarland 260, 261
 Svarthag-Maage 285, 319
 Svarthakedopping 304
 Svarthätta 17
 Svartråka 91
 Svartmes 41
 Svartsnäppa 205
 Svartspett 107
 Svarttårnssläktet 296
 Svarttårna 296, 319
 Svenske 77
 Svärtsläktet 260
 Svärta 260
 Svärta, hvitnackad 261
 Svömsneppe, brednæbbet 203
 Svömsneppe, smalnæbbet 203
 Sydgrönlandsfalk 134
 Sångare, bröstvatrad 18
 Sångare, gulbröstad 23, 317
 Sångare, hökfärgad 18, 317
 Sångare, svarthufvad 17
 Sånglärka 98
 Sängsvan 247
 Sängsvan, mindre 248
 Sängstrast 5
 Sadesärta 50, 317
 Sadesärta, engelsk 51
 Sädgås 238
 Säfparf 62
 Säfsångare 25, 317
 Säing 283, 319
 Söörn 150
T
 Taarnfalk 139
 Taarnsvale 115
 Taffeland 257, 319
 Taflacksläktet 242
 Taflacka 242
 Tagsvale 47
 Taivaanvuohi 192
 Taivaanvuohi, pienempi 193
 Talgmes 41, 317
 Talgoxe 41, 317
 Talgtite 41, 317
 Tallbit 69
 Talltita 38
 Talltrast 5
 Talltrast 5
 Tamdufva 155
 Tamhöns 173
 Tamsvan 247
 Tamsvane 247
 Tavi 253
 Taviokuurna 69
 Teiri 163
 Teiste 312
 Teiste, Brünichs 310, 319
 Teiste, langnæbet 310
 Telkkä, Islannin 263
 Terne, almindelig 293, 319
 Terne, Dougalls 294
 Terne, engelsk 292
 Terne, hvidvinget 296
 Terne, Kentsk 294
 Terne, rödnæbbet 293, 319
 Terne, sort 296, 319
 Tervapääsky 115
 Tiainen, Lapin 40
 Tiira 293
 Tiira, musta 296, 319
 Tikka, harmaapäinen 108
 Tikka, iso 104
 Tikka, kolnivarainen 103
 Tikka, pikk 105
 Tikli 81
 Tilhi 95
 Tinkmed-klire 208
 Tiste 312
 Tiur 164
 Tjeld 188, 318
 Tjockfot 179, 318
 Tjur 164
 Tjäder 164
 Tobisgrissla 311
 Tofslärka 98
 Tofsmoise 40, 317
 Tofsmes 40, 317
 Tofsvipa 180
 Topand 259, 319
 Toplærke 98
 Toplom 303
 Toplom, graastrubet 304
 Toplom, liden 306, 319
 Toplom, sorthalset 305
 Toplom, sortkravet 304
 Toppskarf 276, 319
 Topskarv 276, 319
 Tordalk 315
 Tordmule 315
 Tornfalk 139
 Tornihaukka 139
 Tornirisk 78
 Tornskade, rosenbrystet 30
 Tornskade, rodhovedet 31, 317
 Tornskade, rödrygget 30
 Tornskade, stor 29
 Tornsvale 115
 Tornuggla 120
 Trækryber 44, 317
 Trælærke 99
 Trælöber 44, 317
 Træpiber 57
 Træpikker 44, 317
 Træpiplærke 57
 Transläktet 219
 Trana 219, 318
 Trane 219, 318
 Trappsläktet 176
 Trapp, liten 177
 Trappe, stor 176
 Trappi, iso 176
 Trappi, pikk 177
 Trastsläktet 3
 Trast, japansk 8
 Trast, svarthalsad 5
 Trastsångare 24, 317
 Tredækkerbekkasin 190
 Triel, Europæisk 179, 318
 Troland 259, 319
 Trut, hvidvingad 283, 319
 Trädgårdssångaresläktet 16
 Trädgårdssångare 17
 Trädkrypare 44, 317
 Trädlärka 99
 Trädiplärka 57
 Träksångare 24
 Tunturihaukka 134
 Tunturikirvinen 56
 Tunturikurmitsa 182
 Tunturi-leivonen 97
 Tunturipöllö 127
 Tunturiräiskä 288, 319
 Tunturisoika 258
 Tuonenkurki, musta 228
 Tuonenkurki, valkea 227
 Turkinpyy 171
 Turteldue 156, 318
 Turteldue, stor 157
 Turtardufva 156, 318
 Turtardufva, större 157
 Turturikyhyhkynen 156, 318
 Tyllikurmitsa 186, 318
 Tynnrylindu 21, 317
 Tärnsläktet 291
 Tärna, Dougalls 294
 Tärna, engelsk 292
 Tärna, hvidvingad 296
 Tärna, Kentsk 294, 319
 Tärna, rödnäbbad 293, 319
 Törnåpääskynen 48, 317
 Törnåskatsläktet 28
 Törnåskata, brunryggig 30
 Törnåskata, rödhufvad 31, 317
 Törnåskata, större 29
 Törnåskata, svartpannad 30
 Törnåskata, vanlig 30
 Törnåsmyg 19, 317
 Törnåsångare 19, 317
 Töyhtöhyppä 180
 Töyhtöleivonen 98
 Töyhtötiainen 40, 317
U
 Uf 125
 Uf, kortörad 123
 Uggesläktet 126
 Uggla, Minervas 126
 Ugle, kortörad 123
 Ugle, Laplandsk 123
 Ugle, Minervas 126
 Ugle, Tengmalms 121
 Urfugl 163
 Urpiainen 80, 317
 Uunilintu 21, 317
 Uunilintu, pohjan 317
V
 Vadaresvala 179
 Vagtel 172
 Vagtelkonge 231
 Vaktel 172
 Valkealokki 279, 319
 Valkeaposkianhi 242, 318
 Valkoniska-merilintu 261
 Valkoselkätikka 106
 Vandhöne, grönbent 233
 Vandhöne, sort 234
 Vandrefalk 136
 Vandringsfalk 136
 Vandrixe 230
 Vandsanger 26
 Vandstær 13, 317
 Vandtræder, brednæbet 203
 Vandtræder, smalnæbet 203
 Vares 90
 Vares, musta 91
 Varfågel 29
 Varpuishaukka 141
 Varpuisöllö 127
 Varsler 29
 Vattenrall 230
 Vattensångare 26
 Vendeals 109, 318
 Vesipääskynen 204
 Vesipääskynen, leveä-nokka 203
 Viibe 180
 Videsparf 62, 317
 Vidjespurv 62, 317
 Viggsläktet 257
 Vigg 259, 319
 Vihreäkerttu 20
 Vihreä peipponen 77
 Vihreä varpunen 79
 Viiriäinen 172
 Viirupöllö 122
 Viitakerttu 25
 Vikla, musta 205
 Vikla, valkea 209
 Vildsvan, mindre 248
 Vildsvan, större 247
 Vinterhåmping 78
 Vipsläktet 180
 Vipa 180
 Vipstjært, bvid 50
 Vipstjært, graa 52
 Vipstjært, gul 52
 Virta-ali 265
 Virtakerttunen 317
 Vråksläktet 145
 Vråk, fjösbent 147, 318
 Västäräkki, valkea 50
Å
 Åkerknarr 231
 Åkråka 275, 319
 Årta 254, 319
Ä
 Ädelfasan 173
 Ängpiplärka 56
 Ängsbök 132
 Ängsknarr 231
 Ärtlesläktet 50
 Ärla, långstjärtad 52
 Ärtsmyg 19
 Ärtsångare 19
Ö
 Ökenlöpare 179
 Örnevaage 147

LATINSKT NAMNREGISTER.

- ahietina** (Ficedula, Sylvia) 21, 317
Acanthis 79
Accentor 26
Accipiter 141
accipitrinus (Asio) 123
Acredula 34
Acrocephalus 24, 25
Actitis 210
Actochelidon 294
acuta (Anas, Dafila) 253
adamsi (Colymbus) 307
Aegialites 184
Aegiothus 80
aegocephala (Limosa) 213, 318
aeruginosus (Circus) 132, 318
Aesalon 137
aesalon (Falco) 137
Aex 245
africana (Nyroca) 257
Agrodroma 54
Alauda 96
alaudarius (Tinnunculus) 139
alba (Ardea) 223
alba (Ciconia) 227, 318
alba (Motacilla) 50, 317
albellus (Mergellus, Mergulus, Mergus) 269
albicilla (Haliaeetus) 150
albicollis (Muscicapa) 33
albicollis (Otus) 124
albifrons (Anser) 240
albus (Lagopus) 161
Alca 315
Alcedo 112
alector (Gallus) 173
alexandrinus (Aegialites, Charadrius) 184
alle (Arctica, Mergulus) 312
alnorum (Linota) 80
alpestris (Alauda, Otocorys, Phileremos) 97
alpina (Lagopus) 160
alpina (Pelidna, Tringa) 198, 318
aluco (Strix, Syrnium, Ulula) 121, 318
americanus (Gallopavo) 174
Ampelis 95
Anas 244, 245, 248, 270
anatarus (Mergus) 270
Ancylochilus 197
anglica (Gelocheilidon, Sterna) 292
anglorum (Puffinus) 299
angustirostris (Phalaropus) 203
Anorthura 42
Anser 237—243
anser (Anser) 239, 318
Anthropoides 220
Anthus 53
apiaster (Merops) 113, 318
apivorus (Pernis) 142
apricarius (Charadrius) 182
Apteonius 103
apus (Cypselus, Micropus) 115
aquatica (Calamoherbe, Sylvia) 26
aquaticus (Cinclus) 13
aquaticus (Rallus) 230
Aquila 148
arborca (Alauda, Galerita, Lullula) 99
arboreus (Anthus) 57
Archibuteo 147
Arctica 312
arctica (Fratercula) 314
arctica (Sterna) 293, 319
arctica (Uria) 311
arcticus (Colymbus, Eudytes) 308
arcticus (Falco) 134
arcticus (Mormon) 314
Ardea 221—225
Ardetta 224
Arenaria 186
arenaria (Calidris, Tringa) 202, 318
argentatus (Larus) 283, 319
Aristonetta 257
arquatus (Numenius) 216
arra (Uria) 310, 319
arundinacea (Calamoherbe, Calamodyta, Sylvia) 24, 317
arvensis (Alauda) 98
arvensis (Anser) 238
Asio 123
Astur 139
ater (Milvus) 145
ater (Parus) 41
Athene 126
atra (Fulica) 234, 318
atricapilla (Epilais, Sylvia) 17
atricapilla (Ficedula, Muscicapa) 32, 317
atrigularis (Turdus) 5
aureola (Emberiza) 61
auriculatus (Lanius) 31, 317
auritus (Colymbus, Podiceps) 304
auritus (Podiceps) 305, 319
auritus (Turtur) 156, 318
avocetta (Recurvirostra) 218, 318
balticus (Eudytes) 308
bankiva (Gallus) 173
bassana (Sula) 273
bassanus (Dysporus) 273
Bernicla 242, 243
bernicla (Anser, Eranta, Brenthus) 242
betulina (Bonasa) 168
bewicki (Cygnus) 248
bifasciata (Loxia) 68, 317
boarula (Motacilla) 52
Bombycilla 95
Bonasa 168
bonasia (Bonasa, Tetrao, Tetra-
 stes) 168
bonasio-tetrix (Tetrao) 169
bonasioides (Lagopus) 169
borealis (Emberiza) 62, 317
borealis, var. (Motacilla) 52
borealis (Parus, Poecile) 38
borealis (Phylloperostes) 22, 317
boschas (Anas) 250
Botaurus 223
Brachyotus 123
brachyotus (Asio, Otus, Strix) 123
brachyrhynchus (Anser) 239, 318
brachyrhynchus (Nucifraga) 89
Branta 242
brenta (Bernicla) 242
Brenthus 242, 243
brevirostris, var. (Fringilla) 80, 317
brunescens (Linota) 80
brünnichi (Uria) 310, 319
brünnichi, var. (Uria) 310, 319
Bubo 125
bubo (Bubo, Strix) 125
Bucephala 262, 264
Budytes 52
buffoni (Catarrhactes, Lestris) 288, 319
Buphus, noten s. 223
Buteo 145
buteo (Buteo) 146
Caccabis 170
Calamodyta 24
Calamoherbe 23
Calcarius 63
Calidris 201
calidris (Totanus) 208
campestris (Agrodroma, Anthus) 54
campestris (Motacilla) 53
canaria (Fringilla, Serinus) 71
canaria, var. (Serinus) 71
candicans (Falco) 134
candidus (Himantopus) 218
Cannabina 78
cannabina (Cannabina, Fringilla, Linota) 78
canorus (Cuculus) 110
cantiaca (Actochelidon, Sterna) 294, 319
cantianus (Aegialites, Charadrius) 184
canus (Gecinus, Picus) 108
canus (Larus) 282, 319
canutus (Tringa) 196, 318
Caprimulgus 116
carbo (Graculus, Halieus, Phala-
 crocorax) 275, 319
Carduelis 79, 81
carduelis (Acanthis, Carduelis, Fringilla) 81
cariceti (Sylvia) 26
Carine 126
Carpodacus 71
Caryocatactes 89
caryocatactes (Corvus, Nucifraga) 89
Casarca 245
casarca (Anas, Tadorna, Vul-
 panser) 245
caspia (Sterna) 292, 319
caspius (Thalasseus) 292, 319
castor (Merganser) 270
Catarrhactes 288—290
catarrhactes (Lestris, Stercora-
 rius) 290
caudata (Acridula) 35
caudata (Pica) 87
caudatus (Orites, Parus) 35
Centrophanes 63
cepphus (Lestris) 288, 319
Cerchneis 138
Certhia 44
cervinus (Anthus) 56
Charadrius 181, 183—186
Chaulelasmus 251
Chelidon 47
Chen 238
Chimonea 278
Chlamydotis 178
Chloris 77
chloris (Chloris, Chlorospiza, Fringilla, Linota) 77
Chloropeta 22
chloropus (Gallinula) 233
chlororhynchus (Diomedea) 301
chlororhynchus (Thalassogeron) 301
Chlorospiza 77
Chroicocephalus 280, 281
chrysaetus (Aquila) 148
Chrysomitris 79
Ciconia 227
ciconia (Ciconia) 227, 318
Cinclus 13
cinclus (Cinclus, Hydrobata) 13
cinclus (Tringa) 198, 318
cinctus (Parus) 39
cineraceus (Circus) 132
cinerascens (Circus) 132
cinerea (Ardea) 222, 318
cinerea (Grus) 219, 318
cinerea (Limosa) 215
cinerea (Perdix) 171
cinerea (Sylvia) 19
cinereus (Anser) 239, 318
Circaetus 150
circia (Anas, Querquedula) 254, 319
Circus 129
citrinella (Emberiza) 60
clanga (Aquila) 149
clanga, var. (Aquila) 149
Clangula 262, 270
clangula (Bucephala, Fuligula, Glaucion) 262

- clangus (*Pseudaëtus*) 149
 Cleptes 87
 Clupeilarus 285, 286
 clypeata (*Anas*, *Rhynchaspis*, *Spatula*) 250
 Coccythraustes 75
 coccythraustes (*Coccythraustes*, *Fringilla*) 76
 coelebs (*Fringilla*) 74
 coerules (*Cyanistes*, *Parus*) 37
 Colacus 92
 colchicus (*Phasianus*) 173
 collaris (*Muscicapa*) 33
 collaris (*Streptilas*) 186, 318
 collurio (*Lanius*) 30
 collybita (*Phylloscopus*) 21, 317
 Columba 154—157
 Colymbus 303—305, 306
 comata (*Ardea*, *Buphus*), noten s. 223
 communis (*Coturnix*) 172
 communis (*Falco*) 136
 communis (*Grus*) 219, 318
 communis (*Nisus*) 141
 Coprotheres 289
 Coracias 114
 corax (*Corvus*) 93
 cornix (*Corone*, *Corvus*) 90
 cornuta (*Tadorna*) 244
 Corone 90, 91
 corone (*Corone*, *Corvus*) 91
 cornutus (*Podiceps*) 304
 Corvus 87, 90
 Corydalla 54
 Corythos 69
 Cosmonetta 265
 Coturnix 172
 coturnix (*Coturnix*, *Ortygion*, *Perdix*) 172
 Cotyle 48
 crecca (*Anas*, *Nettion*, *Querquedula*) 253
 crepidata (*Lestris*) 288, 319
 crepidatus (*Stercorarius*) 288, 319
 crepitans (*Oedinemus*) 179, 318
 Crex 231
 crex (*Crex*, *Gallinula*, *Ortygometra*) 231
 cristata (*Alauda*, *Galerita*) 98
 cristata (*Fuligula*) 259, 319
 cristata (*Numida*) 175
 cristatus (*Colymbus*, *Podiceps*) 303, 319
 cristatus (*Graculus*) 276, 319
 cristatus (*Lophophanes*, *Parus*) 40, 317
 cristatus (*Pavo*) 174
 cristatus (*Regulus*) 14
 cristatus (*Vanellus*) 180
 Crithophaga 59
 Crymophilus 203
 Cuculus 109
 culminata (*Diomedea*) 301
 culminatus (*Thalassogeron*) 301
 curonicus (*Aegialites*, *Charadrius*) 185
 curruca (*Sylvia*) 19
 Cursorius 179
 curvirostra (*Loxia*) 68
 Cyanecula 10
 cyaneus (*Circus*, *Strigiceps*) 130
 cyaneus (*Parus*) 37
 Cyanistes 37
 Cyanopterus 254
 Cygnus 246
 Cynchramus 62
 Cypselus 115
Dafila 253
 dauricus (*Colacus*, *Corvus*) 93
 Dendrocoptes 105
 Dendrocopus 104—106
 Dendrodromas 106
 desertorum, var. (*Buteo*) 146
 dicksonii (*Lagopotetrix*) 167
 Diomedea 300
 discors (*Anas*, *Querquedula*) 255
 dispar (*Heniconetta*, *Stelleria*) 265
 domestica (*Fringilla*) 72
 domesticus (*Gallopavo*) 174
 domesticus (*Gallus*) 173
 domesticus (*Passer*) 72
 dougalli (*Sterna*) 294
 Dryocopus 106
 Dryospiza 71
 dubia (*Aegialites*) 185
 dubius (*Turdus*) 6, 317
 dumetorum (*Calamoherpe*) 25
 Dysporus 273
eburnea (*Pagophila*) 279, 319
 eburneus (*Larus*) 279, 319
 elegans (*Carduelis*) 81
 Emberiza 58
 Eniconetta 265
 enucleator (*Corythos*, *Pinicola*, *Pyrrhula*) 69
 Epilais 17
 epops (*Upupa*) 100, 318
 Erismatura, noten s. 269
 Erithacus 9, 10
 erythrina (*Fringilla*) 71
 erythrurus (*Carpodacus*) 71
 erythropus (*Anser*) 241
 Eudromias 183
 Eudytes 307—309
 Eunetta 252
 europaea (*Miliaria*) 59
 europaea (*Pica*) 87
 europaea (*Pyrrhula*) 70
 europaea (*Sitta*) 44, 317
 europaeus (*Caprimulgus*) 116
 europaeus (*Troglodytes*) 42
 eversmanni (*Sylvia*) 22, 317
 excubitor (*Lanius*) 29
 exilipes (*Acanthis*) 80
 exilipes, var. (*Acanthis*) 80, 317
 exulans (*Diomedea*), noten s. 301
fabalis (*Anser*) 238
 falcaria (*Anas*) 252
 falcata (*Anas*, *Eunetta*) 252
 Falcinellus 226
 falcinellus (*Ibis*) 226
 Falco 133, 318
 familiaris (*Certhia*) 44
 ferina (*Aristonetta*, *Fuligula*) 257, 319
 ferox (*Buteo*) 147
 ferus (*Anser*) 239, 318
 Ficedula 20, 21, 23, 32
 ficedula (*Muscicapa*) 32
 flammea (*Glaux*, *Hybris*, *Strix*) 120
 flava (*Budytes*, *Motacilla*) 52
 flava (*Otocorys*) 97
 flavicapillus (*Regulus*) 14
 flavigaster (*Chloris*) 77
 flavirostris (*Cannabina*, *Fringilla*, *Linota*) 78
 fluviatilis (*Locustella*) 26, 317
 fluviatilis (*Podiceps*) 306, 319
 fluviatilis (*Sterna*) 293, 319
 Fratercula 314
 Fringilla 71—81
 frugilegus (*Corvus*, *Trypanocorax*) 94
 Fulica 234
 fulicarius (*Crymophilus*, *Phalaropus*) 203
 fuliginosus (*Puffinus*) 300
 Fuligula 257—267
 fuligula (*Fuligula*) 259, 319
 Fulmarus 300
 fulva (*Aquila*) 148
 fulvus (*Gyps*) 153
 funerea (*Nyctale*) 121
 funerea (*Strix*, *Surnia*) 123
 funereum (*Syrnium*) 121
 fusca (*Catarrhacta*) 290
 fusca (*Fuligula*, *Oedemia*) 260
 fuscatus (*Turdus*) 6, 317
 fuscus (*Clupeilarus*, *Larus*) 286, 319
 fuscus (*Totanus*) 205
galbula (*Oriolus*) 85, 317
 galericulata (*Aex*) 246
 Galerita 98
 gallicus (*Circæus*) 150
 gallicus (*Cursorius*) 179
 gallinaccus (*Gallus*) 173
 Gallinago 190—193
 gallinago (*Gallinago*, *Scolopax*, *Telmatias*) 192
 gallinaria (*Gallinago*) 192
 Gallinula 231—233
 gallinula (*Gallinago*, *Limnocryptes*, *Scolopax*, *Telmatias*) 193
 Gallopavo 174
 gallopavo (*Meleagris*) 174
 Gallus 172
 gallus (*Gallus*) 173
 garrula (*Bombicilla*) 95
 garrula (*Coracias*) 114, 318
 Garrulus 85
 garrulus (*Ampelis*) 95
 Gavia 280, 281
 Gecinus 107
 gelastes (*Columba*) 157
 Gelochelidon 292
 glacialis (*Colymbus*, *Eudytes*) 307, 319
 glacialis (*Fuligula*, *Harelda*) 264
 glacialis (*Fulmarus*, *Procellaria*) 300, 319
 glandarius (*Garrulus*) 86, 317
 Glareola 179
 glareola (*Totanus*) 208
 Glaucidium 127
 Glaucion 262, 265
 glaucion (*Clangula*) 262
 glaucion (*Larus*, *Leucus*) 284, 319
 Glaux 120
 glottis 209
 glottis (*Totanus*) 209
 Glycospina 61
 gmelini (*Brachyotus*) 123
 Gracula 84
 Graculus 275, 276
 graculus (*Haliaeetus*, *Phalacrocorax*) 276, 319
 gravis (*Puffinus*) 299, 319
 griseigena (*Podiceps*) 304
 griseus (*Macrorhamphus*) 213
 griseus (*Nycticorax*) 225
 griseus (*Puffinus*) 300
 grisola (*Muscicapa*) 32
 Grus 219
 grus (*Grus*) 219, 318
 grylle (*Uria*) 311
 guttatus (*Caryocatactes*) 89
 Gyps 153
 gyrfalco (*Falco*, *Hierofalco*) 134
Haematopus 187
 Haliaëtus 150
 haliaëtus (*Pandion*) 152
 Haliaeetus 275, 276
 Harelda 264, 265
 helvetica (*Squatarola*) 182, 318
 helveticus (*Charadrius*) 182, 318
 Heniconetta 265
 hiaticula (*Aegialites*, *Charadrius*) 186, 318
 hiemalis (*Fuligula*, *Harelda*) 264
 Hierofalco 134
 Himantopus 218
 himantopus (*Himantopus*) 218
 Hippolaïs 22
 hippolaïs (*Hippolaïs*) 23, 317
 Hirundo 47, 48
 hirundo (*Sterna*) 293, 319
 histrionica (*Cosmonetta*, *Fuligula*, *Harelda*) 265
 histrionicum (*Glaucion*) 265
 holboelli, var. (*Acanthis*) 80, 317
 holboelli (*Falco*) 134
 hortensis (*Sylvia*) 17
 hortulana (*Emberiza*, *Glycospina*) 61, 317
 hortulanus (*Serinus*) 71
 Houbara 178
 houbara (*Otis*) 178
 hybridus (*Tetrao*) 165
 Hybris 120
 Hydrobata 13
 Hydrochelidon 296
 hyemalis (*Bucephala*) 264
 hyperboreus (*Anser*, *Chen*) 238
 hyperboreus (*Lobipes*, *Phalaropus*) 203
 hyperboreus, var. (*Lagopus*) 160
 Hypolaïs 23
 hypolaïs (*Chloropeta*, *Ficedula*, *Sylvia*) 23, 317
 hypoleucos (*Actitis*, *Totanus*, *Tringoides*) 210, 318
 Hypotriorchis 136
Ibis 226
 icterina (*Hypolaïs*) 23
 ictinus (*Milvus*) 143
 ignavus (*Bubo*) 125
 ignicapillus (*Regulus*) 15, 317
 iliaceus (*Turdus*) 5, 317
 iliaceus × pilaris (*Turdus*) 330
 illuminatus (*Turdus*) 6, 330
 impennis (*Alca*, *Plautus*) 316
 indicus (*Anser*) 241
 infastus (*Garrulus*, *Perisoreus*) 86, 317
 intermedia (*Porzana*) 233
 intermedia, var. (*Uria*) 310
 interpres (*Arenaria*, *Streptilas*) 186, 318
 islandica (*Clangula*, *Fuligula*) 263
 islandica (*Tringa*) 196, 318
 islandicum (*Glaucion*) 263
 islandorum (*Lagopus*) 160
 islandus (*Falco*) 134
 ispida (*Alcedo*) 113
 lynx 109
Korschun (*Milvus*) 145
 Lagopides (*Tetrao*) 166
 lagopodi-laponico-tetricides (*Tetrao*) 166
 lagopodi-scotico-tetricides (*Tetrao*) 167
 lagopodi-tetricides (*Tetrao*) 166
 Lagopotetrix 167
 Lagopus 160, 166, 167, 169
 lagopus (*Archibuteo*, *Buteo*) 147, 318
 lagopus (*Lagopus*) 161
 Lampronessa 245
 lanarius (*Falco*) 135
 Lanius 28
 lapponica (*Emberiza*) 63
 lapponica (*Limosa*) 214, 318

- apponica (Strix, Ulula) 123
 lapponicum (Syrnium) 123
 lapponicus (Calcarius, Centrophanes, Plectrophanes) 63
 lapponicus (Lagopus) 161
 lapponicus (Parus) 39
 Larus 278, 279
 eacchi (Procellaria, Thalassidroma) 298, 319
 Lestris 287
 Leucybris 127
 leucocephala (Erismatura), noten s. 269
 euconotus (Dendrocopos, Dendrodromas, Picus) 106
 leucopsis (Anser, Bernicla, Branta, Brenthus) 242, 318
 leucoptera (Hydrochelidon, Sterna) 296
 leucoptera (Loxia) 68, 317
 leucopterus (Larus, Leucus) 283, 317
 leucorodia (Platalea) 226
 leucorhoa (Procellaria) 298, 319
 Leucus 283, 284
 Limicola 195
 Limnocryptes 193
 Limonites 199, 200
 Limosa 213
 limosa (Limosa) 213, 318
 Linaria 80
 linaria (Acanthis, Aegiothus, Fringilla) 80, 317
 linnéi (Bubo) 125
 linnéi (Cannabina) 78
 linnéi (Carduelis) 81
 linnéi (Chloris) 77
 linnéi (Ciconia) 227, 318
 linnéi (Coccothraustes) 76
 linnéi (Coturnix) 172
 linnéi (Cygnus) 247
 linnéi (Fuligula) 259, 319
 linnéi (Glottis) 209
 linnéi (Grus) 219, 318
 linnéi (Lagopus) 161
 linnéi (Nisus) 141
 linnéi (Otus) 124
 linnéi (Palumbus) 154, 318
 linnéi (Perdix) 171
 linnéi (Pica) 87
 linnéi (Pyrrhula) 70
 linnéi (Regulus) 14
 linnéi (Sylvia) 19
 linnéi (Tinnunculus) 139
 linnéi (Turtur) 156, 318
 linnéi (Vanellus) 180
 Linota 76
 linota (Cannabina) 78
 lithofalco (Aesalon, Falco) 137
 liturata (Strix) 122
 livia (Columba) 155
 Lobipes 203
 Locustella 26
 locustella (Calamoherbe, Sylvia) 26
 lomvia (Uria) 310
 longicauda (Lestris) 288, 319
 longirostris (Linota) 80
 Lophophanes 40
 Loxia 66
 luctuosa (Muscicapa) 32, 317
 lugubris (Motacilla) 51
 Lullula 99
 lumme (Colymbus) 309
 Luscinia 8
 luscinia (Luscinia) 9, 317
 luscinia (Sylvia) 9
 Lycos 92
- Machetes** 211
- macqueenii (Chlamydotis, Houbara, Otis) 178
 Macrorhamphus 212
 macrorhynchus (Nucifraga) 89
 macrura (Sterna) 293, 319
 macrurus (Circus) 131
 maculata (Aquila) 149
 magnirostris, var. (Fringilla) 80
 magnirostris (Sylvia) 25
 major (Brachyotus) 123
 major (Dendrocopos, Picus) 104
 major (Gallinago, Scolopax, Temnias) 190
 major (Nectris, Puffinus) 299, 319
 major (Parus) 41, 317
 major (Pyrrhula) 70
 mandti (Uria) 311
 Mareca 255
 marila (Fuligula) 258
 marinus (Clupeilarus, Larus) 285, 319
 maritima (Tringa) 201
 martius (Dryocopus) 107
 martius (Picus) 107
 maximus (Bubo) 125
 media (Calamodyta) 24, 317
 media (Gallinago) 192
 medius (Dendrocopos, Dendrocopos, Picus) 105, 318
 melanocephala, var. (Motacilla) 52
 melanogaster (Cinclus) 13
 melanope (Motacilla) 52
 Melanopelargus 228
 melanophrys (Diomedea) 301
 melanoptera (Glareola) 179
 melanura (Limosa) 213, 318
 melba (Cypselus), noten s. 116
 Meleagris 174, 175
 meleagris (Numida) 175
 Merganser 270, 272
 merganser (Mergus) 270
 Mergellus 269
 mergoides (Anas, Clangula) 270
 Mergulus 269, 312
 Mergus 269
 Merops 113
 Merula 7
 merula (Turdus) 7
 mexicana (Meleagris) 174
 Micropus 115
 Miliaria 59
 miliaria (Crithophaga, Emberiza, Miliaria) 59
 Milvus 143
 milvus (Milvus) 143
 minor (Charadrius) 185
 minor (Colymbus, Podiceps) 306, 319
 minor (Cygnus) 248
 minor (Dendrocopos, Picus, Xylocopus) 105
 minor (Lanius) 30
 minuta (Ardea, Ardetta) 224
 minuta (Gavia) 280
 minuta (Limonites, Pelidna, Tringa) 199
 minuta (Ortygometra) 233
 minuta (Sterna, Sternula) 295, 319
 minutus (Anser) 241
 minutus (Botaurus) 224
 minutus (Chroicocephalus, Larus) 280
 modularis (Accentor, Tharraleus) 27
 mollissima (Fuligula, Somateria) 267
 monachus (Vultur), noten s. 153
 monedula (Colaeus, Corvus, Lycos) 92
- montana (Fringilla, Pyrgita) 73
 montanus (Passer) 73
 montifringilla (Fringilla) 75
 morinellus (Charadrius, Eudromias) 183, 318
 Mormon 313
 Motacilla 50
 Muscicapa 31
 musicus (Cygnus) 247
 musicus (Turdus) 5
 mutus (Lagopus) 160
- Naevia** (Aquila) 149
 naevia (Locustella) 26
 naevius (Pseudaëtus) 149
 nebularius (Glottis) 209
 Nectris 299
 Nettion 253
 niger (Falconellus) 226
 niger (Melanopelargus) 228, 318
 niger (Milvus) 145
 nigra (Ciconia) 228, 318
 nigra (Fuligula, Oedemia) 261
 nigra (Hydrochelidon, Sterna) 296, 319
 nigricollis (Colymbus, Podiceps) 305, 319
 nisoria (Strix) 128
 nisoria (Sylvia) 18, 317
 Nisus 141
 nisus (Accipiter, Astur) 141
 nivalis (Emberiza, Plectrophanes) 64
 nivea (Nyctea) 127
 noctua (Athene, Carine, Strix) 126
 Nucifraga 89
 Numenius 215
 Numida 175
 numidica (Meleagris) 175
 Nyctala 121
 Nyctale 121
 Nyctea 127
 nyctea (Athene, Strix, Surnia) 127
 Nyctierax 128
 Nycticorax 225
 nycticorax (Ardea) 225
 Nyroca 257
 nyroca (Fuligula) 257
- Obscurus** (Anthus) 55, 317
 ochropus (Totanus) 207
 Oedemia 260
 Oedicnemus 178
 oedicnemus (Oedicnemus) 179, 318
 oenanthe (Saxicola) 12, 317
 oenas (Columba) 155
 olor (Cygnus) 247, 319
 onocrotalus (Pelecanus) 274
 Oreocincla 8
 orientalis (Columba, Turtur) 157
 Oriolus 85
 Orites 34
 Ortygion 172
 Ortygometra 231—233
 ostralegus (Haematopus) 188, 318
 Otis 176
 Otocorys 97
 Otus 123
 otus (Asio, Strix) 124
- Pagophila** 279
 pallidus (Circus) 131
 palumbarius (Astur) 140
 Palumbus 154
 palumbus (Columba) 154, 318
 palustris (Calamoherbe, Sylvia) 24
 palustris (Parus, Poecile) 38
 Pandion 151
 paradisea (Sterna) 293, 294, 319
- paradoxus (Syrnhaptes) 159, 318
 parasitica (Catarrhacta, Lestris) 288, 319
 parasitica (Lestris) 288, 319
 parasiticus (Stercorarius) 288, 319
 Parus 35, 36
 parva (Muscicapa) 34, 317
 parva (Ortygometra, Porzana, Zapornia) 233
 parvulus (Troglodytes) 42
 parvum (Phalaridium) 233
 Passer 72
 passerina (Athene, Strix, Surnia) 127
 passerinum (Glaucidium) 127
 Pastor 84
 Pavo 174
 Pavoncella 211
 pelagica (Procellaria, Thalassidroma) 298
 Pelecanus 274
 Pelidna 195, 197—200
 penelope (Anas, Mareca) 255, 319
 Perdix 170, 172
 perdix (Perdix, Sterna) 171
 peregrinus (Falco) 136
 Perisoreus 86
 Peristera 156, 157
 Pernis 142
 perspicillata (Fuligula, Oedemia) 261
 phaeopus (Numenius) 217
 Phalacrocorax 275
 Phalaridium 232, 233
 Phalaropus 203
 Phalaris 313
 Phasianus 173
 Philereos 97
 Philomachus 211
 philomela (Luscinia) 9, 317
 phoenicurus (Luscinia, Ruticilla) 11
 phragmitis (Sylvia) 25, 317
 Phyllopeustes 20
 Phyllopeustes 20
 Phylloscopus 20
 Pica 87
 pica (Cleptes, Corvus, Pica) 87
 Picoides 103
 Picus 103, 104—108
 pilaris (Turdus) 6
 Pinicola 69
 ptyopsittacus (Loxia) 67
 Platalea 226
 platyrhyncha (Limicola, Tringa) 195
 platyrhynchus (Phalaropus) 203
 platyrhynchus (Nucifraga) 89
 Plautus 316
 Plectrophanes 63
 pluvialis (Charadrius) 182
 Podiceps 302
 Poecile 38
 pomarina (Catarrhacta, Lestris) 289
 pomarinus (Coprotheres) 289
 pomatorhinus (Stercorarius) 289
 pomerana (Lestris) 289
 Porzana 232
 porzana (Gallinula, Ortygometra, Phalaridium, Porzana) 232
 pratensis (Anthus) 56
 pratensis (Crex) 231
 Pratincola 12, 13
 pratincola (Glareola) 179
 Procellaria 297, 300
 Pseudaëtus 149
 psilodactyla (Strix) 126
 psittacula (Phalaris) 313

- Puffinus** 299
puffinus (Nectris) 299
pugnax (Machetes, Pavoncella, Philomachus) 211
purpurea (Ardea) 223
pusilla (Emberiza) 63, 317
pusilla (Gallinula, Ortygometra) 233
pygargus (Circus) 130, 132
pygmaea (Limicola, Pelidna, Tringa) 195
pygmaea (Ortygometra) 233
Pyrgita 73
Pyrrhula 69, 70
pyrrhula (Pyrrhula) 70
- Querquedula** 253—255
querquedula (Anas, Cyanopterus) 254, 319
- Raii** (Budytes, Motacilla) 53
ralloides (Ardea, Buphus), notens. 223
Rallus 230
Recurvirostra 218
regalis (Milvus) 143
Regulus 14
regulus (Falco) 137
regulus (Regulus) 14
reinhardtii (Lagopus) 160
Rhodostethia 319
Rhynchaspis 250
richardi (Anthus, Corydalla) 54
ridibunda (Gavia) 281, 319
ridibundus (Chroicocephalus, Larus) 281, 319
ringvia (Uria) 310
riparia (Cotyle, Hirundo) 48, 317
Rissa 278
rosea (Gracula) 84
rosea (Rhodostethia) 319
roseus (Pastor, Sturnus) 84
rubecula (Erithacus, Luscinia) 9
rubetra (Pratincola, Saxicola) 12, 317
rubicilla (Pyrrhula) 70
rubicola (Pratincola, Saxicola) 13, 317
rubricollis (Colymbus, Podiceps) 304
rufa (Caccabis) 170
rufa (Limosa) 214, 318
rufa (Sylvia) 19, 21, 317
rufescens (Anser) 238
ruficeps (Lanius) 31, 317
ruficollis (Anser, Bernicla, Branta, Brenthus) 243
rufina (Fuligula) 257
rufipes (Falco) 138
rufus (Lanius) 31, 317
rupestris (Anthus) 55, 317
rupestris var. (Lagopus) 160
- rupicola** (Peristera, Turtur) 157
rustica (Emberiza) 62, 317
rustica (Hirundo) 48
rustica (Pica) 87
rusticola (Scolopax) 189
rusticolus (Falco) 134
Ruticilla 11
rutila (Anas, Casarca) 245
rutilus (Vulpanser) 245
- Sabini** (Xema) 287, 319
sacer (Falco) 135
saebiensis (Parus) 37
salicaria (Epilais, Sylvia) 17
Saxicola 12
scandiaca (Athene, Leucybris, Nyctea, Strix) 127
schoenichus (Cynchramus, Emberiza) 62
schoenobenus (Calamoherbe, Acrocephalus, Sylvia) 25, 317
scolopaceus, var. (Macrorhamphus) 213
scolopacina (Gallinago) 192
Scolopax 189—193
scoticus (Lagopus) 162
segetum (Anser) 238
senator (Lanius) 31, 317
septentrionalis (Colymbus, Eudytes) 309
Serinus 71
serinus (Dryospiza, Fringilla, Serinus) 71
serrator (Merganser, Mergus) 272, 319
sibilatrix (Ficedula, Phylloscopus, Sylvia) 20
sibirica (Linaria) 80
sibirica (Poecile) 39
sibiricus (Parus) 39
sinica (Chlorospiza, Linota) 77
Sitta 44
Somateria 265, 266
Spatula 250
spectabilis (Fuligula, Somateria) 266
Spinus 79
spinus (Acanthis, Carduelis, Chrysomitris, Fringilla, Spinus) 79
Squatarola 182
squatarola (Charadrius) 182, 318
Sterna 171
stellaris (Ardea, Botaurus) 224
stelleri (Eniconetta, Fuligula, Harrela, Somateria) 265
Stelleria 265
Stercorarius 288—290
Sterna 291—296
Sternula 295
strepera (Anas) 251
streperus (Acrocephalus) 24, 317
streperus (Chaulelasmus) 251
- Strepsilas** 186
striata (Tringa) 201
Strigiceps 130
strigiceps (Circus) 130
Strix 120—128
Sturnus 82
subalpina (Lagopus) 161
subarquata (Pelidna, Tringa) 197
subarquatus (Ancylochilus) 197
subbuteo (Falco, Hypotriorchis) 136
suecica (Cyanecula, Erithacus, Luscinia) 10
Sula 273
sulphurea (Motacilla) 52
superciliosus (Phylloscopus) 317
Surnia 127, 128
swainsonii (Circus, Strigiceps) 131
Sylvia 9, 16, 20—26
sylvia (Sylvia) 19, 317
Syrnium 121
Syrhaptes 159
- Tadorna** 244
tadorna (Anas, Tadorna, Vulpanser) 244, 319
tarda (Otis) 176
Tehnatias 190
temmincki (Limonites, Pelidna, Tringa) 200
tengmalmi (Nyctala, Strix, Ulula) 121
Tetrao 162—169
Tetrastes 168
tetrax (Otis) 177
tetrici-albus (Lagopus) 166
tetrici-scoticus (Lagopus) 167
tetrix (Tetrao) 163
Thalasseus 292
Thalassidroma 298
Thalassogeron 301
Tharraeus 26
tinnuncula (Cerchneis) 139
Tinnunculus 138
tinnunculus (Falco, Tinnunculus) 139
tithys (Luscinia, Ruticilla) 11
torda (Alca) 315
torquata (Bernicla) 242
torquata (Merula) 7, 317
torquatus (Anser) 242
torquatus (Colymbus) 307, 319
torquatus (Phasianus) 173
torquatus (Turdus) 7, 317
torquilla (Iynx) 109, 318
Totanus 205, 210
totanus (Totanus) 208
tridactyla (Chimonea, Rissa) 278, 319
Tridactylia 103
tridactylus (Apteonus, Picoides, Pica, Tridactylia) 103
- tridactylus** (Larus) 278, 319
Tringa 195, 196—202
Tringoides 210
trivialis (Anthus) 57
trochilus (Ficedula, Phylloscopus, Phylloscopus, Sylvia) 21, 317
Troglodytes 42
troglydites (Anorthura, Troglodytes) 42
troile (Uria) 310
Trypanocorax 94
turdoides (Calamoherbe) 24, 317
Turdus 3
Turtur 156
turtur (Columba, Peristera, Turtur) 156, 318
- Ulula** 121
ulula (Nyctierax, Strix, Surnia) 128
Uppa 100
uralense (Syrnium) 122
uralensis (Strix, Ulula) 122
urbica (Chelidon, Hirundo) 47
Uria 310
urogallides (Tetrao) 165
urogallo-albus (Lagopus) 167
urogallo-tetricides (Tetrao) 165
urogallus (Tetrao) 164
- Vanellus** 180
vanellus (Vanellus) 180
varia (Oreocincla) 8
varius (Turdus) 8
vera (Luscinia) 9
vespertina (Cerchneis) 138
vespertinus (Falco, Tinnunculus) 138
virgo (Anthropoides, Grus) 220
viridis (Gecinus, Pica) 107
viridis, var. (Motacilla) 52
viscivorus (Turdus) 4, 317
vulgaris (Buteo) 146
vulgaris (Coccothraustes) 76
vulgaris (Otus) 124
vulgaris (Pyrrhula) 70
vulgaris (Sturnus) 82
vulgaris (Turtur) 156, 318
vulgaris (Vanellus) 180
Vulpanser 244, 245
vulpanser (Tadorna) 244, 319
Vultur, notens. s. 153
- Xema** 287
Xylocopus 105
- Yarelli** (Motacilla) 51
- Zapornia** 233

ÖFVERSIKT

af

faunistiskt och biologiskt viktigare litteratur

rörande

nordens fåglar.

(Arbeten, utmärkta med ett †, äro hämtade ur andra bibliografiska verk.)

- Adlerberg, E. G.**, Några rön och anmärkningar om tjäderfåglen, så i dess vilda, som tama tillstånd. *K. V. A. Handt.* 1787, s. 201—209. (Tillägg, se Julin 1801.)
- Afbildningar til Fuglenes Naturhistorie, med oplysende Text. Odense 1863. Fol. †
- Ahlm, G. E.**, Några ornitologiska anteckningar från Dalarne åren 1861—71. *Sv. Jägarf. n. tidskr.* 1871, s. 79—83.
- Andersen, C. H.**, Eine Birkhahn-Balze mit Erläuterungen. Zwei Vorträge 1860. *Zeitschr. f. d. ges. Naturw.*, Bd 19 (1862), s. 213—242.
- Andersen, K.**, *Ligurinus sinicus* i Danmark. *Vidensk. Medd. naturh. For., Kbh.*, (5) Aarg. 5 (1893), s. 166—172.
- *Diomedea melanophrys*, boende paa Færoerne. *Ibid.*, 1894, s. 241—264.
- Meddelelser om Færoernes Fugle med særligt Hensyn til Nolso. Efter skriftlige Oplysninger fra P. F. Petersen. *Ibid.*, 1898, s. 315—427.
- Anderson, J.**, Nachrichten von Island, Grönland und der Strasse Davis. Hamb. 1746. 8:o. (Islands fåglar s. 40—49. — Utg. bl. a. på danska. Kbh. 1748. 8:o.)
- Andersson, N. J.**, Samtidiga observationer på djur under år-1847. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 6 (1849), s. 210—226. (För 1846, se Sundevall.)
- Andrée, A.**, Öfversigt af Gottlands fåglar. *K. V. A. Handt.*, 1841, s. 207—213.
- Gottlands fogelfauna. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 1 (1844) s. 176.
- Anglès, R.**, Liste des oiseaux qui se rencontrent en Islande. *Gaimard, Voyage. Zool. et Médec.* Paris 1857. 8:o, s. 156—160.
- Anteckningar öfver flyttfoglars ankomst till särskilda orter i Finland [af J. och M. v. Wright, I. I. och G. W. Mæxmontan]. *Bidrag t. Fint. naturkänned., utg. af F. Vet.-Soc.* H. 2 (1857), s. 115—128, 1 tab.
- Aplin, O. V.**, On *Anthus cervinus* and *A. rupestris*. *Zoologist*, (3) vol. 20 (1896), s. 300—302.
- Scandinavian pipits. *Ibid.*, s. 379—382.
- An ornithological tour in Norway. *Ibid.*, s. 416—432, 441—464.
- Anrivilius, Chr.**, Svenska fåglarna. En fickbok för unga zoologer och jägare. Sthlm 1894. 8:o.
- Baagøe, J.**, se Fugle, Næstvedegnens.
- Backman, H.**, Anteckningar om foglarne uti Salmis härad. *Meddel. Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 15 (1886—88), s. 44—50.
- Backhouse, J.**, se Clarke, W. E., 1886.
- Baer, K. E. von**, Vie animale à Novaia-Zemlia. [Text på tyska.] *Bull. sc. Acad. Sc. St Pétersb.*, T. 3 (1838), s. 343—52. (Omtr. i Froriep's n. Notizen, Bd 6 och i Archiv f. Naturgesch. Jahrg. 5: Bd 1 samt öfvers. fr. den senare i Annals Nat. Hist., vol. 4 och i Edinb. n. Philos. Journ. vol. 28.)
- Bahr, H. E. S.**, Stavanger Omegns Fugle. Stavanger 1866. 8:o. *Skolprogr.* — Supplement. *Ibid.* 1870. *Skolprogr.* — Andet Tillæg. *Ibid.* 1887. *Skolprogr.*
- Fugleforholdene ved Stavanger Vaaren og Hosten 1876 m. m. *Meddel. Norsk Jæger- o. Fisker-Foren.*, Aarg. 5 (1877), s. 206—213.
- Aves regionis Stavangriensis. Stavanger Omegns Fugle. *Stavanger Museums Aarsber.*, 1895, s. 29—152. (Tr. 1896.)
- Barfod, K.**, lagttagelser over Sydsjællands Fugle med særligt Hensyn til Vordingborg og Omegn. Aalborg 1892. 8:o. †
- Barth, J. B.**, Indberetning om en i Lofoten og Vesteraalen foretagen zoologisk Reise. *Nyt Mag. f. Naturvid.*, Kra, Bd 7 (1853), s. 398—416; 8 (1854), s. 1—71. (Öfvers. i Cabanis' Journ. f. Ornith. 1869.)
- Den norske Natur skildret i Billeder fra Jagtlivet. Chra 1856. 8:o.
- Bidrag till kunskapen om några af Norges jagtbare eller matnyttiga fogelarters forekomst, lefnadssätt, fortplantning och tillväxtförhållanden, m. m. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1863, s. 203—221.
- Fjellripan, m. plansch. *Ibid.*, 1867, s. 3—18, 65—76.
- Naturhistoriska notiser från Norge. 1. Om fjellripans läten och födoämnen. 2. Kornknarrens forekomst å fjellryggen ofvanom björkens gräns. *Ibid.*, 1868, s. 171—172.
- Dalripan, m. plansch. *Ibid.*, 1869, s. 4—20, 70—84.
- Enkeltebekkasinen. (*Scolopax gallinago*, Lin.) *Meddel. Norsk Jæger- o. Fisker-Foren.*, Aarg. 5 (1877), s. 117—143.
- Om Overensstemmelsen mellem Fuglenes Intelligents og deres Opholdsteder, Næring og Levevis. *Naturen*, Kra, Aarg. 2 (1878), s. 113—123.
- Jerpen. (*Tetrao bonasia*, Lin.) *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1880, s. 146—153.

- Barth, J. B., Norges Fuglevildt og Jagten paa samme. Kbhvn 1881. 8:o.
- Om fjellripan. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1886, s. 20—25.
- Beckmann, Ch., Ungar efter en tam tjädertupp och kalkonhöna. *Tidskr. f. jäg. o. naturf.*, Årg. 1 (1882), s. 125.
- Benson, J., Ornithological notes from Norway. *Zoologist*, (3) Vol. 19 (1895), s. 237—292.
- Benzon, A., Nogle Meddelelser om sjældnere danske Fugles Forekomst, samt Bemærkninger om Fotografier af Fugle. *Förh. Skand. Naturf. 9 möte i Sthlm.* 1863, s. 419—432.
- Bergroth, I. O., [Larus ridibundus i Helsingforstrakten.] *Meddel. Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 22 (1896), s. 15—16.
- Bergstrand, C. E., Ålands däggdjur, foglar, amphibier och fiskar upptecknade. Vesterås 1852. 8:o.
- Bidwell, E., se Pearson, H. J.
- Bjerkander, C., Anmärkningar öfver några flyttfoglars ankomst och bårtgång. *K. V. A. Handl.*, 1776, s. 293—300.
- Billberg, G., Utkast till en fauna gottlandica, samt beskrifning på en svensk fogel, Falco umbrinus. *K. V. A. Handl.*, 1809, s. 188—204.
- Blasius, R., [Bilder aus der Vogelwelt Schwedens und Norwegens.] *Sitz.-Protokolle 1. intern. ornithol.-Congr. Wien*, 1881, Schlusssitzung, s. 1—4.
- Mergus Anatarius, Eimbeck, ein Bastard zwischen Mergus albellus, Linné und Glancion clangula, Linné. Monographische Studie. *Monatschr. D. Ver. z. Schutze d. Vogelw.*, Jahrg. 12 (1887). †
- Blasius, W., Zur Geschichte der Ueberreste von Alca impennis Linn. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 32 (1884), s. 58—176.
- Blom, C. M., Beskrifning på en helt ljusgrå, eller nästan hvit, orr-höna, Tetrao tetrix fæm. L. *K. V. A. Handl.*, 1785, s. 230—231.
- Beskrifning på en mycket hvitspräcklig och besynnerlig urart af tjäder (Tetrao urogallus Linn.) *Ibid.*, 1807, s. 4—7.
- Bodin, Th., Zur Charakteristik der Wasservogel Norwegens. *Blätter f. Geflügelzucht, Leipz.*, Jahrg. 2 (1877), s. 379. †
- Boie, F., Tagebuch gehalten auf einer Reise durch Norwegen im Jahre 1817. Mit einer Charte. Schleswig 1822. 8:o.
- Ornithologische Beyträge. Lief. 1, 2, 3. *Oken's Isis*, 1822, sp. 768—781, 871—886; 1823, sp. 664—666.
- Verzeichniss der in Norwegen vorkommenden Vögel. *Ibid.*, 1823, sp. 101—103.
- Ornithologische Beiträge. Lief. 1, 2. *Brehm's Ornith.*, H. 2 (1826), s. 97—144; 3 (1827) s. 51—77, 151—152. (Ej afslutad.)
- Bonsdorff, A. von, Ornithologiska iakttagelser, gjorda hufvudsakligast inom Salmis socken om våren 1881. *Meddel. Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 15 (1886—88), s. 24—43.
- Bothén, C. O., Från Bohuslän. Litet zoologi och några jakter på fjelluggla och stepphöns. *Jägaren*, utg. af H. Samzelius, Årg. 4: 2 (1898), s. 125—137.
- Bidrag till Göteborgs och Bohus läns lokalfauna. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1898, s. 207—211.
- Bowden, J., The Naturalist in Norway; or notes on the wild animals, birds, fishes and plants of that country. London 1869. 8:o. (Fåglar, s. 100—208.)
- Brander, C., Fogelarter iakttagne inom Pudasjärvi socken af Eleåborgs län. *Noliser Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 10 (1869), s. 377—386.
- Parkano sockens foglar. *Meddel. Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 15 (1886), s. 97—123.
- Brehm, A., Lapplands Moräste. *Aus d. Heimath* (Ross-mässler's), Jahrg. 1862, s. 227—232, 243—246. †
- Brehm, A., Das Hochgebirge Skandinaviens und seine Vögel. Vortrag. *Homeyer. E. F. v., Erinnerungsschr. an die Vers. d. deutschen Ornithologen in Görnitz 1870.* Stolp 1871. †
- Ueber die Vogelberge des hohen Nordens. *Zeitschr. Ornith. Ver. Stettin*, Jahrg. 1, 2 (1878), s. 57—60, 74—77. †
- Brehm, A. E., Foglarnes lif. 2:a uppl. Autor. öfvers. och bearb. af F. A. Smitt. Sthlm 1884. 8:o.
- Bruce, W. S., se Clarke, W. E., 1898.
- Brünnich, M. Th., Eder-Fuglens Beskrivelse. Kbhvn 1763. 8:o. — Tillæg til Ederfuglens Beskrivelse. *Ibid.* s. å. 8:o.
- Ornithologia borealis sistens collectionem avium ex omnibus imperio Danico subjectis, provinciis insularumque horealibus Hafniæ factam. *Ibid.* 1764. 8:o.
- Brum, A., Nogle Bemærkninger i Anledning af en Notits om Beccassinerne. *Tidskr. f. pop. Fremst. af Naturv.*, Kbhvn, (2) Bd 3 (1861), s. 302—310.
- Brunellius, N. G., Om Anser indicus Gmel. anträffad i Skåne. *K. Vet.- o. Vitt.-Samh. Handl. Göteborg*, N. F., H. 10 (1887).
- Cajanus, M. A., Bidrag till kännedomen om perlugglans lefnadssätt. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1844, s. 30—32.
- Carlson, A., Ett bidrag till lokalfauna öfver Sunnerbo härad i Småland. *Sv. Jägarf. n. tidskr.* 1876, s. 75—78.
- Sveriges jagtbara foglar, deras jagt och fångst. Jönköping. 1878. 8:o.
- Öfversigt af de i Almesåkra socken, Jönköpings län, förekommande foglar. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 39 (1882), No 1, s. 21—38.
- Sveriges fåglar. Korta beskrifningar jämte redogörelse för deras lefnadssätt, förekomst, häckzoner och flyttningstider. Med 228 fågelbilder. Lund 1894. 8:o.
- Carlson, G. von, Anmärkningar om svalor. *K. V. A. Handl.*, 1789, s. 315—317.
- Catalogue of the birds in the British Museum. Vol. 1—25, 27. London 1874—96. 8:o.
- Cederhielm, C. W., Anmärkning om gjöke-ägg. *K. V. A. Handl.*, 1741, s. 70—72.
- Cederström, C., Korrespondens från norra Bohuslän. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1873, (fåglar) s. 19—22.
- Anteckningar om norra Bohusläns vertebrat-fauna. [1.] *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 33 (1876), No 4, s. 57—68; 2. *Ibid.*, Årg. 36 (1879), No 2, s. 53—62.
- Chapman, A. C., A birds'-nesting ramble in Lapland. *Ibis*, (5) vol. 3 (1885), s. 158—186.
- A contribution towards the ornithology of West Jutland. *Ibis*, (6) vol. 6 (1894), s. 339—351.
- Christiansen, J. D., Viborg Omegns Fugle. Ornithologiske Iagttagelser. Viborg 1890. 8:o. †
- Clarke, W. E., On the avifauna of Franz Josef Land. With notes by W. S. Bruce. *Ibis*, (7) vol. 4 (1898), s. 249—77.
- & Backhouse, J., An autumn ramble in eastern Iceland, with some notes from the Faröes. *Ibis*, (5) vol. 3 (1886), s. 364—380, pl. 11.
- Cnattingius, A., Ornithologiska anteckningar. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1868, s. 58—63.
- Cocks, A. H., Notes of a naturalist on the west coast of Spitzbergen. *Zoologist*, (3) vol. 6 (1882), s. 321—332, 378—386, 404—418.
- An autumn visit to Spitzbergen. *Ibid.*, vol. 7 (1883), s. 393—409, 433—448, 479—488. — Supplementary remarks. *Ibid.* vol. 8 (1884), s. 13—18.
- The avi-fauna of Spitzbergen. *Ibid.*, s. 231—232.

- Collett, R.**, Oversigt af Christiania Omegns ornithologiske Fauna. *Nyt Mag. f. Naturv.*, Kra, Bd 13 (1864), s. 261—486.
- Briefliches über *Alca impennis* in Norwegen. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 14 (1866), s. 70—71.
- Zoologisk-botaniske Observationer fra Gudbrandsdalen og Dovre. *Nyt Mag. f. Naturv.*, Kra, Bd 14 (1866), s. 97—160.
- Zoologisk-botaniske Observationer fra Hvaløerne. *Ibid.*, Bd 15 (1868), s. 1—83.
- Norges Fugle, og deres geographiske Udbredelse i Landet. *Vid. Selsk. Forh. Chra*, 1868 (tr. 1869), s. 116—193. — Supplement. *Ibid.*, 1871, s. 52—61.
- Letter (on occurrence in Spitzbergen of *Upupa epops*). *Ibis*, (2) vol. 6 (1870), s. 539.
- Stationære og theilweis überwinternde Vögel Norwegens. *Ber. 18. Versamml. D. ornithol. Ges.*, 1870, Münster 1871, s. 46—51. †
- Ornithologiske Bemærkninger til Norges Fauna. *Nyt Mag. f. Naturv.*, Kra, Bd 18 (1871), s. 61—224.
- Oversigt over Norges vigtigste Hvirveldyr. *Statist. Aarb. for Norge*, 1871, s. 590—659.
- Remarks on the ornithology of northern Norway. With a map. *Vid. Selsk. Forh. Chra*, 1872, s. 189—309.
- Briefliche Mittheilung über Bastard von *Lagopus lapponicus* × *Tetrao tetrix* L. im südlichen Norwegen. *Ber. 20. Versamml. D. ornithol. Ges.*, 1873, s. 27. †
- Carte zoo-geographique de Norwège, contenant une liste complète de tous les animaux vertébrés de Norwège. *Chra* 1875. — 2. ed. *ibid.* 1876.
- On *Phylloscopus borealis* and its occurrence in Norway. *Proc. Zool. Soc. London*, 1877, s. 43—46. (Jfr 1886.)
- Mindre Meddelelser vedrørende Norges Fuglefauna i Aarene 1873—76. *Nyt Mag. f. Naturv.*, Kra, Bd 23 (1877), s. 85—225. — Aarene 1877—80. *Ibid.*, Bd 26 (1881), s. 254—394. — Aarene 1881—92. *Ibid.*, Bd 35 (1894), s. 1—387.
- Om et Par for Norges Fauna nye Fuglearter. *Vid. Selsk. Forh. Chra*, 1877, Nr 5.
- Zoologisk Litteratur i Norge i 1877. *Nord. Tidskr.*, utg. af Letterst. fören., 1878, s. 189—194. — I 1878, *Ibid.*, 1879, s. 488—495. — Aarene 1879 og 1880. *K. Norske Vid. Selsk. Skr. Trondhj.*, 1880, s. 1—24.
- Nogle Bemærkninger i Anledning af Hr. Cand. L. Stejnegers Afhandling »Undersøegten *Lanius*». *Archiv f. Mathem. o. Naturv.*, Kra, Bd 4 (1879), s. 180—187. — Bemærkninger til Stejnegers Gjensvar. *Ibid.*, s. 271—279. — Bemærkning ... *Ibid.*, Bd 5 (1881), s. 368.
- Mindre Meddelelser 1881, se 1877.
- *Tringa temminckii* und *minuta* und deren Brüten in Norwegen. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 29 (1881), s. 323—332.
- *Oreocincla varia*, (Pall.) og *Aegialitis alexandrinus*, (Lin.), nye for Norges Fauna. *Vid. Selsk. Forh. Chra*, 1881, No 10.
- *Carpodacus erythrinus*, (Pall.) og *Botaurus stellaris*, (Lin.), nye for Norges Fauna. *Ibid.*, 1882, No 17.
- *Ardeia minuta*, (Lin.), *Sterna cantiaeca*, Gmel., og *Larus minutus*, (Pall.), nye for Norges Fauna. *Ibid.*, 1883, No 15.
- Om 5 for Norges Fauna nye Fugle, fundne i 1883 og 1884. *Ibid.*, 1884, No 11.
- Über *Alca impennis* in Norwegen. *Mittheil. ornith. Ver. Wien*, 1884, No 5—6. †
- Collett, R.**, On *Lanius excubitor* and *Lanius major*. *Ibis*, (5) vol. 4 (1886), s. 30—40.
- Further notes on *Phylloscopus borealis* in Norway. *Ibid.*, s. 217—223. (Jfr 1877.)
- On the hybrid between *Lagopus albus* and *Tetrao tetrix*. *Proc. Zool. Soc. London*, 1886, s. 224—240, pl. 21.
- Om 4 for Norges Fauna nye Fugle fundne i 1885 og 1886. *Vid. Selsk. Forh. Chra*, 1887, No 8.
- On a breeding-colony of *Larus eburneus* on Spitzbergen. *Ibis*, (5) vol. 6 (1888), s. 440—443, pl. 13.
- Om 6 for Norges Fauna nye Fugle fundne i 1887—1889. *Vid. Selsk. Forh. Chra*, 1890, No 4.
- On the immigration of *Syrhaptes paradoxus*, Pall., into Norway in 1888. *Ornis*, Jahrg. 6 (1890), s. 155—159.
- Fugleliv i det arktiske Norge. Et populært Foredrag. Kra og Kbh 1892. 8:o. (Engelsk öfvers. London 1894. †)
- Om *Lanius excubitor*, og dens forskjellige Formers Optræden i Norge. *Archiv f. Mathem. o. Naturvid.*, Kra, Bd 16 (1893), s. 52—64.
- Mindre Meddelelser 1894, se 1877.
- On the Occurrence of *Colymbus adamsi* in Norway. *Ibis*, (6) vol. 6 (1894), s. 269—283, pl. 8.
- On a melanistic phase of *Uria Grylle*. *Vid. Selsk. Forh. Chra*, 1895, No 1.
- Om 4 for Norges Fauna nye Fugle fundne i 1890—1894. *Ibid.*, No 2.
- En ny Bastardform blandt Norges Tetraonider, »Fjeld-rype-Orre» (*Lagopus mutus* × *Tetrao tetrix*). *Bergens Museums Aarbog*, 1897, No 7.
- On the reported summer appearance of two species of birds in Lapland (*Bernicla brenta* & *Phalaropus fulicarius*). *Zoologist*, (4) vol. 2 (1898), s. 15—46. (Jfr Playne, H. C.)
- On a hybrid thrush found in Norway (*Turdus iliacus* × *Turdus pilaris*). *Ibis*, (7) vol. 4 (1898), s. 317—319.
- Collin, J.**, Skandinaviens Fugle, 1875—77, se Kjerhølling 1852.
- Ornithologiske Bidrag til Danmarks Fauna. (Supplement til »Skandinaviens Fugle».) Kbh 1877. 8:o. — Andet Supplement. *Ibid.* 1888. 8:o. — Tredje Supplement. *Ibid.* 1895. 8:o.
- Conway, W. M.**, The first crossing of Spitzbergen. London 1897. 8:o.
- Cordeaux, J.**, The scandinavian pipits. *Zoologist*, (3) vol. 20 (1896), s. 352—353.
- Notes from Norway. *Ibid.*, (4) vol. 1 (1897), s. 22—28.
- Cronstedt, O. L.**, Anmärkning om berg-nfven, (*Strix bubo* Linn.) *K. V. A. Handl.*, 1789, s. 157—160.
- Davies, S. A.**, A naturalist's ramble in Swedish Lapland. *Zoologist*, (3) vol. 16 (1892), s. 81—87.
- Debes, L. J.**, Faerøe et Faerøa reserata det er: Faerøernis og Faerøerske Indbyggeris Beskrivelse. Kbh 1673. 8:o. (Engelsk öfvers. 1676, tysk 1757.)
- Dickson, O.**, se Vårt villebråd.
- Dresser, H. E.**, A history of the birds of Europe including all the species inhabiting the western palaearctic region. Vol. 1—8. London 1878—81. 4:o. — Supplement. P. 1—6. *Ibid.* 1895. 4:o.
- Dunford, H.**, Additions to the avifauna of Faeroes. *Zoologist*, (2) vol. 10 (1875), s. 4623.
- Eaton, A. E.**, Notes on the fauna of Spitzbergen. Birds. *Zoologist*, (2) vol. 9 (1874), s. 3805—3820.

- Eimbeck**, Beschreibung und Abbildung eines deutschen Wasservogels, der zwischen *Anas clangula* und *Mergus albellus* zu stehen scheint. Braunschweig 1829. 4.o. †
- Eisen, G. och Stuxberg, A.**, Bidrag till kännedom om Gotska Sandön. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 25 (1868), s. 353—379.
- Ekblad, G.**, Naturhistoriska notiser. Notiser från trakten af Hartsö. *Se. Jägarf. n. tidskr.* 1865, s. 237—239.
- Ekbohrn, O.**, Ornithologiska iakttagelser år 1887 vid Sandhamn och i dess omnejd. Sthlm 1889. 8.o. *K. V. A. Bihang*, Bd 15: Afd. 4, N:o 8.
- Ekström, A.**, Tabeller öfver tiden för flyttfoglarnas ankomst och flyttning i Mörkö socken och Södermanland. År 1827. *K. V. A. Handl.*, 1827, s. 190—201. (För 1828, se följ.)
- Ekström, C. U.**, Strödda anteckningar om svenska flyttfoglarna, och i synnerhet tiden för deras ankomst och aflyttning i Södermanland. *K. V. A. Handl.*, 1826, s. 153—168.
- Tabeller öfver tiden för flyttfoglarnas ankomst och flyttning i Mörkö socken och Södermanland år 1828, jemte strödda ornithologiska anteckningar, gjorda under året. *Ibid.*, 1829, s. 31—41. (För 1827, se Ekström, A.)
- Anteckningar vid några svenska djur- och fogel-arters hushållning och lefnadssätt. *Ibid.*, s. 80—89.
- Bidrag till eider-fogelns historia. *Tidskr. f. jäg. o. naturforsk.*, Årg. 3 (1834), s. 1043—1045.
- Knipans (*An. clangula* Linn.) färgförändring. *Ibid.*, s. 1048—1051.
- Förteckning öfver däggdjur och af foglarna några sällsynta, som blifvit funne på Tjörn. *K. Vet.- o. Vitt.-Saml. Handl. Göteb.*, 1850, (fåglar) s. 32—35.
- Elwes, H. J.**, Field-notes on the birds of Denmark. *Ibis*, (4) vol. 4 (1880), s. 385—399.
- Engholm, W. A.**, Om fågellifvet i sjön Tåkern. Med en karta. Sthlm 1897. 8.o. *K. V. A. Bihang*, Bd 22: Afd. 4, N:o 5.
- Enwald, R.**, Ornithologiska anteckningar, gjorda i norra delen af finska naturhistoriska området. *Meddel. Soc. Faun. & Fl. Fenn.* H. 15 (1886—88), s. 1—23.
- Erichsen, H. C.**, Om Sidskenes Ynglen i Fangenskab. *Naturh. Tidsskr.*, Kbhvn, (3) Bd 6 (1869—70), s. 234—236.
- Om Rovfuglenes Aeglegning i Fangenskab. *Ibid.*, Bd 7 (1870—71), s. 246—248.
- Esmark, L.**, Optegnelser og Bemærkninger til den norske Fauna. *Nyt Mag. f. Naturv.*, Kra, Bd 1 (1838), s. 255—256.
- Evans, E. & Sturge, W.**, Notes on the birds of Western Spitzbergen, as observed in 1855. *Ibis*, vol. 1 (1859), s. 166—174.
- Faber, A. H.**, Morso's Fugle. Bidrag til Kjendskabet af Morso's ornithol. Fauna. Viborg 1887. 8.o. †
- Faber, F.**, Etwas über *Emberiza rustica*, Pallas. *Oken's Isis* 1819, sp. 900—902.
- Prodromus der Isländischen Ornithologie oder Geschichte der Vögel Islands. M. 1 Tab. Kopenh. 1822. 8.o.
- Nachtrag. *Oken's Isis* 1824, sp. 792—795.
- Ornithologische Notizen som Bidrag til Danmarks Fauna. Aarhus 1824. 8.o.
- Beiträge zur arktischen Zoologie. Lief. 1—8. *Oken's Isis*, 1824, sp. 447—464, 779—792, 962—982; 1826, sp. 702—714, 791—807, 909—927, 1048—1064; 1827, sp. 43—73, 633—688.
- Einige Bemerkungen über Hn Brehms neue Arten der hochnordischen Schwimmvögel sammt Vergleichung zwischen seiner *Platypus (anas) glacialis* und Pl. Faberi. *Ibid.*, 1826, sp. 317—326.
- Faber, F.**, Über das Leben der hochnordischen Vögel. H. 1, 2. Leipz. 1826. 8.o.
- Schilderung eines zoologischen Ausfluges zu den Inseln des Cattegats im Jul. 1824. *Brehm's Ornis*, H. 2 (1826), s. 159—168; H. 3 (1827), s. 125—150; afslutad i *Oken's Isis*, 1829, sp. 717—723, 881—885.
- Ornithologische Nachrichten. *Brehm's Ornis* H. 2 (1826), s. 169—173.
- Om *Anthus rupestris*. *Tidsskr. f. Naturvid.*, Kbhvn, Bd 5 (1828), s. 58—63.
- Kort Efterretning om en zoologisk Rejse til det nordligste Jylland i Sommeren 1827. *Ibid.*, s. 243—256.
- Ornithologische Notizen. *Oken's Isis*, 1829, sp. 897—900.
- Fabricius, J. C.**, Reise nach Norwegen mit Bemerkungen aus der Naturhistorie und Oekonomie. Hamburg 1779. 8.o.
- Fahrenheit, E. A.**, se Fugle, Næstvedegnens.
- Fairmaire, E.**, Collections zoologiques (oiseaux et mammifères) rapportées par le Prince Napoleon Bonaparte. *Edinb. n. philos. journ.*, (2) vol. 6 (1852); 2, s. 191—192. (Fåglar fr. Grönland o. Island.)
- Falck, V.**, Description d'une livrée inconnue de l'Anas Stelleri, supposé dans sa deuxième année, d'après des individus tués aux environs d'Helsingfors le 29 Mai 1841. *Acta Soc. Sc. Fenn.*, T. 2, P. 1 (1843), s. 61—64.
- Description d'un exemplaire du *Larus leucopterus* de Faber, tué pres de la ville d'Helsingfors en hiver 1836. *Ibid.*, s. 529—531.
- Notices sur le *Larus glaucus* rencontré dans le golfe de Finlande. *Ibid.*, s. 655—659.
- Feddersen, A.**, De naturhistoriske Samlingers Forøgelse og faunistiske Betydning. (Viborgegnens Hvirveldyr.) Viborg 1885. 8.o. *Skolprogr.*
- Feilden, H. W.**, The birds of the Færoe Islands. *Zoologist*, (2) vol. 7 (1872), s. 3210—3225, 3245—3257, 3277—3294.
- Additions to the avifauna of the Færoe Islands. *Ibid.*, vol. 10 (1875), s. 4495.
- On the birds of the North Polar Bassin. *Proc. Zool. Soc. London*, 1877, s. 28—32.
- Ornithological notes from the Færoe Islands. *Zoologist*, (3) vol. 2 (1878), s. 153—155.
- Grepes [Podiceps] occurring in the Færoe Islands. *Ibid.*, vol. 3 (1879), s. 457.
- A polar reconnaissance, being the voyage of the »Isbjörn» to Novaja Zemlya in 1879 by Albert H. Markham. Notes on the birds collected by Capt. Markham. London 1881. 8.o.
- A flying visit to Spitzbergen. *Zoologist*, (3) vol. 19 (1895), s. 81—90.
- Distribution of Pomatorhine Skua in summer. *Ibid.*, s. 152—153.
- Fencker, F. C.**, Nogle iakttagelser over Fugle i Egnen omkring Randers. *Naturh. Tidsskr.*, Kbhvn, (3) Bd 8 (1872—1873), s. 423—450.
- Fischer, J. H.**, Der faröische Zaunkönig, *Troglodytes borealis* n. sp. *Cubanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 9 (1861), s. 14—16.
- Ueber den faröischen Zaunkönig, *Troglodytes borealis*. (M. 1 Taf.) *Ibid.*, s. 431—33.
- Nogle lagttagelser over Danmarks Fugle med særligt Hensyn til Vendsyssel. *Naturh. Tidsskr.*, Kbhvn, (3) Bd 1 (1861—63), s. 328—346; Bd 2 (1863—64), s. 1—55. — Fortsatte lagttagelser. *Ibid.*, Bd 6 (1869—70), s. 103—142.
- Anden Forts. *Ibid.*, Bd 8 (1872—73), s. 451—479.

- Fischer, J. H.**, Nogle lagttagelser over Bornholms Fugle. *Ibid.*, Bd 2 (1863—64), s. 56—74.
- Aegget af Nöddekrigen (*Caryocatactes guttatus*). *Ibid.*, Bd 3 (1864—65), s. 1—7. — Yderligere Bidrag til Nöddekrigens Ynglehistorie. *Ibid.*, s. 577—579.
- *Larus Rossii* paa Færøerne. *Ibid.*, s. 8—10. (Öfvers. i Ornithol. Centralbl., 1880.)
- Steppehønsene (*Syrnophanes paradoxus*). *Ibid.*, s. 11—36.
- Sneestormen den 13de Mai 1867 og Smaafuglene. *Ibid.*, Bd 6 (1869—70), s. 144—160.
- En gammel Ifan af Konge-edderfuglen. *Ibid.*, Bd 11 (1877—78), s. 599—602, pl. 13.
- Fries, B.**, Ornithologiska bidrag. Rackelhöna, bläsgås (*Anser albifrons*), råkän (*Corvus frugilegus*). *Tidskr. f. jäg. o. naturf.*, Årg. 1 (1832), s. 54—58.
- Al-fogelns ruggning om våren. *Ibid.*, Årg. 3 (1834), s. 1045—1048.
- Fries, Th. M. och Nyström, C.**, Svenska polarexpeditionen år 1868. Reseskisser. Sthlm 1869. 8:o. (Innehåller flere notiser om fogelverlden på Spetsbergen.)
- Friesen, J. O. von**, Öfversigt af Sveriges ornithologiska literatur. Sthlm 1860. 8:o. (Akad. afh. Ups.)
- Fugle, Næstvedegnens. Ornithologiske Jagttagelser og Notitzer samlede af J. Baagøe, E. A. Fahrenholtz, H. Grønvold, R. Olsen, J. Schæel. Viborg 1893. 8:o.
- Gadamer, H.**, Angabe der im nordöstlichen Schonen vorkommenden Vögel mit besonderer Rücksicht auf die hier brütenden. *Naumannia*, Bd 2: H. 3 (1852), s. 1—19.
- Ornithologische Miscellaneen. *Ibid.*, 1853, s. 406—419.
- 1. Zur Naturgeschichte der *Oidemia fusca*, Flem. *Platypus fuscus*, Brehm. *Melanitta fusca*, Boje. *Anas fusca*, Linné. *Fuligula fusca*, Bonap. 2. Zur Naturgeschichte des *Numenius arquata*. 3. Zur Naturgeschichte von *Pavo cristatus*. *Ibid.*, Bd 5 (1855), s. 89—96.
- Ornithologischer Bericht aus West-Gothland in Schweden 1857—1858. *Ibid.*, Jahrg. 8 (1858), s. 276—283.
- Verzeichniss der in West-Gothland bis jetzt von mir brütend gefundenen Vögel, sowie der Zugvögel im Jahre 1857—1858. *Ibid.*, s. 291—295.
- Das Balzen der *Scolopax major*. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 6 (1858), s. 235—237.
- Gaimard, P.**, Voyages en Scandinavie, en Laponie, au Spitzberg et aux Færøe pendant les années 1838, 1839 et 1840. Atlas. Zoologie, oiseaux [6 planches]. Paris. Fol. (Text ej utgivet.)
- Gissler, N.**, Anmärkningar om labben, *Sterna*, *rectricibus maximis nigris*. Faun. Svec. 129. *K. V. A. Handl.*, 1753, s. 291—293.
- Godman, F. & P.**, Notes on the birds observed at Bodø during the spring and summer of 1857. *Ibis*, Vol. 3 (1861), s. 77—92.
- Gösch, C. C. A.**, Udsigt over Danmarks zoologiske Literatur. Afd. 1—3. Kbh 1870—78. 8:o.
- Gould, J.**, On a new species of Ptarmigan [*Lagopus hemileucurus*]. *Proc. Zool. Soc. London*, 1858, s. 354—355.
- Graba, C. J.**, Tagebuch geführt auf einer Reise nach Färö im Jahre 1828. Hamburg 1830. 8:o. †
- Gregersen, N. J.**, Fjellripan i vestra Norge. (Öfversättning.) 1—5. *Se. Jägarf. n. tidskr.*, 1885, s. 23—33, 95—104, 169—175.
- Grieg, J. A.**, *Lagopus urogallus-albus*. Ein neuer Moorschneehuhn-Bastard. *Bergens Mus. Aarsber.*, 1889, N:o 5.
- En zoologisk Ekspedition til Husøen. *Ibid.*, N:o 6.
- Grill, C.**, Erindringer fra ornithologiske Udflygter i Odense Fjord og Samsøbæltet. *Naturen og Mennesket*, Kbh, Bd 13 (1895), s. 300—322.
- Grill, J. W.**, Om stor-lommen, *Colymbus arcticus*. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 19 (1862), s. 361—362.
- Om den s. k. hvitpoliga fiskmåsen. *Ibid.*, s. 399—402.
- Om en sångsvan i fångenskap. *Ibid.*, Årg. 20 (1863), s. 27—29.
- Grønack, A.**, Bornholm's Vogelwelt. *Ornith. Centralbl.*, Jahrg. 4 (1879), s. 149—152, 157—159. †
- Gröndal, B.**, Verzeichniss der bisher in Island beobachteten Vögel (1886). *Ornis*, Jahrg. 2 (1886), s. 354—375.
- Ornithologischer Bericht von Island (1886). *Ibid.*, s. 600—614.
- Isländische Vogelnamen. *Ibid.*, Jahrg. 3 (1887), s. 587—618.
- Islenskt fuglatöl. Aves Islandiæ. *Skyrslu um hit isl. náttúrfrædisfjel*, Reykjavik, 1894—95, s. 17—71.
- Grønvold, B.**, se Fugle, Næstvedegnens.
- Guldberg, F. O.**, Kringom Peisen. Jagtininder frá det sondenfjeldske Norge. Kra 1891. 8:o. †
- Gunnerus, J. E.**, se Leem, K.
- Gunnlaugson, J.**, Ornithologische Beobachtungen aus Reykanes in Island. *Ornis*, Jahrg. 8 (1895), s. 343—344.
- Gyllenskiöld, V. Carlheim**, Flyttfoglarnes ankomsttider i Sverige åren 1873—1877. *Se. Sällsk. f. antrop. o. geogr., geogr. sekt. tidskr.*, 1 (1879), N:o 8.
- Gylling, O.**, Jakttagelser om lokalfaunan i Västernorrlands län 1885—1897. Hernösand 1898. 8:o. (Fåglar, s. 7—19.)
- Gütke, H.**, Die Vogelwarte Helgoland. Braunsch. 1891. 8:o. † (Ny uppl. under tryck.)
- Hage, E.**, Bidrag til den danske Fauna. *Tidsskr. f. Naturvid.*, Kbh, Bd 5 (1828), s. 85—89.
- Tillæg til Kammerherre v. Paulsens Liste over Danmarks og Hertugdømmernes Fugle. *Naturh. Tidsskr.*, Kbh, (2) Bd 2 (1846—49), s. 610—616.
- Hagemann, A.**, Saltdalens Vertebratfauna. *Tromsø Mus. Aarshefte*, 6 (1883), (fåglar) s. 52—70.
- Polarcirkelen som Nordgrænsen for en Del Vertebraters Udbredelse i Norge. *Ibid.*, 9 (1886), s. 51—65.
- Hagerup, A. T.**, Vorkommen der Seeschwalben und Möven in Jütland. *Ornith. Monatschr. D. Ver. z. Schutze der Vogelwelt*, Jahrg. 19 (1894), s. 149—159. †
- Gransangeren ynglende ved Kolding. *Naturen og Mennesket*, Kbh, Bd 11 (1894), s. 124—125.
- Yngler Stæren en eller to Gange aarlig? *Ibid.*, Bd 13 (1895), s. 151—166.
- Halvtamme Maager ved Fyrskibe. *Ibid.*, Bd 14 (1895), s. 168—173.
- Hallgrímson, J.**, Yfirlit yfir Fuglana á Islandi. *Fjöltnir*, Kbh, 9 (1847), s. 58—72. †
- Hamilton, K.**, se Vårt villebråd.
- Hammargren, T.**, Inledning till ornithologiens studium. Sthlm, Upsala 1852. 8:o.
- Verzeichniss der in den Küstengegenden des Sees Wern in Schweden observierten Vögel. *Naumannia*, 1853, s. 290—296.
- Fåglar i Vermland, Dalsland och Venern. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 10 (1853), s. 121—122.
- Einige Bemerkungen zu dem Aufsatz L. Brehm's »Ueber Species und Subspecies« in *Naumannia* für 1853. *Naumannia*, 1854, s. 329—335.
- Övanlig färgvarietet af björktrasten. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 11 (1854), s. 20—21.

- Hammargren, T.**, Om *Parus borealis* De Selys Longchamp (*Poecila borealis* Ch. Bonap.), och den s. k. brämfållningen hos vissa foglar. *Ibid.*, s. 216—219.
- Foglar i Vermland. »Ornithologiska anteckningar, år 1855». *Ibid.*, Årg. 13 (1856), s. 76—78.
- Bemerkungen über Wernlands Vogelfauna. *Naumannia*, Jahrg. 7 (1857), s. 221—222.
- Foglar i Vermland. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 15 (1858), s. 41, 42.
- Om horsgökens bråkande ljud. *Ibid.*, Årg. 42 (1885), N:o 1, s. 49—50.
- Om våra svenska sångfåglar, ornitologiska utkast. Sthlm 1889. 8:o.
- Hammer, Chr.**, Forsøg til en norsk Natur-Historie. D. 1. (Fauna Norvegica eller norsk Dyr-Rige.) Kbh 1775. 8:o.
- Sogne-Beskrivelse over Hadeland udi Aggershuus Stift i Norge. II. § 13. Om Fugle. *Topographisk Journal for Norge*, Bd 6, H. 21 (1797), s. 134—157.
- Hansson, C. A.**, Till kännedom om norra Bohusläns vertebratfauna. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 37 (1880), N:o 4, s. 19—22.
- Zoologiska anteckningar från norra Bohuslän. *Ibid.*, Årg. 46 (1889), s. 289—327.
- Hartman, C.**, Strödda bidrag till Skandinavien's fogelfauna. Sthlm 1859. 8:o. (Lektorsafh.)
- Hartwig, W.**, Ornithologische Beobachtungen auf einer Reise nach dem Nordcap. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 37 (1889), s. 137—153.
- Heiberg, P. V.**, Thylands Fugle. Jagttagelser og Notitser. Viborg 1886. 8:o. †
- Hellenius, C. N.**, Beskrifning öfver blåkråkans (*Coracia garrula* Linn.) seder och hushållning. *K. V. A. Handl.*, 1787, s. 308—316.
- Animadversiones quasdam de variationibus avium quoad ipsarum colorem exhibens. Aboe 1798. 4:o. (Diss. ac, resp. A. Cajan.)
- Adversarium de avium nidis, ex observationibus in Tavastia collectis, fasc. I. Aboe 1802. 4:o. (Diss. ac, resp. N. J. Idman.)
- Helus, O.**, Oversigt over nogle nyere danske ornithologiske Afhandlinger. *Naturen og Mennesket*, Kbh, Bd 16 (1896), s. 106—112.
- Ornithologiske Jagttagelser fra det nordlige Atlanterhav. *Vidensk. Meddel. naturh. For. Kbh.*, (5) Aarg. 9 (1897), s. 216—236.
- Herrmann, O.**, Der Vogelberg Svaerholt. Aus meinem norwegischen Tagebuche. *Aquila*, Budapest, Jahrg. 2 (1895), s. 97—110.
- Herschend, P.**, Jagttagelser over Danmarks Fuglefauna med særligt Hensyn til Egnen mellem Horsens og Aarhus. (Trykt som Manusk.) Horsens 1884. 8:o.
- Henglin, M. Th. von**, Briefliches über eine Reise im europäischen Norden. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 19 (1871), s. 10—13.
- Die Vogel-Fauna im hohen Norden. Ornithologische Notizen aus Finmarken und Spitzbergen. *Ibid.*, s. 81—107. — Nachtrag. *Ibid.*, s. 205—206. — Fortsättning i *Petermann's Mittheil.*, Bd 17 (1871), s. 57—66.
- Notiz über Brutvögel von Matoschkin-Schar und Waigatsch. *Ber. 19. Vers. D. Ornith. Gesellsch.*, 1872 s. 66. †
- Notes on the birds of Novaja Zemlia and Waigats Island. *Ibis*, (3) vol. 2 (1872), s. 60—65.
- Die Rosenthalsche Expedition nach dem Nordpolarmeer. Ornithologie von Novaja Semlja und der Waigatsch-Insel. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 20 (1872), s. 113—128. — Nachtrag. *Ibid.*, s. 464.
- Henglin, M. Th. von**, Reisen nach dem Nordpolarmeer in den Jahren 1870 und 1871. Th. 3. Beiträge zur Fauna, Flora und Geologie. Braunschweig 1874. 8:o. (Fåglar fr. Spetsbergen och Novaja Semla s. 79—201.)
- Hewitson, W. C.**, Notes on the ornithology of Norway. *Mag. of Zool. a. Bot.*, Edinb., Vol. 2 (1838), s. 309—317.
- Hintz, W.**, Syrrhaptus paradoxus in Jütland. *Arch. Ver. Fr. Naturg. Mecklenb.*, Jahrg. 17 (1863), s. 312—313. — *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 12 (1864), s. 68.
- Hiorthøy, H. F.**, Physisk og Ekonomisk Beskrivelse over Gulbrandsdalens Provstie i Aggerhuus Stift i Norge, med Kobber. D. 1, 2. Kbh 1785, 86. 8:o. (I D. 1 s. 34—47 notiser om Gulbrandsdalens foglar.)
- Hisinger, E.**, *Accentor modularis* Koch., häckande i Nyland. *Meddel. Soc. Faun. & Fl. Finn.*, H. 21 (1895), s. 86—87.
- Holboell, C.**, Ornithologiske Bidrag til den grønlandske Fauna. *Naturh. Tidsskr.*, Kbh, Bd 4 (1842—1843), s. 361—457.
- Hollgren, A.**, Ett och annat om nötskrikan. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1874, s. 208—210.
- Om tjädern, iakttagelser och betraktelser. *Ibid.* s. 210—216.
- Hollgren, C. A.**, Bidrag till Hallands lokalfauna. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1896, (fåglar) s. 245—246; 1897, s. 33—39, 136—139, 348—352.
- Holmerus, A. L.**, Ornithologiska iakttagelser i Sotkamo och Kuhmoniemi socknar åren 1863—1885. *Meddel. Soc. Faun. & Fl. Finn.*, H. 15 (1886—88), s. 82—96.
- Holm, P. Alberg**, Ornithologiske Bidrag til Færoernes Fauna. *Naturh. Tidsskr.*, Kbh, (2) Bd 2 (1846—49), s. 465—525. (Öfvers. i Wiegmanns Archiv f. Naturgesch. Jahrg. 14.)
- Holmgren, A. E.**, Duf- eller hönshöken med alla dess kännetecken. Åtföljes af en större plansch. Sthlm 1866. 8:o, Fol.
- Skandinavien's foglar. Bd 1. Tättingar, skärrfoglar, gökfoglar, klätterfoglar, samtåige foglar, rofffoglar och duf-foglar. Sthlm 1870. 8:o. Bd 2. Pelikanfoglar, måsfoglar, gumplotade foglar, andfoglar, tillägg och rättelser. Sthlm 1867—71. 8:o. (Widgren, Hj. och Holmgren, A. E., Handbok i zoologi. D. 2: (1), 2.)
- Svensk exkursions-fauna. Foglarna. Sthlm 1871. 8:o.
- Holtz, L.**, Die Brutvögel der Insel Gotland. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 14 (1866), s. 289—304, 361—385; Jahrg. 16 (1868), s. 100—131.
- Die Insel Gottska-Sandö. *Ibid.*, Jahrg. 16 (1868), s. 145—166.
- Die Insel Gotland und ihre Vogelwelt. *Mitth. naturv. Ver. Neuor-Pommern u. Rügen*, Jahrg. 2 (1870), s. 23—51.
- Horn, R.**, Ejderfogeln på Gotland. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1879, s. 1—7.
- Horrebow, N.**, Tilforladelige Efterretninger om Island. Kbh 1752. 8:o. (Öfvers. på flera språk.)
- Hultmark, C. W.**, *Saxicola rubicola* funnen i Skåne. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 9 (1852), s. 116—117.
- Högberg, J. D.**, Svenska colorerade fågelegg, jemte kort afhandling om fåglarnes vistelseort och fortplantning i Sverige. H. 1. Sthlm 1840. 4:o.
- Högberg, V.**, Örebrotrakts foglar. Upsala 1863. 8:o. (Akad. afh.)
- Ilström, J.**, Beskrifning om körfogelens [*Mergus merganser*] nytta, när fiskehus blifva bygde för honom uti salt- eller insjö vikar. *K. V. A. Handl.*, 1749, s. 190—196.
- Isoz, F. P.**, Iakttagelser om vattenrallen (*Rallus aquaticus*). *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1884, s. 178—180.

- Johnson, F. P.**, Field notes in western Sweden. *Zoologist*, (3) vol. 13 (1889), s. 126—130.
- Julin, J.**, Anmärkningar om några flyttfoglars ankomst . . . m. m. till uplysning af klimatet i Uhleåborg. *K. V. A. Handl.*, 1789, s. 187—189.
- Tillägningar till herr E. G. Adlerbergs rön om tjäderfågeln, så i dess vilda som tama tilstånd, meddelade. *Ibid.*, 1801, s. 237—245.
- Jägerskiöld, L. A.**, se Kolthoff, G.
- Katalog** öfver zoologiska museet i Mariestad år 1860. Mariestad 1860. 8:o. (Blott foglar och deras förekomst i Vesterberg.)
- Keilhan, B. M.**, Reise i Öst- og Vest-Finmarken samt til Beeren-Eiland og Spitsbergen i Aarene 1827 og 1828. Chra 1831. 8:o.
- Kielsen, F. C.**, Icones avium. Hafnia 1835. Fol.
- Kinberg, J. G. H.**, se Sundevall 1856.
- Kjærbølling, N.**, Verzeichniss der in Dänemark vorkommenden, weniger gewöhnlichen und seltenen Vögel. *Naumannia*, H. 3 (1850), s. 38—56.
- Om Vigtigheden af jagtagelser over Fuglenes Vandringer. *Förh. Skand. Naturf. 6:e möte 1851*, Sthlm 1855. 8:o, s. 249—253.
- Ornithologia danica. Danmarks Fugle i colorerede Afbilder. Kbh 1852. Text in 8:o; till atlas in fol. utkom »Förste Supplement» *ibid.* 1854, »Andet Supplement» 1856 med gemensamt titelbl. till hela verket: Icones ornithologiae Scandinavicae. Skandinaviens: Danmarks, Sverrigs, Norges, Islands og Færoernes Fugle. — 2 uppl. med titel: Skandinaviens Fugle, med særligt Hensyn til Danmark og de nordlige Bilande. Anden, fuldst. omarb. Udg. ved J. Collin. Kbh 1875—77. 8:o. — Planscherne m. titel: Skandinaviens Fugle . . . Paany udgivet af J. Collin. Med over 600 kolor. Figurer. *Ibid.*, 1879. Fol.
- Bemerkungen über einige Vögel und Eier. *Naumannia*, Bd 2: H. 1 (1852), s. 9—12.
- Ueber Clangula mergoides n. sp.? *Ibid.*, 1853, s. 327—331.
- Ueber Clangula mergoides Kjerb., als wahre, unverkennbare Tauchente. *Cabanis' Journ. f. Ornithol.*, Jahrg. 1 (1853), Extra-Heft, s. 29—32.
- Mittheilungen über meine literarische, sammlesische und beobachtende Thätigkeit im Gesellschaftsjahre 1853—54. *Naumannia*, 1854, s. 304—310.
- Ueber die hochnordischen Edelfalken. *Ibid.*, 1855, s. 489—493.
- Kolmodin, L.**, Öfversigt af Gotlands foglar. Visby 1871. 8:o. *Skolprogr.*
- Kolthoff, G.**, Katalog öfver fogelsamlingen (Skandinaviens foglar) i Kolthoffs ornithologiska museum. Uddevalla 1876. 4:o.
- Om Mergus anataris Eimbeck, funnen i Sverige. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 41 (1884), s. 185—189, t. 31, 32.
- *Sv. jägarf. n. tidskr.*, 1886, s. 55—58.
- Lagopus bonasioides, bastard mellan dalripa och hjerpe. Sthlm 1888. 8:o. *K. V. A. Bihang*, Bd 13: Afd. 4, N:o 6.
- Tetrao Bonasiotetrix Bogdanow, bastard mellan orre och hjerpe, funnen i Sverige. Med en tafla. Sthlm 1891. 8:o. *Ibid.*, Bd 17: Afd. 4, N:o 2.
- Hågkomster från mitt jägarlif. Något om viggan (Fuligula cristata). M. plansch. En jagtfärd till Färöarne. Hafssula (Sula bassana). M. plansch. *Sv. Jägarf. n. tidskr.* 1894, s. 159—162, 233—244; 1895, s. 1—16.
- Kolthoff, G.**, Berganden eller hvitbuken. Fuligula marila, L. M. plansch. *Ibid.*, 1895, s. 54—57.
- Zur Herbstwanderung der nordischen Sumpvögel über die Öland. *Zoologiska studier. Festschrift tillegn. Lilljeborg*. Ups. 1896. 4:o, s. 121—136, 1 tab.
- Småspöfven. Med plansch. *Sv. Jägarf. n. tidskr.* 1898, s. 77—80.
- Ärtan. Med plansch. *Ibid.*, s. 211—214.
- Se Vårt villebråd.
- och **Jägerskiöld, L. A.**, Nordens fåglar. Ny, utvidgad o. omarb. uppl. af C. J. Sundevalls »Svenska foglarna». Sthlm 1898. 4:o.
- Kolthoff, K.**, se Vårt villebråd.
- Krogh, J. A.**, Efterretninger om Provstiet Nordfjord i Bergens stift i Norge. *Topogr. Stat. Samlinger. Udg. af det K. Selskab f. Norges Vel*. D. 2: Bd 1. Chra 1813. 8:o.
- Krüper, Th.**, Der Mývatn und seine Umgebung. *Naumannia*, Jahrg. 7: H. 1 (1857), s. 33—66; H. 2, s. 1—33.
- Die Inseln des Mývatn. *Ibid.*, H. 2, s. 33—12.
- Ornithologische Miscellen. *Ibid.*, s. 436—438.
- Die Vogelinsel Drangey. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 5 (1857), s. 363—373.
- Körner, M.**, Skandinaviska foglar teknade efter naturen, lithografierade och utgifne. [H. 1—10.] Lund 1839—46. 4:o.
- Illumin. figurer till Skand. fauna, se Nilsson, S., 1832.
- Læstadius, L. L.**, Anteckning öfver några flyttfoglars ankomst till Karesuando i Torneå Lappmark. *Tidskr. f. jäg. o. naturf.*, Årg. 1 (1832), s. 64.
- Landt, J.**, Forsøg til en Beskrivelse over Færoerne. Med (2) Kobbere. Kbh 1800. 8:o. (Fåglar, s. 243—273.)
- Langman, A.**, Till hålskräckans naturhistoria. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 15 (1858), s. 347.
- Leche, J.**, Utdrag af 12 års meteorologiska observationer, gjorda i Åbo . . . Några flytt-foglars ankomst. Anmärkningar öfver svalornas ankomst. *K. V. A. Handl.*, 1763, s. 259, 261—263.
- Leem, K.**, Beskrivelse over Finmarkens Lapper, . . . med J. E. Gunneri Anmärkninger. [Titel och text äfven på latin.] Kbh 1767. 4:o. (Fåglar, s. 230—294.)
- Levin, B. F.**, Tetrao tetrix lagopides. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 4 (1847), s. 201—202.
- Lidbeck, E. G.**, Beskrifning på en fiskmå isfrån Lappland. *K. V. A. Handl.*, 1764, s. 149—153.
- Lilljeborg, W.**, Om Strix nyctea. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 1 (1844), s. 212—213.
- Om Sylvia suecica. *Ibid.*, Årg. 3 (1846), s. 248.
- Zoologisk resa i norra Ryssland och Finnmarken. *Ibid.*, Årg. 6 (1849), s. 16—37.
- Parus borealis i Skåne. *Ibid.*, s. 201—202.
- Bidrag till norra Rysslands och Norriges fauna, samlade under en vetenskaplig resa i dessa länder 1848. *K. V. A. Handl.*, 1850, s. 233—341. (Den ornithol. delen öfvers. i Naumannia, Bd 2.)
- Sylvia arundinacea. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 7 (1850), s. 290—291.
- Ornithologiska anmärkningar. [Sitta europea, Hypolais polyglotta, Fuligula mariloides.] *Ibid.*, Årg. 8 (1851), s. 275—279.
- [1. Die Linne'schen Typen in der zoologischen Sammlung der Universität Upsala. 2. Sitta caesia? in Schweden. 3. Corythus enucleator, Strix nyctea, Parus sibiricus, borealis und palustris bei Upsala.] Notizen. *Naumannia*, 1856, s. 190.

- Lilljeborg, W.**, Ornithologiska bidrag. 1. Utkast till en systematisk öfversigt af foglarnes klass. 2. Ornithologiska notiser. *K. Vet. Soc. Årsskr.*, Årg. 1 (1860), s. 263—295. (1 öfvers. i Proc. Zool. Soc. London, 1866, och i Smithson. Report for 1865. I smndr. i Forh. skand. Naturf. 8:e Mode 1860. — 2 öfvers. i Cabanis' Journ. f. Ornith., Jahrg. 8.)
- Lindfors, C. Ph.**, Sulkava sockens foglar förtecknade. *Meddel. Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, II. 15 (1886—88), s. 51—81.
- Lindhagen, G.**, Geographische Bestimmung der ornithologischen Beobachtungsstationen Schwedens. *Aquila*. Budapest, Jahrg. 1 (1894), s. 151—53.
- Linne, C. von**, Beskrifning på en ny fogel: *Picus pedibus tridactylis*. *K. V. A. Handl.*, 1740, s. 214—216.
- Beskrifning på snö-sparfwen. *Ibid.*, s. 362—368.
- Storm-väders-foglen. Beskrifven. *Ibid.*, 1745, s. 93—96.
- Öländska och gothländska resa. Sthlm 1745. 8:o.
- Fauna svecica. *Lugd. Bat.* 1746. 8:o. (Äfven ntg. Sthlm s. å.) — (Ed. altera auctior, se Retzius.)
- Wästgötareisa. Sthlm 1747. 8:o.
- Systema naturæ. Ed. 3. Halæ 1747. 8:o.
- Sommar-guling, beskrifven. *K. V. A. Handl.*, 1750, s. 127—132.
- Skånska resa. Sthlm 1751. 8:o.
- Migrationes avium sistens. Ups. 1757. 4:o. (Diss. ac., resp. C. D. Ekmarck.)
- Fundamenta ornithologica. Ups. 1765. 4:o. (Diss. ac., resp. A. P. Bäckman.)
- Lachesis Lapponica or a tour in Lapland, publ. by J. C. Smith. Vol. 1, 2. Lond. 1811. 8:o.
- Ljung, S. I.**, Beskrifning på svartå örn, *Falco fulvus canadensis*, en ny recrüt för fauna svecica. *K. V. A. Handl.*, 1798, s. 235—240.
- En ny fogel, *Rallus Paykullii*. *Ibid.*, 1813, s. 258—260.
- Lloyd, L.**, Scandinavian adventures during a residence of upwards of 20 years. With some account of the northern fauna. Vol. 1, 2. Lond. 1854. 8:o.
- The game birds and wild fowl of Sweden and Norway. London 1867. 8:o.
- Lütken, Chr. F.**, Udsigt over de saakaldte vingelose, ikke flyvende, Fugles Bygning og Liv. 1—3. *Tidsskr. f. pop. Fremst. af Naturvid.*, Kbh., (2) Bd 1 (1859), s. 1—32, 215—278, 291—311.
- Jahresbericht über die ornithologischen Beobachtungsstationen in Dänemark. 1, 2 (1883, 84). *Ornis*, Jahrg. 1, 2 (1885, 86), s. 82—147. (Forts. se Winge, O.)
- Lundahl, C.**, Anmärkningar om tvenne med *Parus sibiricus* Gmel. förväxlade mes-arter. *Notiser Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, 1848, s. 1—6.
- Lundborg, C. W.**, Foglar i Dalarne. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 3 (1846), s. 40—44.
- Anteckningar om ett par uggle-arter. [1.] Om sparfugglan (*Strix passerina*, Lin.) — [2.] Om hökugglans (*Strix nisoria*, Mey.) förhållande i fångenskap. *Se. Jägarf. n. tidskr.*, 1863, s. 175—178.
- Ornithologiska och zoologiska bidrag. *Ibid.*, 1864, s. 46—47.
- Om norra Östergötlands fåglar. Anteckningar. Söderköping. 1897. 8:o.
- Lönnerberg, A. J. E.**, Om en egendomlig färgvarietet af morkulla (*Scelopax rusticola*). *Biol. Fören. Förh.*, Bd 3 (1890—91), s. 21—22.
- Om några fogelbastarder. *Se. Jägarf. n. tidskr.*, 1896, s. 230—235; 1897, s. 15—21.
- Lönnerberg, A. J. E.**, Kända och antagliga växlingar i svenska faunan efter istiden. Ett utkast. *Ibid.*, 1897, Jubileums-häfte, s. 171—191.
- En sällsynt varietet af stare. *Ibid.*, 1898, s. 130—132.
- Löwenhjelm, C. G.**, Anteckningar i zoologi under en resa i Norrland och Luleå lappmark, sommaren 1843. *K. V. A. Handl.*, 1843, s. 385—411.
- Om *Motacilla flava* var. borealis och *Emberiza Schoenicius*. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 1 (1844), s. 211—212.
- Ornithologiska iakttagelser under en resa i Ume och Lule lappmarker, sommaren 1845. *K. V. A. Handl.*, 1845, s. 441—458.
- Samtida observationer på djur under år 1848. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 7 (1850), s. 145—162. — Under år 1849. *Ibid.*, Årg. 8 (1851), s. 60—72. (För 1845—46 se Sundevall, för 1847 Andersson, N. J.)
- Om *Sylvia tithys* och *Emberiza lapponica* [i Nerike]. *Ibid.*, Årg. 15 (1858), s. 259—260.
- Zoologiska notiser. *Ibid.*, Årg. 15 (1859), s. 393—394.
- Ett litet bidrag till grå kråkans lefnadssätt. *Se. Jägarf. n. tidskr.*, 1863, s. 47—48.
- Förteckning öfver de fogelarter, som i Kihls socken af Örebro län blifvit iakttagna under åren 1836—63. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 21 (1864), s. 309—318.
- Iakttagelser å törnskator. *Se. Jägarf. n. tidskr.*, 1881, s. 121—123.
- Emigrerade foglar [*Lagopus alpina* i Hjulsjö, *Strix nyctea* i Nora]. *Ibid.*, 1896, s. 66.
- Mæxmontan, G. W. och I. I.**, se Anteckningar.
- Malin, A. W.**, Ornithologiska bidrag till skandinavisk fauna, samlade i det nordligaste Skandinavien från den 24 Jan. 1841 till den 26 Juli 1842. *Naturh. Tidsskr.*, Kbh., (2) Bd 1 (1844—45), s. 180—212.
- Nya svenska foglar, *Sylvia arundinacea* och *S. palustris*. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 7 (1850), s. 183.
- En vinter och tvenne somrar bland fjellen eller resa i Skandinavien nordligaste Lapp- och Finnmarker. Göteborg. 1851. 8:o.
- Zoologiska observationer. §§ 1—4. *K. Vet.- o. Vitt.-Samh. Handl. Göteborg*, 1851, s. 101—106.
- Ny svensk fogelart, *Calomohrpe media*. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 8 (1851), s. 159—161.
- Beskrifning af en inom Skandinavien ej förut funnen art af familjen *Circinæ* BP. *K. Vet.- o. Vitt.-Samh. Handl. Göteborg*. N. F.: H. 3 (1855), s. 49—55.
- Göteborgs och Bohusläns fauna, ryggradsdjuren. Göteborg. 1877. 8:o. (Sid. 26—49: »Om flyttningsfenomenerna inom djurverlden i allmänhet och hos foglarna isynnerhet» öfvers. i Archiv f. Naturgesch. 1878; utdrag häraf i Ornith. Centralbl. 1879.)
- Om hybriditeterna inom de skandinaviska Tetraonidernas grupp och särskildt om en ny form utaf sådana, förslagsvis kallad morip-orre, *Lagopotetrix* Dicksonii. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 37 (1880), N:o 7, s. 17—31.
- Malngren, A. J.**, Om klofällningen hos Dalripan (*Lagopus subalpina* Nilss.). *Notiser Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, II. 6 (1861), s. 87—94.
- Anteckningar om de i trakten af Kajana förekommande foglar. *Ibid.*, s. 95—108.
- Anteckningar till Spetsbergens fogel-fauna. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 20 (1863), s. 377—412.
- Nya anteckningar till Spetsbergens fogelfauna. *Ibid.*, Årg. 21 (1864, tr. 1865), s. 87—126.

- Malmgren, A. J.**, Zur Vogelfauna Spitzbergens. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 13 (1865), s. 385—400. (M. anledn. af A. Newton's uppsats i Ibis 1865.)
- Anteckningar om Finlands och Skandinaviska halföns Anseridae. *Notiser Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 10 (1869), s. 387—401. (Öfvers. i Cabanis' Journ. f. Ornith., Jahrg. 18.)
- Ornithologiska notiser. *F. Vet. Soc. Öfvers.*, Årg. 12 (1870), s. 18—23. (Öfvers. i Cabanis' Journ. f. Ornith., Jahrg. 18.)
- Manniche, A. L. W.**, Vandhonen »Blishonen» (*Fulica atra*). *Naturen og Mennesket*, Kbh. Bd 11 (1894), s. 221—231.
- Martens, F.**, Spitzbergische oder Groenlandische Reise Beschreibung gethan im Jahr 1671. Hamburg 1675. 4:o. (Fåglar, s. 51—72; tafl. K—N.)
- Martin, A. R.**, Beskrifning på en Procellaria, som finnes vid norr-polen. *K. V. A. Handl.*, 1759, s. 94—99.
- Mela, A. J.**, Vertebrata fennica. Suomen luurankoiset, eli luonnontieteellisen suomen luurankois-eläinisto. Helsingissä 1882. 8:o. (Aves s. 68—250.)
- Mesch, J. A.**, Upsalatraktens fauna. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 1 (1844), s. 83—91.
- Meves, W.**, Om *Sylvia suecica* vid Stockholm. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 1 (1844), s. 176—177.
- Om färgförändringen hos foglarna genom och utan rugning. *Ibid.*, Årg. 11 (1854), s. 258—266. (Öfvers. m. tillägg i Cabanis' Journ. f. Ornith., Jahrg. 3.)
- Till Gottlands fauna. *Ibid.*, Årg. 13 (1856), s. 271—282. (Öfvers. i Naumannia. 1858. — »Berichtigungen» i Cabanis' Journ. f. Ornith., Jahrg. 7.)
- Till norra Sveriges ornithologie. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 15 (1858), s. 85—99.
- Bidrag till Jemtlands ornithologi. Reseberättelse. *Ibid.*, Årg. 17 (1860), s. 187—224. (Ref. i Ibis 1862.)
- Något om kärrhökar (släktet *Circus*, Savigny). *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1864, s. 48—50.
- Bidrag till Sveriges ornithologi. Berättelse om en resa till Öland och Skåne. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 25 (1868), s. 251—293. (I smndr. öfvers. i Cabanis' Journ. f. Ornith., Jahrg. 17.)
- Ornithologiska iakttagelser, till större delen samlade under en resa i nordvestra Ryssland, sommaren 1869. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 28 (1871), s. 731—788, t. 14—15. (Öfvers. i Ornith. 1886.)
- Über den Schnurrlaut der Bekassine. *Zool. Garten*, Jahrg. 17 (1876), s. 204—208.
- Förteckning öfver de foglar, som på den svenska expeditionen till Jenisei 1876 insamlades eller observerades af Dr Hjalmar Théel. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 36 (1879), N:o 6, s. 27—45.
- Kurzer Leitfaden zum Präpariren von Vogelbälgen und zum Conserviren und Ausstopfen der Vögel. Halle a/S. 1882. 8:o.
- Die Grösse und Farbe der Augen aller europäischer Vögel, sowie der in der palaearctischen Region vorkommenden Arten in systematischer Ordnung. Halle a/S. (1886). 8:o.
- se Sundevall.
- Meyer, A. B.**, Unser Auer-Rackel- und Birkwild und seine Abarten. Text & Atlas. Wien 1887. 4:o & Fol.
- Middendorff, A. Th.**, Bericht über die ornithologischen Ergebnisse der naturhistorischen Reise in Lappland, während des Sommers 1840. *Beitr. z. Kenntn. d. Russ. Reiches*, Bd 8, N:o 4, s. 187—258, 4 tabeller. — Nachtrag. *Ibid.*, s. 259—272, 1 karta.
- Mitchell, F. S.**, A spring tour in Norway; with notes on the birds. *Zoologist*, (3) vol. 1 (1877), s. 193—205.
- Mittheilungen des ornithologischen Komitees der Kön. Akademie der Wissenschaften. Bearb. von C. R. Sundström. 1—4. Sthlm 1887, 89, 90, 92. 8:o. *K. V. A. Bilag.* (Afd. 4), Bd 13, N:o 3; 14, N:o 1; 16, N:o 3; 17, N:o 4.
- Moberg, A.**, Naturalhistoriska daganteckningar gjorda i Finland åren 1750—1845. *Notiser Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 3 (1857), s. 95—250. (Om fåglarna s. 190—223.)
- Om de ifrån år 1750 till år 1850 i Finland gjorda naturalhistoriska daganteckningar och deras betydelse i klimatologiskt hänseende. Föredrag. *Bidrag t. Finl. naturk. utg. af F. Vet.-Soc.*, H. 2 (1857), s. 87—113.
- Klimatologiska iakttagelser i Finland. D. 1 (1846—55), 2 (1856—75). Hfors 1860, 85. 8:o. D. 1 *Ibid.*, H. 7; 2. *Bidrag t. känned. af Finl. natur o. folk. utg. af F. Vet.-Soc.*, H. 42.
- Ornithologiska bidrag till Finlands klimatologi. Hfors 1868. 4:o. *Univ.-progr.*
- Mohr, N.**, Forsög til en islandsk Naturhistorie. Kbh. 1786. 8:o. (Fåglar, s. 18—55, t. 1—3. Öfvers. m. titel: Nachrichten über die isländischen Vögel i Brehm's Ornith. II. 1—3 samt afslutad i Oken's Isis 1829.)
- Mortensen, H. C. C.**, Biologiske Noticer om Støren. *Naturen og Mennesket*, Kbh. Bd 9 (1893), s. 257—339.
- Müller, H. C.**, Færøernes Fuglefauna med Bemærkninger om Fuglefangsten. *Vidensk. Meddel. naturh. For. Kbh.* (2) Aarg. 4 (1862), s. 1—78. (Öfvers. i Cabanis' Journ. f. Ornith., Jahrg. 17.)
- Mäklin, F. W.**, Den ornithologiska nomenklaturen. *F. Vet. Soc. Öfvers.*, 5 (1857—63), s. 257—273.
- Vetenskapliga grunder för bestämmandet af fogelarternas ordningsföljd inom släkten och grupper. Hfors 1867. 8:o. (Akad. afh.)
- Hvita varieteter, eller s. k. albinos i universitetets zoologiska samlingar. *F. Vet. Soc. Öfvers.*, 12 (1869—70), s. 96—101.
- Om *Corvus frugilegus* L. och dess förekomst i flere skilda trakter af Finland under loppet af denna vinter. *Ibid.*, 13 (1870), s. 93—96.
- Ytterligare om hvita varieteter eller s. k. albinos af *Garrulus glandarius* L. *Ibid.*, s. 97—98.
- Några notiser om *Chlamydotis Macqueeni* Hardw. & Gray. *Ibid.*, s. 99—102.
- Ytterligare en albinosvarietet af den vanliga skatan, *Corvus pica* Linné. *Ibid.*, 16 (1874), s. 71—73.
- Några anmärkningar beträffande Finlands fauna. *Ibid.*, s. 74—85.
- Nathorst, A. G.**, Nötväckans sädesplanteringar i träden. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 54 (1897), s. 103—113.
- Naumann, J. A.**, Naturgeschichte der Vögel Deutschlands. Durchaus umgearbeitet von J. F. Naumann. Th. 1—13. Lpz. 1822—60. 8:o. (Ny uppl. under utg.)
- Naumann, J. F.**, Ornithologische Bemerkungen und Beobachtungen als Resultate einer Reise durch einen Theil von Holstein, Schleswig und den Inseln der dänischen Westsee. *Oken's Isis*, 1819, sp. 1845—1861.
- Newton, A.**, Pallas' sand grouse breeding in Denmark. *Zoologist*, Vol. 22 (1864), s. 8889.
- Notes on the ornithology of Iceland. *Ibid.*, s. 8935—44. — »Some additions» i *Ibis*, vol. 6 (1864), s. 131—133.
- Notes on the zoology of Spitzbergen. *Proc. Zool. Soc. London*, 1864, s. 494—502.

- Newton, A.**, Notes on the birds of Spitzbergen. *Ibis*, (2) Vol. 1 (1865), s. 199—219, 496—525. (Föranledde ss. svar på Malmgrens kritik: Zur Vogelfauna Spitzbergens i *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 15, s. 207—211.) — »Additions» *Ibis*, (3) Vol. 5 (1875), s. 272.
- History of british birds, se Yarrell, W.
- Nezén, D. E.**, Berättelse om en svart domherre (*Loxia Pyrrhula nigra*), och en hvit hussvala (*Hirundo urbana alba*), funne i Wester-botten. *K. V. A. Handl.*, 1804, s. 199—201.
- Nielsen, P.**, Ornithologische Beobachtungen zu Eyrarbakki in Island. *Ornis*, Jahrg. 2 (1886), s. 427—431; 3 (1887), s. 157.
- Nilsson, S.**, *Analecta ornithologica*. P. 1. *Motacillas scar-nenses sistens*. Diss. Lundæ 1814. 4:o. — *Continuatio*. Ibid. s. å. — P. 2. *Charadrios Sveciæ sistens*. Ibid. s. å.
- Critiska anmärkningar öfver Rudbecks Fogelbok. *K. V. A. Handl.*, 1816, s. 21—42; 1817, s. 128—136.
- *Ornithologia svecica*. P. 1, 2. *Havniæ* 1817, 21. 8:o. (Nya uppl., se Skandinavisk fauna.)
- *Sylvia abietina*, en ny scandinavisk fogelart, beskrifven. *K. V. A. Handl.*, 1819, s. 113—116.
- Illuminerade figurer till Skandinaviens fauna. [Med planscher af M. Körner.] Bd 1, 2. Lund 1832, 40. 8:o.
- Skandinavisk fauna. D. 2. *Foglarna*. [Åfven m. titel: Svensk ornithologi eller beskrifning öfver Sveriges foglar. 2:a alldeles omarb. uppl.] Bd 1, 2. H. 1. Lund 1824, 28. 8:o. (Inneh. landtfoglar.) — Ny omarbetad [3:e] uppl. Bd 1, 2. Ibid. 1835. 8:o. — 3:e [4:e] uppl. Bd 1, 2. Ibid. 1858. 8:o.
- Några rättelser och tillägg till »Skandinavisk Fauna». *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 17 (1860), s. 105—106.
- Nordmann, Alex. von**, Zur Fortpflanzungsgeschichte des Seidenschwanzes, (*Bombycilla Garrulus*.) und über einige andere Vögel Finnlands. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 6 (1858), s. 307—311. 1 tafla, förek. i 7 (1859).
- Nordmann, Arthur von**, Übersicht der bis jetzt in Finland und Lappland vorgekommenen Vogelarten. *Bull. Soc. Imp. Natural. Moscou*, T. 33: P. 1 (1860), s. 1—54. (Med tillägg meddelad af Alex. v. Nordmann i *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 12.)
- Nordvi, A. G.**, Bemærkninger ved den af C. Sommerfelt indsendte Fortegnelse over i Ostfinmarken iagttagne Fugle. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 19 (1862), s. 301—305.
- *Anas Stelleri*, in Europa brütend. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 19 (1871), s. 208—209.
- Norrby, T.**, Om ormråken. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1878, s. 154—159.
- Nylander, A. E.**, Bo af sidensvansen (*Bombycilla garrula*) funnet i Finland. *F. Vet. Soc. Öfvers.*, 1863, s. 31.
- Nylander, W.**, Finska foglars finska namn, systematiskt ordnade. *Suomi*, 1849, s. 285—295.
- Nyström, C.**, se Fries, Th. M.
- Olafsen, E.**, Vice-Lavmand Eggert Olafsens og Landphysici Bjarne Povelsens Reise igiennem Island . . . beskreven af E. Olafsen. D. 1, 2. Sorøe 1772. 4:o. (Öfvers. på tyska, franska o. engelska.)
- Olavius, O.**, Oeconomisk Reise igiennem de nordvestlige, nordlige, og nordostlige Kanter af Island. D. 1, 2. Kbhv 1780. 4:o. (Tysk öfvers. 1787.)
- Oekonomisk-physisk Beskrivelse over Schagens Kjøbsted og Sogn. Kbhv 1787. 8:o.
- Olafsen, O.**, Om Fugle-Fangsten ved Drangoe i Skagafjorden i Island. *Lærd. l. Fel. R.*, Bd 3 (1784), s. 216—229. (Särsk. utg. Kbhv 1784. 8:o.) †
- Olsen, R.**, se Fugle, Næstvedegnens.
- *Macrorhamphus griseus*, Leach. (Rödbrystet Bekkasin-Klire). *Flora og Fauna*, Slagelse, 1895, N:o 7, s. 49—52. †
- Olsson, P.**, Bidrag till kännedomen om Jemtlands fauna. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 33 (1876); N:o 3, (fåglar) s. 115—124. — Nya bidrag. *Ibid.*, Årg. 39 (1882), N:o 10, (fåglar) s. 37—46.
- Bidrag till kännedomen om Jemtlands och Herjedalens fauna. *Ibid.*, Årg. 53 (1896), (fåglar) s. 77—94.
- Olsson, P. Hj.**, Några anmärkningsvärda fogelfynd i Kimito. *Meddel. Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 20 (1894), s. 11.
- Två nykomlingar [*Recurvirostra avocetta* o. *Saxicola rubicola* Bechst.] till finska fogelfaunan. *Ibid.*, H. 22 (1896), s. 77—78.
- Sällsynta fåglar, funna i sydvestra skärgården. *Ibid.*, s. 79—80.
- Osbeck, P.**, Beskrifning på korsnäfven, (*Loxia curvirostra*) och dess lefnadssätt. *K. V. A. Handl.*, 1797, s. 298—303.
- Palmén, J. A.**, Universitetets i Helsingfors finska fogelsamling. (Förteckning.) Hfors 1871. 4:o.
- Finlands foglar 1873, se Wright, M. von, 1859.
- Om foglarnes flyttningssvågar. (Med en karta.) Akad. afh. Hfors 1874. 8:o. (Öfvers. m. tillägg Lpz. 1876. 8:o.)
- Föranledde ss. svar på E. F. von Homeyers kritik: Zur Diskussion über die Zugstrassen i *Cabanis' Journ. f. Ornith.* 1879 samt Antwort . . . bezüglich der »Zugstrassen der Vögel». Hfors, Lpz. 1882. 8:o.)
- *Anser albifrons* (Gm.) Bechst. och dess förekommande i Finland samt om några andra finska gåsarter. *Notiser Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 14 (1875), s. 353—355.
- *Turdus atrigularis* Temm. funnen i Finland. *Ibid.*, s. 439—454.
- Die geographische Verbreitung der Hühner-, Sumpfund Wasservögel im faunistischen Gebiete Finnlands. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 24 (1876), s. 40—65.
- *Anser ruficollis* funnen i Finland. *Meddel. Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 7 (1881), s. 144—147.
- Internationellt ornitologiskt samarbete. Ett upprop till kännarena af Finlands foglar. *Ibid.*, H. 11 (1885), s. 175—212.
- Bidrag till kännedomen om sibiriska ishafskustens fogelfauna. *Vega-exped. vetensk. iakttag.*, Bd 5. (Sthlm 1887), s. 243—511, 8 tabeller.
- Om nutidens åtgärder för utredande af foglarnas årliga flyttningar. *F. Vet. Soc. Öfvers.*, 33 (1891), s. 286—298.
- Referat über den Stand der Kenntniss des Vogelzuges. 11. *Intern. Ornith. Congress in Budapest* 1891. †
- och **Sahlberg, J.**, Ornithologiska iakttagelser under en resa i Torneå Lappmark år 1867. *Notiser Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 9 (1868), s. 235—252.
- Palmstruch, J. W.**, Svensk zoologi utgifven. Med text börjad af C. Quensel och fortsatt af O. Swartz. Bd 1, 2. Sthlm 1806, 09. 8:o.
- Paulsen, B. H. Chr. E.**, Veiledning til Kundskab om de i Danmark, Slesvig og Holsten forekommende Fugle. En Haandbog for Jægere, Jagtyndere og Landmænd. H. 1. (Rovfuglene). Kbhv 1842. 8:o. — Tillägg m. titel: Kort Begreb af Læren om Fuglene, illustr. med Tegninger. Horsens 1844. 8:o.
- Handbuch der Ornithologie . . . enthaltend die in Europa vorkommenden Gattungen. Th. 1. Kbhv 1846. 8:o.

- Panlsen, Sv.**, Udtog af Dagbog paa hans Reise i Island. *Skrifter af Naturh.-Selsk. Kbh.*, Bd 2: H. 1 (1792), s. 222—234; H. 2 (1793), s. 122—146; Bd 3: H. 1 (1794), s. 157—194.
- Pearson, H. J.**, Notes on birds observed in Russian Lapland, Kolguev and Novaja Zemlya, in 1895. *Ibis*, (7) Vol. 2 (1896), s. 199—225.
- Notes on the birds observed on Waigats, Novaya Zemlya and Dolgoi Islands, in 1897. *Ibid.*, (7) Vol. 4 (1898), s. 185—208.
- & **Bidwell, E.**, On a birds'-nesting excursion to the north of Norway in 1893. *Ibis*, (6) Vol. 6 (1894), s. 226—238.
- & **Charles, E.**, On birds observed in Iceland in 1894, with a list of the species hitherto recorded therefrom. *Ibis*, (7) Vol. 1 (1895), s. 237—249.
- Pennant, Th.**, Arctic zoology, Vol. 1, 2. London 1792. 4:o.
- Petersen, P. F.**, Færøernes Fugle, se Andersen, K., 1898.
- Petersen, S.**, Vore Sangfugle. Kbh. 1878. 8:o. — 2det gjennemslags. Oplag. *Ibid.* 1890. 8:o.
- Phipps, C. J.**, A voyage towards the north pole undertaken . . . 1773. London 1774. 4:o. (Fåglar, 12 st., fr. Spetsbergen, s. 186—189.)
- Playne, H. C., & Wollaston, A. F. R.**, Through the forest in Finland. *Zoologist*, (3) Vol. 20 (1896), s. 368—371.
- — — A walk across Lapland. *Ibid.*, (4) Vol. 1 (1897), s. 498—501. (Föranledde svar af Playne på R. Colletts kritik. *Ibid.* Vol. 2.)
- Pontoppidan, E.**, Det første Forsøg paa Norges naturlige Historie. D. [1.] 2. Kbh. 1752, 53. 4:o. (Tysk öfvers. *Ibid.* 1753, engelsk London 1755.)
- — Den danske Atlas eller Kongeriget Danmark med dets naturlige Egenskaber, Elementer, Indbyggere, Væxter, Dyr og andre Afodninger. T. 1—7. Kbh. 1763—81. 8:o. (Fåglar blott i T. 1. Tysk öfvers. af T. I. 1765. Den naturh. delen här af i särtr.: Kurzgefasste Nachrichten die Naturhistorie in Danmark betreffend. Kopenh. n. Hamb. 1765. 4:o.
- Poppins, A.**, Fåglarna. Skolfåuna. Åbo 1894. 8:o. †
- Povelsen, Bj.**, se Olafsen, E.
- Proctor, W.**, Clangula Barrovii, a native of Iceland. *Annals Nat. Hist.*, Vol. 4 (1840), s. 140—141.
- Prytz, L. J.**, Annmärkingar om Strix aluco. *K. V. A. Handl.*, 1816, s. 183—193.
- Püssler, W.**, se Schrader, L.
- Quennerstedt, A.**, Anteckningar om djurlifvet i Lappfjället mellan Spetsbergen och Grönland. Sthlm 1868. 4:o. *K. V. A. Handl.*, Bd 7: N:o 3.
- Quensel, C.**, se Palmstruch.
- Quistorp, G.**, Einige Mittheilungen von meiner Reise in Schweden im Jahre 1849. *Naumannia*, Jahrg. 8 (1858), s. 63—67.
- Ramus, J.**, Norriges Beskrivelse . . . [med] en Fortegnelse paa Dyr, Fugle, Fiske, Træer og Urter som findes i Norrige. Kbh. (1715). 4:o. (Foglar m. norska namn, s. 244—251.)
- Rasch, H.**, Naturhistoriske Notitser. Fra en Reise, foretagen i Sommeren 1833. *Magaz. f. Naturv. Chra.*, (2) Bd 2 (1835), s. 285—326.
- Fortegnelse og Bemærkninger over de i Norge forekommende Fugler. *Nyt Mag. f. Naturv. Chra.*, Bd 1 (1835), s. 356—389. — Supplement. *Ibid.*, Bd 4 (1845), s. 168—175; 5 (1848), s. 33—48.
- Rasch, H.**, Bidrag til Norges Rovdyr- og Rovfuglestatistik. Afd. 2. Norges Rovfuglestatistik. *Vid. Selsk. Forh. Chra.*, 1861, s. 209—221.
- Bidrag til Norges Rovdyr- og Rovfuglestatistik for Femaaret 1861—65. *Ibid.*, 1868, s. 1—14.
- Reinhardt, J. C. H.**, Den vilde Due paa Færøerne. *Tidsskr. f. Naturv.* Kbh., Bd 4 (1824), s. 132—133.
- Den sorte Ibis fra Island. *Ibid.*, s. 133—134.
- Om Ynglepladsen for Tringa platyrhyncha. *Naturhist. Tidsskr.*, Kbh., Bd 2 (1838), s. 132—134. (Öfvers. i Oken's Isis 1841.)
- Om den islandske Svane. *Ibid.*, s. 527—532.
- Om Gejerfuglens Forekomst paa Island. *Ibid.*, s. 533—535.
- Reinhardt, J. T.**, En Bemærkning om den Berettigelse, hvormed Picus tridactylus er anført i Fortegnelsen paa de i Danmark trufne Fugle. *Vidensk. Meddel. Naturh. For. Kbh.*, (2) Aarg. 1 (1859), s. 97—102.
- Den kirgisiske Steppenhøne, Syrrhaptus paradoxus, skudt i Jylland. *Ibid.*, s. 306—308. (Öfvers. i Zeitschr. f. d. ges. Naturw. Bd 17.)
- Ornithologiske Smaanotitser til Landets Fauna. *Ibid.*, Aarg. 5 (1863), s. 59—68.
- Om den kirgisiske Steppenhøne (Syrrhaptus paradoxus) Forekomst her i Landet i indeværende Aar (1863). *Ibid.*, s. 213—235. — Efterskrift. *Ibid.*, s. 373. (Öfvers. i Cabanis' Journ. f. Ornith., Jahrg. 12.)
- Oplysninger om Troglodytes borealis fra Færøerne. *Ibid.*, s. 337—339.
- Notits om den färöiske Staer. *Ibid.*, Aarg. 7 (1865), s. 240—241.
- Nogle Bemærkninger i Anledning af den i November 1872 ved Viborg fangede Drossel. *Ibid.*, (3) Aarg. 5 (1873), s. 162—188, t. 2.
- Om Ellekragens Forekomst her i Landet. *Ibid.*, Aarg. 6 (1874), s. 113—120.
- En for Færøernes Fauna ny Fugl, Puffinus fuliginosus A. Stricke. *Ibid.*, Aarg. 7 (1875), s. 22—25.
- Motacilla yarrellii skudt i Jylland. *Ibid.*, Aarg. 8 (1876), s. 203—206.
- Vingeprydelserne hos Konge-Ederfuglen og Mandarin-Anden. *Ibid.*, (4) Aarg. 1, 2 (1879—80), s. 205—214.
- Om Lanius major, Pall. og dens Forekomst her i Landet. *Ibid.*, s. 387—396.
- Er Loxia leucoptera, Gm. virkelig truffen i Danmark? *Ibid.*, Aarg. 3 (1881), s. 1—6.
- Retzius, A. J.**, Faunæ sueciæ a Carolo à Linné inchoatæ pars I sistens mammalia, aves, amphibia et pisces Sueciæ quam recognovit, emendavit et auxit. Lips. 1800. 8:o. (Aves s. 53—278.)
- Rey, E.**, Ueber Eier der Ulula lapponica (aus Torneå). *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 20 (1872), s. 232.
- Roselli, C. R.**, Om fiskar, amfibier och foglar, som finnas uti eller i trakten af Mälaren. Anteckningar . . . samlade af C. R. R. Sthlm 1860. 12:o.
- Rosenius, P.**, Roffogelsträcken på »Ijungen». *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1897, s. 8—12.
- Ross, J. C.**, [Spetsbergens foglar] W. E. Parry, Narrative of an attempt to reach the North pole. 1827. London 1828. App., s. 193—98.
- Roth, C. D. E.**, Några iakttagelser rörande våra örnarter och deras förekomst i Skåne. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1896, s. 55—58.

- Roth, O.**, Fyra dagar på Gillöga. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1894, s. 248—256.
- Rutenschiöld, G. A.**, Beskrifning uppå et slags skogsfogel som af skyttar i Småland och Västergötland kallas rackelhanar. *K. V. A. Handl.*, 1744, s. 181—183.
- Rydholm, O. B.**, se Vårt villebråd.
- Sahlberg, J.**, se Palmén, J.
- Sahlén, W.**, Litet jagtzoologi från fjellbygden. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1884, s. 164—171.
- Samelius, H.**, se Vårt Villebråd.
- Sandman, J. A.**, Fågelfaunan på Karlö och kringliggande skär. Ett bidrag till kännedomen om norra Österbottens fågelfauna. *Meddel. Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 17 (1892), s. 187—272. (Upptager folknamn.)
- Saunders, H.**, History of british birds, se Yarrell, W.
- Schagerström, N. O.**, Pastor roseus. En sällsynt fogel, skjuten i Skåne. *K. V. A. Handl.*, 1831, s. 66—69.
- Schéel, C.**, Bemärkning om *Platypus ferinus*. (*Anas ferina* Linné et *An. rufa* Gmel.) *Naturh. Tidsskr.*, Kbh., (2) Bd 2 (1846—49), s. 526.
- Schéel, J.**, se Fugle, Næstvedegnens.
- Schmiterlöw, G. A.**, Ytterligare om tjäderfogelns flyttning. *Tidskr. f. jäg. o. naturf.*, 1832, s. 363—364.
- [**Schnabel, M.**] Udkast til en Beskrivelse over Hardanger i Bergens Stift i Norge; samlet ved H. S. Kbh. 1781. 4:o. (Fåglar, s. 22—25.)
- Schrader, L.**, Vögel im hohen skandinavischen Norden im Jahre 1841 gesammelt. *Oken's Isis*, 1842, sp. 616—618.
- Schraders Beobachtungen über die Vögel Lapplands. Mitgetheilt von Pastor W. Pässler. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 1 (1853), s. 240—260, 305—326.
- Schröder, J.**, Über Schneeuulen in Norwegen. *Gef. Welt*, Jahrg. 9 (1880), s. 348—349. †
- Mittheilungen über eine Reise nach Norwegen. *Mittheil. Orn. Ver. Wien*, 15. †
- Shufeldt, R. W.**, The Cormorant rookeries of the Lofoten Islands. *The Auk*, Vol. 13 (1896), s. 312—314. †
- Schulmann, H.**, Ornitologiska iakttagelser under en resa i östra Karelen sommaren 1880. *Meddel. Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 9 (1882), s. 1—38.
- Schweder, G.**, Notiz über den Rennvogel (*Cursorius gallicus*) [in Finland]. *Corr.-Bl. Nat. Ver. Riga*, N:o 37 (1894), s. 73. (Referat af tidningsnotis.)
- Schönberg, A. A.**, Anmärkningar om svånska papegojan, *Loxia, linea alarum duplici alba*. *Faun. Sv. N.* 176. *K. V. A. Handl.*, 1757, s. 139—143.
- Anmärkningar om orr-ungars framfödande af hemtamde orrar. *Ibid.*, 1759, s. 146—151.
- Scoresby, W.**, Jun., An account of the arctic regions. Vol. 1. Edinb. 1820. 8:o. (Spetsbergsfåglar s. 527—538.)
- Siebké, H.**, Om Trækfuglenes Ankomst til Omegnen af Christiania. *Nyt Mag. f. Naturvid. Chra.*, Bd 8 (1855), s. 231—248.
- Sievers, R.**, Ornitologiska anteckningar under resor i guvernementet Olonets sommarne 1875 och 1876. *Meddel. Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 2 (1878), s. 73—111.
- Slater, H. H.**, Ivory gull and dusky shearwater [*Pagophila eburnea* a. *Puffinus griseus*] in Iceland. *Zoologist*, (3) Vol. 19 (1895), s. 23—24.
- & Carter, Th., Notes from Northern Iceland in the summer of 1885. *Ibis*, (5) Vol. 4 (1886), s. 45—52.
- Smitt, F. A.**, Fåglarnes lif, se Brehm, A. E.
- Sommerfelt, S. Chr.**, Bidrag til den norske Ornithologie. *Mag. f. Naturv.*, Kra, Aarg. 1: Bd 2 (1823), s. 69—71.
- Physisk-oeconomisk Beskrivelse over Saltdalen i Nordlandene. *Norske Vid.-Selsk. Skrifter Trondj.*, Bd 2, H. 2 (1824—27). (Fåglar s. 86—94.)
- Ueber die im Amte Christiania vorkommenden Säugethiere und Vögel. *Oken's Isis*, 1823, s. 103—106.
- Sommerfelt, Chr.**, Fortegnelse over de i Ostfinnmarken iakttagne Fugle. *K. V. A. Öfvers.*, Arg. 18 (1861), s. 67—90. (Öfvers. af Dresser i Zoologist 1867. — Jfr Nordvi.)
- Sparre Schneider, J.**, Nordfuglön, en zoologisk skisse. *Tromsø Mus. Aarsber.*, 1884, s. 17—37.
- Sparrman, A.**, Zoologiska anmärkningar vid . . . Oriolus Galbula. *K. V. A. Handl.*, 1786, s. 70—72.
- Museum Carlsonianum, in quo novas et selectas aves, coloribus ad vivam brevique descriptione illustratas exhibit. Fasc. 1—4. Holmiæ 1786—89. Fol. (Jfr Sundevall 1857.)
- Svensk ornithologie med efter naturen colorerade teckningar. Sthlm 1806. Fol.
- Steen, A.**, Om Ellekragens Forekomst i Danmark. *Vidensk. Meddel. Naturh. For. Kbh.*, 1874, s. 241—249.
- Steenroos, K. E.**, Zoologiska, särskildt ornitologiska excursioner i Karelia pomorica sommaren 1894. *Meddel. Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 21 (1895), s. 25—33.
- Steenstrup, J.**, Die Lebensgeschichte einer 64 Jahre alten im Freien lebenden Möve, *Larus marinus*. *Antl. Bericht 24. Versamml. D. Naturf. in Kiel 1846*. Kiel 1847, s. 146—147.
- [Bidrag til Danmarks forhistoriske Fauna.] *D. Vid. Selsk. Overs.*, 1855, s. 1—20, 52, 131, 331. (Särsk. om *Alca impennis* och *Tetrao urogallus*.)
- Et Bidrag til Geirfuglens, *Alca impennis* Lin., Naturhistorie, og særligt til Kundskaben om dens tidligere Udbredningskreds. *Vidensk. Meddel. Naturh. For. Kbh.*, 1855, s. 33—116, 1 karta, 1 pl. (Öfvers. i Bull. Soc. ornithol. Suisse. 1863.)
- Iagttagelse om *Stillidsens* (*Fringilla carduelis* Lin.) Forkjærlighed for Grenmarv og Maaden, hvorpaa den forstaaer at skaffe sig denne. *Ibid.*, 1863, s. 373—382.
- Om de Mærker, som Knoklerne i Fuglenes ophulede Foderboller bære af Opholdet i Fuglenes Mave, samt om disse Mærkers Betydning for Geologien og Archæologien. *Ibid.*, 1872, s. 213—236, pl. 4.
- Stejneger, L.**, Norsk ornitologisk ekskursjonsfauna. Kra 1873. 8:o.
- Ornithologisches in Norwegen. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 21 (1873), s. 304—307; 23 (1875), s. 167.
- Smaabilleder af Fugleliv om Vinteren. *Naturen*, Kra, 1 (1877), s. 23—26.
- Fuglenes Vandringer. *Ibid.*, s. 161—168, 177—183.
- Ornithologisches aus Norwegen. *Lanius major* Pall. in Norwegen. *Ornith. Centralbl.*, Jahrg. 3 (1878), s. 109. †
- Underslægten *Lanius* med særligt Hensyn paa dens norske Arter. *Archiv f. Mathem. o. Naturv.*, Bd 3 (1878), s. 323—339. (Föranledde ss. svar på R. Colletts kritik: »Fremdeles om Underslægten *Lanius*». *Ibid.* Bd 4 (1879), s. 262—279 samt »Er *Lanius excubitor* L. og *Lanius major* Pall. distinkte eller ei? Andet Svar til R. Collett». *Ibid.*, Bd 5 (1881), s. 274—281. Referat af striden i *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, 29 (1881), s. 105—106.)
- Bidrag til Vestlandets ornithologiske Fauna. *Nyt Mag. f. Naturvid.*, Kra, Bd 25 (1880), s. 141—144. — Andet Bidrag. *Ibid.*, Bd 27 (1882), s. 111—124.

- Stejneger, L.** Noget om Fuglenes Vandringer. *Naturen*, Kra, 5 (1881), s. 4—8, 21—24.
- Stolpe, H.**, Ett etnografiskt bidrag till foglarnas flyttningshistoria. Bivråken (*Pernis apivorus*). *Sv. Jägarförb. n. tidskr.*, 1895, s. 42—54.
- Storm, V.**, Nogle Forogelser til den zoologiske Samling af Vertebraternes Række. *K. Norske Vid.-Selsk. Skr. Trondhj.*, 1879, s. 127—131.
- Throndhjems Omegns Fugle. *Ibid.*, 1881, s. 42—72.
- Ornithologiske Notitser. *Ibid.*, 1886—1887, s. 52—57.
- Ström, H.**, Physisk og Oeconomisk Beskrivelse over Fogderiet Søndmør. P. 1. Sorøe 1762 4:o (Fåglar, s. 215—262.)
- Physisk-Oeconomisk Beskrivelse over Eger-Præstegæld i Aggerhuus-Stift i Norge. Kbh 1784. 8:o. (Fåglar, s. 111—119.)
- Ström, I. R.** af, Svenska foglarna jämte 9 plancher ritade af W. v. Wright. Sthlm 1839. 12:o.
- Stuxberg, A.**, Gotska Sandön 1868, se Eisen, G.
- Nya fynd af kortnäbbad gås (*Anser brachyrhynchus* Bail.) i Sverige. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 46 (1889), s. 209—210.
- Sundberg, J.**, Emigrerande ugglor. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1889, s. 48—50.
- Sundevall, C. J.**, Ornithologiskt system. *K. V. A. Handl.*, 1835, s. 43—130.
- Anteckningar till Skandinavians ornithologi. *Ibid.*, 1840, s. 31—61.
- Ornithologiska iakttagelser. *Förh. skand. naturf. 1:a möte*, 1840, s. 275—278.
- Om några egenheter i foglarnes vingar, såsom grund för fogelklassens naturliga indelning. *Förh. skand. naturf. 2:a möte*, 1842, s. 685—690.
- Om systematiska fördelningen af Passeres (*Fringilla*, *Loxia* och *Emberiza* L.). *Ibid.*, s. 691—692.
- Om foglarnes vingar. *K. V. A. Handl.*, 1843, s. 303—384. (Öfvers. i *Cabanis' Journ. f. Ornith.* 1855.)
- Tetrao hybr. lagopoides. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 1 (1844), s. 80—81.
- Motacilla Yarellii. *Ibid.*, s. 161—162.
- Om tranans flyttning. *Ibid.*, s. 167—171.
- Om namnen Grus, Numenius och Graculus. *Ibid.*, s. 171—172.
- Flyttning af *Caryocatactes guttatus*. *Ibid.*, s. 188—191.
- Om *Strix passerina*. *Ibid.*, Årg. 2 (1845), s. 97—98.
- Hybriditeter af orre m. fl. foglar. *Ibid.*, s. 126—130.
- Sterila honor (*Turr*) af orre och höns. *Ibid.*, s. 130—131.
- Korsnäbbens fortplantning. *Ibid.*, s. 131—132.
- Om domherrens sommartillhåll. *Ibid.*, s. 164—165.
- Ornithologiska notiser. *Ibid.*, s. 166.
- *Loxia bifasciata* Br. *Ibid.*, Årg. 3 (1846), s. 37—40.
- Om flyttfoglar. *Ibid.*, s. 114—118.
- Ny svensk fogel: *Muscicapa collaris*. *Ibid.*, s. 222—223.
- Gottlands fogelfauna. *Ibid.*, s. 223.
- Om namnet *Muscicapa*. *Ibid.*, s. 224—225.
- Samtidiga observationer på djur under år 1845. *Ibid.*, s. 234—247, 310—311. — Under år 1846. *Ibid.*, Årg. 5 (1848), s. 33—44. (För 1847, se Andersson, N. J. och 1848, Löwenhjelm.)
- *Perdix coturnix* i Sverige. *Ibid.*, Årg. 4 (1847), s. 201.
- Tetrao tetrax lagopides. Se Levin.
- Om svalornas hibernation. *Ibid.*, Årg. 6 (1849), s. 181—184; Arg. 7 (1850), s. 6—11; Årg. 11 (1854), s. 135—140.
- Sundevall, C. J.**, Gottlands fogelfauna. *Ibid.*, Arg. 6 (1849), s. 204—206.
- *Podiceps arcticus, cornutus, auritus*. *Ibid.*, s. 206—210.
- Pelikan i Sverige. *Ibid.*, Årg. 7 (1850), s. 184—185.
- *Podiceps nigricollis*. *Ibid.*, s. 292.
- *Columba gelastes* i Sverige. *Ibid.*, Årg. 8 (1851), s. 183—185.
- *Coturnix* i Sverige [funnen af Löwenhjelm]. *Anas falcaria*, funnen i Sverige. *Ibid.*, Årg. 10 (1853), s. 227—228.
- Schwedische ornithologische Literatur während der Jahre 1851 und 1852. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 2 (1854), s. 64—65.
- Sällsynta svenska foglar. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 13 (1856), s. 73—75.
- Svenska foglarna, tecknade och lithografierade af P. Åkerlund. Atlas. Text [Bd 1]; Bd 2—4 forts. af J. G. H. Kinberg. Sthlm 1856—86. (Jfr Kolthoff, G.)
- Ueber Möhrings Vogelnamen. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 5 (1857), s. 242—257.
- Kritisk framställning af fogelarterna uti äldre ornithologiska arbeten. 1. Museum Carlsonianum. *K. V. A. Handl.*, N. F.: Bd 2: H. 1 (1857), N:o 3, s. 1—15.
- Ett försök att bestämma de af Aristoteles omtalade djurarterna. 1. Luftandande djur. Sthm 1862. 4:o. *Ibid.*, N. F.: Bd 4, N:o 2, s. 62—103.
- Conspectus avium picinarum. Sthlm 1866. 8:o.
- Öfversigt af släktet *Certhiola*. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 26 (1869), s. 619—625.
- Om Rudbecks fogelbok. Ups. 1872. 4:o. *Nova Acta R. Soc. Sc. Ups.*, Ser. 3: vol. 8, N:o 3.
- Methodi naturalis avium disponendarum tentamen. Försök till fogelklassens naturenlige uppställning. Sthlm 1872. 8:o. (Inledningen öfvers. m. tillägg af Meves i *Ornis* 1886.)
- Förnyad anordning av dagrofvoglarne (*Dispositio nova Accipitrum Hemeroharpagonum*). *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 31 (1874), N:o 2, s. 21—39.
- Spetsbergens foglar med huvudsakligt avseende på dem som blivt funna under Prof. Nordenskiöld's resor dit åren 1868 och 1872—73. *Ibid.*, N:o 3, s. 11—25.
- Ny anordning av de trastartade foglarne (*Oscines Cichlomorphæ*). *Ibid.*, s. 27—30.
- Sundman, G.**, Finska fogelägg. Eggs of finnish birds. Hfors 1890. †
- Finlands rof-foglar. Hfors 1894. Fol. †
- Sundström, C. R.**, Bidrag till kännedomen af Örebro läns vertebratfauna. Örebro 1868. 8:o. (Akad. afh. Ups. Fåglar, s. 9—26.)
- Om det vid Piteå funna exemplaret af större turturdufvan. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1869, s. 209—214.
- Zoologiska anteckningar från östra Södermanland och dithörande skärgård. Sthlm 1872. 8:o. *K. V. A. Bihang*, Bd 1: N:o 4. (Fåglar, s. 16—45.)
- Fauna öfver Sveriges ryggradsdjur. Sthlm 1877. 8:o. (Fåglar, sid. 51—200.) — 2:a [titel] uppl. *Ibid.*, 1880. 8:o. (Lektorsafh.)
- Verzeichniss der Vögel Schwedens. *Ornis*, Jahrg. 2 (1886), s. 289—301.
- Ueber das Auftreten des Zwergfliegenfängers (*Muscicapa parva*, Bechst.) in Schweden. *Ibid.*, Jahrg. 5 (1889), s. 156—164. — Zusatz. *Ibid.*, s. 341.

- Sandström, C. R.**, Se Mittheilungen.
- Swartz, O.**, se Palmstruch, J. W.
- Sädbom, C.**, Skandinaviska ryggradsdjur i Karolinska läroverkets i Örebro museum. *Läroverksprogr. Örebro* 1864. (Nerikesformer särsk. utmärkta.)
- Säve, P. A.**, Foglar, af hvilka de flesta häcka på Carlsöarna. *Se. Jägarf. n. tidskr.*, 1865, s. 196—197.
- Söderberg, Chr.**, Anteckning öfver flyttfoglarnes ankomst till trakten vid Sigtuna. *Tidskr. f. jäg. o. naturf.*, Årg. 1 (1832), s. 95—96.
- Ornithologiska bidrag. [Hvithöfödad örn.] *Ibid.*, s. 114—117.
- Några ord om dubbla beccasinen. *Ibid.*, s. 177—181.
- Några anmärkningar rörande gökens naturalhistoria. *Ibid.*, s. 211—217.
- T., F.**, En utomordentligt rar fågel, *Cursorius gallicus* [i Finland]. *Tidskr. f. jägare o. naturf.*, Hfors, Årg. 1, (1893), s. 188.
- Tauber, P.**, Om Kragegylp. *Vidensk. Meddel. naturh. For. Kbh.*, (3) Aarg. 5 (1873), s. 69—74.
- Taylor, G. C.**, Birds observed during two voyages across the North Atlantic. *Ibis*, vol. 5 (1869), s. 388.
- Teilmann, A. Ch.**, Forsög til en Beskrivelse af Danmarks og Islands Fugle. Afd. 1. Ribe 1823. 8:o. †
- Tengmalm, P. G.**, Anmärkningar vid *Lanius collurio*, en liten rof-fogel. *K. V. A. Handl.*, 1781, s. 98—104.
- Anmärkningar vid *Strix aluco*, (har-ugglan). *Ibid.*, 1782, s. 138—143.
- Ornithologiska anmärkningar, gjorde vid Almarestäk i Upland. *Ibid.*, 1783, s. 43—55.
- Utkast till ugglsläktets, i synnerhet de svenska arternas, naturalhistoria. *Ibid.*, 1793, s. 229—240, 260—296.
- Släktet *Podiceps* och de svenska arterna däraf. *Ibid.*, 1794, s. 300—315.
- Tenow, S. W.**, Öfversigt af Vermlands och Dals ryggradsdjur. Karlstad 1880. 8:o. (Fåglar, s. 20—92.)
- Théel, H. J.**, Ornithologiska iakttagelser under en resa i Norge sommaren 1870. *Se. Jägarf. n. tidskr.*, 1871, s. 74—79.
- Några bidrag till Novaja Semljas fogelfauna. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 33 (1876), N:o 5, s. 43—53. (Öfvers. i *Annales sc. nat. zool.* (6) T. 4.)
- Theorin, P. G. E.**, Förteckning på foglar, som anträffats i Dalarne och förvaras i Falu h. allm. läroverks museum. *Skolprogr. Falun*, 1880, s. 45—48.
- Thunberg, C. P.**, Underrättelse om några svenske foglar. *K. V. A. Handl.*, 1798, s. 177—188.
- Beskrifning och teckning på trenne svenska foglars artförändringar. *Ibid.*, 1808, s. 194—198.
- *Aves monstrosae descriptae. Nova Acta R. Soc. Sc. Ups.*, 1827, s. 196—198.
- Tiselius, G. A.**, Bidrag till kännedomen om östra Smälands vertebratfauna. Sthlm 1868. 8:o. (Akad. afh. Ups.)
- Torell, O.**, Bidrag till Spitzbergens molluskfauna jemte en allmän öfversigt af arktiska regionens naturförhållanden och forntida utbredning. 1. Sthlm 1859. 8:o. (Akad. afh. Lund. — Behandlar den arktiska regionens o. äfven Spitzbergens fågelfauna, s. 43—65.)
- Trantzel, D.**, Bernichs seu anseres scoticos communiter sic dictos. Resp. P. Raam. Strengnesse 1694. 4:o.
- Trantsch, H.**, Die geographische Verbreitung der Wirbeltiere in der Grönland und Spitzbergensec. *Biol. Centralbl.*, Bd 18 (1898), (fåglar) s. 357—367.
- Trevor-Battye, A.**, The birds of Spitzbergen, as at present determined. *Ibis*, (7) Vol. 3 (1897), s. 574—600.
- Wachtmeister, H. G.**, Försök til de svenske falk-arters beskrifning och bestämmande. *K. V. A. Handl.*, 1801, s. 171—207; 1802, s. 249—274.
- Wahlberg, P. F.**, Turturdufvor vid Qvickjock i Luleå lappmark. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 1 (1844), s. 23.
- Wahlgren, F.**, Två för Skandinaviens fauna nya djurarter. [*Vesperilio Bechsteini* och *Ardea nycticorax*.] *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 21 (1864), s. 77—78.
- Wahlström, J. E.**, Svensk exkursions-fauna. 1. Ryggradsdjuren. Sthlm 1861. 8:o.
- Wallén, M.**, Ornithologiska iakttagelser, gjorda under våren och sommaren 1886 på Karelska näset. *Meddel. Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 15 (1886—88), s. 129—153.
- Wallengren, H. D. J.**, Foglar i nordöstra Skåne. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 6 (1849), s. 307—312. — Tillägg. *Ibid.*, Årg. 10 (1853), s. 124.
- *Ardea purpurea*, skjuten i Skåne. *Ibid.*, s. 123—124.
- Die Vögel Gothlands. *Naumannia*, 1853, s. 78—92.
- Brützonen der Vögel innerhalb Skandinavien. *Ibid.*, 1854, s. 62—82, 113—145, 235—285; 1855, s. 129—165, 429—457; Jahrg. 6 (1856), s. 97—135.
- Ueber die grossen Edelfalken. — *Ibid.*, (1855), s. 247—249.
- Nordöstra Skånes fauna. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 23 (1866), s. 3—15.
- Wallengren, H. T. S.**, Die Vogelfauna des nordwestlichen Schonen in Schweden. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 41 (1893), s. 153—168.
- Våra vanligaste nyttiga fåglar och deras ägg. Afbildningar i färgtryck af 33 arter jämte namnregister. Med korta artbeskrifningar. Lund 1896. 8:o.
- Wallin, G.**, De Hirundine alba. *Acta lit. et Sc. Svec.*, 1731, s. 98—111. Äfven ss. diss. Ups. 1733. 4:o.
- Walter, A.**, Ornithologische Ergebnisse der von der Bremer geographischen Gesellschaft im Jahre 1889 veranstalteten Reise nach Ostspitzbergen von dr. Alfred Walter. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 38 (1890), s. 233—255.
- Walter, J. E. C.**, Nordisk Ornithologie, eller. . . Afbildningar af danske, færøiske, grønlandske og islandske Fugle med tysk og dansk beskrivelse. Kbh 1828. Fol. — Ny Følge. H. 1. *Ibid.* 1832. Fol. — Nyeste Følge. H. 1. *Ibid.* 1835. Fol. †
- Warén, E. J.**, Iakttagelser om däggdjur och foglar i Suonenjoki och Viitasaari samt Valkeala socknar. *Meddel. Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 7 (1881), s. 111—126.
- Wargentin, P.**, Vetenskaps-historien; om ornithologien. *K. V. A. Handl.*, 1751, s. 161—171.
- Westerlund, C. A.**, Öfversigt af Ölands foglar och amphibia. *K. Vet.- och Vitt.- Samh. Handl. Göteborg. N. F.*, H. 4 (1858), s. 57—71.
- Skandinavisk oologi. Utbredning, bo och ägg af Sveriges och Norges foglar jemte ornithologisk exkursions-fauna. Sthlm 1867. 8:o. (Utbredningen öfvers. i Petermanns Mittheil. Bd 16.)
- Skandinaviska foglarnes fortplantningshistoria. H. 1. Ronneby 1878. 8:o.
- Westerlund, C. G.**, Bidrag till kännedomen om Ronneby-traktens fauna och flora. Upsala 1890. 8:o. (Fåglar, s. 27—67.)
- Wheelwright, H. W.**, Comparativ förteckning på Skandinaviens och Storbritanniens fåglar (äfven med engelsk titel] 1852. Karlstad 1852. 4:o. — Ny uppl. 1859. *Ibid.*, 1859. 4:o.

- [Wheelwright, H. W.], A spring and summer in Lapland with notes on the fauna of Luleå Lapmark by an old bushman London 1864. 8:o. (Fåglar, s. 243—407.)
- [—] Ten years in Sweden being a description of the landscape, climate, domestic life, forests, mines, agriculture, field sports, and fauna of Scandinavia. London 1865. 8:o. (Fåglar, s. 248—450.)
- Vian, J., Le Starique-Perroquet en Suède. *Bull. Soc. Zool. Fr.*, 1876, s. 1—11.
- Widmark, H. A., Notiser från Lappmarken. *Sv. Jägarf. n. tidskr.* 1864, s. 56—57.
- Wille, H. J., Beskrivelse over Lillefjords Præstegjæld i Øvre-Tellemarken i Norge. Kbh 1768. 8:o. (Fåglar, s. 141—157.)
- Willmoes-Suhm, R. v., Über seltene in Schweden und Norddeutschland zur Beobachtung gekommene Vögel. *Zool. Garten*, Jahrg. 6 (1865), s. 151—152.
- Wilse, J. N., Physisk, oekonomisk og statistisk Beskrivelse over Spydsberg Præstegjæld og Egn i Aggershuus Stift udi Norge. Chra 1779. 8:o. (Fåglar, s. 55—65.)
- Winge, H., Om Steppenhønen (Syrrhaptis paradoxus) i Danmark i 1888. *Vidensk. Meddel. naturh. For. Kbh.*, (5) Aarg. 1 (1889), s. 57—100.
- Report on birds in Denmark. 5 (1887). *Ornis*, Jahrg. 6 (1890), s. 345—399. — Forts. m. titel: Fuglene ved de danske Fyr. Aarsberetning om danske Fugle. 6—15 (1888—1897). *Vidensk. Meddel. naturh. For. Kbh.* 1890—98. (För 1, 2 se Lütken; för 3, 4 Winge, O.)
- Syrrhaptis paradoxus. *Vidensk. Meddel. naturh. For. Kbh.*, 1892, s. 126—130. (Öfvers. i The Zoologist, (3) vol. 16.)
- Conspectus Faune Groenlandicæ Aves. Gronlands Fugle. Kbh 1898. 8:o. *Meddelelser om Grönland*, 21.
- Winge, O., Report on birds in Denmark. 3, 4 (1885, 86). *Ornis*, Jahrg. 2 (1886), s. 551—600; 3 (1887), s. 369—440. (För 1, 2 se Lütken, för forts. Winge, H.)
- Wolley, J., On the birds of the Færoë Islands. *Report Brit. Assoc. Adv. Sc. 20. Meet. 1850. Transact.* s. 127.
- On the nest and eggs of the waxwing (Bombycilla Garrula, Temm.). *Proc. Zool. Soc. Lond.* P. 25 (1857), s. 55—57.
- On the breeding of the crane (Grus cinerea) in Lapland. *Ibis*, vol. 1 (1859), s. 191—198.
- Abstract of J. Wolley's Researches in Iceland respecting the garefowl or great auk (Alca impennis Linn). *Ibis*, vol. 3 (1861), s. 374—399.
- Wright, J. von, Fåglar i Finland [särsk. kring Kuopio]. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 14. (1857), s. 41—44.
- Kuopiotraktens fogelfauna. Anteckningar. *Bidrag t. Finl. naturkännedom, utg. af F. Vet.-Soc.* II. 2 (1857), s. 1—52.
- Wright, M. von, Anteckningar om flyttfoglarnas ankomst till Finland. *K. V. A. Handl.*, 1826, s. 295—298.
- Åtskilliga flyttfoglars ankomst till de Stockholm närmast omgifvande trakter, anmärkt år 1827. *Ibid.*, 1827, s. 202—203.
- Iakttagelser öfver gräsandhannens färgförändring i första året. *Tidskr. f. jäg. o. naturf.*, Årg. 2 (1833), s. 473—474.
- Helsingfors traktens fogel-fauna, jemte anmärkningar vid en del dithörande arter. *Notiser Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, H. 1 (1848), s. 33—68.
- Anteckningar under en ornithologisk resa från Kuopio till Aavasaksa om sommaren år 1856. *Bidrag t. Finl. naturkännedom, utg. af F. Vet.-Soc.* H. 2 (1857), s. 53—85.
- Wright, M. von, Finlands foglar, hufvudsakligen till deras dräkter beskrifna. Afd. 1. Ifors 1859. 8:o. *Ibid.*, H. 5. — Afd. 2, efter författarens död omarbetad med särskild hänsyn till arternas utbredning, och utgifven af J. A. Palmén. Ifors 1873. 8:o. *Bidrag t. känned. af Finl. natur o. folk, utg. af F. Vet.-Soc.* H. 22.
- se Anteckningar.
- och W. von, Svenska foglar efter naturen och på sten ritade. Sthlm 1828. Fol.
- Wright, W. von, Åtskilliga flyttfoglars ankomst till Hammanlax gård i Kuopio socken, anmärkt år 1827. *K. V. A. Handl.*, 1827, s. 204—206.
- Anteckningar i zoologi och jagt, gjorde under en resa till den högre Norden 1832. *Tidskr. f. jäg. o. naturforsk.*, Årg. 1 (1832), (fåglar) s. 286—293.
- Ornithologiska anteckningar. *Ibid.*, Årg. 2 (1833), s. 562—569, 671—677, 751—759.
- Svenska foglarna 1832, se Ström, J. R. af.
- Förteckning, jemte några anteckningar, öfver de i bohuslänska skärgården observerade foglarna. *K. Vet.-o. Vitt.-Samm. Handl. Göteborg*, 1850, s. 45—78; 1851, s. 65—98.
- 1857, se Anteckningar.
- Vårt villebråd beskrifvet af jägare och fackmän under redaktion af G. Kolthoff. D. 1, 2. Stockholm 1896. 8:o. Innehåller följ. ornitol. uppsatser: Dickson, O., Fasanen, s. 508; Dalripan, s. 546; Moripan, s. 576. Hamilton, K., Rapphönan, s. 365. Kolthoff, G., Tjädern, bib., s. 86; Orren, s. 339; Morkullan, s. 390; Beckasinerna, s. 477; Dufvorna, s. 517; Fjellripan, s. 572; Svanarna och vildgässen, s. 583; Brockfågeln o. öfriga vadare, s. 618; Gräsanden o. öfriga änder, s. 635; Ejdern, s. 664; Knipan o. öfriga dykänder, s. 681; Skrakarna, Doppingen, Lommarna och Skarfven, s. 728; Alkorna och måsarna, s. 745; Våra roffåglar, s. 763. Kolthoff, K., En taflackjagt, s. 613; Kråkan och hennes anförvandter, s. 796. Rydholm, O. B., Tjädern, s. 72. Samzelius, H., Järpen, s. 96.
- Wästfelt, C. C:son, Anteckningar rörande foglar. 1) Fjös-henta vråken. 2) Svarta storken. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, 1868, s. 37—39.
- Yarrell, W., A history of british birds. 4th ed. Vol. 1, 2. revis. and enlarged by A. Newton; 3, 4 by H. Saunders. London 1874—85. 8:o.
- Zolliker, E., Ornithologische Reisenotizen aus Norwegen. Vortrag. *Bericht St. Gallisch. naturw. Ges.*, 1891—92, s. 272—294.
- Åström, C. P., Några iakttagelser, rörande de vertebrerade djur, som förekomma i trakten af Lomma. Lund 1859. 8:o. (Akad. afh. — Fåglar, s. 9—22.)
- Åström, H. B., Några iakttagelser angående backspettarnes födoämnen. *Meddel. Soc. Faun. Fl. & Fenn.*, II. 7 (1881), s. 135—138.
- Ödmann, S., Zoologisk anmärkning om Mergus albellus. *K. V. A. Handl.*, 1780, s. 237—240.
- Väderleks anmärkningar i Vermdö skärgård för 7 år. *Ibid.*, s. 313—319.

- Ödmann, S.**, *Uria grylle*, grissla, beskrifven. . . . Sillknipan. *Ibid.*, 1781, s. 225—235.
- Anmärkningar öfver 1781 års väderlek, som uplysa calendarium faunæ för Wermdö skärgård. *Ibid.*, 1782, s. 158—167.
- Anmärkningar om skrän-måsen, (*Sterna caspia*). *Ibid.*, s. 228—231.
- Utkast til måse-släktets historia. *Ibid.*, 1783, s. 89—122.
- Ornithologiske anmärkningar om al-foglen. (*Anas hiemalis*.) *Ibid.*, s. 313—322.
- *Falco albicilla*. Svet. hafsörn. *Nova Acta R. Soc. Sc. Ups.*, 1784, s. 229—238.
- Svärtan, *Anas fusca* Linn., beskrifven til des

seder och hushållning. *K. V. A. Handl.*, 1785, s. 191—195.

- Ödmann, S.**, Skräckans, (*Mergi merganseris*), hushållning och lefnadssätt, jämte några anmärkningar öfver detta släkte i allmänhet. *Ibid.*, s. 307—316.
- Undersökning om de gamle auctoers Catarrhactes. *Ibid.*, 1786, s. 73—78.
- *Tordmuleus* (*Alcæ tordæ* Linn.) hushållning, jämte några anmärkningar öfver alk-släktet i allmänhet. *Ibid.*, 1788, s. 205—218.
- Specimen ornithologiæ Wermdoensis ex observationibus propriis. *Nova Acta R. Soc. Sc. Ups.*, 1791, s. 50—84.
- Anmärkning rörande *Larus cinerarius* Linn. *K. V. A. Handl.*, 1793, s. 307—311.

Källskrifter för fågelnamn.

För svenska: Carlson 1894, Holmgren 1870, Kinberg, Kolmodin, Malm 1877, Nilsson 1858, Palmén 1873, Samzelius (Nord. Mus. Meddel. 1891—92), Smitt, F. A., Sundevall, Sundström 1877, Sundström 1887—1892, Westerlund 1867. Vidare ha användts följande manuskript: Smålands, Östra Smålands och Ölands, Södermanl.-Nerikes och Vestmanl.-Dalas Landsmålsföreningars samlingar af fågelnamn ur Upsala Studentkårs bibliotek. Vidare Vestgöta landsmålsförenings liknande samling; E. Lönnbergs anteckningar från Östergötland och Bohuslän samt de båda författarnas anteckningar.

För norska: Bahr 1896, Collett, Collin 1875—77, Guldberg 1891, E. Lönnberg (manuskript), Nilsson 1858, Stejneger 1873.

För danska: Kjærbølling (Collin) 1875—77, Collin 1877, 1888, 1895. För Færönamn: Kjærbølling (Collin) 1875—77. För Isländska namn: Kjærbølling (Collin) 1875—77 och Gröndal 1894—95.

För finska: Nilsson 1858, Mela, Palmén 1873, Sundström 1887—92, Wright 1859, samt för de lappska: Nilsson 1858 och Mela.

NORDENS FÅGLAR.

NYA TILLÄGG OCH RÄTTELSE

Redigerade af L. A. JÄGERSKIÖLD.

Uppgifterna omfatta hufvudsakligen tiden december 1898—december 1902.

Tilläggen inskränka sig så godt som uteslutande till Sveriges fågelvärld. Med den ene af oss» menas, där annorlunda ej angifves, G. Kolthoff.

För de meddelanden, vi från många håll mottagit, bedja vi att få framföra vårt uppriktiga *tack* och anhålla, att sådana fortfarande måtte sändas till undertecknad Jägerskiöld.

L. A. Jägerskiöld.

Gustaf Kolthoff.

Ringtrastens (s. 8) vestliga utbredning bekräftas af Kand. Sven P. Ekmans uppgifter om dess sällsynthet bland fjällen norr om Quickjock (sommaren 1901) och i Torne lappmark (sommaren 1900).

Näktergalen (s. 9) synes onekligen i färd med att framtränga norrut, han uppgifves sålunda vara funnen häckande »på åtskilliga ställen i mellersta Halland» (Jägarförb:s nya tidskr. 1899 s. 70) samt skall förekomma häckande i Spannarp (norra Halland) samt vid Högsby i norra delen af Kalmar län och ej långt från Visby (H. Hasselgren i bref). Skall enligt meddelande af artisten Bruno Lilljefors våarana 1901 och 1902 ha häckat vid Ängsholm på Mörkö i Järna socken (Södermanlands skärgård).

Svarta rödstjärten (s. 11) skall (enl. bref från Veterinär H. Hasselgren) vara funnen vid Mörarp (Skåne $11/5$ 1901).

Af **Svarthakade buskskvättan** (s. 13) fälldes nära Göteborg en hane ($18/1$ 1902) (C. O. Bothén 1902).

Kungsfågeln (s. 15), som en tid upphört att vara häckfågel i Danmark har sannolikt åter börjat bygga i landet, sedan barrskogsplanteringen där på senare tiden tagit sådan fart (Winge: Danmarks Pattedyr og Fugle i »Danmarks natur»).

Törnsångaren (s. 19) skall (enl. meddelande i bref från herrar Gunnar Jacobsson och Ivar Hjelmström) ha anträffats häckande vid »Nordvik några mil norr om Hernösand».

Grönsångaren (s. 21) har från Karelska näset i sydöstra Finland, där han synes vara rätt allmän, spridt sig vesterut. Så är han påträffad i Egentliga Finland vid Jullas gård i Kuusisto och i Muurila kapell (T. Renvall 1902).

Rörsångaren (s. 25) är en enda gång funnen häckande vid Kinneviken utanför Lidköping. (Uppgiften, som bestyrktes af medsända ägg, är lämnad af J. Rudolf Söderberg.)

Järnsparfven (s. 27) upprepade gånger funnen häckande i södra Skåne (vid Barsebäck och Topeladugård) (M. Weber i bref).

Tofsmesen (s. 40) sköts hösten 1897 vid Pajala (enl. meddel. i bref af E. Orstadius).

Svartmesen (s. 41), som liksom kungsfågeln på någon tid ej häckat i Danmark, har åter börjat häcka där och af samma orsaker som kungsfågeln (Winge i »Danmarks natur»).

Trädkryparen (s. 44), som af jägm. K. Gram funnits häckande på Stöttingsfjället i Lycksele, uppges (af J. S. Lindner), ehuru »mindre allmän», dock »alls icke sällsynt», förekomma »ända upp till gränsen mellan Lycksele och Sorsele socknar».

Hussvalan (s. 47) går stundom något ofvanför björkregionen, så t. ex. på fjället Kierona (S. P. Ekman 1900). Hon synes åtminstone i Torne lappmark vara allmännare »till fjälls» än ladusvalan och bygger där i branta klippväggar (medd. af S. P. Ekman).

Sädesärlan (s. 51). Herr Ernst Siren (Vingsö) har i brev meddelat oss en iakttagelse, som bekräftar att flyttfåglarna gärna återvända just till den plats, där de första gången sett dagen. En sädesärla, som saknade ena foten och därför var lätt igenkännlig, återkom nämligen »tre eller fyra år» å rad och häckade under samma hustak, där hon uppfödts.

Ängpiplärkan (s. 56) öfvervintrar någon gång i södra Sverige, så t. ex. vid Örtöfta i Skåne vintern 1901—02, därifrån vi af hr Gust. Svensson erhöilo exemplar oss tillsända.

Videsparfven (s. 63) är numera upprepade gånger funnen häckande i Sverige, så sommaren 1899 vid Åminne nära Boden och inom Degerfors revir (af Jägm. Karl Gram). Upsala zoolog. museum erhöill från Sune Hederström från Långträsk (Norrb. län $\frac{2}{3}$ 1902) en gammal hane och en ung fågel, båda nyskjutna. Den $\frac{26}{6}$ iakttogos redan utflugna ungar. Arten häckar tydligen numera årligen i Norrbotten.

Bändelkorsnåbben (s. 68) sköts vid Pajala 1897 (E. Orstadius i brev).

Gulnäbbade hämplingen (s. 78) iaktogs enl. uppgift af Jägm. H. Samzelius (i brev) i jan. 1890 vid Muoniovaara på svenska sidan midt emot Muonio kyrkoby i Finland.

Gråsiskan (s. 80 o. 81) häckade sommaren 1902, af allt att döma, i Upsala stads närmaste omgifningar. Så erhöill den ene af oss i juli en hona med liggläckar och iakttog nyss flygga ungar i augusti och september. De besökte trädgårdarna för att frossa på larver. 1902 var ej ett år då granfrö rikligen förekom i trakten.

Staren (s. 83) skall sedan flera år tillbaka ha häckat vid Haparanda. Enstaka individ ha iakttagits vid Pajala (våren 1899) och vid Öfvertorneå (E. Orstadius i brev), desslikes sommaren 1900 vid Båtsjaur i Arjeplog (G. Halldin i brev). Äfven till Stensele förflyger sig staren (K. Gram, Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 171).

Sommargyllingen (s. 85) skall ha iakttagits vid Stjärnvik nära Karlsborg ($\frac{2}{7}$ 1899 R. Nicolin i brev).

Nötskrikan (s. 86) synes efter kusten gå betydligt längre norrut än man förut trott. Sålunda lär hon (enl. brev från E. Orstadius) numera häcka i trakten af både Umeå, Piteå och Luleå. Längre inåt land är hon »tämlichen allmän» i Lycksele »ända upp till gränsen mellan Lycksele och Sorsele socknar». Hon har där ej mindre än trenne allmogennamn: »rågskrika, skogskira, kornskira» (meddel. i brev från J. S. Lindner). Äfven i Arvidsjaur,

Arjeplogs och Jockmoeks socknar förekommer hon (E. Orstadius i brev) och är jämväl skjuten nära Ljuså (NV. om Boden) — där lär hon kallas Norges stjöro och pärskata (emedan hon snattar potatisen) (H. Samzelius i brev) — samt till och med vid Pajala (E. Orstadius).

Lafskrikan (s. 87) anträffas någon gång på fjällen ofvanom barrskogsgränsen; så t. ex. af Sv. P. Ekman i Rapadalen NV. om Aktsik och omkring 2 mil från närmaste barrskog.

Skatan (s. 88), af L. Kolmodin (Öfvers. af Gotl. fågl. s. 6) antecknad såsom »högst allmän» å Gotland, synes numera vara i utdöende därstädes. Häckande endast å sydliga Gotland och äfven där sällsynt. (C. P. och O. V. Wennersten, enl. meddel. af den senare).

Nötkråkan (s. 89) synes hösten 1900 ha uppträdt mycket talrik. I nordligaste Sverige sköts hon vid byn Baktoive 4 mil NV. om Arvidsjaur ($\frac{25}{6}$ Jägm. S. Halldin i brev) samt desslikes upprepade gånger i trakten af Pajala (E. Orstadius i brev) och i Lycksele socken var hon under eftersommaren 1900 »tämlichen allmän» (meddel. af J. S. Lindner). Kring Stockholm var hon allmän långt in på vintern (meddel. af Veterinär H. Hasselgren). Äfven kring Helsingborg var nötkråkan »synlig öfver allt» (Muchardt, Jägarförb. nya tidskr. 1900 s. 320), och torde 1900 varit »nötkråkår» ej blott i hela södra Sverige utan äfven i Danmark och flerstädes i Tyskland.

Kråkan (s. 90) har, följande civilisationen åt, gjort sitt intåg i Kiruna våren 1902. Året förut häckade ett par vid Haukivuoma ($67^{\circ} 37' N. Br.$). Kiruna ligger på $67^{\circ} 58' N. Br.$ (Hilding Dunér i brev).

Af **Svartkråkan** (s. 92) fälldes ett exemplar i Vamlingbo (södra Gotland) i nov. 1896. (W. Wöhler, Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 170).

Af **Kajan** (s. 92) ha förflugna exemplar anträffats vid Stensele (norra Vesterbotten.) (K. Gram, Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 171).

Korpen (s. 93) synes höra till de fåglar, som aftaga i antal åtminstone inåt landet. Från trakten af Hornborgasjön är han så godt som försvunnen (J. Svedenborg i brev). Detsamma synes vara fallet i hela Västergötland.

Råkan (s. 94) uppgifves af E. Orstadius vara funnen vid Pajala både vårtiden och hösten 1901.

Alauda calandra L. (s. 98). Från våra svenska lärkor skiljer sig denna art därpå, att den yttersta stjärtpennan i sin helhet och den näst yttersta i yttre sidohälften och i spetsen äro hvita, samt att

näbbets höjd vid roten är ej obetydligt större än dess bredd.

Ofvan är hon brunsvart med breda ljusst rostbruna fjäderkanter. Öfvergumpen brun med grå anstrykning. Vingpennorna svartbruna. De inre handpennorna och armpennorna med breda hvita spetsar. Stjärtpennorna svartbruna, de mellersta med rostbruna bräm, de yttre med hvita spetsar och bräm, den yttersta så godt som helt och hållet hvit. Örontäckarna enfärgadt brunaktiga. Under hvitaktig med en mindre, svart fläck på hvar sida af halsroten och ett tvärband af små, bruna fläckar tvärs öfver bröstet. Längd omkring 200 mm. Vingen omkring 120 mm.

Denna lärka bebor mellersta och södra Europa samt länderna rundt Medelhafvet och österut sträcker sig hennes område långt in i Central-Asien och norra Afghanistan.

I framlidne Jägm. C. W. Lundborgs efterlämnade fågelsamling fann den ene af oss ett exemplar af denna art. Å den vidfästade etikettens ena sida stod »Alauda calandra skjuten Calmar sept. 1856. Stoppad af A. J. F. Wetterberg», å andra sidan, men öfverstruket: »Mergulus alle i ren sommar-drägt från Grönland G:m Schach Steenberg 10/8 (18)58». Tydligt har en förut använd etikett minst två år efter fågelns fällande påsatts densamma.

Någon bestämd anledning att betvifla fynduppgiftens riktighet synes ej föreligga dock förefaller det oss egendomligt, att en så intresserad fågelkännare, som jägm. C. W. Lundborg var, ej själf ofentliggjort det märkliga fyndet, om han varit öfvertygad, att det stod rätt till därmed. Arten är oss veterligt ej förut anträffad i Norden.

Tofslärkan (s. 99) iakttogs vid Stockholm (vintrarna 1899 och 1900 Veterinär Hasselgren) samt i närheten af Upsala (vintern 1899—1900 enl. medd. af Dr K. Hedbom). Vid Sundsvall iakttogs hon 26/11 1902 (enl. medd. i brev från Veterinär H. Hasselgren).

Härfågeln (s. 100) har enl. meddelande i brev från E. Orstadius skjutits vid Pajala (okt. 1885). En härfågel har enl. meddelande af Jägm. K. Gram anträffats i Stensele (i norra delen af Vesterbottens län.) (Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 171). På Gotland, där han är ytterst sällsynt, skall han ha iakttagits i Hejde 1899. (Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 170.)

Tretåiga hackspetten (s. 104) ertappas någon gång, ehuru ytterst sällan och alltid vintertid, i Skåne. Så erhöles 2 st. vid Örkelljunga (norra

Skåne, januari 1900) och ett i vinter (9/12 1902) nära Helsingborg (H. Muchardt i brev).

Hvitryggiga hackspetten (s. 106) uppgifves vara funnen äfven i Helsingborgstrakten. (Jägarförb:s nya tidskr. 1899 s. 70). Exemplaret, som förvaras i Helsingborgs museum har emellertid, vid på vår anhållan verkställd granskning, visat sig tillhöra den lilla hackspetten (adj. G. Lövgren, i brev).

Spillkråkan (s. 107) bebor det paläarktiska området åt söder ungefär till 38° N. Br. Österut går hon ända till Kamtschatka och Japan. I Sverige finnes hon från och med norra Skåne till omkring 67° N. Br. Hon saknas ej heller på Gotland, där hon »dock aftager betydligt i antal till följe af skogarnas uthuggande» (L. Kolmodin, Öfvers. af Gotlands foglar s. 7). I Norge finnes hon i alla större barrskogar söder om Trondjemsfjorden och går norrut, ehuru mindre allmän, ända upp i Finnmarken. Norr om Polcirkeln är den dock känd endast från två lokaler: Saltdalen innanför Bodö och vid Matsjok, en biflod till Tana elf i Östfinnmarken. På Vestlandet är hon sällsynt och ej iakttagen under häckningstiden. (Collett). I Finland finnes hon från landets sydligaste delar och ända långt in i Lappland. Hon uppges sålunda vara iakttagen i Enare och Utsjoki äfvensom i Kandalax. I Danmark är hon tillfälligtvis anträffad, särskildt i norra Själland och östra Jylland (Collin).

Af **Gröngölingen** (s. 108) ha vårtiden unga fåglar iakttagits i Stensele (i norra delen af Vesterbottens län.) (Enl. uppgift af K. Gram, Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 171).

Kungsfiskaren (s. 113) har tvifvelsutan häckat nära Broby (Bettna i Södermanland) (juni 99). Honan fälldes och insändes till den ene af oss. Hanen uppfödde sedan ensam de fyra ungarna. Boet låg i botten af en tre fot djup gång gräfd i en sandbank. (Rob. Hermelin i brev.) Nära Ultuna (Upland) iakttogs kungsfiskaren i sept. 1899 af Bohlin. En kungsfiskare erhöles midvintern 1900 vid Ulfundet nära norra ändan af Mörkö. Exemplaret anträffades i utsvaltet tillstånd (Riksmuseet i Stockholm). Den 18/2 1900 sköts en kungsfiskare vid Karlsro i Wåmb ej långt från Sköfde (enl. brev af läroverkskollegan Sigfrid Damgren. Ända in i december 1900 iakttogs en kungsfiskare vid Kopparmöllan (Kristianstads län) (J. v. Platen, Jägarförb:s nya tidskr. 1900 s. 95). H. Muchardt uppger (i brev), att flera par af kungsfiskaren sommaren 1902 häckade vid Rönneå nära Engelholm.

Pärlugglan (s. 121), förut några gånger funnen å Gotland (L. Kolmodin, Öfvers. af Gotl. fogl.

s. 9), anträffades senhösten 1882, ett dött ex., i Östergrävar vid Visby (enl. meddelande af O. V. Wennersten).

Jordugglan (s. 124), i Skandinavien, som bekant, en nordlig fågel, har funnits häckande nära kronoparken Spenshult i Halland (Jägarförb:s nya tidskr. 1899 s. 69).

Fjällugglan (s. 127), ett individ, iaktogs mid-sommartiden 1892 å Laubackar, Gotland (enl. meddelande af O. V. Wennersten).

Af den **Bleka kärrhöken** (s. 132) sköts nära Sorsele lappmark i Vesterbottens län en hona ($\frac{3}{5}$ 1902). Exemplaret, som är skänkt af Prov. läkaren Dr Hollierz, förvaras i Upsala univ. zoolog. mus.

Af **Islandsfalken** (s. 135) sköts vid Knuthy i Uppland $\frac{9}{10}$ 1899 ett exemplar (Upsala universitets zoolog. museum).

Tartariska jaktfalken (s. 136) sköts i Örmevalla (norra Halland) i nov. 1900. Exemplaret, en hane, förvaras i kamrer E. Lignells samling. (C. O. Bothén, Jägarförb:s nya tidskr. 1901 s. 215).

Pilgrimsfalken (s. 136) lägger sina ägg i slutet af april eller början af maj (ej i maj—juni som, genom förbiseende står å anförda sida).

Lärkfalken (s. 137) skall ha iakttagits ($\frac{25}{7}$ 1901) ej långt från Örnsköldsvik (E. Lönnberg, Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 80).

Af **Aftonfalken** (s. 138) sköts vid Upsala en ungfågel den $\frac{9}{4}$ 1901, samt nära Bodsjö i Jämtland $\frac{9}{6}$ 1902 en gammal hona, enl. meddelande af Fladvad, som därjämte insände fågeln i fråga.

Gladan (s. 144) har starkt aftagit i antal; så t. ex. meddelar J. Svedenborg, att hon numera ej kan sägas förekomma vid Hornborgasjön (Vestergötland). Hon är oss veterligen aldrig iakttagen i Finland. Uppgiften därom å sid. 144 beror på en felskrifning. Endast den bruna gladan är funnen i Finland (jämf. s. 145).

Fjällvråken (s. 147) anträffas någon enda gång öfvervintrande i mellersta Sverige; så vintern 1889—90 vid Djursholm nära Stockholm (Jägm. A. Wahlgren i bref).

En **skrikörn** (s. 149), enl. uppgift tillhörande den större arten, fälldes ($\frac{15}{10}$ 1901) i Fässberg strax söder om Göteborg (C. O. Bothén 1901).

Ringdufvan (s. 154) synes gå rätt långt norrut i Sverige; så är hon ganska ofta funnen efter Ångermanelfvens dalgång och vid Bodumsjön, Gideelfvens dalgång (E. Lönnberg, Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 80) och i Stensele lappmark (Vesterbottens län) uppträder hon årligen kring Juktän och Hattnejaurbäcken samt är anträffad i nordvästra Stensele

(vid Långvattnets by) (Karl Gram, Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 171). Ringdufvan har under de senaste åren öfvervintrat vid Bergen. Våren 1901 ($\frac{21}{4}$) fälldes hon på Asköen ej långt från nämnda stad och torde möjligen häcka där (Lie Pettersen 1902). Hon iaktogs ($\frac{11}{4}$ 1897) i närheten af Kexholm (T. Renvall 1902). Arten är oss veterligen förut ej funnen i östra Finland.

Skogsdufvan (s. 155) har påträffats i Ljungans dalgång och vid Bispgården. (Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 80.). Yngre fåglar ha förflugit sig till Stensele i norra delen af Vesterbottens län. (Karl Gram, Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 171).

Klippdufvan (s. 156) skall enl. uppgift (Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 169) i maj 1901 under c:a 14 dagars tid ha iakttagits på Stora Karlsön utanför Gotland. Då vilda klippdufvor ej finnas närmare än Færöarna och Skottland, men tamdufvor ofta kunna vara förvillande lika klippdufvor, är det svårt att värja sig för misstanken, att det i själva verket varit förvildade tamdufvor.

Af **Turturdufvan** (s. 156) sköts vid Svensksund (Södermanland $\frac{14}{9}$ 1899) en ungfågel. Exemplaret förvaras i prosten Svenssons samling (Söderköping) (Jägarförb:s nya tidskr. 1900 s. 95). Ett annat exemplar iaktogs vid Aske (Håtuna socken, Uppland) under en 4—5 dagar i midten af sept. samma år (R. v. Essen, Jägarförb:s nya tidskr. 1901 s. 72). Ett tredje exemplar, nedlagdt i trakten af Hernösand d. $\frac{14}{9}$, förvaras i Hernösands länsmuseum (Jägarförb:s nya tidskr. 1900 s. 95). Ett fjärde, en gammal fågel, skjuten $\frac{19}{7}$ 1891 nära Veinge i Halland (meddel. af Otto Bex i bref) förvaras i Halmstads högre allmänna läroverks samling. Ytterligare ett exemplar är skjutet nära Stockholm d. $\frac{5}{11}$ 1901 (enl. meddel. af H. Hasselgren i bref).

Spetsbergsripan (s. 160—161) anses numera af G. Kolthoff för en egen art. Dess mest i ögonen fallande yttre karaktärer till skillnad från vår vanliga fjällripa äro enl. honom följande:

Lagopus hyperboreus.

Näbbet mer bredt än högt. Stjärtens längd utgör betydligt mer än en tredjedel af hela kroppslängden.

Totallängden aldrig understigande 424 mm. (♀)

Det svarta framför ögat bildar en fläck och är bredare än ögats diameter.

Längd ♀ 424—430 mm.

» ♂ 440—455 »

Vingen ♀ 220—225 »

» ♂ 230—238 »

Lagopus mutus.

Näbbet mer högt än bredt. Stjärtens längd utgör betydligt mindre än en tredjedel af hela kroppslängden.

Totallängden aldrig öfverstigande 410 mm. (♂).

Det svarta framför ögat bildar ett band och är smälare än ögats diameter.

Längd 348—410 mm.

Vingen 185—205 »

Dessutom förefinnas en del olikheter beträffande skelettet.

Egendomligt är, att honan tidigt nog om våren anlägger fullständig sommardräkt medan hanen ännu behåller sin hvita vinterklädnad. Härigenom skyddas hon bättre under ruftningen, som ju naturligtvis måste försiggå på bar mark (Kolthoff).

Järpen (s. 168) är allmän ännu så långt i norr som i Pajala härads allmänning (H. Samzelius i bref. Jämf. äfven densammes: På Skogs- och Fjällstigar s. 31 och 87). Han finnes t. o. m. ännu på 67° 46' N. Br. i Muonio härads allmänning (densamme).

Af **Rapphönan** (s. 171) har anträffats en kull vid byn Norrvik på gränsen mellan Villhelmina och Stensele socknar i norra delen af Vesterbottens län. (Jägmästare Karl Gram i Jägarförb:s nya tidskr. 1902, s. 171). Vid Pajala öfvervintrade (1897—98) en flock rapphöns, men de ha ej iakttagits efter sommaren 1898. (E. Orstadius i bref.)

En **Stortrapp** (s. 177) uppehöll sig enl. uppgift af Muchardt (Jägarförb:s nya tidskr. 1900 s. 320 i slutet af augusti 1900 i närheten af Heljaröds by i Skåne.

Småtrappen (s. 177) fälldes ej långt från Ringkjöbing (²⁴/₁₁ 1900). Exemplaret förvaras i Dr. Heibergs samling (Viborg).

Tofsvipan (s. 181) har på sista tiden »anmärkningsvärdt tilltagit i antal» i sydvästra Finland (T. Renvall 1902). Hon förflyger sig, som bekant, ofta rätt långt norrut; så är hon iakttagen vid Stensele (K. Gram, Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 171).

Kustpiparen (s. 182) skall (enl. uppgift af E. Orstadius) ha skjutits våren 1896 vid Pajala.

Fjällpiparen (s. 184) iaktogs i stort antal flyttande öfver Gotland (maj 1896, W. Wöhler, Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 170).

Svartbenta strandpiparen (s. 185) häckar (enl. uppgift af H. Muchardt) vid Skelderviken.

Morkullan (s. 189) häckar (enl. meddel. från Jägm. K. Gram i Jägarförb:s nya tidskr. 1902, s. 171) i Vesterbotten från kustlandet ända upp i björkbältet på fjällen vid norska gränsen. Och af H. Samzelius är hon funnen nära Elmajärvi i norra delen af Öfverkalix. (På Skogs- och Fjällstigar, s. 102).

Af **spofsnäppan** (s. 198) sköts ett exemplar i Mietoinen (¹²/₉ 1900, T. Renvall 1902).

Sandlöparen (s. 202) fälldes på Förlandsön, Spetsbergen, 1900 af den ene af oss. Exemplaret förvaras å naturhistoriska Riksmuseum i Stockholm.

Ett annat iaktogs samma sommar vid Kings Bay å Spetsbergen.

Af **Smalnäbbade simsnäppan** (s. 204), förut okänd från Spetsbergen, fälldes en gammal ♂ vid Isfjorden ²³/₆ 1900 (G. Kolthoff).

Storspofven (s. 216) har (enl. meddel. i bref från E. Orstadius) allmänt häckat vid Sunderbyn i Neder-Luleå »i början af 1890-talet». Äfven vid Pajala har samme meddelare iakttagit honom under »åren 1898—1902». Enstaka ungfåglar af denna art ha vartiden förflugit sig till Stensele (Vesterbotten) (enl. meddel. af Jägm. K. Gram i Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 171).

Småspofven (s. 217) har den ene af oss funnit allmänt häckande på fjällen kring Medstugan, Jämtland. Ett exemplar iaktogs af densamme vid Amsterdamön (⁴/₇ 1900). Arten är ej förut funnen på Spetsbergen.

Af **Rördrommen** (s. 224) förvaras ett exemplar, skjutet i Helsingborgstrakten, i Helsingborgs högre allmänna läroverks museum (Jägarförb:s nya tidskr. 1899 s. 70).

Skedstorken (s. 227) förekommer på Tipperne vid Ringkjöbingfjord (Jylland). Där är äfven dess rede funnet. (Juni 1900. Dr. Rambusch i bref.)

En **stork** (s. 228) sköts ³/₅ 1900 i Mietoinen. Året förut lär två storkar ha iakttagits i samma trakt (Renvall 1902).

Vattenrallen (s. 230) häckar i Flättsjön i Sörmland, enl. uppgift af E. Bohnstedt (Jägarförb:s nya tidskr. 1898, s. 239.), som der iakttog den d. ²²/₇ 1898 och fällde en gammal samt en unge.

Porzana intermedia (s. 233) skall (enl. uppgift af H. Muchardt) i juli 1898 ha skjutits vid Skelderviken (Jägarförb:s nya tidskrift 1900 s. 320) Dagen därpå hittades boet med tvenne ungar. Utanförda notis benämnes ifrågavarande fågel *Ortygometra pygmaea*, hvarmed enligt gängse synonymik måste förstås *P. intermedia*. Den benämnes visserligen »lilla sumphönan», hvarmed menas ej *Ortygometra pygmaea* — som meddelaren synes tro — utan *Ortygometra parva*, men torde detta väl vara ett skriffel. Vi ha ej varit i tillfälle kontrollera uppgiften, men är bestämningen riktig, föreligger här en för Sverige ny fågelart. De längdmått, som Prof. R. Kjellén (i Göteborg) — som sköt ifrågavarande sumphöna — i bref meddelat oss, stämma dock väl med *P. intermedia*: de äro längd 180 mm., vinge 92 mm. Prof. R. Kjellén synes anse att det fällda exemplaret var en ungfågel och att de ifrågavarande dunungarna tillhörde någon annan art. Exemplaret har förkommit.

Sothönan (s. 234) skall, enligt en obestyrkt tidningsuppgift, ha skjutits ($25/8$ 1899) nära Gaddock, ej långt från Luleå (Luleposten).

Rörhönan (s. 234) är skjuten vid Brödörp (i Vestra Nyland i Finland), desslikes skall ett exemplar, en årsunge, blifvit nedlagdt i Solv, söder om Wasa (enl. bref från E. Hisinger).

Sädgåsens (s. 238) af oss kända sydligaste häckplats torde vara Veetasjöarna i Anundsjö socken (vestligaste Ångermanland). (Meddel. i bref från Jägm. G. Halldin.)

Grågåsen (s. 240); »vid Öskär, Skenalden och Kettelen utanför Hellvi, norra Gotland, är fullt af grågäss. Då de rugga vid midsommar rör man fatt dem och slår dem med åran» (Säve, P. A.: »Gotländska samlingar. II ortnamn» s. 23, mskript i Upsala univ:s bibl.).

Indiska gåsen (s. 242) fälldes (1892) nära Lögstör vid Liimfjorden (norra Jylland). Exemplaret förvaras i Dr Heibergs samling (Viborg).

Knölsvanen (s. 247) häckar fortfarande i Sörmland samt synes snarast vara på väg att tilltaga och breda ut sig. (Södermanlands läns jagtvårdsförordnings årsskr. för 1901 s. 16 o. 21.)

Sångsvanen (s. 247) lär årligen i större antal öfvervintra vid det öppna vattnet som uppstår, där Dalälven faller ut i Insjön. (Sven P. Ekman, 1902.)

Af **Stjärtanden** (s. 253), som ej förut iakttagits på Spetsbergen, såg den ene af oss en flock vid Belsund ($13/7$ 1898).

Brunanden (s. 258) häckar numera (enl. meddel. af P. Tufvesson, Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 346.) vid Trolle-Ljungby i Skåne, samt (enl. bref från H. Muchardt) vid Håslöf (södra Halland). I Finland iaktogs ett par vid Littois sjö nära Åbo (maj 1900, T Renvall 1902).

Berganden (s. 259) häckar numera i Kumlinge skärgård (T. Renvall 1902).

Af **Sjöorren** (s. 262) sågs vid Belsund på Spetsbergen ($8/7$ 1898) en flock om 10 st. (G. Kolthoff). Arten är ej förut funnen vid Spetsbergen.

Praktejdern (s. 267) har af den ene af oss funnits häckande vid *insjöar* å låglandet innanför Mackensiebukten på Östgrönland. Möjligen äro insjöar hennes normala häckningsplats.

Hafsulan (s. 273) anträffas (enl. bref fr. H. Muchardt) »nästan hvarje vinter i Skelderviken, isynnerhet de år stumm af småsill finnas därstädes.» Ett exemplar, skjutet nära Helsingborg, förvaras i

Helsingborgs högre allm. läroverks museum (Jägarförb:s nya tidskr. 1899 s. 70).

Ringtjäen (s. 278) har förflugit sig till Stensele (Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 171). På sjön Skalka mellan Jockmock och Qvickjock hittades vintern 1900—1901 ett ihjälfruset, förfluget exemplar. (Meddel. af Kand. Sv. P. Ekman.) Ett annat förlög sig ($10/10$ 1902) till Pajala. Vid Mounio på finska sidan erhöles ringtjäen hösten 1901 (E. Orstadius i bref).

Af **Dvärgmåsen** (s. 280) fann Kand. A. Tullgren sommaren 1899 en mindre koloni häckande vid ett träsk å mellersta Gotland. Brukspatron C. G. Löwenhielm har i bref meddelat, att han af denna art från T. Kumlien mottagit ett exemplar skjutet vid Hejde myr på Gotland ($5/7$ 1842). Dvärgmåsen har enligt uppgift af Hofjägm. P. Seaton sommaren 1901 häckat vid Hjälstaviken, Ekolsund i södra Uppland. Den ene af oss såg ($21/8$ 1901) 8 unga dvärgmåsar vid Medstugan, Jämtland; 6 af dem fälldes. Arten synes vara på väg att utbreda sig i Sverige. Enligt meddelande i bref från Dr Rambusch häckar dvärgmåsen numera rätt allmänt på Klaegbanken i Ringkjöbing fjord (Jylland).

Skrattmåsen (s. 281) häckar sen tio år tillbaka vid Hornborgasjön (i Vestergötland). Först kom endast ett par, de senaste somrarna ha de ökats till 3—4 par. (J. Svedenborg i bref.) Äfven vid Hjälstaviken (nära Ekolsund i södra Upland) skall han häcka (enl. meddel. af Hofjägm. P. Seaton).

Hvittruten (s. 284) har förflugit sig till Stensele (K. Gram i Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 171).

Af **Fjällabben** (s. 288) skall en ung hona ($4/9$ 1900) ha skjutits vid Skelderviken. Arten är oss veterligen ej förr anträffad i Skåne. (H. Muchardt, Jägarförb:s nya tidskr. 1900 s. 320.)

Bredstjärtade labben (s. 290) erhöles (i okt. 1902) nära Pajala (E. Orstadius i bref).

Af **kentska tärnan** (s. 295) fälldes två exemplar, båda äldre hanar, vid Skelderviken ($25/5$ 1900). (H. Muchardt i Jägarförb:s nya tidskrift 1900 s. 320.)

Svarttärnan (s. 296) har nu tyvärr försvunnit så väl från Hornborgasjön — där hon förr var så vanlig — som från sina gamla häckplatser vid Venern. De sista svarttärnorna sågos vid Hornborgasjön 1895 (enl. meddel. i bref från J. Svedenborg).

Skäggdoppingen (s. 303). Ett exemplar finnes i Visby läroverks saml., skjutet i Stenkyrka, Gotland (enl. meddel. af O. V. Wennersten).

Af **Gråhakedoppingen** (s. 304) eger numera Upsala zoolog. mus. ett exemplar taget nära Piteå på nästet. Arten är i ett par därvarande sjöar (Bergsvikstjärn och Hortlaxviken) en vanlig häck fågel. (Hj. Björkbom i brev.)

Svarthakedoppingen (s. 305) har erhållits i Jämtland (juli 1899, G. Kolthoff) samt skall ha skjutits i Herjeådal (Wemdalen $\frac{2}{8}$ 1902). Exemplet, en hona, hade liggfläckar och antages ha häckat där (E. Modin, Jägarförb:s nya tidskr. 1902 s. 345).

Islommen (s. 307) är (enl. meddel. i brev från Frih. Joh. v. Essen) skjuten ($\frac{4}{7}$ 1899) nära Kullefall (Tidaholm, Vestergötl.). Den ene af oss iakttog en islom i början af juni 1900 utanför Hornsund på Spetsbergen. Det är oss veterligen första gången han funnits inom Spetsbergens område (se G. Kolthoff, Till Spetsbergen och Nordöstra Grönland, s. 23).

Sillgrisslan (s. 311) förflyger sig någon gång inåt land; så är hon skjuten vid Vettern ($\frac{29}{10}$ 1894, Jägarförb:s nya tidskr. 1894 s. 289).

Spetsbergsgrisslans (s. 311) anspråk på att bilda en art för sig häfdas med framgång af G. Swenander (1900), Utom genom själva näbbformen skilja sig de gamla spetsbergsgrisslorna från sillgrisslorna därpå att öfvernäbbets undre rand från

munvinkeln till framom näsborrarna är förtjockad och gråhvit; denna karaktär framträder dock mindre i vinterdräkten. Dessutom äro kroppssidorna helhvita och sakna sillgrisslans längsgående svarta fläckar (jämf. fig. 3 o. 4 Tafla 69).

Nära Pajala iakttogos ($\frac{2}{12}$ 1992) fem spetsbergsgrisslor, hvaraf två erhöles och nedsändes till den ene af oss. Arten är i Sverige förut blott funnen i Skåne och vid Strömstad. Redan i vinterdräkten visa sig de båda arterna olika, i det spetsbergsgrisslans hufvud och hals äro liksom svagt långstrimmiga af brunsvart och gulhvitt. Dess dun äro äfven längre och mjukare.

Alkekungen (s. 313) anlägger omedelbart efter dundräkten en klädnad ej olik de gamlas sommar-dräkt, sen anlägges vinterdräkten, som afviker från de gamlas endast därigenom att den är mindre rent tecknad. (G. Kolthoff, Till Spetsbergen och Nordöstra Grönland s. 214).

Garfågeln (s. 316) är i fossilt eller subfossilt tillstånd funnen i Skåne (de Geer, Om Skandinaviens geogr. utveckling efter istiden s. 98) samt vid Greby (i Tanum, Bohuslän). Det senare fyndet från äldre järnåldern (se O. Montelius, Fynd från Greby i Tanums socken och härad: Bidrag till Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia, B 2. s. 27, noten).

NORDENS FÅGLAR.

TILLÄGG TILL LITTERATURFÖRTECKNINGEN.

Sammanställda af J. M. HULTH.

- Andersen, K.**, Diomedea melanophrys in the Færøe Islands. Communic. by W. E. Clarke. *Proceed. R. Phys. Soc., Edinb.*, vol. 13: P. 1 (1894—95), s. 91—114.
- Meddelelser om Færøernes Fugle, med særligt Hensyn til Nolso. Efter skriftlige Oplysninger fra F. F. Petersen, Nolso och [f. o. m. R. 4] S. Niclasen, Myggenæs. R. 2—5. *Vidensk. Medd. naturh. For., Kbh.*, (6) Aarg. 1 (1899), s. 239—261; 2 (1900), s. 113—132; 3 (1901), s. 253—294; 4 (1902), s. 327—365.
- Benguerel, G.** [Voyage en Islande 1860.] *Bulletin Soc. Sc. Nat., Neuchâtel*, T. 5 (1861), s. 445—451.
- Bergroth, I. O.**, Några fågelarters förekomst i Ryska Karelen. *Meddel. Soc. pro Faun. & Fl. Fenn.*, H. 23 (1896—97), s. 37—38.
- Om förekomsten af dvärgmåsen (*Larus minutus*) i Munsala socken. *Ibid.*, H. 27 (1900—1901), s. 82—84.
- Bothén, C. O.**, Bidrag till Göteborgs- och Bohusläns lokal-fauna. *Se. Jägarf. n. tidskr.* Årg. 37 (1899), s. 59—65, 126—131, 217—221, 289—292; 38 (1900), s. 208—213; 39 (1901), s. 29—33, 204—208.
- Nytt fynd af tartariska jagtfalken (*Falco sacer*) i Sverige. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 57 (1900), s. 1173—75.
- Ytterligare ett fynd af större skrikörnen (*Aquila clanga*) i Sverige. *Ibid.*, Årg. 58 (1901), s. 681—683.
- Nytt fynd af svartbalsade buskskvättan (*Saxicola rubicola*) i Sverige. *Ibid.*, Årg. 59 (1902), s. 65—66.
- Tartariska jagtfalken (*Falco sacer*). Med färglagd plansch. *Se. Jägarf. n. tidskr.*, Årg. 39 (1901), s. 215—216.
- Större skrikörn (*Aquila clanga*). [Undert. C. O. B.] *Ibid.*, s. 288—290.
- Iakttagelser rörande fågel-faunan i Göteborgs- och Bohuslän. Sthlm 1902. 8:o. *K. V. A. Bih.*, Bd 28: Afd. 4: Nr 4.
- Brorström, W.**, Ringtrastens flyttningssväg. *Se. Jägarf. n. tidskr.*, Årg. 37 (1899), s. 68—69.
- Brown, J. A. Harvie**, Albatross near Faroe. [Notice.] *Zoologist*, (4) vol. 4 (1900), s. 324.
- Brüning, J.**, Kråkor häckande på en holme i Kjølo träsk. *Meddel. Soc. pro Faun. & Fl. Fenn.*, H. 24 (1897—98), s. 42—43.
- Några iakttagelser rörande smalnäbbade simsnäppan (*Phalaropus hyperboreus*). *Tidskr. f. jäg. o. fisk.*, Hfors, Årg. 7 (1899), s. 200—201.
- Charlton, E.**, On the great auk (*Alca impennis*). *Transact ions Tyne-side Nat. Field Club, Newcastle*, vol. 4 (1858—60), s. 111—117.
- Clarke, W. E.**, Birds [of Franz Josef land]. With notes of W. S. Bruce. *Proceed. R. Phys. Soc., Edinb.*, vol. 14: P. 1 (1897—98), s. 87—112.
- An epitome of Dr. Walter's ornithological results of a voyage to East Spitzbergen, in the year 1889. *Ibis*, (7) vol. 5 (1899), s. 42—51.
- Coburn, F.**, Brief notes on an [ornithological] expedition to the north of Iceland in 1899. *Zoologist*, (4) vol. 5 (1901) s. 401—419, med tillägg s. 478: Icelandic names of birds.
- Collett, R. & Nansen, F.**, An account of the birds [observed during the norweg. north polar expedition]. *The Norwegian north polar exped. 1893—96. Scientific results. 4.* Chra 1899.
- Ekman, S.**, Ornitologiska iakttagelser i Torne lappmarks fjäll-trakter. *K. V. A. Öfvers.*, Årg. 57 (1900), s. 1013—1018.
- [Dalarnas] Djurvärld. *Öfre Dalarna förr och nu.* 4. S. 82—95. 1902.
- Engholm, W. A.**, Brunanden (*Fuligula ferina*), med färglagd plansch af bona i sommardräkt. *Se. Jägarf. n. tidskr.*, Årg. 39 (1901), s. 129—138.
- Skedanden (*Anas clypeata*). *Ibid.*, Årg. 40 (1902), s. 239—246.
- Gröndal, B.**, Ornithologischer Bericht von Island, 1887—88. *Ornis*, T. 9 (1898), s. 85—98. †
- Haase, O.**, Über angebliches Vorkommen des Pelikans in West-Jütland. *Ornith. Monatsber.*, Jahrg. 7 (1899), s. 173—174. †
- Seltene Vögelarten in Dänemark. *Ibid.*, Jahrg. 8 (1900), s. 88—89. †
- Hagemann, A.**, Bemerkninger om de i Alten forekommende Vertebrater. *Tromsø Museums Aarshefter*, 20 (1897), s. 113—140.
- Hellström, F. E.**, Ett sydligt funnet häckställe [Gamla Karlebytrakten] för smalnäbbade simsnäppan (*Phalaropus hyperboreus*). *Tidskr. f. jäg. o. fisk.*, Hfors, Årg. 7 (1899), s. 198—200.
- Helms, O.**, Ornithologische Beobachtungen vom nördlichen Atlantischen Ozean. Übers. von O. Haase. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 47 (1899), s. 75—95.
- Om nogle danske Uglers Gylp. *Vidensk. Meddel. naturh. For., Kbh.*, (6) Aarg. 3 (1901), s. 55—65.
- [Hintze, A.,] Om rapphönan. *Tidskr. f. jäg. o. fisk.*, Hfors, Årg. 7 (1899), s. 20—22, 3 pl.
- Hellgren, C. A.**, Om ringtrastens flyttningssvägar. *Se. Jägarf. n. tidskr.*, Årg. 37 (1899), s. 156—157.

- Jackson, F. G.**, A thousand days in the arctic. Vol. 1, 2. London and New-York 1899. 8:o.
- Jägerskiöld, L. A.**, Sveriges högre ryggradsdjur. *Sveriges Rike (Ljus)*, Sthlm 1900, sp. 109—306.
- Kolthoff, G.**, Tjockfoten (*Oedinemus oedinemus* L.). Med plansch af Ruth Kolthoff. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, Årg. 37 (1899), s. 124—126.
- Ur djurens lif. Skildringar. Med helsidesplanscher af Ruth Kolthoff och Alex. Langlet. D. 1, 2. Sthlm 1899—1901. 8:o. (Utkom i 20 häften.) — Bland de många ornitol. uppsatserna må nämnas: Om fågellifvet vid Upsala, s. 5; Ett par vårdagar på mellersta Öland, s. 90; Fågellif i grottor, s. 136; Om fågellifvet vid vår halfös kuster, s. 160; En augustidag på södra Ölands strand, s. 265; Om de nordiska fåglarnes flyttningar, s. 531; Om djurskyddet och våra småfåglar, s. 644.
- Ornithologiska egendomligheter under år 1899. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, Årg. 38 (1900), s. 60—64.
- Till Spetsbergen och nordöstra Grönland år 1900. Natur- och djurlifs-skildringar. Sthlm 1901. 8:o.
- Om det högre djurlifvet i norra polartrakterna. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, Årg. 39 (1901), s. 93—106.
- Krank, H.**, Fågelfaunan i Gamla Karleby, Larsmo och en del af Kronoby socknar. Hfors 1898. 8:o. *Acta Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, T. 15: 4.
- Lie-Pettersen O. J.**, Ringduen (*Columba palumbus*, Lin.). *Naturen*, Bergen, Aarg. 26 (1902), s. 168—174.
- Lönnerberg, E.**, Om normal och abnorm albinism hos fåglar. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, Årg. 38 (1900), s. 120—127.
- Under år 1901 iakttagna färgförändringar i vissa fåglars fjäderdräkt. [Undert. E. L.] *Ibid.*, Årg. 40 (1902), s. 64—66.
- Modin, E.**, Anteckningar om Härjedalens fauna. Sthlm 1900. 8:o. *K. V. A. Bih.*, Bd 25: Afd. 4: N:o 4. (Fåglar, s. 10—29.)
- Müller, H. C.**, Sysselmand H. C. Müller's haandskrevne Optegnelser om Færoernes Fugle. I Uddrag ved Knud Andersen. *Vidensk. Meddel. naturh. For., Kbh.*, (6) Aarg. 3 (1901), s. 217—252.
- Murdoch, J.**, A historical notice of Ross's rosy gull (*Rhodostetia rosea*). *The Auk*, N. S., Vol. 16 (1899), s. 146—155. †
- Nathorst, A. G.**, Två somrar i norra ishavet. . . D. 1, 2. Sthlm 1900. 8:o.
- Neale, W. H.**, Notes on the natural history of Franz Josef land as observed in 1881—1882. *Proceed. Zool. Soc., London*, 1882, s. 652—656.
- Nordling, E.**, Fågelfaunan i Enare socken. Ett bidrag till kännedomen om Lappmarkens fågelfauna. Med ett tillägg af B. Poppius och A. W. Granit. Hfors 1898. 8:o. *Acta Soc. Faun. & Fl. Fenn.*, T. 15: N:o 3.
- Oberländer, C. R.**, Durch norwegische Jagdgründe. Jagd- und Reisebilder aus dem hohen Norden. Neudamm 1899 [1898]. 8:o. †
- Payer, J.**, Die Oesterreichisch-Ungarische Nordpol-Expedition in den Jahren 1872—1874. Wien 1876. 8:o.
- Pearson, H. J.**, Notes on the birds observed on the northern parts of the Murman coast, Russian Lapland, in 1899. *Ibis*, (7) vol. 5 (1899), s. 520—538.
- »Beyond Petsora eastward.» Two summer voyages to Novaya Zemlya . . . London 1899. 8:o.
- Preyer, W.**, Ueber *Plautus impennis* Brünn. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 10 (1862), s. 110—124, 337—356.
- Quennerstedt, A.**, Några anteckningar om Spelsbergens däggdjur och fåglar. Akad. afh. Lund 1862. 8:o.
- Flyttfåglarna. Afslutningsföredrag. *Från Sommarkurserna i Lund 1898*, s. 16—36.
- Qvigstad, J.**, Lappiske Fuglenavne. *Nyt. Mag. f. Naturv.*, Kra, Bd 40 (1902), s. 267—291.
- Rambusch, S. H. A.**, Fuglekøjerne paa Fano. *Naturen og Mennesket*, Kbh., Aarg. 8 (1898) s. 291—301.
- Studier over Ringkjøbing Fjord. Kbh 1900. 8:o. (Fåglar s. 115—136).
- Renvall, T.**, Spridda ornitologiska meddelanden. *Meddel. Soc. pro Fauna. & Fl. Fenn.*, H. 23 (1902), s. 97—101.
- Renter, P. M.**, Om strandskatans (*Hæmatopus ostralegus*) omstridda skadlighet. *Meddel. Soc. pro Faun. & Fl. Fenn.*, H. 25 (1898—99), s. 34—35.
- Rønne, J. F.**, Færoerne. Kbh 1900. 12:o. †
- Salter, J. H.**, Ornithological notes from Northern Norway. *Zoologist*, (4) vol. 3 (1899), s. 54—71.
- Salvadori, T.**, Intorno ad alcuni ucelli delle Spitzberghe. *Boll. Mus. Zool. Anat. Comp., Torino*, Vol. 16. Nr 388.
- Samzelius, H.**, På skogs- och fjällstigar. Jaktskildringar från nordligaste Västerbotten och Lappland. Sthlm 1894. 8:o.
- Sandman, J. A.**, Om lappugglan (*Syrnium lapponicum*, Sparrman). *Tidskr. f. jäg. o. fisk.*, Hfors, Årg. 5 (1897), s. 79—85, pl. i årg. 2.
- Litet om jagtfalken (*Falco gyrfalco* L.) i Finland. *Ibid.*, Årg. 7 (1899), s. 23—29, 1 pl.
- Schalow, H.**, Einige Bemerkungen zur Vogelfauna von Spitzbergen. *Cabanis' Journ. f. Ornith.*, Jahrg. 47 (1899), s. 375—386.
- Shepherd, C. W.**, The north-west peninsula of Iceland. London 1867. 8:o. †
- Slater, H. H.**, On the goldeneyes and ptarmigan of Iceland. *Zoologist*, (3) vol. 11 (1887), s. 422—424.
- Manual of the birds of Iceland. Edinburgh 1901. 8:o.
- & Carter, T., Field notes from northern Iceland. *Zoologist*, (3) vol. 10 (1886), s. 149—159.
- Strand, E.**, Norske Fuglar. 1. Sitjefuglarne. Kra 1901. 8:o.
- Swenander, G.**, Beiträge zur Fauna der Bären-Insel. 1. Die Vögel. Sthlm 1900. 8:o. 50 s. 3 tafl. *K. V. A. Bih.*, Bd 26: Afd. 4: N:o 3.
- Tiechurst, N. F. & C. B.**, An account of the birds met with during a short stay in East Finmark. *Zoologist*, (4) vol. 6 (1902), s. 261—277.
- Wahlgren, A.**, Kungsörnen. Med färglagd plansch. *Sv. Jägarf. n. tidskr.*, Årg. 38 (1900), s. 307—312.
- Vadaresträcket vid Skånes sydvästligaste udde. [Undert. A. W—n.] *Ibid.*, s. 253—261.
- Gräsanden. [Undert. A. W—n.] Med färglagd plansch af B. Liljefors. *Ibid.*, Årg. 39 (1901), s. 33—51.
- Wænerberg, O. G.**, Nötväcken i Zisalmi-trakten. *Tidskr. f. jäg. o. fisk.*, Hfors, Årg. 9 (1901), s. 79—80.
- Winge, H.**, Fuglene ved de danske Fyr. Aarsberetning om de danske Fugle. 16—18 (1898—1900). *Vidensk. Medd. naturh. For., Kbh.*, (6) Aarg. 1 (1899), s. 337—406, 2 (1900), s. 159—227, 3 (1901), s. 67—128. Med kartor.
- Danmarks Pattedyr og Fugle. *Den danske Stat. Danmarks natur*, Kbh 1899, sp. 353—476.
- Letter [on the pelicans in Jütland.] *Ibis*, (8) vol. 1 (1901), s. 516.

1/2 af naturlig storlek.

SÅNGTRAST

Turdus musicus.

1.

SNÖSKATA

T. pilaris.

2.

RÖD Vingetrast

T. iliacus.

5.

DUBBELTRAST

T. viscivorus.

3.

TURDUS FUSCATUS

6.

Lät. Central-Tryckeriet, Stockholm.

SVARTHALSAD TRAST

T. atrigularis.

4 gammal ♂.

KOLTRAST
Turdus merula 1 ♂ 2 ♀.

TURDUS VARIUS
3.

RINGTRAST
T. torquatus.
4 ♂, 5 ♀.

2/3 af naturlig storlek.

ROTGEL

Luscinia rubecula
1 gammal, 2 unge.

RÖDSTJÄRT

L. phoenicurus
3 ♂, 4 ♀.

NÄKTERGAL

L. luscinia
5.

SVART RÖDSTJÄRT

L. sibilatrix
6 ♂, 7 ♀.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

BLÅHAKE-SÅNGARE

L. svecica
8 ♂, 9 ♀.

1/2 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

BUSKSKVÄTTA
Saxicola rubetra.
1 ♂, 2 ♀.

SVARTHAKAD BUSKSKVÄTTA
S. rubicola.
♂ 3.

STENSKVÄTTA
S. oenanthe.
4 ♂ 5 ♀.

STRÖMSTARE
Cinclus cinclus.
6.

2/3 af naturlig storlek

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm

SVARTHUFVAD SÅNGARE

Sylvia atricapilla.

1 ♂, 2 ♀.

ÄRTSÅNGARE

S. curruca.

3.

TÖRNSÅNGARE

S. sylvia.

4.

TRÄDGÅRDSSÅNGARE

S. salicaria.

5.

HÖKFÄRGAD SÅNGARE

S. nisoria.

6 ♂, 7 ♀.

KUNGSFÖGEL

Regulus regulus.

8.

REGULUS IGNICAPILLUS

9.

2/3 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

LÅNGNÄBBAD RÖRSÅNGARE <i>Calamoherpe dumetorum</i> 1.	KÄRRSÅNGARE <i>C. palustris</i> 2.	TRASTSÅNGARE <i>C. turdoides</i> 3.	RÖRSÅNGARE <i>C. arundinacea</i> 4.	FLODSÅNGARE <i>Locustella fluviatilis</i> 5.	SÄFSÅNGARE <i>C. schoenobaenus</i> 6.
GRÄSHOPPSÅNGARE <i>Locustella naevia</i> 7.		VATTENSÅNGARE <i>C. aquatica</i> 8.

2/3 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

GRANSÅNGARE
Phylloscopus collybita
1.

LÖFSÅNGARE
Ph. trochilus
2.

BREDNÄBBAD SÅNGARE
Hippolais hippolais
3.

NORDISK LÖFSÅNGARE
Ph. borealis
4.

GRÖNSÅNGARE
Ph. sibilatrix
5.

LITEN FLUGSNAPPARE
Muscicapa parva ♂
6.

GRÅ FLUGSNAPPARE
M. ficedula
7.

HVITHALSAD FLUGSNAPPARE
M. collaris ♂
8.

SVART O. HVIT FLUGSNAPPARE
M. atricapilla
♂ 9 o. ♀ 10.

SOMMARGYLLING
Oriolus galbula
1 ♂, 2 ♀.

VARFOGEL
Lanius excubitor
3 ♂.

RÖDHUFVAD TÖRNSKATA
L. senator
7 ♂.

SVARTPANNAD TÖRNSKATA
L. minor
4 ♂.

SIDENSVANS
Ampelis garrulus
8.

Lit. Central-Fryckeriet, Stockholm.
VANLIG TÖRNSKATA
L. collurio
5 ♂, 6 ♀.

2/3 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

STJÄRTMES
Orites caudatus
1 gammal, 2 ung.

TALGOXE
Parus major ♂
3.

BLÅMES
P. caeruleus ♂
4.

AZURMES
P. cyaneus
5.

TOFSMES
P. cristatus
6.

LAPPMES
P. cinctus
7.

SVARTMES
P. ater
8.

KÄRRMES
P. palustris
9.

TALLTITA
P. borealis
10.

GÅRDSMYG
Troglodytes troglodytes
11.

JÄRNSPARF
Accentor modularis
12.

NÖTVÄCKA
Sitta europæa ♂
1.

TRÄDKRYPARE
Certhia familiaris
2.

TRÄDPIPLÄRKA
Anthus trivialis
3.

FÄLTPIPLÄRKA
A. campestris
4.

SKÄRPIPLÄRKA
A. obscurus
5.

RÖDSTRUPIG PIPLÄRKA
A. cervinus ♂
6.

ÄNGPIPLÄRKA
A. pratensis
7.

STOR PIPLÄRKA
A. Richardi
8.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

$\frac{2}{3}$ af naturlig storlek.

GULÄRLA
Motacilla flava.
1 ♂, 2 ♀.

NORDISK GULÄRLA
M. flava var. *viridis*.
3 ♂.
ENGELSK ÄRLA
M. lugubris.
7 ♂.

GRÄÄRLA
M. melanope.
4 ♂.
MOTACILLA RAI
8 ♂.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.
SÄDESÄRLA
M. alba.
5 ♂ vådräkt, 6 vinterdrägt.

$\frac{1}{2}$ af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

SKATA
Pica pica
1.

LAFSKRIKA
Garrulus infaustus
2.

NÖTSKRIKA
G. glandarius
3.

NÖTKRÅKA
Nucifraga caryocatactes
4.

STARE
Sturnus vulgaris
5 gammal, 6 ung.

ROSENSTARE
Pastor roseus
7 ♂.

$\frac{1}{4}$ af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

KORP
Corvus corax
1.

KRÅKA
C. cornix
2.

SVARTKRÅKA
C. corone
3.

RÅKA
C. frugilegus
4.

KAJA
C. monedula
5.

C. DAURICUS
6.

2/3 af naturlig storlek.

Lat. Central-Tryckeriet, Stockholm.

STÖRRE KORSNÄBB

Loxia pithyopsittacus
1 ♂, 2 ♀.

BÄNDEL-KORSNÄBB

L. leucoptera
3 ♂, 4 ♀.

MINDRE KORSNÄBB

L. curvirostra
5 ♂, 6 ♀.

2/3 af naturlig storlek.

STENKNÄCK
Coccothraustes coccothraustes
1 ♂.

DOMHERRE
Pyrrhula pyrrhula
2 ♂, 3 ♀.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.
TALLBIT
Pinicola enucleator
4 ♂, 5 ♀.

2/3 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

BOFINK
Fringilla coelebs.
1 ♂, 2 ♀.

BERGFINK
F. montifringilla.
3 ♂ vådrågt, 4 ♀.

GRÅSPARF
Passer domesticus.
5 ♂, 6 ♀.

PILFINK
P. montanus.
7.

3/4 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

HÄMPLING

Linota cannabina

1 ♂, 2 ♀ i vådräkt.

GULNÄBBAD HÄMPLING

L. flavirostris.

3 ♂.

ROSENFINK

Carpodacus erythrinus.

4 ♂.

VILD KANARIEFOGEL

Serinus serinus var. *canaria.*

5 ♂.

GRÖNFINK

Linota chloris.

6 ♂, 7 ♀.

$\frac{3}{4}$ af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

GRÖNSISKA
Acanthis spinus,
1 ♂, 2 ♀.

GULIRISK
Serinus serinus,
3 ♂.

GRÅSISKA
Acanthis linaria
4 hufvudformen i vinterdräkt
5 var. holboëlli, ♂ om våren
6 var. exilipes, vinterdräkt.

STEGLITSA
A. carduelis
7 ♂, 8 ung.

2/3 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

KORNSPARF

Emberiza miliaria.

1.

SNÖSPARF

Plectrophanes nivalis.

2 ♂ sommardrägt, 3 ♀.

4 ♂ vinterdrägt.

GULSPARF

Emberiza citrinella.

5 ♂.

LAPPSPARF

Pl. lapponicus.

6 ♂, 7 ♀.

Lit. Central-Trykkeriet, Stockholm.

ORTOLANSPARF
Emberiza hortulana.
1 ♂.

EMBERIZA AUREOLA
2 ♂.

DVERGSPARF
E. pusilla.
3 ♂.

VIDESPARF
E. rustica.
4 ♂, 5 ung.

SÄFSPARF
E. schoeniclus.
6 ♂, 7 ♀, 8 ung.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

HUSSVALA

Chelidon urbica.

1.

LADUSVALA

Hirundo rustica.

2.

BACKSVALA

Cotyle riparia.

3.

TOFSLÄRKA

Alauda cristata.

4.

TRÄDLÄRKA

A. arborea.

5.

SÅNGLÄRKA

A. arvensis.

6.

BERGLÄRKA

A. alpestris.

7.

TORNSVALA
Cypselus apus
1.

BLÅKRÅKA
Coracias garrula
2.

HÄRFÅGEL
Upupa epops
3.

GÖK
Cuculus canorus
4♂, 5♀.

Lit. Central-tryckeriet, Stockholm.

NATTSKÄRRA
Caprimulgus europæus
6♂.

2/5 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

SPILLKRÅKA
Dryocopus martius
1♂.

GRÖNGÖLING
Geolus viridis
2♂.

GRÅSPETT
G. canus
3♂.

GÖKTYTA
lynx torquilla
4.

BIÅTARE
Merops apiaster
5.

KUNGSFISKARE
Alcedo ispida
6.

2/5 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

STÖRRE HACKSPETT

Picus major.
1 ♂, 2 ung.

HVITRYGGIG HACKSPETT

P. leucnotus.
3 ♀, 4 ♂.

MELLANSPETT

P. medius.
5 ♂.

LITEN HACKSPETT

P. minor.
6 ♀, 7 ♂.

TRETÅIG HACKSPETT

Picoides tridactylus.
8 ♂.

2

1

3

4

5

1/5 af naturlig storlek.

Lit. Central-fryckeriet, Stockholm.

TORNUGGLA
Hybris flammea
1.

SLAGUGGLA
Strix uralensis
2.

LAPPUGGLA
B. lapponica
3.

BERGUF
Bubo bubo
4.

FJÄLLUGGLA
Athene nyctea
5.

1/3 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

KATTUGGLA
Strix aluco
1.

PÄRLUGGLA
S. tengmalmi
2.

HORNUGGLA
Asio otus
3.

JORDUGGLA
A. brachyotus
4.

HÖKUGGLA
Burnia ulula
5.

MINERVAS UGGLA
Athene noctua
6.

SPARFUGGLA
A. passerina
7.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

TARTARISK JAGTFALK
Falco sacer
1.

PILGRIMSFALK
F. peregrinus
2.

DVERGFALK
F. lithofalco
3 ♂ 4 ung ♀.

JAGTFALK
F. gyrfalco
5.

LÄRKFALK
F. subbuten
6.

GRÖNLANDSFALK
F. candicans
7.

1/4 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

TORNFALK
Falco tinnunculus
1 ♀, 2 ♂.

AFTONFALK
F. vespertinus
3 gammal ♂. 4 ung ♀.

DUFHÖK
Astur palumbarius
5 ung ♀, 6 gammal ♂.

SPARFHÖK
Astur nisus
7 gammal ♂.

$\frac{1}{6}$ af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

KUNGSÖRN

Aquila chrysaëtus

1 gammal, 2 ung fågel.

HAFSÖRN

Haliaëtus albicilla

3 gammal, 4 ung fågel.

1/5 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

MINDRE SKRIKÖRN

Aquila pomarina

1.

STÖRRE SKRIKÖRN

Aquila clanga

2 ung fågel.

ORMÖRN

Circus gallicus

3.

FISKEJUSE

Pandion haliaetus

4.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

GLADA
Milvus milvus
1.

BRUN GLADA
M. niger
2.

BIVRÅK
Pernie apivorus
3 ljus, 4 mörkt exempl.

ORMVRÅK
Buteo buteo
5.

FJÄLLVRÅK
B. lagopus
6.

1/4 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

MINDRE KÄRRHÖK

Circus cineraceus

1 gammal ♂, 2 ung.

BLÅ KÄRRHÖK

C. cyaneus

3 gammal ♂, 4 ung ♂.

BLEK KÄRRHÖK

C. swainsonii

5 gammal ♂.

BRUN KÄRRHÖK

C. aeruginosus

6 gammal ♂, 7 ung.

1/3 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

RINGDUFVA
Columba palumbus
1.

KLITDUFVA
C. livia
2.

SKOGSDUFVA
C. oenas
3.

STÖRRE TURTURDUFVA
Turtur orientalis
4.

TURTURDUFVA
T. turtur
5.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

RIPTJÄDER
Tetrao urogallus × Lagopus albus
1 ♂.

RIPORRE
Tetrao tetrix × Lagopus albus
2 ♀, 3 ♂.

MORIPORRE
Tetrao tetrix × Lagopus scoticus
4 ♂.
VAKTEL, Perdix colurnix 6 ♂.

RAPPHÖNA
Perdix perdix
5 ♂.

STEPPHÖNA
Syrhaptea paradoxus
8 ♂.

RÖDHÖNA
Caccabis rubra
7.

1/4 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

FJÄLLRIPA

Lagopus mutus

1 ♂ höstdräkt 2 ♀ sommardr. 3 ♂ vinterdr.

ISLANDSRIPA

L. rupestris.

4

DALRIPA

L. lagopus

5 ♂, 6 ♀ sommardr. 7 ♂ vinterdr.

MORIPA

L. scoticus

8 ♂.

1/4 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

LÄRPE
Tetrastes bonasia
1 ♂, 2 ♀.

RIPJÄRPE
Tetrastes bonasia x Lagopus albus
3 ♂.

JÄRPORRE
Tetrao tetrix x Tetrastes bonasia
4 ♂.

ÖRRE
Tetrao tetrix
5 ♂, 6 ♀, 7 steril ♀.

1/5 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

TJÄDER

Tetrao urogallus

1 ♂, 2 ♀, 3 steril ♀.

RACKELHANE

T. tetrix × *T. urogallus*

4 ♂, 5 ♀.

$\frac{1}{8}$ af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

BANKIVAHÖNS

Gallus gallus

1 ♂.

FASAN

Phasianus colchicus × *Ph. torquatus*

2 ♀, 3 ♂

PÄRLHÖNA

Numida meleagris

4.

PÅFÅGEL

Pavo cristatus

5 ♂, 6 ♀.

KALKON

Meleagris gallopavo

7 ♂.

1/6 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

OEDICNEMUS OEDICNEMUS

1.

SMÅTRAPP

Otis tetrax

2 ♀, 3 ♂.

KRAGETRAPP

O. macqueenii

4 ♂.

STORTRAPP

O. tarda

5 ♂, 6 ♀.

1/3 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

LJUNGPIPARE
Charadrius apricarius
1 ♂, 2 ung fågel.

KUSTPIPARE
Ch. helveticus
3 ung fågel, 4 ♂.

VIPA
Vanellus vanellus
5 ♂.

STRANDSKATA
Haematopus ostralegus
6.

1/3 af naturlig storlek.

STÖRRE STRANDPIPARE

Aegialitis hiaticula

1 ♂ sommardr., 2 ung.

MINDRE STRANDPIPARE

Ae. curonicus

3 ♂.

SVARTBENT STRANDPIPARE

Ae. cantianus

4 ♂.

Lit. Central-tryckeriet, Stockholm.

FJÄLLPIPARE

Eudromias morinellus

5 sommardr.

ROSKARL

Streptopelia interpres

6 ♂, 7 ung.

VADARESVALA

Glaucola pratincola

8.

ÖKENLÖPARE

Cursorius gallicus

9.

1/2 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

DUBBEL BECKASIN

Telmatias major

1.

ENKEL BECKASIN

T. gallinago

2.

HALFENKEL BECKASIN

T. gallinula

3.

MORKULLA

Scolopax rusticola

4.

$\frac{2}{5}$ af naturlig storlek.

MYRSNÄPPA
Limicola platyrhyncha
1.

MOSNÄPPA
Tringa femminckii
2.

SMÅSNÄPPA
T. minuta
3.

KÄRRSNÄPPA
T. alpina
6 sommardr., 7 vinterdr.

Lit. Central-Fryckeriet, Stockholm.
SKÄRSNÄPPA
T. striata
4 sommardr., 5 vinterdr.

SMALNÄBBAD SIMSNÄPPA BREDNÄBBAD SIMSNÄPPA

Phalaropus hyperboreus

1 ♀, 2 ung.

Ph. fulicarius

3 sommardr., 4 ung i vinterdr.

SANDLÖPARE

Calidris arenaria

5 höstdr.

Lit. Kontrast-fryskieriet, Stockholm.

SPOFSNÄPPA

Tringa subarquata

6 sommardr., 7 ung.

KUSTSNÄPPA

T. canutus

8 sommardr., 9 ung.

DRILLSNÄPPA
Actitis hypoleucos
1.

RÖDBENA
Totanus totanus
2 sommardr., 3 ung.
SKOGSSNÄPPA
T. ochropus
7.

SVARTSNÄPPA
T. fuscus
4, sommardr., 5 ung.
GRÖNBENA
T. glareola
8.

Lat. Central-Tryckeri., Stockholm.
GLUTTSNÄPPA
T. glottis
6.

$\frac{1}{3}$ af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

BRUSHANE

Machetes pugnax

1, 2, 3 ♂ vådr, 4 ♂ höstdr. 5 ung ♂ 6 ♀.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

SKÄRFLÄCKA
Recurvirostra avocetta
1.

HIMANTOPUS HIMANTOPUS
2.

LIMOSA CINEREA
3.

RÖDSPÖF
Limosa aegocphala
4 ♂.

MYRSPÖF
L. lapponica
5 ♂.

STORSPÖF
Numenius arquatus
6 ♂.

SMÄSPÖF
N. phaeopus
7.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

STORK
Ciconia ciconia
1.

SVART STORK
C. nigra
2.

SKEDSTORK
Platalea leucorodia
3.

TRANA
Grus grus
4.

JUNGERUTRANA
Gr. virgo
5.

$\frac{1}{8}$ af naturlig storlek

Lit. Central-tryckeriet, Stockholm.

PURPURHÄGER

Ardea purpurea

1.

GRÅ HÄGER

A. cinerea

2 gammal ♂, 3 ung fågel.

HVIT HÄGER

A. alba

4 ♂.

NATTHÄGER

Nycticorax griseus

5.

RÖRDROM

Botaurus stellaris.

6.

DVÄRGÖRDROM

B. minutus

7 ♂, 8 ♀.

SVART IBIS

Ibis falcinellus

9.

1/3 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

VATTENRALL

Rallus aquaticus

1.

SMÅFLÄCKIG SUMPHÖNA

Porzana porzana

2.

MINDRE SUMPHÖNA

P. parva

3.

DVÄRGSUMPHÖNA

P. intermedia

4.

ÄNGSKNARR

Crex crex

5.

RÖRHÖNA

Gallinula chloropus

6.

SOTHÖNA

Fulica atra

7.

$\frac{1}{6}$ af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

BLÄSGÅS
Anser albifrons
1 gammal, 2 ung fågel.

FJÄLLGÅS
A. erythropus
3.
GRÅGÅS
A. anser
6.

SÄDGÅS
A. segetum
4.
SNÖGÅS
A. hyperboreus
7.

SPETSBERGSGÅS
A. brachyrhynchus
5.

1/5 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

ROSTAND
Tadorna casarca
1.

GRAFAND
T. tadorna
2 ♂, 3 ♀ sommardräkt.

AEX GALERICULATA
4 ♂.

HVITKINDAD GÅS
Branta leucopsis
5

PRUTGÅS
B. bernicla
6.

RÖDHALSAD GÅS
B. ruficollis
7.

INDISK GÅS
Anser indicus
8.

$\frac{1}{8}$ af naturlig storlek.

Lit. Central-Fryckeriet, Stockholm.

SÅNGSVAN
Cygnus musicus
1.

MINDRE SÅNGSVAN
C. bewicki
2.

KNÖLSVAN
C. olor
3 gammal, 4 ung fågel.

1/5 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

GRÄSAND

Anas boschas

1 ♂ i vårdräkt, 2 ♀.

SKEDAND

A. clypeata

3 ♂ i vårdräkt, 4 ♀.

BLÄSAND

A. penelope

5 ♂ i vårdräkt, 7 ♂ om hösten, 6 ♀.

SNATTERAND

A. strepera

8 ♂, 9 ♀, båda i vårdräkt.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

PRAKTAND
Anas falcata
1 ♂ i vådräkt, 2 ♀.

KRICKA
A. crecca
3 ♂ i vådräkt, 4 ♀.

ÅRTA
A. querquedula
5 ♂ i vådräkt, 6 ♀.

STJÄRTAND
A. acuta
7 ♂ i vådräkt, 8 ♀.

1/4 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

BRUNAND
Fuligula ferina
1 ♂, 2 ♀.

FULIGULA NYROCA
3 ♂.

BERGAND
F. marila
4 ♂, 6 ♀.

VIGG
F. fuligula
5 ♂, 7 ♀.

1/4 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

STRÖMAND
Colymbus hiemalis
1 ♂, 2 ♀.

ALFÅGEL
Harelda glacialis
3 ♂ i sommar, 4 ♂ i vinter, 5 ♀.

ISLANDSKNIPA
Clangula islandica
6 ♂.

KNIPA
Cl. glaucion
7 ♀, 8 ♂.

1/4 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

SJÖORRE
Oedemia nigra
1 ♂, 2 ♀.

SVÄRTA
Oe. fusca
3 ♂, 4 ♀.

HVITNACKAD SVÄRTA
Oe. perspicillata
5 ♂.

1/5 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

ALFÖRRÄDARE
Somateria stelleri
1 ♂, 2 ♀.

PRAKTEJDER
S. spectabilis
3 ♀, 4 ♂.

EJDER
S. mollissima
5 ♀, 6 ♂ i sommardr., 7 ♂ i vårdr.

1/5 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

SALSKRAKE

Mergus albellus

1 ♂, 2 ♀.

KNIPSKRAKE

M. albellus × *Clangula glaucion*

3 ♂.

SMÅSKRAKE

M. serrator

4 ♀, 5 ♂.

STORSKRAKE

M. merganser

6 ♂, 7 ♀.

STORSKARF

Phalacrocorax carbo

1 ♂ i vådr., 2 ung fågel.

TOPPSKARF

Ph. graculus

3 gammal fågel om våren.

PELIKAN

Pelecanus onocrotalus

4 ♂ om våren.

HAFSULA

Sula bassana

5 ung, 6 gammal fågel.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

XEMA SABINI
1 gammal fågel.

DVÄRGMÅSE
Larus minutus
2 gammal fågel i sommardr., 3 ung fågel.

SKRATTMÅSE
L. ridibundus
5 gammal fågel i sommardr., 4 i vinterdr., 6 ung fågel.

FISKMÅSE
L. canus
9 gammal, 10 ung fågel.

RINGTJÄE
Rissa tridactyla
8 gammal, 7 ung fågel.

ISMÅSE
Pagophila eburnea
11 gammal, 12 ung fågel.

1/6 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

HAFSTRUT

Larus marinus

1.

SILLMÅS

L. fuscus

2.

HVITVINGAD TRUT

L. leucopterus

3.

GRÅTRUT

L. argentatus

4 ung fågel, 5 vinterdr., 6 sommardr.

HVIT TRUT

L. glaucus

7.

1/4 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

FJÄLLABB
Lestris parasitica
1 gammal, 2 ung fågel.

BREDSTJÄRTAD LABB
L. pomarina
3.

VANLIG LABB
L. crepidata
4 mörkbukig, 5 vitbukig form.

STORLABB
L. catarrhactes
6.

1/4 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

SVARTTÄRNA <i>Hydrochelidon nigra</i> 2 gammal, 1 ung fågel.	HVITVINGAD TÄRNA <i>H. leucoptera</i> 3.	DOUGALLS TÄRNA <i>Sterna dougalli</i> 4.	SMÅTÄRNA <i>S. minuta</i> 5 gammal, 6 ung fågel.	FISKTÄRNA <i>S. hirundo</i> 7 gammal, 8 ung fågel.
RÖDNÄBBAD TÄRNA <i>S. macrura</i> 9.	KENTSK TÄRNA <i>S. cantiaea</i> 10.	ENGELSK TÄRNA <i>S. anglica</i> 11.	SKRÄNTÄRNA <i>S. caspia</i> 12.

1/4 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

STORMSVALA
Procellaria pelagica
1.

KLYKSTJÄRTAD STORMSVALA
Pr. leucorrhoa
2.

STORMFÅGEL
Fulmarus glacialis
3.

MINDRE LIRA
Puffinus anglorum
4.

STÖRRE LIRA
P. gravis
5.

DIOMEDEA CHLORORHYNCHOS
6.

1/4 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

SMÅDOPPING

Podiceps fluviatilis

1.

SVARTHALSAD DOPPING

P. nigricollis

2.

SKÅGGDOPPING

P. cristatus

6 gammal, 7 ung fågel.

SVARTHAKEDOPPING

P. auritus

3 gammal om våren, 4 ung fågel, 5 gammal om eftersommaren.

GRÅHAKEDOPPING

P. rubricollis

8.

1/5 af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

STORLOM
Colymbus arcticus
1 ung, 2 gammal fågel i sommardr.

SMÅLOM
C. septentrionalis
3 i sommardr.

ISLOM
C. glacialis
4 i sommardr.

$\frac{1}{4}$ af naturlig storlek.

Lit. Central-Tryckeriet, Stockholm.

TORDMULE

Alca torda

1.

SPETSBERGSGRISSLA

U. troile var. *brünnichii*

3 vinterdr.

GARFÅGEL

Alca impennis

8.

TOBISGRISSLA

U. grylle

6 sommardr., 7 vinterdr.

STARIK

Phaleria psittacula

2.

ALKEKUNG

Mergulus alle

5 vinterdr.

SILLGRISSLA

Uria troile

4.

LUNNEFÅGEL

Mormon arcticus

9.

Kolthof, Gustaf
1898

59.82(1)

AMNH LIBRARY

100165818

AMERICAN MUSEUM OF NATURAL HISTORY